

סוגיות ארץ ישראליות לסדר קדשים

חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה

מאת
יהושפט הראל

הוגש לסנט האוניברסיטה העברית

טבת תשע"ד

**עבודה זו נעשתה בהדרכתו
של פרופ' שלמה נאה**

שלמי תודה

לרעייתי ולבני ביתי שלא הייתי זמין להם בכל השנים הללו, לאלו שעודדוני ולאילו שסבלו בשתיקה, לילדי ובני זוגם, לנכדי ולניני שלא הקדשתי להם מזמני, כפי שציפו מסבא גמלאי.

לזכרם של הורי ז"ל

אמי מורתי עליזה בת יהודה דוד ומרים לבית שורץ שדאגה שאתמיד בלימודי.
אבי מורי ורבי יהודה בן יצחק ושושנה הראל (ויס) שפתח לי במקרא במשנה ובגמרא, ולמדני להכיר את בעלי השמועה.

למורי ורבותי

לפרופ' שלמה נאה מורה דרכי בלימוד הירושלמי, ומדריכי בעבודה זו, שהנחני בדרך הישר.
לפרופ' יעקב זוסמן, שפתח לי בירושלמי, לחתור לידיעת הנוסח הנכון בטרם אגש לפרש.
למורי במחלקה לתלמוד והלכה באוניברסיטה העברית שקיבלוני בזרועות פתוחות והחכימוני מתורתם.
לפרופ' דוד רוזנטל שעודדני לעשות את המחקר הזה במסגרת הדוקטורט.
לפרופ' ירחמיאל ברודי, שבעטיו התודעתי אל מחקרי חז"ל מאז "חכמת ישראל" ועד היום.
לפרופ' מנחם כהנא, שפתח לי צוהר לספרות המדרשית.
לד"ר עודד עיר-שי שהאיר עיני בחקר הרקע ההיסטורי של היצירה התלמודית בא"י ובבבל, ונענה תמיד לכל שאלותיי.
לד"ר יואל אליצור שהפך לי את הארמית של התלמודים לשפה בעלת כללים דקדוקיים.

כולם יבואו על הברכה.

לחברי ללימוד הדף היומי על אורך רוחם להקשיב להשגותיי, שהיו ראשונים לשמוע על ממצאי. לא אזכיר אותם בשמם אלא רק את הרב גרשון לנגה ואת חברי עקיבא דורון ת"ח והיסטוריון.

"מצות ה' ברה מאירת עינים".¹ זו סדר קדשים,
שמאיר עיניהם של חכמים.¹
אמ' אביי: אלא מעתה, כל שחיטת קדשים לא לתני,
הלכתא למשיחא הוא! אלא דרוש וקבל שכר.²
אמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת התורה לעולה
למנחה לחטאת ולאשם. כל העוסק בתורה כאלו
מקריב עולה ומנחה וחטאת ואשם.
אמר רבי יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת
תורת המנחה כל העוסק בתורת העולה עולה לו כאלו
מקריב עולות. בתורת מנחה כאלו מקריב מנחות.³

¹ מדרש תהילים מזמור יט'

² זבחים דף מה ע"א

³ מנחות דף קי ע"א

תקציר

שתי מטרות מרכזיות היו למחקר זה :

- א. לבחון את הסוגיות הארץ ישראליות שעניינן במסכתות סדר קדשים בשני התלמודים : התלמוד הבבלי שבו מסכתות ערוכות לסדר זה, והתלמוד הירושלמי שאין בידינו מסכתות ערוכות לסדר זה, אך מצויות בו סוגיות שעניינן בסדר. הבחינה נועדה לספק תשובה לשאלה שהעסיקה את חכמי ישראל לדורותיהם, האם היה תלמוד ירושלמי ערוך לסדר זה, או לא?
- ב. לשפוך אור על דרכי העברת תורתם של האמוראים אלו שבארץ ישראל ואלו שבבבל ממרכז אחד למשנהו, על טיב החומר שהועבר, מסורות, תכנים או מבנים ספרותיים ערוכים.

לשם כך נסקר התלמוד הירושלמי כולו, ובו זוהו 456 סוגיות שעניינן במסכתות סדר קדשים, בתוכן סוגיות המצויות ביותר ממקום אחד, ומספרן של הסוגיות בלי המקבילות מגיע ל-385 סוגיות, הפזורות בכל סדרי התלמוד הירושלמי. סוגיות הירושלמי כוללות גם סוגיות סתמא וסוגיות בהם מובאים דבריהם של אמוראי בבל הראשונים, שהובאו לארץ ישראל על ידי גדולי תלמידיהם שעלו לישראל ללמוד תורה, בעיקר בבית מדרשו של ר' יוחנן – גדול אמוראי ארץ ישראל, שסמכותו הייתה מקובלת גם על אמוראי בבל, כבלתי ניתנת לערעור.

כן נסקרו כל הסוגיות האמוראיות בתלמוד הבבלי, במסכתות סדר קדשים, (למעט מסכת חולין, ולמעט סוגיות של הסתמא דגמרא משום שלא ניתן לזהות את מקורן ותקופתן, וסוגיות תנאיות) ס"ה 827 סוגיות. לשם השוואה נסקרו 7 מסכתות מהסדרים מועד נשים ונזיקין ובהן 643 סוגיות אמוראיות, על מנת לשמש כקבוצת ביקורת.

סוגיות התלמוד הבבלי אובחנו לפי האמוראים הדוברים בהם, בין סוגיות שבסיסן הוא ארץ ישראל, לבין סוגיות שבסיסן הוא בבלי. מאחר שעורכי התלמוד הבבלי לא ציינו את המקורות הארץ ישראלים כמקור חוץ, כפי שצינו את המקורות התנאיים, התבסס הזיהוי על שמות האמוראים הדוברים בכל סוגיה, תוך הבחנה בין אלו שהניחו את התשתית לסוגיה, לבין אלו שדבריהם נוספו לסוגיה בדורות מאוחרים. עורכי הבבלי שילבו את הערותיהם של אמוראי בבל המאוחרים לתוך הסוגיות הארץ ישראליות, היו אלה בירורים או קושיות שלוו לעתים בדיונים ארוכים, שטשטשו את עובדת קיומה של סוגיה ארץ ישראלית בבסיס הסוגיה הבבלי.

לצורך הבחנה נכונה צריך היה לתת את הדעת על אמוראים בעלי שמות זהים או דומים, וכן לזהות את שייכותם הגיאוגרפית של האמוראים, כולל אלו שהיגרו או נדדו ממרכז אחד למשנהו.

כל החומר נאסף באופן שניתן לכימות ולניתוח סטטיסטי, על מנת לבסס את מסקנותינו לא על התרשמויות גרידא, ולא על דוגמאות נבחרות, אלא על כלל הסוגיות והמימרות של האמוראים בשני התלמודים.

התלמוד הירושלמי

עצמת הזיקה של סוגיות הירושלמי למשניות סדר קדשים אינה אחידה. 385 סוגיות הירושלמי שלהן זיקה לסדר קדשים, מתפלגות לפי עצמת הזיקה שלהם לסדר זה, כדלהלן :

- א. הזיקה החזקה ביותר לסדר קדשים היא של 47 הסוגיות שזיקתן העיקרית היא לסדר קדשים, ואילו למקום בו הן מצויות, יש להן זיקה משנית בלבד. סוגיות אלו מהוות 12% מכלל הסוגיות.
- ב. 52 סוגיות נוספות המתייחסות למשנה או לקטע של משנה שיש לה מקבילה בסדר קדשים, מהוות 14% מכלל הסוגיות.
- ג. עוד 19 סוגיות זיקתן שווה למקומן הנוכחי ולמשנה בסדר קדשים, והן מהוות 5% מכלל הסוגיות.
- ד. זיקה פחותה מאלו יש ל-99 סוגיות הבאות יחד עם ציטוט של משנה מסדר קדשים, בדרך כלל עם פתיחה "דתנין תמן", ויש לראותן כמקבילות שהועברו יחד עם המשנה המצוטטת, מירושלמי לסדר קדשים שאיננו. הן מהוות 26% מכלל הסוגיות.
- ה. כל יתר 168 הסוגיות הן בעלות זיקה עיקרית למקום בו הן מצויות, אך יש להן זיקה משנית למשניות סדר קדשים מבחינת תכנון, סוגיות אלו מהוות 44% מכלל הסוגיות.

יחידת הלימוד של האמוראים היא הפרק. במסכתות סדר קדשים 75 פרקים ל-69 מהם (92%) יש סוגיה אחת לפחות בירושלמי. ואם מתייחסים לכלל הסוגיות הארץ ישראליות שבשני התלמודים גם יחד הרי שלכל 75 הפרקים יש לפחות סוגיה אחת ארץ ישראלית.

אם בוחנים את רמת המשנה הרי של-226 משניות בסדר קדשים, שהן 45% מהמשניות בסדר זה (ס.ת. 0.69), יש 385 סוגיות בתלמוד הירושלמי, כאשר בכל אחת ממשניות אלו מצויה בממוצע 1.7 סוגיות (ס.ת. 3.51). מספר הסוגיות הארץ ישראליות לסדר קדשים בשני התלמודים יחד מגיע ל-643 סוגיות המתייחסות ל-347 משניות שהן 69% ממשניות הסדר (ס.ת. 0.77), כאשר בכל אחת מהמשניות מצויה בממוצע 1.85 סוגיות (ס.ת. 0.39). זאת לעומת 490 סוגיות בבבלי, המתייחסות ל-298 משניות שהן 59% ממשניות הסדר בלבד (ס.ת. 1.59).

מידת הכיסוי הממוצעת של פסקאות המשנה על ידי סוגיות הירושלמי היא 14% (סטית התקן 0.33), ומידת הכיסוי הממוצעת על ידי סוגיות ארץ ישראליות בשני התלמודים היא 25% (סטית התקן 0.9); בעוד שמידת הכיסוי הממוצעת על ידי סוגיות בבבלי בסדר קדשים היא רק 17% (סטית התקן 0.84), וללא מסכת מידות היא 19% (סטית התקן 0.86). משתמע מכל אלה שהסוגיות הארץ ישראליות שבשני התלמודים יחד, מכסות אחוז גדול יותר של פסקאות המשנה מאשר הסוגיות הבבליות. המצב הזה קיים בכל מסכתות סדר קדשים, למעט מסכת ערכין.

סוגיות הירושלמי שעניינן במסכתות סדר קדשים נידונו על ידי אמוראי ארץ ישראל בכל הדורות. חלקם של בני הדורות האחרונים (דור רביעי ואילך) אף עולה על חלקם של אמוראי שני הדורות הראשונים, ושווה לחלקם של אמוראי הדור השלישי, המהווים את עמוד השדרה של התלמוד הירושלמי. תרומתם של אמוראי בבל הראשונים לסוגיות אלו בירושלמי, מהווה 8% מכלל המימרות, ובתוכן מימרה אחת בודדת של רבא האמורא הבבלי בן הדור הרביעי.

לנוכח כל מהממצאים הללו מתברר כי, הסוגיות הארץ ישראליות לסדר קדשים, בבבלי ובירושלמי, עברו את השלבים הבאים:

- א. קיים חומר אמוראי רב ביותר לסדר קדשים שהשתמר הן בתלמוד הבבלי והן בתלמוד הירושלמי;

- ב. החומר שבירושלמי העוסק בענייני קדשים ערוך כסוגיות סמוכות על משניות הסדר, וקיים בהן רצף בעל משמעות ;
- ג. הסוגיות כוללות את דברי אחרוני אמוראי ארץ ישראל וגם, ולעתים רק, דברי הסתמא ;
- ד. סוגיות רבות מתייחסות במפורש למשניות של סדר קדשים, בין אם על ידי ציטוט משנת קדשים בראש הסוגיה בנוסח "תמן תנינן", או מבלי לצטט את המשנה. התייחסות הסוגיה היא ישירות למשנה ספציפית בסדר קדשים, או למשנה שיש לה מקבילה במשניות סדר קדשים.
- ה. הסוגיות שעניינן בסדר קדשים ואין להן אלא זיקה קלושה למקומן הנוכחי, והשתמרו במקומן מפני דרכו של הירושלמי להביא כל דבר בכל מקום שיש לו זיקה כל שהיא אליו, הן עד מרכזי לקיומו של תלמוד ירושלמי לסדר קדשים בשעה שהתלמוד הירושלמי סודר כתלמוד בעל פה.

התלמוד הבבלי

בניתוח כל אחת ממסכתות סדר קדשים התייחסנו לארבע שאלות :

א. מה חלקם של אמוראי ארץ ישראל בהנחת התשתית למסכת, וזאת על פי שני מדדים :

1. חלקם בהנחת התשתית לסוגיות במסכת ;
2. חלקם היחסי במימרות במסכת.

ב. באיזו מידה מכסים אמוראי ארץ ישראל את משניות המסכת, וזאת על פי שני מדדים :

1. מידת הכיסוי של המשניות על ידי סוגיות שתשתיתן ארץ ישראלית ;
2. מידת הכיסוי של המשניות על ידי מימרות של אמוראי ארץ ישראל.

בסיכום כלל מסכתות סדר קדשים התייחסנו בנוסף לסיכום ניתוחים אלו שתי שאלות נוספות :

- ג. שכיחותם של האמוראים בסדר קדשים
- ד. מתי והיכן נלמדו מסכתות סדר קדשים בא"י ובבבל

את הממצאים של סדר קדשים השוונו לנתונים משבע מסכתות מהסדרים מועד נשים ונזיקין ששימשו כקבוצת ביקורת, על מנת לבחון באיזו מידה דומות מסכתות סדר קדשים לכלל התלמוד הבבלי.

הממצא הראשון שזיהינו כבר בתחילת ניתוח הממצאים היה כי בתלמוד הבבלי מצויים רק מימרותיהם של אמוראי ארץ ישראל משלושת הדורות הראשונים (98% מהמימרות הארץ ישראליות ורק 2% הן מימרות מאוחרות שנבחנו בנפרד). ממצא זה השפיע על אופן המשך ניתוח החומר, כי בהמשך הניתוח הפרדנו בין שלושת הדורות הראשונים הן בא"י והן בבבל, לבין הדורות האחרונים. הפרדה זו התבררה לא רק כטכנית אלא כמהותית, כי היא מבחינה בין השלב המוקדם של היווצרות שני התלמודים, בשלושת הדורות הראשונים, לבין השלב המאוחר יותר החל מהדור הרביעי ועד תום תקופת האמוראים, בו חל מפנה בדיון האמוראי בבבל, הידוע כהוויות אבבי ורבא ותלמידיהם.

הסוגיות בתלמוד הבבלי אינן תמיד רצופות. ישנן סוגיות שכל הדוברים בהם הם אמוראי א"י, וישנן סוגיות שכל הדוברים בהם הם אמוראי בבל. ברם, רוב הסוגיות נכללו מדברים של אמוראי א"י ובבל גם יחד. אלו אובחנו לפי האמורא הקדום שבו נפתחת הסוגיה. סוגיות ארץ ישראליות רבות נקטעות במהלכן על יד הערות, קושיות ואף דיונים ארוכים של אמוראי בבבל המתייחסים לדברים שנאמרו בסוגיה הארץ

ישראלית, ונדרש ניתוח הסוגיה למרכיביה – הסוגיה הארץ ישראלית המקורית והסוגיה הבבלית שהתפתחה על גביה.

הממצאים העלו כי :

א.1. חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות במסכתות סדר קדשים עולה על חלקם של אמוראי בבל הראשונים באותן מסכתות ביחס של 61% (סטית התקן = ס.ת. 0.14)⁴ ל-39% (ס.ת. 0.08), ואילו במסכתות קבוצת הביקורת הוא נופל במעט מזה של אמוראי בבל הראשונים, ביחס של 49% (ס.ת. 0.07) ל-51% (ס.ת. 0.09).

א.2. מספר מימרותיהם של אמוראי א"י במסכתות סדר קדשים עולה על חלקם של אמוראי בבל הראשונים ביחס של 54% (ס.ת. 0.07) ל-46% (ס.ת. 0.06), ואילו במסכתות קבוצת הביקורת הוא עולה רק במעט על זה של אמוראי בבל הראשונים, ביחס של 51% (ס.ת. 0.07) ל-49% (ס.ת. 0.05).

ב.1. במסכתות סדר קדשים שבמחקר 501 משניות. הסוגיות הארץ ישראליות מכסות 51% (ס.ת. 0.19) מהן, בעוד שהסוגיות הבבליות מכסות רק 40% (ס.ת. 0.10) מהן, ואילו במסכתות קבוצת הביקורת הסוגיות הבבליות של אמוראי בבל הראשונים מכסות יותר משניות מאשר הסוגיות הארץ ישראליות 50% (ס.ת. 0.16) לעומת 44% (ס.ת. 0.10).

ב.2. המימרות הארץ ישראליות מכסות אך מעט יותר משניות מהמימרות של אמוראי בבל הראשונים 64% (ס.ת. 0.17) לעומת 63% (ס.ת. 0.13), ואילו במסכתות קבוצת הביקורת מידת כיסוי המשניות על ידי אמוראי א"י וע"י אמוראי בבל הראשונים הוא זהה, הן מכסות 71% מהמשניות (אלא שסטית התקן של המימרות הארץ ישראלית היא 0.08, ואילו של המימרות הבבליות הוא 0.16).

ג. שכיחותם של האמוראים בסדר קדשים נמדדה על פי מספר מימרותיהם. מימרותיהם של 19 מתוך 152 אמוראי א"י הדוברים במסכתות סדר קדשים; ו-17 מתוך 246 אמוראי בבלי הדוברים בסדר זה, מהווים 75% מכלל מימרות האמוראים בסדר זה.

חמשת אמוראי א"י שהם ראשי המדברים בסדר – ר' יוחנן, ר' שמעון בן לקיש, ר' אלעזר בן פדת, ר' זעירא ור' ירמיה – מסרו 891 מימרות שהן מחצית המימרות של אמוראי א"י בסדר קדשים. חמשת אמוראי בבל שהם ראשי המדברים בסדר – רב, אבוי, רבא, רב פפא ורב אשי – מסרו 1417 מימרות שהן 42% מכלל המימרות של אמוראי בבל שבסדר קדשים. שכיחותם של אבוי, רבא ורב פפא במסכתות סדר קדשים עולה על שכיחותם במסכתות קבוצת הביקורת, בעוד ששכיחותם של רב ורב אשי עולה במסכתות קבוצת הביקורת על שכיחותם בסדר קדשים.

ד. לימוד סדר קדשים בבבל בדור הראשון והשני היה נמוך ב-20-30% לעומת מסכתות קבוצת הביקורת, בדור השלישי השווה לימוד סדר קדשים בבבל ללימוד מסכתות קבוצת הביקורת, ובדורות הרביעי והחמישי אף עדיפות ללימוד סדר קדשים כדי 25-38% יותר מאשר למסכתות קבוצת הביקורת, בדור השישי שוב השווה לימוד קדשים למסכתות קבוצת הביקורת, ובדור השביעי שוב עלה לימוד סדר קדשים ב-22% על לימוד מסכתות קבוצת הביקורת.

⁴ סטית התקן מעידה על מידת פיזור האחוז בין המסכתות השונות ככל שהסטטיה גדולה יותר מידת הפיזור של האחוז בין המסכתות השונות גדול יותר.

אשר למימרות הארץ ישראליות שבבבלי הרי בדור הראשון עולה שיעורן בסדר קדשים על פני מסכתות קבוצת הביקורת בכ-12%, ובדור השלישי והרביעי הוא פוחת לעומת קבוצת הביקורת בכ-13%.

כדרכו של התלמוד, לא כל הסוגיות הנדונות במסכת עניינן במשניות אותה מסכת, והרבה מהמימרות המשולבות בסוגיות שבכל מסכת עניינן רחוק מעניינה של המסכת. לכן כדי לבחון את מידת עיסוקם של אמוראי א"י בסדר קדשים, התייחסתי בנפרד לסוגיות ולמימרות שיש להן קשר ישיר למשניות המסכת. יתר על כן, היות וגם לא כל המשניות עוסקות בנושא המרכזי של המסכת, לכן התייחסתי בנפרד גם לסוגיות ולמימרות שיש להן קשר ישיר לתוכנה המרכזי של המסכת, או לתוכנו המרכזי של סדר קדשים, דהיינו עבודת המקדש והנלווה אליה.

לפיכך בדקתי את התפלגות הסוגיות המוקדמות, לא רק לפי המקום בו הונחה תשתיתם – בא"י או בבבל, כמתואר לעיל, אלא תוך הבחנה בין כלל הסוגיות לבין סוגיות שעניינן במשנה שעליה הן מוסבות, ולבין סוגיות שעניינן בקדשים. כך הן מתפלגות:

מתוך 586 הסוגיות שבסדר קדשים שתשתיתן בדורות הראשונים, 546 (93%) עוסקות בתכני משניות הסדר, ואילו 40 סוגיות (7%) עוסקות בעניינים החורגים מענייני המסכת. 511 סוגיות (87%) עוסקות בענייני קדשים, ואילו 75 סוגיות (13%) אין להן קשר לענייני קדשים, אף שיש להן קשר ישיר למשנה עליה הן מוסבות. עובדות אלו לא השפיעו על ההשוואה בין חלקם של אמוראי א"י לבין חלקם של אמוראי בבל באבחנות שהצבענו עליהן לעיל אלא בסטייה קלה בלבד.

ההבדלים המשמעותיים בין סדר קדשים לבין קבוצת הביקורת הם: בסדר קדשים בולטת העובדה שקיימות יותר סוגיות ארץ ישראליות מוקדמות ובבליות מאוחרות, מאשר בקבוצת הביקורת.

בקבוצת הביקורת יש יותר סוגיות המתחילות באמוראי בבל המוקדמים, ואחריהם אמוראי א"י המוקדמים, מאשר בסדר קדשים.

המשתמע מחלק זה של העבודה הוא שחלקם של אמוראי ארץ ישראל רב, הן בסדר קדשים והן בקבוצת הביקורת, אם כי חלקם בסדר קדשים בולט, במיוחד נוכח העובדה שאמוראי בבל בדור הראשון והשני תרמו למסכתות סדר זה, פחות ממה שתרמו למסכתות קבוצת הביקורת.

במהלך שלושת הדורות הראשונים הורדו לבבל מימרותיהם של אמוראי ארץ ישראל על ידי הנחותי, מימרות המהוות רק כ-2% מכלל המימרות הארץ ישראליות שבכל 15 מסכתות המחקר. מתוך הסוגיות הארץ ישראליות שבהם דנים רק אמוראי בבל המאוחרים, המהוות 59% מהסוגיות הארץ ישראליות, ניתן ללמוד כי אלו לא הגיעו לבבל אלא בסוף הדור השלישי, או בתחילת הדור הרביעי. יתר הסוגיות הארץ ישראליות שגם הן מסתיימות בסוף הדור השלישי ואין עליהן כל תגובה של אמוראי בבל, סביר לטעון שגם הן הובאו יחד עם הקבוצה הגדולה של סוגיות ומימרות שהובאה לבבל בסוף הדור השלישי, משום שלא נוספו עליהן דברים מאוחרים יותר.

לשאלה מדוע אין כמעט זכר למאמריהם של אמוראי א"י המאוחרים בבבלי, שהרי אחרוני אמוראי ארץ ישראל חיו כמאה שנים לפני אחרוני אמוראי בבל. מעט המימרות הארץ ישראליות המאוחרות שאנו מוצאים בתלמוד הבבלי, הובאו לבבל על ידי יורדים מאוחרים הנוטלים בעצמם חלק בסוגיות אלה. אלו הם: ר' יצחק בר יוסף, ר' זירא השני, ור' יהודה בר שילא בני הדור הרביעי; ור' חנינה ור' יוסי בר אבין בני הדור החמישי. נתונים אלה מלמדים שבניגוד לאקראיות שבהימצאותן של המימרות המאוחרות בבבלי,

הרי שהמסה העיקרית של מימרות אמוראי ארץ ישראל הגיעה לבבל שלא בדרך אקראית אלא בדרך מרוכזת בסוף הדור השלישי בבבל שהוא תחילת הדור הרביעי בארץ ישראל, ופעולה מרוכזת כזו לא נשנתה שוב בסוף המאה הרביעית כאשר תמו אמוראי ארץ ישראל נקובי השם והושלם התלמוד הירושלמי כפי שהוא מצוי בידינו. זה הורד לבבל ככל הנראה לאחר חתימת התלמוד הבבלי ולכן לא חדר אליו.

תרומתם של אמוראי א"י לסדר קדשים של התלמוד הבבלי, הייתה גורם בעל השפעה מכרעת, על המשך פיתוחו של תלמוד זה, מהדור הרביעי ואילך. תורתם של אמוראי א"י אתגרה את אמוראי בבל בני הדור הרביעי להמשיך ולפתח תחום זה, שחיי היום יום בבבל לא זימנו להם קודם לכן, כפי שזימנו להם בתחומים בהם עוסקים הסדרים מועד נשים ונזיקין. יתכן שרק מכאן ואילך התחיל איסוף החומר האמוראי בבבל.

המשותף והשונה בסוגיות ובמימרות המצויות בשני התלמודים.

החלק האחרון של המחקר מתבסס על 136 סוגיות הירושלמי שחלקן מצוטט בסדר קדשים בבבלי. בהשוואת הסוגיות הארץ ישראליות המצוטטות בתלמוד הבבלי, לבין מה שלפנינו בירושלמי זיהינו ארבע קבוצות ראשיות של חילופין, ואלו הם:

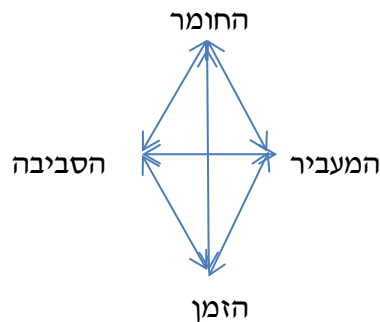
- א. חילופי נוסח בלבד שנוצרו על ידי המסרנים בהיות הדברים תורה שבעל-פה, ועל ידי טעויות של המעתיקים משעה שהתלמודים הועלו על הכתב. אלו מהווים כ-33% מכל החילופין.
 - ב. חילופי לשון שהם "פנים חדשות" שנוצרו בתקופה שהתלמודים היו עדין תורה שבעל-פה וכל חכם לימד בסגנונו וכך התקבלו גרסאות שונות. אלו מהווים כ-35% מכל החילופין.
 - ג. חילופי מבנה של הסוגיות שנוצרו על ידי העורכים של כל אחד מהתלמודים על פי החומר שבידו, וכפי שבקש להביא את הדברים לידי סיכום. אלו מהווים כ-12% מכל החילופין.
 - ד. סוגיות ומימרות מזמנים שונים כתוצאה משימור סלקטיבי של דברים שהגיעו מא"י לבבל, וכתוצאה מאי הכללת כל החומר שנוצר בישיבות השונות במסגרת התלמודים הערוכים. אלו מהווים כ-20% מכל החילופין.
- מעט הציטוטים שנאמר במפורש בתלמוד שהובאו על ידי הנחותי, נדונו בנפרד, בעוד שרוב הציטוטים של דברי אמוראי א"י הובאו בבבלי בלא שם מוסר המימרה, ומסתבר שאלו הובאו על ידי משננים אנונימיים.

פירוט משני של כל אחד מסוגי החילופין הוא כדלהלן:

- א. חילופי הנוסח מתפלגים באופן שכ-87% הם חילופי שם האמורא בעל המימרה או של המוסר בשמו, כ-8% מהחילופין הם חילופי תפקידים, ו-5% הם חילופי דעות.
- ב. חילופי הלשון מתפלגים באופן שהחילוף המשמעותי – כ-31% מכלל החילופין הם תוצאה מניסוח חופשי בעל פה, כ-18% הם שינויים במינוח, 13% הן מחלוקות שרק דברי אחד החולקים הועברו, 5% הן כל אחת מהקבוצות הבאות: תוצאה מפענוח שונה של דברים שהועברו ברמיזה, חילופי מנהגים, תוספות והרחבות של סוגיות, שינויים במהות המחלוקת, ושינויים רטוריים. כ-3% הן כל אחת מהקבוצות הבאות: שינוי המימרה מפרט לכלל, הוספת אסמכתא..
- ג. חילופי מבנה מתפלגים באופן שכ-38% הם חילוף בעריכת רצף הסוגיה, כ-15% הם מימרה בשתי וורסיות, וכל היתר הן מגוון רחב של חילופין שונים בכל סוגיה.
- ד. חילופין אחרים נמצאו בין הבבלי לירושלמי בסוגיות שאינן מקבילות אלא סוגיות שונות מא"י שהן מזמנים שונים, הדנות באותו נושא. וכן מימרות מוקדמות של אמוראי א"י הנמסרות בירושלמי בשם אמוראים מאוחרים מבלי לציין את מקורן, או מבלי שמצוין שקבל האחד מקודמו.

אם נתייחס לכמות ההבדלים, מבלי לעמוד על מידת היותם משמעותיים, הרי שרובם נגרמו על ידי מסרנים ומעתיקים. ההבדלים המהותיים שאנו מוצאים, ובהם לשונות שונים ומבנה שונה של הסוגיות, אלה נוצרו על ידי חכמים.

ההבדלים בין נוסחאות הירושלמי והבבלי, שנוצרו על ידי החכמים הנם תוצאה של מספר גורמים, ולא ניתן ליחסם לגורם בלעדי. הבדלים אלו נוצרו כתוצאה מיחסי גומלין בין ארבעה מרכיבים המשפיעים על היווצרותם של החילופין ומסבירים מדוע החומרים המועברים בעל פה, אינם נשמרים כבמקורם, ואלו הם :

א. החומר –

- קיים הבדל בהתייחסות בין חומר מקראי לבין חומר תנאי ולבין חומר אמוראי. ככל שהחומר מתרחק מהמקרא הולך ופוחת הדיוק בשימורו בזיכרון.
- המעבר של ידיעה תמציתית, של מימרות או של מקבצי מימרות, בלי לצטט במלואם פסוקים וברייתות אלא רק לרמוז אליהם, וצריך לשחזר ולהשלים את החסר.
- החכם המעביר בעל-פה מדור לדור ומישיבה לישיבה באותה ארץ עושה זאת בניסוח שלו, ולא דווקא בניסוח זהה מילולית למה ששמע, או אף בהטעמה שונה, ובכך משפיע על שינויים בנוסח החומר.
- עיקר המעבירים מארץ ישראל לבבל הם משננים אנונימיים שזו התמחותם, ורק מיעוטם הם חכמים נודדים – הנחותי – המעבירים בניסוח חופשי לפי סגנונם ולפי מידת זיכרונם.
- החכמים והמשננים הנושאים את התורה בלבם, עוברים בדרכם טלטולי דרך קשים, דרך שאמדו אותה בחודשים רבים, דרך הים ובשיט נהרות. לטלטולי דרך אלה עלולה להיות השפעה על דיוק מסירותיהם.

ג. הסביבה-

- לבבל הגיעו מסורות מהישיבות השונות בארץ ישראל, ובכל אחד מהתלמודים משוקעת לעתים מסורת מישיבה אחרת. דבר זה בא לידי ביטוי במסורות הנמסרות על יד אמוראים שונים בכל אחד משני התלמודים.
- הרקע התרבותי השונה בהם נוצרו שני התלמודים והשפה השונה בה משתמשים החכמים גורמים לכך שהתורה שנוצרה בסביבה בעלת תרבות מערבית - יוונית-רומית, על שפת הים התיכון, מועברת אל תרבות מזרחית – פרסית, לארץ שבעומק היבשת בין שני נהרות, ועד שהיא משובצת בתוך התלמוד הבבלי, היא עוברת הליכי חשיבה שונים מאלו שבהן נוצרה, ומתפרשת בתרבות הקולטת כפי הבנתה את המציאות, בשונה מהמציאות המקורית, ועל ידי כך 'עוברת צורתה'.

ד. הזמן-

1. מאז שנאמרה המימרה על ידי האמורא בארץ ישראל, ועד שמצאה את מקומה בתלמוד הערוך, עברו מספר דורות. הואיל והמימרות של אמוראי ארץ ישראל המצויות בבבלי והמימרות של אמוראי בבל המצויות בירושלמי, הן מאמצע המאה הרביעית, בשעה ששני התלמודים המשיכו להתפתח במקביל ומבלי להיפגש שוב. הירושלמי המשיך להתפתח עוד כשני דורות וסידורו נעשה ככל הנראה אף בזמן מאוחר יותר; והבבלי המשיך להתפתח עוד כארבעה דורות ונערך מאוחר יותר.
2. בגלל הפרש הזמן בין מועדי עריכתם של שני התלמודים, וגרסתו האחרונה של הירושלמי לא הייתה לפני עורכי ממילא לא הייתה קיימת אפשרות שתהיה זהות מלאה של נוסחאות בין שני התלמודים.
3. החילופין שבנוסחאות התלמודים שלפנינו, כולל כתבי היד הקדומים ביותר, רחוקים מהמקור מאות שנים. יש לכן להפריד בין החילופין שנוצרו מאז הועלו התלמודים על הכתב, לבין החילופין שנוצרו בטרם הועלו התלמודים על הכתב, והיו תורה שבעל-פה – פשוטו כמשמעו.

גורמים אלו בהצטרפם יחד הם היוצרים את ההבדלים בין המצוי בירושלמי למצוטט בבבלי.

מסקנות כלליות:

אמוראי ארץ ישראל בכל תקופת התלמוד למדו את סדר קדשים כפי שלמדו את הסדרים האחרים ושימרו את דבריהם כשהם סמוכים למשנה. בסוף תקופת האמוראים, בעת שהתלמוד הירושלמי נערך כפי שהוא לפנינו כיום, הוא כלל גם את סדר קדשים. מאז ועד שהועלה על הכתב נזנח בארץ ישראל שינונו על משניות הסדר, והשתמרו רק הסוגיות שצוטטו במסכתות ארבעת הסדרים האחרים. לפיכך, כשבאו להעלותו על הכתב חסר להם התלמוד לסדר זה כדרך שהיה ערוך, ולכן לא הועלה על הכתב. יתכן שזניחתו היא בשל היותו לא מעשי ומפני הגזירה משנת 553 שלא ללמוד את התורה שבעל-פה.

פרשנותם והערותיהם של אמוראי ארץ ישראל משלוש הדורות הראשונים, שהיו אף הם סמוכים למשנה, הובאו לבבלי ככל הנראה ברבע השני של המאה הרביעית והתקבל בבבלי כחומר משלים למשנה ולברייתות, והתייחסו אליו כאל הברייתות, ודנו בו ובררו אותו וכשלא היה כמנהגם לא דחוהו אלא עשו לו אוקימתות להצר את תחומו. הקיף החומר הארץי ישראלי עלה על החומר של אמוראי בבבלי שנמצא בידם. חומר זה השתמר בתלמוד הבבלי והוא שעמד לרשותנו בסדר קדשים. מכאן ואילך מתפתחים שני התלמודים במסלולים נפרדים. לתלמוד הירושלמי, כולל סדר קדשים, נוספו דבריהם של אמוראי הדור הרביעי והחמישי, שעלו בהקיפם על דברי אמוראי הדור הראשון והשני. לתלמוד הבבלי נוספו דיוניהם של אמוראי הדור הרביעי עד השביעי, כאשר התרומה הרבה ביותר היא של הדור הרביעי.

העיצוב הסופי של הסוגיות בשני התלמודים נעשה על ידי המסדרים ללא כל אפשרות של קשר ביניהם, ולכן התוצאות דומות אך אינן זהות. המציאות השונה, ומסורות מקומיות, חופש הסגנון והתאמת השפה, יחד עם אי הקפדה על שמות בעלי המימרות, ופיענוח של רמיזות בשונה מכוונת המקור, הם שיצרו את עיקר ההבדלים ביניהם. לאחר שהתלמודים הועלו על הכתב והועתקו מן הכתב, הוסיפו המעתיקים שיבושים משלהם.

תוכן העניינים

1	מבוא
1	א. הרקע
2	ב. מצב המחקר
4	ג. חלקי העבודה
5	ד. המקורות ששמשו בסיס לעבודה
6	ה. דילמות וקשיים מתודולוגיים
6	1. טקסטים משובשים במסכתות שלא נלמדו על ידי הראשונים.
6	2. הגדרות
7	3. סיווג הסוגיות בתלמוד הירושלמי
8	4. טיפולוגיה של הסוגיות בתלמוד הבבלי
9	5. סיווג האמוראים וזהוים
14	ו. דרך הציטוט
14	ז. לקראת העבודה
16	ח. מבנה העבודה
17	חלק א: האם היה תלמוד ארץ ישראל לסדר קדשים?
17	פרק א. סוגיות הירושלמי למסכתות סדר קדשים
19	סוגיות הירושלמי למסכת זבחים
22	סוגיות הירושלמי למסכת מנחות
26	סוגיות הירושלמי למסכת בכורות
29	סוגיות הירושלמי למסכת ערכין
33	סוגיות הירושלמי למסכת תמורה
36	סוגיות הירושלמי למסכת כריתות
39	סוגיות הירושלמי למסכת מעילה
42	סוגיות הירושלמי למסכת תמיד
45	סוגיות הירושלמי למסכת מידות
49	פרק ב' תרומתם הכוללת של אמוראי א"י למסכתות סדר קדשים
49	עצמת הזיקה של הסוגיות בירושלמי לסדר קדשים.
52	מידת הכיסוי של משניות סדר קדשים על ידי הירושלמי

53	רצף לימוד סדר קדשים בארץ ישראל
54	סיכום חלק א'
55	פרק ג' העברת תורתם של אמוראי ארץ ישראל לבבל
56	א. מתי נעשתה ההעברה ועל ידי מי?
59	ב. מימרותיהם של אמוראי א"י המאוחרים בבבלי
63	חלק ב: חלקם של אמוראי ארץ ישראל בתלמוד הבבלי לסדר קדשים
	פרק ד' תרומתם של אמוראי ארץ-ישראל ואמוראי בבל לדורותיהם להתהוות כל אחת ממסכתות התלמוד הבבלי
63	לסדר קדשים.
65	המימרות והסוגיות
80	מסכת זבחים
84	מסכת מנחות
88	מסכת בכורות
92	מסכת ערכין
96	מסכת תמורה
99	מסכת כריתות
103	מסכת מעילה
110	מסכת תמיד
112	המסכתות שאין עליהן תלמוד בבלי
113	סיכום
116	פרק ה' תרומתם הכוללת של אמוראי א"י למסכתות סדר קדשים בתלמוד הבבלי
116	א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות סדר קדשים?
119	ב. שכיחותם של האמוראים בסדר קדשים
121	ג. מתי והיכן נלמדו מסכתות סדר קדשים בבבל ובא"י.
125	פרק ו' השוואת חלקם של אמוראי א"י בסדר קדשים, לחלקם בסדרים אחרים של הבבלי
125	הסוגיות
130	המימרות
132	תרומתם של אמוראי ארץ ישראל להוצרתו של התלמוד הבבלי
135	מידת הכיסוי של המשניות על ידי אמוראי א"י בהשוואה לאמוראי בבל
138	סיכום חלק ב'
140	פרק ז' סוגיות ארץ ישראליות לסדר קדשים בבבלי ובירושלמי יחד
140	מסכת זבחים:
142	מסכת מנחות:
145	מסכת בכורות:

147	מסכת ערכין:
148	מסכת תמורה:
149	מסכת כריתות:
151	מסכת מעילה:
152	מסכת תמיד:
154	מסכת מידות:
155	סיכום

161 חלק ג': המשותף והשונה בסוגיות ובמימרות המצויות בשני התלמודים

161	פרק ח' החילופין במעבר של תורת ארץ ישראל לבבל כפי שהם לפנינו
161	מה הייתה איכות ההעברה?
161	איסוף החומר ועריכת התלמודים
162	כתיבת התורה שבעל-פה
166	חילופי נוסח
172	חילופי לשון
187	חילופים מבניים
212	סוגיות ומימרות ארץ ישראליות מזמנים שונים
221	ציטוט ע"י הנחותי

227	פרק ט': המעבר של תורת בבל לארץ ישראל
227	א. ציטוט ע"י חכמים שעלו לארץ מבבל.
229	ב. ציטוט שלא מפי חכמים שעלו לארץ

230	סיכום חלק ג
235	מה ניתן ללמוד מהחילופין בין נוסחאות הירושלמי והבבלי?

239	סיכום
239	הסוגיות הארץ ישראליות לסדר קדשים
243	על התהוות שני התלמודים והקשר ביניהן

250	נספח א'
258	נספח ב'
264	נספח ג'
266	נספח ד'

269 קיצורים ביבליוגרפיים

מבוא

א. הרקע

בששה סדרי המשנה כינס רבי יהודה הנשיא את מבחר תורתם של התנאים, דבריהם נוסחו ניסוח תמציתי וקצבי כדי לשומרם בזיכרון כתורה שבעל-פה. אף שהמשנה כונתה כ"הלכה"⁵, לא נפסקה בה הלכה אלא הובאו בה דעות חולקות. אלו הותירו שאלות רבות ללא תשובה ברורה, אשר לחלקן נמצאה תשובה בנוסחאות חיצוניות שלא נכללו בכינוס המשנה – בברייתות, שכונסו על ידי תלמידיו של רבי. חלקם מצויים בתוספתא ואחרים במדרשי ההלכה, ובהצטרפם יחד הם מסייעים להבהרת כוונת המשנה. חכמי הדורות שלאחר רבי שנו את המשנה וביקשו לפרשה ולמצוא בה מענה לשאלות שלא הייתה עבורן תשובה ישירה במשנה. אלו הם האמוראים שפעלו במאות השלישית עד החמישית בשני מרכזים בא"י ובבבל. בכל מרכז פעלו מספר ישיבות של חכמים שדנו ביניהם בפירוש המשנה, והורו לתלמידיהם את המשנה ופירושה.

דיוניהם של האמוראים כונסו בשני התלמודים: התלמוד של ארץ ישראל המכונה התלמוד הירושלמי, ובקצרה "הירושלמי"; והתלמוד של בבל המכונה בקצרה "הבבלי". שני התלמודים סודרו על פי סדר המשניות, אולם סידורם מורכב, ונכנסו בכל מקום עניינים אחרים שאינם מעיקר הפרק והמסכת. בידינו מצויים היום שני תלמודים, אך שניהם אינם מקיפים את כל מסכתות המשנה. בתלמוד הירושלמי חסרים סדר קדשים וסדר טהרות פרט למסכת נדה, ארבעה פרקים ממסכת שבת, שבעה פרקים ממסכת נדה ופרק אחד ממסכת מכות.⁶ בתלמוד הבבלי חסרים סדר זרעים וטהרות,⁷ והמסכתות שקלים, מידות וקנינים וכן ארבעה פרקים ממסכת תמיד. בשני התלמודים אין תלמוד למסכתות עדויות ואבות שבסדר נזיקין.

מכל המסכתות החסרות העסיק חסרונן של תלמוד ירושלמי לסדר קדשים את חכמי ישראל ואת המחקר, וזאת בשל העובדה שהלומד את מסכתות סדר קדשים בתלמוד הבבלי, מוצא את אמוראי א"י דנים בו. דבר זה עורר תמיהה, האם היה תלמוד ירושלמי לסדר זה ואבד, או שמעולם לא היה. מאז הרמב"ם ועד ימינו סברו חכמים, שסדר קדשים היה ואבד, ונראה שכולם סמכו דבריהם על הרמב"ם. והם: ר' אברהם אבן דאוד,⁸ מנחם המאירי,⁹ ר' אשתורי הפרחי,¹⁰ ר' יעקב הכהן מלאכי,¹¹ ר' שמעון ב"ר צמח דוראן,¹² ר' אברהם בן שמואל זכות,¹³ ר' חיים יוסף דוד אזולאי,¹⁴ ר' יוסף שאול נתנזון,¹⁵ ר' חיים עוזר גרודזינסקי¹⁶ ור' עובדיה יוסף.¹⁷ מסורת זו עוררה ספיקות וביקורת כבר במאה ה-18, אך עדיין היו חוקרים שקיבלו אותה כעדות המבוססת על עובדות שהיו בידי הקדמונים. על החוקרים

⁵ נדה ע"א: תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום - מובטח לו שהוא בן העולם הבא. ופרש"י הלכות - משנה וברייתא.

⁶ זוסמן, פרקי ירושלמי, עמ' 225.

⁷ זוסמן, זרעים וטהרות.

⁸ ראב"ד, ספר הקבלה, עמ' 24.

⁹ המאירי, בית הבחירה למסכת אבות, עמ' 47.

¹⁰ הפרחי, כפתור ופרח, י"ע"א.

¹¹ יד מלאכי, עמ' 27.

¹² דוראן, חידושי התשב"ץ לראש והשנה וקנים, עמ' 21.

¹³ זכות, ספר היוחסין, עמ' 150 טור ב'.

¹⁴ חיד"א, שם הגדולים, עמ' כד טור ב'. ושו"ת עין טב, סימן יח.

¹⁵ נתנזון, שו"ת שואל ומשיב, חלק ג' סימן קמד.

¹⁶ גרודזינסקי, ספר אחיעזר, חלק ג' סימן ל'.

¹⁷ יוסף, שו"ת יביע אומר, חלק א' סימן ג', וחלק ג' סימן ג'.

המצדדים בקיומו נמנו: צונץ,¹⁸ חיות,¹⁹ רייפמן,²⁰ רטנר,²¹ רבינוביץ,²² ואלבק;²³ ואלו שדחו אותה וטענו שהיא מתבססת על הבנה מוטעית של ניסוח, או תרגום לא מדויק של דברי הרמב"ם, הם: הרב מרגלית,²⁴ ר' זכריה פרנקל,²⁵ א"ה ויס,²⁶ אפשטיין²⁷ וזוסמן.²⁸

גילוי הגניזה הקהירית על ידי ש"ז שכטר העלה מחדש את שאלת קיומו של תלמוד ירושלמי לסדר קדשים, והדבר עודד הוצאת תלמוד ירושלמי מזויף לארבע מסכתות מסדר זה על ידי פרידלנדר, לפני כמאה שנים.²⁹ גדולים מבין חכמי ישראל שבדור הלכו שולל אחרי התרמית, והדבר עורר פולמוס בין מי שהאמין ל"תגלית" לבין מי ששלל אותה. רק באמצע המאה העשרים התברר מעל לכל ספק שמדובר בזיוף.³⁰

ב. מצב המחקר

ספרות המחקר התייחסה לארבע שאלות:

- א. האם התלמוד הירושלמי כלל את סדר קדשים?
- ב. אם אמנם כלל התלמוד הירושלמי את סדר קדשים, מתי אבד?
- ג. למה התכוונו הראשונים בציינם חמשה סדרים בירושלמי?
- ד. על סמך מה קבעו האחרונים שאין ולא היה ירושלמי קדשים מעולם?

על פי מסורת חכמי ישראל בכל הדורות, מאז המאה ה-12, רווחה הדעה שהיה תלמוד ירושלמי לסדר קדשים. מעת שיצא התלמוד הירושלמי בדפוס ללא סדר קדשים, הייתה ההנחה המקובלת שהיה סדר קדשים ואבד.

שאלות אלה העסיקו את החוקרים מאז ראשית המחקר התלמודי.

אברהם ויס במחקרו 'על התהוות התלמוד' חידש גישה הבוחנת את המציאות בימי התלמוד שלא לפי מימרות בודדות הפזורות בתלמודים, אלא על פי הנראה מהחומר התלמודי בהיקפו הרחב.³¹

זוסמן בעבודתו על זרעים וטהרות בתלמוד הבבלי ליקט ובחן 1400 סוגיות בתלמוד הבבלי שעוסקות בענייני זרעים וטהרות, וביקש להוכיח שאלו מתוכן שנדונו על ידי אמוראי בבל, כולן נדונו אגב מקומן הנוכחי במסכתות השונות, ולא על המשניות לסדר זרעים וטהרות.³² זוסמן הסיק מכך שאמוראי בבל לא

¹⁸ צונץ, הדרשות בישראל, עמ' 29.

¹⁹ חיות, אמרי בינה, ט' ע"ב.

²⁰ רייפמן, "דבר אל הקורא", שנה א' עמ' 403/4.

²¹ רטנר, אהבת ציון וירושלים, מסכת שבת, עמ' 84/5.

²² רבינוביץ, שערי תורת ארץ ישראל, עמ' 128, 222, 308, 590. "דברים אחדים ע"ד ירושלמי מסדר קדשים", כרך ז', עמ' 178/9.

²³ "ע"ד חיבורו של התלמוד הירושלמי", כרך ח', עמ' 351/2.

²⁴ אלבק, מבוא לבראשית רבא, עמ' 72/3.

²⁵ 'פני משה', מסכת ביכורים פ"א ה"ז.

²⁶ פרנקל, מבוא הירושלמי, מה ע"א.

²⁷ ווייס, דור דור ודורשיו, עמ' 205.

²⁸ אפשטיין, אמוראים, עמ' 332-334.

²⁹ זוסמן, "נספח לחסרונות הירושלמי", מחקרי תלמוד ב', עמ' 278/9.

³⁰ פרידלנדר, ירושלמי המזויף, חלק ראשון מסכת זבחים וערכין חלק שני מסכת חולין ובכורות.

³¹ איזנשטיין, "הירושלמי המזויף", עמ' רעח – רפד; וינגרטן, ירושלמי על סדר קדשים, עמ' רפא-רפז; אוברלאנדער, הירושלמי לסדר קדשים, עמ' רט-רכה.

³² ווייס, לחקר התלמוד, עמ' 93.

³³ זוסמן, זרעים וטהרות, עמ' 245 ואילך.

עסקו כלל בסדרי זרעים וטהרות. רוזנטל בביקורתו על מחקרו של זוסמן הצביע על כך שאין מקום למסקנה מוחלטת בשאלה זו.³³

שאלות מעין אלו העוסקות בהתנהגותם של האמוראים, הן מתחום ההתנהגות האנושית. המחקרים בתחום מדעי ההתנהגות מצביעים על כך שההתנהגות האנושית אף שיש לה דפוסי התנהגות האופייניים לכל חברה, יש בכל חברה יוצאים מן הכלל שאינם פועלים במסגרת המקובלת אלא בוחרים בדרך ייחודית משלהם. כך בתחום עיונו, אין לצפות להתנהגות אחידה של כל האמוראים, בכל האמור בלימוד המסכתות. אמנם רוב האמוראים ינהגו בדרך מסוימת – ילמדו קדשים או לא ילמדו זרעים וטהרות – אך תמיד ימצא מיעוט שינהג אחרת: כאלה שלא עסקו בקדשים וכאלה שעסקו בקדשים באינטנסיביות רבה; וכן כאלה שלמדו זרעים או טהרות וכאלה שכן עסקו בזרעים וטהרות. לכן אין אנו מצפים לתוצאות מוחלטות אלא לתוצאות יחסיות שתצבענה על דפוס ההתנהגות השכיח בין האמוראים. מחקר המודד את שכיחות התופעות מדידה סטטיסטית לא נעשה עד כה, ולו בשל הקושי באיסוף נתונים רבים וניתוחם בניתוח סטטיסטי, כלי שלא היה מקובל אצל חוקרי התלמוד. את הדיון בשאלה למה התכוונו הראשונים בציינם חמשה סדרים בירושלמי? סיכם זוסמן³⁴ במלים אלה: "היום ניתן להוכיח בברור שלפחות מאז סוף תקופת הגאונים לא חל שינוי בהיקפו של הירושלמי - כל הדיבורים המרובים על סדרים, מסכתות ופרקים שכביכול אבדו רק בזמנים מאוחרים, אין להם שום יסוד".

"הדעה המקובלת על אבדן סדרים שלמים - ובמיוחד סדר קדשים - שעליה חוזרים ראשונים ואחרונים, מאז המאירי ועד לחיד"א, וממנו לחוקרי ימינו - מבוססת על דעות קדומות ועל אוסף של טעויות". זוסמן³⁵ ביסס את טעונו בין היתר על דבריו של פירקוי בן באבוי תלמיד תלמידו של רב יהודאי גאון (מאה שמינית) שכתב כי³⁶ "אין בידם הלכה אחת מתלמוד הילכת שחיטה ולא מסדר קדשים כולו, נשתכח מהם סדר קדשים כולו ותלמוד סדר טהרות כולו".

כדי לבסס את טעונו זה הניח זוסמן שבדברי הרמב"ם בהקדמתו לפירושו למשנה, נפל שיבוש שגרם להבנה מוטעית של כוונתו, שבהתייחסותו לחמשה סדרים התכוון הרמב"ם, לדעת זוסמן, לבבלי ולירושלמי גם יחד.

קשה לקבל את טיעונו של זוסמן בפשטות, כשם שהוא לא הסתפק בטיעונו של י"נ אפשטיין שבטל את האמירה הכללית של הרמב"ם. כל הטיעונים כנגד מבוססים על הטענה **שלא מצאנו אסמכתא תומכת עמידה וחזקה לקיומו של סדר קדשים**. טענה מסוג זה אינה יכולה לסכם את הדיון כפי שסיכמו הרב מרגלית- **שלא היה [ירושלמי קדשים] מעולם**. יש לציין לכן שזוסמן לא קבל את גישתו הקיצונית שאומצה ע"י אפשטיין, אלא סייג את דבריו ולא פסל לחלוטין את האפשרות שהיה קיים בעבר סדר קדשים בירושלמי אלא טען כי "לפחות מאז סוף תקופת הגאונים לא חל שינוי בהיקפו של הירושלמי"³⁷, משמע מדבריו שלא פסל אפשרות שהיה קיים סדר קדשים לפני סוף תקופת הגאונים - כלומר שפרק הזמן עד תקופתם של הראב"ד הראשון והרמב"ם אינו רב כל כך. השאלה שצריכה להישאל אם כן היא, האם היה תלמוד ירושלמי לסדר קדשים, ואם אכן היה, עד מתי היה, ומה היו נסיבות היעלמותו.

³³ רוזנטל, עריכות קדומות המשוקעות בתלמוד הבבלי, עמ' 181 ואילך.

³⁴ זוסמן, נספח לחסרונות הירושלמי, עמ' 278-279.

³⁵ זוסמן, זרעים וטהרות, עמ' 5.

³⁶ גינזבורג, גנזי שכטר חלק ב' עמ' 560.

³⁷ זוסמן, נספח לחסרונות הירושלמי, עמ' 278.

בהקשר זה ראוי להזכיר את טיעונו של זוסמן³⁸ כי התלמוד לא הועלה על הכתב אלא בימי הגאונים, לפיכך יש מקום לסברה שסדר קדשים ירושלמי היה קיים כתורה שבעל פה בלבד, ולא הועלה על הכתב מסיבות שאינן ברורות לנו. אפשרות זו נתמכת על ידי שתי עובדות:

א. בתלמוד הירושלמי מצויות סוגיות שמקומן העיקרי ולעתים אף הבלעדי הוא על משנה בסדר קדשים;

ב. בתלמוד הבבלי לסדר קדשים באות מימרות רבות של אמוראי ארץ ישראל, ובהרבה מקרים נשען התלמוד הבבלי על דבריהם.

על רקע הדברים הללו באתי לבחון שוב את השאלה האם היה סדר קדשים בתלמוד הירושלמי והאם ניתן לשחזרו באמצעות שני התלמודים.

ג. חלקי העבודה

העבודה כוללת שלושה חלקים.

החלק הראשון בעבודה זו עוסק באיסוף סוגיות מתוך התלמוד הירושלמי, שיש להן זיקה למשניות סדר קדשים. עוצמת הזיקה של כל סוגיה למשנה ממשניות סדר קדשים נקבעה על ידי ניתוח הטקסט של סוגיות אלו. בסיכום הממצאים תוצג תמונה סטטיסטית על זמנם ומקומם של האמוראים המשתתפים בסוגיות אלה. ולאחר מיון הסוגיות לפי מסכתות סדר קדשים, ובכל מסכת לפרקיה ומשנותיה, תוצג תמונה על מידת הכיסוי של פרקי כל מסכת ומשניות כל פרק על ידי סוגיות ארץ ישראליות.

החלק השני בעבודה זו עוסק בניתוח הטקסט של התלמוד הבבלי לסדר קדשים, באיתור הסוגיות והמימרות של אמוראי א"י המצויות בו. כמו בחלק הראשון גם כאן סוכם הממצאים מכל משנה פרק ומסכת, כדי לקבל תמונה סטטיסטית על חלקם ומקומם של אמוראי א"י, בהתהוותם של מסכתות סדר קדשים בתלמוד הבבלי.

כדי לברר אם הממצא לגבי סדר קדשים הוא ייחודי לסדר זה, או שהוא נכון גם לסדרי התלמוד האחרים, כולל חלק זה של העבודה השוואה למסכתות מסדרים אחרים המשמשים כקבוצת ביקורת, שגם לגביה נאספו נתונים, בדומה למסכתות סדר קדשים.

השוואה בין סדר קדשים לקבוצת הביקורת, תוך בחינת הממצאים בכל מסכת בנפרד, מעלה ממצא שלא נחזה מראש, לפיו אין הבדל משמעותי בין סדר קדשים לסדרים האחרים, אלא קיים הבדל בין מסכתות בהן עסקו אמוראי בבל הראשונים, לבין מסכתות שלא עסקו בהם אלא זעיר פה זעיר שם. המסכתות שאמוראי בבל הראשונים לא עסקו בהם, כוללים אמנם את רוב מסכתות סדר קדשים, אך לא את כולן. מאידך גם במסכתות קבוצת הביקורת נמצאו מסכתות שבחלק משמעותי מהן לא עסקו אמוראי בבל הראשונים, ומצבם של אלה דומה למצב רוב מסכתות סדר קדשים.

החלק השלישי בעבודה זו עוסק בהשוואת הסוגיות והמימרות הארץ ישראליות המצויות בשני התלמודים – הבבלי והירושלמי, על מנת לזהות את המשותף והשונה ביניהם. ומכך נוכל ללמוד על דרכי העברת התורה שבעל פה מארץ אחת לשנייה, ועל דרכי השימוש בחומר שהועבר, בעריכת כל אחד משני התלמודים.

³⁸ זוסמן, תורה שבעל פה פשוטה כמשמעה, עמ' 209 ואילך.

בסוף העבודה נוספו ארבעה נספחים :

- א. המקורות לזיהוי מקום ישיבתם של האמוראים
- ב. השוואה של סוגיה המצויה בבבלי מנחות ובירושלמי ברכות אך אין לה זיקה לסדר קדשים ולכן לא נכללה בגוף העבודה, אך צורפה כנספח מפני שיש בה תרומה משמעותית להבנת הקשר בין שני התלמודים.
- ג. דיון מורחב בפיסקה בירושלמי מגילה שהתערבו בה שמועות אמוראים עם דרשות תנאים.
- ד. דיון מורחב בסוגיה שעניינה בטהרות אך היא מופיעה בבבלי למסכת מנות ויש לה מקבילה בירושלמי.

בקבצים נפרדים נאספו:³⁹

- א. כל קטעי התלמוד שצויינו בגוף העבודה ולא נדונו בה. קטעים אלה מסודרים לפי סדר הופעתם לראשונה בעבודה.
- ב. כל הלוחות הסטטיסטים שממצאיהם הובאו בגוף העבודה.

ד. המקורות ששמשו בסיס לעבודה

שני מקורות עיקריים שמשו בסיס לעבודה זו :

1. התלמוד הירושלמי כולו, ממנו לקטתי את כל הסוגיות שיש להן זיקה למשניות סדר קדשים, תוך הבחנה בדרגות שונות של עצמת הזיקה. כמקור לסוגיות הירושלמי שמש נוסח כ"י לידן מהדורת האקדמיה ללשון העברית
 2. שמונה מסכתות התלמוד הבבלי לסדר קדשים (פרט למסכת חולין)⁴⁰, ושבע מסכתות קבוצת הביקורת שהן : ראש השנה, תענית, מגילה, מועד קטן וחגיגה מסדר מועד ; יבמות מסדר נשים ועבודה זרה מסדר נזיקין.⁴¹
- המקור העיקרי למסכתות הבבלי שמש נוסח דפוס וילנה. במקומות שצרכי העבודה דרשו זאת, נזקקתי לבירור הגרסאות בנוסחאות כתבי היד (בעזרת מאגר עדי הנוסח של המכון לחקר התלמוד ע"ש שאול ליברמן). זאת כאשר בנוסח הדפוס נשמטו מימרות אמוראיות שיש להן השלמה בכתבי היד, או כאשר התעורר ספק באשר לשם האמורא המופיע בדפוס בהקשר עם סדר האמוראים בסוגיה, או באפשרות של קיום קשר בינו לבין בני שיחו בסוגיה, לעתים מצאתי סימוכין לתיקון כזה בספרות המחקר (בעיקר במבוא לתלמודים של ח. אלבק) אך לפעמים נזקקתי להכריע בעצמי, ואת החלטתי נימקתי בהערת שוליים לסוגיה.

³⁹ במהדורה האלקטרונית של העבודה קיימות קישוריות אל כל הסוגיות שבכרך ב', ואל הלוחות הסטטיסטיים שבכרך ג' וניתן להגיע אליהן על ידי לחיצה על Ctrl ועל מספר הסוגיה או הלוח המצוינים בגוף העבודה.

⁴⁰ הראשונים שלא עסקו בסדר קדשים עסקו במסכת חולין, ורבנו גרשום שפרש את מסכתות סדר קדשים, לא פרש את מסכת חולין אלא לאחר שסיים את כל סדר קדשים (לפי דברי המעתיק מרדכי יעקב יוסף בן הז"ה ר' אברהם יצחק מקפואה, מובא בדפוס וילנא למסכת חולין קיט ע"ב בסוף פירוש רגמ"ה).

⁴¹ בחירת המסכתות מסדר מועד ומסכת יבמות היתה אקראית, משום שבזמן הכנת התשתית לעבודה עסקתי בלימוד מסכתות אלו במסגרת לימוד היום. את מסכת עבודה זרה הוספתי בשלב מאוחר יותר לאחר שפרופ' מוסקוביץ הפנה את תשומת לבי למחקרה של אליסה גריי – תלמוד בגלות, שממצאיה נראו כסותרים את ממצאי, ובקשתי לבדוק מסכת זו באותם כלים שבהם בדקתי את יתור המסכתות.

ה. דילמות וקשיים מתודולוגיים

1. טקסטים משובשים במסכתות שלא נלמדו על ידי הראשונים.

מסכתות סדר קדשים לא נלמדו ברציפות במשך הדורות. כבר בתקופת האמוראים לא הרבו לעסוק בסדר זה וראו בו סדר מיוחד. כך מגיב רב אשי לרב אחא בריה דרב יוסף: **כי מטית לשחיטת קדשים תא ואקשי לי**,⁴² ומפרש רש"י: הכרתי בדך שאתה חדוד ויודע להעמיק ולהקשות, וכי מטית למסכת זבחים, שהיא עמוקה – תא אקשי לי, ואתן לב לתרץ לפי שאלתך.

נראה מעיוננו שגם אמוראי בבל בדורות הראשונים מיעטו לעסוק במסכתות אלו, ודלה ביותר, יחסית להקיף המשניות של מסכתות אלו.

המאירי בהקדמתו לספרו "בית הבחירה", ציין גם הוא שמסכתות אלו לא נלמדו פרט למסכת חולין. ולהלן דבריו:⁴³

שמצד שלא הורגל הלמוד רק בג' הסדרים ר"ל (=רצונו לומר) מועד, נשים נזיקין, ונעזבו השלשה האחרונים ר"ל קדשים, טהרות, זרעים עזיבה מוחלטת רק לאחד מעיר ושנים ממשפחה למיעוט צרך ידיעתם באלו הזמנים ולרוב עומק עניניהם מזה הצד, ראו בימי הגאונים להעתיק משאר הסדרים מסכיות ידועות, להיות ידיעתם הכרחית כשאר המסכיות שבג' הסדרים הרגילים בלימוד, ואולי יותר מהרבה מהן והן מסכת ברכות מסדר זרעים וחברוה בסדר מועד, ומסכת חולין מסדר קדשים וחברוה גם כן בסדר מועד, ומסכת נדה מסדר טהרות וחברוה בסדר נשים. וכן נתחדש בימי הגאונים סדור המסכיות באלו הג' סדרים וזה שרבינו הקדוש ע"ה (=עליו השלום) חלק כל מיני התלמוד לוי' חלקים גדולים וסדר הסדרים והמסכיות על הדרך אשר אומר.

אין בידינו אלא מעט מפירושי הראשונים למסכתות סדר קדשים,⁴⁴ וגם רש"י אינו מפרש מסכתות אלו ברצף כדרכו בסדרים האחרים.

גם המדפיסים של התלמוד בונציה, לא טרחו לבקש כתבי יד טובים והדפיסו מכתב יד משובש וחסר,⁴⁵ וממנו הועתק הנוסח לדפוס וילנה. גם רבינוביץ ב"דקדוקי סופרים" לא עסק אלא בזבחים ומנחות וחולין בלבד. כל אלה הוסיפו קושי על קושי בלימוד מסכתות אלו.

2. הגדרות

המימרות הן אמירות פסיקה, פרשנות, אוקימתא או התקפה של אמוראים הנמסרים בשם, שעברו עריכה ניסוח וקיבוע בסגנון מסוים, בדרך כלל בעברית. אלו כוללים את המימרות האמוראיות בתלמוד ובמדרשי האמוראים. אברהם ווייס מחלק את המימרות לשני סוגים יסודיים, אלו הבאות לבאר מקור

⁴² בבא מציעא כט ע"ב.

⁴³ המאירי, בית הבחירה, הקדמה.

⁴⁴ הלכות גדולות מקדיש 22 עמודים למסכתות קדשים (פרט לחולין).

⁴⁵ דקדוקי סופרים, חלק ב'.

קדום, ואלו שהן מימרות עצמאיות.⁴⁶ מימרות עשויות להיות מצוטטות בהקשרים שונים בהתאם לצרכי החכם המבקש להסתייע במימרה שאמר חכם שקדם לו, הוא מסרה כפי שהבינה או כפי שחשב שצריך להבינה.⁴⁷ כאשר מדובר במימרות, היינו מצפים שמסירתם תהיה מדויקת, ולפיכך שתהינה זהות בכל המקבילות, כדברי המשנה בעדויות "חייב אדם לומר בלשון רבו"⁴⁸. אולם למרות השמירה על החומר התלמודי הן מבחינת התוכן והן מבחינת הצורה, חלו בו שינויים כפי שהצביע עליהם ויס.⁴⁹ וכפי שתיאר הלבני⁵⁰ שהמימרות האמוראיות האפודיקטיות על אף שנוסחו בדקדקות, גם בהם חלו חילופי לשונות אף בימי האמוראים עצמם. הוסף על כך את העברת המסורת בע"פ עד להעלאת התלמודים על הכתב, והעתקות אין מספר מאז ועד לדפוס, שגרמו לשיבושי נוסח.⁵¹ אנו אין לנו בעבודה זו אלא מה שלפנינו, והנוסח שלפנינו הוא העומד לבחינה. זאת בשל ההיקף הרב של העבודה שלא מאפשר במסגרת זו לבחון את כל המימרות על פי כל כתבי היד המצויים. את חשיבות המסירה המדויקת בלשון רבו ייחסו ג'קובס⁵² וניזנר⁵³, בצורך לתת תוקף וחיזוק לדברים כשהם באים מפיהם של חכמים קדמונים.

הסוגיות הן דיון בעל שלושה אברים לפחות, הכוללות:⁵⁴ "מונח" ועליו קושיא – הקושי, והתשובה – פירוק. סוגיה משמעותה לצורך המחקר כאן היא יחידת דיון המקיימת מהלך שלם של משא ומתן תלמודי, גם אם הוא מצומצם בהיקפו ופשוט במבנהו (כגון שאלה ותשובה)⁵⁵. בניגוד למימרה הקצרה אותה ניתן לזכור במדויק, קשה יותר לזכור את כל מהלך הסוגיה שלב אחר שלב, את דעתו של כל אחד מהמתדיינים, מהן הקושיות שמוצגות לכל צד ומה הן התשובות. רק סוגיות שהועתקו מהכתב יכולות לשמר רמת דיוק גבוהה, שבה יפגעו רק טעויות סופרים. לכן הסוגיות המקבילות המועברות בעל-פה אינן זהות, ואנו יכולים ללמוד מהם על דרכי התהוותן של החיבור שהם חלק ממנו. ההבדלים בין המקבילות, בצד עדי הנוסח השונים לכל ספרות חז"ל, הם המהווים את החומר הגולמי, לחקר התהוותם של החיבורים השונים בספרות חז"ל.⁵⁶

3. סיווג הסוגיות בתלמוד הירושלמי

- סוגיות הירושלמי הופרדו לשלוש קבוצות ראשיות:
- א. סוגיות שמקורן בסדר קדשים אינו מוטל בספק.
 - ב. סוגיות שלהן זיקה למשניות סדר קדשים, אלא שעצמת זיקתן אינה אחידה, והיא נעה על רצף שבין זיקה עיקרית למשנת קדשים, לבין סוגיות שזיקתן לסדר קדשים היא משנית.

⁴⁶ פלדבלום, אברהם ויס עמ' כט.

⁴⁷ ש"א רוזנטל בהרצאה בתשכ"ג, טוטט ע"י ד. רוזנטל, מסורות א"י ודרך לבבל, עמ' 8.

⁴⁸ עדויות פרק א משנה ג: "הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין המקוה אלא שאדם חייב לומר בלשון רבו."

⁴⁹ ווייס, לחקר התלמוד, עמ' 61.

⁵⁰ הלבני, מבואות, עמ' 94.

⁵¹ זוסמן, ושוב לירושלמי נזיקין, עמ' 90-91.

⁵² ג'קובס, עמ' 57 ואילך.

⁵³ ניזנר, חכמים נקובי שם בספרות התלמודית, עמ' 93 ואילך.

⁵⁴ הגדרה זו הביאה הרא"ש רוזנטל במבוא לפסח ראשון, עמ' 5 וציין שהמושג סוגיה נוצר אצל הגאונים. לגבי התלמוד הירושלמי בו מצויה הרבה פעמים קושיא בלא תירוץ, די יהיה בהגדרת סוגיה גם אם נוספה למימרה שאלת התלמוד או שאלת אמורא אף שאין אחריה תשובה. ואולי יש לדון אותה דווקא כמימרה כפי שמצינו בתשובת רב האי לגבי מצב דומה בבבלי (בג"ה סי' של"ד) "הכין נקטינן מן הראשונים דכל שמעתא דסלקא בקושיא לא הואי תיובתא אלא עיון דילמא משכחת לה פירוקא". ראה ש. אסף תקופת הגאונים וספרותה עמ' רלא סי' כו.

⁵⁵ מוסקוביץ, סוגיות מצוטטות עמ' 31 הערה 3.

⁵⁶ רוזנטל, פסח ראשון, עמ' 10; הלבני, בבא מציעא, עמ' 20 ואילך.

- ג. סוגיות שזיקתן למשניות סדר קדשים חלשה, אך נכללה כאן מפני שכך מצוי בירושלמי, שכל עניין מובא בכל מקום שיש לו זיקה אליו, אף אם זו זיקה קלושה.
- לצורך ניתוח הנתונים סיווגתי את כל הסוגיות לפי החלוקה הבאה:
- א. הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק בסדר קדשים.
- ב. הסוגיות שלהן זיקה למשניות סדר קדשים, המתחלקות כדלהלן:
1. זיקה למשנה הנמצאת בסדר קדשים וגם בסדר אחר;
 2. זיקה לקטע של משנה הנמצא בסדר קדשים וגם בסדר אחר;
 3. זיקה שווה למשנה בסדר קדשים ולמשנה שעליה נמצאת הסוגיה;
 4. סוגיה ליד ציטוט משנה מסדר קדשים ודיון בה בהקשר למשנת קדשים;
 5. סוגיה ליד ציטוט ברייתא מסדר קדשים ודיון בה בהקשר למשנת קדשים.
- ג. הסוגיות שזיקתן לסדר קדשים חלשה, המתחלקות לשנים:
1. סוגיה שבה ציטוט משנה מסדר קדשים שהובאה לצורך סיוע או להקשות במקומה הנוכחי;
 2. סוגיה שזיקתה למשנה מסדר קדשים היא משנית בלבד.

4. טיפולוגיה של הסוגיות בתלמוד הבבלי

בבדיקה מוקדמת של סוגיות מסכת זבחים, נמצא כי בשונה ממה שתיאר משולם בער,⁵⁷ שתחילה באים אמוראי בבל לפי סדר הדורות ובסוף אמוראי א"י, למעשה קיים מגוון מבנים של סוגיות אמוראיות. על פי המבחן המוקדם של מסכת זבחים ניסחתי הגדרות לשלוש עשרה טיפוסים שונים של סוגיות, ולפיהן מיינתי את כלל הסוגיות לשלוש קבוצות ראשיות המתחלקות לקבוצות משנה כדלהלן:

- א. סוגיות שבהן מימרות של אמוראי בבל בלבד, המתחלקות לתת קבוצות הבאות:
- א. 1. של האמוראים המוקדמים בלבד (דור 1-3);
 - א. 2. של האמוראים המאוחרים בלבד (דור 4+);
 - א. 3. סוגיות הכוללות מימרות אמוראים מכל הדורות.
- ב. סוגיות של אמוראי א"י בלבד, מתחלקות לתת קבוצות הבאות:
- ב. 1. של האמוראים המוקדמים בלבד (דור 1-3);
 - ב. 2. של האמוראים המאוחרים בלבד (דור 4+).
- ג. סוגיות מעורבות של אמוראי א"י ובבל, המתחלקות לתת קבוצות הבאות:
- ג. 1. הסוגיה מתחילה באמוראי א"י המוקדמים ואחריהם באים אמוראי בבל. סוגיות אלו מתחלקות גם הן:
 - ג. 1. א. הסוגיה מתחילה באמוראי א"י ומובאות בה ציטטות מאמוראי בבל המוקדמים;
 - ג. 1. ב. הסוגיה מתחילה באמוראי א"י ואחר כך אמוראי בבל המאוחרים⁵⁸ דנים בסוגיה הארץ ישראלית, או שהם "נכנסים וקופצים"⁵⁹ לתוכה, לפעמים בהערות קצרות ולפעמים בדיון ארוך, הקוטע את הסוגיה הארץ ישראלית;

⁵⁷ בעהר, דברי משלם, עמ' 59-60.

⁵⁸ לעניין זה כאשר הדור השלישי דן בסוגיה הארץ ישראלית ציינתי אותו כמאוחר, וכאשר הובא כציטטה ציינתי אותו כמוקדם.

- ג.1.ג. הסוגיה מתחילה באמוראי א"י המוקדמים ואחריהם אמוראי בבל מוקדמים ומאחרים ;
- ג.2.ג. סוגיות בהם משולבים אמוראי א"י מוקדמים לאחר אמוראי בבל, והן מתחלקות לתת קבוצות הבאות :
- ג.2.א. סוגיות בהם משולבים אמוראי א"י מוקדמים לאחר אמוראי בבל מוקדמים ובסוף אמוראי בבל המאחרים
- ג.2.ב. הסוגיה מתחילה באמוראי בבל המוקדמים ואחריהם אמוראי א"י המוקדמים ;
- ג.2.ג. סוגיות המתחילות באמורא בבלי מוקדם השכיח גם בירושלמי, ואחריו סוגיה של אמוראי א"י, ובסופה או בתוכה דיון של אמוראי בבל המאחרים ;
- ג.3.ג. הסוגיה מתחילה באמוראי בבל המאחרים ואחריהם מובאים מימרותיהם של אמוראי א"י והיא מתחלקת לתת קבוצות הבאות :
- ג.3.א. הסוגיה מתחילה באמוראי בבל המאחרים ואחריהם מובאים מימרותיהם של אמוראי א"י המוקדמים, וציטוטים מאמוראי בבל הראשונים ;
- ג.3.ב. הסוגיה מתחילה באמוראי בבל המאחרים ואחריהם מובאים מימרותיהם של אמוראי א"י המאחרים.

5. סיווג האמוראים וזהוים

האמוראים סווגו ומוינו לפי שני מאפיינים : שיוכם לתקופה - כלומר באיזה דור מדורות האמוראים נאמרו דבריו, ומקומם הגיאוגרפי – כלומר באיזו ארץ ובאיזו ישיבה נאמרו דבריהם.

א. סיווג האמוראים לפי סדר הדורות

מקובל לסווג את האמוראים הן בבבל והן בא"י לדורותיהם. באופן אמוראי ארץ ישראל נמנים לאורך חמשה דורות⁶⁰ ואמוראי בבל נמנים לאורך שבעה דורות.⁶¹

החלוקה לדורות היא מלאכותית, באשר כל אדם ממוצע חי במשך למעלה משני דורות ולעתים מגיע לכדי ארבעה דורות.⁶² גם החלוקה לדורות של אמוראי א"י אינה מקבילה לחלוקה לדורות של אמוראי בבל.⁶³

למרות המגבלות הללו המצריכים בחינה מחודשת של כל הנושא על פי השיח האמיתי בין החכמים, עבודה שבכוונתי לעסוק בה, אין לנו אלא להשען בעבודה זו על הסיווג המקובל. אף שחלוקה זו היא מלאכותית, היא מאפשרת לבחון את סדר הדיון בתלמודים דור אחרי דור.

בסיווג האמוראים לדורותיהם השתמשתי בדרך כלל בחלוקה לדורות שעשה אלבק,⁶⁴ לחלוקה זו נדרשו תיקונים קלים שנגעו בעיקר בחכמים שעלו מבבל לא"י, או כאלו שאלבק לא הזכירם כלל או לא ציין את דורם.⁶⁵

⁵⁹ רוזנטל, בני התלמוד הפסיקו וקפצו, עמ' 572.

⁶⁰ זוסמן, ושוב לירושלמי נזיקין, עמ' 123 הערה 35.

⁶¹ אלבק, מבוא לתלמודים

⁶² כדוגמא קיצונית ניתן להביא את שבת קיד ע"ב : אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי. אם רב חסדא הוא בן הדור השלישי הרי שבנו הוא בן הדור הרביעי, אלא שמאחר שנולד בזקנותו של אביו הרי הוא בן הדור החמישי למעשה ונפגש עם רב אשי בן הדור הששי.

⁶³ לדוגמא : ר' אלעזר בן פדת תלמידו של רב בבבל, הרי הוא לכאורה בן הדור השני, וכשהוא עולה לארץ ישראל ונחשב שם לתלמידו של ר' יוחנן שהוא עצמו בן הדור השני בא"י, הרי הוא בן הדור השני-שלישי.

⁶⁴ ח. אלבק, מבוא לתלמודים עמ' 144-451

ב. סיווג האמוראים למקומותיהם

על מנת לקבוע מהו חלקם של אמוראי א"י במסכתות הבבלי לסדר קדשים, היה צורך להגדיר מי הוא אמורא בבלי ומי הוא אמורא ארץ ישראלי, לפי שיש אמוראים שעלו לארץ או ירדו לבבל לפרקי זמן ארוכים או קצרים. כמו כן צריך היה לזהות ולהבחין לשם כך בין אמוראים בעלי שמות זהים או דומים. יש גם שאותו חכם נקרא בשמות שונים,⁶⁵ לשם כך ניתן לכל אמורא מספר זיהוי, שמנע חילופין בין אמוראים. לשם קביעת זהות מדויקת ככל האפשר לכל אמורא, נעזרתי באונומסטיקונים השונים,⁶⁷ אך גם נדרשתי לברור מדויק בעצמי על פי המידע המצוי בתלמודים.

על מנת לקבוע באיזה ישיבות בארץ ישראל ובבבל נלמדו מסכתות סדר קדשים, היה צורך לשייך את האמוראים לישיבותיהם. בשני התלמודים קיים מידע על מקומם של חלק קטן של האמוראים המצוטטים בתלמוד, אולם מאחר שמימרותיהם של אמוראים אלו מהווים רוב מוחלט מכלל המימרות האמוראיות, די בכך כדי להשיב על שאלה זו.⁶⁸

בנוסף לאמוראים שמקום ישיבתם מפורש בתלמודים ניתן להשלים מידע זה לגבי אמוראי בבל ששימשו כראשי מתיבתא על פי אגרת רב שרירא גאון, ולגבי אמוראי ארץ ישראל מהמדרשים הארץ ישראליים. כמו כן ניתן להשלים מידע זה על ידי בחינה מפורטת של הקשרים בין האמוראים, כפי שהצגתי לדוגמא בנספח א'.⁶⁹

בידי מאגר חלקי של נתונים המתייחסים לאמוראים שנזכרו במסכתות המחקר הכולל גם מידע על מקום ישיבתם. בכוונתי להרחיב מאגר זה.

ג. אמוראי א"י ואמוראי בבל

לא ניתן לחלק את האמוראים חלוקה דיכוטומית לאמוראי א"י ואמוראי בבל, כי חלוקה זו אינה משקפת את מצבם של כ-60 אמוראים, שמספר מימרותיהם במסכתות המחקר (כולל קדשים וקבוצת הביקורת) הוא כ-2500 מימרות (23% מכלל המימרות). קבוצת אמוראים זו מתחילה ברב (אבא אריכא) שלמד בא"י וחזר לבבל, ובר' חייא ובניו שעלו מבבל לא"י, ועד לאחרוני היורדים מא"י לבבל – רב יצחק בר יוסף, ר' יהודה בר שילא ור' יוסי בר אבין.⁷⁰ רק לגבי 116 מימרות, נאמר בתלמוד שהורדו מא"י על ידי עשרה אמוראים שירדו לבבל (1.1% מכלל המימרות). כל יתר המימרות שהגיעו מא"י לבבל, הגיעו ככל הנראה על ידי משננים אוניברסיטאיים, ויתכן שחלק מהן הובאו על ידי אותם עשרה אמוראים מבלי שהדבר צוין בתלמוד.

מכאן נבע הצורך בהבחנה מדויקת בין אמוראי א"י לאמוראי בבל, כדלהלן:

1. אמוראי א"י כוללים את הבאים:

1.1. אמוראים שכל מימרותיהם נאמרו בא"י.

1.2. אמוראים שעלו מבבל ושעיקר מימרותיהם נאמרו בא"י.

⁶⁵ להלן מקצת דוגמאות: ר' אבדימי בר חמא – דור 2 בא"י, דרו בר פפא – דור 3 בבבל, ר' חלפתא בן שאול – דור 4-3 בא"י, פנחס אחיה דמר שמואל – דור 1 בבבל, רבה זוטי – דור 6 בבבל, ר' שמעון בריה דר' הלל בן פזי – דור 5 בא"י.

⁶⁶ הנפוץ ביותר הוא רשב"ל=ר"ל.

⁶⁷ באכר, מסורות ומסרנים; אלבק, מבוא התלמודים; היימן, תולדות תנאים ואמוראים; מרגליות, אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים; פרנקל, מבוא הירושלמי (לגבי אמוראי א"י).

⁶⁸ **בנספח א'** (עמ' 250) רשימה האמוראים השכיחים ומקומם, בציון המקור.

⁶⁹ הדוגמא מתייחסת למקומם של ר' זעירא ור' ירמיה והיא מהווה דגם לעבודה מקיפה שאני עוסק בה, לזיהוי הקשרים בין האמוראים שמלמד על זמנם ומקום ישיבתם.

⁷⁰ על ירידתו של ריב"א לבבל אדון בהמשך וראה בעניינו אלבק, מבוא לתלמודים בערכו.

- 1.3. אמוראי א"י שירדו לבבל אך עיקר ממימרותיהם נאמרו בא"י טרם ירידתם.
- 1.4. אמוראי א"י שירדו לבבל, וחלק ממימרותיהם נאמרו בבבל לאחר ירידתם, כגון: ר' זירא II – חגיגה ו ע"א, יבמות נו ע"ב; ר' יוסי בר אבין – תענית כג ע"ב, או שהובאו על ידם לבבל.⁷¹
- 1.5. אמוראי א"י שנדדו בין א"י לבבל (הנחות) שבדרך כלל מסרו בבבל את דברי רבותיהם שבא"י, ולעיתים אמרו בבבל את דברי עצמם.
2. אמוראי בבל כוללים את הבאים:
- 2.1. אמוראי בבל שכל מימרותיהם נאמרו בבבל.
- 2.2. אמוראי בבל שעלו לארץ ישראל, אך חלק ממימרותיהם נאמרו בבבל טרם עלייתם. כגון: ר' אלעזר בן פדת – [מנחות סוגיה 22](#) [1], יבמות קט ע"ב; ר' חייא בר יוסף – יבמות נח ע"ב; ר' אושעיא – [בכורות סוגיה 29](#) [2], ר' זירא – [זבחים סוגיה 31](#) [3], [ערכין סוגיה 54](#) [3].
- 2.3. אמוראי בבל שבאו לארץ ישראל ללמוד למשך זמן מוגבל ועיקר מימרותיהם נאמרו בבבל, אך חלק ממימרותיהם נאמרו בא"י, כגון: רב – כריתות [סוגיה 44](#) [4]; רבה בר בר חנה II – [בכורות סוגיה 56](#) [6]; רב כהנא II – [ערכין סוגיה 16](#) [6], ומנחות [סוגיה 128](#) [7].

הדרך בה נקטתי היא כדלהלן: בדרך כלל שייכתי כל מימרה על פי עיקר מימרותיו של האמורא, ורק במקרים החריגים שייכתי את המימרה על פי החריג.

להלן האמוראים הנודדים לדורותיהם ולפי מאפייני נדידתם:

דור V	דור IV	דור III	דור II	דור I	
		ר' אבא (ר' בא), ר' אושעיא, ר' אמי, ר' אסי, ר' חייא בר אבא, ר' זירא I, ר' יעקב, ר' יצחק בר ביסנא, ר' שמואל בר נחמני, ר' אבינא, שמעון ב"ר אבא, ר' ירמיה, ר' חלבו, ר' אידי, ר' חגא רב כהנא III.	ר' חייא בר יוסף, רב כהנא II, ר' אלעזר בן פדת.	ר' חייא ובניו, ר' חנינא, רב כהנא I, ר' חייא בר גמדה.	עלו לא"י ⁷² ונחשבים כאמוראי א"י, פרט לדברים שברור שנמסרו בבבל טרם עלייתם.
ר' עזירא.	רב אויא, רבין בר חיננא.	ר' חייא בר אבין, רב ספרא, רב שמואל בר יהודה, רב נתן בר אושעיא, רב אחא בר עזירא, רב טובי בר מתנה, רבא בר מרי.	רמי בר יחזקאל	אבוה דשמואל(?), רב, רבה בר בר חנה I.	באו לא"י לזמן מוגבל ונחשבים כאמוראי בבל, אלא אם ברור שדנים עם אמורא ארץ ישראלי.

⁷¹ ראה [זבחים סוגיה 119](#) [1].

⁷² על העלייה לא"י ראה שורץ, העלייה מבבל בתקופת האמוראים.

ירדו מא"י לבבל ומסרו שם את תורת א"י.	זעירי, לוי, ר' יצחק בר אבדימי I.	ר' יצחק נפחא, ר' יצחק בר נחמני.	רב יצחק בר יוסף, יהודה בר שילא, רב פינחס (?).	ר' יוסי בר אבין.
ירדו לבבל לזמן מוגבל ונחשבים כאמוראי א"י		חזקיה בר בילוטי ורב תחליפא (שניהם מקיסרי).	ר' זירא II.	ר' חנינא
נחותי – הנוסעים הלך ושוב ומוסרים בבבל את תורת א"י.		עולא בן ישמעאל, רבה בר בר חנה II, רב דימי, ר' אבין (רבי).		

ד. אבחנה בין אמוראים בעלי שמות זהים

אמוראים בעלי שמות זהים או דומים שהשתבשו בהעברה, נבחנו בכל מקרה הן לזיהוי מקומו ודורו של האמוראי והן לזיהוי שמו. כדי להתגבר על הבעיה הזו ניתן כאמור לכל אמוראי, לצורך העבודה, מספר אישי, שלפיו נעשו כל הניתוחים הסטטיסטיים בעבודה זו שהצריכו אבחנה בין האמוראים. לשם אבחנה נכונה ככל האפשר נעזרתי בכתבי היד שבמאגר של מכון ליברמן, ובאונומסטיקונים השונים.⁷³

להלן האמוראים בעלי שם זהה שקיים צורך לזהותם ולהבחין ביניהם:

ר' אבא – בא"י בדור השלישי ובדור הרביעי; בבבל בדור השני ובדור השישי.

ר' אבון / ר' בון / ר' אבין (רבי) – בדור השלישי (נחותי); ובדור החמישי בא"י.

אביי – בדור השני בא"י בירושלמי; בדור הרביעי בבבל.

אבינא = ר' אבינא בדור השלישי; ולעתים מופיע כרבינא (ראה להלן).

רב אדא בר אהבה – בבבל בדור השני בסורא; ובדור הרביעי בפומבדיתא-מחוזא.

ר' אושעיא/הושעיא – בדור הראשון בקיסרי, מרבותיו של ר' יוחנן; בדור השלישי עלה מנהרדעא לטבריה, דן עם רבה בבבל ולפעמים דן עם ר' אמי ור' אסי בא"י.

ר' אחא – בדור הראשון בבבל (אחיו של אבא – אביו של ר' ירמיה בר אבא); בדור השלישי בלוד; בדור השישי בבבל רב אחא בריה דרבא, מופיע הרבה בלי אזכור שם אביו; בדור השביעי בפומבדיתא = רב אחאי.

רב אידי בר אבין – בדור השלישי, ובדור השביעי בסורא.

ר' אמי – בדור השלישי, ובדור הרביעי בא"י.

ר' אסי – בדור הראשון בסורא; בדור השלישי עלה מבבל לא"י, ולעתים מוחלף עם רב אשי; בדור השישי (אתי) בבבל.

ר' ביבי – בדור השלישי בא"י; בדור הרביעי בבבל.

רב הונא – בדור השני בסורא; בדור השלישי בטבריה; בדור החמישי בקיסרי; ובדור השישי בסורא.

רב המנונא – בדור השני בסורא; בדור השלישי בחרתא דארגזי.

⁷³ ראה הערה 63 לעיל.

ר' זירא/זעירא – בדור השלישי תלמידים של רב יהודה בבבל ושל ר' יוחנן בא"י; בדור הרביעי בפומבדיתא ובא"י וירד מא"י לבבל, ואפשר ששני בני הדור הרביעי אחד הם, וירד מא"י לפומבדיתא, ודן עם אביי ורבא.

ר' חגא/חגי – בדור השלישי עלה מבבל לא"י; בדור הרביעי-בא"י.⁷⁴
חזקיה/ר' חזקיה – הראשון בדור הראשון בנו של ר' חייא רבה עלה מבבל; השני בא"י בדור הרביעי בקיסרי, תלמידו של ר' ירמיה.

ר' חייא/ר' חייא בר אבא – הראשון בדור הראשון עלה מבבל לא"י; השני בדור השלישי עלה מבבל לא"י, פעמים רבות מושמט שם אביו, תלמידו של ר' יוחנן.

ר' חנינא/חנינה/חנניה – בדור הראשון עלה מבבל לציפורי (מכונה חנינה הגדול); בדור השני - בסורא; בדור השלישי בטבריה (מכונה חברון דרבנן); בדור החמישי בציפורי (מכונה חנינה דציפורי).
ר' יוחנן / ר' יונתן - שניהם בא"י - הראשון בדור השני, והשני בדור הראשון ובדור השלישי, ויש שיבושי מעתיקים שמחליפים ביניהם.

ר' יוסי בר אבין – בדור השלישי בא"י; בדור החמישי ירד מא"י לבבל.⁷⁵
ר' ירמיה [בר תחליפא]/ רב ירמיה [בר אבא] – הראשון מאחורוני הדור השלישי עלה מבבל, תלמידו של ר' זעירא; השני בבבל בדור השני תלמידו של רב. (אולי יש נוסף בדור השלישי תלמיד של רב הונא).
רב כהנא – בדור הראשון - מסורא עלה לא"י; בדור השני – תלמידו של רב וברח מבבל לא"י; בדור השלישי עלה מנהרדעא לא"י; בדור הרביעי בבבל; בדור החמישי בנהרדעא; בדור השישי בפומבדיתא ובסורא.

לוי / ר' לוי – בדור הראשון לוי בן סיס – ירד מא"י לבבל; בדור השלישי בא"י.
ר' מני / מנא – בדור השני בעכברי; בדור החמישי בציפורי.⁷⁶
רב מרי – בדור השלישי בבבל; בדור החמישי בפומבדיתא.
רב מתנה – בדור השני בנהרדעא; בדור הרביעי בפומבדיתא.
מר עוקבא – בדור הראשון בבבל – ראש הגולה; בדור הרביעי בא"י.
רב עמרם – בדור השני ובדור הרביעי בבבל.
רב פינחס – בדור הרביעי עלה מבבל לא"י; בדור החמישי בבבל.
רבא – בדור הרביעי בפומבדיתא ומחוזא; בדור השביעי בבל.
רבה בר בר חנה – בדור הראשון בא מבבל לא"י וחזר לסורא; בדור השלישי למד בא"י ונסע הלך ושוב פעמים מספר.

רבינא – בדור החמישי תלמידו של רבא; בדור השביעי תלמידו של רב אשי; ובדור השמיני.⁷⁷
רב רחומי – בדור הרביעי במחוזא; בדור השמיני – סבוראי.
שמואל / ר' שמואל – הראשון בדור הראשון בבבל; השני בדור הרביעי בא"י.
בנוסף קיימים כאמור שיבושי שמות רבים, חלקם כתוצאה מהשמטת שם לוואי, ואין כאן המקום לפרטם, והם נדונו כל אחד במקומו.

זיהוי האמורא נעשה ע"פ בני שיחו בסוגיה וע"פ סדר הופעתם בסוגיה. ברם, לעתים קיים קושי לקבוע את זהותו המוחלטת של האמורא, ואין ספק שבמקרים אחדים טעיתי בקביעתי. משום כך בעת המיון עיקר

⁷⁴ אלבק, מבוא לתלמודים, מונה אותם כשניים ואפשר שזה אדם אחד.

⁷⁵ כאן נעזרתי לעתים גם במבחן השפה כפי שהציעה בארי, ראה סדר תעניות כיצד עמ' 25 ואילך. ועמ' 50.

⁷⁶ ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"ט 521/37, וסנהדרין פ"ג ה"ו 1282/18.

⁷⁷ רבינא בר רב הונא - ראה כהן, רבינא, עמ' 27 הערה 16.

התייחסותי הוא לקבוצות אמוראים בני דור מסוים, ואם טעיתי יש לצפות לכך שטעיתי בשני הכיוונים. כאשר הטעויות האפשריות הן מעטות מתוך אוכלוסיה של למעלה מעשרת אלפים מימרות, כך שכתופעה כללית הטעויות מתקזזות ואינן משפיעות על התוצאה הסופית. בנוסח הדפוס של התלמוד יש לא אחת גם שמות שהוחלפו. כאשר עמדתי על קשר בלתי סביר בין שני אמוראים, נזקקתי לכתבי היד שהיה בהם פתרון ברוב המקרים, לעתים רק כ"י אחד פתר את הקושי והעדפתי אותו ע"פ האחרים. היו גם מצבים שבהם לא סייעו כתבי היד בפתרון הבעיה ונאלצתי להכריע על פי שיקול הדעת. בכל מקום נימקתי את הכרעתי בהערות השוליים לטקסט התלמודי.

ו. דרך הציטוט

סוגיות הבבלי מסומנות בציון המסכת ומספר סידורי של הסוגיה, המפנה לעמוד [בכרך ב'](#) בו מסודרות הסוגיות לפי סדר איזכורם הראשון בדוח המחקר. בראש כל סוגיה ליד מספרה מצוין הדף והעמוד בתלמוד דפוס וילנה. לדוגמה: 'זבחים 119 [1]' מפנה לכרך ב' עמוד 1 זבחים, סוגיה 119 דף עה ע"ב. סוגיות הירושלמי מסומנות בציון המסכת וסדר אלף-בית, המפנה לעמוד בכרך ב'. בראש כל סוגיה ליד מספרה מצוין מראה מקום כפול: הפרק וההלכה, הדף והעמוד בדפוס ונציה וכן העמודה והשורה בהוצאת האקדמיה ללשון העברית. לדוגמה: 'זבחים א[6]' מפנה לכרך ב' עמוד 6 סוגיה א' ירושלמי פסחים פ"ה ה"ב דף לא ע"ד (523/29). סוגיות הבבלי מסומנות בציון המסכת ומספר סידורי, כשבראש הסוגיה מצוין הדף והעמוד בדפוס וילנה. הסוגיות המקבילות בבבלי ובירושלמי מסומנות בציון המסכת ובצירוף האות בה סומנה הסוגיה כסוגיה ירושלמית והמספר בו סומנה הסוגיה הבבלי. לדוגמה: סוגית 'מנחות פח 180 [222]' מפנה לעמוד 224 בכרך ב' לסוגיה פח 180 מנחות, ושם יופיעו זה בצד זה סוגית הבבלי מנחות 180, וסוגית הירושלמי מנחות פח', עם מראה מקום לכל סוגיה כמו בסוגיות הבבלי ובסוגיות הירושלמי. הסוגיות המצוטטות בכרך ב' הועתקו בשלמותן, תוך הבלטת החלק הרלוונטי לאיזכור הסוגיה בגוף העבודה. סוגיות הבבלי ממסכתות קבוצת הביקורת לא הועתקו, וההפניות אליהן בגוף העבודה היא על פי הדף והעמוד בתלמוד הבבלי דפוס וילנה. הלוחות הסטטיסטיים מסומנים במספר סידורי, המפנה לכרך ג' בו מסודרות הלוחות לפי סדר איזכורן בגוף דוח המחקר. ההפניות לציטוטים ממקורות ספרותיים אחרים, כולל ספרות רבנית וספרות המחקר, הן בהתאם לקיצורים הביבליוגרפיים שבסוף העבודה.

ז. לקראת העבודה

עבודת המחקר החלה בלימוד שיטתי של מסכתות הבבלי לסדר קדשים (למעט מסכת חולין)⁷⁸, תוך איסוף הנתונים המפורטים להלן בכל סוגיה אמוראית (למעט סוגיות שאין בהן כלל מימרות אמוראיות אלא בריתות וסתם התלמוד בלבד): עבור כל מימרה אמוראית נאספו הנתונים הבאים: שם האמורא, מספרו האישי, מקומו העיקרי, נדידתו מארץ לארץ, ודורו; מקומה של המימרה: מסכת, פרק, משנה, דף, עמוד; מספר רץ של הסוגיה ומקומה של המימרה בתוך הסוגיה.

⁷⁸ בכל מקום בעבודה בו ידובר על סדר קדשים הכוונה לכל הסדר למעט מסכת חולין.

מימרה הנמסרת בשלשלת מסירה, מעיד הדבר על כך שכל החכמים שבאותה שלשלת מסירה עסקו בה, ולכן נאספו הנתונים בהקשר אליה, על כל האמוראים שבאותה שלשלת מסירה. הנתונים נאספו במאגר ממוחשב,⁷⁹ כאשר כל מימרה נרשמה בשורה נפרדת בה נרשמו כל הפרטים דלעיל ברישום כטבלה הניתנת לניתוח ולעיבוד סטטיסטי. להלן דוגמת הטבלה:

מסכת	ארץ	ישיבה	ניידות	זור	מ"א	תואר	שם	פרק	משנה	דף	עמוד	סוגיה	מקומו בסוגיה
בכורות	בבל	סורא	בקר בא"י	3	109	רב	ספרא	א	ב	ז	ב	8	3
תמורה	א"י	טבריה	עלה מבבל	2.5	30	ר	אלעזר	ז	ד	לד	א	66	7

באופן זה צברתי 5159 מימרות אמוראיות ב-827 סוגיות, בשמונה מסכתות הבבלי לסדר קדשים. בשלב מאוחר יותר אפיינתי גם כל סוגיה בהתאם לטיפולוגיה שהובאה לעיל, וצינתי ליד האמורא הראשון בכל סוגיה את סיווג הסוגיה. נתונים דומים נאספו גם עבור קבוצת הביקורת. במסכתות הבקורת צברתי 5712 מימרות אמוראיות, ב-643 סוגיות.

בסריקה של כל התלמוד הירושלמי צברתי 383 סוגיות שיש להן זיקה למשניות סדר קדשים.⁸⁰ בתום הסריקה מיינתי את הסוגיות הללו לפי מסכתות סדר קדשים שאליהן יש להן זיקה, ודרגתי אותן לפי מידת עוצמת הזיקה של הסוגיה אל המשנה בסדר קדשים. בנוסף צברתי עבור כל מימרה בסוגיות אלה את אותם נתונים שאספתי לגבי המימרות בבבלי, ואלו הסתכמו ב-2500 מימרות.

ל-136 סוגיות נמצאו במחקר מקבילות בשני התלמודים. אלו הושוו זה מול זה, כדי לעמוד על המשותף והשונה ביניהן, ועל מנת לנסות להבין את דרכי העברת הידע בין שני מרכזי התורה – א"י ובבל.

מאגרי הנתונים הללו הם ששמשו בסיס הנתונים לעבודה, עובדו ונותחו והם ששמשו המקור העיקרי לרוב ממצאי המחקר. נוסף להם ניתוח ההבדלים בין המקבילות, כל אלה יחד סיפקו תמונה מהימנה ומדויקת על התופעות שבקשתי לבדוק.

כפי שהזכרתי לעיל, אין לצפות לתוצאות מוחלטות, אלא לתוצאות יחסיות. התוצאות היחסיות במידה שהן מובהקות, ניתן להסיק על פיהן מסקנות לגבי דפוסי ההתנהגות הסטנדרטיים בהם פעלו האמוראים, ואין בחריגים אלא להדגיש שמדובר בבני אדם. בזה יתרונו של המחקר המבוסס על מאגר נתונים גדול מאד, ולא על מימרות אקראיות.

⁷⁹ כל נתוני המחקר שנאספו ונצברו, הכוונה לצבירה בגליונות Excel.

⁸⁰ סוגיות המצויות בבבלי סדר קדשים אך אין להן נגיעה למשניות הסדר, לא נכללו בין הסוגיות שצברתי בירושלמי, אף אם יש לסוגיה הבבלי מקבילה בירושלמי.

ח. מבנה העבודה

למעלה תיארתי את שלושת שלבי העבודה, שהחלו בעיון בתלמוד הבבלי נמשכו בעיון בתלמוד הירושלמי והסתיימו בהשוואה בין שניהם. בבואי לסכם את ממצאי אתאר את הדברים בסדר התהוותם בימי האמוראים, לפיכך אפתח ביצירה הארץ ישראלית, בירידתה לבבל ובהשפעתה שם על התלמוד הבבלי. אסיים בהשוואת תרומתם של שני התלמודים ובחילופין שביניהן.

בפרק הראשון אציג את חשיפת סוגיות הירושלמי בסדר קדשים שהשתמרו בו כתוצאה משיטת הירושלמי להביא כל דבר בכל מקום שיש לו זיקה אליו. בדרך זו התרבו בירושלמי המקבילות ובהן מקבילות לסוגיות קדשים. כל הסוגיות הללו נאספו לכל מסכת בנפרד על פי סדר המשנה.

בפרק השני אציג את התמונה הכוללת המתקבלת מכלל סוגיות הירושלמי לסדר קדשים.

בפרק השלישי אדון בדרכי השימור והעברה של התורה שבעל-פה מא"י לבבל, ובשאלת זמן העברתם. סוגיות הירושלמי הללו שנמסרו בבבל והיו זמינים לאמוראי בבל בכל סוגיה שבה עסקו. הוספתי בסוף הפרק דיון על המימרות הארץ ישראליות המאוחרות שבתלמוד הבבלי.

בפרק הרביעי אעסוק בזיהוי תורתם של אמוראי א"י שירדה לבבל, המשוקעת בכל אחת ממסכתות התלמוד הבבלי לסדר קדשים. ובמידת השפעתם של אמוראי א"י על מסכתות סדר קדשים.

בפרק החמישי אסכם את חלקם של אמוראי א"י בסדר קדשים בכללו ואת תרומתם לסדר קדשים.

על מנת לבחון את השאלה האם מה שמצוי בסדר קדשים בכלל האמור לגבי תרומתם של אמוראי א"י לסדר קדשים הוא ייחודי לסדר זה או שהוא נכון גם לגבי יתר סדרי התלמוד, אציג בפרק הששי את תרומתם של אמוראי א"י בשאר סדרי התלמוד.

בפרק השביעי אצרף את הסוגיות הארץ ישראליות שבמסכתות התלמוד הבבלי לסדר קדשים אל הסוגיות לסדר זה שנמצאו בירושלמי, ואקבל ריכוז של תורתם של אמוראי א"י לסדר קדשים, אותו אשווה לחלקם של אמוראי בבל בסדר זה.

בפרק השמיני אשווה בין סוגיות ארץ ישראליות המצויות בשני התלמודים כפי שהם לפנינו, לאחר שעברו כל אחד בנפרד עריכה בעל פה ומסירה בעל פה עד העלאתם על הכתב והעתקתם דור אחרי דור, עד לנוסחאות שלפנינו. אעמוד על החילופין שבין שני התלמודים הן בנוסח והן בגרסה ובמבנה הסוגיות.

לבסוף אדון בפרק התשיעי במעבר של תורת בבל לארץ ישראל.

חלק א: האם היה תלמוד ארץ ישראלי לסדר קדשים?

פרק א. סוגיות הירושלמי למסכתות סדר קדשים

חסרונו של תלמוד ארץ ישראלי לסדר קדשים אינו מוחלט, כי עקבות נותרו בארבעת סדרי הירושלמי שבידינו, בצורה של סוגיות שהשתמרו בו אף שהן חסרות במקומן העיקרי, שהוא המקום שראוי היה שתמצאנה בו. מה שאמור היה להיות מקבילה, איננה כזאת מפני שהיא חסרה במקומה העיקרי.⁸¹ ספרות חז"ל הארץ ישראלית עשירה במקבילות, הן בתוך כל יצירה בפני עצמה, והן בין החיבורים השונים שהתחברו בארץ.⁸² משניות ובריות יש להן מקבילות הן בתוך היצירה עצמה, והן בתלמודים. גם סוגיות ומימרות אמוראיות בתלמודים, ובמיוחד בירושלמי, יש להן מקבילות בתוך התלמוד עצמו. בירושלמי מגיע חלקן המשוער של המקבילות לכדי כ-40% מהטקסט. המקבילות נדדו ממקום למקום בתלמוד, ויש שמקבילה מצויה במקום משני ואינה מצויה במקומה העיקרי - בו נוצרה,⁸³ כי המעתיקים הסתפקו בכך שהיא נמצאת במקום אחד, או מפני שאין לנו תלמוד ירושלמי במקומה העיקרי. העברות של מקבילות נעשו על ידי חכמי א"י, שנהגו להעביר מסורות ממקום למקום גם במדרשי ההלכה ואף במשנה ובתוספתא.⁸⁴ הדברים נכונים גם לגבי המקבילות שבתוך הירושלמי, שראשיתן בדרך הלימוד בשיבות האמוראים,⁸⁵ והמשכן בדרכי העריכה ובתולדות המסירה,⁸⁶ כשמסדר הירושלמי לקח סוגיות שנאמרו לעניין אחד, וסידר אותן בכל המקומות שיש להן שייכות לאותו עניין, אע"פ שבעיקרן נאמרו לעניין אחר.⁸⁷

כאשר הירושלמי מצטט משנה בלשון "תמן תנינן", ברוב המקרים הוא מצטט בצמוד לה גם את הדיון התלמודי הנלווה אליה,⁸⁸ כי המוסר דבר הלכה צריך למסור גם את טעמו.⁸⁹ העברת המקבילות ירצוא ושוב בתוך הירושלמי, שימרה סוגיות שמקורן במסכתות שאינן בידינו.⁹⁰ כתוצאה מכל אלה הגיעו לידינו סוגיות בירושלמי, שמקומן העיקרי הוא במסכתות סדר קדשים החסר.⁹¹

מציאות זו העלתה בידינו את האפשרות ללקט במסכתות הירושלמי, את אותן סוגיות שעניינן בסדר קדשים והשתמרו כמקבילות במקום שבו הן מצויות כיום, למרות שאין זה מקומן העיקרי. בטרם נתייחס לסדר קדשים כמכלול, נבחן את מידת קיומו של חומר מתאים בירושלמי לכל אחת ממסכתות סדר זה (למעט מסכת חולין שלא נדונה בעבודתנו, ולרבות מסכת מידות שאין עליה תלמוד בבלי ערוך ונמצאו לה סוגיות בירושלמי ובבבלי).

על מנת לברר אם נלמדו מסכתות סדר קדשים בא"י, נבחן שלושה משתנים :

⁸¹ ראה בדומה לכך זוסמן, ושוב לירושלמי נזיקין, עמ' 84.
⁸² אפשטיין, אמוראים, עמ' 322.
⁸³ אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 568.
⁸⁴ אפשטיין, אמוראים, עמ' 328.
⁸⁵ זוסמן, ושוב לירושלמי נזיקין, עמ' 91/2, ובמיוחד בסוף הערה 156; מוסקוביץ, סוגיות מקבילות, עמ' 541/2.
⁸⁶ זוסמן, ושוב לירושלמי נזיקין, עמ' 90 והערה 156.
⁸⁷ ליברמן, על הירושלמי, עמ' 34; תלמודה של קיסרין, עמ' 22.
⁸⁸ פרנקל, ירושלמי מסכת דמאי, לט ע"ב; ווייס, התהוות התלמוד, עמ' 142; מוסקוביץ, סוגיות מוחלפות, עמ' 36 בהערה 20.
⁸⁹ נדה כד ע"ב: אמר אביי, ש"מ: צורבא מרבנן דאמר מילתא לימא בה טעמא, דכי מדכרו ליה - מדכר.
⁹⁰ רוזנטל-ליברמן, ירושלמי נזיקין, עמ' כו הערה 60.
⁹¹ ליברמן, הלכות הירושלמי להרמב"ם, עמ' טו.

- א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכתות סדר קדשים ;
- ב. מידת הכיסוי של משניות כל מסכת על ידי סוגיות הירושלמי;⁹²
- ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל.
- ניתוח המשתנים הללו נעשה על פי המפורט להלן :
- א. סוגיות הירושלמי לסדר קדשים מתחלקות לשלוש קבוצות ראשיות של עצמת זיקתן לסדר זה :
- א.1. סוגיות שמקורן בסדר קדשים אינו מוטל בספק, והמקום בו הן מצויות כיום הוא מקום אליו הועברו לצורך שימוש משני. סוגיות אלו הן המהוות את ההוכחה העיקרית ללימוד סדר קדשים על ידי אמוראי א"י.
 - א.2. סוגיות שזיקתן למשניות סדר קדשים, נמצאת על רצף רחב, של סוגיות שעצמת זיקתן למשניות סדר קדשים אינה נופלת מזיקתן למקומן הנוכחי.
 - א.3. אליהן נוספות סוגיות שנוצרו במקומן הנוכחי, וניתן היה למצוא אותן גם בסדר קדשים, אילו היה קיים. סוגיות אלו הן המהוות את המקור לעיבוי החומר האמוראי, המצדיק קיום מסכתות של התלמוד הירושלמי לסדר קדשים.
- רצף עוצמות הזיקה השונות, חולק לצורך העבודה ל-8 דרגות, מ-1 - עצמת זיקה גבוהה, ועד 7 - עצמת זיקה נמוכה, כפי שפורט במבוא. בחינה שתעשה בפרק זה.
- ב. מידת הכיסוי של משניות כל מסכת, על ידי סוגיות הירושלמי, ובצירוף הסוגיות הארץ ישראליות שבבבלי, תוצג בשתי דרכים :
- ב.1. על ידי הצגה של אחוז המשניות בכל אחד מפרקי מסכתות סדר קדשים שנמצאו עליהן סוגיות בירושלמי ;
 - ב.2. על ידי המחשה של מידת הכסוי על פסקאות המשנה על ידי סוגיות ארץ ישראליות שבירושלמי, שבבלי ואלו שבשני התלמודים.
- הדרך הראשונה תוצג בפרק זה, והדרך השנייה תוצג בפרק ז' בהשוואה למידת הכיסוי של פסקאות המשנה על ידי סוגיות של אמוראי בבל, תוך אבחנה בין סוגיות בבליות מוקדמות, משלושת הדורות הראשונים לבין סוגיות מאוחרות יותר.
- ג. מידת השתתפותם של אמוראי ארץ ישראל בסוגיות קדשים, כפי שהם באים לידי ביטוי בירושלמי, כדי לעמוד על מידת תרומתם של אמוראי א"י בכל דור ובכל ישיבה, לכל אחת ממסכתות סדר קדשים. מנתונים אלו למדנו כי בא"י נמשך העיסוק בסוגיות שזיקתן לסדר קדשים משך כל חמשת הדורות בהן פעלו אמוראי א"י, באינטנסיביות רבה ובכל מרכזי הלימוד שפעלו בארץ.
- בפרק זה יובאו כל הסוגיות לסדר קדשים שאותרו בירושלמי לכל מסכת בנפרד, ובפרק ב' יוצג סיכום לכל מסכתות סדר קדשים.

⁹² חלוקת הפרקים למשניות בדפוסים שונה מחלוקתם בכתבי היד הארץ ישראליים של המשנה (ושונים גם מחלוקתם בתלמוד הבבלי) בחלק זה של העבודה הוצבו הסוגיות בנספחים ליד משניות סדר קדשים שבעניינן הן דנות, לפי חלוקת המשניות הנהוגה בכתבי היד הארץ ישראליים. אולם לצורך התאמה לממצאי החלק הראשון נבחרה מידת הכיסוי של המשניות ע"י אמוראי א"י הן בבבלי והן בירושלמי לפי חלוקת המשניות שבדפוסים המשנה.

סוגיות הירושלמי למסכת זבחים

בסקירת הירושלמי נמצאו 57 סוגיות שיש להן זיקה למסכת זבחים, והן נבחנו על פי שלושה משתנים:

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת זבחים.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת זבחים.

בין סוגיות הירושלמי ישנן 9 סוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכת זבחים, ואלה הן: בירושלמי פסחים פ"ה ה"ב לא ע"ד (523/29)⁹³ הסוגיה פותחת בהתייחסות למשנת זבחים **"כל הזבחים שניזבחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלין משם חובה, חוץ מן הפסח ומן החטאת"** והסוגיה פותחת בשאלה: **"חטאת מנין"**, כאשר חטאת נזכרת רק במשנת זבחים ואינה נזכרת במשנת פסחים המקבילה לה.

כך גם סוגיה [ז](#) [9]⁹⁴ שמקורה ללא ספק במסכת זבחים פ"א מ"ה, שיש לה מקבילה במסכת פסחים פ"ה מ"ג, ולסוגיה התלמודית יש שתי מקבילות בירושלמי, בפסחים⁹⁵ ובשקלים⁹⁶. גם סוגיות [יא](#) [10], [טו](#) [11], [לב](#) [12], ו-[מ](#) [13]⁹⁷ מקורן ללא ספק כסוגיות למסכת זבחים. ובתוך רצף הסוגיות מז' עד נז' במסכת מגילה, שהן סוגיות למשניות בפרק י"ד במסכת זבחים, ישנן 3 סוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכת זבחים.⁹⁸

ל-8 סוגיות יש זיקה למסכת זבחים בדרגות עצמה שונות כדלהלן:

ל-6 סוגיות יש זיקה לקטע ממשנה שיש עליה סוגיה בירושלמי, ולקטע המשנה יש מקבילה במשנת זבחים, ואלו הן:

סוגיה [ז](#) [17] המתייחסת לקטע המשנה **"הפסח ששחטו שחרית ... בן בתירא פוסל"** (זבחים פ"א מ"ד, פסחים פ"ה מ"ג);

סוגיה [יט](#) [17] המתייחסת לקטע המשנה **"פר ושעיר שליום הכפורים ... ודמן טעון הזייה על בין הבדים, ועל הפרכת ועל מזבח הזהב"** (זבחים פ"ה מ"א, יומא פ"ה מ"ג);

סוגיה [כ](#) [18] המתייחסת לקטע המשנה **"שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי שלמזבח החיצון"** (זבחים פ"ה מ"א, יומא פ"ה מ"ו);

סוגיה [לט](#) [19] המתייחסת לקטע משנה **"שורפין אותו לפני הבירה"** (זבחים פ"ב מ"ז, פסחים פ"ז מ"ח); סוגיה [נ](#) [19] הנמשכת גם בסוגיה [נז](#) [20], מתייחסת לקטע משנה **"באו שילה ... קודשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים, קדשים קלים ומעשר שיני בכל הרואה"** (זבחים פ"ד מ"ו, מגילה פ"א מ"א).

לסוגיות [מט](#) [20], [נד](#) [21] זיקה זהה למשניות זבחים ולמשנת מגילה.

⁹³ סוגיה [ז](#) [7]

⁹⁴ ראה הלוי, דורות הראשונים, חלק שני מחברת ראשונה עמ' 130.

⁹⁵ פסחים פ"ה ה"ב לב ע"א (524/41)

⁹⁶ שקלים פ"ב ה"ה מו ע"ד (609/9)

⁹⁷ ראטנער, אהבת ציון וירושלים, יומא עמ' 72 פ"ו ה"ה ד"ה רבי זריקן.

⁹⁸ סוגיות: [מז](#) [15], [מח](#) [15] ו-[נד](#) [16].

שתי סוגיות נלוות לציטוט של משנה ממסכת זבחים, ודנות בה, אלו הן סוגיות [לג'](#) [21], ו-[מג'](#) [22]; וסוגיה [לנ'](#) [22] הנלווית לציטוט של תוספתא למסכת זבחים, ודנה בה.

8 סוגיות הן בעלות זיקה חלשה למסכת זבחים, אך אילו היתה מסכת כזו בירושלמי היו אף סוגיות אלה מובאות בה. אלו הן סוגיות שבהן צוטטה משנה ממסכת זבחים, לסיוע או להקשות: סוגיות [ד'](#) [23], [יד'](#) [23], [טז'](#) [24], [יז'](#) [24], [לא'](#) [25], [לד'](#) [26], [לה'](#) [26], [לז'](#) [27].

יתר 29 הסוגיות, זיקתן העיקרית היא למקומן, אך יש להן זיקה משנית למסכת זבחים, ולכן הובאו כאן.

התפלגות הסוגיות לפי עצמת זיקתן למשניות המסכת, היא כדלהלן:

סוג	א	ב1	ב2	ב3	ב4	ב5	ג1	ג2
ס"ה סוגיות בעלות זיקה	הסוגיות שמקורן במסכת זבחים	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה שווה למשנה במקומה ולמשנת זבחים	סוגיה עם ציטוט משנה מזבחים	סוגיה ובה ציטוט מברייתא מזבחים	סוגיה שבה ציטוט משנה מזבחים	זיקה משנית למסכת
100%	16%	0%	11%	4%	4%	2%	14%	51%
57	9	0	6	2	2	1	8	29

הנתון המשמעותי הוא ש-9 סוגיות מקורן הוא ללא ספק במסכת זבחים וממנה הועברו למקומן הנוכחי, והן המהוות הוכחה לקיומה של מסכת זבחים לירושלמי. במסכת כזו נכללו ללא ספק 11 הסוגיות שלהן זיקה למסכת, שאינה פחותה מזיקתן למקומן הנוכחי, וגם 37 סוגיות שזיקתן למסכת זבחים היא משנית. כל זה בשעה שהמסכת אינה מצויה בידינו וכל מה שברשותנו הן מקבילות ומספר סוגיות שהשתמרו במקום שאין להן זיקה אליו.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.
במסכת זבחים 101 משניות לפי החלוקה של פרקי המשנה שבדפוסים, ו-124 משניות לפי החלוקה של כ"י קאופמן. 57 סוגיות הירושלמי, שיש להן זיקה למסכת זבחים, מתייחסות ל-35 ממשניות המסכת (35%). הפיזור בין הפרקים אינו שווה, כי הרי אין לנו אלא מקבילות, ולרוב משניות זבחים אין מקבילות בסדרים האחרים, משום עניינן הייחודי. בחמשה פרקים ישנן סוגיות בירושלמי ליותר ממחצית המשניות, בחמשה פרקים נוספים ישנן סוגיות ליותר מרבע מהמשניות, בשני פרקים יש סוגיות למספר משניות קטן יותר, ובשני פרקים נוספים לא נמצאו כלל סוגיות בירושלמי.⁹⁹

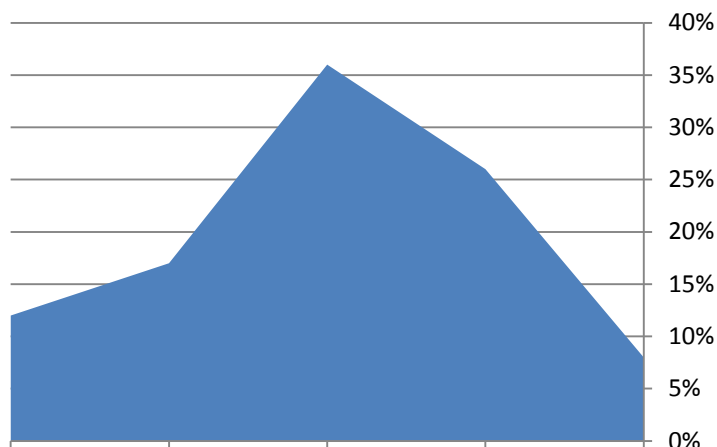
ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?
בסוגיות הירושלמי מיוצגים כל חמשת הדורות של אמוראי א"י, כדלהלן: 83 אמוראי א"י משתתפים בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת זבחים, מהם 55 (66%) הם בני הדור הראשון עד השלישי, ו-28 (34%) הם בני הדור הרביעי והחמישי.

⁹⁹ ראה [לוח מספר 1](#). כל הניתוחים מתייחסים למספר המשניות שבדפוסים.

מתוך 366 מימרות של אמוראי א"י בסוגיות הירושלמי, שעניינן במסכת זבחים, 258 (70%) הן מימרות של אמוראי א"י בני הדור הראשון עד השלישי, ו-108 (30%) הן מימרות של אמוראי א"י בני הדור הרביעי והחמישי.

התפלגות זו אינה שונה מהמצוי בדרך כלל בירושלמי, נוכח העובדה שמספר השיא של אמוראי א"י היה בדור השלישי.¹⁰⁰

התפלגות מימרות האמוראים בירושלמי לפי דור

חלקם של אמוראי בבל, בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת זבחים, הוא דל ביותר. רק 12 מימרות של 7 אמוראי בבל, מצויות בסוגיות הירושלמי למסכת זבחים, והן מתחלקות כדלהלן: מימרה בודדת של שמואל, מימרה בודדת של אביו ושתי מימרות של רב בדור הראשון. מימרה בודדת של רב יהודה ושתי מימרות של רב ירמיה בר אבא בדור השני. 4 מימרות של רב חסדא ומימרה אחת של ר' שמואל בר יודן,¹⁰¹ בדור השלישי.

סוגיות הירושלמי שעניינן במסכת זבחים, אף שאינן מייצגות אלא את מה שהשתמר במקבילות, מורות כי העיסוק בסוגיות זבחים התקיים במרכזים הגדולים משך כל תקופת האמוראים, ובישיבות הקטנות, בתקופות פעילותן העיקרית. כך אנו מוצאים אותן בטבריה, בלוד ובקיסרי, משך כל תקופת האמוראים; בעכברי בימי ר' ינאי ור' מני דהיינו בדור הראשון והשני, ובציפורי בימי ר' חנינה ור' מנא דהיינו בדור החמישי. העדרן של מימרות מציפורי בדור הראשון ומקיסרי בדור הרביעי, אין בהן כדי לומר שלא נלמדו שם ענייני זבחים בדור זה, אלא שבמקבילות שבידינו לא נמצאה כל מימרה מדור זה.¹⁰²

אין ליחס לכן, את העדרה של מסכת זבחים בתלמוד הירושלמי, לכך שחדלו לעסוק בה בא"י בזמן מוקדם, לפי שכ-30% מכלל המימרות, שעניינן במסכת, הן של אמוראי א"י מהדור הרביעי והחמישי.

סיכום: גם מתוך המצוי בירושלמי בלבד, ברור מעל כל ספק, כי אמוראי א"י עסקו בסוגיות מסכת זבחים, במשך כל תקופת האמוראים, עד סוף הדור החמישי. אנו אין בידינו אלא אותן סוגיות שהשתמרו במסכתות הירושלמי המצויות בידינו.

¹⁰⁰ ראה התפלגות דומה אצל בארי, סדר תעניות כיצד, עמ' 28.

¹⁰¹ אמורא בבלי מפומבדיתא שביקר בא"י. ראה אלבק, מבוא לתלמודים עמ' 311/12.

¹⁰² ראה פירוט [בלוח מספר 2](#).

הדיון בתשע הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק כתלמוד למסכת זבחים, אינו שונה מהדיון בכלל סוגיות המסכת בה הן מצויות, אך זיקתן למקומן הנוכחי היא משנית. סוגיות אלה גם אינן משמשות בסיס לדיון מורחב בענייני זבחים במקומן הנוכחי, דבר שעשוי היה לרמוז על היותן תחליף, לדיון בהן במסכת זבחים שאין עליה תלמוד ירושלמי.

אם נקבל את דבריהם של זוסמן¹⁰³ ומוסקוביץ¹⁰⁴ שבבתי המדרש של האמוראים נהגו לגלגל כל סוגיה בכל מקום רלבנטי, נוכל לטעון שכבר האמוראים חזרו על סוגיות זבחים במקומן הנוכחי, ועל ידי כך הן השתמרו, אף שמסכת זבחים אינה בידינו.

סוגיות הירושלמי למסכת מנחות

בסקירת הירושלמי נמצאו 106 סוגיות שיש להן זיקה למסכת מנחות, והן נבחנו על פי שלושה משתנים:

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת זבחים.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת מנחות.

בין סוגיות הירושלמי ישנן 12 סוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכת מנחות ואלה הן: בירושלמי שקלים פ"ד ה"א מז ע"ד (614/16-27)¹⁰⁵ הסוגיה פותחת בציטוט המשנה במנחות פ"ח מ"א אחרי הפתיחה תמן תנינן **"כל קרבנות היחיד והציבור באין מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם, שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ"**. הסוגיה עוסקת בשאלה מאין מביאים את העומר, בה עוסקת משנת מנחות, ואילו בשקלים מדובר שהעומר כקרבן ציבור נקנה מכספי תרומת הלשכה. גם הסיוע ממשנת כלים מתיחס למשנת מנחות ולא למשנת שקלים. קטע אחד בסוגיה נוגע גם לפ"י מ"ג במנחות שם נאמר **"מצות העומר לבוא מן הקרוב"**.¹⁰⁶

כך גם סוגיות **סז'** [29], **עא'** [30], **צב'** [30], מקורן הוא ללא ספק כסוגיות למסכת מנחות.

גם בין הסוגיות שליד משניות שיש להן מקבילות או קטעי משנה מקבילים במסכת מנחות, ישנן סוגיות שללא ספק נוצרו דוקא על משנת מנחות ולא על המשנה המקבילה. אלו הן הסוגיות:

כח' [31] העוסקת בענין מקום קביעת המזוזה, שאין לה משנה כלל, והתלמודים שיבצוה כל אחד במקום שנראה לו באסוציאציה לאיזכור המזוזה במשנה הן במגילה והן במנחות. וסוגיות **עג'** [32] ו-**פג'** [34] הזהות, העוסקות במשניות מנחות, אך דנות בענין קצירת העומר, בעוד שבמסכת מגילה מדובר בספירת העומר, הסוגיה בירושלמי עוסקת בקצירת העומר, בו עוסקת משנת מנחות.

רצף הסוגיות **עז'** [35] עד **פג'** [39] במסכת חלה עניינן במשנה שיש לה מקבילה במסכת מנחות (מנחות פ"י מ"ז, וחלה פ"א מ"א), גם אם נטען שלא כל רצף הסוגיות מקורו במסכת מנחות ולא במסכת חלה, הרי לפחות סוגיה **עט'** [37], והסוגיות **פב'** [38] ו-**פג'** [39] שבתוך רצף זה מקורן במסכת מנחות ולא בחלה.

¹⁰³ זוסמן, ושוב לירושלמי נזיקין, עמ' 91/2, ובמיוחד בסוף הערה 156.

¹⁰⁴ מוסקוביץ, סוגיות מקבילות, עמ' 541/2.

¹⁰⁵ סוגיה **ס'** [28].

¹⁰⁶ סוגיה **עב'** [28].

גם סוגיה [לח'](#) [40] המתייחסת לקטע המשנה "וכהן שהקריב מחצה בשחרית ומת, ומינו כהן אחר תחתיו לא יביא חצי עשרון מביתו ... ר' יהודה¹⁰⁷ או' משליורשים ושלמה היתה קריבה" (מנחות פ"ד מ"ה, שקלים פ"א מ"ד) מקורה הוא ללא ספק במסכת מנחות ;

כך גם סוגיה [עו'](#) [41] המתייחסת לקטע משנה "הניף והגיש, קמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים" (מנחות פ"י מ"ט, סוטה פ"ג מ"ב), מקורה הוא ללא ספק במסכת מנחות ולא במסכת סוטה ;

וכך גם סוגיה [פד'](#) [42] המתייחסת לקטע משנה "אנשי יריחו קוצרין ברצון חכמ' וגודשין שלא ברצון חכמ' ולא מיחו בידן חכמ'." (מנחות פ"י מ"ג, פסחים פ"ד מ"ח) מקורה הוא ללא ספק במנחות ולא בפסחים.

ל-28 סוגיות יש זיקה למסכת מנחות בדרגות עצמה שונות כדלהלן :

חמש הסוגיות הנותרות מהרצף הנזכר שהן סוגיות [עז'](#) [35], [עח'](#) [36], [עט'](#) [37], [פ'](#) [38], [פא'](#) [38] זיקתן למשנה שיש לה מקבילה במסכת מנחות פ"י מ"ז ובמסכת חלה פ"א מ"א.

כמו כן ישנן 8 סוגיות שזיקתן היא לקטע במשנה, שיש לו מקבילה במנחות ובמסכת נוספת, בה מצויה סוגיה אמוראית ליד המשנה, ואלו הן :

סוגיה [מד'](#) [43] המתייחסת לקטע המשנה **מנחת חוטא ומנחת קנאות אינו טעון לא שמן ולא לבונה** " (מנחות פ"ה מ"ג, סוטה פ"ב מ"א) ;

סוגיה [מז'](#) [43] המתייחסת לקטע המשנה "אלו טעונין תנופה... והביכורים" (מנחות פ"ה מ"ו, ביכורים פ"ב מ"ד) ;

סוגיות [צ'](#) [44] ו-[צא'](#) [44] המתייחסות לקטע משנה "כלל אמ' ר' עקיבה: כל מלאכה שאפשר לה לעשות מערב שבת, אינה דוחה את השבת; ושאי אפשר לה לעשות מערב שבת דוחה את השבת" (מנחות פ"א מ"ג, שבת פ"יט מ"א) ;

סוגיה [צג'](#) [45] המתייחסת לקטע המשנה "שני שולחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית אחד של שיש ואחד של זהב על של שיש נותנים לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקדש ולא מורידין ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד" (מנחות פ"א מ"ז, שקלים פ"ו מ"ד) ;

סוגיות [סג'](#) [45], [סד'](#) [46] ו-[סה'](#) [46] המתייחסות לקטע משנה "האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גיזרין לבונה לא יפחות מקומץ זהב לא יפחות מדינר זהב" (מנחות פ"ג מ"ג ומ"ד, שקלים פ"ו מ"ו).

14 סוגיות נלוות לציטוט של משנה ממסכת מנחות, ודנות בה. אלו הן סוגיות [ח'](#) [47], [ז'](#) [47], [זי'](#) [48], [ט'](#) [48], [לט'](#) [48], [מח'](#) [49], [נא'](#) [50], [נו'](#) [51], [סט'](#) [51], [צה'](#) [52], [צט'](#) [53], [קא'](#) [53].

ושתי סוגיות [נג'](#) [53] ו-[נט'](#) [54] הנלוות לציטוט של ברייתא למסכת מנחות.

יש גם שתי סוגיות הדנות בענין השייך למנחות מבלי שצוטטה המשנה אליה מתייחסת הסוגיה, כך זה בסוגיות [ד'](#) [54], [ה'](#) [55].

סוגיה [פת'](#) [56] נוצרה בענין שתי הלחם והובאה למסכת יומא אגב הדיון באש התמיד שעל המזבח.

¹⁰⁷ בכ"י קופמן : שמעון.

שמונה סוגיות הן בעלות זיקה חלשה למסכת מנחות, אך אילו היתה מסכת כזו בירושלמי היו אף סוגיות אלה מובאות בה. אלו הן סוגיות שבהן צוטטה משנה ממסכת מנחות לסיוע או להקשות, והן סוגיות: [ז'](#) [56], [יא'](#) [57], [מ'](#) [59], [נח'](#) [59], [נז'](#) [59], [נח'](#) [60], [פח'](#) [60], [צז'](#) [61].

יתר 58 הסוגיות זיקתן העיקרית היא למקומן אך יש להן גם זיקה למסכת מנחות ולכן הובאו כאן.

התפלגות הסוגיות לפי עצמת זיקתן למשניות המסכת היא כדלהלן:

סווג	א	ב1	ב2	ב3	ב4	ב5	ג1	ג2
ס"ה סוגיות בעלות זיקה למסכת מנחות	הסוגיות שמקורן במסכת מנחות	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה שווה למשנה במקומה ולמשנת מנחות	סוגיה עם ציטוט משנה ממנחות	סוגיה ובה ציטוט מברייתא ממנחות	סוגיה שבה ציטוט משנה ממנחות	זיקה משנית למסכת מנחות
100%	11%	5%	8%	1%	11%	2%	8%	55%
106	12	5	8	1	12	2	8	58

הנתון המשמעותי הוא ש-12 סוגיות מקורן הוא ללא ספק במסכת מנחות וממנה הועברו למקומן הנוכחי, והן המהוות הוכחה לקיומה של מסכת מנחות לירושלמי. במסכת כזו נכללו ללא ספק 36 הסוגיות שלהן זיקה למסכת שאינה פחותה מזיקתן למקומן הנוכחי, וגם 66 סוגיות שזיקתן למסכת מנחות היא משנית. כל זה בשעה שהמסכת אינה מצויה בידינו וכל מה שברשותנו הן מקבילות ומספר סוגיות שהשתמרו במקום שאין להן זיקה אליו.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.

במסכת מנחות 93 משניות לפי החלוקה של פרקי המשנה שבדפוסים, ו-127 משניות לפי החלוקה של כ"י קאופמן. ל-49 ממשניות המסכת (53%) השתמרו 106 סוגיות בירושלמי, שיש להן זיקה למסכת מנחות. הפיזור בין הפרקים אינו שווה, בשבעה מפרקי המסכת יש סוגיה בירושלמי ליותר ממחצית המשניות, בחמשה פרקים יש סוגיה בירושלמי ליותר מרבע מהמשניות, ורק בפרק אחד יש סוגיה רק לחמישית מהמשניות. בשני פרקים יש רק סוגיה אחת למשנה, ובשבעה פרקים יש למעלה משתי סוגיות למשנה, ביתר הפרקים יש בין סוגיה לשתיים בכל משנה. לרוב משניות המסכת אין מקבילות, משום עניין הייחודי.¹⁰⁸

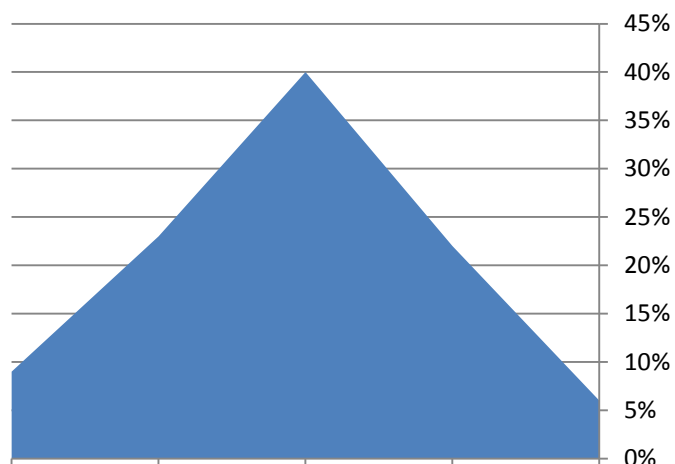
ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בא"י?

בסוגיות הירושלמי מיוצגים כל חמשת הדורות של אמוראי א"י כדלהלן: 96 אמוראי א"י משתתפים בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת מנחות, מהם 63 (66%) הם בני הדור הראשון עד השלישי, ו-33 (34%) הם בני הדור הרביעי והחמישי. מתוך 607 מימרות של אמוראי א"י בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת מנחות, 415 (68%) הן של אמוראי א"י בני הדור הראשון עד השלישי, ו-192 (32%) הן מימרות של אמוראי א"י מהדור הרביעי והחמישי.

¹⁰⁸ ראה פירוט [בלוח מספר 3](#).

התפלגות זו אינה שונה מהמצוי בדרך כלל בירושלמי, נוכח העובדה שמספר השיא של אמוראי א"י היה בדור השלישי.¹⁰⁹

התפלגות מימרות האמוראים בירושלמי לפי דור

חלקם של אמוראי בבל בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת מנחות, עולה על כל יתר מסכתות סדר קדשים. 53 מימרות של 20 אמוראי בבל מצויות בסוגיות הירושלמי למסכת מנחות והן מתחלקות כדלהלן: 16 מימרות של: רב, שמואל, רב אסי ורב שמואל בר שילת בדור הראשון, 27 מימרות של: רב כהנא, רב יהודה, רב הונא, רב המנונא, רב חננאל, רב קטינא, רב ירמיה בר אבא וחגרא אחוי דר' אבא בר בינה בדור השני, ו-10 מימרות של: רב חסדא, רב יוסף ורב ששעה בריה דרב חננאל בדור השלישי. 32 מהמימרות הללו (60%) הן בסוגיות השייכות לסוף הפרק השלישי – "הקומץ רבה", שאינן עוסקות בענייני מנחות אלא בענייני סת"ם. חלקם של אמוראי בבל בענייני מנחות אינו עולה לכן על חלקם במסכתות האחרות שבסדר קדשים.

סוגיות הירושלמי שעניינן במסכת מנחות, אף שאינן מיצגות אלא את מה שהשתמר במקבילות, מורות כי העיסוק בסוגיות מנחות התקיים במרכזים הגדולים משך כל תקופת האמוראים, ובישיבות הקטנות, בתקופות פעילותן העיקרית. כך אנו מוצאים אותן בטבריה, בלוד ובקיסרי, משך כל תקופת האמוראים; בעכברי בימי ר' מני דהיינו בדור השני, ובצפורי בדור הראשון ובימי ר' חנינה ור' מנא דהיינו בדור החמישי. העדרן של מימרות בדור כל שהוא, אין בהן כדי לומר שלא נלמדו שם ענייני מנחות באותו דור, אלא שבמקבילות שבידינו לא נמצאה כל מימרה מדור זה.¹¹⁰

אין ליחס לכן, את העדרה של מסכת מנחות בתלמוד הירושלמי, לכך שחדלו לעסוק בה בא"י בזמן מוקדם, לפי שכ-32% מכלל המימרות, שעניינן במסכת, הן של אמוראי א"י מהדור הרביעי והחמישי.

סיכום: גם מתוך המצוי בירושלמי ברור מעל כל ספק כי אמוראי א"י עסקו בסוגיות מסכת מנחות, במשך כל תקופת האמוראים עד סוף הדור החמישי, אנו אין בידינו אלא אותן סוגיות שהשתמרו במסכתות

¹⁰⁹ ראה התפלגות דומה אצל בארי, סדר תעניות כיצד, עמ' 28.

¹¹⁰ ראה פירוט בלוח מספר 4.

הירושלמי המצויות בידינו. הדיון בסוגיות שמקורן הוא ללא ספק כתלמוד למסכת מנחות אינו שונה מהדיון בכלל סוגיות המסכת בה הן מצויות, אלא שסוגיות כח', עג' ו-פ' העוסקות אמנם במשניות מנחות, דנות בעניינים שלהם זיקה גם למקומן הנוכחי: בענין מזוזה שנדונה במסכת מגילה ובענין קצירת העומר שנדונה במסכת חלה, ואפשר לכן שהתפתחו במקומן הנוכחי, ולא דוקא במסכת מנחות. למרות זאת אין בכך כדי לרמוז על היותן תחליף, לדיון במסכת מנחות שאין עליה תלמוד ירושלמי, נוכח העובדה שיש 12 סוגיות אחרות שניתן לטעון שמקורן כאמור במסכת מנחות, ומקומן הנוכחי הוא משני בלבד. סוגיות אלה גם אינן משמשות בסיס לדיון מורחב בענייני מנחות, דבר שעשוי היה לרמוז על היותן תחליף, לדיון במסכת מנחות שאין עליה תלמוד ירושלמי. אם נקבל את דבריהם של זוסמן ומוסקוביץ¹¹¹ שבבתי המדרש של האמוראים נהגו לגלגל כל סוגיה בכל מקום רלבנטי, נוכל לטעון שכבר האמוראים חזרו על סוגיות מנחות במקומן הנוכחי, ועל ידי כך הן השתמרו, אף שמסכת מנחות אינה בידינו.

סוגיות הירושלמי למסכת בכורות

בסקירת הירושלמי נמצאו 48 סוגיות שיש להן זיקה למסכת בכורות, והן נבחנו על פי שלושה משתנים:

- א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת זבחים.
- ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.
- ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת בכורות.

בין סוגיות הירושלמי ישנן 5 סוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכת בכורות ואלה הן:

בירושלמי סנהדרין פ"א ה"א יח ע"א (1263/29)¹¹² מצטטת הגמרא את המשנה בבכורות עם פתיחה "תמן תנינן: **"היה דן את הדין, זיכה את החייב חייב לזכאי, טימא לטהור טיהר לטמא, מה שעשה עשוי וישלם מביתו"**. אף שהענין נוגע גם למסכת סנהדרין, המשנה בנושא זה היא במסכת בכורות ורק בתוספתא הובאו הדברים במסכת סנהדרין. כאן הובאה משנת בכורות עם התלמוד שעליה שהוא כולל סוגיה ועובדות.

כך גם סוגיות [יא'](#) [63], [לה'](#) [64], [מו'](#) [64], [מו'](#) [65], מקורן הוא ללא ספק במסכת בכורות.

ל-5 סוגיות יש זיקה למסכת בכורות בדרגות עצמה שונות כדלהלן:

סוגיה [כח'](#) [66], אף שמקורה במסכת תרומות הדיון בה מתיחס למשנת בכורות לצורך השוואת עקרון המחלוקות, בעוד שהעתקתה למסכת פסחים היא משנית לשתייהן.

כמו כן ישנן ארבע סוגיות, שזיקתן היא לקטע במשנה, שיש לו מקבילה במסכת בכורות ובמסכת נוספת, בה מצויה סוגיה אמוראית ליד המשנה, ואלו הן:

[סוגיה י'](#) [68] המתייחסת לקטע המשנה **"המקבל צאן ברזל מן הגוי"** (בכורות פ"ב מ"ד, בבא מציעא פ"ח מ"ו בשינוי נוסח);

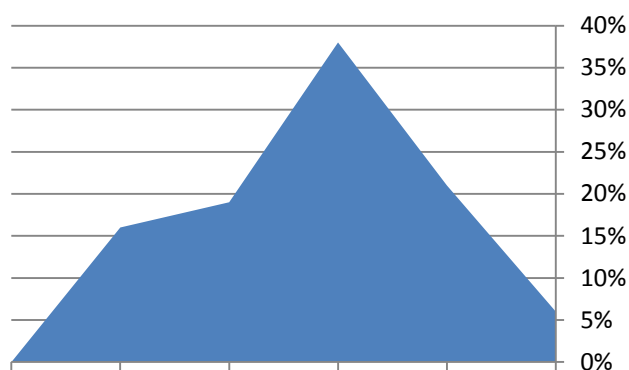
¹¹¹ ראה הערות 98 ו-99 לעיל.

¹¹² סוגיה [טז'](#) [62].

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי הירושלמי.
 במסכת בכורות תשעה פרקים ובהם 73 משניות לפי החלוקה של פרקי המשנה שבדפוסים, ו-87 משניות לפי החלוקה של כ"י קאופמן. ל-30 ממשניות המסכת השתמרו 48 סוגיות בירושלמי, שיש להן זיקה למסכת בכורות. הפיזור בין הפרקים אינו שווה, כי אין לנו אלא מקבילות, ולרוב משניות בכורות אין מקבילות, משום עניינן הייחודי. בארבעה מפרקי המסכת יש סוגיות בירושלמי ליותר ממחצית המשניות, ולארבעה פרקים נוספים יש סוגיות בירושלמי ליותר משליש המשניות, ורק בפרק ו' יש סוגיה אחת בלבד. בכל פרק יש בממוצע 1.6 סוגיות לכל משנה שיש עליה סוגיה בירושלמי, בשלושה פרקים יש למעלה משתי סוגיות למשנה, בארבעה פרקים יש סוגיה אחת למשנה ובשני פרקים יש למעלה מסוגיה למשנה.¹¹³

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?
 בסוגיות הירושלמי מיוצגים כל חמשת הדורות של אמוראי א"י, כדלהלן: 75 אמוראי א"י משתתפים בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת בכורות, מהם 51 (56%) הם בני הדור הראשון עד השלישי, ו-34 (44%) הם בני הדור הרביעי והחמישי.
 מתוך 272 מימרות של אמוראי א"י בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת בכורות, 178 (65%) הן של אמוראי א"י בני הדור הראשון עד השלישי, ו-94 (35%) הן מימרות של אמוראי א"י בני הדור הרביעי והחמישי. התפלגות זו שונה מעט מהמצוי בדרך כלל בירושלמי, נוכח העובדה שחלקם של האמוראים המאוחרים במסכת גבוה מהמצוי בדרך כלל בירושלמי.¹¹⁴

התפלגות מימרות האמוראים בירושלמי לפי דור

חלקם של אמוראי בבל, בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת בכורות, הוא נמוך. ס"ה 24 מימרות של 10 אמוראי בבל, מצויות בסוגיות הירושלמי למסכת בכורות, והן מתחלקות כדלהלן: 7 מימרות של שמואל ואביו, ושתי מימרות של רב, בדור הראשון; 12 מימרות של רב הונא, רב יהודה, רב ירמיה בר אבא, ורב נחמן בר יעקב, בדור השני; 2 מימרות של רב חייא בר בון ור' אבא בר רב הונא, בדור השלישי; ומימרה בודדת של רבא, בדור הרביעי.¹¹⁵

¹¹³ ראה פירוט בלוח מספר 5.

¹¹⁴ ראה בארי, סדר תעניות כיצד, עמ' 28.

¹¹⁵ ראה בימות פ"ד ה"י ו' ע"א (850/28) זוהי ככל הנראה המימרה הבבלית המאוחרת ביותר בירושלמי.

סוגיות הירושלמי שעניינן במסכת בכורות, אף שאינן מיצגות אלא את מה שהשתמר במקבילות, מורות כי העיסוק בסוגיות בכורות התקיים במרכזים הגדולים משך כל תקופת האמוראים, ובישיבות הקטנות, בתקופות פעילותן העיקרית. כך אנו מוצאים אותן בטבריה, בלוד ובקיסרי, משך כל תקופת האמוראים; בעכברי בימי ר' ינאי ור' מני דהיינו בדור הראשון והשני, ובצפורי בדור הראשון ובימי ר' חנינה ור' מנא דהיינו בדור החמישי. העדרן של מימרות מלוד בדור השלישי, אין בהן כדי לומר שלא נלמדו שם ענייני בכורות בדור זה, אלא שבמקבילות שבידינו לא נמצאה כל מימרה מדור זה.¹¹⁶

אין ליחס לכן, את העדרה של מסכת בכורות בתלמוד הירושלמי, לכך שחדלו לעסוק בה בא"י בזמן מוקדם, לפי ש-35% מכלל המימרות במסכת, הם של בני הדור הרביעי, החמישי ואף הששי. משמעות נוספת הנובעת מנתונים אלו היא, שהבבלי מייצג רק 60% מתורת א"י, מאחר שאין בו מדבריהם של אמוראי א"י המאוחרים אלא מעט מזעיר.

סיכום: מתוך המצוי בירושלמי ברור, מעל כל ספק, כי אמוראי א"י עסקו בסוגיות מסכת בכורות, במשך כל תקופת האמוראים, עד סוף הדור החמישי. אם כי אנו אין בידינו אלא, אותן סוגיות שהשתמרו במסכתות הירושלמי המצויות בידינו.

הדיון בחמש הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק כתלמוד למסכת בכורות, אינו שונה מהדיון בכלל סוגיות המסכת בהן מצויות, אך זיקתן למקומן הנוכחי היא משנית. סוגיות אלה גם אינן משמשות בסיס לדיון מורחב בענייני בכורות במקומן הנוכחי, דבר שעשוי היה לרמוז על היותן תחליף, לדיון בהן במסכת בכורות שאין עליה תלמוד ירושלמי. ניתן לטעון לכן שמסדרי המסכתות בהן נמצאות הסוגיות כיום, העבירו אותן מתוך מסכת בכורות ירושלמי שהכירו. אם נקבל את דבריהם של זוסמן ומוסקוביץ¹¹⁷ שבבתי המדרש של האמוראים נהגו לגלגל כל סוגיה בכל מקום רלבנטי, נוכל לטעון שכבר האמוראים חזרו על סוגיות בכורות במקומן הנוכחי, ועל ידי כך הן השתמרו, אף שמסכת בכורות אינה בידינו.

סוגיות הירושלמי למסכת ערכין

בסקירת הירושלמי נמצאו 38 סוגיות שיש להן זיקה למסכת ערכין, והן נבחנו על פי שלושה משתנים:

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת זבחים.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת ערכין.

בין סוגיות הירושלמי ישנן 4 סוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכת ערכין ואלה הן: בירושלמי סוכה פ"ה ה"א נה ע"א (23-18/656)¹¹⁸ דנה הסוגיה בתכונותיו של הנֶבֶל הנזכר רק במשנה בערכין ואינו נזכר במשנה בסוכה והועבר למסכת סוכה יחד עם סוגיה ה' (ראה להלן) המתיחסת לקטע משנה המשותף לשתי המסכתות העוסק במספר התקיעות במקדש.

¹¹⁶ ראה פירוט בלוח מספר 6.
¹¹⁷ ראה הערות 98 ו-99 לעיל.

כך גם סוגיות, [ז'](#) [79], [ז'](#) [79], [ז'](#) [80] מקורן ללא ספק במסכת ערכין.

ל-15 סוגיות יש זיקה למסכת ערכין בדרגות עצמה שונות כדלהלן :
חמש סוגיות שזיקתן היא לקטע במשנה, שיש לו מקבילה במסכת ערכין ובמסכת נוספת, בה מצויה סוגיה אמוראית ליד המשנה, ואלו הן :

[סוגיה ד'](#) [81] המתייחסת לקטע המשנה **"קטן נמול אין פחות משמונה ולא יתר על שנים עשר"** (ערכין פ"ב מ"ב, שבת פ"ט מ"ה בשינוי נוסח)

[סוגיה ה'](#) [81] המתייחסת לקטע המשנה **"אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעה במקדש, ולא מוסיפין על ארבעים ושמונה"** (ערכין פ"ב מ"ג, סוכה פ"ה מ"א) ;

[סוגיה יג'](#) [82] המתייחסת לקטע המשנה **"ובשור המועד שהמית את העבד להקל ולהחמיר, כיצד? אחד שהמית את הנוה שבעבדים ואת הכעור שבעבדים נותן שלשים סלע, המית בן חורין נותן את שווי"** (ערכין פ"ג מ"ג, בבא קמא פ"ד מ"ה) ;

[סוגיה יד'](#) [82] המתייחסת לקטע המשנה **"הכל לפי המבייש והמתבייש"** (ערכין פ"ג מ"ד, כתובות פ"ג מ"ז)

[סוגיה כג'](#) [83] המתייחסת לקטע המשנה **"אמר רבן שמעון בן גמליאל: אף הערב לאשה בכתובתה, היה בעלה מגרשה ידיר הניה, שמא יעשו קינונוייה על נכסיו של זה, ויחזיר את אשתו"** (ערכין פ"ו מ"א, בבא בתרא פ"י מ"ז).

סוגיות [ז'](#) [83], [בא'](#) [84] ו-[לח'](#) [84]. זיקתן למשנת ערכין זהה לזיקתן למקומן הנוכחי.

על אלו נוספות 5 סוגיות הנלוות לציטוט של משנה ממסכת ערכין, ודנות בה, אלו הן סוגיות [ז'](#) [85], [כב'](#) [86], [כז'](#) [86], [כז'](#) [87], [לז'](#) [88].

כמו כן 2 סוגיות : [יב'](#) [88] ו-[יח'](#) [89] נלוות לציטוט של תוספתא למסכת ערכין.

4 סוגיות בעלות זיקה חלשה למסכת ערכין, אך אילו היתה מסכת כזו בירושלמי היו אף סוגיות אלה מובאות בה. אלו הן סוגיות שבהן צוטטה משנה ממסכת ערכין לסיוע או להקשות : [א'](#) [89], [כח'](#) [90], [כט'](#) [90], [לז'](#) [91].

יתר 15 הסוגיות, זיקתן העיקרית היא למקומן, אך יש להן גם זיקה משנית למסכת ערכין, ולכן הובאו כאן.

התפלגות הסוגיות לפי עצמת זיקתן למשניות המסכת היא כדלהלן :

¹¹⁸ סוגיה [ז'](#) [78]. סוגיה ח' שהיא המשך בירושלמי לסוגיה ו' צורפה אליה לסוגיה אחת.

סווג	א	ב1	ב2	ב3	ב4	ב5	ג1	ג2
ס"ה סוגיות בעלות זיקה למסכת ערכין	הסוגיות שמקורן במסכת ערכין	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה לקטע של משנה זהה	זיקה שווה למשנה במקומה ולמשנת ערכין	סוגיה עם ציטוט משנה מערכין ודיון בה	סוגיה ובה ציטוט ברייתא מערכין	סוגיה שבה ציטוט משנה מערכין לסיוע או להקשות	זיקה משנית למסכת
100%	11%	0%	13%	8%	13%	5%	11%	39%
38	4	0	5	3	5	2	4	15

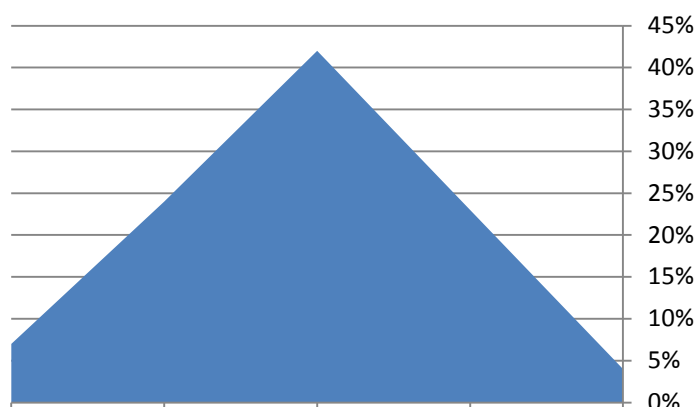
הנתון המשמעותי הוא ש-4 סוגיות מקורן הוא ללא ספק במסכת ערכין וממנה הועברו למקומן הנוכחי, והן המהוות הוכחה לקיומה של מסכת ערכין לירושלמי. במסכת כזו נכללו ללא ספק 15 הסוגיות שלהן זיקה למסכת שאינה פחותה מזיקתן למקומן הנוכחי, וגם 15 סוגיות שזיקתן למסכת ערכין היא משנית. כל זה בשעה שהמסכת אינה מצויה בידינו וכל מה שברשותנו הן מקבילות ומספר סוגיות שהשתמרו במקום שאין להן זיקה אליו.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.
במסכת ערכין תשעה פרקים ובהם 50 משניות לפי החלוקה של פרקי המשנה שבדפוסים, ו-61 משניות לפי החלוקה של כ"י קאופמן. ל-27 ממשניות המסכת השתמרו 38 סוגיות בירושלמי, שיש להן זיקה למסכת ערכין. הפיזור בין הפרקים אינו שווה, כי הרי אין לנו אלא מקבילות, ולרוב משניות ערכין אין מקבילות, משום עניינן הייחודי. בששה פרקים יש סוגיה בירושלמי למעלה ממחצית משניות הפרק, בשני פרקים יש סוגיה ליותר משליש משניות הפרק, ובפרק ד' אין כלל סוגיות בירושלמי. בשני פרקים יש 2 סוגיות לכל משנה שיש עליה סוגיה בירושלמי, לשלושה פרקים יש רק סוגיה אחת למשנה.¹¹⁹

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?
בסוגיות הירושלמי מיוצגים כל חמשת הדורות של אמוראי א"י, כדלהלן: 61 אמוראי א"י משתתפים בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת ערכין, מהם 49 (64%) הם בני הדור הראשון עד השלישי, ו-22 (36%) הם בני הדור הרביעי והחמישי.
מתוך 193 מימרות של אמוראי א"י בסוגיות הירושלמי, שעניינן במסכת ערכין, 133 (69%) הן של אמוראי א"י בני הדור הראשון עד השלישי, ו-60 (31%) הן מימרות של אמוראי א"י בני הדור הרביעי והחמישי. התפלגות זו אינה שונה מהמצוי בדרך כלל בירושלמי, נוכח העובדה שמספר השיא של אמוראי א"י היה בדור השלישי.

¹¹⁹ ראה פירוט בלוח מספר 7.

התפלגות מימרות האמוראים בירושלמי לפי דור

חלקם של אמוראי בבל, בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת ערכין הוא נמוך. רק 18 מימרות של 10 אמוראי בבל, מצויות בסוגיות הירושלמי למסכת ערכין, והן מתחלקות כדלהלן: 11 מימרות של רב ושמואל ורב איסי בדור הראשון, 4 מימרות של: רב ירמיה בר אבא, רב חייא בר אשי ורב חנניה בר שלמיא בדור השני, ו-4 מימרות בדור השלישי של רב חסדא ורב יוסף.

סוגיות הירושלמי שעניינן במסכת ערכין, אף שאינן מיצגות אלא את מה שהשתמר במקבילות, מורות כי העיסוק בסוגיות ערכין התקיים במרכזים הגדולים משך כל תקופת האמוראים, ובישיבות הקטנות, בתקופות פעילותן העיקרית. כך אנו מוצאים אותן בטבריה משך כל תקופת האמוראים ובלוד (פרט לדור החמישי), ובקיסרי (פרט לדור השני); בעכברי בימי ר' ינאי ור' מני דהיינו בדור הראשון והשני, ובצפורי בדור הראשון, בדור השלישי ובימי ר' חנינה ור' מנא דהיינו בדור החמישי. העדרן של מימרות מקיסרי בדור השני, אין בהן כדי לומר שלא נלמדו שם ענייני ערכין בדור זה, אלא שבמקבילות שבידינו לא נמצאה כל מימרה מדור זה.¹²⁰

אין ליחס לכן, את העדרה של מסכת ערכין בתלמוד הירושלמי, לכך שחדלו לעסוק בה בא"י בזמן מוקדם, לפי שכן-31% מכלל המימרות, שעניינן במסכת, הן של אמוראי א"י מהדור הרביעי והחמישי.

סיכום: מתוך המצוי בירושלמי ברור, כי אמוראי א"י עסקו בסוגיות מסכת ערכין, במשך כל תקופת האמוראים, עד סוף הדור החמישי. אנו אין בידנו אלא, אותן סוגיות שהשתמרו במסכתות הירושלמי המצויות בידנו.

הדיון בארבע הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק כתלמוד למסכת ערכין, אינו שונה מהדיון בכלל סוגיות המסכת בה הן מצויות, אך זיקתן למקומן הנוכחי היא משנית. סוגיות אלה גם אינן משמשות בסיס לדיון מורחב בענייני ערכין במקומן הנוכחי, דבר שעשוי היה לרמוז על היותן תחליף, לדיון במסכת ערכין שאין עליה תלמוד ירושלמי.

אם נקבל את דבריהם של זוסמן ומוסקוביץ¹²¹ שבבתי המדרש של האמוראים נהגו לגלגל כל סוגיה בכל מקום רלבנטי, נוכל לטעון שכבר האמוראים חזרו על סוגיות ערכין במקומן הנוכחי, ועל ידי כך הן נשמרו, אף שמסכת ערכין אינה בידנו.

¹²⁰ ראה פירוט בלוח מספר 8.
¹²¹ ראה הערות 98 ו-99 לעיל.

סוגיות הירושלמי למסכת תמורה

בסקירת הירושלמי נמצאו 24 סוגיות שיש להן זיקה למסכת תמורה, והן נבחנו על פי שלושה משתנים:

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת זבחים.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת תמורה.

1. בין סוגיות הירושלמי ישנה סוגיה אחת שמקורה הוא ללא ספק במסכת תמורה:
בירושלמי שקלים פ"ד ה"ז מח ע"ב (616/38-617/14)¹²² עוסקת הסוגיה במשנת תמורה ופותחת בציטוט בנוסח הבא: "תמן תנינן: **"יש בקדשי בדק הבית, שסתם הקדישות לבדק הבית. הקדש בדק הבית חל על הכל ומועלין בגידוליהן ואין בהן הנייה לכהנים"**. אמ' ר' חנניה: דרבי ליעזר היא, דתנינן: ¹²⁴
"המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה על גבי המזבח זכרים ונקיבות, ר' ליעזר או': זכרים יימכרו לצריכי עולות ונקיבות יימכרו לצריכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית". ההתייחסות היא למשנת תמורה והראיה היא ממשנת שקלים והסוגיה כולה מובאת עם המשנה, כולל סוגיה ט' שבהמשכה (ראה להלן) שגם היא מתייחסת למשנה אחרת בתמורה. אילו המקור היה במסכת שקלים לא היתה הגמרא טורחת לומר מי הוא התנא במשנת תמורה, כי אין בכך כל סיוע לעניינה של משנת שקלים.

ל-11 סוגיות יש זיקה למסכת תמורה בדרגות עצמה שונות כדלהלן:

סוגיה **ה'** [93] זיקתה למשנה, שיש לה מקבילה במסכת תמורה פ"א מ"ו ובמסכת תרומות פ"ה מ"ו. כמו כן ישנה סוגיה הנלוות לציטוט של משנה ממסכת תמורה, ודנה בה: סוגיה **כד'** [93].

שש סוגיות זיקתן למשנה במסכת תמורה זהה לזיקתן למקומן הנוכחי והן סוגיות **ה'** [94] (הכוללת בתוכה סוגיה **ג'**), **יב'** [95], **טז'** [96], **יח'** [96], **יט'** [97].

כמו כן שלוש סוגיות הנלוות לציטוט של תוספתא או מדרש הלכה למסכת תמורה: **ז'** [97], **ט'** [98], **טז'** [98].

חמש סוגיות בעלות זיקה חלשה למסכת תמורה, אך אילו היתה מסכת כזו בירושלמי היו אף סוגיות אלה מובאות בה. אלו הן סוגיות שבהן צוטטה משנה ממסכת תמורה לסיוע או להקשות: **יא'** [99], **יג'** [99], **יד'** [100], **כב'** [100] ו- **כג'** [101].

יתר 7 הסוגיות זיקתן העיקרית היא למקומן, אך יש להן גם זיקה משנית למסכת תמורה, ולכן הובאו כאן.

התפלגות הסוגיות לפי עצמת זיקתן למשניות המסכת היא כדלהלן:

¹²² סוגיה **ז'** [92]

¹²³ תמורה פ"ז מ"ב.

¹²⁴ שקלים פ"ד מ"ז.

סווג	א	ב1	ב2	ב3	ב4	ב5	ג1	ג2
ס"ה סוגיות בעלות זיקה למסכת תמורה	הסוגיות שמקורן במסכת תמורה	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה של לקטע של משנה זהה	זיקה שווה למשנה במקומה ולמשנת תמורה	סוגיה עם ציטוט משנה מתמורה ודיון בה	סוגיה ובה ציטוט ברייתא מתמורה	סוגיה שבה ציטוט משנה מתמורה לסיוע או להקשות	זיקה משנית למסכת
100%	4%	4%	0%	25%	4%	13%	21%	29%
24	1	1	0	6	1	3	5	7

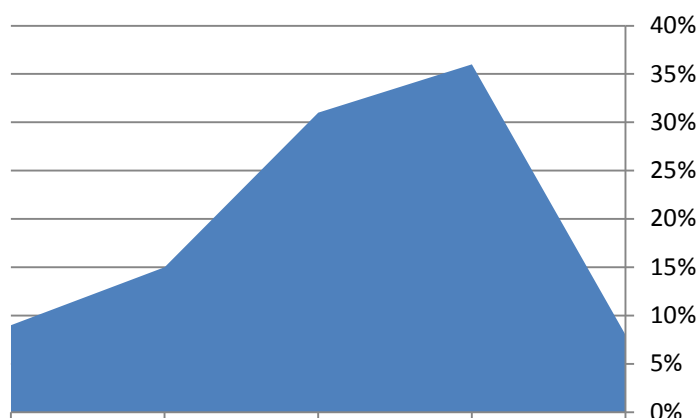
סוגיה אחת מקורה הוא ללא ספק במסכת תמורה וממנה הועברה למקומה הנוכחי, והיא מהווה עד יחיד לקיומה של מסכת תמורה לירושלמי. במסכת כזו נכללו ללא ספק 11 הסוגיות שלהן זיקה למסכת תמורה שאינה פחותה מזיקתן למקומן הנוכחי, וגם 7 סוגיות שזיקתן למסכת תמורה היא משנית. כל זה בשעה שהמסכת אינה מצויה בידינו וכל מה שברשותנו הן מקבילות.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.
במסכת תמורה שבעה פרקים ובהם 35 משניות לפי החלוקה של פרקי המשנה שבדפוסים, ו-50 משניות לפי החלוקה של כ"י קאופמן. ל-16 ממשניות המסכת השתמרו 24 סוגיות בירושלמי, שיש להן זיקה למסכת תמורה. הפיזור בין הפרקים אינו שווה, כי הרי אין לנו אלא מקבילות, ולרוב משניות תמורה אין מקבילות, משום עניין הייחודי. בשלושה פרקים יש סוגיה בירושלמי ללמעלה ממחצית המשניות, ובארבעה פרקים יש סוגיה ללמעלה מרבע מהמשניות. בממוצע יש לכל משנה שיש עליה סוגיה בירושלמי 1.5 סוגיות ורק בפרק ד' יש שתי סוגיות למשנה.¹²⁵

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?
בסוגיות הירושלמי מיוצגים כל חמשת הדורות של אמוראי א"י כדלהלן:
50 אמוראי א"י משתתפים בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת תמורה, מהם 32 (64%) הם בני הדור הראשון עד השלישי, ו-18 (36%) הם בני הדור הרביעי והחמישי.
מתוך 171 מימרות של אמוראי א"י בסוגיות הירושלמי, שעניינן במסכת תמורה, 129 (75%) הן של אמוראי א"י בני הדור הראשון עד השלישי, ו-42 (25%) הן מימרות של אמוראי א"י מהדור הרביעי והחמישי.
התפלגות זו שונה במקצת מהמצוי בדרך כלל בירושלמי, נוכח העובדה שמספר השיא של אמוראי א"י במסכת זו היה בדור השני ולא בדור השלישי כפי שהמצב ברוב המסכתות.

¹²⁵ ראה פירוט בלוח מספר 9.

התפלגות מימרות האמוראים בירושלמי לפי דור

חלקם של אמוראי בבל, בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת תמורה, הוא דל ביותר, רק 13 מימרות של 5 אמוראי בבל, מצויות בסוגיות הירושלמי למסכת תמורה, והן מתחלקות כדלהלן: 3 מימרות של שמואל ו-3 מימרות של רב, בדור הראשון; 4 מימרות של רב הונא בדור השני; 2 מימרות של רב חסדא ומימרה בודדת של ר' אבונא, בדור השלישי.

סוגיות הירושלמי שעניינן במסכת תמורה, אף שאינן מיצגות אלא את מה שהשתמר במקבילות, מורות כי העיסוק בסוגיות תמורה התקיים במרכזים הגדולים משך כל תקופת האמוראים, ובישיבות הקטנות, בתקופות פעילותן העיקרית. כך אנו מוצאים אותן בטבריה, בלוד (פרט לדור השלישי) ובקיסרי, משך כל תקופת האמוראים; בעכברי בימי ר' ינאי דהיינו בדור הראשון, ובצפורי בדור הראשון ובימי ר' חנינה ור' מנא דהיינו בדור החמישי. העדרן של מימרות מעכברי בדור השני ומלוד בדור השלישי, אין בהן כדי לומר שלא נלמדו שם ענייני תמורה בדור זה, אלא שבמקבילות שבידינו לא נמצאה כל מימרה מדור זה.¹²⁶ אין ליחס לכן, את העדרה של מסכת תמורה בתלמוד הירושלמי, לכך שחדלו לעסוק בה בא"י בזמן מוקדם, לפי שכרבע מכלל המימרות, שעניינן במסכת, הן של אמוראי א"י בני הדור הרביעי והחמישי.

סיכום: מתוך המצוי בירושלמי ברור, כי אמוראי א"י עסקו בסוגיות מסכת תמורה במשך כל תקופת האמוראים עד סוף הדור החמישי. אנו אין בידינו אלא אותן סוגיות שהשתמרו במסכתות הירושלמי המצויות בידינו. הדיון בסוגיה שמקורה הוא ללא ספק כתלמוד למסכת תמורה, אינו שונה מהדיון בכלל סוגיות המסכת בה היא מצויה, אך זיקתה למקומה הנוכחי היא משנית. הסוגיה גם אינה משמשת בסיס לדיון מורחב בענין תמורה במקומה הנוכחי, דבר שעשוי היה לרמוז על היותה תחליף, לדיון במסכת תמורה שאין עליה תלמוד ירושלמי.

אם נקבל את דבריהם של זוסמן ומוסקוביץ¹²⁷ שבבתי המדרש של האמוראים נהגו לגלגל כל סוגיה בכל מקום רלבנטי, נוכל לטעון שכבר האמוראים חזרו על סוגיות תמורה במקומן הנוכחי, ועל ידי כך הן נשמרו, אף שמסכת תמורה אינה בידינו.

¹²⁶ ראה פירוט בלוח מספר 10.
¹²⁷ ראה הערות 98 ו-99 לעיל.

סוגיות הירושלמי למסכת כריתות

בסקירת הירושלמי נמצאו 49 סוגיות שיש להן זיקה למסכת כריתות, והן נבחנו על פי שלושה משתנים :

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת זבחים.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת כריתות.

בין סוגיות הירושלמי ישנן 6 סוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכת כריתות ואלה הן :
בירושלמי ברכות פ"א ה"א ב' ע"ב (1/43-2/22)¹²⁸ דנה הסוגיה בהגדרה של זמן בין השמשות הנזכר במשנה בכריתות, והובאה למסכת ברכות בהקשר לדיון בשאלת זמן תפילת ערבית.
כך גם סוגיות **יב'** [102], **יט'** [103], **ל'** [104], **לב'** [105], **מ'** [107] מקורן הוא ללא ספק במסכת כריתות ;
אלא שסוגיה לב' העוסקת אמנם במשנת כריתות אך היא באה כהמשך לדיון בסוגיה בשבת הדנה בשאלה מה דינו של מי ששגג ועשה הרבה מלאכות בהרבה שבתות. אפשר לכן שסוגיה זו התפתחה במסכת שבת, ולא דוקא במסכת כריתות.

ל-24 סוגיות יש זיקה למסכת כריתות בדרגות עצמה שונות כדלהלן :

12 סוגיות זיקתן היא לשלושה קטעי משנה, שיש להם מקבילות במסכת כריתות ובמסכת נוספת, בה מצויה סוגיה אמוראית ליד המשנה, ואלו הן :

סוגיות א' עד ח' המתייחסות לקטע המשנה הזהה בשתי המסכתות : **"הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה ועל הזכור ועל הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה, והמגדף, והעובד ע"ז, והנותן מזרעו למולך, ובעל אוב, (וידעוני), והמחלל את השבת"** (כריתות פ"א מ"א, סנהדרין פ"ז מ"ד) ;

סוגיות אלו ניתן לחלקן לשתי קבוצות : הקבוצה הראשונה הן הסוגיות שענינן הראשוני הוא במסכת כריתות לפי שדיונם מכוון לחיוב בקרבן חטאת כפי שהגמרא עצמה מציינת זאת **"ניחא בכריתות, שהוא מביא קרבן וחוזר ומביא קרבן, אית לך מימר בסנהדרין, שהוא נסקל וחוזר ונסקל?"**. על קבוצה זו נמנים הסוגיות : **א'** [108], **ב'** [112], **ג'** [113], **ה'** [114], **ו'** [115], וראוי לשייכן לסוגיות שמקורן הוא במסכת כריתות.

הקבוצה השנייה עליה נמנים הסוגיות : **ז'** [116], **י'** [117], **ח'** [118] ענינן הראשוני הוא במסכת סנהדרין מפני שיש בהם דיון גם בידעוני ובמקלל אביו ואמו שאינם נזכרים במשנת כריתות ; והמגדף אף שנזכר במשנת כריתות אלא שלא מדובר בסוגיה על שגגה ועל חיוב חטאת.

סוגיות **יז'** [118], **טז'** [119] המתייחסות לקטע המשנה **"המטמא מקדש וקדשיו מפני שהוא בעולה ויורד"** (כריתות פ"א מ"ב, שבועות פ"ב מ"א).

וסוגיות **כא'** [120], **כב'** [120] המתייחסות לקטע המשנה **"אלו מביאין על הזדון כשגגה ... ושבועת העדות, ושבועת הפקדון"** (כריתות פ"ב מ"ב, שבועות פ"ד מ"ב).

שלוש הסוגיות **יז'** [121], **כז'** [121], ו-**כז'** [122], זיקתן למשנתנו זהה לזיקתן למקומן הנוכחי.

¹²⁸ סוגיה **לט'** [101]

על אלו נוספות שש סוגיות הנלוות לציטוט של משנה ממסכת כריתות, ודנות בה, אלו הן סוגיות [בב' \[123\]](#), [בב' \[124\]](#), [בב' \[124\]](#), [בב' \[124\]](#), [בב' \[125\]](#), [בב' \[127\]](#), [בב' \[128\]](#); ו-3 סוגיות הנלוות לציטוט של תוספתא, או מדרש הלכה למסכת כריתות: [בב' \[128\]](#), [בב' \[130\]](#), [בב' \[130\]](#).

ארבע סוגיות בעלות זיקה חלשה למסכת כריתות, אך אילו היתה מסכת כזו בירושלמי היו אף סוגיות אלה מובאות בה. אלו הן סוגיות שבהן צוטטה משנה ממסכת כריתות, לסיוע או להקשות: סוגיות [בב' \[132\]](#), [בב' \[133\]](#), [בב' \[133\]](#); וסוגיה [בב' \[134\]](#) הובאה בה משנתנו להקשות על משנת שבוועות ושתיהן הובאו במסכת יומא.

יתר 15 הסוגיות, זיקתן העיקרית היא למקומן, אך יש להן גם זיקה משנית למסכת כריתות, ולכן הובאו כאן.

התפלגות הסוגיות לפי עצמת זיקתן למשניות המסכת היא כדלהלן:

סוג	א	ב1	ב2	ב3	ב4	ב5	ג1	ג2
ס"ה סוגיות בעלות זיקה למסכת כריתות	הסוגיות שמקורן במסכת כריתות	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה לקטע של משנה זהה	זיקה שווה למשנה במקומה ולמשנת כריתות	סוגיה עם ציטוט משנה מכריתות ודיון בה	סוגיה ובה ציטוט מברייתא מכריתות	סוגיה שבה ציטוט משנה מכריתות לסיוע או להקשות	זיקה משנית למסכת
100%	12%	0%	24%	6%	12%	6%	8%	31%
49	6	0	12	3	6	3	4	15

הנתון המשמעותי הוא ש-6 סוגיות מקורן הוא ללא ספק במסכת כריתות וממנה הועברו למקומן הנוכחי, והן המהוות הוכחה לקיומה של מסכת כריתות לירושלמי. במסכת כזו נכללו ללא ספק 24 הסוגיות שלהן זיקה למסכת שאינה פחותה מזיקתן למקומן הנוכחי, ובתוכן 5 סוגיות שגם הן מקורן בכריתות. גם 19 הסוגיות שזיקתן למסכת כריתות היא משנית מקומן בירושלמי כריתות. כל זה בשעה שהמסכת אינה מצויה בידינו וכל מה שברשותנו הן מקבילות ומספר סוגיות שהשתמרו במקום שאין להן זיקה אליו.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.

במסכת כריתות ששה פרקים ובהם 43 משניות לפי החלוקה של פרקי המשנה שבדפוסים, ו-57 משניות לפי החלוקה של כ"י קאופמן. ל-22 ממשניות המסכת השתמרו 49 סוגיות בירושלמי, שיש להן זיקה למסכת כריתות. הפיזור בין הפרקים אינו שווה, כי הרי אין לנו אלא מקבילות, ולרוב משניות כריתות אין מקבילות, משום עניינן הייחודי. בפרק ד' יש לכל משנה 2.7 סוגיות בירושלמי, בשני פרקים נוספים יש סוגיות ללמעלה ממחצית המשניות ובשלושה פרקים יש סוגיה ליותר מרבע מהמשניות. למשניות פרק א'

שיש להן סוגיות בירושלמי לשלוש משניות, יש לכל משנה שש סוגיות, ביתר הפרקים יש בממוצע 1.5 סוגיות למשנה.¹²⁹

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

עדות ללימוד המסכת בא"י, אנו מוצאים בדברי הירושלמי בסנהדרין :

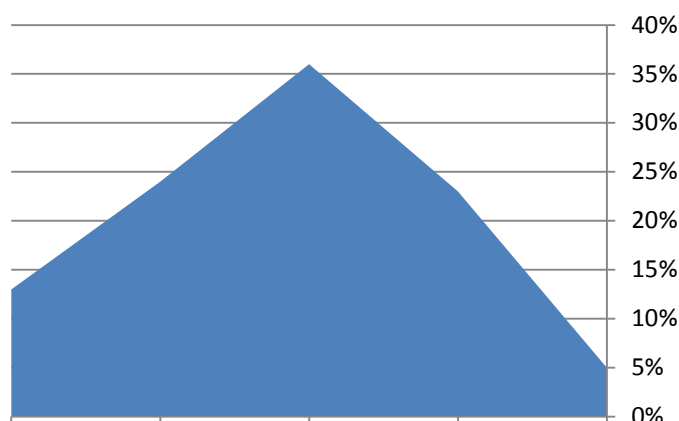
"תניתה הכא תניתה בכריתות, ניחא בכריתות שהוא מביא קרבן וחוזר ומביא קרבן, אית לך מימר ; בסנהדרין שהוא נסקל וחוזר ונסקל?"¹³⁰

וכן בדבריו "וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה",¹³¹ שעניינם במשנת כריתות, ולא במשנת סנהדרין, שאינה מונה את מספרן.

בסוגיות הירושלמי מיוצגים כל חמשת הדורות של אמוראי א"י, כדלהלן : 80 אמוראי א"י משתתפים בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת כריתות, מהם 38 (48%) הם בני הדור הראשון עד השלישי, ו-42 (52%) הם בני הדור הרביעי והחמישי. מתוך 393 מימרות של אמוראי א"י בסוגיות הירושלמי, שעניינן במסכת כריתות, 247 (64%) הן של אמוראי א"י בני הדור הראשון עד השלישי, ו-146 (36%) הן מימרות של אמוראי א"י בני הדור הרביעי והחמישי.

התפלגות זו שונה מהמצוי בדרך כלל הירושלמי, נוכח העובדה שחלקם של האמוראים המאוחרים במסכת, גבוה בהרבה מהמצוי בדרך כלל בירושלמי.

התפלגות מימרות האמוראים בירושלמי לפי דור

חלקם היחסי של אמוראי בבל, בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת כריתות, הוא נמוך ; אך יחסית למסכתות האחרות של סדר קדשים, הוא גבוה. ס"ה 44 מימרות של 12 אמוראי בבל מצויות בסוגיות הירושלמי למסכת כריתות, והן מתחלקות כדלהלן : 17 מימרות של רב, שמואל ורב כהנא, בדור הראשון ; 16 מימרות של רב יהודה, רב הונא, רב אדא בר אחוה, רב חייא בר אשי, רב אדא ורב המנונא, בדור השני ; ו-11 מימרות של רב חסדא, רב המנונא ה-II ורב ששת, בדור השלישי.

סוגיות הירושלמי שעניינן במסכת כריתות, אף שאינן מיצגות אלא את מה שהשתמר במקבילות, מורות כי העיסוק בסוגיות כריתות התקיים במרכזים הגדולים משך כל תקופת האמוראים, ובישיבות הקטנות, בתקופות פעילותן העיקרית. כך אנו מוצאים אותן בטבריה, בלוד (פרט לדור השלישי) ובקיסרי, משך כל

¹²⁹ ראה פירוט בלוח מספר 11.

¹³⁰ סנהדרין פ"ז ה"ח כד ע"ד (1299/48)

¹³¹ שם 1300/12, ושם פ"ז ה"י"ד 1305/16

תקופת האמוראים ; בציפורי בדור הראשון ובימי ר' חנינה ור' מנא דהיינו בדור החמישי. העדרן של מימרות מלוד בדור השלישי אין בהן כדי לומר שלא נלמדו שם ענייני כריתות, אלא שבמקבילות שבידינו לא נמצאה כל מימרה מדור זה. והעדר מימרות מעכברי אין בה כדי לומר שלא נלמדה שם מסכת כריתות.

132

אין ליחס את העדרה של מסכת כריתות בתלמוד הירושלמי, לכך שחדלו לעסוק בה בא"י בזמן מוקדם, לפי ש-37% מכלל המימרות, שעניינן במסכת, הן של אמוראי א"י מהדור הרביעי והחמישי.

סיכום: מתוך המצוי בירושלמי ברור, מעל כל ספק, כי אמוראי א"י עסקו בסוגיות מסכת כריתות במשך כל תקופת האמוראים, עד סוף הדור החמישי. אנו אין בידינו אלא, אותן סוגיות שהשתמרו במסכתות הירושלמי המצויות בידינו. הדיון בשש הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק כתלמוד למסכת כריתות, אינו שונה מהדיון בכלל סוגיות המסכת בה הן מצויות, אך זיקתן למקומן הנוכחי היא משנית. אולם סוגיה [לב'](#) [105] העוסקת אמנם במשנת כריתות, באה כהמשך לדיון בסוגיה בשבת הדנה באותה בעיה, של מי ששגג ועשה הרבה מלאכות בהרבה שבתות, ואפשר לכן שהתפתחה במסכת שבת, ולא דוקא במסכת כריתות. לעומתה חמש הסוגיות [א'](#) [108], [ב'](#) [112], [ג'](#) [113], [ה'](#) [114], [ו'](#) [115], יתכן שנכון לראותן כסוגיות שמקורן דוקא במסכת כריתות ולא במסכת סנהדרין. סוגיות אלו אינן משמשות בסיס לדיון מורחב בענייני כריתות במקומן הנוכחי, דבר שעשוי היה לרמוז על היותן תחליף, לדיון בהן במסכת כריתות שאין עליה תלמוד ירושלמי.

אם נקבל את דבריהם של זוסמן ומוסקוביץ¹³³ שבבתי המדרש של האמוראים נהגו לגלגל כל סוגיה בכל מקום רלבנטי, נוכל לטעון שכבר האמוראים חזרו על סוגיות כריתות במקומן הנוכחי, ועל ידי כך הן השתמרו, אף שמסכת כריתות אינה בידינו.

סוגיות הירושלמי למסכת מעילה

- בסקירת הירושלמי נמצאו 24 סוגיות שיש להן זיקה למסכת כריתות, והן נבחנו על פי שלושה משתנים :
- א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת זבחים.
 - ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.
 - ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

- א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת מעילה.
- בין סוגיות הירושלמי ישנן 4 סוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכת מעילה ואלה הן :
- בירושלמי דמאי פ"ז ה"ד כו ע"ב (142/14-27)¹³⁴ מצטטת הגמרא את משנת מעילה בנוסח זה : "תמן תנינן : ¹³⁵ "פרוטה שלהקדש שנפלה לתוך הכיס, או שאמ' : פרוטה בכיס הזה [הקדש]" ודנה בשאלת מעילה בספק. וכבר עמד על כך רז"פ בפירושו למסכת דמאי שהציטוט במסכת דמאי¹³⁶ של דברי רשב"ל

¹³² ראה פירוט בלוח מספר 12.

¹³³ ראה הערות 98 ו-99 לעיל.

¹³⁴ סוגיה [נד'](#) [135].

¹³⁵ מעילה פ"ו מ"ו.

¹³⁶ במהדורת האקדמיה עמ' 142 שורה 25.

בלשון: "תמן הוא אמ': מועלין בפרוטה לפי חשבון שלשת לוגין" לא מצוי בידינו, ולדבריו הוא מירושלמי מעילה שאיננו בידינו.¹³⁷

כך גם סוגיות [ב](#) [136], [יב](#) [137], [כב](#) [137] מקורן ללא ספק במסכת מעילה.

ל-6 סוגיות יש זיקה למסכת מעילה בדרגות עצמה שונות כדלהלן:

סוגיה [כג](#) [138] זיקתה למשנה שיש לה מקבילה במסכת מעילה פ"ו מ"ו ובמסכת בבא מציעא פ"ג מ"א. כמו כן ישנן 4 סוגיות, שזיקתן היא לקטע במשנה שיש לו מקבילה במסכת מעילה ובמסכת נוספת, בה מצויה סוגיה אמוראית ליד המשנה, ואלו הן:

[סוגיה ה'](#) [138] המתייחסת לקטע המשנה "הדם ... יצא לנחל קדרון ומועלין בו" (מעילה פ"ג מ"ד, יומא פ"ה מ"ו);

[סוגיה יג'](#) [139] המתייחסת לקטע המשנה "התרומה ותרומת מעשר, ותרומת מעשר שלדמאי, החלה והביכורים, מיצטרפין זה עם זה" (מעילה פ"ד מ"ב, ערלה פ"ב מ"א);

סוגיה [טו'](#) [140] המתייחסת לקטע המשנה "כל האוכלין מצטרפין ... לככותבת ביום הכיפורים וכל המשקין מצטרפין ... למלא לוגמיו ביום הכיפורים" (מעילה פ"ד מ"ז, יומא פ"ח מ"ב);

וסוגיה [טז'](#) [140] המתייחסת לקטע המשנה "העורלה וכלאי הכרם מיצטרפין זה עם זה. רבי שמעון¹³⁸ אומר: אינן מיצטרפין" (מעילה פ"ד מ"ח, ערלה פ"ב מ"א).

על אלו נוספת סוגיה [יז'](#) [141] הנלווית לציטוט של משנה ממסכת מעילה ודנה בה.

3 סוגיות בעלות זיקה חלשה למסכת מעילה, אך אילו היתה מסכת כזו בירושלמי היו אף סוגיות אלה מובאות בה. אלו הן סוגיות בהן צוטטה משנה ממסכת מעילה לסיוע או להקשות: [ג](#) [141], [יז'](#) [142] ו-[כב'](#) [142].

יתר 12 הסוגיות, זיקתן העיקרית היא למקומן, אך יש להן גם זיקה משנית למסכת מעילה, ולכן הובאו כאן.

התפלגות הסוגיות לפי עצמת זיקתן למשניות המסכת היא כדלהלן:

סווג	א	ב1	ב2	ב3	ב4	ב5	ג1	ג2
ס"ה סוגיות בעלות זיקה למסכת מעילה	הסוגיות שמקורן במסכת מעילה	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה שווה למשנה במקומה ולמשנת מעילה	זיקה עם ציטוט משנה ממעילה ודיון בה	סוגיה ובה ציטוט ברייתא ממעילה	סוגיה שבה ציטוט משנה ממעילה להקשות	זיקה משנית למסכת מעילה
100%	17%	4%	17%	0%	4%	0%	13%	46%
24	4	1	4	0	1	0	3	11

הנתון המשמעותי הוא ש-4 סוגיות מקורן הוא ללא ספק במסכת מעילה וממנה הועברו למקומן הנוכחי, והן המהוות הוכחה לקיומה של מסכת מעילה לירושלמי. במסכת כזו נכללו ללא ספק 6 הסוגיות שלהן זיקה למסכת שאינה פחותה מזיקתן למקומן הנוכחי, וגם 14 סוגיות שזיקתן למסכת מעילה היא משנית.

¹³⁷ פראנקל, ירושלמי מסכת דמאי, לה ע"א.

¹³⁸ בכ"י קופמן: יהושע.

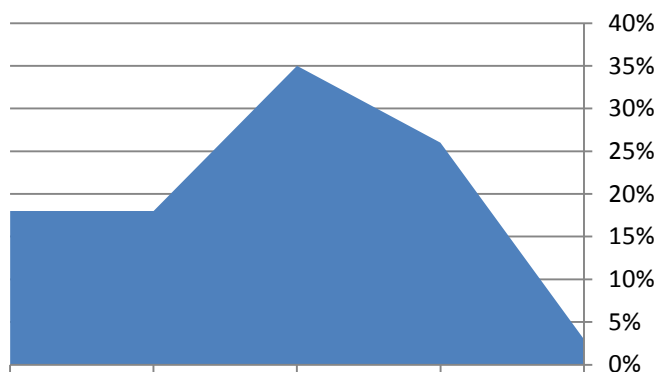
כל זה בשעה שהמסכת אינה מצויה בידינו וכל מה שברשותנו הן מקבילות ומספר סוגיות שהשתמרו במקום שאין להן זיקה אליו.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי הירושלמי.
במסכת מעילה ששה פרקים ובהם 38 משניות לפי החלוקה של פרקי המשנה שבדפוסים, ו-44 משניות לפי החלוקה של כ"י קאופמן. ל-18 ממשניות המסכת השתמרו 24 סוגיות בירושלמי, שיש להן זיקה למסכת מעילה. הפיזור בין הפרקים אינו שווה, כי אין לנו אלא מקבילות, ולרוב משניות מעילה אין מקבילות, משום עניינן הייחודי. לפרק א' אין כלל סוגיות בירושלמי ולפרק ב' יש סוגיה אחת בלבד, לעומת זאת לפרקים ג' וד' יש סוגיות ליותר מ-80% מהמשניות, לפרק ה' יש סוגיות ל-40% מהמשניות אך לכל משנה יש שתי סוגיות, ולפרק ו' יש סוגיות למחצית המשניות.¹³⁹

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?
בסוגיות הירושלמי מיוצגים כל חמשת הדורות של אמוראי א"י, כדלהלן: 36 אמוראי א"י משתתפים בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת מעילה, מהם 17 (47%) הם בני הדור הראשון עד השלישי, ו-19 (53%) הם בני הדור הרביעי והחמישי.
מתוך 112 מימרות של אמוראי א"י בסוגיות הירושלמי, שעניינן במסכת מעילה, 67 (59%) הן מימרות של אמוראי א"י בני הדור הראשון עד השלישי, ו-45 (40%) הן מימרות של אמוראי א"י בני הדור הרביעי והחמישי.

התפלגות זו שונה מעט מהמצוי בדרך כלל בירושלמי, נוכח העובדה שחלקם של האמוראים המאוחרים במסכת, גבוה מהמצוי במיוחד.¹⁴⁰

התפלגות מימרות האמוראים בירושלמי לפי דור

חלקם של אמוראי בבל, בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת מעילה, הוא נמוך. רק 8 מימרות של 5 אמוראי בבל מצויות בסוגיות הירושלמי למסכת מעילה, והן מתחלקות כדלהלן: 3 מימרות של שמואל ומימרה בודדת של רב, בדור הראשון; מימרה אחת של רב יהודה ושתי מימרות של רב הונא, בדור השני; ומימרה בודדת של רב חסדא, בדור השלישי.
סוגיות הירושלמי שעניינן במסכת מעילה, אף שאינן מייצגות אלא את מה שהשתמר במקבילות, מורות כי העיסוק בסוגיות מעילה התקיים במרכזים הגדולים משך רוב תקופת האמוראים, ובישיבות הקטנות,

¹³⁹ ראה פירוט בלוח מספר 13.

¹⁴⁰ ראה התפלגות דומה אצל בארי, סדר תעניות כיצד, עמ' 28.

בתקופות פעילותן העיקרית. כך אנו מוצאים אותן בטבריה, בלוד ובקיסרי, משך רוב תקופת האמוראים למעט דור ראשון בטבריה דור שלישי וחמישי בלוד ודור ראשון ושני בקיסרי; בצפורי בימי ר' חנינה ור' מנא דהיינו בדור החמישי. העדרן של מימרות מעכברי, מטבריה בדור הראשון, מלוד בדור השלישי, ומקיסרי בדור הראשון והשני, אין בהן כדי לומר שלא נלמדו שם ענייני מעילה בדורות אלה, אלא שבמקבילות המועטות שבידינו לא נמצאה כל מימרה מהדורות הללו.¹⁴¹

אין ליחס לכן, את העדרה של מסכת מעילה בתלמוד הירושלמי, לכך שחדלו לעסוק בה בא"י בזמן מוקדם, לפי ש-36% מכלל המימרות, שעניינן במסכת, הן של אמוראי א"י מהדור הרביעי והחמישי.

סיכום: מתוך המצוי בירושלמי ברור, כי אמוראי א"י עסקו בסוגיות מסכת במעילה, במשך כל תקופת האמוראים, עד סוף הדור החמישי. אנו אין בידנו אלא, אותן סוגיות שהשתמרו במסכתות הירושלמי המצויות בידנו. הדיון בארבעת הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק כתלמוד למסכת מעילה, אינו שונה מהדיון בכלל סוגיות המסכת בה הן מצויות, אך זיקתן למקומן הנוכחי היא משנית. סוגיות אלה גם אינן משמשות בסיס לדיון מורחב בענייני מעילה במקומן הנוכחי, דבר שעשוי היה לרמוז על היותן תחליף, לדיון במסכת מעילה שאין עליה תלמוד ירושלמי. אם נקבל את דבריהם של זוסמן ומוסקוביץ¹⁴² שבבתי המדרש של האמוראים נהגו לגלגל כל סוגיה בכל מקום רלבנטי, נוכל לטעון שכבר האמוראים חזרו על סוגיות מעילה במקומן הנוכחי, ועל ידי כך הן השתמרו, אף שמסכת מעילה אינה בידנו.

סוגיות הירושלמי למסכת תמיד

בסקירת הירושלמי נמצאו 25 סוגיות שיש להן זיקה למסכת תמיד, והן נבחנו על פי שלושה משתנים:

- א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת זבחים.
- ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.
- ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת תמיד.

בין סוגיות הירושלמי ישנן 4 סוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכת תמיד ואלה הן:

בירושלמי ברכות פ"א ה"ד ג' ע"ג (9/25-44)¹⁴³ מצטטת הגמרא את משנת תמיד בנוסח זה: "תמן תנינן:¹⁴⁴ אמ' להן הממונה: ברכו ברכה אחת, והן בירכו" והדיון הוא במשנה וזיקתו למסכת ברכות היא אסוציאטיבית בלבד לאור הדיון שם בברכות השחר שלא במקדש, והסוגיה שעניינה במסכת תמיד קוטעת את רצף הדיון במסכת ברכות שעניינה בקריאת שמע.

כך גם סוגיות ב' [144], ז' [144], יא' [145] שמקורן הוא ללא ספק במסכת תמיד.

ל-5 סוגיות יש זיקה למסכת תמיד בדרגות עצמה שונות כדלהלן:

¹⁴¹ ראה פירוט בלוח מספר 14.

¹⁴² ראה הערות 98 ו-99 לעיל.

¹⁴³ סוגיה יט' [143]

¹⁴⁴ תמיד פ"ה מ"א.

שתי סוגיות זיקתן למשניות שיש להן מקבילות במסכת תמיד ובמסכת יומא :
 סוגיה ח' [145] זיקתה למשנה שיש לה מקבילה במסכת תמיד פ"ג מ"א ובמסכת יומא פ"ב מ"ג.
 סוגיה ט' [145] זיקתה למשנה שיש לה מקבילה במסכת תמיד פ"ג מ"ב ובמסכת יומא פ"ג מ"א.

כמו כן ישנן שתי סוגיות, שזיקתן היא לקטע במשנה, שיש לו מקבילה במסכת תמיד ובמסכת נוספת, בה מצויה סוגיה אמוראית ליד המשנה, ואלו הן :

סוגיה ג' [146] המתייחסת לקטע המשנה "מי שהוא רוצה לתרום את המזבח" (תמיד פ"א מ"ב, יומא פ"ב מ"א);

וסוגיה כ' [147] המתייחסת לקטע המשנה "חדשים לקטורת באו והפיסו. [והפיסו]¹⁴⁵... חדשים עם ישנים, בואו והפיסו מי מעלה איברים מן הכבש למזבח" (תמיד פ"ה מ"ב, שקלים פ"א מ"ז).

על אלו נוספה סוגיה ז' [147] הנלווית לציטוט של מדרש הלכה שעניינו במסכת תמיד.

8 סוגיות בעלות זיקה חלשה למסכת תמיד, אך אילו היתה מסכת כזו בירושלמי היו אף סוגיות אלה מובאות בה. אלו הן סוגיות שבהן צוטטה משנה ממסכת תמיד, לסיוע או להקשות : סוגיות ז' [148], יב' [149], יג' [149], טו' [150], טז' [151], כא' [151], כב' [152], כה' [152].

יתר 8 הסוגיות, זיקתן העיקרית היא למקומן, אך יש להן גם זיקה משנית למסכת תמיד, ולכן הובאו כאן. התפלגות הסוגיות לפי עצמת זיקתן למשניות המסכת, היא כדלהלן :

סוג	א	ב	ב2	ב3	ב4	ב5	ג1	ג2
ס"ה סוגיות בעלות זיקה למסכת תמיד	הסוגיות שמקורן במסכת תמיד	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה למשנה זהה במקום אחר
100%	16%	8%	8%	0%	0%	0%	32%	32%
25	4	2	2	0	0	1	8	8

הנתון המשמעותי הוא ש-4 סוגיות מקורן הוא ללא ספק במסכת תמיד וממנה הועברו למקומן הנוכחי, והן המהוות הוכחה לקיומה של מסכת תמיד לירושלמי. במסכת כזו נכללו ללא ספק 5 הסוגיות שלהן זיקה למסכת שאינה פחותה מזיקתן למקומן הנוכחי, וגם 16 סוגיות שזיקתן למסכת תמיד היא משנית. כל זה בשעה שהמסכת אינה מצויה בידינו וכל מה שברשותנו הן מקבילות ומספר סוגיות שהשתמרו במקום שאין להן זיקה אליו.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי הירושלמי.

¹⁴⁵ תוקן ע"פ כ"י פרמה.

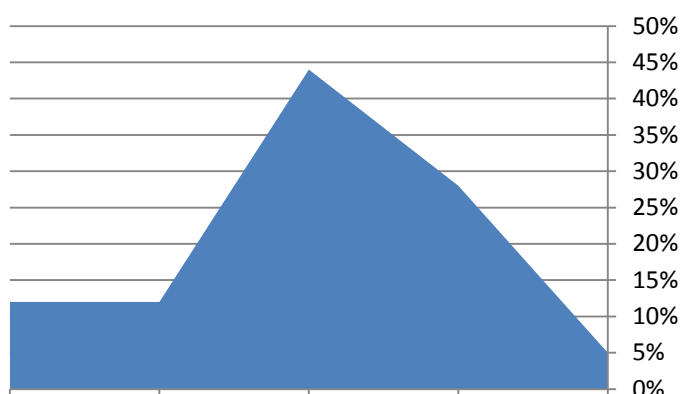
במסכת תמיד ששה פרקים ובהם 34 משניות לפי החלוקה של פרקי המשנה שבדפוסים, ו-49 משניות לפי החלוקה של כ"י קאופמן. ל-17 משניות השתמרו 25 סוגיות בירושלמי שיש להן זיקה למסכת תמיד. הפיזור בין הפרקים אינו שווה, כי הרי אין לנו אלא מקבילות, ולרוב משניות תמיד אין מקבילות, משום עניינן הייחודי. בפרק א' יש בממוצע 1.7 סוגיות בירושלמי לכל משנה. לפרק ב' אין כלל סוגיות בירושלמי. בפרקים ג' ד' ו-ה' יש לפחות סוגיה אחת ללמעלה ממחצית המשניות, ואילו בפרק ו' יש שתי סוגיות לכל אחת משתי המשניות מתוך 8 משניות שבפרק.¹⁴⁶

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

בסוגיות הירושלמי מיוצגים כל חמשת הדורות של אמוראי א"י, כדלהלן: 38 אמוראי א"י משתתפים בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת תמיד, מהם 28 (74%) הם בני הדור הראשון עד השלישי, ו-10 (26%) הם בני הדור הרביעי והחמישי.

מתוך 92 מימרות של אמוראי א"י בסוגיות הירושלמי, שעניינן במסכת תמיד, 73 (79%) הן של אמוראי א"י בני הדור הראשון עד השלישי, ו-19 (21%) הן מימרות של אמוראי א"י בני הדור הרביעי והחמישי. התפלגות זו שונה מעט מהמצוי בדרך כלל בירושלמי, נוכח העובדה שחלקם של אמוראי א"י המאוחרים במסכת, נמוך מהרגיל בירושלמי.

התפלגות מימרות האמוראים בירושלמי לפי דור

חלקם של אמוראי בבל, בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת תמיד, הוא נמוך. ס"ה 7 מימרות של 3 אמוראים המתחלקים כדלהלן: שלוש מימרות של רב ושתי מימרות של שמואל, בדור הראשון; ושתי מימרות של רב מתנה, בדור השני.

סוגיות הירושלמי שעניינן במסכת תמיד, אף שאינן מיצגות אלא את מה שהשתמר במקבילות, מורות כי העיסוק בסוגיות המסכת התקיים במרכזים הגדולים משך רוב תקופת האמוראים, ובישיבות הקטנות, בתקופות פעילותן העיקרית. כך אנו מוצאים אותן משך רוב תקופת האמוראים בטבריה (פרט לדור הראשון) ובלוד (פרט לדור החמישי); בקיסרי בדור השלישי והרביעי, בציפורי בדור הראשון ובימי ר' חנינה ור' מנא דהיינו בדור החמישי, ובעכברי בדור השני. העדרן של מימרות מטבריה ומעכברי בדור

¹⁴⁶ ראה פירוט בלוח מספר 15.

הראשון, מלוד בדור החמישי, ומקיסרי בדור הראשון השני והחמישי, אין בהן כדי לומר שלא נלמדו שם ענייני תמיד בדורות אלו, אלא שבמקבילות המועטות שבידינו לא נמצאה כל מימרה מדורות אלה.¹⁴⁷

אין ליחס לכן את העדרה של מסכת תמיד בתלמוד הירושלמי, לכך שחדלו לעסוק בה בא"י בזמן מוקדם, לפי שכרבע מכלל המימרות שעניינן במסכת, הן של אמוראי א"י מהדור הרביעי והחמישי.

סיכום: מתוך המצוי בירושלמי ברור, כי אמוראי א"י עסקו בסוגיות מסכת תמיד במשך כל תקופת האמוראים, עד סוף הדור החמישי, אנו אין בידינו אלא, אותן סוגיות שהשתמרו במסכתות הירושלמי המצויות בידינו. הדיון בארבעת הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק כתלמוד למסכת תמיד, אינו שונה מהדיון בכלל סוגיות המסכת בה הן מצויות, אך זיקתן למקומן הנוכחי היא משנית. סוגיות אלה גם אינן משמשות בסיס לדיון מורחב בענייני תמיד, דבר שעשוי היה לרמוז על היותן תחליף, לדיון במסכת תמיד שאין עליה תלמוד ירושלמי.

אם נקבל את דבריהם של זוסמן ומוסקוביץ¹⁴⁸ שבבתי המדרש של האמוראים נהגו לגלגל כל סוגיה בכל מקום רלבנטי, נוכל לטעון שכבר האמוראים חזרו על סוגיות מסכת תמיד במקומן הנוכחי, ועל ידי כך הן השתמרו, אף שמסכת תמיד אינה בידינו.

סוגיות הירושלמי למסכת מידות

בסקירת הירושלמי נמצאו 14 סוגיות שיש להן זיקה למסכת מידות, והן נבחנו לפי שלושה משתנים:

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת זבחים.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י.

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

א. עצמת הזיקה של הסוגיות למסכת מידות.

בין סוגיות הירושלמי ישנן 2 סוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכת מידות ואלה הן: בירושלמי עירובין פ"ז ה"ב כד ע"ב (484/30)¹⁴⁹ עוסקת הגמרא בחישוב היחס בין אורך שיפוע הכבש של המזבח החיצון לבין אורך הבסיס עליו הוא מוצב (היחס בין היתר לניצב במשולש ישר זווית), כדי להצביע על כך שאף שאורך שיפועו של הכבש הוא 32 אמות אין הוא תופס אלא 30.4 אמות מרוחב העזרה, שרוחבה הוא 135 אמות. אין ספק לכן שהסוגיה מקורה במסכת מידות והשתמרה בעירובין, אף שאין לה כל קשר לאמור שם.

כך גם סוגיה ז' [153] מקורה ללא ספק במסכת מידות.

ל-5 סוגיות יש זיקה למסכת מידות בדרגות עצמה שונות כדלהלן:

¹⁴⁷ ראה פירוט בלוח מספר 16.

¹⁴⁸ ראה הערות 98 ו-99 לעיל.

¹⁴⁹ סוגיה יג' [153]

סוגיה ה' [154] זיקתה לקטע משנה שיש להן מקבילות במסכת מידות ובמסכת שקלים, בה מצויה סוגיה אמוראית ליד המשנה. קטע המשנה הוא: **"רבי אליעזר בן יעקב אומר: בו המים מפכים, העתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית."** (מידות פ"ב מ"א, שקלים פ"ו מ"ב ומ"ג).

שתי סוגיות זיקתן למשנתנו זהה לזיקתן למקומן הנוכחי, והן סוגיות **ב'** [155], **ג'** [155]. על אלו נוספות שתי סוגיות הנלוות לציטוט של משנה ממסכת מידות, ודנות בה. אלו הן סוגיות **ד'** [156], ו- **ט'** [156].

5 סוגיות הן בעלות זיקה חלשה למסכת מידות, אך אילו היתה מסכת כזו בירושלמי היו אף סוגיות אלה מובאות בה. אלו הן סוגיות שבהן צוטטה משנה ממסכת מידות, לסיוע או להקשות, סוגיות: **א'** [157], **ו'** [157], **ח'** [158], **ז'** [158], **יא'** [159].

שתי הסוגיות הנותרות, זיקתן העיקרית היא למקומן, אך יש להן גם זיקה משנית למסכת מידות, ולכן הובאו כאן.

התפלגות הסוגיות לפי עצמת זיקתן למשניות המסכת, היא כדלהלן:

סווג	א	ב1	ב2	ב3	ב4	ב5	ג1	ג2
ס"ה סוגיות בעלות זיקה למסכת מידות	הסוגיות שמקורן במסכת מידות	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה לקטע של משנה זהה	זיקה שווה למשנה במקומה ולמשנת מידות	סוגיה עם ציטוט משנה ממידות ודיון בה	סוגיה ובה ציטוט ברייתא ממידות	סוגיה שבה ציטוט משנה ממידות להקשות	זיקה משנית למסכת
100%	14%	0%	7%	14%	14%	0%	36%	14%
14	2		1	2	2		5	2

הנתון המשמעותי הוא ש-2 סוגיות מקורן הוא ללא ספק במסכת מידות וממנה הועברו למקומן הנוכחי, והן המהוות הוכחה לקיומה של מסכת מידות לירושלמי. במסכת כזו נכללו ללא ספק 5 הסוגיות שלהן זיקה למסכת שאינה פחותה מזיקתן למקומן הנוכחי, וגם 7 סוגיות שזיקתן למסכת מידות היא משנית. כל זה בשעה שהמסכת אינה מצויה בידינו וכל מה שברשותנו הן מקבילות ומספר סוגיות שהשתמרו במקום שאין להן זיקה אליו.

ב. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי אמוראי א"י. במסכת מידות חמשה פרקים ובהם 34 משניות לפי החלוקה של פרקי המשנה שבדפוסים, ו-49 משניות לפי החלוקה של כ"י קאופמן. ל-13 ממשניות המסכת השתמרו 14 סוגיות בירושלמי, שיש להן זיקה למסכת מידות. הפיזור בין הפרקים אינו שווה, כי הרי אין לנו אלא מקבילות, ולרוב משניות מידות אין

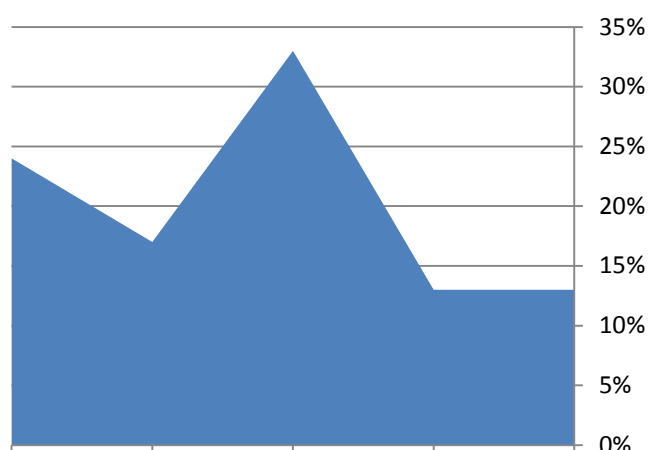
מקבילות, משום עניינן הייחודי. לפרק א' לא נמצאה כל סוגיה בירושלמי, ואילו לפרקים ב' ג' ו-ה' יש סוגיות ליותר ממחצית המשניות, לפרק ד' יש משניות ל-30% מהמשניות.¹⁵⁰

ג. מתי והיכן נלמדה המסכת בארץ ישראל?

הסוגיות שבירושלמי מייצגות את כל חמשת הדורות של אמוראי א"י, כדלהלן: 32 אמוראי א"י משתתפים בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת מידות, מהם 22 (69%) הם בני הדור הראשון עד השלישי, ו-10 (31%) הם בני הדור הרביעי והחמישי.

מתוך 46 מימרות של אמוראי א"י בסוגיות הירושלמי, שעניינן במסכת מידות, 27 (59%) הן של אמוראי א"י בני הדור הראשון עד השלישי, ו-19 (41%) הן מימרות של אמוראי א"י בני הדור הרביעי והחמישי. התפלגות זו שונה מעט מהמצוי בדרך כלל בירושלמי, נוכח העובדה שחלקם של האמוראים המאוחרים במסכת, גבוה ביותר לעומת הרגיל בירושלמי.

התפלגות מימרות האמוראים בירושלמי לפי דור

רק שלוש מימרות בבבליות מצויות בסוגיות הירושלמי שעניינן במסכת – אחת של רב בדור הראשון ושתיים של רב יהודה בן הדור השני.

סוגיות הירושלמי שעניינן במסכת מידות, אף שאינן מייצגות אלא את מה שהשתמר במקבילות, מורות כי העיסוק בסוגיות מידות התקיים במרכזים הגדולים משך רוב תקופת האמוראים, ובישיבות הקטנות, בתקופות פעילותן העיקרית. כך אנו מוצאים אותן משך רוב תקופת האמוראים בטבריה ובלוד (פרט לדור החמישי); בציפורי בדור הראשון בדור השלישי ובימי ר' חנינה ור' מנא דהיינו בדור החמישי, ובקיסרי בדור השלישי. העדרן של מימרות מעכברי, מלוד בדור החמישי, ומקיסרי ברוב הדורות, אין בהן כדי לומר שלא נלמדו שם ענייני מידות בדור זה, אלא שבמקבילות המועטות שבידינו לא נמצאה כל מימרה מדורות אלה.¹⁵¹

¹⁵⁰ ראה פירוט בלוח מספר 17.
¹⁵¹ ראה פירוט בלוח מספר 18.

אין ליחס את העדרה של מסכת מידות בתלמוד הירושלמי, לכך שחדלו לעסוק בה בא"י בזמן מוקדם, לפי שלמעלה מ-40% מהמימרות, שעניינן במסכת, הן של אמוראי א"י בני הדור הרביעי והחמישי.

סיכום: מתוך המצוי בירושלמי, ברור כי אמוראי א"י עסקו בסוגיות מסכת מידות במשך כל תקופת האמוראים, עד סוף הדור החמישי, אנו אין בידינו אלא, אותן סוגיות שהשתמרו במסכתות הירושלמי המצויות בידינו. הדיון בשתי הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק כתלמוד למסכת מידות, אינו שונה מהדיון בכלל סוגיות המסכת בה הן מצויות, אך זיקתן למקומן הנוכחי היא משנית. אלו הן סוגיות קצרות שאינן משמשות בסיס לדיון מורחב בענייני מידות, דבר שעשוי היה לרמוז על היותן תחליף, לדיון במסכת מידות שאין עליה תלמוד ירושלמי.

אם נקבל את דבריהם של זוסמן ומוסקוביץ¹⁵² שבבתי המדרש של האמוראים נהגו לגלגל כל סוגיה בכל מקום רלבנטי, נוכל לטעון שכבר האמוראים חזרו על סוגיות מידות במקומן הנוכחי, ועל ידי כך הן השתמרו, אף שמסכת מידות אינה בידינו.

¹⁵² ראה הערות שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. ו-שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. לעיל.

פרק ב' תרומתם הכוללת של אמוראי א"י למסכתות סדר קדשים

עצמת הזיקה של הסוגיות בירושלמי לסדר קדשים.

ל-385 סוגיות בירושלמי זיקה לסדר קדשים. עצמת הזיקה של הסוגיות היא שונה והיא מתחלקת כדלהלן:

- א. הזיקה החזקה ביותר לסדר קדשים היא של 47 הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכתות סדר קדשים. על כמה מהן כבר עמדו מפרשי הירושלמי וחוקריו,¹⁵³ ועל אחרות דנתי במקומן. חלק מסוגיות אלו מובאות עם ציטוט של משנה מסדר קדשים. סוגיות אלו מהוות 12% מכלל הסוגיות.
- ב. 52 סוגיות נוספות דנות במשנה או בקטע של משנה שיש לה מקבילה בסדר קדשים, מהוות 14% מכלל הסוגיות, מהן 10 משניות זהות ועוד 42 משניות שלהן קטע זהה.
- ג. עוד 19 סוגיות זיקתן שווה למקומן הנוכחי ולמשנה בסדר קדשים, והן מהוות 5% מכלל הסוגיות.
- ד. זיקה פחותה מאלו יש ל-86 סוגיות הדנות במשנה מסדר קדשים,¹⁵⁴ בדרך כלל עם פתיחה "דתנינן תמן", ומהוות יחד 22% מכלל הסוגיות. מקובל שכאשר הירושלמי מצטט משנה ופותח ב"תמן תנינן"¹⁵⁵ הוא מביא את הסוגיה שעליה,¹⁵⁶ עיונו מצביע על כך שמידת זיקתן של סוגיות אלה למשנת סדר קדשים אינה שווה בכולן, וניתן לחלקן לשלוש דרגות עצמה כדלהלן:
 1. 30 סוגיות זיקתן העיקרית היא למשנת קדשים, או שהן הובאו על יד משנה שזוהה לפחות בחלקה למשנת קדשים (סוגיות אלו כבר נמנו לעיל). קבוצה זו מהווה 26% מכלל הסוגיות הפותחות ב"תמן תנינן";
 2. 37 סוגיות באות עם ציטוט ממשנה מסדר קדשים ואלה נלווה פירוש דיון על ידי האמוראים או סתם התלמוד הארץ ישראלי. קבוצה זו מהווה 32% מכלל הסוגיות הפותחות ב"תמן תנינן"; לקבוצה זו ניתן להוסיף 14 סוגיות המתייחסות לציטוט ברייתא הקשורה למשנת קדשים;
 3. ב-48 סוגיות הובאה משנה מסדר קדשים לסיוע או להקשות מבלי שתלווה בסוגיה הדנה בה. קבוצה זו מהווה 42% מכלל הסוגיות הפותחות ב"תמן תנינן";
 - ה. 14 סוגיות דנות ברייתות מסדר קדשים, והן מהוות 4% מכלל הסוגיות.
- ו. כל יתר 168 הסוגיות הן בעלות זיקה עיקרית למקום בו הן מצויות, אך יש להן זיקה משנית למשניות סדר קדשים מבחינת תכנון, כדרכו של הירושלמי להביא את הסוגיה בכל מקום שיש לה זיקה אליו.¹⁵⁷ סוגיות אלו מהוות 44% מכלל הסוגיות. לחלקן אף מצויות סוגיות דומות במסכתות הבבלי לסדר קדשים, אלו ידונו בחלק ג' העוסק במקבילות בין הבבלי והירושלמי.

¹⁵³ י.א. הלוי: דורות הראשונים, חלק שני מחברת ראשונה עמ' 130 לסוגיה זבחים [ז](#) [6]. ראטנער, אהבת ציון וירושלים, יומא, עמ' 72 פ"ו ה"ה ד"ה רבי זריקן, לסוגיה זבחים [ז](#) [13]. פרנקל, מבוא הירושלמי, לט ע"ב, לסוגיה בכורות [א](#) [63]. כריתות פ"ג מ"י. על סוגיה זו כתב ראטנער באהבת ציון וירושלים (עמ' 84/5) "כל הסוגיא כאן לקוחה מירושלמי מסכתא כריתות ששם מקומו ושם היה כל הסוגיא בשינוי נוסחאות וגירסאות כח בודאי היה לקדמונינו סדר קדשים". לסוגיה כריתות [לב](#) [105]. על כך עמד מו"ר שלמה נאה בשיעורו על ירושלמי ברכות, לסוגיה כריתות [לט](#) [101]. נועם ירושלמי לסנהדרין, פ"ז ה"ד לסוגיה מעילה [יב](#) [137]. פרנקל, ירושלמי מסכת דמאי, לה ע"א ד"ה: תמן הוא אומר מועלין בפרוטה לפי חשבון, לסוגיה מעילה [יב](#) [135].

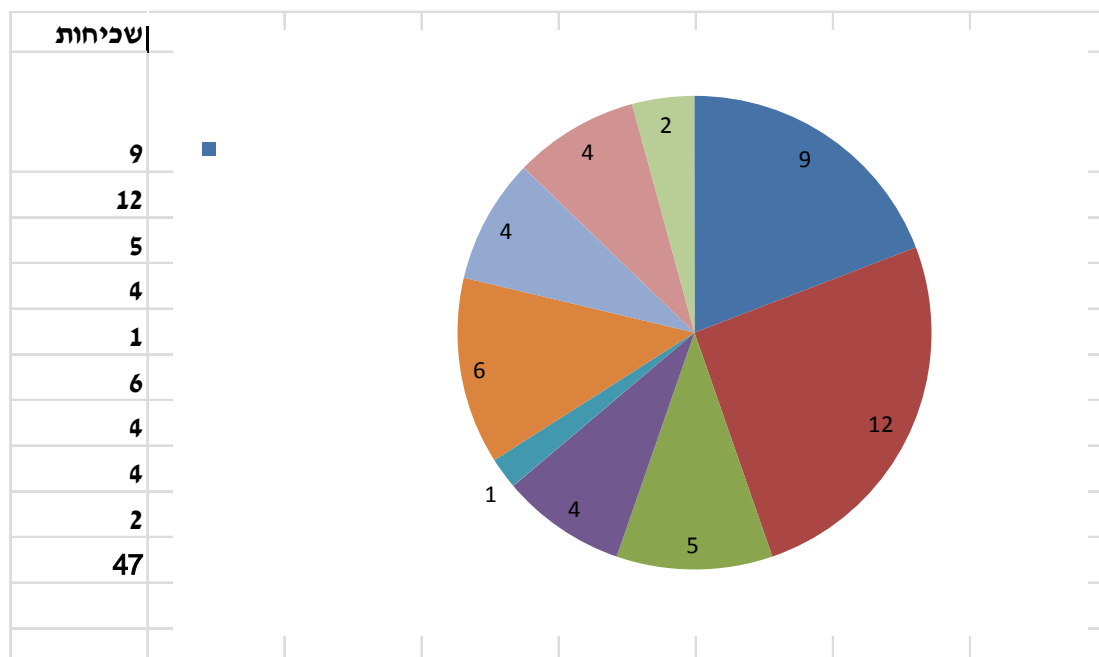
¹⁵⁴ מספר זה אינו כולל סוגיות שבקבוצה א' שכבר נמנו קודם.

¹⁵⁵ ההבאה באה בשתי נוסחאות: "תמן תנינן" ו"תנינן תמן", ואילו הביטויים "דתנינן לתמן" ו"הא תנינן" וגם בנוסחאות אחרות כמו "דאיתפלגון", "מן הדא", באים כסיוע או להקשות. לעתים מצוטטת משנה וסוגיה שעליה גם ללא פתיחה מקדימה.

¹⁵⁶ פרנקל, ירושלמי מסכת דמאי, לט ע"ב; ווייס, התהוות התלמוד, עמ' 142; מוסקוביץ, סוגיות מוחלפות, עמ' 36 בהערה 20.

¹⁵⁷ ליברמן, על הירושלמי, עמ' 34; תלמודה של קיסרין, עמ' 22.

47 הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכתות סדר קדשים והן המהוות את ההוכחה בדבר קיומו של תלמוד ארץ ישראלי למסכתות סדר קדשים, מתפלגות לפי מסכתות הסדר כדלהלן:

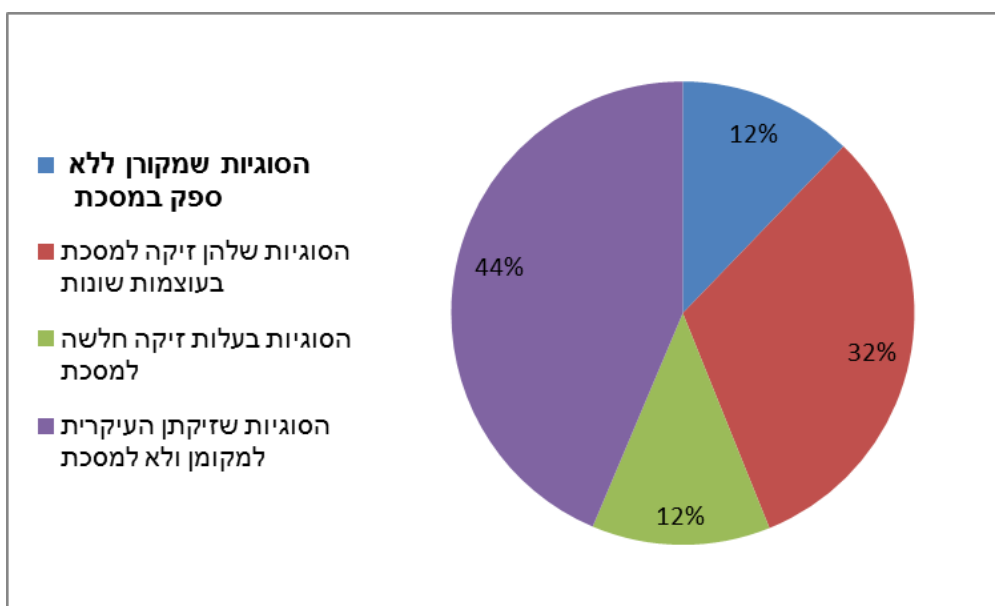

יתר 338 הסוגיות עצמת זיקתן לסדר קדשים נמצאת על רצף שבין זיקה זהה לסדר קדשים ולמקומן הנוכחי, ועד לזיקה עיקרית למקומן הנוכחי וזיקה משנית לסדר קדשים. סוגיות אלה מהוות תוספת המעבה את מסכתות סדר קדשים ויוצרות מסה קריטית ליצירת מסכתות ארץ ישראליות לסדר זה.¹⁵⁸ זאת מתוך המצוי בירושלמי שבידינו ובטרם הוספנו לעיבוי את הסוגיות הארץ ישראליות שבתלמוד הבבלי אליהן נתיחס בהמשך.

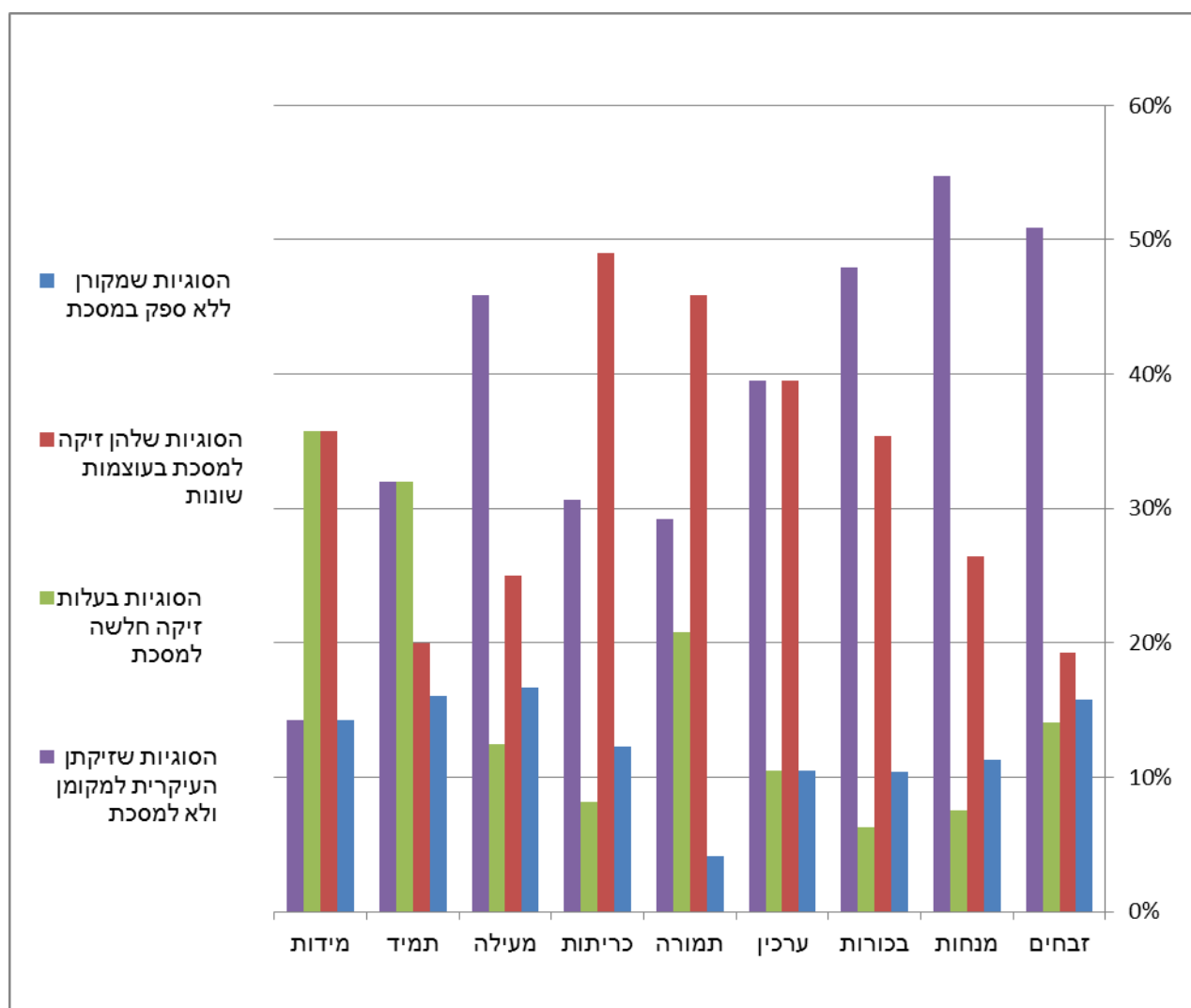
התפלגות כל 385 הסוגיות לפי עצמת הזיקה שלהן לסדר קדשים היא כדלהלן:

¹⁵⁸ ראה פירוט בלוחות מספר 19 ו-20.

התפלגות הסוגיות לפי עצמת הזיקה לסדר קדשים (מקובץ)

עצמת הזיקה לכל מסכת

התרשים מצביע על כך שברוב המסכתות קיים מתאם דומה בין עוצמות הזיקה השונות למסכת. חלקן של הסוגיות שמקורן במסכת מסדר קדשים מדורג ברוב המסכתות במקום השלישי, למעט מסכתות תמורה, תמיד ומידות, שם הם במקום האחרון. חלקן של הסוגיות שלהן זיקה למסכתות סדר קדשים מדורג ברוב המסכתות במקום השני למעט מסכתות תמורה כריתות שם הן במקום הראשון. חלקן של הסוגיות בעלות זיקה חלשה למסכתות קדשים הוא הנמוך מכל יתר דרגות הזיקה ברוב המסכתות, למעט מסכתות תמורה, תמיד ומידות. חלקן של הסוגיות שזיקתן העיקרית היא למקומן הנוכחי ולא למסכת מסדר קדשים הוא הגדול ביותר ברוב המסכתות, למעט מסכתות תמורה, כריתות ומידות.

איתורן של הסוגיות הפזורות על פני ארבעת סדרי הירושלמי, שעניינן בסדר קדשים, ובמיוחד של אותן 47 סוגיות שללא ספק מקורן במסכתות סדר קדשים, מהווים עדות לאפשרות קיומו של ירושלמי לסדר זה.

מידת הכיסוי של משניות סדר קדשים על ידי הירושלמי

מאחר שחלוקת הפרקים למשניות אינה אחידה, חלוקה אחת היא בנוסח המשניות שבדפוסים, חלוקה שונה ומפורטת יותר בכתבי היד שלפי מסורת א"י, וחלוקה שונה בכל אחד מהתלמודים, כפי שכבר עמד על כך הרי"ן אפשטיין;¹⁵⁹ אין לנו אלא לדון בכל חיבור לפי שיטת החלוקה הנהוגה בו. לצורך עבודה זו, וכדי שנוכל בחלק השני של העבודה לצרף את הסוגיות שבירושלמי לסוגיות הארץ ישראליות שבבבלי שעניינן באותה משנה, ייחסנו את הסוגיות אל המשניות כפי החלוקה של המשניות שבדפוסים המשנה, כבסיס אחיד ומשותף לשני התלמודים.¹⁶⁰

מספרם הכולל של משניות סדר קדשים שבדפוסים (פרט למסכתות חולין וקנינים) הוא 501 משניות. ל-226 מהן שהן 45% מהמשניות, יש סוגיות בירושלמי. ל-456 סוגיות בירושלמי קיימת זיקה כל שהיא לסדר קדשים, לחלק מהן יש מקבילה אחת או יותר בירושלמי, לפיכך מספרן של הסוגיות השונות הוא 385. למרות מאמצי לזהות את כל סוגיות הירושלמי שיש להן זיקה למשניות סדר קדשים, בוודאי לא עלה הדבר בידי, וכנראה ניתן להצביע על סוגיות נוספות שזיקתן לסדר קדשים, דבר שרק יחזק את המשתמע מעבודה זו.

סוגיות הירושלמי מתייחסות בממוצע ל-45% מהמשניות. הפיזור בין המסכתות אינו אחיד, והוא נמצא בטווח שבין 35% ממשניות מסכתות זבחים ומידות, לבין 54% ממשניות מסכת ערכין. למשנה שעליה סוגיה בירושלמי, יש בממוצע כ-1.7 סוגיות. גם כאן הפיזור בין המסכתות השונות הוא בין 1.17 סוגיות למשנה במסכת מידות, לבין 2.23 סוגיות למשנה במסכת כריתות.¹⁶¹

גם בתוך כל מסכת ומסכת הפיזור בין המשניות אינו אחיד והוא שונה מפרק לפרק. דבר זה נובע מכך שכדי שתשמר סוגיה לסדר קדשים באחד מארבעת הסדרים האחרים, צריך שהעניין הנדון בה ישיק לעניינים נוספים. כשמדובר בעניינים שהם ייחודיים לסדר קדשים הסיכוי שתמצא סוגיה באחד הסדרים האחרים קטן. מאידך גם בסדר קדשים נדונים עניינים שיש להם משיקים בסדרים האחרים ולהם ימצאו יותר סוגיות בירושלמי. כך נידונים ענייני זבחים במסכת יומא ובמסכת פסחים; ענייני סת"ם (ספרים, תפילין ומזוזות) וציצית שבהן דן הבבלי במסכת מנחות, נידונים בירושלמי בעיקר במסכת מגילה; ענייני

¹⁵⁹ אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 999 ואילך.

¹⁶⁰ בפסקה זו החלוקה למשניות היא בהתאם לחלוקת המשניות בגרסת הדפוסים הנפוצים. לצורך זה השתמשתי במשנה הוצאת חורב ה' תרפ"ד ניו יורק / ברלין.

¹⁶¹ ראה הפירוט בלוח מספר 21

העומר שעניינם במנחות נידונים בירושלמי בעיקר במסכת חלה, שם גם נמצאת משנה זהה למשנה שבמנחות; וענייני כריתות נידונים בירושלמי במסכת סנהדרין.

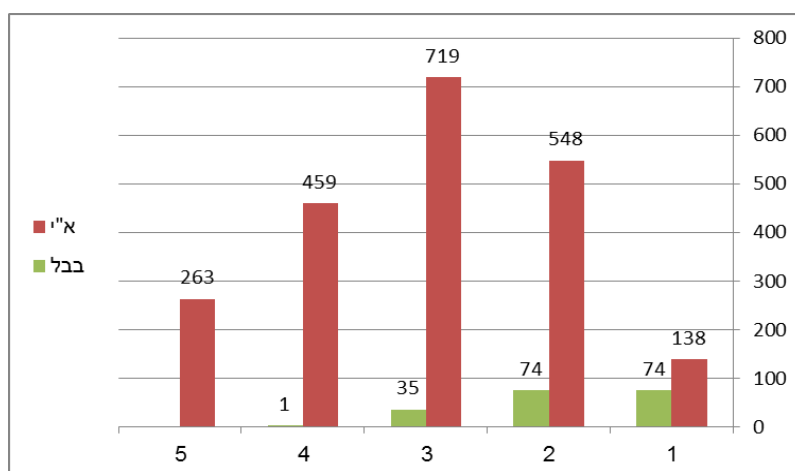
יחידת הלימוד של האמוראים היא פרק המשנה. במסכתות סדר קדשים 75 פרקים ל-69 מהם (92%) יש סוגיה אחת לפחות בירושלמי. פיזור הסוגיות אינו אחיד בכל המסכתות, והוא נמצא בטווח שבין 80% במסכת מידות ל-100% במסכתות מנחות, בכורות, תמורה וכריתות.¹⁶²

רצף לימוד סדר קדשים בארץ ישראל

סוגיות הירושלמי שעניינן במסכתות סדר קדשים נידונו כאמור על ידי אמוראי ארץ ישראל בכל חמשת הדורות. חלקם של בני הדורות האחרונים (דור רביעי ואילך) אף עולה על חלקם של אמוראי הדורות הראשונים (הדור הראשון והשני) ושווה לחלקם של אמוראי הדור השלישי, המהווים את עמוד השדרה של התלמוד הירושלמי.

מימרותיהם של אמוראי בבל בסוגיות אלו מגיע לכדי 8% מכלל המימרות בהן, ובכללן מימרה אחת בודדת של רבא האמורא הבבלי בן הדור הרביעי.¹⁶³

התפלגות המימרות לפי ארץ ודור

סוגיות סדר קדשים נדונו בא"י בכל הישיבות, אם כי תרומתם אינה מתחלקת באופן שווה. מחצית המימרות מקורן בישיבת טבריה, שנייה לה היא קיסרי אליה עברו ככל הנראה ר' זעירא ור' ירמיה ושם העמידו תלמידים את ר' הונא ור' חזקיה שעמדו בראשה בדור הרביעי.¹⁶⁴ שלישית להן לוד שהתקיימה בה הישיבה ברציפות משך כל דורות התלמוד,¹⁶⁵ והרביעית היא ציפורי שהיו לה תקופות של

¹⁶² ראה הפירוט בלוח מספר 22

¹⁶³ ראה הפירוט בלוח מספר 23

¹⁶⁴ ראה נספח א' (עמ' 258) – החלק הון בר' זעירא ור' ירמיה בקיסרי.

¹⁶⁵ רוזנפלד, לוד וחכמיה, עמ' 87 ואילך ועמ' 90.

גאות בדור הראשון ובדור החמישי, ושל שפל בדורות האחרים, והיא נראית כשלוחה של ישיבת טבריה. נוספים עליהם מימרותיהם של חכמים הפוזרים במקומותיהם הפועלים בתקופות שונות.¹⁶⁶ כל הממצאים הללו מצטרפים לעדות ברורה, שסדר קדשים נלמד בא"י בכל דורות האמוראים באינטנסיביות, כפי שמעידים המקבילות לסדר קדשים. נוכח העובדה ששיעור המקבילות בירושלמי נאמד בכ-40% מהיקפו של הירושלמי, יתכן שבידינו רק 40% ממה שהיה סדר קדשים של הירושלמי במקורו, אילו היה כזה.

סיכום חלק א'

דרשתו של ר' יעקב בר אחא איש קיסרי ובן דורו של ר' ירמיה מרמזת לחשיבות לימוד סדר קדשים בעיני אמוראי ארץ ישראל:

אמר רבי יעקב בר אחא אמר רב אסי:¹⁶⁷ אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר "ויאמר: ה' אלהים, במה אדע כי אירשנה?"¹⁶⁸, אמר אברהם: רבונו של עולם! שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה? אמר ליה: לאו. אמר לפניו: רבונו של עולם, הודיעני, במה אירשנה? אמר ליה: "קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת"¹⁶⁹ וגו'. אמר לפניו: רבונו של עולם, תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם? - אמר לו: כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראין בהן לפני - מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם.¹⁷⁰

אשר לשאלה האם היה תלמוד ערוך לסדר קדשים, נראה לי לנוכח כל מה שראינו, שהחומר הנוגע לסדר קדשים עבר את השלבים הבאים:¹⁷¹

- א. קיים חומר אמוראי רב לסדר קדשים שהשתמר בתלמוד הירושלמי;
- ב. החומר שבירושלמי העוסק בענייני קדשים ערוך כסוגיות, שבהם קיים רצף בעל משמעות;
- ג. הרצף ערוך כסוגיות הכוללות גם, ולעתים רק דברי סתם התלמוד;
- ד. סוגיות רבות מתייחסות במפורש למשניות של סדר קדשים, בין אם על ידי ציטוט משנת קדשים בראש הסוגיה בנוסח "תמן תנינך", או מבלי לצטט את המשנה, התייחסות הסוגיה היא ישירות למשנה ספציפית בסדר קדשים, או למשנה שיש לה מקבילה במשניות סדר קדשים.
- ה. ההוכחה לכך שהיו סוגיות לסדר קדשים, והן שמשו מקור למקבילות המצויות בירושלמי,¹⁷² קיימת באותן סוגיות שאין ספק שמקורן במסכתות סדר קדשים, ומקומם הנוכחי הוא משני בלבד. (ראה [עמ' 48](#) לעיל סעיף א')
- ו. מכאן ואילך לא צריך היה אלא לרכז את החומר לפי סדר המשניות, כדי לקבל את התלמוד הירושלמי לסדר קדשים.

¹⁶⁶ ראה הפירוט [בלוח מספר 24](#)

¹⁶⁷ במקבילה במגילה לא ע"ב: ר' אמי.

¹⁶⁸ בראשית ט"ו.

¹⁶⁹ שם.

¹⁷⁰ תענית כז ע"ב.

¹⁷¹ בארי, סדר תעניות כיצד, ראה הסיכום עמ' 283.

¹⁷² סוגיות שמקומן העיקרי בסדר קדשים, ואנו מוצאים אותן כסיוע לדיון האמוראי במקומן הנוכחי, מחזקות את הטענה שהמקבילות בירושלמי ראשיתם בדרך הלימוד בישיבות האמוראים (י. זוסמן, ושוב לנזיקין ירושלמי, עמ' 91/2, ובמיוחד בסוף הערה 156), ולא מעשה ידי סופרים (אפשטין, אמוראים, עמ' 322)

פרק ג' העברת תורתם של אמוראי ארץ ישראל לבבל

הן בבבלי והן בירושלמי מובאות מימרות של אמוראי א"י ואמוראי בבל גם יחד. המעבר מארץ אחת לשנייה כתורה שבעל-פה מעלה שורה של שאלות: א. מתי נעשתה ההעברה ועל ידי מי? ב. מה הייתה איכות ההעברה? ג. האם הזרימה הייתה מאוזנת הדדית או שהייתה בעיקר חד סטרית? בפרק זה אתייחס לשאלה הראשונה, ואילו השאלות השניה והשלישית תידונה בפרקים ח' ו-ט' בהתאמה. הנחת היסוד שעלינו להניח היא שהעברת תורתם של האמוראים מארץ אחת לשנייה נעשתה בעל פה. על עניין זה כבר כתב ליברמן¹⁷³ והרחיב זוסמן במאמרו "תורה שבעל-פה פשוטה כמשמעה",¹⁷⁴ בו מבקש זוסמן להוכיח שאכן התורה שבעל פה, ובמיוחד המשנה אליה הוא מתייחס, נשמרה בעל פה בלבד במשך כל תקופת האמוראים. בכך חולק זוסמן על אפשטיין שסבר שאמנם נלמדה המשנה בעל פה אך היו בידי ה'תנאים' ששיננוה גם נוסחאות כתובים. דעות חלוקות אלו כבר היו לפני כן כאשר רש"י סבר שאכן נלמדה המשנה בעל פה ואילו הרמב"ם סבר שהיה בידיהם גם נוסח כתוב. הקושי לקבל את הגישה הסוברת שהייתה זו אכן תורה שבעל פה בלבד, נובע מחוסר ניסיונו לשמר כמות גדולה של חומר בעל-פה ובדייקנות רבה. לטענתו של זוסמן אין בכל ספרות חז"ל רמיזה לעיון במשנה כתובה, וניסיון להציג משפט אחד בתלמוד כמרמז על רצון **לראות** הלכה נדחה על ידי זוסמן. אגב דיונו בשימור המשנה מתייחס זוסמן גם לשימור השמועות האמוראיות לדורותיהם על ידי משננים ועל ידי האמוראים עצמם ותלמידיהם, על ידי עסוק בתורה זו יומם ולילה כדי שלא תשכח מישראל. לדבריו שימור השמועות האמוראיות נעשה תוך גמישות בכל הנוגע לשימור הנוסח, וריבוי חילופי הלשונות והמסירות ביוזעין ושלא ביוזעין. אף שמחד הקפידו האמוראים על מוסרים מהימנים, אבל מאידך דקדקו בלשון ובסגנון רק לגבי המשנה עצמה לא לגבי הברייתות והשמועות של האמוראים. כך אנו מוצאים אותו אירוע בנוסחים שונים ובמשמעויות חלוקות. בסיכומי של דבר טוען זוסמן שעד סוף תקופת האמוראים לא הועלתה המשנה על הכתב, והדבר נעשה בתקופה שאין לנו ידיעות עליה בין המאה החמישית לשמינית.

התורה שבעל-פה מצד היותה כזאת מחייבת מודעות לשימור על ידי משננים. מודעות כזו הייתה קיימת בתרבות היוונית ששימרה בדרך זו את שירת הומרוס,¹⁷⁵ ובתרבות היהודית בא"י ששימרה את דברי התנאים שגובשו במסגרות ספרותיות שונות: המשנה, מדרשי ההלכה, והתוספות השונות.¹⁷⁶ המודעות לחיוניות השימור, השפיעה על העדפת ה"סיני" הבקיא במקורות, על פני "עוקר ההרים" המנתח עניין אחד על פי עניין אחר רחוק ממנו.¹⁷⁷ העדפה המרמזת שהמודעות לשיון הייתה רבה יותר בא"י מאשר בבבל.¹⁷⁸ מאז התחדשות לימוד התורה בגליל, אחרי ביטול גזירות אדריאנוס, וההתכנסות באושא לחידוש לימוד התורה,¹⁷⁹ מתקיים בארץ לימוד תורה רצוף ומתועד בעל-פה. מרכזי הלימוד כמעט שלא השתנו מאז ועד תום תקופת אמוראי א"י, משך כ-250 שנה על פני 7-8 דורות, המהווים למעשה פרק זמן אחד. חכמי א"י

¹⁷³ ליברמן, יוונית ויוונית בא"י, עמ' 213 ואילך.

¹⁷⁴ זוסמן, תורה שבעל פה פשוטה כמשמעה כוחו של קוצו של יו"ד, עמ' 209-384.

¹⁷⁵ ליברמן, יוונית ויוונית בא"י, עמ' 219.

¹⁷⁶ תמורה יד ע"ב: אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא א"ר יוחנן: כותבי הלכות כשורף התורה, והלמד מהן - אינו נוטל שכר. דרש ר' יהודה בר נחמני מתורגמניה דר"ל: כתוב אחד אומר כתוב לך את הדברים האלה, וכתוב אחד אומר כי על פי הדברים האלה, לומר לך דברים שעל פה - אי אתה רשאי לאומרם בכתב, ושבתב - אי אתה רשאי לאומרם על פה. ותנא דבי רבי ישמעאל: כתוב לך את הדברים האלה - אלה אתה כותב, אבל אין אתה כותב הלכות!

¹⁷⁷ רוזנטל, מסורות א"י ודרך לבבל, עמ' 30 ואילך.

¹⁷⁸ נאה, אומנות הזכרון, עמ' 587.

¹⁷⁹ שיר השירים רבה, פרשה ב, ג: בשלפי השמד נתכנסו רבותינו לאושא, ואלו הן, ר' יהודה ורבי נחמיה ר"מ ור' יוסי ורשב"י ור' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי ור' אליעזר בן יעקב, שלחו אצל זקני הגליל ואמרו כל מי שהוא למד יבא וילמד, וכל מי שאינו למד יבא וילמוד.

מתחלקים לשני דורות וחצי של תנאים וחמשה וחצי דורות של אמוראים, חלוקה זו יצרה דור מעבר שלעיתים ראו אותו בבבל כמשתייך לתנאים ולעיתים ראו אותו כמשתייך לאמוראים.¹⁸⁰ נראה לכן שההבחנה בין תורתם החיצונית של התנאים המאוחרים, לבין תורת האמוראים הראשונים היא הבחנה בדיעבד, שכן אנו מוצאים את האמוראים הראשונים בא"י חולקים על תנאים. שלא כבבבל, שם הריחוק הגיאוגרפי יצר קו הפרדה ברור בין תורת התנאים שמקורה בא"י, לבין תורת האמוראים שהחלה בבבל, עם ירידת המשנה לבבל, בימי רב.

א. מתי נעשתה ההעברה ועל ידי מי?

כמעט כל ההעברות שנעשו בין מא"י לבבל ובין מבבל לא"י נעשו כאמור בעל-פה, בעת ששני התלמודים טרם נערכו, למעט חילופי איגרות הנזכרים בתלמודים. אנו מוצאים מגוון רחב של חומרים מועברים: מימרות בודדות, מחלוקות קצרות, דו שיח קצר, מקבצי מימרות שעניין בנושא משותף, וסוגיות שלמות. תורתם של אמוראי א"י שהגיעה לבבל, אשר כללה מימרות רבות מאד, פסקה כמעט בכל מלהגיע בסוף הדור השלישי, עד כדי ניתוק כמעט מוחלט של הקשר בין המרכז שבא"י לבין המרכז שבבבל, למעט ירידתם של חכמים בודדים לבבל.

הנתונים שבידינו המתייחסים לכלל הסוגיות מתוך 15 המסכתות שנכללו במחקר, המהוות למעלה מ-30% מהתלמוד הבבלי, מאפשרים לנו להצביע בברור על מועד העברת תורתם של אמוראי ארץ ישראל לבבל. ניתן גם לשער ולתאר בהסתברות זהירה, כיצד המסה הגדולה של דבריהם של אמוראי ארץ ישראל, עשתה את דרכה לבבל, בידיעה שהעברה זו נעשתה בעיקרה על ידי מסירה בעל-פה.

נראה שהעברה זו נעשתה בכמה שלבים ובכמה דרכים.

בדור הראשון של האמוראים יורדים לבבל זעירי, לוי, ור' סימאי ואתם ככל הנראה אי אלו סוגיות או מימרות מוקדמות של אמוראי א"י הראשונים.

שלב ראשון של העברה מוגברת יותר ניתן ליחס לנחותי עולא ורבה בר בר חנה, המביאים לבבל סוגיות ומימרות של בני הדור הראשון והשני בא"י, ובכללם סוגיות שבהם דנו ר' יוחנן ורשב"ל. עדות לכך הן אותן 9 סוגיות ארץ ישראליות שהיו מוכרות לאמוראי בבל בני הדור השני, ועוד 90 סוגיות ארץ ישראליות שהיו מוכרות לאמוראי בבל בני הדור השלישי.

לאמוראי בבל בני הדור הרביעי היו מוכרות 100 סוגיות נוספות, שמתוכן 71 סוגיות כוללות מדבריהם של אמוראי ארץ ישראל בני הדור השלישי. דבר זה מעיד על כך שסוגיות אלה הועברו לבבל בראשית הדור הרביעי של אמוראי בבל. חלק מהסוגיות הורדו ככל הנראה על ידי הנחותי רב דימי, רבין, רבה בר בר חנה ורב יצחק בר יוסף, אך יש לשער שרובם הובאו ככל הנראה על ידי משננים אנונימיים.

17 סוגיות הכוללות מדבריהם של אמוראי א"י בני הדור השלישי, לא נדונו על ידי אמוראי בבל אלא בדורות החמישי והשישי, אפשר שהגיעו לבבל מאוחר יותר ולכן לא נדונו בדור הרביעי, אך יש גם מקום להניח שהובאו לבבל יחד עם 71 הסוגיות שנדונו בבבל כבר בדור הרביעי, אלא שלא דנו בהן עד הדור החמישי.

בדומה לכך יש מקום לשער שגם 27 הסוגיות שבהן דנו אמוראי א"י בני הדור השני, ונדונו בבבל רק על ידי אמוראים בני הדור הרביעי, שגם הן הובאו לבבל רק בסוף הדור השלישי יחד עם 71 הסוגיות שאחרוני הדוברים בהם הם אמוראי א"י בני הדור השלישי.

¹⁸⁰ כך לדוגמה ר' יהושע בן לוי מופיע גם כתנא וגם כאמורא.

סוגיה נוספת שירדה לבבל בדור הרביעי כוללת מימרה של אמורא ארץ ישראל בן הדור החמישי.¹⁸¹ להדגמת העניין נעין בשמונת סוגיות המובאות להלן בפרק ד'¹⁸² לפי סדר הופעתם שם:

- א. בסוגיה [41](#) לזבחים הסוגיה הארץ ישראלית היא מהדור השני עד הרביעי, וההתייחסות של אמוראי בבל היא בדור החמישי, כאשר סתם התלמוד מצטט גם אמורא בבלי מהדור השלישי.
- ב. סוגיה [92](#) למנחות היא של אמוראי א"י מהדור השלישי ודנים בה בבבל בדורות השלישי עד החמישי.
- ג. בסוגיה [124](#) לזבחים חולקים בא"י בני הדור השני, ודנים בה בבבל בני הדור הרביעי.
- ד. סוגיה [99](#) למנחות היא מהדור השני והשלישי בא"י, ומובאת לבבל על ידי רב יצחק בר יוסף בראשית הדור הרביעי והדנים בה בבבל הם בני הדור הרביעי עד השישי.
- ה. סוגיה [48](#) לזבחים היא מהדור השלישי בא"י ודנים בה בבבל בני הדור הרביעי, המצטטים את בני הדור הראשון והשלישי.
- ו. בסוגיה [39](#) לכריתות חולקים בני הדור השני בא"י ודנים בה בבבל בני הדור הרביעי.
- ז. סוגיה [23](#) לזבחים היא מהדור השני בא"י, ודנים בה בבבל בדור הרביעי.
- ח. בסוגיה [39](#) למנחות חולקים בא"י בני הדור השני, ודנים בה בבבל בני הדור הרביעי עד השביעי.

בנוסף ל-100 הסוגיות שנדונו בבבל על ידי האמוראים בני הדור הרביעי, אנו מוצאים במסכתות הבבלי שבמחקר עוד 205 סוגיות ארץ ישראליות שהן 35% מכלל הסוגיות הארץ ישראליות במסכתות המחקר, שצוטטו בתלמוד הבבלי ולא נדונו על ידי אמוראי בבל נקובי השם, אלא על ידי סתם התלמוד, וכאלה שרק צוטטו בבבלי ולא נדונו בו כלל.

ב-99 סוגיות מתוכן, אחרון אמוראי א"י הן בהן הוא בן הדור השלישי, ומכאן מסתבר שגם הן הועברו לבבל יחד עם אותן 100 הסוגיות שצוינו לעיל. 87 סוגיות נוספות מתוכן, אחרון אמוראי א"י הוא בן הדור השני, ועוד 19 סוגיות בהן דוברים בני הדור הראשון בלבד, כל הסוגיות האלה מצוטטות כאמור בתלמוד הבבלי אך לא נדונו כלל על ידי אמוראי בבל, ויש מקום לשער, שגם הן הובאו לבבל בראשית הדור הרביעי.

133 סוגיות ארץ ישראליות נוספות שאחרון אמוראי א"י בהם הוא בן הדור השלישי נדונו בבבל החל מהדור הרביעי ואילך, ומסתבר שגם הן הובאו לבבל בראשית הדור הרביעי. 9 סוגיות אחרות, שאחרוני אמוראי א"י הדנים בהם הם בני הדור הראשון והשני, נדונו על ידי אמוראי בבל מוקדמים ומאוחרים, ויתכן שאלו הובאו לבבל בתקופה קודמת. מכל האמורא מתקבלת התמונה הבאה: מתוך כלל 582 הסוגיות הארץ ישראליות שב-15 מסכתות המחקר, 483 סוגיות שהן 83% מכלל הסוגיות הארץ ישראליות (278 שנדונו בבבל החל מהדור הרביעי ו-205 שלא נדונו בבבל כלל או שנדונו ע"י סתם התלמוד בזמן לא ידוע), ניתן לשער שכל אלה הובאו לבבל לאחר הדור השלישי של אמוראי א"י ובראשית הדור הרביעי של אמוראי בבל, ורק 99 סוגיות שהן 17% מכלל הסוגיות הגיעו לבבל קודם לכן.¹⁸³

¹⁸¹ זה המקום להעיר שאין הקבלה מלאה בין דורות אמוראי א"י לדורות אמוראי בבל. כי במהלך חייו אדם חי בשלושה דורות – דור אבותיו, דורו ודור צאצאיו ולכן המיון של אמוראי בבל לדורותיהם ואמוראי א"י לדורותיהם אינם חופפים.

¹⁸² עמודים 69 עד 79,

¹⁸³ ראה לוחות מספר 25 ו-26. כל המספרים שהוזכרו בגוף הטקסט הודגשו בטבלה.

מספרן הכולל של המימרות הארץ ישראליות במסכתות המחקר הוא 3871 מהן 2551 מימרות (66%) ירדו לבבל בראשית הדור הרביעי ורק 1320 מימרות ירדו קודם לכן. כאן נמצא הבדל ניכר בין סוגיות קדשים לקבוצת הביקורת, בעוד שמסדר קדשים ירדו בראשית הדור הרביעי 79% מכלל המימרות הארץ ישראליות, בקבוצת הביקורת ירדו במועד זה רק 54%, בעוד שיתר 46% ירדו קודם לכן. ממצא זה מחזק את הטענה שסדר קדשים כמעט שלא נלמד בבבל עד שירדה לשם תורת ארץ ישראל.

2551 המימרות שירדו לבבל בראשית הדור הרביעי משקפות רק 30% מהתלמוד הבבלי כולו. אם נשער שמיתר המסכתות ירדו לבבל במועד זה מימרות ארץ ישראלית בשיעור הנמוך כמו בקבוצת הביקורת, יגיע מספרן הכולל של המימרות שהורדו במועד זה לבבל לכדי למעלה מ-7500 מימרות.¹⁸⁴

רוב המימרות שירדו לבבל בסוף הדור הרביעי כפי שמצאנו אותן בתלמוד הבבלי, הן ערוכות במסגרת של סוגיות ארץ ישראליות. כדי להעביר כמות כזו של מימרות בעל-פה, גם כשהן במסגרת של סוגיות, הן צריכות שימור בזיכרון בתוך מסגרות רחבות יותר מהסוגיה. לפיכך מסתבר שהמשננים העבירו את החומר הרב הזה במסגרת שהייתה כבר קיימת ונשמרה בעל-פה, דהיינו המסגרת של המשניות המסודרת כבר על פי סדר המסכתות והפרקים. מסגרת זו כבר שימשה כטקסט מרכזי בלימודים של האמוראים בא"י, וסידור זה מצוי בפיהם.¹⁸⁵ ניתן לשער ששיממה זו של העברה לבבל הוטלה על כמה משננים. אף שאין לנו ראיה לדבר, יש רמז לדבר. בירושלמי מסכת מכות נאמר:¹⁸⁶

"אמר אביי: תלמיד חכם צריך לפרסם את עצמו. היך? בר נש דחכם חדא מיכלה, ואזיל לאתר ואינון מייקרין ליה כד הוא חכם תרין מיכלה, צריך לומר לון: חדא מיכלא אנא חכים".

מימרה זו של אמורא ארץ ישראלית בן הדור השני, מרמזת לכך שתלמידיהם של האמוראים היו משננים מסכת אחת או שתיים. בדרך זו יכולים התלמידים לשמר את המשנה, הברייתות ודברי רבותיהם האמוראים ולהעבירם הלאה. בדרך זו ניתן היה להעביר לבבל את תורתם של אמוראי ארץ ישראל כשהיא סדורה על פי כל מסכת בנפרד. הסבר זה מקבל תמיכה נוכח המציאות המתגלה במהלך הדיון בבית המדרש בבבל, בו זמינים לאמוראי בבל דבריהם של אמוראי א"י שעסקו באותה מסכת. אלמלא כן איך יכלו אמוראי בבל המאוחרים להתייחס לדבריהם של אמוראי א"י המוקדמים, כמעט בכל משנה בה עסקו.

כבר עמד על כך אברהם וייס שהדיון של האמוראים בשני התלמודים נסב על המשניות והברייתות.¹⁸⁷ דוגמאות לכך נמצא להלן בעמ' 182 בסוגיה [68ל](#) בערכין בה שני התלמודים עוסקים במשנה ובברייתא, כאשר הירושלמי דן בברייתא ור' יוחנן מצטט את המשנה כהוכחה, ואילו הבבלי דן במשנה ור' יוחנן מצטט את הברייתא כהוכחה לדבריו.

כך גם בעמ' 199 בסוגיה [32ט](#) בתמורה בירושלמי מסביר ר' יוחנן את טעמו של ר' שמעון בברייתא ומשווה אותם לדברי ר' יהושע במשנה, ובבבלי הוא מסביר את המשנה בשיטת ר' שמעון שבברייתא.

¹⁸⁴ ראה החישוב בלוח מספר [27](#).

¹⁸⁵ ראה זוסמן, זרעים וטהרות, עמ' 46 ובהערה 10 שם.

¹⁸⁶ ירושלמי מכות פ"ב ה"ו לב ע"א (1338/26). תרגום: תלמיד חכם צריך לפרסם את עצמו. כיצד? אדם שהוא בקיא במסכת אחת והולך למקום והם מכבדים אותו ככבוד שנותנים לחכם שבקיא בשתי מסכתות, צריך לומר להם שהוא בקיא במסכת אחת.

¹⁸⁷ ווייס, מחקרים בתלמוד עמ' 32.

דבר זה מהווה חיזוק נוסף לטענתם של זוסמן¹⁸⁸ ומוסקוביץ¹⁸⁹, שעוד בימי האמוראים בארץ ישראל בכל ציטוט של משנה הובא גם התלמוד שעליה. כך הם הדברים בתוך ארץ ישראל עצמה וככל הנראה כך היה גם בהעברה לבבל.

ניתן לכן לשער כי הסוגיות הארץ ישראליות שירדו לבבל בסוף הדור השלישי ובראשית הדור הרביעי, היו ערוכות לפי מסכתות פרקים ומשניות, וזה כלל גם את סדר קדשים.¹⁹⁰ אין להוציא מכלל אפשרות שגם סדר זרעים וטהרות ירדו כך, אלא שמאחר שלא עסקו בהם בבבל לא נזקקו לדבריהם של אמוראי א"י אלא במקרים אקראיים, כפי שאנו מוצאים אותם בארבעת סדרי הבבלי הקיימים, ועל כך כבר עמד זוסמן בעבודתו על זרעים וטהרות.

ב. מימרותיהם של אמוראי א"י המאוחרים בבבלי

תרומתם המכרעת של אמוראי א"י הראשונים, להיווצרותם של סוגיות התלמוד הבבלי בכלל, וסדר קדשים בפרט, מעוררת את השאלה מדוע אין כמעט זכר למאמריהם של אמוראי א"י המאוחרים בבבלי, שהרי הירושלמי הסתיים כמאה שנים לפני אחרוני אמוראי בבל. השאלה מקבלת יתר תוקף נוכח העובדה, שבסוגיות הירושלמי לסדר קדשים, שנדונו בחלק א' של העבודה, כמו בכל מסכתות התלמוד הירושלמי, נמשך הדיון על ידי אמוראי ארץ ישראל גם בדורות הרביעי והחמישי. לצורך זה נבחנו מעט החריגים, דהיינו אותן המימרות של אמוראי א"י המאוחרים, שכן הגיעו אל התלמוד הבבלי.

בכל 15 מסכתות המחקר נמצאו 75 מימרות ב-56 סוגיות, הנמסרות על ידי 15 אמוראי א"י בני הדור הרביעי, ו-6 אמוראים בני הדור החמישי. 31 מימרות הן בסדר קדשים, ו-44 מימרות בקבוצת הביקורת. 21 מהמימרות הן של ר' יצחק ב"ר יוסף, מראשוני הדור הרביעי מתלמידי ר' ירמיה שירד לבבל עוד בימי רב יוסף.¹⁹¹ 11 מימרות הן של 4 אמוראים נוספים שירדו לבבל. 26 מימרות הן של 3 אמוראים, 4 מימרות הן של שני אמוראים ו-13 מימרות של 13 אמוראים.

26 מהמימרות שבסדר קדשים מתחלקות באופן שווה בין המסכתות זבחים ומנחות, בזבחים בסוגיה אחת 5 מימרות, במנחות 13 המימרות הן ב-7 סוגיות. חמש המימרות האחרות הן במסכתות בכורות, כריתות, ערכין ושתי מימרות במסכת תמורה.

בקבוצת הביקורת מתחלקות המימרות כדלהלן: ביבמות 11 מימרות ב-10 סוגיות, בתענית 9 מימרות מהן 6 בסוגיה אחת, בעבודה זרה 9 מימרות, בראש השנה ובמגילה בכל אחת 5 מימרות ב-4 סוגיות, ובמועד קטן וחגיגה בכל אחת שלוש מימרות, בחגיגה הן בשתי סוגיות. להלן הפירוט:

א. במסכת זבחים מצויים דבריהם של 9 מאמוראי א"י האחרונים, מהם 8 בני הדור הרביעי, והם: רב יצחק בר יוסף עם 4 מימרות, ר' יונה עם 2 מימרות,¹⁹² ר' יוסי בר זבדא, ר' יהודה ב"ר שמעון בן פזי, ר' יהודה בר שילא, ר' הונא ור' חזקיה עם מימרה אחת כל אחד. 2 אמוראים בני

¹⁸⁸ זוסמן, ושוב לירושלמי נזיקין, עמ' 91/2, ובמיוחד בסוף הערה 156.

¹⁸⁹ מוסקוביץ, סוגיות מקבילות, עמ' 541/2.

¹⁹⁰ גרין, תלמוד בגלות, טוענת שעורך הבבלי למסכת עבודה זרה, הושפע מהעריכה של הירושלמי, יש לשער שגם שם מדובר בעריכה המוקדמת, זו שהורדה לבבל בראשית הדור הרביעי, מפני שכל המימרות של אמוראי א"י במסכת זו (למעלה מ-500 מימרות) הן של אמוראי א"י מהדור הראשון עד השלישי, ורק 6 מימרות הן של אמוראי א"י שירדו לבבל מאוחר יותר, ושתי מימרות בלבד של אמוראי בן הדור הרביעי שלא ירד לבבל.

ראה חולין עג ע"ב: אמר רב יוסף: נקוט דרב יצחק בר יוסף בידך, דרבה בר בר חנה קאי כוותיה. רב יצחק בר יוסף הוא עוד ראיה לכך שהחלוקה של האמוראים לדורות היא מלאכותית ויוצרת לא פעם סתירות לכאורה.

¹⁹² מתוכן, זו שבסוגיה 11 אינה ר' יונה לפי כ"י מינכן, אלא ר' זירא.

- הדור החמישי: ר' מנא ור' יוסי ב"ר אבין, כל אחד עם מימרה אחת. חמשה מהאמוראים הללו מצויים בסוגיה אחת שתידון בהמשך.¹⁹³
- ב. במסכת מנחות מצויים דבריהם של 4 מאמוראי א"י בני הדור הרביעי, והם: ר' יצחק בר יוסף עם 7 מימרות, ר' יונה ור' יוסי הנזכרים כ"א פעמיים באותה סוגיה, המצוטטת מירושלמי מסכת חלה, ור' יהודה בנו של ר' שמעון בן פזי עם שתי מימרות.
- ג. במסכת יבמות מצויים דבריהם של חמשה מאמוראי א"י בני הדור הרביעי, והם: ר' יצחק בר יוסף ור' זירא II (דור 4) שדן עם אביו, כל אחד עם 3 מימרות, ר' יונה ור' יהודה בר שילא כל אחד עם שתי מימרות, ור' יהודה בנו של ר' שמעון בן פזי עם מימרה אחת.
- ד. במסכת עבודה זרה מצויים דבריהם של שני אמוראים בני הדור הרביעי ורבנן מא"י, והם: ר' יצחק בר יוסף עם 5 מימרות, ר' יונה עם שתי מימרות, ור' חנינה בן הדור החמישי עם מימרה אחת ומימרה נוספת של חכם ארץ ישראלי אנונימי.
- ה. במסכת תענית מצויים דבריהם של חמשה אמוראים בני הדור הרביעי ושלושה בני הדור החמישי, בשם אחד מהם נמסרות שתי מימרות. שש מהמימרות הן בסוגיה אחת שתידון בהמשך.¹⁹⁴
- ו. במסכת ר"ה מצויים דבריהם של חמשה אמוראים בני הדור הרביעי, המוסרים חמש מימרות, מהן שתיים בסוגיה אחת.
- ז. במסכת מגילה מצויים דבריהם של ארבעה אמוראים, שלושה בני הדור הרביעי ואחד בן הדור החמישי, וביניהם ר' יהודה בנו של ר' שמעון בן פזי עם שתי מימרות.
- ח. במסכת חגיגה שני אמוראים בני הדור הרביעי, ובהם ר' זירא II (דור 4) עם שתי מימרות בסוגיה אחת.
- ט. במסכת מועד קטן שתי מימרות של שני אמוראים בני הדור הרביעי.

6 מתוך 8 המימרות של האמוראים בני הדור החמישי הן כאמור בשתי סוגיות: במסכת זבחים,¹⁹⁵ דנים ארבעה אמוראים בני הדור הרביעי ושנים בני הדור החמישי; ובמסכת תענית¹⁹⁶ דנים שני אמוראים בני הדור הרביעי ושלושה בני הדור החמישי, ובה שתי מימרות של ר' חייא בר לולייני שאינו נזכר עוד בבבלי, וכאן מובאת דרשה שלו וסיפור אגדה עליו. במסכת מגילה¹⁹⁷ משתתף אמורא אחד בן הדור החמישי - ר' שמואל בר אבוןא הנזכר בבבלי פעמים אחדות אך אין עדות מפורשת על ירידתו לבבל. במסכת עבודה זרה¹⁹⁸ משתתף אמורא אחד בן הדור החמישי - ר' חנינא - הוא ר' חנינא מצפורי שירד לבבל ופינה את כסאו לר' מנא.¹⁹⁹

¹⁹³ סוגיה 119 [1].

¹⁹⁴ סוגיה 36.

¹⁹⁵ זבחים סוגיה 119 ותענית סוגיה 36 כג ע"ב הן הסוגיות הארץ ישראליות המאוחרות ביותר שנכנסו לתלמוד הבבלי, מבין המסכתות שנכללו בעבודה זו.

¹⁹⁶ סוגיה 36 כג ע"ב.

¹⁹⁷ סוגיה 3 ג ע"ב.

¹⁹⁸ סוגיה 68 לח ע"ב.

¹⁹⁹ בשני מקומות מדבר ר' חנינא עם רב אשי, בסוגיתנו ובמקבילה לה בחולין קלט ע"ב: אמר רב אשי, אמר לי רבי חנינא: מילין, ואמרי לה: במילין; ובחולין: א"ר אשי, אמר לי [ר'] חנינא: מילין; מילין ס"ד: אלא אימא: במילין. העדות לירידתו לבבל היא בבבא בתרא כה ע"ב: אמר ליה רבי חנינא לרב אשי: כגון אתון דיתביתו בצפונה דא"י - אדרימו אדרומי.

הסוגיות המאוחרות של אמוראי א"י המובאות להלן, יש בהן כדי להסביר את דרך הגעתן לבבל של המימרות המאוחרות, החורגות מכלל תורת אמוראי א"י שבתלמוד הבבלי :
א. סוגיה 36 במסכת תענית כג ע"ב :

אמר ליה **רבי זריקא לרב ספרא** : תא חזי מה בין תקיפי דארעא דישראל לחסידי דבבל. חסידי דבבל - רב הונא ורב חסדא, כי הוה מצטריך עלמא למיטרא אמרי : ניכניף הדדי וניבעי רחמי, אפשר דמירצי הקדוש ברוך הוא דייתי מיטרא. תקיפי דארעא דישראל - כגון **רבי יונה אבנה דרבי מני**, כי הוה מצטריך עלמא למיטרא הוה עייל לביתיה, ואמר להו : הבו לי גואלקי, ואיזיל ואייתי לי בזוזא עיבורא. כי הוה נפיק לברא, אזיל וקאי בדוכתא עמיקתא, דכתיב "ממעמקים קראתיך ה'", וקאי בדוכתא צניעא, ומכסי בשקא, ובעי רחמי, ואיתי מיטרא. כי הוה אתי לביתיה אמרי ליה : אייתי מר עיבורא? - אמר להו : אמינא, הואיל ואתא מיטרא השתא - רווח עלמא.

ותו, **רבי מני בריה** הוה קא מצערי ליה דבי נשיאה. אישתטח על קברא דאבנה, אמר ליה : אבא, אבא, הני מצערו לי. יומא חד הוה קא חלפי התם, אינקוט כרעא דסוסווייהו, עד דקבילו עליהו דלא קא מצערו ליה.

ותו, **רבי מני** הוה שכיח קמיה **דרבי יצחק בן אלישיב**. אמר ליה : עתירי דבי חמי קא מצערו לי. - אמר : ליענו, ואיענו. - אמר : קא דחקו לי. - אמר : ליעתרו, ואיעתרו. - אמר : לא מיקבלי עלי אינשי ביתי. - אמר ליה : מה שמה? - חנה. - תתייפי חנה, ונתייפת. - אמר ליה : קא מגנדרא עלי. - אמר ליה : אי הכי - תחזור חנה לשחרוריתה. וחזרה חנה לשחרוריתה.

הנהו תרי תלמידי דהוה קמיה **דרבי יצחק בן אלישיב**, אמרו ליה : ניבעי מר רחמי עלן דניחכים טובא! - אמר להו : עמי הייתה ושלחתיה.

רבי יוסי בר אבין הוה שכיח קמיה **דרבי יוסי דמן יוקרת**, שבקיה ואתא לקמיה דרב אשי. יומא חד שמעיה דקא גריס : אמר שמואל, השולה דג מן הים בשבת, כיון שיבש בו כסלע - חייב. אמר ליה : ולימא מר ובין סנפיריו! - אמר ליה : ולא סבר לה מר דההיא **רבי יוסי בר אבין** אמרה? - אמר ליה : אנא ניהו. - אמר ליה : ולא קמיה **דרבי יוסי דמן יוקרת** הוה שכיח מר? - אמר ליה : (הין) [הן]. - אמר ליה : ומאי טעמא שבקיה מר ואתא הכא? - אמר ליה : גברא דעל בריה ועל ברתיה לא חס - עלי דידי היכי חייס? וכו'.

רב ספרא עלה מבבל לא"י לביקור, ופגש בר' זריקא (שניהם בני הדור השלישי) ואמר לו ר' זריקן, בא וראה מה בין תקיפי א"י לחסידי בבל. (עד כאן דבריו, מכאן ואילך סתם התלמוד בבבלי מפרשם). התיאור של מנהגם של ר' יונה ור' מנא בנו הוא מאוחר, ואגב כך אנו לומדים שר' מנא היה רגיל ללמוד אצל ר' יצחק בן אלישיב, ור' יוסי בר אבין חברו של ר' מנא היה רגיל ללמוד אצל ר' יוסי דמן יוקרת²⁰⁰, וכשבא לבבל לפני רב אשי, שלא הכירו, התברר לרב אשי מי הוא. מכאן נראה, שהסוגיה כולה, כולל דבריהם המאוחרים של בני הדור הרביעי והחמישי, הובאה לבבל על ידי ר' יוסי בר אבין. מכאן ניתן גם להסיק, שגם את סוגית הירושלמי במסכת חלה, בה דנו ר' יוסה ור' יונה בני הדור הרביעי, המצוטטת במסכת מנחות²⁰¹, גם היא הובאה לבבל על ידי ר' יוסי ב"ר אבין תלמידם של ר' יונה ור' יוסי, וזה לשונה :

"לקצור לפני העומר".

מנא הני מילי? אמר **רבי יוחנן** : אתיא ראשית ראשית מחלה.

מאי קודם לעומר? ר' יונה אמר : קודם קצירת העומר,

²⁰⁰ מקומה אינו ברור. לדעת אלבק זו עיר בדרום בבל, ראה מבוא התלמודים, עמ' 396 הערה 391, ע"פ אוברמייר עמ' 197 Die Landschaft Babylonien. אצל אשל, ישובי היהודים בבבל, לא מוזכר מקום בשם זה בבבל; אבל קליין, ארץ הגליל, עמ' 37, משער שזוהי איקרת שבגליל, על כל פנים קשה לסיימו, אך יש מקום להניח שהכוונה לר' יוסי בר זבידא.
²⁰¹ [סוגיה 117](#) [159].

רבי יוסי בר זבדא אמר: קודם הבאת העומר. תנן: אסורין בחדש לפני פסח ולקצור לפני העומר; בשלמא למאן דאמר קודם הבאת העומר, היינו דלא קא עריב להו ותני להו, אלא למ"ד קודם קצירת העומר, ליערבינהו וליתנינהו: אסורין בחדש ולקצור לפני הפסח! אלא אי איתמר אסיפא איתמר: אם השרישו קודם לעומר - העומר מתירן; מאי קודם לעומר? **רבי יונה** אמר: קודם הבאת העומר, **רבי יוסי בר זבדא** אומר: קודם קצירת העומר.

בסוגיה בזבחים²⁰² אנו מוצאים את ר' יוסי בר אבין וחברו ר' מנא ממשיכים דיון שהחלו בו ר' יוסה רבם ור' ירמיה עם שני **תלמידיו** – ר' הונא ור' חזקיה, ודי בכך כדי להסביר את הגעת דבריהם המאוחרים לבבל, על ידי ר' יוסי בר אבין עצמו. להלן הסוגיה שכל הנזכרים בה פרט לר' ירמיה הנם אמוראים מאוחרים:

בעי **רמי בר חמא**: התפיס בכור לבדק הבית, מהו שישקול בליטרא? רווחא דהקדש עדיף, או דילמא זילותא דבכור עדיף? **א"ר יוסי בר זבדא**, ת"ש: נתערבו בבכור ובמעשר - ירעו עד שישתאבו ויאכלו כבכור וכמעשר, לאו למימרא דאינו נשקל בליטרא. **רב הונא ורבי חזקיה תלמידי דרבי ירמיה** אמרי: מי דמי? התם שתי קדושות ושני גופין, הכא שתי קדושות וגוף אחד. מתקיף לה **רבי יוסי בר אבין**: מה אילו אמר הפדו לי בכור, שהתפיסו לבדק הבית, כלום שומעין לו? הפדו? רחמנא אמר: לא תפדה! אלא **א"ר (אמי)[מני]**:²⁰³ כלום הקנה זה אלא מה שקנו לו.

משתמע מכל אלה, שכל המימרות המאוחרות הגיעו לבבל באופן אקראי על ידי יורדים מאוחרים הנוטלים חלק בעצמם בסוגיות אלה. אלו הם: ר' יצחק בר יוסף²⁰⁴, ר' זירא II, ור' יהודה בר שילא בני הדור הרביעי; ור' חנינה ור' יוסי בר אבין בני הדור החמישי.

את התגובות המאוחרות ביותר במסכתות התלמוד שנכללו בעבודה זו, מהכא להתם ומהתם להכא, אנו מוצאים בימי ר' ירמיה, כלומר בסוף הדור השלישי וראשית הדור הרביעי. אלו הן: תגובת ר' ירמיה לדברי רב יוסף "**אמרוה קמיה דרבי ירמיה, אמר: גברא רבא כרב יוסף לימא כי הא מילתא**"²⁰⁵. ותגובתו לדברי רבא "**אמרוה רבנן קמיה דרבי ירמיה, אמר: בבלאי טפשאי, משום דיתבנו באתרא דחשוכא אמרי שמעתתא דמחשכין**"²⁰⁶.

²⁰² 119 [1] עה ע"ב.

²⁰³ בכל כתבי היד ר' מני, ורק בד"ו ר' אמי.

²⁰⁴ כפי שכבר ציינתי אפשר שנון יותר לראות את ר' יצחק בר יוסף כאחרון מבני הדור השלישי, יותר מאשר כראשון לבני הדור הרביעי.

²⁰⁵ זבחים מד סע"א.

²⁰⁶ מנחות נב ע"א.

חלק ב: חלקם של אמוראי ארץ ישראל בתלמוד הבבלי לסדר קדשים

תרומת אמוראי ארץ ישראל להיווצרותו של התלמוד הבבלי בכללו אינה מוטלת בספק. לא רק מימרות של אמוראי ארץ ישראל מובאות בתלמוד הבבלי, אלא גם סוגיות ארץ ישראליות שלמות שלחלקן יש מקבילות, אם כי לא לגמרי זהות, בתלמוד הירושלמי. ברם, כאשר מדובר בסדר קדשים שאין בידינו תלמוד ירושלמי עבורו, ניתן היה לשער שתורמתם של אמוראי א"י בסדר זה בתלמוד הבבלי תהיה פחותה מאשר במסכתות שבהן קיים תלמוד ירושלמי, אך מתברר שלא כך הדבר. התרשמות כללית מהתלמוד הבבלי לסדר קדשים מצביעה על חלקם הבולט של אמוראי ארץ ישראל המוקדמים ושל אמוראי בבל המאוחרים, ועל מיעוט חלקם של אמוראי בבל המוקדמים בסדר זה.

כדי לעמוד על חלקם של אמוראי א"י בתלמוד הבבלי לסדר קדשים ועל היחס בין חלקם של אמוראי בבל המוקדמים לבין זה של המאוחרים, בחנתי את מידת תרומתה של כל אחת מקבוצות אלה לכל אחת ממסכתות הסדר, בהשוואה לקבוצת ביקורת של מסכתות מסדרים אחרים.

הצורך בקבוצת בקורת נבע מההנחה שהתלמוד הבבלי לסדר קדשים שונה מיתר התלמוד, בכך שהוא התפתח בבבל החל מהדור הרביעי ואילך, והתבסס על תורת ארץ ישראל. הכללת קבוצת הביקורת העלתה שהבחנה זו אינה מבדילה בין סדר קדשים לסדרים האחרים, אלא התכנים שבכל מסכת ומסכת הם שקבעו באיזו מידה עסקו בה בבבל בדורות הראשונים, ובאיזו מידה הניחה תורת ארץ ישראל את המסד למסכת הבבלי לסדר זה.

פרק ד' תרומתם של אמוראי ארץ-ישראל ואמוראי בבל לדורותיהם להתהוות כל אחת

ממסכתות התלמוד הבבלי לסדר קדשים.

תחילה אדון בכל אחת משמונה מסכתות סדר קדשים שיש עליהן תלמוד בבלי (למעט מסכת חולין), על מנת לעמוד על מידת תרומתם של אמוראי א"י לדורותיהם להתהוותה של המסכת, בהשוואה לאמוראי בבל. אף על פי שמסכתות סדר קדשים נידונות כאן כקבוצה, אינן בהכרח בעלות גוון אחיד.

תרומת אמוראי א"י יכולה להיות בסיס לדיונים של אמוראי בבל, או כגורם מסייע לדיונים. הבחנה זו באה לידי ביטוי בסדר עריכתה של הסוגיה, ובסדר הדורות של האמוראים המשתתפים בה.

כאשר הסוגיה נפתחת על ידי מימרה של אמורא ארץ ישראל, בין אם זה פירוש למשנה או תחילת דיון אמוראי, בין אם בדיון משתתפים אמוראי ארץ ישראל נוספים ובין אם לא, תחשב כסוגיה שתשתיתה היא ארץ ישראלית. כאשר הסוגיה נפתחת על ידי מימרה של אמורא בבלי תחשב כסוגיה שתשתיתה בבלית, ודברי אמוראי א"י הבאים אחר כך יחשבו כמובאים לתרום לדיון. יוצאים מכלל זה הן סוגיות הפותחות במימרה של אמורא בבלי מהדור הראשון או השני, שלדבריו מתייחסים אמוראי א"י המוקדמים, סוגיה כזו שכדוגמתה אנו מוצאים גם בירושלמי, תחשב כסוגיה שתשתיתה ארץ ישראלית.

בחינה ראשונית של כלל המימרות הארץ ישראליות בכל מסכתות המחקר (הן מסכתות סדר קדשים והן מסכתות קבוצת הביקורת) העלתה כי התלמוד הבבלי כולל את מימרותיהם של אמוראי א"י עד סוף הדור השלישי בלבד, דהיינו עד סוף ימי ר' ירמיה (כולל מקצת מדיוניו עם תלמידיו), ואינו כולל את מימרותיהם של אמוראי א"י המאוחרים, אלא במספר זעום ונדון בפרק ג' לעיל.²⁰⁷

ממצא ראשוני זה, הוא שגרם לכך שההבחנה בין הסוגיות שתשתיתן ארץ ישראלית לבין הסוגיות שתשתיתן היא בבלי, נערכה לשלושת הדורות הראשונים בנפרד, ולדורות המאוחרים בנפרד. סוגיה שאין לה תשתית אמוראית בשלושת הדורות הראשונים, והדיון האמוראי בה החל רק בדור הרביעי, תחשב כסוגיה בעלת תשתית בבלי. אם יש במהלך הסוגיה מימרות ארץ ישראליות, הרי הן מימרות שהובאו כדי לסייע בדיון הבבלי.

בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים הונחה התשתית לשני התלמודים תוך הזנה הדדית ביניהם. חכמים שעלו לא"י ללמוד תורה, במרכז היותר חשוב בתקופה זו, הביאו עמם מדברי רבותיהם – רב, שמואל, רב הונא, רב יהודה ורב חסדא, שציטוטים רבים מדבריהם אנו מוצאים בירושלמי; ובשובם לארצם הביאו עמם מדברי רבותיהם שבא"י.

מספר מאמריהם של אמוראי א"י בתלמוד הבבלי עולה לאין שיעור על מאמריהם של אמוראי בבל בירושלמי.²⁰⁸ עובדה זו נובעת ככל הנראה ממספר גורמים:

מסורת הלימוד בא"י היא המשך רצוף מתקופת התנאים, בעוד שבבבל חסרה המסגרת הקדומה עליה ניתן להתבסס.

בא"י קיימת כמות רבה של ידע תנאי מעבר למצוי במשנה – כאן מצויים מאספי הברייתות המשמשים כחומר משלים למשנה.

יתכן שאין זה אלא משום שהחומר האמוראי המוקדם בבבל לא השתמר כפי שהשתמר החומר האמוראי המוקדם בא"י.²⁰⁹

בואם של חכמים מבבל לא"י ללמוד בה, הפרה את הדיון האמוראי בא"י בדורות אלו יותר מאשר בבבל.

הדיון האמוראי בבבל התעצם בדור הרביעי – דורם של אבאי ורבא, כשרשותם עמדו, בנוסף למשנה ולברייתות, גם תורתם של אמוראי א"י הראשונים.²¹⁰

יחסם של אמוראי בבל לדבריהם של אמוראי א"י היה דומה ליחסם אל הברייתות – שאין חולקים על דעתם אלא מבררים את אמיתותם; ואם דבריהם אינם תואמים את המקובל בבבל, עושים אוקימתא לדבריהם,²¹¹ אבל בדרך כלל הם מובאים כדי לחזק את דבריהם של אמוראי בבל, כעין תנא דמסייע.²¹²

²⁰⁷ ראה לעיל עמ' 58. גם שטינזלץ מציין כי אין כמעט זכר לאמוראי א"י האחרונים בבלי. (הקשרים בין בבל לא"י, עמ' 300).

²⁰⁸ שטינזלץ משער כי דעותיהם של אמוראי א"י בבבלי הוא לפחות פי שנים מהמובאות הבבליות בירושלמי. (שם) הממצאים שהעלינו מראים כי בעוד שמימרות אמוראי בבל בסוגיות הירושלמי לסדר קדשים מהוות 8% בלבד מכלל מימרות האמוראים (ראה [לוח מספר 165](#)), מהווים מימרותיהם של אמוראי בבל במסכתות המחקר שבתלמוד הבבלי 36% מכלל המימרות (ראה [לוח מספר 130](#)), כלומר פי 4.5.

²⁰⁹ ראה הלבני, למסכת שבת במבוא הערות 19 ו-37**.

²¹⁰ ראה לעיל פרק ג'.

²¹¹ ראה חולין יח ע"ב: אבאי מקבל את פסיקת א"י כמחייבת גם לגבי אנשי בבל, ואילו רב אשי שני דורות מאוחר יותר כבר עושה אוקימתא המצמצמת את התחולה של הכלל, כדלהלן: "ור' זירא לית ליה נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם; אמר אבאי: הני מילי מבבל לבבל ומארץ ישראל לארץ ישראל, אי נמי מארץ ישראל לבבל, אבל מבבל לארץ ישראל, כיון דאנן כיפינן להו עבדינן כוותייהו. רב אשי אמר: אפילו תימא מבבל לארץ ישראל, הני מילי היכא דדעתו לחזור, ר' זירא אין דעתו לחזור הוה."

מימי הדור הרביעי ואילך פחת הקשר בין א"י לבבל, והתפתחותם של שני התלמודים מכאן והלאה היא נפרדת, עד שבסוף דרכו של כל אחד מהם, מתקבלת יצירה בעלת סגנון ואופי שונים. ואף שכמה מאמוראי א"י המאוחרים ירדו לבבל, גם רב שרירא גאון באיגרתו מזכיר רק אמוראים ארץ ישראלים עד הדור השלישי.²¹³

חלק קטן בלבד ממימרותיהם של אמוראי א"י המצויים בבבל, נאמר במפורש בתלמוד שהובאו על ידי חכמים – הנחותי – היורדים מא"י לבבל. נחותי שונים מביאים לעתים מסורות סותרות או שונות, שרק אחת מהן תואמת את המקבילה שבירושלמי. רוב מימרותיהם של אמוראי א"י שבבלי מובאים ככל הנראה על ידי מסרנים אנונימיים. כיצד הובאו אלו לבבל ומתי,²¹⁴ לשאלות אלו אין תשובה ברורה. יש מי שסובר שהובאו על ידי משננים, כפי שהובאו המשנה והברייתות.²¹⁵ האם הם דייקו יותר במסירותיהם? גם נוסחאותיהם אינם תואמים את המקבילות שבירושלמי. בכך לא שפר חלקם מזה של נוסח המשנה של אמוראי בבל שגם הוא אינו זהה לנוסח הארץ ישראלי,²¹⁶ אף שדקדקו במסירתו יותר מאשר במסירת המימרות האמוראיות. הסיבות לכך הן מגוונות,²¹⁷ ואדון בהם בחלק השלישי של העבודה הדין במקבילות בין הבבלי לירושלמי.

זיהוי חלקם של אמוראי א"י במסכתות הבבלי הכלולות במחקר, נעשה על פי הגדרות החלוקה בין אמוראי א"י לאמוראי בבל שפורטו במבוא.

המימרות והסוגיות

בבואנו לבחון את תרומתם של אמוראי א"י להתהוותם של מסכתות התלמוד הבבלי עלינו לתת דעתנו תחילה למאפייני הלימוד בדורות השונים בא"י ובבבל. אפשטיין הגדיר את ההתפתחות של התלמוד הירושלמי באותן דרכים שבהן התהווה התלמוד הבבלי:

"מתחילה ברייתות מפורשות וחולקות, פירושי המשנה ופסקי הלכות של אמוראים ראשונים, אחר כך הלכות-תולדות והלכות שלא נזכרו במשניות, בעיות חדשות ועובדות, ואחר כך משא ומתן של אמוראים אחרונים בדברי אמוראים ראשונים, פירושיהם ופסקי הלכותיהם, ומשא ומתן שעליהם".²¹⁸

בעקבותיו הלכה בארי, שייחסה את השלב הראשון לאמוראי הדור הראשון והשני, את השלב השני לאמוראי הדור השלישי, ואת השלב השלישי לאמוראי הדור הרביעי והחמישי.²¹⁹ הלבני ציין שבכל הנוגע להתפתחות השקלא וטריא בתלמודים, הקדים התלמוד הירושלמי את התלמוד הבבלי.²²⁰

²¹² ראה לדוגמא בכורות מז ע:ב במחלוקת בין רב חסדא ורבה בר רב הונא אם כהן שמת והניח בן חלל אם הבן צריך לפדות עצמו או לא, מובאית בסוף מימרת רשב"ל כמסייעת לשיטת רב חסדא. והיא כעין ברייתא אמוראית מא"י הפותחת בכל כתבי היד ובד"ו בפתחה 'איתמר' ורק בכ"י ותיקן 119 ובדפוס וילנא נשמטה הפתיחה.

²¹³ אגרת רב שרירא גאון, פסקה ע'.

²¹⁴ לענין זמן העברת החומר הארץ ישראלי לבבל ראה פרק ג' לעיל.

²¹⁵ הלבני, עיונים בהתהוות התלמוד, עמ' 113.

²¹⁶ רוזנטל, משנת עבודה זרה, עמ' 7 ועמ' 188 ואילך.

²¹⁷ רוזנטל, מסורות א"י ודרכן לבבל.

²¹⁸ אפשטיין, אמוראים, עמ' 273.

²¹⁹ בארי, סדר תעניות כיצד, עמ' 58 ואילך.

²²⁰ הלבני, עיונים בהתהוות התלמוד, עמ' 108.

בדור השני של אמוראי א"י אנו עדים להתפתחותה של יצירה חדשה, מתוך ברור וניתוח של המסורות שבידיהם, ניתוח המתקיים תוך כדי ויכוח, שתכליתו להגיע לחקר האמת. כך מתאר הירושלמי את הדברים ביחס לר' יוחנן ורשב"ל: "אמר רבי יוסי ביר' בון: לא דריש לקיש מתריס לקבל ר' יוחנן בגין דאתפלגי עלה, אלא בגין מפקין עובד מיניה. כד שמע מתניתא הוא סמך עליה, כד דלא שמע מתניתא הוא מבטל דעתיה מקומי דעתיה דרבי יוחנן." ²²¹ וכך הבבלי מתאר את הויכוח ביניהם: "בר לקישא, כי הוה אמינא מילתא - הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא." ²²²

בדור השלישי השקלא וטריא פורה, וניתן להבחין בינו, הנמסר בארמית, לבין המימרות האפודיקטיות הנמסרות בעברית. ²²³ מגמה זו בולטת בדיוני ר' זעירא ור' ירמיה, ואחריהם ר' יונה ור' יוסה, חכמים שישבו יחד בישיבה אחת.

לעומת זאת בבבל חלק נכבד ממימרותיהם של הדוברים העיקריים בדור השני, רב יהודה ורב הונא, אינם משל עצמם, אלא מימרות שמסרו בשם רבותיהם, אלו הם השלמות של דברי הדור הראשון. המחלוקות ביניהם אינן פנים מול פנים, כך גם היה אצל רבותיהם רב ושמואל, וכך אצל תלמידיהם רב חסדא ורבה, ²²⁴ כי כל אחד מבני הזוג יושב בישיבה אחרת.

בדור השלישי אמוראי א"י ממשיכים בדרך רבותיהם ביתר זהירות, בפחות העזה, ותוך התבססות על דברי רבותיהם.

א. המימרות

האמוראים הראשונים היורדים מארץ ישראל לבבל מביאים מעט מאד מסורות מתורת רבותיהם. הראשון שמעורר בבבל עניין בתורתה של ארץ ישראל, הוא עולא בן ישמעאל (בבבלי סתם עולא), המתקבל בפומבדיתא בברכה על ידי רבה ורב יוסף, בעוד שבסורא הוא נדחה ע"י רב חסדא באמירה: "מאן ציית לך ולרבי יוחנן רבך?" ²²⁵ בישיבת פומבדיתא האוזן כרויה לשמוע תורת א"י המובאת על ידי הנחותי – רב דימי, ורבין. היימן ומרגליות ²²⁶ נוטים לקבל את הסברה שהנחותי נשלחו לא"י על ידי ישיבת פומבדיתא, כדי להביא משם את תורתה. סברה זו קשה לקבלה נוכח העובדות הבאות:

- א. מתוך 3862 מימרות של אמוראי א"י שב-15 מסכתות המחקר, רק 111 מימרות של אמוראי א"י (3% ממימרות אמוראי א"י) נאמר במפורש שהובאו על ידי הנחותי או ע"י אמוראי בבל שבקרו בא"י. 471 מימרות נוספות (12% מהמימרות הארץ ישראליות) הן של הנחותי עצמם, ועוד 85 מימרות הן של אמוראי בבל שביקרו בא"י (עוד 2% אינן של אמוראי א"י, אף שניתן לראותן כמייצגות את תורת א"י).
- ב. הנחותי מסרו מימרות בודדות רובן בשם ר' יוחנן, אך כמעט שלא מסרו סוגיות.

²²¹ גיטין פ"ג ה"א מד ע"ד (1063/1) [תרגום: ריש לקיש אינו מערער על דברי ר' יוחנן כדי לחלוק עליו, אלא כדי להפיק את ההלכה. אם שמע ברייתא הוא מסתמך עליה ומערער, ואם לא שמע ברייתא הוא מבטל את דעתו מפני דעתו של ר' יוחנן].

²²² בבא מציעא פד ע"א [תרגום: בן לקיש, כאשר אמרתי דבר מה, היה מקשה לי עשרים וארבע קושיות והייתי מתרץ לו עשרים וארבעה תירוצים, ועל ידי כך התבהרה השמועה].

²²³ בארי, סדר תעניות כ"ד, עמ' 63.

²²⁴ ווייס, על היצירה הספרותית של האמוראים, עמ' 10.

²²⁵ שבועות י ע"ב.

²²⁶ היימן, תולדות תנאים ואמוראים; מרגליות, אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים, בערך רב דימי.

ג. הביקורת של אמוראי פומבדיתא על מהימנות מסירותיהם של הנחותי, כפי שבאה לידי ביטוי בבבלי, גם היא דוחה את האפשרות שהם שליחי הישיבה.²²⁷

ד. אילו היו הנחותי מביאים את תורת א"י כשליחות, היינו מוצאים בתלמוד יותר קבצי סוגיות, דוגמת הקובץ שבו הביא עולא את תשובות ר' אלעזר בעניינים שונים.²²⁸

נראה לי לכן, לקבל את סברתו של הלבני שהעברת המימרות האמוראיות האפודיקטיות נעשתה על ידי 'תנאים' – מסרנים,²²⁹ כולל העברת המימרות מא"י לבבל, ורק מיעוט המימרות של אמוראי א"י, הועברו על ידי חכמים - הנחותי, שלא דייקו במסירותיהם. החומר שהעבירו המסרנים כלל לא רק מימרות בודדות, אלא גם סוגיות קצרות וקובצי מימרות בעלי עניין משותף.

ב. הסוגיות

מסדרי שני התלמודים התייחסו לדבריהם של האמוראים הראשונים כמעט כאל דברי התנאים, ושילבו את מימרותיהם מארץ ישראל בבבלי, ואת המימרות מבבל בירושלמי, בדרך כלל מבלי לציין כמובאה. יוצאים מכלל זה הן מימרות שהציון הוא על ידי המביא: 'כי אתא ר"פ אמר', או 'אמרי במערבא' ו'בירושלמי' 'תמן אמרין'.

כאשר מסדר הבבלי מצטט משנה או ברייתא, הוא רומז למקורה במונחים: 'תנן' או 'דתנן' או 'כדתנן' 'והתנן', 'תניא' או 'תנו רבנן' 'דתניא' 'כדתניא' או 'מיתבי', לציון המקור ותפקידו של הציטוט. פתיחה באחד ממונחים אלו מרמזת גם על מטרת הבאת המקור התנאי.²³⁰

שונה ממנו מסדר הירושלמי, שהרבה פעמים מצטט מקורות תנאיים, ללא ציון את העובדה שהוא מביא ציטוט, ומבלי לרמוז למטרת ההבאה.

ברם, כאשר הובאה סוגיה ארץ ישראלית לבבל, היא שולבה בתוך הטקסט התלמודי, בדרך כלל בלא כל ציון שמדובר בסוגיה מיובאת, פרט למקרים בודדים בהם מובאית הסוגיה אחרי הפתיחה 'איתמר', פתיחה אשר אינה מעידה על הבאה ממקור שונה מהתלמוד הבבלי, כי היא משמשת גם להבאה ממקום אחר בתלמוד הבבלי עצמו.

האם יש הסבר לכך שהסוגיות הארץ ישראליות הוטמעו בתוך התלמוד הבבלי מבלי שיאמר שזו תורת א"י? האין זו עריכה מגמתית של התלמוד הבבלי הבא לנכס לעצמו את תורתם של אמוראי א"י? מגמה זו לא היתה קיימת אצל אמוראי בבל נקובי השם, שיחסם אל חכמי א"י הוא יחס של כבוד והערכה, שהתקיים גם כאשר בא"י כבר לא היו חכמים ששמשם נזכר בתלמוד.²³¹ יחס זה השתנה לאחר תקופת האמוראים בבבל, בימיהם של מסדרי התלמוד האנונימיים, והוא בא לידי ביטוי גלוי מאוחר יותר, על ידי רב שרירא גאון באומרו:

²²⁷ יבמות מה ע"א: "אמר ליה אבבי: מאי חזית דסמכת אדרב דימי? סמוך אדרבין!" וב סד ע"ב אומר אבבי לרבא "אבין דסמכא, יצחק סומקא לאו בר סמכא, אבין ישנו בחזרה, יצחק סומקא אינו בחזרה". (יצחק סומקא הוא יצחק בר יוסף. ראה אפשטיין, האמוראים, עמ' 322 הערה 214).

²²⁸ ירושלמי קידושין פ"א ה"ד ס ע"ב 1150/12; ובבבלי ב"ק יא ע"א וכתובות פב ע"א.

²²⁹ הלבני, בבא בתרא, עמ' 103.

²³⁰ אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 803 ואילך.

²³¹ כוונתי לפנית אמוראי בבל בדור השביעי אל חכמי א"י להכריע במחלוקת שבין אחרוני אמוראי בבל: "ההיא עיזא כרכוז דהואי בי ריש גלותא, דעקור מלא צנא דתרבא מינה, רב אחאי אסר, רב שמואל בריה דרבי אבהו אכל מיניה, קרי אנפשיה: מפרי פי איש תשבע בטנו. שלחו מתם: הלכתא כוותיה דשמואל בריה דרבי אבהו, והזהרו ברבינו אחאי, שמאיר עיני גולה הוא." (חולין נט ע"ב).

"כי אפילו רבתה תורה הרבה במקומות אחרין, ואולם ארבע אמות שלהלכה הנה הם, וזאת התורה הוא במקום סנהדרין וראשה הוא במקום משה רבנו, ומנהגות סנהדרין מהנה יוצאין"²³².

גם באגרתו מתייחס רב שרירא גאון לגדולי אמוראי א"י, אך אינו מזכיר את קיומו של תלמוד ארץ ישראלי, אלא בדרך אגב איזכור ענוותנותו של רבי,²³³ זאת על אף שיש להניח שמאז שירד רב סעדיה גאון לבבל לאחר ששהה תקופה בא"י, הגיע תלמוד זה לידיעת חכמי בבל. אם אכן כן הדבר, הרי שציון המקורות בתלמוד נעשה ככל הנראה מאוחר מתקופת האמוראים. לא נוכל להשיב בוודאות על שאלה זו אך היא צריכה להיות נגד עינינו.

הסוגיות הארץ ישראליות שבבבלי הן חומר שעבר שלב איסוף, ולעתים סידור ראשוני, והובאו לבבל עוד בטרם צורפו המימרות לסוגיה בעלת רצף לוגי, שתכליתו להגיע לסיכום הסוגיה על ידי הכרעת ההלכה. עריכה כזו הוגדרה על ידי בארי כעריכת מינימום של הסתפקות בהבאת מסורות מורכבות שלא חלה בהם יד עורך.²³⁴ הסוגיה כפי שהיא לפנינו בבבלי, כבר בלל בה העורך את דברי אמוראי א"י ואמוראי בבל, ובכך יצר אצל הקורא את הרושם, שמדובר במשא ומתן ישיר. למעשה אין הדבר כן, אלא כשהגיעו דבריהם של אמוראי א"י לבתי המדרש בבבל, התייחסו אליהם אמוראי בבל. למדו אותם, בחנו אותם, הקשו או העירו, ולעתים אף התפתח דיון בבלי ארוך, שקטע את רצף הסוגיה הארץ ישראלית, עד לבלי הכר שהייתה סוגיה כזו, שעמדה בפני עצמה.²³⁵ על דומה לכך אמר בן היתום: "בני בבל קפצו ונכנסו לתוך הברייתא". בן היתום ייחס תופעה זו לגבי הברייתות,²³⁶ אולם ניתוח הסוגיות מצביע על כך, שהתופעה מצויה גם בהרבה סוגיות אמוראיות ארץ ישראליות, בהם אנו מוצאים את אמוראי בבל 'קופצים ונכנסים' לתוך הסוגיה. קדם לבן היתום רש"י במסכת מגילה וזה לשונו:²³⁷

"הכי גרסינן: תנו רבנן בפסח קורין בפרשת מועדות כו' - ברייתא שלימה היא עד ו'שאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג', אלא שבעלי הגמרא אפסיקוה לפרש בכל מועד יום ביום מה תיקנו האחרונים, שנהגו לעשות שני ימים לקרות ביום שני, לפי שהברייתא נשנית בארץ ישראל שאין עושין יום טוב אלא יום אחד."

בחלק מהסוגיות תגובת אמוראי בבל באה רק בתום הדברים המובאים. במקרים מועטים תבוא פתיחה מקשרת בנוסח: "גופא", חזרה על המימרה הארץ ישראלית והתייחסות בבבלי אליה.²³⁸ האם זו תופעה אופיינית לתרבות הלימוד בישיבה הבבלי – להגיב תוך כדי ההבאה מהמקורות, או שזו ידו של המסדר שבחר לשים את הדברים במקום שבו הם מצויים, באמצע המקור המיובא ולא בסופו, כדי שלא יצטרך לחזור ולציין למה מתייחסים דברי האמורא הבבלי? בין אם כך ובין

²³² אגרת רש"י, ליקוטים, עמ' xxvii-xxviii. הרמב"ם חלק על הגאונים ונראה שכנגד דבריו אלה של רב שרירא גאון הדגיש בפתיחה להלכות ממרים (פ"א ה"א) כי "בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה תורה שנאמר על פי התורה אשר יורוך זו מצות עשה, וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת עליהן ולישען עליהן".

²³³ אגרת רש"י, פסקה פ"ה.

²³⁴ בארי, סדר תעניות כיצד, עמ' 181, 187.

²³⁵ מוסקוביץ, סוגיות מצוטטות, עמ' 32 והערה 8 והדברים נכונים גם לגבי הבבלי כאשר הוא מצטט סוגיה ארץ ישראלית.

²³⁶ רוזנטל, בני התלמוד הפסיקו וקפצו, עמ' 572.

²³⁷ מגילה לא ע"א.

²³⁸ בשתי סוגיות [בזבחים 56](#) [161] ו-[97](#) [162], בסוגיה אחת במנחות [96](#) [164], בסוגיה אחת בבכורות [44](#) [166], בשתי סוגיות בכריתות [8](#) [166] ו-[64](#) [167].

אם כך, התוצאה היא שלפנינו שני תלמודים שלובים זה בזה, עד לבלי הכר שבאו ממקורות שונים.²³⁹

כדי לשחזר את הסוגיה הארץ ישראלית המשוקעת בסוגיה הבבלית יש לנפות אותה בכמה נפות. תחילה יש להפריד בין המימרות האמוראיות שמקורן בא"י לבין אלו שמקורן בבבל, פעולה קלה יחסית אם מזהים נכון את האמורא הדובר והיכן הוא דובר. אחר כך יש להפריד בין סתם התלמוד המתלווה למימרות הארץ ישראליות, לבין סתם התלמוד הבבלי, פעולה קשה יותר, כי עדיין אין בידינו כלים בדוקים לצורך זה. יהיה זה פשטני מידי אם נייחס את כל הסתמות הקודמות לדברי אמוראי בבל, כסתמות ארץ ישראליות; ואת הסתמות הבאות לאחר דברי אמוראי בבבל כסתמות בבליות. גם הצעתו של ברודי להבחין בין הסתמות המוקדמות שהן 'שאלות' לבין סתמות מאוחרות יותר שהן 'סתירות' ולבין המאוחרות ביותר שהם 'דיונים',²⁴⁰ גם כן אינה יכולה להקל עלינו, כי אפשר שבא"י הסתמות העוסקות בסתירות, קדמו לאלו שבבבל, שכן אנו מוצאים כאלו בירושלמי, שהתשובה להן ניתנת על ידי אמורא מוקדם. לכן אבחנותינו הן בהכרח אינן מובהקות, ולכן לא כללנו את הסתמות בחשבון סופי של תרומת אמוראי ארץ ישראל לסדר קדשים, אלא רק את המימרות האמוראיות.

ג. הצפת הסוגיות הארץ ישראליות המוטמעות בבבלי.

כמעט שאין סוגיה ארץ ישראלית שאינה נקטעת על ידי אמוראי בבל. רובן של התערבויות אלו הן קצרות, וניתן בקלות להבחין ברצף הסוגיה הארץ ישראלית. אך לעיתים הפסקות אלו הן ארוכות, וקשה יותר להבחין, שהמימרות הארץ ישראליות המצוטטות, מהוות רצף משל עצמן. בצד אלו יש סוגיות בבליות שמצוטטות מימרה ארץ ישראלית אחת או יותר בתוך הסוגיה הבבלית לצורך הדיון.

להלן אדגים ארבע צורות של התערבות בבלי בתוך סוגיה ארץ ישראלית, לכל צורה אביא שתי דוגמאות ומראי מקום לדוגמאות נוספות. ההדגמה תעשה על ידי הפרדה בין הסוגיה הארץ ישראלית באות **מודגשת ומוגדלת**, לבין התייחסות של אמוראי בבל אליה, באות רגילה ובשורה מוזחת, ובדברי סתם התלמוד באות **מוקטנת ומוטה** ובשורה מוזחת.

1. סוגיות שבהן שולבה הערה בבלי קצרה בתוך הסוגיה הארץ ישראלית:

זבחים, סוגיה 41 כב ע"א

אמר ריש לקיש: כל המשלים למי מקוה משלים למי כוור, לרביעית אינו משלים.

למעוטי מאי? אילימא למעוטי טיט הנרוק, היכי דמי? אי דפרה שוחה ושוחה ממנו, אפי' לרביעית נמי! ואי אין פרה שוחה ושוחה ממנו, אפילו למקוה נמי אין משלים! אלא למעוטי יבחושין אדומין, אפילו בעינייהו נמי! דהא תניא, "רשב"ג אומר: כל שתחילת ברייתו מן המים מטבילין בו", ואמר רב יצחק בר אבדימי: מטבילין בעינו של דג!

²³⁹ ווייס, התהוות התלמוד, עמ' 88, מביא דוגמא מנדרים מג ע"א א"ר יוחנן מאי טעמא דר' יוסי וכו', של סוגיה ארץ ישראלית שעליה נוספים דברי רבא כהמשך, אלא שוויס סבור שדברי רבא הוכנסו על ידי מעתיק באופן מכני ואף רואה אפשרות שדבריו היו בצורת הערה על הגיליון. נראה מכאן שהוא סבור שהתלמוד הקדום הועבר בכתב, אף על פי שאינו אומר זאת במפורש.

²⁴⁰ ברודי, לתיארוך הסתמא בבבלי, עמ' 75

אמר רב פפא: למעוטי נתן סאה ונטל סאה, דתנן: ²⁴¹ "מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות, נתן סאה ונטל סאה - הרי זה כשר";

ואמר (רב) ²⁴² יהודה בר שילא אמר ר' ²⁴³ אסי א"ר יוחנן: עד רובו.

אמר רב פפא: אם קדח בו רביעית - מטבילין בו מחטין וצינוריות, הואיל ומהכשירה דמקוה אתיא.

א"ר ירמיה אמר ריש לקיש: מי מקוה כשירים למי כיוור.

למימרא, דלא מים חיים נינהו, והתניא: ²⁴⁴ "במים" ²⁴⁵ - ולא ביין, "במים" - ולא במזוג, "במים" לרבות שאר מים, וק"ו למי כיוור; מאי ק"ו למי כיוור? לאו דמים חיים נינהו! לא, (לקדוש) דקדיש. וקדישי מעליותא היא? והא תנא רבי שמואל: ²⁴⁶ מים שאין להם שם לווי, יצאו מי כיוור שיש להם שם לווי! אלא לאו דראויין למי כיוור, אלמא מים חיים נינהו!

תנאי היא, דאמר ר' יוחנן: מי כיוור - ר' ישמעאל אומר: מי מעין הן, וחכמים אומרים: שאר מימות הן.

בסוגיה ארץ ישראלית זו תלמידי ר' יוחנן מסייגים בשמו את דברי ריש לקיש, באמרם שאין ההשלמה יכולה להיות רוב מי המקוה או הכיוור אלא עד רובו. ²⁴⁷ ומוסיף ר' ירמיה שמשתמע מדברי ריש לקיש שמי מקוה ראויים למי כיוור ואין צורך במים חיים. סתם התלמוד הארץ ישראלית מקשה על כך מהספרא, ולבסוף ר' יוחנן מצטט ברייתא לפיה זו היא מחלוקת תנאים בין ר' ישמעאל לבין חכמים.

לתוך סוגיה ארץ ישראלית זו הכניס סתם התלמוד הבבלי דיון בנושא שולי – טיט הנרוק – והובאה בו ברייתא עם מה שאמר עליה רב יצחק בר אבדימי ומה שהוסיף על כך רב פפא שהסתייע במשנה ממקוואות. וגם "קפץ ונכנס" רב פפא שוב בעניין הנוגע למקוואות אך לא לסוגיית הכיוור – טבילת מחטים, ודבריו הוכנסו אחרי הסייג של ר' יוחנן, מבלי כל קשר למה שלפניו ומה שאחריו, ושוב הקשה סתם התלמוד מהספרא, ודן בה ללמוד ממנה איזה מים ראויים למי כיוור.

מנחות, סוגיה 92 נב ע"ב

**בעא מיניה רבי פרידא מרבי אמי: מנין לכל המנחות שהן באות מצה?
[אמר ליה רבי אמי] ²⁴⁸: מנלן? דכתיב בה - כתיב בה, דלא כתיב בה - כתיב בה:
"זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל!"**

²⁴¹ מקוואות פ"ז מ"ב: היו בו ארבעים סאה נתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר.

²⁴² בכל כתבי היד ללא תואר רב או ר'.

²⁴³ כך בכל כתבי היד ורק בדפוס וילנא שובש ל"רב".

²⁴⁴ ספרא, דבורא דנדבה, פרשה ה ה"ד: "במים ולא ביין במים ולא במזוג במים להכשיר את כל המים קל וחומר למי הכיוור".

²⁴⁵ ויקרא פ"ח (ו): ויקרב משה את אהרן ואת בניו וירחץ אתם במים.

²⁴⁶ בדפוס ר' שמואל ובכתבי היד "דבי שמואל", ובכ"י קולומביה "דבי ר' ישמעאל", המשך הסוגיה מחזק את גרסת כ"י קולומביה אף שהוא יחיד, אלא שהחלפת שמואל בישמעאל זה משיבושי מעתיקים.

²⁴⁷ רש"י: עד רובו - אם עירב בו ממינין הללו עד רובו של מקוה ולא רובו בכלל ע"י נתינת ונטילת סאה כשר.

²⁴⁸ כל ההוספות בסוגרים מרובעים בסוגיה זו הן הוספה שלי.

אמר ליה [רבי פרידא]: מצוה לא קא מיבעיא לי, כי קא מיבעיא לי – לעכב.

אמר ליה [רבי אמי]: לעכב נמי כתיב: "לא תאפה חמץ" אלא מצה.

מתקיף לה רב חסדא, ואימא: "לא תאפה חמץ" אלא שיאור!
שיאור דמאן? אי דר"מ, לר' יהודה מצה מעליא היא! אי דרבי יהודה, לר"מ חמץ מעליא
הוא! אי דר"מ לר"מ, מדלקי עליה חמץ הוא! אלא דר' יהודה לר' יהודה.

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק, ואימא: "לא תאפה חמץ" אלא חלוט!
חלוט מאי ניהו? רביכה, אי דאיכא רביכה כתיב בה רביכה, והא לא כתיב בה רביכה.
ואימא: דכתיב בה רביכה - מצוה ברביכה, ודלא כתיב בה רביכה - אי בעי רביכה לייתי,
אי בעי מצה לייתי!

מתקיף לה רבינא, ואימא: "לא תאפה חמץ" למיקס גברא בלאו בעלמא, ואיפסולי לא
מיפסלא! אלא מנלן? כדתניא: ²⁴⁹מצה - יכול מצוה? תלמוד לומר: תהיה, הכתוב קבעה
חובה.

**בעא מינה ר' פרידא מר' אמי: מנין לכל המנחות שנילושות בפורשין ומשמרן שלא
יחמיצו?**

[אמר ליה רבי אמי]: נלמדנה מפסח, דכתיב: "ושמרתם את המצות";
אמר ליה [רבי פרידא]: בגופה כתיב: "מצה תהיה", החייה. והא אפיקתיה לעכב!
**[אמר ליה רבי אמי]: אם כן, ליכתוב קרא מצה היא, מאי תהיה? שמעת מינה
תיתי.**

**אמרי ליה רבנן לרבי פרידא: רבי עזרא בר בריה דרבי אבטולס דהוא עשירי לר'
אלעזר בן עזריה דהוא עשירי לעזרא קאי אבבא,**
**אמר [רבי פרידא]: מאי כולי האי? אי בר אוריין הוא יאי, אי בר אוריין ובר אבהן
יאי, ואי בר אבהן ולא בר אוריין אישא תיכליה!**
אמרו ליה: בר אוריין הוא,

אמר להו [רבי פרידא]: ליעול וליתי. חזייה דהוה עכירא דעתיה, פתח ואמר:
**"אמרת לה' אדני אתה טובתי בל עליך" - אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך
הוא: רבונו של עולם, החזק לי טובה שהודעתוך בעולם, אמר לה: "טובתי בל
עליך", איני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני תחלה בעולם,
שנאמר: "לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בס".**

בסוגיה ארץ ישראלית זו מהדור השלישי מתנהל דו שיח בין ר' פרידא ור' אמי ובאמצע "קפצו
ונכנסו בני בבל" להתקיף. בדור השלישי מתקיף רב חסדא ואחריו הערה של סתם התלמוד על
דבריו, ובדור הרביעי מתקיף רב נחמן בר יצחק והערה של סתם התלמוד על דבריו, ובדור
החמישי מתקיף רבינא. בהמשך הסוגיה בא ר' עזרא לפני ר' פרידא ומתוארת "קבלת הפנים"
שנערכה לו.

בדומה לכך בזבחים [סוגיה 19](#) [168], [סוגיה 37](#) [170]; במנחות [סוגיה 8](#) [170], [סוגיה 151](#) [171];
בבכורות [סוגיה 33](#) [172], [סוגיה 64](#) [173], [סוגיה 125](#) [176]; בכריתות [סוגיה 1](#) [177], [סוגיה 44](#)
[4]; במעילה [סוגיה 2](#) [179], [סוגיה 33](#) [180]; בתמיד [סוגיה 8](#) [181].

²⁴⁹ ספרא, דבורא דנדבה, פרשה י (י"ב): "מצה יכול מצוה ת"ל תהיה הכתוב קבעה חובה".

זבחים, סוגיה 124 ע"א

אמר ר"ל: הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן - פטור, א"א שלא ירבה מין על חבריו ויבטלנו.

שמע מינה תלת: ש"מ איסורין מבטלין זה את זה, וש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא, וש"מ התראת ספק לא שמה התראה.

²⁵⁰ מתיב רבא: עשה עיסה מן חיטין ומן אורז, אם יש בה טעם דגן - חייבת בחלה. ואע"ג דרובא אורז! מדרבנן.

אי הכי, אימא סיפא: אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח! אלא, מין בשאינו מינו - בטעמא, מין במינו - ברובא.

ונשער מין במינו כמין בשאינו מינו!

דתנן: נתערב ביין - רואין אותו כאילו הוא מים,

מאי לאו רואין אותו ליין כאילו הוא מים! לא, רואין אותו לדם כאילו הוא מים.

אי הכי, בטל מיבעי ליה! ועוד תניא, ר' יהודה אומר: רואין אותו כאילו הוא יין אדום,

אם דיהה מראהו - כשר, ואם לאו - פסול!

תנאי היא, דתניא: דלי שיש בו יין לבן או חלב והטבילו - הולכין אחר הרוב; ר' יהודה

אומר: רואין אותו כאילו הוא יין אדום, אם דיהה מראהו - כשר, ואם לאו - פסול.

ורמינהי: דלי שהוא מלא רוקין והטבילו - כאילו לא טבל, מי רגלים - רואין אותו כאילו

הן מים, מלא מי חטאת - עד שירבו המים על מי חטאת;

מאן שמעת ליה דאית ליה רואין? רבי יהודה, וקתני דסגי ליה ברובא!

אמר אבבי, לא קשיא: הא דידיה, הא דרביה;

דתניא, רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל: אין דם מבטל דם, אין רוק מבטל רוק, ואין מי

רגלים מבטלין מי רגלים.

רבא אמר: בדלי שתוכו טהור וגבו טמא עסקינן,

דמדינא סגי להו בכל דהו, ורבנן הוא דגזרו בהו דילמא חייס עלייהו ולא מבטיל ליה,

וכיון דאיכא ריבויא לא צריך.

אמר רבא: אמור רבנן בטעמא, ואמור רבנן ברובא, ואמור רבנן בחזותא;

מין בשאינו מינו - בטעמא, מין במינו - ברובא, היכא דאיכא חזותא - במראה.

ופליגא דרבי אלעזר, ²⁵¹ דאמר רבי אלעזר: כשם שאין מצות מבטלות זו את זו, כך אין איסורין מבטלין זו את זו.

מאן שמעת ליה דאמר: אין מצות מבטלות זו את זו? הלל היא,

דתניא: אמרו עליו על הלל הזקן שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן, משום

שנאמר: ²⁵² "על מצות ומרורים יאכלוהו".

בסוגיה ארץ ישראלית זו חולקים ריש לקיש ור' אלעזר, ובין דברי ריש לקיש לבין דברי ר' אלעזר

²⁵³ רבא ואבבי, לדון במסקנות של הגמרא מדברי ריש לקיש. רש"י הרגיש בצורך "קפצו ונכנסו"

להדגיש שר' אלעזר מתייחס לדברי ריש לקיש, בגלל המרווח הגדול שנוצר בין דבריהם על ידי

דיונם של רבא ואבבי. לאחר דברי ר' אלעזר נוספה השלמה על ידי סתם התלמוד.

²⁵⁰ ראה הערה 231 לעיל.

²⁵¹ רש"י זבחים ע"א: ופליגא דרבי אלעזר - הא דריש לקיש דאמר איסורין מבטלין זה את זה.

²⁵² במדבר ט'

²⁵³ כדברי בן היתום על דברי אמוראי בבבל שנכנסו לתוך הברייתות. ראה רוזנטל, בני התלמוד הפסיקו וקפצו, עמ' 572.

גמ'. תנו רבנן: ²⁵⁴ "לא ישים עליהן שמן", ²⁵⁵ ואם שם - פסל; יכול יתן עליה לבונה", ואם נתן - פסל? תלמוד לומר: כי חטאת; יכול אף בשמן? תלמוד לומר: היא. ומה ראית לפסול בשמן ולהכשיר בלבונה? פוסל אני בשמן שאי אפשר ללקטו, ומכשיר אני בלבונה שאפשר ללקטו.

בעא רבה בר (רב הונא) [בר חנה] ²⁵⁶ מרבי יוחנן: נתן עליה לבונה שחוקה, מהו? משום דאפשר ללקטו, והא לא אפשר ללקטו, או דילמא משום דלא מיבלעא. והא נמי לא מיבלעא?

תא שמע: ²⁵⁷ ולבונה ילקטנה. דלמא חדא ועוד קאמר, חדא, דלא מיבלעא, ועוד, ילקטנה.

תא שמע: ²⁵⁸ מכשיר אני בלבונה שאפשר ללקטו. הכא נמי חדא ועוד קא אמר.

מאי הוי עלה?

אמר רב נחמן בר יצחק, ²⁵⁹ תניא: ²⁶⁰ מנחת חוטא ומנחת קנאות שנתן עליה לבונה - מלקט את הלבונה וכשרה; ואם עד שלא ליקט לבונתה חישב עליה, בין חוץ לזמנו בין חוץ למקומו, - פסול ואין בו כרת; ואם משליקט לבונתה מחשב עליה, חוץ למקומו - פסול ואין בו כרת, חוץ לזמנו - פיגול וחייבין עליו כרת.

ותיהוי פך, ואמאי פסלה במחשבה, דחוי הוא!

אמר אביי: חטאת קרייה רחמנא.

רבא אמר: הא מני? חנן המצרי הוא, דלית ליה דחויין;

דתניא, חנן המצרי אומר: אפילו דם בכוס, מביא חבירו שלא בהגרלה ומזווג לו.

רב אשי אמר: כל שבידו לא הוי דחוי.

אמר רב אדא: ²⁶¹ כוותיה דרב אשי מסתברא, דמאן שמעת ליה דאית ליה דחויין? רבי יהודה היא; דתנן, ²⁶² ועוד א"ר יהודה: נשפך הדם ימות המשתלח, מת המשתלח ישפך הדם;

ואילו היכא דבידו, תניא ²⁶³, ר' יהודה אומר: כוס היה ממלא מדם התערובות וזרקו זריקה אחת כנגד היסוד.

אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: נתן משהו שמן על גבי כזית מנחה - פסל;

מאי טעמא? "לא ישים" - שימה כל דהו, "עליה" - עד דאיכא שיעורא.

ואמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: נתן כזית לבונה על גבי משהו מנחה -

פסל;

²⁵⁴ ספרא, דבורא דחובה, פרשה י: לא יתן עליה לבונה, יכול אם נתן פסל ת"ל כי חטאת או כי חטאת יכול אפילו נתן עליה שמן ותהא כשירה ת"ל היא, ומה ראית להכשיר בלבונה ולפסול בשמן אחר שריבה הכתוב מיעט, מפני מה אני מכשיר בלבונה שהוא יכול ללקטו ופוסל בשמן שאין יכול ללקטו.

²⁵⁵ ויקרא פ"ה (יא)

²⁵⁶ בכתבי היד: רבה בר חנה

²⁵⁷ במשנתנו.

²⁵⁸ במשנתנו.

²⁵⁹ ראה הערה 231 לעיל.

²⁶⁰ תוספתא מנחות פ"ה ה"ז: "מנחת חוטא ומנחת קנאות שנתן עליה לבונה ולקט את הלבונה וכשרה עד שלא לקט את הלבונה וחישב עליו בין חוץ לזמנו בין חוץ למקומו אין בו משום פגול משלקט את הלבונה וחישב עליה חוץ למקומו פסול ואין בו כרת חוץ לזמנו פגל וחייבין עליו כרת".

²⁶¹ צ"ל: "רב שיא", ע"פ המקבילה בזבחים לד ע"ב (אי אפשר שרב אדא יתייחס לרב אשי)

²⁶² יומא פ"ו מ"א

²⁶³ תוספתא פסחים פ"ד ה"ב: "כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיו כהנים מדיחין את העזרה שלא כרצון חכמים כיצד מדיחין את העזרה פוקקין אותה ומרגילין לה אמת המים עד שנעשית נקייה כחלב ר' יהודה או' כוס היה ממלא מדם התערובות וזרקו זריקה אחת על גבי המזבח שאם נתערב דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו אמרו לו והלא אין מתקבל בכלי ודם שאין מתקבל בכלי פסול לגבי מזבח דבר אחר שהוא דם התמצית ודם התמצית פסול לגבי מזבח אמ' להם אם כן למה פוקקין את העזרה והיו מפקיעין הכהנים בדם עם רכובותיהן אמרו לו שבה הוא לכהנים שיהו מפקיעין בדם עם רכובותיהן ר' ליעזר בן יעקב או' כת שלישית הלכה וישבה לה בעזרת הנשים"

מאי טעמא? "לא יתן" כתיב, עד דאיכא נתינה, "עליה" – הוי רבוי אחר רבוי, ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט.
ואיכא דאמרי: אמר רב יצחק בר יוסף, בעי רבי יוחנן: נתן משהו שמן על גבי כזית מנחה, מהו?
מי בעינן שימה כנתינה או לא? תיקו.

סוגיה ארץ ישראלית זו הפותחת בשאלתו של רבה בר בר חנה לר' יוחנן בקשר לאמור במדרש, נותרת לכאורה ללא תשובה, וסתם התלמוד הארץ ישראלי מנסה למצוא תשובה במשנתו ובספרא, עד שרב יצחק בר יוסף מצטט תשובה המבוססת על שתי מימרות של ר' יוחנן, כאשר המימרה השניה מובאת תחילה כתשובה ברורה לשאלת רבה בר בר חנה, אלא שאחריה באה גרסה חלופית לפיה ר' יוחנן שואל לא לגבי לבונה אלא לגבי שמן, והתלמוד מסיים בתיקו. ותמוה הדבר שהרי בדף כג ע"א בסוגיה העוסקת ב"קומץ דמנחת חוטא ששמנו - רבי יוחנן אומר: פסול", והרי זוהי לכאורה השאלה כאן, ולכן צריך לומר שהגרסה הראשונה היא הנכונה ולא האיכא דאמרי.

בדומה לכך בזבחים [סוגיה 12](#) [182], [סוגיה 23](#) [183], [סוגיה 99](#) [184], [סוגיה 197](#) [185]; במנחות [סוגיה 4](#) [187], [סוגיה 40](#) [189], [סוגיה 91](#) [191]; בבכורות [סוגיה 4](#) [192], [סוגיה 72](#) [193], [סוגיה 107](#) [195]; בכריתות [סוגיה 12](#) [196], [סוגיה 22](#) [196], [סוגיה 64](#) [167]; בתמורה [סוגיה 4](#) [197], [סוגיה 21](#) [198], [סוגיה 37](#) [200].

3. סוגיות שבהן שולב דיון בבלי ארוך, שבקושי ניתן לזהות את הסוגיה הארץ ישראלית, בשל המרווח הגדול שנוצר בין חלקיה של הסוגיה, על ידי הדיון הבבלי.

זבחים, סוגיה 48 כה ע"ב

אמר רבי זירא אמר רבי [יוחנן]²⁶⁴: הצורם און הפר ואח"כ קיבל דמו - פסול, שנאמר: "ולקח מדם הפר", פר שהיה כבר.

אשכחן קדשי קדשים, קדשים קלים מנלן

אמר רבא, תניא: (שמות יב) "שה תמים זכר בן שנה" - שיהא תמים וכן שנה בשעת שחיטה; בקבלה, בהולכה, בזריקה מניין? ת"ל: יהיה, כל הוייתו לא יהיו אלא תם וכן שנה. איתביה אבני, "רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה, שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב - זורק את הדם".²⁶⁵ תרגומא: אבן שנה. ומי איכא מידי דבשעת שחיטה בן שנה, בשעת הולכה וזריקה בן שנים? אמר רבא, זאת אומרת שעות פוסלות בקדשים.

²⁶⁴ הוספתי לפי הגהת הב"ח לפי שכל המסירות בסוגיה הן בשמו של ר' יוחנן, אבל בכ"י מינכן 95 "א"ר זירא א"ר הצורם וכו', בכ"י פריז "א"ר זירא א"ר הצורם וכו', בכ"י קולומביה "אמ' ר' חייא אמ' רב הצורם וכו'" (בכ"י זה חסרות לפני כן שורות אחדות ונראה שהמלים א"ר חייא שיכות לקטע שחסר), בכ"י ותיקן 118 "א"ר שילא אמר רב הצורם וכו'" ואין זה סביר לפי שרב היה אמורא של רב שילא וגם מופיע רק פעם אחת בברכות מט ע"ב ובכ"י מינכן חסר המשפט כולו, ונראה לי ששם צריך להיות רבה בר שילא שמסר הרבה פעמים בשם רב), בכ"י ותיקן 121 "אמר ר' זירא הצורם וכו'".

²⁶⁵ תוספתא זבחים פ"ד ה"ג

אמר רבי אמי אמר רבי אלעזר: היא בפנים ורגליה בחוץ, חתך ואח"כ שחט - כשירה, שחט ואחר כך חתך - פסולה.

חתך ואח"כ שחט כשרה? בעל מום קא מקריב!
אלא אימא: [חתך ואח"כ קיבל - כשרה] קיבל ואח"כ חתך - פסולה.
חתך ואח"כ קיבל כשרה? והא א"ר זירא: הצורם און בבכור ואח"כ קיבל דמו - פסול,
שנאמר: "ולקח מדם הפר", פר שהיה כבר!
א"ר חסדא אמר אבימי: חותך באבר עד שמגיע לעצם.
קיבל ואח"כ חתך - פסולה.
שמעת מינה: דם המובלע באברים דם הוא!
דלמא משום שמנונית?
שמעת מינה: בשר קדשים קלים שיצא לפני זריקת דם - פסול!
דלמא בקדשי קדשים?

ת"ר: קדשי קדשים - שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון; עמד בדרום והושיט ידו לצפון ושחט - שחיטתו כשרה, קיבל קבלתו פסולה; הכניס ראשו ורובו - כאילו נכנס כולו; פרכסה ויצתה לדרום וחזרה - כשרה. קדשים קלים - שחיטתן בפנים וקיבול דמן בכלי שרת בפנים; עמד בחוץ והכניס ידו לפנים ושחט - שחיטתו כשרה, קיבל - קבלתו פסולה; והכניס ראשו ורובו - כאילו לא נכנס; פרכסה ויצתה לחוץ וחזרה - פסולה.
שמע מינה: בשר קדשים קלים שיצא לפני זריקת דמים - פסולים!

דילמא באליה ויותרת הכבד ושתי כליות?

בעא מיניה אבוה דשמואל משמואל: היא בפנים ורגליה בחוץ, מהו?
א"ל: כתיב: "והביאום לה", עד שתהא כולה לפנים.

תלה ושחט, מהו?

א"ל: כשרה,

א"ל: אישתבשת, בעינן שחיטה על ירך וליכא.

נתלה ושחט, מהו?

אמר ליה: פסולה,

אמר ליה: אישתבשת, שחיטה על ירך ולא שוחט על ירך.

נתלה וקבל, מהו?

אמר ליה: כשרה,

אמר ליה: אישתבשת, אין דרך שירות בכך.

תלה וקיבל, מהו?

אמר ליה: פסולה,

אמר ליה: אישתבשת, שחיטה על ירך ולא קבלה על ירך.

אמר אביי: בקדשי קדשים כולן פסולות, בר מנתלה ושחט; בקדשים קלים כולן כשרות, בר מן נתלה וקיבל.

אמר רבא: מאי שנא תלה וקיבל בקדשים קלים דכשרה? דאזיר פנים כפנים דמי, בקדשי קדשים נמי אזיר צפון כצפון דמי!

אלא אמר רבא: בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים - כשרות, בר מן תלה ושחט בקדשי קדשים; נתלה וקיבל - בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים.

בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: הוא בפנים וציציתו בחוץ, מהו?

אמר ליה [ר' זירא]²⁶⁶: לאו אמרת והביאום לה' - עד שתבא כולה לפנים? הכא נמי "בבואם אל אהל מועד"²⁶⁷. עד שיבא כולו לאהל מועד.

סוגיה ארץ ישראלית זו שעניינה במשנת זבחים פותחת בדברי ר' זירא (אולי בשם ר' יוחנן), המשכה בדברי ר' אמי בשם ר' אלעזר, ובסוף שאלת ר' ירמיה לר' זירא ותשובתו. סוגיה זו נקטעת

²⁶⁶ החוספה שלי

²⁶⁷ שמות פכ"ח (מג)

מספר פעמים, תחילה על ידי שאלה רטורית עליה דנים רבא ואבאי. אחר כך היא נקטעת על ידי ברור של סתם התלמוד המצטט את ר' זירא, ופתרון של רב חסדא בשם אבימי ואחריו דיון של סתם התלמוד. בעקבות זאת מובאית סוגיה בבבלי קדומה ובה סדרת שאלות ששאל אבוב דשמואל את שמואל בנו בענייני זבחים, והורה לו בשונה ממה שהשיב לו שמואל. סדרת שאלות זו סוכמה על ידי אבאי ורבא. בסוף הושלמה הסוגיה הארץ ישראלית בשאלת ר' ירמיה ובתשובת ר' זירא.

²⁶⁸כריתות, סוגיה 39 יח ע"ב

ת"ר: אכל ספק חלב ונודע לו, ספק חלב ונודע לו - רבי אומר, אומר אני: כשם שמביא חטאת על כל אחת ואחת, כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת; רבי יוסי ברבי יהודה ור' אלעזר ורבי שמעון אומרים: אין מביא אלא אשם תלוי אחד, שנאמר: "על שגגתו אשר שגג",²⁶⁹ אפילו על שגגות הרבה אינו חייב אלא אחת. אמר ר' זירא, כאן שנה רבי: ידיעות ספק מחלקות לחטאות.

רבא אמר: אין ידיעות ספק מחלקות לחטאות, אלא הכי קתני: כשם שאם היתה לו ידיעה ודאי - מביא חטאת על כל אחת ואחת, כך אם היתה לו ידיעת ספק - מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. א"ל **אבאי**: ואת לא תסברא ידיעות ספק מחלקות לחטאות? דאי סלקא דעתך ידיעות [ספק] אין מחלקות לחטאות וחטאת אחת מביא, אמאי מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת? והתניא, כללו של דבר: כל שחלוקין בחטאות חלוקין באשמות!

גרסה I

אמר ליה **רבא בר חנן לאבאי**, ולדידך דאמרת: ידיעות ספק מחלקות לחטאות, אלא מעתה, אכל כזית חלב לפני יום הכיפורים וכזית חלב אחר יום הכיפורים, ויוה"כ במקום אשם תלוי קאי, הכי נמי דמביא שתי חטאות? הא בהעלם אחת אכלינן!
א"ל **אבאי**: ומאן לימא לן דיום הכיפורים מכפר על דלא מתידע ליה? דילמא והוא דמתידע ליה!
א"ל **רבא**: הודע ולא הודע תנן.

גרסה II

איכא דאמרי, אמר ליה **רבא בר חנן לאבאי**: מה אילו אכל כזית חלב שחרית ביום הכיפורים וכזית חלב במנחה ביוה"כ, הכי נמי דמיחייב שתי חטאות?
א"ל **אבאי**: ומאן לימא לן דיוה"כ כל שעתא מכפר? דילמא כוליה יומא מאורתא!
א"ל, (רבה בב"ח תרדא) [**רבא** תרדא]²⁷⁰ תניא: הרי שבא לידו ספק עבירה ביוה"כ אפילו עם חשיכה - פטור, שכל היום מכפר.
מתלב **רב אידי בר אבין**: אכל ושתה בהעלם אחת - אינו חייב אלא חטאת אחת, והא בין אכילה לשתיה אי אפשר דלא הוה שהות ביום דמתידע ליה, וכפר ליה, דיוה"כ במקום אשם תלוי קאי, וקתני: אינו חייב אלא חטאת אחת, ואי סלקא דעתך ידיעות ספק מחלקות לחטאות, ליחייב שתי חטאות!

אמרי: כי אמר ר' זירא - לרבי, הא רבנן היא. והא מדסיפא רבי היא, דקתני: שתה ציר או מורייס - פטור, הא חומץ - חייב, ומני? רבי היא, דתניא: חומץ אין משיב את הנפש, רבי אומר, אומר אני: חומץ משיב את הנפש, ומדסיפא רבי, רישא נמי רבי! אמרי: סיפא רבי, רישא רבנן.

איתיביה רבא: אכל היום אכל למחר, נהנה היום נהנה למחר, אכל היום נהנה למחר, נהנה היום אכל למחר, ואפילו מכאן ועד שלש שנים, מנין שהן מצטרפין זה עם זה? ת"ל: (ויקרא ה') "תמעול מעל" - ריבה; ואמאי? הא כיפר עליה יום הכפורים.

²⁶⁸ זו היא דוגמא קיצונית של "התעללות" עורך המסכת בסוגיה הארץ ישראלית. הסוגיה ראשיתה בסוגיה 37 [201] והיא נקטעת על ידי סוגיה 38 וממשיכה בסוגיה 39 המובאית כאן, וגם כאן נקטעת על ידי דיוני אמוראי בבל.

²⁶⁹ ויקרא פ"ה (י"ח)
²⁷⁰ כך בכל כתבי היד.

אמרי: כי מכפר יוה"כ על איסורא, על ממונא לא מכפר. ואיבעית אימא: כי מכפר יוה"כ על כוליה שיעורא, על פלגא דשיעורא לא מכפר.

וכן אמר ריש לקיש, כאן שנה רבי: ידיעות ספק מחלקות לחטאות.
רבי יוחנן אמר: אין ידיעות ספק מחלקות לחטאות, אלא הכי קתני: כשם שאם היתה לו ידיעה ודאי - מביא על כל אחת ואחת, כך אם היתה לו ידיעות ספק - מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת.

בשלמא לרבי יוחנן, היינו דקא תלי לאשם בחטאת, אלא לריש לקיש, חטאת באשם מיבעיא ליה? קשיא.

ורמי דר' יוחנן אדר' יוחנן, ורמי דריש לקיש אדריש לקיש.
דתניא: שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, והלך בראשון ולא נכנס, בשני נכנס - חייב, הלך בראשון ונכנס - (פטור, בשני נכנס - חייב, הלך בראשון ונכנס) והזהר ושנה וטבל, והלך בשני ונכנס - חייב, רבי שמעון פוטר בזו, ר"ש בן יהודה פוטר בכולן משום רבי שמעון. ואפילו בקמייתא?

אמר רבא: הכא במאי עסקינן - כגון שהלך בראשון, ובשעת הילוכו בשני שכח שהלך בראשון, ובהא פליגי, ת"ק סבר: מקצת ידיעה כידיעה דמיא, ור"ש סבר: מקצת ידיעה לאו כידיעה דמיא.
אמר מר: הלך בראשון ונכנס והיזהר וטבל, והלך בשני ונכנס - חייב. אמאי חייב? הא לא הוי ליה ידיעה!

אמר ריש לקיש: הא מני? רבי ישמעאל היא, דלא בעי ידיעה בתחלה;
רבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן, כאן עשו ספק ידיעה כידיעה.

סלקא דעתך כאן עשו והוא הדין לכל התורה כולה, קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, קשיא דריש לקיש אדריש לקיש! בשלמא דר' יוחנן אדר"י לא קשיא, כאן עשו, אבל בכל התורה כולה לא, מאי טעמא? הכא גבי טומאה כתיב: ²⁷¹ "ונעלם ממנו והוא טמא", ידיעה דאית בה נמי ספק חייב קרא, אבל בכל התורה כולה כתיב: ²⁷² "או הודע אליו חטאתו", אי אית ליה ידיעה הוא דמחייב; אלא לר"ל קשיא, אדמוקים לה כר' ישמעאל לוקמה כרבי! הא קמ"ל, דר' ישמעאל נמי לא בעי ידיעה בתחלה. הא מתניתין היא! דתנן, רבי ישמעאל אומר: ונעלם [ונעלם] (ממנו) שתי פעמים, לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש! איצטריך, סלקא דעתך אמינא: מקרא לית ליה, מגמרא אית ליה, קמ"ל.

סוגיה ארץ ישראלית זו היא סוגית המשך שראשיתה [בסוגיה 37](#) [201] והיא נקטעת על ידי סוגיה 38 שהיא סוגיה בבבלי דומה, וממשיכה כאן. הסוגיה היא מהדור השלישי, בה פותח ר' זירא במימרה שכבר אמרה ריש לקיש לפני כן, וחלק עליו ר' יוחנן. עורך הסוגיה הקדים והביא את עמדת ר' יוחנן על ידי רבא ²⁷³ ותגובת אביו שתומכת בדברי ר' זירא. בעיקבות זאת הובא דיון בין רבא בר חנן אביו ורבא, המובא בשתי גרסאות שונות. לאחר מכן באה קושית רב אידי בר אבין והסבר של סתם התלמוד וקושית רבא והסבר של סתם התלמוד. ובסוף חוזר העורך לסוגיה הארץ ישראלית למחלוקת ריש לקיש ור' יוחנן וברור של סתם התלמוד. והובאה עוד מחלוקת של ריש לקיש ור' יוחנן ממסכת שבועות וברור של סתם התלמוד.
הקפיצה של בני בבל לתוך הסוגיה הארץ ישראלית בולטת מאד בראש דף יח ע"ב "אמר ר' זירא, כאן שנה רבי: ידיעות ספק מחלקות לחטאות", ובסופו של אותו הדף לאחר משא ומתן ארוך של אמוראי בבלי, בא ההמשך - "וכן אמר ריש לקיש, כאן שנה רבי: ידיעות ספק מחלקות לחטאות".

²⁷¹ ויקרא פ"ה (ב)

²⁷² ויקרא פ"ד (כג) (כח)

²⁷³ ראה דור, תורת א"י בבבלי, עמ' 12 ובהמשך הפרק.

בדומה לכך בזבחים [סוגיה 56](#) [161], [סוגיה 126](#) [202]; במנחות [סוגיה 82](#) [205], [סוגיה 97](#) [210], [סוגיה 150](#) [212], [סוגיה 191](#) [214]; בבכורות [סוגיה 13](#) [217], [סוגיה 50](#) [221], [סוגיה 117](#) [223]; בכריתות [סוגיה 61](#) [226]; בתמורה [סוגיה 30](#) [227].

4. בסוגיות רבות באה ההערה או הדיון של אמוראי בבל בסוף הסוגיה הארץ ישראלית ולא בתוכה.

זבחים, סוגיה 23 יד ע"א

"רבי שמעון מכשיר בהילוך".

א"ר שמעון בן לקיש מודה רבי שמעון בהולכת חטאות הפנימיות שמחשבה פוסלת בהו, הואיל ועבודה שאין יכול לבטלה.

- **והאמר רבי שמעון: כל שאינו על מזבח החיצון כשלמים אין חייבין עליו משום פיגול!**

א"ר יוסי ברבי חנינא: מודה היה לפסול, מקל וחומר, ומה שלא לשמן שהוכשרו בשלמים - פסול בחטאת, חוץ לזמנו שפוסל בשלמים - אינו דין שיפסול בחטאות.

- **ואשכחן חוץ לזמנו, חוץ למקומו מנלן?**

- **אי מחוץ לזמנו, מה לחוץ לזמנו שכן כרת! אי משלא לשמה, שכן נוהג בבמה! (חיוב)²⁷⁴**

- **שלא לשמן במאי נוהג? בפסח וחטאת, פסח וחטאת בבמה לא קרבו.**

ואיבעית אימא: הקישא הוא, שלישי - זה חוץ לזמנו, פיגול [זה] חוץ למקומו.

אמר רבא: אם תימצי לומר ר' שמעון סבר לה כבריה, דאמר: בין האולם ולמזבח צפון, אין מחשבה מועלת בהולכת חטאות הפנימיות אלא מפתח אולם ולפנים; ואם תמצי לומר סבר לה כרבי יהודה, דאמר: תוך עזרה מקדש, אין מחשבה מועלת בהולכת סילוק בזיכין אלא מפתח היכל ולחוץ; ואם תמצי לומר סבר: קדושת היכל ואולם חדא היא, אין מחשבה מועלת אלא מפתח אולם ולחוץ; ואם תמצי לומר: תוך הפתח כלפנים, אין מחשבה מועלת אפילו פסיעה אחת אלא בכדי הושטת ידו; ואם תמצי לומר סבר: הולכה שלא ברגל לא שמה הולכה, אין מחשבה מועלת כלל.

זו היא סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני, ובעקבותיה מעלה רבא שורת הצעות להסבר סברתו של ר' שמעון.

מנחות, סוגיה 39 כג ע"א

איתמר: קומץ דמנחת חוטא ששמנו - רבי יוחנן אומר: פסול, וריש לקיש אמר: הוא עצמו משכשכו בשירי הלוג ומעלהו.

²⁷⁵ **"לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה!" ההוא שלא יקבע לה שמן והכתיב: כחברותיה.**

²⁷⁴ אין בכתבי היד ונוסף בד"ו והושם בסוגריים בדפוס וילנה.
²⁷⁵ ויקרא פ"ה (יא)

איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש: חרב שנתערב בבלול - יקריב, רבי יהודה אומר: לא יקריב;²⁷⁶

מאי לאו קומץ דמנחת חוטא דאיערב בקומץ דמנחת נדבה! לא, מנחת פרים ואילים במנחת כבשים.

והא בהדיא קתני לה: מנחת פרים ואילים במנחת כבשים, וחרב שנתערב בבלול - יקרב, רבי יהודה אומר: לא יקרב! פירוש קמפרש לה.

בעי רבא: קומץ שמיצה שמנו על גבי עצים, מהו? חיבורי עולין כעולין דמו, או לאו כעולין דמו?

אמר ליה רבינא לרב אשי: לאו היינו דרבי יוחנן וריש לקיש:

דאיתמר: המעלה אבר שאין בו כזית ועצם משלימו לכזית - רבי

יוחנן אמר: חייב, ריש לקיש אמר: פטור;

רבי יוחנן אמר חייב, חיבורי עולין כעולין דמו,

ור"ל אמר פטור, חיבורי עולין לאו כעולין דמו!

תיבעי לר' יוחנן, ותיבעי לריש לקיש;

תיבעי לר' יוחנן, עד כאן לא קא אמר ר' יוחנן

התם אלא בעצם דמינא דבשר הוא, אבל האי

דלאו דמינא דקומץ הוא לא,

או דלמא אפי' לריש לקיש לא קא אמר אלא

בעצם דבר מפרש הוא, ואי פריש לאו מצוה

לאהדורי, אבל שמן דלאו בר מפרש הוא לא,

או דלמא לא שנא? תיקו.

בסוגיה ארץ ישראלית זו חולקים ר' יוחנן וריש לקיש והיא נדונה בבבל בדור הרביעי על ידי רבא. בדור הששי מעלה רבינא המעלה בפני רב אשי מחלוקת נוספת של ר' יוחנן וריש לקיש הדומה למחלוקתם בסוגיתנו, והעורך מוסיף התייחסות של סתם התלמוד בסוף הסוגיה.

בדומה לכך בזבחים [סוגיה 137](#) [229], [סוגיה 183](#) [230], [סוגיה 198](#) [230]; במנחות [סוגיה 42](#) [231], [סוגיה 88](#) [232], [סוגיה 94](#) [233], [סוגיה 95](#) [235]; בבכורות [סוגיה 21](#) [236], [סוגיה 44](#) [166], [סוגיה 112](#) [237]; בכריתות [סוגיה 3](#) [238], [סוגיה 5](#) [240], [סוגיה 24](#) [241], [סוגיה 64](#) [167]; בערכין [סוגיה 5](#) [242], [סוגיה 11](#) [242]; בתמורה [סוגיה 13](#) [243], [סוגיה 17](#) [244], [סוגיה 24](#) [245]; במעילה [סוגיה 3](#) [245], [סוגיה 10](#) [246], [סוגיה 19](#) [246].

הסוגיות שהודגמו מראות שניתן להציף את הסוגיות הארץ ישראליות על פני הסוגיות הבבליות, למרות שהטמעתן של הסוגיות הארץ ישראליות בתוך הסוגיה הבבלית כוללת גם הטמעה לשונית וסגנונית - דהיינו "בבליזציה" של הירושלמי. לחלק מהסוגיות הארץ ישראליות שהוטמעו בבבלי יש מקבילות בירושלמי. על מידת הזהות בין הסוגיה הארץ ישראלית שבבבלי לבין מקבילתה שבירושלמי אעמוד בחלק השלישי של העבודה. בהמשך נבחין בין הסוגיות שתשתיתן הונחה על ידי אמוראי א"י, ואמוראי בבל הוסיפו עליהם נדבך או נדבכים נוספים; לבין הסוגיות שתשתיתן הונחה על ידי אמוראי בבל, ודברי אמוראי א"י הובאו כסיוע או כדי להקשות. הבחנה זו תעשה לכל מסכת בנפרד כדי לעמוד על המיוחד

²⁷⁶ תוספתא, מנחות פ"ד ה"ד.

שבה, ומתוך מגמה להבין את פשר השוני בין המסכתות, מדוע במסכת אחת התשתית הארץ ישראלית היא גורם מכריע להתהוותה של המסכת, ואילו במסכת אחרת תרומת אמוראי א"י היא שולית בלבד.

בדיון בכל מסכת נברר את המשתנים הבאים:

- א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות המסכת;
 - ב. באיזו מידה מכסים אמוראי א"י את משניות המסכת. למדד זה שני מרכיבים:
 - ב.1. מידת הכיסוי של המשניות על ידי **סוגיות** שתשתיתן היא ארץ ישראלית.
 - ב.2. מידת הכיסוי של המשניות על ידי **מימרות** של אמוראי א"י.²⁷⁷ מאחר שגם סוגיות שתשתיתן בבבל ודברי אמוראי א"י מובאים בהן רק כסיוע, מעידות על עיסוקם של אמוראי א"י בענייני המסכת.
- בסיכום נשרטט תמונה כוללת לסדר קדשים, מעבר לשוני שבין המסכתות השונות.

מסכת זבחים

מסכת זבחים, או כפי שהיא נקראת בתלמוד 'שחיטת קדשים'²⁷⁸ (בניגוד ל'שחיטת חולין') מחולקת ל"ד פרקים, ובה 66,715 תיבות.²⁷⁹ המסכת עוסקת כולה בענייני עבודת הקרבנות הבאים מן החי, כיצד יש לעשותם, ובאלו תנאים הם נפסלים. בעבודה נידונות 201 הסוגיות האמוראיות שבמסכת, בהן מופיעה או מצוטטת לפחות מימרה אמוראית אחת, ואינה עוסקת בסוגיות של סתם התלמוד בלבד, ובסוגיות שבהן ברייתות בלבד. כבר רז"פ²⁸⁰ עמד על כך שבמסכת זבחים ראשי המדברים הם ר' יוחנן וריש לקיש וחכמים נוספים מא"י. רז"פ²⁸¹ טען כי המבחן שעורך אבוח דשמואל לשמואל בנושא זבחים,²⁸² מלמד שלמדו קדשים בבבל בזמן הקדום על ידי ראשוני האמוראים. טענה זו נתמכת על ידי זוסמן שהצביע על כך שרב ושמואל למדו ששה סדרי המשנה,²⁸³ ואפשר להוסיף עליהם את אבוח דשמואל שרבות ממימרותיו מצוטטות בירושלמי.²⁸⁴

- א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות המסכת?
- ניתוח של המסכת מעלה כי מתוך 201 הסוגיות האמוראיות שבמסכת, ב- 140 סוגיות (70%) הרובד הבסיסי של הסוגיה הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, וביתר 61 הסוגיות (30%) הרובד הבסיסי הוא מאוחר יותר.

²⁷⁷ בסיכום אתיחס גם למידת הכיסוי של הפרקים על ידי אמוראי א"י, וזאת מאחר שהפרק הוא יחידת הלימוד של האמוראים, כפי שאנו מוצאים זאת ביבמות ט ע"א: "והרי איסור מצוה ואיסור קדושה, דפליגי רבי עקיבא ורבנן, וקתני! בפרקין קא אמרינן". זה נאמר בפרק א', ואילו מחלוקת ר' עקיבא וחכמים היא בפרק ד'. וכן במנחות צב ע"ב: כי קשיא אמתני' דהך פירקא דכל המנחות באות.

²⁷⁸ ב"מ קט ע"ב, סנהדרין נא ע"ב, וזבחים מה ע"א.

²⁷⁹ לפי נתוני האקדמיה ללשון העברית – המילון ההיסטורי.

²⁸⁰ פרנקל, מבוא הירושלמי, מה ע"ב

²⁸¹ פרנקל, מבוא התלמוד, עמ' 110

²⁸² **בסוגיה 48 עמ' 73** לעיל.

²⁸³ זוסמן, זרעים וטהרות, עמ' 23,253,269,273

²⁸⁴ כמו למשל בסוגיה **12** [182] שמקורה בירושלמי ופותחת בדבריו.

קרוב לשלושה רבעים מכלל הסוגיות האמוראיות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי ארץ ישראל; מתוכן 13 סוגיות²⁸⁵ ארץ ישראליות שדיונם הוא בעקבות מימרה של אמורא בבלי מוקדם שמימרותיו הגיעו לא"י ומצויות בירושלמי, או שהוא עצמו הגיע לא"י.

פחות מרבע מכלל הסוגיות האמוראיות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים הוא של אמוראי בבלי, ועוד כ-4% הם של אמוראי בבלי שלמדו בא"י (רב, רב כהנא ורב ספרא).

ברור אם כן שתרומתם של אמוראי א"י להתהוותה של מסכת זבחים בתלמוד הבבלי היא עיקרית.²⁸⁶

מכלל 201 הסוגיות האמוראיות שבמסכת זבחים, 27 סוגיות נפתחות ע"י 12 אמוראים בני הדור הראשון – רק אחד מהם – שמואל – לא למד בא"י, כל היתר הם ארץ ישראליים או שלמדו בארץ ישראל.²⁸⁷

61 סוגיות נפתחות על ידי 14 אמוראים בני הדור השני. מהן 45 סוגיות (75%), נפתחות על ידי 9 אמוראי א"י, ורק 16 סוגיות (25%) נפתחות על ידי 5 אמוראי בבלי, מהם אחד שעלה לא"י²⁸⁸. אמוראי בבלי הם: רב הונא²⁸⁹ הפותח 9 סוגיות,²⁹⁰ רב אדא בר אהבה הפותח סוגיה אחת,²⁹¹ רב יהודה הפותח סוגיה אחת,²⁹² ועוד שתי סוגיות משמם של רב או שמואל,²⁹³ ורבינא בר שילא הפותח סוגיה אחת.²⁹⁴

52 סוגיות נפתחות על ידי 28 אמוראים בני הדור השלישי – רק 16 סוגיות (31%) נפתחות על ידי 10 אמוראי בבלי. רבה פותח סוגיה אחת,²⁹⁵ רב יוסף פותח 4 סוגיות,²⁹⁶ רב חסדא פותח 2 סוגיות,²⁹⁷ רב נחמן פותח 2 סוגיות,²⁹⁸ רב יצחק בר אבין פותח סוגיה אחת,²⁹⁹ רב יצחק בר אבדומי פותח סוגיה אחת,³⁰⁰ רב אחדבוי בר אמי פותח סוגיה אחת,³⁰¹ רב ששת פותח 2 סוגיות,³⁰² רב אחא בר יעקב פותח סוגיה אחת,³⁰³ ורב ספרא פותח סוגיה אחת.³⁰⁴

²⁸⁵ אלו הן סוגיות 51 [247], 56 [161], 78 [248], 89 [249], 95 [251], 98 [251], 101 [253], 113 [254], 136 [255], 138 [256], 145 [257], 175 [257], 179 [268].

²⁸⁶ ראה פירוט בלוח מספר 28.

²⁸⁷ ראה פירוט בלוח מספר 29.

²⁸⁸ רב כהנא – סוגיה 199 [258].

²⁸⁹ בסוגיה 121 בדף עז ע"ב הוא מתייחס לברייתא

²⁹⁰ סוגיות 20 [258], 31 [3], 34 [259], 62 [259], 100 [259], 102 [260], 121 בדף עז ע"ב, סוגיה 186 ב קי"ב ע"א סוף פרק י"ג, ו-194 [261].

²⁹¹ סוגיה 131 [261].

²⁹² סוגיה 46 בדף כד ע"א,

²⁹³ סוגיה 30 בדף יח' ע"ב וסוגיה 127 ב פב' ע"א

²⁹⁴ סוגיה 143 [262].

²⁹⁵ סוגיה 8 [263].

²⁹⁶ סוגיות 36 [263], 72 [263], 96 [264], ו-118 [264]

²⁹⁷ סוגיות 42 בדף כב' ע"ב, ו-110 [264]

²⁹⁸ סוגיות 44 [265], ו-158 [265].

²⁹⁹ סוגיה 67 בדף מב ע"א.

³⁰⁰ סוגיה 93 [266].

³⁰¹ סוגיה 157 [266].

36 הסוגיות האחרות (69%) נפתחות על ידי 18 אמוראי ארץ ישראל.

בדור הרביעי מתהפכת תמונת המצב. כל 39 הסוגיות נפתחות בדור זה על ידי 8 אמוראי בבל. 19 סוגיות נפתחות במחוזא, 14 סוגיות נפתחות בפומבדיתא ורק 3 בסורא. עוד 3 סוגיות נפתחות על ידי אמוראים שלא הוברר מקומם. מה מביא את אמוראי פומבדיתא-מחוזא לעסוק בענייני קדשים באינטנסיביות כזו? תשובה לכך נתן אב"י – אין זה לימוד לצורך קביעת הלכה אלא "דרוש וקבל שכר".³⁰⁵

בדור החמישי נפתחות בבבל 16 סוגיות על ידי 7 אמוראי בבל, מהן 6 בנרש, 4 בסורא, 2 בפומבדיתא ואחת במחוזא. 3 סוגיות נוספות נפתחות על ידי אמוראים שלא הוברר מקומם. בדור השישי נפתחות 4 סוגיות כולן על ידי רב אשי. בדור השביעי נפתחות 2 סוגיות על ידי רבינא השני.

49% מכלל הסוגיות שבמסכת הן בבליות ביסודן ו-51% הן ארץ ישראליות.³⁰⁶ כך גם הסוגיות שעניינן בתכני המסכת; ומכלל הסוגיות העוסקות בענייני קדשים 50% הן בבליות ו-50% הן ארץ ישראליות.

מכלל הסוגיות המוקדמות שבמסכת רק 27% הן בבליות ו-73% הן ארץ ישראליות. כך גם הסוגיות המוקדמות שעניינן בתכני המסכת. מכלל הסוגיות המוקדמות העוסקות בענייני סדר קדשים 28% הן בבליות ו-72% הן ארץ ישראליות. כלל הסוגיות, והסוגיות שעניינן בתכני המשנה, ואלו העוסקות בענייני קדשים, מתפלגות באותו יחס, לפיו חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות המוקדמות עולה על הבבליות – 51% לעומת 19% סוגיות בבליות מוקדמות, כשהיתר הן סוגיות מאוחרות (30%).³⁰⁷

97% מהסוגיות הבבליות המוקדמות עוסקות בענייני קדשים, בעוד ש-96% מהסוגיות הארץ ישראליות עוסקות בעניינים, ו-98% מהסוגיות הבבליות המאוחרות עוסקות בעניינים. מיעוט הסוגיות שאינן עוסקות בענייני קדשים, מעיד על עריכת המסכת שהייתה ממוקדת בתוכנה, ולא צורפו אליה עניינים אחרים בדרך אסוציאטיבית, כפי שמצוי בדרך כלל בתלמוד.

97 סוגיות ארץ ישראליות עניינן בקדשים (72%), לעומת 37 סוגיות בבליות מוקדמות (28%). חלקן של הסוגיות הבבליות גדל כאשר מתייחסים גם לסוגיות המאוחרות שעניינן בקדשים והוא משתווה לזה של הסוגיות הארץ ישראליות. עד כאן התייחסנו לסוגיות.

³⁰² סוגיות 164 בדף קב ע"א, ו-200 [266].

³⁰³ סוגיה 37 [170].

³⁰⁴ סוגיה 10 בדף ז ע"ב.

³⁰⁵ סנהדרין נא ע"ב, וזבחים מה ע"א.

³⁰⁶ כלל הסוגיות שבמסכת כוללים סוגיות שאין להן זיקה לא לתוכן מתכני המשנה שעליה היא מובאת וגם אין לה זיקה לענייני קדשים.

³⁰⁷ ראה [לוח מספר 30](#).

המימרות הארץ ישראליות מהוות 37% מכלל המימרות במסכת. חלקן פוחת באחוז אחד כאשר מדובר במימרות שעניינן במסכת זבחים (36%); ושווה לכלל המימרות כאשר מדובר במימרות בענייני קדשים (37%).³⁰⁸

בשלושת הדורות הראשונים מהווים אמוראי א"י 60% מהאמוראים המשתתפים במסכת, ובדורות האחרונים 13%. 62% מהמימרות בשלושת הדורות הראשונים הם של אמוראי א"י, ורק 38% הם של אמוראי בבל, בעוד ש-98% מכל המימרות בדורות האחרונים הם של אמוראי בבל. כאשר מתייחסים למימרות שעניינן בקדשים, הרי חלקם של אמוראי א"י עולה ל-63%, וחלקם של אמוראי בבל יורד ל-37% בלבד.

במסכת מצויות מימרותיהם של 75 אמוראי א"י ו-111 אמוראי בבל. משלושת הדורות הראשונים מצויות מימרות רק של 44 אמוראי בבל. התמונה מקצינה ביחס למימרות עצמן, כאשר במסכת מצויות 482 מימרות מוקדמות של אמוראי א"י, לעומת 295 מימרות של אמוראי בבל הראשונים, ועוד 508 מימרות של אמוראי בבל המאוחרים, ורק 13 מימרות של אמוראי א"י המאוחרים.³⁰⁹

ב. באיזו מידה מכסים אמוראי א"י את משניות המסכת?
הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות ב-62% ממשניות מסכת זבחים, בעוד שהסוגיות הבבליות מכסות רק 54% ממשניות המסכת, ושתייהן יחד מכסות 87% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³¹⁰

למרות של-62% ממשניות המסכת יש לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת, הפיזור בין הפרקים השונים אינו שווה. בעוד שבפרקים א' ו-ד' לכל המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, הרי שבפרקים ו' ז' ח' י' וי"א רק למיעוט המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, וביתר שבעת הפרקים יש לרוב המשניות סוגיות ארץ ישראליות.

מימרות ארץ ישראליות מצויות ל-72% ממשניות מסכת זבחים, ובבליהן ל-76% ממשניות המסכת, ושתייהן יחד מכסות 88% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.

בפרקים א' ד' ו-ה' יש לכל משנה לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, רק בפרק י' יש מימרה ארץ ישראלית למיעוט המשניות; ואילו בכל יתר עשרת הפרקים יש מימרה ארץ ישראלית לפחות למחצית המשניות. בחמשה פרקים שווים אמוראי א"י לאמוראי בבל, בשני פרקים חלקם של אמוראי א"י עולה על זה של אמוראי בבל, ובשבעה פרקים חלקם נמוך מזה של אמוראי בבל. אשר למימרות האמוראים משלוש הדורות הראשונים, הרי שקיימות מימרות בבליהן רק ל-54% ממשניות המסכת, וחלקם של אמוראי בבל עולה על חלקם של אמוראי א"י רק בפרקים יא' יג' ו-יד' ומשתווה להם בפרקים א' ו-ז', ופחות מהם ביתר תשעת הפרקים.³¹¹

³⁰⁸ ראה [לוח מספר 31](#).

³⁰⁹ ראה [לוח מספר 32](#).

³¹⁰ ראה [לוח מספר 33](#).

³¹¹ ראה [לוח מספר 34](#).

ל-64% ממשניות המסכת, יש לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת, אלא שהפיזור בין הפרקים אינו שווה. בפרקים א' ו-ד' יש לכל משנה לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, ברוב הפרקים יש לרוב המשניות לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת לכל משנה, פרט לפרקים ח' ו-י' בהן האחוז יורד ל-42% ואף ל-25%³¹²

סיכום :

כפי שניווכח בהמשך העבודה, חלקם של אמוראי א"י במסכת זבחים עולה על חלקם ברוב מסכתות סדר קדשים, למעט מסכת תמורה. אמוראי א"י מתייחסים במימרותיהם אל 72% ממשניות המסכת, ומימרותיהם מהוות 62% מכלל המימרות במסכת, בשלושת הדורות הראשונים. גם אחוז הסוגיות שתשתיתן היא ארץ ישראלית מגיע ל-51% מכלל הסוגיות במסכת, ולכדי 73% מהסוגיות, שתשתיתן הונחה בשלושת הדורות הראשונים. מצבה זה נובע ככל הנראה מהעובדה, שהמסכת כולה עוסקת בענייני קדשים. בעוד שבארץ ישראל ראו בלימוד ענייני קדשים תחליף למקדש שאיננו,³¹³ בבבל מיעטו לעסוק בהם בדורות הראשונים והקדישו את לימודם בעיקר לנושאים אקטואליים. רק לאחר שהגיעה תורתם של אמוראי א"י לבבל, דנו בה בבבל בדור הרביעי ובדורות שאחר כך. יש במסכת משניות שיש בהן חזרה על אותם דברים, ואין התלמוד דן בהם אלא במקומם הראשון, על כך כבר עמדו בעלי התוספות.³¹⁴

מסכת מנחות

מסכת מנחות, מחולקת ל"ג פרקים, ומספר התיבות בה הוא 65,660, והיא עוסקת בעיקרה בענייני עבודת הקרבנות הבאים מן הצומח, כיצד יש לעשותם, ובאלו תנאים הם נפסלים. בשונה ממסכת זבחים נכנסו בה עניינים נוספים שאינם קשורים לעניין הקרבנות, והם: קובץ הלכות של דברים המעכבים זה את זה, ושל דברים שאינם מעכבים זה את זה. רובם עוסק בענייני קרבנות ושתי משניות עוסקות במנורה, במזוזה, בתפילין ובציצית – התלמוד לשתי המשניות הללו מתפרס על פני 16 דפים שהם כששית מהמסכת.³¹⁵ שני הפרקים האחרונים עוסקים בנדרי מנחות.

א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות המסכת?
ניתוח של המסכת מעלה כי מתוך 214 הסוגיות האמוראיות שבמסכת, ב-157 סוגיות (73%) הרובד הבסיסי הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, וביתר 57 הסוגיות (27%) הרובד הבסיסי הוא מאוחר יותר.

³¹² [ראה לוח מספר 35](#).

³¹³ מנחות קי ע"א: אמר ריש לקיש, מאי דכתיב: זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם? כל העוסק בתורה, כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם.

³¹⁴ זבחים סה ע"ב ד"ה: "כיצד קרב המתיר".

³¹⁵ מספר התיבות של חלק זה במסכת הוא 11600 שהם 17.7% מכלל התיבות במסכת.

למעלה מ-60% מהסוגיות האמוראיות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי ארץ ישראל; מתוכן 12 סוגיות ארץ ישראליות,³¹⁶ נידונו בעקבות מימרה של אמורא בבלי מוקדם, שמימרותיו הגיעו לא"י, ומצויות בירושלמי, או שהוא עצמו הגיע לא"י.

כשליש מכלל הסוגיות האמוראיות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי בבל. עוד 6% הם של אמוראי בבל שלמדו בא"י והרבה מתורתם היא תורת ארץ ישראל³¹⁷ (רב, רב כהנא, ר' חייא בר אבין). ברור אם כן שתורתם של אמוראי א"י להתהוותה של מסכת מנחות בתלמוד הבבלי היא משמעותית.³¹⁸

מכלל 214 הסוגיות האמוראיות שבמסכת מנחות, 28 סוגיות נפתחות ע"י 10 אמוראים בני הדור הראשון, 8 מהם ארץ ישראליים, אחד למד בארץ ישראל, ושמואל שלא למד בא"י.³¹⁹

57 סוגיות נפתחות על ידי 13 אמוראים בני הדור השני. 41 סוגיות מהן הן ארץ ישראליות (72%), מתוכן 34 נפתחות על ידי 5 אמוראי ארץ ישראל, ו-7 על ידי הבאה של דברי אמורא בבלי מוקדם. רק 16 סוגיות נפתחות על ידי 8 אמוראי בבל (28%), מהם אחד שעלה לא"י³²⁰. סוגיה אחת נפתחת על ידי ר' אלעזר עוד בהיותו בסורא טרם עלייתו ארצה.³²¹ 7 סוגיות נפתחות בנהרדעא על ידי רב יהודה מהן חמש סוגיות בשם של רב ושמואל.³²² 6 סוגיות נפתחות בסורא, מהן שתיים על ידי רב הונא.³²³ סוגיה אחת פותח רב חננאל.³²⁴ חמשה אמוראים אחרים פותחים כל אחד סוגיה אחת, מהם ארבעה אמוראים בסורא ואחד בנהרדעא.

72 סוגיות נפתחות על ידי 25 אמוראים בני הדור השלישי. 36 מהן הן ארץ ישראליות, מתוכן 34 נפתחות על ידי 15 אמוראי א"י, ושתיים על ידי ציטוט של אמורא בבלי מוקדם. 36 סוגיות בבלי נפתחות על ידי 10 אמוראי בבל. מהם 6 אמוראים משיבות נהרדעא ופומבדיתא, הפותחים 22 סוגיות, שני אמוראים מסורא הפותחים 11 סוגיות, מהן פותח רב חסדא 10 סוגיות.³²⁵ שלוש סוגיות נפתחות ע"י שני אמוראי בבל שהיו בא"י: ר' חייא בר אבין³²⁶ ורב כהנא.³²⁷

כל 57 הסוגיות המאוחרות נפתחות על ידי אמוראי בבל, כדלהלן:

³¹⁶ אלו הן סוגיות 4 [187], 19 [283], 40 [189], 44 [268], 55 [268], 59 [269], 112 [271], 140 [271], 148 [272], 184 [274], 185 [276], 191 [214].

³¹⁷ ראה גולדברג, חדירת ההלכה של ארץ ישראל לתוך מסורת בבל, עמ' 2.

³¹⁸ ראה לוח מספר 36.

³¹⁹ ראה לוח מספר 37.

³²⁰ רב כהנא הפותח בסוגיה 21 [277].

³²¹ סוגיה 22 [1].

³²² סוגיות 56 [277], 63 [277], 64 [279], 72 [279], 73 [280], 102 [282], ו-211 [282].

³²³ סוגיות 16 [282], ו-19 [283].

³²⁴ סוגיה 66 [285].

³²⁵ על כך שרב חסדא למד מנחות יש לנו עדות מפורשת במנחות ז ע"א: דרבי אבימי תני מנחות בי רב חסדא. ואבימי בי רב חסדא תני? והאמר רב חסדא, קולפי טאבי בלעי מאבימי עלה דהא שמעת: בא להכריז רצופין - ל' יום, שני וחמישי - (ושני) ס' יומי! אבימי מסכתא איתעקרא איתעקר ליה, ואתא קמיה דרב חסדא לאדכורי גמריה.

³²⁶ פותח את סוגיה 83 [287].

³²⁷ הפותח את סוגיות 110 [287] ו-115 [288].

36 סוגיות נוספות נפתחות בדור הרביעי בבבל בישיבות הבאות: 3 סוגיות בסורא, 14 סוגיות בפומבדיתא ו-19 סוגיות במחוזא.
17 סוגיות נפתחות בדור החמישי, מהן 4 נפתחות בסורא ו-13 בנרש.
ארבע סוגיות נפתחות בדור השישי בסורא.

54% מכלל הסוגיות שבמסכת הן בבליות ביסודן, ו-46% הן ארץ ישראליות. כך גם היחס בסוגיות שעניינן בתכני המסכת.
מכלל הסוגיות במסכת העוסקות בענייני קדשים 52% הן בבליות ו-48% הן ארץ ישראליות.
מכלל הסוגיות המוקדמות שבמסכת, 38% הן בבליות ו-62% הן ארץ ישראליות.
מכלל הסוגיות המוקדמות שעניינן בתכני המסכת, 37% הן בבליות ו-63% הן ארץ ישראליות.
ומכלל הסוגיות המוקדמות העוסקות בענייני סדר קדשים, 34% הן בבליות ו-66% הן ארץ ישראליות.

בעוד שכלל הסוגיות והסוגיות העוסקות בתכני המשנה, מתפלגות באותו יחס, לפיו חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות עולה על זה של הבבליות המוקדמות – 46% לעומת 27%, כשהיתר הן סוגיות מאוחרות (27%); הרי שבסוגיות שעניינן בקדשים, גדל חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות ופוחת חלקן של הבבליות המוקדמות – 51% לעומת 26%, כשהיתר הן סוגיות מאוחרות (28%).

80% מהסוגיות הבבליות המוקדמות עוסקות בענייני קדשים, לעומת 93% מהסוגיות הארץ ישראליות, ו-88% מהסוגיות הבבליות המאוחרות.³²⁸

91 סוגיות ארץ ישראליות עניינן בקדשים (66%), לעומת 47 סוגיות בבליות מוקדמות (34%). וכאשר מתייחסים גם לסוגיות הבבליות המאוחרות שעניינן בקדשים, מספר הסוגיות הבבליות מגיע ל-97 הן מהוות 52%, לעומת 48% הסוגיות הארץ ישראליות.

עד כאן התייחסנו לסוגיות, ואילו המימרות הארץ ישראליות מהוות 31% מכלל המימרות במסכת וגם כאשר מדובר בענייני המסכת. והוא עולה ל-35% מהמימרות שעניינן בקדשים.³²⁹

בשלושת הדורות הראשונים מהווים אמוראי א"י 50% מהאמוראים המשתתפים במסכת, ובדורות האחרונים 5%. 49% מהמימרות בשלושת הדורות הראשונים הם של אמוראי א"י, ו-51% הם של אמוראי בבל, בעוד ש-98% מכל המימרות בדורות האחרונים הם של אמוראי בבל. כאשר מתייחסים למימרות שעניינן בקדשים, הרי חלקם של אמוראי א"י עולה ל-56%, וחלקם של אמוראי בבל יורד ל-44%.

יש ליחס את הפער בין כלל המימרות לאלו שעניינן בקדשים, לסוגיות שבסוף פרק ג' ובתחילת פרק ד' שאינן עוסקות בענייני המסכת, אלא בנושאי סת"ם וציצית (סוגיות 55 עד 74), עניינים שהם אקטואליים תמיד, שנזקקו להם בבבל גם בדורות הראשונים.

³²⁸ ראה [לוח מספר 38](#).

³²⁹ ראה [לוח מספר 39](#).

במסכת מצויות מימרותיהם של 71 אמוראי א"י ו- 149 אמוראי בבל. רק 68 אמוראי בבל שבמסכת הם משלושת הדורות הראשונים. התמונה משתנה באופן משמעותי ביחס למימרות עצמן. במסכת מצויות 470 מימרות מוקדמות של אמוראי א"י, לעומת 484 מימרות של אמוראי בבל הראשונים, ועוד 547 מימרות של אמוראי בבל המאוחרים, ורק 13 מימרות של אמוראי א"י המאוחרים.³³⁰

ב. באיזו מידה מכסים אמוראי א"י את משניות המסכת?
הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות ב-58% ממשניות מסכת זבחים, בעוד שהסוגיות הבבליות מכסות 65% ממשניות המסכת, ושתייהן יחד מכסות 91% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³³¹

למרות של-58% ממשניות המסכת יש לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת, הפיזור בין הפרקים השונים אינו שווה. בעוד שבפרק א' לכל המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, הרי שבפרקים ה' ח' י' וי"ג רק למיעוט המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, וביתר שמונת הפרקים יש לרוב המשניות סוגיות ארץ ישראליות.³³²

מימרות ארץ ישראליות מצויות ל-67% ממשניות מסכת מנחות, ובבליות ל-86% ממשניות המסכת, ושתייהן יחד מכסות 91% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³³³

בפרקים א' ו-יב' יש לכל משנה לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, רק בפרק ה' יש מימרה ארץ ישראלית למיעוט המשניות, ואילו בכל יתר עשרת הפרקים יש מימרה ארץ ישראלית ליותר ממחצית המשניות. בשלושה פרקים (א', ח' ו-יב') שווים אמוראי א"י לאמוראי בבל, בכל יתר עשרת הפרקים חלקם נמוך מזה של אמוראי בבלי.

ברם, אשר למימרות האמוראים משלוש הדורות הראשונים, הרי שמימרות בבליות קיימות רק ל-65% ממשניות המסכת, וחלקם של אמוראי בבל עולה על חלקם של אמוראי א"י רק בפרקים ב' ד' ז' ו-י', ומשתווה להם בפרקים ג' ו-ו', ופחות מהם ביתר שבעת הפרקים.

ל-67% ממשניות המסכת יש לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת, אלא שהפיזור בין הפרקים אינו שווה. בפרקים א' ו-יב' יש לכל משנה לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, בכל יתר הפרקים למעט פרק ה' יש לרוב המשניות לפחות מימרה אחת ארץ ישראלית אחת לכל משנה.³³⁴

³³⁰ ראה [לוח מספר 40](#).

³³¹ ראה [לוח מספר 41](#).

³³² בחלק זה של העבודה סדר הפרקים הוא לפי התלמוד הבבלי ולא כסדרן במשניות.

³³³ ראה [לוח מספר 42](#).

³³⁴ ראה [לוח מספר 43](#).

סיכום: חלקם של אמוראי א"י במסכת מנחות נמוך במרבית המשתנים מחלקם ברוב מסכתות סדר קדשים. אמוראי א"י מתייחסים במימרותיהם אל 71% ממשניות המסכת, ומימרותיהם מהוות 49% מכלל המימרות במסכת, בשלושת הדורות הראשונים. אחוז הסוגיות שתשתיתן היא ארץ ישראלית מגיע רק ל-46% מכלל הסוגיות במסכת, ולכדי 63% מהסוגיות, שתשתיתן הייתה בשלושת הדורות הראשונים. מצבה זה של המסכת נובע מהשתתפותם המוגברת של אמוראי בבל בענייני מזוזה, תפילין וציצית הכלולים במסכת, נושאים שבהם דנו אמוראי בבל בשל היותם אקטואליים גם בגולה. קביעתם של עניינים אלו במסכת מנחות תלויה על בלימה. המסכת מאופיינת בריבוי סוגיות הדנות בברייתות ממדרשי ההלכה ובעיקר מן הספרא. נראה שבמקום שאמוראי בבל לא מצאו למשנה דיון מוקדם של אמוראי א"י, הם פנו אל הספרא ומצאו בו דיון מוקדם ובו עסקו.³³⁵ ולפעמים גם סתם התלמוד דן בספרא, כשלא היה לפניו תלמוד אמוראי כלל.³³⁶

מסכת בכורות³³⁷

מסכת בכורות מחולקת לתשעה פרקים, ובה 36,975 תיבות. המסכת עוסקת בעיקרה בשלושה סוגי בכורות – בכור אדם, בכור בהמה טהורה ובכור בהמה טמאה. אגב דיונה במומים הפוסלים בכור בהמה לקרבן, דנה המסכת במומים הפוסלים כוהנים לעבודת המקדש. אגב הדיון בבכור אדם לעניין פדיונו, דנה המסכת גם בעניין בכור לנחלה ולירושה. הפרק האחרון עוסק במעשר בהמה, שלו צדדים דומים לבכור בהמה טהורה. לדברי אפשטיין עריכתה של מסכת בכורות שונה מיתר הש"ס בסגנונה ובשיטותיה.³³⁸ ויש בה שפע מתורת א"י דבר המעיד על קרבה בינה לבין א"י.³³⁹

א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות המסכת? ניתוח של המסכת מעלה כי מתוך 146 הסוגיות האמוראיות שבמסכת, ב-107 סוגיות (73%), הרובד הבסיסי של הסוגיה הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, וביתר 39 הסוגיות (27%), הרובד הבסיסי הוא מאוחר יותר.

56% מהסוגיות האמוראיות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי ארץ ישראל; רק 36% מכלל הסוגיות האמוראיות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים הוא של אמוראי בבל.

³³⁵ ראה סוגיות: 5 [288], 35 [289], 98 [289], 100 [289], 103 [290], 125 [290], 127 [291], 129 [291], 136 [291], 138 [292], 174 [292], 179 [293].

³³⁶ ראה סוגיות סתם התלמוד: ב סא ע"א [293], ב סו ע"א [294], ב פה ע"ב [294].

³³⁷ בעבודה זו לא כללנו את מסכת 'שחיטת חולין' שהיא השלישית בסדר קדשים.

³³⁸ אפשטיין, אמוראים, עמ' 103 ואילך.

³³⁹ אפשטיין, אמוראים, עמ' 127. אפשטיין טוען לשכיחות גדולה של אמוראי א"י המאוחרים ר' ירמיה ר' יונה ועוד, אבל הממצא העובדתי אינו מעיד אלא על שתי מימרות מאוחרות: ר' יונה ב' ל' ע"א ור' אידי תלמידו של רב יוסף שעלה לא"י ב' לא ע"ב, ובעניין אמוראי א"י המאוחרים ראה עמ' 58.

8% הם של אמוראי בבל שלמדו בא"י (רב, רב אושעיא ורב כהנא II).³⁴⁰

ברור אם כן שתרומתם של אמוראי א"י להתהוותה של מסכת בכורות בתלמוד הבבלי היא רבה. כבר עמד על כך אפשטיין שייחס את עריכת המסכת לשיבת נהרדעא, שהייתה לה קירבה גדולה לתורת ארץ ישראל.³⁴¹

מכלל 146 הסוגיות האמוראיות שבמסכת בכורות, 17 סוגיות נפתחות ע"י 8 אמוראים בני הדור הראשון, כולם הם ארץ ישראלים או שלמדו בארץ ישראל, פרט לשמואל שפותח 3 סוגיות. על כך כבר עמדנו בדיוננו במסכתות הקודמות.³⁴²

43 סוגיות נפתחות על ידי 9 אמוראים בני הדור השני – 22 מהן נפתחות על ידי 5 אמוראי א"י, 21 מהן נפתחות על ידי 4 אמוראי בבל. 10 סוגיות נפתחות בפומבדיתא על ידי רב יהודה, מהן 8 סוגיות בשם של רב ושמואל. 11 סוגיות נפתחות בסורא, מהן עשר על ידי רב הונא ואחת ע"י רב חננאל.³⁴³

47 סוגיות נפתחות על ידי 20 אמוראים בני הדור השלישי. 29 מהן על ידי 12 אמוראי א"י, ו-18 סוגיות נפתחות ע"י 8 אמוראי בבל, מהם שנים שעלו לא"י.³⁴⁴ הסוגיות הבבליות נפתחות על ידי שני אמוראים משיבת נהרדעא ובנותיה, הפותחים 6 סוגיות; שני אמוראים מפומבדיתא, הפותחים 5 סוגיות; ושני אמוראים מסורא – רב חסדא הפותח 3 סוגיות, ורב אידי בר אבין הפותח סוגיה אחת.

כל 39 הסוגיות המאוחרות נפתחות על ידי אמוראי בבל. 19 סוגיות נפתחות בדור הרביעי מהן: 2 סוגיות בסורא, 8 סוגיות בפומבדיתא ו-9 סוגיות במחוזא. 13 סוגיות נפתחות בדור החמישי, מהן 10 בנרש, אחת בנהרדעא, אחת בפומבדיתא ואחת לא ידוע מקומה. 6 סוגיות נפתחות בדור השישי, כולן בסורא; וסוגיה אחת נפתחת בדור השביעי בסורא.

59% מכלל הסוגיות שבמסכת הן בבליות ביסודן, ו-41% הן ארץ ישראליות. ברם, מכלל הסוגיות שעניינן בתכני המסכת 56% הן בבליות ו-44% הן ארץ ישראליות. ומכלל הסוגיות שעניינן בקדשים יורד חלקן של הסוגיות הבבליות ל-52% ועולה חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות ל-48%. מכלל הסוגיות המוקדמות שבמסכת 44% הן בבליות בעוד ש-56% הן ארץ ישראליות, ואילו הסוגיות המוקדמות שעניינן בתכני המסכת, רק 42% מהן הן בבליות, וחלקן של הארץ ישראליות הוא 58%. ואילו הסוגיות המוקדמות שעניינן בקדשים, יורד בהן חלקן של הסוגיות הבבליות ל-38%, ועולה חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות ל-62%.³⁴⁵

מכלל הסוגיות המוקדמות שבמסכת, חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות עולה על הבבליות – 41% לעומת 32%, כשהיתר הן סוגיות מאוחרות; ואילו סוגיות שעניינן רק במשניות המסכת, חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות עולה ל-44%, ושל הבבליות יורד ל-31%, כשהיתר הן סוגיות

³⁴⁰ ראה [לוח מספר 44](#).

³⁴¹ אפשטיין, אמוראים, עמ' 127, 129.

³⁴² ראה [לוח מספר 45](#).

³⁴³ סוגיה 75 [294].

³⁴⁴ רב כהנא הפותח בסוגיה 139 [295], ורב אושעיא הפותח בסוגיה 29 [2].

³⁴⁵ ראה [לוח מספר 46](#).

מאחרות. בסוגיות שעניינן בקדשים, חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות עולה ל-48%, ושל הבבליות יורד ל-30%, כשהיתר הן סוגיות מאחרות.

הסוגיות המאחרות שהן כולן בבליות מהוות 27% מכלל הסוגיות שבמסכת, 25% מהסוגיות שעניינן בתכני המסכת, ורק-22% מהסוגיות שעניינן בקדשים.

21% מהסוגיות הבבליות המוקדמות אינן עוסקות בענייני המסכת, בעוד שרק 13% מהסוגיות הארץ ישראליות אינן עוסקות בענייניה. 41% מהסוגיות הבבליות המאחרות אינן עוסקות בקדשים.

כלל הסוגיות, והסוגיות העוסקות בתכני המשנה, מתפלגות באותו יחס, לפיו חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות עולה על הסוגיות הבבליות המוקדמות – 41% לעומת 32%, כשהיתר (27%) הן סוגיות מאחרות. אולם בסוגיות שעניינן בקדשים, גדל חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות לכדי 48% לעומת 30% סוגיות בבליות, כשהיתר (22%) הן סוגיות מאחרות.

66% מהסוגיות הבבליות המוקדמות עוסקות בענייני קדשים, בעוד ש-83% מהסוגיות הארץ ישראליות עוסקות בעניינם, ורק 59% מהסוגיות הבבליות המאחרות עוסקות בעניינם. ריבוי הסוגיות שאינן עוסקות בענייני קדשים, מעיד על כך שבמסכת שולבו עניינים אחרים בדרך אסוציאטיבית, כפי שמצוי בדרך כלל בתלמוד.

50 סוגיות ארץ ישראליות עניינן בקדשים (62%), לעומת 31 סוגיות בבליות מוקדמות (38%). והוא גדל כאשר מתייחסים גם לסוגיות המאחרות שעניינן בקדשים, כאשר מספר הסוגיות הבבליות מגיע ל-54 והן מהוות 52% לעומת 48% הסוגיות הארץ ישראליות.

עד כאן התייחסנו לסוגיות.

חלקן של המימרות הארץ ישראליות גדול יותר במימרות שעניינן בקדשים (37%), ובמימרות שלהן עניין במסכת בכורות (36%), לעומת כלל המימרות (35%).³⁴⁶

בשלושת הדורות הראשונים מהווים אמוראי א"י 56% מהאמוראים המשתתפים במסכת, ובדורות האחרונים 4%. 52% מהמימרות בשלושת הדורות הראשונים הם של אמוראי א"י, ו-48% הם של אמוראי בבל, בעוד ש-99% מכל המימרות בדורות האחרונים הם של אמוראי בבל.³⁴⁷

כאשר מתייחסים למימרות שעניינן בקדשים, הרי חלקם של אמוראי א"י עולה ל-54%, וחלקם של אמוראי בבל יורד ל-46%.

במסכת מצויות מימרותיהם של 56 אמוראי א"י ו-89 אמוראי בבל. בשלושת הדורות הראשונים מצויות מימרותיהם של 42 אמוראי בבל בלבד. התמונה דומה ביחס למימרות, כאשר במסכת מצויות 286 מימרות מוקדמות של אמוראי א"י, לעומת 260 מימרות של אמוראי בבל הראשונים, ועוד 258 מימרות של אמוראי בבל המאחרים, ורק 2 מימרות של אמוראי א"י המאחרים.

ב. באיזו מידה מכסים אמוראי א"י את משניות המסכת?

³⁴⁶ ראה [לוח מספר 47](#).

³⁴⁷ ראה [לוח מספר 48](#).

הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות ב-53% ממשניות מסכת בכורות, בעוד שהסוגיות הבבליות מכסות 68% ממשניות המסכת, ושתיהן יחד מכסות 84% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³⁴⁸

למרות שב-53% ממשניות המסכת יש לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת, הפיזור בין הפרקים השונים אינו שווה. בעוד שבפרק ג' יש לכל המשניות סוגיות ארץ ישראליות, הרי שבפרקים א' וב' רק למיעוט המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, וביתר ששת הפרקים יש למחצית המשניות או יותר סוגיות ארץ ישראליות.

מימרות ארץ ישראליות מצויות ל-68% ממשניות מסכת בכורות, ובבליהן ל-82% ממשניות המסכת, ושתיהן יחד מכסות 84% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³⁴⁹

בפרק ג' יש לכל משנה לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, ובכל יתר שמונת הפרקים יש מימרה ארץ ישראלית לפחות לרוב המשניות. בשני פרקים שווים אמוראי א"י לאמוראי בבלי, ביתר שבעת הפרקים חלקם נמוך מזה של אמוראי בבלי.

אשר למימרות האמוראים, משלוש הדורות הראשונים, הרי שמימרות בבליהן קיימות רק ל-71% ממשניות המסכת. חלקם של אמוראי בבלי עולה על חלקם של אמוראי א"י, רק בפרקים א' ו' ו-ח', ומשתווה להם בפרקים ב' ג' ה' ו-ט', ופחות מהם בפרקים ד' ו-ז'.

ל-63% ממשניות המסכת, יש לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת, אלא שהפיזור בין הפרקים אינו שווה. ברוב הפרקים יש לרוב המשניות לפחות מימרה אחת לכל משנה, פרט לפרק א' בו רק ל-43% מהמשניות יש מימרה שעניינה במסכת.³⁵⁰

סיכום: חלקם של אמוראי א"י במסכת בכורות נמוך במרבית המשתנים מחלקם במחצית ממשניות מסכת סדר קדשים. אמוראי א"י מתייחסים במימרותיהם אל 68% ממשניות המסכת, ומימרותיהם מהוות 52% מכלל המימרות במסכת בשלושת הדורות הראשונים. אחוז הסוגיות שתשתיתן היא ארץ ישראלית מגיע רק ל-41% מכלל הסוגיות במסכת, ולכדי 56% מהסוגיות שתשתיתן הייתה בשלושת הדורות הראשונים. מצבה זו נובע מהעובדה שלמרות שדין בכור בהמה אינו חל בחוץ לארץ נהגו בבבלי לקיים את המנהג. כמו כן דיני ירושה של בכור שנכללו כאמור במסכת גם הם נהגו בבבלי, ואלו נידונו בבבלי בלי קשר לכך שבעת העריכה של המסכת שולבו בתוכה. אין לכן לעניינים אלו קשר לכך שענייני קדשים נדונו בבבלי רק לאחר שהגיעה תורתם של אמוראי א"י לבבלי. ברם אם מתייחסים רק למימרות ולסוגיות המוקדמות, שעניינן בתכני משניות המסכת, עולה חלקה של א"י ל-55% מהמימרות, אם כי הן מתייחסות רק ל-68% ממשניות המסכת.

³⁴⁸ ראה [לוח מספר 49](#).

³⁴⁹ ראה [לוח מספר 50](#).

³⁵⁰ ראה [לוח מספר 51](#).

מסכת ערכין מחולקת לתשעה פרקים, ומספר התיבות בה הוא 21,635. המסכת עוסקת לא רק בדיני ערכים, אלא גם בדיני הקדשת נכסים ובדיני מכירה של נכסי דלא ניידי, שאין עניינן בקדשים דווקא. נוסף לכך יש בה שני קובצי הלכות: האחד, של דברים שאין בהן 'פחות מ...' ולא יותר מ...' העוסקים במגוון של עניינים כמו נידה, טומאת נגעים, עיבור חדשים, שתי הלחם ולחם הפנים שנדונו במסכת מנחות, ימי המילה, ועניינים נוספים הנוגעים בעבודות הלויים במקדש. והשני, קובץ העוסק בעניינים שבהם קבעה התורה דין קבוע, שכתוצאה מכך, יש מצבים שבהם הקביעה הזו מקילה, ויש מצבים שבהם הקביעה הזו מחמירה. שני הקבצים פותחים בעניין הנוגע למסכת, והנושאים האחרים מובאים אגב מבנהו המיוחד של הקובץ. המגוון הרחב של נושאים, הכלולים במסכת, אמור היה להרחיב את היריעה התלמודית, אך המסכת נשארה דלילה. יתר על כן, גם התלמוד המועט, עוסק בעניינים שאינם נוגעים למסכת, כמו הסוגיה הראשונה, המתפרסת על פני כשבעה אחוז מהמסכת,³⁵¹ ועוסקת בעניינים שונים שבהם המשנה פותחת במילה "הכל". כתוצאה מכל אלה, אף שהמסכת מקומה בסדר קדשים, הרי היא עוסקת בהרבה עניינים אחרים, והתלמוד אף מרחיק לכת, אל מחוזות רחוקים מענייני קדשים.

א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות המסכת? ניתוח של המסכת מעלה כי מתוך 77 הסוגיות האמוראיות שבמסכת, ב-49 סוגיות (64%) הרובד הבסיסי של הסוגיה הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, וביתר 28 הסוגיות (36%) הרובד הבסיסי הוא מאוחר יותר.

רק 35% מהסוגיות האמוראיות, שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי ארץ ישראל; וכשני שלישים הם של אמוראי בבל הראשונים. מהן כ-10% הם של אמוראי בבל שלמדו בא"י (רב ור' חייא בר אבין).³⁵² לא לכל הסוגיות יש זיקה למשניות המסכת, ולא לכולן זיקה לענייני קדשים. רק 33% מסוגיות המסכת שיש להן זיקה למשנה, הרובד הבסיסי שלהן הוא ארץ ישראל. ורק 29% מסוגיות המסכת שעניינן בקדשים, הרובד הבסיסי שלהן הוא ארץ ישראל. תרומתם של אמוראי א"י להתהוותה של מסכת ערכין, היא נמוכה ביחס למסכתות האחרות בסדר קדשים.

מכלל 77 הסוגיות האמוראיות שבמסכת ערכין, 7 סוגיות נפתחות ע"י 3 אמוראים בני הדור הראשון, מהם אחד ארץ ישראל, שני למד בארץ ישראל, והשלישי הוא שמואל, שלא היה בארץ ככל הנראה, ופותח סוגיה אחת.³⁵³

³⁵¹ בסוגיה 1475 תיבות שהן 6.8% ממספר התיבות במסכת.

³⁵² ראה [לוח מספר 52](#).

³⁵³ ראה [לוח מספר 53](#).

26 סוגיות נפתחות על ידי 9 אמוראים בני הדור השני. 9 מהן על ידי 4 אמוראי א"י, 17 סוגיות נפתחות על ידי 5 אמוראי בבל. מהן 9 סוגיות נפתחות בנהרדעא, 8 מתוכן על ידי רב יהודה, ומתוכן חמש סוגיות בשם של רב ושמאל; ואחת על ידי רבה בר אבון.³⁵⁴ 8 סוגיות נפתחות בסורא, מהן חמש על ידי רב הונא, ושתיים ע"י רב גידל בשם רב,³⁵⁵ ואחת ע"י רב חייא בר רב.³⁵⁶ 16 סוגיות נפתחות על ידי 11 אמוראים בני הדור השלישי. 7 מהן על ידי 4 אמוראי א"י, 9 סוגיות נפתחות ע"י 7 אמוראי בבל. מהם שני אמוראים משיבת סורא הפותחים 4 סוגיות, אחד מהם הוא ר' חייא בר אבין שעלה לא"י.³⁵⁷ 3 אמוראים מפומבדיתא פותחים 3 סוגיות, ואמורא אחד מנהרדעא – רב ששת הפותח סוגיה אחת.³⁵⁸

כל 28 הסוגיות המאוחרות נפתחות על ידי אמוראי בבל, מהן: 20 סוגיות נפתחות בדור הרביעי, מהן אחת בסורא, 7 סוגיות בפומבדיתא ו-9 סוגיות במחוזא. 3 סוגיות נוספות לא ברור היכן נפתחו בבבל. 7 סוגיות נפתחות בדור החמישי, מהן 6 בנרש, ואחת בסורא. וסוגיה אחת נפתחה בדור השישי, לא הוברר היכן.

78% מכלל הסוגיות שבמסכת הן בבליות ביסודן, ורק 22% הן ארץ ישראליות. כך גם הסוגיות שעניינן בתכני המסכת. מכלל הסוגיות שעניינן בקדשים גדל חלקן של הסוגיות הבבליות ל-82%, וקטן חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות ל-18% בלבד, שהוא השיעור הנמוך ביותר מכל מסכתות סדר קדשים. מכלל הסוגיות המוקדמות שבמסכת, 65% הן בבליות ורק 35% הן ארץ ישראליות. מתוך הסוגיות המוקדמות שעניינן בתכני המסכת, 67% הן בבליות, ורק 33% הן ארץ ישראליות. ואילו הסוגיות המוקדמות שעניינן בקדשים, גדל חלקן של הסוגיות הבבליות ל-71%, וקטן חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות ל-29%.³⁵⁹

מבין הסוגיות המוקדמות חלקן של הסוגיות הבבליות עולה על הארץ ישראליות – 42% לעומת 22%, כשהיתר הן סוגיות בבליות מאוחרות; ואילו סוגיות שעניינן רק במשניות המסכת, חלקן של הסוגיות הבבליות עולה ל-43% ושל הארץ ישראליות נשאר בשיעור של 22%, כשהיתר הן סוגיות מאוחרות. בסוגיות שעניינן בקדשים, חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות יורד ל-18% ושל הבבליות עולה ל-45%, כשהיתר הן סוגיות מאוחרות. הסוגיות המאוחרות, שהן כולן בבליות, מהוות 36% מכלל הסוגיות שבמסכת, 35% מהסוגיות שעניינן בתכני המסכת, ו-38% מהסוגיות שעניינן בקדשים. 6% מהסוגיות הבבליות המוקדמות, אינן עוסקות בענייני המסכת, בעוד ש-12% מהסוגיות הארץ ישראליות אינן עוסקות בענייניה. 14% מהסוגיות הבבליות המאוחרות אינן עוסקות בקדשים. קיימת מגמה משותפת, לכלל הסוגיות, לסוגיות העוסקות בתכני המשנה, ולסוגיות העוסקות בענייני קדשים, בכולן עולה חלקן של הסוגיות הבבליות על הארץ ישראליות, כאשר היחס הוא

³⁵⁴ [סוגיה 54](#) [3]

³⁵⁵ סוגיות 3 בדף ה' ע"א, ו-41 [296]

³⁵⁶ סוגיה 44 [296]

³⁵⁷ [סוגיה 63](#) [296]

³⁵⁸ סוגיה 61 בדף כז ע"ב.

³⁵⁹ ראה [לוח מספר 54](#).

בין 42% עד 45% סוגיות בבליות מוקדמות, לעומת 22% עד 18% סוגיות ארץ ישראליות, כשהיתר הן סוגיות בבליות מאוחרות.

78% מהסוגיות הבבליות המוקדמות, עוסקות בענייני קדשים, בעוד שרק 59% מהסוגיות הארץ ישראליות, ו- 75% מהסוגיות הבבליות המאוחרות, עוסקות בעניינים. ריבוי הסוגיות שאינן עוסקות בענייני קדשים, נובע מכך שבמסכת שולבו עניינים שונים כפי שצוין בפתיחה למסכת.

10 סוגיות ארץ ישראליות בלבד עניינן בקדשים (29%), לעומת 25 סוגיות בבליות מוקדמות (71%). הפער הזה גדל כאשר מתייחסים גם לסוגיות המאוחרות שעניינן בקדשים כאשר מספר הסוגיות הבבליות מגיע ל-56 והן מהוות 82% לעומת 18% הסוגיות הארץ ישראליות.

עד כאן התייחסנו לסוגיות.

חלקן של המימרות הארץ ישראליות קטן יותר במימרות שעניינן בקדשים (15%), ושווה לכלל המימרות שלהן עניין במסכת ערכין (23%).³⁶⁰

בשלושת הדורות הראשונים מהווים אמוראי א"י 55% מהאמוראים המשתתפים במסכת, ובדורות האחרונים 3%. 36% מהמימרות בשלושת הדורות הראשונים הם של אמוראי א"י, ו- 64% הם של אמוראי בבל, בעוד ש-99% מכל המימרות בדורות האחרונים הם של אמוראי בבל. כאשר מתייחסים למימרות שעניינן בקדשים, הרי חלקם של אמוראי א"י הוא רק 29%, וחלקם של אמוראי בבל עולה ל-71%.

במסכת מצויות מימרותיהם של 37 אמוראי א"י ו- 59 אמוראי בבל. בשלושת הדורות הראשונים מצויות רק מימרותיהם של 29 אמוראי בבל. התמונה הפוכה ביחס למימרות, כאשר 99 מימרות מוקדמות הן של אמוראי א"י, לעומת 175 מימרות של אמוראי בבל הראשונים, ועוד 156 מימרות של אמוראי בבל המאוחרים.³⁶¹

ב. באיזו מידה מכסים אמוראי א"י את משניות המסכת?
הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות ב-26% בלבד ממשניות מסכת ערכין, בעוד שהסוגיות הבבליות מכסות 74% ממשניות המסכת, ושתיהן יחד מכסות 84% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³⁶²

כאמור רק ל-26% ממשניות המסכת יש לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת, אך הפיזור בין הפרקים השונים אינו שווה. בעוד שבפרקים א' ב' ו-ד' למחצית המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, הרי שבפרקים ה' ו-ז' אין כלל סוגיות ארץ ישראליות, וביתר ארבעת הפרקים יש למיעוט המשניות סוגיות ארץ ישראליות.

³⁶⁰ ראה [לוח מספר 55](#).

³⁶¹ ראה [לוח מספר 56](#).

³⁶² ראה [לוח מספר 57](#).

מימרות ארץ ישראליות מצויות ל-50% ממשניות מסכת ערכין, ובבליות ל-84% ממשניות המסכת, ושתיהן יחד מכסות 84% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³⁶³

בפרק א' יש לכל משנה, לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, בפרקים ב' ד' ו-ט' יש לרוב המשניות לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, ואילו בכל חמשת הפרקים האחרים יש מימרה ארץ ישראלית רק למיעוט המשניות. רק בפרק א' שווים אמוראי א"י לאמוראי בבלי, בכל יתר פרקי המסכת חלקם נמוך מזה של אמוראי בבלי.

ברם, אשר למימרות האמוראים משלוש הדורות הראשונים, הרי שמימרות בבליות קיימות רק ל-70% ממשניות המסכת, וחלקן שווה לחלקן של מימרות אמוראי ארץ ישראל, בארבעה מפרקי המסכת, והוא עולה עליהן בחמשת הפרקים האחרים.

ל-38% ממשניות המסכת, יש לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת, אלא שהפיזור בין הפרקים אינו שווה. בפרקים א' ב' ו-ד' יש למחצית המשניות לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, ברוב הפרקים יש למיעוט המשניות לפחות מימרה אחת לכל משנה, פרט לפרק ט' בו יש לרוב המשניות, לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת.³⁶⁴

סיכום: חלקם של אמוראי א"י במסכת ערכין, נמוך במרבית המשתנים מחלקם ברוב מסכתות סדר קדשים. אמוראי א"י מתייחסים במימרותיהם אל 50% ממשניות המסכת, אך מימרותיהם מהוות רק 36% מכלל המימרות במסכת, בשלושת הדורות הראשונים. אחוז הסוגיות שתשתיתן היא ארץ ישראלית, מגיע ל-22% בלבד, מכלל הסוגיות במסכת, ולכדי 33% מהסוגיות שתשתיתן הייתה בשלושת הדורות הראשונים. המסכת דלה בחומר אמוראי בכלל, יחסית למספר המשניות שבה, והיא שונה בכך מהמסכתות האחרות שבסדר קדשים. בעוד שמועט במסכת החומר הארץ ישראלי, יש בה חומר אמוראי בבלי מהדור הראשון עד החמישי, העולה בכמותו על החומר הארץ ישראלי. בכך היא חורגת מיתר מסכתות סדר קדשים, שבשונה מכל יתר המסכתות תרומתם של אמוראי א"י למסכת, נופלת מתרומת אמוראי בבלי, גם בשלושת הדורות הראשונים. דבר זה נובע, הן מכך שנכללו במסכת עניינים שונים שאין להם קשר לקדשים, כפי שצוין לעיל, אולם מתברר שגם בעניינים הנוגעים לערכין עצמם כמו בפרק ה' גדול חלקם של הסוגיות הבבליות לעומת יתר מסכתות סדר קדשים. דבר זה מעלה אפשרות שאנשים נהגו בבבל לנדור נדרי ערכין, דבר שהצריך ברור ופסיקה של אמוראי בבלי הראשונים ללא קשר שמדובר בענין שהוא חלק ממסכת בסדר קדשים. הסבר זה הוא חלקי בלבד מאחר שגם בפרק ט' שעניינו בשנת היובל, דבר שלא היה מעשי אף בארץ ישראל, יש לו רק סוגיות בבליות ואין כלל סוגיות ארץ ישראליות.

³⁶³ ראה [לוח מספר 58](#).

³⁶⁴ ראה [לוח מספר 59](#).

מסכת תמורה, מחולקת לשבעה פרקים, ומספר תיבותיה הוא 21,936. המסכת עוסקת בשני עניינים דומים, המרת קרבן באחר, ובולדות של קדשים. גם במסכת זו נכנס קובץ קטן של משניות החורג מנושאי המסכת ועוסק במגבלות ובסייגים של מגוון נושאים, המוצאים ביטוי בנוסח: "אין ... אלא ...". כמו כן עוסקת המסכת בחטאות המתות, בבהמות שאסורות לקרבן מחמת עבירה, בדינים שונים החלים על קדשי מזבח וקדשי בדק הבית, ולבסוף בדרכי ביעורם של פסולים שונים - בקבורה ובשריפה.

יש הרואים גם אותה כאחת המסכתות המיוחדות, שעריכתן שונה בסגנונה ובמונחיה,³⁶⁵ יש שיחסו זאת לזמן עריכה מאוחר, ויש שסברו שנערכה בפומבדיתא, בעוד שעיקר התלמוד נערך בסורא.³⁶⁶

התלמוד למסכת מאופיין בריבוי 'לישנא אחרינא', שלדעת ויס³⁶⁷ נוגע, על פי רוב, רק בשכלול הספרותי בלבד, כגון: תוספת ביאור, הבאת מקור וכדומה. אחרים ראו זאת כצירוף של שתי גרסאות של המסכת, או של עריכות משתי ישיבות שונות, זו בצד זו.³⁶⁸ בגרסת הדפוסים הוכנסו רק חלק מה'לישנא אחרינא', וחלק מצוי רק אצל הראשונים, והובאו ב'שיטה מקובצת'. אפשטיין סבור שעריכתה של המסכת היא מוקדמת,³⁶⁹ היא שונה משאר מסכתות התלמוד,³⁷⁰ והיא נמנית על המסכתות שלא נלמדו בישיבת מר יהודאי גאון.³⁷¹

א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות המסכת?
ניתוח המסכת מעלה כי מתוך 67 הסוגיות האמוראיות שבה, ב-51 סוגיות (76%) הרובד הבסיסי של הסוגיה הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, וביתר 16 הסוגיות (24%), הרובד הבסיסי הוא מאוחר יותר.

63% מהסוגיות האמוראיות, שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי ארץ ישראל; ו-31% מהסוגיות, הוא של אמוראי בבל; 6% הם של אמוראי בבל שלמדו בא"י.³⁷² מכאן, שתרומתם של אמוראי א"י, להתהוותה של מסכת תמורה, היא משמעותית.

מכלל 67 הסוגיות האמוראיות שבמסכת תמורה, 5 סוגיות נפתחות ע"י 5 אמוראים בני הדור הראשון, ארבעה הם ארץ ישראלים או שלמדו בארץ ישראל, וסוגיה אחת נפתחת על ידי שמואל. 23 סוגיות נפתחות על ידי 8 אמוראים בני הדור השני. 14 סוגיות נפתחות על ידי 4 אמוראי א"י, ו-9 מהן נפתחות על ידי 5 אמוראי בבל, מהן: 6 סוגיות נפתחות בנהרדעא על ידי רב יהודה, ארבע

³⁶⁵ רבינוביץ', שערי תורת בבל, עמ' 300.

³⁶⁶ רבינוביץ', שערי תורת בבל, עמ' 305.

³⁶⁷ ויס, התהוות התלמוד, עמ' 102, 112.

³⁶⁸ רבינוביץ', שערי תורת בבל, עמ' 305; אפשטיין, אמוראים, עמ' 137; רוזנטל, מסכת תמורה, עמ' 318 ואילך.

³⁶⁹ אפשטיין, אמוראים, עמ' 131.

³⁷⁰ רבינוביץ', שערי תורת בבל, עמ' 300/1, 305.

³⁷¹ אפשטיין, דקדוק ארמית בבלי, עמ' 14; אמוראים, עמ' 56.

³⁷² ראה [לוח מספר 60](#).

מהן בשמם של רב ושמואל. 3 סוגיות נפתחות בסורא, אחת ע"י רב הונא, אחת ע"י רב המנונא ואחת ע"י רב עמרם.

23 סוגיות נפתחות על ידי 16 אמוראים בני הדור השלישי. 15 מהן על ידי 10 אמוראי א"י, 8 סוגיות נפתחות ע"י 6 אמוראי בבל. מהם שני אמוראים שעלו לארץ – רב ספרא הפותח סוגיה אחת,³⁷³ ורב טבי הפותח סוגיה אחת.³⁷⁴ בישיבת סורא נפתחות 2 סוגיות על ידי רב חסדא, 2 אמוראים מפומבדיתא, פותחים 2 סוגיות, ואמורא אחד מנהרדעא – רב נחמן פותח סוגיה אחת.³⁷⁵

16 הסוגיות המאוחרות נפתחות על ידי אמוראי בבל, מהן: 9 סוגיות נפתחות בדור הרביעי, אחת מהן בסורא, 2 בפומבדיתא, 4 במחוזא וסוגיה נוספת לא ברור היכן נפתחה בבבל. 5 סוגיות נפתחות בדור החמישי, מהן 3 בנרש, ואחת בסורא ואחת לא הוברר מקומה. ושתי סוגיות נפתחות בדור השישי, אחת בפומבדיתא ואחת לא הוברר היכן נפתחה.

52% מכלל הסוגיות שבמסכת הן בבביות ביסודן, ו-48% הן ארץ ישראליות. מכלל הסוגיות שעניינן בתכני המסכת ובענייני בקדשים, חלקן של הסוגיות הבביות גדל ל-54%, וחלקן של הסוגיות הארץ ישראליות קטן ל-46%. מכלל הסוגיות המוקדמות שבמסכת, 37% הן בבביות, בעוד ש-63% הן ארץ ישראליות; ואילו מתוך הסוגיות המוקדמות, שעניינן בתכני המסכת, ואלו שעניינן בקדשים, 40% הן בבביות ו-60% הן ארץ ישראליות.³⁷⁶

בסוגיות המוקדמות, חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות עולה על הבביות – 48% לעומת 28%, כשהיתר הן סוגיות בבביות מאוחרות; ואילו בסוגיות שעניינן רק במשניות המסכת, והסוגיות שעניינן בקדשים, חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות יורד ל-46%, ושל הבביות עולה לכדי 31%, כשהיתר הן סוגיות מאוחרות.

הסוגיות המאוחרות שהן כולן בבביות, מהוות 24% מכלל הסוגיות שבמסכת, ו-23% מהסוגיות שעניינן בתכני המסכת, ומאלו שעניינן בקדשים.

כל הסוגיות הבביות המוקדמות עוסקות בענייני המסכת ובענייני קדשים, בעוד ש-13% מהסוגיות הארץ ישראליות, אינן עוסקות בענייני המסכת, וגם לא בענייני קדשים. קיימת מגמה משותפת לכלל הסוגיות, לסוגיות העוסקות בתכני המשנה, ולסוגיות העוסקות בענייני קדשים. ככולן עולה חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות על הבביות, ביחס שבין 48% עד 46% סוגיות ארץ ישראליות, לעומת 28% עד 31% סוגיות בבביות, כשהיתר הן סוגיות בבביות מאוחרות.

כל הסוגיות הבביות המוקדמות, עוסקות בענייני קדשים, לעומת 88% מהסוגיות הארץ ישראליות, ומהסוגיות הבביות המאוחרות. הסוגיות שאינן עוסקות בענייני קדשים, עניינן בנושאים שהמשנה עוסקת בהן, שאינן נוגעות לקדשים, כפי שצוין בפתיחה למסכת.

³⁷³ סוגיה 26 [297]

³⁷⁴ סוגיה 66 [298].

³⁷⁵ סוגיה 10 בדף ז ע"ב.

³⁷⁶ ראה [לוח מספר 61](#).

28 סוגיות ארץ ישראליות עניינן בקדשים (60%), לעומת 19 סוגיות בבלייות מוקדמות (40%). היחס הזה משתנה כאשר מתייחסים גם לסוגיות המאוחרות שעניינן בקדשים כי אז מספר הסוגיות הבבלייות מגיע ל-33 והן מהוות 54% לעומת 46% הסוגיות הארץ ישראליות.³⁷⁷

עד כאן התייחסנו לסוגיות.

המימרות הארץ ישראליות מהוות 40% מכלל המימרות במסכת. חלקן קטן יותר במימרות שעניינן בקדשים (38%), ושווה לכלל המימרות שלהן עניין במסכת תמורה (40%).³⁷⁸

בשלושת הדורות הראשונים מהווים אמוראי א"י 63% מהאמוראים המשתתפים במסכת, ובדורות האחרונים 6% בלבד. 63% מהמימרות בשלושת הדורות הראשונים הם של אמוראי א"י, ורק 37% הם של אמוראי בבל, בעוד ש-99% מכל המימרות בדורות האחרונים הם של אמוראי בבל. כאשר מתייחסים למימרות שעניינן בקדשים, הרי חלקם של אמוראי א"י הוא 62% וחלקם של אמוראי בבל עולה ל-38%.

במסכת מצויות מימרותיהם של 42 אמוראי א"י ו-53 אמוראי בבל. בשלושת הדורות הראשונים מצויות רק מימרותיהם של 24 אמוראי בבל. התמונה דומה ביחס למימרות, כאשר במסכת מצויות 175 מימרות מוקדמות של אמוראי א"י, לעומת 104 מימרות של אמוראי בבל הראשונים, ועוד 2 מימרות מאוחרות של אמוראי א"י, ו-144 מימרות מאוחרות של אמוראי בבל.³⁷⁹

ב. באיזו מידה מכסים אמוראי א"י את משניות המסכת?

הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות ב-66% ממשניות מסכת תמורה, בעוד שהסוגיות הבבלייות מכסות 63% ממשניות המסכת, ושתיהן יחד מכסות 89% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי, אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³⁸⁰ למרות של-66% ממשניות המסכת יש לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת, הפיזור בין הפרקים השונים אינו שווה. בעוד שבפרקים א' ו-ב' לכל המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, הרי שבפרק ג' רק למיעוט המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, וביתר ארבעת הפרקים יש לפחות למחצית המשניות סוגיות ארץ ישראליות.

מימרות ארץ ישראליות מצויות ל-74% ממשניות מסכת תמורה, ובבלייות ל-83% ממשניות המסכת, ושתיהן יחד מכסות 89% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי, אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³⁸¹ בפרקים א' ו-ב' יש לכל משנה לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, ואילו בכל יתר חמשת הפרקים יש מימרה ארץ ישראלית לרוב משניות המסכת. בארבעה פרקים שווים אמוראי א"י לאמוראי

³⁷⁷ ראה [לוח מספר 62](#).

³⁷⁸ ראה [לוח מספר 63](#).

³⁷⁹ ראה [לוח מספר 64](#).

³⁸⁰ ראה [לוח מספר 65](#).

³⁸¹ ראה [לוח מספר 66](#).

בבל (בפרקים ב' ג' ד' ו-ז), בפרק א' חלקם עולה על זה של אמוראי בבל, ובשני פרקים (ה' ו-ו') חלקם נמוך מזה של אמוראי בבבל.

אשר למימרות האמוראים משלוש הדורות הראשונים, הרי שמימרות בבליות קיימות רק ל-74% ממשניות המסכת, וחלקן עולה על חלקן של מימרות אמוראי א"י, רק בפרקים ה' ו-ו'; ומשתווה להם בפרקים ב' ג' ו-ד', ופחות מהם ביתר שני הפרקים.

ל-71% ממשניות המסכת, יש לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת, אלא שהפיזור בין הפרקים אינו שווה. בפרקים א' ו-ב' יש לכל משנה לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, ברוב הפרקים יש לרוב המשניות לפחות מימרה אחת לכל משנה, פרט לפרק ג' בו רק למיעוט המשניות יש מימרה ארץ ישראלית.³⁸²

סיכום: חלקם של אמוראי א"י במסכת תמורה עולה על חלקם בכל יתר מסכתות סדר קדשים. אמוראי א"י מתייחסים במימרותיהם אל 74% ממשניות המסכת, ומימרותיהם מהוות 63% מכלל המימרות במסכת בשלושת הדורות הראשונים. אחוז הסוגיות שתשתיתן היא ארץ ישראלית, עולה על כל שאר המסכתות שבסדר קדשים והוא מגיע ל-48% מכלל הסוגיות במסכת, ולכדי 63% מהסוגיות שתשתיתן הייתה בשלושת הדורות הראשונים. מצבה זה של המסכת נובע, ככל הנראה, מהעובדה שעיסוקה הוא כמעט כולו בענייני קדשים. רק לאחר שהגיעה תורתם של אמוראי א"י לבבל, דנו בה בבבל בדור הרביעי, ובדורות שאחרי כן.

מסכת כריתות

מסכת כריתות מחולקת לששה פרקים ומספר התיבות בה הוא 52,095. המסכת עוסקת בשני עניינים הנובעים ממקור אחד – העובר על איסור שעל זדונו חייב כרת. המסכת פותחת במנייתם של האיסורים, ואחר כך עוסקת בשתי אפשרויות המחייבות קרבנות שונים: אם עבר על איסור מאיסורים אלו בשוגג, חייב חטאת; ואם הוא מסופק אם אכן עבר על איסור כזה או לא, חייב אשם תלוי. המשנה כוללת עניינים שאינם קשורים לתחום המסכת והם: קרבנות יולדת, ומקבץ של שאלות ר' עקיבה לרבותיו.

מקובל היה לראות את מסכת כריתות כאחת מהמסכתות המיוחדות שעריכתן שונה בסגנונה ובמונחיה,³⁸³ והיא גם לא נלמדה בישיבתו של רב יהודאי גאון.³⁸⁴ יש שיחסו זאת לזמן עריכה מאוחר, ויש שסברו שנערכה בפומבדיתא בעוד שעיקר התלמוד נערך בסורא.³⁸⁵ אולם בחינתו המדוקדקת של י. רוזנטל את כתבי היד השונים שלה ובמיוחד קטעי הגניזה, מעלים ספק אם אכן יש ליחס למסכת כריתות עריכה מישיבה שונה.³⁸⁶

³⁸² ראה [לוח מספר 67](#).

³⁸³ רבינוביץ, שערי תורת בבל, עמ' 300.

³⁸⁴ אפשטיין, דקדוק ארמית בבלי, עמ' 14; אמוראים, עמ' 56.

³⁸⁵ רבינוביץ, שערי תורת בבל, עמ' 300.

³⁸⁶ רוזנטל, מסכת כריתות (בבלי), עמ' 248.

א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות המסכת?
ניתוח של המסכת מעלה כי מתוך 67 הסוגיות האמוראיות שבה, ב-43 סוגיות (64%), הרובד הבסיסי של הסוגיה הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, וביתר 24 הסוגיות (36%), הרובד הבסיסי הוא מאוחר יותר.

63% מהסוגיות האמוראיות, שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי ארץ ישראל; בתוכן סוגיה אחתשהדיון הארץ ישראלי הוא בעקבות מימרה של שמואל שהגיעה לא"י.³⁸⁷

35% מהסוגיות האמוראיות, שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי בבל; 2% הם של אמוראי בבל שלמדו בא"י.
ברור אם כן, שתרומתם של אמוראי א"י להתהוותה של מסכת כריתות, היא משמעותית.³⁸⁸

מכלל 67 הסוגיות האמוראיות שבמסכת כריתות, 5 סוגיות נפתחות ע"י 4 אמוראים בני הדור הראשון. אחד מהם הוא ארץ ישראלי, אחד שלמד בארץ, ושתי סוגיות נפתחות על ידי שני אמוראי בבל.

20 סוגיות נפתחות על ידי 5 אמוראים בני הדור השני. 16 מהן נפתחות על ידי שלושה אמוראי א"י, ורק 4 מהן נפתחות על ידי אמורא בבלי, מהן 3 סוגיות נפתחות בנהרדעא על ידי רב יהודה, אחת מהן בשם רב. סוגיה אחת נפתחת ע"י רבנאי בשם שמואל.

18 סוגיות נפתחות על ידי 13 אמוראים בני הדור השלישי. 9 מהן על ידי 8 אמוראי א"י, ו-9 סוגיות נפתחות ע"י 5 אמוראי בבל. מהם שני אמוראים משיבת סורא, הפותחים 2 סוגיות, אמורא אחד מפומבדיתא, הפותח 3 סוגיות, ו-2 אמוראים מנהרדעא – רב נחמן הפותח 3 סוגיות ורב ששת הפותח סוגיה אחת.³⁸⁹

כל 24 הסוגיות המאוחרות נפתחות על ידי אמוראי בבל. 16 סוגיות נפתחות בדור הרביעי, 12 מהן נפתחות במחוזא ו-3 סוגיות בפומבדיתא, וסוגיה נוספת ע"י אמורא שלא נודע מקומו. 4 סוגיות נפתחות בדור החמישי, מהן 2 בנרש, אחת בפומבדיתא ואחת לא ברור היכן נפתחה. 3 סוגיות נפתחות בדור השישי בסורא וסוגיה אחת נפתחת בדור השביעי.³⁹⁰

60% מכלל הסוגיות שבמסכת הן בבליות ביסודן, ו-40% הן ארץ ישראליות. מכלל הסוגיות שעניינן בתכני המסכת, 58% הן בבליות ו-42% הן ארץ ישראליות; ומכלל הסוגיות שעניינן בקדשים, 59% הן בבליות ו-41% ארץ ישראליות. ברם, מכלל הסוגיות המוקדמות שבמסכת רק 37% הן בבליות, בעוד ש-63% הן ארץ ישראליות. כך גם היחס בסוגיות המוקדמות שעניינן בקדשים, ואילו הסוגיות המוקדמות שעניינן בתכני המסכת, 36% מהן הן בבליות, ו-64% הן ארץ ישראליות.

³⁸⁷ סוגיה 34. [299].

³⁸⁸ ראה [לוח מספר 68](#).

³⁸⁹ סוגיה 52. [299].

³⁹⁰ ראה [לוח מספר 69](#).

חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות המוקדמות עולה על הבבליות – 40% לעומת 24%, כשהיתר (36%) הן סוגיות מאוחרות; חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות שעניינן במשנה הוא 42% ושל הבבליות 23%, כשהיתר (35%) הן סוגיות מאוחרות; וחלקן של הסוגיות הארץ ישראליות שעניינן בקדשים הוא 41% ושל הבבליות 24%, כשהיתר (35%) הן סוגיות מאוחרות.

6% מהסוגיות הבבליות המוקדמות אינן עוסקות בענייני המסכת, וגם לא בענייני קדשים, בעוד שכל הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות בענייניה, ורק סוגיה אחת אינה עוסקת בקדשים. 4% מהסוגיות הבבליות המאוחרות אינן עוסקות בענייני המסכת, ו-8% אינן עוסקות בקדשים. מיעוט הסוגיות והמימרות שאינן עוסקות בענייני המסכת, מעיד על עריכת המסכת שהייתה ממוקדת בתוכנה, ולא צורפו אליה עניינים אחרים בדרך אסוציאטיבית, כפי שמצוי בדרך כלל בתלמוד.

64% מהסוגיות המוקדמות שעניינן בתכני המסכת, הן ארץ ישראליות; ואילו חלקן של הסוגיות הבבליות עולה רק בשלב מאוחר, כאשר תורת א"י המאוחרת אינה מוכרת עוד לאמוראי בבל, אך גם אז חלקן אינו עולה על 58%.

94% מהסוגיות הבבליות המוקדמות, עוסקות בענייני המסכת ובענייני קדשים, לעומת 100% מהסוגיות הארץ ישראליות.

הנתונים מצביעים על מגמה משותפת לכלל הסוגיות, לסוגיות העוסקות בתכני המשנה ולסוגיות העוסקות בענייני קדשים, בכולן עולה חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות על הבבליות, ביחס שבין 40% עד 42% סוגיות ארץ ישראליות, לעומת 23% עד 24% סוגיות בבליות, כשהיתר הן סוגיות בבליות מאוחרות.

94% מהסוגיות הבבליות המוקדמות, עוסקות בענייני קדשים, לעומת 96% מהסוגיות הארץ ישראליות, ו-92% מהסוגיות הבבליות המאוחרות. הסוגיות שאינן עוסקות בענייני קדשים, עניינן בנושאים שהמשנה עוסקת בהן, ואינן נוגעות לקדשים, כפי שצוין בפתיחה למסכת.

26 סוגיות ארץ ישראליות עניינן בקדשים (63%), לעומת 15 סוגיות בבליות מוקדמות (37%). היחס הזה משתנה כאשר מתייחסים גם לסוגיות המאוחרות שעניינן בקדשים כי אז מספר הסוגיות הבבליות מגיע ל-37 והן מהוות 59% לעומת 41% הסוגיות הארץ ישראליות.³⁹¹

עד כאן התייחסנו לסוגיות.

המימרות הארץ ישראליות מהוות 36% מכלל המימרות במסכת. חלקן קטן יותר במימרות שעניינן בקדשים (34%), ובמימרות שלהן עניין במסכת כריתות (35%), לעומת כלל המימרות (36%).³⁹²

בשלושת הדורות הראשונים מהווים אמוראי א"י 58% מהאמוראים המשתתפים במסכת, ובדורות האחרונים 5% בלבד. 59% מהמימרות בשלושת הדורות הראשונים הם של אמוראי א"י, ו-41% הם של אמוראי בבל, בעוד ש-99% מכל המימרות בדורות האחרונים הם של אמוראי בבל.

³⁹¹ ראה [לוח מספר 70](#).

³⁹² ראה [לוח מספר 71](#).

כאשר מתייחסים למימרות שעניינן בקדשים הרי חלקם של אמוראי א"י פוחת ל-57%, וחלקם של אמוראי בבל עולה ל-43%.

במסכת מצויות מימרותיהם של 38 אמוראי א"י ו-63 אמוראי בבל. בשלושת הדורות הראשונים מצויות רק מימרותיהם של 26 אמוראי בבל. התמונה דומה ביחס למימרות, כאשר במסכת מצויות 164 מימרות מוקדמות של אמוראי א"י, לעומת 113 מימרות של אמוראי בבל הראשונים, ועוד 2 מימרות מאוחרות של אמוראי א"י, ו-182 מימרות מאוחרות של אמוראי בבל.³⁹³

ב. באיזו מידה מכסים אמוראי א"י את משניות המסכת?

הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות ב-47% ממשניות מסכת כריתות, בעוד שהסוגיות הבבליות מכסות 60% ממשניות המסכת, ושתייהן יחד מכסות 84% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי, אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³⁹⁴

למרות של-47% ממשניות המסכת יש לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת, הפיזור בין הפרקים השונים אינו שווה. בעוד שבפרקים ב' ו-ד' לכל המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, הרי שבכל יתר ארבעת הפרקים, רק למיעוט המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות.

מימרות ארץ ישראליות מצויות ל-60% ממשניות מסכת כריתות, ובבליות ל-79% ממשניות המסכת, ושתייהן יחד מכסות 84% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.³⁹⁵

בפרק ד' יש לכל משנה לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, רק בפרק ה' יש מימרה ארץ ישראלית למיעוט המשניות, ואילו בכל יתר ארבעת הפרקים יש מימרה ארץ ישראלית לפחות למחצית המשניות. בשני פרקים (א' ו-ד') שווים אמוראי א"י לאמוראי בבל, וביתר ארבעת הפרקים חלקם נמוך מזה של אמוראי בבל.

אשר למימרות האמוראים משלוש הדורות הראשונים, הרי שהמימרות הבבליות קיימות רק ל-56% ממשניות המסכת וחלקם של אמוראי בבל עולה על חלקם של אמוראי א"י רק בפרקים ב' ו-ה', ומשתווה להם בפרק ד', ופחות מהם ביתר שלושת הפרקים.

ל-58% ממשניות המסכת יש לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת, אלא שהפיזור בין הפרקים אינו שווה. בפרק ד' יש לכל משנה לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, ברוב הפרקים יש לרוב המשניות לפחות מימרה אחת לכל משנה, פרט לפרק ה' בו רק במשנה אחת קיימת מימרה ארץ ישראלית.³⁹⁶

סיכום: חלקם של אמוראי א"י במסכת כריתות גבוה, והוא עולה על חלקם במחצית מסכתות סדר קדשים. אמוראי א"י מתייחסים במימרותיהם אל 60% ממשניות המסכת, בשעה שאמוראי בבל מתייחסים אל 79% מהמשניות וכל יתר המשניות (16%) אין עליהן תלמוד כלל או שיש עליהן

³⁹³ ראה [לוח מספר 72](#).

³⁹⁴ ראה [לוח מספר 73](#).

³⁹⁵ ראה [לוח מספר 74](#).

³⁹⁶ ראה [לוח מספר 75](#).

רק ברייתות וסתמות. מימרותיהם של אמוראי א"י מהוות 59% מכלל המימרות במסכת, בשלושת הדורות הראשונים. גם אחוז הסוגיות שתשתיתן היא ארץ ישראלית, מגיע ל-40% מכלל הסוגיות במסכת, ולכדי 63% מהסוגיות שתשתיתן הייתה בשלושת הדורות הראשונים. נראה כי מצבה זה של המסכת נובע מהעובדה, שעיסוקה כולו בענייני קדשים שכמעט ולא עסקו בהם בבבל בדורות הראשונים, ורק לאחר שהגיעה תורתם של אמוראי א"י לבבל, דנו בה אמוראי הדור הרביעי, והבאים אחריהם.

מסכת מעילה

מסכת מעילה מחולקת לששה פרקים ומספר התיבות בה הוא 6,475 בלבד. המסכת עוסקת באיסור הנאה מקדשים ובחייבים המוטלים על הנהנה, הכוללים: קרבן אשם מעילה, ושיפוי ההקדש בתוספת חומש (25%). המסכת נמנית על המסכתות שלא נלמדו בישיבת מר יהודה גאון.³⁹⁷

המסכת נמנית על המסכתות המיוחדות שעריכתה שונה משאר מסכתות התלמוד,³⁹⁸ וכלשון רבנו משה מקוצי: מעילה משונה הוא משאר מקומות,³⁹⁹ בסגנונה ובמונחיה.⁴⁰⁰ יש שיחסו זאת לזמן עריכה מאוחר, ויש שסברו שנערכה בפומבדיתא בעוד שעיקר התלמוד נערך בסורא.⁴⁰¹

א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות המסכת?
ניתוח של המסכת מעלה כי מתוך 39 הסוגיות האמוראיות שבמסכת, ב-30 סוגיות (77%) הרובד הבסיסי של הסוגיה הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, וביתר 9 הסוגיות (23%) הרובד הבסיסי הוא מאוחר יותר.

קרוב לשני שלישי מהסוגיות האמוראיות, שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי א"י. רק 30% מכלל הסוגיות, שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי בבל. 7% הם של אמוראי בבל שלמדו בא"י. (רב).

ברור אם כן שתרומתם של אמוראי א"י להתהוותה של מסכת מעילה בתלמוד הבבלי היא משמעותית.⁴⁰²

מכלל 39 הסוגיות האמוראיות שבמסכת מעילה, 9 סוגיות נפתחות ע"י 5 אמוראים בני הדור הראשון, שלושה ארץ ישראליים ואחד שלמד בארץ ישראל; ו-2 סוגיות נפתחות על ידי שמואל.

³⁹⁷ אפשטיין, דקדוק ארמית בבלי, עמ' 14; אמוראים, עמ' 56.

³⁹⁸ רבינוביץ, שערי תורת בבל, עמ' 300, 307.

³⁹⁹ תוספות מסכת מעילה טז ע"א ד"ה: ורבי יהודה היא (ולא כפי שציין רבינוביץ ד"ה מיתבי).

⁴⁰⁰ רבינוביץ, שערי תורת בבל, עמ' 305.

⁴⁰¹ רבינוביץ, שערי תורת בבל, עמ' 300.

⁴⁰² ראה [לוח מספר 76](#).

11 סוגיות נפתחות על ידי 5 אמוראים בני הדור השני. 9 מהן על ידי שלושה אמוראי ארץ ישראל, שתיים מהן נפתחות על ידי אמורא בבלי, אחת בנהרדעא על ידי רב יהודה בשם שמואל, ואחת בסורא על ידי רב הונא.

10 סוגיות נפתחות על ידי 6 אמוראים בני הדור השלישי. 5 מהן על ידי 3 אמוראי א"י, ו-5 סוגיות נפתחות ע"י 3 אמוראי בבל. מהם אמורא אחד מנהרדעא – רב ששת הפותח שתי סוגיות,⁴⁰³ ואמורא אחד משיבת סורא – רב חסדא הפותח סוגיה אחת, ואחדבוי בר אמי הפותח 2 סוגיות. כל 9 הסוגיות המאוחרות נפתחות על ידי אמוראי בבל. מהן: 4 סוגיות נפתחות בדור הרביעי, כולן במחוזא. 5 סוגיות נפתחות בדור החמישי, מהן 3 בנרש, אחת בסורא ואחת בנהרדעא.⁴⁰⁴

51% מכלל הסוגיות שבמסכת ואלה העוסקות בענייני קדשים הן בבליות ביסודן, ו-49% הן ארץ ישראליות. ברם, מכלל הסוגיות שעניינן בתכני המסכת 50% הן בבליות ו-50% הן ארץ ישראליות.

מכלל הסוגיות המוקדמות שבמסכת, 37% הן בבליות ו-63% הן ארץ ישראליות. ואילו הסוגיות המוקדמות שעניינן בתכני המסכת ובענייני סדר קדשים, 36% הן בבליות ו-64% הן ארץ ישראליות.

חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות המוקדמות עולה על חלקן של הסוגיות הבבליות המוקדמות – 49% לעומת 28%, כשהיתר (23%) הן סוגיות מאוחרות; ואילו בסוגיות שעניינן רק בענייני קדשים, חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות הוא 49% ושל הבבליות יורד ל-27%, כשהיתר (24%) הן סוגיות מאוחרות.⁴⁰⁵

9% מהסוגיות הבבליות המוקדמות אינן עוסקות בענייני קדשים, בעוד ש-95% מהסוגיות הארץ ישראליות עוסקות בעניינים, ו-11% מהסוגיות הבבליות המאוחרות אינן עוסקות בענייני המסכת. מיעוט הסוגיות שאינן עוסקות בענייני קדשים, נובע מהיות המסכת בלתי מפותחת וחומר השייך למסכת לא שולב בה על אף שהוא נמצא במסכתות אחרות של התלמוד (כפי שיפורט בהמשך), ולכן גם לא נמצאו בה עניינים אחרים בדרך אסוציאטיבית, כפי שמצוי בדרך כלל בתלמוד.

18 סוגיות ארץ ישראליות עניינן בקדשים (64%), לעומת 10 סוגיות בבליות מוקדמות (36%). היחס הזה משתנה כאשר מתייחסים גם לסוגיות המאוחרות שעניינן בקדשים, כי אז מספר הסוגיות הבבליות מגיע ל-19 והן מהוות 51% לעומת 49% הסוגיות הארץ ישראליות.

עד כאן התייחסנו לסוגיות.

המימרות הארץ ישראליות מהוות 48% מכלל המימרות במסכת. חלקן גדל ל-50% מהמימרות שעניינן במסכת מעילה, ושעניינן בקדשים.⁴⁰⁶

⁴⁰³ סוגיות 35 [301] ו-37 [301].

⁴⁰⁴ ראה [לוח מספר 77](#).

⁴⁰⁵ ראה [לוח מספר 78](#).

⁴⁰⁶ ראה [לוח מספר 79](#).

בשלושת הדורות הראשונים מהווים אמוראי א"י 61% מהאמוראים המשתתפים במסכת, ובדורות האחרונים אינם נוכחים כלל. 65% מהמימרות בשלושת הדורות הראשונים הם של אמוראי א"י, ורק 35% הם של אמוראי בבל, בעוד שכל המימרות בדורות האחרונים הם של אמוראי בבל. כאשר מתייחסים למימרות שעניינן בקדשים, הרי חלקם של אמוראי א"י יורד ל-60%, וחלקם של אמוראי בבל עולה ל-40%.

במסכת מצויות מימרותיהם של 22 אמוראי א"י ו-25 אמוראי בבל. בשלושת הדורות הראשונים מצויות רק מימרותיהם של 14 אמוראי בבל. התמונה מקצינה ביחס למימרות, כאשר במסכת מצויות 79 מימרות מוקדמות של אמוראי א"י, לעומת 42 מימרות מוקדמות של אמוראי בבל, ועוד 42 מימרות של אמוראי בבל המאוחרים.⁴⁰⁷

ב. באיזו מידה מכסים אמוראי א"י את משניות המסכת?
הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות ב-39% ממשניות מסכת מעילה, בעוד שהסוגיות הבבליות מכסות רק 37% ממשניות המסכת, ושתייהן יחד מכסות 66% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי, אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.⁴⁰⁸

למרות של-39% ממשניות המסכת יש לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת, הפיזור בין הפרקים השונים אינו שווה. בעוד שבפרקים א' ג' ו-ד' לפחות למחצית המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, הרי שבפרקים ב' ו-ו' רק למיעוט המשניות יש סוגיות ארץ ישראליות, ובפרק ה' אין כלל סוגיות ארץ ישראליות.

מימרות ארץ ישראליות מצויות ל-45% ממשניות מסכת מעילה, ובבליות ל-53% ממשניות המסכת, ושתייהן יחד מכסות 66% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.⁴⁰⁹

בפרקים א' ג' ו-ד' יש למחצית המשניות לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, ואילו בפרקים ב' ה' ו-ו' יש מימרה ארץ ישראלית לפחות ממחצית המשניות. בפרק אחד שווים אמוראי א"י לאמוראי בבל, בשני פרקים חלקם עולה על זה של אמוראי בבל, ובשלושה פרקים חלקם נמוך מזה של אמוראי בבבל.

ברם, אשר למימרות האמוראים משלושת הדורות הראשונים, הרי שמימרות בבליות קיימות רק ל-37% ממשניות המסכת. חלקם של אמוראי בבל נמוך מחלקם של אמוראי א"י בפרקים א' ב' ו-ג', ושווה להם בפרקים ד' ה' ו-ו'.

ל-45% ממשניות המסכת, יש לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת, אלא שהפיזור בין הפרקים אינו שווה. בפרקים א' ג' ו-ד' יש לפחות למחצית המשניות, מימרה ארץ ישראלית אחת; בשלושת הפרקים האחרים, יש רק לשליש עד חמישית מהמשניות, לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת.⁴¹⁰

⁴⁰⁷ ראה [לוח מספר 80](#).

⁴⁰⁸ ראה [לוח מספר 81](#).

⁴⁰⁹ ראה [לוח מספר 82](#).

⁴¹⁰ ראה [לוח מספר 83](#).

סיכום : חלקם של אמוראי א"י במסכת מעילה, גבוה יחסית במרבית המשתנים מיתר מסכתות סדר קדשים. אמוראי א"י מתייחסים אמנם במימרותיהם רק אל 45% ממשניות המסכת, אך מימרותיהם מהוות 65% מכלל המימרות במסכת, בשלושת הדורות הראשונים. בכך היא עולה על כל שאר המסכתות למעט מסכת תמורה. גם אחוז הסוגיות שתשתיתן היא ארץ ישראלית, מגיע ל-49% מכלל הסוגיות במסכת, ולכדי 63% מהסוגיות שתשתיתן הייתה בשלושת הדורות הראשונים. נראה כי מצבה זה של המסכת, נובע מהעובדה שעיסוקה כולו בענייני קדשים שכמעט לא עסקו בהם בבבל בדורות הראשונים, ורק לאחר שהגיעה תורתם של אמוראי א"י לבבל, דנו בה בבבל בדור הרביעי, ובדורות שאחרי כן.

פרט למסכת תמיד שחסרים בה פרקים שלמים בתלמוד, מסכת מעילה שלפנינו היא מסכת דלה ביותר. המסכת נזנחה על ידי האמוראים הן בא"י והן בבבל, הזנחה המתבטאת בחוסר התייחסות אל המסכת בשלבים המכריעים להתהוותה של מסכת תלמודית, דהיינו בדור הראשון של האמוראים, ובעת סידורה של המסכת. המסכת נלמדה בדור הראשון רק בציפורי (7 מתוך 8 מימרות של אמוראי א"י), ובבבל עסקו בה בעיקר רב ושמואל (8 מתוך 10 מימרות של אמוראי בבלי).

בדור השני נלמדה המסכת בטבריה (36 מימרות), ובבבל (13 מימרות : בסורא 9 ובנהרדעא 2) בדור השלישי נלמדה המסכת בטבריה (14 מימרות) ובקיסרי (3 מימרות) בבבל (12 מימרות : בסורא 4 בפומבדיתא 7 בשכנציב 1)

בדור הרביעי אין מימרות ארץ ישראליות בבבלי. בבבל נלמדה המסכת במחוזא (12 מימרות) בפומבדיתא (4 מימרות).

בדור החמישי בבבל 5 מימרות במתא מחסיא, ובדור השישי 3 מימרות במתא מחסיא, ובדור השביעי מימרה אחת בפומבדיתא.

עולא הביא מספר סוגיות בענייני מעילה, גם במסכת מעילה עצמה, וגם במסכתות אחרות – סוגיות שלא נכנסו למסכת. אפשר שגרם לכך רב חסדא שסתם לעולא את דרכו, דווקא במסכת זו,⁴¹¹ נמנעו בסורא לקבל את מסורותיו.⁴¹²

מחוץ למסכת מעילה דן התלמוד בנושא מעילה בעשרות מקומות, מהן סוגיות שלמות שראוי היה שתמצאנה את מקומן במסכת מעילה, אלא שגם מסדר המסכת לא טרח לרכז בה את הסוגיות העוסקות במשנותיה. להלן רשימה חלקית של סוגיות שלא נכנסו למסכת :

א. בפסחים דף כו בעניין "קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה", סוגיה בבליית מהדור החמישי בנרש, הדנה במימרא ארץ ישראלית מהדור הראשון.

ב. בחגיגה דף י ע"ב ובקידושין דף מב ע"ב בעניין "השליח שעשה שליחותו", סוגיה בבליית מהדור הרביעי והחמישי, הדנה בראש פרק ששי של מעילה.

ג. בבבא מציעא דף נד ע"ב בעניין "על הקדש ראשון מוסיף חומש, ועל הקדש שני אין מוסיף חומש." סוגיה בבליית מהדור הרביעי עד השביעי, הדנה במימרא ארץ ישראלית מהדור הראשון, שעניינה בפרק החמישי במעילה.

⁴¹¹ מעילה יב ע"א : יתיב עולא וקאמר להא שמעתא, א"ל רב חסדא : מאן שמע לך ולר' יוחנן רבך !

⁴¹² אפשר לשער נוכח ממצאי יתר מסכתות סדר קדשים, שאילו לא הקדים עולא להביא את תורת א"י בענייני מעילה לסורא אלא הם היו מגיעים דור אחד מאוחר יותר לפומבדיתא, היו זוכים הדברים לדיון פורה יותר של אביו ורבא.

- ד. בבבא בתרא דף כו ע"ב למשנת מעילה פ"ג "שרשי אילן של הדיוט הבאין בשל הקדש - לא נהנין ולא מועלין", סוגיה בבבלי הדנה במימרה של עולא הנחותא.
- ה. בשבועות דף כב ע"א בעניין הברייתא "ככר זו הקדש ואכלה - בין הוא בין חברו מעל", סוגיה בבבלי מהדור הרביעי עד השישי.
- ו. במנחות דף מז ע"ב סוגיה הדנה במשנת מעילה "דתנן: אימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים" ודנים בה בבבלי בדור החמישי.
- ז. במנחות דף נא ע"ב ברייתא העוסקת במעילה בחטאת ד"ה: "דתניא: חטאת היא - מלמד שמועלין בה, היא - בה מועלין, באפרה אין מועלין!" ודנים בה בבבלי בדור השישי.
- ח. בכריתות דף טז ע"א "חמשה דברים בעולה מצטרפין: הבשר, והחלב, והיין, והסלת, והשמן". סוגיה קצרה על משנת מעילה בפ"ד בה דנים אמוראי א"י מהדור הראשון עד השלישי.

מתברר שההזנחה של המסכת אינה של האמוראים בלבד, אלא גם של המסדר, שלא טרח דיו לאסוף את כל הסוגיות הנוגעות למסכת ופזורות על פני הש"ס, ולהציבן במקומן. ואולי מסדר המסכת לא הכיר סוגיות אלו, כדעת אלבק שהתלמוד נערך ממקורות שונים ובמקור אחד לא ידעו את מה שלמדו במקור אחר.⁴¹³ וכדעת רבינוביץ שמסכת זו כמו תמורה וכריתות נערכו בפומבדיתא ולא בסורא.⁴¹⁴

תופעה אחרת מצביעה גם היא על עריכה שונה של המסכת. הכוונה לקיומה סוגיה במסכת מעילה שגרסתה שונה משלוש הסוגיות המקבילות לה: ביומא דף נט ע"א, בזבחים דף מז ע"א, ובחולין דף קי"ז ע"א. במעילה דף יא ע"א המשא ומתן של סתם התלמוד שונה מזה שבמקבילות בכך שהם לומדים תחילה מתרומת הדשן ובגדי כהונה ולאחר מכן מתרומת הדשן ועגלה ערופה; בעוד שבסוגיה במעילה לומדים תחילה מתרומת הדשן ואיברי שעיר המשתלח, ורק בשלב שני מתרומת הדשן ובגדי כהונה, ולבסוף מתרומת הדשן ועגלה ערופה. בנוסף לכך יש בסוגיה מעילה גם הבדלי ניסוח וסיכום שונה. נראה שהסוגיה המקורית היא במסכת מעילה ומתייחסת למשנה שם: "דם בתחילתו אין מועלין בו, יצא לנחל קדרון מועלין בו". מאחר שהגמרא דחתה את האפשרות שמועלים באברי שעיר המשתלח, דלגו במקבילות על שלב זה של הסוגיה. ואולי השוני הזה מעיד על עריכה שונה של המסכת, כפי המוצג להלן:

<u>זבחים מז ע"א</u>	<u>יומא נט ע"א</u>	<u>חולין קיז ע"א</u>	<u>מעילה יא ע"א</u>
חוץ מן הדם כו'.	אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין וכו'.	משא"כ בדם.	
	תנו רבנן: מועלין בדמים, דברי רבי מאיר ורבי שמעון, וחכמים אומרים: אין מועלין בהן. עד כאן		ת"ר מועלין בדמים דברי ר' מאיר ור"ש, וחכ"א: אין מועלין.

⁴¹³ אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 557 ואילך, ועמ' 568 והערה 34.

⁴¹⁴ רבינוביץ, שערי תורת בבל, עמ' 305.

מנא הני מילי?	מנא הני מילי?	לא פליגי אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא - אין מועלין בהן.	מ"ט דמ"ד אין מועלין?
אמר עולא, אמר קרא: "ואני נתתיו לכם", שלכם יהא.	אמר עולא, דאמר קרא: "לכם" - שלכם יהא;	אמר עולא: אמר קרא "לכם" - שלכם יהא. דבי רבי שמעון תנא "לכפר" - לכפרה נתתיו ולא למעילה.	אמר עולא: אמר קרא "לכם" - שלכם יהא. דבי ר' ישמעאל תנא: "לכפר" - לכפרה נתתיו ולא למעילה.
רבי יוחנן אמר, אמר קרא: "הוא", הוא לפני כפרה כלאחר כפרה, מה אחר כפרה אין בו מעילה, אף לפני כפרה אין בו מעילה.	ורבי יוחנן אמר: אמר קרא "הוא" - הוא לפני כפרה כלאחר כפרה, מה לאחר כפרה אין בו מעילה, אף לפני כפרה אין בו מעילה;	ורבי יוחנן אמר: אמר קרא "הוא" - לפני כפרה כלאחר כפרה, מה לאחר כפרה אין בו מעילה, אף לפני כפרה אין בו מעילה. ואימא: לאחר כפרה כלפני כפרה, מה לפני כפרה יש בו מעילה אף לאחר כפרה יש בו מעילה! -אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו. -ולא? - והרי תרומת הדשן!	רבי יוחנן אמר: אמר קרא "כי הדם הוא בנפש יכפר" - לפני כפרה כלאחר כפרה הוא, מה לאחר כפרה - אין בו מעילה, אף לפני כפרה - אין בו מעילה. ואימא: מה לפני כפרה - יש בו מעילה, אף לאחר כפרה - יש בו מעילה! וכי יש לך דבר שנעשית מצותו ויש בו מעילה? אמאי לא? הרי תרומת הדשן שנעשה מצותו ויש בו מעילה! משום דהוה ליה תרומת הדשן ואיברי שעיר המשתלח שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.

<p>הניחא למ"ד איברי שעיר המשתלח - אין נהנין מהן, אלא למאן דאמר נהנין מהן, מאי איכא למימר?</p>	<p>משום דהואי תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין; הניחא לרבנן דאמרי: "והניחם שם" - מלמד שטעונין גניזה, שפיר,</p>	<p>משום דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. - הניחא לרבנן, דאמרי: "והניחם שם" - מלמד שטעונין גניזה.</p>	<p>משום דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין. הניחא לרבנן דאמרי: "והניחם שם" - מלמד שטעונין גניזה,</p>
<p>אלא לרבי דוסא דאמר מותר להשתמש בהן כהן הדיוט, מאי איכא למימר?</p>	<p>אלא לר' דוסא דאמר: שלא ישתמש בהן ליום הכפורים אחר, מאי איכא למימר?</p>	<p>אלא לרבי דוסא, דאמר: בגדי כהונה ראוין הן לכהן הדיוט, מאי איכא למימר?</p>	<p>אלא לרבי דוסא דאמר: מותרות הן לכהן הדיוט ובלבד שלא ישתמש בהן ליה"כ אחר, מאי איכא למימר?</p>
<p>משום דהוא תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובין הבאין כאחד.</p>	<p>אלא, משום דהואי תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובים הבאין כאחד, וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין;</p>	<p>- משום דהוי תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.</p>	<p>משום דהוי תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.</p>
<p>הניחא למ"ד אין מלמדין, אלא למ"ד מלמדין, מאי איכא למימר?</p>	<p>הניחא למ"ד אין מלמדין, אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר?</p>	<p>הניחא למאן דאמר אין מלמדין אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר?</p>	<p>הניחא למאן דאמר אין מלמדין, אלא למאן דאמר מלמדין, מאי איכא למימר?</p>
<p>תרי מיעוטי כתיבי, כתיב התם "הערופה", וכתיב התם "ושמו", אצל המזבח,</p>	<p>תרי מיעוטי כתיבי, הכא כתיב "ושמו", התם כתיב "הערופה",</p>	<p>- תרי מיעוטי כתיבי: ושמו הערופה.</p>	<p>תרי מיעוטי כתיבי, הכא כתיב: "הערופה", והתם כתיב "ושמו".</p>
<p>הני - אין, מידי אחרינא - לא.</p>	<p>ותלתא קראי ל"ל בדס? חד למעוטי</p>	<p>- והני תלתי קראי בדס למה לי? - חד</p>	<p>ותלתא קראי בדס למה לי? למעוטי</p>

ממעילה מנותר ומטומאה,	למעוטי מנותר, וחד למעוטי ממעילה, וחד למעוטי מטומאה.	מנותר, וחד למעוטי ממעילה, וחד למעוטי מטומאה ;
אבל פיגול לא צריך קרא,	אבל מפיגול - לא צריך למעוטי קרא.	אבל מפגול לא צריך קרא,
דתנן : כל שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח - חייבין עליו משום פיגול, ודם גופיה מתיר הוא.	דתנן : כל שיש לו מתירין, בין לאדם בין למזבח - חייבין עליו משום פיגול, ודם עצמו מתיר הוא.	דתנן : כל שיש לו מתירין בין לאדם ובין למזבח - חייבין עליו משום פגול, ודם גופיה מתיר הוא.

מסכת תמיד

מסכת תמיד מחולקת לשבעה פרקים⁴¹⁵ אך תלמוד בבלי מצוי רק לשלושה פרקים – ראשון שני ורביעי, ומספר תיבותיה הוא 2500 בלבד. המסכת מתארת את סדר העבודה השגרתי במקדש. היא נמנית על המסכתות שלא נלמדו בישיבת מר יהודאי גאון.⁴¹⁶ פרנקל מצביע על המקבילות לתמיד במסכת יומא כמוקדמות יותר בזמן. לדעתו צורפה המסכת ונערכה על ידי ליקוט של הערות בודדות וקטעים ממסכתות אחרות.⁴¹⁷

א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות המסכת?
ניתוח של המסכת מעלה כי מתוך 16 הסוגיות האמוראיות שבמסכת, ב-9 סוגיות (56%) הרובד הבסיסי של הסוגיה הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, וביתר 7 הסוגיות (44%) הרובד הבסיסי הוא מאוחר יותר.

פחות מרבע, מהסוגיות האמוראיות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי ארץ ישראל; קרוב ל-80%, מהסוגיות האמוראיות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הוא של אמוראי בבל.⁴¹⁸
תרומתם של אמוראי א"י להתהוותה של מסכת תמיד, היא דלה ביותר, ביחס לכל המסכתות האחרות בסדר קדשים.

עיון בנתונים מלמד, כי מכלל 16 הסוגיות האמוראיות שבמסכת תמיד, אין אף סוגיה הנפתחת ע"י אמוראים בני הדור הראשון. סוגיה אחת נפתחת על ידי אמורא ארץ ישראל בדור השני, וסוגיה אחת בדור השלישי.⁴¹⁹

⁴¹⁵ בכתבי היד ובראשונים שני הפרקים האחרונים מצורפים כפרק אחד.

⁴¹⁶ אפשטיין, דקדוק ארמית בבלי, עמ' 14; אמוראים, עמ' 56.

⁴¹⁷ פרנקל, מבוא התלמוד, עמ' 109.

⁴¹⁸ ראה פירוט [בלוח מספר 84](#).

⁴¹⁹ ראה פירוט [בלוח מספר 85](#).

4 סוגיות נפתחות בבבל בדור השני על ידי 3 אמוראים. 3 סוגיות נפתחות בסורא, שתיים על ידי רב הונא ואחת על ידי רב יהודה מסורא, וסוגיה אחת נפתחת בנהרדעא על ידי רב יהודה. 3 סוגיות נפתחות על ידי שני אמוראי בבל בני הדור השלישי. 2 סוגיות נפתחות על ידי רב חסדא בסורא, וסוגיה אחת על ידי רבה בפומבדיתא. כל 7 הסוגיות המאוחרות נפתחות על ידי אמוראי בבל, מהן: 5 סוגיות נפתחות בדור הרביעי, אחת מהן במחוזא ו-4 בפומבדיתא. ו-2 סוגיות נפתחות בדור החמישי בנרש.

2 סוגיות ארץ ישראליות בלבד עניינן בקדשים (22%), לעומת 7 סוגיות בבליות מוקדמות (78%). הפער הזה גדל כאשר מתייחסים גם לסוגיות המאוחרות שעניינן בקדשים כאשר מספר הסוגיות הבבליות מגיע ל-14 הן מהוות 88% לעומת 13% הסוגיות הארץ ישראליות.⁴²⁰

עד כאן התייחסנו לסוגיות.

אמוראי א"י מהווים 52% מהאמוראים המשתתפים במסכת בשלושת הדורות הראשונים, ומימרותיהם מהוות 48% מהמימרות האמוראיות במסכת בשלושת הדורות הראשונים ואילו בדורות האחרונים אינם נוכחים כלל.⁴²¹

חלקן של המימרות הארץ ישראליות קטן יותר בנושאים שלהם עניין במסכת תמיד (31%), ובענייני קדשים (24%), מאשר בעניינים שאינם עוסקים במסכת ובקדשים (33% ו-54%).

במסכת מצויות מימרותיהם של 11 אמוראי א"י ו-16 אמוראי בבל. בשלושת הדורות הראשונים מצויות מימרות רק של 10 אמוראי בבל. התמונה מקצינה ביחס למימרות, כאשר 16 מימרות מוקדמות הן של אמוראי א"י, כנגד 17 מימרות מוקדמות של אמוראי בבל, ועוד 18 מימרות מאוחרות של אמוראי בבל.⁴²²

ב. באיזו מידה מכסים אמוראי א"י את משניות המסכת?

הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות ב-17% ממשניות מסכת תמיד שיש עליהן תלמוד, בעוד שהסוגיות הבבליות מכסות 50% ממשניות אלו, ושתיהן יחד מכסות 50% מהמשניות. יתר המשניות בפרקים אלו, אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.⁴²³

למרות שב-17% ממשניות המסכת יש לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת, למעשה רק לשתים משניות במסכת יש סוגיה ארץ ישראלית.

⁴²⁰ ראה פירוט [בלוח מספר 86](#).

⁴²¹ ראה פירוט [בלוח מספר 87](#).

⁴²² ראה פירוט [בלוח מספר 88](#).

⁴²³ ראה פירוט [בלוח מספר 89](#).

מימרות ארץ ישראליות מצויות ל-25% בלבד ממשניות מסכת תמיד, ובבליה ל-50% ממשניות המסכת, ושתיהן יחד מכסות 50% מהמשניות. יתר המשניות אין עליהן תלמוד אמוראי אלא ברייתות וסתם התלמוד בלבד.⁴²⁴

בכל פרקי המסכת לא עולה מספר המשניות שבהן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, על שליש מהמשניות. בפרק אחד שווים אמוראי א"י לאמוראי בבל, בשני הפרקים האחרים, עולה חלקם של אמוראי בבל על זה של אמוראי ארץ ישראל. דומה לכך הוא המצב גם כשמדובר במימרות האמוראים משלוש הדורות הראשונים, אף שמימרות בבליה קיימות רק ל-42% ממשניות המסכת, עולה חלקם על זה של אמוראי א"י שמגיע רק ל-25%.

ל-25% ממשניות המסכת יש לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת, שעניינה במסכת, הפיזור בין הפרקים אינו שווה, והוא בטווח שבין 20% ל-33%.⁴²⁵

סיכום: המסכת אינה שלמה, חסר בה התלמוד לפרקים שלישי, חמישי ששי ושביעי. כבר עמד על כך אברהם ויס שהתחלת התהוותה של המסכת היא כנראה בימי אב"י.⁴²⁶ דבריהם של האמוראים שקדמו לו הם מובאות – בין אם מדובר בדברי אמוראי א"י, ובין אם מדובר בדברי אמוראי בבל – שאינן נוגעות ישירות למשניות המסכת. מלבד אב"י מתבלטים במסכת, רב הונא מסורא ורב חסדא מפומבדיתא. גם אב"י ואחריו רב אשי לא עסקו בכל המסכת, אלא בקטעים ממנה בלבד. חומר השייך למסכת וחסר בה נמצא במסכתות אחרות של התלמוד.⁴²⁷ אמוראי א"י מתייחסים במימרותיהם אל 25% ממשניות המסכת שיש עליהן תלמוד, אך מימרותיהם מהוות רק 48% מכלל המימרות במסכת, בשלושת הדורות הראשונים. רק שתי סוגיות במסכת תשתיתן היא ארץ ישראלית (13%), שהן רק 22% מהסוגיות שתשתיתן הייתה בשלושת הדורות הראשונים. המסכת דלה והחומר הארץ ישראלי בה דל, וכך גם החומר הבבלי.

המסכתות שאין עליהן תלמוד בבלי

שתי מסכתות בסדר קדשים אין עליהן תלמוד בבלי כלל, מסכת מידות ומסכת קינים.

מסכת מידות, היא המסכת העשירית בסדר קדשים. במסכת חמשה פרקים, אך כאמור לא נמצא לה תלמוד בבלי. המסכת מתארת את בית המקדש על כל חלקיו ומרכיביו, כפי שזכרו אותו התנאים שעוד ראוהו טרם החורבן. אף על פי שאין תלמוד למסכת, הרי כמה ממשנותיה נדונו במקומות אחרים בש"ס, כדלהלן: (רשימה חלקית):

⁴²⁴ ראה פירוט בלוח מספר 90.

⁴²⁵ ראה פירוט בלוח מספר 91.

⁴²⁶ ווייס, התהוות התלמוד, עמ' 53.

⁴²⁷ ווייס התהוות התלמוד, עמ' 54.

במסכת זבחים מובאות משניות ממסכת מידות ואת הסוגיות שעליהן מכנה ווייס כירושלמיות: ⁴²⁸ פ"ג מ"א, ⁴²⁹ פ"ג מ"ג ופ"ה מ"א. ⁴³⁰

במסכת מנחות מובאות משניות ממסכת מידות והסוגיות שעליהן: ⁴³¹ פ"ב מ"ה, ⁴³² פ"א מ"ג, פ"ב מ"ו, ופ"ג מ"א. ⁴³³

במסכת תמיד מובאות משניות ממסכת מידות ואת הסוגיות שעליהן מכנה ווייס כירושלמיות: ⁴³⁴

פ"א מ"א, ⁴³⁵ פ"א מ"ב ⁴³⁶ שהקשר שבינה ובין המסגרת הוא פורמאלי בלבד. ⁴³⁷

לאור כל זאת נשאלת השאלה מדוע אין לנו תלמוד בבלי למסכת זו? תשובה לכך ניתנת בעקיפין על ידי אלבק בהתייחסו לעובדה שיש דברים הנדונים במקום אחד דרך אגב, ואינם נדונים במקומם העיקרי. לדברי אלבק הדבר מוכיח שהתלמוד נערך ממקורות שונים, ובמקור אחד לא ידעו את מה שלמדו במקור אחר. ⁴³⁸

נראה לי להוסיף שהתשובה לכך היא שבהעדר חומר אמוראי ארץ ישראלי ערוך על משניות המסכת, לא הופרה הדיון בה בבבל. כתוצאה מכך לא נמצא די חומר בידי המסדרים, כדי לערוך מסכת תלמודית, ולכן גם לא טרחו לאסוף ממסכתות התלמוד האחרות את הסוגיות שעניינן במסכת.

מסכת קינים, היא המסכת האחת עשרה בסדר קדשים. במסכת שלושה פרקים, אך לא נמצא לה תלמוד בבלי כלל. המסכת עוסקת בקרבנות מן העוף ודרך הקרבתם – בין נדבות שכולן עולות ובין חובות שחלקן עולות וחלקן חטאות.

אף על פי שאין תלמוד למסכת, הרי כמה ממשנותיה נדונו במקומות אחרים, בעיקר במסכת זבחים.

סיכום

הסוגיות הארץ ישראליות במסכתות סדר קדשים עוסקות ב-51% ממשניות הסדר, והן מהוות 43% מהסוגיות האמוראיות בסדר כולו. במסכתות תמורה, זבחים, מנחות ובכורות עולה אחוז המשניות שיש בהן סוגיה ארץ ישראלית על 50%, והוא מגיע עד לכדי 68%. גם אחוז הסוגיות הארץ ישראליות בסדר קדשים הוא 43% והוא מגיע במסכת זבחים ל-51% מכלל הסוגיות. ⁴³⁹

בפרק ז' של העבודה, תוצג מידת הכיסוי של משניות סדר קדשים, על ידי אמוראי א"י כפי שהם מצויים הן בבבלי והן בירושלמי.

⁴²⁸ ווייס, התהוות התלמוד, עמ' 165.

⁴²⁹ סוגיה 87 [301] וסוגיה 100 [259]

⁴³⁰ סוגיה 102 [260]

⁴³¹ ווייס, התהוות התלמוד, עמ' 165.

⁴³² סוגיה 152 [301]

⁴³³ סוגיה 184 [274]

⁴³⁴ ווייס, התהוות התלמוד, עמ' 165.

⁴³⁵ סוגיה 5 [302]

⁴³⁶ סוגיה 8 [181]

⁴³⁷ ווייס, התהוות התלמוד, עמ' 145 והערה 66, ועמ' 164.

⁴³⁸ אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 557 ואילך, ועמ' 568 והערה 34.

⁴³⁹ ראה פירוט בלוח מספר 92.

שמונה מסכתות סדר קדשים שיש עליהן תלמוד בבלי שונות הן זו מזו בכמה מאפיינים. הבולט ביניהם הוא מידת הפיתוח של התלמוד האמוראי ביחס לגודל המסכת במשנה. בעוד שבמסכתות זבחים, מנחות ותמורה היחס שבין גודל המשנה להקיפו הכולל של התלמוד הוא דומה, הרי המסכת כריתות הוא עולה עליהן ונפח התלמוד שלה עולה על כל אחת מהן ב-50%. לעומתן במסכתות בכורות וערכין נפל נפח התלמוד של כל אחת מהן והוא כמחצית מנפח התלמוד של מסכת כריתות.

יוצאות דופן במידה קיצונית הן המסכתות מעילה ותמיד שתלמודן הוא זעום לעומת משנותיהן. מסכת מעילה שבה תלמוד לכל חמשת פרקיה, הקיפו היחסי של התלמוד למשניותיה, הוא כרבע מזה של מסכת זבחים. המסכת נזנחה על ידי האמוראים הן בא"י והן בבל, הזנחה המתבטאת בחוסר התייחסות אליה בשלבים המכריעים להתהוותה של מסכת תלמודית, דהיינו בדור הראשון של האמוראים ובעת סידורה של המסכת. מסכת תמיד שיש לה תלמוד רק לשלושה מפרקיה, הקיף תלמודה הוא רק עשירית מזה של כל אחת מהמסכתות זבחים, מנחות ותמורה.⁴⁴⁰

להלן טבלה משווה המצביעה על פערים אלו:

המסכת	כריתות	זבחים	מנחות	תמורה	בכורות	ערכין	מעילה	תמיד
מספר התיבות במשנה	2,730	4,970	5,200	1,810	3,665	2,540	1,750	2,110
מספר התיבות בתלמוד	52,095	66,715	65,660	21,925	36,975	21,635	6,475	2,500
היחס בין התלמוד למשנה	19.1	13.4	12.6	12.1	10.1	8.5	3.7	1.2

מסכת נוספת החורגת מיתר מסכתות סדר קדשים, היא מסכת ערכין, שבשונה מכל יתר המסכתות תרומתם של אמוראי א"י למסכת, נופלת מתרומת אמוראי בבל, גם בשלושת הדורות הראשונים.

גם בכל יתר המסכתות אין תרומת אמוראי א"י שווה, היא רבה יחסית במסכת מעילה, שבה תרומת אמוראי בבל נמוכה ביותר, היא גבוהה במסכתות תמורה וזבחים, פוחתת במעט במסכתות כריתות ובכורות, פוחתת עוד במסכתות מנחות ותמיד, אך במסכת ערכין היא פוחתת ביותר משום תרומתם הגבוהה יחסית של אמוראי בבל.

⁴⁴⁰ גם אם נתייחס רק למשניות שלושת הפרקים שעליהן יש תלמוד יעלה היחס ל-2.6 שהוא עדין חמישית מזה של מסכתות זבחים מנחות ותמורה.

להלן טבלה משווה המצביעה על פערים אלו :

המסכת	מעילה	תמורה	זבחים	כריתות	בכורות	מנחות	תמיד	ערכין
מימרות אמוראי א"י	79	177	495	166	288	483	16	100
מימרות אמוראי בבל	84	258	803	295	518	1031	35	331
יחס מימרות א"י בבל	0.94	0.69	0.62	0.56	0.56	0.47	0.46	0.30
מימרות א"י מוקדמות	79	175	484	165	287	479	16	97
מימרות בבליות מוקדמות	42	104	295	113	260	484	17	175
היחס ביניהן	1.88	1.68	1.64	1.46	1.10	0.99	0.94	0.55

המסד עליו נבנה התלמוד הבבלי לרוב מסכתות סדר קדשים הוא ארץ ישראלי, ועליו בנו אמוראי בבל את תלמודם החל מהדור הרביעי ואילך. בחלק מהמסכתות החומר הארץ ישראלי לא יצר מסה קריטית כדי להניע את אמוראי בבל לעסוק בהן באותה אינטנסיביות כפי שעסקו במסכתות שבהן החומר הארץ ישראלי הוא רב, וכתוצאה מכך הן נשארו זנוחות בבבל. יוצאת מכלל זה היא מסכת ערכין, שבה החומר הבבלי לא נבנה על מסד ארץ ישראלי מוקדם. מאידך מסכתות שבהן כלולים גם עניינים שהיו בעלי משמעות אקטואלית בבבל, זכו שם ללימוד יותר אינטנסיבי גם בדורות הראשונים.

פרק ה' תרומתם הכוללת של אמוראי א"י למסכתות סדר קדשים בתלמוד הבבלי

את תרומתם של אמוראי ארץ ישראל למסכתות התלמוד הבבלי לסדר קדשים קבעתי על פי שני מדדים עיקריים:

- א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות המסכתות?
 - ב. באיזו מידה מכסים אמוראי א"י את משניות המסכתות? מדד זה מתחלק לשני מדדי משנה:
 - ב.1. מידת הכיסוי של המשניות על ידי סוגיות שתשתיתן היא ארץ ישראלית.
 - ב.2. מידת הכיסוי של המשניות על ידי מימרות של אמוראי א"י.⁴⁴¹
- זאת מאחר שגם סוגיות שתשתיתן בבבל ודברי אמוראי א"י מובאים בהן רק כסיוע, מעידות על עיסוקם של אמוראי א"י בענייני המסכת.

פרק זה דן במדד הראשון המסכם את תרומתם של אמוראי א"י לסדר קדשים בכללותו, והוא כולל את סעיפי המשנה הבאים:

- א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות סדר קדשים כמכלול?
 - ב. מי הם האמוראים העוסקים בסוגיות קדשים ומהי שכיחות הופעתם בסדר זה?
 - ג. היכן עסקו בלימוד סדר קדשים בתקופת האמוראים?
- את מידת הכיסוי של משניות ופרקי המסכתות של סדר קדשים על ידי סוגיות ומימרות ארץ ישראליות אביא בפרק ז' שם אציג את מידת הכיסוי של המשניות ושל פסקאות המשנה על ידי סוגיות הבבלי בהשוואה לסוגיות הירושלמי.

א. מהו חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות סדר קדשים?

ניתוח של סדר קדשים כולו מעלה כי מתוך 827 הסוגיות האמוראיות שבסדר, ב-586 סוגיות (71%) הרובד הבסיסי של הסוגיה הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, וביתר 241 הסוגיות (29%) הרובד הבסיסי הוא מאוחר יותר.

827 הסוגיות האמוראיות במסכתות סדר קדשים מתחלקות לשלוש קבוצות ראשיות ולקבוצות משנה של האמוראים המשתתפים בהן, ובהן **5159** מימרות של האמוראים.

1. סוגיות ארץ ישראליות:

117 סוגיות שהן 14% מכלל הסוגיות האמוראיות, ו-30% מהסוגיות שתשתיתן מוקדמת; כל הדנים בהן הם אמוראי א"י בלבד, ומספר מימרותיהם הוא **248**, שהן 5% מכלל המימרות, ו-8% מהמימרות המוקדמות.

2. סוגיות בבליות:

338 סוגיות שהן 41% מכלל הסוגיות, כל הדנים בהן הם אמוראי בבל בלבד, ומספר מימרותיהם הוא **1085**, שהן 21% מכלל המימרות.

סוגיות אלו מתחלקות לשלוש קבוצות משנה:

⁴⁴¹ בסיכום אתיחס גם למידת הכיסוי של הפרקים על ידי אמוראי א"י, וזאת מאחר שהפרק הוא יחידת הלימוד של האמוראים, כפי שאנו מוצאים זאת ביבמות ט ע"א: "והרי איסור מצוה ואיסור קדושה, דפליגי רבי עקיבא ורבנן, וקתני! בפרקין קא אמרינן". זה נאמר בפרק א', ואילו מחלוקת ר' עקיבא וחכמים היא בפרק ד'. וכן במנחות צב ע"ב: כי קשיא אמתני' דהך פירקא דכל המנחות באות.

א. 80 סוגיות שהן 10% מכלל הסוגיות, כל הדנים בהן הם אמוראי בבל המוקדמים, ומספר מימרותיהם הוא 171, שהן 3% מכלל המימרות.

ב. 142 סוגיות שהן 17% מכלל הסוגיות, כל הדנים בהן הם אמוראי בבל המאוחרים, ומספר מימרותיהם הוא 300, שהן 6% מכלל המימרות.

ג. 116 סוגיות שהן 14% מכלל הסוגיות, והדנים בהן הם אמוראי בבל המוקדמים והמאוחרים, ומספר מימרותיהם הוא 614, שהן 12% מכלל המימרות.

3. **סוגיות מעורבות ארץ ישראליות ובבליות :**

372 סוגיות שהן 45% מכלל הסוגיות הן סוגיות בהן משתתפים אמוראים מא"י ומבבל, ומספר מימרותיהם הוא **3826**, שהן 74% מכלל המימרות.

סוגיות אלו מתחלקות לשלוש קבוצות משנה :

א. 212 סוגיות, שהן 26% מכלל הסוגיות, ראשיתן באמוראי א"י המוקדמים, שמספר מימרותיהם הוא 998, שהן 19% מכלל המימרות. אחריהם באים מימרותיהם של אמוראי בבל המאוחרים, עם 628 מימרות, שהן 12% מכלל המימרות ; ומצוטטים בהן 391 מימרות של אמוראי בבל המוקדמים, שהן 8% מכלל המימרות.

ב. 30 סוגיות, שהן 4% מכלל הסוגיות, הן סוגיות ראשיתן בא"י, והן פותחות בציטוט דברי אמורא בבלי מוקדם, ודיון של אמוראי א"י. מספר מימרותיהם הוא 117, שהן 2% מכלל המימרות. אמוראי בבל המאוחרים, דנים בסוגיה הארץ ישראלית, ומספר מימרותיהם הוא 169, שהן 3% מכלל המימרות.

ג. 130 סוגיות, שהן 16% מכלל הסוגיות, ראשיתן באמוראי בבל, ומספר מימרותיהם הוא 1082, שהן 21% מכלל המימרות. אחריהם מצוטטים 441 מימרות של אמוראי א"י, שהם 9% מכלל המימרות.

התשתית של רוב הסוגיות המוקדמות, דהיינו שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הונחה בא"י (357 סוגיות שהן 61%), ואילו התשתית של יתר הסוגיות המוקדמות הונחה בבבל (229 סוגיות שהן 39%).

357 הסוגיות שתחילתן בא"י מתחלקות לקבוצות הבאות :

107 סוגיות (30%) הן של אמוראי א"י בלבד ;

10 סוגיות (3%) כוללות בתוכן ציטוטים מאמוראי בבל המוקדמים ;

30 סוגיות (8%) הן סוגיות ארץ ישראליות המצטטות אמורא בבלי מוקדם, ונדונות על ידי אמוראי בבל המאוחרים.

133 סוגיות (37%) תחילתן באמוראי א"י והן נדונות על ידי אמוראי בבל המאוחרים. דיונים בא לעיתים בתוך הסוגיה הארץ ישראלית ולעיתים בסופה ;

77 סוגיות (22%) כוללות ציטוטים מאמוראי בבל המוקדמים, ונוספו עליהן דיונים של אמוראי בבל המאוחרים.

229 הסוגיות שתחילתן בבבל בשלושת הדורות הראשונים, מתחלקות לקבוצות הבאות :

78 סוגיות (34%) הן של אמוראי בבל הראשונים בלבד ;

75 סוגיות (33%) הן של אמוראי בבל הראשונים והמאוחרים גם יחד ;

76 סוגיות (33%) הן של אמוראי בבל המאוחרים עם מובאות מדבריהם של אמוראי א"י המוקדמים.

אף שכל 241 הסוגיות המאוחרות תשתיתן היא בבלי, הן מתחלקות לקבוצות הבאות :
142 סוגיות (59%) הן של אמוראי בבל המאוחרים בלבד ;
64 סוגיות (26%) כוללות בתוכן מובאות של אמוראי א"י המוקדמים (ב-5 מהן מצוטטים אמוראי א"י מאוחרים שירדו לבבל) ;
35 סוגיות (15%) כוללות בתוכן מובאות מאמוראי בבל המוקדמים.

לסיכום חלקם של אמוראי א"י בהנחת התשתית לסוגיות סדר קדשים, יש לציין שהם נוטלים חלק ב-421 סוגיות (357 סוגיות שתחילתן בא"י ועוד 64 סוגיות שתחילתן בבבל והן משלבות מובאות מדברי אמוראי א"י) שהן מעט למעלה ממחצית הסוגיות שבסדר קדשים (50.9%), וזאת על אף שהן כוללות רק אמוראים ארץ ישראלים משלושה דורות, לעומת שבעה דורות של אמוראי בבל. זאת למרות שנכחותם מועטה מאד בסוגיות שתשתיתן הונחה בבבל, המהוות למעלה ממחצית הסוגיות הבבליות (51%).

רוב הסוגיות שראשיתן בשלושת הדורות הראשונים, הם של אמוראי א"י, יחד עם הסוגיות של אמוראי בבל שלמדו בא"י הן מהוות 64% מכלל הסוגיות.^{442 443}

כדרכו של התלמוד, לא כל הסוגיות הנדונות במסכת עניינן במשניות אותה מסכת, והרבה מהמימרות המשולבות בסוגיות שבכל מסכת עניינן רחוק מעניינה של המסכת. לכן כדי לבחון את מידת עיסוקם של אמוראי א"י בסדר קדשים, עלינו להתייחס לסוגיות ולמימרות שיש להן קשר ישיר למשניות המסכת. יתר על כן, היות וגם לא כל המשניות עוסקות בנושא המרכזי של המסכת, לכן עלינו להתייחס לסוגיות ולמימרות שיש להן קשר ישיר לתוכנה המרכזי של המסכת, או לתוכנו המרכזי של סדר קדשים, דהיינו עבודת המקדש והנלווה אליה. לפיכך בדקנו את התפלגות הסוגיות המוקדמות, לפי המקום בו הונחה תשתיתם – בא"י או בבבל, תוך הבחנה בין כלל הסוגיות לבין סוגיות שעניינן במשנה שעליה הן מוסבות, ולבין סוגיות שעניינן בקדשים, וכך הן מתפלגות :

מתוך 827 הסוגיות שבסדר קדשים 586 סוגיות תשתיתן בדורות הראשונים ומהן 546 (93%) עוסקות בתכני משניות הסדר, ואילו ארבעים סוגיות (7%) עוסקות בעניינים החורגים מענייני סדר קדשים. 511 סוגיות (87%) עוסקות בענייני קדשים, ואילו 75 סוגיות (13%) אין להן קשר לענייני קדשים, אף שיש להן קשר ישיר למשנה עליה הן מוסבות.⁴⁴⁴
ההתפלגות באחוזים של כל אחת מהקבוצות בין ארץ ישראל לבבל, יש בה כדי להסביר את השוני בין המסכתות השונות. תוכן של המשניות, ומידת זיקתן של הסוגיות לענייני קדשים, השפעתן היא מזערית בלבד – חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות עולה באחוז אחד כאשר מתייחסים רק

⁴⁴² אם נוציא את מסכת תמיד מהסיכום בשל היותה מסכת חלקית בלבד, מגיע חלקם הכולל של אמוראי א"י לכדי 62% ויחד עם אמוראי בבל שלמדו בא"י לכדי 65%.

⁴⁴³ ראה [לוח מספר 93](#).

⁴⁴⁴ ראה [לוח מספר 94](#).

לסוגיות שעניינן במשנה – מ-61% ל-62%, והוא עולה באחוז נוסף כאשר מתייחסים רק לסוגיות שעניינן בקדשים ל-63%⁴⁴⁵ השינוי הוא משמעותי במיוחד במסכתות בכורות וערכין בהן ההבדל בין כלל הסוגיות לבין הסוגיות שעניינן בקדשים מגיע לכדי 6%. בבכורות גדל חלקן של הסוגיות שתשתיתן בארץ ישראל; ובערכין גדל חלקן של הסוגיות שתשתיתן בבבל. שינוי פחות משמעותי קיים במסכת מנחות, שם הגידול של הסוגיות שתשתיתן בא"י מגיע לכדי 4%. ההבדלים ביתר המסכתות הם מזעריים.⁴⁴⁶

חלקן של הסוגיות שעניינן במשנה ואלו שעניינן בקדשים, מתוך כלל הסוגיות שתשתיתן בשלושת הדורות הראשונים, הוא כדלהלן:

94% מהסוגיות הארץ ישראליות עניינן במשנה, לעומת 92% מהסוגיות הבבליות.

90% מהסוגיות הארץ ישראליות עניינן בסדר קדשים, ורק 83% מהסוגיות הבבליות עניינן בסדר זה.

אולם בשלוש המסכתות בכורות ערכין ותמורה רק 87-88% מהסוגיות הארץ ישראליות עניינן במשנה; ובמסכת בכורות רק 79% מהסוגיות הבבליות עניינן במשניות המסכת.

רק 59% מהסוגיות הארץ ישראליות במסכת ערכין עניינן בקדשים; ואילו הסוגיות הבבליות שעניינן בקדשים מגיע במסכתות מנחות וערכין רק לכדי 78%, ובמסכת בכורות רק לכדי 66%.

במסכת ערכין, בה גדול חלקן של הסוגיות הבבליות מחלקן של הסוגיות הארץ ישראליות, רק כ-70% מכלל הסוגיות במסכת עניינן בקדשים. בדומה לכך חלקן הנמוך יחסית של הסוגיות הארץ ישראליות במסכת בכורות, נובע מכך שרק 76% מכלל הסוגיות עניינן בקדשים. כך גם המצב במסכת מנחות, שם הסוגיות שעניינן בקדשים מהוות רק 87% מכלל הסוגיות.⁴⁴⁷

ב. שכיחותם של האמוראים בסדר קדשים

שכיחותם של האמוראים נמדדת במספר מימרותיהם. 398 אמוראים שותפים ליצירתו של התלמוד הבבלי לסדר קדשים, אך אין תרומתם שווה. הנתונים דלהלן מצביעים על מידה רבה של ריכוזיות, הן בקרב אמוראי א"י והן בקרב אמוראי בבל, הבאה לידי ביטוי בריבוי מימרות של חכמים מועטים, וריבוי אמוראים שתורמתם דלה.⁴⁴⁸

שלושה רבעים מכלל המימרות הארץ ישראליות הן של 15% מהאמוראים, בעוד ששלושה רבעים מכלל המימרות הבבליות הן של 7% מהאמוראים בלבד. נתונים אלו מלמדים שבא"י השתתפות פעילה של יותר אמוראים ביצירה התלמודית מאשר בבבל. יתכן שאין זה אלא, שבא"י שימרו מימרות לא רק של ראשי הישיבות, בעוד שבבבל שימרו בעיקר את מימרותיהם של ראשי הישיבות.

⁴⁴⁵ אם נוציא מהסיכום את מסכת תמיד שהיא מסכת מקוטעת, חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות בכלל ואלו שעניינן במשנה הוא זהה ושווה ל-62% והוא עולה באחוז אחד כאשר מתייחסים רק לסוגיות שעניינן בקדשים ל-64%.

⁴⁴⁶ ראה פירוט בלוח מספר 95.

⁴⁴⁷ ראה פירוט בלוח מספר 96.

⁴⁴⁸ ראה פירוט בלוח מספר 97.

19 אמוראים בא"י ו-17 אמוראים בבבל, המספר הכולל של מימרותיהם מגיע לכדי 75% מכלל המימרות בסדר קדשים. בולט במיוחד ר' יוחנן שמימרותיו מהוות 23% מכלל המימרות הארץ ישראליות.⁴⁴⁹

מחצית מכלל המימרות הארץ ישראליות הן של 3.8% מהאמוראים, ומחצית מכלל המימרות הבבליות הן של 2.9% מהאמוראים. נתונים אלו מלמדים שקיים גרעין מצומצם של אמוראים גם בא"י וגם בבבל שהם דומיננטיים ומאפילים על בני דורם. כך רב ושמואל בבבל בדורם, וכך ר' יוחנן ורשב"ל בא"י בדורם.

כל מימרות האמוראים שבסדר קדשים והאמוראים הפועלים בו, מתחלקים בין אמוראי בבל לאמוראי א"י באופן שאמוראי א"י מהווים 36% מהאמוראים ומימרותיהם מהוות 35% מהמימרות; ואמוראי בבל מהווים 64% מהאמוראים ומימרותיהם מהוות 65% מהמימרות. היחס הזה משתנה ממסכת למסכת ומבליט את תרומתם העולה על הממוצע של המימרות הארץ ישראליות בחמש ממסכתות הסדר, ונופלת מהממוצע בשלוש המסכתות, מנחות תמיד וערכין.⁴⁵⁰

152 אמוראי א"י משתתפים בסדר קדשים ומספר מימרותיהם הוא 1804. 21 מהם משתתפים ברוב מסכתות הסדר, והם מהווים 14% מכלל אמוראי א"י שבסדר. מספר מימרותיהם הוא 1403, המהוות 78% מכלל המימרות של אמוראי א"י בסדר, שהן כ-67 מימרות בממוצע לאמורא. מספר מימרותיהם של כל יתר אמוראי א"י הוא רק 401, שהן מעט יותר ממימרה אחת לאמורא. חמשת אמוראי א"י שהם ראשי המדברים בסדר הם: ר' יוחנן, ר' שמעון בן לקיש, ר' אלעזר בן פדת, ר' זעירא ור' ירמיה, שמספר מימרותיהם הוא 891, שהן כמחצית המימרות של אמוראי א"י בסדר קדשים.

גם בבבל מצב הדברים דומה בעיקרו. 246 אמוראי בבל משתתפים בסדר קדשים ומספר מימרותיהם הוא 3355. 25 מהם מהווים 10% מכלל אמוראי בבל שבסדר, מספר מימרותיהם הוא 2638 המהוות 79% מכלל המימרות של אמוראי בבל בסדר, שהן כ-105 מימרות לאמורא בממוצע. מספר מימרותיהם של כל יתר אמוראי בבל הוא רק 717, שהן מעט יותר ממימרה אחת לאמורא. חמשת אמוראי בבל שהם ראשי המדברים בסדר הם: רב, אבין, רבא, רב פפא ורב אשי, שמספר מימרותיהם הוא 1417, שהן 42% מכלל המימרות של אמוראי בבל שבסדר קדשים.

ניתוח המשווה את היחס שבין מימרותיהם של אמוראי בבל השכיחים שבכל דור, בסדר קדשים לבין מימרותיהם בקבוצת הביקורת, מחדד את התמונה ומצביע על האמוראים שתרמו לסדר קדשים יותר מאשר לקבוצת הביקורת, והם: רבה בר אבוה, רב חסדא, רבה, רב ששת, רבא, אבין, רב פפא, רבינא, ורב אחא בריה דרבא.⁴⁵¹

⁴⁴⁹ ראה פירוט בלוחות [מספר 98 ו-99](#)

⁴⁵⁰ ראה פירוט [בלוח מספר 100](#).

⁴⁵¹ ראה פירוט [בלוח מספר 101](#).

למרות שמספרן של הסוגיות שהן ארץ ישראליות בלבד, עולה על מספרן של הסוגיות שהן בביליות בלבד (117 לעומת 80), מספר המימרות המוקדמות הבביליות כפול מזה של הארץ ישראליות. לעומת זאת בסוגיות שהן מעורבות (א"י ובבל) שם עולה מספרן של הסוגיות שתשתיתן ארץ ישראלית על אלו שתשתיתן בבילית (242 לעומת 140), מספר המימרות הארץ ישראליות גדול פי 1.7 ממספר המימרות הבביליות (1556 לעומת 941).⁴⁵²

כשבוחנים את הסוגיות המעורבות עצמן גדל מספר המימרות הארץ ישראליות בסוגיות שתשתיתן היא ארץ ישראלית, פי 2.6 ממספרן של המימרות הבביליות המוקדמות. ואילו בסוגיות שתשתיתן היא בבילית, עולה מספר המימרות הבביליות המוקדמות על הארץ ישראליות רק פי 1.2.⁴⁵³

חלקן הארי של הסוגיות שיסודן הונח על ידי האמוראים המוקדמים הוא ארץ ישראלית. תרומתם העיקרית של אמוראי בבל היא של האמוראים המאוחרים הדנים בסוגיות הארץ ישראליות, ומוסיפים עליהן שכבות של דיונים. הם מוסיפים גם סוגיות חדשות, שלא עסקו בהם האמוראים הראשונים. כל זה אמור בשש מסכתות, ואילו במסכת ערכין התשתית היא בבילית, ומסכת תמיד שהיא לוקה בחוסר כללי, גם היא אינה תואמת את התמונה הכללית. במסכת מנחות חלקם של אמוראי א"י הוא פחות משליש מכלל האמוראים במסכת, לעומת מסכת מעילה בה מתקרב חלקם למחצית מכלל האמוראים במסכת. ביתר המסכתות מגיע חלקם לסביבות ה-40%.⁴⁵⁴

ג. מתי והיכן נלמדו מסכתות סדר קדשים בבבל ובא"י.

בהנחה שמסכת שנלמדה בישיבה נאמרו בה דברים, כדברי ר' יהושע "אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש",⁴⁵⁵ יכולים אנו ללמוד מנוכחותם של האמוראים בסוגיות המסכת, שהמסכת נלמדה בדורם בישיבתם. אם כי ישנן מימרות שנכנסו לתלמוד שלא על דרך הלימוד הרצוף, אלא אגב דברים שעלו לפני חכמים במקרה, ועוררו תגובה אסוציאטיבית, שבאה לידי ביטוי במימרה: "הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא"⁴⁵⁶. העדרם של אמוראי דור מסוים בישיבה מסוימת ממסכת, מעיד ככל הנראה, לא רק על העדר חידוש, אלא אולי גם על כך, שהמסכת לא נלמדה באותה ישיבה באותו דור. הואיל והאמוראים למדו בימי חייהם ביותר מישיבה אחת, ציינו כמקום ישיבתם את המקום בו כיהנו כראשי ישיבה או כראשי מתיבתא. זאת מאחר שרוב מאמריהם הם מתקופה זו, ורק מיעוטם הוא מימי היותם תלמידים לפני רבותיהם.

⁴⁵² ראה פירוט בלוח מספר 102.

⁴⁵³ ראה פירוט בלוח מספר 103.

⁴⁵⁴ ראה פירוט בלוח מספר 104.

⁴⁵⁵ חגיגה ג ע"א

⁴⁵⁶ שבועות מח ע"א, או בניסוחים דומים: "אמר רב: מילתא דאמרי - אימא בה מילתא" (שבת עה ע"ב); "אמר רב כהנא: הואיל ושמעתתא דכהני היא - אימא בה מילתא" (עירובין ח ע"ב); אמר אביי: טובת הנאה הואיל ואתא לידן, נימא בה מילתא, (ב"ק פט ע"א).

מעטים הם האמוראים המצויים בכל מסכתות הש"ס, רוב האמוראים מצויים במספר מצומצם של מסכתות, דבר המעיד על התמחותם בתחום אחד, או במספר מצומצם של תחומים, בהם הביעו את דעתם, כפי שיוצג בהמשך.

אמוראי ארץ ישראל

התלמוד הבבלי התבסס על תורתם של אמוראי א"י, אשר למדו את כל מסכתות הש"ס, ובתוכן את מסכתות סדר קדשים. על כך כבר עמד זוסמן,⁴⁵⁷ ועדות לכך מימרותיהם של אמוראי א"י, שהגיעו לבבל ומצויות בכל מסכתות הסדר. בסדר קדשים של התלמוד הבבלי נמצאו 1813 מימרות, שנמסרו על ידי 131 אמוראי ארץ ישראל, שחיו במשך שלושה דורות ופעלו בישיבות: טבריה ציפורי ועכברי בצפון, קיסרי ולוד בדרום.⁴⁵⁸ רוב המימרות הן מישיבת טבריה, ואחריה באים בסדר יורד ישיבת קיסרי, ישיבת ציפורי וישיבת לוד. רוב המימרות הן של בני הדור השני, ואחריו באים בני הדור השלישי ואחר כך בני הדור הראשון.⁴⁵⁹

מימרותיהם של אמוראי א"י, בני הדור הראשון, לכל מסכתות הסדר הגיעו בעיקר מציפורי, טבריה, לוד ועכברי.⁴⁶⁰ מימרותיהם של אמוראי א"י, בני הדור השני, לכל מסכתות הסדר, הגיעו בעיקר מטבריה, ועיקרן מימרותיו של ר' יוחנן. מימרות בודדות הגיעו גם מקיסרי.⁴⁶¹ מימרותיהם של אמוראי א"י, בני הדור השלישי, לכל מסכתות הסדר, הגיעו בעיקר מטבריה ומקיסרי.⁴⁶² מימרות בודדות של אמוראי א"י, בני הדור הרביעי, בעיקר למסכתות זבחים ומנחות, הגיעו בעיקר מטבריה ומלוד.⁴⁶³ רק שתי מימרות של אמוראי א"י, בני הדור החמישי, למסכת זבחים, הגיעו לבבל, האחת מטבריה והשניה מציפורי.

כפי שראינו בחלק הראשון של עבודתנו, מימרות של אמוראי א"י שעניינן בסדר קדשים מצויות בתלמוד הירושלמי, והן מתפרסות על פני כל חמש הדורות של אמוראי א"י.

אמוראי בבל

כל מימרותיהם של אמוראי בבל לסדר קדשים מסתכמות ב-3355 מימרות, שנמסרו על ידי 267 אמוראים, שחיו במשך קרוב לשמונה דורות ופעלו בשתי ישיבות גדולות סורא ופומבדיתא, שבצוק העתים נדדו; ובמספר ישיבות משניות שהתקיימו מפעם לפעם.

⁴⁵⁷ זוסמן, זרעים וטהרות, עמ' 9.

⁴⁵⁸ שמות האמוראים השכיחים בישיבות אלו ראה [בלוח מספר 98](#).

⁴⁵⁹ ראה פירוט [בלוח מספר 105](#).

⁴⁶⁰ ראה פירוט [בלוח מספר 106](#).

⁴⁶¹ ראה פירוט [בלוח מספר 107](#).

⁴⁶² ראה פירוט [בלוח מספר 108](#).

⁴⁶³ ראה פירוט [בלוח מספר 109](#).

להלן תמונת פריסתם של הישיבות בבבל בהן עסקו האמוראים לדורותיהם בסדר קדשים: ⁴⁶⁴

הדור	הישיבה המרכזית	בנותיה	הישיבה המרכזית	בנותיה
ראשון	סורא	הוצל	נהרדעא	
שני	סורא		פומבדיתא	נהרדעא, מחוזא.
שלישי	כפרי	סורא	פומבדיתא	שלחי, נהרדעא, שכנציב, מחוזא.
רביעי	סורא		פומבדיתא	מחוזא, שלחי, נהרדעא.
חמישי	סורא		נרש	פומבדיתא, נהרדעא, פום-נהרא, מחוזא.
שישי	מתא-מחסיא	סורא	פומבדיתא	
שביעי	מתא-מחסיא	סורא	פומבדיתא	

מידת האינטנסיביות של היצירה האמוראית בכל אחת מישיבות אלו, ובכל דור, היא שונה. ניתן ללמוד זאת ממספר המימרות שמקורן בישיבות השונות בכל דור, וחלקן היחסי בתוך כל המימרות של אמוראי בבל שבסדר. כשליש מכלל המימרות הן מהדור הרביעי במחוזא ופומבדיתא. שניים להם הם המימרות מהדור הראשון מסורא ונהרדעא. אחריהם המימרות מהדור השלישי מפומבדיתא ושכנציב. למטה מהם המימרות מהדור החמישי מנרש ופום-נהרא. ובסוף מימרות מהדור השישי ממתא מחסיא ופומבדיתא. ⁴⁶⁵

הישיבות שתרמו לפיתוח מסכתות סדר קדשים בכל דור נמדדות לפי מספר המימרות של האמוראים בכל ישיבה ובכל דור כדלהלן:

בדור הראשון התרומה העיקרית היא של ישיבות סורא ונהרדעא, לכל מסכתות סדר קדשים; ושל הוצל פרט למסכתות תמורה ותמיד, ⁴⁶⁶
בדור השני התרומה העיקרית היא של ישיבות סורא ופומבדיתא לכל מסכתות סדר קדשים; של נהרדעא לכל המסכתות פרט למעילה ולתמיד, ושל מחוזא למסכתות מנחות ובכורות. ⁴⁶⁷
בדור השלישי התרומה העיקרית היא של ישיבות פומבדיתא, סורא וכפרי, לכל מסכתות הסדר; ושל שלחי, פרט למסכת תמיד; של נהרדעא, פרט למסכתות זבחים ותמורה מעילה ותמיד; ושל חרתא-ארגיז, למסכתות זבחים מנחות תמורה וכריתות. ⁴⁶⁸
בדור הרביעי התרומה העיקרית היא של ישיבות פומבדיתא ומחוזא לכל מסכתות הסדר, ושל סורא פרט למעילה; ושל נהרדעא, לזבחים ומנחות. ⁴⁶⁹
בדור החמישי התרומה העיקרית היא של ישיבות נרש, ושל פום-נהרא ופומבדיתא, פרט למסכת תמיד; של סורא, פרט למסכת מעילה; של מחוזא, למסכתות זבחים, מנחות ובכורות; ושל

⁴⁶⁴ שמות האמוראים השכיחים בישיבות אלו ראה [בלוח מספר 99](#).

⁴⁶⁵ ראה פירוט [בלוח מספר 110](#).

⁴⁶⁶ ראה פירוט [בלוח מספר 111](#).

⁴⁶⁷ ראה פירוט [בלוח מספר 112](#).

⁴⁶⁸ ראה פירוט [בלוח מספר 113](#).

⁴⁶⁹ ראה פירוט [בלוח מספר 114](#).

נהרדעא, למסכתות מנחות, בכורות וערכין. בשלוש מסכתות אלה גדול חלקם היחסי של אמוראי
בבל, מהממוצע בסדר קדשים.⁴⁷⁰

בדור השישי התרומה העיקרית היא של ישיבת מתא מחסיא, לסדר קדשים כולו; של פומבדיתא,
פרט למסכתות ערכין ותמיד; ושל סורא, למסכתות זבחים, מנחות ובכורות.⁴⁷¹

בדור השביעי התרומה העיקרית היא של ישיבות מתא מחסיא, למסכתות סדר קדשים פרט
למעילה ולתמיד; של סורא ופומבדיתא, למסכתות זבחים, מנחות ובכורות.⁴⁷²

התרשים דלהלן מראה את התפלגות המימרות האמוראיות בסדר קדשים לפי ארץ ודור:

פרק ו' השוואת חלקם של אמוראי א"י בסדר קדשים, לחלקם בסדרים אחרים של הבבלי

מאחר שאנו עוסקים בסדר קדשים שאין לו מקבילה בתלמוד הירושלמי, הרי שהיה מקום לשער שתרומתם של אמוראי א"י בסדר זה תהיה פחותה, באופן משמעותי, לעומת תרומתם בסדרים שבהם מצוי בידינו תלמוד ירושלמי. על מנת לדחות השערה זו, השוונו בין מסכתות סדר קדשים שיש עליהן תלמוד בבלי, למעט מסכת חולין; לבין שבע מסכתות מסדרים אחרים ששימשו כקבוצת ביקורת. המסכתות שנבחרו כקבוצת ביקורת הן: חמש מסכתות מסדר מועד: מגילה, תענית, ראש השנה, מועד קטן, וחגיגה; מסכת יבמות מסדר נשים, ומסכת עבודה זרה מסדר נזיקין (להלן: קבוצת הביקורת).

כל ניסיון לאפיין את מסכתות התלמוד הבבלי, מגלה כי אין כמעט מסכת הדומה לחברתה. אין הדברים אמורים לגבי תוכן המסכתות בלבד, שהוא אמור להיות שונה, אלא במידת הפיתוח התלמודי, ובמידת המעורבות של אמוראי א"י בכל אחת מהן.

קיים פער גדול ביותר בין המסכתות השונות בכל הנוגע להקיפו היחסי של התלמוד לעומת המשנה, כאשר המדידה של שניהם היא לפי מספר התיבות. בקוטב האחד נמצאת מסכת מועד קטן עם יחס של 30.6 תיבות בתלמוד לכל תיבה במשנה; ובקוטב האחר נמצאת מסכת תמיד עם יחס של 1.2 תיבות בתלמוד לכל תיבה במשנה.⁴⁷³ הממוצע לכל 15 המסכתות שנחקרו בעבודה זו הוא 13.1 תיבות בתלמוד לכל תיבה במשנה. רוב מסכתות סדר קדשים, למעט מסכתות כריתות וזבחים, נמצאות מתחת לממוצע; בעוד שרוב מסכתות קבוצת הביקורת, למעט מסכתות תענית ויבמות, נמצאות מעל הממוצע. המסכת החציונית היא מסכת תענית. ברבעון העליון נמצאות רק מסכתות קבוצת הביקורת – מועד קטן, מגילה, עבודה זרה וחגיגה; וברבעון התחתון נמצאות רק מסכתות מסדר קדשים – בכורות, ערכין, מעילה ותמיד.⁴⁷⁴

הסוגיות

בעבודה נבחנו 1470 סוגיות אמוראיות (לא כולל סוגיות סתמאיות או סוגיות שבהן רק מובאות ברייתות). מהן 827 סוגיות בשמונה מסכתות הבבלי לסדר קדשים, ו-643 סוגיות בשבע מסכתות שבקבוצת הביקורת. מספר הסוגיות בכל אחת מהמסכתות הוא כדלהלן:

מספר הסוגיות	במסכתות הביקורת	מספר הסוגיות	במסכתות קדשים
60	ראש השנה	201	זבחים
47	תענית	214	מנחות
75	מגילה	146	בכורות
50	מועד קטן	77	ערכין
48	חגיגה	67	תמורה
221	יבמות	67	כריתות
142	עבודה זרה	39	מעילה
		16	תמיד
643	ס"ה	827	ס"ה

⁴⁷³ אם נתייחס רק למשניות שלושת הפרקים שעליהן יש תלמוד יעלה היחס ל-2.6.

⁴⁷⁴ ראה פירוט [בלוח מספר 118](#).

71% מהסוגיות שבסדר קדשים, יסודותיהן הונחו בשלושת הדורות הראשונים, ו-29% הן פרי יוזמתם של אמוראי בבל המאוחרים. הסוגיות הבבליות מהוות 57% מכלל הסוגיות, והארץ ישראליות 43%; אולם מתוך הסוגיות שיסודן בשלושת הדורות הראשונים, חלקם של אמוראי א"י הוא 61%, ושל אמוראי בבל הראשונים הוא רק 39%. זה נוגד למה שהיה צפוי, שבתלמוד הבבלי חלקם של אמוראי בבל יהיה גדול מזה של אמוראי א"י.

גם בקבוצת הביקורת 71% מהסוגיות, יסודותיהן הונחו בשלושת הדורות הראשונים, ו-29% מהסוגיות הן פרי יוזמתם של אמוראי בבל המאוחרים. הסוגיות הבבליות מהוות 65% מכלל הסוגיות, והארץ ישראליות 34%. מתוך הסוגיות שיסודן בשלושת הדורות הראשונים, חלקם של אמוראי א"י הוא 48% ושל אמוראי בבל הראשונים 52%, מצב זה קרוב יותר להיות צפוי בתלמוד הבבלי, אם כי גם כאן חלקם של אמוראי א"י קרוב להיות שווה לזה של אמוראי בבל.

כשאנו מתייחסים לכל מסכת בנפרד אנו נוכחים לדעת, גם כאן, שההבחנה אינה בין סדר קדשים לבין קבוצת הביקורת, אלא שברוב מסכתות סדר קדשים (ב-5 מסכתות) חלקם של אמוראי א"י בהנחת היסודות שווה או עולה על 61%, ומגיע עד ל-73% (במסכת זבחים); בעוד שבשתי מסכתות בלבד (ערכין ותמיד) חלקם נמוך בהרבה (35% ו-22% בלבד), ובמסכת בכורות הוא מגיע ל-56%.

לצורך הסברת השוני בין המסכתות השונות, ערכתי השוואה בין כלל הסוגיות לבין הסוגיות שיש להן זיקה לענייני קדשים, והתברר כי חלקם של אמוראי א"י בהנחת היסודות לסוגיות שעניינן בקדשים, עולה ב-2% לכדי 63% בממוצע, כאשר ב-6 מסכתות הוא עולה על 60%. רק במסכתות ערכין ותמיד חלקם של אמוראי א"י הוא נשאר נמוך ביותר (29% ו-22%).⁴⁷⁵ את חריגותן של מסכתות ערכין ותמיד כבר הסברנו לעיל בכך שלא הגיעו סוגיות מא"י בעניינן, והייתה לכך השפעה גם על דלות התייחסותם של אמוראי בבל למסכתות אלו.

לעומת זאת, בקבוצת הביקורת חלקם של אמוראי א"י בהנחת היסודות בשלושת הדורות הראשונים עולה ב-4 מסכתות על 52%, ומגיע עד ל-73%; בעוד שב-3 מסכתות אחרות הוא יורד מתחת ל-44% ומגיע עד ל-40% בלבד.⁴⁷⁶

כאשר בוחנים את התפלגות תשתית כל הסוגיות בסדר קדשים לעומת קבוצת הביקורת (כולל הסוגיות שתשתיתן בבליית מאוחרת) מגיע חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות בסדר קדשים ל-43% ובקבוצת הביקורת ל-35%, כאשר חלקן של הסוגיות הבבליות המוקדמות הוא בסדר קדשים 28% ובקבוצת הביקורת 36%. ואילו חלקן של הסוגיות הבבליות המאוחרות הוא 29% בסדר קדשים ו-29% בקבוצת הביקורת.⁴⁷⁷

⁴⁷⁵ ראה פירוט [בלוח מספר 119](#).

⁴⁷⁶ ראה פירוט [בלוח מספר 120](#).

⁴⁷⁷ ראה פירוט בלוחות מספר [121](#) ו-[122](#).

טיפוסי הסוגיות בסדר קדשים ובקבוצת הביקורת

לצורך העבודה הבחנתי כאמור, בין שלוש עשרה טיפוסים שונים של סוגיות. להלן התפלגות הסוגיות בכל אחד מטיפוסי הסוגיות, בהשוואה בין מסכתות סדר קדשים, לבין מסכתות קבוצת הביקורת:

- א. סוגיות שבהן מימרות של אמוראי בבל בלבד, בסדר קדשים הן מהוות 40% מכלל הסוגיות, ובקבוצת הביקורת רק 36% מכלל הסוגיות, ומתחלקות לתת קבוצות הבאות:
- א.1. סוגיות שבהן אמוראי בבל המוקדמים בלבד (דור 3-1), מהוות 9% מסוגיות סדר קדשים, ו-11% מסוגיות קבוצת הביקורת.
- א.2. סוגיות שבהן אמוראי בבל המאוחרים בלבד (דור 4+), מהוות 17% מסוגיות סדר קדשים ורק 12% מסוגיות קבוצת הביקורת.
- א.3. סוגיות שבהן אמוראי בבל מכל הדורות. בין אם הן ערוכות דור אחר דור, ובין אם הן מאוחרות המצטטות מימרות של אמוראים מוקדמים, הן מהוות כ-13% מהסוגיות, הן בסדר קדשים והן בקבוצת הביקורת.
- ב. סוגיות של אמוראי א"י בלבד, מתחלקות לתת קבוצות הבאות:
- ב.1. סוגיות שבהן אמוראי א"י המוקדמים בלבד (דור 3-1), מהוות 13% מסוגיות סדר קדשים, ו-12% מסוגיות קבוצת הביקורת.
- ב.2. סוגיות שבהן אמוראי א"י המאוחרים בלבד (דור 4+), התבררה כקבוצה ריקה בסדר קדשים ואירוע אחד בלבד בקבוצת הביקורת.⁴⁷⁸
- ג. סוגיות מעורבות של אמוראי א"י ובבל, המתחלקות לתת קבוצות הבאות:
- ג.1. הסוגיה פותחת באמוראי א"י המוקדמים ואחריהם באים אמוראי בבל. סוגיות אלו מתחלקות לתת קבוצות הבאות:
- ג.1.א. סוגיות בהן מובאות ציטטות מאמוראי בבל המוקדמים, מהוות כאחוז אחד בלבד, הן בסדר קדשים והן בקבוצת הביקורת.
- ג.1.ב. סוגיות בהן אמוראי בבל המאוחרים דנים בסוגיה הארץ ישראלית בסופה,⁴⁷⁹ או שהם "נכנסים וקופצים" לתוכה.⁴⁸⁰ סוגיות אלה מהוות 16% מסוגיות סדר קדשים, ורק 12% מסוגיות קבוצת הביקורת.
- ג.1.ג. סוגיות בהן אמוראי א"י המוקדמים באים תחילה, ואחריהם אמוראי בבל מוקדמים ומאוחרים. סוגיות אלה מהוות 9% מהסוגיות, הן בסדר קדשים והן בקבוצת הביקורת.
- ג.2. סוגיות בהם משולבים אמוראי א"י מוקדמים לאחר אמוראי בבל, סוגיות אלו מתחלקות לקבוצות המשנה הבאות:

⁴⁷⁸ לעניין זה ראה הפרק 'המעבר של תורת ארץ ישראל לבל'.

⁴⁷⁹ לעניין זה כאשר הדור השלישי דן בסוגיה הארץ ישראלית ציינתי אותו כמאוחר, וכאשר הובא כציטטה ציינתי אותו כמוקדם.

⁴⁸⁰ ראה הערה 231 לעיל.

- ג.2.א. סוגיות בהם משולבים אמוראי א"י מוקדמים לאחר אמוראי בבל מוקדמים ובסוף אמוראי בבל המאוחרים, מהוות כ-7% מסוגיות סדר קדשים, ו-14% מסוגיות קבוצת הביקורת.
- ג.2.ב. סוגיות המתחילות באמוראי בבל המוקדמים, ואחריהם אמוראי א"י המוקדמים, מהוות רק 2% מהסוגיות הן בסדר קדשים, והן בקבוצת הביקורת.
- ג.2.ג. סוגיות המתחילות באמורא בבלי מוקדם השכיח גם בירושלמי, ואחריו סוגיה של אמוראי א"י, ובסופה או בתוכה דיון של אמוראי בבל המאוחרים. סוגיות אלו מהוות 4% מסוגיות סדר קדשים, ואחוז אחד מסוגיות קבוצת הביקורת.
- ג.3. סוגיות המתחילות באמוראי בבל המאוחרים ואחריהם מובאים מימרותיהם של אמוראי א"י, והיא מתחלקת לתת קבוצות הבאות:
- ג.3.א. סוגיות המתחילות באמוראי בבל המאוחרים, ואחריהם מובאים מימרותיהם של אמוראי א"י המוקדמים, וציטוטים מאמוראי בבל הראשונים, מהוות 7% מסוגיות סדר קדשים, ו-13% מסוגיות קבוצת הביקורת.
- ג.3.ב. סוגיות המתחילות באמוראי בבל המאוחרים, ואחריהם מובאים מימרותיהם של אמוראי א"י המאוחרים, מהוות אחוז אחד מסוגיות סדר קדשים וכשליש האחוז מסוגיות קבוצת הביקורת.
- ההבדל הבולט בין סדר קדשים לבין קבוצת הביקורת הוא בסוגיות המעורבות, בהם משתתפים אמוראי א"י ואמוראי בבל גם יחד. חלקן של הסוגיות הנפתחות על ידי אמוראי א"י, ואילו אמוראי בבל באים אחר כך, גדול בסדר קדשים (15.8%) מאשר בקבוצת הביקורת (11.7%); ואילו חלקן של הסוגיות הנפתחות על ידי אמוראי בבל, ודבריהם של אמוראי ארץ ישראל מובאים בהמשך, גדול יותר בקבוצת הביקורת (14%) מאשר בסדר קדשים (7.5%). מצב זה נחשב כמצב השכיח בתלמוד הבבלי.⁴⁸¹ הסברו של משולם בעהר⁴⁸² הוא שהסיבה לכך שדברי אמוראי א"י המוקדמים מובאים בבבלי לאחר דבריהם של אמוראי בבל, נובעת מכך שדבריהם הגיעו לבבל באיחור. הסבר זה נתמך על ידי הממצאים עליהם הצבענו בעניין זמן ירידתה של תורת אמוראי א"י לבבל. ומכאן גם מקום לטענה שמסכתות סדר קדשים לא נלמדו בבבל בדורות הראשונים באותה אינטנסיביות כמו מסכתות קבוצת הביקורת. רק בדורות המאוחרים, לאחר שהגיעה תורתם של אמוראי א"י לבבל, במידה שהיה בה כדי לעורר עניין אצל אמוראי בבל, החלו גם בבבל בלימוד אינטנסיבי של מסכתות מסדר זה.⁴⁸³
- תמונה כללית זו אינה אחידה בכל מסכתות המחקר – גם בסדר קדשים וגם בקבוצת הביקורת קיימים הבדלים בין המסכתות השונות.
- במסכתות סדר קדשים הסוגיות שהן ארץ ישראליות בלבד, מהוות 13% מסוגיות סדר קדשים, בעוד שחלקם של אמוראי בבל המוקדמים בלבד, מהווה רק 9% מהסוגיות.

⁴⁸¹ הלבני, בבא מציעא, רט הערה 1; סדר מועד תטז הערה 2*.

⁴⁸² בעהר, דברי משולם, עמ' 59.

⁴⁸³ הפירוט של כל זה בלוחות [מספר 123](#) ו-[124](#).

הסוגיות שהן ארץ ישראליות בראשיתן, ובהמשכן דנים בהן אמוראי בבל המאוחרים, מהוות 16% מסוגיות סדר קדשים.

והסוגיות של אמוראי בבל המאוחרים בלבד, מהוות 17% מסוגיות סדר קדשים.

בסוגיות של אמוראי בבל בלבד, גדול חלקם מהממוצע במיוחד במסכתות בכורות, ערכין מעילה ותמיד, ונמוך מהממוצע במיוחד במסכת זבחים, וקרב לממוצע במסכתות תמורה, מנחות וכריתות.

בסוגיות של אמוראי א"י בלבד, גדול חלקם מהממוצע במיוחד במסכתות מעילה ותמורה, ונמוך במיוחד במסכתות כריתות, ערכין זבחים ותמיד, וקרב לממוצע במסכתות בכורות ומנחות. בסוגיות המעורבות הפותחות באמוראי א"י ואחריהם אמוראי בבל המאוחרים, גדול חלקם במיוחד במסכתות כריתות וזבחים, ונמוך במיוחד במסכתות ערכין ומעילה,⁴⁸⁴ וקרב לממוצע במסכתות מנחות בכורות ותמורה.

בסוגיות של אמוראי בבל המאוחרים בלבד, גדול חלקם מהממוצע במסכתות מעילה ערכין ותמיד, וכל יתר המסכתות קרובים לממוצע.⁴⁸⁵

במסכתות קבוצת הביקורת הסוגיות שהן ארץ ישראליות בלבד, מהוות 12% מכל הסוגיות. הסוגיות שהן ארץ ישראליות בראשיתן, ובהמשכן דנים בהם אמוראי בבל המאוחרים, מהוות גם הן 12% מכל הסוגיות בקבוצת הביקורת.

הסוגיות של אמוראי בבל המוקדמים בלבד, מהוות 11% מכל הסוגיות.

והסוגיות של אמוראי בבל המאוחרים בלבד, מהוות 12% מכל הסוגיות בקבוצת הביקורת.

בסוגיות של אמוראי בבל בלבד, גדול חלקם מהממוצע במיוחד במסכתות תענית ויבמות, ונמוך מהממוצע במיוחד במסכתות חגיגה ומעילה, וקרב לממוצע במסכתות מועד קטן, ראש השנה ועבודה זרה.

בסוגיות של אמוראי א"י בלבד, גדול חלקם מהממוצע במיוחד במסכתות מגילה וחגיגה, ונמוך במיוחד במסכתות יבמות ומועד קטן, וקרב לממוצע במסכתות ראש השנה, תענית ועבודה זרה. בסוגיות המעורבות הפותחות באמוראי א"י ואחריהם אמוראי בבל המאוחרים, גדול חלקם מהממוצע במיוחד במסכת מועד קטן, ונמוך במיוחד במסכת חגיגה, וקרב לממוצע בכל יתר המסכתות.

בסוגיות של אמוראי בבל המאוחרים בלבד, גדול חלקם מהממוצע במסכת חגיגה, ונמוך במיוחד במסכתות מועד קטן ותענית, וקרב לממוצע בכל יתר המסכתות.⁴⁸⁶

⁴⁸⁴ במסכת תמיד אין כלל סוגיות כאלה.

⁴⁸⁵ הפירוט של כל זה [בלוח מספר 125](#).

⁴⁸⁶ הפירוט של כל זה בלוחות [מספר 126](#) ו-[127](#).

היחס בין תרומתם של אמוראי א"י בשלוש הדורות הראשונים לבין זה של אמוראי בבל באותם דורות, בכל אחת מהמסכתות נמדד על פי מספר מימרותיהם של האמוראים. ההשוואה בין קבוצת המחקר לבין קבוצת הביקורת מחזקת את הממצא, המצביע על כך, שכמעט ולא מצויות בבבלי מימרות ארץ ישראליות מהדור הרביעי ואילך, כפי שהובהר בסוף פרק ג'.⁴⁸⁷

מימרותיהם של 517 אמוראים נקובי שם מצויים ב-15 מסכתות המחקר (קיימות גם מימרות המיוחסות לאמוראים אנונימיים⁴⁸⁸). 193 מהם הם אמוראים ארץ ישראלים (37%), ו-324 הם אמוראים בבליים (63%).

מימרותיהם של 115 האמוראים השכיחים⁴⁸⁹ – מהוות כ-90% מכלל המימרות, בעוד שיתר המימרות נמסרות על ידי 402 אמוראים.

בשלושת הדורות הראשונים, עולה מספרם של אמוראי א"י על זה של אמוראי בבל. 170 אמוראי א"י (54%), לעומת 145 אמוראי בבל (46%). מתוך 115 האמוראים השכיחים, 48 הם אמוראי א"י (42%), ו-67 הם אמוראי בבל (58%).

4% בלבד מהאמוראים הם השכיחים ביותר במסכתות המחקר, ומימרותיהם מהוות 65% מכלל המימרות. 8 מהם הם אמוראי א"י, ו-14 הם אמוראי בבל.

ב-8 המסכתות של סדר קדשים 5,159 מימרות אמוראיות, עליהן נוספו ב-7 מסכתות קבוצת הביקורת עוד 5,712 מימרות אמוראיות, ס"ה 10,871 מימרות.⁴⁹⁰

36% מכלל המימרות הם של אמוראי א"י, ו-64% של אמוראי בבל. בשלושת הדורות הראשונים עולה מספר מימרותיהם של אמוראי א"י על זה של אמוראי בבל. 3796 מימרות של אמוראי א"י (53%), כנגד 3411 מימרות של אמוראי בבל (47%).

השוואת תרומתם של האמוראים בדורות השונים למסכתות סדר קדשים, בהשוואה למסכתות קבוצת הביקורת, מצביעה בברור שאמוראי בבל מיעטו לעסוק בסדר קדשים בדורות הראשונים, והקנו לו עדיפות בדורות הרביעי והחמישי.

בעוד שבא"י אין כל הבדל ביחס בין מספר המימרות בסדר קדשים לבין מספרן בקבוצת הביקורת, הרי שבבבל בדור הראשון קיים פער של 1:1.6 ובדור השני קיים פער של 1:1.4 בין מספר המימרות לסדר קדשים לבין מספרן בקבוצת הביקורת.

בדור השלישי והרביעי פוחתות בא"י מספר המימרות בסדר קדשים ועולה חלקן בקבוצת הביקורת ביחס של 1:1.3; ואילו בבבל גדל מספר המימרות בסדר קדשים לעומת קבוצת הביקורת והיחס משתנה ל-1:0.9 בדור הרביעי ול-1:0.8 בדור החמישי.⁴⁹¹

המשתמע מכך הוא כי בדורות הראשונים ניתנה בבבל מעט תשומת לב לסדר קדשים, והדגש הושם על הסדרים שעסקו בהלכות הנוגעות לקיום החברתי בבבל. ורק כאשר החלו להגיע בדור השלישי הנחותי והביאו את תורת אמוראי א"י לסדר קדשים, החל העיסוק בסדר זה בעיקר אצל רבה, רב חסדא ורב ששת. בדור הרביעי, כאשר תורתם של אמוראי א"י משלושת הדורות

⁴⁸⁷ ראה עמ' 58 לעיל.

⁴⁸⁸ הכוונה לרבנן דקיסרי, במערבא אמרי וכד'.

⁴⁸⁹ כשכיחים הוגדרו בעלי 10 מימרות לפחות, וכשכיחים ביותר בעלי 100 מימרות לפחות.

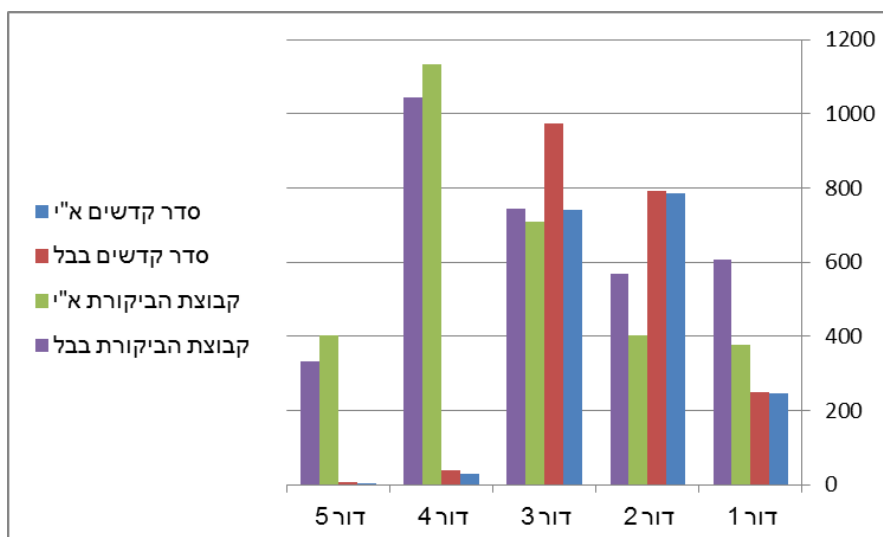
⁴⁹⁰ הפירוט של כל זה בלוח מספר 128.

⁴⁹¹ הפירוט של כל זה בלוחות מספר 129 ו-130.

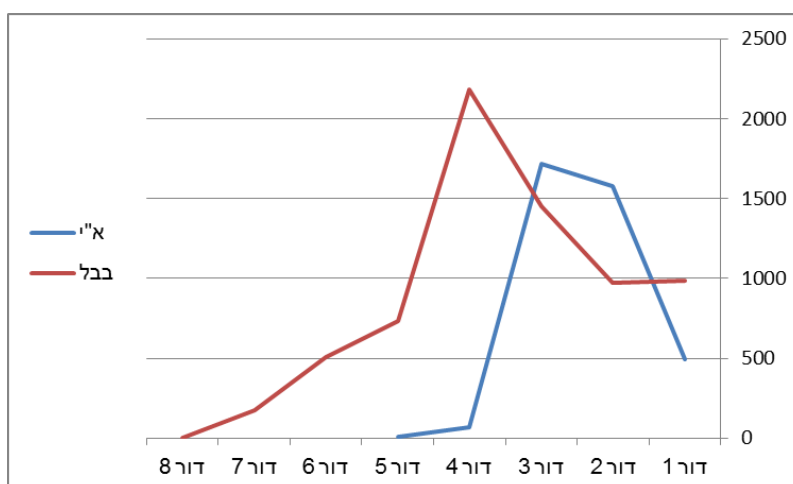
הראשונים כבר הייתה מצויה בבבל, והיא כללה גם את תורתם לסדר קדשים, החל העיסוק האינטנסיבי בסדר זה, בעיקר על ידי אביי ורבא, רמי בר חמא ואדא בר אהבה, ובדור החמישי על ידי רב פפא ורבינא. זהו מעין תיקון ל"הזנחה" של סדר זה בדורות הראשונים, תיקון שנעשה בעקבות החומר הארץי שרבו שהגיע לבבל בענייני סדר זה.

לשם הבלטת השוני בין מסכתות סדר קדשים לבין מסכתות קבוצת הביקורת במהלך הדורות מוצגים הדברים באופן גרפי בשני תרשימים:

התפלגות מימרות האמוראים לפי ארץ ודור – השוואה בין סדר קדשים לקבוצת הביקורת

התפלגות מימרות האמוראים לפי ארץ ודור

התרשימים הללו מבלטים את חלקם של רב ושמואל בבבל בדור הראשון, את השפל בבבל בדור השני יחסית לחלקם של אמוראי א"י בדור השני, את האיזון ביניהם בדור השלישי, ואת ההתעוררות שחלה בבבל והגיעה לשיאה בדור הרביעי, שעה שכמעט ונעלמו אמוראי א"י מהתלמוד הבבלי.

תרומתם של אמוראי ארץ ישראל להוצרותו של התלמוד הבבלי

מנתונים אלו אנו למדים, שכמעט כל תורת א"י המצויה בתלמוד הבבלי, היא מתרומתם של אמוראי א"י בשלושת הדורות הראשונים (98% מהמימרות הארץ ישראליות). לכן בבואנו לעמוד על חלקם בהיווצרותו, השוינו את חלקם של אמוראי א"י הראשונים לחלקם של אמוראי בבל הראשונים, כי שני המקורות הללו יחד, הם שהיו לפני אמוראי בבל האחרונים, שפיתחו את התלמוד הבבלי.

חלקם של אמוראי א"י. הן בסדר קדשים והן בקבוצת הביקורת. הוא למעלה משליש מכלל המימרות (35.5%). וחלקם של כלל אמוראי בבל, הוא פחות משני שלישים (64.5%). פחות מאחוז אחד מכלל המימרות, הם של אמוראי א"י המאוחרים (0.7%). בשלושת הדורות הראשונים חלקם של אמוראי א"י גדול מחלקם של אמוראי בבל. הפער ביניהם גדול יותר בסדר קדשים מאשר בקבוצת הביקורת. בעוד שבסדר קדשים חלקם של אמוראי א"י הוא 34%, וחלקם של אמוראי בבל הוא רק 29%; בקבוצת הביקורת הפער הוא קטן יותר, חלקם של אמוראי א"י הוא - 35% לעומת חלקם של אמוראי בבל שהוא 34%. הבדל נוסף בין סדר קדשים לבין קבוצת הביקורת, הוא בהתפלגות חלקם של אמוראי בבל, בין האמוראים הראשונים לבין האחרונים. בעוד שבסדר קדשים חלקם של אמוראי בבל המאוחרים, עולה בשיעור ניכר על זה של אמוראי בבל המוקדמים (36% לעומת 29%); הרי שבקבוצת הביקורת, חלקם של אמוראי בבל המאוחרים, נמוך מחלקם של אמוראי בבל המוקדמים, אם כי בהפרש קטן יותר (30% לעומת 34%).

כשבודקים כל מסכת בפני עצמה, מתברר שאין המצב זהה בכל מסכתות סדר קדשים, כפי שאינו זהה בכל מסכתות קבוצת הביקורת. משתמע מכך, שאין הבחנה מבדלת בין סדר קדשים, לבין קבוצת הביקורת, בכל הנוגע לתרומתם של אמוראי א"י, אלא שהדבר משתנה ממסכת למסכת. ב-5 מתוך 8 מסכתות סדר קדשים, חלקם של אמוראי א"י הראשונים עולה על 35%, ומגיע עד ל-48% מכלל המימרות (במסכת מעילה); בעוד שבמיעוטם (ב-3 מסכתות) הוא יורד אל מתחת ל-32%, עד לכדי 23% בלבד (במסכת ערכין). מאידך ב-5 מתוך 7 מסכתות קבוצת הביקורת, חלקם של אמוראי א"י הראשונים עולה על 36%, ומגיע עד 47% מכלל המימרות (במסכת מגילה); בעוד שרק בשתי מסכתות הוא יורד מתחת ל-33%, עד לכדי 27% בלבד (במסכת יבמות).⁴⁹²

אם נתייחס רק לשלושת הדורות הראשונים, ונעמוד על גודל הפער, בין חלקם של אמוראי א"י הראשונים לבין חלקם של אמוראי בבל הראשונים, נראה שקיים שוני רב בין המסכתות השונות, ללא כל קשר לסדר בו הן מצויות. בתשע מסכתות עולה חלקם של אמוראי א"י על זה של אמוראי בבל: במסכת מעילה ב-22%, במסכת מגילה ב-20%, במסכת תמורה ב-16%, במסכת חגיגה ב-15%, במסכת זבחים ב-14%, במסכת כריתות ב-11%, במסכת עבודה זרה ב-7%, במסכת ראש השנה ב-5%, ובמסכת בכורות ב-4%.

ואילו במסכת תענית חלקם של אמוראי א"י ואמוראי בבל שווה; ובחמש מסכתות, חלקם של אמוראי בבל עולה על זה של אמוראי א"י: במסכת ערכין ב-18%, במסכת מועד קטן ב-5%, במסכת תמיד ב-2% ובמסכת מנחות באחוז אחד.

⁴⁹² הפירוט בלוח מספר 131.

פרט למסכת ערכין שהיא חריגה, ההפרשים במסכתות שבהן חלקם של אמוראי א"י עולה על זה של אמוראי בבל, גדולים משמעותית מההפרשים במסכתות שבהן חלקם של אמוראי בבל עולה על זה של אמוראי א"י.

הגורם לשוני זה, אינו אפוא בשייכות לסדר קדשים, אלא בתוכן המסכת. עמדנו על כך כבר קודם שהגורם המשפיע במסכתות סדר קדשים, הוא מידת קיומן של סוגיות שעניינן אינו בקדשים (עמ' 117 לעיל). הסבר זה תקף גם לגבי מסכת חגיגה, שיש בה סוגיות שעניינן בקדשים ובטהרות, בה פער של 50 מימרות ארץ ישראליות לעומת המימרות הבבליות. ההסבר לפער של 131 מימרות במסכת מגילה, נובע ממדרש המגילה של אמוראי א"י, התופס מקום נכבד במסכת (דף י' עד דף טז'). הפער של 20 מימרות במסכת ר"ה, נובע מהמשנה הראשונה, העוסקת בחלקה בענייני מעשרות (דף יב עד טז'). את הפער של 95 מימרות במסכת עבודה זרה ניתן אולי לתלות בהשפעת ארץ ישראל על המסכת הבבלית, כפי שעמדה על כך אליסה גריי.⁴⁹³

על מנת להשוות בין המסכתות השונות, מבלי שלגודל המסכת תהיה השפעה על מספר המימרות, בחנתי את שיעור המימרות לכל 1000 תיבות שבמסכת. בחינה זו העלתה כי בסדר קדשים יש 18.83 מימרות לכל 1000 תיבות, בעוד שבקבוצת הביקורת יש 20.94 מימרות לכל 1000 תיבות. משמעות הדבר שבסדר קדשים יש פחות מימרות אמוראיות, ויותר סתמות וברייתות מאשר בקבוצת הביקורת.

בסדר קדשים יש 6.47 מימרות של אמוראי א"י הראשונים לכל 1000 תיבות, ורק 5.44 מימרות של אמוראי בבל הראשונים. הפער הזה רחב יותר במסכתות זבחים מעילה ותמורה, והוא מצומצם יותר במסכתות בכורות וכריתות; ואילו במסכתות מנחות ערכין ותמיד, שיעור המימרות של אמוראי בבל הראשונים, עולה על זה של אמוראי א"י. לעומת זאת, בקבוצת הביקורת יש 7.38 מימרות של אמוראי א"י הראשונים לכל 1000 תיבות, ו-7.04 מימרות של אמוראי בבל הראשונים. הפער הזה מתרחב במסכתות ר"ה, תענית⁴⁹⁴ ועבודה זרה. הוא מתרחב מאד במסכתות חגיגה ומגילה; ואילו במסכתות יבמות ומועד קטן, שיעור המימרות של אמוראי בבל הראשונים, עולה על זה של אמוראי א"י. גם מבדיקה זו משתמע, שאין הבחנה מובדלת בין מסכתות סדר קדשים לבין מסכתות קבוצת הביקורת, בכל הנוגע לתרומתם של אמוראי א"י.

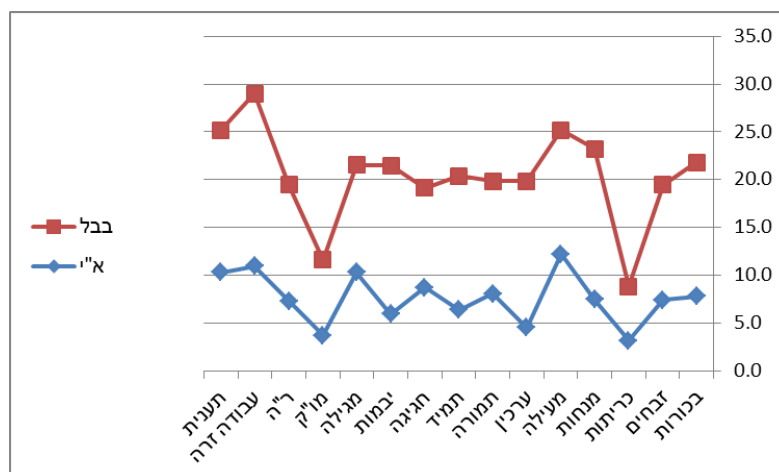
בסדר קדשים יש 6.50 מימרות של אמוראי בבל המאוחרים לכל 1000 תיבות, ובקבוצת הביקורת 6.35 מימרות לכל 1000 תיבות. במסכת כריתות, השיעור נמוך אף מהממוצע בקבוצת הביקורת, ואילו במסכתות יבמות ועבודה זרה, הוא גבוה אף מהממוצע בסדר קדשים.⁴⁹⁵

יתר על כן, המסכתות הדלות במימרות ובסוגיות ארץ ישראליות, דלות גם במימרות של אמוראי בבל, כפי הנראה בתרשים הבא המראה את המתאם בין א"י לבבל כאשר המדד הוא שיעור המימרות ל-1000 תיבות במסכת:

⁴⁹³ גריי, תלמוד בגלות.

⁴⁹⁴ שני הפרקים הראשונים של מסכת תענית עוסקים בעניין הגשמים שאינו מעשי בבבל, ושם חלקם של אמוראי א"י עולה על זה של אמוראי בבל המוקדמים (170 מימרות לעומת 133 מימרות).

⁴⁹⁵ הפירוט בלוח מספר 132.

מהתרשים עולה כי בחמש מתוך שמונה מסכתות סדר קדשים, ובחמש מתוך שבע מסכתות קבוצת הביקורת, כאשר שיעור המימרות הארץ ישראליות גבוה גם שיעור המימרות הבבליות גבוה, ולהיפך – כשיעור המימרות הארץ ישראליות נמוך גם שיעור המימרות הבבליות נמוך. ואילו בשלוש מסכתות קדשים (תמיד, ערכין, ותמורה) ובשתי מסכתות קבוצת הביקורת (חגיגה ויבמות), המגמה במימרות הבבליות הפוכה מהמגמה במימרות הארץ ישראליות.⁴⁹⁶

בכלל מימרותיהם של אמוראי בבל הראשונים, נמצאים מימרותיהם של רב ושמואל שידם רב להם בכל מסכתות הש"ס,⁴⁹⁷ והם מהווים קרוב לרבע מכלל המימרות, של אמוראי בבל המוקדמים בסדר קדשים (23%), וקרוב לשליש ממימרות אמוראי בבל המוקדמים בקבוצת הביקורת (30%). משתמע מכך שמספר מימרותיהם של יתר האמוראים המוקדמים הוא מועט ביותר.⁴⁹⁸

כדי לעמוד על ההבדל ביחסן של שתי הישיבות הגדולות בבבל – סורא ובנותיה ופומבדיתא ובנותיה, לסדר קדשים ולקבוצת הביקורת, השוואתי את מספר מימרותיהם של אמוראי כל דור בישיבות אלו במסכתות סדר קדשים ובמסכתות קבוצת הביקורת. (לצורך ההשוואה תקנתי את מספר המימרות על פי היחס בין גודל סדר קדשים לבין גודל קבוצת הביקורת שהוא ביחס של 1.14:1). התברר כי מספר המימרות של אמוראי בבל בדור הראשון בשתי הישיבות (סורא ונהרדעא), בסדר קדשים מגיע רק לכדי 70% ממימרותיהם בקבוצת הביקורת. בדור השני השתווה בסורא מספר המימרות בסדר קדשים לזה של קבוצת הביקורת, אך בנהרדעא נשאר ברמתו הקודמת. בדור השלישי השוותה פומבדיתא את מספר המימרות בסדר קדשים לזה של קבוצת הביקורת, ובסורא עלה מספר המימרות לסדר קדשים ל-132% לעומת קבוצת הביקורת. בדור הרביעי עלתה פומבדיתא עד קרוב ל-130%, וסורא העלתה את הפער עד קרוב ל-190%. בדור החמישי ירדה סורא לרמת שוויון לקבוצת הביקורת, ואילו נרש – הדומיננטית בדור זה הגיעה ל-150%. בדור השישי עלתה סורא ל-110% ופומבדיתא ירדה ל-70%. בדור השביעי העלתה סורא את היחס לקבוצת הביקורת ל-120%, ופומבדיתא העלתה אותו עד ל-155%.

⁴⁹⁶ הפירוט בלוח מספר 133.

⁴⁹⁷ זוסמן, זרעים וטהרות, עמ' 274.

⁴⁹⁸ ראה פירוט בלוחות מספר 134 ו-135.

לימוד סדר קדשים בבבל בדור הראשון והשני היה ב-20-30% פחות בהשוואה לקבוצת הביקורת, בדור השלישי השווה לימוד סדר קדשים ללימוד קבוצת הביקורת ובדורות הרביעי והחמישי אף ניתנה לו עדיפות עד לכדי 25-38% יותר מאשר קבוצת הביקורת, בדור השישי שוב השווה לימוד קדשים לקבוצת הביקורת, ובדור השביעי שוב עלה ב-22% על קבוצת הביקורת.⁴⁹⁹

בשונה ממה שהסקנו מהנתונים, על מספר המימרות שמקורן בישיבות השונות ובדורות השונים בבבל, כאשר מדובר במימרות הארץ ישראליות, ניתן ללמוד רק על אותו חלק שהגיע מא"י לבבל, ומצא את מקומו בתלמוד הבבלי. הממצא הבולט הוא, שמימרות אמוראי א"י בני הדור הראשון והשני לסדר קדשים, הגיעו לבבל בשיעור גבוה יותר, משהגיעו מימרותיהם למסכתות קבוצת הביקורת. ואילו מימרותיהם של בני הדור השלישי, הגיעו למסכתות שבקבוצת הביקורת, יותר מאשר לסדר קדשים. אין להתייחס למימרותיהם של בני הדור הרביעי והחמישי, משום שמדובר במימרות שהגיעו לבבל באקראי, ולא ניתן ללמוד מהם על מגמה כל שהיא. אין להסיק מסקנות לגבי תרומתן של הישיבות השונות בא"י לסדר קדשים בהשוואה לקבוצת הביקורת, מפני שמה שלפנינו אינו אלא מה שירד לבבל ונמצא לפנינו בתלמוד הבבלי.⁵⁰⁰

בסיכום חלק זה ניתן לומר כי, תשתיתו של התלמוד הבבלי כולו הונחה בארץ ישראל. כי בכל דרך שבה השוונו את תרומתם של האמוראים הראשונים להתהוותו של התלמוד הבבלי, עלה חלקם של אמוראי א"י הראשונים על חלקם של אמוראי בבל הראשונים. ואף שניתן היה להניח שמאחר ואין לנו תלמוד ירושלמי לסדר קדשים, יהיה חלקם של אמוראי ארץ ישראל לסדר זה קטן מחלקם בסדרים בהם קיים תלמוד ירושלמי, התברר שלא כך הדבר, אלא שחלקם לסדר קדשים אף עולה על זה של אמוראי בבל, הן בסדר קדשים והן במסכתות קבוצת הביקורת המייצגות את יתר התלמוד הבבלי. התרומה המשמעותית של אמוראי בבל להתהוותו של התלמוד הבבלי היא בדור הרביעי – דורם של אבאי ורבא, ויש לזקוף גם זאת לירידתה של תורה ארץ ישראל לבבל, ששמשה גורם מאתגר ומאיץ להתפתחות התלמוד הבבלי בכלל, וסדר קדשים בפרט.

מידת הכיסוי של המשניות על ידי אמוראי א"י בהשוואה לאמוראי בבל

כדי להיווכח אם אמוראי ארץ ישראל, למדו את סדר קדשים כסדרו, השוונו את מידת הכיסוי של משניות סדר קדשים על ידי סוגיות ומימרות ארץ ישראליות במסכתות סדר קדשים של התלמוד הבבלי, למידת הכיסוי של משניות קבוצת הביקורת, שעליהן מצוי גם תלמוד ירושלמי. כפי שצינו לעיל⁵⁰¹ החלוקה של כל פרק למשניות אינה אחידה. חלוקה אחת היא בנוסח המשניות שבדפוסים, חלוקה שונה ומפורטת יותר בכתבי היד שלפי מסורת א"י, וחלוקה שונה בכל אחד מהתלמודים. ייחסנו את הסוגיות שיש להן זיקה לסדר קדשים, אל המשניות לפי חלוקת המשניות שבדפוסים המשנה, כדי שבבואנו למנות את המשניות שיש עליהן סוגיות ארץ ישראליות הן בבבלי והן בירושלמי, ימצא בידינו בסיס אחיד ומשותף לשני התלמודים.

⁴⁹⁹ הפירוט [בלוח מספר 136](#).

⁵⁰⁰ הפירוט [בלוח מספר 137](#).

⁵⁰¹ עמ' 51.

א. מידת הכיסוי של המשניות על ידי סוגיות ארץ ישראליות בתלמוד הבבלי

לאחר שנוכחנו שהתרומה הרבה של אמוראי א"י הראשונים לסדר קדשים, אינה מתקיימת בכל מסכתות הסדר, ומאידך תרומתם רבה גם במסכתות אחרות בש"ס, עדיין אין בכך עדות על לימוד מלא של הסדר על ידי אמוראי א"י.

לשם כך בדקנו את מידת השתתפותם של אמוראי א"י ואמוראי בבל בכל הדורות, בכל המשניות שבמסכתות המחקר.

כאן נמצא הבדל משמעותי, בין התייחסותם של אמוראי א"י למסכתות סדר קדשים, לבין מסכתות קבוצת הביקורת. בסדר קדשים מכסות הסוגיות הארץ ישראליות 51% מהמשניות לעומת 61% שמכסות הסוגיות הבבליות, כאשר הסוגיות הבבליות משלושת הדורות הראשונים, מכסות רק 40% מהמשניות. בקבוצת הביקורת מכסות הסוגיות הארץ ישראליות רק 44% מהמשניות לעומת 68% שמכסות הסוגיות הבבליות, כאשר הסוגיות הבבליות משלושת הדורות הראשונים מכסות 50% מהמשניות.

טווח הכיסוי של סוגיות ארץ ישראליות, במסכתות סדר קדשים הוא בין 66% ממשניות מסכת תמורה, לבין 8% ממשניות מסכת תמיד.⁵⁰² במסכתות קבוצת הביקורת, הטווח הוא בין 66% במסכת עבודה זרה, לבין 33% במסכת מועד קטן.

ברם, אם נשווה זאת למידת הכיסוי של אמוראי בבל, טווח הכיסוי שלהן הוא בין 74% במסכת ערכין, לבין 37% במסכת מעילה. ובקבוצת הביקורת הטווח הוא בין 83% במסכת מועד קטן, לבין 52% במסכת מגילה.

אף שמדובר בתלמוד הבבלי, הרי שבשלושת הדורות הראשונים, מידת הכיסוי של אמוראי א"י, עולה או שווה למידת הכיסוי של אמוראי בבל, בחמש מסכתות מתוך השמונה; ולא עוד אלא שגם במסכתות קבוצת הביקורת, מידת הכיסוי של אמוראי א"י, עולה על מידת הכיסוי של אמוראי בבל, בארבע מתוך שבע המסכתות.

הרי לנו מדד נוסף המצביע על כך שהתלמוד הבבלי של סוף הדור השלישי – זה שבו דנו אביי ורבא, הוא תלמוד שבו נוטלים אמוראי א"י ואמוראי בבל חלק שווה, כאשר בכל מסכת קיימת נטייה לצד אחד משניהם.

גם ביחס בין מספר הסוגיות למשנה, עולה חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות בסדר קדשים על זה של הסוגיות הבבליות המוקדמות, בכל המסכתות פרט לערכין ולתמיד. אף במסכתות קבוצת הביקורת היחס בין מספר הסוגיות למשנה, עולה או שווה חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות על זה של הבבליות המוקדמות, בארבע מתוך שבע המסכתות (חגיגה, מגילה, ראש השנה, ועבודה זרה).⁵⁰³

תמונה שלמה יותר של מידת הכיסוי של משניות סדר קדשים על ידי סוגיות ארץ ישראליות, תושלם בפרק ז' של עבודתנו, לאחר שנצרך לממצאים אלו את הממצאים על שיעור הכיסוי של משניות סדר קדשים על ידי הסוגיות שבתלמוד הירושלמי.

⁵⁰² מדובר רק במשניות משלושת הפרקים שיש עליהן תלמוד בבלי. אם נתייחס לכלל משניות המסכת הרי הכיסוי הוא רק 3%.

⁵⁰³ הפירוט בלוחות מספר 138-141.

ב. מידת הכיסוי של המשניות על ידי מימרותיהם של אמוראי א"י

לאחר שנוכחנו שהתרומה הרבה של אמוראי א"י הראשונים לסדר קדשים, אינה מתקיימת בכל מסכתות הסדר, ומאידך תרומתם רבה גם במסכתות סדרים אחרים בש"ס, עדיין אין בכך עדות על לימוד של הסדר כולו על ידי אמוראי א"י. לשם כך בדקנו את מידת השתתפותם של האמוראים בכל המשניות שבמסכתות המחקר, הן על ידי אמוראי א"י והן על ידי אמוראי בבל (בכל הדורות). כאן מצאנו הבדל משמעותי בהתייחסותם של אמוראי א"י למסכתות סדר קדשים ולמסכתות קבוצת הביקורת. בסדר קדשים מכסים מימרותיהם של אמוראי א"י 64% מהמשניות, לעומת 80% שמכסים מימרותיהם של אמוראי בבל; כאשר אמוראי בבל משלושת הדורות הראשונים מכסים 63% מהמשניות. בקבוצת הביקורת מכסים מימרות אמוראי א"י 71% מהמשניות, לעומת 83% שמכסים מימרותיהם של אמוראי בבל; כאשר אמוראי בבל משלושת הדורות הראשונים מכסים בדומה לאמוראי א"י 71% מהמשניות. המשמעות היא שבשלושת הדורות הראשונים אין הבדל בין אמוראי א"י לאמוראי בבל. קיים הבדל במידת הכיסוי של משניות קבוצת הביקורת לעומת משניות סדר קדשים על ידי האמוראים משלושת הדורות הראשונים, כאשר מידת הכיסוי במסכתות קבוצת הביקורת עולה על מידת הכיסוי של משניות סדר קדשים ב-7 עד 8 אחוזים. טווח הכיסוי של מסכתות סדר קדשים על ידי אמוראי א"י הוא בין 74% במסכת תמורה לבין 25% במסכת תמיד⁵⁰⁴; ואילו במסכתות קבוצת הביקורת הטווח הוא בין 86% במסכת עבודה זרה לבין 58% במסכת מגילה. טווח הכיסוי של מסכתות סדר קדשים על ידי אמוראי בבל, הוא בין 86% במסכת מנחות, לבין 50% במסכת תמיד; ושל מסכתות קבוצת הביקורת, הוא בין 92% במסכתות עבודה זרה ויבמות, לבין 58% במסכת מגילה. אף שמדובר בתלמוד הבבלי, הרי שבשלושת הדורות הראשונים מידת הכיסוי של אמוראי א"י, עולה או שווה למידת הכיסוי של אמוראי בבל, בחמש מתוך שמונת מסכתות סדר קדשים (זבחים, כריתות, מנחות, מעילה ותמורה), ובחמש מתוך שבעת מסכתות קבוצת הביקורת (חגיגה, מגילה, ראש השנה, תענית ועבודה זרה). התלמוד הבבלי של סוף הדור השלישי – זה שבו דנו אבוי ורבא, הוא תלמוד שבו נוטלים אמוראי א"י ואמוראי בבל חלק שווה, כאשר קיימת נטייה קלה לצד זה או אחר במסכת זו או אחרת.⁵⁰⁵

גם בהשוואת היחס שבין מספר המימרות למשנה, עולה חלקן של המימרות הארץ ישראליות, על זה של המימרות הבבליות המוקדמות, בחמש מתוך שמונה מסכתות סדר קדשים (למעט ערכין ותמיד), ושווה לבבליות במסכת מנחות. גם במסכתות קבוצת הביקורת השוואת היחס שבין מספר המימרות למשנה, עולה או שווה חלקן של המימרות הארץ ישראליות לחלקן של המימרות הבבליות, בחמש מתוך שבע המסכתות (למעט מועד קטן ויבמות).

⁵⁰⁴ מדובר רק במשניות משלושת הפרקים שיש עליהן תלמוד בבלי. אם נתייחס לכלל משניות המסכת, הרי הכיסוי הוא רק 3%.

⁵⁰⁵ הפירוט בלוחות מספר 142-145.

תמונה מלאה של מידת הכיסוי של משניות סדר קדשים על ידי אמוראי א"י, תושלם בפרק ז', לאחר שנצרך לממצאים אלו, את הנתונים על שיעור הכיסוי של משניות סדר קדשים בסוגיות התלמוד הירושלמי.

התמונה המתקבלת כתוצאה מכל אלה היא, כי בכל מה שנוגע להשתתפותם של אמוראי א"י הראשונים, הן בסוגיות והן במימרות האמוראיות; נוטלים אמוראי א"י חלק נכבד ביצירת שני התלמודים, וחלקם עולה ברוב המסכתות על חלקם של אמוראי בבל הראשונים.

סיכום חלק ב'

הדיון האמוראי בסוגיות סדר קדשים, מתחיל ברוב הסוגיות, בשלושת הדורות הראשונים של האמוראים; ורק במיעוטן, הדיון מתחיל בדור הרביעי או מאוחר יותר. את התשתית לרוב ניכר של הסוגיות שבמסכתות אלו הניחו אמוראי א"י. יתר על כן, לחלק ניכר מסוגיות אלה אין כל התייחסות של אמוראי בבל, ואף באותן סוגיות בהן קיים דיון של אמוראי בבל, עדיין כמחצית מהמימרות הן של אמוראי א"י הראשונים; בעוד שחלקם של אמוראי בבל הראשונים, מגיע רק לכדי חמישית מכלל המימרות.

גם במעט הסוגיות שתשתיתן הונחה בבבל, מצוטטים אמוראי ארץ ישראל בשליש מהן, ומימרותיהם מהוות למעלה מרבע מכלל המימרות האמוראיות בהן. חלקם של אמוראי א"י, בתלמוד הבבלי לסדר קדשים, אינו זהה בכל המסכתות שבסדר, אך דומה ברובן. ממה שנשמר מדבריהם בתלמוד הבבלי נראה, שהמסכתות המפותחות יותר תשתיתן היא ארץ ישראלית. אלו הן המסכתות, בהן כשני שלישים מהסוגיות הן ארץ ישראליות (בסדר יורד): זבחים, מעילה, כריתות, תמורה, מנחות, ובכורות. בשתי מסכתות חלקם של אמוראי א"י קטן מזה של אמוראי בבל. אלו הן המסכתות ערכין ותמיד, אך גם בבבל מסכתות אלו לא זכו להתפתח. משתמע מכך שהשפעתה של ארץ ישראל על התהוותו של התלמוד הבבלי היא רבה בין לחיוב - כאשר התרומה הארץ ישראלית למסכת רבה, גם הפיתוח בבבל שבא בעקבותיה הוא רב; ובין לשלילה - כאשר התרומה הארץ ישראלית למסכת דלה, גם הפיתוח בבבל שבא בעקבותיה הוא דל.

המסכתות שאין בהם די חומר ארץ ישראלי, לא אתגרו את האמוראים לעסוק בהן, הוזנחו גם על ידי הגאונים, ואינן מופיעות ברשימת המסכתות שנלמדו בישיבת רב יהודאי גאון.⁵⁰⁶ התמונה המתקבלת ממכלול הנתונים היא, שתרומתם של אמוראי א"י לסדר קדשים של התלמוד הבבלי היא קריטית. היא שימשה כגורם מכריע לפיתוחו של תלמוד זה החל מהדור הרביעי ואילך. תורתם של אמוראי א"י אתגרה את אמוראי בבל, בני הדור הרביעי, לדון בתורתם ולהמשיך לפתח תחום זה, שהיה זנוח בבבל בדורות הראשונים. אמוראי בבל הראשונים עסקו בעיקר בנושאים, שחיי היום יום בבבל נדרשו להם, נושאים הנמצאים בסדרים: מועד, נשים ונזיקין.

⁵⁰⁶ אפשטיין, דקדוק ארמית בבבלי, עמ' 14; אמוראים, עמ' 56.

מקבוצת הביקורת למדנו, שהשפעתם זו של אמוראי א"י, חורגת מסדר קדשים, וחלה במידה רבה גם על הסדרים האחרים של התלמוד הבבלי. הדבר בולט במיוחד, במסכתות שבהן ישנם פרקים, העוסקים בנושאים שלא היו מעשיים בבבל. משתמע מכך שלא ההבחנה בין סדר קדשים ליתר הש"ס היא הגורם לשוני בין מסכת לחברתה, אלא שגורם השוני הוא בתוכן הדברים, ולא במסגרתם.

ניתן אולי ללמוד מכך, שבבבל עסקו בדורות הראשונים בעניינים שנצרכו להם יום יום, שהלימוד היה לאו דווקא על פי סדר המשנה, אלא בהרבה מקרים על פי השאלות שהופנו לבית המדרש,⁵⁰⁷ והצבת הדברים במקומם נעשתה ככל הנראה ידי העורכים המסדרים בזמן מאוחר יותר.

במהלך שלושת הדורות הראשונים של האמוראים, הורדו לבבל רק מקצת מכלל הסוגיות והמימרות הארץ ישראליות שבמסכתות המחקר, מחצית הסוגיות הארץ ישראליות הגיעו לבבל בראשית הדור הרביעי, ובהם דנו אמוראי בבל המאוחרים, ולמעלה משליש מהסוגיות לא נדונו על ידי אמוראי בבל כלל, ויש לשער שגם הן הגיעו לבבל רק בראשית הדור הרביעי. הורדת מסה כזו של חומר אמוראי לבבל הנוגע לכל סדרי התלמוד, בתקופה קצרה בראשית הדור הרביעי, מחייבת שהחומר יהיה ערוך בדרך כל שהיא. הסדר שכבר היה מקובל על חכמי אותם ימים היה סדר המשנה, ומכאן מתבקשת המסקנה שכאשר הורדה תורת ארץ ישראל לבבל היא הייתה ערוכה על פי סדר המשנה, וזה כלל לפיכך גם את הסוגיות והמימרות האמוראיות שעניינן בסדר קדשים.

חיזוק לכך אנו מוצאים בסוגיות במסכת זבחים שיש להן מקבילות בירושלמי שמקורן ללא ספק הוא במסכת זבחים, ואף שהן מצויות בירושלמי במסכתות פסחים (י"א43 להלן בעמ' 177) ויומא (מ169 להלן בעמ' 192), אינן מצויות בבבלי במסכתות אלה כי אם במסכת זבחים בלבד, משמע שהיו זמינות לאמוראי בבל דווקא על משנת מסכת זבחים ולא על משנת מסכת זבחים.

גם לסוגיה 121 בזבחים (להלן בעמ' 189) יש בירושלמי שתי סוגיות מקבילות זהות, בפסחים ובשקלים. הסוגיה דנה במשנה שהיא זהה בחלקה במסכת פסחים פ"ה מ"ב ובמסכת זבחים פ"א מ"ד. למרות זהות המשניות סוגיות הבבלי לשתי משניות אלו הן שונות זו מזו. הסוגיה בבבלי זבחים כוללת בתוכה חלק נכבד מהסוגיה הארץ ישראלית שבירושלמי פסחים, בעוד שסוגית הבבלי בפסחים אף שיש בה מימרות ארץ ישראליות, אינה דומה לסוגיה בזבחים, ורק מימרה אחת של רבא היא ניסוח שונה במקצת של מימרת ר' בון בר חייה בשם שמואל בר אבא שבירושלמי.⁵⁰⁸ כל אלה מעידים על כך שמקור הסוגיות בירושלמי היה למשניות מסכת זבחים.

⁵⁰⁷ רזנטל, עריכות קדומות, עמ' 155/6. דוגמא לכך במנחות [סוגיה 143](#) [160] והערה 562 שם.

⁵⁰⁸ דור, תורת א"י בבבל, עמ' 11 ואילך.

פרק ז' סוגיות ארץ ישראליות לסדר קדשים בבבלי ובירושלמי יחד

מספרן הכולל של הסוגיות הארץ ישראליות שעניינן בסדר קדשים, הן אלו שבתלמוד הבבלי והן אלו שבתלמוד הירושלמי, לאחר ניכוי הכפילות הנובעת מהסוגיות המקבילות שבשני התלמודים, הוא 628. זאת לעומת 471 סוגיות בבליות. מספר הסוגיות הארץ ישראליות עולה על מספרן של הסוגיות הבבליות בכל מסכתות סדר קדשים למעט מסכת ערכין.⁵⁰⁹ כאשר מתייחסים למידת הכיסוי של פרקי המשנה על ידי אמוראי ארץ ישראל, הרי שהם מכסים בסוגיות הארץ ישראליות שבשני התלמודים את כל 75 פרקי סדר קדשים.⁵¹⁰ בתלמוד הירושלמי הם מכסים 69 פרקים,⁵¹¹ ובתלמוד הבבלי 73 פרקים (למעט פ"א במסכת מעילה⁵¹² ופ"ד במסכת מידות⁵¹³). זאת לעומת עשרה פרקים שאין עליהן סוגיות בבליות כלל (פרק א' במסכת מעילה, 4 פרקים במסכת תמיד ו-5 פרקים במסכת מידות)

בחינה יותר מדוקדקת של מידת הכיסוי של סדר קדשים על ידי אמוראי ארץ ישראל בשני התלמודים יחד, תעשה בשני מדדים:

א. מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי סוגיות ארץ ישראליות שבשני התלמודים, על פי שיעור המשניות בכל מסכת שנדונו על ידי אמוראי א"י;

ב. מידת הכיסוי של פסקאות המשנה שנדונו בשני התלמודים, על ידי המחשה בתמונה, הכוללת את הנוסח המלא של משניות המסכת (בכתב ממוזער), ובה סומנו חלקי המשנה הנידונים על ידי אמוראי א"י בבבלי ובירושלמי. כנגד תמונה זו מוצגת תמונה בה סומנו חלקי המשנה שנדונו על ידי אמוראי בבל המוקדמים מול המאוחרים. הקטעים המסומנים נמדדו לפי מספר התיבות בכל קטגוריה.

להלן נציג תחילה את תוצאות הבחינות הללו בכל אחת מהמסכתות:

מסכת זבחים:

57 הסוגיות שבירושלמי שעניינן בזבחים בצירוף ל-95 הסוגיות הארץ ישראליות שבמסכת זבחים בבבלי, מצטרפות לכדי 152 סוגיות ארץ ישראליות. מהן יש להפחית 21 סוגיות הנמצאות באופן חלקי בשני התלמודים, משמע שבידינו 131 סוגיות ארץ ישראליות למסכת לעומת 106 סוגיות בבליות. יחס מעין זה, בין מספר הסוגיות הארץ ישראליות לבין הבבליות, מעיד על קיום חומר אמוראי ארץ ישראלי לעריכת מסכת ירושלמית לזבחים. למרות שאין בידינו מסכת ירושלמית מסודרת, הסוגיות המצויות בידינו בשני התלמודים, מפוזרות על פני המסכת כולה, והן מכסות 70% ממשניות המסכת. הפיזור בין הפרקים השונים אינו שווה, והוא נע בין 25% בפרק י' – "כל התדיר", לבין 100% בפרק א' – "כל הזבחים", ובפרק ד' "בית שמאי". ב-11 מפרקי המסכת, הכיסוי עולה על מחצית המשניות.

⁵⁰⁹ ראה פירוט [בלוח מספר 146](#).

⁵¹⁰ לא כולל מסכתות חולין וקנינים

⁵¹¹ ראה פירוט [בלוח מספר 147](#).

⁵¹² ראה [בלוח מספר 81](#).

⁵¹³ ראה [עמ' 111](#) לעיל.

[illegible][illegible][illegible]

זאת בהשוואה לסוגיות הבביות למסכת שתמונתן מצביעה על כך שאמוראי בבל מתייחסים ל-

21% מהטקסט של המשנה, כאשר ל-12% מתייחסים אמוראי בבל המוקדמים, ול-9%

אמוראי בבל המאוחרים, כדלהלן:⁵²³

[illegible][illegible]

אמוראי א"י המוקדמים מתייחסים בבבלי למעט יותר פסקאות מהמשנה מאשר אמוראי בבל

המוקדמים והמאוחרים גם יחד (22% לעומת 21%), וכמעט כפליים מאמוראי בבל המוקדמים,

המכסים רק 12% מפסקאות המשנה.

זאת בהשוואה לסוגיות הבהליות למסכת שתמונתן מצביעה על כך שאמוראי בבל מתייחסים ל-29% מהטקסט של המשנה, כאשר ל-15% מתייחסים אמוראי בבל המוקדמים, ול-15% אמוראי בבל המאוחרים, כדלהלן: ⁵²⁶

[illegible]

אמוראי א"י המוקדמים מתייחסים בבבלי להרבה פחות פסקאות מהמשנה מאשר כל אמוראי בבלי (15% לעומת 29%), אולם הם משתווים לאמוראי בבל המוקדמים, המכסיסגם הם 15% מפסקאות המשנה.

מסכת תמורה:

24 הסוגיות שבירושלמי שעניינן במסכת, בצירוף ל-28 הסוגיות הארץ ישראליות שבמסכת תמורה בבבלי, מצטרפות לכדי 52 סוגיות ארץ ישראליות. פחות 13 סוגיות המשותפות באופן חלקי לשני התלמודים, הן 39 סוגיות ארץ ישראליות לעומת 39 סוגיות בבביות. השוויון בין מספר הסוגיות הארץ ישראליות לבין הבביות, מעיד על קיום חומר אמוראי ארץ ישראלי למסכת ירושלמית לתמורה, שאינה קטנה מהמסכת שבבבלי.

למרות שאין בידינו מסכת ירושלמית מסודרת, הסוגיות המצויות בידינו בשני התלמודים, מפוזרות על פני המסכת כולה, והן מכסות כ-74% ממשניות המסכת. הפיזור בין הפרקים השונים אינו שווה, והוא נע בין 50% בפרקים ד' – "וולד חטאת" ו-ה' – "כיצד מערימים"; לבין 100% בפרקים א' – "הכל ממירים", ו-ב' – "יש בקרבנות". בארבעה מפרקי המסכת, הכיסוי עולה על 80% מהמשניות.

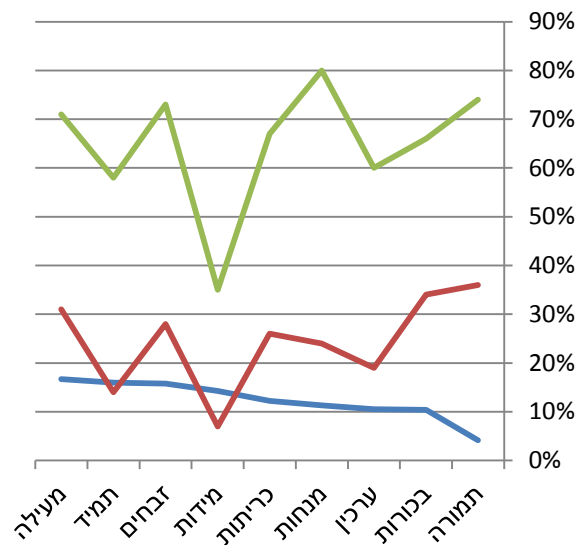
⁵²⁷ לכל משנה יש בממוצע 1.54 סוגיות, ובפרק ג' יש לכל משנה שתי סוגיות.

אמוראי א"י בשני התלמודים מתייחסים ל-36% מהטקסט של משניות המסכת, כאשר 35% מהתייחסותם מצויה בתלמוד הבבלי (22% בבבלי בלבד – מודגש באדום, ועוד 13% בשני

מקראה: התיחסות אמוראי בבל המוקדמים
ראה לוח מספר 152.

53!

לפי סדר עולה של המסכתות בהן סוגיות שמקורן בקדשים

התרשים מצביע על כך שברוב המסכתות קיים מיתאם בין מידת הכיסוי של משניות המסכת על ידי סוגיות ירושלמי, ולבין כיסוי שטח המשנה על ידי סוגיות של אמוראי ארץ ישראליות בשני התלמודים. ואשר ליחס בין שני משתנים אלה לבין אחוז סוגיות הירושלמי שמקורן הוא ללא ספק במסכת מסדר קדשים כמעט שאין קשר. במיוחד חריגות המסכתות תמיד ומידות בהן עולה אחוז הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכת, על מידת הכיסוי של שטח המשנה על ידי סוגיות ארץ ישראליות.

ההבדל בין הסוגיות הארץ ישראליות שבבבלי לבין אלו שבירושלמי, הוא בתקופת היווצרותן ובדורות האמוראים המשתתפים בהן.

כפי שהצבענו על כך תורת ארץ ישראל שירדה לבבל בראשית הדור הרביעי, כללה בעיקרה את מימרותיהם של אמוראי א"י משלוש הדורות הראשונים. לעומת זאת הסוגיות שבירושלמי נמשכות גם בדור הרביעי והחמישי. יתר על כן, תרומתם של אמוראי ארץ ישראל משני הדורות האחרונים, שדבריהם כמעט שלא הגיעו לבבל, עולה בכמותה על זו של האמוראים בני שני הדורות הראשונים, ומשתווה לזו של אמוראי הדור השלישי (ראה תרשים [בעמוד 51](#) לעיל).

מבלי להכנס לעומק הדיון האמוראי בסוגיות הארץ ישראליות לסדר קדשים, ורק מתוך בחינת מימרותיהם, הן אלו שבתלמוד הבבלי למסכתות סדר קדשים, והן אלה שבסוגיות הירושלמי, שיש להן זיקה כל שהיא למשניות סדר קדשים; קבלנו תמונה לפיה **אמוראי א"י בכל חמשת דורותיהם, ובכל מרכזי התורה שבא"י למדו משניות סדר קדשים ודנו בהן.**⁵⁵⁴

מסורות הלימוד של אמוראי א"י השתמרו בשני התלמודים.

⁵⁵⁴ ניתן ללמוד מדברי הירושלמי "במחזורה תינינא חזר ביה ר' יוסי" (זבחים סוגיה [יז](#) [218]) שר' יוסה בדור הרביעי למד מסכת זבחים כסדרה פעם אחר פעם.

בתלמוד הבבלי השתמרו בעיקר מימרות בודדות וקבצי מימרות ומחלוקות קצרות ומעט סוגיות שלמות של אמוראי ארץ ישראל משלושת הדורות הראשונים, שהורדו בחלקם על ידי הנחות וככל הנראה בעיקר על ידי משננים; ומעט ממימרותיהם של אמוראי א"י המאוחרים שירדו בעצמם לבבל והביאו עמם גם מעט מדברי חבריהם.

בתלמוד הירושלמי השתמרו סוגיות שלמות שלהן זיקה לענייני קדשים, בזכות היות דרכו של הירושלמי להביא כל עניין בכל מקום שיש לו זיקה אליו, אף אם היא קלושה ביותר; ובשל דרכו להביא בדרך כלל יחד עם ציטוט משנה לסיוע או להקשות, גם את התלמוד שעליה. בדרך זו השתמרו בירושלמי סוגיות רבות, שזיקתן העיקרית היא לסדר קדשים, ובתוכן סוגיות שללא ספק מקורן במסכתות סדר קדשים, בצד סוגיות שזיקתן לסדר קדשים היא משנית.

47 הסוגיות שמקורן הוא ללא ספק במסכתות סדר קדשים, הן סוגיות ערוכות ככל יתר סוגיות הירושלמי, בהן סוגיות ארוכות המתפרסות על פני כל תקופת התלמוד הירושלמי. סוגיות ערוכות אלו שזיקתן היא לסדר קדשים בלבד ולא למקום בו הן מצויות, **הן המהוות עדות נאמנה לעריכתן של סוגיות הירושלמי לסדר קדשים.**

מספר הסוגיות הארץ ישראליות לסדר קדשים, עולה על זה של הסוגיות הבבליות. סוגיות אלו מכסות יותר פסקאות של המשנה ויותר משניות מאשר הסוגיות הבבליות. הן מכסות כמעט את כל פרקי מסכתות סדר קדשים (למעט שני פרקים), בעוד שהסוגיות הבבליות נעדרות משמונה פרקים בסדר זה. מכאן שהיה תלמוד ירושלמי לכל סדר קדשים. וכפי שטענו בפרק ג' לעיל שהסברה נותנת שהסוגיות שהובאו לבבל נשמרו בזכרונם של המשננים על פי סדר המסכתות והפרקים, סביר להניח שעריכה וסידור ראשונים אלו, שימשו גם בארץ ישראל בסיס להמשך התהוותו של התלמוד הירושלמי כולו ובתוכו גם סדר קדשים.

העובדה שאין בידינו סוגיות ירושלמי לכל משניות הסדר, נובעת בראש ובראשונה מהעובדה שאין בידינו תלמוד לסדר זה. יתר על כן, גם אם המימרות שנשמרו בשני התלמודים הן כל מימרותיהם של אמוראי א"י העוסקות במשניות סדר קדשים, עדיין המצוי בידינו מעיד על כך שאמוראי א"י בכל הדורות עסקו בסדר זה. טענה זו נסמכת גם על דברי ניוזנר שיוצרי הירושלמי לא ראו חובה לעצמם להתייחס לכל פסקה במשנה, אלא דנו רק במה שבחרו לדון בו.⁵⁵⁵ גם במסכתות שבהן קיים תלמוד ירושלמי, לא לכל משנה יש תלמוד, משמע שבהעדר תלמוד על משנה אין בכך כדי להעיד שלא למדו את המשנה. התלמוד המצוי בידינו גם אינו מתייחס לכל האמור במשנה.

כדי להמחיש זאת מובאית כאן הדגמה של מסכת אחת שיש עליה תלמוד ירושלמי, ובה מידת הכיסוי של המשניות על ידי אמוראי א"י בשני התלמודים באה לידי המחשה בתמונה א' להלן:

⁵⁵⁵ ניוזנר, תלמוד ירושלמי, עמ' 132.

מתקופתם של רבה ורב יוסף שלדבריהם הוא מתיחס,⁵⁶³ וחלק מתקופתם של אבוי ורבא הדנים בין השאר גם במימרותיו.⁵⁶⁴ דבריהם של אמוראי א"י בבבלי נקטעים כבהניף יד אחרי ר' ירמיה. מימרותיו הרבות של ר' ירמיה בבבלי מחד, והנתק שבא אחריהן מאידך, מעידים על נתק שחל בין שני המרכזים בכל הנוגע להעברה מסודרת של תורת א"י לבבל, כי מה שנמצא בבבלי מהדורות המאוחרים הוא אקראי בלבד וכבר דנתי בו בפרק ג'. אין הדבר נובע מהפסקת הלימוד בא"י, כי הוא נמשך עוד כשני דורות ויותר על ידי האמוראים נקובי השם, ואחר כך על ידי חכמים אנונימיים ששימרו את תורת אמוראי א"י עוד זמן רב עד שהועלתה על הכתב.

מספר הסוגיות הארץ ישראליות לסדר קדשים בבבלי ובירושלמי גם יחד, עולה בכל מסכתות הסדר על מספר הסוגיות הבבליות, למעט מסכת ערכין בה דנתי כבר בפרק ד'. שיעור הכיסוי של משניות סדר קדשים ושל פסקאות המשנה, על ידי אמוראי א"י, עולה על שיעור הכיסוי על ידי אמוראי בבל. כל זה מוכיח כי היה קיים די חומר אמוראי לרוב מסכתות סדר קדשים בירושלמי. השאלה שאין לנו תשובה עליה היא: האם מסכתות סדר קדשים הועלו על הכתב ואבדו, או אולי נזנחו עוד בהיותם תורה שבל-פה, ונשכחו עוד בטרם הועלה התלמוד הירושלמי על הכתב.

⁵⁶³ את התייחסותו של ר' ירמיה לרב יוסף ולרבא אנו מוצאים בכמה סוגיות כדלהלן: במסכת זבחים סוגיות 72, 99, 163; במנחות סוגיה 91; ובתמורה סוגיה 21.
⁵⁶⁴ דוגמאות רבות לכך שאבוי ורבא מגיבים לדברי ר' ירמיה. חלק מהדברים הובאו ע"י הנחותי וחלקן מובאות סתם. להן רשימה חלקית: בזבחים סוגיה 38 הובאה ע"י רבין, וסוגיות 55, 72, 163 סתם; במסכת מנחות סוגיות 12, 17, 82, 91, 152, 200; במסכת בכורות סוגיה 42 הובאה ע"י רב דימי, וסוגיות 50, 69, 119 סתם; במסכת תמורה סוגיה 13.

חלק ג': המשותף והשונה בסוגיות ובמימרות המצויות בשני התלמודים

פרק ח' החילופין במעבר של תורת ארץ ישראל לבבל כפי שהם לפנינו

בתחילת פרק ג' הצגנו שלוש שאלות. על השאלה השניה נענה בפרק זה.

מה הייתה איכות ההעברה?

בנקודת הזמן בה אנו נמצאים איננו יכולים לעמוד בברור על איכות העברת החומר האמוראי מארץ אחת לשנייה, כי מה שלפנינו עבר מאז גלגולים רבים שמונעים מאתנו להפריד בין איכות העברה הראשונה מארץ ישראל לבבל לבין הפגמים המאוחרים יותר בתקשורת הן בשלב היות הדברים תורה שבעל פה והן בשלבי העתקתם בכתב והן בעת העברתם מהכתב לדפוסים. החילופין הראשוניים נבעו לא מכשל בהעברה אלא מפני שהמעבר בין ארץ ישראל לבבל איננו נמדד רק בקילומטרים ובזמן המסע, אלא במרחק בין שתי תרבויות – מערבית יוונית-רומית בא"י, ומזרחית-פרסית בבבל. כתוצאה מכך לא כל מה שהועבר מא"י הובן בבבל באותה משמעות, כפי שכבר עמד על כך ד. רוזנטל,⁵⁶⁵ אשר הצביע על שורה של גורמים להבדלים בין מה שלפנינו בשני התלמודים, והם: שינויים במסורת הנוסח, חילופים בלשון (ארמית ארץ ישראלית, יוונית, חילופים פונטיים, חילופים גרפיים), חילופים בראליה (המעין והנהר, האבן והחול), חילופי מושגים, ציטוטים מקורפוס ספרותי שונה, חילופי תרבות וחילופים בהלכה.

איסוף החומר ועריכת התלמודים

מאז שפסקה העברת מימרות האמוראים מא"י לבבל בסוף הדור השלישי, ועד שלב ריכוז החומר לקראת עריכתו, עברו מספר דורות שבהם נמשך הדיון האמוראי בא"י ותרם לתוספת ניכרת של מימרות ומחלוקות ושיחות בין אמוראים. באותו זמן מתעצם בבבל הדיון האמוראי החל מהדור הרביעי ואילך, התעצמות שניזונה במידה רבה מהחומר הארץי שהגיע לשיבותיה. בא"י הדיון האמוראי נמשך והתפתח במשך למעלה משני דורות נוספים, ובבבל הוא התעצם ונמשך למעלה מארבע דורות נוספים. מתוך היצירה החדשה הזו לא הגיע לא"י מבבל כל מידע חדש, ומא"י הגיע לבבל מעט מידע, באופן לא שיטתי, על ידי מעט החכמים שירדו לבבל. על תופעה דומה לזו הצביע דוד רוזנטל לגבי נוסח המשנה שירד לבבל, בעוד שבארץ ישראל אנו מוצאים התפתחות נוספת מאוחרת בנוסח המשנה.⁵⁶⁶ כתוצאה מכך, אנו מוצאים שתי סוגיות הדנות בעניינים זהים על ידי אמוראי א"י, כשאחת מהן נדונה בתלמוד הבבלי והשנייה בתלמוד הירושלמי ואין כל קשר ביניהן, לפי שהסוגיה שבירושלמי מאוחרת מזו שבבבלי, או שהדיון בה נמשך בא"י גם לאחר ירידת החומר הראשוני לבבל.

כבר בשלב הראשוני של איסוף החומר וסידורו ברצף לקראת עריכתו, שילב כל אחד ממסדרי התלמודים את החומר שאסף, שכלל חומר מקומי וחומר מיובא, כפי הבנתו את התפתחות הדיון בסוגיה ברצף הדורות, וכפי שבקש לעצב את הסוגיה כדי להביאה לסיכום שהוא מקובל על חכמי דורו ומקומו. כתוצאה מכך נוצרו בשני התלמודים סוגיות המורכבות מחומרים דומים ואף זהים

⁵⁶⁵ רוזנטל, מסורות א"י ודרך לבבל, עמ' 8 ואילך.

⁵⁶⁶ רוזנטל, משנה עבודה זרה, עמ' 170/1 ועמ' 178.

בחלקם, ומחומרים בלתי מוכרים לאחד משני המסדרים, משום שנוצרו לאחר הנתק בין שני המרכזים. כך גם נוצרו בכל אחד משני התלמודים סוגיות דומות בעלות מבנה רצף שונה. בהעדר כל קשר בין מסדרי שני התלמודים ומהעדר כל ניסיון להביא לידי סיכום אחד, התקבלו חילופין במבנה הסוגיות שתוצאותיהם שונות זו מזו. כל אחד מהעורכים הוא בבחינת "אומן קונה בשבח כלי" ⁵⁶⁷ העושה שימוש באותם חומרים אך לפי תכנית אדריכלית משלו. תופעה זו שכמעט ואינה מצויה בין מקבילות בתוך כל אחד משני התלמודים, למעט מעט הסוגיות המוחלפות שבכל אחד משני התלמודים, היא מיוחדת לחילופין שבין שני התלמודים. בכך היא שונה מכל יתר החילופין למיניהם השכיחים גם בתוך המקבילות שבכל אחד מהתלמודים, והיא תוצג בהרחבה בהמשכו של פרק זה.

כתיבת התורה שבעל-פה

משעה שעלו הדברים על הכתב והועתקו על ידי סופרים מכתב יד אחד למשנהו, נוצרו חילופין מסוג חדש שהם שיבושי העתקה. בעוד שבעת שהמסירה בעל פה נוצרו הבדלי גרסה על ידי המשננים והחכמים שמסרו את התוכן בלשונם הם; הרי שמעת שהחלה המסירה בכתב נוספו עליהם הבדלים כתוצאה משיבושי מעתיקים ומגיהי ספרים. ⁵⁶⁸ ככל שמדובר בחיבור בדרגת חשיבות וקדושה נעלים יותר, כך הקפידו בשלב העתקה מן הכתב, לדייק ולהימנע ככל האפשר משינוי. ככל שיוודת דרגת חשיבותו של החיבור, וככל שהוא התחבר על ידי דורות מאוחרים יותר, כן רבו החילופין. ככל שירדה דרגת הקדושה של החיבור הכתוב, כך גם פחתה מידת הזהירות בעת העתקתו מהכתב. כבר רב האי גאון הודה בקיומם של שיבושי נוסחאות בתלמוד. ⁵⁶⁹ על מציאות זו הקיימת בהעתקת כל אחד משני התלמודים, הצביע א"ש רוזנטל. ⁵⁷⁰ בבואנו להשוות לכן באופן שיטתי מימרות וסוגיות ארץ ישראליות המצוטטות בבבלי, נמצא שרבים הם השינויים הפעוטים לכאורה אך חוזרים על עצמם פעם אחר פעם ומצריכים הסבר. בחלק זה אצביע על השינויים שבין הסוגיות בירושלמי שעניינן בסדר קדשים לבין המצוטט מהן בבבלי קדשים, ובמיוחד אשים דגש על חילופין שראוי לבחון אם הם נובעים מטעות אנוש של מסרן או של מעתיק, או שמא עשה בהם העורך שימוש חופשי כפי הבנתו, ובהתאם לתפקודם של הדברים המצוטטים במסגרת הסוגיה הבבלית.

המימרות כפי שהן לפנינו בשני התלמודים הכתובים, דומות בדרך כלל זו לזו, אך אינן זהות. עובדה זו מעלה שאלה עקרונית: איזו משתי הגרסאות היא המקורית. הגישה המסורתית, שאותה מייצגת ההלכה, העדיפה את גרסת הבבלי, בטענה שמאחר שהירושלמי שבידינו מלא שיבושים בנוסח המסירה, אין לסמוך עליו גם במה שנוגע למקוריות המימרות. גישה אחרת, טענה שההבדלים בין הגרסאות נובעים מכך שגרסת הבבלי וגרסת הירושלמי מקורן בשני

⁵⁶⁷ בבא קמא צח ע"ב, ועוד בכמה מקומות בבבלי.

⁵⁶⁸ ראה א"ש רוזנטל, עיונים בתולדות הנוסח, עמ' 572 ואילך.

⁵⁶⁹ רי"ף סנהדרין טז ע"ב: והדין פירוקא אישתבשו ביה כולהו נוסחי דילן איכא מינייהו מאן דאית בהו הואיל וישנן באים ואיכא נוסחי דאית בהו הואיל וישנן באי ושאלו עלה מיקמא רבנא האי זצ"ל וקאמר להו ליתני בנוסחי דילן לא באים ולא באי הכי איתא בנוסחי דילן הואיל וישנן באיה ואיכא נוסחאות דאית בהו הואיל וישנן באין ותרוייהו חד טעמא נינהו.

⁵⁷⁰ רוזנטל, עיונים בתולדות הנוסח, עמ' 573 ואילך.

בתי מדרש שונים בא"י. הגישה המקובלת היום במחקר היא שלמרות השיבושים הרבים בטקסט של הירושלמי – דילוגים וטעויות שונות, נוסחאות התלמוד הירושלמי נשמרו פחות או יותר כמקורן.⁵⁷¹

בפרק זה אציג את תוצאות בדיקתן של מימרות ארץ ישראליות ושל סוגיות מקבילות בשני התלמודים,⁵⁷² כדי להצביע על מידת הזהות שביניהן, ועל מאפייני ההבדלים בין גרסאותיהן, לעמוד על מידת הדיוק בהעברת המימרות, ובמהלך הרצף של הסוגיות. זאת מתוך ניסיון להבין את הגורמים להבדלים ביניהן, דבר שיסייע להבנת דרכי היווצרות השוני בין שני התלמודים.⁵⁷³

העברה זו פעלה תחת מגבלות שהיו למכשול בדרכה.

תורת א"י המצויה בבבלי, מורכבת ממימרות שצוטטו לצורך הדיון, אם כחומר רקע ואם כמקור המובא כדי להקשות או לסייע, ומסוגיות ארץ ישראליות מוקדמות המתייחסות למשנה, בעיקר כאשר אין סוגיה בבבלי מוקדמת לאותו עניין, ולעתים כסוגיה משלימה בסוף הדיון. חומר זה שהועבר בעל-פה על ידי הנחותי שמסרו את הדברים בבבלי במהלך הדיון, נמסר בהתאמה ובהקשר עם הדיון המקומי בבבלי, ולא בהתאם להקשר בו נאמרו הדברים בא"י. חומר שהועבר על ידי משננים, גם אם הם מדייקים במסירה זוהי העברה טכנית, שעלולים להיווצר בה שיבושים שהם תוצאה מכשל אנושי בלתי נמנע. שיבושים כאלו קיימים בכל אחד מהחיבורים של ספרות התנאים והאמוראים. התלמוד גם מודע לאי דיוק במסירה שתוצאותיו סתירה בדברי האמורא, הנפתרת על ידי הסבר שהסתירה אינה של האמורא אלא ששנים מוסרים בשמו ולכל אחד מהם גרסה שונה,⁵⁷⁴ כלומר שהסתירה היא תוצאה של שיבוש באחת המסירות. הסבר כזה מתקבל על הדעת כאשר שתי המימרות של האמורא הן בשתי מסכתות שונות שהועברו לבבלי על ידי מסרנים שונים.

לא רק בהעברה מא"י לבבלי אנו מוצאים גרסאות שונות של מימרות האמוראים, אלא גם בבבלי עצמו מימרות של אמוראי בבלי, אף מהדור הרביעי של האמוראים, לוקים בחילופי גרסה, שבעקבות כל גרסה מובא דיון חלופי בדורות האחרונים של האמוראים.⁵⁷⁵

גורם נוסף לחילופין נובע ממגבלה הלכתית המונעת ציטוט בעל-פה של פסוקים שלמים המהווים אסמכתאות למימרה האמוראית, ומאלצת להסתפק ברמיזה בלבד לפסוק המתאים,⁵⁷⁶ רמיזה שלא תמיד פוענחה כפסוק שעליו הסתמך בעל המימרה.⁵⁷⁷ הנחה שדי לחכם ברמיזה גרמה לכך

⁵⁷¹ זוסמן, כתובת הלכתית מעמק בית שאן, עמ' 93. פרידמן, המבוא לפרק השוכר את האומנין, עמ' 11-13.

⁵⁷² אשר להבחנה בין מימרות לסוגיות ראה במבוא עמ' 7.

⁵⁷³ אף שאפשטיין טען שלבדיקת היחס בין הבבלי והירושלמי יספיקו הדברים שזכרו בפירוש בשם "מערבא" בהשוואה עם אותו עניין בירושלמי, וכן הדברים שזכרו בירושלמי בשם "תמן" בהשוואה לאותו עניין בבבלי (מבוא לספרות האמוראים עמ' 292), הרחבנו את ההשוואה לכל מימרה של אמורא ארץ ישראלית המצויה בשני התלמודים.

⁵⁷⁴ לדוגמא: מנחות נב ע"ב: א"ר יוחנן: הלכה כאבא יוסי בן דוסתאי. ומי א"ר יוחנן הכי? והא א"ר יוחנן: הלכה כסתם משנה, ותנן: חמשה קמצין הן! אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן. ובסוגיה 4 [29] בבכורות שלוש גרסאות של מחלוקת ר' יוחנן ורשב"ל.

⁵⁷⁵ לדוגמא: מנחות נז ע"א: אמר רבא: ואם נצלה בו כגרוגרת מצד אחד במקום אחד - חייב. א"ל רבינא לרב אשי: במקום אחד אין, בשנים או ג' מקומות לא, והתנן: הקודח כל שהוא - חייב; היכי דמי? אילימא במקום אחד כל שהוא, למאי חזי? אלא לאו בשנים או שלשה מקומות דחזו לצירוף? לא, לעולם במקום אחד, דחזו לבבא דאקלידא. ואיכא דאמרי, אמר רבא: אפילו בשנים וג' מקומות. אמר ליה רבינא לרב אשי, אף אנן נמי תנינא: הקודח כל שהוא - חייב; היכי דמי? אילימא במקום אחד כל שהוא, למאי חזי? אלא לאו בשנים ושלשה מקומות דחזו לצירוף? לא, לעולם במקום אחד, דחזו לבבא דאקלידא.

⁵⁷⁶ למשל מנין שעדה היא עשרה? "תוך" "תוך". וכל תלמוד מצא לו פסוק אחר לענין. בירושלמי ברכות פ"ז ה"ג יא ע"ג (58/13): אמר רבי סימון נאמר כאן תוך ונאמר להלן תוך ויבאו בני ישראל לשבור בר בתוך הבאים מה תוך האמור להלן עשרה אף כאן י". ובבבלי ברכות כא ע"ב: דתני רבנאי אחוה דרבי חייא בר אבא: אתיא תוך תוך. כתיב הכא: ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתוב התם: הבדלו מתוך העדה הזאת, מה להלן עשרה, אף כאן עשרה.

⁵⁷⁷ ראה להלן עמ' 173 פיענוח שונה של העברות מרומזות.

שהמסרן גם הסתפק ברמיזה למשניות ולברייתות, ואף לדברי אמוראים ראשונים, רמיזה שלא תמיד נפתרה בהתאם לכוונה המקורית של בעל המימרה.⁵⁷⁸ העברה מדויקת של מימרה מחייבת לא רק מסירה מילולית מדויקת אלא גם הטעמה נכונה, שיבושים בהטעמה גם הם השפיעו על הבנת משמעות הדברים, שהפכו לפעמים מתמיה לניחותא ולהיפך, ובכך לשנוי משמעותם.⁵⁷⁹

טכניקות של שינון וזיכרון לא מנעו חילופין בנוסח הטקסט, אולם צמצמו אותם לכדי תופעות שניתן להגדירן כסבירות, משום ששימרו את מהות הדברים. החילופין נבעו מסגנון אישי מרחיב או מצמצם, משימוש בביטויים ובמושגים סיננימיים באותה שפה, או כתוצאה מהעברה משפה לשפה. חילופי לשון אלו נבעו מגרסאות של חכמים,⁵⁸⁰ שהן מהדורות שונות משיבוט שונות⁵⁸¹ המתקיימות מאז הונחלו התלמודים מדור לדור בעל-פה בבתי המדרש, מפייהם של החכמים ראשי הישיבות. דבריהם נמסרו בהרצאה חופשית בלתי כבולה בידי 'נוסח' מוגמר,⁵⁸² שהרחיבו בדיבור או קיצרו, והנחילו את שקבלו מרבותיהם, אולי בתוספת הסבר משלהם, שיש בו משום "פנים חדשות" של המימרה או הסוגיה.⁵⁸³ כך מתאר רב שרירא גאון את הדברים: "וכל חד וחד מתני לתלמידה חבורים משונים זה מזה, כל חד וחד כדאגמריה רביה, והלכותיהם וטעמיהם שוין אע"פ שגרסתם מחולק זה מזה."⁵⁸⁴

ככל שמדובר בחיבור בדרגת חשיבות וקדושה נעלים יותר, כך הקפידו במסירה בעל-פה לדייק ולהימנע ככל האפשר משינוי. ככל שיוודת דרגת חשיבותו של החיבור, וככל שהוא התחבר על ידי דורות מאוחרים יותר, כן רבו החילופין, והמסירה בעל-פה הקפידה על מסירת התוכן והמהות, ופחות על מסירה מילולית.⁵⁸⁵ חילופין אלו דומים בעיקרם לחילופין עליהם הצביע א"ש רוזנטל בין גרסאות חלופות של התלמוד הבבלי עצמו.⁵⁸⁶ האם קיים הבדל בהקפדה על הדיוק במסירת החומר האמוראי בין א"י לבבל? על כך יש לנו רמזים בלבד.⁵⁸⁷ אם אמנם קיים הבדל כזה, נראה שלא המרחק הגיאוגרפי וגם לא פער הזמנים בין בעל

⁵⁷⁸ לדוגמא, לאיזה מימרה של רב יהודה הכוונה: מנחות כ"ט ע"א: שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן. פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכה אלא לקוצה של יוד. והא נמי פשיטא! אלא לכאידך דרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה - פסולה.

⁵⁷⁹ בבבלי סתירה כביכול בדברי רשב"ג בברכות י"ז ע"ב: "למימרא, דרבן שמעון בן גמליאל חייש ליוהרא ורבנן לא חיישי ליוהרא - והא איפכא שמעינן להו! דתנן: מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין, וכל מקום תלמידי חכמים בטלים; רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה כל אדם את עצמו כתלמיד חכם. קשיא דרבנן אדרבנן, קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל!" ואילו בירושלמי פסחים פ"ד ה"ה לא ע"א (520/12) נאמר: "רבי אבון רבי שמעון בן לקיש בשם רבי יודן נשיא כמתמיה יעשו כל אדם עצמן תלמידי חכמים כל עצמן לא גזרו חכמים בטילה בתשעה באב" - מעיד נכדו שדברי סבו רשב"ג נאמרו בתמיה ולא בניחותא.

ראה דוגמאות אצל מ. סבתו ור. שושטרי, סוגיות שהוגחו, עמ' 9 ועמ' 21.

⁵⁸⁰ מלשון "לא פסיק פומיה מגירסא" (שבת ל"ב ע"ב, ועוד)

⁵⁸¹ זוסמן, כתובת הלכתית מעמק בית שאן עמ' 143 הערה 394 והציונים הנזכרים שם.

⁵⁸² רוזנטל, תולדות הנוסח, עמ' 8; מוסקוביץ, הטרמינולוגיה של הירושלמי, עמ' 15 והערה 105.

⁵⁸³ רוזנטל, תולדות הנוסח, עמ' 3.

⁵⁸⁴ אגרת רש"י, פסקה נא. תרגום: וכל אחד ואחד מלמד לתלמידיו, חבורים משונים זה מזה, כל אחד כפי שלמדו רבו, והלכותים וטעמיהם שווים אע"פ שגרסתם שונה.

⁵⁸⁵ זוסמן, תורה שבע"פ פשוטה כמשמעה, עמ' 304.

⁵⁸⁶ רוזנטל, תולדות הנוסח, עמ' 11 ואילך.

⁵⁸⁷ ירושלמי שבת פ"א ה"ב ג ע"א (368/10): "ואיש אמונים מי ימצא זה ר' זעירא"; יבמות מה ע"א: אמר ליה אביי: מאי חזית דסמכת אדרב דימי? סמוך אדרבין; וביבמות סד ע"ב, אמר אביי: אבין דסמכא, יצחק סומקא לאו בר סמכא, אבין ישנו בחזרה, יצחק סומקא אינו בחזרה! ובחולין קא ע"ב אמר אביי: הא דרבין ליתא (אביי מערער גם על מסורת שהביא רבין); ברכות לח ע"ב: רבי חייא בר אבא - דייק וגמיר שמעתא מרבי יוחנן רביה, ורבי בנימין בר יפת - לא דייק.

המימרה לבין עריכתם של התלמודים הוא הגורם לכך. יתכן ששיטות השימור בזיכרון בא"י היו מפותחות יותר מאשר בבבל,⁵⁸⁸ אם כי אנו מוצאים בעיות בשימור החומר גם בירושלמי וגם בבבלי, כבר על ידי תלמידיהם הישירים של בעלי המימרות.⁵⁸⁹

בחירת החילופין בין מקבילות בבבלי ובירושלמי, מעלה כי בהעברות הקצרות מצויים חילופי נוסח וחילופי גרסה; ברם, בהעברת הסוגיות אנו מוצאים גם שינויים במבנה הרצף של הסוגיה. יש לציין שזוסמן לא התייחס לשאלת המעבר של תורת אמוראי ארץ ישראל לבבל, אולם יש ללמוד קל וחומר מדבריו ביחס לשמועות האמוראים בצינו שקשה למצוא ברייתות ושמועות זהות מכל הבחינות בשני התלמודים.⁵⁹⁰ כי אלה נשמרו רק בתוכן ולא מילולית,⁵⁹¹ כי גם שמועותיהם של אמוראי בבל עצמם, שתלמידיהם הרבים חזרו וגרסו את שמועותיהם, לא נשמרו בדיוקנות, קל וחומר שהדברים נכונים לגבי שמועותיהם של אמוראי ארץ ישראל שהגיעו לבבל על ידי מסרנים בודדים.

עם זאת ניתן להצביע על מימרות קצרות וואף על סוגיה ארוכה שבה נשמר הרצף של הסוגיה הארץ ישראלית גם בתלמוד הבבלי. (ראה סוגיה [טו32](#) בערכין להלן בעמ' 187). ברם, במרבית המקרים ההעברה מלווה בחילופין אל חילופין אלה אתייחס בפרק זה. בהשוואת הסוגיות הארץ ישראליות המצוטטות בתלמוד הבבלי, אתייחס לארבע קבוצות ראשיות של חילופין, ואלו הם:

- א. **חילופי נוסח** בלבד שהם שיבושים במסירה שנוצרו על ידי המסרנים בהיות הדברים תורה שבעל-פה, ועל ידי המעתיקים משעה שהתלמודים הועלו על הכתב.
 - ב. **חילופי לשון** שהם "פנים חדשות" שנוצרו בתקופה שהתלמודים נמסרו בעל-פה וכל חכם לימד בסגנונו, וכך נוצרו גרסאות שונות.⁵⁹²
 - ג. **חילופי מבנה** של הסוגיות אשר נוצרו על ידי העורכים של כל אחד מהתלמודים על פי החומר שבידו, וכפי שבקש להביא את הדברים לידי סיכום.
 - ד. **סוגיות ומימרות מזמנים שונים** כתוצאה משימור סלקטיבי של דברים שהגיעו מא"י לבבל, וכתוצאה מאי הכללת כל החומר שנוצר, במסגרת עריכתם של התלמודים.
- סוגי החילופין הללו, יש בהם כדי להסביר את כל החילופין במימרות ובסוגיות הארץ ישראליות ב-136 הסוגיות המצוטטות בבבלי. רוב הציטוטים של דברי אמוראי א"י הובאו בבבלי בלא שם מוסר המימרה, מסתבר שאלו הובאו על ידי משננים אנונימיים. רק מימרות מועטות נאמרו במפורש שהובאו על ידי הנחותי, ואל אלה אוסיף התייחסות מיוחדת.

⁵⁸⁸ ראה הערה שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת. לעיל.

⁵⁸⁹ ראה לדוגמה בירושלמי מסורות הפוכות במחלוקת בין ר' יוחנן ורשב"ל שאחת מהן יוצרת סתירה בדבריהם. בפסחים פ"ז ה"י לה ע"א (543/4-23) "גידם הרכים, ר' יוחנן אמר: נימנין עליהן; ר' שמעון בן לקיש אמר: אין נימנין עליהן. ר' יעקב בר' אחא בשם ר' זעורה: מחלפה שיטתיה דר' יוחנן, מחלפה שיטתיה דר' שמעון בן לקיש. דאיתפלגון וכו' ... רבנן דקיסרין אמר: ר' חייה ר' איסי חד מיחלף וחד כהדין תנייא. מאן דמחלף לית ליה כאילין קישווא." ובבבלי תלמודי רב נשבעים על מה ששמעו מרב וכל אחד טוען לאמירה שונה (נדריים כה ע"ב) "היכי דמי שבעות שגגות? כגון רב כהנא ורב אסי, הדין אמר: שבעות דהכי אמר רב, והדין אמר: שבעות דהכי אמר רב, דכל חד וחד אדעתא דנפשיה שפיר קמישתבע."

⁵⁹⁰ זוסמן, תורה שבעל-פה פשוטה כמשמעה עמ' 271 הערה 40.

⁵⁹¹ זוסמן, תורה שבעל-פה פשוטה כמשמעה עמ' 220.

⁵⁹² אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 1; רוזנטל, תולדות הנוסח, עמ' 3.

החילופין השכיחים ביותר הם חילופי הנוסח ובהם שלושה סוגי חילופין: חילופי שמות, חילופי תפקידים וחילופי דעות. חילופין אלו נוצרו על ידי מסרנים בע"פ ועל ידי מעתיקים מן הכתב, ואלו הם לפרטיהם:

א. חילופי שמות

חילופי השמות הם השכיחים ביותר בין חילופי הנוסח במעבר מארץ ישראל לבבל.⁵⁹³ חכמי התלמוד הן הבבלי והן הירושלמי מודעים לכך שאינם מצליחים לשמר את השמות כראוי. גם במקרא, שנהרו מאד בשימור נוסחאותיו, טענו חז"ל לחילופי שמות.⁵⁹⁴ חילופי שמות של תנאים ואמוראים עשויים להכריע את פסיקת ההלכה ולכן אמרו המחליף ר' אליעזר בר' יהושע עובר בלא תעשה.⁵⁹⁵ ובכל זאת אנו מוצאים שרב ששת מחליף ביניהם.⁵⁹⁶ ולשיטת הבבלי גם אם מחליף בין ר' יוחנן לרשב"ל הרי הוא מחליף את ההלכה לפי שלשיטת הבבלי הלכה כר' יוחנן חוץ משלושה דברים.⁵⁹⁷ אבל חז"ל היו מודעים לכך שחילופין כאלו קיימים. ולכן מעדיפים האמוראים לומר מהי ההלכה ולא לומר כמי היא ההלכה, שמא יוחלפו השמות ותהפך ההלכה.⁵⁹⁸ וכך אנו מוצאים בירושלמי:

"תמן מחליפין, ר' יסא בשם ר' יוחנן ורב תריהון אמרין: דברי ר' תמן, דהוא רבנן דהכא. כיון דאמר: מהיום, כמי שאמר: על מנת. ר' זעירא בעא קומי ר' יסא: על מנת אם מתי או על מנת לאחר מיתה".⁵⁹⁹

ובבבלי:

"דאמר רב הונא אמר רבי: כל האומר על מנת, כאומר מעכשיו דמי, ופליגי רבנן עליה. וא"ר זירא כי הווינן בבבל אמרין, הא דאמר רב הונא אמר רבי: כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי, פליגי רבנן עליה. כי סליקי, אשכחיתיה לר' אסי דיתיב וקאמר משום דר' יוחנן: הכל מודים באומר על מנת כאומר מעכשיו, לא נחלקו אלא מהיום ולאחר מיתה".⁶⁰⁰

חילופי שמות אנו מוצאים גם בירושלמי עצמו בין עדי הנוסח השונים,⁶⁰¹ ואף בין המקבילות.⁶⁰² חלק מחילופים אלו אינם אלא שיבושים וטעויות סופר כמו החלפת ר' חונה בר' יונה, ר' שמעון בן

⁵⁹³ ראה באכר עמ' 539, ועל חילופין בתלמוד הבבלי עצמו בעמ' 535 ועמ' 541; גם ברודי הצביע על כך שגם בתלמוד הבבלי עצמו רבים הם חילופי השמות. ראה ספרות הגאונים והטקסט התלמודי עמ' 277.
⁵⁹⁴ סנהדרין יט ע"ב: דתניא: רבי יוסי היה דורש מקראות מעורבין, כתיב ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את אדמני ואת מפיבשת ואת חמשת בני מיכל אשר ילדה לעדריאל המחלתי וגו'. וכי לעדריאל נתנה? והלא לפלטי בן ליש נתנה! דכתיב ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש וגו'!
⁵⁹⁵ ספרי דברים, פרשת שופטים, פסקא קפח: מנין למחליף דברי רבי אליעזר בדברי רבי יהושע ודברי רבי יהושע בדברי רבי אליעזר ולאומר על טמא טהור ועל טהור טמא שהוא עובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תסיג גבול רעך. וראה אפשטין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 6.
⁵⁹⁶ שבועות יט ע"א: דרב ששת מחליף דרבי אליעזר לרבי עקיבא ודרבי עקיבא לרבי אליעזר. ופרש רש"י: כשהיה שונה משנתנו פעמים מחליף דברי זה לדברי זה ולא היה מקפיד לפי שאין ביניהם חיוב ופטור.
⁵⁹⁷ יבמות לו ע"א; בבא בתרא קכט ע"ב. וראה גולדברג, חדירת ההלכה של א"י לתוך מסורת בבל, עמ' 346.
⁵⁹⁸ מנחות ל ע"ב: איתמר: רב חננאל אמר רב, הלכה: תולין את השם; רבה בר בר חנה א"ר יצחק בר שמואל, הלכה: מוחק וכותב. ולימא מר הלכה כמר, ומר הלכה כמר: משום דאפכי להו.
⁵⁹⁹ ירושלמי גיטין פ"ז ה"ג מח ע"ד (1084/41). פירוש: שם בבבל מחליפים, ר' יוחנן ורב שניהם אומרים שדברי רבי שם (בבבל) הם דברי חכמים כאן (בא"י).
⁶⁰⁰ בבלי גיטין עד ע"א. פירוש: ר' זעירא מסביר שיש הבדל בין מה שלמדוהו בבבל מהי המחלוקת בין רבי וחכמים, ובין מה שלמדוהו כשעלה לא"י מהי המחלוקת ביניהם.
⁶⁰¹ ראה לדוגמא ב"ב פ"ח ה"ח טז ע"ג (1256/4) בכ"ל: א"ר בון בר כהנא קומי ר' לא. ובכ"י אסקוריאלי: א"ר שמואל ב"ר יצחק קומי ר' לא.
⁶⁰²

אלעזר בר' אלעזר ב"ר שמעון, ר' יוחנן בר' יונתן, ודומיהם. וכבר ציין זאת זוסמן שמרובים השיבושים בכ"ל בשמות החכמים ובדרך מסירת מאמריהם.⁶⁰³ כמו כן בידי רשימה ובה עשרות מקרים שמצוין בירושלמי ר' ואינו ר' יהודה הנשיא אלא שנשמט שם החכם.⁶⁰⁴ גם בבבלי המודפס לא חסרים חילופי שמות כמו רבא ורבה ר' אלעזר ור' אליעזר וכד' המוחלפים לא אחת. אם כך מה לנו כי נלין על חילופי שמות בין הבבלי והירושלמי בכל הנוגע למימרות מצוטטות, מה עוד שאפשר שחלק מחילופין אלה אינו אלא מסורות שונות.

אמוראי בבל מודעים לאפשרות של חילופי שמות במחלוקות של תנאים ואמוראים מוקדמים, והם בוחנים זאת על ידי התאמת דבריהם הנדונים, לדבריהם בעניינים אחרים, וכאשר הם מוצאים חוסר תאימות הם מציעים "איפוך" – להחליף בין הדוברים, ובוחנים שוב אם החלפה כזו היא הפתרון הנכון, בנוסח "לעולם לא תיפוך".⁶⁰⁵

התופעה של חילופי שמות הייתה קיימת כבר בימי חייהם של האמוראים המדוברים, שכן אנו מוצאים שר' יוחנן מכחיש מימרה הנאמרת בשמו.⁶⁰⁶ כמו כן פעמים רבות התלמידים מציינים את מחלוקת רבותיהם בלשון 'חד אמר' ו'חורנא אמר' מבלי לדעת מי אמר מה.⁶⁰⁷ יש גם מסורות שונות המיחסות מימרה אחת לחכמים שונים ואינם אלא חילוף של מסורת אחרת.⁶⁰⁸ אין פלא אפוא שבמהלך הדורות ובמעבר מא"י לבבל הוחלפו שמות האמוראים.

חילופי השמות בין שני התלמודים באים לידי ביטוי בכמה אופנים: חילופים בין אמוראי א"י לבין עצמם, בין אמורא לתנא, בין אמורא בבלי לארץ ישראל, ויש שהתלמוד הבבלי אינו יודע את שמו של האמורא הארץ ישראלי בעל המימרה. להלן פירוט החילופין של שמות בסוגיות המצוטטות, מחולק לקבוצות המשנה הבאות:

1. חילופי שמות בין שני אמוראי ארץ ישראל⁶⁰⁹ בסוגיה [מ169](#) [312] בזבחים, הוחלף ר' אבא בר' אבא בר ממל, אפשר שזו הוספה של שם אביו. בסוגיה [נ192](#) [323] בזבחים, הוחלף ר' ינאי בר' יהושע בן לוי.⁶¹⁰ בסוגיה [ק194](#) [312] במנחות, הוחלף ר' סימון בר' ביבי בשם ריב"ל.⁶¹¹ בסוגיה [ג47](#) [313] בבכורות, הוחלף ר' יוסי ביר בון ברשב"ל. בסוגיה [כד66](#) [313] בבכורות, הוחלף ר' יוסטא

⁶⁰² ראה לדוגמא חלה פ"ב ה"ח נח ע"ד (321/33) ר' הילא בשם ר' יסא ובמקבילה בתרומות פ"ב ה"א מא ע"ב (224/47) ר' לא בשם ר' לעזר. וכן בחלה פ"א ה"ג נז ע"ד (315/20) אמר ר' זעירא כתי' עשר תעשר וכו' ובמקבילה במעשרות פ"א ה"א מח ע"ד (263/38) אמר ר' יוחנן בשם ר' סיסיי כתי' עשר תעשר וכו'. וכן בגיטין פ"ח ה"י (1090/6) סבר רב נחמן למימר לעולם אין העדים חותמין בו מלמטן עד שיקראו בו למעלן, ובמקבילה בבבא בתרא פ"י ה"א (1260/5) אמר רב הונא לעולם אין העדי' חותמין מלמטן עד שיקראו בו מלמעלן.

⁶⁰³ זוסמן, במבוא לתלמוד הירושלמי מהדורת האקדמיה, לד.

⁶⁰⁴ טרם פורסם.

⁶⁰⁵ ראה למשל: זבחים קב ע"א ר' יוחנן ורשב"ל; מנחות כה ע"ב ר' יוסי ור' אליעזר; מנחות נז ע"ב ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא; בכורות כ' ע"ב ר' עקיבא ור' יהושע; ערכין כז ע"ב בית הלל ובית שמאי; תמורה טו ע"א ר' יהודה ור' שמעון; תמורה כז ע"א ר' יוחנן וריש לקיש. ועוד רבים כהנה בש"ס.

⁶⁰⁶ בבא בתרא פ"ט ה"ח יז ע"א (1259/10); ובבבלי ב"ב קנד ע"ב.

⁶⁰⁷ יתכן גם שזהו שינוי של העורך במקרה שלא מתאים לשיטתו זה שהלכה כמותו, לדוגמא ענין שאינו בהלכה אבל אולי אינו נוח לשיטת המסדר ראה בתיאור לסוגיות מנחות [פ180](#) [309].

⁶⁰⁸ ראה לדוגמא להלן [בסוגיות 19](#) [310] בזבחים ו- [58](#) [\nlinetapp1\homedir\yitzchackg\Desktop\New](#) [folder\](#)

בר שונם בר' יוסי בר אבין. בסוגיה [כה67](#) [314] בבכורות, הוחלף ר' אילא בר' אלעזר או בר' חייא.⁶¹² בסוגיה [לז117](#) [314] בבכורות, הוחלף רב הושעיא בר' שמעון בן לקיש. בסוגיה [טז32](#) [314] בערכין, הוחלף ר' סימון בר' ענני בר ששון, ודברים שמסר ר' סימון בשם ר' יונתן מבית גוברין בירושלמי, נמסרו בשם ריב"ל.⁶¹³ בסוגיה [טז9](#) [315] בכריתות, הוחלף ר' לוי סוכייה בר' יוחנן. בסוגיה [כד22](#) [315] בכריתות, הוחלף ר' יוסי בן חנינא בר' אמי. בסוגיה [מב46](#) [316] בכריתות, הוחלף ר' יוחנן בר' אלעזר. בסוגיה [יח56](#) [316] בתמורה, הוחלף רשב"ל בר' הושעיא. בסוגיה [כ1](#) [316] בתמורה, הוחלף ר' חנניה בר' חייא בר אבא א"ר יוחנן.⁶¹⁴

2. מסורות תנאיות הנמסרות בשם של אמוראים⁶¹⁵
יש שמסורת תנאית מאומצת על ידי אמורא והוא חוזר ומעלה אותה בסוגיות שונות והיא נקראת על שמו. יתכן גם שאותו אמורא צטט את הברייתא פעם אחת, ועורכי הסוגיות השתמשו בברייתא למטרת סיוע או כדי לסתור, ומסרו אותה בכל פעם בשם אותו אמורא. תופעה זו מצויה בשני התלמודים, ולכן אנו מוצאים באחד התלמודים ברייתא ובתלמוד השני מימרה אמוראית שתוכנה זהה לברייתא מבלי שיצוין הדבר.⁶¹⁶
בסוגיה מא171 בזבחים, הירושלמי מצטט את הספרי הדורש "השמר" בלא תעשה וכו' ואילו הבבלי מצטט לצורך אותו לימוד את ר' אילעא, ציטוט המופיע עוד מספר פעמים בתלמוד.⁶¹⁷

מתניתי פליגא על ר' לעזר: ⁶¹⁸	כתיב עונש וכתיב אזהרה, עונש - דכתיב: (ויקרא יז) "ואל
"השמר" לא תעשה, וכתי' שם	פתח אהל מועד לא הביאור", אזהרה - דכתיב: (דברים יב)
תעלה "שם תעשה". בגין דכתי',	"השמר לך פן תעלה עולותיך", וכי הא דא"ר אבין א"ר
הא אילו לא כתי' עשה הוא. ⁶¹⁹	(אלעזר) [אילעא] ⁶²⁰ : כל מקום שנאמר "השמר" "פן"
	ו"אל" - אינו אלא לא תעשה. ⁶²¹

⁶²² ואילו בירושלמי ר' הושעיה מדייק את הדברים בסוגיה יא42 במנחות, הבבלי מצטט את הספרא מלשון הפסוק.

נישמעינה מן הדא דאמי ר' | (שמות כ"ח) "ונשא אהרן את עון הקדשים" תנו רבנן:

⁶¹² חילופי אילעא ואלעזר הם לעתים חילופים גרפיים כתוצאה מקיצור השם.
⁶¹³ סוגיה זו נדונה באריכות להלן [בעמ' 187](#).
⁶¹⁴ כך בכ"י פלורנס ובכ"י ותיקן 120; אבל בכ"י מינכן 95 "ר חייא: דלא כר' יהושע", ולכן אפשר שזה שיבוש מחנינא.
⁶¹⁵ ראה בענין זה באכר עמ' 107 וזוסמן, תורה שבעל-פה פשוטה כמשמעה עמ' 272 והערה 43.
⁶¹⁶ ראה בענין זה אלבק, מחקרים בברייתא ותוספתא, עמ' 7.
⁶¹⁷ כך בכתבי היד בעירובין צו ע"א, סוטה ה ע"א, שבועות לו ע"א, ע"ז נא ע"ב, זבחים קו ע"א ומנחות צט ע"ב בכתבי היד ותיקן 109, 110, 118, 140, 156, פלורנס, פריז, קמברידג', מינכן 95, קולומביה ו(JTS) מימרה זו נמסרת בשם ר' אילעא ורק בכ"י ותיקן 118 ובדפוס ונציה לזבחים ובכ"י אוקספורד לעירובין ולסוטה כתוב ר' אלעזר.
⁶¹⁸ ספרי דברים פרשת ראה פיסקא ע (יג) השמר, בלא תעשה. פן, בלא תעשה. פן תעלה עולותיך, ולא עולת גוים דברי רבי שמעון רבי יהודה אומר ולא עולת גוים שהוקדשו בחוצה לארץ.
⁶¹⁹ כלאים פ"ח ה"א לא ע"ב (169/14)
⁶²⁰ כך בכתבי היד בכל הש"ס (בעירובין, סוטה, שבועות, ע"ז, זבחים ומנחות בכתבי היד ותיקן 109, 110, 118, 140, 156, פלורנס, פריז, קמברידג', מינכן 95, קולומביה ו(JTS) מימרה זו נמסרת בשם ר' אילעא ורק בכ"י ותיקן 118 לזבחים ובכ"י אוקספורד לעירובין ולסוטה כתוב ר' אלעזר והוא מובא בירושלמי כדי לחלוק על ר' אלעזר.
⁶²¹ זבחים קו ע"א.
⁶²² ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה ג (ט) "ונרצה לו לכפר במכפר אי זהו המכפר זה הדם שנא' כי הדם הוא בנפש יכפר, אין לי אלא דם הטהור דם הטמא מנין וכשהוא אומר ונשא אהרן את עון הקדשים וגו', ואי זה עון נושא אם תאמר עון פגול כבר נאמ' פגול הוא לא יחשב אם עון נותר כבר נאמר לא ירצה ואיזה עון הוא נושא עון טומאה שהותר מכלל טומאה לצבור."

- וכי איזה עון הוא נושא? אם תאמר: עון פיגול, הרי כבר נאמר לא יחשב! א"ת: עון נותר, הרי כבר נאמר לא ירצה! הא אינו נושא אלא **עון טומאה** שהותרה מכללה בציבור".

625

הושעיה: "ונשא אהרן את עון הקדשים" עון הקריבים, לא עון המקריבים.⁶²³

בסוגיה [לז117](#) [317] בבכורות, התוספתא המצוטטת בבבלי:⁶²⁶ "לוייה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות - נותנין לה מן המעשר ואוכלת", תכנה נמסר בירושלמי על ידי ר' יהושע בן לוי. בסוגיה [לז307](#) [317] בכריתות, התלמודים מבקשים לדעת מה דעתו של ר' יוסי לגבי הבעל שני איסורים כאחת, האם חייב על כל איסור בנפרד? התשובה בירושלמי על ידי ברייתא ובבבלי התשובה מפי שני אמוראי א"י.

3. בבבלי חסר שמו של החכם המובא בירושלמי:
בסוגיה [עא108](#) [318] במנחות, דברי רב חסדא ור' יוסי ב"ר בון נמסרים בבבלי כסתמא.
בסוגיה [כד47](#) [319] בערכין, דברי ר' יוחנן בשם ר' ינאי שבירושלמי, נמסרים בבבלי ללא אזכור של ר' ינאי.
בסוגיה [לח89](#) [319] במנחות, ציטוט דברי ר' אבהו בשם ר' יוחנן מובאים בבבלי מבלי להזכיר שאלו דברי ר' יוחנן.
בסוגיה [א1](#) [320] בכריתות, דברי רבי אבהו בשם ר' אלעזר בשם ר' הושעיה מובאים בבבלי מבלי אזכור של ר' אבהו. (יתכן שבבבלי זו מסורת מוקדמת)
4. החלפת אמורא ארץ ישראלית בתנא:
בסוגיה [א4](#) [320] בתמורה, ר' יוחנן בשם ר' ינאי בירושלמי מוחלף לר' יוחנן בשם ר' מאיר בבבלי.⁶²⁷
בסוגיה [נז192](#) [320] בזבחים, הוחלף יהודה ב"ר חייא האמורא, בר' אלעזר המודעי התנא.⁶²⁸
בסוגיה [קב194](#) [321] במנחות, הוחלף ר' חנינה האמורא בר' יהושע בן בתירא התנא.⁶²⁹
5. מחלוקות בין אמוראי א"י, בירושלמי ידוע מה דעתו של כל אחד מהחולקים ובבבלי יודעים את מהות המחלוקת אך אין יודעים את דעתו של כל אחד מהחולקים, אלא רק חד אמר ... וחד אמר ... :
בסוגיה [ז241](#) [321] בזבחים, במחלוקת חזקיה ור' ינאי;
בסוגיה [נז192](#) [321] בזבחים, במחלוקת ר' אלעזר ור' יוסי ב"ר חנינה;
בסוגיה [פח180](#) [321] במנחות, במחלוקת ריב"ל ור' יוחנן.
6. החלפת אמורא ארץ ישראלית באמורא בבלי:
בסוגיה [קב194](#) [322] במנחות, הוחלף ר' אבדומא הארץ ישראלית ברב יוסף הבבלי.⁶³⁰

⁶²⁴ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה ג (ט) "ונרצה לו לכפר במכפר אי זהו המכפר זה הדם שנא' כי הדם הוא בנפש יכפר, אין לי אלא דם הטהור דם הטמא מנין וכשהוא אומר ונשא אהרן את עון הקדשים וגו', ואי זה עון נושא אם תאמר עון פגול כבר נאמ' פגול הוא לא יחשב אם עון נותר כבר נאמר לא ירצה ואיזה עון הוא נושא עון טומאה שהותר מכלל טומאה לצבור".

⁶²³ ירושלמי פסחים פ"ז ה"ה לד ע"ב (538/3-18) ו-(541/27-31)

⁶²⁵ מנחות כה ע"א. והכוונה לטומאת הבשר בו עוסקת המשנה שם.

⁶²⁶ תוספתא יבמות פ"ח ה"ב.

⁶²⁷ אלו הם ככל הנראה שתי מסורות שונות.

⁶²⁸ סוגיה זו נדונה באריכות להלן [בעמ' 196](#).

⁶²⁹ מקור השינוי הוא בדבריו במשנה מסכת עדויות פ"ח מ"א: העיד רבי יהושע בן בתירא על דם נבלות שהוא טהור.

⁶³⁰ אפשר שרב יוסף שמע מאבדימי ובבבלי לא נמסר ששמע ממנו.

בסוגיה [58ז](#) [322] בבכורות, הוחלף רב ירמיה [בר אבא] הבבלי בר' אילעא הארץ ישראל.⁶³¹

7. ציטוט הברייתא על ידי אמוראי קיסרי בירושלמי, וע"י ריש לקיש בבבלי,⁶³² בסוגיות [עזא](#) ו- [116ז](#) [322] במנחות.

8. סתמא בירושלמי ויחוס לאמורא ארץ ישראל בבבלי: בסוגיה [יבב](#) [323] בבכורות, האוקימתא של הירושלמי לגבי "בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זה תיקבר ונפטר מן הבכורה" היא שאינה מטמאה במשא, ובבבלי מיוחסת האוקימתא לר' חייא.

9. זיהוי לא מושלם של אמורא ארץ ישראל בבבלי בסוגיה [נ192](#) [323] בזבחים, יהודה בירבי זוהה בבבלי כבנו של ר' חייא מבלי לציין איזה מבניו.⁶³³

ב. חילופי תפקידים

1. היפוך מחלוקת ושינוי בניסוח

כשהמסרן שומר בזכרונם מרכיבים עיקריים של מחלוקת או של משא ומתן, אך לא את מהלך הדברים, הוא עלול לשבש את הדברים בעת מסירתם. בדוגמה שלפנינו זכר המסרן את שמות המשתתפים ואת השאלות שנשאלו, אך לא זכר מי שאל ומי ענה וכך הפך את הדו-שיח בין רב כהנא לבני ר' חייא בסוגיה [40](#) במנחות. בירושלמי רב כהנא שואל אם כלי מצרף מה שבתוכו לטמא אותו גם אם אינו נוגע בו, ובני ר' חייא עונים שמצרף; ואילו בבבלי בני ר' חייא הם אלו ששאלו את רב כהנא והוא זה שהשיב להם. רק בחלק השני של הסוגיה מתקן הבבלי את הדבר באומרו: "הדר איהו בעא מינייהו", ושואל אם ניתן לקמוץ מחלק אחד של המנחה עבור החלק שאינו נוגע בו אך הוא באותו כלי? והביאו לו ראיה מהמשנה במנחות. הגמרא לא עמדה על כך, שדעתו של רב כהנא מצויה במסכת חגיגה.⁶³⁴

להלן הסוגיות:

כי סליק רב כהנא, אשכחינהו לבני רבי חייא
דיתבי וקאמרי: עשרון שחלקו והניחו
בביסא, ונגע טבול יום באחד מהן, מהו?
כי תנן כלי מצרף מה שבתוכו לקדש - ה"מ
היכא דנגעי בהדדי, אבל היכא דלא נגעי
בהדדי לא, או דילמא ל"ש?
אמר להו **איהו**:⁶⁴⁰ מי תנן כלי מחבר? כלי
מצרף תנן, כל דהו.
הושיט אחד לביניהן, מהו?

כהנא שאל לרבנן דתמן: מנחה חלוקה
ב(ב) [ג]סא,⁶³⁵ **ניטמאת זו ניטמאת זו?**
אמ[רון]⁶³⁶ **ליה: ניטמאת זו ניטמאת זו.**
וקפצה טומאה? אמרון ליה: וקפצה
טומאה.
אפילו אחרת בנתיים? אמרון ליה: אפילו
אחר' בנתיים.
קומץ מזו לזו? אמ[רון]⁶³⁷ **ליה: שמועה**
לא שמענו, משנה שנינו. כהיא דתנינן

⁶³¹ אפשר שאלו הן שתי מסורות שונות.

⁶³² אפשר שאלו הן שתי מסורות שונות.

⁶³³ סוגיה זו נדונה באריכות להלן [בעמ' 196](#).

⁶³⁴ אבל התוספות במנחות כד ע"א ד"ה "צירוף דאורייתא" עמדו על כך: "וא"ת והא רב כהנא גופיה מדקדק בפרק בתרא דחגיגה שהוא דרבנן מההיא דהוסיף ר"ע, ויש לומר דשמא מספקא ליה משום שינויא דהתם". במסכת חגיגה כג ע"ב נאמר: "הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה. מנא הני מילי? - אמר רבי חנין: דאמר קרא "כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת" - הכתוב עשאו לכל מה שבכף אחת. מתיב רב כהנא: הוסיף רבי עקיבא: הסלת והקטרת והלבונה והגחלים, שאם נגע טבול יום במקצתו - פסל את כולו. והא דרבנן היא!" משמע שרב כהנא עצמו אומר שצירוף בכלי הוא מדרבנן, אם כן למה שואל רב כהנא את בני ר' חייא אם צירוף הוא דאורייתא או דרבנן? ותירוף התוספות שמא היה לו ספק.

⁶³⁵ נראה שהתיקון מיותר והמקור נכון: בביסה

⁶³⁶ השלמה שלי להבהרת הדו-שיח.

לתמן: "שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו (זו מזו לזו) זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשירות, ואם לאו פסולות"⁶³⁸. [ו]אין שיריה של זו מפסיקין לזו.

אתא ר' יעקב בר אחא ר' יסא בשם ר' יוחנן: קומץ מזו על זו, ניטמאת זו ניטמאת זו, האמצעית לא ניטמאת.

לא כן תני, "כף אחת", שהיא עושה מה שבתוכה אחת?

אמ' ר' חנינה: אין הכלי מצרף אלא דבר שהוא אסור לו.⁶³⁹

אמ' להו: ⁶⁴¹ צריך לכלי - כלי מצרפו, אין צריך לכלי - אין כלי מצרפו.

הושיט טבול יום את אצבעו ביניהן, מהו?

אמר להו: אין לך דבר שמטמא מאוירו אלא כלי חרס בלבד.

הדר **איהו בעא מינייהו:** ⁶⁴² מהו לקמוץ מזה על זה? צירוף דאורייתא או דרבנן?

אמרו לו: זו לא שמענו, כיוצא בו שמענו, דתנן: ⁶⁴³ שני מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה - כשירות, ואם לאו - פסולות; כי יכול לקמוץ מיהא כשירות, אמאי? הך דמערב הא לא נגע!⁶⁴⁴

2. חילוף הדברים המיוחסים לאמוראים המשתתפים בסוגיה:

בסוגיה [לט"ו](#) [333] במנחות, בירושלמי מחלוקת בין חכמי הדרום מצד אחד לבין ר' יוחנן ורשב"ל מצד שני; ובבבלי הובאו הדברים כשתי תורות חולקות, כאשר ר' יוחנן ורשב"ל חלוקים ביניהם. ובסוגיה [כה](#) [334] בערכין, דברי סתם התלמוד של הירושלמי הושמו בבבלי בפי ר' אבהו, בעוד שבירושלמי מביא ר' אבהו את דברי ר' יוחנן.

ג. חילופי דעות

כאשר המסרן זוכר את שמות החכמים ואת הדעות השונות אך הוא מחליף את הדעות ביניהם. ומשום שהוא סבור שאינו טועה לכן אינו אומר "חד אמר ... וחד אמר ..." וכך נוצר היפוך של המחלוקת. דבר זה שכיח וכבר עמדו עליו האמוראים עצמם בבבלי, אך יש גם שההיפוך לא נודע לאמוראי בבל כלל.

בסוגיה [טז](#) [332] בתמורה, המסרן זוכר את החולקים ואת העמדות החלוקות ובמסירה הוא הופך את שיטותיהם. המחלוקת של ר' יוחנן ורשב"ל זהה בירושלמי ובבבלי, אלא ששיטותיהם הפוכות. בירושלמי סובר ר' יוחנן שבהפרש מופלג יש אונאה בקרקעות, ובהקדשות אינו פדוי, ולכן חייב בקרבן מעילה; ואילו בבבלי הוא אומר שאין אונאה בקרקעות אבל יש ביטול מקח; ואילו בהקדשות בהפרש מופלג יוצא לחולין מדבר תורה, וחייב לפדותו רק מדרבנן, ולכן יהיה פטור מקרבן מעילה.⁶⁴⁵ הבבלי מודע לאפשרות שיש כאן היפוך.

⁶³⁷ ההשלמה שלי להבהרת הדו-שיח.

⁶⁴⁰ רב כהנא

⁶³⁸ מנחות פ"ג מ"ג

⁶³⁹ ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב עט ע"א (794/43-795/4)

⁶⁴¹ רב כהנא

⁶⁴² רב כהנא מבני ר' חייא

⁶⁴³ משנתנו

⁶⁴⁴ בבלי מנחות כג ע"ב

⁶⁴⁵ בדומה לזה היפוך בגיטין בירושלמי פ"ב ה"א ובבבלי יח ע"ב בענין עדות בגט, הפכו בין דברי ר' יוחנן לדברי רשב"ל, ושם נעשה הדבר בכוונה כדי שלא לפסוק הלכה כרשב"ל, לפי מאמר הבבלי ביבמות לו ע"א וע"ב שהלכה כרשב"ל רק

ואילו בסוגיה [כבב](#) [333] בתמורה הושמו דברי ר' יוחנן בפי ר' יוסי ב"ר חנינה, ודברי ר' יוסי ב"ר חנינה בפי ר' אלעזר כאשר הניסוח בבבלי הוא זהה לניסוח בירושלמי.

חילופי לשון

בעוד שחילופי הנוסח נעשו כאמור על ידי מוסרים ומעתיקים בעיקר. חילופי לשון יש ליחס אותם לניסוחם של חכמים בתקופה שבה התלמודים היו עדין תורה שבעל-פה. תורה שבעל פה נמסרת על ידי הרב לתלמידיו, ואף שכוונת הרב להעביר לתלמידיו את מה שקיבל מרבותיו, הרי שתוך הרצאת הדברים עשוי הוא להסביר ביתר הרחבה את מה שקבל, או להעביר את הדברים לתלמידיו בלשון שתהיה ברורה להם, כי יש רב שמסביר לתלמידיו באופן שזוכים להבין את הדברים לעומקם ויש תלמידים שזקוקים לרב שיסביר להם את הדברים באופן שיקלטו אותם.⁶⁴⁶ וכך גם מסביר רב שרירא גאון את הדברים :

"כל חד וחד מן רבוותא כדחזי ומגמר לכל חד וחד מתלמידיו לפום מאי דצריך ולפום מה דיכיל מנהון, איכא דאמרי להו ראשי דברים ועיקרין ושאר מהבין מדעתו, ומנהון איכא דצריכי למפשט וארווחי להון ולדמויי להון דמויי."⁶⁴⁷

ככל שרבו הלומדים והמלמדים דור אחר דור כך הולכים הדברים הראשונים ומשתנים ולובשים צורה חדשה. כאשר אנו עוסקים בהעברה מארץ לארץ ומתרבות אחת לתרבות אחרת,⁶⁴⁸ הרי שהשינויים הולכים וגוברים. בעוד שבארץ אחת מספר השומעים הוא גדול ואם אחד שכח מה ששמע מרבו, חברו זוכר.⁶⁴⁹ לא כן המעבר מארץ לארץ הנעשה על ידי בודדים, הרי גם כאשר הם זוכרים את המימרות ומוסרים אותם בדייקנות, יתכן שהשומעים הם שמסרו אותם בשינוי, שגם נטלו רשות לעצמם לנהוג במימרות ששמעו כפי שעלה על דעתם או כפי הבנתם.⁶⁵⁰

את חילופי הלשון ניתן למיין למספר קטגוריות. להלן אביא דוגמא אחת לכל קטגוריה ומראי מקום לדוגמאות נוספות בכל קטגוריה. סדר הצגתם של החילופין השונים הוא לפי שכיחותם במסכתות המחקר מהרב אל המעט.

א. שינויים בניסוח :

בשלושה דברים. וכבר עמדו על כך ראשונים. ראה שו"ת הרא"ש כלל מו סימן ג בענין. אלא שאצלנו אין זו הלכה מעשית ולכן לא דנו בה הראשונים.

⁶⁴⁶ תוספתא מועד קטן פ"א ה"ב : ר' יוסה אומ' אע"פ שיש שם ממי שילמד הרי זה מיטמא שאין מכל אדם זוכה ללמוד אלא ממי שזוכה לו.

⁶⁴⁷ אגרת רש"י, פסקה ס'. תרגום : כל אחד ואחד מהחכמים כפי שרואים מלמד לכל אחד מתלמידיו לפי מה שהוא צריך ולפי מה שביכולתו של כל תלמיד, יש שאומר להם ראשי דברים ועיקרי הדברים והשאר מבין התלמיד מדעתו. ויש מהם שצריך להסביר להם בהרחבה ולדמות להם דימויים כדי שיבינו את הענין.

⁶⁴⁸ על השפעת חילופי התרבויות ראה רוזנטל, מסורות א"י ודרך לבבל.

⁶⁴⁹ תוספתא זבחים פ"ב ה"י : (ובשינוי במנחות יח ע"א) : פעם אחת היינו יושבין לפני ר' אליעז' והיה איסי הבבלי יושב לפני וחביב עליו לאחת אמ' לו רבי השוחט את הזבח לאכול אימוריו ולהקטיר בשרו מהו אמ' לו כשר אלא שר' אליעז' פוסל ור' יהושע מכשיר אמ' לו שנה לי את הדבר ושנה לו למנחה בא אצלו אמ' לו שנה לי את הדבר ושנה לו למחרת אמ' לו שנה לי את הדבר ושנה לו אמ' לו מה איסי אמ' לו דומה שלא כיווננו שמועתן אמ' לו הן ר' אלא שר' יהודה שנה לנו פסול וחזרתי על כל חבריי ולא מצאתי לי חבר הייתי סבור שמא טעות הוא ביד רבי עכשיו שאמרתה לי דבר משום ר' אליעזר החזרתה לי את אבידתי זלגו דמעיו ואמ' אשריכם הצדיקים שאתם מחבבין את התורה לקיים מה שני' מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי הא מפני שיהודה תלמידו של אילעאי ואילעאי תלמידו של ר' אליעז' לפיכך הוא שונה משנת ר' אליעז'.

ודומה לו בפסחים לט ע"א : רבי אילעאי אומר משום רבי אליעזר : אף ערקבלים. וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר, ולא מצאתי. וכשבאתי לפני רבי אליעזר בן יעקב הודה לדברי.

⁶⁵⁰ רוזנטל, תולדות הנוסח, עמ' 34 : "בשל רוב סמכותם של גאוני בבל שעושים בתלמוד כבתוך שלהם לפי סברתם והגיגתם".

המצב השכיח הוא שדברי אמוראי ארץ ישראל נמסרים בבבלי בניסוח חופשי המשמר את התוכן אך לא את הנוסח כפי שנמסר על ידי בעל השמועה. אפשר שהמוסר הוא המשמר את תוכן הדברים ולא מוסר אותם כפי שנאמרו על ידי בעל המימרה, ואפשר שהעורך האחרון שמשלב את המימרה בסוגיה שומר על מתוכן הדברים אך לא על ניסוחם.⁶⁵¹

דברי רבי אבהו בסוגיה [לח9](#) [319] במנחות, בירושלמי: "דבר תורה הוא שתהא באה מן הציבור, הייתי או: יגבו לה, התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה." ובבבלי: "דאורייתא מדציבור, כיון דחזו דקא מידחקא לישכה - תקינו דלגבי מיורשים, כיון דחזו דקא פשעי בה - אוקמוה אדאורייתא."

דברי ר' אלעזר בסוגיה [מז191](#) [323] בזבחים, בירושלמי: "פשט ר' לעזר לחבריא: "מכל החי מכל בשר" שיהו שלימים באיבריהן"; ובבבלי: א"ר אלעזר: מנין למחוסר אבר שנאסר לבני נח? ת"ל: "ומכל החי מכל בשר", אמרה תורה: הבא בהמה שחיין ראשי איברין שלה. דברי ר' יוחנן בסוגיה [ט37/38](#) [324] בזבחים, בירושלמי: "תרומת הדשן תחילת עבודה שלמחר היא וצריך לקדש ידיו ורגליו מן הכיור המשוקע במים"; ובבבלי: "קידש ידיו ורגליו לתרומת הדשן - למחר אינו צריך לקדש, שכבר קידש מתחילת עבודה."

בסוגיה [לא67](#) [324] במנחות, בירושלמי: "ר' אבהו בשם ר' אלעזר: הנותן תפילין בלילה עובר בעשה"; ובבבלי: "אמר ר' אלעזר: כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה - עובר בעשה".⁶⁵² במחלוקת ר' יוחנן וריב"ל בסוגיה [ט46](#) [324] במנחות, לגבי חלוקה של קומץ המנחה ליותר משני חלקים.

בסוגיה [ע110](#) [324] במנחות, באופן שבו מצטט כהנא את דברי ר' עקיבא; בציטוט דברי ר' יוחנן בסוגיה [ע112](#) [324] במנחות; ובציטוט דברי ריב"ל בסוגיה [ד127](#) [325] בתמורה. בסוגיה [כ161](#) [325] בתמורה, ניסוח המימרה של ר' חנינה⁶⁵³ שונה מנוסח חיובי "דר' אליעזר היא" לניסוח בדרך השלילה – "דלא כר' יהושע".

בסוגיה [נ121](#) [325] בזבחים מצוטטים מימרותיהם של אבא בר אבא, ר' מני, ר' אבון ור' יוסי ב"ר אבין בשינויי נוסח קלים.

בסוגיה [קב194](#) [327] במנחות, מצוטטים מימרותיהם של ר' זריקן ור' חנין בשינויי נוסח.

ובסוגיה [ג7](#) [327] בכריתות, מצטט הבבלי רק את דברי ר' אושעיא בניסוח מקוצר.⁶⁵⁴

ב. שינויים במינוח

אלו הם שינויים לא מהותיים אלא שמחליפים מינוח מקובל בארץ ישראל במינוח שונה המקובל בבבל ומיצג את אותו עניין, וחילוף השפה מעברית לארמית.

בסוגיה [נ121](#) [328] בזבחים, המונח בירושלמי: "משני קדשים.. לשם", ובבבלי: "דוחין קדשין ... אצל".

⁶⁵¹ זוסמן, תורה שבעל-פה פשוטה כמשמעה עמ' 266.

⁶⁵² לחילופין בין "הנותן" ו"המניח", ראה רוזנטל, מסורות ארץ ישראליות ודרך לבבל, עמ' 25. ובאחרונה במאמרו על ברכות התפילין.

⁶⁵³ בבבלי א"ר חייא אמר ר' יוחנן וכך גם בכ"י פלורנס ובכ"י ותיקן 120; אבל בכ"י מינכן 95 "ר' חייא: דלא כר' יהושע", ולכן אפשר שחילוף השם הוא שיבוש מחנינא.

⁶⁵⁴ הבבלי אף מקצר נוסחאות המשנה או מרחיב אותן, כל שכן כשמדובר במימרות אמוראים. (ראה אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 782 ו-790).

בסוגיה [קה203](#) [328] במנחות, בירושלמי באומרו **צורה** התכוון למטבע שיש עליו איקון, ובבבלי אמר במפורש **מטבע**.

בסוגיה [לט25](#) [328] בבכורות, המונח **שקל** מוחלף ל**כסף**.

בסוגיה [א1](#) [329] בכריתות, הביטוי "**לאוין חולקין כריתות**" מוחלף בביטוי "**חלק חטאת ביניהן**", כוונת שני הביטויים זהה, רצונו לומר שחייב שתי חטאות.

ודומה לו בסוגיה [לג9](#) [330] בכריתות, הביטוי "**קובעו לחטאות**" מוחלף בביטוי "**מחלקות**

לחטאות", כאשר כוונת שני הביטויים זהה לחייב בחטאת נוספת.

בדומה לאלו שינוי מונח הנובע מאי הכרת המציאות בארץ:

במחלוקת בין ר' יוחנן ורשב"ל בסוגיה [נו139](#) [330] במנחות, בירושלמי: '**חומת ירושלים**', מוחלפת בבבלי ב'**חומת בית פאגי**' שהיא כפר ללא חומה.

ג. החלפת השפה מעברית לארמית או ממונח בעברית למונח בארמית.

חילופי שפה אפשר שנעשו על ידי שומעיו של המסרן, שהשתמשו בשפתם. כמו בסוגיה [מג18](#) [330] בזבחים ובסוגיה [לח89](#) [319] במנחות, המונח בירושלמי "**דבר תורה**" מתורגם בבבלי ל"**דאורייתא**".

בסוגיה נא123 במנחות⁶⁵⁵ מימרתו של ר' יוחנן מצוטטת בבבלי בחילוף לשון מעברית לארמית:

א"ר חייא בר אבא: הוי בה רבי יוחנן, בית הדשן דהיכא? אי דלמעלה, היינו אבוה! אי דלמטה, יש לך דבר שקרב למטה. ⁶⁵⁷	ר' יוחנן בעי: מה אנן קיימין, אם בדשן [שלמעלן] כבר אמ' ר' שמעון; אלא אם אינו עניין לדשן שלמעלן תניהו עניין לדשן שלמטן ⁶⁵⁶
---	---

יתכן גם שר' חייא בר אבא שעלה מבבל הוא ששינה את דברי רבו לארמית כדי שדברי ר' יוחנן יהיו מובנים לחכמי בבל.

ד. פענוח שונה של העברות מרומזות

העברות בעל פה של מימרות וסוגיות מצריכה שימוש בטכניקות שיצמצמו במידת האפשר את הפרטים שיש לזכור, בהנחה שדי לחכימא ברמיזא,⁶⁵⁸ ולכן די לרמוז לחכמים שמסתמכים על פסוק או על משנה או על ברייתא,⁶⁵⁹ כדי שהם יבינו מדעתם לאיזה פסוק ולאילו משנה או ברייתא הכוונה.⁶⁶⁰ אלא שלעיתים ישנה יותר מאפשרות אחת והפתרון בבבלי שונה מהפתרון בירושלמי,

⁶⁵⁵ הבדלים אחרים בסוגיה נדונים להלן [בעמ' 215](#).

⁶⁵⁶ סוטה פ"ג ה"ו יט ע"א (922/4-35)

⁶⁵⁷ מנחות עג ע"ב

⁶⁵⁸ כך מפרש רב נחשון גאון את הגמרא בברכות ס ע"ב שאף שבגמרא נאמר נוסחם של ברכות השחר ללא שם ומלכות, צריך לאמרם עם שם ומלכות כדברי הגמרא ב מ ע"ב אמר רב: כל ברכה שאין בה הזכרת השם - אינה ברכה. ורבי יוחנן אמר: כל ברכה שאין בה מלכות - אינה ברכה (אוצה"ג ברכות סימן שנב)

⁶⁵⁹ אשר לרמיזה על פסוקים יתכן שהדבר נובע מדברי הירושלמי במגילה שאין לכתוב פסוקים מהזכרון בע"פ גם אין לצטט פסוקים בע"פ ולכן רק רמזו עליהם. (פ"ג ה"ב עד ע"א (764/41): מהו מיכתוב תריי תלת מילין מן פסוקא) ראה דוגמא לכך בסוגיה [לט25](#) [328] בבכורות בהעברה מא"י לבבל.

⁶⁶⁰ על חילופי משניות או משנה בברייתא ראה אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, עמ' 775 ו-777.

דבר המעיד שהעברה נעשתה רק ברמז ולא במפורש.⁶⁶¹ המסרן מסתפק בכך שהוא זוכר שהדברים נלמדים על ידי גזירה שווה, ואינו מוסר את המלים לפיהם נדרשתה הגזירה השווה. בסוגיה נד32/א במנחות, בירושלמי לומדים מהמילה "תמיד" ובבבלי מ"חק עולם":

<p>כל המנחות באות כו' שנים עשרה. לחם הפנים בהדיא כתיב ביה, חביתי כהן גדול אתיא חוקה.⁶⁶⁵ חוקה⁶⁶⁶ מלחם הפנים.⁶⁶⁷</p>	<p>"תמיד" ["תמיד"], נאמי "תמיד"⁶⁶² בחביתין ונאמי "תמיד"⁶⁶³ בלחם הפנים, מה ["תמיד"] האמור !בחביתין! שנים-עשרה אף "תמיד" האמור !בלחם הפנים! שנים-עשר.⁶⁶⁴</p>
---	---

ובסוגיה טו32 בערכין

<p>ציץ מכפר על מעשה עזי פנים, כתיב הכא: "והיה על מצח אהרן", וכתוב התם: "ומצח אשה זונה היה לך".⁶⁶⁹</p>	<p>ציץ, אית דבעי מימר: על הגודפנים, אית דבעי מימר: על עזי פנים. מאן דאמי: על הגודפנין, ניחא, דכתיב "ותטבע האבן במצחו", וכת' "והיה על מצחו תמיד" (מאן דאמי: על עזי פנים, "ומצח אשה [זונה] היה לך".⁶⁶⁸</p>
--	---

שני התלמודים מצטטים את אותו הפסוק (שמות כח לח) "והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני ה'", אלא שהירושלמי מתייחס לסיפא של הפסוק והבבלי לרישא. כך גם לגבי מימרות תנאיות ושמועות האמוראים, לא תמיד הפיענוח הולם את כוונתו של המקור הראשוני.⁶⁷⁰ אמוראי בבל מודעים לכך שהם נמצאים במרחק של זמן ומקום מהמקורות הארץ ישראלים, ולכן הם בוחנים בזהירות את הדברים המיובאים, על מנת להיות בטוחים שלכך התכוונו במקור. כך בוחנים התלמודים סתירות בדברי תנאים על ידי עימות בין ברייתות, בלשון "והתניא", וכשהם מוצאים סתירה הם מבקשים למצוא לה הסבר, אם על ידי אוקימתא או על ידי הצעת "איפוך". למרות כל הניסיונות הללו להגיע לידי דיוק של המסירה, עדין אנו מוצאים את היוצאים מהכלל שבהן הניסיונות הללו כשלו.

⁶⁶¹ אחת הדוגמאות של העברות ברמיזה שלא נמצא כמותן במסכתות סדר קדשים היא רמיזה לדברי תנא מבלי לפרש לאלו מדבריו הכוונה, והגמרא שואלת "הי ר"פ, אילימא ר"פ דתניא ... והיא מעלה אפשרויות חלופות. כך בשבת ד ע"ב: הי רבי? אילימא הא רבי, דתניא ...; פסחים טו ע"א: הי רבי יהושע? אילימא הא רבי יהושע, דתנן ...; פסחים כו ע"ב: הי רבי אליעזר? אילימא רבי אליעזר דשאר, דתנן ...; פסחים מד ע"ב: הי רבי עקיבא? אילימא רבי עקיבא דמתניתין, דתנן ...; פסחים עח ע"ב: הי רבי נתן? אילימא הא רבי נתן – דתניא ...; יומא סב ע"א: הי רבי יוסי? אילימא רבי יוסי דקופות, דתנן ...; תענית ג ע"א: הי רבי יהושע? אילימא רבי יהושע דמתניתין; נזיר לו ע"א: הי ר' עקיבא? אילימא רבי עקיבא דהכא, דתנן ...; בבא קמא צט ע"ב: הי רבי מאיר? אילימא הא רבי מאיר, דתנן ...; בבא מציעא עח ע"ב: הי רבי מאיר? אילימא רבי מאיר דצבע, דתנן ...; בבא בתרא סה ע"ב: הי ר' אליעזר? אילימא ר"א דבית ...; בבא בתרא קמא ע"א: הי רבי יהודה? אילימא רבי יהודה דבבל, דתניא ...; הי רבי יהודה? א"ר אבא: רבי יהודה דהכנה היא, דתנן ...; שבועות מו ע"א: הי ר' יהודה? אילימא ר' יהודה דמתניתין, אחמורי קא מחמיר! דתנן ויקרא פרק ו (יג) זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אתו עשירת האפה סלת מנחה תמיד מחציתה בבקר ומחציתה בערב.

⁶⁶² ויקרא פרק כד (ח) ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד מאת בני ישראל ברית עולם: ⁶⁶³ בירושלמי יומא פ"א ה"א לח ע"א (559/27). וצריך לתקן הנוסח: מה "תמיד" האמור בלחם הפנים שנים-עשרה אף "תמיד" האמור בחביתין שנים-עשר.

⁶⁶⁵ ויקרא פרק כד (ט) והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש כי קדש קדשים הוא לו מאשי ה' חק עולם:

⁶⁶⁶ ויקרא פרק ו (טו) והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אתה חק עולם לה' כליל תקטר.

⁶⁶⁷ מנחות עו ע"א.

⁶⁶⁸ ירושלמי יומא פ"ז ה"ה מד ע"ב (594/29-595/4)

⁶⁶⁹ ערכין טז ע"א

⁶⁷⁰ כך גם בסוגיה 60 [331] בכריתות: כי אתא רב דימי א"ר אמי א"ר חנינא, אמר קרא: "וכפר על הקודש מטומאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם" ... כי אתא רבין אמר ר' יוסי אמר ריש לקיש: "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם". ואביי דן עם שניהם לברור הפסוק הנכון.

ה. מחלוקת שחסרה בה צלע אחת:

מסדר הסוגיה בבבלי עושה שימוש בצלע אחת בלבד מסוגיה ארץ ישראלית שיש בה מחלוקת, ואינו מזכיר כלל את בעל הפלוגתא.

בסוגיה [מה52](#) [335] לכריתות בבבלי מצטט ר' כרוספדאי רק את דעת ר' יוחנן, ואינו מצטט את דעתו החולקת של רשב"ל.

תני, שור שהיה יוצא ליסקל ונמצאו עידיו זוממין, ר' יוחנן אמ': כל הקודם בו זכה; ריש-לקיש אמ': ייאוש טעות הוא. ⁶⁷³	שור שהוא יוצא ליסקל ונמצאו עידיו זוממין, ר' יוחנן אמ': כל הקודם בו זכה, ר' שמעון בן לקיש אמ': יאווש שלטעות היה. ⁶⁷²	ח24 אמר רבי כרוספדאי אמר ר' יוחנן: שור הנסקל שהוזמו עידיו, כל המחזיק בו זכה בו. ⁶⁷¹
---	--	---

בסוגיה [יא22](#) [334] בערכין, בירושלמי המחלוקת של ר' יוחנן ורשב"ל היא בשאלה האם הלוויים אומרים שירה כשאין 'נסכים'; ובבבלי שיטת ר' יוחנן חסרה ודברי רשב"ל מתייחסים ל'קרבן' ולא לנסכים, ולכן שואלת הגמרא שיאמרו שירה גם על הנסכים? ודוחה אפשרות כזו, ואין הבבלי מודע לדברי ר' יוחנן שאומרים שירה בלא נסכים. התוצאה מחילוף זה היא לכן גם חילוף בהלכה.

בסוגיה [ה19](#) [334] בזבחים, בירושלמי מחלוקת בין ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש בשאלה אם נדחתה חטאתו מפני שהתברר שאינו חייב בה, לדעת ר' יוחנן נדחתה ולדעת ר' שמעון בן לקיש לא נדחתה. מסדר הסוגיה בבבלי עושה שימוש בסוגיתו רק בדברי ר' יוחנן.

בסוגיה [ב5](#) [335] בערכין, בבבלי מצטט ר' אסי רק את דעת ר' יוחנן שהובאו על ידי ר' אילא, ואינו מצטט את דעתו החולקת של רשב"ל.

וכך גם בסוגיה [טז16](#) [336] בזבחים, בירושלמי מחלוקת בין ר' יוחנן ויהודה ב"ר חייא, ובבבלי רק דברי יהודה ב"ר חייא וחסרה דעת ר' יוחנן, לגבי הקומץ בכלי באשם, אם כשר בשמאל או לא.

ו. תוספת והרחבה של סוגיות:⁶⁷⁴

1. בשני התלמודים בסוגיה ח24 בתמורה חולקים חזקיה ור' יוחנן בפירוש דבריו של ר' יוסי ב"ר יהודה במשנה.

לפי הירושלמי אומר חזקיה שהממיר, בין בשוגג ובין במתכוון, עובר על לא תעשה; ואילו המקדיש בטעות אינו הקדש. ור' יוחנן אומר שאם הקדיש בטעות הרי זה הקדש, ואילו התכוון להקדיש אבל אמר חולין לא תפס ההקדש.

לפי הבבלי חזקיה מפרש שאם הממיר בשוגג עובר על לא תעשה, ואם הקדיש בשוגג דבר שאינו ראוי למזבח, לא עשה דבר. ור' יוחנן מפרש שאם שגג בתמורה תפסה התמורה ועבר על לא תעשה, ואם הקדיש בשוגג לא תפסה ההקדשה. והבבלי מרחיב על ידי דוגמא שאם רצה להמיר בבהמה שחורה ואמר בלבנה, הרי זו תמורה ועבר על לא תעשה, אבל אם התכוון להקדיש בהמה שחורה ואמר לבנה, לא תפסה ההקדשה.

⁶⁷¹ כריתות כד ע"א

⁶⁷² ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ו כט ע"ד (1327/40)

⁶⁷³ ירושלמי בבא קמא פ"ד ה"ח ד ע"ג (1199/31)

⁶⁷⁴ איש רוזנטל הצביע על תוספות בנוסח הבבלי עצמו המצויים בעדים עתיקים ואינם בידינו וכאן לפנינו מקרים של הרחבת ההבאות של תורת אי"י (ראה עיונים בתולדות הנוסח, עמ' 580; וכן תולדות הנוסח, עמ' 27)

מהות דבריו של חזקיה בשני התלמודים זהה, ורק הניסוחים שונים. ואילו ר' יוחנן לא התייחס בירושלמי לרישא של דברי ר' יוסי ב"ר יהודה במשנה, אלא רק לסיפא, ובבבלי הרחיבו את דברי ר' יוחנן והחילו אותם גם על תמורה. הבבלי גם הביא את דברי רשב"ל החסרים בירושלמי במסכת נזיר, והשתמרו בבבלי. כלפנינו:

מ"ט דר' יוסי בר' יהודה? אמר קרא: יהיה קודש - לרבות שוגג כמזיד. ה"ד שוגג כמזיד?	תמן תנינן: "ר' יוסי בר' יודה או': עשה שוגג כמזיד בתמורה, ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין". ⁶⁷⁵
אמר חזקיה: כסבור שהוא מותר להמיר גבי קדשים, כסבור מותר להקדיש בעלי מומין לגבי מזבח. גבי תמורה - לקי, גבי קדשי - לא לקי.	חזקיה אמ': לשוגג בלא תעשה ולממיר בלא תעשה, אבל אם בא לומ' חולין ואמ' עולה, קדשה. ⁶⁷⁶ [אמ' ר' יוחנן: בא לומ' חולין ואמ' עולה, קדשה. (אבל)] אבל אם בא לומ' (ח)[ע]ולה ואמ' חולין, לא קדשה. ⁶⁷⁷
ר' יוחנן: אמ' כסבור לומר תמורת עולה ואמ' תמורת שלמים. [לישנא אחרינא: גבי תמורה - קדיש, גבי קדשים - לא קדיש]. ⁶⁷⁸ כסבור לומר שחור ואמ' לבן - גבי תמורה לקי גבי קדשים לא לקי.	
ריש לקיש אמ' באו' תצא זו ותיכנס זו גבי קדשים נמי באו' קדשים שנולד בהן מום נאכלין בלא פדיון גבי תמורה לקי גבי קדשין לא לקי. ⁶⁷⁹	

2. בסוגיה 11 במעילה, ר' יוחנן מפרש את הפסוק לשיטתם של חכמים במשנה. לפי הירושלמי סובר ר' יוחנן שהדם נועד רק לכפרה ולכן לאחר שכיפר יצא לחולין ואין בו מעילה. לפי הבבלי סובר ר' יוחנן שלדעת חכמים אין כלל מעילה בדם, לא רק לאחר הכפרה אלא אף לפני הכפרה. זו היא הרחבת הניסוח של דברי ר' יוחנן שיש בה משום הסבר לשיטתו:

תני, ⁶⁸⁰ מועלין היו בדמים, דברי ר' מאיר ור' שמעון, וחכמי אומ': אין מעילה בדמים.	תני, ⁶⁸² מועלין בדמים דברי ר' מאיר ור' שמעון, וחכמי אומ': אין מעילה בדמים.
ר' אבהו בשם ר' יוחנן: "כי הדם הוא בנפש יכפר" אין לך בו אלא כפרת נפש בלבד. ⁶⁸¹	רבי יוחנן אמר: אמר קרא (ויקרא י"ז) "כי הדם הוא בנפש יכפר" - לפני כפרה כלאחר כפרה הוא, מה לאחר כפרה - אין בו מעילה,

⁶⁷⁵ תמורה פ"ב מ"ג.
⁶⁷⁶ והמפרשים פ"מ וקה"ע הגיהו - 'לא קדשה'
⁶⁷⁷ ירושלמי נזיר פ"ה ה"א נג ע"ד (1112/25)
⁶⁷⁸ הלישנא אחרינא נמצאת רק בכ"י פלורנס ובכ"י ותיקן 119. ואינה באה במקום טקסט אחר אלא משלימה את הטקסט.
⁶⁷⁹ בבלי תמורה יז ע"א. הנוסח לפי כ"י פלורנס. (ראה רוזנטל, מסכת תמורה, עמ' 340 ואילך).
⁶⁸⁰ תוספתא יומא פ"ג ה"ב.
⁶⁸¹ ירושלמי יומא פ"ה ה"ו מג ע"א (587/31-48)
⁶⁸² תוספתא יומא פ"ג ה"ב.

ז. שינוי במהות המחלוקת:

בסוגיה יא43 בזבחים, שתי הסוגיות זו שבירושלמי פסחים וזו שבבבלי זבחים, מתייחסות למשנת זבחים. לפי המשנה כהן טמא שקבל את דם הקרבן להוליכו ולזרוק למזבח, פסל את הזבח. שתי הסוגיות פותחות באמירה של חכמי הדרום האומרת שהמשנה אינה מתייחסת לטמא-מת, אלא שמכאן ואילך המסורות חלוקות. בעוד שלפי הירושלמי לדברי חכמי הדרום מדובר בטמא-זיבה או מצורע; הרי שלפי גרסת הבבלי אותה מסר הנחותא עולא, מדובר לדבריהם של חכמי הדרום בטמא-שרץ.

בעוד שבירושלמי הם מנמקים את שיטתם בכך שטמא-מת אינו פוסל את הזבח, מפני שטומאת מת הותרה בציבור, בעוד שטומאות אחרות לא הותרו בציבור; בבבלי מתנהל דיון של סתם התלמוד, שמסקנתו אמנם דומה לטעמם של חכמי הדרום שבירושלמי, אלא שקדם לכך נסיון לדחות את דבריהם על ידי קל וחומר, לפיו גם טמא-שרץ לא יפסול את הקרבן.

בשלב שני מקשה רשב"ל לחכמי הדרום. טענתו בשני התלמודים מבוססת על כך שהתורה החמירה בטומאת הכהנים יותר מאשר בטומאת בעל הקרבן. אלא שגם כאן דברי רשב"ל אף שהם נמסרים בניסוח שונה משמעותן אחת – אלא שהטיעון שונה.

בירושלמי טוען רשב"ל שטמא יכול לשלוח את קרבנותיו כל השנה על ידי שליח, אבל הוא מנוע מלעשות זאת בפסח והוא נדחה לפסח שני; בעוד שהכהן הטמא מנוע מלעבוד כל השנה, כל שכן שיהיה מנוע מלהקריב את דם הפסח בטומאה.

בבבלי הטענה מבוססת על כך שטמא-שרץ, יכול לשלוח את קרבנותיו על ידי שליח ולטבול, ובליילה יוכל לאכול מבשרו; אבל טמא-מת אינו יכול לשלוח את קרבנותיו. ואילו כהן שנטמא בשרץ אינו רשאי לעבוד במקדש, כל שכן שאם נטמא במת שאינו יכול לעבוד.

הבבלי לא הזכיר עד כאן את האפשרות שמדובר בפסח, ורק בשלב הבא כאשר מסתיימים טענותיהם של רשב"ל וחכמי דרום, מתפצל הדיון בין שני התלמודים לאפיקי ברור שונים.

בירושלמי עולה טענה נוספת כנגד חכמי הדרום, בהקשר לדברי המשנה הקושרת את כוחו של הציץ לרצות על דם פסח שנזרק על המזבח, והתברר בדיעבד שהוא היה טמא. אבל המשנה גם אומרת

שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף של נזיר ושל עושה פסח, למעט נזיר ועושה הפסח שנטמא

טומאת התהום, שהיא ספק טומאה, שעליהם הציץ מרצה. לדברי חכמי הדרום שאמרו שהמשנה

בזבחים האומרת שהקרבן נפסל, עוסקת בטומאת זיבה ומצורע, מדוע הם יפסלו את הקרבן? הרי

אם הייתה זו טומאת התהום, הציץ מרצה. מתרצת הגמרא שלא ניתן לטעון שמדובר במשנה

בטומאה זב ומצורע, מפני שעל טומאתם אין הציץ מרצה. אלא שלדעת חכמי הדרום מדובר

בטומאת הבעלים, ואילו המשנה בזבחים עוסקת בטומאת הכהן. ומה שהמשנה כללה יחד עם

עושה הפסח גם את הנזיר, והרי אין הנזירות נפסלת על ידי טומאת זב ומצורע, אלא רק על ידי

טומאת מת!! על כך משיבים שמדובר בכהן שמקריב את קרבנות הנזיר.

הדיון בירושלמי לא תם. שורה של שאלות מובאות כנגד טענתו של רשב"ל ואף שהראשונה שבהן

היא של ר' ירמיה, היא אינה מוכרת לבבלי.

⁶⁸³ בבלי מעילה יא ע"א.

סתם התלמוד בבלי מנסה לתרץ את קושיית רשב"ל לחכמי דרום בדרכים שונות, שבהם הוא מתחבר לסוגית הבבלי בפסחים, שעיקרה בטומאת התהום. למרות שבמשנה המצוטטת בירושלמי נזכרת טומאת התהום אין הירושלמי מתייחס לעניינה. דבר זה מחזק את הטענה שסוגית הירושלמי מקורה ועניינה במסכת זבחים ולא במסכת פסחים, אלא שלמזלה השתמרה סוגיה זו במסכת פסחים, כדרכו של הירושלמי להביא כל ענין בכל מקום שיש לו זיקה אליו.

נוסח הירושלמי לפיו טוענים חכמי הדרום שמשנת זבחים עוסקת בטמאי זיבה ומצורע, היא טענה חזקה יותר מגרסת הבבלי שמדובר בטומאת שרץ. שהרי טומאת שרץ קלה יותר מטומאת מת והחזרה ממנה למצב של טהרה קצר וקל ביותר. שהרי טמא מת צריך הזאת מי חטאת ביום השלישי וביום השביעי וטבילה והערב שמש, ואילו טמא שרץ די לו בטבילה ובהערב שמש. לכן אם כהן טמא-מת אינו פוסל את הקרבן, כל שכן שטמא-שרץ אינו פוסל אותו. לא כן בטמא-זיבה ומצורע שאמנם אינם זקוקים להזאת מי חטאת, אבל חייבים בשבעה ימי טהרה, ובקרבן כפרה שבלעדיו אינם יכולים לבוא למקדש, וממילא אם אחד מהם נכנס למקדש וקבל את הדם, הרי הוא לא רק פוסל את הקרבן, אלא שמתחייב מיתה בידי שמים. על כך כבר עמדו בעלי התוספות בזבחים ד"ה "אי הכי טמא שרץ נמי" ובעל שיטה מקובצת בדיונו הארוך בסוף המסכת לדף כב ע"ב ד"ה "מתוך שמרצה בציבור".

אי דיוק במסירת הדברים המובאים מא"י לבבל, דוגמת המקרה שלפנינו, גורר אחריו סוגיה בבליית מתפתלת שטיעוניה רופפים. העברה כזו מעידה על כך שלא מדובר בהעברה על ידי משנן, אלא על ידי חכם – עולא, שמשחזר דברים ששמע בא"י, ומתברר שהוא זוכר את האירוע בו חלק רשב"ל על חכמי הדרום, אך אינו זוכר את פרטי המחלוקת, ונסיון השחזור שלו אינו מוצלח. להלן הסוגיות המקבילות:

<p>"טמא פסול".</p> <p>אמרו זקני דרום: לא שנו אלא טמא שרץ, אבל טמא מת מתוך שמרצה בציבור - מרצה נמי ביחיד. אי הכי, טמא שרץ נמי ליתי בקל וחומר מטמא מת, מה טמא מת שטעון הזאה שלישי ושביעי - מרצה, טמא שרץ שאינו טעון הזאה ג' ושביעי - אינו דין שמרצה! קסברי זקני דרום: מכפרין כמתכפרין, מה מתכפרין - טמא מת אין, טמא שרץ לא, אף</p>	<p>תמן תנינן: "כל הזבחים שקיבל דמן זר, אונן, וטבול יום, מחוסר בגדים, מחוסר כיפורים, ושלא רחוף ידיים ורגליים, ערל, טמא, יושב, עומד על גבי כלים, על גבי [בהמה, על גבי] חבירו, פסל." (זבחים פ"ב מ"א)</p> <p>דרומאיי אמרי: בטמא טומאת זיבה וטומאת צרעת אנו קיימין, אבל בטמא מת אינו מחלל, מאחר שהותר מכלל טומאה לרבים בפסח.</p>
---	--

מתיב ר' שמעון בן לקיש
לדרומאיי: מה אם הבעלים,
שייפיתה כוחן בשאר כל
הטמאות שבשנה, הורעתה כוחן
בטמא מת בפסח, עובד,
שהורעתה כוחו בשאר טמאות
שלכל השנה, אינו דין שתורע
כוחו בטמא מת בפסח. ועוד
ששנה ר': "הציץ מרצה על
טומאת הדם, אין הציץ מרצה
על טומאת הגוף". אין תימר
בטמא טומאת זיבה וטומאת
צרעת אנו קיימין, לית יכול,
דתנין: "מטמא טומאת תהום
הציץ מרצה".

מה עבדין לה דרומאיי? פתרינ
לה בבעלים. והא תנינן: נזיר.
פתרינ לה בעובדין. על דעת דר'
שמעון בן לקיש, לא שנייא, היא
בעלים היא עובדין. אמ' ר'
ירמיה: הרי זה קל וחומר שיש
עליו תשובה. דאינון יכלין מימר
ליה: לא, אם אמרת בבעלים,
שהורעתה כוחן בזקן ובחולה,
תאמר בעובד, שייפיתה כוחו
בזקן ובחולה. וכל קל וחומר
שיש עליו תשובה בטל קל וחומ'.
אמ' ר' חנניה: הרי זה קל וחומ'
שיש עליו תשובה, דאינון יכלין
מימר ליה: לא, אם אמרת
בבעלים, שמילת זכריו ועבדיו

מכפרינ - טמא מת אין, טמא שרץ
לא. מאי קסברי? אי קסברי: אין
שוחטין וזורקין על טמא שרץ,
אמאי לא עבדי ציבור בטומאה?
הא כל שביחיד נדחה - ציבור
עבדי בטומאה! אלא קסברי:
שוחטין וזורקין על טמא שרץ.
אמר עולא, תקע להו ר"ל
לדרומאיי: וכי איזה כח מרובה,
כח מכפרינ או כח מתכפרינ? הוי
אומר: כח מתכפרינ, ומה במקום
שנטמאו בעלים בשרץ משלחין
קרבנותיהן, כהן שנטמא בשרץ
אינו מרצה, מקום שנטמאו
בעלים במת שאין משלחין
קרבנותיהן, כהן שנטמא במת
אינו דין שאינו מרצה!

קסברי זקני דרום: טמא מת
[נמי] משלח קרבנותיו. והכתיב:
(במדבר ט) "איש איש כי יהיה
טמא ועשה פסח בחדש השני"
וגו'! למצוה. והא כתיב: (שמות
יב) "איש לפי אכלו"! למצוה.
ולעכובי לא? והתניא: במכסת
נפשות - מלמד שאין הפסח נשחט
אלא למנויו; שחטו שלא למנויו
יכול יהא כעובר על המצוה?
תלמוד לומר: תכוסו, הכתוב שנה
עליו לעכב, ואיתקש אוכלין
למנוין!

זקני דרום לא מקשי. וכי לא
מקשי נמי, מהא נמי אית להו
פירכא: ומה במקום שנטמאו

נטמא טומאת התהום וכו'.
בעי רמי בר חמא: כהן
המרצה בקרבנותיהן
הותרה לו טומאת התהום
או לא? מי אמרינן כי גמירי
טומאת התהום - בבעלים,

מעכבין אותו, תאמר בעובד, שאין מילת זכריו ועבדיו מעכבין אותו. וכל קל וחומי' שיש עליו תשובה בטל קל וחומי'. ר' יצחק בר גופתא בעא קומי ר' מנא⁶⁸⁴ אילו יחיד בפסח למד מן הציבור בפסח, עובד בשאר ימות השנה למד מן הציבור בפסח? ר' אמי בעי: ההן טמא מה את עבד ליה? בטמא טומאת זיבה וטומאת צרעת, והתנינן: מחוסרי כפרה, אם משטבל הוא מחלל, לא כל שכן עד שלא טבל. ההן טבול יום מה את עביד ליה? כטבול יום מן המת. איתא חמי, טמא מת אינו מחלל, לא כל שכן טבול יום מן המת, אלא טבול יום מן השרץ. איתא חמי, טבול יום מן המת אינו מחלל, לא כל שכן טבול יום מן השרץ. אמי ר' שמואל בר יודן: מגעי זבין. רבנן דקיסרין פתרינן כולה בזב. טבול יום שראה אחת, טמא {מת} שראה שתים, מחוסר כיפורים שראה שלש, על דעתין דדרומאיי, מגע זב כזב.

נישמעינה מן הדא דאמי ר' אלעזר בשם ר' הושעיה: "ונשא אהרן את עון הקדשים", עון הקריבין, לא עון המקריבין. מהו עון הקריבין? דם זב, לא מגע זב. ודכוות' עון המקריבין, מגע זב. הדא אמרה, היה

בעלים בשרץ שמשלחין קרבנותיהם לכתחילה, כהן שנטמא בשרץ אינו מרצה, מקום שנטמאו בעלים במת שאין משלחין קרבנותיהם לכתחילה, כהן שנטמא במת אינו דין שאינו מרצה. מיתבי, מפני שאמרו: נזיר ועושה פסח - הציץ מרצה על טומאת דם ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף; במאי? אילימא בטומאת שרץ, האמרת: שוחטין וזורקין על טומאת שרץ! אלא טומאת מת, וקנתי: אין הציץ מרצה, אלמא נטמאו בעלים במת - אין משלחין קרבנותיהם! לא, אי דאיטמו בעלים במת היי, הכא במאי עסקין - כגון שנטמא כהן בשרץ. אי הכי, אימא סיפא: ניטמא טומאת התהום - הציץ מרצה, הא תני רבי חייא: לא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד, למת למעוטי מאי? לאו למעוטי טומאת התהום דשרץ! לא, למעוטי טומאת התהום דזיבה. ואלא הא דבעי רמי בר חמא: כהן המרצה בקרבנותיהם, הותרה לו טומא' התהום או לא הותרה לו טומאת התהום? תפשוט דטומאת התהום הותרה לו, דהא הכא בכהן קיימינא! דרמי בר חמא ודאי פליגי. תא שמע: (שמות כח) "ונשא אהרן את עון הקדשים". וכי איזהו עון נושא? אם עון פיגול, הרי כבר נאמר: (ויקרא ז) "לא יחשב!" אם עון נותר, הרי כבר נאמר: (ויקרא ז) "לא ירצה!" הא

בכהן לא גמירי. או דילמא: בזבחה גמירי, לא שנא בכהן ולא שנא בבעלים. - אמר רבא: תא שמע, דתני רבי חייא: לא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד. מת למעוטי מאי - לאו למעוטי טומאת התהום דשרץ? ובמאי עסקין, אי נימא בבעלים, ובמאן? - אי בנזיר - מי מהני ביה (במדבר ו) "כי ימות מת עליו" אמר רחמנא. אלא בעושה פסח, הניחא למאן דאמר אין שוחטין וזורקין על טמאי שרץ. אלא למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמאי שרץ, השתא טומאה ידועה הותרה לו - טומאת התהום לא כל שכן? אלא לאו בכהן, ושמע מינה: הותרה לו טומאת התהום. - אמר רב יוסף: לא, לעולם בבעלים, ובפסח, ולמעוטי טומאת התהום דזיבה. - וטומאת תהום דזיבה לא מרצה? והתניא, רבי יוסי אומר: שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה ואחר כך ראתה - אינה אוכלת ופטורה מלעשות פסח שני. מאי טעמא - לאו משום דמרצה ציץ? - אמרי: לא, משום דקסבר רבי יוסי מכאן ולהבא היא מטמאה. - והתניא, רבי יוסי אומר: זב בעל שתי ראיות ששחטו

⁶⁸⁴ זה ר' מנא ב"ר יונה לפי שיצחק בר גופתא שואל אותו, אבל השאלה נוגעת לפסחים ונשאלה בפסחים.

הציבור מגעי זבין ומגעי זבות,
אינן עושין בטומאה.⁶⁸⁵

אינו נושא אלא עון טומאה
שהותרה מכללה בצבור; מאי
טומאה? אילימא מטומאת שרץ,
היכא אישתרי? אלא טומאת מת,
ולאו כגון שנטמאו בעלים במת?
אלמא נטמאו בעלים במת
משלחין קרבנותיהן! ובמאי? אי
בנזיר, (במדבר ו) "וכי ימות מת
עליו" אמר רחמנא! אלא לעושה
פסח (ולאו כגון שנטמאו בעלים
במת)! לעולם בשרץ, ושם טומאה
בעולם. ואיכא דדייק ומייתי הכי:
עון הקדשים אין, עון מקדישין
לא, מאי טומאה? אילימא
טומאת שרץ, מי אישתריא
בציבור? אלא לאו טומאת מת,
ועון קדשים אין, עון מקדישים
לא! לעולם טומאת שרץ, ושם
טומאה בעולם.⁶⁸⁶

וזרקו עליו בשביעי שלו
ואחר כך ראה, וכן שומרת
יום כנגד יום ששחטו וזרקו
עליה בשני שלה ואחר כך
ראתה - הרי אלו מטמאין
משכב ומושב למפרע,
ופטורים מלעשות פסח שני.
- אמרי: מאי למפרע -
מדרבנן. ואף **רבי אושעיא**
סבר מטמא למפרע מדרבנן.
דתניא, **רבי אושעיא** אומר:
אבל זב שראה בשביעי שלו
- סותר את שלפניו. ואמר
ליה **רבי יוחנן**: לא יסתור
אלא יומו! - ממה נפשך, אי
קסבר למפרע הוא מטמא -
אפילו כולוהו נסתור. אי
קסבר מכאן ולהבא הוא
מטמא - יומו נמי לא
נסתור! - אלא אימא: לא
יסתור ולא יומו. - ואמר
ליה: רבי יוסי קאי כוותך.
והא רבי יוסי אומר
מטמאין משכב ומושב
למפרע! אלא לאו שמע
מינה: מטמא למפרע
מדרבנן, שמע מינה. ולרבי
יוסי, השתא דאמר מכאן
ולהבא הוא מטמא [למת]
בלבד למעוטי מאי? נפשוט
מינה דבכהן והותרה לו
טומאת התהום! - אמרי:
לעולם בבעלים ובפסח,
וקסבר: אין שוחטין
וזורקין על טמאי שרץ,
ואיצטריך למעוטי. אלא

⁶⁸⁵ פסחים פ"ז ה"ו לד ע"ג (540/46).

⁶⁸⁶ זבחים כב ע"ב.

לרבי יוסי, זבה גמורה היכי
משכחת לה? - בשופעת. אי
בעית אימא: כגון שראתה
כל שני בין השמשות.⁶⁸⁷

בסוגיה [מה140](#) [336] בבכורות בירושלמי מחלוקת בין ר' יוחנן לבין ר' אלעזר באבחנת דרכי חלוקת הירושה בין אחים, ומשמעותה לעניין חיוב או פטור ממעשר בהמה ומקלבון בעת תשלום מחצית השקל. בבבלי מחלוקת של אמוראי בבל – רב ענן ורב נחמן, היתה למחלוקתם של ר' אלעזר ור' יוחנן שבירושלמי, שני כיתי האמוראים החולקים הם בני אותו הדור, וספק אם הכירו זה את מחלוקתו של זה, בבבלי שונתה מהות מחלוקתם של ר' יוחנן ור' אלעזר מהבדל בסוג הבהמה שקבל כל אחד מהאחים, להבדל בכמות הבהמות שקבל כל אחד מהם. בסוגיה [מו187](#) [337] בזבחים בירושלמי מחלוקת בין ר' יוחנן ור' הושעיה בשאלת הסיבה לשריפת פרה אדומה במקום שחיטתה, כאשר טעמו של ר' יוחנן אינו נמסר וטעמו של ר' הושעיה נמסר על ידי ר' אלעזר ומתפרש על ידי ר' ירמיה בשם ר' אמי. ואילו בבבלי השאלה שבמחלוקת היא, מה דינה של הפרה שנשרפה שלא כנגד פתח אהל מועד. ר' יוחנן פוסל וטעמו שמדייק מהפסוק <”ושחט”>⁶⁸⁸ ”ושרף” ו”וזה”⁶⁸⁹ מה שחיטתה כנגד הפתח אף שריפתה כנגד הפתח. ור' אושעיא אמר כשירה, וטעמו כפי שפרשה ר' ירמיה בירושלמי.

ח. שינוי רטורי של סוגיה או מימרה:

בסוגיה לז68 בערכין, מבנה הסוגיה בבבלי שונה מהמבנה בירושלמי, בירושלמי מפרש ר' יוחנן את שיטת ר' יהודה בתוספתא, לפיה הוא מתיר גם לקונה לאכול פירות משדה ששועבד לו כמכר, ואין בכך לדעתו כל איסור, ולדבריו ר' יהודה למד זאת מהמשנה בערכין שזו כמין רבית ואינה ריבית. ואילו הבבלי מקשה על משנתו מברייטא, האומרת שמדין תורה זה ריבית, אלא שלגבי ערי חומה התיירה זאת התורה, ומתיר ר' יוחנן שאין סתירה בין הברייטא והמשנה מפני שהברייטא היא בשיטת ר' יהודה שלומד מבתי ערי חומה, ואילו המשנה בערכין היא בשיטת חכמים, ור' יהודה סובר שצד אחד בריבית מותר.⁶⁹⁰

אף שמשמעות דברי ר' יוחנן בשתי הסוגיות היא זהה, דבריו שונים בשני התלמודים בלשונם ובהקשר הבאתם במהלך הסוגיה. בעוד שבירושלמי דברי ר' יוחנן מובאים בדרך פוזיטיבית, הרי שבבבלי הם מובאים כתירוץ לקושיה. כלפנינו:

<p>”הרי זו כמין רבית ואינה רבית”. והתניא: הרי זו רבית גמורה אלא שהתורה היתירה? אמר רבי יוחנן, לא קשיא: הא רבי יהודה והא רבנן, דתניא: הרי שהיה נושה בחבירו</p>	<p>היה חייב לו מעות וכתב לו שדהו במכר, כל זמן שהמוכר אוכל פירות מותר, כל זמן שה(מ)[לו]קח אוכל פירות אסור. ר' יודה או': בין כך ובין כך מותר. אמ' ר'</p>
---	--

⁶⁸⁷ פסחים פ ע"ב.

⁶⁸⁸ הנוסח בבבלי משובש, ההשלמה ע"פ כ"י קולומביה X 893 T 141 גם היא משובשת, ותקנתי מסברה.

⁶⁸⁹ במדבר פ"ט (ג) ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה וישחט אתה לפניו: (ד) ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו וזה אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים: (ה) ושרף את הפרה לעיניו את ערה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרף:

⁶⁹⁰ שאין תשלום בפועל אלא הנאה של המקבל בלבד.

יודה: כך היה בייתוס בן זונין עושה על פי חכמים, אמרו לו: משם ראייה? מוכר אוכל פירות היה.⁶⁹¹ ר' יוחנן ור' לעזר ור' הושעיה אמרי: מבתי ערי חומה למד ר' יהודה, דתני: שנה האמורה {בתורה} <בבתי.⁶⁹² < ערי חומה הרי {הן} > זו < כמין רבית ואינה רבית. תני חורן תני: הרי זו רבית אלא שהתירה התורה. מאן דמר: הרי זו כמין רבית ואינה רבית, ר' מאיר!⁶⁹³ מאן דמר: הרי זו רבית אלא שהתורה התירה, [ר' יודה!⁶⁹⁴]: >>מה טעמא דר' יהודה, כל רבית שיש לה צד אחד של התר מותר <<.⁶⁹⁵

מנה ועשה לו שדהו מכר, בזמן שהמוכר אוכל פירות - מותר, לוקח אוכל פירות - אסור; רבי יהודה אומר: אף בזמן שהלוקח אוכל פירות - מותר, אמר רבי יהודה:
מעשה בביתוס בן זונין שעשה שדהו מכר על פי ר"א בן עזריה, ולוקח אוכל פירות היה; אמרו לו: משם ראייה? מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח.⁶⁹⁶

בסוגיה מד140 בבכורות, בירושלמי שואל ר' ירמיה שאלה היפותטיות שאין עליה תשובה. שאלתו היא: מדוע המשנה ציינה רק את המקרים שהאחים והשותפים שחייבים בקולבון ופטורים ממעשר בהמה או להיפך – פטורים מקולבון וחייבים במעשר בהמה, ולא ציינה שיש גם מצבים בהם חייבים בשניהם, ומצבים שפטורים משניהם. ואילו בבבלי הובאו דבריו כמימרה שהיא השלמה לאמור במשנה, ואחר כך פרטה הגמרא את כל האפשרויות. אפשר שזוהי דוגמה לעצמתה של תורת א"י שמתקבלת בבבל כברייתא אמוראית המתפרשת לפרטיה על ידי סתם התלמוד:

כהיא דתנינן תמן: "הלוקח ושניתן לו מתנה פטור ממעשר בהמה. האחין והשותפין שחייבין בקולבון ופטורין במעשר בהמה", בשחלקו וחזרו ונשתתפו. "שחייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקולבון", בשלא חלקו. ר' חזקיה אמר: ר' ירמיה בעי: ולמה לי? נן אמרין: פעמים שחייבין בזה ובזה ופעם' שהן פטורין מזה ומזה?⁶⁹⁷

א"ר ירמיה: פעמים שחייבין בזה ובזה, ופעמים שפטורין מזה ומזה, פעמים שחייבין בקולבון ופטורין במעשר בהמה, ופעמים שחייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקולבון.
חייבין בזה ובזה - שחלקו בכספים ולא חלקו בבהמה; פטורין מזה ומזה - שחלקו בבהמה ולא חלקו בכספים; חייבין בקולבון ופטורין ממעשר בהמה - שחלקו בזה ובזה; חייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקולבון - שלא חלקו בזה ובזה.⁶⁹⁸

⁶⁹¹ תוספתא בבא מציעא פ"ד ה"ב: שנה האמורה בבתי ערי חומה הרי זו רבית אלא שהתרתו תורה חייב לו מעות וכתב לו שדהו מכר בזמן שהמוכר אוכל פירות מותר הלוקח אסור ר' יהודה אוי' בין זה ובין זה מותר אמ' ר' יהודה כך היה ביתוס בן זונין עושה על פי ר' לעזר בן עזריה אמרו לו משם ראייה אלא שהמוכר אוכל פירות.

⁶⁹² האות א' בכתב רש"י מסמלת שהמקור לתיקון הוא מירושלמי כ"י אסקוריאלי.

⁶⁹³ צ"ל יהודה

⁶⁹⁴ צ"ל מאיר

⁶⁹⁵ בבא מציעא פ"ה ה"ב י ע"ב (1227/3-20)

⁶⁹⁶ ערכין לא ע"א.

⁶⁹⁷ ירושלמי שקלים פ"א ה"ז מו ע"ב (606/36)

⁶⁹⁸ בבלי בכורות נו ע"ב

ט. שינוי המימרה ממקרה פרטי לכלל:

בסוגיה [1א](#) [338] בבכורות, בירושלמי נמסרת עובדה לפיה רשב"ל קנס אדם שמכר בהמה גסה לגוי בסכום כפול מהתשלום שקבל עבורה, ואילו בבבלי נמסרים הדברים בשמו כמימרה הלכתית. אפשר שהדבר נובע מכך שפסיקת הלכה למעשה היא בעלת תוקף רב יותר מפסיקת הלכה בבית המדרש. בגרסת הבבלי הוגדל גובה הקנס עד פי עשרה, לעומת הפסיקה למעשה המובאת בירושלמי. נראה שמסדרי הבבלי בקשו לתמוך את מנהגיהם ותפיסותיהם באמוראי ארץ ישראל הראשונים, ויחסו להם דברים העומדים בסתירה עם מה שידוע עליהם מהמקבילות בירושלמי.⁶⁹⁹

אתא עובדא קומי ר' שמעון בן לקיש וקנסיה בכיפלה בגין דייחזר ליה גמלא. ⁷⁰⁰	דאמר ריש לקיש: המוכר בהמה גסה לעובד כוכבים קונסין אותו עד עשרה בדמיה. ⁷⁰¹
---	--

ז. הוספת אסמכתא למימרה

בסוגיה מב46 בכריתות, דברי ר' יוחנן בירושלמי מובאים בבבלי בניסוח שונה ובתוספת פירוש ואסמכתא מהפסוק, בפיו של ר' אלעזר. הסוגיה שבירושלמי פסחים מתייחסת למשנה בכריתות, לפיה סובר ר' יהודה שהשותה מדם התמצית חייב כרת כדין השותה דם הנפש, ובדעתו זו הוא חולק על התנא קמא. מפרש ר' יוחנן שאין להרחיב את דברי ר' יהודה שעל שתית דם התמצית חייבים כרת, לעניינים אחרים, ללמוד מכך שלדעתו דם התמצית אינו מכפר כדם הנפש. מכאן ברור שדברי ר' יוחנן מתייחסים למשנת כריתות ולא למשנת פסחים, ודבריו אלו מקבלים תוקף של פסיקה בדברי הירושלמי: "אתא ר' חזקיה ר' אבהו בשם ר' יוחנן וכו'".⁷⁰² בבבלי כריתות מתייחס ר' אלעזר לדברי ר' יהודה במשנה, ואומר שר' יהודה מודה שלמרות שהוא סובר שאם אכל מדם התמצית חייב כרת, אבל לעניין כפרה דם התמצית אינו מכפר. מהבבלי בכריתות הועברו הדברים לפסחים, כי במשנה בפסחים אמר ר' יהודה שממלאים כוס מדם הפסחים שעל רצפת העזרה, וזורקים את הדם על יסוד המזבח. דברי ר' אלעזר הובאו מכריתות עם הפתיחה "והאמר": "מודה ר' יהודה" שאיסוף דם הפסחים מהרצפה זה דבר סמלי בלבד, כי לעניין כפרה, דם התמצית אינו מכפר. בהעתקת דברי ר' אלעזר מכריתות לפסחים נוספו המלים "שאינו מכפר" לצורך הבהרה. הבבלי נזקק לדברי ר' אלעזר ולא לדברי ר' יוחנן שבירושלמי, מפני שהרחיב ופרש את דברי רבו והביא להם אסמכתא מהפסוק. ר' אלעזר לא אמר בשם ר' יוחנן, ועל כגון דא כבר התלונן ר' יוחנן עצמו, שר' אלעזר חוזר על מה ששמע ממנו מבבלי לציין שאלו דבריו.⁷⁰³ מה שחסר בבבלי כריתות נמצא בבבלי פסחים, בדומה למה

⁶⁹⁹ רוזנטל, תולדות הנוסח, עמ' 34: "בשל רוב סמכותם של גאוני בבל שעושים בתלמוד כבתוך שלהם לפי סברתם והגיונם".

⁷⁰⁰ ירושלמי פסחים פ"ד ה"ג ל ע"ד (518/34), ובמקבילה ירושלמי עבודה זרה פ"א ה"ו לט ע"ד (1380/20).

⁷⁰¹ בבלי בכורות ב ע"ב

⁷⁰² מוסקוביץ, הטרמינולוגיה של הירושלמי, עמ' 99 לגבי הטרמין "אתא ר"פ בשם ר"פ".

⁷⁰³ ירושלמי מועד קטן פ"ג ה"ז פג ע"ג (824/40): רבי יוחנן הוה מיסתמך על רבי יעקב בר אידי והוה רבי לעזר חמי ליה ומיטמר מן קומי אמר הא תרתין מילין הדין בבליא עבד לי חדא דלא שאל בשלמי וחדא **דלא אמר שמועתא מן שמי** אמר ליה כן אינון נהגין גבון זעירא לא שאיל בשלמיה דרבה דאינון מקיימין ראוני נערים ונחבאו וישישים קמו עמדו מי מהלכין חמי ליה חד בית מדרש אמר ליה הכין הוה רבי מאיר יתיב ודרש ואמר שמועתא מן שמיא דרבי ישמעאל ולא אמר שמועתא מן שמיא דרבי עקיבה אמר ליה כל עמא ידעין דרבי מאיר תלמידיה דרבי עקיבה אמר ליה **וכל עמא ידעין דרבי אלעזר תלמידיה דרבי יוחנן**.

שבירושלמי פסחים, שר' יהודה סובר שאין דם מבטל דם. לפנינו ירושלמי פסחים בהשוואה לבבלי כריתות ולבבלי פסחים :

תמן תנינן: ⁷⁰⁴ "ר' יודה מחייב בדם התמצית, {ורבי יודה מחייב בדם התמצית"}. אמ' ר' יוחנן: לא ריבה אותה ר' יודה אלא להכרת. אתא ר' חזקיה ר' אבהו בשם ר' יוחנן: לא ריבה אותה ר' יודה אלא להכרת. תמן אמ' בשם רב חסדא מתנית' כן: אמרו לו, והלא דם התמצית הוא, ודם תמצית פסול על גבי המזבח. ועוד מן הדא: ורובו לא נתקבל בכלי, ודם שלא נתקבל בכלי פסול מעל גבי המזבח. ואית לר' יודה דם מבטל דם? כמה דלית ליה הדא והוא מקבל מינהון, כן לית ליה הכא והוא מקבל מינהון. ר' יוסי ביר' בון בשם רב חסדא: מתנית' אמרה כן: אין לי אלא דם הנפש במוקדשין דבר שהוא ראוי לכפרה, מניין דם הנפש בחולין, (ודם תמצית בחולין) ודם תמצית בין בחולין בין במוקדשין? ת"ל "דם" ו"כל דם", כשהוא אצל נפש הוא מזכיר כפרה, אצל תמצית אינו מזכיר כפרה. ⁷⁰⁵	רבי יהודה מחייב בדם התמצית. א"ר אלעזר: מודה ר' יהודה לענין כפרה, שנאמר: (ויקרא י"ז) "כי הדם הוא בנפש יכפר", דם שהנפש יוצאה בו מכפר, ושאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר. אמר ר"נ בר יצחק: אף אנן נמי תנינא, דתניא: דם - מה ת"ל (ויקרא י"ז) "כל דם"? לפי שנאמר: כי הדם הוא בנפש יכפר, אין לי אלא דם קדשים שהנפש יוצאה בו שהוא מכפר, דם חולין ודם התמצית מנין? ת"ל: כל דם; סתם סיפרא מני? ר' יהודה היא. ⁷⁰⁶
	רבי יהודה אומר כוס היה ממלא וכו'.
	תניא, רבי יהודה אומר: כוס היה ממלא מדם התערובות, שאם ישפך דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו.
	אמרו לו לרבי יהודה: והלא לא נתקבל בכלי! - מנא ידעי? - אלא הכי קאמרי ליה: שמא לא נתקבל בכלי.
	- אמר להן: אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל בכלי.
	- מנא ידע? - כהנים זריזין הן. - אי זריזין - אמאי משתפיך? - אגב זריזותיהו דעבדי משתפיך. -
	והלא דם התמצית מעורב בו! - רבי יהודה לטעמיה, דאמר: דם התמצית דם מעליא הוא. דתניא: דם התמצית באזהרה. רבי יהודה אומר: בהיכרת. -
	והאמר רבי אלעזר: מודה רבי יהודה לענין כפרה שאינו מכפר, שנאמר (ויקרא יז) "כי הדם הוא בנפש יכפר". דם שהנפש יוצאה בו - מכפר, דם שאין הנפש יוצאה בו - אינו מכפר.
	אלא, רבי יהודה לטעמיה, דאמר: אין דם מבטל דם.
	תניא, אמר להן רבי יהודה לחכמים: לדבריכם, למה

⁷⁰⁴ כריתות פ"ה מ"א.

⁷⁰⁵ ירושלמי פסחים פ"ה ה"ח לב ע"ג (528/43-529/5)

⁷⁰⁶ בבלי כריתות כב ע"א

פוקקין את העזרה? אמרו
 לו: שבח הוא לבני אהרן
 שילכו עד ארכובותיהם
 בדס.⁷⁰⁷

יא. חילופי מנהגים הלכות ותפיסות בין א"י ובבל:⁷⁰⁸

בסוגיה צג318 במנחות, בירושלמי תמך ר' יוחנן בגרסת המשנה במנחות ששולחן אחד היה של שיש, ולא כגרסה החילופית שבמשנת מסכת תמיד, האומרת שהיה של כסף, בטענה שהרי הכסף מרתיח. על כך טענה הגמרא שהרי זה אחד הנסים, שהלחם נשאר חם גם לאחר שבוע ימים שהיה מונח על שולחן הזהב שבאולם, ועל כך הגיב ריב"ל "אין מזכירין מעשה נסים"; ואילו בבבלי הוא עצמו מציין את הנס שמתקיים בלחם הפנים שנשאר טרי גם לאחר שבוע ימים.

<p>תני, על שלכסף. ר' יוסי בשם ר' שמואל בר רב יצחק: ר' חנניה מטי בה משמיה דר' יוחנן: לית כאן שלכסף מפני שהוא מרתיח. לא כן תני, זה אחד מן הנסים שנעשו בבית המקדש, שכשם שהיו מניחין אותו חום כך היו מוצאין אותו חום, ([שנ'] [שנאמר])⁷⁰⁹ "לשום לחם חום !כיום⁷¹⁰ הלקחו"⁷¹¹; ר' יהושע בן לוי אמ': אין מזכירין מעשה ניסים.⁷¹¹</p>	<p>דאמר ר"ל, מאי דכתיב: (ויקרא כ"ד) "על השלחן הטהור"? טהור - מכלל דאיכא טמא? אלא, מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים ומראין בו לחם, ואומר' להם: ראו חיבתכם לפני המקום; כדברי רבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: נס גדול נעשה בלחם הפנים, סילוקו כסידורו, שנאמר: (שמואל א' כ"א) "לשום לחם חם ביום הלקחו".⁷¹²</p>
---	---

חילופים מבניים

בשונה מחילופין במימרות ובמחלוקות קצרות בהם עסקנו עד כה, החילופין בהם נדון בהמשך הם חילופין מבניים של סוגיות מורכבות. חילופין מסוג זה כמעט שלא מצויים במקבילות שבתוך כל חיבור, למעט סוגיות מוחלפות.

אין ביכולתנו לפרש מציאות זו אלא רק להעלות מספר השערות כיצד נוצרו חילופין אלו: יתכן שהם נובעים מכך שהמעבירים אף שזכרו את כל המימרות שנאמרו באותו עניין, לא זכרו או שלא היו אמורים לזכור את מהלך התפתחות הדיון, וכתוצאה מכך אנו מוצאים בבבלי סוגיות ארץ ישראליות שרק המימרות המשובצות בהן זהות למצוי במקבילה בירושלמי, אך מהלך הסוגיה שונה, ממהלכה של הסוגיה שבירושלמי.

⁷⁰⁷ בבלי פסחים סה ע"א
⁷⁰⁸ **בנספח ב'** עמ' 254 נוספה סוגיה לא67 במנחות שאין עניינה בקדשים ואף לא במשניות מסכת מנחות, אך יש בה כדי להרחיב את התמונה לחלק זה של העבודה.
⁷⁰⁹ שמואל א פכ"א (ז) ויתן לו הכהן קדש כי לא היה שם לחם כי אם לחם הפנים המוסרים מלפני ה' לשום לחם חם ביום הלקחו:
⁷¹⁰ צ"ל: ביום
⁷¹¹ ירושלמי שקלים פ"ו ה"ד נ ע"א (627/11)
⁷¹² בבלי מנחות צו ע"ב

ואולי מה שמצוי בבבלי הוא גרסה מוקדמת של הסוגיה כפי שהגיעה לבבל, בראשית הדור הרביעי, בעוד שהסוגיה בירושלמי היא מעריכה מאוחרת יותר מהדור החמישי, ובמבנה שונה.⁷¹³ ואפשר שלא היה בכלל מהלך מקורי, וכל מה שעבר מא"י לבבל היה רק מקבץ של מימרות שעניין בנושא משותף, ולא סוגיה מובנית, כי אולי "בזיכרון נשמרים כל הדברים מופרדים זה מזה וממוינים למיניהם".⁷¹⁴ ואילו מבנה הסוגיות הוא פרי יצירתם של המסדרים, שערכו את הסוגיות, הן בבבלי והן בירושלמי כל אחד כהבנתו, מבלי שהכירו אחד את מבנה סוגית חברו.⁷¹⁵

תהליך בנית הסוגיות התחיל ככל הנראה כבר בשלב הראשוני של איסוף החומר וסידורו ברצף לקראת עריכתו, וכל אחד ממסדרי התלמודים סידר את החומר שנאסף, הכולל חומר מקומי וחומר מיובא, כפי הבנתו את התפתחות הדיון בסוגיה ברצף הדורות, וכפי שבקש לעצב את הסוגיה כדי להביאה לסיכום, שהוא מקובל על חכמי דורו ומקומו. כך אנו מוצאים לפנינו סוגיות המורכבות מחומרים דומים ואף זהים בחלקם, ומחומרים המוכרים רק למסדר של אחד התלמודים, משום שחומרים אלו נוצרו לאחר הנתק בין שני המרכזים. קיימים גם חילופים מבניים הנובעים מכך שלא ניתנה תשומת לב להטעמה, המבחינה באופי המימרה אם נאמרה בניחותא או בתמיה. הקבוצה העיקרית של חילופים מבניים היא בסוגיות מקבילות ארוכות יחסית.

כדי שישמר רצף זהה בסוגיה ארוכה, צריך להיות טקסט קדום לתלמוד, שמקיים את המפתח לרצף, דוגמא נדירה לכך אנו מוצאים בסוגיה טו32 בערכין, בה נוסח המשנה הוא שהכתיב את סדר הדברים בסוגיה,⁷¹⁶ שנשמר זהה בשני התלמודים. כמעט כל סוגית הירושלמי מצוטטת בבבלי, גם מבנה הסוגיה בבבלי זהה לזה שבירושלמי, פרט להרחבה בירושלמי שאינה בבבלי. אשר לתפקידם של בגדי הכהן תואמים שני החיבורים לגבי רוב הבגדים, והם חלוקים לגבי תפקיד האבנט ומצטטים פסוקים שונים כאסמכתא. אשר למצנפת ולמעיל, הירושלמי נסמך על פסוקים והבבלי על מימרות. השינויים בשמות האמוראים הם שינויים שכבר הוזכרו למעלה. להלן שתי הסוגיות:⁷¹⁷

אמר ר' ענני בר ששון: למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות?	אמר ר' סימון: כשם שהקרבנות מכפרין כך הבגדים מכפרין. "בכתנות ומכנסים מצנפת ואבנט".
לומר לך: מה קרבנות מכפרין, אף בגדי כהונה מכפרין; כתנות מכפרות על שפיכות דמים, דכתיב: (בראשית ל"ז)	כתנות היתה מכפרת [לובשי כלאים. אית דבעי מימר:] על שופכי דמים, כמי דא' אמר "ויטבלו את הכתנות בדם".
"ויטבלו את הכתנת בדם"; מכנסים מכפרים על גילוי עריות,	מכנסים היה מכפר על גילוי עריות, כמה

⁷¹³ ראה י. רוזנטל, עיקריו וענפיו של בבלי שבועות עמ' 521-523.

⁷¹⁴ אוגוסטינוס, וידויים, אצל נאה, זכרון, הערה 91.

⁷¹⁵ הרב "הנזיר" דוד הכהן מתאר ביומנו כיצד ערך את "אורות הקודש" של הראי"ה קוק, וזה לשונו: "הדברים הם דברי הרב, בפנקסים רבים, שהם כמו יומנים, מפוזרים במקומות רבים מבלי חיבור וקשר, ולוקטו, חוברו, אחד אל אחד, וקדם עליהם עור ובשר והיו לאחד. ונופח בהם רוח ונשמה וחיו, והיו למאירי עיניים" (מתוך ספר זכרון נזיר אחיו, עמ' רצח).

⁷¹⁶ יומא פ"ז מ"ה: כהן גדול משמש בשמנה כלים וההדיוט בארבעה **בכתנות ומכנסים ומצנפת ואבנט** מוסיף עליו כהן גדול **חשן ואפוד ומעיל וציץ** באלו נשאלין באורים ותומים ואין נשאלין אלא למלך ולבית דין ולמי שהצבור צריך בו:

⁷¹⁷ כדי להבחין בקטעים המקבילים שבשני התלמודים, צבעתי את הקטעים המקבילים בצבעי רקע זהים.

דאת אמר "ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה".

מצנפת היתה מכפרת על גסי הרוח, כמה דאת אמר "וישם את המצנפת על ראשו".

אבנט היה מכפר על [הגנבים. ואית דבעי

מימר: על] העוקמנים. אמ' ר' לוי: שלשים ושתים אמה היה בו והיה מעקמו לכאן ולכאן.

חושן היה מכפר על מטי הדין, כמה דא' אמ' "ועשית חושן משפט".

אפוד היה מכפר על ע"ז, כמ' דא' אמ' "אין אפוד ותרפים".

מעיל, ר' **סימון בשם ר' יונתן דבית גוברין**:

שני דברים לא היתה בהן כפרה, וקבעה להן התורה כפרה, ואילו הן: האו' לשון הרע, וההורג נפש בשגגה. האומר לשון הרע לא היתה לו כפרה, וקבעה לו התורה כפרה זוגי המעיל: "והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו" יבא קול ויכפר על קול. ההורג נפש לא היתה לו כפרה, וקבעה לו התורה כפרה מיתת כהן גדול: "וישב בה עד מות הכהן הגדול".

תני, רבי אליעזר בן יעקב או': נאמרה כפרה בפנים ונאמ' כפרה בחוץ, מה כפרה האמורה בפנים! בן הבקר מכפר על שופכי דמים, אף כפרה אמורה בחוץ! בן הבקר מכפר על שופכי דמים, כאן בשוגג, כאן במזיד. שנייא היא עגלה ערופה בין שוגג בין מזיד. אמ' ר' יוסה: כאן על חט ידוע, וכאן על חט שאינו ידוע.

ציץ, אית דבעי מימר: על הגודפנים, אית דבעי מימר: על עזי פנים. מאן דאמ': על הגודפנין, ניחא, דכת' "ותטבע האבן במצחו", וכת' "והיה על מצחו תמיד". מאן דאמ': על עזי פנים, "ומצח אשה [זונה] היה לך".⁷¹⁸

דכתיב: (שמות כ"ח) "ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה";

מצנפת מכפרת על גסי הרוח, כדרכי חנינא, דא"ר חנינא: יבא דבר שבגובה ויכפר על מעשה גובה;

אבנט מכפרת על הרהור הלב, אהיכא דאיתיה, דכתיב: (שמות כ"ח) "והיה על לב אהרן";

חושן מכפר על הדינין, דכתיב: (שמות

כ"ח) "ועשית חושן משפט";

אפוד מכפר על עבודה זרה, דכתיב:

(הושע ג') "אין אפוד ותרפים";

מעיל מכפר על לשון הרע, אמר הקב"ה: יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה הקול;

ציץ מכפר על מעשה עזי פנים, כתיב

הכא: (שמות כ"ח) "והיה על מצח

אהרן", וכתוב התם: (ירמיהו ג') "ומצח אשה זונה היה לך";

לא קשיא: הא דאהנו מעשיו, הא דלא אהנו מעשיו, אי אהנו מעשיו - אתו נגעים עליה, אי לא אהנו מעשיו - מעיל מכפר.

והא"ר **סימון אמר רבי יהושע בן לוי**:

שני דברים לא מצינו להם בקרבנות

כפרה, בדבר אחר מצינו להם כפרה,

שפיכות דמים ולשון הרע, שפיכות דמים

בעגלה ערופה, ולשון הרע בקטרת,

דתני(א) ר' חנינא: למדנו לקטרת

שמכפרת, דכתיב: (במדבר י"ז) "ויתן

את הקטרת ויכפר על העם", ותנא דבי רבי ישמעאל: על מה קטרת מכפרת? על

לשון הרע, אמר הקב"ה: יבא דבר

שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי.⁷¹⁹

⁷¹⁸ יומא פ"ז ה"ה מד ע"ב (594/29-595/4)

⁷¹⁹ ערכין טז ע"א.

זו היא כאמור דוגמא חריגה. ביתר הסוגיות הארוכות ישנם חילופים מבניים בין שני התלמודים, כפי שיובאו להלן. סדר הופעתם של החילופין המבניים לסוגיהם, הוא גם כאן לפי שכיחותם במסכתות המחקר.

א. עריכת רצף הסוגיה שונה בבבלי: ⁷²⁰ ⁷²¹

1. לסוגיה 121 בזבחים, יש בירושלמי שתי סוגיות מקבילות זהות בפסחים ובשקלים. הסוגיה דנה במשנה שהיא זהה בחלקה במסכת פסחים פ"ה מ"ב ובמסכת זבחים פ"א מ"ד. למרות זהות המשניות סוגיות הבבלי לשתי משניות אלו הן שונות זו מזו. הסוגיה בבבלי זבחים כוללת בתוכה חלק נכבד מהסוגיה הארץ ישראלית שבירושלמי פסחים, ⁷²² בעוד שסוגית הבבלי בפסחים אף שיש בה מימרות ארץ ישראליות, אינה דומה לסוגיה בזבחים, ורק מימרה אחת של רבא היא ניסוח שונה במקצת של מימרת ר' בון בר חייא בשם שמואל בר אבא שבירושלמי. ⁷²³ כבר עמד על כך הלוי ⁷²⁴ שסוגית הירושלמי בפסחים ובשקלים היא סוגיה של מסכת זבחים: "ונהנה כל הסוגיה הזאת (תמיד נשחט ה"ב ושקלים פ"ב ה"ד) עם כל ההויות והמימרות של אותם האמוראים עצמם שבירושלמי, כולם באו בסוגית הבבלי זבחים דף ח' ט' בתוספת אמוראי בבל ובלשונם."

סוגית הירושלמי מתחלקת לשתי סוגיות משנה. האחת תחילתה בדור השני המצטט את הדור הראשון, המשכה בדור הרביעי ובדור החמישי. השניה תחילתה בדור השלישי והמשכה בדור הרביעי והחמישי.

הסוגיה הראשונה כוללת שבעה מהלכים והם: א. דברי אבוה דשמואל (דור 1), שבירושלמי הם מובאים על ידי ר' יוחנן (דור 2); ב. שאלת סתם התלמוד; ג. מימרת ר' אבין בר כהנא (דור 3-4) הנמצאת בירושלמי בשתי המקבילות אך בנוסחאות סותרות, ובבבלי מובאית בשמו או בשם ר' אבין בר חייא (דור 3) כגרסה שבירושלמי שקלים בשינוי נוסח ולא כגרסת פסחים; ד. שאלת סתם התלמוד; ה. תשובת ר' מנא (דור 5); ו. מימרת ר' אבון (דור 5) שהובאה כתשובה לשאלת סתם התלמוד; ז. מימרת ר' יוסי בר אבין (דור 5).

סוגית הבבלי בזבחים כוללת את מימרותיהם של א. אבוה דשמואל (דור 1), ב. קושית ר' יעקב מנהר פקוד (דור 6); ג. מימרת ר' אבין (דור 5), ד. שאלת סתם התלמוד; ה. מימרת ר' יוסי ב"ר אבין (דור 5), ו. ארבע מימרות של אמוראי בבל (מדור 4), שהאחרונה שבהן היא מימרת רבא (דור 4) הזוהה לדברי סתם התלמוד בירושלמי, שעליהם הקשה ר' אבין בר כהנא ואחריה תשובת ר' מנא (דור 5) כבירושלמי.

בעוד שבירושלמי סתם התלמוד שואל בעקבות דברי ר' אבין בר כהנא ותשובת ר' מנא היא לשאלת סתם התלמוד, הרי שבבבלי מושמת שאלת סתם התלמוד בפי ר' אבין בר כהנא כמקשה על רבא, ור' מנא השיב על קושיתו.

⁷²⁰ כדי להבחין בקטעים המקבילים שאינם בסדר זהה בשני התלמודים, הדגשתי את הקטעים המקבילים בצבעים זהים.

⁷²¹ בנוסף לששת הסוגיות המובאות להלן, סוגיה נוספת שיש לה מקבילה למסכת מנחות, אך עוסקת בענייני טהרות וזיקתה למשנה במסכת שקלים, ואין לה עניין בקדשים, הבאתי **כנספת ד'** בעמ' 266.

⁷²² יש בכך חיוזק לדברינו לעיל עמ' 57 שתורת א"י הועברה ערוכה על סדר המשנה וסוגית הירושלמי שאצלנו היא בפסחים ירדה לבבל כערוכה על משנת זבחים (ראה עמ' 144 לעיל) ולכן היתה זמינה לאמוראי בבל שעסקו בזבחים ולא כשעסקו בפסחים.

⁷²³ דור, תורת א"י בבבל, עמ' 11 ואילך.

⁷²⁴ הלוי, דורות הראשונים, חלק שני מחברת ראשונה עמ' 130.

ניתן להבחין בשני דברים ממהלכן של שתי הסוגיות :

א. שסוגית הירושלמי בנויה מחמש מימרות אמוראיות שהקשר ביניהן נוצר באמצעות השאלות של סתם התלמוד. דבר זה עשוי אולי לרמז על כך, שהסוגיה הארץ ישראלית נוצרה על ידי עורך, ששזר את המימרות שעמדו לרשותו, בסדר כרונולוגי וקשר ביניהן על ידי השאלות שהציב.

ב. שסוגית הבבלי נבנתה אף היא מאותן חמש מימרות אלא שהקשר ביניהן נוצר באמצעות שאלות ומימרות של אמוראי בבל ששובצו במהלך הסוגיה, תוך שימוש במימרות הארץ ישראליות בסדר שונה מזה שבירושלמי.

הסוגיה השניה בירושלמי כוללת חמש מימרות אמוראיות והן : א. דברי ר' חנינה המובאים ע"י ר' יוחנן ; ב. מימרת ר' אילא ; ג. מימרת ר' בון בר חייא בשם שמואל בר אבא ; ד. תשובת ר' אילא ; ה. מימרת ר' אבא מרי.

סוגיה זו איננה בבבלי זבחים, ורק התקפת ר' בון בר כהנא מובאת בבבלי פסחים כמימרה משמו של רבא.

המשתמע מהבדלים אלו הוא שיד העורכים ניכרת בעיצוב הסוגיות הן בבבלי והן בירושלמי. אלא שבירושלמי ניתן להבחין בין סוגיות משנה שהמבנה שלהן הוא דור אחר דור, בעוד שבבבלי המבנה הלוגי של הסוגיה הוא שמכתיב את סדר הופעתם של המימרות, מבלי להתחשב בסדר היווצרותן ובמקומן בסוגיה הארץ ישראלית. כתוצאה מכך הסוגיה הבבלית היא בעלת רצף שונה מסוגית הירושלמי.

אפשר גם שהמימרות הגיעו לבבל כמקבץ, ועורך הבבלי כלל לא הכיר את הסוגיה הארץ ישראלית שלפנינו והוא ערך את הסוגיה הבבלית כפי הבנתו. יתכן גם שהסוגיה הגיעה לבבל ערוכה, אלא שהעורך של הסוגיה הבבלית החליט בידועין לשנות את המבנה באופן שיוביל למטרתו. למרות שהמימרות מובאות בבבלי על ידי אותם האמוראים, ובחלקם גם אותם הדברים, הן מועברות בניסוח חופשי ולא כמימרות אפודוקטיות מנוסחות.⁷²⁵ להלן הסוגיות :

תנו רבנן : פסח בזמנו, לשמו - כשר, שלא לשמו - פסול ; ובשאר ימות השנה, לשמו - פסול, שלא לשמו - כשר.
מנא הני מילי? **אמר אבוה דשמואל, אמר קרא :** (ויקרא א' ג') **"ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים לה'", דבר הבא מן הצאן יהא לזבח שלמים.**
אימא : שלמים אין, מידי אחרינא לא! **אמר רבי אילא א"ר יוחנן :** לזבח - לרבות כל זבח. אימא : כל דשחיט להוי כמותה! אי הוה כתיב לשלמים וזבח - כדקאמרת, השתא דכתיב לזבח שלמים, לכל דשחיט ליה שלמים להוי. אימא : לזבח - כלל, שלמים - פרט, כלל ופרט

אמ' ר' יוחנן על דא! [אמר] (ע)!⁷²⁶ לי **אבא בר אבא** :⁷²⁷ דאינון אמרין : מניין שהפסח משתנה שם שלמים, ת"ל "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים", כל שהוא מן הצאן בא שלמים.
התיבון : הרי עולה מן! (הצאן)!, דבר שאינו בא אלא מן הצאן, יצאת עולה שהיא באה אפי' מן הבקר.
התיבון : הרי אשם, אמ' ר' **בון בר כהנא** : **"מן הצאן", דבר [הבא] מכל הצאן, יצא אשם שאינו בא אלא מן האילים בלבד.**
בכל אתר את אמר "מן" לרבות, והכא את אמר "מן" למעט. אמ' ר' **מנא** : מיעטו,

⁷²⁵ הלבני, בבא מציעא, עמ' 23 ; בבא בתרא, עמ' 98.

⁷²⁶ בכ"י לידן נכתב במקור : 'על דא עלי' ותוקן על ידי המגיה בונציה ליעל דא אמר לי' והתיקון הוא טעות.

⁷²⁷ הוא אבוה דשמואל.

שאינו בא אלא מן האילים בלבד.

התיבון: והכתי' "אם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה", מעתה מותר הפסח {אין} בא עולה?

אמ' ר' אבון: משנין דבר שהוא לאכילה

בדבר שהוא לאכילה, ואין משנין דבר

שהוא לאכיל(ה) בדבר (שאינו לאכילה).

אמ' ר' יוסי ביר' בון: ⁷²⁸משנין קדשים

קלין לשם קדשים קלין ואין משנין

(קדשים) קדשים קלים לשם קדשי קדשים.

אמ' ר' יוחנן {על דאמר}! {על דעלי}! ר'

חנינה דאתון אמרין: אין הפסח משתנה

לשם שלמים אלא אם כן שחטו לשם

שלמים, ואני או': אפי' לשם עולה.

אמ' ר' לא: טעמי דר' יוחנן: "ואם מן הצאן

קרבנו לזבח שלמים", כל שהוא זבח בא

שלמים, משתנה למחשבת פסול. היך עביד?

שחטו לשם עולה על מנת לזרוק דמו למחר,

מכל מקום פסול הוא. אין תימר: משתנה

למחשבת [פסול], פיגול. אין תימר: אינו

משתנה למחשבת פסול, פסול {ו}.

לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה. ר' בון

בר חייא בשם שמואל בר אבא: מכיון שאין

לו שם נעשה כשחטו לשמו ושלא לשמו

בשתיקה והוא כשר. אמר ליה {ר' אילא}: ⁷²⁹

ואין כיני, אפי' שחטו לשמו לזרוק דמו שלא

לשמו וייעשה משעה ראשונה כשחטו לשמו

ושלא לשמו {בשתיקה} ויהא כשר.

אמ' ר' אבא מרי: מאן אמ' בשתיקה כשר,

או נאמ' בשתיקה פסול. ⁷³⁰

אין בכלל אלא מה שבפרט, שלמים אין, מיד

אחרינא לא! לה' - הדר וכלל. ...

א"ר אבין: (דף ט ע"א) דוחין קדשים הנאכלים

אצל קדשים הנאכלין, ואין דוחין קדשים

הנאכלין אצל קדשים שאינן נאכלין. אטו

חטאת ואשם מי לא מיתאכלי? אלא, דוחין

קדשים הנאכלין לכל אדם אצל קדשים

הנאכלין לכל אדם, ואין דוחין קדשים

הנאכלין לכל אדם אצל קדשים שאין נאכלין

לכל אדם.

רבי יוסי ברבי אבין אמר: דוחין קדשים

קלים אצל קדשים קלים, ואין דוחין קדשים

קלים אצל קדשי קדשים.

אמר רבא אמר קרא: (ויקרא ג) "ואם מן הצאן קרבנו

לזבח שלמים", דבר השוה בכל הצאן.

מתקיף לה ר' אבין בר חייא ואיתימא ר'

אבין בר כהנא, בכל אתר את אמרת: מן -

להוציא, וכאן מן - לרבות!

אמר ר' מני: הכא נמי מן - להוציא, דלא אתי

בן שתי שנים ולא אתי בנקיבה. ...

והא מהכא נפקא? מדאבוה דשמואל נפקא,

דאמר אבוה דשמואל: ואם מן הצאן קרבנו

לזבח שלמים - דבר הבא מן הצאן יהא לזבח

שלמים! ⁷³¹

2. בסוגיה מ169 בזבחים שתי הסוגיות, זו שבירושלמי וזו שבבבלי, עוסקות במשנת זבחים הדנה בעניין פרים הנשרפים. שתיהן דנות בסדרת שאלות שרובן נשאלו על ידי ר' אלעזר או בשמו, והן נידונות על ידי אמוראים מאוחרים תוך הסתייעות בדברי אמוראים ראשונים.

⁷²⁸ אם ר' מנא הוא בן הדור השני אזי ר' יוסי ב"ר בון כאן הוא בן הדור השלישי, ואם ר' מנא הוא בן הדור החמישי, אזי גם ר' יוסי ב"ר בון הוא בן דורו.

⁷²⁹ ההוספה שלי.

⁷³⁰ פסחים פ"ה ה"ב לב ע"א (524/41) (מקבילה בשקלים פ"ב ה"ה מו ע"ד (609/9))

⁷³¹ זבחים ח ע"ב.

הואיל וכל שאלה עומדת בפני עצמה ואין כאן תלות בין השאלות, ערך כל מסדר את השאלות כהבנתו. וכך קבלנו שתי סוגיות שונות בתכלית במבנה הרצף שלהן. למעט שאלה אחת המנוסחת באופן זהה בשני התלמודים, הניסוח של כל יתר השאלות אינו זהה, גם כאשר הן נמסרות בשם אותו אמורא.

סוגית הירושלמי כוללת גם את מימרותיהם של אמוראים מאוחרים, כמו ר' יודן, ר' יוסי, ר' מנא ור' אלעזר דרומיא; בעוד שסוגית הבבלי כוללת רק את דבריהם של אמוראי ארץ ישראל משלושת הדורות הראשונים. הסוגיה שבבבלי כוללת גם מימרות של אמוראי א"י המוקדמים שאינם בסוגית הירושלמי שלפנינו, אולם עניינם של אלו הוא בנושאי טהרות, וצורפו לסוגיה הבבליית ממקור ארץ ישראלי שלא מסוגייתנו. בתוך הסוגיה שבבבלי, שיבץ העורך את דבריהם של אמוראי בבל המוקדמים כחלק מרצף הסוגיה, ואת הערותיהם ודיונם של אמוראי בבל בני הדור הרביעי לסוגיה הארץ ישראלית.⁷³²

⁷³⁴ , שלשה בית אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון (אמר רב) הדשנין הן: בית הדשן גדול היה בעזרה, ששם שורפין פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים ופרים הנשרפין ושעירים הנשרפין שאירע בהן פסול קודם זריקה; ובית הדשן אחר היה בהר הבית, ששם שורפין פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול אחר זריקה; וכמצותן - חוץ לשלש מחנות.

תני לוי, שלשה בית הדשנין הן: בית הדשן גדול היה בעזרה, ששם שורפין פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול בין קודם זריקה בין לאחר זריקה; ובית הדשן אחר היה בהר הבית, ששם שורפין פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול ביציאתן; וכמצותן - חוץ לשלש מחנות.

⁷³⁵ : לינה מהו שתועיל בעי רבי (ירמיה) [אלעזר]

בפרים הנשרפים ובשעירים הנשרפים? מי אמרינן:

כי מהניא לינה בבשר דבר אכילה, אבל הני דלאו בני אכילה יניחו לא, או דלמא לא שנא?

אמר רבא: הא מילתא איבעיא ליה לאבבי, ופשטנא ליה מהא: ושויין, שאם חישב באכילת פרים ובשריפתן - שלא עשה כלום; מאי לאו מדמחשבה לא פסלה, לינה נמי לא פסלה.

ודלמא מחשבה הוא דלא פסלה, אבל לינה פסלה?

ר' זריקן אמ': ר' זעורה שאל: פרים הנשרפין ושעירין הנשרפין שניטמאו מהו שישרפו כמצוותן? מה צריכה ליה? בשניטמאו לפני זריקה, אבל אם ניטמו אחר זריקה קורא אני עליו "במועדו" אף בשבת, "במועדו" אף בטומאה.

[א"ר יוסי: ועדה שכתב בו "במועדו" לית שמע מינה כלום.]
אמ' ר' מנא: לא מיתמנע ר' יוסי [ר'] קיים הכא, ואמ' ליה; קיים בפר משיח ועדה, ואמ' ליה.

ר' בון בר חייה אמ': ר' לעזר שאל:

פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין

שיצא רוב האבר המשלים לרוב,

מילתיה אמרה, ברובו הדבר תלוי.

פשיטה הדא מילתא: יצא רובו ואחר

כך יצא רוב האבר המשלים לרוב, [לא

צורכא דלא יצא אבר אבר ואחר כן

יצא רובא-אבר המשלי' לרוב].

ר' חייה בר בא אמ': ר' לעזר שאל:

⁷³² בסוגיה זו דנתי בהרחבה ובהעמקה בעבודה נפרדת בשנת תשס"ו, לכן מרובים בה הערות לנוסח. נראה לי שזו אחת הסוגיות הארוכות ביותר שיש להן מקבילה בשני התלמודים, אם לא הארוכה ביותר.

⁷³⁴ ההוספה לפי כ"י קולומביה וכ"י ותיקן 118, ולוי הוא בר פלוגתא של רב.

⁷³⁵ כך בכל כתבי היד ובגירסת הר"ח.

⁷³⁶ "פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין מועלין בהן תא שמע: משהוקדשו, נשחטו - הוכשרו ליפסול בטבול יום ובמחוסר כיפורים ובלילה"; מאי לאו לינת בשר. לא, לינת אימורין. והא מדקתני סיפא: כולן מועלין בהן בבית הדשן עד שיותך הבשר, מדסיפא בשר, רישא נמי בשר! מידי איריא? סיפא בשר, רישא אימורין.

תא שמע, דתני לוי: שאירע בהן פסול ביציאתו; מאי לאו ⁷³⁷ "פסול טומאה ופסול יציאה" ⁷³⁸ לינה. לא, [דלמא] [פסול]

בעי ר"א: יציאה מהו שתועיל בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים? מאי קמיבעיא ליה?

א"ר ירמיה בר אבא: אליבא דמ"ד עדיין לא הגיע זמנו לצאת מן אמרינן: ה"מ בשר, דאין סופו לצאת חובה, אבל ⁷³⁹ הני דסופן לצאת חובה לא, או דלמא ה"נ לא הגיע זמנו לצאת?

ת"ש, דתני לוי: שאירע בו פסול ביציאתו; מאי לאו פסול יציאה. לא, פסול טומאה ופסול לינה.

בעי רבי אלעזר: פרים הנשרפים ושעירים

הנשרפים שיצא רובו במיעוט אבר, מהו?

{הך מיעוטא דאבר בתר רובא שדינן ליה והא לא נפקא ליה, או דלמא בתר רובא דבהמה שדינן?

פשיטא, דלא שבקינן רובא דבהמה ואזלינן בתר רובא דאברים! אלא שיצא חציו ברוב אבר, האי מיעוטא דאבר (קה ע"א) בתר רוב אבר שדינן ליה והא נפק ליה, או דלמא ⁷⁴⁰ בתר בהמה שדינן ליה? תיקו. {

[הך רובה דאבר בתר מיעוטא שרינן ליה והא נפק ליה או דלמא בתר רובה דבהמה שרינן ליה? פשיטא דלא שבקינן רובה דבהמה ואזלינן בתר מיעוטא דאברים, ואלא שיצא חציו ברוב אבר מהו? האי מיעוטא דאבר בתר רובא דאבר שדינן ליה והא נפק ליה, או דילמא בתר בהמה שדינן לה? ⁷⁴¹ תיקו.]

רבה בר רב הונא מתני לה בגברי, במתעסקין בו חמשה בני אדם ונפקו תלתא ופשו להו תרי, מאי? בתר רוב מתעסקין אזלינן, או בתר בהמה אזלינן? תיקו.

בעי רבי אלעזר: פרים ושעירים הנשרפים שיצאו

וחזרו, מהו? מי אמרינן: כיון דנפקי להו איטמו

להו, או דלמא כיון דהדור הדור?

פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין

שיצאו וחזרו, פשיטה דרך חזירה אינו

מטמא בגדים. לא צורכא דלא מכיוון

שהתחילו לצאת מהו שיטמו בגדים.

התיב ר' בא: והא תנינן: "היו סובלין

אותן במוטות, יצאו הראשונים חוץ

לחומת עזרה האחרונים לא יצאו.

הראשונים מטמין בגדים, האחרונים

אינן מטמין בגדים עד שיצאו. [יצאו]

אילו ואילו [מטמין בגדים]"

אמ' ר' יודן אבוי דר' מתניה: שנייה

היא, דכת' "והוציא", עד שיוציא

רשות כל המוציא

ר' ירמיה אמ': ר' לעזר שאל: פרים

הנשרפין ושעירין הנשרפין שניטמו

מהו שייפסלו משם יוצא? מה צריכה

ליה, כר' שמעון בן לקיש, ברם כר'

יוחנן פשיט' ליה. דאיתפלגון:

"השוחט תודה בפנים ולחמה חוץ

לחומה לא קדש הלחם". ר' יוחנן

אמ': חוץ לחומת ירוש', ר' שמעון בן

לקיש אמ': חוץ לחומת העזרה.

ר' שמעון בן לקיש כדעתיה, דאמ' ר'

אמי בשם ר' שמעון בן לקיש: בשר

שלמים שיצא ואחר כך נכנס ונזרק

עליו מן [הדם] כבר נפסל משם יוצא.

אמ' ר' יוסה: ואפי' כר' יוחנן צריכה

ליה. ירוש' אע"פ שאינה מחיצה

לקדשי קדשים, מחיצה היא לקדשים

קלים. חוץ לחומת ירושלם אינה

מחיצה לא לקדשי קדשים ולא

לקדשים קלים.

⁷³⁶ מעילה פ"ב מ"ג.

⁷³⁷ כך בכל כתבי היד.

⁷³⁸ נוסף בכ"י קולומביה.

⁷³⁹ בכתבי היד - זמן.

⁷⁴⁰ נוסח הדפוס והוא משובש.

⁷⁴¹ נוסח כ"י קולומביה והוא הנוסח הסביר.

אינה מחיצה להן.

ר' לעזר שאל: פרים הנשרפין

ושעירים הנשרפין מהו שיטמו בגדים

בלא הכשר בלא טומאה מפני (ש)!

[ש]סופן לטמות טומאה חמורה.

התיב שמואל קפודקיא: מעתה יטמו

את אימוריהן? אלא בשפירשו. ואפילו

(מד ע"א)

תימר: לא פירשו, כהדא: אין מי

חטאת מטמין דבר לחזר ולטמות

ממנו.

התיב ר' ירמיה: הרי נבלת עוף

הטהור הרי הוא מטמא טומאת

אוכלין בלא הכשר בלא טומאה מפני

שסופן לטמות טומאה חמורה.

אמ' ר' יוסה: נבלת עוף הטהור אין

לה מחיצה, אילו יש להן מחיצה.

אמ' ר' מנא: נבלת העוף הטהור יש

לה מחיצה, אדם הוא מחיצתה. דאי

לא כן אילו הביא כלב והלבישו בגדים

והאכילו נבלת עוף הטהור, שמא אינו

מטמא בגדים בבית הבליעה?!

אמ' ר' לעזר דרומיא: נבלת העוף

הטהור מחיצתה בכל מקום, אילו

מחיצתן חוץ לירוש'.

אמ' ר' לעזר: פרים הנשרפין ושעירין

הנשרפין ששחטן לזרוק את דמן

למחר פיגל, להקטיר אימורין למחר

(לא) פיגל, לשרוף את בשרו למחר לא

פיגל, שלא חישב לא לאכילת אדם

ולא לאכילת מזבח.

ר' שמיי בעי: אבדו האימורין, מהו

⁷⁴² "היו סובלין אותן אמר ר' אבא בר ממל, ת"ש:

במוטות, הראשונים יצאו חוץ לחומת העזרה

והאחרונים לא יצאו, הראשונים שיצאו חוץ

לחומת העזרה מטמאין בגדים, והאחרונים אין

מטמאין בגדים עד שיצאו";

ואי ס"ד כיון דנפקי להו איטמו, הנך דאיכא גואי

^{743, 744} ליטמ(א)ו(א)ו(ליטמא) [נמי]

⁷⁴⁵ : ותסברא? הא בעינא (ויקרא יד) אמר (רבינא) [רבא]

"ואחר יבא אל המחנה" וליכא!

אלא רבי אלעזר היכי בעי לה? כגון דנקיטי לה

בבבולסי

ת"ר: פרים ופרה ושעיר המשתלח - המשלח,

השורפן, והמוציאן מטמא בגדים, והן עצמן אין

מטמאין בגדים אבל מטמאין אוכלין ומשקין,

דברי ר"מ; וחכ"א: פרה ופרים מטמאין אוכלין

ומשקין, שעיר המשתלח אינו מטמא, שהוא חי,

והחי אינו מטמא אוכלין ומשקין.

בשלמא לרבי מאיר, כדתנא דבי ר' ישמעאל, דתנא דבי רבי

ישמעאל: (ויקרא יא) "על כל זרע זרוע" - מה זרעים שאין

סופן ליטמא טומאה חמורה וצריכין הכשר, אף כל שאין

סופן ליטמא טומאה חמורה צריכין הכשר, יצתה נבלת עוף

טהור, שסופה ליטמא טומאה חמורה ואין צריכה הכשר;

אלא לרבנן, אי אית להו דתנא דבי רבי ישמעאל, אפילו שעיר

המשתלח! אי לית ליה, אפי' פרה ופרים מנלן?

כי אתא **רב דימי** אמר, אמרי במערבא: צריכין

הכשר טומאה ממקום אחר.

⁷⁴⁶ ושעירים בעי **רבי אלעזר:** פרים [הנשרפים]

⁷⁴⁷ בפנים הנשרפים מהו שיטמאו (אוכלין ומשקין)

כבחזף? מחוסר יציאה כמחוסר מעשה דמי או

לא?

בתר דבעיא הדר פשטה: **מחוסר יציאה כמחוסר**

מעשה דמי.

⁷⁴⁸ **מרבי** בעא מיניה **רבי אבא בר (שמואל) [ממל]**

חייא בר אבא: נבלת עוף טהור, לר' מאיר, מהו

⁷⁴² משנתנו.

⁷⁴³ כך בכ"י מינכן פריז, ותיקן 118 ו-121

⁷⁴⁴ כך בכ"י מינכן וקולומביה. בכ"י פריז וויתקן 121 ניטמו = יטמאו

⁷⁴⁵ בכל כתבי היד 'רבא' ורק בדפוסים 'רבינא'

⁷⁴⁶ כך בכל כתבי היד.

⁷⁴⁷ איננו בכתבי היד ונוסף בדפוס.

⁷⁴⁸ ראה תוספות זבחים קה ע"א ד"ה מחוסר יציאה.

⁷⁴⁹ בכל כתבי היד ובגירסת הר"ח 'ממל' ורק בדפוסים 'שמואל', ואינו אפשרי.

לזרוק את הדם על הבשר? ולא שמיע

דאמי' ר' לעזר: שלא חישב לא

לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח.

תנא ר' זכיי: [זר] ששרף מטמא

בגדים. לא צורכה דלא מהו שיהו

כשירים בלילה? קל וחומי: מה אם

הקטר אימורין שאינן כשירין בזר

כשירין בלילה, אילו שהן כשירין בזר

אינו דין שיהו כשירין בלילה.

"והשורף": לא המצית את האור ולא

המסדר את המערכה.

אי-זהו [השורף? זהו] המסייע בשעת

שריפה.

[א"ר יוסי: הדא אמרה: מסייע בשעת

שריפה] מטמא בגדים.

ר' אמי בשם ר' אלעזר: המהפך

בכזית מטמא בגדים. לא צורכה אלא

היה עומד בפנים ובידו קורה ומהפך

בכזית [מהו]?

נישמענה מן הדא: "והוציא"

"ושרף", מה המוציא עד שיוציא

לחוץ, אף השורף עד שישורף בחוץ.

תמן אמ' חזקיה: "וטמא עד הערב"

⁷³³ לרבות השורף, אוף הכא כן.

שיטמא בכזית? דמחטא לארעא לא תיבעי לך, דנקיט

בפומיה לא תיבעי לך, כי תיבעי לך - דנקיט ליה בידה,

מחוסר קריבה כמחוסר מעשה דמי או לא?

⁷⁵⁰ [ר' חייא בר] (בתר דבעיא הדר פשטה) [אמי' ליה]

⁷⁵¹ (ע"ב) מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה אבא

דמי.

איתיביה: שלשה עשר דברים נאמרו בנבלת עוף טהור, וזה

אחד מהן, צריכה מחשבה ואין צריכה הכשר ומטמא טומאת

אוכלין בכביצה;

מאי לאו ר"מ היא! לא, רבנן היא. והא קתני רישא: צריכה

מחשבה ואין צריכה הכשר, ומאן שמעת ליה האי סברא?

ר"מ, ומדרישא ר"מ, סיפא נמי ר"מ!

מידי אירא: הא כדאיתא והא כדאיתא.

והא מדקתני סיפא: שחיתתה ומליקתה מטהרת טריפתה

מטומאתה, מאן שמעת ליה האי סברא? ר"מ,

רישא וסיפא רבי מאיר ומציעתא רבנן? אין, רישא וסיפא

רבי מאיר ומציעתא רבנן.

אמר ליה רב המנונא לרבי זירא, לא תיתיב אכרעך

עד דאמרת לי הא מילתא: נבלת עוף טהור לר"מ,

מונין לה ראשון ושני או אין מונין ראשון ושני?

⁷⁵²: כל היכא דמטמא אדם במגע - א"ל [רבי זירא]

מונין בו ראשון ושני, כל היכא דאין מטמא אדם

במגע - אין מונין בו ראשון ושני.

⁷⁵³, ואמרי בעא מיניה רבי זירא מרבי אמי בר חייא

לה מר' אבין בר כהנא, הא דתנן: חיבורי אוכלין

ע"י משקין - חיבור לטומאה קלה ואין חיבור

לטומאה חמורה, מונין בו ראשון ושני, או אין

מונין בו ראשון ושני?

⁷⁵⁴: כל היכא דמטמא א"ל [רבי אמי בר חייא]

אדם - מונין בו ראשון ושני, אין מטמא אדם - אין

⁷⁵⁵ מונין בו ראשון ושני.

3. בסוגיה נו192 בזבחים שתי הסוגיות עוסקות במחלוקת של ר' אלעזר ור' יוסי ב"ר חנינה.

סדר הדברים בשתייהן דומה בעיקרו, למעט דרשת "עורי צפון" שהובאה כסיוע לר' יוסי ב"ר חנינה,

⁷³³ יומא פ"ו ה"ו מג ע"ד (591/37-592/43)

⁷⁵⁰ בכל כתבי היד 'אמי' ליה' ורק בדפוס ונציה 'בתר דבעיא הדר פשטה' ובדפוס וילנא הוכנס לסוגריים, ובעל שיטה מקובצת מחקו.

⁷⁵¹ ההוספה שלי.

⁷⁵² ההוספה שלי - כאן ר' זירא קודם שעלה מבבל לא"י.

⁷⁵³ כאן ר' זירא לאחר שעלה לא"י.

⁷⁵⁴ ההוספה שלי.

⁷⁵⁵ זבחים קד ע"ב.

בשלבם שונים של מהלך הסוגיה. הניסוח של המימרות אינו ציטוט מילולי, אלא מסירה של תוכן הדברים בניסוחו של הבבלי.

בסוגית הירושלמי חמשה שלבים. היא פותחת בדור הראשון והשני ונדונה בדור השלישי: א. מחלוקת בין ר' אלעזר שסובר שבני נח הקריבו שלמים, לבין ר' יוסי ב"ר חנינא הסובר שבני נח הקריבו עולות; ב. שלוש קושיות מקשה ר' אלעזר לר' יוסי ב"ר חנינא וסתם התלמוד מיישב אותן; ג. ר' הונא מצטט מחלוקת בין ר' יהודה בריבי לבין ר' ינאי, מבלי לזהות מי מהם מיצג כל צד במחלוקת; ד. סתם התלמוד מביא ברייתא שהשתבשה בגרסה שלפנינו שהתערבו בה דברי תנאים ואמוראים יחד;⁷⁵⁶ ה. ר' בא ור' חייא מביאים בשם ר' יוחנן מדרש לסיוע לר' יהושע בן לוי.

סוגית הבבלי מושתתת על הסוגיה הארץ ישראלית, וגם בה חמשה שלבים. היא כוללת אך ורק את דבריהם של אמוראי א"י מהדור הראשון והשני וכל הדיון הוא של סתם התלמוד: א. הבאת המחלוקת בין ר' אלעזר לבין ר' יוסי ב"ר חנינא מבלי לדעת מי משניהם אמר שבני נח הקריבו שלמים ומי אמר שהקריבו עולות; ב. סתם התלמוד מביא טעם לכל אחת מהדעות, כאשר אחד הטעמים שווה לקושיה השנייה שמקשה ר' אלעזר בירושלמי, והטעם השני זהה למדרש שהביאו ר' בא ור' חייא בשם ר' יוחנן בסוף סוגית הירושלמי, והובא בבבלי בשלב מוקדם של הסוגיה. ג. סתם התלמוד מקשה שתי קושיות, כאשר הקושיה השנייה זהה לקושיה השלישית של ר' אלעזר בירושלמי. ד. סתם התלמוד מצטט מחלוקת ארץ ישראלית בין בני ר' חייא לבין ר' יהושע בן לוי מבלי לזהות מי מהם בכל צד מהמחלוקת, הוזה בתכנה למחלוקת שהביא ר' הונא בין ר' יהודה בריבי ור' ינאי. ה. ציטוט המדרש כפי שהוא במכילתא דר' ישמעאל ובמכילתא דרשב"י.⁷⁵⁷ סוגית הירושלמי מתפתחת דור אחר דור, למעט הקטע המכיל ברייתא ומימרות אמוראיות משולבות יחד.

הבבלי כאמור אינו יודע מה עמדת ר' אלעזר ומה עמדת ר' יוסי ב"ר חנינא, ומשום כך סתם התלמוד הוא המוסר את הטעמים, והוא המקשה את הקושיות. דברי ר' יוחנן שהובאו בירושלמי על ידי תלמידיו בסוף הסוגיה, מצוטטים בבבלי כבר בשלב הצגת הטעמים בתחילת הסוגיה. זהו השינוי היחיד בסדר הדברים בין מבנה הסוגיה בירושלמי למבנה הסוגיה בבבלי.

מתברר שחילופי השמות במחלוקת המובאת בירושלמי על ידי ר' הונא מצויים גם במדרשים הקדומים, כך בבראשית רבה,⁷⁵⁸ בויקרא רבה⁷⁵⁹ ובפסיקתא רבתי⁷⁶⁰ החולקים הם ר' חייא ור' ינאי, בשינוי קל מהירושלמי שם החולק על ר' ינאי הוא בנו של ר' חייא, ובשינוי מהבבלי שם החולקים הם כאמור בני ר' חייא ור' יהושע בן לוי.

בבראשית רבה ובפסיקתא רבתי הובהר שר' ינאי הוא זה הסובר שקודם מתן תורה בא יתרו ור' חייא רבה הוא הסובר שלאחר מתן תורה בא, נתון החסר בשני התלמודים.

⁷⁵⁶ ראה [נספח ג'](#) בעמ' 264.

⁷⁵⁷ מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א : וישמע. מה שמועה שמע ובא, מלחמת עמלק שמע ובא. מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יח : (א) וישמע יתרו מה שמועה שמע ובא.

⁷⁵⁸ בראשית רבה, פרשת נח, פרשה לד : א"ר הונא איתפלגון רבי ינאי ור' חייא רבה, ר' ינאי אומר קודם מתן תורה בא, רבי חייא רבה אמר לאחר מתן תורה בא, א"ר חנינא ולא פליגי מאן דאמר קודם מתן תורה בא יתרו, הקריבו בני נח שלמים, ומ"ד אחר מ"ת = מתן תורה = בא יתרו, עולות הקריבו,

⁷⁵⁹ ויקרא רבה, פרשת צו, פרשה ט : איפלגו רבי חייא בר אבא ורבי ינאי חד אמר לאחר מתן תורה נתגיייר יתרו וחד אמר קודם מתן תורה נתגיייר יתרו א"ר הונא ולא פליגי מ"ד קודם מתן תורה נתגיייר יתרו כמ"ד שלמים הקריבו בני נח, ומאן דאמר לאחר מתן תורה נתגיייר יתרו כמאן דאמר עולות הקריבו בני נח

⁷⁶⁰ פסיקתא רבתי, פיסקא ה, ד"ה ויהי ביום כלות משה : רבי ינאי אמר לאחר מתן תורה בא רבי חייא הגדול אמר קודם מתן תורה.

במדרשים נוספה פסקה האומרת שאינם חולקים, וצטטו את דברי התלמודים שמי שאמר שקודם מתן תורה בא יתרו, הקריבו בני נח שלמים, ומי שאמר שלאחר מתן תורה בא יתרו, הקריבו בני נח עולות. פסקה זו מובאת בבראשית רבה בשם ר' חנינא, ובויקרא רבה בשם ר' הונא, אך אלו הם חילופין גרפיים.

הברייתא בה חולקים התנאים בשאלה מה גרם ליתרו לבוא, נמצאת בבבלי בצורה מסודרת כמו במדרשים, ואילו בירושלמי הנוסח שלפנינו משובש כפי שכבר צוין, והוא נדון בהרחבה בנספח ג'.

דאיתמר: **ר' אור' יוסי בר חנינא**, חד אמר: קרבו [שלמים בני נח], וחד אמר: לא קרבו.

מ"ט דמ"ד: קרבו שלמים בני נח: דכתיב: **"והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן",** איזהו דבר שחלבו קרב לגבי מזבח ואין כולו קרב לגבי מזבח? **הוי אומר: זה שלמים.**

מ"ט דמ"ד: לא קרבו! דכתיב: **"עורי צפון ובואי תימן",** תתנער אומה שמעשיה בצפון ותבוא אומה שמעשיה בצפון ובדרום. ומר נמי הכתיב: **"ומחלביהן! משמניהן [דידהו]. ומר נמי הכתיב: עורי צפון! [ההוא] בקיבוץ גליות הוא דכתיב.**

והא כתיב: **"ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לה' אלהינו!"** זבחים לאכילה, ועולות להקרבה.

והא כתיב: **"ויקח יתרו [חותן משה] עולה וזבחים!"** ההוא לאחר מתן תורה הוא דכתיב. הניחא למ"ד: [יתרו] אחר מתן תורה היה, אלא למ"ד: [יתרו] קודם מתן תורה היה, מאי איכא למימר?

דאיתמר: **בני ר' חייא ור' יהושע בן לוי**, חד אמר: יתרו קודם מתן תורה היה, וחד אמר: יתרו אחר מתן תורה היה! למ"ד: יתרו קודם מתן תורה היה, קסבר: שלמים הקריבו בני נח.

כתנאי: **"וישמע יתרו כהן מדין"** - מה שמועה שמע ובא ונתגייר?

ר' יהושע אומר **מלחמת עמלק שמע**, שהרי כתיב בצדו: **"ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב"**;

ר' לעזר ור' יוסי בן חנינה. ר' לעזר

אמ': שלמים הקריבו בני נח; **ר' יוסי בן חנינה אמ':** עולות הקריבו בני נח.

התיב **ר' לעזר לר' יוסי בן חנינה:** **"והכת' "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן"**

מה עבד לה **ר' יוסי בן חנינה**, מן שמיניהון.

התיב **ר' לעזר לר' יוסי בן חנינה:** והא כתי' **"וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות"** וגו'.

מה עבד לה **ר' יוסי בן חנינה**, שלימין בגופן בלא הפשט ובלא ניתוח.

התיב **ר' לעזר לר' יוסי בן חנינה:** **"והכתיב "ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלהיו"**.

מה עבד לה **ר' יוסי בר חנינא**, כמאן דאמ': לאחר מתן תורה בא יתרו.

ר' חונה אמ': איתפלגון **יהודה בירבי ור' ינאי**. חד אמ': קודם למתן תורה בא יתרו, וחורנה אמ': לאחר מתן תורה בא יתרו, ולא ידעין מאן אמ' דא ומאן אמ' דא.

נישמענה מן הדא, **"וישמע יתרו כהן מדין חותן משה"**, מה שמע: **חזקיה אמ':** קריעת ים-סוף שמע, **ר' יהושע אמ':** קריעת ים-סוף שמע,

[ר' לוי אמר: מלחמת עמלק שמע],

יהודה בירבי אמר: מתן תורה שמע. הוי
דו אמר, לאחר מתן תורה בא יתרו.

ר' בא ור' חייא בשם ר' יוחנן, ודא

מסייעה לר' יוסי בן חנינה: "עורי צפון

ובואי תימן", "עורי צפון" זה העולה

שנשחטת בצפון, מהו "עורי"? דבר

שהיה ישן ונתעורר. "ובאי תימן", אילו

שלמים שהן נשחטין בדרום. מהו

"ובאי"? דבר שהיה שלחידוש. מה עבד

לה ר' יוסי בר חנינה: לכשיתעוררו

הגליות שהן נתונות בצפון ויבואו ויבנו

בית המקדש שהוא נתון בדרום.⁷⁶¹

ר"א המודעי אומר: מתן תורה שמע [ובא],
שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף
העולם ועד סופו, וכל [מלכי] עובדי כוכבים
אחזתן רעדה בהיכליהן ואמרו שירה, שנאמר:
(תהילים כט) "ובהיכלו כולו אומר כבוד", נתקבצו
כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו: מה קול
ההמון אשר שמענו, שמא מבול בא לעולם?
(אמר להם) (תהילים כט) "ה' למבול ישב" [אמר
להם]: וישב ה' מלך לעולם, כבר נשבע הקב"ה
שאינו מביא מבול לעולם, אמרו לו: מבול של
מים אינו מביא, אבל מבול של אש מביא? שנא':
(ישעיהו סו) "כי (הנה) באש ה' נשפט"! אמר להן:
כבר נשבע שאינו משחית כל בשר, ומה קול
ההמון הזה ששמענו? אמר להם: חמדה טובה
יש לו בבית גנזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד
דורות קודם שנברא העולם, וביקש ליתנה לבניו,
שנאמר: (תהילים כט) "ה' עוז לעמו יתן", [מיד]
פתחו כולם ואמרו: (תהילים כט) "ה' יברך את
עמו בשלום";

ר"א אומר: קריעת ים סוף שמע ובא, שנא':

(יהושע ה) "ויהי כשמוע כל מלכי האמורי", ואף
רחב הזונה אמרה לשלוחי יהושע: (יהושע ב) "כי
שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף".⁷⁶²

4. סוגיה פ' 117 במנחות מתייחסת לאמור במשנה שאין לאכול מהיבול החדש של חמשת מיני דגן
לפני הפסח, ואין לקצור לפני העומר, ואם נזרעו לפני פסח ונקלטו קודם לעומר, הקרבת העומר
בט"ז בניסן מתירה אותם באכילה, אע"פ שיבשילו לאחר זמן.
בשני התלמודים חולקים ר' יונה ור' יוסה בשאלה מה המשמעות של "קודם לעומר" בשני הקשרים
שונים: האחד ביחס לדברי המשנה "אם השרישו קודם לעומר", כאן זהים דבריהם בשני
התלמודים: לדעת ר' יונה פירושו קודם להבאת קרבן העומר ולדעת ר' יוסי קודם לקצירתו. לגבי
ההקשר השני שבו דעותיהם הפוכות, כל אחד מהתלמודים מיחס את דבריהם לעניין שונה: לפי
הירושלמי הם חולקים בשאלה "אם נטמא העומר חזר היחיד לאיסורו" שלדעת ר' יונה הכוונה
לאיסור שקדם לקצירה, ולדעת ר' יוסי לאיסור שקדם להבאת קרבן העומר; ולפי הבבלי הם
חולקים במשמעות "מלפני העומר" לר' יונה הכוונה קודם לקצירה, ולדעת ר' יוסי הכוונה קודם
להבאה.

⁷⁶¹ מגילה פ"א ה"י עב ע"ב (755/3)

⁷⁶² זבחים קטז ע"א.

מהלך הסוגיות בשני התלמודים שונה, ומה שנראה הוא שדבריהם שובצו בבבלי בהתאם למהלך הסוגיה וללא זיקה להקשר בהם נאמרו הדברים לפי גרסת הירושלמי. הסבר שיטותיהם בירושלמי קשה ונחלקו בו המפרשים⁷⁶³

"אם השרישו קודם לעומר"

[העומר מתיר]⁷⁶⁴

ר' יונה אמ': קודם להבאה,

ר' יוסי או': קודם לקצירה.

אמ' **ר' יונה**: הבאה מתרת להבאה,

קצירה מתרת לקצירה. אמ' **ר' יוסי**:

קצירה מתרת הבאה וקצירה. לפוס כן **ר'**

יוסי חווי בה:

קצר לרבים ונטמא חזר היחיד

לאיסור.

ר' יונה אמ': קודם לקצירה,

ר' יוסי אמ': קודם להבאה.⁷⁶⁵

"ולקצור לפני העומר"

מנא הני מילי? אמר **רבי יוחנן**: אתיא ראשית ראשית מחלה.

מאי קודם לעומר?

ר' יונה אמר: קודם קצירת העומר,

רבי יוסי בר זבדא אמר: קודם הבאת העומר.

תנן:⁷⁶⁶ אסורין בחדש לפני פסח ולקצור לפני העומר;

בשלמא למאן דאמר קודם הבאת העומר, היינו דלא קא עריב

להו ותני להו, אלא למ"ד קודם קצירת העומר, ליערבינהו

וליתנינהו: אסורין בחדש ולקצור לפני הפסח!

אלא אי איתמר אסיפא איתמר:

אם השרישו קודם לעומר - העומר מתיר;

מאי קודם לעומר?

רבי יונה אמר: קודם הבאת העומר,

רבי יוסי בר זבדא אומר: קודם קצירת העומר.⁷⁶⁷

5. בסוגיה 32 בתמורה, שתי הסוגיות, זו שבירושלמי שקלים וזו שבבבלי עניין בתמורה. **סוגית הירושלמי** היא בת ששה שלבים: א. ציטוט התוספתא ובה שתי גרסאות של דברי ר' שמעון, אם הפריש בהמה נקבה לקרבן המחייב דוקא זכר, באיזה מקרה תופסת התמורה, ובאיזה מקרה אינה תופסת. ב. ר' יוחנן מסביר את טעמו של ר' שמעון. ג. ר' יוחנן מוסיף טעם נוסף לשיטת ר' שמעון, ומביא את התוספתא בזבחים כסיוע. ד. טענת ר' יוחנן היא שר' שמעון בתוספתא בתמורה, ור' יהושע שהוא התנא קמא במשנת תמורה, הנם בדעה אחת, שאם הקדיש בהמה נקבה לעולה, אין גופה מתקדש אלא רק ערכה הכספי. ה. ציטוט המשך התוספתא בתמורה בה מתיחס רבי לדברי ר' שמעון, וסתם התלמוד מוסיף את המשתמע מדברי רבי. ו. סיכום הסוגיה על ידי ר' אבין בדור החמישי.

סוגית הבבלי היא בת אחד עשר שלבים: א. הסוגיה מתיחסת לדברי ר' שמעון במשנת תמורה. ב. שאלת ר' חייא בר אבא לר' יוחנן. ג. תשובת ר' יוחנן, המביא את התוספתא בזבחים כסיוע לדבריו. ד. שאלת סתם התלמוד הנתמכת על ידי התוספתא בבכורות. ה. ציטוט התוספתא בתמורה בשלמותה, (בעוד שבירושלמי חלקה הראשון הובא בתחילת הסוגיה וחלקה השני בשלב ה' של הסוגיה), וסתם התלמוד בוחן אפשרות להסיק את המשתמע מדברי רבי. ו. סתם התלמוד מביא את טעמו של ר' שמעון הזהה לטעם השני של ר' יוחנן בירושלמי. ז. דיון של סתם התלמוד הנסמך על משנה ממנחות. ח. ציטוט משנה משקלים כדי להשוות את דברי ר' יהושע שם לדבריו בתמורה.

⁷⁶³ יש המפרשים שלדעת ר' יונה הבאת העומר מתירה בדיעבד הבאת מנחות מהתבואה החדשה, ויש הסוברים שהבאת העומר אינה מתירה אלא את עצמה ולא דבר אחר.

⁷⁶⁴ חלה פ"א מ"א, מנחות פ"י מ"ז.

⁷⁶⁵ חלה פ"א ה"א נז ע"ג (313/33-39)

⁷⁶⁶ חלה פ"א מ"א, מנחות פ"י מ"ז

⁷⁶⁷ מנחות ע"ב.

ט. שאלת ר' חייא בר אבא לר' יוחנן. י. תשובת ר' יוחנן הזזה בתוכנה, אך לא בלשונה, לדבריו בירושלמי בשלב ד', ונסמכת על משנה בתרומה פ"ג. יא. סיכום הסוגיה.

בעוד שסוגית הירושלמי היא כולה מדברי ר' יוחנן זוהי הרצאת דברים שתכליתה לפרש את התוספתא והמשנה. ר' יוחנן דן בה תחילה בטעמיו של ר' שמעון בתוספתא, ובמשותף להם ולדברי ר' יהושע במשנה. הכרעת ההלכה על ידי רבי והדיוק בפסיקתו. סוגיה זו באה לידי ר' אבין בדור החמישי והוא מוסיף לה דברי סיכום.

לעומתה הסוגיה שבבבלי שגם היא כולה סוגיה ארץ ישראלית, ואין בה אפילו מימרה בבליית אחת, גם היא מושתתת על דברי ר' יוחנן, אך הפעם הם מובאים כשיח עם תלמידו ר' חייא בר אבא. בתוך השיח הזה שולבו על ידי סתם התלמוד משניות וברייתות שתכליתם להקשות או לבחון את השיח בין ר' יוחנן ותלמידו. התערבות זו של סתם התלמוד אף שכוללת כמעט בכל דברי ר' יוחנן שבסוגית הירושלמי, אף שלא תמיד צוין הדבר, אינה שומרת על מבנה הסוגיה שביירושלמי ונערכה בבבלי מחדש במבנה שונה.

נראה שהסוגיה שביירושלמי היא משלב מוקדם בחייו של ר' יוחנן בה הוא עוסק בפרשנות, ואילו הסוגיה שבבבלי בה הוא נושא ונותן עם תלמידו ר' חייא בר אבא, היא משלב מאוחר יותר. סוגיה זו שמקומה במסכת תמורה של הירושלמי שאיננה בידינו, השתמרה בבבלי, ואפשר שכל דברי סתם התלמוד שבבבלי גם הם כמו המימרות האמוראיות, מקורן בדיון הארץ ישראלי.

"ר"ש אומר תימכר שלא במום."

א"ל רב חייא בר אבין⁷⁷³ לר' יוחנן: מיגו דנחתא ליה קדושת

דמים - תיחות ליה נמי קדושת הגוף!

א"ל [ר' יוחנן]⁷⁷⁴: ר' שמעון לטעמיה, דאמר כל מידי דלא

חזי ליה לגופיה לא נחתא ליה קדושת הגוף;

דתניא, אשם בן שנה והביאו בן שנים, בן שנים והביאו בן

שנה - כשירה, ולא עלו לבעלים לשם חובה, ר' שמעון אומר:

כל עצמן אינן קדושים. והרי מחוסר זמן דלא חזי, וא"ר

שמעון: דקדוש! שאני מחוסר זמן - דחזי למחר.

אי הכי, אשם בן שנים והביאו בן שנה, הא חזי לשנה! אלא

היינו טעמא דר"ש במחוסר זמן: דיליף ליה מבכור;

כדתניא,⁷⁷⁵ ר' שמעון בן יהודה אמר משום רבי שמעון:

מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר, והרי הוא כבכור, מה בכור -

קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו, אף מחוסר זמן - קדוש

לפני זמנו, וקרב לאחר זמנו.

"הפריש נקיבה לעולתו ולפסחו

ולאשמו עושה תמורה, ר'

שמעון או': לעולתו עושה

תמורה, לפסחו ולאשמו אינו

עושה תמורה. ר' שמעון בן

יהודה או' משום ר' שמעון:

לעולתו ולפסחו ולאשמו אינו

עושה תמורה.⁷⁶⁸ אמ' ר'

יוחנן: טעמ' דר' שמעון, שכן

מצאנו נקיבה בעוף כשירה

לבוא עולה. [ו] אמ' ר' יוחנן:

טע' דר' שמעון, אם מין במינו

הוא חלוק עליו לא כל שכן מין

בשאינו מינו. אי-זהו מין במינו

שהוא חלוק עליו? כהדא

דתני: ⁷⁶⁹ "אשם בן שנה הביא

בן שנים יצא, בן שנים והביא

בן שלש לא יצא. אמ' ר' יוחנן:

ר' שמעון ור' יהושע שניהן

⁷⁶⁸ תוספתא תמורה פ"ב ה"ה (=פסחים פ"ט ה"ט): המפריש נקיבה לעולתו ולפסחו ולאשמו עושה תמורה ר' שמעון או' לעולתו עושה תמורה לפסחו ולאשמו אין עושה תמורה אין לך דבר שעושה תמורה אלא דבר הרועה ומסתאב אמ' ר' רואה אני דברי ר' שמעון בפסח שמהמקדיש פסח באו שלמי

⁷⁶⁹ תוספתא זבחים פ"א ה"ב: אשם בן שנה שהביאה בן שנים ובן שנים שהביאה בן שנה או ששחטו מחוסר זמן לבעלים תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה.

אמרו דבר אחד. כמה דר'
 יהושע אמר: ⁷⁷⁰ נקיבה לעולה
 לא קדשה אלא הקדש דמים,
 כן ר' שמעון אמר: נקיבה לעולה
 לא קדשה אלא הקדש דמים.
 אין תימר, קדשה הקדש גוף
 ירעו.
 "אמי ר' אני רואה את דברי ר'
 שמעון בפסח שמא הקדש פסח
 בא שלמים," ⁷⁷¹ ולא אראה את
 דברי ר' שמעון באשם שמא
 הקדש אשם בא עולה. אמר ר'
 אבין: אם הקדש פסח בא
 שלמים גופו קרב שלמים, אם
 הקדש אשם בא עולה אין גופו
 קרב עולה. מאי כדון? ההין
 אמר: הקדש דמים קדש, וההין
 אמר: הקדש גוף קדש. ⁷⁷²

ת"ר: ⁷⁷⁶ המקדיש נקבה לעולתו ולפסחו ולאשמו - עושה
 תמורה, רבי שמעון אומר לעולתו - עושה תמורה, לפסחו
 ולאשמו - אין עושה תמורה, שאין לך דבר עושה תמורה אלא
 הרועה להסתאב.
 אמר רבי: אין אני רואה דבריו של ר"ש בפסח - הואיל
 ומותר הפסח קרב שלמים.
 ולימא: אין אני רואה דבריו של ר' שמעון באשם - הואיל
 ומותר אשם קרב עולה! רבי סבר לה כרבנן, דאמרי מותרות
 לנדבת ציבור אזלי, ואין תמורה בצבור.
 קס"ד, היינו טעמא דר"ש גבי מפריש נקבה לעולתו: משום
 הכי עושה תמורה - דהאיכא שם עולה עליה גבי עולת העוף.
 אלא מעתה בכהן גדול שהפריש פרה לפרו - תיקדוש,
 דהאיכא פרת חטאת! קדשי בדק הבית הוא, וקדשי בדק
 הבית לא עבדי תמורה. יחיד שהפריש שעיר לשעירתו -
 תיקדוש, דהאיכא שעיר נשיא! אי נמי, נשיא שהפריש שעירה
 לשעירו - תיקדוש, דהא יחיד מפריש שעירה! הני תרי גופי
 נינהו. חטאו עד שלא נתמנו, כי מפריש שעיר לשעירתו -
 תיקדוש, דהא אילו חטא השתא - בר איתויי שעיר הוא! הא
 לא חטא - לא איחייב בשעיר. אי הכי, הכא נמי: הא לאו
 עולת העוף קמייתי! ר"ש סבר לה כר' אלעזר בן עזריה:
 דתנן, ⁷⁷⁷ "הרי עלי עולה - יביא כבש, ר"א בן עזריה אומר: או
 תור או בני יונה".
 תנן התם, ⁷⁷⁸ "המקדיש נכסיו והיה בהן בהמה ראויה לגבי
 מזבח, זכרים ונקבות; ר"א אומר: זכרים - ימכרו לצרכי

⁷⁷³ צ"ל: בר אבא. ראה אלבק, מבוא לתלמודים עמ' 284 הערה 240.

⁷⁷⁴ ההוספה שלי.

⁷⁷⁵ תוספתא בכורות פ"ז ה"ו: הכל נכנס לדיר להתעשר חוץ מן כלאים והטרפה דברי ר' אליעזר בן יהודה איש ברתותא
 שאמר משום ר' יהושע אמר ר' עקיבא אני שמעתי משמו אף יוצא דופן ומחוסר זמן והיתום אבל איזה הוא כלאים רחל
 שילדה מן גדי אפילו כבש ועז שילדה מן הכבש אפילו כמין גדי טרפה כמשמעה יוצא דופן כמשמעו אין פחות
 משמונת ימים ר' שמעון אומר מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר:

⁷⁷⁰ משנה תמורה פ"ג מ"ג: המפריש נקבה לעולה וילדה זכר ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו עולה רבי אליעזר
 אומר הוא עצמו יקרב עולה.

⁷⁷¹ המשך התוספתא בתמורה פ"ב ה"ה.

⁷⁷² שקלים פ"ד ה"ז מח ע"ב (617/14-30).

⁷⁷⁶ ציטוט מתוך התוספתא בתמורה פ"ב ה"ה (ראה לעיל הערה 768).

⁷⁷⁷ מנחות פ"ג מ"ו: הרי עלי עולה יביא כבש רבי אלעזר בן עזריה אומר או תור או בני יונה פירשתי מן הבקר ואיני יודע
 מה פירשתי יביא פר ועגל מן הבהמה ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל איל גדי וטלה פירשתי ואיני יודע מה פירשתי
 מוסיף עליהם תור ובן יונה:

עולות, ונקבות - ימכרו לצרכי שלמים, ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית. ר' יהושע אומר: זכרים עצמן יקרבו עולות, ונקבות ימכרו לצרכי שלמים, ויביא בדמיהן עולות, ושאר נכסים יפלו לבדק הבית."

<p>ל"א, א"ל ר' חייא בר אבא לרבי יוחנן: מדקאמר ר' יהושע זכרים עצמן יקרבו עולות - למימרא דקדושת הגוף אקדשינהו, אי הכי, נקבות אמאי ימכרו לצרכי שלמים? בעיא רעייה!</p>	<p>א"ל ר' חייא בר אבא לרבי יוחנן: לרבי יהושע דאמר זכרים עצמן יקרבו עולות, ונקבות היכי מקרבן שלמים הא מכח קדושה דחוייה קאתיין.</p>
<p>אמר ליה [ר' יוחנן]: רבי יהושע סבר לה כרבי שמעון, דאמר כל מידי דלא חזי ליה לגופיה - לא נחתא ליה קדושת הגוף; דתנן,⁷⁸⁰ "רבי שמעון אומר: תמכר שלא במוס" (ולא א"ר שמעון) [ואמרינן דטעמא דר"ש]⁷⁸¹ כיון דלא חזיא נקבה לאשם - לא נחתא ליה קדושת הגוף. אימור דא"ר שמעון גבי נקבה לאשם - (דף כ ע"ב) דליכא שם אשם על אמו, אבל גבי נקבה לעולה - דאיכא שם עולה על אמו, אפילו רבי שמעון מודה! ועוד, הא שמעינן ליה לר' שמעון לעולתו עושה תמורה!⁷⁸²</p>	<p>אמר ליה [ר' יוחנן]: רבי יהושע סבר לה כרבי שמעון, דאמר כל מידי דלא חזי ליה לגופיה - לא נחתא ליה קדושת הגוף; דתנן,⁷⁸⁰ "רבי שמעון אומר: תמכר שלא במוס" (ולא א"ר שמעון) [ואמרינן דטעמא דר"ש]⁷⁸¹ כיון דלא חזיא נקבה לאשם - לא נחתא ליה קדושת הגוף. אימור דא"ר שמעון גבי נקבה לאשם - (דף כ ע"ב) דליכא שם אשם על אמו, אבל גבי נקבה לעולה - דאיכא שם עולה על אמו, אפילו רבי שמעון מודה! ועוד, הא שמעינן ליה לר' שמעון לעולתו עושה תמורה!⁷⁸²</p>

⁷⁷⁸ שקלים פ"ד מ"ז: המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה לגבי המזבח זכרים ונקבות רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית רבי עקיבא אומר רואה אני את דברי רבי אליעזר מדברי ר' יהושע שר' אליעזר השוה את מדתו ור' יהושע חלק אמר רבי פפיס שמעתי כדברי שניהן שהמקדיש בפירוש כדברי ר' אליעזר והמקדיש סתם כדברי רבי יהושע:

⁷⁷⁹ ההוספה שלי.
⁷⁸⁰ תמורה פ"ג מ"ג: המפריש נקבה לעולה וילדה זכר ירעה עד שיתאבד וימכר ויביא בדמיו עולה רבי אליעזר אומר הוא עצמו יקרב עולה המפריש נקבה לאשם תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה אשם אם קרב אשמו יפלו דמיה לנדבה **רבי שמעון אומר תמכר שלא במוס** תמורת אשם ולד תמורתה וולדן וולדן עד סוף העולם ירעו עד שיתאבדו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה רבי אליעזר אומר ימותו ורבי אלעזר אומר יביא בדמיה עולות אשם שמתו בעליו ושכפרו בעליו ירעה עד שיתאבד וימכר ויפלו דמיו לנדבה רבי אליעזר אומר ימותו רבי אלעזר אומר יביא בדמיהן עולות:

⁷⁸¹ המחיקה וההוספה של מסורת הש"ס, אבל בכל כתבי היד הנוסח הוא כלפני התיקון.

⁷⁸² תמורה יט ע"ב

ב. מימרה של אמורא אחד הנמסרת בירושלמי על ידי שני תלמידים בגרסאות חלוקות.

נמצא בשתי סוגיות :

בסוגיה 3 בכריתות נשאלה שאלה : מדוע במשנה בסנהדרין נזכרים אוב וידעוני ובמשנה בכריתות נזכר אוב ולא נזכר ידעוני? בירושלמי ניתנה לכך תשובה על ידי רשב"ל, אבל היא הגיעה למסדר הירושלמי בשתי גרסאות שונות על ידי מוסרים שונים. גרסה אחת מקיסרי הנמסרת ע"י ר' חזקיה, וגרסה שנייה מטבריה הנמסרת על ידי ר' יסא. בבבלי גרסת ר' חזקיה נמסרת לא בשמו של רשב"ל אלא בשמו של ר' יוחנן, ורק גרסת ר' יסא נמסרת בשם רשב"ל, וכך מתקבלת בבבלי מחלוקת בין רשב"ל לבין ר' יוחנן, שאינה קיימת בירושלמי.

ולמה לא תנינן ידעוני בכריתות?	דהא פלוגתא דר' יוחנן ור"ל ; דתנו גבי (סנהדרין)
ר' חזקיה בשם ריש לקיש : מפני שנכללו כולם בלאו אחד "אל תפנו אל האבות" וגו'. ר' יסא בשם ריש לקיש : שהוא בלא תעשה שהוא בא מכח עשה. ⁷⁸⁵	[הנסקלין] בעל אוב וידעוני, וקשיא לן, ומ"ש גבי סקילות תני ידעוני וגבי כריתות לא תני ידעוני? א"ר יוחנן : הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו ; ונימא ידעוני ולא נימא בעל אוב! קסבר : הואיל ופתח הכתוב בבעל אוב, ור"ל אמר : הואיל ואין בו מעשה. ⁷⁸⁶

בסוגיה 20 בערכין הירושלמי מצטט את התוספתא בה ר' שמעון בן אלעזר אומר שהשיר מעכב את הקרבן ; והבבלי מצטט ברייתא בה ר' מאיר אומר שהשיר מעכב את הקרבן. בירושלמי ר' אבין מביא טעם אחד בשם ר' אלעזר המבוסס על פסוק בדברי הימים, וטעם אחר מובא ע"י ר' תנחומא בשם ר' אלעזר המבוסס על פסוק בתורה. הבבלי מצטט רק את הטעם השני בשם ר' אלעזר ומבסס אותו על הפסוק בתורה.

תני : ⁷⁸⁷ ר' שמעון בן אלעזר או' : כהנים ולויים ויש' ושיר מעכבין את הקרבן.	תנו רבנן : השיר מעכב את הקרבן, דברי רבי מאיר ; וחכמים אומרים : אינו מעכב.
ר' אבין בשם ר' אלעזר טע' דר' שמעון בן אלעזר "כל הקהל משתחוים" ⁷⁸⁸ אילו יש', "והשיר משורר" אילו הלויים, "וחצצרות מחצצרים" אילו הכהנים, "הכל עד לכלות העולה" הכל מעכבין את הקרבן.	מ"ט דר' מאיר ? <א"ר אלעזר>. ⁷⁹¹ דאמר קרא : "ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני יש" אלו הלויים, "לעבוד את עבודת בני יש' באהל

⁷⁸³ ההוספה שלי. ונראה לי שזו היא לישנא אחרינא אף שבכל כתבי היד לא צוין הדבר. כי זו היא תשובה חלופית לתשובתו הראשונה של ר' יוחנן והיא עונה ללישנא קמא של ר' חייא בר אבא בעוד שהלישנא קמא של ר' יוחנן עונה ללישנא אחרינא של ר' חייא בר אבא.

⁷⁸⁴ לפנינו הגרסה עושה תמורה כמו בלישנא קמא.

⁷⁸⁵ סנהדרין פ"ז ה"ז כה ע"ג (1305/12-1304/42)

⁷⁸⁶ כריתות ג ע"ב

⁷⁸⁷ תוספתא מנחות פ"ו הי"ד (כ"י וינה) : ר' שמעון בן אלעזר אומר כהנים ולויים וישיר מעכבין את הקרבן.

⁷⁸⁸ דברי הימים ב פכ"ט (כח) וְכָל הַקֹּהֵל מִשְׁתַּחֲוִים וְהַשִּׁיר מְשֻׁרָּר וְהַחֲצֹצְרוֹת מְחֲצֹצְרִים מְחֲצֹרִים הָכֹל עַד לְכָלוֹת הָעֹלָה :

⁷⁸⁹ במדבר פ"ח (יט) וְאַתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֵהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ :

ישראל... ולכפר על בני ישראל",
מה כפרה מעכבת, אף שירה
מעכבת.⁷⁹²

מועד" אילו הכהנים, "ולכפר על בני יש" זה
השיר, "ולא יהיה בבני יש' נגף בגשת בני ישראל
אל הקודש" אילו יש'.⁷⁹⁰

ג. מימרה שהפכה לשאלה:

בסוגיה 11 בערכין, נאמר במשנה שניתן ליהנות משער ראשה של אישה המוצאת להורג, בניגוד לבהמה המוצאת להורג שהיא אסורה בהנאה. בירושלמי מפרש ר' יוסי ב"ר חנינה שהמשנה מדברת לא בשערה הטבעי של האשה אלא בפאה הנכרית שלה. בירושלמי בגיטין מצוטטת המשנה בערכין עם פירושו של ר' יוסי ב"ר חנינה כדי להראות שדין המוצא להורג, כדין שכיב מרע שחייבים לבצע את צוואתו שבעל פה; ואילו בבבלי בערכין דוחה רב את האפשרות שמדובר בשער טבעי משום שהוא אסור בהנאה כיתר אבריו של המת, ולכן מסקנתו היא כדברי ר' יוסי ב"ר חנינה שמדובר בפאה הנכרית שלה. הבבלי מצטט את דברי ר' יוסי ב"ר חנינה כשאלה: האם שיערן של נשים צדקניות, כלומר שאינן מוצאות להורג, האם הוא מותר בהנאה? בבבלי מתלבט רבא לאיזה מצב מתייחסת השאלה, ומסכם שמדובר בפאה נכרית.⁷⁹³ האם שאל ר' יוסי ב"ר חנינה את השאלה כפי שהיא מובאת בבבלי בסוגית ערכין? ספק רב, שהרי דבריו שבירושלמי נאמרו על משנת ערכין. סביר יותר לטעון שעצם התייחסותו לשאלת שימוש בשער הגיעה לבבלי, אך דבריו בענין לא הגיעו, ויחסו לו שאלה תמוהה, שנוקקו לעשות לה אוקימתא שגם היא תמוהה.

האשה שנהרגה וכו'.
ואמאי? איסורי הנאה נינהו! אמר **רב**: באומרת תנו שערי לבתי. אילו אמרה תנו ידי לבתי מי יהינן לה?
אמר **רב**: **בפאה נכרית**. טעמא דאמרה תנו, הא לא אמרה תנו - גופה הוא ומיתסר,
והא מיבעיא ליה **לר' יוסי בר' חנינא**, דבעי **ר' יוסי בר' חנינא**: **שער נשים צדקניות מהו?**
ואמר **רבא**: **בפאה נכרית** (לא)⁷⁹⁶ קמיבעיא ליה! כי קמיבעיא ליה **לר' יוסי בר' חנינא** - דתלי בסיכתא, הכא דמחבר בה, טעמא דאמרה תנו, הא לא אמרה תנו - גופה הוא ומיתסר.⁷⁹⁷

דתנינן תמן: ⁷⁹⁴ "האשה שנהרגה נהנין בשערה, בהמה שנהרגה אסורה בהנייה". **א"ר יוסי בר חנינה באומרת: תינתן כבינתי לבתי**.⁷⁹⁵

⁷⁹¹ כך בכ"י אוקספורד 370, לונדון, מינכן 95, ותיקן 120.

⁷⁹⁰ פסחים פ"ד ה"א ל ע"ג (516/39-517/1); תענית פ"ד ה"ב סז ע"ד (727/21-32).

⁷⁹² בבלי ערכין י"א ע"א.

⁷⁹³ ונראה ששאלת ריב"ז בבבלי אינה על פאה נכרית שהרי פאה של נהרגת שמותרת בהנאה כל שכן של צדיקה. ויש לכן לומר ששאלתו מתייחסת לשער טבעי, ושאלתו באה לאחר תגובת רב לשאלה אילו אמרה תנו ידי לבתי, וסובר ריב"ז שאין השער דומה ליד, לפי שדרך השער להגזיז מידי פעם מה שאין כן היד. אבל רבא לא ידע את דעת ריב"ז שבירושלמי ולכן פרשם כמתייחסים לפיאה נכרית. אולם רב נחמן התייחס לשאלה כדברי לוי שהמת אסור בהנאה וזה חל על שערן של נשים צדקניות.

⁷⁹⁴ ערכין פ"א מ"ד.

⁷⁹⁵ גיטין פ"ו ה"ה מח ע"א (1081/36-1082/5).

⁷⁹⁶ בכ"י מינכן, לונדון, אוקספורד, וויתקן 119: כי קמיבעיא ליה, ובכ"י ותיקן 120: קמיבעיא ליה.

⁷⁹⁷ ערכין ז' ע"ב.

ד. שאלה שהפכה למחלוקת הפוכה בין שני התלמודים

בסוגיה מב97 במנחות, בירושלמי שאלת ר' אלעזר לר' יוחנן בירושלמי הובאה בבבלי כמחלוקת ביניהם.

סוגית הירושלמי העוסקת במידות שהתורה נדרשת בהן, נזקקת לשאלה האם שני פרטים היוצאים מהכלל גם הם גורמים לחלוקת הכלל לפרטים כמו פרט אחד, כשברקע נמצא הפרט "לא תבערו אש ... ביום השבת" שיצא מכלל איסורי מלאכה בשבת, לחלק את איסורי השבת לפרטים ולחייב על כל פרט בנפרד.

הסוגיה הארץ ישראלית שלפנינו אינה נזכרת כלל בבבלי במסכת שבת, למרות ששם מתקיים הדיון העיקרי בנושא העקרוני. נראה שהדבר נובע מגלישת הדיון לסוגיה שעניינה בקדשים, שהייתה רחוקה מעיסוקם של אמוראי בבל.

כדי להשיב על השאלה מצטט הירושלמי את הספרא בו נאמר שאם העלה למזבח אחד הדברים המנויים שם, שהתורה לא אמרה שיש להעלותם למזבח, עובר בלא תעשה. המדרש לומד את כולם על ידי דיוק מהפסוק "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה" שמשמע מכך שכל דבר שחלק ממנו (כמו חלבים ואימורים) כבר הועלה למזבח להקטרה, אם העלה דבר נוסף מאותו קרבן, עובר על "בל תקטירו".

על כך שאל ר' אלעזר האם שתי הלחם המנויים גם הם ברשימה בספרא, שאין מעלים אותם למזבח, האם נלמד מכך שגם לכבש אין להעלותם? שהרי בהמשך נאמר בספרא, שמשום שכתוב בסוף העניין "ואל המזבח לא יעלו", שלכאורה זה משפט מיותר, שהרי כבר נאמר "לא תקטירו" והקטרה היא על המזבח, לומד הספרא מהיתור של הפסוק שגם אל הכבש לא יעלו. ואולי אין להעלותם בין לצרכי עבודת הקרבנות ובין שלא לצרכיהם? לכן נאמר "לריח ניחוח", ללמדנו שרק לצרכי הקרבן אין להעלותם.

השיב לו ר' יוחנן הואיל ונאמר בפסוק "תקריבו אותם", הרי זה בא למעט את אלו שלא נועדו למזבח, שאין איסור להעלותם לכבש. המסקנה לענין המידות היא, שרק מפני שכתוב "אותם" לא הוספנו את אלו שאינם מיועדים למזבח, לאסור את העלאתם לכבש; ואילו לא היה כתוב "אותם", היינו אומרים ששני פרטים כן גורמים לחלוקת הכלל, לחייב על כל פרט בנפרד.

סוגית הבבלי מצטטת את הספרא בנוסח זהה לזה שבירושלמי, וסתם התלמוד שואל הרי בספרא נאמר ששתי הלחם ולחם הפנים אינם מיועדים למזבח, מדוע אם כן נמנו ברשימת הספרא? ורב ששת מאשר שאכן אין מהם דבר שעולה למזבח. שאלה זו והתשובה עליה אף שאינם בירושלמי, משתמעים משאלת ר' אלעזר, שדבר זה ברור לו.

כאן מביא הבבלי סוגיה ארץ ישראלית בה חולקים ר' אלעזר ור' יוחנן בשאלה אם על העלאתם של אלה לכבש חייבים או לא? ובסוגיה זו נאמר, שר' יוחנן אמר שחייבים ור' אלעזר אמר שפטורים.

הגמרא מביאה את הסברו של ר' יוחנן המתבסס על האמור בספרא "ואל המזבח לא יעלו", והציטוט הוא של אותה פיסקה בספרא, שהייתה חלק משאלתו של ר' אלעזר בירושלמי. ונראה שהמגיה של הירושלמי בונציה הכיר את סוגית הבבלי, ולכן סבר שהנכון הוא שהברייתא מובאת על ידי ר' יוחנן, ולכן הוסיף, שלא בצדק, את המלים "אמר ליה" לפני הבאת פיסקה זו מהספרא.⁷⁹⁸ כהנמקה לדברי ר' אלעזר הביא הבבלי את תשובת ר' יוחנן לר' אלעזר בירושלמי, המצטטת את

⁷⁹⁸ כך מפרש הר"ש ליברמן בירושלמי כפשוטו, על אתר.

הפיסקה בספרא: "אותם" – רק שאור ודבש אסור להעלות לכבש כשם שאסור להעלותם למזבח, אבל אין איסור על העלאת שתי הלחם ולחם הפנים לכבש. גרסת ר' יוסי ב"ר בון בהמשך הירושלמי מחזקת גרסה זו.

שאלת ר' אלעזר ותשובת ר' יוחנן בירושלמי, הוצגה בבבלי כמחלוקת, שהתהפכה בה עמדת ר' יוחנן. גם פסקאות הספרא המובאות לסיוע על ידי ר' יוחנן ור' אלעזר, גם הן הפוכות מאשר בירושלמי. קיום הגרסה בירושלמי פעמיים, הן על ידי סתם הירושלמי והן בגרסת ר' יוסי ב"ר בון, מחזקת את הטענה שגרסת הירושלמי היא הנכונה.

נראה לכן לטעון, שמה שעבר מא"י לבבל זו עובדת קיומו של שיח בין ר' אלעזר ור' יוחנן בשאלת העלאת לכבש, ובהקשר עם דרשת הספרא, אך לא ידיעה של הפרטים. כתוצאה מכך בנה עורך הבבלי את הסוגיה כהבנתו בשונה מזו שבירושלמי, כדלהלן:

שני דברים שיצאו מן הכלל מהו שיחלוקו?	תנו רבנן: ⁸⁰⁵ מנין למעלה מבשר חטאת
נישמעינה מן הדא: מניין המעלה מבשר חטאת	ומבשר אשם, ומבשר קדשי הקדשים
ומבשר אשם ומבשר קדשי הקדשים ומבשר	ומקדשים קלים, וממותר העומר וממותר
קדשים קלים ומותר העומר ושתי הלחם ולחם	שתי הלחם, ומלחם הפנים ומשירי מנחות
הפנים ושירי מנחות ומן השאור ומן הדבש	שהוא בלא תעשה? ת"ל: (ויקרא ב') "כי כל
עובר בלא תעשה? ת"ל ⁷⁹⁹ "כי כל שאור וכל	שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה",
דבש לא תקטירו ממנו אשה לה" [הא כל שיש	כל שהוא ממנו לאישים הרי הוא בבל
ממנו לאישים הרי הוא ב"ב תקטירו"] ⁸⁰⁰	תקטירו. ושתי הלחם ולחם הפנים יש מהן
ר' אלעזר שאל לר' יוחנן: ויצאו שתי הלחם	לאישים? והתניא: ⁸⁰⁶ יצאו שתי הלחם ולחם
וילמדו על הקדשים לכבש. [אמ' ליה] ⁸⁰¹	הפנים שאין מהם לאישים! אמר רב ששת:
כהדא דתני: "המזבח", אין לי אלא המזבח,	אין מגופו לאישים.
ומניין לרבות את הכבש? ת"ל ("המזבחה")	איתמר: המעלה מכולם על גבי הכבש - רבי
["ואל המזבח לא יעלו". יכול לעבודה ושלא	יוחנן אמר: חייב, ר' אלעזר אמר: פטור.
לעבודה, תלמוד לומר "לריח ניחוח", לא	ר' יוחנן אמר חייב, דתניא: "המזבח" - אין
אמרתי אלא לעבודה.]	לי אלא מזבח, כבש מנין? תלמוד לומר:
אמ' ליה [ר' יוחנן] ⁸⁰² : "אותם" מיעוט, אלו	(ויקרא ב') "ואל המזבח לא יעלו לרצון".
חייבין עליהן לכבש, ואין שאר כל הקדשים	ור' אלעזר אמר פטור, מ"ט? דאמר קרא:
חייבין עליהן לכבש. מפני שכת' "אותם", הא	"שאור ודבש... קרבן ראשית תקריבו
אינו כת' "אותם" מלמדין. הדא אמרה: שני	אותם", "אותם" הוא דרבי לך כבש כמזבח,
דברים שיצאו מן הכלל {אין} ⁸⁰³ חולקין.	אבל מידי אחרינא לא. ⁸⁰⁷

⁷⁹⁹ ויקרא פ"ב (יא) כל המנחה אשר תקריבו ליקוק לא תעשה חמץ כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה': (יב) קרבן ראשית תקריבו אתם לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח:

⁸⁰⁰ אין בכ"י לידן, ונוסף בגליון בכ"י שאינו של הסופר וגם לא של המגיה.

⁸⁰¹ נוסף ע"י המגיה בונציה שלא לצורך. ראה ליברמן, ירושלמי כפשוטו, עמ' 130, שהעמיד על כך שלפנינו מחלוקת הפוכה.

⁸⁰² ההוספה שלי.

⁸⁰³ נוסף ע"י המגיה בונציה שלא לצורך. ראה ליברמן, ירושלמי כפשוטו, עמ' 133.

⁸⁰⁵ ספרא, דבורא דנדבה, פרשה יב (ו) ומנין המעלה מבשר חטאת ומבשר אשם ומבשר קדשי קדשים ומבשר קדשים קלין וממותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות והקטירים, מן השאור ומן הדבש עובר בלא תעשה ת"ל כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו אשה לה' הא כל שיש ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו. (ז) קרבן ראשית שיהא ראשית לכל המנחות וכך הוא אומר והקרבנתם מנחה חדשה לה' שתהא חדשה לכל המנחות אין לי אלא מנחת חטין

אמ' ר' חנניה בריה דר' הלל: לחלוק אינן חולקין, הא ללמד מלמדן. ר' יוסי ביר' בון לא אמ' כן, אלא ר' אלעזר שאל לר' יוחנן: ויצאו שתי הלחם וילמדו על כל הקדשים לכבש? אמ' ליה: "אותם" מיעוט, אלו חייבין עליהן לכבש, ואין שאר כל הקדשים חייבין עליהן לכבש. הדא אמרה: דבר אחד שיצא מן הכלל לצורך אינו חולק, ושלא לצורך חולק; ושני דברים שיצאו מן הכלל אינן חולקין.⁸⁰⁴

ה. מחלוקת שהפכה למימרה:

בסוגיה מד183 בזבחים, המחלוקת בירושלמי בין ר' יוחנן ור' חוניה דבית חוורן, הופכת בבבלי למסירה של ר' יוחנן בשם ר' נחוניא, ומעוררת ספק באמיתותה. הענין נדון בהרחבה במקבילה בבבלי סוכה.

שתי הסוגיות זו שבירושלמי וזו שבבבלי עוסקות בעניינים שונים, אולם שתיהן נזקקות לקבוצת ההלכות שנהגו בהם, ולא ידעו את מקורן. נחלקו בדבר הן התנאים והן האמוראים, והמסורות המגיעות לידינו בשני התלמודים אינן תואמות. בירושלמי שתי סוגיות מקבילות זהות בשביעית ובסוכה, ובבבלי שתי סוגיות, בזבחים סוגיה קצרה ובסוכה סוגיה מורחבת. מחלוקת התנאים והאמוראים הן כדלהלן:

בירושלמי, אבא שאול אומר: ערבה דבר תורה; ר' עקיבה אומר: ניסוך המים דבר תורה. דעות האמוראים חלוקות: ר' יסי בשם ר' יוחנן: ערבה הלכה למשה מסיני; ר' בא בר חייא בשם ר' יוחנן: ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני; ר' בא בר זבדי בשם ר' חוניה דבקעת חוורן: ערבה וניסוך המים ועשר נטיעות מיסוד הנביאים הראשונים.

בבבלי: דעת ר' עקיבא בלבד, שאמר ניסוך המים דאוריתא; ומסורת אמוראית אחת בלבד: ר' אסי אמר ר' יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת חורתן: עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני.

שיטת ר' עקיבה זהה בשני התלמודים, אלא שהדרשות עליהן הוא מתבסס שונות. הבסיס בירושלמי הוא מדרשת האותיות העודפות בקרבנות חג הסוכות: "בשיני ונסכיהם", בשישי ונסכיה", בשביעי "כמשפטם", מ"ם יו"ד מ"ם: מים". הבסיס בבבלי הוא מלשון הרבים "ונסכיה" - בשני

מנחת שעורין מנין וכשהוא אומר וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם אם אינו ענין למנחת חטין תנחו ענין למנחת שעורין. (ח) ומנין שיקדימו לבכורים תלמוד לומר בכורי קציר חטים אין לי אלא של חטין של שעורים מנין ת"ל אשר תזרע, אין לי אלא שיזרע עלה מאליו מנין ת"ל אשר בשדה, אין לי אלא שבשדה שבגג ושבחצר ושבחרבה מנין ת"ל בכורי כל אשר בארצם, ומנין שיקדימו לנסכין ולפירות האילן ת"ל בכורי מעשיך ואומר באספך את מעשיך מן השדה. (ט) יכול אם קדמן ד"א לא יקרבו ת"ל תקריבו, יכול אם לא קרבו בעצרת יקרבו לאחר עצרת ת"ל אותם יכול יביא היחיד כיוצא בהן נדבה ת"ל אותם, יכול לא יביא היחיד כיוצא בהן נדבה שכן אינו מביא כיוצא בהן חובה אבל יביא צבור כיוצא בהן נדבה שכן הוא מביא כיוצא בהן חובה ת"ל אותם, **המזבח אין לי אלא המזבח ומנין לרבות את הכבש ת"ל ואל המזבח לא יעלו** יכול לעבודה ושלא לעבודה ת"ל לריח ניחוח לא אמרתי אלא לעבודה.

⁸⁰⁶ ספרא, דבורא דנדבה, פרשה י (ה): יצאו מהן שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהן לאישים.

⁸⁰⁷ בבלי מנחות נז ע"ב.

⁸⁰⁴ ירושלמי שבת פ"ז ה"ב ט ע"ג (405/35-406/20)

ניסוחים הכתוב מדבר, אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין. זו דוגמא להעברה מרומזת של פסוק שפוענחה בכל תלמוד באופן שונה- ראה מה שכתבתי [עמ' 173](#) לעיל.

שתי מסורות בירושלמי לשיטת ר' יוחנן, האחת מתייחסת רק לערבה והשנייה לערבה ולניסוך המים, כהלכה למשה מסיני. בבבלי השתבשה המסירה ולתוך המסורת של דברי ר' יוחנן המצויה בירושלמי, הוכנס המשפט "משום ר' נחוניה וכו'", כדלהלן: **"רבי אסי אמר רבי יוחנן {משום רבי נחוניה איש בקעת בית חורתן} : עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים - הלכה למשה מסיני"**.

וכתוצאה מכך נעלמה מהבבלי דעתו של ר' יוחנן עצמו, כי נוצרה תמונת מצב שבה הוא מוסר את דעת ר' נחוניה איש בקעת חורתן שעשר נטיעות, ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני. ר' יוחנן מוסר בשם ר' נחוניה מימרה זו ומסירה נוספת בשביעית פ"ו,⁸⁰⁸ ור' בא בר זבדא מוסר בשמו גם הלכה בשביעית פ"ט.⁸⁰⁹ בבבלי סוכה דנים אמוראי א"י בשאלה אם העובדה שר' יוחנן מוסר את דברי ר' נחוניה איש בקעת חורתן, זה משום שהם מקובלים עליו, או שהוא מוסר את דבריו והוא חולק עליו. ר' יוחנן שואל את רשב"ל מי התיר לכהנים בעלי מומים להכנס ולהקיף את המזבח עם ערבות? שואלת הגמרא מה היא שאלת ר' יוחנן, הרי הוא אמר בשם ר' נחוניה שערבה הלכה למשה מסיני, ועל סמך זה הם נכנסים. כדי לערער על כך מובאית מחלוקת בין ר' יוחנן ורשב"ל בשאלה אם ערבה זה יסוד נביאים או מנהג נביאים, והגמרא מסיקה שר' יוחנן סובר שערבה היא יסוד נביאים, שכן ר' אבהו מוסר בשמו שערבה יסוד נביאים. ועדיין הגמרא חוזרת אל הדברים שאמר ר' יוחנן בשם ר' נחוניה, שערבה הלכה למשה מסיני. והתמיה בעינה עומדת, ובקשו לתרץ שמלכתחילה היתה זו הלכה למשה מסיני שנשתכחה, והנביאים יסדוה מחדש. אך גם זה מוטל בספק, משום שר' יוחנן אמר שלא נשתכחה תורה מגולי בבל, אם כך אי אפשר לטעון שנשתכחה וחזרו ויסדוה, ומסכם הבבלי שבמקדש מנהג הערבה הוא הלכה למשה מסיני, ומחוץ למקדש זהו מנהג נביאים.

כל הדיון הזה נובע מכך שדעתו של ר' יוחנן בענין נמסרה בצורה שמעוררת ספק. ברם, בירושלמי יש כאמור מסורת אחרת של דברי ר' חוניה דבקעת חוורן, הנמסרת על ידי ר' בא בר זבדי, לפיה ערבה וניסוך המים ועשר נטיעות מיסוד הנביאים הראשונים הם, דעה שאינה מוכרת לבבלי.

בעוד שהתנאים יחסו למנהגים הללו דבר תורה, האמוראים חלוקים בין הלכה למשה מסיני לבין מנהג שיסודו בנביאים הראשונים. בירושלמי המחלוקת היא בין ר' יוחנן, שלפי מסורות תלמידיו אמר שערבה הלכה למשה מסיני; לבין ר' נחוניה שסבר שזה מיסוד נביאים הראשונים. לבבלי לא ידועה המסורת של ר' בא בר זבדי בשם ר' נחוניה, ויש לו מסורת ששילבה בתוך דברי ר' יוחנן את דברי ר' נחוניה, וכך שינו את דברי ר' יוחנן. השינוי הזה גרם לשאלות שעלו, ובסופו של דבר אין לבבלי ידיעה ברורה מה דעתם של ר' יוחנן ור' נחוניה, כי לפניו מסורות משובשות של תלמידיהם.

אמר רב זביד משמיה דרבא : לולב דאורייתא - עבדין שבעה זכר למקדש. ערבה דרבנן - לא עבדין לה שבעה זכר למקדש. למאן? אילימא לאבא שאול - האמר "ערבי נחל" כתיב, שתיים - אחת	"רבי אלעזר אומר : אף המנסך מי החג [בחג] בחוץ". ⁸¹³ א"ר יוחנן משום	"עשר נטיעות" כול'. ⁸¹⁰ ר' זעירא ר' לא ר' יסא בשם ר' יוחנן : ערבה ה' למשה
--	--	---

⁸⁰⁸ שביעית פ"ו ה"א לו ע"ג (198/32) : אמר לון רבי יוחנן בשם רבי חוניה דברת חוורן נהגין כהניא מטיי עד דריי.
⁸⁰⁹ שביעית פ"ט ה"א לח ע"ג (209/4) : אמר רבי בא בר זבדא הורי רבי חוניה דמן חוורן בבית חוורן כהדה דרבי יודה.
⁸¹⁰ שביעית פ"א מ"ו : עשר נטיעות מפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה היו עשויות שורה ומוקפות עטרה אין חורשין להם אלא לצרכן :
⁸¹³ זבחים פ"ג מ"ו.

מסיני. ודלא כאבא
 שאול, דאבא שאול
 אמ': ערבה דבר
 תורה. "וערבי נחל"
 שתים, [חד] ערבה
 ללולב וערבה
 למקדש.⁸¹¹ ר' בא ר'
 חייא בשם ר' יוחנן:
 ערבה וניסוך המים
 הלי למשה מסיני.
 ודלא כר' עקיבה,
 דר' עקיבה אמ':
 ניסוך המים דבר
 תורה: בשיני
 "ונסכיהם", בשישי
 "ונסכיהם", בשביעי
 "כמשפטים", מ"ם
 יו"ד מ"ם: מים. ר'
 חייא בר אבא בעא
 קומי ר' יוחנן:
 ועכשיו למה הן
 חורשין בזקניות?
 אמ' ליה: בשעה
 שניתנה הלי כך
 ניתנה, שאם בקשו
 לחרוש יחרוש. ר'
 בא בר זבדי בשם ר'
 חוניה דב(ר)[קע]ת
 חוורן: ערבה וניסוך
 המים ועשר נטיעות
 מיסוד הנביאים
 הראשונים הם. מה
 ופליגי? ר' יוסי בירי
 בון בשם לוי: כך
 היתה הלי בידם

רבי מנחם יודפאה:
 רבי אלעזר בשיטת
 רבי עקיבא רבו
 אמרה, דאמר:
 ניסוך המים
 דאורייתא, דתניא,
 רבי עקיבא אומר
 (במדבר כט לא)
 "ונסכיה" - בשני
 ניסוכים הכתוב
 מדבר, אחד ניסוך
 המים ואחד ניסוך
 היין. אמר ליה ריש
 לקיש לר' יוחנן: אי
 מה להלן שלשת
 לוגין, אף כאן
 שלשת לוגין, והא
 ר"א מי החג
 קאמר! אי מה
 להלן בשאר ימות
 השנה, אף כאן
 בשאר ימות השנה,
 [ור"א] בחג קאמר!
 אישתמיטתיה הא
 דאמר רבי אסי,
 דאמר רבי אסי
 אמר רבי יוחנן
 משום רבי נחוניא
 איש בקעת בית
 חורתן: עשר
 נטיעות, ערבה,
 וניסוך המים -
 הלכה למשה
 מסיני.⁸¹⁴

ללולב ואחת למקדש. אי לרבנן -
 הלכתא גמירי לה. דאמר רבי אסי אמר
 רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת
 בית חורתן: עשר נטיעות, ערבה,
 וניסוך המים - הלכה למשה מסיני. -
 אלא אמר רב זביד משמיה דרבא: לולב
 דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין -
 עבדין ליה שבעה זכר למקדש, ערבה
 דלית לה עיקר מן התורה בגבולין - לא
 עבדין שבעה זכר למקדש, אמר ריש
 לקיש: כהנים בעלי מומין נכנסין בין
 האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה.
 אמר ליה רבי יוחנן: מי אמרה? - מי
 אמרה? הא איהו אמר, דאמר רבי אסי
 אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש
 בקעת בית חורתן: עשר נטיעות, ערבה,
 וניסוך המים הלכה למשה מסיני!
 אלא: מי אמרה בנטילה, דלמא
 בזקיפה? מי אמרה בבעלי מומין, דלמא
 בתמימים? אתמר: רבי יוחנן ורבי
 יהושע בן לוי, חד אמר: ערבה יסוד
 נביאים, וחד אמר: ערבה מנהג
 נביאים. תסתיים דרבי יוחנן הוא
 דאמר יסוד נביאים, דאמר רבי אבהו
 אמר רבי יוחנן: ערבה יסוד נביאים
 הוא, תסתיים. אמר ליה רבי זירא
 לרבי אבהו: מי אמר רבי יוחנן הכי?
 והאמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא
 איש בקעת בית חורתן: עשר נטיעות,
 ערבה, וניסוך המים הלכה למשה
 מסיני! "אשתומם כשעה חדא" ואמר:
 שכחום וחזרו ויסדום. ומי אמר רבי
 יוחנן הכי? והאמר רבי יוחנן: דלכון
 אמרי, דלהון היא! - לא קשיא; - כאן -
 במקדש, כאן - בגבולין.⁸¹⁵

⁸¹¹ ספרא, אמור, פרשה יב פרק טז: אבא שאול אומר ערבי נחל שתים ערבה ללולב וערבה למקדש.

⁸¹⁴ זבחים קי ע"ב.

⁸¹⁵ סוכה מד ע"א

ושכחוהו, ועמדו
השניים והסכימו על
דעת הראשונים.
ללמדך שכל דבר
שבית דין נותנין
נפשם עליו סופו
להתקיים בידם כמה
שני למשה מסיני.⁸¹²

ג. שאלה ותשובה שהפכו למימרה

בסוגיה כט31 בכריתות, בירושלמי נשאל ר' אבהו שאלה ומשיב עליה, ובבבלי הדברים מובאים כדברי ר' אבהו בשם ר' יוחנן.

<p>דא"ר אבהו א"ר יוחנן: (ויקרא י"ח) "שארה הנה זמה היא" - הכתוב עשן לכולן זמה אחת.⁸¹⁷</p>	<p>בעון קומי ר' אבהו: הבא על אשה וילדה בת וחזר ובא עליה, חייב עליה משום אשה ובתה ובת בתה ובת בנה? אמ' לון: "שארה הנה זמה היא", כולהם משום זימה.⁸¹⁶</p>
---	---

ד. שתי מסורות שהפכו לאחת

בסוגיה מג31 בזבחים, בשתי הסוגיות מצטטים אמוראי א"י את דברי ר' עקיבה שאמר שניסוך המים בחג הסוכות הוא "דבר תורה". בירושלמי בסוגיה המתארת את ניסוך המים במסכת סוכה, מובאים שתי מסורות האחת מקיסרי של ר' יוסי ב"ר חנינה בשם מנחם יותפיה, המסביר שהטקס של ניסוך המים נעשה בפומבי כדי לחזק את השיטה שבה צדד ר' עקיבה, שניסוך המים הוא דבר תורה. המסורת השניה מטבירה מצטטת סוגיה ממסכת זבחים הכוללת את המשנה ובה דברי ר' אלעזר בן שמוע שהמנסך מים בחג הסוכות מחוץ לעזרה חייב, כשם שחייבים על שחוטי חוץ; ובגמרא שעליה אמר ר' יוחנן שדברי ר' אלעזר בן שמוע במשנה הם בשיטת ר' עקיבה שסובר שניסוך המים הוא דבר תורה.

בבבלי מסורת אחת ובה ר' יוחנן אומר בשם ר' מנחם יודפאה שדברי ר' אלעזר בן שמוע הם בשיטת ר' עקיבה רבו.

נראה מכאן ששתי המסורות שעברו לבבל הפכו למסורת אחת, כי לא נתנו דעתם שלמרות שאין מחלוקת לגופו של עניין, יש כאן מסורות משתי ישיבות שונות בא"י.

<p>א"ר יוחנן משום רבי מנחם יודפאה: רבי אלעזר בשטת רבי עקיבא רבו אמרה, דאמר: ניסוך המים דאורייתא.⁸²⁰</p>	<p>אמ' ר' יוסי בן חנינה: כדי לעשות פומפי לדבר. יוסי בן חנינה בשם מנחם יותפיה: דר' עקיבה היא, דר' עקיבה אמ': ניסוך המים דבר תורה. תמן תנין: "ר' לעזר או': אף המנסך מים בחג בחוץ חייב". אמ' ר' יוחנן: כל שיטת ר' אלעזר כשיטת ר' עקיבה רבו. כמה</p>
--	--

⁸¹² שביעית פ"א ה"ו לג ע"ב (181/4) מקבילה סוכה פ"ד ה"א נד ע"ב (649/28).

⁸¹⁶ ירושלמי סנהדרין פ"ט ה"א כו ע"ד (1310/31)

⁸¹⁷ כריתות יד ע"ב

⁸¹⁸ זבחים פ"ג מ"ו: הקומץ והלבונה שהקריב את אחד מהן בחוץ חייב רבי אלעזר פוטר עד שיקריב את השני אחד בפנים ואחד בחוץ חייב שני בזיכי לבונה שהקריב את אחד מהן בחוץ חייב רבי אלעזר פוטר עד שיקריב את השני אחד

סוגיות ומימרות ארץ ישראליות מזמנים שונים

הדוגמאות שיובאו להלן כוללות מחד, את דבריהם של אמוראי א"י הראשונים המצויים בבבלי ואינם מצויים בירושלמי שבידינו, אך אולי היו מצויים בירושלמי קדשים, אילו נמצא בידינו. מאידך, בירושלמי מצויים דבריהם של אמוראי א"י המאוחרים הדנים באותם עניינים עצמם ואלו לא הגיעו לבבלי. ברם, דבריהם של אמוראי ארץ ישראל הראשונים, שהורדו לבבלי בראשית הדור הרביעי, השתמרו שם ובתוכם השתמרו חלק מדבריהם שחסרים בירושלמי שלנו, כולל דבריהם שנאמרו על משניות סדר קדשים. יש מסוגיות הירושלמי המאוחרות שעושות שימוש חלקי בסוגיות המוקדמות. סוגיות אלו הן מתקופות שונות, שהשתמרו בחיבורים שונים וניתן למיין לארבע קבוצות :

- א. סוגיות ארץ ישראליות קדומות המצויות בבבלי, ומאוחרות המצויות בירושלמי, ועוסקות באותו עניין.
- ב. מימרות ארץ ישראליות מוקדמות בבבלי, המצויות גם בירושלמי ונדונות בו ע"י אמוראים מאוחרים.
- ג. מימרות ארץ ישראליות מוקדמות שהשתמרו בבבלי בלבד וחלקן חסרות בירושלמי העוסק באותו עניין.
- ד. סוגיה מוצלבת.

להלן אביא דוגמא מכל קבוצה ומראה מקום ליתר המקרים הנמנים על אותה קבוצה.

- א. **סוגיות ארץ ישראליות קדומות בבבלי ומאוחרות בירושלמי העוסקות באותו עניין.**
- 13 סוגיות מוקדמות שעניינן בקדשים השתמרו בבבלי והן חסרות בירושלמי, כנראה בשל העדרו של סדר קדשים ; ואילו הסוגיה בירושלמי שהיא מאוחרת ועוסקת באותו עניין כבר לא הגיעה לבבלי. להלן דוגמא לכך :⁸²¹
- סוגיה מא95 במנחות עוסקת באיסור חמץ במנחות. הסוגיה בבבלי היא מהדור השני של אמוראי א"י בה דנים ריש לקיש ור' אפטוריקי ולא השתמרה בירושלמי. ואילו הסוגיה שבירושלמי היא סוגיה מאוחרת מהדור הרביעי והחמישי, ודנים בה ר' יעקב בר זבדי, ר' יוסה ור' מנא, עם ציטוטים מדברי חזקיה בן הדור הראשון בא"י, ומדברי רב חסדא בן הדור השלישי בבבלי, וסוגיה זו לא הגיעה לבבלי.

בפנים ואחד בחוץ חייב הזורק מקצת דמים בחוץ חייב רבי אלעזר אומר אף המנסך מי חג בחג בחוץ חייב רבי נחמיה אומר שירי הדם שהקריבן בחוץ חייב :

⁸²⁰ זבחים קי ע"ב

⁸¹⁹ סוכה פ"ד ה"ט נד ע"ג (651/29) המשך הסוגיה בירושלמי הובא לעיל בעמ' 207 בסוגיה מד183 בזבחים.

⁸²¹ לא הבאתי כאן את הסוגיות בהן הדיון של אמוראי א"י המאוחרים נמצא בהמשכן של רוב הסוגיות בירושלמי ואינם בבבלי כלל, אלו נידונו כבר בפרק השני של העבודה.

תני **חזקיה** "לא תשחט על חמץ דם זבחי", התורה קראת אותו זבחי. אמ' ר' **מנא** : אילולי דתניתה חזקיה מצינו דבר פסול וחייבין עליו חטאת. המחמץ את הפסולה, אית תניי תני : חייב ; אית תניי תני : פטור. אמ' **רב חסדא** : מאן דאמ' : חייב, בשנפסלה מחמת חימוצה ; מאן דאמ' : פטור, בשלא נפסלה מחמת חימוצה. הקטיר אימורין על חמץ, אית תניי תני : חייב ; אית תניי תני : פטור. מאן דאמ' : חייב, "דם" מכל מקום ; מאן דאמ' : פטור, "זבח", מה זביחה מיוחדת שהיא מעכבת הכפרה, יצאו הקטר אימורין שאינן מעכבין את הכפרה. מלק עוף על חמץ, אית תניי תני : חייב, אית תניי תני : פטור. מאן דאמ' : חייב, "דם" מכל מקום ; ומאן דאמ' : פטור, "זבח", יצא עוף שאינו זבח. ר' **יעקב בר זבדי** בעא קומי ר' **יוסה** : מאן דאמ' : חייב, ניחא. ! (כמה דתימר לעניין פטור).⁸²² מאן דאמ' : פטור, מה טע' ? אמ' **ליה** : למידין עונש מעונש ואין למידין עונש מפטור. **רבנין דקיסרין** בעיין : יכול המקבל והמהלך על חמץ יהא חייב, ת"ל "זבח", מה זביחה מיוחדת שחייבין עליה בחוץ, יצא המקבל והמהלך על חמץ שאין חייבין עליהן בחוץ. יכול המקטיר אימורין על חמץ יהא חייב ? ת"ל "וכפר", מה זריקה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה, יצאו הקטר אימורין שאינן מעכבין את הכפרה. ר' **יעקב בר זבדי** בעא קומי ר' **יוסה** : עד דאת דין לה לפטור, דונה לחיוב. יכול !המקבל והמהלך!⁸²³ על חמץ יהא פטור, ת"ל "זבח", מה זביחה מיוחדת שחייבין עליה בחוץ, אף אני ארבה הקטר אימורין שחייבין עליהן בחוץ. יכול !המקטיר אימורין!⁸²⁴ על חמץ יהא פטור, ת"ל "וכפר", מה זריקה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה, אף אני ארבה המקבל והמהלך שהן מעכבין את הכפרה.

גמ'. מנא הני מילי? אמר **ריש לקיש**, דאמר קרא : (ויקרא ו') "לא תאפה חמץ חלקם", אפי' חלקם לא תאפה חמץ. והאי להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדתניא :⁸²⁶ לא תאפה חמץ - מה ת"ל? והלא כבר נאמר : "לא תעשה חמץ"! לפי שנאמר : לא תעשה חמץ, יכול לא יהא חייב אלא אחת על כולם? ת"ל : "לא תאפה", אפי' בכלל היתה, למה יצאת? להקיש אליה, מה אפי' מיוחדת שהיא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה, אף אני אביא לישת' ועריכתה וכל מעשה יחידי שבה, לאיתויי קיטוף שהוא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה! אן מחלקם קאמרין. ואימא : כוליה להכי הוא דאתא! אם כן, לכתוב 'חלקם לא תאפה חמץ', מאי "לא תאפה חמץ חלקם"? שמעת מינה תרתי. ואימא : אפי' דפרט בה רחמנא ליחייב חדא, אינך ליחייב חדא אכולהו! משום דהוה דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. ואימא : לא תעשה - כלל, לא תאפה - פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, אפי' אין, מידי אחרינא לא! אמר **רבי אפטוריקי** :⁸²⁷ משום דהוי כלל ופרט המרוחקין זה מזה, וכל

⁸²² המחיקה מיותרת. ראה ליברמן, ירושלמי כפשוטו, עמ' 460.

⁸²³ צ"ל : "המקטיר אימורין" והוחלף עם ההמשך.

⁸²⁴ צ"ל : "המהלך והמקבל" והוחלף עם מה שלפניו.

⁸²⁶ ספרא, צו, פרשה ב פרק ג : "לא תאפה חמץ מה ת"ל לפי שנאמר לא תעשה חמץ, יכול לאו אחד על כולם ת"ל לא תאפה חמץ, אפי' בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה מה אפי' מיוחדת מעשה יחידי וחייבים עליה בפני עצמה, אף אני מרבה את לישתה ואת עריכתה ואת כל מעשה ומעשה (שחייב) שיש בה לחייב על [כל אחד ואחד] לאו בפני עצמו".

כלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין
אותן בכלל ופרט.⁸²⁸

אמ' ליה : דבר שוה בשניהן מלמד, דבר שאינו שוה
בשניהן אינו מלמד. "זבח" מה זביחה מיוחדת
שהיא מעכבת את הכפרה וחייבין עליה בחוץ, יצא
המקבל והמהלך שאין חייבין עליהן בחוץ, יצאו
הקטר אימורים שאינן מעכבות את הכפרה.⁸²⁵

סוגיה [11א](#) [338] בזבחים, דנה במקור החובה לשחוט את החטאת לשמה. בסוגית הבבלי לומד זאת
ר' זירא⁸²⁹ בן הדור השלישי, מפסוק המתיחס לחטאת נזיר "והקריב הכהן לפני ה' ועשה את
חטאתו ואת עולתו", שיהיו כל עשיותיו לשם חטאת, ודבריו לא השתמרו בירושלמי. בירושלמי
סוגיה מאוחרת, בה למד זאת ר' ירמיה, תלמידו של ר' זעירא, מחטאת מצורע; ובדור החמישי
מקשה ר' חנינה ומשיב לו ר' מנא שגם חטאת מצורע לומדים מחטאת רגילה (בלשון חז"ל: חטאת
חַלָּב), והדברים לא הגיעו לבבל.

סוגיה [35ח](#) [340] בזבחים, דנה בקידוש ידים ורגלים וטבילות של כהן גדול ביום הכיפורים. בסוגית
הבבלי שואל ר' אסי את ר' יוחנן האם חמש הטבילות ועשרה קידושי ידים ורגלים כמעכבים לפסול
את העבודה? ור' יוחנן משיב לו שהלבישה מעכבת ולא דבר אחר. בירושלמי סוגיה מאוחרת מהדור
הרביעי והחמישי המצטטת שורה של מימרות של ר' יוחנן הנוגעות כולן לענין קידוש ידים ורגלים
על ידי הכהן הגדול, ובתוך כך משולבת שאלת ר' אסי הנקרא בירושלמי ר' יוסה (חילוף שכיח)
ושאלתו מנוסחת בהתאמה לסוגיה בירושלמי, ותשובת ר' יוחנן היא שהלבישה מעכבת ואין קידוש
ידים ורגלים מעכב. כל יתר הדנים בסוגיה שבבבלי שהם אמוראי א"י מוקדמים אינם מובאים
בירושלמי. זו היא דוגמא לדברים שהשתמרו בתלמוד האחר וחסרים בתלמוד בו נאמרו במקורם.
סוגיה [8ג](#) [341] במנחות, עוסקת במחלוקת בין ר' יהושע לבין ר' אליעזר במשנה, בענין שיריים
שחסרו לפני הקטרת הקומץ. בסוגית הבבלי מחלוקת של ר' יוחנן ורשב"ל בדור השני של אמוראי
א"י, שלא השתמרה בירושלמי; ואילו בירושלמי מתייחסים ר' מנא ור' יוסי ב"ר בון בני הדור
החמישי לסתם התלמוד בירושלמי, הקרוב בתוכנו למחלוקת האמוראים שבבבלי, והדברים לא
הגיעו לבבל. שיטת ר' יוחנן בירושלמי היא, שבדיעבד אם זרק את הדם הורצה אף שהבשר אבד,
ואילו לפי הבבלי עמדתו היא שגם מלכתחילה מקטיר את הקומץ אם אבדו השיריים של המנחה.
בסוגיה [122ח](#) [341] במנחות, שני התלמודים עוסקים במשנה הדנה במנחות ששיריהן נאכלים על
ידי הכהנים. בבבלי נשאלת שאלה על אכילת שירי מנחת חוטא של כהנים, והתשובה ניתנת על ידי
חזקיה בן הדור הראשון בא"י; ואילו בירושלמי נשאלת השאלה לגבי מנחת סוטה, ותשובה זהה
ניתנת על ידי ר' זעירא בן הדור השלישי. האפשרות להשיב תשובה זהה נובעת מכך ששתי המנחות
הן חרבות.

בסוגיה [122ט](#) [342] במנחות, שתי הסוגיות עניינן במשנה המונה בין המנחות הנקמצות, מנחת
גוים, ושתייהן דנות באותה ברייתא. בבבלי מצוטט ר' יוחנן, בעוד שבירושלמי דנים בה ר' ירמיה, ר'
יוסי ור' יונה אמוראי א"י מהדור השלישי והרביעי.

⁸²⁷ לדעת אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 613, לא ידוע זמנו, אך נראה שהוא ארץ ישראלי מהדור השני. ראה בבא מציעא
ה' ע"א שם אביו של רבי אפטורקי הוא בן דורו של ר' חייא הגדול.

⁸²⁵ פסחים פ"ה ה"ד לב ע"ב (526/22-50)

⁸²⁸ מנחות נה ע"א.

⁸²⁹ בנוסח הדפוס ר' יונה אבל בכ"י מינכן ר' זירא.

בסוגיה [יב33](#) [344] בבכורות, הן הסוגיה בירושלמי והן הסוגיה בבבלי עוסקות בהסבר טעמים של התנאים, החולקים בשאלה אם ספק בכור מגיע לכהן ואם ספק לקט מגיע לעני. במקרים אלו ר' מאיר מחייב מתן המתנה גם במקרה של ספק, ור' יוסי פוטר. בבבלי מדובר בספק בכור, ושם ר' יוחנן מסביר את טעמו של ר' מאיר, ואילו בירושלמי במסכת פאה מסביר ר' אבא את שיטת ר' יוסי בבכורות, ודנים בדבריו ר' יונה ור' יוסי ור' מנא. גם בירושלמי גיטין הדיון של אמוראי א"י בדברי ר' יוסי הוא במשנת בכורות, בעניין ספק בכור, ושם ר' אבהו מסביר בשם ר' יוחנן את הנסיבות, ודנים בדבריו ר' אימי ור' זעירא.

בסוגיה [כז64](#) [346] בבכורות, הדיון בשני התלמודים דנים אמוראי א"י בשאלת הנאמנות על הטהרות. בירושלמי דנים בה אמוראים מהדור השלישי עד החמישי, בעוד שבבבלי דנים בה אמוראי א"י בני הדור השלישי שאינם משתתפים בדיון בסוגיה שבירושלמי. גם סוגיה [כז72](#) [348] בבכורות עוסקת בנאמנותם של אנשים שחשודים שלא לקיים כהלכה את דיני שביעית, תרומה וטהרה. השאלה הנתונה במחלוקת היא אם אדם החשוד על אחד מהם, חשוד גם על השניים האחרים? לפי סתם המשנה בבכורות (הגמרא מתלבטת למי ליחס משנה זו אם לר' מאיר או לר' יהודה) החשוד על השביעית חשוד על הכל. לדעת ר' יהודה החשוד על מכירת תרומה כחולין, חשוד על הכל. לדעת המשנה (המיוחסת ע"י ר' יוחנן לר' עקיבה) החשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות, והחשוד על המעשרות אינו חשוד על השביעית, אבל מי שחשוד על שניהם חשוד גם על הטהרות, ויש מי שחשוד על הטהרות אבל אינו חשוד על שביעית ומעשרות. בתוספתא דמאי אומר ר' מאיר שהחשוד על דבר אחד חשוד לכל התורה כולה.

הבבלי בנסינו לזהות את בעל המשנה הסתמית בבכורות, רצוף ספיקות. לפניו שתי גרסאות סותרות של רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן, ומחלוקת של ר' ירמיה ור' יונה תלמידי תלמידיו של ר' יוחנן, באשר לשאלה מי הם החכמים החולקים על סתם המשנה שהיא של ר' עקיבה, האם הכוונה לר' מאיר או לר' יהודה.

הסוגיה בירושלמי העוסקת בנאמנות היא במסכת דמאי ועוסקת בנאמנות למעשרות. היא מאוחרת יותר ודנים בה ר' יונה ור' יוסי בני הדור הרביעי, ור' חנינה בן הדור החמישי, ומצטטת מדברי אמוראים שקדמו להם. אין כאן סוגיות מקבילות אלא סוגיות שונות שמצטטות ברייתא דומה, לגבי מי שמקבל עליו נאמנות מוגבלת האם הוא נאמן.

בסוגיה [כט100](#) [349] בבכורות, הבבלי מונה את הקרח כבעל מום הפסול לעבוד במקדש. זו היא סוגיה מוקדמת בה מוסיף ר' יוחנן את זבי העין כבעלי מום הפסולים לעבודה. ואילו בסוגיה המאוחרת שבירושלמי שלא הגיעה לבבל, דנים בני הדורות השלישי עד הששי, ובה טוענת הגמרא שקרחת היא נוי לגבר, ולכן גם לא רואים אותה כמום אף לגבי אשה, כסיבה לביטול הנשואין, אם התנה בטרם שנשא אותה לאשה, שאין בה מום; או כעילה לגרשה ללא כתובה, אם לא התנה מראש שאין בה מום.

סוגיה [ז17](#) [349] בערכין מתיחסת למשנה בה מנויים הימים שאומרים בהם הלל. בירושלמי הדיון הוא של אמוראים בני הדור הרביעי והחמישי, ובבבלי הדברים נאמרים על ידי ר' יוחנן, ודבריו אלו אינם בסוגית הירושלמי.

בסוגיה [יב37](#) [350] בתמורה שתי הסוגיות מתיחסות למשנת תמורה. בירושלמי סוגיה מהדור השלישי והרביעי; ואילו בבבלי מובאים ונדונים דברי רשב"ל בן הדור השני, ודבריו אינם בסוגית הירושלמי אף שמקומם שם.

בסוגיה [יג37](#) [351] בתמורה, בבבלי מצוטטת המשנה מיומא ודברי ר' יוחנן ביחס אליה, ובירושלמי דנים במשנה אמוראים בני הדור החמישי, ודברי ר' יוחנן אינם מובאים שם.

ב. מימרות ארץ ישראליות מוקדמות בבבלי, המצויות גם בירושלמי ונדונות בו ע"י אמוראים מאוחרים. נמצא ב-3 הסוגיות דלהלן :

בסוגיה נא123 במנחות, שתי הסוגיות מתייחסות למשנת מנחות ושתיהן ארץ ישראליות, המצטטות את הספרא ודנות בו. הסוגיה בבבלי היא מהדור השלישי ומצטטת את דברי ר' יוחנן. בסוגיה בירושלמי דברי ר' יוחנן משמשים בסיס לדיון מתמשך בדורות השלישי עד החמישי.

תמן תנינן : "ר' שמעון או' : מנחת חוטא שלכהנים נקמצת, והקומץ קרב לעצמו והשיריים קריבין לעצמן". ⁸³⁰ ושניהן מקרא אחד דורשין : "והיתה לכהן כמנחה", רבנין אמרין : הרי היא כמנחת נדבתו, מה מנחת נדבתו קריבה בבלול ⁸³¹ אף זו קריבה בבלול ⁸³² ; ר' שמעון או' : הרי עשירית האיפה שלכהן כעשירית האיפה שליש, מה עשירית האיפה שליש נקמצת אף זו נקמצת. אי מה זו נאכלת אף זו נאכלת? ת"ל "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". אילין שיריים משם מה הן באין, משם קומץ משם שיריים? אין תימר, משום קומץ, אינו נותן בלילה ואינו נותן לאחר מיתה ואינו מחשב להן, ואין תימר, משום שיריים, נותן בלילה ונותן לאחר מיתה. מהו שיחשב להם? נישמענה מן הדא ר' שמעון בן אלעזר! ⁸³³ או' : הקומץ קרב לעצמו והשיריים מתפזרין על גבי הדשן. ר' יוחנן בעי : מה אנן קיימין, אם בדשן [שלמעלן] כבר אמ' ר' שמעון ; אלא אם אינו עניין לדשן שלמעלן תניהו עניין לדשן שלמטן. הדא אמרה, נותנס בלילה ונותנס לאחר	"ר"ש אומר : מנחת חוטא של כהנים" [וכו]. מנה"מ? דת"ר : ⁸³⁵ "והיתה לכהן כמנחה" - שתהא עבודתה כשרה בו ; אתה אומר : שתהא עבודתה כשרה בו, או אינו אלא להתיר מנחת חוטא של כהנים? ומה אני מקיים "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל"? מנחת נדבתו, אבל חובתו תהא נאכלת? תלמוד לומר : "והיתה לכהן כמנחה", מקיש חובתו לנדבתו, מה נדבתו אינה נאכלת, אף חובתו אינה נאכלת ; אמר רבי שמעון : וכי נאמר והיתה לכהן כמנחתו? והלא לא נאמר אלא כמנחה! אלא להקיש מנחת חוטא של כהנים כמנחת חוטא של ישראל, מה מנחת חוטא של ישראל נקמצת, אף מנחת חוטא של כהנים נקמצת ; אי מה מנחת חוטא של ישראל נקמצת ושיריה נאכלין, אף מנחת חוטא של כהנים נקמצת ושיריה נאכלין? ת"ל : "לכהן כמנחה", לכהן כמנחה ולא לאשים כמנחה, הא כיצד? קומץ קרב בעצמו ושיריים קריבין בעצמן. הא שתהא עבודתה כשרה בו מהכא נפקא?
--	--

⁸³⁰ מנחות פ"ו מ"א.

⁸³¹ בכ"ר : בכלל, ובדפוס זיטומיר בכלול.

⁸³² בכ"ר : בכלל, ובדפוס זיטומיר בכלול.

⁸³³ בתוספתא מנחות פ"ח ה"א : 'ר' אלעזר ב"ר שמעון'.

⁸³⁵ ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה (יא) והיתה לכהן כמנחה שתהא עבודת מנחה של כהן שלו או אינו אומר אלא להתיר עשירית האיפה של כהן, מה אני מקיים וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל מנחת נדבתו אבל עשירית האיפה שלו תאכל, ת"ל לכהן כמנחה, הרי היא לכהן כמנחת נדבתו, מה מנחת נדבתו אינה נאכלת, אף עשירית האיפה אינה נאכלת, רבי שמעון אומר והיתה לכהן כמנחה הרי עשירית האיפה של כהן כעשירית האיפה של ישראל, מה עשירית האיפה של ישראל נקמצת, אף זו נקמצת, הקומץ קרב בעצמו והשיריים קריבים בעצמם.

מיתה ומחשב להן. אמ' ר' יוסי ביר' בון:
 אינו מחשב להן, שלא הוכשרו לא לאכילת
 אדם ולא לאכילת מזבח. ר' בא בר ממל
 בעי: הך ר' אלעזר ביר' שמעון בשיטת אביו
 או בשיטת חכמים? אין בשיטת אביו, יקרב
 למעלן; אין בשיטת חכמי, לא יקמוץ.
 בשיטת אביו הוא, ר' שמעון או': הרי
 עשירית האיפה שלכהן כעשירית האיפה
 שלישי, מה עשירית האיפה שלישי נקמצת,
 אף זו נקמצת. אי מה זו נאכלת, אף זו
 נאכלת? ת"ל "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא
 תאכל". ותהא כליל? (ו)[ל]לא תאכל"
 היקשתי, לא הקשתי ל"כליל תקטור".
 אמ' ר' יוסי: ראה רבו דעתו שלר' אלעזר
 ביר' שמעון ושנה כיוצא בו. ר' בא בר כהן
 בעי קומי ר' יוסי: ולמה לי כר' לעזר ביר'
 שמעון, אפי' כר' שמעון אביו. אמ' ליה:
 [א]יכול בראש המזבח, [ו]אין שריפה בראש
 המזבח. התיב ר' חנינה קומי ר' מנא: והא
 תני ר' חייה ופליג, ליקרב כליל אינה יכולה
 מפני שותפותה שלאשה, להיאכל אינה יכולה
 מפני שותפותו שלאיש. אמ' ליה: ר' (או')
 ראה דעתו שלר' אלעזר ביר' שמעון, ור'
 חייה רובה ראה דעתו שלר' שמעון אביו.⁸³⁴

מהתם נפקא: מנין לכהן שבא ומקריב
 קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה? ת"ל:
 "ובא בכל אות נפשו ושרת!"
 אי מהתם, הוה אמינא: ה"מ דבר שאין בא
 על חטא, אבל דבר שבא על חטא אימא לא.
 והא נמי מהכא נפקא? מהתם נפקא: "וכפר
 הכהן על הנפש השוגגת בחטאה בשגגה" -
 מלמד שהכהן מתכפר על ידי עצמו!
 אי מההוא, הוה אמינא הני מילי בשוגג,
 אבל במזיד לא, קמ"ל.
 במזיד היכי משכחת לה? בזדון שבועה.
 תניא אידך,⁸³⁶ ר"ש אומר: מנחת חוטא של
 כהנים נקמצת, והקומץ קרב בפני עצמו
 והשירים קריבין בפני עצמן; ר"א בר"ש
 אומר: הקומץ קרב בעצמו, והשירים
 מתפזרין על בית הדשן.
 א"ר חייא בר אבא: הוי בה רבי יוחנן, בית
 הדשן דהיכא? אי דלמעלה, היינו אבוא! אי
 דלמטה, יש לך דבר שקרב למטה?
 א"ל רבי אבא: דלמא לאיבוד.
 אחיכו עליה, וכי יש לך דבר שקרב לאיבוד?
 תני אבוא דרבי אבין: "כל מנחת כהן כליל
 תהיה לא תאכל" - לאכילה הקשתי ולא
 לדבר אחר.⁸³⁷

סוגיה [20ט](#) [352] בערכין דנה במקורה של ההלכה ששירה מעכבת את הקרבן. בבבלי מצוטט ר'
 אלעזר, ואילו בירושלמי דברי ר' אלעזר מובאים על ידי אמוראים בני הדור השלישי והחמישי,
 כאשר האחרון מצטט את דברי ר' אלעזר כפי שהם בבבלי.
 בסוגיה [כא65](#) [353] בתמורה רבו סוגי החילופין. אף ששתי הסוגיות זו שבירושלמי וזו שבבבלי
 עוסקות במחלוקת שבין ר' שמעון וחכמים בשאלה האם הצורך בהעמדה והערכה חל מלכתחילה
 הן על קדשי מזבח והן על קדשי בדק הבית, או רק על קדשי מזבח. השאלה בבבלי נוגעת לבהמות
 כשרות, שהן בעלות מום, בעוד ששאלת הירושלמי נוגעת לחיות טהורות.
 הסוגיה הארץ ישראלית שבבבלי היא בת שני שלבים, בשלב הראשון חולקים ר' יוחנן וריש לקיש
 והבבלי מרחיב את המחלוקת ומדמה משא ומתן שכביכול התנהל ביניהם, כפי שהדבר ניכר

⁸³⁴ סוטה פ"ג ה"ו יט ע"א (922/4-35)

⁸³⁶ תוספתא מנחות פ"ח ה"ג: "שתי הלחם ולחם הפנים נאכלות אבל לא נקמצות מנחת כהן גדול מנחת כהן משיח ומנחת נסכים לא נאכלות ולא נקמצות רבי שמעון אומר מנחת חוטא של כהנים נקמצות. ה"ד: הקומץ קרב לעצמו ושירים קריבין לעצמן ר' אלעזר בר' שמעון אומר הקומץ קרב בעצמו והשירים מתפזרין על גבי הדשן".
⁸³⁷ מנחות עג ע"ב.

מהניסוח "אמר לך ר"פ" ולא "אמר ר"פ". בשלב השני מתקיים דיון ישיר בין ר' זירא ור' ירמיה בדור השלישי.

הסוגיה בירושלמי כוללת שאלה אחת של ר' ירמיה ותשובת ר' זעירא הדומה לזו שבבבלי, ומשתתפים בה אמוראים נוספים בני הדור השלישי הרביעי והחמישי; והיא כוללת ציטוט של דברי ר' יוחנן, ללא דברי ריש לקיש החולק עליו בבבלי.

ג. מימרות ארץ ישראליות מוקדמות בבבלי, וחלק מהן חסר בירושלמי, למרות שהן עוסקות באותו עניין, נמצאו בשלושת הסוגיות דלהלן:

בסוגיה לז72 בערכין נשמרה בבבלי הערת ר' יוחנן על הספרא, ואילו בירושלמי מובא הספרא בלא הערתו.

ת"ר: "בית" - אין לי אלא בית; מניין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות, ומגדלות, ושובכין, ובורות ושיחין ומערות? ת"ל: (ויקרא כ"ה) "אשר בעיר", יכול שאני מרבה אף השדות? ת"ל: "בית", דברי רבי יהודה; ר"מ אומר: "בית" - אין לי אלא בית; מניין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות, ומגדלות ושובכין, ובורות שיחין ומערות, ואפילו שדות, ת"ל: "אשר בעיר". ואלא הא כתיב "בית"!	"כל שהוא לפניו מן החומה הרי הוא כבתי ערי חומה חוץ מן השדות. ר' מאיר או: אף השדות". ⁸³⁸ מה טע' דרבנן? "וקם בית", אין לי אלא בית, מניין לרבות בתי בדין ובורות שיחין ומערות ומרחצאות ושובכות ומגדלות? יכול אף השדות? ת"ל "בית", מה בית שהוא מיוחד שהוא בית דירה, יצאו שדות שאינן בית דירה. מה טעמ' דר' מאיר? "וקם הבית", אין לי אלא בית, מניין לרבות בתי בדין בורות שיחין ומערות ומרחצאות ושובכות ומגדלות והשדות, ת"ל "אשר בעיר", "אשר לו חומה", פרט לבית הבנוי לחומה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון או: כותל החיצון הוא החומה. ר' יהודה דרש "אשר [לו] (ל)חומה". ר' שמעון דרש "אשר לא חומה". ⁸³⁹
--	---

בסוגיה [כט31](#) [355] בכריתות, מובאים בירושלמי דברי ר' אלעזר ודברי ר' יודה בן פזי בשם ר' יוחנן. ובבבלי מובאים דברי ר' אלעזר בשם ר' הושעיא, ואילו דברי ר' יוחנן לא הובאו כלל. בסוגיה [211](#) [356] בתמורה, בירושלמי שואל רשב"ל את ר' יוחנן מספר שאלות, ובתוכן השאלה מה הדין אם ניסך את היין על המזבח בלילה, והתשובה מסתמכת על ברייתא הדורשת את המילה

⁸³⁸ ערכין פ"ט מ"ה.

⁸³⁹ מעשרות פ"ג ה"י נא ע"א (276/49-277/9)

⁸⁴⁰ ערכין לב ע"א

"ונסכיה" להשוות את ניסוך המים בחג, לניסוך היין; שאם הקדים ניסוך היין לזבח כשר, כך גם אם הקדים ניסוך המים לתמיד של שחר כשר. אבל אם לא ניסך כל היום, עבר זמנו ואינו מנסך ביום שני של החג פעמיים. בבבלי אין זו שאלה, אלא רשב"ל מצטט דרשה דומה לדרשת הספרא על הפסוק "מנחתם ונסכיהם". הבבלי מכיר גם דעה אחרת, זו של ריב"ל שהושמעה על ידי ר' ירמיה והובאה לבבל על ידי רב דימי. הבבלי מיישב את הסתירה בין שתי הדעות על ידי אוקימתא לפיה יש הבדל בין נסכי זבח שניתנים רק ביום, לבין נסכים הבאים לעצמם, שאם נתנם בלילה כשר. דעתו של ריב"ל אינה מצויה בירושלמי שלפנינו, והשתמרה בבבלי בלבד.

ד. סוגיה אחת נמצאה מוצלבת, כדלהלן:

סוגיה כג61 במנחות עוסקת באופן כתיבתה של מזוזה. השאלה הנדונה היא האם ניתן לכתוב מזוזה באופן שבכל שורה יהיה מספר שונה של מלים, או שהיא צריכה להיות כתובה כספר תורה בעמוד ברוחב בעל רוחב אחיד? שני התלמודים מכירים בכך שאין הכתיבה חייבת להיות כספר תורה ומעלים אפשרויות שונות, ביניהן אפשרות של מבנה משולש שקודקדו למטה, כאשר בשורה העליונה שלוש מלים, מתחתיה שתי מלים ולמטה מילה אחת. הואיל והמזוזה מסתיימת במלים "כימי השמים על הארץ" הרי שבשורה האחרונה נכתבות המלים "על-הארץ" שנחשבות כמילה אחת, כך:

"למען ירבו ימיכם וימי בניכם

על-האדמה אשר נשבע ה'

לאבתיכם לתת להם

כימי השמים

על-הארץ"

בירושלמי מצטט ר' אבא את דברי רב יהודה, ור' זעירא את דברי רב חסדא, בשם אשיין בר נדבה או בשם רב חננאל; ובבבלי מצטט ר' זעירא את רב חננאל וגם מובאים שם דברי ר' יוחנן על ידי הנחותא רבה בר בר חנה, שדבריו אינם בירושלמי לפנינו, ולכולם אותו הסבר, בניסוחים שונים. ר' זעירא הוא המעביר העיקרי של ההלכות הבבליות העוסקות בתפילין ומזוזה לא"י. ורבה בר בר חנה מעביר את תורת א"י בענין זה לבבל. בדרך זו שימש כל תלמוד גיבוי למשנהו, לדברים שאולי אבדו במקומם המקורי והשתמרו דוקא בתלמוד האחר.

ר' בא בשם רב יהודה: היה עשוי כחצי חליטה ⁸⁴¹ , שורה העליונה שיש למטה הימינה שתיים צריך שיהא בה שלש תיביות, האמצעית שתיים, התחתונה אפילו "על הארץ" ⁸⁴² . ר' זעורה בשם רב חסדא: היה עשוי כמין סימפון ⁸⁴³ , שורה העליונה	אמר ר' זעירא ⁸⁴² אמר רב חננאל אמר רב: מזוזה שכתבה שתיים שתיים - כשרה. איבעיא להו: שתיים ושלש ואחת, מהו? אמר רב נחמן בר יצחק: כל שכן שעשאה כשירה. מיתבי: עשאה כשירה, או שירה כמותה - פסולה! כי תניא ההיא בס"ת.
---	--

⁸⁴¹ פני משה פרש: שמתחם למזוזה שלא יכתוב רחב למעלה וצר למטה. וקרנן העדה פרש: שכתב כל פרשת המזוזה בחצי עיגולים כגלדי בצל.

⁸⁴² גליון אפרים פרש: שאע"פ שיש מקף ביניהם אינם נחשבים למלה אחת אלא לשניים.

⁸⁴³ פני משה פרש: כקנה מתפצל באמצע ושני ראשיה מכאן ומכאן שלמים. וקרנן העדה פרש: באלכסון כעין שלש זוית (=משולש).

⁸⁴⁵ לדעתי צ"ל גם כאן להיות זעירא כמו למעלה, לפי שר' זעירי היה בדור הראשון ורב חננאל בדור השני ור' זעירא בדור השלישי.

שיש למטה שתיים שלש תיביות, התחתונה שתיים, והאמצעית איני יודע. ר' ירמיה אמ' לה ר' זעורה בשם רב חסדא. ר' יונה ור' יוסה תריהון אמרין: ר' זעורה בשם אשיין בר נדבה. חבריא אמ': ר' זעורה בשם רב חננאל: אם היתה הדיו יוצאה מבין הנקבים פסול. כיצד הוא עושה? לוחכה בלשונו והיא עומדת.⁸⁴⁴

אתמר נמי: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מזוזה שעשאה שתיים ושלש ואחת - כשרה, ובלבד שלא יעשנה כקובה⁸⁴⁶, ובלבד שלא יעשנה כזנב. אמר רב חסדא: על הארץ - בשיטה אחרונה; א"ד: בסוף שיטה, ואיכא דאמרי: בתחלת שיטה. מ"ד בסוף שיטה, (תהלים ק"ג) "כגובה שמים על הארץ"; ומ"ד בתחלת שיטה, כי היכי דמרחקא שמים מארץ.⁸⁴⁷

מימרות דומות בא"י ובבל אך אין כל תלות ביניהן.

עד כה עסקנו בהעברות של מימרות מהכא להכא, אבל יש גם 4 מימרות המצויות בשני התלמודים בשם אמוראים מקומיים, מבלי שתהיה השפעה ישירה ביניהם. נראה כי הם מעידים על קיומן של מסורות קדומות העוברות מדור לדור מבלי לציין את מקורן הראשון⁸⁴⁸ והן מועלות בכל תלמוד בנפרד על ידי אמורא מקומי, ומכאן ואילך מיוחסות לו.

סוגיה עט112 במנחות עוסקת בשאלה ממתני מותרת התבואה החדשה באכילה מאז החורבן, כשכבר לא מקריבים את העומר. בירושלמי אלו הם דברי חזקיה ובבבלי הם דברי רב ושמואל, ואולי שניהם באים ממקור אחד מר' חייא הגדול, אביו של חזקיה ורבו של רב.

<p>דאמ' ר' יונה בשם חזקיה: בשעת הקרבן הקרבן מתיר, שלא בשעת הקרבן היום מתיר.⁸⁴⁹</p>	<p>רב ושמואל דאמרי תרוייהו: בזמן שבת המקדש קיים - עומר מתיר, בזמן שאין בית המקדש קיים - האיר מזרח מתיר.⁸⁵⁰</p>
---	---

סוגיה [לז117](#) [357] בבכורות מתיחסת לדברי התוספתא⁸⁵¹ בה נאמר שבת לוי שנשבתה או שנבעלה בעילת זנות אוכלת מן המעשר. שני התלמודים סבורים שהתירו לה לאכול מהמעשר מפני שמניחים שהתעברה מישראל. בירושלמי אומר זאת ר' יוסי, ובבבלי אלו הם דברי מר בריה דרב יוסף. סביר להניח ששניהם כיוונו לאותו פתרון מבלי לדעת אחד על חברו. בסוגיה [כט60](#) [358] בערכין שני התלמודים לומדים מהפסוק "כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו".⁸⁵² ששדה חרם ניתן למשמר המשרת בראש השנה שלאחר היובל. בירושלמי מובא הפסוק על ידי ר' זעירא ובבבלי על ידי ר' חייא בר אבין. מסתבר שאין תלות ביניהם אלא ששניהם כיוונו לאותו פסוק.

⁸⁴⁴ מגילה פ"א ה"ח ע"ג (749/41-50)

⁸⁴⁶ פרש רש"י: כאהל רחב למטה וצר למעלה, ובעקבותיו הלכו הפוסקים. אבל נראה שהכוונה לקוביה.

⁸⁴⁷ מנחות לא ע"ב.

⁸⁴⁸ כדברי ר' יעקב בר אידי לר' יוחנן בשקלים פ"ב ה"ה מז ע"א (610/25): "וכי כל דיבור ודיבור שהיה יהושע יושב ודורש היה אומר כך אמר משה אלא יהושע יושב ודורש ויודעין שהתורה של משה היא אף אתה אלעזר יושב ודורש הכל יודעין שתורה שלך."

⁸⁴⁹ ירושלמי חלה פ"א ה"א נז ע"ב (312/45-313/29).

⁸⁵⁰ מנחות סח ע"א.

⁸⁵¹ תוספתא, יבמות, פ"ח ה"ב.

⁸⁵² ויקרא פכ"ז (כא) והיה השדה בצאתו ביבל קדש לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו.

בסוגיה [לב358](#) [358] בכריתות שני התלמודים מצטטים את שאלת ר' עקיבה לר' אליעזר ומבררים מה היה הקושי של ר' עקיבה שבקש פתרונו מר' אליעזר רבו, כאשר שאל אותו: "העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד מהו"? שניהם מסבירים שהיה קשה לר' עקיבה אם חייב חטאת אחת על כולן, או חטאת על כל אחת ואחת. בירושלמי מציגים את הפתרון רב חסדא ורשב"ל, ובבבלי הפתרון מוצג על ידי רבה. אפשר שהפתרון ניתן על ידי רבה מסברתו הדומה לזו שבירושלמי, כי נוסח הבבלי הוא "אמר רבה: מסתברא".

ציטוט ע"י הנחותי

המסירה בע"פ של תורת א"י על ידי החכם היורד מא"י לבבל - הנחותא, היא בניסוח חופשי, ואינו מקפיד לצטט את המימרות בלשון שנאמרו, כי דבריו נמסרים כחלק מהמשא ומתן התלמודי שהוא מנהל עם אמוראי בבל. זהו חסרונו של מעביר חכם, לעומת יתרונו של משנן שאינו אמורא אלא סל מלא ספרים.⁸⁵³ רק ב-12 סוגיות בבבלי לסדר קדשים, מצטטים ארבעה נחותי את דברי רבותיהם מא"י. האמוראים הם, לפי סדר ירידתם לבבל: עולא - המוסר את תורת א"י בשלושה עניינים, רבה בר בר חנה - שמוסר ארבעה ציטוטים, רב דימי - שמוסר שלושה ציטוטים, ורב יצחק בר יוסף שירד לבבל בסוף הדור השלישי מוסר עניין אחד. מימרות רבות של חכמים אלו מצויות במסכתות המחקר, אולם אינם מצטטים בהם במפורש את דברי אמוראי ארץ ישראל, אלא אומרים דברים בשם עצמם, אף כי ודאי חלק מהדברים שאמרו, שמעום מפי רבותיהם שבארץ ישראל. מימרותיהם אלו של הנחותי נכללו בחלק הראשון של עבודתנו. להלן הציטוטים המובאים על ידי הנחותי בשם אמוראי ארץ ישראל:

עולא שירד לבבל בראשית הדור השלישי, מוסר את דברי אמוראי א"י המוקדמים, אם כי לא תמיד הוא מציין מי אמר את הדברים, ורק אנו שבידינו המקבילה שבירושלמי מזהים את בעל המימרה. בסוגיה [נא43](#) במסכת זבחים, בה דנו לעיל בהרחבה,⁸⁵⁴ מתאר עולא בלשון דרמטית את המחלוקת בין רשב"ל לחכמי הדרום, וכך נאמר שם: "אמר עולא, תקע להו ר"ל לדרומא" וכו'. אלא שלא זכר את פרטי הדברים וכך התפתחה בבבלי סוגיה מתפתלת, כתוצאה מאי דיוק במסירה. בסוגיה סא150 במנחות, מצטט עולא בניסוח שלו מחלוקת בין ר' יוחנן ורשב"ל, ודבריו נקטעו על ידי משא ומתן של אמוראי בבל המאוחרים, ששובץ לתוך דבריו. הסוגיה עוסקת בשאלת קדושתם של ביכורים שאינם משבעת המינים, אלא שעולא לא הדגיש את מילת המפתח, והבבלי נזקק לדברי ר' אלעזר בן פדת כדי לדעת שהמילה "מראשית" שבאה למעט, היא שורש המחלוקת. גם בתוך סוגית הירושלמי משולבת סוגיה משנית מאוחרת מהסוגיה העיקרית, כדלהלן:

<p>תנן התם:⁸⁵⁶ אין מביאין ביכורים חוץ משבעת המינים, ולא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים.</p> <p>אמר עולא: אם הביא לא קידש.</p> <p>יתיב רבה וקא אמר לה להא שמעתא. איתיביה רבי אחא בר אבא⁸⁵⁷ לרבה:⁸⁵⁸ "קרבן ראשית" - שתהא ראשית לכל המנחות,</p>	<p>"אין מביאין בכורים" כול'. [אלו] כת' "ולקחת מ ראשית כל פרי האדמה", הייתי או': כל הדברים יהו חייבין בביכורים, ת"ל "מראשית" ולא כל</p>
---	---

⁸⁵³ כמו שמצינו במגילה כח ע"ב: ההוא דהוי תני הלכתא סיפרא וספרי ותוספתא, ושכיב. אתו ואמרו ליה לרב נחמן: ליספדיה מר! - אמר: היכי נספדיה? הי צנא דמלי סיפרי דחסר!

⁸⁵⁴ ראה [עמ' 177](#) לעיל.

⁸⁵⁶ ביכורים פ"א מ"ג.

ראשית. אם "מראשית" ולא כל ראשית,

אין לך אלא חטים ושעורים בלבד, ת"ל
"פרי אדמתך", ריבה, וריבה את הכל.

נאמ' כאן "ארצך" ונאמ' כאן "ארץ"

חיטה ושעורה", מה "ארץ" שני להלן

בשבעת המינין הכת' מדבר, אף "ארץ"

שנאמ' כאן בשבעת המינין הכת' מדבר.

"זית שמן", זה אגורי. ר' אמי בשם ר' יוחנן: זה
אווריס. ולמה נקרא שמו אגורי. שהוא אגור

שמנו לתוכו וכל הזיתים מאבדין שמן. אמי ר'

חנינה: כל הזיתים הגשמים יורדין עליהן והן

פולטין את שמן וזה הגשמים יורדין עליו והוא
אגור שמנו לתוכו. "ודבש" אילו התמרים. יכול

דבש ממש. ר' תנחומא בשם ר' יצחק בר' לעזר:

כת' "וכפרץ הדבר הרבו בני יש' ראשית דגן

תירוש ויצהר ודבש". ודבש חייב במעשרות?

אלא אלו התמרים שהן חייבין במעשרות. ר'

ברכיה בשם ר' שמואל בר נחמן: ולמה כת'

"ארץ" "ארץ" שני פעמים? להודיעך שאין הבית

עומד אלא על שני דברים הללו. ולמה נכללו. ר'

יהודה בר' ור' שמואל בר נחמן: חד אמ':

לברכה, וחרנה אמ': לשיעורין. מאן דמר לברכה,

ניחא; מאן דמר לשיעורין, והתנין: בהרת

כגריס לית היא מימן, (כעד) שה מן השרץ, לית

היא מימן. פשיטא הדא מילתא: הפריש ביכורין

חוץ משבעת המינין לא קדשו. מה פליגין?

בתמרים שבהרים ובפירות שבעמקים.

ר' זעירא ר' יסא בשם ר' לעזר: לא

קדשה. ר' אילא בשם ר' אמי: אתפלגון

ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש. ר' יוחנן

אמ': לא קדשו, ר' שמעון בן לקיש אמ':

קדשו.⁸⁵⁵

וכן הוא אומר: (במדבר כ"ח) "בהקריבכם מנחה חדשה לה'

בשבעותיכם", אין לי אלא חדשה של חטים, חדשה של שעורים

מנין? תלמוד לומר: חדשה חדשה, אם אינו ענין לחדשה של

חיטין, תנהו ענין לחדשה של שעורים; ומנין שתהא קודמת

לביכורים? תלמוד לומר: (שמות ל"ד) "וחג שבעות תעשה לך

בכורי קציר חטים"; ואין לי אלא בכורי קציר חטים, קציר

שעורים מנין? ת"ל: (שמות כ"ג) "וחג הקציר בכורי מעשיך אשר

תזרע בשדה"; ואין לי אלא שתזרע, עלו מאלהין מנין? תלמוד

לומר: בשדה; ואין לי אלא בשדה, מנין לרבות שבג ושבחורבה

ושבעציץ ושבספינה? ת"ל: (במדבר י"ח) "בכורי כל אשר

בארצם"; מנין שתהא קודמת לנסכים ופירות האילן? נאמר כאן

בכורי מעשיך ונאמר להלן (שמות כ"ג) "באספך את מעשיך מן

השדה", מה להלן נסכים ופירות אילן, אף כאן נסכים ופירות

אילן; קתני מיהא: שבג שבחורבה שבעציץ ושבספינה! סיפא

אתאן למנחות. מתקיף לה רב אדא בר אבהו: אי הכי, היינו

דכתיב: (במדבר י"ח) "כל טהור בביתך יאכל אותו", ואי מנחות,

לזכרי כהונה הוא דמיתאכלן!

אמר רב משרשיא, תרי קראי כתיבי: (במדבר י"ח) "לך יהיה",

וכתיב: "כל טהור בביתך יאכל אותו", הא כיצד? כאן בביכורים,

כאן במנחות. רב אשי אמר: כוליה במנחות, וסיפא דקרא אתאן

ללחמי תודה.

בפלוגתא, ר' יוחנן אמר: אם הביא לא קדש; ריש

לקיש אמר: אם הביא קדש, נעשה ככחוש בקדשים.

בשלמא ריש לקיש כדאמר טעמא, אלא רבי יוחנן מאי

טעמא?

אמר רבי אלעזר: רבי יוחנן חזאי בחלום, מילתא

מעלייתא אמינא, אמר קרא: (דברים כ"ו) **"מראשית"**

- ולא כל ראשית, (דברים כ"ו) "מארצך" - ולא כל

ארצך.

וריש לקיש האי ארצך מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדתניא, **רבן גמליאל בר רבי אומר: נאמר**

כאן ארץ ונאמר להלן ארץ, מה להלן שבח ארץ, אף

כאן שבח ארץ.⁸⁵⁹

⁸⁵⁷ בעל שיטה מקובצת מגיה לרב אחא בר רב הונא, אבל בכל כתבי היד כפי שמצוין לעיל, אלא שאלבק טוען שזמנו אינו ידוע אולם מתוך המקורות הבאים נראה שהוא בן הדור השלישי ואפשר שהיה גם בא"י: ברכות כה ע"ב, שבת קיג ע"ב, כתובות מד ע"ב, קידושין פא ע"ב, עבודה זרה יט ע"ב, חולין מט ע"א.

⁸⁵⁸ ספרא, דבורא דנדבה, פרשה יב (ז) קרבן ראשית שיהא ראשית לכל המנחות וכך הוא אומר והקרבנתם מנחה חדשה לה' שתהא חדשה לכל המנחות אין לי אלא מנחת חיטין מנחת שעורין מנין וכשהוא אומר וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעותיכם אם אינו ענין למנחת חטין תנהו ענין למנחת שעורין. (ח) ומנין שיקדימו לבכורים תלמוד לומר בכורי קציר חטים אין לי אלא של חטין של שעורים מנין ת"ל אשר תזרע, אין לי אלא שיזרע עלה מאליו מנין ת"ל אשר בשדה, אין לי אלא שבשדה שבג ושבחצר ושבחורבה מנין ת"ל בכורי כל אשר בארצם, ומנין שיקדימו לנסכין ולפירות האילן ת"ל בכורי מעשיך ואומר באספך את מעשיך מן השדה.

⁸⁵⁵ ביכורים פ"א ה"ג סג ע"ד (350/19-351/5)

⁸⁵⁹ מנחות פד ע"א

בסוגיה 45 במסכת ערכין, מצטט עולא את דברי ר' יוחנן מבלי לציין מי הוא המקור לדבריו. דברי ר' יוחנן נמסרים בירושלמי בשתי מסורות שונות, האחת של ר' ירמיה והשנייה של ר' זעורא, כאשר גרסתו של עולא נובעת מדברי ר' יוחנן בגרסת ר' זעורא, העוסקת בחטאת.

ר' ירמיה בשם ר' יוחנן: אדם קובע על חברו קרבן נזיר שלא מדעתו, אבל אינו מפרישו אלא מדעתו.	דאמר עולא: לא חילקו בין חטאת לעולה, אלא שחטאת צריכה דעת
ר' זעורא בשם ר' יוחנן: אדם קובע על חברו חטאת חלב שלא מדעתו, [אבל אינו מפרישו אלא מדעתו]. ⁸⁶⁰	בשעת הפרשה, ועולה אין צריכה דעת בשעת הפרשה. ⁸⁶¹

רבה בר חנה שבא אחרי עולא ונדד ככל הנראה הלך ושוב פעמים רבות מביא חמשה ציטוטים: בסוגיה לט69 במסכת זבחים, מחלוקת בין ר' יוחנן ורשב"ל בשאלה למה מתייחס הכינוי "בירה". תוך שינוי הייחוס של הכינוי **ממגדל** (בנוי מאבן כנראה) **למקום**, כדי שלא יובן בטעות כמגדל עץ השכיח בבבלי ומשמש בדרך כלל יחד עם שידה ותיבה העשויים גם כן מעץ.

אמ' ר' יוחנן: מגדל היה עומד בהר-הבית והיה קרוי בירה. ר' שמעון בן לקיש אמ': כל הר-הבית קרוי בירה: "לעשות הכל ולבנות הבירה אשר הכינותי". ⁸⁶²	מאי בירה? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן : מקום יש בהר הבית ובירה שמו; ור"ל אמר: כל הבית כולו קרוי בירה, שנאמר (דברי הימים א כט) (ואל) "הבירה אשר הכינותי". ⁸⁶³
---	--

בסוגיה **כג61** במסכת מנחות, בבבלי מוסר רבה בר בר חנה את דברי ר' יוחנן. בירושלמי מובאים אותם דברים בניסוח שונה, ואינם אלא דברים הובאו לארץ מבבל ע"י ר' אבא בשם רב יהודה, וע"י ר' זעורה בשם רב חסדא. סוגיה זו נדונה לעיל עמ' 218:

ר' בא בשם רב יהודה: היה עשוי כחצי חליטה, שורה העליונה שיש למטה הימניה שתים צריך שיהא בה שלש תיביות, האמצעית שתים, התחתונה אפילו "על" הארץ". ר' זעורה בשם רב חסדא: היה עשוי כמין סימפון, שורה העליונה שיש למטה שתים שלש תיביות, התחתונה שתים, והאמצעית איני יודע. ⁸⁶⁴	אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מזוזה שעשאה שתים ושלש ואחת - כשרה, ובלבד שלא יעשנה כקובה, ובלבד שלא יעשנה כזנב. ⁸⁶⁵
---	--

בסוגיה פה118 במנחות, בבבלי מצטט רבה בר בר חנה את דברי ר' יוחנן המשווה את דברי ר' מאיר במשנת פאה, לגבי תבואה שאף שהביאה שליש, שקוצר ומאכיל לבהמתו מבלי להניח פאה, לדברי ר' שמעון במנחות. בירושלמי מובאים הדברים על ידי ר' זעירא בשם ר' אלעזר מבלי לציין ששמע זאת מר' יוחנן,⁸⁶⁶ והוא משווה בין ר' מאיר בפאה לר' יהודה בפאה.

ר' זעירא בשם ר' אלעזר: ר' מאיר ור' יהודה שניהם אמרו דבר אחד. כמה [דר' מאיר אמ': הקוצר לשחת מפסיק, כן ר' יהודה	"קוצר לשחת ומאכיל לבהמה".
	תנן התם: ואלו מפסיקין

⁸⁶⁰ פסחים פ"ח ה"א לה ע"ד (545/38-546/1)

⁸⁶¹ ערכין כא ע"א.

⁸⁶² פסחים פ"ז ה"ח לה ע"א (541/39)

⁸⁶³ זבחים קד ע"ב

⁸⁶⁴ מגילה פ"א ה"ח עא ע"ג (749/41-50)

⁸⁶⁵ מנחות לא ע"ב

⁸⁶⁶ לענין זה ראה מה שכתבתי לעיל **בהערה 699**

לפאה: הנחל והשלולית, ודרך
 היחיד ודרך הרבים, ושביל
 הרבים ושביל היחיד הקבוע
 בימות החמה ובימות הגשמים,
 והבור והניר וזרע אחר, וקוצר
 לשחת מפסיק, דברי רבי מאיר;
 וחכמים אומרים: אין מפסיק
 אלא א"כ חרש.
 אמר רבה בר בר חנה אמר ר'
 יוחנן: ר' מאיר בשיטת ר"ש
 אמרה, דאמר: יקצור ויאכיל
 אף משהביאה שלישי.⁸⁶⁸

אמ': הקוצר לשחת מפסיק. כמה (דר' יודה) דר' יודה אמ':
 חיוב בפיאה מפסיק, כן ר' מאיר או' חיוב בפיאה מפסיק. והא
 אשכחן דר' מאיר או': חיוב בפיאה מפסיק, כהדא דתני:
 אכלה גוביי קירסמוה נמלים שברתה הרוח או בהמה,
 {פטורה}, הכל מודין: אם חרש מפסיק, אם לא חרש אינו
 מפסיק. מני הכל מודין? לא ר' מאיר? אמ': מפני שהוא פטור
 פיאה, אבל אם היה חייב אפי' לא חרש מפסיק. כיו דתנינן
 תמן: "אמר ר' יודן: אימתי, בזמן שהתחיל עד שלא הביא
 שלישי", אבל אם הביא שלישי אסור לקצור. יקצור חייב
 בפיאה, ודבר שהוא חיוב פיאה מפסיק. ר' זעירא בעי: כמה דר'
 יודה אמ': התחיל עד שלא הביאה שלישי ואפי' הביאה שלישי
 פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפיאה, כן ר' מאיר אמ':
 התחיל עד שלא הביאה שלישי ואפי' הביאה שלישי פטור מן
 הלקט ומן השכחה ומן הפיאה.⁸⁶⁷

בסוגיה פ' 119 במסכת מנחות מצטט רבה בר בר חנה מימרה קצרה של ר' יוחנן ציטוט מדויק.
 אמר ר' יוחנן: אתיא דר' לעזר בר' שמעון
 כשיטת ר' עקיבה רבו שלאביו. דתנינן תמן:
 "כלל אמ' ר' עקיבה: כל מלאכה שאיפשר לה
 לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת, וכל
 מלאכה שאי אפשר לה להיעשות מערב שבת
 דוחה את השבת".⁸⁶⁹
 אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ר' אלעזר
 בר' שמעון בשיטת רבי עקיבא רבו של אביו
 אמרה;
 דתן, "כלל אמר ר' עקיבא: כל מלאכה
 שאפשר לו לעשותה מערב שבת - אינה דוחה
 את השבת".⁸⁷⁰

בסוגיה כח' 89 למסכת בכורות, הסוגיה בירושלמי למסכת נדה מבקשת לברר את טעמו של ר' מאיר
 שאמר שאם אשה ילדה כמין בהמה חיה ועוף, ספק זכר ספק נקבה, תשב לזכר ולנקבה שהם י"ד
 ימי טומאה כמו בלידת נקבה, וכ"ו ימי טהרה שהם יתרת הימים לפי לידת זכר, דהיינו ל"ג יום
 פחות שבעה ימים שישבה כימי טומאה עודפים כמו לנקבה. שני חכמים מביאים טעם לדברי ר'
 מאיר בשם ר' יוחנן, ר' יסא – מפני שמבטס הוא ישר, ואבא בר בר חנה – מפני שעניניהם בחזית
 הפנים. והגמרא מקשה ממשנת בכורות לפיה בכור בהמה שעניניו עגולים כשל אדם הרי זה מום.
 ומתריצים קושיה זו ר' יוסה ור' יוסי ב"ר בון בדור הרביעי והחמישי. ואילו בבבלי במסכת בכורות
 מקשים מהמשנה בנדה⁸⁷¹ ושם מסביר רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן, שר' מאיר מחייב את היולדת
 בימי טומאה וטהרה כאילו ילדה אדם, מפני שגלגל עינה של הבהמה הוא כשל אדם. וזהו טעם
 הסותר את טעמו בירושלמי נדה. והתירוץ של רב יוסף בבבלי הוא כתירוץ של ר' יוסי ב"ר בון
 בירושלמי, בשפה שונה ובניסוח מרומז בלבד.

⁸⁶⁷ פאה פ"ב ה"א טז ע"ד (88/22-36)

⁸⁶⁸ מנחות עא ע"ב

⁸⁶⁹ מגילה פ"ב ה"ו עג ע"ג (761/32-762/23)

⁸⁷⁰ מנחות עב ע"א

⁸⁷¹ זוהי סוגית מראה לסוגיתנו.

האם ר' יוחנן אמר את שני הדברים בפירוש? משמע שרבה בר בר חנה למד מפי ר' יוחנן גם מסכת נדה וגם מסכת בכורות. או שמא רבה בר בר חנה הוא זה שמסר בכל תלמוד הסבר שונה בשם ר' יוחנן. אנו נשארים בתחום הספק, מצב שעשוי להגרם על ידי מעביר אמורא ולא על ידי מסרן משנן שאינו אמורא.

<p>כל הן דתנינן "תשב לזכר ולנקיבה" י"ד טמאים וכ"ו טהורין נותנין עליה חומרי זכר וחומרי נקיבה הדא דתימר לביתה אבל לטהרות תשב לנקיבה אמר רבי חנינה בריה דרבי אבהו: טעמא דרבי מאיר מפני שכתוב בהן יצירה כאדם [בראשית ב ז] וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה. רבי אמי בעי: מפני שכתוב בהן יצירה בבהמה [שם יט] "וייצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה וכל עוף השמים" והא כתיב [עמוס ד יג] "כי הנה יוצר הרים ובורא רוח" מעתה הפילה דמות הר תהא טמאה לידה? שנייא היא שאין כתיב בהן יצירה מתחילת ברייתו של עולם. רבי יסא בשם רבי יוחנן: מפני שסוקרין לפנייהן כאדם אבא בר בר חנה בשם רבי יוחנן: מפני שמהלכין לפנייהן כאדם והתנינן: "שגלגל עינו (שלאדם) עגול כשלאדם" הוי מום הוא. אמ' ר' יוסי: מה תנינן: סוקרין, מה תנינן: מהלכין. מאי כדון? גלגלי אדם עגולין וגלגלי בהמה ארוכין. אמ' ר' יוסי ביר' בון: באדם לבן רבה על השחור ובבהמה שחור רבה על הלבן.</p>	<p>מומין אלו מנה וכו'. למימרא דלאו היינו אורחיה? ורמינהו: המפלת מין בהמה וחיה ועוף, בין טמאין בין טהורין, אם זכר - תשב לזכר, אם נקבה - תשב לנקבה, אינו ידוע - תשב לזכר ולנקבה דברי ר"מ. ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: מ"ט דר"מ - הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם! אמר רב יוסף: ל"ק, הא - באוכמא, הא - בחיורא.⁸⁷³</p>
--	--

רב דימי מוסר את תורת א"י בלשונו ובהתאמה לדיון הבבלי בסוגיה כג65 בבכורות, זו היא הרחבה של גזירה-שוה שלומד הספרא:⁸⁷⁴

<p>ר' אבא בר יעקב בשם ר' יוחנן: נאמ' כאן "לא יגאל" ונאמ' בחרמי כהנים "לא ימכר ולא יגאל", מה "לא יגאל" האמור בחרמי כהנים אינו לא נמכר ולא נגאל, אף "לא יגאל" האמור כאן אינו לא נמכר ולא נגאל.⁸⁷⁵</p>	<p>אמר רב דימי אמר רבי יוחנן: נאמר "לא יגאל" במעשר, ונאמר "ולא יגאל" בחרמים, מה להלן - מכירה עמו, אף כאן - מכירה עמו.⁸⁷⁶</p>
--	---

ובסוגיה לו 130 בבכורות, אם מת האב מוטלת האחריות לפדיון הבן על היורשים. בירושלמי נאמר רק: "אפילו לאחר מיתה"; ובבבלי נאמר במפורש שהיורשים חייבים לפדות את הבן:

<p>אמ' ר' זעורה: כהיא דר' יוחנן ור' יונתן תריהון אמרין: "כל בכור בניך תפדה", אפילו לאחר מיתה. והכא "לא יראו פני ריקם", אפילו לאחר מיתה.⁸⁷⁷</p>	<p>רב דימי א"ר יונתן: "וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם", מה להלן - יורשין חייבין, אף כאן - יורשין חייבין.⁸⁷⁸</p>
---	--

⁸⁷² נדה פ"ג ה"ב נ ע"ג (1443/4).

⁸⁷³ בכורות מ ע"א.

⁸⁷⁴ ספרא, בחוקותי, פרשה ח (ד): והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל בבכור הוא אומר לא יפדה נמכר הוא ובמעשר הוא אומר לא יגאל ואינו נמכר לא חי ולא שחוט ולא תם ולא בעל מום..

⁸⁷⁵ מעשר שני פ"א ה"ב נב ע"ג (286/25).

⁸⁷⁶ בכורות לב ע"א.

⁸⁷⁷ חגיגה פ"א ה"א עו ע"א (777/13-27).

אבל בסוגיה ט38/37 בזבחים. בירושלמי מימרה של חילפיי, ובבבלי רב דימי מצטט את דברי חילפיי, אותם שמע מר' יוחנן ולא מחילפיי עצמו, אלא שהפך את המימרה לשאלה. יתכן ששינוי כזה נובע מאינטונציה שאינה מועברת במדויק, הגורמת להבנת מימרה כשאלה. דבר זה קשה לקבוע.⁸⁷⁹

<p>חילפיי אמ': כשם שאין הלינה פוסלת בידים כך אין הלינה פוסלת בכיור.⁸⁸⁰</p>	<p>כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן, בעי אילפא: לדברי האומר אין לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים, מי כיור מהו שיפסלו?⁸⁸¹</p>
---	--

רב יצחק בר יוסף מספר בסוגיה כח63 במסכת מנחות בבבלי, איך היו המזוזות בבית רבי נראות. תיאורו זהה לתיאור שנמסר בירושלמי על ידי ר' ירמיה בשם ר' שמואל ב"ר יצחק, אלא שהוא מתרגם את דברי הירושלמי מעברית לארמית:

<p>ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק: בית מזוזתו שלר' היה עשוי כמין נגר.⁸⁸²</p>	<p>כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר: כולהו מזוזתא דבי רבי כמין נגר הוו עבידן.⁸⁸³</p>
---	---

נוכח מיעוט הסוגיות המצוטטות על ידי הנחותי, שיש להן מקבילות בירושלמי, אין מיון יכול ללמד על מאפייניהם. די במה שראינו מתיאור ההבאות של כל אחד מהם, כי הרבה תלוי באדם המצטט, במידת קרבתו למקור, בכוח זכרוננו ובמידת דייקנותו. אין להסיק מסקנות על שונות ההעברות של הנחותי, לעומת העברות הסתמיות, שאיננו יודעים בברור מי היו אלה שהביאום לבבל, האם היו אלה הנחותי, מבלי שהדבר צוין, או שהיו אלה משננים מקצועיים שזוהי התמחותם. ניתן אבל לומר שהנחותא המוסר את הדברים תוך כדי דיון בבית המדרש בבבל, אינו רואה עצמו כבול ללשון המקור אלא לתוכן של הדברים בלבד, והוא מוסר את הדברים באופן שהוא נזקק להם, לצורך הדיון המתקיים בבבל.

⁸⁷⁸ בכורות נא ע"ב.

⁸⁷⁹ יש לנו דוגמא הפוכה שבבבל הבינו את דברי רשב"ג "יעשו כל אדם עצמו תלמיד חכם" (תענית ל' ע"ב) בניחותא, בעוד שנכדו ר' יהודה נשיאה מעיד שאמר את דבריו בתמיה. (פסחים פ"ד ה"ה לא ע"א (520/12))

⁸⁸⁰ יומא פ"ב ה"א לט ע"ג (567/48).

⁸⁸¹ זבחים כ ע"א.

⁸⁸² מגילה פ"ד ה"ח עה ע"ג (774/7-43).

⁸⁸³ מנחות לב ע"ב.

פרק ט': המעבר של תורת בבל לארץ ישראל

בתחילת פרק ג' הצגנו שלוש שאלות. על השאלה השלישית נענה בפרק זה.

האם הזרימה הייתה מאוזנת הדדית או שהייתה בעיקר חד סטרית?

זרימת החומר מארץ אחת לחברתה כפי שהיא גלויה לפנינו בתלמודים, אינה מאוזנת. כמות החומר הארץי בתלמוד הבבלי, עולה עשרות מונים על כמות החומר הבבלי שבתלמוד הירושלמי ונוכחותם של אמוראי א"י בבבלי עולה במידה ניכרת על זו של אמוראי בבל בירושלמי. נראה שהדבר נובע מהערכה רבה של תורתם של אמוראי א"י ע"י אמוראי בבל בני הדור השלישי והרביעי, שראו במרכז הארץי מרכז עדיף על פני המרכז שלהם בבבל,⁸⁸⁴ בהיותו מקור מידע לתורתם של התנאים.

לפני אמוראי בבל המאוחרים היו יותר דברים משל אמוראי א"י מאשר משל אמוראי בבל.⁸⁸⁵ אין מכאן ראייה שבבלי הייתה פחות יצירתית מא"י, אלא שכאמור לא כל מה שנאמר בבית המדרש השתמר. כך אנו מוצאים מימרות של אמוראי בבל הראשונים שלא השתמרו בבבלי, והובאו לא"י על ידי החכמים שעלו ללמוד בה, והשתמרו בירושלמי. חלק ממימרות אלו שולבו בתוך סוגיות הירושלמי, והוחזרו לבבל במועד מאוחר יותר בתוך הסוגיה הארץי ישראלית.⁸⁸⁶ בדורות היותר מאוחרים אנו מוצאים חומר רב יותר שהשתמר בבבלי, כולל מימרות של אמוראי א"י שאינם לפנינו בירושלמי, אולם חומר זה כבר לא הגיע לא"י.

כפי שראינו למסדרי התלמוד הבבלי היה לעתים יותר חומר ארץי מאשר חומר בבלי קדום, אין תימא לכן שהחומר הבבלי המובא לא"י הוא פחות בהרבה מזה המובא מא"י לבבל. גם החומר המובא מבבל לא"י חלקו נמסר על ידי אמוראים שעלו לארץ וחלקו מובאות על ידי סתם התלמוד.

א. ציטוט ע"י חכמים שעלו לארץ מבבל.

ב-9 סוגיות רובן מובאות על ידי ר' זעירא⁸⁸⁷ ומיעוטן על ידי ר' אבא מצוטטים רבותיהם שבבבל. חלק גדול מהמימרות המובאות על ידי ר' זעירא עוסקות בהוראות הנוגעות לענייני סת"ם (=ספרים תפילין ומזוזות) ונראה שהוא המייבא את כללי הסת"ם מבבל לא"י. בשלוש הסוגיות האחרונות מצוטטים ר' זעירא ור' אבא מסירות סותרות. להלן הפירוט:

בסוגיה מב177 בזבחים, דברי רב ירמיה בר אבא נמסרים בשני התלמודים על ידי ר' זעירא. בבבלי שלב מסירה נוסף של רב חסדא.

תני, הקטיר כזית בחוץ חייב, | ת"ר: המקטיר כזית בחוץ - חייב, חצי פרס בפנים -

⁸⁸⁴ ראה למשל חולין יח ע"ב: אמר אביי: הני מילי מבבל לבבל ומארץ ישראל לארץ ישראל, אי נמי מארץ ישראל לבבל, אבל מבבל לארץ ישראל, כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותיהו.

⁸⁸⁵ ראה נתונים בלוח מספר 131 ב-15 מסכתות הבבלי שבמחקר נמצאו 3787 מימרות של אמוראי א"י משלושת הדורות הראשונים, ורק 3411 מימרות של אמוראי בבל מהדורות הללו.

⁸⁸⁶ ראה לדוגמא: בסוגיה מה31 [303] במנחות בבבלי חסרים דברי שמואל שהשתמרו בירושלמי; בסוגיה 121 [304] בזבחים דברי אבא דשמואל; בסוגיה 40 [308] במנחות דברי רב כהנא; בסוגיה כד60 [309] במנחות ר' זעירא בשם רב חננאל.

⁸⁸⁷ התלמוד מעיד שיש לסמוך על מסירותיו: שבת פ"א ה"ב (368/10): ואיש אמונים מי ימצא זה רבי זעירא.

פטור. קס"ד מאי פטור? פטור זר, אמאי? הקטרה היא!
א"ר זירא אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא אמר
רב: מאי פטור? פטור ציבור.⁸⁸⁹

פחות מכזית בפנים פטור. ר'
זעורה בשם רב ירמיה: נפטור
הציבור ידי חובתן.⁸⁸⁸

בסוגיה [כד60](#) [309] במנחות, אף על פי שבשני התלמודים מוסר ר' זעירא את דברי רב חננאל, (בבבלי שלשלת המסירה נמשכת עד לרב), אנו רואים שקיים הבדל להלכה בין שתי המסירות, במה שנוגע לקרע של הקלף בעומק של שלוש שורות, שלפי הירושלמי מתקנו ולפי הבבלי לא יתפור.⁸⁹⁰

בסוגיה [כח63](#) [359] במנחות, בענין גובה קביעת המזוזה במשקוף הבית, אף שר' זעירא מוסר את דברי שמואל בשני התלמודים, חולית הביניים בשלשלת המסירה מוחלפת - רב מתנא בבבלי ברב יהודה בירושלמי. היות ושניהם תלמידי שמואל, יתכן שר' זעירא שמע משניהם ומסר בבבלי גרסה אחת, ובעלותו לארץ מסר גרסה שנייה.

בסוגיה [כא59](#) [360] במנחות, כיצד מתקנים ס"ת אם השמיטו את שם ה', האם מוספים את השם מעל לכתוב, או שמוחקים את המילה הבאה אחרי השם, וכותבים במקומה את השם, ואת המילה שמחקו מוסיפים מעל השורה. בשני התלמודים מסורות סותרות של דברי רב והן חלוקות במסקנה להלכה.⁸⁹¹ המעבר לא"י הוא על ידי ר' זעירא.

בסוגיה [כב55](#) [360] במנחות, ר' זעירא מצטט בירושלמי את המימרות הבבליות הנוגעות לנקב בקלף, או בחלק מהאות. הסוגיה בירושלמי נבנית בסדר דברים שונה מאשר זו שבבבלי, גם ניסוחם של הדברים הוא שונה, ויש גם חילופי שמות של בעלי המימרה המקורית. בסוגיה [כג61](#) במנחות, שתי מימרות בבליות מובאות לא"י ע"י חכמים שעלו ארצה, האחת על ידי ר' אבא והשנייה על ידי ר' זעירא והן מצוטטות בירושלמי בחילוף שמות האמוראים ובניסוח חופשי. סוגיה זו נדונה לעיל (עמ' 218).

בסוגיה [כו66](#) [361] במנחות, ר' זעירא מעביר את המימרה של רב חננאל בשם רב: "תיתורא דתפילין - הלכה למשה מסיני", כלשונה ובשם אומרה.

בסוגיה [לב35](#) [361] בכריתות, שני התלמודים מצטטים את שאלת ר' עקיבה לר' אליעזר ומבררים מה היה הקושי של ר' עקיבה שבקש פתרונו מר' אליעזר רבו כששאלו: "העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד מהו?" ושניהם מסבירים שהיה קשה לר' עקיבה במקרה שידע ששבת, ועשה בזדון, אך שגג במלאכות. בירושלמי שתי גרסאות חלופות: באחת מוסר זאת ר' זעירא בשם רב חסדא ובשניה מוסר ר' אבא בשם רב חסדא גרסה הפוכה. ואילו בבבלי הדברים נאמרים על ידי רב חסדא עצמו כגרסת ר' זעירא.

בסוגיה [כז61](#) [361] בתמורה, בשני התלמודים מובאת דעתו של רב בשתי גרסאות חלופות, לגבי מקרה שאדם הקדיש את כל עדרו, סובר רב שבמקרה כזה ר' אליעזר מודה לר' יהושע, שהכל עולה למזבח ולא לבדק הבית. בבבלי נמסרים דברי רב על ידי רב אדא בר אהבה, ובירושלמי על ידי ר' זעורה שקבלם מרב חונה. ולגבי מקרה שאדם הקדיש את כל נכסיו, סובר רב שבמקרה כזה

⁸⁸⁸ יומא פ"ד ה"ד מא ע"ד (581/3).

⁸⁸⁹ יומא יט ע"ב.

⁸⁹⁰ רמב"ם, משנה תורה, הלכות תפילין וס"ת, פ"ט ה"ו; והטוש"ע, יורה דעה, סימן רפ סעיף א, פסקו כבבלי להחמיר שאסור לתפור אם נקרעו שלוש שורות.

⁸⁹¹ רמב"ם, משנה תורה, הלכות תפילין וס"ת, פ"א ה"ז; והטוש"ע, יורה דעה, סימן רעו סעיף ז, פסקו כבבלי להקל, שמותר לתלות את השם.

מודה ר' אליעזר שהכל הולך לבדק הבית. בבבלי נמסרים דברי רב על ידי רב אדא בר אהבה כלישנא אחרינא, ובירושלמי על ידי ר' אבא. הניסוחים שונים בשני התלמודים בהתאם להקשר הדברים בכל סוגיה.

ב. ציטוט שלא מפי חכמים שעלו לארץ

(ע"י סתם התלמוד) ב-6 סוגיות דלהלן:

בסוגיה כג92 בזבחים הוחלף שמו של שמואל ברב, במעבר מבבל לא"י.

<u>רב יהודה בשם רב</u> : אין לוקין אלא על אורח מאה ושמונים ושבע ועל רוחב מאה ושלושים וחמש. ⁸⁹²	<u>א"ר יהודה אמר שמואל</u> : אין חייבין משום טומאה - אלא על אורח מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלושים וחמש. ⁸⁹³
---	--

בסוגיה [כד61](#) [362] במנחות, בשאלה אם שתי הפרשיות שבמזוזה: "שמע", "והיה אם שמוע", נכתבים כפרשיות סתומות, דהיינו שהפרשה השניה מתחילה באותה שורה שבה הסתיימה הפרשה הראשונה, תוך השארת ריווח של תשע אותיות ביניהן; או כפתוחות, דהיינו שהפרשה השניה מתחילה בשורה חדשה. דברי רב נמסרים בשני התלמודים בנוסח סותר: בבבלי⁸⁹⁴ מוסר שמואל בר שילת בשם רב: הלכה כמי שאומר פתוחה. ובירושלמי⁸⁹⁵ מוסר רב חננאל בשם רב: הלכה כר"ש בן אלעזר. והגמרא מפרשת: מאי לאו אפתוחות? לא, אריוח. ולכן הבבלי התקשה בגרסה שלפניו. וכבר עמדו על כך התוספות⁸⁹⁶, ואף שפסקו בבבלי התירו בדיעבד כירושלמי.⁸⁹⁷

בסוגיה [מה31](#) [303] במנחות, השאלה היא האם הנזיר בסיום הנזירות כשהביא את קרבנותיו לא נעשו כל הדברים בעבודת הקרבנות, האם לא נפטר מחובותיו הנזירות? בבבלי⁸⁹⁸ אומר רב שאם לא הניף את האיל הרי זה מעכב את סיום חובותיו כנזיר. ואילו בירושלמי⁸⁹⁹ מובאים דברי רב ובצידם דברי שמואל החולק על רב, וסובר שגילוח שער הנזיר הוא שמעכב את סיום חובותיו כנזיר.⁹⁰⁰ במקרה זה שימר הירושלמי את דברי שמואל החסרים בבבלי. דברי רב נאמרו בבבלי בארמית והועברו לירושלמי בעברית.

בסוגיה [נז58](#) [363] בבכורות, השאלה הנדונה היא מתי אחראי הדיין שטעה בדין, לשלם לצד הנפגע? בשני התלמודים אומר רב שרק אם העביר הדיין בידי את הכסף מידי זה שחייבו לידי זה שזיכחו הדיין חייב לשלם לנפגע. דבריו מובאים בבבלי על ידי ר' אילעא בן הדור השלישי, ובירושלמי על ידי רב ירמיה בר אבא בן דורו של רב שמוסר מסורת הכוללת גם את דברי שמואל. גם במקרה זה שימר הירושלמי מסורת קדומה יותר הכוללת את דברי שמואל החסרים בבבלי.

⁸⁹² מעשר שני פ"ג ה"ד נד ע"ב (295/49).

⁸⁹³ זבחים נה ע"א.

⁸⁹⁴ מנחות לב ע"א.

⁸⁹⁵ מגילה פ"א ה"ח ע"ג (750/10-15).

⁸⁹⁶ ראה תוספות מנחות לב ע"א ד"ה: והאידנא נהוג עלמא בסתומות, שם לקראת הסוף מביא את הירושלמי הנ"ל.

⁸⁹⁷ טוש"ע, יורה דעה, הלכות מזוזה סימן רפח סעיף יג: ריוח שבין פרשת שמע לפרשת והיה אם שמוע מצוה לעשות פרשה סתומה. ואם עשאה פתוחה, כשרה, לפי שאינה סמוכה לה בתורה.

⁸⁹⁸ מנחות יט ע"א.

⁸⁹⁹ נזיר פ"ו ה"ט נה ע"ג (1122/29-35).

⁹⁰⁰ שאם אין לו שער לגלח אינו יכול לסיים את נזירותו עד שיגדל שער ויגלחנו. אבל הרמב"ם, משנה תורה, הלכות נזירות פ"ח ה"ה, פסק ששניהם אינם מעכבים.

סוגיה [19](#) [363] בערכין, דנה בשאלה כמה נקבים היו במגריפה (כלי נגינה במקדש) וכמה קולות יכלו להפיק מכל נקב. בבבלי מובאות שתי גרסאות, זו של שמואל וזו של הברייתא, ובירושלמי שתי גרסאות אחת בשם רב ואחת בשם שמואל בשינויים קלים. במקרה זה שימר הירושלמי את דברי רב החסרים בבבלי.

בסוגיה [65ד](#) [363] בערכין, מחלוקת רב ושמואל בשאלה אם אדם מכר שדה אחוזתו בשנת היובל האם המכירה תופסת, ואם כן האם השדה חוזרת למוכר עוד באותה שנה. המחלוקת נמסרת בירושלמי בניסוח חופשי אך במשמעות זהה.

מספר הציטוטים בירושלמי של תורת בבל הוא מועט. בכל החומר שבו עסקנו רק עשרים וחמש מימרות צוטטו, בחמש עשרה סוגיות. מהם 15 ציטוטים בתשע סוגיות הובאו על ידי אמוראים שעלו לארץ מבבל, מהם 12 ציטוטים הובאו על ידי ר' זעירא, ורק 10 מימרות בשש סוגיות נמסרות מבלי שנמסר כיצד הגיעו לארץ.

אם נשווה את ציטוטי הנחותי לציטוטי העולים (אין מקום להשוות את ציטוטי סתם התלמוד בגלל ההפרש המספרי הגדול) מתברר כי אין הבדל משמעותי בין החילופין של הנחותי לבין החילופין של העולים. כשני שליש מהשינויים הם חילופי נוסח, כ-20% הם חילופי לשון וסטאטוס, ועוד קרוב ל-14% הם ציטוטים מדויקים.

כשם שבתלמוד הבבלי השתמרו דבריהם של אמוראי א"י שאינם לפנינו בירושלמי, כך גם בתלמוד הירושלמי השתמרו דבריהם של אמוראי בבל שאינם לפנינו בבבלי.

סיכום חלק ג

חלק זה של העבודה התבסס על ממצאים מ-125 סוגיות מקבילות בבבלי ובירושלמי, שהן כמעט שליש מכלל סוגיות הירושלמי, המצוטטות בתלמוד הבבלי במסכתות סדר קדשים. בשש מסכתות (מנחות, ערכין, כריתות, מעילה, תמיד ומידות) עולה מספר הסוגיות בירושלמי, על מספר הסוגיות הארץ ישראליות שבבבלי. רק בשלוש מסכתות (זבחים, בכורות ותמורה) עולה מספר הסוגיות הארץ ישראליות בבבלי על מספר הסוגיות בירושלמי. הציטוט בבבלי של תורת אמוראי א"י, הוא בהיקפים שונים. שלושה רבעים מכלל הציטוטים הם של מימרה בודדת, ומהרבע הנוסף שלושה רבעים הם סוגיות קצרות בנות שתי מימרות, ויתר שש הסוגיות הן מרובות מימרות.⁹⁰¹

שכיחות החילופין לסוגיהם :

את החילופין חלקנו לארבע קבוצות ראשיות שהן : חילופי הנוסח שהם בעיקרם מעשי ידי מעתיקים, המהווים כ-33% מהחילופין ; חילופי הלשון, שהם ככל הנראה תוצאה מחופש הניסוח של החכמים בישיבות ושל המסרנים בעל-פה, ומהווים כ-35% מהחילופין ; וחילופי המבנה שהם תוצאה מעריכה עצמאית של הסוגיות הארץ ישראליות על ידי עורך הבבלי, והם מהווים כ-11%

⁹⁰¹ ראה הפירוט בלוח מספר 163.

מהחילופין. כ-21% מהסוגיות הן סוגיות ארץ ישראליות מזמנים שונים העוסקים באותם נושאים.⁹⁰²

חילופי הנוסח מתפלגים באופן ש-87% הם חילופי שם האמורא בעל המימרה או של המוסר בשמו, 8% הם חילוף תפקידים, ו-5% הם חילופי דעות.

חילופי הלשון מתפלגים באופן שהחילוף המשמעותי – 31% מכלל החילופין הם תוצאה מניסוח חופשי בעל פה, 18% הם שינויים במינוח, 13% הן מחלוקות שרק דברי אחד החולקים הועברו, 8% הם שינויים בשפה, 5% הן כל אחת מהקבוצות הבאות: תוצאה מפענוח שונה דברים שהועברו ברמיזה, תוספות והרחבות של סוגיות, שינוי מהות המחלוקת, שינוי רטורי, וחילופי מנהגים, 3% הן כל אחת מהקבוצות הבאות: שינוי המימרה מפרט לכלל, והוספת אסמכתא.

חילופי מבנה מתפלגים באופן שכ-42% הם חילוף בעריכת רצף הסוגיה, כ-17% הם מימרה בשתי וורסיות, וכל היתר הן מגוון רחב של חילופין שונים בכל סוגיה, כפי שפורט לעיל.

חילופין אחרים שנמצאו בין הבבלי לירושלמי אינן בסוגיות מקבילות אלא בעובדת קיומן של סוגיות שונות מא"י באותו עניין בכל אחד משני התלמודים, סוגיות שהן מזמנים שונים. וכן מימרות מוקדמות של אמוראי א"י המצויות בבבלי ונמסרות בירושלמי בשם אמוראים מאחרים מבלי לציין את מקורן. כמו כן ישנן מימרות דומות בשני התלמודים שנאמרו על ידי אמוראים שונים האחד בא"י והשני בבבל מבלי שקבלו האחד מהשני.

התפלגות כל החילופים לסוגיהם מורה כי החילוף השכיח ביותר הוא של שמות האמוראים הנובע מכמה סיבות:

- א. אי הקפדה על מסירת דבר בשם אומרו,
- ב. החלפת רב בתלמידו ותלמיד ברבו,
- ג. החלפת חכם שאינו מוכר בבבל בחכם מוכר,
- ד. אבדן מידע,
- ה. מסורות מקבילות זהות,
- ו. שיבושים גרפיים.

שני לו הם השינויים בניסוח ובמונחים שהם תוצאה מהרצאת הדברים בעל-פה בניסוח חופשי של החכמים דור אחר דור בלשונם ובסגנונם.

החילופין היותר משמעותיים אם כי פחות שכיחים הם של חילופי המבנה של הסוגיות. חילוף זה הוא ייחודי לסוגיות דומות המצויות בשני התלמודים, ויש ליחס אותו למסדרי התלמוד, שבשלב העריכה השתמשו במימרות כהבנתם לצורך הבניית הסוגיה, ללא זיקה מחייבת לסוגיה הארץ ישראלית.

⁹⁰² ראה הפירוט [בלוח מספר 164](#).

קיומן של סוגיות ארץ ישראליות מוקדמות בבבלי וחסרות בירושלמי, ומאידך מימרות של אמוראי בבל הראשונים המצויות בירושלמי וחסרות בבבלי, יש בהן כדי להעיד שלא כל מה שנאמר בבית המדרש השתמר בכל אחד מהתלמודים. ויש בכך כדי לסייע בהשלמת החסר.

ההבדלים בין נוסחאות הירושלמי והבבלי, הנם תוצאה של מספר גורמים, ולא ניתן ליחסם לגורם בלעדי.

אם נתיחס לכמות ההבדלים, מבלי לעמוד על מידת היותם משמעותיים, הרי שרובם נגרמו על ידי מסרנים ומעתיקים. ההבדלים המהותיים שאנו מוצאים, ובהם לשונות שונים ומבנה שונה של הסוגיות,⁹⁰³ אלה נוצרו על ידי חכמים.

החילופים השונים אינם תופעה יחודית למעבר בין שני התלמודים כי כבר לפני מסדרי התלמוד הירושלמי עמדו גרסאות חלופות של ברייתות, והוא הביאם זה בצד זה כשבין שתי הגרסאות בא הביטוי "אית תני תני מחלף".⁹⁰⁴ ויש שעוד בימי האמוראים עצמם היו להם גרסאות חלופות של ברייתות ואף של שמועות של אמוראים ראשונים. כך אנו מוצאים אמורא מוסר גרסה חלופה של הברייתא בלשון "ר"פ מחלף מאן דאמר..."⁹⁰⁵ ואמורא מוסר גרסה חלופה של שמועה של אמורא קדום, כאשר הביטוי המציין זאת הוא "ר"פ מחלף שמועתא".⁹⁰⁶ גם בבבלי יש שאמורא מחלף את גרסת הברייתות,⁹⁰⁷ או את שמות התנאים.⁹⁰⁸ אם כך הם פני הדברים עוד בימי האמוראים עצמם, אין תימא איפוא שבהעברה בעל פה מארץ ישראל לבבל רבים הם החילופין מסוג זה שהכירו בו האמוראים עצמם. החילופין שבנוסחאות התלמודים שלפנינו, כולל כתבי היד הקדומים ביותר, רחוקים מהמקור מאות שנים. יש לכן להפריד בין החילופין שנוצרו מאז הועלו התלמודים על הכתב, לבין החילופין שנוצרו בטרם הועלו התלמודים על הכתב והיו תורה שבעל-פה – פשוטו כמשמעו. אלה הושפעו על ידי כמה גורמים:

א. יציאתה של תורת א"י אל מחוץ למחיצתה של ארץ ישראל לבבל, כרוכה בטלטולי דרך קשים העוברים על החכמים והמשננים הנושאים אותה בלבם, דרך שאמדה בחודשים רבים, דרך הים ובשיט נהרות.⁹⁰⁹ טלטולי הדרך עלולים להשפיע על דיוקם של המסרנים.

⁹⁰³ בהקשר זה יש לציין כי הבדלי לשונות אנו מוצאים גם במקבילות בתוך הירושלמי עצמו, כמו בבבא בתרא תחילת פ"י וג' ט"ז סוף פ"ח בד"ה "ומנין לגט המקושר", תחילת הסוגיה וסופה שווים בשתי המסכתות ואילו ההתפתחות של הסוגיה באמצע היא שונה. הבדל מסוג זה מחזק את טענתנו של זוסמן, שראשיתן של המקבילות בירושלמי היא מתרבות הלימוד של אמוראי א"י. ראה נזיקין עמ' 90 והערה 156.

⁹⁰⁴ כלאים פ"ו ה"ד ל ע"ג (165/15); כלאים פ"ט ה"ג לב ע"א (173/29); ביכורים פ"ג ה"ד סה ע"ד (361/13); שבת פ"ו ה"י ח ע"ג (399/46); פסחים פ"ג ה"י ח ע"ב (516/15); ביצה פ"ב ה"א סא ע"ב (689/22); תענית פ"א ה"ג סד ע"א (706/46); תענית פ"ב ה"ט"ו סו ע"ב (718/44); תענית פ"ד ה"ד סח ע"ב (730/1); חגיגה פ"ב ה"ב עז ע"ד (787/25); מועד קטן פ"ג ה"ז פג ע"ב (820/35); קידושין פ"א ה"ד ס ע"ב (1150/14); בבא בתרא פ"ט ה"י יז ע"ב (1259/36); הוריות פ"ג ה"ד מח ע"ב (1428/45).

⁹⁰⁵ חלה פ"ג ה"ה נט ע"ג (326/9); שבת פ"ו ה"ג ח ע"ב (397/47); פסחים פ"ז ה"א לה ע"ב (543/22); סנהדרין פ"ז ה"א כד ע"ב (1297/1); הוריות פ"א ה"ב מה ע"ד (1414/46).

⁹⁰⁶ חלה פ"ג ה"ז נט ע"ב (325/5); יבמות פ"א ה"א ב ע"ג (831/15); יבמות פ"ב ה"ג ג ע"ד (837/42); כתובות פ"ב ה"ב לד ע"ד (1008/39); הוריות פ"א ה"ב מה ע"ד (1414/44).

⁹⁰⁷ בבא קמא מה ע"ב, בבא קמא נז ע"ב, בבא מציעא פ ע"ב, בבא מציעא צה ע"ב, בבא מציעא ק ע"ב, בכולם "כדמחלף רבה בר אבון ותני".

⁹⁰⁸ שבועות יט ע"א: דרב ששת מחלף דרבי אליעזר לרבי עקיבא ודרבי עקיבא לרבי אליעזר. ופרש רש"י: כשהיה שונה משנתנו פעמים מחלף דברי זה לדברי זה ולא היה מקפיד לפי שאין ביניהם חיוב ופטור.

⁹⁰⁹ שורץ, העליה מבבל בתקופת האמוראים. ולפי ראש השנה יח ע"ב נדרשו לפליט חמשה חדשים כדי להגיע לבבל: "צום העשירי - זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר, שנאמר (יחזקאל לג) ויהי בשתי עשרה שנה בעשרי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הכתה העיר."

ב. לבבל הגיעו מסורות מהשיבות השונות בארץ ישראל, ובכל אחד מהתלמודים שוקעה מסורת משיבה אחרת. דבר זה בא לידי ביטוי במסורות הנמסרות על ידי אמוראים שונים בכל אחד משני התלמודים.

ג. מאז שנאמרה המימרה על ידי האמורא בארץ ישראל ועד שמצאה את מקומה בתלמוד הערוך, עברו מספר דורות. כפי שראינו כמעט כל המימרות של אמוראי ארץ ישראל המצויות בבבלי והמימרות של אמוראי בבל המצויות בירושלמי, הן של האמוראים משלושת הדורות הראשונים, בשעה ששני התלמודים המשיכו להתפתח במקביל ומבלי להפגש שוב. הירושלמי המשיך להתפתח עוד כשני דורות וסידורו האחרון נעשה ככל הנראה אף בזמן מאוחר יותר;⁹¹⁰ והבבלי המשיך להתפתח עוד כארבעה דורות ונערך מאוחר יותר. לכן אפשר לראות את תורת א"י שירדה לבבל כגרסה מוקדמת מראשית הדור הרביעי, בעוד שהירושלמי שבידינו הוא גרסה מאוחרת שלאחר הדור החמישי, דורות שהוסיפו חומר רב לתלמוד. עריכתו המאוחרת נעשתה לפי תפיסתם של חכמי הדורות המאוחרים, השונה אולי ממחשבתם של חכמי הדורות הראשונים.⁹¹¹ לחיזוק גורם זה יש לציין כי לא רק במעבר מארץ ישראל לבבל גורם הזמן מערער את מוצקות הנוסח, אלא גם בתוך בבבל עצמה שוחק הזמן את המסירה. כך אנו מוצאים גרסאות חלופות גם בבבלי עצמו.⁹¹²

ד. הרקע התרבותי השונה בהם נוצרו שני התלמודים גורם לכך שהתורה שנוצרה בסביבה בעלת תרבות מערבית - יוונית-רומית, על שפת הים התיכון, מועברת אל תרבות מזרחית - פרסית, לארץ שבעומק היבשת בין שני נהרות, ועד שהיא משובצת בתוך התלמוד הבבלי, היא עוברת הליכי מחשבה שונים מאלו שבהן נוצרה, ומתפרשת בתרבות הקולטת כפי הבנתה את המציאות, בשונה מהמציאות המקורית, ועל ידי כך 'עוברה צורתה'. שוני זה גורם להפרעות בתקשורת שתוצאותיהן הן הבנה שונה של הדברים אצל המקבל ממה שהתכוון המוסר. הוסף לכך את המעבר מארץ שחכמיה לומדים תורה - כולל תורה שבע"פ - בעברית, ודוברים ארמית בדברי חולין, לארץ שחכמיה דוברים בארמית גם את התורה שבעל פה וגם את דברי החולין, ורק מצטטים בעברית את דברי התורה שבכתב ואת דברי התנאים. מעבר כזה מצריך המרת השפה, בין אם על ידי המעביר עצמו ובין אם על ידי שומעיו.

ה. המעבירים את תורת א"י לבבל הם הנחותי וככל הנראה משננים אנונימיים. רק חלק קטן מכלל המימרות הארץ ישראליות שבבבלי, נאמר במפורש שהובאו על ידי הנחותי, בעוד שכל יתר המימרות לא נמסר על ידי מי הורדו, והדעת נותנת שהורדו על ידי משננים עלומי שם, כפי שהורדו המשנה והברייתות. על איכות החומר שהורד על ידי הנחותי כבר עמדנו בפרק ח'. היחס

⁹¹⁰ בדומה לכך אישר ד. רוזנטל את דברי שי"ר שהמשניות בא"י נשנו אחרי רבי על ידי ממשיכיו בעוד שהמשנה שבבבלי היא משל רבי שירדה לבבל עוד בימיו. ראה רוזנטל, משנה עבודה זרה, עמ' 181 ו-187.

⁹¹¹ נראה שהסבר זה שאפשטיין אמנם רמז גם עליו, מבוסס יותר מהסברו העיקרי של אפשטיין, שההבדל בין גרסת הירושלמי לבבלי הוא אולי משום שכל אחד מהם בא מבית מדרש אחר בא"י, ולא הכירו את מלוא החומר התלמודי של ישיבה אחת בחברתה. ראה אפשטיין, אמוראים, עמ' 292.

⁹¹² מכות ג ע"א: גמ'. אמר רב יהודה אמר שמואל: המלוה את חבירו לעשר שנים - שביעית משמטתו, ואע"ג דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש, סוף אתי לידי לא יגוש. מתיב רב כהנא: אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו, בין ליתן מכאן ועד ל' יום ובין ליתן מכאן ועד עשר שנים; ואי אמרת שביעית משמטתו, כולחו נמי בעי שלומי ליה! אמר רבא: הב"ע - במלוה על המשכון, ובמוסר שטרותיו לב"ד, דתנן: המלוה על המשכון, והמוסר שטרותיו לב"ד - אין משמיטין. איכא דאמר, א"ר יהודה אמר שמואל: המלוה את חבירו לעשר שנים - אין שביעית משמטתו, ואע"ג דאתי לידי לא יגוש, השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש. אמר רב כהנא, אף אנן נמי תנינא: אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו, בין ליתן מכאן ועד ל' יום ובין ליתן מכאן ועד עשר שנים; ואי אמרת שביעית משמטתו, כולחו נמי בעו שלומי ליה!

של המשננים אל החומר הולך ונעשה פחות קפדני, בכל הנוגע לדיוק במסירתו, ככל שהוא מתרחק מהמקרא ומהמשנה אל הברייתות ואל המימרות של האמוראים.

ו. ההעברה בעל-פה מדור לדור ומשיבה לשיבה נמסרת בניסוחו של המוסר ולא דוקא בניסוח זהה מילולית למה ששמע, או אף בהטעמה שונה, המשנה את משמעות המסירה משאלה לאמירה ולהיפך, או מניסוח בדרך החיוב לניסוח בדרך השלילה.⁹¹³ ולא רק במעבר מארץ ישראל לבבל ומדור לדור, אלא גם משיבה לשיבה בבבל עצמה,⁹¹⁴ ואף בדורות המאוחרים הסמוכים יותר לעריכת התלמוד. הוסף לכך שימוש במימרה של חכם על ידי העורך, בהקשרים שונים ללא כל זיקה להקשר המקורי ומבלי שהחכם התכוון לכך, דבר שהוא מקובל על מסדרי התלמוד כמשמעותי תמיד ובכל ענין.

ז. מסיכומו של פרק ח' ניתן ללמוד כי ידם של העורכים של כל אחד משני התלמודים, מהווה גורם בעל השפעה על הנוסח שלפנינו. ומאחר שלא יכול היה להיות קשר בין מסדרי התלמוד הבבלי למסדרי התלמוד הירושלמי, שחיו כמה דורות אחריהם, ואף לא היה הירושלמי בגרסתו האחרונה לפני מסדר הבבלי, ממילא לא היתה קיימת אפשרות שתהיה זהות מלאה בין נוסחאות שני התלמודים.⁹¹⁵

ח. אנו מוצאים שהמעבר לבבל הוא של ידיעה תמציתית של מימרות או של מקבצי מימרות בלי לצטט במלואם פסוקים וברייתות אלא רק לרמוז אליהם, ובבבל נעשה שחזור על פי הבנתם. רק הידיעה על קיום המחלוקת היא שהגיעה לבבל, וסברו שמחלוקת אמוראי א"י שונה מזו של אמוראי בבל, והשלימו אותה בבבל מדעתם,⁹¹⁶ ופתרו את הרמז באופן שונה מפשרו בירושלמי.

גורמים אלו בהצטרפם יחד יוצרים את ההבדלים בין המצוי בירושלמי למצוטט בבבלי.⁹¹⁷

בחינת הסתייגות:

אפשר לטעון שהתמונה שקבלנו מסוגיות הירושלמי שיש להן זיקה למשניות סדר קדשים, שלא נמצאו כערוכות על משניות סדר זה, אלא כמקבילות, אינה מייצגת את כלל התלמוד. אילו בדקנו את המצב בסדרים שקיימים בהם שני התלמודים אולי היתה מתגלה תמונת שונה? כדי לדחות טענה זו ראוי היה לבחון כתת קבוצה נפרדת את הסוגיות הערוכות על אותן משניות שיש להן מקבילות בסדר קדשים, כדי לזהות שוני בין לבין יתר הסוגיות. מתוך 8 המשניות המקבילות, רק לאחת נמצאה סוגיה מקבילה בשני התלמודים, לסוגיה [121](#) למסכת זבחים, שנדונה לעיל (עמ' 189). נוכחנו שגם בה רצף הסוגיה בתלמוד הבבלי שונה מרצף הסוגיה בירושלמי.

⁹¹³ ראה בכורות ט ע"א דברי ר' ירמיה לפי גרסה אחת בדרך חיובית ולפי האיכא דאמרי בדרך השלילה: מאן תנא? אמר ר' ירמיה: **דלא כרבי יוסי הגלילי**, דאי רבי יוסי הגלילי האמר אפשר לצמצם! אמר אבוי: אפילו תימא רבי יוסי הגלילי, שאני התם דכתיב הזכרים לה; וליגמר מיניה! הא מיעט רחמנא הזכרים. איכא דאמרי: **לימא דלא כרבי יוסי הגלילי**, דאי רבי יוסי הגלילי האמר אפשר לצמצם!

⁹¹⁴ סנהדרין כד ע"ב, חולין לו ע"ב: בסורא מתני הכי. בפומבדיתא מתני הכי. שבת קכט ע"א: רב אשי מתני הכי. מר זוטרא מתני הכי.

⁹¹⁵ לשיטתה של בארי (ראה סדר תעניות כיצד, עמ' 145) יש לראות את הסוגיות הארץ ישראליות שבבבלי, כשלב איסוף המימרות והמחלוקות ובמקרים מסוימים בלבד גם כשלב יצירת הרצף. לעומת הסוגיות שבירושלמי עברו התפתחות נוספת לאחר מכן, ועריכה מאוחרת גם של הסוגיות, דבר שהגדיל את הפערים בין מבנה הסוגיה בירושלמי למבנה הסוגיה בבבלי.

⁹¹⁶ ראה לעיל **עמ' 173**, פענוח חלופי של העברות מרומזות. וסוגיה [40 במנחות](#) (עמ' 169 לעיל).

⁹¹⁷ ראה גם א. ווייס, לחקר התלמוד, עמ' 61.

כמו כן נסינו לזהות מקבילות בבבלי לסוגיות שנמצאות בירושלמי במסכתות שישנן גם בבבלי, ולא מצאנו אלא שתי סוגיות שהן מירושלמי מסכת פסחים ויש להן מקבילות בבבלי פסחים בנוסף למקבילה שבבבלי קדשים. אלו הן:

סוגיה יא43 בזבחים, שהובאה ונדונה לעיל (עמ' 177). סתם התלמוד בבבלי מנסה לתרץ את קושיית רשב"ל לחכמי דרום בדרכים שונות, שבהם הוא מתחבר לסוגית הבבלי בפסחים, שעוסקת בעיקר בעניין טומאת התהום. אי התייחסות הירושלמי לטומאת התהום מעבר לציטוט המשנה, מחזקת את הטענה שסוגית הירושלמי מקורה ועניינה במסכת זבחים ולא במסכת פסחים, ולמזלה השתמרה סוגיה זו במסכת פסחים, כדרכו של הירושלמי להביא כל ענין בכל מקום שיש לו זיקה אליו.

וסוגיה **מב46** בכריתות, שהובאה ונדונה לעיל (עמ' 184). בבבלי פסחים אנו מוצאים העברה של דברי ר' אלעזר מבבלי כריתות, בהם התייחס לדברי ר' יהודה במשנה בכריתות, ובפסחים אמר ר' יהודה שממלאים כוס מדם הפסחים שעל רצפת העזרה וזורקים את הדם על יסוד המזבח. על כן הובאו דברי ר' אלעזר מכריתות לומר ש"מודה ר' יהודה" שכל זה הוא דבר סמלי בלבד, כי לעניין כפרה, דם התמצית אינו מכפר. בהעתקת דברי ר' אלעזר מכריתות לפסחים נוספו המלים "שאינו מכפר" לצורך פירוש. הבבלי נזקק לדברי ר' אלעזר מפני שהרחיב ופרש את דברי ר' יוחנן שביירושלמי, והביא להם אסמכתא מהפסוק. דבר זה חסר בבבלי כריתות ונמצא בבבלי פסחים, בדומה למה שקיים בירושלמי פסחים, שר' יהודה סובר שאין דם מבטל דם, וזה מפני שבפסחים מדובר בדם תערובות.

משתי סוגיות אלו מתברר שכאשר המקבילות בין שני התלמודים הן באותה מסכת (בבלי פסחים וירושלמי פסחים), לא נמצא שמצב החילופין בין המקבילות שונה מהותית מהחילופין בין בבלי קדשים לבין המקבילות המצויות בירושלמי מסדרים אחרים.

מה ניתן ללמוד מהחילופין בין נוסחאות הירושלמי והבבלי?

מהמגוון הרחב של החילופין שסקרנו ניתן לציין מספר מאפיינים כדלהלן:

העברה בעל-פה

- א. העברה בעל פה, ככל שתשתדל לשמר את נוסח המקור, אינה עמידה בפני חולשת הזיכרון של בן אנוש.
- ב. ככל שחשיבות המקור הנדרש פוחתת, כך תפחת תשומת הלב לפרטים, ובזיכרון ישמרו מרכיבים של המקור ולא תמיד החשובים ביותר.
- ג. ככל שהפרטים אינם נראים למשנן כמשמעותיים, כן ירבו השיבושים באותם פרטים. הדבר בולט במיוחד בכל הנוגע לשינון שמות המוסרים בהם רב מספר החילופין.
- ד. אינה דומה העברה מתוכננת שכוללת הכנת החומר, ארגונו ושינונו לפרטיו, שמגבירה את הסבירות שהמסירה תהיה מדויקת; להעברה שאינה מתוכננת, אלא מי ששמע את הדברים מעלה אותם מנבכי זכרונו, כאסוציאציה לנושא שנידון בבית המדרש, וספק אם מסירתו היא מדויקת.

- ה. גם כשמדובר בהעברה מתוכננת, ארגון הנוסח על ידי המעביר נעשה לפי צרכיו, דהיינו ארגון לצרכי זכירה, ולא דווקא לפי חשיבותם של הפרטים הכלולים בנוסח.
- ו. כאשר מדובר בחילופי לשון שהם תוצאה של ניסוח על ידי חכמים, אין אנו יכולים לקבוע איזה מהחילופין הוא הנוסח המקורי ואיזה הוא הנוסח ששונה, כי יתכן ששתי הנוסחאות אינן מקוריות ומה שלפנינו הם נוסחאות שנקבעו על ידי מסדרי התלמודים, כל אחד בזמנו ובמקומו, ללא כל קשר ביניהם. יתר על כן, מאז שהמסדרי קבעו את נוסחותיהם, המשיכו החכמים להורות לתלמידיהם את התורה שבעל-פה כל אחד בסגנונו האישי ולפי צורך ההסברה לשומעיו. בדרך זו עברו הנוסחאות לגולים רבים, עד אשר נבחר נוסח אחד שהועלה על הכתב.
- ז. משתמע מכך שכל חילופי הלשונות שבין שני התלמודים, ערכן שווה; כי אין אלו אלא מסורות שונות שעברו לא רק מא"י לבבל, אלא שגם בא"י עצמה וגם בבבל המסירה מדור לדור ומישיבה לישיבה, תרמו לשינויי הלשון. כי מאז המעבר של רוב תורת אמוראי ארץ ישראל לבבל, עברו דורות אחדים עד שהנוסחאות התגבשו סופית בנוסח הכתוב.
- ח. מכלל זה יש להוציא את אותם חילופין אשר הדיון האמוראי הדן בהם מוכיח מתוכו שחילופין אלו היו כבר בעת הדיון של האמוראים בהם. (ראה לדוגמה סוגיה [יא43](#) בזבחים לעיל עמ' 177 ואילך)
- ט. ההעברות על ידי אמוראים, קרי נחותי, יש בהם חופש לא רק של הניסוח, אלא אף של מסירת דברים שאולי לא נאמרו במפורש על ידי רבותיהם בא"י, אלא שהם מבינים אותם מתוך דברים שנאמרו במפורש, והם מסיקים את המשתמע, ומוסרים זאת בשם רבותיהם. (ראה לעיל עמ' 224 סוגיה [כח89](#) בבכורות).
- י. לא כל מה שנאמר בא"י השתמר בירושלמי, כשם שלא כל מה שנאמר בבבל השתמר בתלמוד הבבלי. יש שדברי חכם השתמרו דווקא בתלמוד שאינו ממקומו, מפני ששם נעשה בדבריו שימוש, בעוד שבמקומו לא נעשה בהם שימוש, ולכן אינם מצויים בתלמוד של מקומו.

העברה בכתב

- א. מאז שהועלו התלמודים על הכתב, הם הועתקו על ידי מעתיקים שונים ו"זכו" להגהות של חכמים שונים, כך שלא ברור שמה שלפנינו הוא מה שיצא מפי בעל המימרה.
- ב. על שיבושי מעתיקים כבר עמדו ראשונים, וזה העניק להם את הכוח להגיה; אלא שהגהותיהם היו בעוכרי שימור הנוסח, לאחר שבאו ליישב קושי, ולעתים במקום הקושי יצרו שיבוש.
- ג. כאשר אנו משווים חילופין, ההנחה הראשונית היא שהכתב המיצג את ארץ המקור, נאמן יותר למציאות מהכתב המיצג את הארץ המקבלת.
- ד. שיבושי המעתיקים מאופיינים בחילופי שמות או בחילופי מלים בודדות, כמו החלפת שפה או מונח.

עריכת הסוגיות

הסוגיות המיובאות מארץ ישראל לבבל, שופכות מעט אור על עריכתן של סוגיות התלמוד.

- א. הסוגיות הקצרות בהן מחלוקת בין שני אמוראים גם אם נוספה עליהן שאלה או הערה של אמורא בן דורם או תלמידם הן נראות להיות סוגיות מקוריות בדרך כלל.
- ב. כאשר על הסוגיה הקצרה מתפתח דיון אמוראי רב משתתפים ורב דורי, ניתן להבחין בין סוגיה מתפתחת דור אחר דור לבין סוגיה מובנית על ידי המסדר המאוחר, מחומרים שעומדים לרשותו ושלא נאמרו במקורם לעניין הסוגיה הספציפית דווקא. במקרה זה גם יגדל חלקו של סתם התלמוד, שיצור את הקשר בין מרכיבי הסוגיה.
- ג. כאשר לסוגיה ארץ ישראלית שבבבלי יש מקבילה בירושלמי, שבה משובצים מימרות זהות בשני התלמודים, אפשר להבחין שידם של המסדרים היתה בעריכת הסוגיה, בכל אחד משני התלמודים באופן עצמאי, בהתאם לצרכיו ולמטרתו של כל אחד מהם. הרושם המתקבל הוא שאין להטיל את האשם על המשנן שלא דייק במסירת הסוגיה הארץ ישראלית, אלא יש לתלות את ההבדל במבנה שתי הסוגיות, בעריכתן על ידי שני מסדרים רחוקים זה מזה גיאוגרפית, ובמרחק זמן גם מן המשנן.
- ד. גם בסוגיות הארץ ישראליות שבתלמוד הבבלי שאין להן מקבילות בירושלמי, ונדונו בפרק ד' לעיל, נוכחנו כי המסדר קטע את הסוגיה ושבץ לתוכה משא ומתן של אמוראי בבלי, שהתייחסו לאמורא בסוגיה הארץ ישראלית, לפעמים משא ומתן זה התארך עד כדי טשטוש עצם קיומה של סוגיה ארץ ישראלית ביסוד הסוגיה המורחבת. (ראה הדיון [בעמ' 73](#) ואילך) ולעתים נוצרה תמונת מצב מעוותת בה אמורא קדום משיב כביכול לקושיה של אמורא מאוחר.⁹¹⁸
- ה. הואיל והמעבר של תורת אמוראי א"י לבבל נפסק בעיקרו,⁹¹⁹ כפי שהראנו בפרק ג' של עבודתנו, בסוף ימי ר' ירמיה בר תחליפא; נוצר מצב שסוגיה ארץ ישראלית מוקדמת מצויה בתלמוד הבבלי, ואילו המקבילה שבירושלמי המשיכה להתפתח עוד שנים שלושה דורות אחר כך, וזו סיבה נוספת להעדר התאמה בין שתי הסוגיות.
- ו. המשתמע מהבדלים אלו הוא שיד העורכים ניכרת בעיצוב הסוגיות הן בבבלי והן בירושלמי. אלא שבירושלמי ניתן להבחין בין סוגיות משנה שהמבנה שלהן הוא דור אחר דור, בעוד שבבבלי המבנה הלוגי של הסוגיה הוא שמכתיב את סדר הופעתם של המימרות, מבלי להתחשב בסדר היווצרותן ובתפקידן המקורי בסוגיה הארץ ישראלית. כתוצאה מכך הסוגיה הבבלית היא בעלת רצף שונה מסוגית הירושלמי.
- ז. קיימת גם אפשרות שמקבץ של מימרות שעניינן משותף הגיע מארץ ישראל הגיע לבבל, ועורך הבבלי כלל לא הכיר את מבנה הסוגיה הארץ ישראלית שלפנינו, והוא ערך את הסוגיה הבבלית כפי הבנתו.

⁹¹⁸ ראה בסוגיה מט' 122 במנחות ע"ב, בה עונה כביכול ר' יוחנן בן הדור השני בא"י, לקושיה רב שיזבי בן הדור הרביעי בבבל, כאשר למעשה תשובת ר' יוחנן ניתנה לשאלת רב חמא בר גוריא בן דורו, לקושיה שמקשה רב חמא בר גוריא על דברי רב הונא, ונכנסו דברי רבא באמצע שהן פרוש לדברי רב חמא בר גוריא. ושאלת רב שיזבי היא מאוחרת לכולם, והביאה המסדר במקומה לפי שתשובת ר' יוחנן הולמת גם אותה, אבל אי אפשר שר' יוחנן ישיב על שאלת רב שיזבי. רב חמא בר גוריא מוזכר בירושלמי מגילה פ"ב ה"ג ע"ב (760/29): ר' חלבו בר חמא בר גוריא בשם רב חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בן חנינה משפחה ומשפחה. יבמות פ"ד ה"ד ו' ע"ג (853/20): אמר ליה רב חמא בר גוריא הן דעימך רגליך עד דלא ייתי שמואל ויפסלינך. ומקבילה בקידושין פ"ג ה"ב סד ע"ד (1177/2).

⁹¹⁹ על ניתוק הקשר מרמז אביי בראש השנה כג ע"ב: אמר אביי: אסתתומי אסתתום להו דרכי, דכתיב (הושע ב) לכן הנני שך את דרכך בסירים, רב נחמן בר יצחק אמר מהכא: דכתיב (איכה ג) נתיבתי עוה.

ח. יתכן גם שהסוגיה הגיעה לבבל ערוכה, אלא שהעורך של הסוגיה הבבלית החליט ביודעין, לשנות את המבנה באופן שיוביל למטרתו.

כל אלו הם השערות המסבירות את החילופין למיניהם אך אין כל הוכחה שאכן כך היה סדר עריכתם של התלמודים.

סיכום

הסיכום יחולק לשני תחומים :

- א. נושא המחקר : הסוגיות הארץ ישראליות לסדר קדשים
- ב. תוצר הלוואי : על התהוות שני התלמודים והקשר ביניהן

הסוגיות הארץ ישראליות לסדר קדשים

סוגיות ארץ ישראליות לסדר קדשים מצויות בשני התלמודים. בעבודתי זיהיתי את הסוגיות הללו בכל אחד משני התלמודים כדי לבחון אפשרות קיומו של תלמוד ירושלמי לסדר זה, ואת תרומתם של אמוראי ארץ ישראל למסכתות התלמוד הבבלי לסדר זה. את המסקנות חלקתי לארבעה סעיפי המשנה הבאים :

1. האם אמוראי א"י למדו את מסכתות סדר קדשים כסדרן או שמא כל הסוגיות שעסקו בהם לא נדונו אלא אגב מקומן בירושלמי?
2. מה תורמת תופעת המקבילות בירושלמי, לעניינינו?
3. האם היה תלמוד ארץ-ישראלי מסודר לסדר קדשים בשלב כל שהוא?
4. מהי תרומתם של אמוראי א"י לתלמוד הבבלי לסדר קדשים?

1. האם אמוראי א"י למדו את מסכתות סדר קדשים כסדרן או שמא כל הסוגיות שעסקו בהם לא נדונו אלא אגב מקומן בירושלמי?
אותן סוגיות בירושלמי שזיקתן היא אך ורק למשנה בסדר קדשים, ואין להן אלא זיקה קלושה למקום בו הן נמצאות, הן וודאי שרידי ירושלמי לסדר קדשים, והן ההוכחה העיקרית לקיומו של תלמוד ירושלמי לסדר זה. לזאת יש להוסיף את הנתונים המצביעים על כך שתורמתם של אמוראי א"י במסכתות התלמוד הבבלי לסדר זה עולה על תרומת אמוראי בבל, בכל אחד מהמדדים בהם השתמשנו, כדלהלן :

א. מימרותיהם של אמוראי א"י בשני התלמודים מוכיחים שעסקו בכל מסכתות סדר קדשים, כולל מסכת מידות שאין עליה תלמוד בבלי כלל, ופרקי מסכת תמיד שאין עליהם תלמוד בבלי.

ב. אמוראי א"י דנו ב-97% מפרקי המשניות, בשעה שאמוראי בבל דנו רק ב-89% מהפרקים. הפרק הוא יחידת הלימוד אליה מתייחסים האמוראים, כפי שהדברים באים לידי ביטוי בפיהם של האמוראים:⁹²⁰

"אמר רבא: הוה יתיבנא קמיה דרב נחמן, ופרקין המפקיד הוה",⁹²¹ "ושבבן ושבבת כולן מעת לעת. למאי הילכתא? אמר רב גידל אמר רב: לערכין. רב יוסף אמר: לפרקין דיוצא דופן".⁹²² ובציון עיסוקם של בני ר' חייא בפרק במסכת שבת.⁹²³

⁹²⁰ אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה עמ' 993 ואילך.

⁹²¹ בבא מציעא לה ע"א.

⁹²² ערכין יח ע"ב.

ג. גם אם נרד לרמת פירוט גדולה יותר נמצא כי אמוראי א"י דנו ב-67% ממשניות סדר קדשים, בעוד שאמוראי בבל דנו רק ב-56% מהמשניות של סדר זה. וכך גם נמצא שהסוגיות הארץ ישראליות בשני התלמודים מכסים 25% מפסקאות המשנה בסדר קדשים, בעוד שהסוגיות הבבליות מכסות רק 17% מפסקאות המשנה, וללא מסכת מידות רק 19% מהן.

המצב הזה קיים בכל מסכתות סדר קדשים, למעט מסכת ערכין. הדיון התלמודי בסוגיות שזיקתן העיקרית היא למסכתות סדר קדשים, אינו שונה מהדיון בכלל הסוגיות במסכתות אלה, אף שזיקתן למקומן הנוכחי היא משנית. סוגיות אלה גם אינן משמשות בסיס לדיון מורחב בענייני קדשים, דבר שעשוי היה לרמוז על היותן תחליף, לדיון במסכתות קדשים שאין עליהן תלמוד ירושלמי.

2. מה תורמת תופעת המקבילות בירושלמי, לעניינינו? שכיחותן של המקבילות בירושלמי היא ששימרה סוגיות שזיקתן העיקרית היא למשניות סדר קדשים, בארבעת סדרי הירושלמי שבידינו; והיא ששימשה לנו כמקור עיקרי להוכחת קיומו של תלמוד ארץ ישראל ערוך לסדר זה. כבר ציינו כי קיומן של סוגיות שזיקתן העיקרית הוא למשנה בסדר קדשים ולא למקום בו שרדו, הן השריד היחיד המקורי של תלמוד ירושלמי לסדר קדשים. כל יתר סוגיות הירושלמי שיש להן זיקה לסדר קדשים, זיקתן זהה לסדר קדשים ולמקומן הנוכחי, או שזיקתן העיקרית היא למקומן. אולם אף הסוגיות שיש להן זיקה פחותה לסדר קדשים, משלימות ומעבות את כמות הסוגיות שעשויות היו להימצא בתלמוד ירושלמי לסדר זה. כשלעצמן אין הן שרידים המוכיחים את קיומו של סדר קדשים, אך תרומתן לעניינינו היא ככל הסוגיות הארץ ישראליות המצויות בבבלי לסדר קדשים, אף שאינן מהוות הוכחה לקיומו בעבר של תלמוד ערוך, הן מצטרפות כדי להוות מסה קריטית, המוכיחה שבידינו לא רק שרידים בודדים מסדר קדשים, אלא כמות של מימרות וסוגיות המספיקות למלא תלמוד שלם לסדר זה, שאינו נופל בהקיפו מרוב מסכתות הירושלמי שבידינו.

סוגיות אלו השתמרו בתלמוד הירושלמי בזכות דרך הלימוד בישיבות האמוראים בא"י שחזרו והביאו עם כל ציטוט של משנה או ברייתא את מה שכבר נאמר בעניינה קודם לכן על ידי האמוראים. מה שנראה לנו לכאורה כהעתקה טכנית, הן מפני שהדברים נמסרים כמעט בדייקנות בכל מקבילה, והן נוכח הטעויות בגבולות הסוגיה המצוטטת (יתר או חסר), אין זה אלא תוצאה של אחד משני מצבים שונים:

א. בשלב הלימוד בעל-פה, הובא החלק הנראה כמיותר, כדי להביא את הסוגיה בשלמותה, גם כאשר הזדקקו רק לחלק מהציטוט.⁹²⁴

ב. כאשר הירושלמי הועלה על הכתב, בקשו העורכים האחרונים להרחיב במקום שקיצרו הקדמונים וציינו גרש = המשך, עם הפניה למקור שנמסר ברמיזה כהשלמות של חכמים מעתיקים מתוך המקבילות, וציינו את סוגית המקור ולא דוקא את מה שבקשו להביא כהרחבה.⁹²⁵

⁹²³ שבת פ"ז ה"ה ט ע"ג: בנוי דר' חייא רובא עבדן הווי בהדין פירקא שיתא ירחין אפקון מיניה שית מילין על כל חדא וחדא.

⁹²⁴ ראה לדוגמא הבאת דברי ר' פנחס ממגילה פ"ד ה"א עד ע"ד (768/44) לביכורים פ"ג ה"ח סה ע"ד (362/1)

⁹²⁵ א"ש רוזנטל, לשונות סופרים, עמ' 317/8.

מכאן למדנו שסוגיות קדשים הפזורות בירושלמי אינן אלא ציטוטים שהובאו מתוך מה שדנו בו האמוראים על משניות סדר קדשים. אין ספק לכן שאמוראי א"י למדו את מסכתות סדר קדשים כסדרן כשם שלמדו את מסכתות שאר הסדרים, בכל חמשת דורות האמוראים ואף לאחר מכן. למרות שסדר קדשים נשכח לאחר שחדלו ככל הנראה לשנותו; לא נמנעו מלשנות את הסוגיות שלהן זיקה לסדר קדשים, אותן קבלו מרבותיהם כנלוות למשניות הסדרים האחרים, וכך השתמרו סוגיות אלו ולא אבדו.

3. האם היה תלמוד ארץ-ישראלי מסודר לסדר קדשים בשלב כל שהוא? בסיכום החלק הראשון דנו בשאלה זו, והמסקנה אליה הגענו היא שאכן היה תלמוד ערוך לסדר זה, עריכה דומה לזו של שאר התלמוד הארץ ישראלי.⁹²⁶ כך עולה מהעובדה שיש לנו סוגיות המתייחסות באופן ישיר למשניות הסדר, והן בנויות ברצף הכולל גם את דברי סתם התלמוד, כפי שאנו רואים בסוגיות שבירושלמי. יתר על כן העובדה שבתחילת הדור הרביעי כשהגיעה תורתם של אמוראי ארץ ישראל לבבל, היא הייתה מצויה וזמינה לאמוראי בבל בכל עניין שבו עסקו, כשם שמצויים היו להם הברייתות הנוגעות לאותו עניין, מחזקת את טענתנו שהחומר הארץ ישראלי שהגיע אליהם היה ערוך על פי סדר המשניות. אמוראי בבל מכירים סוגיות ערוכות שנוצרו בא"י, וזו היא עדות לכך שלתלמוד הארץ ישראלי היו שתי עריכות – האחת בסוף הדור השלישי, עריכה שירדה לבבל; והשנייה בסוף תקופת האמוראים לאחר הדור החמישי. את עקבותיה של העריכה הראשונה אנו מוצאים בסוגיות הארץ ישראליות שבתלמוד הבבלי, והעריכה השנייה היא זו שבתלמוד הירושלמי שבידינו. דברים אלו חלים על כל חמשת הסדרים של התלמוד הירושלמי, שהרי סוגיות הירושלמי שזיקתן למשניות סדר קדשים, גם הן סוגיות ערוכות ונמשכות עד תום הדור החמישי של אמוראי א"י, בדומה ליתר סדרי התלמוד הירושלמי. כאשר שנו חכמי ארץ ישראל את תורת רבותיהם בבתי המדרש של ארץ ישראל אחרי שנערך התלמוד הירושלמי, שנו גם את סדר קדשים. לעת הזאת נשנה התלמוד כתורה שבעל-פה. את ההסבר לחסרונו של סדר זה בירושלמי שבכתב, יש לתלות אפוא בתקופה מאוחרת יותר.⁹²⁷

4. מהי תרומתם של אמוראי א"י לתלמוד הבבלי לסדר קדשים? ברוב מסכתות התלמוד הבבלי לסדר קדשים התשתית עליה מיוסד התלמוד היא ארץ ישראלית. על יסודות אלו נבנה התלמוד הבבלי החל מהדור הרביעי ואילך. בחלק מהמסכתות החומר הארץ ישראלי לא יצר מסה קריטית כדי להניע את אמוראי בבל לעסוק בהן, באותה אינטנסיביות כפי שעסקו במסכתות שבהן החומר הארץ ישראלי הוא רב, וכתוצאה מכך הן נשארו זנוחות. מתוך מה שנשתמר בתלמוד הבבלי נראה שהמסכתות המפותחות יותר תשתיתן היא ארץ ישראלית. אלו הן המסכתות הבאות: (לפי סדר יורד) כריתות, זבחים, מנחות, תמורה ובכורות.

⁹²⁶ זוסמן, ושוב לירושלמי נזיקין, עמ' 111 הערה 211.
⁹²⁷ זוסמן, תורה שבעל פה פשוטה כמשמעה עמ' 355 סוף הערה 110.

יוצאות דופן במידה קיצונית הן המסכתות מעילה ותמיד שתלמודן הוא זעום לעומת משנותיהן, זאת למרות שתשתיתה של מסכת מעילה היא ארץ ישראלית.

יוצאת מהכלל היא מסכת ערכין שתשתיתה היא בבליית ואינה תלויה בחומר הארץישראלי המוקדם. זאת מפני שחלקה מתייחס לעניינים שאין להן כל זיקה לקדשים. ברם, גם היא פחות מפותחת ממסכת בכורות אף שהיא יותר מפותחת ממסכת מעילה. תרומתם של אמוראי א"י לסדר קדשים של התלמוד הבבלי הייתה בעלת השפעה מכרעת על המשך פיתוחו של תלמוד זה, מהדור הרביעי ואילך, בהיותה גורם מאתגר לאמוראי בבל בני הדור הרביעי להמשיך ולפתח תחום זה, שחיי היום יום בבבל לא זימנו להם קודם לכן, כפי שזימנו להם בתחומים הנדונים בסדרים מועד נשים ונזיקין.

סוף דבר

למרות שנוכחנו מעל לכל ספק שאמוראי א"י למדו את מסכתות סדר קדשים, ותורתם מכסה את רוב משניות הסדר וכמעט את כל פרקיו, והם שהניחו אף את היסוד לסדר קדשים של התלמוד הבבלי, לא זכה סדר זה לעלות על הכתב, ולא נותר לנו ממנו אלא מה שהשתמר במקבילות שבתלמוד הירושלמי, ומה שהשתמר בתלמוד הבבלי לאחר שנוכחנו שהיה תלמוד ירושלמי לסדר קדשים כתורה שבעל-פה, ראיתי לנכון לבחון מחדש את דברי הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה, שעוררו ויכוח בין העולם הרבני לבין החוקרים. לשם כך חזרתי אל הנוסח הערבי של המבוא ולא לתרגומים הקיימים. להלן הקטע בנוסח הערבי ובתרגום לאנגלית כפי שניסח אותו פרופ' הרברט א. דוידסון מאוניברסיטת קליפורניה בתשובה לפנייתי אליו; ובתרגום לעברית שתרגמתי בסיועו של פרופ' מיכאל שורץ מאוניברסיטת תל-אביב – תודתי נתונה להם על עזרתם החשובה.

הנוסח הערבי	תרגומו של הרב קאפח	התרגום לאנגלית	התרגום לעברית
ווגיד מן אלירושלמי אלכ'מס סדרים כאמלה. אמא סדר טהרות פלס יוג'יד להא תלמוד בוג'יה לא בבלי ולא ירושלמי גיר מסכת נדה פקט כמא ד'כרנא.	ונמצא מהירושלמי חמשה סדרים שלמים, אבל סדר טהרות לא נמצא עליו תלמוד כלל לא בבלי ולא ירושלמי אלא מסכת נדה בלבד כמו שאמרנו.	There existed Talmud Yerushalmi for As five orders. for order Tohorot, there does not exist either a Bavli or Yerushalmi for Tohorot with the exception of Nidda	והיה בנמצא מהירושלמי חמשה סדרים שלמים. אשר לסדר טהרות לא היה עליו תלמוד כלל לא בבלי ולא ירושלמי אלא מסכת נדה בלבד כמו שאמרנו.

ההבדל בין תרגומו של הרב קאפח לתרגומו של פרופ' דוידסון מבוסס על כך שהמילה העברית 'נמצא' משמשת גם בעבר וגם בהווה, והרב קאפח בתרגומו לא נתן את דעתו לכך שכשם שבנוסח

הערבי הבדיל הרמב"ם בין 'ווג'ד מן' שמשמעותו נמצא בעבר,⁹²⁸ לבין 'פלם יוג'ד' שמשמעותו לא נמצא מעולם.

מתברר לפיכך שהרמב"ם, שהכיר היטב את שני התלמודים, לא נזקק למחקר דוגמת עבודתי זו, ולריכוז הנתונים ולניתוחם כפי שנעשה בעבודה זו, כדי להגיע לאותה מסקנה אליה הגעתי, לפיה היה בעבר תלמוד ירושלמי לסדר קדשים. המקורות הארץ ישראלים הרבים לסדר קדשים כפי שרוכזו בנספחים לעבודה זו, היו ידועים לרמב"ם ועמדו לרשותו בבואו לפרש את המשנה, ולכך בלבד התייחס בדבריו במבוא. אין הרמב"ם מתייחס לתלמוד כתוב לסדר קדשים, אלא לעצם קיומו של תלמוד ירושלמי גם לסדר זה, עליו הוא יכול היה להשען בפירושו למשנה. אע"פ שיש בירושלמי גם סוגיות מסדר טהרות, אבל הואיל ואין תלמוד בבלי לסדר טהרות הרי שמצבו של סדר זה שונה מזה של סדר קדשים שכל תשתיתו היא מתורתם של אמוראי א"י. בהעדר סדר טהרות בתלמוד הבבלי, אף שסוגיות בענייני טהרות פזורות ביתר סדרי התלמודים, אין בהם כדי לכסות אלא מעט ממשניות סדר זה, בשונה מסדר קדשים שלכל פרקיו ולרוב משנותיו נמצאו סוגיות ארץ ישראליות.

על התהוות שני התלמודים והקשר ביניהן

המחקר שפך מעט אור על כמה מהתעלומות האופפות את התהוותם של שני התלמודים ועל הקשר ביניהן, אך עדיין נשארו שאלות רבות שטרם נמצא להן פתרון, ועדיין רב המשוער על הודאי. לשם כך אמקד את ההסתכלות בחלק זה של סיכום המחקר לשני מרכזי התורה זה שבא"י וזה שבבבל ולקשר שביניהן, ולא לתלמודים שהם התוצר הסופי והמאוחר של מרכזי תורה אלה, שבהם דנתי כבר למעלה.

1. התהוות התלמוד בארץ ישראל
2. המעבר של תורת ארץ ישראל לבבל
3. התהוות התלמוד הבבלי
4. באיזו מידה משקפות סוגיות התלמודים את המשא ומתן של האמוראים, ובאיזו מידה הן יצירה מלאכותית של עורכי התלמודים?

1. התהוות התלמוד הארץ ישראלי

המעבר מתקופת התנאים לתקופת האמוראים בארץ ישראל אינו מעבר חד. דור המעבר עליו נמנים תלמידיהם הישירים של רבי יהודה הנשיא ובני דורו, מרחיב את יריעת המשנה על ידי הבאת מסורות שלא נכללו בה, המבהירים ומפרטים את מה שבמשנה נאמר בניסוח קצר ותמציתי. ביניהם מסדרי הברייתות ר' חייא הגדול ור' הושעיא הגדול, ובר קפרא ורבים אחרים המעלים ממסורת התנאים. בד בבד הם מוסיפים נופך משלהם ובדבריהם אלה הם הופכים מתנאים מאוחרים לאמוראים מוקדמים. מכאן ואילך מתחילה תורתם של האמוראים. שינון ושימור של דברי התנאים שהוא טבוע בתרבות הלימוד מגיל צעיר ("בן עשר למשנה") אינו נקטע עם חתימת המשנה אלא נמשך והולך. אל דברי התנאים מצרפים התלמידים את

⁹²⁸ להיותה של צורה זו צורת עבר, ראה פרידלנדר, ערבית עמ' xix, סעיף 9.

מימרותיהם רבותיהם: ר' חייה ובר קפרא ור' הושע בן לוי ורבי ינאי, ובכך הם מניחים את היסודות להתהוותו של תלמוד ארץ ישראל.

כבר עמדו על כך זוסמן ומוסקוביץ שדרך הלימוד בישיבות האמוראים בארץ ישראל היה להזכיר בכל דיון את כל מה שנאמר לפנייהם באותו עניין, וכאשר מצטטים משנה או ברייתא כדי לסייע או כדי להקשות, מביאים אותה עם הפירוש והדיון שקיימו בה הם עצמם או רבותיהם.⁹²⁹ בדרך זו חזרו ושיננו את הדברים והבטיחו שלא ישכחו. לכן רבות הסוגיות המקבילות בירושלמי, שאינן אלא ציטוטים שהובאו מתוך מה שדנו בו האמוראים על המשנה המצוטטת במקומה העיקרי.

בעבודתנו נוכחנו כי אמוראי א"י דנו בכל מסכתות המשנה, ולא רק לאלו שהשתמר להן תלמוד ערוך. אנו מוצאים אותם מתייחסים לכל 75 פרקי המשניות של סדר קדשים, ומהערות התלמודים ברור שהפרק הוא המהווה את יחידת הלימוד אליה מתייחסים האמוראים.⁹³⁰

כתוצאה מכך התלמוד הירושלמי של סוף תקופת האמוראים היה תלמוד סדור בעל פה על פי סדר המשניות וכלל כל דבר שיש לו זיקה למשניות, ואף זיקה חלשה ביותר.

אין ספק לכן שאמוראי א"י למדו את כל מסכתות התלמוד בכל חמשת דורות האמוראים ואף לאחר מכן.⁹³¹ הפיתוח של התלמוד בארץ ישראל על ידי האמוראים בדור הרביעי והחמישי אף עולה בהיקפו על זה של אמוראי א"י משני הדורות הראשונים.

לימודם גם נשמר בזיכרון כשהוא ערוך בכל מסכת על פי המשניות ונוספו עליו דברי האמוראים דור אחד דור.

2. המעבר של תורת א"י לבבל

תורת ארץ ישראל המצויה בבבלי חלקה הובא על ידי חכמים – הנחותי, ורובה נמסר ללא שם המוסר, ונראה שרובו הובא לבבל על ידי משננים שזהו כל תפקידם.

בתלמוד הבבלי אנו מוצאים את מימרותיהם של אמוראי א"י משלוש הדורות הראשונים, שהאחרונים שבהם הם ר' ירמיה בר תחליפא, ורב יצחק בר יוסף שירד לבבל. לאחר מכן הגיעו לבבל רק קומץ מימרות מאוחרות של חכמים שירדו מא"י והביאו עמם גם מדברי חבריהם, אך כל מה שנוצר בארץ בשני הדורות האחרונים ומצוי בתלמוד הירושלמי, לא הגיע לבבל אלא לאחר חתימת התלמוד הבבלי.

אפשר לכן לציין שני שלבים בתרומתם של אמוראי א"י לתלמוד הבבלי:

בשלב הראשון, הכולל את שלוש הדורות הראשונים של האמוראים, נוצרה התשתית לשני התלמודים. כאשר הפיתוח העיקרי היה בא"י והמשני בבבל. בתקופה זו הקשר בין שני המרכזים היה אינטנסיבי, כך שהיצירה כולה הייתה מוכרת גם בא"י וגם בבבל. במהלך תקופה זו הורדו לבבל 17% מהסוגיות הארץ ישראליות שבמסכתות המחקר. אלו הן הסוגיות בהן דנים אמוראי א"י מהדור הראשון והשני בעיקר, ואמוראי בבל בני הדור השלישי דנו בדבריהם. נראה שרובם הובאו על ידי הנחותי, גם כאשר הדבר אינו מפורש בתלמוד.

⁹²⁹ הדברים נכונים לגבי דרך הלימוד בא"י, אשר לבבל הרי לדעת הלבני (מבוא לסנהדרין עמ' ח) אין הדברים כן אלא המסירה בישיבה היא רק של הלכות פסוקות ואילו היתר הוא שחזור של הסתמאים.

⁹³⁰ ראה: ביבמות ט ע"א: "והרי איסור מצוה ואיסור קדושה, דפליגי רבי עקיבא ורבנן, וקתני: בפרקין קא אמרינן." זה נאמר בפרק א', ואילו מחלוקת ר' עקיבא וחכמים היא בפרק ד'. וכן במנחות צב ע"ב: כי קשיא אמתני' דהך פירקא דכל המנחות באות.

⁹³¹ ניומן, המעשים לבני א"י, עמ' 8.

בשלב השני הועברה לבבל כל תורת אמוראי ארץ ישראל שהתפתחה בשלושת הדורות הראשונים.
נוכחנו בכך מתוך שכמחצית מהסוגיות הארץ ישראלית שבמסכתות המחקר, הכוללות את
דבריהם של אמוראי א"י משלושת הדורות הראשונים, נידונים בבבל לראשונה על ידי האמוראים
בני הדור הרביעי. ומאלה ניתן להקיש שגם

נראה שבדורות הראשונים הושם דגש בבבל על הסדרים מועד נשים ונזיקין, שעסקו בהלכות הנוגעות לקיום החברתי של קהילה הנמצאת בגלות. רק כאשר החלו להגיע הנחותי, בדור השלישי, והביאו מתורת א"י שכללה גם את סדר קדשים, החלה התעוררות בבבל. הראשונים שגילו בה עניין היו רבה, רב חסדא ורב ששת, ורק לאחר שירדה לבבל תורתם של אמוראי א"י משלושת הדורות הראשונים, הומצאו אביי ורבא, בדור הרביעי, לעסוק בה, הם ותלמידיהם. בעיקר עסקו בה בנוסף לאביי ורבא בדור הרביעי רמי בר חמא ואדא בר אבהו, ובדור החמישי רב פפא ורבינא הראשון.

יחסם של אמוראי בבל נקובי השם בכל הדורות לתורתם של אמוראי א"י היה כאל מרכז התורה, ואף ביטלו עצמם ביחס לחכמי ארץ ישראל.⁹³⁵ דבר זה מקבל ביטוי בדור השלישי שקיבל את כללי הפסיקה של ר' יוחנן ובית מדרשו כמחייבים, ויחסם זה של חכמי בבל אל תורת א"י לא השתנה בכל ימי אמוראי בבל נקובי השם, אלא רק בתקופת הגאונים. עד אז אנו מוצאים את חכמי בבל פונים לא"י בשאלות והם המכריעים את ההלכה גם במחצית השנייה של המאה החמישית.⁹³⁶ מסכתות קבוצת הביקורת מלמדות שהשפעתם של אמוראי א"י על התפתחותו של התלמוד הבבלי מהדור הרביעי ואילך, חורגת מסדר קדשים, והיא חלה גם על הסדרים האחרים של התלמוד הבבלי. הדבר בולט במיוחד, במסכתות בהן ישנם פרקים, העוסקים בנושאים שלא היו מעשיים בבבל.

אנו נוכחנו כאמור, שהתלמוד הבבלי וחכמי הכירו את מה שאפשר לתארו כמהדורה קמא של הירושלמי, שכאשר נחת בבבל למדוהו ודנו בו שם כבברייתות התנאים. מהדורה זו שונה מהמהדורה הסופית של הירושלמי שלפנינו, שעליה נוספו נדבכי שני דורות נוספים של אמוראים נקובי שם, שמאמריהם מהווים למעלה משליש מכלל המימרות של אמוראי א"י בסוגיות הירושלמי שבמחקר, ואשר הטביעו את חותמם בסוגיות רבות ורק אחריהם הושלם סידור הרצף של הסוגיות.

התלמוד הירושלמי שלנו הגיע לבבל רק בימי הגאונים לאחר שהתלמוד הבבלי כבר נחתם. עובדה זאת שונה ממה שהיה מקובל היה בעולם הרבני שהתלמוד הבבלי הכיר את הירושלמי כולו ולכן ההלכה נקבעת על פי התלמוד הבבלי, שהוא "בתראי" (=אחרון). הנחה מוטעית זו שהבבלי הכיר את התלמוד הירושלמי כולו, גרמה לכך שאם הבבלי הורה אחרת מהירושלמי, הרי עשה זאת מתוך ידיעה שיש דעה שונה, אלא שזו נדחתה על ידו. הדברים באו לידי ביטוי בדברי הרי"ף:⁹³⁷

⁹³⁵ גולדברג, חדירת ההלכה של ארץ ישראל לתוך מסורת בבל, עמ' 1.

⁹³⁶ בדור החמישי של אמוראי בבל: "אמר רב פפא: פריעת בעל חוב מצוה, ויתמי לא בני מיעבד מצוה נינהו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: אימר צררי אתפסיה. מאי בינייהו? איכא בינייהו בשחייב מודה; אי נמי, שמתוה ומת בשמתיה. שלחו מתם: דשמתוה ומית בשמתיה. והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע". (ערכין כב ע"א). "א"ר נחוניא, שאילתינהו לכולהו טרופאי דמערבא, ואמרי לי: הלכתא כרכיש בר פפא, ולית הלכתא כרב עזרא" (חולין נה ע"א).

ואף בדור השביעי של אמוראי בבל מוכרעת ההלכה בא"י: "ההיא עזא כרכוז דהואי בי ריש גלותא, דעקור מלא צנא דתרבא מינה, רב אחאי אסר, רב שמואל בריה דרבי אבהו אכל מיניה, קרי אנפשיה: מפרי פי איש תשבע בטנו. שלחו מתם: הלכתא כוותיה דשמואל בריה דרבי אבהו, והזהרו ברבינו אחאי, שמאיר עיני גולה הוא." (חולין נט ע"ב).⁹³⁷ עירובין לה ע"ב, ד"ה: ממלאין מבור הגולה בגלגל במקדש אבל לא במדינה. תרגום: לא איכפת לנו במה שאסרו בתלמוד של בני המערב שעל התלמוד שלנו אנו סומכים שהוא אחרון והם היו בקיאים בתלמודם של בני המערב יותר מאתנו ואם לא שהיה מקובל עליהם שדברים אלו של בני המערב אינם מוסמכים לא היו הם מתירים זאת.

"לא איכפת לך במאי דאסרי בגמרא דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכין דבתרא הוא ואינהו הוי בקיאי בגמ' דבני מערבא טפי מינן ואי לאו דקים להו דהאי מימרא דבני מערבא לאו דסמכא הוא לא קא שרו ליה אינהו".

גם הלוי טען ברוח זו: ⁹³⁸

"מבואר הדבר שכל סידור הירושלמי לא בא עד קצו ואת אשר כבר נעשה בא בשלימות לפני אמוראי בבל בעת כזאת אשר היה שם מצב ומעמד המתיבתות בכל תקפם והדרם."

למרות שבעלי התוספות לא עמדו על כך מפורשות, שהבבלי אינו מכיר את הירושלמי שלנו, אנו מוצאים אותם מצטטים את הירושלמי בסוגיות של סדר קדשים שהבבלי לא הכיר, והם מובאים לעתים כסיוע ולעתים כשיטה חלופית.

מסדרי התלמוד הבבלי כשם שלא הכירו את דברי אמוראי א"י בשלמותם, כך גם לא הכירו כל הברייתות מתורתם של התנאים המצוטטות בירושלמי. נראה שאמוראי בבל ידעו שחסר להם מידע חיוני, ובהעדרו התמודדו עם קושי זה בכלים של ניסוי וטעייה. לזכותם יאמר כי ברוב הפעמים הגיעו בדרך זו לפתרון דומה לזה אליו הגיע הירושלמי, כאשר הירושלמי עשה זאת בדרך קצרה, על ידי הבאה של מקור תנאי. אולם יש שדרכם זו של אמוראי בבל לא צלחה, והגיעו למסקנה מוטעית.

דברי הגאון "ארבע אמות של הלכה הנה הם" דהיינו בבבל, הם היו הגורם לכך שמסורת ההלכה שנקבעה על ידי גאוני בבל, דחתה את בת הגבירה מפני בת השפחה.

4. באיזו מידה משקפות סוגיות התלמודים את המשא ומתן של האמוראים, ובאיזו מידה הן

יצירה מלאכותית של עורכי התלמודים?

שאלה זו לא נקבעה מלכתחילה כאחת משאלות המחקר, אך הממצאים בפרק ח' של המחקר יש בהם כדי להאיר שאלה זו. חוקרים רבים התייחסו לעניין זה בדורות האחרונים ודעותיהם חלוקות בשאלה מהי מידת ההתערבות של עורכי הבבלי במבנה הסוגיה, להלן כמה מהם: לדעת קפלן הסבוראים הם שערכו את התלמוד. לדבריו רוב החומר הדיאלקטי כולל זה שמובא באריכות בשם אמוראים הוא יצירה סבוראית בשלב העריכה.⁹³⁹ קליין טען שכאשר האמורא המשיב תשובה קודם לאמורא ששאל את השאלה, משמע שההבניה של הסוגיה נעשתה על ידי הסבוראים.⁹⁴⁰ אברהם ויס הוא פחות רדיקלי מקפלן ומקליין אף שגם הוא סבור שחלקם של הסבוראים בתלמוד רב עוד יותר ממה שחשבו. הוא בודק את השאלה האם אמנם היה דו שיח בין אמוראים או שזו יצירה ספרותית שעמיתה בין שתי דעות.⁹⁴¹

הרא"ש רוזנטל טען שבשל רוב סמכותם עשו גאוני בבל בתלמוד כבתוך שלהם לפי סברתם והגיונם.⁹⁴²

⁹³⁸ הלוי, דורות הראשונים, עמ' 126.

⁹³⁹ קפלן, עריכת התלמוד הבבלי, עמ' 297 ואילך.

⁹⁴⁰ קליין, גמרא וסברא, עמ' 85 ואילך.

⁹⁴¹ א. ווייס, לחקר התלמוד, עמ' 23 ואילך.

⁹⁴² רוזנטל, תולדות הנוסח עמ' 34.

הלבני טוען שכל השקלא וטריא אינה מקורית אלא שחזור שנעשה על ידי הסתמאים.⁹⁴³ הוא מיחס לסתמאים "המצרפים" - המעמידים זה בצד זה דברי אמוראים בין אם כמסכימים ובין אם כחולקים מבלי שהדבר היה למעשה בימי האמוראים⁹⁴⁴ פרידמן טוען כי גם כשנראה שאמורא מגיב לסתם התלמוד אין זה אלא מראית עין מעשה ידי העורך שהקדים שאלה לדברי האמורא.⁹⁴⁵ בוקסר הראה שהעמידו פירוש כמחלוקת בין רב ושמואל ולמעשה זהו עיבוד מאוחר⁹⁴⁶

התלמודים שלפנינו מצביעים על כך שהמעבר מארץ ישראל לבבל ומתורה שבעל פה לתורה כתובה לאחר כמה מאות שנים גרמה להבדלים בין נוסחאות שני התלמודים. מרבית ההבדלים הם מסוג ההבדלים המצויים גם בין מקבילות בתוך כל תלמוד, ובין כתבי יד שונים של אותו החיבור. חלק מההבדלים נובעים משיבושי מסרנים וסופרים, וחלקם הם תוצאה ממסירה חופשית בעל-פה של כל חכם בכל אחת מהשיבות, בין בא"י ובין בבבל בלשונו הוא. ההבדל שהוא ייחודי למעבר של תורת ארץ ישראל לבבל, הוא השינוי בסידור הרצף של הסוגיה. שינוי זה הוא תוצאה של אחת מהאפשרויות הבאות :

- א. החומר שהורד לבבל כלל מימרות בודדות ומחלוקות קצרות, או קבצי מימרות או סוגיה שנאמרו בהקשר למשנה מסוימת או לעניין משותף. חומר זה נמסר בעל-פה בניסוח חופשי של המעביר ששימר את המימרות מופרדות, ולא תמיד זכר את רצף הסוגיה.
- ב. מאז שירד החומר לבבל עד שנשתקע בתלמודים, עבר זמן רב, וכל עורך, של כל אחד משני התלמודים עשה בו כהבנתו, תוך ניסוח חופשי והבניית רצף הסוגיה כפי שהתאים לצרכיו, לשם סיכום הרצוי לו.
- ג. חכמי א"י בדורות הרביעי והחמישי הוסיפו נדבכים משמעותיים לתורת ארץ ישראל, והמסדר של הסוגיה בירושלמי גם הוא עשה שימוש במימרות כהבנתו וכפי צרכיו.

כך נוצר ההבדל שהוא ייחודי למקבילות בין שני התלמודים, הבדלים במבנה הרצף של הסוגיות. הוסף לכך, שלא כל החומר האמוראי שובץ בעריכה, וכך אנו מוצאים חומר ארץ ישראלי בתלמוד הבבלי, שלא שובץ בתלמוד הירושלמי ; וחומר בבלי בתלמוד הירושלמי, שלא שובץ בתלמוד הבבלי.

מחקרנו העלה כי מבנה הסוגיות בבבלי, המשלב בתוך סוגיות ארץ ישראליות דיונים של אמוראי בבל המאוחרים, יוצר אצל הקורא השליה, שהדיון כולו מתנהל במסגרת אחת ומעל הזמן, בעת שלמעשה לפנינו סוגיות מיובאות מא"י, שלתוכן שולבו דיונים של אמוראי בבל, דוגמת מה שאמר בן היתום "בני בבל נכנסו וקפצו לתוך הברייתא", כך הם נכנסים לתוך הסוגיה הארץ ישראלית. בתחילת פרק ד' הצבנו את השאלה האם דברי בן היתום מתארים תופעה אופיינית לתרבות הלימוד בישיבה הבבלית – להגיב תוך כדי ההבאה מהמקורות, או שזו יד המסדר שבחר לשים את הדברים במקום שבו הם מצויים, באמצע הסוגיה המיובאת ולא בסופה, כדי שלא יצטרך לחזור

⁹⁴³ הלבני, מקורות ומסורות למסכת שבת עמ' 5 ואילך.

⁹⁴⁴ הלבני, מקורות ומסורות למסכת בבא קמא עמ' 10 ואילך.

⁹⁴⁵ פרידמן, פרק האשה, עמ' 285 ואילך. ועמ' 299.

⁹⁴⁶ בוקסר, המעבר ממשנה לגמרא, עמ' 471 ואילך.

ולציין למה מתייחסים דברי האמורא הבבלי. ממצאי פרק ח' המצביעים על ההבדלים בעריכת הרצף בסוגיות שיש להן מקבילות בשני התלמודים (ראה לעיל [עמ' 189](#) ואילך) מחזקים את האפשרות שיד העורכים היא הגורם למבנה זה של שילוב תגובותיהם של אמוראי בבל לתוך הסוגיה הארץ ישראלית, ואין זו תרבות הלימוד של האמוראים.

הוסף לכך את סוגיות הבבלי המיוסדות רק על דברי אמוראי בבל, ובדומה לכך את סוגיות הירושלמי המיוסדות רק על דברי אמוראי א"י, שגם בהם שולבו על ידי סתם התלמוד מימרות מזמנים שונים ומשיבות שונות שלא לפי סדר הדורות, וממילא לא יתכן שהמאוחר קדם למוקדם.

רוב הסוגיות, למעט סוגיות קצרות של משא ומתן בין רב לתלמידו, או כאלו שהתלמוד מפרש לנו, שמה שלפנינו הוא שיח בין חכמים שנפגשו יחד, סודרו ועוצבו על ידי העורכים, שביקשו לסכם את הדיון בנושא הנדון, וקבעו את רצף הסוגיה באופן שהסיכום יהיה כפי דעתם. לצורך חיזוק הסיכום ציטטו את מימרות החכמים התורמות למסקנתם, וכדי להעצימם העמידו אותם במבחן של שאלות, מהן שאלות ששאלו אמוראים קודמים, ומהן שאלות של מסדרי הסוגיה. העורכים גם לא נמנעו מלשלב דברים שנאמרו בהקשר מסוים, והביאום בכל מקום שמצאו לנחוץ, אף שבמקור לא נאמרו הדברים אלא פעם אחת ולעניין אחד. כאשר הציטוט של דברי חכם קדום, לא תאמו את המקובל, השאלה שהועמדה היא האם אכן אלו היו דבריו המפורשים "בפירוש איתמר או מכללא איתמר", או שעשו אוקימתא לדבריו שהצרו אותם מאד. נראה מכל זאת שהסוגיות היו כחומר ביד היוצר ביד העורכים.

סוג האמוראים לפי ישיבותיהם ושכיחות מימרותיהם בסדר קדשים

סוג האמוראים לפי ישיבותיהם מצריך חקר יסודי ומקיף. חכם למד בישיבה אחת ועבר לישיבה אחרת ונתמנה לראש מתיבתא בישיבה שלישית ומימרותיו השונות נאמרו במקומות השונים, בהיותו תלמיד הוא שואל את רבו ובהיותו רב הוא משיב לתלמידו. ואת דבריו יש לסווג לפי הישיבה בה שנאמרו.

חכם המוסר בשם חכם שקדם לו אין זה תמיד רבו הישיר ממנו שמע את הדברים ולפניו ישב. ניתן ללמוד זאת משובתיהם של ר' יסא ור' בא בר זבדא לשאלתו של ר' זעירא:

"אמר רבי זעירא לרבי יסא חכים רבי לבר פדיה דאת אמר שמועתא מן שמיה אמר ליה

רבי יוחנן אמרן משמו אמר רבי זעירא לרבי בא בר זבדא חכים רבי לרב דאת אמר

שמועתא מן שמיה אמר ליה רב אדא בר אהבה אמרן משמו"⁹⁴⁷

לכן יש צורך ליצור מאגר מקיף וכולל של כל קשרי האמוראים, מבוסס על המקורות כדי לקבל תמונה נכונה על האמוראים שראו זה את זה ודברו זה עם זה ולהבדיל מהאמוראים שמוסרים דברי אמוראים מוקדמים אותם שמעו שלא מהמקור אלא מכלי שני. בחלק השני של נספח זה הבאתי כדוגמא תיאור מלא של הדרך בה זהיתי את מקומם של ר' זעירא ור' ירמיה.

לצורך העבודה הנוכחית רכזתי רשימה חלקית של האמוראים שאת מקום ישיבתם זהיתי על פי האמור בתלמודים ובמדרשים הארץ ישראלים והשלמתי את החסר על פי אגרת רב שרירא גאון. די באלו כדי לבסס את הניתוח של המימרות לפי הישיבות בהן נלמדו מסכתות סדר קדשים הן בא"י והן בבבל, זאת מאחר שהמידע שרכזתי מכסה את הרוב המוחלט של מימרות האמוראים. כאן המקום להעיר שישנם אמוראים כר' יוסה ור' יונה שלמרות שלא נמצאה אסמכתא לזהויות מקומם ובכל זאת בספרות חוזרים ומציינים את טבריה כמקום ישיבתם.⁹⁴⁸

א. מימרותיהם של האמוראים בסוגיות התלמוד הירושלמי שעניינן בסדר קדשים, על פי מקום ישיבתם.

בסוגיות לסדר קדשים בתלמוד הירושלמי משתתפים 213 אמוראים, מהם 172 אמוראי ארץ ישראל ו-33 אמוראי בבל. מספר מימרות של כל האמוראים הוא 2501, מהם 2316 מימרות של אמוראי ארץ ישראל ו-185 מימרות של אמוראי בבל.

אמוראי א"י שמקום ישיבתם ידוע מימרותיהם מהוות 74% מכלל המימרות הארץ ישראליות שבסוגיות הירושלמי שעניינן בסדר קדשים. על פי הרשימה דלהלן הצבעתי על הישיבות בא"י בהם נלמדו מסכתות אלה.

⁹⁴⁷ שבת פ"א ה"ב ג ע"א (368/12)

⁹⁴⁸ ראה ווייס, דור דור ודורשיו, חלק ג' עמ' 100; נפתל, ישיבות בבל וארץ ישראל, ח"ב עמ' 138; י. איזנברג בהשלמות למרגליות, אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים, עמ' XII.

דור	תואר	שם	שכיחות	מקומו	אסמכתא
2	ר'	יוחנן	279	טבריה	שביעית פ"ט ה"א לח ע"ד (209/7)
4	ר'	יוסה	179	טבריה	ראה מה שכתבתי לעיל
3	ר'	זעורא	128	טבריה-קיסרי	מועד קטן כה ע"ב
2	ר'	שמעון בן לקיש	106	לוד-טבריה	גיטין פ"ח ה"ג מט ע"ג (1088/30)
2.5	ר'	אלעזר	104	סורא-טבריה	כתובות פ"ט ה"ה לג ע"ב (999/39)
3.5	ר'	ירמיה	82	טבריה-קיסרי	ראה דיון מפורט בהמשך
5	ר'	מנא	70	ציפורי	שביעית פ"ו ה"א לו ע"ג (197/32)
3	ר'	אבהו	66	קיסרי	ברכות פ"ג ה"א ו ע"א (26/8)
3	ר'	אילא	59	טבריה	נזיר פ"ו ה"ג נה ע"א (1119/18)
3	ר'	יסא	52	טבריה	ביצה טז ע"ב
4	ר'	יונה	49	טבריה	ראה מה שכתבתי לעיל
3	ר'	בא	48	טבריה	פסחים פ"ד ה"ד לא ע"א (519/21)
3	ר'	אמי	43	טבריה	ביצה טז ע"ב
5	ר'	חנינה	40	ציפורי	פסחים פ"ו ה"א לג ע"א (530/38)
3	ר'	חייא בר בא	31	טבריה	שביעית פ"א ה"ה לג ע"ב (181/10)
1	ר'	יהושע בן לוי	30	לוד	שביעית פ"ח ה"א לח ע"ב (208/28)
4	ר'	אחא	28	לוד	ברכות פ"ה ה"ג ט' ע"ג (47/18)
3	ר'	שמואל ב"ר יצחק	27	קיסרי	יבמות פ"ב ה"ב יב ע"ד (887/15)
5	ר'	חזקיה	25	קיסרי	דמאי פ"א ה"ג כב ע"ב (119/29)
3	ר'	חנינה	25	ציפורי	שבת פ"ז ה"ב ט ע"י"ב (404/34)
3.5	ר'	אבין	23	טבריה	קהלת רבה פרשה יא ד"ה א
3	ר'	בון בר חייא	22	קיסרי	חגיגה פ"ג ה"ב ע"ב ע"א (795/32)
1	ר'	חנינה	21	ציפורי	שביעית פ"ט ה"א לח ע"ד (209/7)
2	ר'	יוסי בן חנינה	21	טבריה-קיסרי	יבמות פ"ג ה"א ד ע"ג (841/36)
1	ר'	הושעיה	19	קיסרי	תרומות פ"י ה"ב מז ע"א (255/39)
3	ר'	סימון	19	לוד	דמאי פ"ו ה"א כה ע"ב (135/35)
3	ר'	בא בר ממל	17	טבריה	סוכה פ"ג ה"ד נג ע"ג (646/7)
5	ר'	חונה	17	קיסרי	תרומות פ"ח ה"ט מו ע"א (250/47)
5	ר'	חייא בר אדא	17	ציפורי	מעשר שני פ"ג ה"ה נד ע"ג (296/40)
3	ר'	שמואל בר נחמן	14	לוד	ויקרא רבה בחוקותי פרשה לה
4	ר'	יהודה בן פזי	12	לוד	ברכות פ"ה ה"ג ט' ע"ג (47/18)
4	ר'	חגי	11	טבריה	מדרש תהלים מזמור צג ד"ה [ח] עדותיך
4	ר'	נסא	8	קיסרי	ויקרא רבה מצורע פרשה טז ד"ה [א]
4	ר'	זריקן	4	קיסרי	שבת פ"ז ה"ב י ע"ב (410/45)
4	ר'	יצחק בן אלעזר	4	קיסרי	בראשית רבה בראשית פרשה י ד"ה וכל צ
5	ר'	אבדימא דציפורי	3	ציפורי	ברכות פ"ד ה"ג ח ע"א (38/30)
1		בר קפרא	3	דרומא	שביעית פ"ה ה"ב לה ע"ד (194/29)
4	ר'	אחוה בריה ד"ר זעירא	1	קיסרי	חלה פ"א ה"א נז ע"א (311/7)
4	ר'	אייבו בר נגרי	1	טבריה	סוטה פ"א ה"ח יז ע"א (910/48)
1	ר'	חוניא דמן חוורין	1	בית חוורין	שביעית פרק ט ה"א לח ע"ג (209/4)
4	ר'	חייא דציפורין	1	ציפורי	ברכות פ"ד ה"ג ח ע"א (38/12)
4	ר'	מישא	1	קיסרי	שבת פ"ז ה"ה טז ע"ב (442/8)
2	ר'	שמלאי	1	לוד-נהרדעא	פסחים סב ע"ב
		ס"ה	1712	מימרות	
		ס"ה מימרות א"י	2316		
		יש אסמכתא למקומם	74%	אמוראים 43	
				מתוך 172	
				25%	

אמוראי בבל שמקום ישיבתם ידוע מימרותיהם מהוות 82% מכלל המימרות הבבליות שבסוגיות הירושלמי שעניינן בסדר קדשים. על פי הרשימה דלהלן הצבעתי על הישיבות בבבל בהם נלמדו מסכתות אלה.

דור	תואר	שם	שכיחות	מקומו	אסמכתא
1		רב	37	סורא	אגרת רשי"ג עמ' 79
1		שמואל	30	נהרדעא	שבת קטז ע"ב
3	רב	חסדא	23	כפרי-סורא	בבא מציעא ו' ע"ב
2	רב	יהודה	21	נהרדעא-פומבדיתא	שבת קמח ע"א
2	רב	הונא	16	סורא	פסחים קטו ע"א
2	רב	המנונא	7	סורא - בחרתא דארגיז	בבא מציעא ו' ע"ב
2	רב	חננאל	7	סורא	תלמידו של רב
2	רב	ירמיה	5	שום טמיה	בבא בתרא קנ"ג ע"א
1		אבא בר בא	2	נהרדעא	ביצה טז ע"ב
3	רב	ששת	2	נהרדעא-שילחי-מחוזא	מגילה כ"ט ע"א
3	ר'	חייא בר בון	1	סורא	גיטין לט ע"ב
4		רבא	1	פומבדיתא-מחוזא	שבת מח ע"ב
		ס"ה	152	מימרות	
		ס"ה מימרות בבל	185		
		יש אסמכתא למקומם	82%	אמוראים 12	
				מתוך 33	
				36%	

ב. מימרותיהם של האמוראים בתלמוד הבבלי לסדר קדשים, על פי מקום ישיבתם.

בסדר קדשים בתלמוד הבבלי משתתפים 523 אמוראים, מהם 196 אמוראי ארץ ישראל ו- 327 אמוראי בבל.

מספר המימרות של כל האמוראים הוא 5159, מהם 1804 מימרות של אמוראי ארץ ישראל ו- 3355 מימרות של אמוראי בבל.

אמוראי א"י שמקום ישיבתם ידוע מימרותיהם מהוות 82% מכלל המימרות הארץ ישראליות שבמסכתות הבבלי לסדר קדשים. על פי הרשימה דלהלן הצבעתי על הישיבות בא"י בהם נלמדו מסכתות אלה.

דור	תואר	שם	שכיחות בקדשים	מקומו	אסמכתא
2	ר'	יוחנן	417	טבריה	שביעית פ"ט ה"א לח ע"ד (209/7)
2	ר'	שמעון בן לקיש	165	לוד-טבריה	גיטין פ"ח ה"ג מט ע"ג (1088/30)
2	ר'	אלעזר	135	סורא-טבריה	כתובות פ"ט ה"ה לג ע"ב (999/39)
3	ר'	זירא	88	טבריה-קיסרי	מועד קטן כה ע"ב
3	ר'	ירמיה	82	טבריה-קיסרי	ראה דיון מפורט בהמשך
3		עולא	48	טבריה-בבל	נחותא
3	ר'	אסי	41	טבריה	ביצה טז ע"ב
3	ר'	חייא בר אבא	38	טבריה	ויקרא רבה פרשת ויקרא פרשה ה סימן ד
1	ר'	חנינא	36	ציפורי	שביעית פ"ט ה"א לח ע"ד (209/7)
3	ר'	יצחק	36	טבריה-קיסרי	דמאי פ"ב ה"א כב ע"ד (122/34)
3	ר'	אבהו	36	קיסרי	ברכות פ"ג ה"א ו ע"א (26/8)
3	רב	דימי	36	טבריה-בבל	נחותא
3	ר'	אמי	35	טבריה	ביצה טז ע"ב
3	ר'	אבין	32	טבריה-בבל	קהלת רבה פרשה יא ד"ה א
1	ר'	ינאי	29	עכברי	עירובין פ"ח ה"ד כ"ה ע"א (478/49)
3		רבה בר בר חנה	29	טבריה-בבל	ברכות יב ע"א
1	ר'	יהושע בן לוי	28	לוד	שביעית פ"ח ה"א לח ע"ב (208/28)
2	ר'	יוסי ב"ר חנינא	26	טבריה-קיסרי	יבמות פ"ג ה"א ד ע"ג (841/36)
1		חזקיה	22	טבריה	רות רבה פרשה ג סימן ד
1		לוי	22	ציפורי	ראש השנה פ"א ה"א נו ע"ב (662/20)
3	ר'	אילעא	21	טבריה	נזיר פ"ו ה"ג נה ע"א (1119/18)
1	ר'	חייא	18	טבריה	רות רבה פרשה ג סימן ד
1		יהודה ב"ר חייא	16	טבריה	רות רבה פרשה ג סימן ד
1	ר'	הושעיא	15	קיסרי	תרומות פ"י ה"ב מז ע"א (255/39)
3	רב	שמואל בר יצחק	8	קיסרי	יבמות פ"ב ה"ב יב ע"ד (887/15)
3	ר'	זריקא	7	קיסרי	שבת פ"ז ה"ב י ע"ב (410/45)
3	ר'	חנינא	6	ציפורי	שבת פ"ז ה"ב ט ע"ב (404/34)
1		בר קפרא	5	דרומא	שביעית פ"ה ה"ב לה ע"ד (194/19)
4	ר'	יהודה בריה דר שמעון	4	לוד	ברכות פ"ה ה"ג ט' ע"ג (47/18)
3	ר'	שמעון בן פזי	4	לוד	דמאי פ"ו ה"א כה ע"ב (135/35)
3	ר'	הונא	3	קיסרי	תרומות פ"ח ה"ט מו ע"א (250/47)
		ס"ה	1488	מימרות	
		ס"ה מימרות א"י	1804	אמוראים 31	
		השכיחים	82%		

אמוראי בבל שמקום ישיבתם ידוע מימרותיהם מהוות 79% מכלל המימרות הבבליות במסכתות הבבלי לסדר קדשים. על פי הרשימה דלהלן הצבעתי על הישיבות בבבל בהם נלמדו מסכתות אלה.

<u>דור תואר שם</u>	<u>שכיחות בקדשים</u>	<u>מקומו</u>	<u>אסמכתא</u>
4 רבא	541	פומבדיתא-מחוזא	שבת מח ע"ב
4 אביי	315	פומבדיתא	אגרת רש"י עמ' 88
1 רב	208	סורא	אגרת רש"י עמ' 79
5 רב פפא	195	נרש	אגרת רש"י עמ' 89
6 רב אשי	156	מתא מחסיא	מועד קטן ד' ע"ב
1 שמואל	140	נהרדעא	שבת קטז ע"ב
3 רב חסדא	131	כפרי-סורא	בבא מציעא ו' ע"ב
2 רב יהודה	128	נהרדעא-פומבדיתא	שבת קמח ע"א
3 רב נחמן	120	נהרדעא-שילחי-מחוזא	עירובין לד ע"ב
3 רבה	113	פומבדיתא	סנהדרין יז ע"ב
3 רב יוסף	109	פומבדיתא	סנהדרין יז ע"ב
2 רב הונא	88	סורא	פסחים קטו ע"א
3 רב ששת	69	נהרדעא-שילחי-מחוזא	מגילה כ"ט ע"א
4 רב נחמן בר יצחק	64	פומבדיתא	אגרת רש"י עמ' 89
5 רבינא	64	מחוזא-סורא	בבא בתרא טז ע"ב
7 רבינא	44	מתא מחסיא	אגרת רש"י עמ' 95
2 רבה בר אבוח	35	נהרדעא-שכנציב-שילחי	שבת נט ע"ב
5 רב הונא בריה דרב יהושע	23	מחוזא-סורא	בבא בתרא ז' ע"א
6 רב אחא בריה דרבא	22	פומבדיתא	אגרת רש"י עמ' 95
3 רב אחא בר יעקב	15	פפוניא	

מקום ישיבתם של אמוראי א"י

אמוראי א"י פעלו בארבעה מרכזים עיקריים: טבריה, ציפורי, קיסרי ולוד, ואף שכל חכם מזוהה עם מקום מושב קבוע, אנו מוצאים את החכמים מבקרים במרכזים האחרים. כך אנו מוצאים את ר' חייא הגדול איש טבריה מבקר בלוד,⁹⁴⁹ את ר' יוחנן איש טבריה מבקר בקיסרי,⁹⁵⁰ את ר' אבהו איש קיסרי מבקר בטבריה,⁹⁵¹ את ר' מנא איש טבריה שעבר לציפורי מבקר בקיסרי,⁹⁵² ואת ר' יוסי מבקר בלוד.⁹⁵³

ר' זעירא ור' ירמיה בקיסריה

ניתן להצביע על המעבר של ר' זעירא לקיסרי כשינוי מקום ולא כביקור ארעי. כאשר עלו ר' זעירא ור' ירמיה לארץ באו ללמוד תורה במרכז הגדול אצל ר' יוחנן בטבריה. עם זאת אנו מוצאים אותם יושבים לפני ר' אבהו בקיסרי. ניתן אף להצביע על מסירה אחת האומרת במפורש שר' זעירא עבר לקיסרי⁹⁵⁴ "רבי זעירא סליק גביה רבי אבהו לקיסרין" הביטוי "סליק גבי" בשונה מ"אזל לקיסרי" משמעו לא לביקור לזמן קצר אלא לשהייה ממושכת.⁹⁵⁵ לזמן מצביע על כך שבמדרש חנוך נמסרת שלשלת המסירה של תורה שבע"פ ושם מובא שמר' אבהו עברה התורה לתלמידו ר' זעירא, אלא שלדעת לזמן ר' זעירא זה הוא בנו של ר' אבהו.⁹⁵⁶ ואם ר' זעירא עבר לקיסרי ואנו מוצאים את תלמידו ר' ירמיה בקיסרי, יש מקום להניח שעבר יחד עמו, גם אם לא ניתן לכך ביטוי מפורש בתלמוד. זאת בנוסף לשורה של הקרויות בהן אנו מוצאים אותם בקיסרי.⁹⁵⁷ בנוסף לכך אנו

⁹⁴⁹ נדה פ"ג ה"ב נ ע"ג (1443/23): רבי חייא רובה אזל לדרומא שאלון ליה רבי חמא אבוי דרבי הושעיה ובר קפרא.

⁹⁵⁰ תרומות פ"י ה"ג מז ע"א (255/39): דאמר ר' יוחנן כשהיינו הולכים אצל ר' הושעיה רבה לקיסרין ללמוד תורה.

⁹⁵¹ ביצה פ"א ה"ז ס ע"ג (685/35): רבי אבהו הוה נחת מסחי בהדין דימוסין דטיבריה.

⁹⁵² ר' מנא מבקר בקיסרי ונפגש עם חכמיה:

1. דמאי פ"א ה"ג כב ע"ב (119/28): א"ר מנא אזלית לקיסרין ושמעית רבי חזקיה יתיב ומתני
2. דמאי פ"ב ה"א כב ע"ג (121/17): אמר רבי מנא אזלית לקיסרין וחמיתון נהיגין בהדא דבילתה שוריי שאלית לרבי יצחק בר אלעזר ואמר לי כך נהג זוגה שוריי
3. כלאים פ"ו ה"ג ל ע"ג (165/5): א"ר מנא אזלית לקיסרין ושמעית ר' הושעיה בר שמי בשם ר' יצחק בן לעזר
4. תרומות פ"ח ה"ט מו ע"א (250/43): אמר ר' מנא אזלית לקיסרין ושמעית ר' חזקיה בשם ר' ירמיה
5. חלה פ"א ה"א נז ע"א (311/7): אמר רבי מנא אזלית לקיסרין ושמעית רבי אחווה ורבי זעירא ואבא הוה אמר ליה בשם רבי ישמעאל
6. שבת פ"ז ה"ב י ע"ב (410/45): אמר רבי מנא אזלית לקיסרין ושמעית רבי זריקן בשם חזקיה
7. פסחים פ"א ה"ח כח ע"א (503/47): אמר רבי מנא אזלית לקיסרין ושמעית רבי זריקן בשם זעורה
8. פסחים פ"ב ה"ד כט ע"ב (509/36): אמר רבי מנא אזלית לקיסרין ושמעית רבי אחווה בר זעורא אמר ואנא הוה אמר לה בשם ר' ישמעאל
9. קידושין פ"ב ה"ח סג ע"א (1166/49): רבי מנא אזלית לקיסרין ושמעית רבי חזקיה יתיב מתני
10. בבא קמא פ"ט ה"ג ו ע"ד (1209/36): אמר רבי מנא אזלית לקיסרין ואשכחית לרבי חזקיה דדריש לה משום דר' יעקב בר אחא.

⁹⁵³ פאה פ"א ה"ה טז ע"ג (87/21): א"ר יוסי אזלית לדרומא ושמעית ר' חנן אבוי דר"ש בשם ר"ש בן לוי

⁹⁵⁴ ברכות פ"ח ה"ב יב ע"א (61/30)

⁹⁵⁵ כך גם הביטוי לגבי עלייתו לארץ "ר' זעירא כד סליק להכא" ברכות פ"ח ה"ב יב ע"א (61/19).

⁹⁵⁶ לזמן, קיסריה עמ' 78 והערה 190.

⁹⁵⁷ ר' זעירא מוסר בשם ר' אבהו:

1. פאה פ"ה ה"א יח ע"ד (98/40): רבי זעירא ר' אבהו בשם ר' יוחנן ארבעת קבין לכור רבי זעירא בעא קומי רבי אבהו
2. פאה פ"ה ה"ב יח ע"ד (99/40): ר' זעירא רבי אבהו בשם רבי יוחנן
3. שביעית פ"י ה"ט לט ע"ד (216/22): רבי זעירא רבי אבהו בשם רבי יוחנן
4. מעשרות פ"ה ה"ב נא ע"ד (280/28): אמר רבי זעירא לרבי אבהו חמי מה אמר
5. נדרים פ"ו ה"ב לט ע"ד (1036/34): רבי זעירא בשם רבי אבהו
6. סנהדרין פ"א ה"ב יח ע"ד (1268/1): רבי זעירא בשם רבי אבהו
7. סנהדרין פ"ח ה"א כו ע"א (1307/17): רבי זעירא רבי אבהו רבי יוסי בן חנינה בשם ר' שמעון בן לקיש
8. עבודה זרה פ"א ה"ד לט ע"ד (1379/3): אתא רבי זעירא רבי אבהו בשם ר' יוחנן
9. עבודה זרה פ"ב ה"א מ ע"ג (1382/37): רבי זעירא רבי אבהו בשם רבי יוסי בי רבי חנינה
10. עבודה זרה פ"ג ה"ו מג ע"ב (1399/6): רבי זעירא רבי אבהו בשם רבי יוחנן
11. פסחים פ"ה ה"ז לב ע"ג (528/26): רבי זעורא רבי אבהו בשם רבי שמואל בר נחמן

מוצאים את האמוראים המאוחרים יותר - ר' חזקיה ור' הונא חברו, המזהים ביותר עם קיסרי, כתלמידי ר' ירמיה.⁹⁵⁸ נראה מכאן שר' זעירא ור' ירמיה עזבו בזמן מסוים את טבריה ועברו לקיסרי.

מאחר שלא מצאנו מקור שיעיד על מקום ישיבתם של ר' יוסה ור' יונה, ומאחר שהממצא הארכיאולוגי מעיד על התדלדלות הישוב היהודי בגליל המזרחי,⁹⁵⁹ יש מקום לשער שגם הם לא נשארו בטבריה ונפגשו עם ר' ירמיה, אף שהמפגשים שלהם עם ר' ירמיה הם מועטים.⁹⁶⁰ שאלת מקומם מצריכה בחינה לעצמה.

12. תענית פ"ג ה"ד סז ע"א (723/49): רבי זעורא רבי אבהו בשם רבי שמואל בר נחמן
 13. שבת פ"ט ה"א יא ע"ד (418/42): רבי זעורה רבי אבהו בשם רבי יוחנן
 14. שקלים פ"א ה"ב מו ע"א (605/11): רבי זעורה בשם רבי אבהו
 15. גיטין פ"ד ה"ט מו ע"ב (1071/22): ר' זעורה קומי רבי אבהו בשם רבי אלעזר
 16. פאה פ"ה ה"א יח ע"ד (98/28): רבי זעירה בשם רבי אבהו
- ר' ירמיה מוסר בשם ר' אבהו:
1. ברכות פ"ג ה"ה ו ע"ד (30/39): ר' ירמיה בשם רבי אבהו
 2. יומא פ"ו ה"א מג ע"ב (589/3): רבי ירמיה בשם רבי אבהו
 3. יבמות פ"ו ה"ו ז ע"ד (860/20): רבי ירמיה רבי אבהו רבי יצחק בר מריון בשם רבי חנינה
 4. כתובות פ"ד ה"ד כח ע"ג (975/5): רבי ירמיה בשם רבי אבהו
 5. כתובות פ"ה ה"א כט ע"ג (980/38): רבי ירמיה בשם רבי אבהו
 6. סנהדרין פ"ג ה"י כא ע"ג (1283/42): רבי ירמיה בשם רבי אבהו
 7. סנהדרין פ"ז ה"י כד ע"ד (1300/38): רבי ירמיה רבי אבהו בשם רבי יוחנן
 8. סנהדרין פ"ז ה"ט כה ע"א (1301/2): ר' ירמיה בשם ר' אבהו
 9. שבועות פ"ד ה"א לה ע"ב (1353/35): ר' ירמיה בשם רבי אבהו
 10. עבודה זרה פ"ד ה"ח מד ע"ב (1404/32): רבי ירמיה בשם רבי אבהו
 11. עבודה זרה פ"ד ה"יב מד ע"ב (1405/35): א"ר ירמיה בשם ר' אבהו
- ר' חזקיה מוסר בשם ר' ירמיה⁹⁵⁸
1. ברכות פ"ה ה"ב ט ע"ג (46/43): רבי חזקיה בשם רבי ירמיה
 2. ברכות פ"ט ה"ב יג ע"ד (71/48): רבי חזקיה בשם רבי ירמיה
 3. פאה פ"ד ה"ו יח ע"ג (97/25): רבי חזקיה רבי ירמיה בשם ר' יוחנן
 4. שביעית פ"ז ה"ג לו ע"ב (202/23): רבי חזקיה בשם רבי ירמיה
 5. שביעית פ"י ה"ד לט ע"ג (214/49): רבי חזקיה בשם רבי ירמיה
 6. תרומות פ"ח ה"ד מו ע"א (250/43): אמר ר' מנא אזלית לקיסרין שמעית חזקיה בשם ר' ירמיה
 7. תרומות פ"א ה"ו מח ע"א (261/4): רבי חזקיה רבי ירמיה רבי חייה בשם רבי יוחנן
 8. שבת פ"א ה"ב ג ע"א (368/2): רבי חזקיה רבי ירמיה רבי חייה בשם רבי יוחנן
 9. שקלים פ"א ה"ז מו ע"ב (606/43): רבי חזקיה אמר רבי ירמיה בעי
 10. שקלים פ"ו ה"ו נ ע"ב (628/24): רבי חזקיה בשם רבי ירמיה
 11. ביצה פ"א ה"ט ס ע"ד (686/28): ר' חזקיה בשם רבי ירמיה
 12. מועד קטן פ"ג ה"ז פג ע"ב (822/48): רבי חזקיה רבי ירמיה בשם רבי יוחנן
 13. נזיר פ"ז ה"א נו ע"א (1124/27): רבי חזקיה רבי ירמיה ורבי חייה בשם ר' יוחנן
 14. קידושין פ"א ה"ז סא ע"א (1155/36): ר' חזקיה: בר! ירמיה ר' חייה בשם ר' יוחנן
 15. סנהדרין פ"ז ה"ח כה ע"ב (1302/34): ר' חזקיה ר' ירמיה בשם ר' יוחנן
 16. הוריות פ"א ה"ח מו ע"ב (1417/26): ר' חזקיה רבי ירמיה ר' חייה בשם רבי יוחנן
- ר' הונא מוסר בשם ר' ירמיה
1. תרומות פ"ח ה"ט מו ע"א (250/47): רבי הונא בשם ר' ירמיה
 2. פסחים פ"ט ה"ה לו ע"ד (552/36): ר' חונה בשם ר' ירמיה
 3. שקלים פ"ד ה"א מז ע"ד (614/23): ר' חונה בשם רבי ירמיה
 4. ביצה פ"א ה"ט ס ע"ד (686/25) רב חונה ר' ירמיה ר' אימי בשם ר' יוחנן
 5. מגילה פ"ד ה"א עד ע"ד (767/48): רבי הונא בשם ר' ירמיה
 6. חגיגה פ"א ה"ז עו ע"ג (780/3): ר' חונה ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק
 7. חגיגה פ"א ה"ח עו ע"ד (781/4): ר' חונה בשם ר' ירמיה
 8. סוטה פ"ט ה"ד כג ע"ד (945/43): רבי חונה בשם רבי ירמיה
 9. נדרים פ"י ה"י מב ע"ב (1048/29): ר' הונא בשם ר' ירמיה
 10. בבא מציעא פ"ג ה"יב ט ע"ב (1222/31): רב הונא אמר רבי ירמיה בעי
- רבנן דקיסרי בשם ר' ירמיה
1. כלאים פ"ד ה"ד כט ע"ב (158/41): רבנן דקיסרין בשם רבי ירמיה
 2. עירובין פ"א ה"ט יט ע"ג (459/18): רבנן דקיסרין בשם רבי ירמיה
 3. סוכה פ"א ה"א נב ע"א (638/7): רבנן דקיסרין בשם רבי ירמיה
 4. קידושין פ"ב ה"ט סג ע"א (1168/13): רבנן דקיסרין בשם ר' ירמיה
- ע. לייבנר, התיישבות ודמוגרפיה בגליל המזרחי⁹⁵⁹

⁹⁶⁰ מפגשי ר' יונה ור' ירמיה

אפשר שמעבר זה היה לאחר פטירתם של ר' יוחנן ור' אלעזר בן פדת, בשעה שבטבריה נותרו כל תלמידיו הגדולים של ר' יוחנן, שאחרי הסתלקותו "לא יכלה הארץ לשאת אותם" וחלק מהם ירדו לבבל. בטבריה נשארו ר' אמי ור' אסי ור' חייא בר אבא, ונראה שר' זעירא ור' ירמיה עזבו לקיסרי אל ר' אבהו, ואחרי פטירתו מילאו את מקומו. לנוכח זאת שייכתי את מימרותיהם של שני אמוראים אלו לשיבות טבריה וקיסרי, מבלי יכולת להבדיל ברוב המקרים היכן נאמרו דבריהם.

1. דמאי פ"ו ה"ז כה ע"ד (138/45); ובהמשך בדמאי פ"ו ה"ז כה ע"ד (138/48): רבי חזקיה אמר רבי יונה בשם ר' ירמיה מה פליגין בחיבורין לפי שבכל מקום נשוך חיבור מעוך אינו חיבור וכא אפילו מעוך חיבור הא הכשירן תורה קם רבי יונה עם רבי ירמיה אמר לו את אמרת הדא מילתא אמר ליה אין.
 2. חלה פ"א ה"א נז ע"ג (313/27): אמר רבי יונה איתתבת קומי רבי ירמיה
 3. חלה פ"ב ה"א נח ע"ב (318/29): רבי יונה בעא קומי רבי ירמיה
 4. שקלים פ"ג ה"א מז ע"ב (611/23); ובמקבילה ראש השנה פ"א נו ע"ד (633/17): תנא רבי יונה קומי רבי ירמיה.
- מפגשי ר' יוסה עם ר' ירמיה
1. ברכות פ"א ה"ב ג ע"ב (7/31); ובמקבילה שבת פ"א ה"ב ג ע"ב (368/48): אמר רבי יוסה קומי רבי ירמיה אתייה דרבי יוחנן כרבי חנניה בן עקביה.
 2. תרומות פ"ה ה"ג מג ע"ג (236/28): אמר רבי יוסי לרבי ירמיה
 3. שבת פ"א ה"א ד ע"ב (376/11): רבי יוסי בשם רב ירמיה רבי חנניה מטי בה בשם רב
 4. שבת פ"ז ה"א טז ע"א (440/39): רבי יוסה בשם רבי ירמיה רבי חנניה מטי בה בשם רבי אלעזר
 5. שבת פ"ז ה"א טז ע"ב (442/29): רבי יוסי בעי קומי רבי ירמיה היך עבדין עובדא א"ל מן מה דמר
 6. עירובין פ"י ה"א כו ע"ג (495/4): ר' יוסה בעי קומי רבי ירמיה היך עבדין עובדא אמר ליה מן דאמי ר' יוחנן
 7. פסחים פ"ב ה"א כח ע"ג (504/49): התיב רבי ירמיה והתנינן מפרר. סבר ר' ירמיה ככרות א"ל ר' יוסה לא אמר אלא מפרר מכיון שפיררו בטל.
 8. פסחים פ"ה ה"ב לב ע"א (524/13): אמר רבי יוסה אנא חמית לרבי ירמיה תפיס לרבי בא
 9. ביצה פ"ד ה"ב סב ע"ג (696/2): רבי יוסה בשם רב ירמיה רבי חנניה מטי בה בשם רב
 10. מועד קטן פ"ג ה"ז פג ע"ב (822/46): ר' יוסה רבי ירמיה בשם רבי חייא בר בא
 11. מועד קטן פ"ג ה"ז פג ע"ב (821/16): רבי יוסי רבי ירמיה בשם < > רבי יוחנן משרבו הגדפנין
 12. גיטין פ"ג ה"ב מד ע"ד (1063/14): ר' יוסי שאל לרבי ירמיה הגע עצמך שזיווג אמר ליה כן
 13. סנהדרין פ"ז ה"י כה ע"ב (1302/33): ר' יוסה ר' ירמיה בשם ר' חייא בר בא

בסוגיה לא67 במנחות נדונו עניני תפילין, ואילו בירושלמי הם נדונו במסכת ברכות. בכל ששת סדרי המשנה לא נאמר דבר על מצוות הנחת תפילין, אך עניין התפילין נזכר במקומות שונים ובהקשרים שונים ב-16 משניות הפזורות בש"ס. במסכת ברכות נאמר מי הם הפטורים מהתפילין, ובמסכת מנחות נאמר כבדרך אגב מה מכילים התפילין בתוכן. בכל אחד מהתלמודים עיקר הדיון מרוכז בסוגיה אחת, ופרטים בודדים נידונים בדרך אגב בסוגיות אחרות באותה מסכת. הנושאים הנדונים בשני התלמודים הם: ברכות התפילין, דין תפילין בלילה, ודין תפילין בשבתות וימים טובים. בנוסף לכך דן הירושלמי בשאלת תפילין לנשים, ובדין תפילין בבית המרחץ. ואילו הבבלי דן בשאלות: באיזה שלב של הנחת התפילין מברכים עליהם, סדר הנחת התפילין וסדר הסרתן. אף שאין הסוגיה קשורה לעניין קדשים יש במקבילות כדי לתרום לחלק ג' של העבודה. ומשום היות הסוגיה בבבלי מנחות דנתי בה ובמקבילתה בירושלמי ברכות.⁹⁶¹ מנוסחאות התלמודים שלפנינו נראה שבשאלות שאין עליהן תשובה בברייתא תנאית, חלוקים התלמודים במנהגיהם – נהרא נהרא ופשטיה.

ברכות התפילין: בירושלמי בשם ר' יעקב בר אידי תלמידו של ר' יהושע בן לוי ותלמיד חבר לר' יוחנן: "כשהוא נותן על יד מהו אומ': ברוך אקב"ו על מצות תפילין. כשהוא נותן על ראש מהו או? ברוך אקב"ו על מצות הנחת תפילין". ובמקום אחר דברי סתם התלמוד בירושלמי: "כשהוא לובש אומר על מצות תפילין".⁹⁶² לבבלי אין לכאורה ברכות מקוריות, אלא "שלח רב חייא בריה דרב הונא משמיה דר' יוחנן: על תפילה של יד, אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין, על תפילין של ראש, אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין". ובמקום אחר דברי סתם התלמוד בבבלי: "כי מנח תפילין אדרעיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין. ארישיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין".⁹⁶³ בנוסף לכך חלוקים התלמודים בשני עניינים נוספים בעניין ברכה על עשית תפילין, ובעניין ברכה בעת הסרת התפילין, ⁹⁶⁴ שהן ברכות הנהוגות רק בא"י ואינן נוהגות בבבל. "העושה תפילי לעצמו כו"⁹⁶⁵, "כשהוא חולצן מהו או? ברוך אקב"ו {וציונו} לשמור חוקיו". ובבבלי נאמר במפורש "ואילו לעשות תפילין לא מברך".

נוסח הברכה המיוחס בבבלי לר' יוחנן ראוי להתיחס אליו בספק משום הסיבות הבאות: רב חייא בריה דרב הונא המוסר כאן את דברי ר' יוחנן הוא אמורא בבלי בן הדור החמישי ולא מצאנו שהיה בארץ ישראל ולכן הפתיחה "שלח" אינה ברורה כי מי ששלח מא"י משמו של ר' יוחנן הם: ר' יצחק בר יעקב בר גיורי,⁹⁶⁶ רב חנינה,⁹⁶⁷ רבין⁹⁶⁸ ורב כהנא,⁹⁶⁹ כולם בני הדור

⁹⁶¹ בסוגיות אלו עסק ד. רוזנטל בהרחבה במאמרו "מסורות א"י ודרך לבבלי" עמ' 24-25; ובמאמרו "על ברכות התפילין".

⁹⁶² בברכות פ"ט ה"ג יד ע"א (73/12): העושה תפילי לעצמו כו' לאחר כו' כשהוא לובש אומר על מצות תפילין.

⁹⁶³ ברכות ס ע"ב: כי מנח תפילין אדרעיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין. ארישיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין.

⁹⁶⁴ נאה, עד דלא ייבה, עמ' 87-89, הדין בברכה זו.

⁹⁶⁵ שם סדרה של ברכות ולכן קיצר התלמוד ולפי הסדרה כולה הכוונה לברך "אקב"ו לעשות תפילין".

⁹⁶⁶ עירובין סב ע"א, תענית כט ע"ב, מועד קטן יח ע"א, כתובות מז ע"א.

⁹⁶⁷ יבמות נח ע"ב, מנחות לד ע"ב, מנחות עט ע"ב.

⁹⁶⁸ מנחות נז ע"ב, חולין מט ע"ב.

⁹⁶⁹ כתובות מז ע"ב.

השלישי בארץ ישראל. וגם לא נמצא עוד אמורא בבלי בן הדור החמישי שימסור בשם ר' יוחנן, וגם מבני הדור הרביעי נמצאת רק מימרה אחת הנמסרת על ידי רב שיזבי וגם היא אינה ודאית.⁹⁷⁰ כל המסירות של אמוראי בבל בשם ר' יוחנן הן מעטות (22 מסירות בלבד) והם של בני הדור השלישי ומעט מהדור השני.⁹⁷¹

בדרך כלל מוסר רב חייא בריה דרב הונא את מנהגי אביו ורבא.⁹⁷² אפשר לכן שהוא מצטט את דברי רבותיו ולא את דברי ר' יוחנן, ואולי בהעתקה מגרסה מקוצרת הפך ר"י דהיינו רב יוסף לר' יוחנן.⁹⁷³ גם הנוסח ששם רב חייא בריה דרב הונא בפי ר' יוחנן "אשר קדשנו במצוותיו וצונו להניח תפילין" מעיד עליו שאינו נוסח ארץ ישראלי הנוהג לברך לא על עשיית המצווה אלא על המצווה.⁹⁷⁴

נראה שגרסאות סתם התלמוד בשני התלמודים מייצגות את המנהג הרווח בכל אחת מהן. כלומר, בא"י ברכו ברכה אחת "על מצות תפילין" ובבבל ברכו שתי ברכות "להניח תפילין" ו"על מצות תפילין". אמירת שתי הברכות בבבל הייתה קשה לאמוראים ולכן פתרו אותה בכך שהברכה השנייה נאמרת רק אם הפסיק בין הנחת תפילה של יד לתפילה של ראש. לדעת רוזנטל⁹⁷⁵ בזמן מאוחר יותר הוסיפו בא"י את הברכה הבבלית "להניח" שאינה מתאימה לפועל שהיה מקובל בא"י,⁹⁷⁶ שבכל המקורות הארץ ישראלים נאמר "ללבוש תפילין", ובבבל הוסיפו את הברכה הארץ ישראלית "על מצות תפילין" ולכן התלבטו בשאלה אם יש לברך ברכה אחת או שתיים, והכריעו שמברכים ברכה אחת ורק אם הפסיק בינתיים מברך ברכה שנייה.

הנחת תפילין בלילה: גם בשאלה זו מצטט הבבלי ברייתא בה נאמר: "ועד מתי מניחין? עד שתשקע החמה, רבי יעקב אומר: עד שתכלה רגל מן השוק, וחכמים אומרים: עד זמן שינה; ומודים חכמים לר' יעקב, שאם חלצן לצאת לבית הכסא או ליכנס לבית המרחץ ושקעה חמה, שוב אינו חוזר ומניחין". אמוראי בבל דנים במחלוקת זו של התנאים ובסוף מביא הבבלי מחלוקת בין אמוראי א"י: "אמר ר' אלעזר: כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה - עובר בעשה, ור' יוחנן אמר: עובר בלאו". ומוסיף הבבלי: "ואמר רבי אלעזר: ואם לשמרן - מותר". ואילו הירושלמי מצטט רק את הברייטא האומרת "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה". "ימים" ולא לילות. "ימים" פרט לשבתות וימים טובים, ומצויה בו רק דעה אמוראית אחת: "ר' אבהו בשם ר' אלעזר: הנותן תפילין בלילה עובר בעשה". ונראה לי שאילו חלק ר' יוחנן על ר' אלעזר בשאלה זו לא היה הדבר נשמט מהירושלמי, כי ההסבר שמביא סתם התלמוד בבלי מדברי ר'

⁹⁷⁰ המסירה שלו ביומא פא ע"א נאמר בה: "אמר רב שיזבי אמר ר' יוחנן זר שבלע שזפין של תרומה" ואפשר שהצליל של השזפין השפיע על המוסר את השם - שיזבי, עוד בזמן המסירה בע"פ, כי כך הנוסח בכל כתבי היד. ראה מרגלית, לחקר שמות וכינויים בתלמוד, עמ' טו.

⁹⁷¹ ברכות כד ע"ב: אמר רב הונא אמר רבי יוחנן; ברכות מ ע"א: אמר רב מרי אמר רבי יוחנן; ברכות נח ע"א: אמר רב חנן בר רבא אמר רבי יוחנן; שבת לו ע"ב, ועירובין צה ע"א: אמר רב ששת אמר רבי יוחנן; שבת סה ע"א: אמר רב נחמן בר אושעיא אמר רבי יוחנן; עירובין מז ע"ב: ואמר רב חייא בר אבין אמר רבי יוחנן; פסחים צא ע"א, וסנהדרין לא ע"א: אמר רבה בר הונא אמר רבי יוחנן; פסחים קיז ע"א, ויבמות כה ע"ב, ובבא בתרא קק ע"ב, ובבא בתרא קכא ע"א, ומכות כג ע"א, ועבודה זרה כז ע"ב: אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן; יומא פא ע"א: אמר רב שיזבי אמר רבי יוחנן; כתובות עד ע"א: אמר רב אחא בר יעקב אמר רבי יוחנן; בבא בתרא קלז ע"א: אמר רב יוסף אמר רבי יוחנן; חולין קכד ע"א: אמר ליה רב נחמן לעולא: אמר רבי יוחנן; נדה כד ע"א: אמר רב גידל אמר רבי יוחנן. באכר (עמ' 369 ואילך) ברשימת האמוראים בבבלי המוסרים בשם ר' יוחנן אינו מתיחס לשאלת פער הדורות עליו הצבעתי.

⁹⁷² באכר עמ' 362; אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 408.

⁹⁷³ ראה גם גייקובס, עמ' 56 ואילך. אבל באכר ציין מסירה זו בעמ' 372 בלא שערער עליה.

⁹⁷⁴ ראה קצוף, על ברכת המצוות בא"י ובבבל, עמ' 387.

⁹⁷⁵ רוזנטל, על ברכות התפילין, עמ' 74 ואילך.

⁹⁷⁶ רוזנטל, מסורות א"י ודרכן לבבל, עמ' 25.

אילעא, כהסבר כביכול לשיטת ר' יוחנן, לא נאמר לעניין זה, אלא זו היא ברייתא בספרי המצוטטת פעמים אחדות בתלמוד.⁹⁷⁷ ברייתא זו אינה יכולה לשמש הסבר לעניינינו, לפי שבתפילין לא נאמר "השמר" אלא "ושמרת את החוקה", ואין זה אלא תרוץ דחוק של הבבלי שהושם בפיו של ר' יוחנן. יתר על כן הברייתא מיחסת את הפסוק "ושמרת את החוקה הזאת מימים ימימה" לפסח ולא לתפילין. בפסיקתא רבתי הגרסה היא "רבי אבהו בשם רבי יוחנן הנותן תפילין בלילה עובר בעשה".⁹⁷⁸ בנוסף לכך בכל הש"ס במחלוקת בין ר' יוחנן ור' אלעזר בדרך כלל יקדם ר' יוחנן לר' אלעזר וכאן בבבלי הקדימו את ר' אלעזר לר' יוחנן.⁹⁷⁹ מכל אלה נראה לכן שדברי ר' יוחנן בבבלי הם הוספה של המסרן,⁹⁸⁰ אולי מתוך הנחה שהוא חולק על ר' אלעזר.⁹⁸¹

ככל הנראה גם רב אשי לא הכיר את הגרסה שלפנינו בבבלי, והניח תפילין בלילה. ולשאלתו של רבינא אמנם ענה שלצורך שמירתן, אבל כבר רבינא הבין שאמירה זו הייתה רק משום של רצה להורות במפורש שאין איסור להניח תפילין בלילה. וכבר הקשה המהר"ב⁹⁸² שאם תפילין בלילה הן בלאו הנלמד מהפסוק "ושמרת את החוקה הזאת מימים ימימה", והרי מפסוק זה למדו גם ששבת אינו זמן תפילין, ואם כך הרי גם הנחת תפילין בשבת היא לאו, אם כן כיצד אמרה המשנה בעירובין⁹⁸³ "המוצא תפילין <בשבת> מכניסן אחד אחד", ושם על משנה זו בעירובין הובאו בירושלמי⁹⁸⁴ דברי ר' אלעזר שעובר בעשה, ולא הובאו דברי ר' יוחנן שעובר בלא תעשה. כי אם המניח תפילין בשבת עובר בלא תעשה אי אפשר היה לו להכניסם, ובכך היתה סתירה בין דברי ר' יוחנן לבין המשנה. ולהלכה פסקו כרב אשי שאינו עובר בלאו,⁹⁸⁵ משמע שלא התייחסו לגרסת הבבלי, מבלי שאמרו זאת במפורש.

דין תפילין בשבתות ובימים טובים מקובל על שני התלמודים ושניהם מודעים לכך שישנם שתי שיטות תנאיות ללימוד העניין – הבבלי מציין את החולקים: ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא, ואילו הירושלמי מביא את דעותיהם מבלי לציין את שמם.

לסיכום יש לומר שמה שלפנינו רחוק מלהיות סוגיות מקבילות. יש כאן כמה מובאות בודדות מא"י ששולבו בסוגית הבבלי, מובאות המעוררות ספק באשר לדיוקן, בהביאן פעמיים את דברי ר' יוחנן – דברים שאין להם מקבילה בירושלמי, וכל אחת מהן מעוררת תמיהות בדבר היותה אוטנטית. מה שברור הוא שבכל הנוגע לברכות התפילין היו חילופי מנהגים בין ארץ ישראל לבבל, שמקורן בשימושי הלשון החילופיים "לבוש" – בא"י, ו"להניח" – בבבל.

⁹⁷⁷ ספרי דברים פרשת ראה פיסקא ע (יג) השמר, בלא תעשה. פן, בלא תעשה. פן תעלה עולותיך, ולא עולת גוים דברי רבי שמעון רבי יהודה אומר ולא עולת גוים שהוקדשו בחוצה לארץ.

⁹⁷⁸ פסיקתא רבתי פיסקא כב - י" הדברות פ' תנינותא.

⁹⁷⁹ אף שיש דוגמאות גם לכך, כמו לדוגמה חולין עז ע"ב: א"ר אלעזר: לא שנו אלא שאינה קשורה בולד, אבל קשורה בולד - אין חוששין לולד אחר, ור' יוחנן אומר: אנו אין לנו אלא - שליא בלא ולד, אבל יש עמה ולד, בין קשורה בולד בין אין קשורה בולד - אין חוששין לולד אחר.

⁹⁸⁰ גם התוספות (נדה נא ע"ב ד"ה ולבני מערבא) מצטט ר"ת את הבבלי במנחות "הניח תפילין לאחר שקיעת החמה עובר בעשה דכתיב ושמרת את החוקה והשמר דעשה עשה". וכן הרמב"ן בחידושו לנדה שם ד"ה הא דאמרין ולבני מערבא: אומר:

"והטעם לזה מפני שהמניח תפילין לאחר שקיעת החמה עובר בעשה הילכך מברך בשעת סילוקן בלילה שהוא מקיים עשה"

⁹⁸¹ ראה טענת הלבני שהצירוף למחלוקת הוא של המסדרים (בבא בתרא, עמ' 41)

⁹⁸² באור מהגאון מרדכי בנעט, נדפס בסוף מסכת מנחות, הלכות קטנות, יב ע"ב.

⁹⁸³ עירובין פ"י מ"א.

⁹⁸⁴ ירושלמי עירובין פ"י ה"א כו ע"א (492/1): המוצא תפילין כו' המוצא תפילין מכניסן זוג זוג דרך מלבוש אחת בראשו ואחת בזרועו רבן גמליאל אומ' שנים שנים בראש ושנים בזרוע רבי אבהו רבי אלעזר הנותן תפילין בלילה עובר בעשה שנאמר ושמרת את החוקה הזאת מימים ימימה ימים ולא לילות

⁹⁸⁵ מרדכי, נדפס בסוף מסכת מנחות, הלכות קטנות, יג ע"א.

ובישראל א"צ לברך, דשלח רב חייא בריה דרב הונא משמיה דר' יוחנן : על תפילין של יד, אומר : ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין, על תפילין של ראש, אומר : ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין , ואילו לעשות תפילין לא מברך ! אלא לאו היינו טעמא, כל מצוה דעשייתה גמר מצוה, כגון מילה, אע"ג דכשירה בעובד	אמר רב שמואל בר בידרי אמר רב ואמרי לה אמר ר' אחא אריכא אמר רב הונא , ואמרי לה אמר רב מנשיא אמר שמואל : תפילין מאימתי מברך עליהן? משעת הנחתן. איני? והא אמר רב יהודה אמר שמואל : כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן! אביי ורבא דאמרי תרוייהו : משעת הנחה ועד שעת קשירה. (דף לו ע"א) אמר רב חסדא : סח בין תפילה לתפילה - חוזר ומברך. סח אין, לא סח לא, והא שלח רב חייא בריה דרב הונא משמיה דר' יוחנן : על תפילה של יד, אומר : ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין , על תפילין של ראש, אומר : ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין ! ⁹⁹¹ אביי ורבא דאמרי תרוייהו : לא סח - מברך אחת, סח - מברך שתיים. תנא : סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו, וחוזר עליה מערכי המלחמה. תנא : כשהוא מניח - מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, וכשהוא חולץ - חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד. בשלמא כשהוא מניח - מניח של יד ואח"כ מניח של ראש, דכתיב : (דברים ו') ,וקשרתם לאות על ידך" והדר "והיו לטוטפת בין עיניך", אלא כשהוא חולץ - חולץ של ראש ואח"כ חולץ של יד מנלן? אמר רבה : רב הונא אסברא לי, אמר קרא : "והיו לטוטפת בין עיניך", כל זמן שבין עיניך יהו שתיים. ת"ר : תפילין מאימתי מברך עליהן? משעת הנחתן. כיצד? היה משכים לצאת לדרך ומתיירא שלא יאבדו - מניחן, וכשיגיע זמן, ממשיך	כאי-זה-צד הוא מברך עליהן? ר' זריקן בשם ר' יעקב בר אידי : כשהוא נותן על יד מהו אומ' : ברוך אקב"ו על מצות תפילין . כשהוא נותן על ראש מהו או' : ברוך אקב"ו על מצות תפילין . הנחת ⁹⁸⁶ כשהוא חולצן מהו ⁹⁸⁷ או' : ברוך אקב"ו { וציונו } לשמור חוקיו. ואתא כמאן דמר, בחוקת תפילין הכת' מדבר ; ברם כמאן דיר, בחוק' הפסח הכת' מדבר לא ! כ!דא. ר' אבהו בשם ר' אלעזר : הנותן תפילין בלילה עובר בעשה. ומה טעם, "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה". "ימים" ולא לילות. "ימים(ם)[מ']" פרט לשבתות וימים טובים. !("ימים" ולא לילות)! והא ר' אבהו יתיב מתני ברמשא ותפילוי עילוי : { מצדדן } ⁹⁸⁸ הוה, וכמין <מצרירן> פיק!דו!ן היו בידו. אית דבעי מימר, לא אמ' אלא הנותן, (אלא) [אבל] אם היו עליו מבעוד יום מותר. אית >>דבעי
--	---	--

⁹⁸⁶ ברמב"ן נדה נא ע"ב גורס בפ"ב על מצות תפילין ובפ"ט על מצות הנחת תפילין – ההיפך ממה שלפנינו בכ"י לידן.
⁹⁸⁷ במקבילה בברכות פ"ט ה"ג יד ע"א (73/12) : העושה תפילין לעצמו כו' לאחר כו' כשהוא לובש אומר על מצות
תפילין.
⁹⁸⁸ כך בכ"י רומי.

כוכבים -	בהן ומברך עליהן. ועד מתי מניחין? עד	מימר, מצותן כדי
בישראל	שתשקע החמה, רבי יעקב אומר: עד שתכלה	שתיסלק רוב הרגל מן
צריך לברך,	רגל מן השוק, וחכמים אומרים: עד זמן	⁹⁸⁹ דבעי השוק . ואית>
וכל מצוה	שינה; ומודים חכמים לר' יעקב, שאם חלצן	מימר, נשמעיניה מן
דעשייתה	לצאת לבית הכסא או ליכנס לבית המרחץ	הדא: "והיה לך לאות",
לאו גמר	ושקעה חמה, שוב אינו חוזר ומניחין.	את שהוא לך לאות, פרט
מצוה, כגון	אמר רב נחמן : הלכה כרבי יעקב.	לימים טובים ושבתות
תפילין, אע"ג	רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו	שכולן אות. ולא כן כת'
דפסולות	באורתא.	"מימים ימימה?" לית
בעובד	איכא דאמרי: אין הלכה כר' יעקב. (דף לו	לך אלא כיי דמר ר'
כוכבים -	ע"ב) והא רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו	יוחנן: כל מילא דלא
בישראל אינו	בהו באורתא! ההוא פליגא.	מחוורא מסמכין לה מן
צריך לברך,	ומי אמר רבה בר רב הונא הכי? והא אמר	אתרין סגי. נשים מניין?
ובציצית	רבה בר רב הונא : ספק חשיכה ספק לא	"ולמדתם אותם את
בהא	חשיכה - לא חולץ ולא מניח, הא ודאי	בניכם" ולא את
קמיפלגי, מר	חשיכה - חולץ! התם בערב שבת איתמר.	בנותיכם. את שהוא
סבר: חובת	מאי קסבר? אי קסבר: לילה זמן תפילין,	חייב בתלמוד תורה חייב
טלית הוא,	שבת נמי זמן תפילין! אי קסבר: שבת לאו	בתפילין, נשים שאינן
ומר סבר:	זמן תפילין, לילה נמי לאו זמן תפילין,	חייבות בת"ת אינן
חובת גברא	דמהיכא דממעטא שבת מהתם ממעטי	חייבין בתפילין. התיבון,
⁹⁹⁴ הוא.	לילות!	הרי מיכל בת כושי היתה
	דתניא : (שמות י"ג) "ושמרת את החוקה	לובשת תפילין? [ו]אשתו
	הזאת למועדה מימים ימימה", ימים - ולא	שליונה היתה עולה
	לילות, מימים - ולא כל ימים, פרט לשבתות	לרגלים, ולא מיחו בידיה
	וימים טובים, דברי רבי יוסי הגלילי; ר"ע	חכמי? ר' חזקיה בשם
	אומר: לא נאמר חוקה זו אלא לפסח בלבד!	ר' אבהו : אשתו שליונה
	נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר' עקיבא;	הושבה, מיכל בת כושי
	דתניא, ר' עקיבא אומר: יכול יניח אדם	מיחו בידיה חכמי. (תני)
	תפילין בשבתות ובימים טובים? ת"ל:	תני, נכנס למרחץ, מקום
	(שמות י"ג) "והיה לאות על ירך ולטוטפת	שבני אדם עומדין
	בין עיניך", מי שצריכין אות, יצאו שבתות	לבושין, יש שם מקרא
	וימים טובים שהן גופן אות.	ותפילין ואין צריך לומר
	אמר ר' אלעזר: כל המניח תפילין אחר	שאיילת שלום. נותן
	שקיעת החמה - עובר בעשה, ור' יוחנן אומר:	תפילין ואינו צריך לומי
	עובר בלאו.	שלא יחלוץ. מקום שרוב

⁹⁹¹ ברכות ס ע"ב: כי מנח תפילין אדרעיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין. ארישיה, לימא:

ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין.

⁹⁸⁹ כך בכ"י רומי. ונשמט בכ"ל מחמת הדומות.

⁹⁹⁴ בבלי מנחות מב ע"ב

בני אדם רגילין להיות
 עומדין ערומין, אין שם
 שאילת שלום ואין צריך
 לומ' מקרא ותפילה.
 וחולץ תפיליו ואין צריך
 לומ' שלא יתן. מקצתן
 ערומין ומקצתן לבושים,
 יש שם שאילת שלום
 ואין שם לא מקרא ולא
 תפילה, ואינו חולץ
 תפיליו ואינו נותן, אבל
 אינו לובשן עד שיצא
 מאותה רשות שלכל
 אותה מרחץ. ודא
 מסייעא כיי דמר ר'
יצחק בגין ר' יוחנן: עד
 יעקב תורמוסרה היה
 לובשן.⁹⁹⁰

לימא, בר' אבין אמר ר' אילעא קא מיפלגי,
 דאמר ר' **אבין אמר ר' אילעא**: כל מקום
 שנאמר השמר פן ואל - אינו אלא לא תעשה,
 דמר אית ליה דר' אבין, ומר ליה דר'
 אבין!
 לא, דכולי עלמא אית להו דרבי אבין אמר ר'
 אילעא, והכא בהא קא מיפלגי, מר סבר
 השמר - דלאו - לאו, והשמר דעשה - עשה,
 ומר סבר: השמר דעשה נמי לאו.
 ואמר **רבי אלעזר**: ואם לשמרן - מותר.
 ואמר **רבינא**: הוה יתיבנא קמיה דרב אשי
 וחשך והניח תפילין, ואמר ליה: לשמרן קא
⁹⁹² אין, בעי להו מר? ואמר לי **[רב אשי]**:
 וחזיתיה לדעתיה דלאו לשמרן הוא בעי,
⁹⁹³ קסבר: הלכה ואין מורין כן.

⁹⁹⁰ ירושלמי ברכות פ"ב ה"ב ד ע"ג (15/31-16/11)

⁹⁹² ההוספה שלי.

⁹⁹³ בבלי מנחות לה ע"ב

בסוגיה נו' בזבחים, קטע ירושלמי ממגילה פ"א ה"י עב ע"ב (755/3) ישנה פסקה משובשת,

שהתערבו בה שמועות אמוראים עם דרשות תנאים. כוונתי לפסקה הבאה:

"נישמענה מן הדא, וישמע יתרו כהן מדין חותן משה", מה שמע? חזקיה אמ':

קריעת ים-סוף שמע, ר' יהושע אמ': קריעת ים-סוף שמע, ר' לוי אמר: מלחמת עמלק

שמע, יהודה בירבי אמ': מתן תורה שמע. הוי דו אמ', לאחר מתן תורה בא יתרו.

בפסקה זו בקשה הגמרא ככל הנראה לצטט את מחלוקת האמוראים, ולהביא את הברייטא כדי

להצביע על כך שכבר תנאים חלקו באותו עניין. אלא במה שלפנינו נבללו שתי המחלוקות יחד

והתקבלה נוסחה שמהתנאים החולקים במכילתא נותר רק ר' יהושע והדברים המיוחסים לו

אינם זהים לדברים המיוחסים לו בשתי המכילתות,⁹⁹⁵ ובצדו מחלוקת בין שלושה אמוראים,

שכל אחד מהם מיצג את אחת מעמדות התנאים שבמכילתא כדלהלן: חזקיה שאמר קריעת ים

סוף שמע, מיצג את עמדת ר' אליעזר; ר' לוי⁹⁹⁶ שאמר מלחמת עמלק שמע, מיצג את עמדת ר'

יהושע; ויהודה בירבי שאמר מתן תורה שמע, מיצג את עמדת ר' אלעזר המודעי.

נראה לי שבמקור הובאו תחילה דברי שלושת האמוראים מיד אחרי המלים "נישמענה מן הדא"

וזאת כדי להוכיח שיהודה בירבי הוא זה שאמר ש"מתן תורה שמע ובא", וכך היתה הפסקה:

"נישמענה מן הדא: וישמע יתרו כהן מדין חותן משה" מה שמע? חזקיה אמ': קריעת

ים-סוף שמע, { ר' יהושע אמ': קריעת ים-סוף שמע, } לוי אמר: מלחמת עמלק שמע,

יהודה בירבי אמ' מתן תורה שמע. הוי דו אמ' לאחר מתן תורה בא יתרו. > ותני כן:

ואחר כך צוטטה המכילתא הפותחת במלים: "וישמע יתרו כהן מדין חותן משה", מה שמע? ר'

יהושע אמ' עד "קריאת ים סוף שמע", שזהו סוף הפסקה במכילתא דרשב"י, כמודגש

להלן:

"וישמע יתרו מה שמועה שמע ובא ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע ובא שכן

היא כתובה בצדה שני ויחלש יהושע את עמלק ר' אלעזר המודעי אומר מתן תורה שמע

ובא שכן מצינו ביום שניתנה בו תורה לישראל זעו כל מלכי תבל בהיכליהם שני ובהיכלו

כלו אומר כבוד יכול לא ידעו על מה ת"ל ובהיכלו כלו אומר כבוד. נתקבצו כל אומות

העולם אצל בלעם אמרו לו דומה שהמקום מאבד את עולמו במים כדרך שאיבדס לאנשי

⁹⁹⁵ מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א: וישמע. מה שמועה שמע ובא, מלחמת עמלק שמע ובא, שהיא כתובה בצדו, דברי ר' יהושע. ר' אלעזר המודעי אומר, מתן תורה שמע ובא, שבשעה שניתנה תורה לישראל זעו כל מלכי האדמה בהיכליהם, שנאמר ובהיכלו כלו אומר כבוד. באתה שעה נתקבצו כל מלכי אומות העולם אצל בלעם הרשע. אמרו לו, בלעם שמא המקום עושה לנו כמו שעשה לדור המבול, שנא' ה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם. אמר להם, שוטים שבעולם, כבר נשבע הקדוש ברוך הוא לנו שאינו מביא מבול לעולם, שנא' כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ. אמרו לו, שמא מבול של מים אינו מביא, מבול של אש מביא. אמר להם, אינו מביא לא מבול של אש ולא מבול של מים, אלא תורה נותן הקדוש ברוך הוא לעמו ולידידיו, שנא' ה' עוז לעמו יתן. כיון ששמעו כולם מפיו הדבר הזה, ענו כולם ואמרו אחר כך, יברך את עמו בשלום, ופנו והלכו איש למקומו. רבי אליעזר אומר, קריעת ים סוף שמע ובא.

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יח: (א) וישמע יתרו מה שמועה שמע ובא ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע ובא שכן היא כתובה בצדה שני ויחלש יהושע את עמלק ר' אלעזר המודעי אומר מתן תורה שמע ובא שכן מצינו ביום שניתנה בו תורה לישראל זעו כל מלכי תבל בהיכליהם שני ובהיכלו כלו אומר כבוד יכול לא ידעו על מה ת"ל ובהיכלו כלו אומר כבוד. נתקבצו כל אומות העולם אצל בלעם אמרו לו דומה שהמקום מאבד את עולמו במים כדרך שאיבדס לאנשי דור המבול כענין שני ה' למבול ישב. אמר להן שוטים כבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם שני כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ. אמרו לו בודאי מבול שלמים אינו מביא אבל מביא הוא מבול של אש. אמר להן אינו מביא לא מבול שלמים ולא מבול של אש. תורה נותן לעמו ושכר משלם ליראיו. כיון ששמעו ממנו הדבר הזה פנו כולם איש איש למקומו. ר' אליעזר אומר קריעת ים סוף שמע ובא.

⁹⁹⁶ מתאים יותר שיהיה זה לוי בן דורס של שני האמוראים האחרים ולא ר' לוי המאוחר מהם בשני דורות, כפי שהוסיף המגיה בבית הדפוס בונציה.

דור המבול כענין שני' ה' למבול ישב . אמר להן שוטים כבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם שני' כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ. אמרו לו בודאי מבול שלמים אינו מביא אבל מביא הוא מבול שלאש. אמר להן אינו מביא לא מבול שלמים ולא מבול שלאש. תורה נותן לעמו ושכר משלם ליראיו. כיון ששמעו ממנו הדבר הזה פנו כולם איש איש למקומו. ר' אליעזר אומר **קריעת ים סוף שמע ובא**."

המשפט "ר' יהושע אמר: קריעת ים-סוף שמע", אינו במקומו ואינו משפט אלא תחילה וסוף של המכילתא. נראה שחלק מהקטע היה בגליון עם ציון גרש"ה עד סוף המכילתא והוכנס שלא במקומו ושלא בשלמותו.⁹⁹⁷

גם בכי"ל ניתן לראות שהיו לסופר שיבושים רבים בקטע זה, ואפשר ששיבושים אלו היו אצל "אביו" ומשבא המגיה לתקן, תקן רק מה שנמצא לפניו <ר' לוי אמר מלחמת עמלק שמע> ונכון מקומו בין חזקיה לבין יהודה בריבי. כמובן שזוהי השערה בלבד כנסיון לפתור את השיבוש, אך אין לנו מקור לאמת את ההשערה.

⁹⁹⁷ ליברמן, על הירושלמי, עמ' 9.

סוגיה קב194 במנחות שונה מרוב הסוגיות המקבילות שדנו בהן. לסוגית הירושלמי אין זיקה למשנת קדשים אלא לענייני טהרות, אבל המקבילה לה בבבלי באה לדון בענין דרך אסוציאציה מהתייחסות לבלילת המנחות. כשם שניתן לבלול דוקא עד ששים עשרונים אבל לא בששים ואחד, כך מתייחסת הגמרא לכל המידות, בין מידות הלח ובין מידות היבש, ששיעורן הוא מוחלט, וכל מה שהוא פחות משיעור אינו מטמא. בדרך זו הגיעו לומר שרביעית דם מטמא. הקשר של הסוגיה לעניין המידות כפי שרש"י מפרשו:

"ושיערו חכמים את דמה שיצא ממנה (מפרדה של בית רבי שמתה) לידע אם יש בו רביעית יפרשו ממנה כנבילה, ואידי דאיירי לעיל בשיעורים, כל מידת חכמים כך הם, נקט נמי להאי דשיעורא דרבנן היא, דרביעית דם יכול לקרוש ולעמוד על כזית".
בירושלמי שבת, מתייחסת הסוגיה לדברי המשנה⁹⁹⁸

"המוציא יין כדי מזיגת הכוס, חלב כדי גמיעה, דבש כדי ליתן על הכתית, שמן כדי לסוך אבר קטן, מים כדי לשוף בהם את הקילור, ושאר כל המשקין ברביעית, וכל השופכין ברביעית. רבי שמעון אומר כולן ברביעית ולא אמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן":
והגמרא מצטטת את דברי ר' נתן האומר שהוצאה של יבש היא בשיעור כזית, ועל כך אמר ר' יוחנן שר' נתן סובר כר' שמעון במשנה, שכזית יבש שווה לרביעית נוזל.
הסוגיה בירושלמי היא בעלת שני רבדים:

הרובד הראשון הוא בדור השני בו מביא ר' סימון מימרה בשם ריב"ל שטיהרו דם ערודות שנטבחו. וכששאלו ר' אלעזר כמה דם היה שם שטיהרוהו, לא השיב לו, ושאל לריב"ל עצמו והשיב לו שפחות מרביעית דם הרי הוא טהור, וחרה לו לר' אלעזר על שלא חזר ר' סימון על דברי ריב"ל רבו.
הרובד השני הוא בדור השלישי והוא פותח במשפט קצר ר' ביבי היה מלמד את השמועה הזאת משפט המקפל בתוכו את כל מה שנאמר ברובד הראשון. שאלו ר' יצחק בר כהנא האם טהור רק מפני שזה פחות מרביעית דם, ואם היה יותר מזה הרי זה טמא? והגיב ר' ביבי בבעיטה. התערב ר' זריקן ושאלו מדוע בעט בר' יצחק בר כהנא, במקום להשיב על שאלתו? ענה לו ר' ביבי משום שדעתו אינה מיושבת עליו, לפי שהוא נתון במצוקה כלכלית, אותה הוא מתאר על פי דרשת ר' חנין, לפיה זה שמתקיים משכר יום עבודתו, מודאג תמיד אם לא ימצא עבודה ולא יהיה לו ממה להתקיים, ולכן אין דעתו מיושבת עליו.
הבבלי אינו מכיר את הרובד הראשון אלא רק את הרובד השני ומשום כך הפתיחה של רובד זה בבבלי פותחת בר' ביבי, אבל אינה יכולה להסתפק במשפט קצר אלא היא מביאה את דברי ריב"ל, ור' יצחק בר ביסנא הקשה עליו מאותה הברייתא, שהובאה בחלקה בירושלמי לאחר הסברו של ר' ביבי לר' זריקן. גרסת הבבלי מעודנת מעט, כאן ר' ביבי אינו בועט בר' יצחק בר ביסנא, אלא אינו משיב לו על שאלתו. לשאלת ר' זריקן מדוע אינו משיב לו, הוא עונה את אותה התשובה שבירושלמי, כולל דרשת ר' חנין. המימרות של אמוראי א"י שבירושלמי, מצוטטות בבבלי כמעט במדויק. האמורא הבבלי היחיד המופיע בסוגיה בשני התלמודים הוא רב יוסף⁹⁹⁹ שלפי גרסת הירושלמי דן עם ר' אבדומא נחותא הוא רב דימי

⁹⁹⁸ שבת פ"ח מ"א.

⁹⁹⁹ במקבילה בשקלים פ"ג ובשני המקומות בשקלים בנוסח המודפס בבבלי זה ר' יוסי אבל ראה הקשיים בזהוי בהערה 996 להלן.

שבבבלי.¹⁰⁰⁰ הסיום בבבלי חוזר לדברי ר' ביבי על הפרידה שמתה בבית רבי, ועל זה אמר רב יוסף שר' יהודה בר אילעי התנא, שהיה מורה הוראה בבית רבי, הוא פסק כשיטתו, שבית הלל מטמאים בדם נבילות.¹⁰⁰¹

תני יבש כזית דברי רבי נתן. רבנן דקיסרין בשם רבי יוסה בי רבי בון בשם ר' יוחנן אתיא דרבי נתן כרבי שמעון כמה דר' שמעון אומר ברביעית כן רבי נתן אומר ברביעית לכשיקרא יהא בו כזית.

ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי: מעשה בפרדה שלבית ר' שמתה, וטהרו דמה משום נבילה. ר' אלעזר שאל לר' סימון: עד כמה? ולא אגיבה.

שאל לר' יהושע בן לוי ואמ' ליה: עד רביעית טהור, יותר מיכן טמא. ובאש לר' אלעזר, דלא חזר ליה ר' (שמעון) [!(סימון)] שמועתא. **רב ביבי הוה יתיב מתני הדין עובדא.** אמ' ליה ר' יצחק בר כהנא: עד רביעית טהור, יותר מיכן טמא? ובעיט ביה.

אמ' ליה ר' זריקן: בגין דשאל לך את בעט ביה?

אמ' ליה: הא דלא הוות דעתי עלי, כדמר ר' חנין: "והיו חייך תלויים לך מנגד", זה הלוקח חטים לשנה. "ופחדת לילה ויומם", זה הלוקח מן הסידקי. "ולא תאמין בחייד" זה הלוקח מן הפלטר. ואנא סמוך לפלטירא.

מיי כדון? "העיד ר' יהושע בן בתירה על דם נבילות שהיא טהור" מהו טהור? טהור

אמר **רבי ביבי אמר רבי יהושע בן לוי:**

מעשה בפרדה אחת של בית רבי שמתה,

ושיערו חכמים את דמה ברביעית.

מתלב **רבי יצחק בר ביסנא:** העיד רבי יהושע

ורבי יהושע בן בתירה על דם נבילות שהוא

טהור, ואמר רבי יהושע בן בתירה: מעשה

והיו נוחרין ערודיאאות לאריות באיסטריא

של מלך, והיו עולי רגלים שוקעין עד

רכובותיהן בדם ולא אמרו להם דבר!

אישתיק. [רבי ביבי]¹⁰⁰³

אמר ליה ר' זריקא: מאי טעמא לא קא

מהדר מר?

אמר ליה [רבי ביבי]¹⁰⁰⁴: היכי אהדר ליה?

דאמר **רבי חנין:** (דברים כ"ח) "והיו חייך

תלואים לך מנגד" - זה הלוקח תבואה משנה

לשנה, ופחדת לילה ויומם - זה הלוקח

תבואה מערב שבת לערב שבת, ואל תאמן

בחייד - זה הסומך על הפלטר, (דף קד ע"א)

וההוא גברא על פלטר סמך.

מאי הוי עלה?

אמר **רב יוסף:**

רבי יהודה מוריינא דבי נשיאה הוה ואורי

¹⁰⁰⁰ בכל הבבלי לא מצאנו דיבור ישיר בין רב דימי לרב יוסף. רק בשני מקומות הם מובאים בסמיכות: 1. במסכת שבת סג ע"א: "אמר ליה אביי לרב דימי, ואמרי לה לרב אויא, ואמרי לה רב יוסף לרב דימי, ואמרי לה לרב אויא, ואמרי לה אביי לרב יוסף" זהו ספק ספיקא של קשר. 2. במסכת שבת קח ע"ב: "כי אתא רב דימי אמר: מעולם לא טבע גברא בימא דסדום. אמר רב יוסף: הפוכה סדום, והפוכה מילה".
רב יוסף אמנם מופיע בירושלמי עוד 17 פעמים בנוסף לכאן, אבל הקושי כאן נובע מהצורך להעביר את הסוגיה מא"י לבבל ולהחזירה לאחר דברי רב יוסף, בעוד שאם נלך לפי רוב גרסאות הירושלמי ונקרא ר' יוסי עדין קיים קושי כי לא מצאנו בירושלמי כל קשר ביניהם, לפי שרב אבדומא מופיע בנוסף לסוגיתנו רק פעם אחת בירושלמי: במסכת בבא בתרא פ"ג ה"א יג ע"ד: "אמר רבי אבדומא נחותה בניכסי הגר אתאמר רב חסדא".

¹⁰⁰¹ רש"י מנחות קד ע"א.

¹⁰⁰³ ההוספה שלי.

¹⁰⁰⁴ ההוספה שלי.

ליה כשמעתיה;¹⁰⁰¹

מלהכשיר, הא לטמות מטמא. תמן תנינן: "דם השרץ! ב'בשרו מטמא ואינו מכשיר, ואין לנו כיוצא בו". ואין לנו כיוצא בו כשיעור טומאתו, (דף יא ע"ב) אבל דמו מטמא כבשרו.

אמ' רב יוסף:

מאן דמר: טמא, כר' יהודה; טהור, כר' יהושע בן בתירה.

אמ' ליה **רב אבדומה נחיתה**: ויאות ר' יהודה

מוריינא דנשייה הוה.¹⁰⁰²

¹⁰⁰² שבת פ"ח ה"א יא ע"א (415/2-19)
¹⁰⁰⁵ מנחות קג ע"ב.

קיצורים ביבליוגרפיים

מקורות

משנה ע"פ כ"י קופמן וכ"י פרמה, אוצר כתבי יד תלמודיים, בית הספרים הלאומי.	משנה ע"פ כ"י קופמן וכ"י פרמה.
תוספתא ע"פ כ"י וינה ושינויי נוסחאות מכ"י ערפורט, מהדורת ש. ליברמן, ירושלים, תשנ"ג – תשנ"ו.	תוספתא מהדורת ליברמן
תוספתא ע"פ כ"י ערפורט ווינה, מהדורת מ. ש. צוקרמנדל, ירושלים, תרצ"ח.	תוספתא מהדורת צוקרמנדל
ספרא ע"פ כ"י רומי 66, מהדורת א"א הלוי פינקלשטין, ניו יורק, תשי"ז.	ספרא ע"פ כ"י רומי 66
ספרא, עם ביאור מאיר איש שלום, ברסלוביץ, תרע"א.	ספרא, עם ביאור איש שלום
ספרא עם פירוש הראב"ד ור"ש משנץ, ירושלים, תשי"ט.	ספרא עם פירוש הראב"ד ור"ש משנץ
ספרי במדבר, מהדורת ח. ש. הורוביץ, ליפצחג, תרע"ז	ספרי במדבר
ספרי דברים, מהדורת א.א. פינקלשטין, ניו יורק תשכ"ט	ספרי דברים
מכילתא דר' ישמעאל, מהדורת ח. ש. הורוביץ, ירושלים, תשנ"ח	מכילתא דר' ישמעאל
מכילתא דר' שמעון בר יוחאי, מהדורת י.ג. אפשטין ע.צ. מלמד, ירושלים, תשל"ט	מכילתא דר' שמעון בר יוחאי
ספרי זוטא, מהדורת ש. ליברמן, ניו יורק, תשכ"ח	ספרי זוטא
מדרש בראשית רבה, מהדורת ח. אלבק, ירושלים, תשכ"ה	בראשית רבה
ויקרא רבה, מהדורת מ. מרגליות, ירושלים, תשי"ג	ויקרא רבה
במדבר רבה, ניו יורק, תשס"ט	במדבר רבה
שיר השירים רבה, ורשה, תרל"ו.	שיר השירים רבה
מדרש תנאים לדברים, מהדורת ד.צ. הופמן, תל אביב, תשכ"ג	מדרש תנאים לדברים
פסיקתא רבתי, וינה תר"מ	פסיקתא רבתי
פסיקתא זוטרתא, ירושלים, תשל"א	פסיקתא זוטרתא
מדרש אגדה במדבר, מהדורות ש. באבאר, ירושלים, תשל"א	מדרש אגדה במדבר
אבות דר' נתן, מהדורת ש.ז. שכטר, ניו יורק, תשנ"ז	אבות דר' נתן
מסכת סופרים, ירושלים, תש"ל	מסכת סופרים
תלמוד ירושלמי, הוצאת האקדמיה ללשון העברית ע"פ כ"י לידן, ירושלים תשס"א.	תלמוד ירושלמי הוצאת האקדמיה
תלמוד בבלי, וילנה, 1882.	תלמוד בבלי

עזרים לתלמוד

מאגר ממוחשב של כתבי היד של התלמוד הבבלי, מכון ליברמן.	מאגר ממוחשב של כתבי היד של התלמוד
---	-----------------------------------

גאונים

הלכות גדולות, מהדורת ע. הילדסהיימר, ירושלים, 1972	הלכות גדולות
ר' שריא גאון, אגרת רש"ג, מהדורת לוין, ירושלים, תשל"ב.	אגרת רש"ג
אוצר הגאונים, ברכות, מהדורת ב.מ. לוין, חיפה, תרפ"ח	אוצר הגאונים ברכות
רבנו חננאל, תלמוד בבלי, וילנא, 1882	רבנו חננאל
ר' שמואל הנגיד, מבוא התלמוד, תל אביב, תשנ"ב.	הנגיד, מבוא התלמוד

ראשונים

דוראן, חידושי התשב"ץ	ר' שמעון ב"ר צמח דוראן, חידושי התשב"ץ ראש השנה - קנים - ליוורנו תקי"ה (1745) ירושלים תשי"ל. ההדיר הרב אליהו זייני תשמ"ח.
המאירי, בית הבחירה	ר' מנחם בר' שלמה לבית מאיר המכונה המאירי, "בית הבחירה" על הש"ס, ירושלים, תשכ"ה.
הפרחי, כפתור ופרח	ר' אשתורי הפרחי, "כפתור ופרח" - המהדיר ירוחם פישל גרוסברג, ירושלים, תשי"ט
זכות, ספר היוחסין	ר' אברהם בן שמואל זכות - ספר היוחסין השלם (1504) טוניס. ההדיר צבי פיליפואוסקי ומבוא מאת אברהם חיים פרימן פרנקפורט ע"נ מין, תרפ"ה
לאטיש, שערי ציון	ר' יצחק בן הרב ר' יעקב בן הרב ר' יצחק בן הרב ר' יהודה לאטיש (1372) – "שערי ציון" יאריסלוא, תרמ"ה, נדפס מחדש בישראל, תשכ"ט, ההדיר שלמה באבער תרמ"ה.
מרדכי	מרדכי בר הלל אשכנזי, בסוף מסכת מנחות, וילנה, תר"נ. הלכות קטנות.
ר"ן	ר' נסים גירונדי תלמוד בבלי, וילנא 1882.
ראב"ד, ספר הקבלה	ר' אברהם אבן דאוד (ראב"ד הראשון) – ספר הקבלה, (1161) ההדיר גרשון דוד כהן, פילדלפיה, תשכ"ז. נדפס לראשונה במנטובה, בשנת רע"ד (1514).
רי"ף	ר' יצחק אלפסי, הלכות הרי"ף, תלמוד בבלי, וילנא, 1882
רמב"ם, משנה תורה	ר' משה בן מימון, משנה תורה לרמב"ם, ירושלים תשי"ן
רמב"ם, פירוש המשנה	ר' משה בן מימון, משנה עם פירוש תרגם יי קאפח, ירושלים, תשכ"ג.
רמב"ן, חידושים	ר' משה בן נחמן, חידושי הרמב"ן למסכת כתובות ולמסכת גיטין, ירושלים, תשי"ל.
רש"י	רש"י, תלמוד בבלי, וילנא, 1882
תוספות	תוספות, תלמוד בבלי, וילנא 1882
אחרונים	
בית חדש	ר' יואל סירקיס, בית חדש, תלמוד בבלי, וילנא, 1882
גליון אפרים	ר' אפרים דב כ"ץ, לאפ, גליון אפרים, תלמוד ירושלמי, וילנה-ירושלים, תשי"ל.
גרודזינסקי, ספר אחיעזר	ר' חיים עוזר גרודזינסקי, ספר אחיעזר, וילנא תרפ"ב – תרצ"ט, ירושלים, תשל"ב.
דקדוקי סופרים	ר' רפאל נטע רבינוביץ, דקדוקי סופרים, ניו יורק, 1976.
וינברג, שרידי אש	ר' יחיאל יעקב וינברג, שאלות ותשובות שרידי אש, ירושלים, תשס"ג
זביחי, עטרת פז	ר' פנחס זביחי, ספר שאלות ותשובות עטרת פז, תל אביב, תשנ"ח.
חיד"א, טוב עין	ר' חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א), שו"ת טוב עין, הוסיאטין, תרס"ד.
חיד"א, שם הגדולים	ר' חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א), שם הגדולים, דפוס גאודמאן ווארשא, תרל"ו (1876). נדפס מחדש בישראל.
חיות, אמרי בינה	צבי הירש חיות, אמרי בינה, זאלקווא, תר"ט.
חיות, בעניין הירושלמי אשר היה לפני הקדמונים באריכות	צבי הירש חיות, "בעניין הירושלמי אשר היה לפני הקדמונים באריכות ובשלמות יתר מכפי אשר הוא אצלנו היום בדפוס", בכורי העתים החדשים א , וינה, תר"ו.
טוש"ע	ר' יוסף קארו

ר' חנוך הניך ב"ר יוסף דוד מאיר טייטלבוים, ספר שאלות ותשובות יד חנוך מפענח נעלמים, ברוקלין, תש"ס.	טייטלבוים, מפענח נעלמים
ב. אוברלאנדער, הירושלמי לסדר קדשים, סיני קי, (תשנ"ב), עמ' רט-רכה.	ספרות המחקר אוברלאנדער, הירושלמי לסדר קדשים אופנהיימר, "בתי מדרשות בא"י בראשית תקופת האמוראים אופנהיימר, קשרי א"י ובבל במפנה תקופת התנאים והאמוראים אורבך, בעלי התוספות איזנשטין, הירושלמי המזויף אלבק, מבוא לבראשית רבא אלבק, מבוא לתלמודים אלבק, מחקרים בבריתא ותוספתא אלון, מחקרים בתולדות ישראל אלמן, רבא ודרכי העיון הארץ ישראליות במדרש ההלכה אסף, תשובות הגאונים אפשטיין, אמוראים אפשטיין, דקדוק ארמית בבלית אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה אפשטיין, תנאים אפשטיין, טריפות דארץ ישראל אפשטיין, מחקרים בספרות התלמוד ובשפות שמיות אקשטין ובוטיציני
אחרן אופנהיימר, "בתי מדרשות בא"י בראשית תקופת האמוראים", קתדרה 8, (1978), עמ' 80-89.	
אחרן אופנהיימר, "קשרי א"י ובבל במפנה תקופת התנאים והאמוראים", בתוך: מרכז ותפוצה – י"גפני עורך, ירושלים, תשס"ד, עמ' 125-139.	
אפרים אלימלך אורבך, בעלי התוספות, ירושלים, תשמ"ו.	
ל. איזנשטין, "הירושלמי המזויף", סיני קי, (תשנ"ב), עמ' רעח-רפד. חנוך אלבק, מבוא לבראשית רבא, ירושלים, תשנ"ו.	
חנוך אלבק, מבוא לתלמודים, מקורות התלמוד, תל אביב, תשכ"ט חנוך אלבק, מחקרים בבריתא ותוספתא ויחסן לתלמוד, ירושלים, תש"ל.	
גדליה אלון, מחקרים בתולדות ישראל, תשל"ו.	
יעקב אלמן, "רבא ודרכי העיון הארץ ישראליות במדרש ההלכה", בתוך: מרכז ותפוצה – י"גפני עורך, ירושלים, תשס"ד, עמ' 242-217.	
שמחה אסף, תשובות הגאונים מתוך הגניזה, ירושלים, תרפ"ט. יעקב נחום אפשטיין, מבוא לספרות האמוראים, ירושלים 1962.	
יעקב נחום אפשטיין, דקדוק ארמית בבלי, ירושלים, 1960.	
יעקב נחום אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים תש"ח [מהדורת תשס"א].	
יעקב נחום אפשטיין, מבוא לספרות התנאים, ירושלים 1957.	
יעקב נחום אפשטיין, "טריפות דארץ ישראל", תרביץ ב (תרצ"א), עמ' 308- 327.	
יעקב נחום אפשטיין, מחקרים בספרות התלמוד ובשפות שמיות, ירושלים, תשמ"ד, תשמ"ח, תשנ"א.	
צבי אקשטין ומריסטלה בוטיציני, המיעוט הנבחר, כיצד עיצב הלימוד את ההיסטוריה הכלכלית של היהודים 70-1492, תל אביב, תשע"ג.	
בן ציון אשל, ישובי היהודים בבבל בתקופת התלמוד, אונומסטיקון תלמודי, ירושלים, תשל"ט.	אשל, ישובי היהודים בבבל
Bacher Wilhelm, Tradition und Tradenten in den Schulen Palaestinas und Babylonien : Studien und Materialien zur Entstehungsgeschichte des Talmuds, Leipzig, 1914.	באכר, מסורות ומסרנים
נורית בארי, מסכת תענית ירושלמי, עבודת דוקטור, אוניברסיטת חיפה,	בארי, מסכת תענית ירושלמי

- 2005.
- נורית בארי, סדר תעניות כיצד, רמת-גן תשס"ט
שלמה בובר, ירושלים הבנויה, ירושלים, תרס"ו.
- Baruch M. Bokser, "A Minor for Zimmun, and Recensions of Yerushalmi", *AJS review* vol 4, Cambridge, 4 (1979), pp. 1-25.
- Baruch M. Bokser, *Post Mishnaic Judaism in Transition, Samuel on Berakhot and the Beginnings of Gemara*, Chico, Calif. 1980.
- ד.צ. בנעט, "הרמב"ם כמתרגם דברי עצמו", *תרביץ כ"ג תשי"ב עמ' 170-191*.
- מ"ש בעהר, דברי משלם, פרנקפורט תרפ"ו
ירחמיאל ברודי, "לתיארוך החלקים הסתמיים של התלמוד הבבלי", *סידרא כד-כה, 2011, עמ' 71-81*.
- ירחמיאל ברודי, ספרות הגאונים והטקסט התלמודי, מחקרי תלמוד א, ירושלים, תש"ן, עמ' 237-303.
- N. Brüll, *Recensionen, Jahrbücher für jüdische Geschichte und Literatur*, IV Jahrgang, Frankfurt am Main, 1879, pp.70-91.
- י. ברנדיס, ראשיתם של כללי הפסיקה, עבודה לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, ירושלים, תשס"ב.
- L. Jacobs, *How Much of the Babylonian Talmud is Pseudepigraphic*, *JJS* 28
- אברהם גולדברג, חדירת ההלכה של ארץ ישראל לתוך מסורת בבל כפי שהיא משתקפת מתוך פרק ערבי פסחים", *תרביץ לג (תשכ"ד), עמ' 337-348*.
- אברהם גולדברג, ר' זירא ומנהג בבל בארץ ישראל, *תרביץ לו (תשכ"ז), עמ' 319-341*.
- לוי גינזבורג, גנזי שכטר חלק ב', נויארק, תרפ"ח.
לוי גינזבורג, פירושים וחיידושים בירושלמי, נויארק, תש"א.
- ישעיהו גפני, יהדות בבל ומוסדותיה, מחקרים בתולדות ישראל בתקופת המשנה והתלמוד, ירושלים, 1994.
- ישעיהו גפני, מבוא, מרכז ותפוצה, ירושלים, 1994, עמ' 7-15.
- Alyssa M. Gray, *A Talmud in exile: the influence of Yerushalmi Avodah-Zarah on the formation of Bavli Avodah-Zarah*, Providence 2005.
- צבי גרץ, דברי ימי ישראל, ירושלים, תשל"ב.
בנימין דה-פריז, צורתן המקוריות של סוגיות בבליות אחדות, מזכרת,
- בארי, סדר תעניות כיצד
בובר, ירושלים הבנויה
בוקסר, המעט לזימון
- בוקסר, המעבר ממשנה לגמרא
- בנעט, הרמב"ם כמתרגם
דברי עצמו
בעהר, דברי משלם
ברודי, לתיארוך הסתמא
בבבלי
ברודי, ספרות הגאונים
והטקסט התלמודי
ברייל
- ברנדיס, ראשיתם של כללי
הפסיקה
גייקובס
- גולדברג, חדירת ההלכה של
א"י לתוך מסורת בבל
- גולדברג, ר' זירא ומנהג בבל
בארץ ישראל
גינזבורג, גנזי שכטר
גינזבורג, פירושים וחיידושים
בירושלמי
- גפני, יהדות בבל ומוסדותיה
- גפני, מרכז ותפוצה
גריי, תלמוד בגלות
- גרץ, דברי ימי ישראל
דה-פריז, צורתן המקוריות

ירושלים, תשכב.	של סוגיות בבליות
בנימין דה פריז, מבוא לתלמוד, תל אביב, תשכ"ב.	דה פריז, מבוא לתלמוד
בנימין דה פריז, מחקרים בספרות התלמוד, ירושלים, תשכ"ח.	דה פריז, מחקרים בספרות התלמוד
צ.דור, תורת ארץ ישראל בבבל, ירושלים, תשל"ב.	דור, תורת א"י בבבל
C. E. Hayes, Between the Babylonian and Palestinian Talmuds, New York and Oxford 1997.	הייז, בין הבבלי והירושלמי
אהרן היימן, תולדות תנאים ואמוראים, ירושלים, 1987	היימן, תולדות תנאים ואמוראים
דוד הלבני, מקורות ומסורות, מסכת בבא קמא, ירושלים, תשנ"ג.	הלבני, בבא קמא
דוד הלבני, מקורות ומסורות מסכת בבא מציעא, ירושלים, תשס"ג	הלבני, בבא מציעא
דוד הלבני, מקורות ומסורות מסכת בבא בתרא, ירושלים, תשס"ח	הלבני, בבא בתרא
דוד הלבני, מקורות ומסורות לסדר מועד, ירושלים, 1975.	הלבני, סדר מועד
דוד הלבני, מקורות ומסורות, למסכת שבת, ירושלים, תשמ"ב.	הלבני, שבת
דוד הלבני, מקורות ומסורות, מסנהדרין עד הוריות, ירושלים, תשע"ב.	הלבני, סנהדרין
דוד הלבני, "עיונים בהתהוות התלמוד", סידרא כ', תשס"ה, עמ' 69-117.	הלבני, עיונים בהתהוות התלמוד
דוד הלבני, מבואות למקורות ומסורות, ירושלים, תשס"ט.	הלבני, מבואות
יצחק איזיק הלוי, דורות הראשונים, פרנקפורט תרס"א	הלוי, דורות הראשונים
דוד הנשקה, משנה ראשונה בתלמודם של תנאים אחרונים,	הנשקה, משנה ראשונה בתלמודם של תנאים אחרונים
אליהו הרכבי, תשובות הגאונים, ירושלים, תשכ"ו.	הרכבי, תשובות הגאונים
איזיק הירש ווייס, דור דור ודורשיו, ויין, 1871.	ווייס, דור דור ודורשיו
אברהם ווייס, התהוות התלמוד בשלמותו, ניו יורק תש"ג	ווייס, התהוות התלמוד
אברהם ווייס, לחקר התלמוד, ניו יורק, תשט"ו.	ווייס, לחקר התלמוד
אברהם ווייס, מחקרים בתלמוד, ירושלים, תשל"ה.	ווייס, מחקרים בתלמוד
אברהם ווייס, על היצירה הספרותית של האמוראים, ניו יורק, תשכ"ב.	ווייס, על היצירה הספרותית של האמוראים
שמואל הכהן וינגרטן, "ירושלמי על סדר קדשים", סיני סב (תשכ"ח), עמ' 281-287.	וינגרטן, ירושלמי על סדר קדשים
יעקב זוסמן, "פרקי ירושלמי", מחקרי תלמוד ב', ירושלים, תשנ"ג, עמ' 220-277.	זוסמן, פרקי ירושלמי
יעקב זוסמן, "ושוב לירושלמי נזיקין", מחקרי תלמוד א', ירושלים, תש"ן, עמ' 55-133	זוסמן, ושוב לירושלמי נזיקין
יעקב זוסמן, סוגיות בבליות לזרעים וטהרות, עבודה לשם קבלת תואר ד"ר, ירושלים, תשכ"ט.	זוסמן, זרעים וטהרות
יעקב זוסמן, "כתובת הלכתית מעמק בית שאן", תרביץ מ"ג (תשל"ד), עמ' 88-159.	זוסמן, כתובת הלכתית מעמק בית שאן
יעקב זוסמן, מבוא למהדורת האקדמיה ללשון העברית של התלמוד הירושלמי, ירושלים, תשס"א.	זוסמן, מבוא לתלמוד הירושלמי

זוסמן, נספח לחסרונות הירושלמי	יעקב זוסמן, "נספח לחסרונות הירושלמי", מחקרי תלמוד ב', ירושלים, תשנ"ג, עמ' 278-283.
זוסמן, תורה שבעל פה פשוטה כמשמעה	יעקב זוסמן, "תורה שבעל פה פשוטה כמשמעה", מחקרי תלמוד ג', ירושלים, תשס"ה, עמ' 209-384.
כ"ץ, ירושלמי סוף מסכת עבודה זרה	מנחם כ"ץ, "ירושלמי סוף מסכת עבודה זרה", סידרא יב, (תשנ"ו), עמ' 79-111.
כהן, רבינא	אבינועם כהן, רבינא וחכמי דורו, רמת גן, תשס"א.
כהן שאר ישוב	שאר ישוב כהן, נזיר אחיו, ספר זכרון, ירושלים, תשל"ח
לוי, מבוא ופירוש לתלמוד ירושלמי בבא קמא	ישראל לוי, מבוא ופירוש לתלמוד ירושלמי בבא קמא, ירושלים, תש"ל.
לויאס, דקדוק ארמית בבלי לוי, קיסריה	קספר לויאס, דקדוק ארמית בבלי, ניו יורק, תר"ץ.
ליברמן, א"י במאות השלישית והרביעית	Levine L.I. Caesarea Under Roman Rule, Leiden, 1975 S. Lieberman, "Palestine in the Third and Fourth Centuries", The Jewish Quarterly Review 36 (1945/6), pp. 329-370. J.Q.R. 37 (1946/7), pp. 31-54
ליברמן, הלכות הירושלמי לרמב"ם	שאול ליברמן, הלכות הירושלמי לרמב"ם, ניו יורק תש"ח [מהדורת תשנ"ה]
ליברמן, יוונית ויוונית בא"י	שאול ליברמן, יוונית ויוונית בארץ ישראל, ירושלים, תשמ"ד.
ליברמן, ירושלמי כפשוטו	שאול ליברמן, הירושלמי כפשוטו, ירושלים, תרצ"ה {מהדורה תשס"ח}
ליברמן, מבוא לכ"י לידן	שאול ליברמן, מבוא לכ"י לידן, ירושלים, תשל"א
ליברמן, מחקרים בתורת ארץ ישראל	שאול ליברמן, מחקרים בתורת ארץ ישראל, עורך ד' רוזנטל, ירושלים, תשנ"א.
ליברמן, על הירושלמי	שאול ליברמן, על הירושלמי, ירושלים, תרפ"ט.
ליברמן, תוספת ראשונים	שאול ליברמן, תוספת ראשונים ח"ד, ניו יורק ירושלים, תשנ"ט.
ליברמן, תוספתא כפשוטה	שאול ליברמן, תוספתא כפשוטה, ניו יורק, תשנ"ג-תשנ"ו.
ליברמן, תלמודה של קיסרי מוסקוביץ, אתא ר' פלוני	שאול ליברמן, תלמודה של קיסרי, ירושלים תרצ"א לייב מוסקוביץ, "אתא ר' פלוני", מחקרי תלמוד ג', ירושלים, תשס"ה עמ' 505-518.
מוסקוביץ, בירורי ירושלמי	לייב מוסקוביץ, "בירורי ירושלמי", סידרא כ' (תשס"ה), עמ' 157-169.
מוסקוביץ, הטרמינולוגיה של הירושלמי	לייב מוסקוביץ, הטרמינולוגיה של הירושלמי, ירושלים, 2009
מוסקוביץ, כפלי גרסה	לייב מוסקוביץ, "כפלי גרסה בירושלמי", תרביץ סו (תשנ"ז), עמ' 187 - 221.
מוסקוביץ, סוגיות מוחלפות	לייב מוסקוביץ, "סוגיות מוחלפות בירושלמי", תרביץ ס' (תשנ"א), עמ' 19-66.
מוסקוביץ, סוגיות מצוטטות	לייב מוסקוביץ, "סוגיות מצוטטות בירושלמי", תעודה י' מחקרים במדעי היהדות, תל אביב תשנ"ו, עמ' 31-43.
מוסקוביץ, סוגיות מקבילות	לייב מוסקוביץ, "סוגיות מקבילות ומסורות נוסח הירושלמי", תרביץ ס' (תשנ"א), עמ' 523-549.
מרגליות, אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים	מרדכי מרגליות, אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים, תל אביב, 2006.

מרגלית, לחקר שמות וכינויים	ראובן מרגלית, לחקר שמות וכינויים בתלמוד, ירושלים, תשמ"ט.
נאה, אומנות הזכרון	שלמה נאה, אומנות הזכרון, מחקרי תלמוד ג', ירושלים, תשס"ה, עמ' 543-589.
נאה, הרגל מצוה	שלמה נאה, "הרגל מצוה", תרביץ ס"ה (תשנ"ו) עמ' 231-236.
נאה, עד דלא ייבה	שלמה נאה, "עד דלא ייבה לא ייבה", תרביץ שנה עט, תש"ע/תשע"א, עמ' 87-89.
נאה, תלמוד ירושלמי	שלמה נאה, "תלמוד ירושלמי במהדורת האקדמיה ללשון העברית", תרביץ ע"א (תשס"ב) עמ' 569-603.
במהדורת האקדמיה ללשון העברית	J. Neusner, "Evaluating the Attribution of Named Sages in Rabbinic Literature", JSJ 26 (1995), pp. 93-111.
ניוזנר, חכמים נקובי שם בספרות התלמודית	J. Neusner, The Talmud of the Land of Israel : an academic commentary to the second division, 1998
ניוזנר, תלמוד ירושלמי	הלל ניומן, המעשים לבני א"י ורקעם ההיסטורי, ירושלים, תשמ"ז.
ניומן, המעשים לבני א"י ורקעם ההיסטורי	אברהם משה נפתל, ישיבות בבל וארץ ישראל, תל-אביב, תשנ"ד.
נפתל, ישיבות בבל וארץ ישראל סבתו ושושטרי, סוגיות שהוגחו	מרדכי סבתו ורבין שושטרי, "סוגיות שהוגחו עקב המעבר מלימוד על פה JSIJ 10 (2012) GNW 1-26 ללימוד מן הכתב",
סוקולוף, מלון לארמית הבבלית	Michael Sokoloff, A Dictionary of Jewish Babilonian Aramic, Ramat-Gan, 2002.
סקונדה, קריאת הבבלי באירן	Shai Secunda, "Reading the Bavli in Iran", Jewish Quarterly Review, Vo. 100' Mu. 2 Spring 2010, pp. 310-342
ע. לייבנר, התיישבות ודמוגרפיה בגליל המזרחי	עוזי ליבנר, "התיישבות ודמוגרפיה בגליל המזרחי בתקופות הרומית המאוחרת והבזנטית", אדם ליד קשת רומית, 2009, עמ' 14-28.
עסיס, לפירושה של סוגיה עסיס, סוגיות מקבילות בירושלמי	משה עסיס, "לפירושה של סוגיה אחת בירושלמי שקלים", מחקרי תלמוד ב' ירושלים, תשנ"ג עמ' 393-400
עסיס, סוגיות מקבילות בירושלמי	משה עסיס, סוגיות מקבילות בירושלמי, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, ירושלים, תשל"ו.
פיינליש, דרכה של תורה פילון, כתבי היסטוריה פלדבלום, אברהם ווייס	צבי מנחם פיינליש, דרכה של תורה, וינה, 1861.
פירוסהיים, סוגיות בבליות בירושלמי נזיקין	פילון האלכסנדרוני, כתבי היסטוריה, תל אביב, תרצ"ז.
פרידלנדר, ערבית פרידמן, המבוא לפרק האשה	מאיר שמחה הכהן פלדבלום, "פרופ' אברהם ווייס - הערכת דרכו בחקר התלמוד וסיכום מסקנותיו", ספר היובל לכבוד הרב ד"ר אברהם ווייס, ניו יורק, תשכד, עמ' יג-עב.
	יואל פלורסהיים, "סוגיות בבליות בירושלמי נזיקין", סיני קכ (תשנ"ז) ג-פה, קסא-קפב.
	I. Friedlaender, Arabic Writings of Maimonides, Leiden, 1951
	שמא יהודה פרידמן, "המבוא לפרק האשה", מחקרים ומקורות, ס"א ניו יורק, (תשל"ח) עמ' 277-321.

- פרידמן, המבוא לפרק השוכר את האומנין
פרידמן, העברת התלמוד ותקופת המחשבים
- פרידמן, ר' ירמיה תנא דבי ר' ישמעאל
- פרידמן, תוספתא עתיקתא פרנקל,
- פרנקל, ירושלמי מסכת דמאי
- פרנקל, מבוא הירושלמי פרנקל, מבוא התלמוד צונץ, הדרשות בישראל קליין, ארץ הגליל קליין, גמרא וסברא
- קליין, מתודות של סברא
- קפלן, עריכת התלמוד הבבלי
- קצוף, על ברכת המצוות בא"י ובבבל
- ראטנער, אהבת ציון וירושלים
- רבינוביץ, דברים אחדים ע"ד ירושלמי מסדר קדשים רבינוביץ, התפשטות לימוד התלמוד הבבלי בא"י רבינוביץ, ע"ד חיבורו של התלמוד הירושלמי רבינוביץ, שערי תורת א"י רבינוביץ, שערי תורת בבל רוזנטל, לשונות סופרים
- שמא יהודה פרידמן, המבוא לפרק השוכר את האומנין, ירושלים, תשנ"א.
- Friedman, Shamma, "The Transmission of the Talmud and the Computer Age", in Printing the Talmud, ed: S. Liberman-Mintz and G.M. Goldstein, (2005), pp. 143-154
- שמא יהודה פרידמן, ר' ירמיה תנא דבי ר' ישמעאל והתלמוד הבבלי, טרם פורסם, תשס"ט
- שמא יהודה פרידמן, תוספתא עתיקתא: מסכת פסח ראשון, רמת גן, תשס"ג
- Z. Frankel, Beiträge zu einer Einleitung in den Talmud, Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums (MGWJ), X (1961), pp. 186-194
- זכריה פרנקל, תלמוד ירושלמי סדר זרעים מחברת שניה מסכת דמאי, ברעסלויא תרל"ה
- זכריה פרנקל, מבוא הירושלמי, ברעסלאו תר"ל – ירושלים, תשכ"ז.
- זכריה פרנקל, "למבוא התלמוד", תרגום לעברית בנטועים ח' תשס"ב יו"ט ליפמן צונץ, הדרשות בישראל, ירושלים, תשל"ד.
- שמואל קליין, ארץ הגליל, ירושלים, תשכ"ז.
- Hyman Klein, "Gemara and Sebara", The Jewish Quarterly Review 38, (1947-8), pp. 67-91.
- Hyman Klein, "Some Methods of Sebara", The Jewish Quarterly Review 50, (1959-60), pp. 124-146.
- J. Kaplan, The Redaction of the Babylonian Talmud, N.Y. 1993
- בנימין קצוף, "על ברכת המצוות בארץ ישראל ובבבל: בעקבות מאמרו של דוד רוזנטל על ברכת התפילין בארץ ישראל ובבבל", תרביץ עט, (תשע"א) עמ' 385-387.
- ראטנער, אהבת ציון וירושלים, מסכת יומא, וילנא, תרס"ט.
- זאב וולף רבינוביץ, "דברים אחדים ע"ד ירושלמי מסדר קדשים", ירושלים, לונץ כרך ז', ירושלים, תרס"ז, עמ' 147-179, 364-365.
- זאב וולף רבינוביץ, "התפשטות לימוד התלמוד הבבלי בא"י", ירושלים, לונץ, כרך י', ירושלים, תרע"ד, עמ' 233-254.
- זאב וולף רבינוביץ, "ע"ד חיבורו של התלמוד הירושלמי", ירושלים, לונץ, כרך ח', ירושלים, תרס"ה, עמ' 331-352, 357-360.
- זאב וולף רבינוביץ, שערי תורת ארץ ישראל, ירושלים, ת"ש.
- זאב וולף רבינוביץ, שערי תורת בבל, ירושלים, תשכ"א.
- אליעזר שמשון רוזנטל, "לשונות סופרים", בתוך יובל שי – עורך ב. קורצויל, רמת גן, תשי"ח, עמ' 293-324.

רוזנטל-ליברמן, ירושלמי נזיקין רוזנטל, מסכת תמורה	אליעזר שמשון רוזנטל (עורך), שאול ליברמן (מבוא ופירוש), ירושלמי נזיקין, ירושלים תשמ"ד אליעזר שמשון רוזנטל, "ללשוניותיה של מסכת תמורה", תרביץ נח תשמ"ט, עמ' 317-356.
רוזנטל, המורה	31 PAAJR, New York (1963) אליעזר שמשון רוזנטל, "המורה", עמ' א-עא.
רוזנטל, מסורת הלכה וחידושי הלכות רוזנטל, עיונים בתולדות הנוסח	אליעזר שמשון רוזנטל, "מסורת הלכה וחידושי הלכות במשנת חכמים", תרביץ ס"ג (תשנ"ד), עמ' 321-374. אליעזר שמשון רוזנטל, "עיונים בתולדות הנוסח של התלמוד הבבלי", ספר היובל לרב מרדכי ברויאר, ירושלים, תשנ"ב עמ' 571-591.
רוזנטל, תולדות הנוסח	אליעזר שמשון רוזנטל, "תולדות הנוסח ובעיות עריכה בחקר התלמוד הבבלי", תרביץ נז (תשמ"ח), עמ' 1-36.
רוזנטל, מסורות א"י ודרכן לבבל	דוד רוזנטל, "מסורות ארץ ישראל ודרכן לבבל", קתדרה 92, (תמוז תשנ"ט), עמ' 7-48.
רוזנטל, פסח-ראשון	אליעזר שמשון רוזנטל, לעריכת מסכת פסח-ראשון, עבודה לשם קבלת תואר ד"ר ירושלים, תשי"ט.
רוזנטל, פרקא דאביי רוזנטל, משנה עבודה זרה	דוד רוזנטל, "פרקא דאביי", תרביץ מו (תשל"ז), עמ' 97-109. דוד רוזנטל, משנה עבודה זרה: מהדורה ביקורתית, בצירוף מבוא, ירושלים, תשמ"ב.
רוזנטל, הלכה ארץ ישראלית בתלמוד הבבלי	דוד רוזנטל, "הלכה ארץ ישראלית בתלמוד הבבלי", דברי הקונגרס העולמי העשירי למדעי היהדות, ירושלים, תש"ן, עמ' 85-92.
רוזנטל, בני התלמוד הפסיקו וקפצו	דוד רוזנטל, "בני התלמוד הפסיקו וקפצו להקשות בתוך הבריתא", תרביץ ס' (תשנ"א), עמ' 551-576.
רוזנטל, על ברכות התפילין	דוד רוזנטל, על ברכות התפילין בארץ ישראל ובבבל, תרביץ שנה עט, תש"ע/תשע"א, עמ' 63-86.
רוזנטל, על הקיצור והשלמתו	דוד רוזנטל, "על הקיצור והשלמתו: פרק בעריכת התלמוד הבבלי", מחקרי תלמוד ג' ירושלים, תשס"ה, עמ' 791-863.
רוזנטל, עריכות קדומות	דוד רוזנטל, "עריכות קדומות המשוקעות בתלמוד הבבלי", מחקרי תלמוד א' 155-204, ירושלים תש"ן
רוזנטל, בבלי שבועות	יואב רוזנטל, "עיקריו וענפיו של בבלי שבועות מב ע"א-ע"ב", מחקרי תלמוד ב', תשנ"ג, עמ' 517-525.
רוזנטל, מסכת כריתות (בבלי)	יואב רוזנטל, מסכת כריתות (בבלי) לחקר מסורותיה, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, ירושלים, תשס"ד
רוזנפלד, לוד וחכמיה	בן ציון רוזנפלד, לוד וחכמיה, ירושלים, תשנ"ז.
רטנר, אהבת ציון וירושלים	בר רטנר, אהבת ציון וירושלים, מסכת שבת, ווילנא, תרס"ג.
רייפמן, דבר אל הקורא	יעקב רייפמן, "דבר אל הקורא", הכרמל השבועי שנה א', וילנא, תרכ"א, עמ' 403-404.
שור, תלמוד ירושלמי ותלמוד בבלי	יהושע השל שור, "תלמוד ירושלמי ותלמוד בבלי", החלוץ ו' (תרכ"ב) עמ' 47-55.
שורץ, העלייה מבבל בתקופת האמוראים	יהושע שורץ, העלייה מבבל בתקופת האמוראים, עבודת מ.א., ירושלים, תשל"ו.

שטינזלץ, הקשרים בין בבל לא"י	עדין שטינזלץ, "הקשרים בין בבל לא"י" תלפיות ט' תשכ"ה
שי"ר, מכתב י'	שלמה יהודה לייב רפפורט, מכתב י', 'כרם חמד', מחברת ששית, פראג, תר"א, עמ' 119-159.
שי"ר, ערך מילין	שלמה יהודה לייב רפפורט, ערך מילין, פראג, תרי"ב.
שי"ר, רבנו נסים	שלמה יהודה לייב רפפורט, תולדות (רבנו נסים ורבנו חננאל), וורשא, תרע"ג.
שי"ר, תולדות	שלמה יהודה לייב רפפורט, תולדות (רבנו נסים ורבנו חננאל), וורשא, תרע"ג.

סוגיות ארץ ישראליות לסדר קדשים

הסוגיות המצוינות בעבודה

חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה

מאת
יהושפט הראל

הוגש לסנט האוניברסיטה העברית ירושלים

טבת תשע"ד

בכרך זה מובאות כל הסוגיות מהתלמוד הירושלמי ומהתלמוד הבבלי שצויינו בגוף העבודה מבלי שצוטטו בה.

הסוגיות מובאות לפי סדר איזכורן לראשונה בגוף העבודה.

סוגיות הבבלי מסומנות בציון המסכת ומספר סידורי של הסוגיה. בראש כל סוגיה מצוינת המסכת הדף והעמוד בדפוס וילנה.

סוגיות הירושלמי מסומנות בציון המסכת וסדר אלף-בית. בראש כל סוגיה ליד מספרה מצוין מראה מקום כפול: הפרק וההלכה, הדף והעמוד בדפוס ונציה וכן העמודה והשורה בהוצאת האקדמיה ללשון העברית.

הסוגיות המקבילות בבבלי ובירושלמי מסומנות בציון המסכת ובצירוף האות בה סומנה הסוגיה כסוגיה ירושלמית והמספר בו סומנה הסוגיה הבבלית.

בסוגיות אלה סומנו הקטעים המקבילים התואמים ואלו שאינם תואמים בצבעים זהים בשתי המקבילות, כדי להקל על הקורא לזהותם בגוף התלמוד.

הסוגיות המצוטטות בכרך זה הועתקו בשלמותן, תוך הבלטת החלק הרלוונטי לאיזכור הסוגיה בגוף העבודה.

בסוף כל סוגיה נכתב תיאור קצר שנועד להסביר את הטיעון לשמו צוינה הסוגיה בגוף העבודה. לעתים הורחב התיאור כדי לנמק את הטיעון.

זבחים, סוגיה 119 דף עה ע"ב

"נתערבו בבכור ומעשר" כו'.

אמר רמי בר חמא: בכור לב"ש אין מאכילין לנדות, תמורתו מהו? בכור אינו נפדה, תמורתו מהו? בכור אינו נשקל בליטרא, תמורתו מהו?

אמר רבא, תניא: בכור ומעשר - משהוממו עושין תמורה, ותמורתן כיוצא בהן.

בעי רמי בר חמא: התפיס בכור לבדק הבית, מהו שישקול בליטרא? רווחא דהקדש עדיף, או דלמא זילותא דבכור עדיף?

א"ר יוסי בר זבידא, ת"ש: ¹ "נתערבו בבכור ובמעשר - ירעו עד שישתאבו ויאכלו בבכור וכמעשר", לאו למימרא דאינו נשקל בליטרא.

רב הונא ורבי חזקיה תלמידי דרבי ירמיה אמרי: מי דמי? התם שתי קדושות ושני גופין, הכא שתי קדושות וגוף אחד.

מתקיף לה רבי יוסי בר אבין: מה אילו אמר הפדו לי בכור, שהתפיסו לבדק הבית, כלום שומעין לו?

הפדו? רחמנא אמר: לא תפדה!

אלא א"ר (אמי) [מני]: ² כלום הקנה זה אלא מה שקנו לו.

תיאור: כאן שילב העורך אחרי סוגיה בבבלי מדור רביעי, סוגיה ארץ ישראלית מאוחרת מדור רביעי וחמישי, שהובאה לבבל ע"י ר' יוסי בר אבין. ³ (תופעה נדירה שתיידון בגוף העבודה!)

מנחות, סוגיה 22 דף טו ע"א

I. בעא מיניה **ר"א מרב**: השוחט את התודה לאכול כזית ממנה ומלחמה למחר, מהו? לאיפגולי תודה לא מיבעיא לי, השתא כולו מלחמה לא מיפגלא, ממנה ומלחמה מיבעיא? כי קא מיבעיא לי - לאיפגולי לחם, מי מצטרפה תודה לאיפגולי ללחם או לא?

אמר ליה **[רב]**: ⁴ אף בזו, הלחם מפוגל והתודה אינה מפוגלת.

ואמאי? לימא קל וחומר, ומה (תודה) המפגל אין מתפגל, הבא לפגל ולא פיגל אינו דין שלא יתפגל!

ומי אמרינן קל וחומר כי האי גוונא?

והתניא: מעשה באחד (דף טו ע"ב) שזרע כרמו של חבריו סמדר, ובא מעשה לפני חכמים, ואסרו את הזרעים והתירו את הגפנים;

ואמאי? לימא קל וחומר הוא, ומה האוסר אינו נאסר, הבא לאסור ולא אסר אינו דין שלא יתאסר!

הכי השתא, התם קנבוס ולוף אסרה תורה, (דתנן: ⁵ היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף - לא יהא זורע על גביהם, שהן עושות לשלש שנים), שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי,

האי דעביד איסורא קנסוה רבנן, האי דלא עביד איסורא לא קנסוה רבנן, אבל הכא לימא ק"ו.

II. ואיכא דמתני לה אכבשים,

בעא מיניה רבי **אלעזר מרב**: השוחט את הכבשים לאכול כזית מהן ומלחמן, מהו? לאיפגולי כבשים לא קא

מיבעיא לי, השתא כולו מלחם לא מפגלי, מהן ומלחמן מיבעיא? כי קא מיבעיא לי - לאיפגולי לחם, מי

מצטרפי כבשים לאיפגולי ללחם או לא?

¹ במשנתנו.

² בכל כתבי היד ר' מני ורק בד"ו ר' אמי.

³ אין ספק שכאן מדובר בר' יוסי בר אבין ור' מנא בני הדור החמישי לפי שהתקפתו באה אחרי תלמידי ר' ירמיה.

⁴ ההוספה שלי

⁵ כלאים פ"ב מ"ה

א"ל [רב]:⁶ אף בזו, הלחם מפוגל והכבשים אינן מפוגלין.
 ואמאי? לימא ק"ו, ומה המפגל אינו מתפגל, הבא לפגל ולא פיגל אינו דין שלא יתפגל!
 ומי אמרינן ק"ו כי האי גונא?
 והתניא: מעשה באחד שזרע כרמו של חבירו סמדר וכו', ואמאי? לימא ק"ו, מה האוסר אינו נאסר, הבא לאסור ולא אסר אינו דין שלא יתאסר!
 הכי השתא, התם קנבוס ולוף אסרה תורה, שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי, האי דעבד איסורא קנסוה רבנן, דלא עבד איסורא לא קנסוה רבנן, אבל הכא לימא ק"ו.
 מאן דמתני לה אתודה, כל שכן אכבשים; ומאן דמתני לה אכבשים, כבשים הוא דהוזקקו זה לזה לתנופה, אבל תודה דלא הוזקקה זה לזה בתנופה - לא.

III. רבי אבא זוטא בעי לה הכי:

בעא מיניה ר' אלעזר מרב: השוחט את הכבש לאכול כזית מחבירו למחר, מהו? חבירו כבש משמע ולא מפגל, או דלמא לחם משמע ומפגל ליה?
 אמר ליה [רב],⁷ תניתנה: שחט אחד מן הכבשים לאכול ממנו למחר - הוא פיגול וחבירו כשר, לאכול מחבירו למחר - שניהם כשרים, אלמא חבירו כבש משמע!
 דלמא דפריש ואמר חבירו כבש.

תיאור: סוגיה בבבלי המשחזרת סוגיה מהדור הראשון והשני בין רב ור' אלעזר בן פדת טרם עלייתו לארץ, בשלוש חלופות. כבר בדור השביעי של אמוראי בבל לא היתה בידם מסורת מדויקת מה היתה השאלה והתשובה, כל שהיה ברור להם שהשאלה נסבה סביב קרבן תודה שבו יש כבש וחלות. כל שלוש הגירסאות אינם בקטעי הגניזה NY-JTS ENA 2097.4 Q2097.1-6.

בכורות, סוגיה 29 דף יז ע"א

"רחל שילדה מין עז" כו'.
 [כי] אתא רב אושעיא [אתא] (מנהרדעא)⁸ ואייתי מתניתא בידיה: רחל בת עז, ועז בת רחל, ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין.
 אמר ליה רב הושעיא לרב: כי עיילת לקמיה דרב הונא, בעי מיניה: ר' מאיר מיחייב למאי? אילימא לבכורה - ולית ליה לרבי מאיר (במדבר י"ח) "אך בכור שור". עד שיהא הוא שור ובכורו שור? אלא לראשית הגז, ולית ליה הא דתנא דבי רבי ישמעאל: כבשים שצמרן קשה - פטורין מראשית הגז, שנאמר (איוב ל"א) "ומגז כבשי יתחמם"?
 אמר ליה [רב]:⁹ ניחזי אנן, הכא במאי עסקין - ברחל שילדה מין עז ואביו תייש, ובחוששין לזרע האב לענין אותו ואת בנו קמיפלגי, דר' מאיר סבר: חוששין לזרע האב, ורבנן סברי: אין חוששין לזרע האב: אי הכי, ליפלגו בחוששין לזרע האב בעלמא בפלוגתא דחנניה ורבנן! אלא לעולם לבכורה, והכא במאי עסקין - ברחל בת רחל בת עז, מר סבר: זיל בתר אימיה, והאי לאו נדמה הוא, ומר סבר: זיל בתר אימיה דאימיה, והאי נדמה הוא.

⁶ ההוספה שלי

⁷ ההוספה שלי

⁸ התיקון ע"פ כ"י מינכן. וראה אפשטיין, אמוראים, עמ' 129 הערות 112 ו- 113.

⁹ ההוספה שלי.

ואיבעית אימא: ברחל בת עז בת רחל, מר סבר: חזרה שייות למקומן, ומר סבר: לא חזרה שייות למקומן.
רב אשי אמר: כגון שיש בו מקצת סימנין, ומאן חכמים - ר"ש, דאמר עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו:

תיאור: סוגיה פומבדיתאית בדור השלישי, המבררת לאיזה ענין התכוונה הבריתא שהביא ר' אושעיא מא"י. בסוף הצעה מאוחרת של רב אשי בדור הששי.

זבחים, סוגיה 31 דף יח ע"ב

רב הונא איקלע לארגיזא, רמא ליה בר אושפיזכניה, מי אמר שמואל: מרושלין - כשרין, ומסולקין - פסולין? והתניא: מסולקין - כשרין!

א"ל [רב הונא]: ¹⁰ בר מינה דההיא, דשנייה רמי בר חמא. ¹¹

אלא לרב קשיא! וכי תימא: מאי מרושלין? מסולקין על ידי אבנט, ואבנט מיגו אגוז, אלא מסולקין קשיא!

אמר **רבי זירא**, רב חדא תני: מרושלין שסילקן ע"י אבנט - כשרין.

אמר ר' ירמיה מדיפתי: מרושלין שלא סילקן, תנאי היא,

דתניא: (דברים כב) "על ארבע כנפות כסותך" ארבע ולא שלש, או אינו אלא ארבע ולא חמש? כשהוא אומר: אשר תכסה בה - הרי בעלת חמש אמור, הא מה אני מקיים ארבע? ארבע ולא שלש, ומה ראית לרבות בעלת חמש ולהוציא בעלת שלש? מרבה אני בעלת חמש - שיש בכלל חמש ארבע, ומוציא אני בעלת שלש - שאין בכלל שלש ארבע;

ותניא אידך: על ארבע כנפות כסותך - ארבע ולא שלש, ארבע ולא חמש;

מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר: יתר כמאן דאיתיה דמי, ומר סבר: כמאן דליתיה דמי!

לא, דכ"ע כמאן דאיתיה דמי, ושאיני הכא, דרבי רחמנא אשר תכסה בה.

ואידך האי אשר תכסה בה מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדתניא:

(במדבר טו) "וראיתם אותם" - פרט לכסות לילה, או אינו אלא פרט לכסות סומא? כשהוא אומר: אשר תכסה בה - הרי כסות

סומא אמור, הא מה אני מקיים וראיתם אותם? פרט לכסות לילה, ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה? מרבה

אני כסות סומא - שישנה בראיה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה - שאינה בראיה אצל אחרים. ,

[ואידך? נפקא ליה מאשר. ואידך? אשר לא דריש].

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור החמישי הדנה בסוגיה הקודמת שהועלתה בפני רב הונא, ובשונה מקודמתה היא מקשה על רב ומביאה מסורת שונה של דברי רב מפי ר' זירא בטרם עלותו לא"י. בהמשך עוסקת הסוגיה במשמעות המושג 'מרושלין'.

ערכין, סוגיה 54 דף כה ע"ב

גמ'. ת"ר: ¹² (ויקרא כ"ז) "אם לא יגאל את השדה" - בעלים; (ויקרא כ"ז) "ואם מכר את השדה" - גיזבר;

(ויקרא כ"ז) "לאיש אחר" - לאחר ולא לבן, אתה אומר: לאחר ולא לבן, או אינו אלא לאחר ולא לאח?

כשהוא אומר איש - הרי אח אמור, הא מה אני מקיים אחר? ולא לבן. ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא

את האח? מרבה אני הבן, שכן קם תחת אביו ליעידה ולעבד עברי.

אדרבה, מרבה אני את האח, שכן קם תחת אחיו לייבום! כלום יש יבום אלא במקום שאין בן, הא יש בן

אין יבום.

ותיפוק ליה דהכא תרתי והכא חדא!

¹⁰ ההוספה שלי.

¹¹ 'דשנייה רמי בר חמא' זו היא נוסחת העורך, לפי שרמי בר חמא הוא בן הדור הרביעי ורב הונא אינו יכול לצטט אותו, וכוונתו לתוכן דבריו של רמי בר חמא שבסוגיה הקודמת, ולשם הקיצור נקט העורך בדרך זו.

¹² ספרא בחוקותי פרשה ד (יב) ואם לא יגאל את השדה הבעלים, ואם מכר את השדה, הגזבר לאחר ולא לבנו, או לאחר ולא לאחיו כשהוא אומר ולאיש לרבות את האח, ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח, אחר שריבה הכתוב מיעט, מרב' אני את הבן שהוא קם תחת אביו ליעידה ולעבד עברי, ומוציא אני את האח שאינו קם תחת אביו ליעידה ולעבד עברי.

משום דעבד עברי מהאי פירכא נמי הוא דנפקא ליה: כלום יש יבום אלא במקום שאין בן.
בעי רבה בר אבוב: בת מהו שתעמיד שדה לאביה? כיון דלענין יבום בן ובת כי הדדי פטרי - מוקמה, או דילמא כיון דלענין נחלה
בת במקום בן כי אחר דמיא - לא מוקמה?

ת"ש, דתנא דבי ר' ישמעאל: כל שהוא אחר במקום בן, והא נמי במקום בן כי אחר דמיא.
בעי ר' זירא: אשה מי מעמיד לה שדה? בעל מוקים לה שכן יורשה, א"ד בן מוקים לה שכן נוטל בראוי
כבמוחזק? תיקו.

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא: הקדישה פחות משתי שנים לפני היובל, מהו שתצא לכהנים? א"ל [רב חסדא]¹³: מאי
דעתך? (ויקרא כ"ז) "ונגרע מערכך... והיה השדה בצאתו ביובל", דבת גירעון אין, דלאו בת גירעון לא, אדרבה, אם לא יגאל
השדה... והיה השדה בצאתו ביובל, והאי נמי בת גאולה היא.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השני עד הרביעי ואפשר שגם שאלת ר' זירא היתה בטרם עלה לא"י.

כריתות, סוגיה 44 דף כ"ב

גמ'. ת"ר: (ויקרא ז') "כל דם לא תאכלו" - שומע אני אפי' דם מהלכי שתיים, דם ביצים, דם חגבים, דם
דגים, הכל בכלל? ת"ל: (ויקרא ז') "לעוף ולבהמה", מה עוף ובהמה מיוחדין שיש בהן טומאה קלה וטומאה
חמורה, ויש בהן איסור והיתר והן מין בשר, אף כל שיש בהן טומאה קלה, אוציא דם מהלכי שתיים - שיש
בהן טומאה חמורה ואין בהם טומאה קלה, (דף כא ע"א) אוציא דם שרצים - שאין בהם טומאה חמורה,
אוציא דם ביצים - שאין מין בשר, דם דגים דם חגבים - שכולו היתר; (ויקרא ז') "לעוף ולבהמה" - אי מה
עוף שאין בה כלאים, אף בהמה שאין בה כלאים? ת"ל: ולבהמה; אי מה בהמה שאינה באם על הבנים, אף
עוף שאינו באם על הבנים? תלמוד לומר: לעוף ולבהמה. ואימא: כל דם - כלל, עוף ובהמה - פרט, כלל
ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, עוף ובהמה אין, מידי אחרינא לא! (ויקרא ז') "נפש אשר תאכל כל דם" -
חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. והא לא דמי כלל בתרא לכללא קמא, כלל קמא
לאו, כלל בתרא כרת! האי תנא דבי ר' ישמעאל, כללי ופרטי דרשינן מן הדין גוונא, ואף על גב דלא דמי
כלל בתרא לכללא קמא.

אמר מר: כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שיש בו טומאה קלה וטומאה
חמורה, ויש בה איסור והיתר ויש בהן מין בשר, אף על דבר שיש בו טומאה קלה וטומאה חמורה וכו'. אף
כל דקתני לאיתויי מאי?

אמר רב (אדא) [אידן]¹⁴ בר אבין: לאתויי דמו של כוי. מאי קסבר? אי קסבר: כוי ספיקא הוא, איצטריך קרא למיסר ספיקא?
אלא קסבר: כוי בריה בפני עצמו הוא. אשכחן דמו, חלבו מנלן? (ויקרא ז') "מכל חלב". נבלתו מנלן? (דברים י"ב) "מכל נבלה".
גיד הנשה מנלן? (בראשית ל"ב) "בכף הירך" תליה רחמנא, והא אית ליה כף הירך. טומאתו ושחיטה מנלן? סברא, מדלכל מילי
רבייה רחמנא כבהמה, טומאתו ושחיטתו נמי כבהמה.

אמר מר: אוציא דם מהלכי שתיים, שיש בהן טומאה חמורה ואין בהן טומאה קלה. ורמינהי: החותך מן
האדם צריך מחשבה והכשר¹⁵; וקשיא לן: מחשבה למה לי? תעשה חתיכה שלו מחשבה!

ואר"ל: בחותכו לכלב, ומחשבה לכלב לאו מחשבה היא. ולא? והתנן, כלל אמרו בטומאה: כל המיוחד
לאכול אדם - טמא עד שיפסל מאכילת כלב! ההוא לאסוקי טומאה מיניה, דכיון דמעיקרא הוה חזי לאדם,
לאסוקי מטומאה עד שיפסל מאכילת כלב; הכא לאחותי ליה טומאה, אי חזי לאדם חזי לכלב, אי לא חזי

¹³ ההוספה שלי.

¹⁴ שיטמ"ק, וראה י. רוזנטל, מסכת כריתות (בבלי) עמ' 154.

¹⁵ משנה מסכת עוקצין פ"ג מ"ב: החותך מן האדם ומן הבהמה ומן החיה ומן העופות מנבלת העוף הטמא והחלב בכפרים ושאר כל ירקות
שדה חוץ משמרקעים ופטריות ר' יהודה אומר חוץ מכרישי שדה והרגילה ונץ החלב רש"א חוץ מן העכביות ר' יוסי אומר חוץ מן הכלוסין
הרי אלו צריכין מחשבה והכשר.

לאדם לא חזי לכלב. מ"מ קתני מחשבה, ומחשבה לטומאה קלה היא! ה"מ מחיים, אבל לאחר מיתה טמא הוא טומאה חמורה. דכוותה גבי בהמה לאחר מיתה, אי בשר מטמא טומאה חמורה, ואם דם מטמא טומאה חמורה,

דתנן: ¹⁶ דם נבילות - בית שמאי מטהרין, ובית הלל מטמאין! לא נצרכא אלא לכדתנן: נבלת בהמה טמאה בכל מקום, נבלת עוף הטהור בכפרים - צריך מחשבה ואין צריך הכשר, (נבלת בהמה טהורה בכל מקום, ונבלת עוף טהור וחלב בשוקים - אין צריכין לא מחשבה ולא הכשר);

וא"ל רב לרבי חייא: מחשבה למה לי? לטומאה קלה, היא גופה טומאה היא! א"ל ר' חייא: ¹⁷ כגון דאיכא פחות מכזית נבילה וצרפה לפחות מכביצה אוכלין, דהאי והאי הוי כביצה. [א"ל רב]: ¹⁸ אי הכי, ליבעי נמי הכשר! דהא תנא דבי ר' ישמעאל: (ויקרא י"א) "על כל זרע [זרוע] אשר יזרע" - מה זרעים מיוחדין שאין סופן לטמא טומאה חמורה וצריך הכשר, אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריך הכשר!

א"ל ר' חייא: ¹⁹ ה"מ באוכלין דעלמא דלית בו פחות מכזית נבלה, אבל הכא דאיכא בגויה פחות מכזית נבילה, כיון דאילו מצרף ליה כזית לא בעי הכשר, (דף כא ע"ב) לאפוקי מת אף על גב דממליא ליה לא מטמא טומאת אוכלין, משום דבטלה דעתו אצל כל אדם.

רב חנניא אמר: אפילו תימא דהוי כזית, הכא במאי עסקין - כגון שחיפהו בבצק. א"ה, הכשר נמי ניבעי! ה"מ באוכלין אחריני, דלא מטמו לא במגע ולא במשא, אבל הכא נהי דלא מטמא במגע דקמחפי בבצק, במשא מיהת ליטמא דהא טעון ליה, לאפוקי מת, דאף על גב דחיפהו בבצק מטמא טומאה חמורה, דטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. (אמר מר: יצאו שרצים שאין בהן טומאה. ולא? שרץ מטמא במגע! במשא לא מטמא.)

אמר מר: יצא דם דגים ודם חגבים שכולן היתר. מאי כולו היתר? אילימא דחלבו מותר, הרי חיה דחלבה מותר ודמה אסור! ואלא משום דלית בהו איסור גיד הנשה, והרי עוף דלית ביה איסור גיד הנשה ודמו אסור! אלא מאי כולו היתר? דלא בעי שחיטה. אמר מר: מה עוף שאין בו כלאים אף בהמה? תלמוד לומר: "בהמה".

כלאים דמאי? אילימא כלאים דהרבעה וכלאים דחרישה, והתנן: חיה ועוף כיוצא בהן! אלא אמר אביי: שצימרו אין חייבין עליו משום כלאים.

אמר רב יהודה אמר רב: דם שרצים לוקין עליו בזית. מיתיבי: דם הטחול, דם הלב, דם הכליות, דם אברים - הרי אלו בלא תעשה; דם מהלכי שתיים, דם שרצים ורמשים - אסור ואין חייבין עליו! מאי אין חייבין עליו? כרת. אלאו מחייב, חדא דהיינו רישא! ועוד, תנא מלאו נמי קא ממעט ליה, דקתני: יצא דם שרצים שאין בהן טומאה חמורה! אמר רבי זירא: התרו בו משום שרץ - לוקה, משום דם - אינו לוקה.

אמר רב: דם דגים שכינסו - אסור. מיתיבי: דם דגים, דם חגבים - מותר ואפילו לכתחלה! ההיא בשלא כינסו, כי קא אמר רב בשכינסו. דכוותה גבי מהלכי שתיים בשלא כינסו מי אסור? והא תניא: דם שעל גבי ככר - גוררו ואוכלו, של בין השיניים - מוצצו ובולעו ואינו חושש! אלא כי תניא ההיא מתניתא - דאית ביה קשקשים, כי קאמר רב אסור - דלית ביה קשקשים.

אמר רב ששת: דם מהלכי שתיים, אפילו מצות פרוש אין בו. מיתיבי: דם הטחול, דם הלב, דם הכליות, דם אברים - הרי אלו בלא תעשה; דם מהלכי שתיים, דם שרצים ורמשים - אסור ואין חייב עליו!

כי תניא אסור - (דף כב ע"א) דפירש, כי קאמר רב - בדלא פירש, כדתניא: דם שעל גבי ככר - גוררו ואוכלו, של בין השיניים - מוצץ ובולע ואינו חושש. איכא דמתני לה להא דרב ששת על הדא, דתניא: יכול חלב מהלכי שתיים יהא אוכלו עובר בלאו? ודין הוא, מה בהמה טמאה שהקלתה במגעה והחמרתה בחלבה, מהלכי שתיים שהחמרתה במגען אינו דין שתחמיר בחלבן! ת"ל:

¹⁶ עדויות פ"ה מ"א.

¹⁷ ההוספה שלי.

¹⁸ ההוספה שלי.

¹⁹ ההוספה שלי.

(ויקרא י"א) "וזה לכם הטמא", זה טמא, ואין חלב מהלכי שתיים טמא אלא טהור; אוציא את החלב שאין שוה בכל, ולא אוציא הדם ששוה בכל: ת"ל: "וזה לכם הטמא", זה טמא, ואין דם מהלכי שתיים טמא אלא טהור; (אי"ל) [אמר עלה]²⁰ רב ששת: אפילו מצות פרוש אין בו.

תנן התם:²¹ הלב קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו - אינו עובר עליו.

א"ר זירא אמר רב: ל"ש אלא בלב עוף, הואיל ואין בו כזית, אבל לב בהמה דיש בו כזית - אסור וחייבין עליו כרת. מיתבי: דם הטחול, דם הלב, דם הכליות, דם אברים - הרי אלו בלא תעשה; דם מהלכי שתיים, דם שקצים ורמשים - אסור ואין חייבין עליו! כי קתני אין חייבין עליו - על דם דיליה, כי קאמר רב - דאתי ליה מעלמא. דם דיליה היינו דם אברים! וליטעמך, מי לא קתני דם כליות וקתני דם אברים? אלא תני והדר תני, ה"נ תני והדר תני. מעלמא מהיכא אתי ליה? א"ר זירא: בשעה שהנשמה יוצאה משרף שריף.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון עד השלישי (כשרב למד בא"י אצל ר' חייא דודו) לתוכה נכנסו בני בבל בדור השלישי והרביעי והגיבו על הדברים.

בכורות, סוגיה 56 דף כח ע"א

גמ'. אמר רבה בר בר חנה: בדוקין שבעין דכולי עלמא לא פליגי דאסור - מפני שהן משתנין, לא נחלקו אלא במומין שבגוף, דרבי מאיר סבר: גזרינן מומין שבגוף אטו דוקין שבעין, ורבי יהודה סבר: לא גזרינן מומין שבגוף אטו דוקין שבעין.

תניא נמי הכי: השוחט את הבכור ומראה את מומיו, ר' יהודה אומר, בדוקין שבעין - אסור מפני שהן משתנין, במומין שבגוף - מותר מפני שאין משתנין, רבי מאיר אומר אחד זה ואחד זה - אסור, מפני שהן משתנין.

מפני שהן משתנין סלקא דעתך! מומין שבגוף מי משתנין?

אלא: מפני המשתנין.

אמר רב נחמן בר יצחק: (ע"ב) מתני' נמי דיקא, "ר' מאיר אומר: הואיל ונשחט שלא על פי מומחה - אסור", שמע מינה: קנסא קא קניס רבי מאיר, שמע מינה.

איבעיא להו: מפני המשתנין - וכולהו משתנין, או דלמא - איכא דמשתני ואיכא דלא משתני?

למאי נפקא מינה - לאכחושי סהדי, אי אמרת, כולהו משתני - שקרי נינהו, ואי אמרת, איכא דמשתני ואיכא דלא משתני - סמכינן עליהו, מאי?

ת"ש, דאמר רבה בר בר חנה שח לי רבי יאשיה דמן אושא: בא ואראך בדוקין שהן משתנים.

מדקאמר ליה, בא ואראך - מכלל דאיכא דמשתני ואיכא דלא משתני.

תיאור: סוגיה בבבלי של רבה בר חנה (דור שלישי למד בא"י וחזר לבבל) והערה של בן הדור הרביעי.

ערכין, סוגיה 16 דף י ע"א

גמ'. מתניתין דלא כרבי יהודה; דתניא, ר' יהודה אומר: [הפוחת] לא יפחות משבע, [והמוסיף] לא יוסיף על שש עשרה.

²⁰ מסורת הש"ס

²¹ חולין פ"ח מ"ג

במאי קמיפלגי? רבי יהודה סבר: תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא, ורבנן סברי: תקיעה לחוד ותרועה לחוד ותקיעה לחוד.

מאי טעמא דר' יהודה? כתיב: (במדבר י') "ותקעתם תרועה", וכתיב: (במדבר י') "תרועה יתקעו" (לכם), ש"מ: תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא. ורבנן? ההוא, לפשוטה לפניה ופשוטה לאחריה הוא דאתא. ורבנן מ"ט? דכתיב: (במדבר י') "ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו", ואי ס"ד תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא, אמר רחמנא עביד פלגא דמצוה? ורבי יהודה? סימנא בעלמא הוא. כמאן אזלא הא דאמר **רב כהנא**: אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום, כמאן? כרבי יהודה. פשיטא! מהו דתימא אפילו כרבנן אתיא, ולאפוקי **מדברי יוחנן** דאמר: שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום. יצא, קמ"ל. ואימא הכי נמי! אם כן, מאי? ולא כלום.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני.

מנחות, סוגיה 128 דף עה ע"א

"כיצד מושחן? כמין כי, והשאר נאכל" וכו'. מאי כמין כי? אמר **רב כהנא**: כמין כי יווני.

תנו רבנן: מנחה הבאה מחצה חלות ומחצה רקיקין, מביא לוג שמן וחוצהו, חציו לחלות וחציו לרקיקין, וחלות בוללן ורקיקין מושחן, ומושח את הרקיק על פני כולו, ושאר השמן מחזירו לחלות; רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון אומר: מושחן כמין כי, ושאר השמן נאכל לכהנים. תניא אידך: רקיקין הבאים בפני עצמן, מביא לוג שמן ומושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל שמן שבלוג; רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש: מושחן כמין כי, ושאר השמן נאכל לכהנים.

תיאור: מתוך שידע לזהות כי כאות יוונית מסתבר שמדובר ברב כהנא שעלה לא"י.

לזבחים פ"א מ"א

כל הזבחים שניזבחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלין משם חובה, חוץ מן הפסח ומן החטאת. הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן. רבי אליעזר אומר: אף האשם, הפסח בזמנו והחטאת והאשם בכל זמן. אמר רבי אליעזר: חטאת בא על חט ואשם בא(ה) על [חטא, מה]²² חטאת פסולה שלא לשמה אף אשם פסול שלא לשמו:

סוגיה א' ירושלמי פסחים פ"ה ה"ב דף לא ע"ד (523/29)

מניין שהוא צריך לשוחטו לשמו? ר' בא בשם רב: "ואמרתם זבח פסח הוא", לומ': אם שחטו לשם פסח הרי הוא פסח, ואם לאו אינו פסח. שאר כל מעשיו מניין? "ועשית [פסח]", שיהו כל מעשיו לשם פסח. מעתה אפי' הקטר אימורין? ת"ל "זבח", מה זביחה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה, יצאו הקטר אימורין שאינן מעכבין את הכפרה. חטאת מניין? "ושחט אותה לחטאת", ושאר כל מעשיו מניין? "ועשה את האחד חטאת". מעתה אפילו הקטר אימורין? ת"ל "ושחט", מה שחיטה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה, יצאו הקטר אימורין שאינן מעכבין את הכפרה. חטאת לשם בעלים מניין? אמ' ר' **ירמיה** (ויקרא יד) "ועשה הכהן את החטאת וכפר על

²² תוקן ע"פ כ"י פרמה.

המטהר מטומאתו". אמ' ליה ר' יוסי : מעתה אפי' הקטר אימורין? ת"ל "וכפר", מה זריקה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה, יצאו הקטר אימורין שאינן מעכבין את הכפרה. פסח לשם בעלים מניין? ודין הוא, מה אם החטאת שאין מחשבת ערלים וטמאים פוסלין בה צריכה שתהא לשם בעלים, פסח שמחשבת ערלים וטמאים פוסלין בו אינו (צריך) [דין] שיהא [צריך] לשם בעלים. לא, אם אמרת בחטאת שהיא קדשי קדשים, תאמר בפסח, שהוא קדשים קלין? אמ' ר' יוסה : ולא מחשבה למדת? התורה ריבת מחשבה בפסח יותר מן החטאת.

אמ' ר' חנניה קומי ר' מנא : ומחטאתו שלמצורע אנו למידין? וכי חטאתו שלמצורע לא לחידושה יצאת? שתהא טעונה נסכים לשם בעלים. ודבר שיצא לחידושו אין למידין ממנו. אמ' ליה : וכי חטאתו שלמצורע מאיכן למידה שתהא פסולה שלא לשמה, לא מן הדין קרייא דכת' : "ושחט אותה לחטאת" וכת' "זאת תורת החטאת" תורה אחת לכל החטאות. אלא ממקום שהיא למידה [מ]שם היא מלמדת.

"שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו", אמ' ר' יוחנן : יש שלא לשמו מעבודה לעבודה והוא פסול. ר' שמעון בן לקיש אמ' : {יש} > אין²³ שלא לשמו מעבודה לעבודה, ויהא כשר. אמ' ר' אילא : ממחשבת פיגול לימד ר' יוחנן : אילו זרק שלא לשמו שמא אינו פיגול. "שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו פסול". אמ' ר' יוסי : מן תרתין מילין לא (למדה) [דמיה] מחשבת פיגול למחשבת ... [פסול] : אילו שחטו לשמו לקבל דמו שלא לשמו שמא אינו כשר? שחטו {שלא} לשמו לקבל דמו ! (שלא) ! לשמו פסול ; אילו שחטו {שלא} לשמו להקטיר אימוריו ! (שלא) ! לשמו שמא אינו פיגול? שחטו לשמו להקטיר אימוריו שלא לשמו כשר. אמ' ר' יוסה : אנא חמית לר' ירמיה תפיס לר' בא, אמ' ליה : אמור לי טעמי דר' יוחנן, למה שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו פסול, נעשה משעה ראשונה כשחטו לשמו ושלא לשמו והוא פסול? אמ' ליה : ואין כיני אפי' שחטו {שלא} לאוכליו לזרוק את דמו שלא לאוכליו, וייעשה משעה ראשונה כשחטו לאוכליו ושלא לאוכליו ויהא כשר? לית יכול, דמר ר' אילא בשם ר' יוחנן : שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו ! כשר! . אתא ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן : שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו כשר. ר' יוסה נסי(ב) חייליה מן תרין טעמי דר' יוחנן : למה שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו פסול? נעשה משעה הראשונה כשחטו לשמו ושלא לשמו והוא פסול. למה שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו כשר? ... (ויי)נעשה כמשעה הראשונה כשחטו לאוכליו ושלא לאוכליו והוא ... [כשר!]. ר' חנניה אמ' קומי ר' מנא בשם ר' יודן : טעמי דרבי יוחנן : כל שאילו יבוא לאותה העבודה ואינו מחשב לה, מחשב הוא מעבודה אחרת לה. אילו שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו שמא אינו פיגול? שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו (פס)גול. אילו שחטו לשמו (לזרוק) [לקבל] דמו שלא לשמו שמא אינו כשר? ובשעת קבלה מחשב הוא. הרי כל שאילו יבוא לאותה העבודה ואינו מחשב לה, הוא מחשב מעבודה אחרת לה. אילו שחטו לשמו להקטיר אימוריו שלא לשמו שמא אינו פיגול? ובשעת הקטרה אינו מחשב. הרי כל שאילו יבא לאותה העבודה והוא מחשב לה אינו מחשב מעבודה אחרת לה. אמ' ליה : לא תתיביני מפיגול על פסול, דמר ר' יוסה מן תרין מילין לא דמייא מחשבת פיגול למחשבת פסול. מה נפיק מן ביניהון? אמ' ר' שמואל בר אבדמא : חילופין - בשאר ימות השנה, שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו בשאר ימות השנה. על דעת דר' יוחנן כשר, על דעת דר' שמעון בן לקיש פסול.

תיאור : הסוגיה החל מ"חטאת מנין" מקורה כסוגיה למשנתנו לפי שהיא שואלת שאלה שאין לה מקום במשנת פסחים. היא נדונה בפסחים, אבל יש בה דיון עקרוני הנוגע לזבחים. זוהי סוגיה מהדור הרביעי והחמישי עם מובאות מאמוראים מוקדמים.

²³ תוקן ע"פ קטע גניזה.

הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן, קיבל והילך וזרק שלא לשמן, או לשמן ושלא לשמן, או שלא לשמן ולשמן, פסולין. כיצד לשמן ושלא לשמן? לשם פסח ולשם שלמים. שלא לשמן ולשמן? לשם שלמים ולשם הפסח.

סוגיה ו'

ירושלמי שקלים פ"ב ה"ה מו ע"ד (609/9)

ר' יוחנן אמר: על דעלי אבא בר בא²⁴, דאינון אמרין: מניין שהפסח משתנה לשם שלמים? ת"ל "אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים", כל שהוא מן הצאן בא שלמים. התיבון: הרי עולה מן הצאן? דבר שאינו בא אלא מן הצאן, יצאת עולה שהיא באה אפי' מן הבקר. התיבון: הרי אשם? אמר ר' בון בר כהנא: "מן הצאן" דבר שהוא בא מכל הצאן, יצא אשם שאינו בא אלא מן האילים בלבד. בכל אתר את אמר: ["מן"] (מ) (למעט) (לרבות)?!

אמר ר' מנא: (מיעוט) (הכא נמי "מן" למעט. מיעוט שאינו בא בן שני שנים, מיעוט שאינו בא נקבה, וגבי אשם נמי "מן" למעט הוא), שאינו בא אלא מן האילים בלבד. התיבון: והכתי' "ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה", מעתה מותר הפסח בא עולה?!

אמר ר' אבון: משנין דבר שהוא (בא) לאכילה לדבר שהוא לאכילה ואין משנין דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה.

אמר ר' יוסי ביר' בון: משנין קדשים קלים לשם קדשין קלין ואין משנין קדשים קלין לשם קדשין קדשים.

ר' יוחנן אמר: על דאעלי רבי חנינה, דאינון אמרין:

ירושלמי פסחים פ"ה ה"ב דף לב ע"א (524/41)

אמר ר' יוחנן על דא [אמר] (ע)²⁵! לי אבא בר אבא דאינון אמרין: מניין שהפסח משתנה לשם שלמים? ת"ל "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים", כל שהוא מן הצאן בא שלמים. התיבון, הרי עולה מן הצאן? דבר שאינו בא אלא מן הצאן, יצאת עולה שהיא באה אפי' מן הבקר. התיבון, הרי אשם. אמר ר' בון בר כהנא: "מן הצאן" דבר [הבא] מכל הצאן, יצא אשם שאינו בא אלא מן האילים בלבד. בכל אתר את אמר: "מן" לרבות, והכא את אמר: "מן" למעט? אמר ר' מנא: מיעוט, שאינו בא אלא מן האילים בלבד. התיבון, והכתי' "אם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה", מעתה מותר הפסח [אין] {²⁶ בא עולה? אמר ר' אבון: משנין דבר שהוא לאכילה בדבר שהוא לאכילה, [ואין משנין דבר שהוא לאכילה] (ה) [בדבר (ו) שאינו לאכילה]. אמר ר' יוסי ביר' בון: משנין קדשים קלין לשם קדשים קלין ואין משנין (קדשים) קדשים קלים לשם קדשין קדשים. אמר ר' ²⁷ < > ! (על דעלי)! ²⁸ < > [יוחנן] על דאמר {²⁹ ר' חנינה דאתון אמרין: אין הפסח משתנה לשם שלמים אלא אם כן שחטו לשם שלמים, ואני או': אפי' לשם עולה. אמר ר' לא: טעמי דר' יוחנן, "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים", כל שהוא זבח בא שלמים. משתנה למחשבת פסול, היך עביד? שחטו לשם עולה על מנת לזרוק דמו למחר? מכל מקום פסול הוא. אין תימר:

²⁴ הוא המכונה אבוא דשמואל.

²⁵ צ"ל: "על דא עלי אבא בא אבא" ופרושו על זה חלק אבא בר אבא. עלי = פועל ומשמעות חלק

²⁶ נמחק בטעות.

²⁷ נוסף בטעות

²⁸ במקבילה בשקלים פ"ב ה"ד דף מו ע"ד ()

²⁹ רבי יוחנן אמר על דאעלי רבי חנינה דאינון אמרין אין הפסח משתנה לשם שלמים וכו'.

³⁰ נמחק בטעות

³¹ נוסף בטעות

אין הפסח משתנה לשם שלמים אלא אם כן שחטו לשם שלמים, ואני או': אפי' שחטו לשם עולה. אמ' ר' אילא: טע' דר' יוחנן: "אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים" כל שהוא זבח בא שלמים ומשתנה למחשבת פסול. היך עבידה? שחטו לשם עולה על מנת לזרוק דמו למחר מכל מקום פסול הוא. אין תימר: משתנה למחשבת פסול, פיגול; אין תימר: אינו משתנה למחשבת פסול? פסול. לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה ר' בון בר חייא **בשם שמואל בר אבא**: מכיון שאין לו שם נעשה כשוחטו לשמו ושלא לשמו בשתקה והוא כשר. אמ' ליה: ואין כיני, אפי' שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו ויעשה משעה ראשונה כשוחטו לשמו ושלא לשמו {בשתיקה} ויהא כשר. אמ' ר' אבא מרי: מאן אמ' בשתיקה כשר? או נאמ': בשתיקה פסול.

משתנה למחשבת [פסול]? פיגול. אין תימר: אינו משתנה למחשבת פסול? פסול {ו} ³². לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה, ר' בון בר חייא בשם **שמואל בר אבא**: מכיון שאין לו שם נעשה כשוחטו לשמו ושלא לשמו בשתיקה והוא כשר. אמ' ליה: ואין כיני, אפי' שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו ויעשה משעה ראשונה כשוחטו לשמו ושלא לשמו {בשתיקה} ויהא כשר. אמ' ר' אבא מרי: מאן אמ' בשתיקה כשר? או נאמ': בשתיקה פסול.

תיאור: לסוגיה זיקה ראשונית למשנתנו וגם למשנה ג' בפרק זה. כבר הלוי ציין את הסוגיה הזאת כסוגית זבחים: "והנה כל הסוגיה הזאת (תמיד נשחט הלכה ב' ושקלים פ"ב ה"ד) עם כל ההוויות והמאמרות של אותן האמוראים עצמן שבירושלמי כולן באו בסוגית הזבחים דף ח' ט' בתוספת אמוראי בבל ובלשונם. ³³ **משנת פסחים פ"ה מ"ב:**

הפסח ששחטו שלא לשמו וקבל והלך וזרק שלא לשמו או לשמו ושלא לשמו או שלא לשמו ולשמו פסול כיצד לשמו ושלא לשמו לשם פסח ולשם שלמים שלא לשמו ולשמו לשם שלמים ולשם פסח:

לזבחים פ"ב מ"א

כל הזבחין שקיבל דמן זר, אונן, טבול יום, מחוסר בגדים, מחוסר כיפורים ושלא רחוף ידיים ורגלים, ערל וטמא, יושב, עומד (כלים) ³⁴ על גבי כלים, על גבי בהמה, על גבי רגלי חבירו פסל. קיבל בשמאול פסל, רבי שמעון מכשיר. נשפך על הריצפה ואספו, פסול. נתנו על גבי הכבש שלא כנגד היסוד, נתן את הניתנין למטון, למעלן; ואת הניתנין למעלן, למטון; את הניתנים בפנים בחוף, ואת הניתנים בחוף בפנים, פסול, ואין בו כרת:

סוגיה יא' ירושלמי פסחים פ"ז ה"ז דף לד ע"ד (540/46-541/31)
תמן תנינן: "כל הזבחים שקיבל דמן זר, אונן, וטבול יום, מחוסר בגדים, מחוסר כיפורים, ושלא רחוף ידיים

²⁵ ההוספה שלי.

³² נוסף בטעות. והגר"א הגיה במקבילה בשקלים – פיגול.

³³ הלוי, דורות הראשונים, חלק שני מחברת ראשונה עמ' 130.

³⁴ נוסף בדפוס ובבבלי ואיננו בכתבי היד קאופמן ופרמה

ורגליים, ערל, טמא, יושב, עומד על גבי כלים, על גבי [בהמה, על גבי] חבירו, פסל. (זבחים פ"ב מ"א)
דרומאיי אמרי: בטמא טומאת זיבה וטומאת צרעת און קיימין, אבל בטמא מת אינו מחלל, מאחר שהותר
מכלל טומאה לרבים בפסח.

מתיב ר' שמעון בן לקיש לדרומאיי: מה אם הבעלים, שייפיתה כוחן בשאר כל הטמאות שבשנה, הורעתה
כוחן בטמא מת בפסח, עובד, שהורעתה כוחו בשאר טמאות שלכל השנה, אינו דין שתורע כוחו בטמא מת
בפסח. ועוד ששנה ר': "הציץ מרצה על טומאת הדם, אין הציץ מרצה על טומאת הגוף". אין תימר בטמא
טומאת זיבה וטומאת צרעת און קיימין, לית יכיל, דתנין: "מטמא טומאת תהום הציץ מרצה".

מה עבדין לה דרומאיי? פתרין לה בבעלים. והא תנין: נזיר. פתרין לה בעובדין. על דעת דר' שמעון בן
לקיש, לא שנייא, היא בעלים היא עובדין. אמ' ר' ירמיה: הרי זה קל וחומר שיש עליו תשובה. דאינון יכלין
מימר ליה: לא, אם אמרת בבעלים, שהורעתה כוחן בזקן ובחולה, תאמר בעובד, שייפיתה כוחו בזקן
ובחולה. וכל קל וחומר שיש עליו תשובה בטל קל וחומר. אמ' ר' חנניה: הרי זה קל וחומר שיש עליו תשובה,
דאינון יכלין מימר ליה: לא, אם אמרת בבעלים, שמילת זכריו ועבדיו מעכבין אותו, תאמר בעובד, שאין
מילת זכריו ועבדיו מעכבין אותו. וכל קל וחומר שיש עליו תשובה בטל קל וחומר.

ר' יצחק בר גופתא בעא קומי ר' מנא³⁵ אילו יחיד בפסח למד מן הציבור בפסח, עובד בשאר

ימות השנה למד מן הציבור בפסח?

ר' אמי בעי: ההן טמא מה את עבד ליה? בטמא טומאת זיבה וטומאת צרעת, והתנין: מחוסרי כפרה, אם
משטבל הוא מחלל, לא כל שכן עד שלא טבל. ההן טבול יום מה את עבד ליה? כטבול יום מן המת. איתא
חמי, טמא מת אינו מחלל, לא כל שכן טבול יום מן המת, אלא טבול יום מן השרץ. איתא חמי, טבול יום
מן המת אינו מחלל, לא כל שכן טבול יום מן השרץ. אמ' ר' שמואל בר יודן: מגעי זבין. רבנן דקיסרין
פתרין כולה בזב. טבול יום שראה אחת, טמא {מת} שראה שתיים, מחוסר כיפורים שראה שלש, על דעתין
דדרומאיי, מגע זב כזב. נישמעניה מן הדא דאמ' ר' אלעזר בשם ר' הושעיה:³⁶ "ונשא אהרן את עון
הקדשים", עון הקריבין, לא עון המקריבין. מהו עון הקריבין? דם זב, לא מגע זב. ודכוות' עון המקריבין,
מגע זב. הדא אמרה, היה הציבור מגעי זבין ומגעי זבות, אינן עושין בטומאה.

**תיאור: סוגיה מהדור השני והשלישי שעניינה העיקרי הוא במשנתנו בזבחים. בפסחים נוספה לתוך
הסוגיה שאלת ר' יצחק בר גופתא לר' מנא והיא קוטעת את הסוגיה בלא קשר לעניינינו. זה דומה למה
שהצבענו עליו בבבלי לגבי קטיעת סוגיה ארץ ישראלית על ידי שאלה או דיון של אמוראי בבלי. נראה שזו
עדות לכך שהסוגיה התפתחה בזבחים והובאה לפסחים ושם נוספה השאלה של ר' יצחק בר גופתא.**

לזבחים פ"ג מ"ב

קיבל הכשר ונתן לפסול, יחזיר לכשר. קיבל מימינו ונתן לשמאלו יחזיר לימינו. קיבל בכלי קודש ונתן
בכלי חול, יחזיר לכלי קודש. נישפך מן הכלי על הריצפה ואספו, כשר.

סוגיה טו' ירושלמי יומא פ"ה ה"א דף מב ע"ב (582/47)

³⁵ זה ר' מנא ב"ר יונה לפי שיצחק בר גופתא שואל אותו..

³⁶ ראה להלן סוגיה כא'.

הילוך בור מהו? **חזקיה** אמ': הילוך בור כשר, **ר' ינאי** אמ': הילוך בור פסול. מתנית' פליגא על ר' ינאי: "קיבל בימינו ונתן בשמאלו יחזיר לימינו"³⁷ ושמאלו לא כזר היא? תיפתר שהיתה שמאלו כלפי לפניו. אמ' **ר' בא**: ואפי' תימר, כלפי לחוץ, שנייא היא הילוך בור ושנייא היא מאיליו. אמ' **ר' (ביבי) זעורה**: פשיטא!³⁸ יד לא עשו אותה כהילוך. מתנית' פליגי על ר' ינאי, "נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו כשר"³⁹ אמר **ר' ביבי**: תיפתר שהיה מתגלגל כלפי לפניו. אמ' **ר' בא**: ואפי' תימר, כלפי לחוץ, שנייה היא הילוך בור שנייא היא הילוך מאיליו. אמ' **ר' זעורה**: פשיטת יד! עשו!⁴⁰ אותה כהילוך. מתנית' פליגא על ר' ינאי: "נטל את המחטה בימינו ואת הכף בשמאלו"⁴¹, שנייא היא שאינו יכול לעשותו. יתלה אותו בזרועו, אינה דרך כבוד. ויחליף, סברין מימר: אם החליף פסול. ויחתי, אם החתי מימינו לשמאלו כשר. ואמ' אוף תמן: ויחתי, תמן אם החתי פסול, [אם החליף פסול], ברם הכא אם החתי כשר, אם החליף פסול.

תיאור: סוגיה מהדור השלישי והרביעי הדנה במחלוקת של בני הדור הראשון. זיקתה העיקרית של הסוגיה הוא למשנתו וזיקתה המשנית היא למשנת יומא, ויש לה גם זיקה לפ"א מ"ג.

לזבחים פ"ח מ"ג

חטאת שקיבל דמה בשני כוסות, יצא אחד מהן לחוץ, הפנימי כשר. ניכנס אחד מהן לפניו, רבי יוסה הגלילי מכשיר בחיצון, וחכמים פוסלין. אמר רבי יוסה הגלילי: מה אם במקום שהמחשבה פוסלת בחוץ, לא עשה את המשואר כיוצא, במקום שאין המחשבה פוסלת בפנים, אינו דין [שלא] (ש)נעשה⁴² את המשואר כניכנס. ניכנס לכפר, אפ' על פי שלא כיפר פסל, דברי רבי אלעזר⁴³. רבי שמעון אומר: עד שיכפר. רבי יהודה אומר: אם היכניס שוגג כשר. כל הדמים הפסולין שניתנו על גבי המזבח לא הורצה הציץ אלא על הטמא, שהציץ מרצה על הטמא ואינו מרצה על היוצא:

סוגיה לב' ירושלמי פסחים פ"ז ה"ח דף לה ע"א (542/5)

דתנין תמן: ⁴⁴ "חטאת שקיבל דמה בשני כוסות, יצא אחד מהן לחוץ, הפנימי כשר. נכנס אחד מהן לפניו, ר' יוסי הגלילי מכשיר בחיצון, וחכמי פוסלין. [אמר ר' יוסי הגלילי: ומה אם במקום שמחשבה פוסלת בחוץ, לא עשה בה המשואר כיוצא, מקום שאין המחשבה פוסלת בפנים אינו דין שלא נעשה המשואר כניכנס. נכנס לכפר, א'עפי שלא כפר, פסול. דברי ר' אלעזר. ר' שמעון אומ': עד שיכפר. ר' יודא אומר: אם הכניס שוגג, כשר. כל הדמים פסולין שניתנו על גבי המזבח לא הורצה הציץ אלא על טמא, שהציץ מרצה על טמא ואינו מרצה על היוצא"] אמ' **ר' לעזר**: תדע לך שהוא פסול מכשיר כר' יוסי הגלילי, שהרי חבירו מבחוץ והוא כשר. תדע לך שהוא פסול גוף כרבנן, שהרי הוא במחיצתו והוא פסול. רבנן דרשין: מפני שלא נכנס מקצת דמה לפניו "אכול תאכלו אותה", הא אם נכנס מקצת דמה לפניו [יפה עשיתם ששרפתם. ר' יוסי הגלילי דרש: מפני שלא נכנס כל דמה לפניו] "אכול תאכלו אותה", הא אם נכנס כל דמה לפניו [יפה עשיתם ששרפתם. מה טעמ']

³⁷ זבחים פ"ג מ"ב.

³⁸ צ"ל 'פשיטת יד' כמו בהמשך.

³⁹ זבחים פ"ג מ"ב.

⁴⁰ צ"ל: לא עשו.

⁴¹ יומא פ"ה מ"א.

⁴² בכ"י קאופמן: "אינו דין שנעשה", בכ"י פרמה ובדפוס: "אינו דין שלא נעשה".

⁴³ בכתבי היד קאופמן ופרמה: אלעזר ובדפוס אליעזר.

⁴⁴ זבחים פ"ח מ"ב.

דרבנן? "וכל חטאת אשר יובא מדמה". אפי' מקצת דמה. מה טע' דר' יוסה הגלילי? "הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה". [כהדא ד]תני: ⁴⁵ ר' יוסי הגלילי או': אין כל העניין הזה מדבר אלא בפרים הנשרפין ובשעירין הנשרפין ליתן עליהן לא תעשה על אכילתן וללמד שפסוליהן נשרפין בבית הבירה. אמרו לו: מניין לחטאת שאם נכנס מדמה לפני תהא פסולה, לא מן הדין קרייא "הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה"? הא אינו או' "מדמה" אלא כל דמה. תשובה לר' עקיבה שהיה או': "מדמה" לא כל דמה.

תיאור: דיון אמוראי מהדור השלישי שכל ענינו הוא במשנתנו בזבחים, ובסופו מובא קטע מהספרא.

לזבחים פי"ב מ"ח

היו סובלים אותו במוטות, יצאו הראשונים חוץ לחומת העזרה, והאחרונים לא יצאו, הראשונים מיטמין בגדים, והאחרונים אינן מיטמין בגדים עד שיצאו. יצאו אילו ואילו, אילו ואילו מיטמין בגדים. רבי שמעון [אומר⁴⁶]: אילו ואילו אינן מיטמין בגדים, עד שיצת האור ברובן. ניתך הבשר, אין השורף מיטמא בגדים:

סוגיה מ' ירושלמי יומא פ"ו ה"ו דף מג ע"ד (591/37-592/43)

ר' זריקן אמ': ר' זעורה שאל: פרים הנשרפין ושעירין הנשרפין שניטמאו מהו שישרפו כמצוותן? מה צריכה ליה? בשניטמאו לפני ⁴⁷ זריקה, אבל אם ניטמו אחר ⁴⁸ זריקה קורא אני עליו "במועדו" אף בשבת, "במועדו" אף בטומאה.

[א"ר יוסי: ⁴⁹ ועדה שכתב ⁵⁰ בו "במועדו" לית שמע מינה כלום].

אמ' **ר' מנא:** לא מיתמנע **ר' יוסי** [ר'] קיים ⁵¹ הכא ⁵², ואמ' ליה ⁵³: קיים בפר משיח ועדה ⁵⁴. ואמ' ליה.

ר' בון בר חייה אמ': ר' לעזר שאל: פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין שיצא רוב האבר המשלים לרוב, מילתיה אמרה, ברובו הדבר תלוי. פשיטה הדא מילתא: ⁵⁵ יצא רובו ⁵⁶ ואחר כך יצא רוב האבר המשלים לרוב, [לא צורכא דלא יצא ⁵⁷ אבר אבר ואחר כך יצא רובה-אבר המשלי לרוב].

ר' חייה בר בא אמ': ר' לעזר שאל: פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין שיצאו וחזרו, פשיטה דרך חזירה אינו מטמא בגדים. לא צורכא דלא מכיון שהתחילו לצאת מהו שיטמו בגדים.

התיב **ר' בא:** והא תנינן: "היו סובלין אותן במוטות, יצאו הראשונים חוץ לחומת עזרה האחרונים לא

⁴⁵ ספרא צו פרשה ג פ"ח: "רבי יוסי הגלילי אומר כל הענין הזה אינו מדבר אלא בפרים הנשרפים, ושעירים הנשרפים, ליתן לא תעשה על אכילתן ללמד שפסוליהם נשרפים לפני הבירה, אמרו לו מנין לחטאת שנכנס דמה לפני שהיא תהיה פסולה אמר להם הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה".

⁴⁶ נוסף ע"פ כ"י פרמה

⁴⁷ פ"מ ורז"ו ונועם-ירושלמי מגיהים "לאחר", כך גם זבחי-אפרים, וכך גם כתב פרידלנדר בזבחים המזויף.

⁴⁸ פ"מ ורז"ו ונועם-ירושלמי מגיהים "לפני", וזבחי-אפרים הגיה "קודם", וכך גם כתב פרידלנדר בזבחים המזויף.

⁴⁹ רז"ו מוסיף "ופר משיח"

⁵⁰ קה"ע והרידב"ז ויל"ו ונועם-ירושלמי וזבחי-אפרים, מגיהים "שלא כתוב", ורז"ו הגיה "דלית כתיב בהן", וכך גם כתב פרידלנדר

בזבחים המזויף

⁵¹ רז"ו מגיה "הוי"

⁵² נועם ירושלמי מגיה "הכי" וכך כתב גם פרידלנדר בזבחים המזויף.

⁵³ קה"ע והרידב"ז ורז"ו ויל"ו מוסיפים "ר' בון בר חייה" ונועם ירושלמי מסכים עמהם, וכך גם כתב פרידלנדר בזבחים המזויף (ראה מה

שכתבתי בנדון בפרק הפירוש)

⁵⁴ ספר ניר מציע להגיה על יד העתקת המשפט "לית שמע מינה כלום" לכאן.

⁵⁵ פרידלנדר כתב בזבחים המזויף "לא יצא"

⁵⁶ רז"ו מגיה "יצא חציו עם רוב האבר השלים לרוב"

⁵⁷ פרידלנדר הוסיף בזבחים המזויף "אלא"

יצאו. הראשונים מטמין בגדים, האחרונים אינן מטמין בגדים עד שיצאו. [יצאו] אילו ואילו [מטמין בגדים]"

אמ' ר' יודן אבוי דר' מתניה : שנייא היא, דכתי' "והוציא", עד שיוציא רשות כל המוציא.
ר' ירמיה אמ': ר' לעזר שאל: פרים הנשרפין ושעירין הנשרפין שניטמו⁵⁸ מהו שייפסלו משם יוצא? מה צריכה ליה, כר' שמעון בן לקיש, ברם כר' יוחנן פשיט' ליה. דאיתפלגון: "השוחט תודה בפנים ולחמה חוץ לחומה לא קדש הלחם". ר' יוחנן אמ': חוץ לחומת ירוש', ר' שמעון בן לקיש אמ': חוץ לחומת העזרה.
ר' שמעון בן לקיש כדעתיה, דאמ' ר' אמי בשם ר' שמעון בן לקיש: בשר שלמים שיצא ואחר כך נכנס ונזרק עליו מן [הדם] כבר נפסל משם יוצא.

אמ' ר' יוסה: ואפי' כר' יוחנן צריכה ליה. ירוש' אע"פ שאינה מחיצה לקדשי קדשים, מחיצה היא לקדשים קלים. חוץ לחומת ירושלים אינה מחיצה לא לקדשי קדשים ולא לקדשים קלים.
אמ' ר' מנא: אינה⁵⁹ מחיצה להן.

ר' לעזר שאל: פרים הנשרפין ושעירין הנשרפין מהו שיטמו בגדים⁶⁰ בלא הכשר בלא טומאה מפני (ש)ל- [ש]סופן לטמות טומאה חמורה.

התיב שמואל קפודקיא: מעתה יטמו את אימוריהן? אלא בשפירשו. ואפילו (מד ע"א) תימר: לא פירשו, כהדא: אין מי חטאת מטמין דבר לְחֹזֵר וליטמות ממנו.
התיב ר' ירמיה: הרי נבלת עוף הטהור הרי הוא מטמא טומאת אוכלין בלא הכשר בלא טומאה מפני שסופן לטמות טומאה חמורה.

אמ' ר' יוסה: נבלת עוף הטהור אין לה מחיצה, אילו יש להן מחיצה.
אמ' ר' מנא: נבלת העוף הטהור יש לה מחיצה, אדם הוא מחיצתה. דאי לא כן אילו הביא כלב והלבישו בגדים והאכילו נבלת עוף הטהור, שמא אינו⁶¹ מטמא בגדים בבית הבליעה?!
אמ' ר' לעזר דרומיא: נבלת העוף הטהור מחיצתה בכל מקום, אילו מחיצתן חוץ לירוש'.
אמ' ר' לעזר: פרים הנשרפין ושעירין הנשרפין ששחטן לזרוק את דמן למחר פיגל, להקטיר אימורין למחר (לא) פיגל, לשרוף את בשרו למחר לא פיגל, שלא חישב לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח.
ר' שמיי בעי: אבדו האימורין, מהו לזרוק את הדם על הבשר? ולא שמיע דאמ' ר' לעזר: שלא חישב לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח.
תנא ר' זכיי: [זר] ששרף מטמא בגדים. לא צורכה דלא מהו שיהו כשירים בלילה? קל וחומי: מה אם הקטר אימורין שאינן כשירין בזר כשירין בלילה, אילו שהן כשירין בזר אינו דין שיהו כשירין בלילה.

תיאור: סוגיה מדור רביעי וחמישי עם מובאות מדור שני ושלישי, שעיקרה עוסק במשנתנו בזבחים, ועליה נדבך מאוחר שנוצר במסכת יומא. טענה זו הועלתה כבר על ידי ראטנער.⁶² שציין כי הסוגיות השניה והשלישית בשלמותם מקורן היה בירושלמי סדר קדשים ומשם הועתקו ליומא.

לזבחים פי"ד מ"ד-י'

⁵⁸ קה"ע ופ"מ מוחקים "שניטמו"

⁵⁹ רז"ו מגיה "אין"

⁶⁰ קה"ע ופ"מ ויל"ו ונועם ירושלמי מוחקים "בגדים" ומוסיפים "אוכלין ומשקין", וכך גם מפרש ר' דוד פארדו בספרו חסדי דוד בפירושו לתוספתא יומא פ"ג. אבל גירסת התוספות במסכת זבחים דף קה ע"א ד"ה "מחוסר" היא כמו בכ"י לידן – בגדים.

⁶¹ קה"ע ונועם ירושלמי מוחקים "אינו"

⁶² ראה ראטנער, אהבת ציון וירושלים, מסכת יומא ווילנא תרס"ט, עמ' 72 פ"ו ה"ה ד"ה רבי זריקן

[ד] עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות **ועבודה בבכורות** משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים קדשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים קדשים קלים בכל מחנה ישראל :

[ה] **באו לגלגל והותרו הבמות** קדשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים קדשים קלים בכל מקום :

[ו] **באו לשילה נאסרו הבמות** לא היה שם תקרה אלא **בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן והיא היתה מנוחה קדשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה :**

[ז] **באו לנוב ולגבעון הותרו הבמות** קדשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים קדשים קלים בכל ערי ישראל :

[ח] **באו לירושלים נאסרו הבמות** ולא היה להם עוד היתר **והיא היתה נחלה** קדשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים קדשים קלים ומעשר שני לפני מן החומה :

[ט] כל הקדשים שהקדישן בשעת איסור במות והקריבן בשעת איסור במות בחוץ הרי אלו בעשה ולא תעשה וחייבין עליהן כרת הקדישן בשעת היתר במות והקריבן בשעת איסור במות הרי אלו בעשה ולא תעשה ואין חייבין עליהן כרת הקדישן בשעת איסור במות והקריבן בשעת היתר במות הרי אלו בעשה ואין בהם בלא תעשה :

[י] אלו קדשים קרבים במשכן קדשים שהוקדשו למשכן קרבנות הצבור קרבין במשכן וקרבנות היחיד בבמה קרבנות היחיד שהוקדשו למשכן יקרבו במשכן ואם הקריבן בבמה פטור מה בין במת יחיד לבמת צבור סמיכה ושחיטת צפון ומתן סביב ותנופה והגשה רבי יהודה אומר אין מנחה בבמה וכיהון ובגדי שרת וכלי שרת וריח ניחוח ומחיצה בדמים ורחוץ ידים ורגלים אבל הזמן והנותר והטמא שוים בזה ובוה :

סוגיה מז – למשנה ד', בירושלמי מגילה פ"א ה"י דף עב ע"ב (754/14-34)

[י"א] בין במה גדולה לבמה קטנה" כו' ר' יוחנן עבד תלת שנין ופלג דלא נחת לבית וועדא מן צערא. סופא חמא ר' אלעזר בחילמיה : מחר סיני נחת ומחדת לכוון מילה. עאל ואמ' קומיהון : מאיכן קשט הקושט הזה שתהא **עבודה בבכורות**? מן הדין קרייה : "כי לי כל בכור" "ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים" וגו', וכת' : "ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים" וגו'. קודם לכן מה היו עושין? "ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית". מהו "החמודות"? שהיה משמש בכהונה גדולה. אמ' ר' לוי : "שבר י"י מטה רשעים", אילו הבכורות שהקריבו לעגל תחילה.

הכל קרב בבמה, בהמה וחיה ועופות גדולים וקטנים זכרים ונקיבות תמימין! [אבל לא] (ו)! בעלי מומין, טהורים אבל לא טמאים. הכל קרב עולה ואינן טעונין הפשט וניתוח, וגוים בזמן הזה רשאי לעשות כן. זכרים ונקיבות מניין? ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינה : "ואת הפרות העלו עולה לי"י", תמימים! [אבל לא] (ו)! בעלי מומין מניין? אמ' ר' יסא : פשט ר' לעזר לחברייא : "מכל החי מכל בשר" שיהו {שיהו} שלימים באיברייהן. מירטים? פשט ר' לעזר : "כל צפור כל כנף" פרט למירטים. טהורים אבל לא טמאים מניין? ר' אבא בריה דרבי פפי ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי : הגה נח תורה מתוך תורה, אמר : כבר נאמ' לי "כירק עשב נתתי לכם את (ק) כל", לאי-זה דבר ריבה הכתוב בטהורין? לקרבנות.

תיאור : הסוגיה מתיחסת לעבודה בבכורות שמקורה הוא למשנה בזבחים ואין לה נגיעה למשנה במגילה.

סוגיה מח – למשנה ה', בירושלמי מגילה פ"א ה"י דף עב ע"ג (755/33-756/2)

תני, אמ' ר' יהודה: כל מה שהציבור < ⁶³ מקריב באוהל מועד שבמדבר הוא מקריב באוהל מועד שבגלגל. מה בין אוהל מועד שבמדבר לאוהל מועד שבגלגל? אוהל מועד שבמדבר לא היה לו היתר במה, **אהל מועד שבגלגל היה לו היתר במה**, ובמתו בראש גגו ואין מקריב עליה אלא עולה ושלמים בלבד. וחכמים אומ': כל מה שהציבור {והיחיד} מקריבין באוהל מועד שבמדב' מקריבין באוהל מועד שבגלגל. מה טע' דר' יודה? לא תעשו בגלגל ככל אשר אנחנו עושים פה היום. מה תעשו שם? דבר שהוא בא לידי ישרות, ואי-זו? זו עולה ושלמים. מה טעמון דרבנן? במקום (אשר) איש הישר בעיניו יעשה. "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום", ומה תעשו שם? דבר שהוא בא (לשם) [לידי] ישרות. ואי-זו? זו עולה ושלמים. ר' יהודה א': היחיד הוזהר והיחיד הותר. הוזהר ובמתו בראש גגו והותר לעולה ושלמים. רבנן אמרי: אף הציבור והיחיד הוזהרו, ציבור הותר מכללו, יחיד לן באיסורו. תני בשם ר' שמעון: הציבור אינו מביא אלא מה שקבע עליו הכתוב. סבר ר' שמעון: משנקבע מעשר שיני עוד לא פסק. מה ביניהון? **ר' בא בר ממל** אמ': פר העלם דבר ביניהון. **ר' יוסה** א': נדבת הציבור ביניהון. תני, אחד האיש ואחד האשה. אמ' ר' **יוחנן**: לית כאן אשה, "איש" כתוב בפרשה. תני, אף הנזירות. אמ' ר' **יוחנן**: לית כאן נזירות, נזירות חובה היא.

תיאור: הסוגיה מתיחסת לעבודת הקרבנות בגלגל, שמקורה הוא למשנה בזבחים ואין לה נגיעה למשנה במגילה.

סוגיה נו – למשנה ד ו- י', ירושלמי מגילה פ"א ה"י דף ע"ב (755/3-28)

ר' לעזר ור' יוסי בן חנינה. ר' לעזר אמ': שלמים הקריבו בני נח; **ר' יוסי בן חנינה** אמ': עולות הקריבו בני נח. התיב **ר' לעזר לר' יוסי בן חנינה**: והכתי' "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלבהן". מה עבד לה ר' יוסי בן חנינה, מן שמיניהון. התיב **ר' לעזר לר' יוסי בן חנינה**: והא כתי' "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות" וגו'. מה עבד לה ר' יוסי בן חנינה, שלימין בגופן בלא הפשט ובלא ניתוח. התיב **ר' לעזר לר' יוסי בן חנינה**: [והכתיב "ויקח יתרו חותן משה עולה או-זבחים לאלהים"]. מה עבד לה ר' יוסי בן חנינה, כמאן דאמ': לאחר מתן תורה בא יתרו. **ר' חונה** אמ': איתפלגון **יהודה בירבי ור' ינאי**. חד אמ': קודם למתן תורה בא יתרו, וחורנה אמ': לאחר מתן תורה בא יתרו, ולא ידעין מאן אמ' דא ומאן אמ' דא. נישמענה מן הדא, "וישמע יתרו כהן מדין חותן משה", מה שמע? **חזקיה** אמ': קריעת ים-סוף שמע, **ר' יהושע** אמ': קריעת ים-סוף שמע, **ר' לוי** אמר: מלחמת עמלק שמע, **יהודה בירבי** אמ': מתן תורה שמע. הוי דו אמ', לאחר מתן תורה בא יתרו. **ר' בא ור' חייא בשם ר' יוחנן**, ודא מסייעה לר' יוסי בן **(ע"ג)** חנינה: "עורי צפון ובואי תימן", "עורי צפון" זה העולה שנשחטת בצפון, מהו "עורי"? דבר שהיה ישן ונתעורר. "ובאי תימן", אילו שלמים שהן נשחטין בדרום. מהו "בואי"? דבר שהיה שלחידוש. מה עבד לה ר' יוסי בן חנינה? לכשיתעוררו הגליות שהן נתונות בצפון ויבואו ויבנו בית המקדש שהוא נתון בדרום. **ר' אבא בריה דר' פפי** **ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי**: און דין קרייה מסייע לר' יוסי בן חנינה: "זאת תורת העולה היא העולה" שהיו בני נח מקריבין. כד הוא אתי גבי שלמים אמ': "זאת תורת זבח השלמים". 'אשר הקריב' אין כתוב כאן אלא "אשר יקריב", מיכן ולהבא.

תיאור: הסוגיה מתיחסת לעבודה בבכורות שמקורה הוא למשנה בזבחים ואין לה נגיעה למשנה במגילה.

⁶³ חסר כאן "והיחיד" והוכנס בטעות בדברי חכמים שבהמשך התוספתא.

לזבחים פ"א מ"ד

הפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר שלא לשמו, רבי יהושע מכשיר כאילו נישחט בשלשה עשר. **בן בתירא פוסל** כאילו נישחט בין הערבים. אמר ר' שמעון בן עזיי: מקובל אני מפי שבעים ושנים זקן ביום שהושיבו את רבי אליעזר בן עזריה בישיבה, שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלים משם חובה, חוץ מן הפסח ומן החטאת. ולא הוסיף בן עזיי אלא העולה, ולא הודו לו חכמים:

סוגיה ג' ירושלמי פסחים פ"ה ה"ג דף לב ע"ב (526/9-15)

שחטו קודם! (לחצות) [לפסח]! פסול, [לכ לאחר] לאחר חצות] מיד כשר. "קודם לתמיד כשר" ותני כן, יכול אם קדם פסח לתמיד לא יואחר התמיד, ת"ל "תעשה", ריבה. אמר ר' אבון: מתנית' אמרה: פסח עצמו כשר. אין תימר, פסול, כמי שלא קדמו. תמן את אמר: דם תמיד ואיבריו קודמין לפסח, ופסח לקטורת, והקטורת להטבת הנרות, וכא את אמר אכן? אמר ר' לא: כאן בחי וכאן בשחוט.

תיאור: משנתנו בזבחים מקבילה למשנת פסחים, כאשר משנת פסחים היא כשיטת בן בתירא בזבחים.

משנת פסחים פ"ה מ"ג:

שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים ולטמאים פסול לאוכליו ושלא לאוכליו למנויו ושלא למנויו למולים ולערלים לטמאים ולטהורים כשר שחטו קודם חצות פסול משום שנאמר (שמות יב) בין הערבים שחטו קודם לתמיד כשר ובלבד שיהא אחד ממרס בדמו עד שיזרק דם התמיד ואם נזרק כשר:

לזבחים פ"ה מ"א

איזהו מקומן שלזבחים? קדשי קדשים שחיתתן בצפון, פר ושעיר שליוס הכפורים שחיתתן בצפון, וקיבול דמן בכלי שרת בצפון, ודמן טעון הזייה על בין הבדים, ועל הפרכת ועל מזבח הזהב. מתנה אחת מהן מעכבת. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי שלמזבח החיצון, אם לא נתן לא עיכב.

סוגיה יט' ירושלמי יומא פ"ה ה"ג דף מב ע"ג (585/10-20)

אמר ר' נחמיה: לפי שמצאנו בפר הבא על כל המצות שהוא עומד חוץ למזבח ומזה על הפרוכת בשעה שהוא מזה, יכול אף זה כן? תל' לומר "אשר לפני יי". ואיכן היה? לפני מן המזבח. או אינו מדבר אלא על מזבח החיצון? ת"ל "אשר לפני יי", הא אינו מדבר אלא על מזבח הפנימי. הכל מודין בפר משיח ועדה שאינו צריך שיהא נוגע, מה פליגי? בפר ושעיר שליוס הכיפורים. אית תניי תני: צריך שיהא נוגע, אית תניי: אינו צריך שיהא נוגע. אמר ר' לעזר ביר' יוסי: אני ראיתיה ברומי מליאה טיפין שלדם, אמרתי: אילו מן הדמים שהיו מזין עליה ביום הכיפורים. הדא אמרה: צריך שיהא נוגע. [ואפי' תימא: אין צריך שיהא נוגע], (ו?) אם נגע נגע.

תיאור: משנתנו מקבילה למשנת יומא בנוגע להזאות של קדשי קדשים, והסוגיה דנה בהבדל בין פר העלם דבר של ציבור לבין פר ושעיר של יום הכיפורים לענין ההזאות. (משנה יומא פ"ה מ"ג-מ"ה):
"נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף וכך היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתיים אחת ושלוש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע יצא והניחו על כן הזהב שבהיכל.

הביאו לו את השעיר שחטו וקבל במזרק את דמו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף וכך היה מונה אחת אחת ואחת אחת ושתיים וכו' יצא והניחו על כן השני שהיה בהיכל רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד בלבד נטל דם הפר והניח דם השעיר והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוין וכו' וכך היה מונה וכו' נטל דם השעיר והניח דם הפר והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה וכו' עירה דם הפר לתוך דם השעיר ונתן את המלא בריקן: ויצא אל המזבח אשר לפני ה' זה מזבח הזהב התחיל מחטא ויורד מהיכן הוא מתחיל מקרן מזרחית צפונית צפונית מערבית מערבית דרומית דרומית מזרחית מקום שהוא מתחיל החטאת על מזבח החיצון משם היה גומר על מזבח הפנימי ר' אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא ועל כולן היה נותן מלמטה למעלה חוץ מזו שהיתה לפניו שעליה היה נותן מלמעלה למטה:

לזבחים פ"ה מ"א

איזהו מקומן שלזבחים? קדשי קדשים שחטתן בצפון, פר ושעיר שליוס הכפורים שחטתן בצפון, וקיבול דמן בכלי שרת בצפון, ודמן טעון הזייה על בין הבדים, ועל הפרכת ועל מזבח הזהב. מתנה אחת מהן מעכבת. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי שלמזבח החיצון, אם לא נתן לא עיכב.

סוגיה כ' ירושלמי יומא פ"ה ה"ו דף מג ע"א (587/23)

אמ' ר' יוסה: מתנית' אמרה שאין השיריים מעכבין, דתנינן: "אם לא נתן לא עיכב"⁶⁴. ר' בורקיי בשם ר' יוחנן: מתנית' אמרה שהשיריים מעכבין. דתנינן: "וכפר את מקדש הקודש" זה לפני לפנים, "ואת אוהל מועד" זה ההיכל, "ואת המזבח" זה מזבח [הזהב] "יכפר" אף על העזרות. מה אית לך כפרה בעזרות? לא השיריים? [ר' בון בר חייא בעי: כמאן דמר: השיריים מעכבין, מקומן מעכב? נותן בלילה? שוחט עליהן כתחילה? חברייא בעיי: מחשב להן? ר' יודן בעי: אבדו מה הן? צריכה ליה כשהתחיל ליתן וחסרו, אבל אם לא התחיל ליתן כל עמא מודיי משהוא משייר שהן שיריים. תני: מועלין היו בדמים, דברי ר' מאיר ור' שמעון, וחכמי אומ': אין מעילה בדמים. ר' אבהו בשם ר' יוחנן: "כי הדם הוא בנפש יכפר", אין לך בו אלא כפרת נפש בלבד. ר' חיייה בשם ר' יוחנן: "כל אוכליו יכרת", אין לך בו אלא כרת נפש בלבד. אמ' ר' זעורה: הקדיש דם ביניהון. מאן דאמ': אין לך בו אלא כפרת נפש בלבד, וזה הואיל ואין בו כפרה אין בו מעילה. מאן דאמ': אין לך בו אלא כרת נפש בלבד, וזה הואיל ויש בו כרת יש בו מעילה. אתא ר' בא ר' חיייה בשם ר' יוחנן: הקדיש דם ובדק הבית ביניהון. והוה ר' זעורה חדי בה, סבר על דרבנן איתאמרת. אמ' ליה: ומה בידך? ועל דר' שמעון אתמרת. ר' בא בריה דר' חיייה בר בא: כך משיבין חכמי לר' שמעון: אילו מכרן שמא אינו תופס דמיהן? מה ביניהון ומה בין דמיהן? ופליג על ההיא דאמ' ר' לעזר: יש מהן שאמרו: לא נהנין ולא מועלין, לפיכך אם מכרן אינו תופש את דמיהן. ויש מהן שאמרו: לא נהנין ולא מועלין, לפיכך אם מכרן אינו תופש את דמיהן. דישון המזבח הפנימי והמנורה לא נהנין ולא מועלין, לפיכך אם מכרן אינו תופש את דמיהן. הדמים לא נהנין ולא מועלין בהן, לפיכך אם מכרן תופש את דמיהן.

תיאור: סוגיה מהדור השלישי והרביעי העוסקת במשנתנו, ולאמור במקבילה במשנת יומא פ"ה מ"ו

⁶⁴ זבחים פ"ה מ"א.

"הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים ושירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ושל מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומי אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן". הסוגיה דנה בהבדל בין שתי המשניות שבזבחים נאמר "אם לא נתן לא עיכב" וביומא לא נאמר משפט זה.

לזבחים פ"ב מ"ה

פרים הנישרפין ושעירין הנישרפין בזמן שהן נשרפין כמצוותן, נשרפין בבית הדשן ומטמין בגדים. אם אינן נשרפין כמצוותן⁶⁵, נשרפין בבית הבירה, ואינם מיטמין בגדים:

סוגיה לט' ירושלמי פסחים פ"ז ה"ח דף לה ע"א (541/39)

אמ' ר' יוחנן: מגדל היה עומד בהר-הבית והיה קרוי בירה. ר' שמעון בן לקיש אמ': כל הר-הבית קרוי בירה: "לעשות הכל ולבנות הבירה אשר הכינות".

תיאור: סוגיה קצרה מהדור השני המתיחסת למשנתו ולאמור במקבילה במשנת פסחים פ"ז מ"ח:
"נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה נטמא מיעוטו והנותר שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן הציקנין שורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה".

סוגיה נג – למשנה ו', ירושלמי מגילה פ"א ה"א דף עב ע"ד (757/11-36)

ר' לעזר בשם ר' הושעיה: ממה שנאכלו קדשים קלים ומעשר שיני בכל הרואה לא צרך השונה להזהיר על אכילתן אלא על עלייתן. מה טעם? "השמר לך פן תעלה עולותיך" פן תעלה עלייתך. ר' שמעון בן מיישא בעא קומי ר' לעזר: מהו הרואה? שילה או שילה ומשכן שילה? אמ' ליה: שילה ומשכן שילה. כגון הדא בית-מעון, אלא שזה מפסיק וזה אינו מפסיק. ר' יסא בשם ר' יוחנן: זה סימן, כל זמן שהארון מבפנים הבמות אסורות, יצא הבמות מותרות. ר' זעורא בעא קומי רבי יסא: אפילו לשעה? כגון ההיא דעילי. ר' אבהו בשם ר' יוחנן: "שם" "שם" "שם"⁶⁶, מה "שם" שנאמר להלן הבמות אסורות, אף "שם" שני כאן הבמות אסורות. ר' שמעון בן לקיש בעא קומי ר' יוחנן: מעתה אם אין ארון אין פסח! אמ' ר' יוסי ביר' בון: אזכרה אזכרה⁶⁷, מה אזכרה שני להלן הבמות אסורות, אף אזכרה שנאמר כאן הבמות אסורות. וכן היה ר' יודה ור' שמעון אומ': מעשר שני בנוב ובגבעון. נחא כר' יודה, דר' יודה אמ': חטאת פסח ליחיד בבמה גדולה, אין חטאת פסח ליחיד בבמה קטנה. כר' שמעון, דר' שמעון אמ': אף הציבור אינו מביא אלא מה שקבע עליו הכתוב. סבר ר' שמעון, משנקבע מעשר שני עוד לא פסק. מניין שהכהנים יוצאין ידי חובתן בחלה ובתרומה וישראל במעשר שני בפסח? ת"ל "תאכלו מצות", ריבה. יכול יצאו ידי חובתן בביכורים? ת"ל "בכל מושבותיכם תאכלו מצות", מצה הנאכלת בכל מושב, יצאו ביכורים שאינן נאכלין בכל מושב. התיבון: הרי מעשר שני הרי הוא נאכל בכל מושב? ראוי הוא להיפדות ולהיאכל בכל מושב. ר' בון בר חייה בעי: מעתה הלקוח בכסף מעשר שני טמא כר' יהודה, הואיל ואינו ראוי להיפדות ולהיאכל בכל מושב אין יוצאין בו.

⁶⁵ כך בכ"י פרמה ובדפוסים, ובכ"י קאופמן: במצוותן

⁶⁶ לפי פ"מ כוונתו שבשילה נאמר: (ש"א פ"ד ד): "וישלח העם שלה וישאמו משם את ארון ברית ה' צבאות ישב הכרבים וישם שני בני עלי עם ארון ברית האלהים חפני ופינחס".

ובמקדש נאמר: (מ"א פ"ו יט): "ודביר בתוך הבית מפנימה הכין לתתן ש' ס את ארון ברית ה'". וקה"ע פרש שהדברים אמורים בהקשר עם משנתנו בזבחים ושכוונתו שבמעשר שני נאמר: (דברים פ"ב ז'): "ונאכלתם שם לפני ה' אלהיכם ושמחתם בכל משלח ידכם אתם ובתיכם אשר ברכך ה' אלהיך".

ובפסח נאמר: (דברים פט"ז ב): "ונזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר במקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם".
⁶⁷ באזכרה כוונתו ל"ברית ה'" או ל"ה' אלהיך". ופרוש זה עדיף על פרושו של קה"ע לאזכרה.

תיאור: הסוגיה מתייחסת לקטע משנה זהה במשנת זבחים ובמשנת מגילה, אם כי הניסוח אינו זהה לאף אחת משתי המשניות.

סוגיה נז – למשנה י' ירושלמי מגילה פ"א הי"א דף עב ע"ד (757/36-758/2)

ר' שמעון בן לקיש בעי: [מעתה] חלת עיסת מעשר שני בירושלם הואיל ואינה ראויה להיפדות ולהיאכל בכל מושב אין יוצאין בה!! יכול יצאו ידי חובתן בחלות תודה וברקיקי נזיר? ת"ל "שבעת ימים מצות תאכלו", מצה הנאכלת כל שבעה, יצאו חלות תודה ורקיקי נזיר שאינן נאכלין כל שבעה. **ר' יונה בשם ר' שמעון בן לקיש**: ממה שנאכלו חלות תודה (ושעירי) [ורקיקי] נזיר בכל ערי ישראל לא צרך השונה להוציאן ממושב. **ר' יוסה בשם ר' שמעון בן לקיש**: זאת אומרת שנאכלו חלות תודה ורקיקי נזיר בכל ערי ישראל. {לא צרך השונה להוציאן ממושב} ניחה חלות תודה רקיקי נזיר? לא כן אמר **ר' יוחנן**: לית כאן נזירות, נזירות חובה היא. אמר **ר' בון בר כהנא**: תיפתר שקרבה חטאתו בשילה, עולתו ושלמיו בנוב ובגבעון. **ר' חנניה ר' עזרה בעון קומי ר' מנא**: לא כן אמר **ר' בשם ר' יוסה**: שלמי חגיגה הבאים בבמה כשירים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. אלא כר' יודה, דר' יודה אמר: חטאת פסח ליחיד בבמה גדולה, אין חטאת פסח ליחיד בבמה קטנה. לא אתיא אלא כר' שמעון, דר' שמעון אמר: מכיון שנזרק עליו אחד מן הדמים הותר הנזיר ביין וליטמא למתים.

תיאור: זוהי סוגית המשך לסוגיה נג המתייחסת לקטע במשנה זהה למגילה ולזבחים.

סוגיה מט – למשנה ו', ירושלמי מגילה פ"א הי"א דף עב ע"ג (756/44-757/11)

ר' פינחס בשם ר' יוסה ביר' אילעאי:⁶⁸ כתוב אחד אומר "ויטוש משכן שילה", וכת' אחר אוי "ותביאהו בית יי"י שילה". הא כיצד? **בית שלאבנים מלמטון ויריעות מלמעלן, והיא היתה "מנוחה"**. אמר **ר' זעורה**: ובלבד עשרה טפחים כבניין הבית. והא תני: כשם שהיה אוהל מועד נטוי כך אוהל שבשילה נטוי? אמר **ר' יוסי ביר' בון**: "קרסיו קרשיו בריחיו ועמודיו ואדניו". והיו הקרסים נראין מתוכו ככוכבים ברקיע. **ר' חיייה רבה אמר לר' שמעון בר'**: אני שמעתי מאביך שכל חופות [שהיו] לא היו אלא בתוך (ע"ד) חלקו שלבנימן. מה טעמא? "ובין כתיפיו שכן". והא כת' "וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר, ויבחר בשבט יהודה", וכי ביהודה בחר? אלא בחירה ובחירה. מה בחירה שני להלן בנימן בכלל, אף בחירה שני כאן בנימן בכלל. **ר' יונה ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה**: "ורצון שוכני סנה", קדשים המרצין נאכלין בחלקו של יוסף. אמר **ר' אבדמא דציפורין**: בראש תור היה נכנס מתוך חלקו שליוסף לתוך חלקו שלבנימן והיה המזבח נתון עליו. מה טעם? "ונסב הגבול מזרחה תאנת שילה", עד איסכופיה דשילה. **ר' יונה ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה**: "ורצון שוכני סנה", ששרת שכינה בסנאיו של יוסף.

תיאור: הסוגיה מצטטת את המשנה בזבחים ויש לה זיקה גם למשנה במגילה.

סוגיה נד – למשניות ה' ז' ח', ירושלמי מגילה פ"א הי"א דף עב ע"ד (758/2-17)

⁶⁸ נראה שצ"ל: ר' פנחס ר' יוסה בשם ר' אילעאי.

אית תניי תני: "מנוחה" זו שילה, "נחלה" זו ירושלים. אית תניי תני: "מנוחה" זו (שילה) ירושלים, "נחלה" זו שילה. מאן דאמי "מנוחה" זו שילה, "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה", "נחלה" זו ירושלים, "העית צבוע נחלתי ליי". מאן דאמי: "נחלה" זו שילה, "היתה לי נחלתי כאריה ביער, "מנוחה" זו ירושלים, "זאת מנוחתי עדיעד" וגו'. לאחד שעשה לו חבילה והיה נינח בה, כך באוהל מועד נאסרו הבמות, בגלגל

הותרו הבמות, בשילה נאסרו הבמות, בנוב ובגבעון הותרו הבמות, בירושלים נאסרו

הבמות. למלך שאמר לעבדו: אל תשתה יין לא מטבריא ולא מקיסרין ולא מצפורין, הא בינתים מותר. כך באוהל מועד עשו ארבעים חסר אחת, בגלגל עשו ארבע עשרה, שבע שכיבשו ושבע שחילקו, בשילה עשו שלש מאות וששים ותשע, בנוב ובגבעון עשו חמשים ושבע, שלש-עשרה בנוב וארבעים וארבע בגבעון, ובירושלים עשו בבנין הראשון ארבע מאות ועשר ובבנין האחרון ארבע מאות ועשרים, לקיים מה שנאמר "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון"

תיאור: הסוגיה מצטטת את המשנה בזבחים ויש לה זיקה משנית בלבד למשנה במגילה.

תיאור: הסוגיה במגילה חלקה מתיחס לקטע המשנה המשותף למגילה פ"א מ"א ולזבחים פ"ד מ"ו וחלקה מתיחס למשנה י' במגילה אך חלקה האחר מתיחס למשניות ד-י בזבחים. הקטע המשותף הוא: "אין בין שילה לירושלים אלא שבשילה אוכלים קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה ובירושלים לפני מן החומה וכאן קדשי קדשים נאכלים לפני מן הקלעים קדושת שילה יש אחריה היתר וקדושת ירושלים אין אחריה היתר".

כל הירושלמי למגילה פ"א החל מה"ג ועד סוף הפרק הוא תלמוד למסכת זבחים פ"ד ממשנה ד' עד סוף הפרק, בהיותו דן בחלקים של משנת זבחים שאינם במשנת מגילה כלל, רק במיעוטו נכנסו בו ענינים שאינם בזבחים ונמצאים במגילה כמו ענין הפסח בבמה. אלא שסוגיות אלו הן מסוג הסוגיות שהועברו ממסכת למסכת ובכל מסכת נכלל גם ענין שאינו נוגע לה כמצוי הרבה בירושלמי.

לזבחים פ"י מ"ה

כל החטאות שבתורה.⁶⁹ קודמות לאשמות חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר⁷⁰. כל האשמות שבתורה באים בני שתיים, ובאים בכסף שקלים, חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע, שהן באין בני שנתן, ואינן באים בכסף שקלים:

סוגיה לג' ירושלמי נזיר פ"ו ה"ז דף נה ע"ב (1121/15)

ר' זעירא בעא קומי ר' מנא: מאן תנא "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות"? [ר' אלעזר. אמר: דברי הכל היא, "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות"].

תיאור: סוגיה קצרה המתייחסת למשנתנו. השאלה 'מאן תנא' שבבבלי היא בדרך כלל שאלה של הסתמא שאחריה באה תשובה או ברור, בירושלמי מופיעה פעמים רבות כשאלה של אמורא נקוב שם.

לזבחים פ"ג מ"ו

⁶⁹ בכ"י קאופמן: שבתודה
⁷⁰ בכ"י פרמה: להכשר, ובדפוסים: על ידי הכשר

הקומץ והלבונה שהקריב את אחד מהן בחוץ חייב. רבי אלעזר פוטר עד שיקריב את השיני. אחד בפנים, אחד בחוץ חייב. שני בזיכי לבונה שהיקריב את אחד מהן בחוץ חייב. רבי אלעזר פוטר עד שיקריב את השיני. אחד בפנים ואחד בחוץ חייב. הזורק מקצת דמים בחוץ חייב. **רבי אלעזר אומר: אף המנסך מי החג בחג בחוץ חייב.** רבי נחמיה אומר: שירי הדם שהיקריב בחוץ חייב:

סוגיה מג' ירושלמי סוכה פ"ד ה"ט דף נד ע"ג (651/29)

אמ' ר' יוסי בן חנינה: כדי לעשות פומפי לדבר. **יוסי בן חנינה בשם מנחם יותפיה**: דר' עקיבה היא, דר' עקיבה אמ': ניסוך המים דבר תורה. תמן תנינן: ⁷¹ "ר' לעזר או': אף המנסך מים בחג בחוץ חייב". אמ' ר' יוחנן: כל שיטת ר' אלעזר כשיטת ר' עקיבה רבו. כמה דר' עקיבה אמ': ניסוך המים דבר תורה, כן ר' לעזר או': ניסוך המים דבר תורה. (מה נפק מן ביניהון)? אית תניי תני בשם ר' אלעזר: צריך שיהא מילויין לשם החג. אית תניי תני בשם ר' לעזר: אינו צריך שיהא מילויין לשם החג. מאן דאמ': צריך שיהא מילויין לשם החג, ר' לעזר כר' עקיבה; ומאן דאמ': אינו צריך שיהא מילויין לשם החג, ר' לעזר כרבנן. לית יכיל, דאמ' ר' יוחנן: כל שיטת ר' לעזר כשיטת ר' עקיבה רבו, כמה דר' עקיבה אמ': ניסוך המים דבר תורה, כן ר' לעזר אמ': ניסוך המים דבר תורה. מה נפק מן ביניהון? אמ' ר' זעורא: והוא שניסך שלשת לוגין בפנים ושלשת לוגין בחוץ. אית תניי תני: יש להן שיעור, ואית תניי תני: אין להן שיעור. מאן דאמ': יש להן שיעור, פטור; ומאן דאמ': אין להן שיעור, חייב.

תיאור: הסוגיה בסוכה היא מהדור השני, היא מתיחסת ישירות למשנתנו לפיה סובר ר' אלעזר כר' עקיבא שניסוך המים דבר תורה. סוגיה זו מסתיימת בסיכום מהדור השלישי בשאלה משנית.

וסוגיה לו'

ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"א דף כ ע"א (1274/49)

"כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל, דברי ר' מאיר. ר' יהודה או': כל אותו היום. ר' שמעון או': גומר כל העבודה שיש בידו ובא לו". בין ר' מאיר לר' שמעון חדא, בין ר' יהודה לר' שמעון חדא, בין ר' מאיר לר' יהודה הכנסה. ר' יעקב בן דסאי: מפסיק ביניהון. ר' מאיר או': היה בפנים היה יוצא, היה בחוץ! היה! נכנס. ר' יהודה או': היה בפנים היה נכנס, היה בחוץ לא היה נכנס. ר' שמעון או': גומר כל העבודה שיש בידו ובא לו. ר' יוסי ביר' בון בשם רב הונא: מתנית' לריש-לקיש: "ומן המקדש לא יצא", עמהן אין יוצא, יוצא הוא אחריהן. "הן ניכסין והוא נגלה ויוצא עמהן עד פתח העיר, דברי ר' מאיר. ר' יודן או': אינו יוצא מן המקדש, שני "ומן

ירושלמי הוריות פ"ג ה"ה דף מז ע"ד (1426/45)

"כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל, דברי ר' מאיר. ר' יודה או': כל אותו היום. ר' שמעון או': (מח ע"א) גומר כל העבודה שבידו ובא לו". ⁷² בין ר' מאיר לר' שמעון חדא, בין ר' יהודה לר' שמעון חדא, בין ר' מאיר לר' יהודה הכנסה. ר' יעקב בן דסיי: מפסק ביניהון. ר' מאיר או': היה בפנים היה יוצא, היה בחוץ לא היה נכנס. ר' יהודה או': היה בפנים היה! יוצא!, היה בחוץ לא היה נכנס. ר' שמעון או': גומר כל העבודה שבידו ובא לו. ר' יוסי ביר' בון בשם רב הונא: מתנית' דר' שמעון: "ומן המקדש לא יצא", עמהן אינו יוצא, יוצא הוא אחריהן. אלא הן! נכנסין! והוא יוצא, הן ניכסין והוא נגלה ויוצא עמהן עד פתח העיר, דברי ר' מאיר. ר' יהודה או': אינו יוצא מן

⁷¹ זבחים פ"ג מ"ו.

⁷² תוספתא זבחים פ"א ה"ג.

המקדש, כתי' "ומן המקדש לא יצא". למד!
אלא "לא יצא", יצא לא היה חוזר.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הרביעי והחמישי, שיש לה זיקה למשנתנו לפיה כהן אונן אינו מקריב, מצטטת הגמרא את התוספתא העוסקת במחלוקת תנאים בענין כהן גדול אונן.

לזבחים פ"א מ"ד

הפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר שלא לשמו, רבי יהושע מכשיר כאילו נישחט בשלשה עשר. בן בתירא פוסל כאילו נישחט בין הערבים. אמ' ר' שמעון בן עזי: מקובל אני מפי שבעים ושנים זקן **ביום שהושיבו את רבי אליעזר בן עזריה בישיבה**, שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלים משם חובה, חוץ מן הפסח ומן החטאת. ולא הוסיף בן עזי אלא העולה, ולא הודו לו חכמים:

סוגיה ד' ירושלמי ברכות פ"ד ה"א דף ז ע"ד (36/7)

כ"י דתנין תמן: ⁴ "ביום שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה בישיבה" תמן תנין: ⁵ "זה מדרש דרש ר' אלעזר בן עזריה לפני חכמי בכרם ביבנה". וכי כרם היה שם? אלא אילו תלמי חכמי שהיו עשויין שורות שורות ככרם.

תיאור: אגדתא של הסתמא הארץ ישראלית המתיחסת למשנתנו, למשנת כתובות ולמשנת ברכות באותה מידה.

לזבחים פ"ב מ"ח

אמ' ר' יהודה זה הכלל: אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום, פיגול וחייבין עליו כרת. אם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן, פסול ואין בו כרת. וחכמי אומ': זה וזה פסול ואין בו כרת. **לאכל כחצי זית [ולהקטיר כחצי זית]**⁷⁶ כשר, שאין אכילה והקטרה מיצרפין:

סוגיה יד' ירושלמי פסחים פ"ה ה"ג דף לב ע"ב (525/48)

לאוכליו כזיתין ושלא לאוכליו כזיתין כשר. לאוכליו כזיתין ושלא לאוכליו כחצי זיתין כל שכן כשר. לאוכליו כחצי זיתים ושלא לאוכליו כחצי זיתים מה אן קיימין? אם כשהיתה המחשבה לכושר תהא המחשבה לפסול, אם אינה המחשבה לפסול לא תהא המחשבה לכושר. אמ' ר' יוסה: מתניתא אמרה שהמחשבה לכושר, דתנין תמן: ⁷⁷ "לוכל כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין". שחטו שתתכפר בו חצי חבורתו, ר' יונה פוסל, נעשה כמתפיש כפרת אילו לאילו, מאחר שלא נתכפר לאילו [לא נתכפר לאילו]. ר' יוסה אמ': כשר. במחזורת תינינא חזר ביה ר' יוסי. אמ' ליה ר'

⁷³ ספרא אמור פרשה ב (ה): "הן ניכסין והוא נגלה הן נכסין והוא נגלה ויוצא עמהן עד פתח העיר דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר ומן המקדש לא יצא אינו יוצא כל עיקר".

⁷⁴ זבחים פ"א מ"ג.

⁷⁵ כתובות פ"ד מ"ו.

⁷⁶ תוקן ע"פ כ"י פרמה.

⁷⁷ זבחים פ"ב מ"ה.

פינחס: לא כן אילפן ר': כשר. אמ' ליה: הא קביעה גבך כמסמרא.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הרביעי המתייחסת למשנת פסחים ומצטטת את משנת זבחים כסיוע בלבד. דברי הירושלמי "במחזורה תינינא חזר ביה ר' יוסי" מלמדים אותנו שר' יוסי למד את תלמודו על הסדר באופן מחזורי. ר' יוסי למד את המסכת כסדרה, דבר שמוצא ביטוי בנוכחותו הניכרת בסוגיות הירושלמי העוסקות בענייני המסכת, ומכאן רמז ללימוד שיטתי של זבחים בדור הרביעי בא"י.

לזבחים פ"ג מ"ב

קיבל הכשר ונתן לפסול, יחזיר לכשר. **קיבל מימינו ונתן לשמאלו יחזיר לימינו.** קיבל בכלי קודש ונתן בכלי חול, יחזיר לכלי קודש. נישפך מן הכלי על הריצפה ואספו, כשר.

וסוגיה טז' ירושלמי יומא פ"ב ה"א דף לט ע"ג (567/28)

תנ"י,⁷⁸ "קיבל בימינו ונתן בשמאלו יחזיר לימינו". אם בשמאל הוא מחזיר למזבח (לבזך) לא כל שכן לבזך.

תיאור: הסוגיה ביומא מצטטת את המשנה בזבחים ומעירה עליה.

לזבחים פ"ד מ"ה

קודשי גוים אין חייבין עליהן משם פיגול וטמא, והשוחטין בחוץ פטור, דברי רבי שמעון, רבי יוסה מחייב. דברים שאין חייבין עליהן משם פיגול, חייבין עליהן משם נותר, משום טמא, חוץ מן הדם. ונומו ר' שמעון בדבר שדרכו להיאכל אבל כגון העצים והלבונה והקטרת, אין חייבין עליהן משם טומאה:

סוגיה יח' ירושלמי תרומות פ"ג ה"ח דף מב ע"ב (230/30)

"תרומת הנכרי מדמעת וחייבין עליה חומש, רבי שמעון פוטר". **אמ' ר' זעירא,** אמרה [קומי] ר' אבהו (קומי) בשם ר' יוחנן: מה פליגין, בתרומת גורנו, אבל גוי שלקח מפירות יש', אף ר' שמעון מודה. אמ' ליה ר' אבהו בשם ר' יוחנן: היא מחלוקת. וקשיא על דר' שמעון. פוטר טיבלו דבר תורה ואת אמר הכן? וכי קדשים אינן תורה, "ור' שמעון פוטר"? ותנינן תמן:⁷⁹ **"קדשי גוים אין חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא, השוחטין בחוץ! פטור, דברי ר' יוסי, ור' שמעון (פוטר) מחייב!"**⁸⁰ הוון בעיי מימר, מה פליגין, בחומש, הא בדימוע לא. אשכח תני: היא הדא היא הדא.

תיאור: סוגיה קצרה של המעמידה סתירה לכאורה בין דברי ר' שמעון בתרומות לדבריו בזבחים.

לזבחים פ"ח מ"א

הניתנין מתנה אחת, שניתערבו בניתנין במתנה אחת, ינתנו מתנה אחת. מתן ארבע במתן ארבע, ינתנו מתן ארבע. מתן ארבע במתנה אחת, רבי אליעזר אומר: ינתנו מתן ארבע; רבי יהושע אומר: ינתנו מתנה אחת.

⁷⁸ זבחים פ"ג מ"ב.

⁷⁹ זבחים פ"ד מ"ה.

⁸⁰ הנוסח במשניות בכתבי היד קאפמן ופרמה ובשני התלמודים הוא: "פטור, דברי ר' שמעון, ר' יוסי מחייב"; בדפוסים המשנה 'פטור דברי ר' מאיר', ובירושלמי לפנינו. הוחלפו ר' שמעון ור' יוסי, וצ"ל כמו במשנה: פטור דברי ר' שמעון ור' יוסי מחייב.

אמר רבי אליעזר: והרי הוא עובר על בל תיגרע, אמר לו רבי יהושע: והרי הוא עובר על בל תוסיף. אמר רבי אליעזר: לא נאמר בל תוסיף אלא כשהוא עצמו. אמר רבי יהושע: לא נאמר בל תיגרע אלא כשהוא עצמו. ועוד אמר רבי יהושע: כשנתתה, עברתה על בל תוסיף, ועשית בידך, כשלא נתתה עברת על בל תיגרע, לא עשית בידך:

סוגיה לא'

ירושלמי פסחים פ"ג ה"ב דף ל ע"א (514/21)

דתנינן תמן: "הניתנין במתנה אחת" וכו' ⁸¹

אמ' לו ר' אליעזר: ולא נמצאת עובר על "בל תגרע"? אמ' לו ר' יהושע: ולא נמצאת עובר על "בל תוסיף"? אמ' לו: מוטב לעבור על מצות בלא תעשה שלא באת לפני ממצוה בלא תעשה שבאת לפני. ⁸²

ירושלמי עירובין פ"י ה"ו דף כו ע"ד

(496/30)

תמן תנינן: "הניתנין במתן אחת שנתערבו בניתנין מתנה אחת, יינתנו מתנה אחת. מתן ארבע במתן ארבע, יינתנו מתן ארבע. מתן ארבע במתן אחת, ר' אליעזר או': יינתן[נ] מתן ארבע, ר' יהושע או': ינתנו מתן אחת. אמ' לו ר' אליעזר: לא נמצאת עובר על בל תגרע? אמ' לו ר' יהושע: לא נמצא עובר על בל תוסיף"? אמ' לו: מוטב לעבור על מצות לא תעשה ש[לא] באת לידי ממצות לא תעשה שבאת לידי.

תיאור: הסוגיה מתייחסת למשנתנו ושם מקומה העיקרי. הברייתא, שהיא גרסה שונה מהתוספתא, משלימה את המשנה בלי דיון אמוראי. בזאת היא דומה לסוגיות נזיקין בירושלמי המשלימות את האמור במשנה על ידי התוספתא בלבד. אילו היה לנו ירושלמי לזבחים גם ברייתא זו היתה מובאית בה.

לזבחים פ"י מ"ז

וכולם הכהנים רשיים לשנות באכילתן. לאכלן צלויים ושלוקים ומבושלים, לתת לתוכן תבלי [חולין ותבלין] ⁸³ תרומה דברי רבי שמעון. ⁸⁴ רבי מאיר אומר לא יתן לתוכן תבלי תרומה שלא יביאו את התרומה לידי פסול:

סוגיה לדי' ירושלמי שביעית פ"ח ה"ז דף לח ע"ב (207/25)

תמן תנינן: ⁸⁵ "ובכולן הכהנים רשאים לשנות באכילתן ולאוכלן צלויין שלוקים ומבושלים וליתן לתוכן תבלי חולין ותבלי תרומה, {דברי ר' שמעון} ⁸⁶ ר' מאיר או': לא יתן לתוכן, שלא יביא את

⁸¹ זבחים פ"ח מ"י.

⁸² תוספתא זבחים פ"ח ה"ג: "הניתנין במתנה אחת שנתערבו בניתנין במתנה אחת ינתנו במתנה אחת מתן ארבע במתן ארבע ינתנו במתן ארבע מתן ארבע במתנה אחת ר' אליעזר אומר ינתנו מתן ארבע ר' יהושע אומר ינתנו מתנה אחת אמר ר' אליעזר הרי הוא עובר על בל תגרע אמר ר' יהושע הרי הוא עובר על בל תוסיף אמר רבי אליעזר לא נאמר בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו ומוסיף אתה עליו כשהוא עם אחרים אמר ר' יהושע לא נאמר בל תגרע אלא כשהוא בעצמו וגורע אתה הימנו כשהוא עם אחרים אמר ר' אליעזר עדין דבר שקול מי מכריע אמר לו ר' יהושע אני אכריע כשאני עושה בידי נמצאתי עובר על לא תעשה והרי הוא בידי כשאני מניחה כמות שהוא נמצאתי עובר על לא תעשה ואינה בידי".

⁸³ תוקן ע"פ כ"י פרמה

⁸⁴ כך בכתבי היד של המשנה פרט למשנה בכ"י מינכן.

התרומה לידי פסול". אתיא דיחידא דהכא כסתמא דתמן, ודיחידא ד!הכא!⁸⁷ כסתמא ד!תמן!⁸⁸. אלא דסתמא דהכא ר' מאיר דתמן <⁸⁹>, ר' מאיר ור' שמעון הל' כר' שמעון.⁹⁰ אמ' ר' יוסה: אשתאלית לאילין דבית ר' ינאי, אמ': נהיגין הוינן מבשלין על יד על יד ואוכלין. מיי כדון? הל' כר' מאיר דתמן היא רבנין דהכא.

תיאור: הסוגיה מושה את המחלוקת בין משנתנו למשנת שביעית. במשנתנו אמנם מצוין שהמחלוקת היא בין ר' שמעון ור' מאיר, אך מתוך הסוגיה מסתבר שלפני האמוראים לא צוין שמו של ר' שמעון במשנתנו, אלא הדבר משתמע מדברי הגמרא. יחידא דהכא הוא ר' שמעון במשנת שביעית שמתיר מתן ירק של שביעית בשמן של תרומה, הרי הוא כסתם בקדשים שמתיר מתן תבלין בבשר קדשים. ויחידא דתמן (כך צ"ל) הוא ר' מאיר בזבחים, כסתמא דהכא (כך צ"ל) בשביעית שאוסר בשני המקרים. והסתם בשביעית הוא ר' מאיר בזבחים > וסתמא דתמן ר' שמעון. < (כך צריך להשלים), ור' מאיר ור' שמעון הלכה כר' שמעון. הכרחי לומר כך שאחרת היה לפנינו שתי סתמות סותרות ולא ניתן היה לקבוע הלכה כסתם בשניהם. לכן בצדק סמן העורך של מהדורת האקדמיה {דברי ר' שמעון} כהעתיקה מהמשנה שלא היתה לפני האמוראים. יתכן שהסוגיה היתה במקורה בזבחים וכשהעבירוהו לשביעית בקשו להפוך את הכא לתמן ואת תמן להכא ולמעשה הפכו חלק בלבד וחלק נשאר כבמקור בזבחים.

לזבחים פי"א מ"ט

אחד שבישל בו אחד שעירה לתוכו רותח, אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים, טעונים מריקה ושטיפה. רבי שמעון אומר: קדשים קלים אינן טעונים מריקה ושטיפה. רבי טרפון אומר: אם בישל בו תחילת הרגל, יבשל בו [את]⁹¹ כל הרגל. וחכמים אומרים: עד זמן אכילה. מריקה ושטיפה מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס. מריקה (בחמין)⁹² ושטיפה בצונים⁹³. והשפוד והאסכלה מגעילין בחמים:

סוגיה לה'

<u>ירושלמי מעשרות פ"א ה"ז דף מט ע"ב</u>	<u>ירושלמי שבת פ"ג ה"ה דף ו ע"ב (386/41)</u>
<u>(267/28)</u>	
מהו ליתן תבלין מלמטן ולערות עליהן מלמעלן?	מהו ליתן תבלין מלמטה ולערות עליהן
ר' יונה אמ': אסור, ועירוי ככלי ראשון הוא.	מלמעלה? ר' יונה אמ': אסור, ועירוי ככלי
חייליה דר' יונה מן הדא: "אחד שבישל בו	ראשון הוא. חייליה דר' יונה מן הדא: "אחד
ואחד שעירה לתוכו רותח" ⁹⁴ וכא הוא אמ'	שבישל בו אחד שעירה לתוכו רותח". אמ' ר'
הכין. אמ' ר' יוסי: תמן כלי חרס בולע, תבלין	יוסי : תמן כלי חרס בולע, תבלין אינן מתבשלין.

⁸⁵ זבחים פ"י מ"ז

⁸⁶ הגהת הגר"א ע"פ המשנה בכ"י מינכן. ומפרש "יחידא דהכא" (ר' שמעון) בשביעית, "כסתמא דתמן" – בזבחים, "יחידא דתמן" (ר' מאיר) בזבחים, "כסתמא דהכא" – בשביעית.

⁸⁷ צ"ל: דתמן.

⁸⁸ צ"ל: דהכא.

⁸⁹ חסר כאו "ר' שמעון"

⁹⁰ ירושלמי תרומות פ"ג ה"א דף מב ע"א: רבי יעקב בר אידי בשם רבי יוחנן ר' מאיר ורבי שמעון הלכה כרבי שמעון.

⁹¹ נוסף ע"פ כ"י פרמה

⁹² נוסף בדפוסים ואינו בכתבי היד קאופמן ופרמה

⁹³ בכ"י פרמה: בצונין

⁹⁴ זבחים פ"א מ"ז.

<p>התיב ר' יוסי ביר' בון : והתני אף בכלי נחושת כן? אית לך למימר, כלי (חרס) [נחושת] בולע.</p>	<p>אינן מתבשלין. התיב ר' יוסי ביר' בון : והתני : אף בכלי נחושת כן? אית מימר, כלי נחושת בולע.</p>
--	--

תיאור: מקור הסוגיה במסכת שבת וכשם שהועתקה למסכת מעשרות כך יש מקום להעתיקה למסכת זבחים למשנתנו המצוטטת בסוגיה.

לזבחים פי"ב מ"א

טבול יום ומחוסר כפורין אינן חולקין בקדשין לאכל בערב. **אונן נוגע ואינו מקריב**, [ואינו]⁹⁵ **חולק לאכול לערב**. [בעלי מומין]⁹⁶ בין בעלי מומין קבועין בין בעלי מומין עוברין חולקין ואוכלין אבל לא מקריבין. כל שאינו ראוי לעבודה אינו חולק בבשר. וכל שאין לו בשר אין לו בעורות. אפילו טמא בשעת זריקת דמים וטהור בשעת הקטר חלבין, אינו חולק בבשר, שנאמר (ויקרא ז') "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן לו תהיה שוק הימין למנה":

סוגיה לז' ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ג דף ע"ב (796/35)

תמן תנינן: "יהיה אוכל דבילה בידים מסואבות, הכניס ידו לתוך פיו ליטול את הצרור" **חזקיה** אמר: לא שנו אלא דבילה שהוא רוצה במשקין שעל אצבעו, הא שאר כל הדברים לא. **ר' יוחנן** אמר: לא שנייא היא דבילה היא שאר כל הדברים. מתנית' פליגא על חזקיה "מגע טמא מת שהיו אוכלין ומשקין לתוך פיו, הכניס ראשו לאויר התנור טהור וטימאהו. וטהור שהיו אוכלין ומשקין לתוך פיו, הכניס ראשו לאויר התנור טמא וניטמא"⁹⁸. ניחא משקין טמאין, אוכלין מאיכן הוכשרו, לא ממשקה פיו? תיפתר או בדבילה שמינה או באוכלין שהוכשרו עד שהן מבחוץ. מתנית' פליג' על ר' יוחנן: "אוכלין אוכלין נגובין בידים מסואבות בתרומה אבל לא בקודש"⁹⁹ פתר לה בזורק. אם בזורק אפי' בקודש. שמא ישכח ויגע. אם שמא ישכח ויגע אפילו בתרומה יהא אסור. מאי כדון? אוכלי תרומה זריזין הן ואינו שוכח, אוכלי הקודש אינן זריזין והוא שכח. תמן תנינן:¹⁰⁰ **"אונן נוגע ואינו מקריב ואינו חולק לוכל בערב"** תמן את אמר: מותר ליגע, וכא את אמר: אסור ליגע. אמר' ר' ינאי: כאן בשהסיע דעתו וכאן בשלא הסיע דעתו. **ר' יוסה** בעי: אם בשהסיע דעתו אפילו בתרומה יהא אסור. מאי כדון? כהיא דאמר' **ר' ירמיה בשם ר' בא בר ממל**: עשו אותו כאוכל אוכל רביעי בקודש. הדא אמרה האוכל אוכל רביעי בקודש אסור לוכל ומותר ליגע, וכא אסור לוכל ומותר ליגע.

תיאור: הסוגיה מעמתת בין המשנה בחגיגה לבין המשנה בזבחים תוך שהיא מסתייעת במשנה בכלים, ולכן יש לה זיקה גם למשנתנו.

למנחות פ"ח מ"א

⁹⁵ נוסף ע"פ כ"י פרמה
⁹⁶ נוסף ע"פ כ"י פרמה
⁹⁷ כלים פ"ה מ"י.
⁹⁸ כלים פ"ה מ"י.
⁹⁹ חגיגה פ"ג מ"ג.
¹⁰⁰ זבחים פי"ב מ"א.

כל קרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ.

סוגיה ס' שקלים פ"ד ה"א דף מז ע"ד (614/16-27)

תמן תנינן: "כל קרבנות היחיד והציבור באין מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם, שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ."¹⁰¹ ר' חונה בשם ר' ירמיה: דר' ישמעאל היא, דר' ישמעאל אמר: אין העומר בא מן הסוריא. תמן תנינן: "עשר קדושות הן, ארץ-יש' מקודשת מכל הארצות, ומה היא קדושה, שמביאין ממנה העומר והביכורים ושתי הלחם, מה שאין מביאין כן מכל הארצות."¹⁰² ר' חונה בשם ר' ירמיה: דר' ישמעאל היא, דר' ישמעאל אמר: אין העומר בא מן הסוריא. תמן תנינן: "ר' ישמעאל או: (דף מח ע"א) מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר"¹⁰³ >> דר' ישמעאל כדעתיה, דר' ישמעאל <אל> אמר: אין העומר בא מסוריה. { "יצא קציר העומר" <¹⁰⁴ , שהוא מצוה }.

תיאור: הסוגיה מתייחסת למשנתו וכאן מקומה העיקרי. והובאה בשקלים אגב אזכרת העומר. היא מהדור הרביעי והחמישי ולא הגיעה לבבל.

וסוגיה עב'

שביעית פ"א ה"ד דף לג ע"ב (180/41-43)

"אין צריך לומר" כול'. ר' ישמעאל כדעתיה, דר' ישמעאל אמר: אין העומר בא מסוריא. "יצא קציר העומר", שהיא מצוה.

שקלים פ"ד ה"א דף מז ע"ד (614/24-27)

תמן תנינן: "ר' ישמעאל או: (דף מח ע"א) מה חריש רשות אף קציר רשות, יצא קציר העומר"¹⁰⁵. >> ר' ישמעאל כדעתיה, דר' ישמעאל <אל> אמר: אין העומר בא מסוריא. { "יצא קציר העומר" <106> <107 שהוא מצוה }

תיאור: קטע זה בתוך סוגיה ס' מתייחס למשנת מנחות פ"י מ"ג האומרת "מצות העומר לבוא מן הקרוב", ויש לה מקבילה בבבלי.

"אמר רבי שמעון שבעה דברים התקינו בית דין זה אחד מהן נכרי ששלח עולתו ממדינת הים ושלח עמה נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין משל צבור וכן גר שמת והניח זבחים אם יש לו נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין משל צבור ותנאי בית דין הוא על כהן גדול שמת שנתהא מנחתו קריבה משל צבור רבי יהודה אומר משל יורשין ושלמה היתה קריבה".

למנחות פ"ט מ"ז

¹⁰¹ מנחות פ"ח מ"א.

¹⁰² כלים פ"א מ"ו.

¹⁰³ שביעית פ"א מ"ד.

¹⁰⁴ נוסף ע"פ קטע גניזה.

¹⁰⁵ שביעית פ"א מ"ד.

¹⁰⁶ שביעית פ"א מ"ד.

¹⁰⁷ נוסף ע"פ קטע גניזה.

כל קרבנות הציבור אין בהם סמיכה חוץ מן הפר הבא על כל המצות ושעיר המשתלח. ר' שמעון או': אף שעירי עבודה זרה.

סוגיה סז' הוריות פ"א ה"ה דף מו ע"ב (1417/19-46)

פר טעון סמיכה אין שעירי ע"ז טעונים סמיכה דברי ר' יודה. ר' שמעון או': פר טעון סמיכה בזקנים אין שעירי ע"ז טעונים סמיכה בזקנים. שר' שמעון או': כל חטאת ציבור שדמה נכנס לפנים טעונת סמיכה. מתיבין לר' יודה: והכת' "ויגשו את שעירי החטאת"? ר' חיייה בשם ר' יוחנן: הוראת שעה היתה. ר' יוחנן בעי: ציבור שמת אחד מהו שיביא תחתיו? התיבון: והכת' "הבאים מהשבי" וגו', איפשר חטאת עולה? אלא מה עולה לא נאכלה אף חטאת לא נאכלה. ר' יודה או': על ע"ז הביאום. ר' חזקיה ר' ירמיה ר' חיייה בשם ר' יוחנן: הוריית שעה היתה. ר' ירמיה {למד} >לא אמר¹⁰⁸ כן, אלא פר טעון סמיכה בזקנים, אין שעירי ע"ז טעונים סמיכה בזקנים. אלא במי? ר' ירמיה סבר מימר, באהרן ובניו. אמ' ליה ר' יוסי: והתני ר' חיייה: "וסמך" "וסמכו" לרבות שעירי ע"ז בסמיכה ולא בזקנים. ר' יוסי למד כן: אלא חי טעון סמיכה באהרן אין שעירי ע"ז טעונים סמיכה באהרן. וכת' כן "וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי", חי טעון סמיכה באהרן, אין שעירי ע"ז טעונים סמיכה באהרן. מה עבד לה ר' ירמיה? פתר לה בכהן הדיוט. ר' זעירא בשם רב המנונא כר' מאיר. תני תמן: הורו בית דין ועשו קהל, מת אחד מבית דין פטורין, מת אחד מן הציבור חייבין. אמ' להן ר' מאיר: אם לאחרים הוא פטור לא כל שכן על עצמו. אמרו לו: יפטור לאחרים שיש להן במה לתלות ואל יפטור לעצמו שאין לו במה לתלות. ר' זעירא בשם רב חסדאי: תניי תמן: הורו בית דין ועשו הן וידעו מה הורו, טעו מה הורו שגו מה הורו יכול יהו חייבין? ת"ל "ונודעה החטאת" לא שיוודעו החוטאין. מה נפשך, חלב >>הורו חייבין שבת הורו חייבין. אמר רבי בון בר חייא: ותיא כר' אליעזר, ברם כרבי יהושע לא אתיא. אמר רבי יוסה: ברם >>¹⁰⁹ כי יהושע אתיא היא בשהורו ולא ידעו מה הורו אם ע"ז אם שאר כל המצות. אם ע"ז בפר אם שאר כל המצות בשעיר. ספק פר >>ספק פר¹¹⁰ ושעיר שינוי קרבן הוא והוא פטור.

תיאור: הסוגיה עוסקת בענין סמיכה על חטאת הציבור וזיקתה העיקרית היא למשנתנו ואין לה כל קשר למשנת הוריות שאינה עוסקת כלל בענין הסמיכה. ראשיתה בדור השני ואחריתה בדור החמישי. בבבלי למשנתנו סוגיה ארץ ישראלית שונה הדנה בענין.

למנחות פ"י מ"ג¹¹¹

מצות העומר לבוא מן הקרוב. לא ביכר הקרוב לירושלם, מביאין אותו מכל מקום. מעשה שבא מגגות צריפין, ושתי הלחם מבקעת עין סוכר:

סוגיה עא' שקלים פ"ה ה"א דף מח ע"ד (619/6-18)

א(ו)[מ] ר' רב חסדא: פעם אחת יבשה ארץ-ישי' (וקלטו לגגות-צריפין) [ולא ידעו מהיכן להביא. והוה תמן חד אילס דהוה יתיב חד ידיה על גגות וחדא ידיה על צריפא איתוניה קמיה דפ(נ)תחא!¹¹²,

¹⁰⁸ תוקן ע"פ קטע גניזה. ואפשר שגם בכ"ל צ"ל: למר = לא אמר, כמו דמר = דה אמר.

¹⁰⁹ נוסף ע"פ ד"ו רפ"א.

¹¹⁰ נוסף ע"פ ד"ו רפ"א.

¹¹¹ בכ"י קופמן: ב'

אמ' להו : אי אתר דמיתקרי גגות-צריפין או צריפין-גגות? אזלין לתמן ואשכחון. (אמ' ר' יוסי) אמ' ר' יוסה ביר' בון : פעם אחת נשדף כל העולם כולו ולא היו יודעין מאיכן להביא, והוה תמן חד אילם והוה יהיב ידיה על עיניה וידיה על סוכרא, אייתוניה גבי פתחיה, אמ' לון : אית אתר דמיתקרי עין-סוכר [או] סוכר-עין? ואזלון תמן ואשכחון. שלש נשים הביאו קיניהן, אחת אומרת : לעינתי, ואחת אומרת : לימתי, ואחת אומרת לזיבתי. זו שאמרה : לעינתי, סברין מימר, שופעת כמעין, אמ' לון : בעיניה סכנת. זו שאמרה : לימתי, סברין מימר, שופעת כים, אמ' לון : בימה סכנת. זו שאמרה : לזיבתי, סברין מימר, זבה ממש, אמ' לון : זאב בא ליטול את בנה.

תיאור : הסוגיה מרחיבה את המעשה הנזכר במשנתנו בגרסה בבלי וברסה ארץ ישראלית המשלימות את התמונה. הובאה במסכת שקלים אגב אזכרת הממונים. לסוגיה מקבילה בבבלי, אבל מקורה במשנת מנחות.

למנחות פ"א מ"ו

ר' מאיר אומר : השלחן ארכו שנים עשר ורחבו ששה, לחם הפנים ארכו עשרה ורחבו חמשה. נותן ארכו כנגד רחבו שלשלחן וכופל טפחיים מיכן וטפחיים מיכן וטפחיים ריווח באמצע, כדי שתהא הרוח מנשבת בהם. **אבא שאול אומ' שם היו נותנין שני בזיכי לבונה שללחם הפנים. אמרו לו והלא כבר נאמר (ויקרא כ"ד) "ונתתה על המערכת לבונה זכה". אמ' להם : והלא כבר נאמר (במדבר ב') "ועליו מטה מנשה"**

סוגיה צב' פסחים פ"ז ה"א דף לד ע"א (535/49-536/5)

הכל מודין ב"עליו" שהוא סמוך, [מה] (מ)פליגין? ב"עליו". **אבא שאול או' "על המערכת" סמוך למערכת, ורבנין אמרין : "על המערכת" על גגה שלמערכת. אתיא דאבא שאול כר' עקיבה, ודרבנין כר' יוסי הגלילי. ר' או' : אפי' עשאן שני סדרין של ארבע-עשרה רואין את העליונות כאילו אינן והתחתונות כשירות. ר' יוסי ביר' בון בשם ר' יוחנן : ר' ואבא שאול בשיטת ר' מאיר בשולחן.**

תיאור : הסוגיה מתייחסת למשנה במנחות שענינה בלחם הפנים, והנושא שבמחלוקת בין חכמים = ר' מאיר ואבא שאול הוא פירוש הפסוק "על המערכת" כמקום הנחת בזיכי הלבונה, האם "עליו" פרושו ממש על כדברי ר' מאיר או שעליו פרושו לידו כדברי אבא שאול. הסוגיה הזו הובאה לפסחים לעניין מחלוקתם של ר' עקיבה ור' יוסי הגלילי במשמעות המילה "על" בפסוק "ראשו על כרעיו ועל קרבו" שנאמר בקרבן פסח. נוסח הגמרא "אתיא דאבא שאול כר' עקיבא" ולא ר' עקיבא כאבא שאול, מרמז גם כן שמקור הסוגיה במנחות בענין לחם הפנים והובא לפסחים לצורך השוואת המחלוקות.

למנחות פ"ג מ"ט

שתי פרשות שבמזוזה מעכבות זו את זו, אפילו כתב אחד מעכבן. ארבע פרשות שבתפילין מעכבות זו את זו, אפילו כתב אחד מעכבן. ארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת. ר' ישמעאל או' ארבעתן ארבע מצוות :

סוגיה כח' מגילה פ"ד ה"ח דף עה ע"ג (774/7-43)

ודא מזוזה יהבין לה היכא? **ר' זעורה רב יהודה בשם שמואל :** משלשו ונותנו בתחילת שליש

העליון. ר' חלבו בשם רב חונת: חוצה את הפתח ומשלשו ונותנה בסוף שליש התחתון. מה ביניהון? מקום מזוזה ביניהון.

בר טברי שאל לר' יצחק: הגע עצמך שהיה שער גבוה? **אמ' ליה** נותנה כנגד כתיפיו.

בית מדרשיה דר' חנינה עבד כן.

ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק: בית מזוזתו שלר' היה עשוי כמין נגר.

תלוינה בדלת, סכנה שאין בה מצוה. חקק בראש המקל והניחו במקום שאינו ראוי לו, סכנה שאין בה מצוה.

ר' בא בשם רב יהודה: ואפילו [לא] סמרו? והא תני: והוא שסמרו? אמ' **ר' יוסה:** והוא (שסמרו)[שייחדו] לכן.

שלבית מלוון היו עושין כן בפולמסיות.

שמואל אמ': נתנה לפניו מטפח פסולה.

ר' זעורא בשם שמואל: צריך שיהא "שמע" שלה רואה את הפתח.

ר' ירמיה בשם ר' זעורה: כיני מתנית' : ציר שיש לו שני פתחים נותן על אי-זה מהן שירצה.

היאך "שמע" שלה רואה את הפתח? בית שיש לו שני פתחים נותן ברגיל, היו שניהן רגילין נותן בחזית, היו שניהן חזית נותן על אי-זה מהן שירצה. פתח שהוא פתוח לגג ולגינה הרי הוא כפתוח לחיל, דברי ר' יוסה ביר' יהודה, וחכמ' אומ': הרי הוא כפתוח לשוק.

הדר בחוצה לארץ והדר בפונדקי ארץ ישר' שלשים יום אינו צריך ליתן מזוזה, יותר מיכן צריך

ליתן מזוזה. הדר בבורגנין שלשים יום צריך ליתן מזוזה. השוכר בית מיש' צריך ליתן מזוזה,

השוכר בית מגוי צריך ליתן מזוזה, וכשהוא יוצא נוטל, ובשלישראל אסור לעשות כן. **ר' יעקב בר**

אחא בשם ר' יאשיה: מפני מעשה שאירע. מעשה באחד שנטל והיה קובר את בניו.

הדר בפונדקי חוצה לארץ שלשים יום אינו צריך ליתן מזוזה, אם נתן לא יטול. **ר' יעקב בר אחא**

בשם ר' יאשיה: מפני מעשה שאירע, מעשה באחד שנטל והיה קובר את בניו.

חולדת-המולים חייבת במזוזה. חלון שהוא ארבע על ארבע שעבדים יושבין שם ומניפין לרבוניהם

חייבין במזוזה. לולים אילו על גב אילו חייבין במזוזה, הן דו דרס אסכופתה ארעייתא.

ר' יוסי הוה מצטער (ד) לא חמא לולא **דר' אילעא** דהוה עבד מן דעתהון דכל רבנן.

תיאור: הסוגיה מקומה במסכת מנחות החל מהקטע הפותח במלים "ודא מזוזה יהיבין לה היכא?"

(7/774 ועד סוף המסכת) הועתקה לסוף מסכת מגילה, ובדרך זו הגיעה לידינו.

על תופעה מעין זו הצביע זוסמן¹¹³ באומרו כי המקבילות נודדות ממקום למקום, ולכן אנו מוצאים קטעי

ירושלמי במקבילות ואינם נמצאים במקומם העיקרי בו היו אמורים להמצא (בכ"י לידן), ואכן הם

מתגלים בעדי נוסח אחרים במקומם העיקרי שבו הם אמורים היו להיות גם בכ"ל¹¹⁴. לדעת זוסמן אפשר

שקטעים גם אבדו לגמרי, כתוצאה מנדידת המקבילות שהעתיקו בחסר, מתוך הנחה מוטעית שקיימת

מקבילה במקום העיקרי ואחר כך המקבילה אבדה, ובמקום העיקרי הקטע חסר.

¹¹³ זוסמן, דברים שבע"פ 20.5.04

¹¹⁴ ראה דוגמה לכך שהביא פרנקל, מבוא הירושלמי, דף קמב ע"א

הקטע מתיחס למשנה במנחות. הפתיחה "ודא מזוזה" מחייבת התיחסות למה שנזכר למעלה.¹¹⁵ כשהמילית "ודא" מופיעה בירושלמי היא מתיחסת בדרך כלל למקור תנאי או אמוראי, באחת הנוסחאות הבאות: ודא מתניתא, ודא דתני, ודא מסייעא, ודא צריכא, ודא דאת אמר, ודא תימר, ודא היא. רק בשלושה מקומות מופיע אחרי המילית "ודא" שם :

1. במסכת פיאה פ"ח ה"ח דף כא ע"א (112/13): "נישמענה מן הדא היו ממושכנין לכתובת אשתו או לבעל חובו ודא אשה לא כבעל חוב שאינו דוחק הוא אין מחייבין אותו למכור" - כאן "ודא אשה" מתיחס לבריתא שלפני כן.

2. במסכת שבועות פ"ו ה"ה דף לו ע"ב (1364/23): "מאן דאמר חייב משום קנס ומאן דאמר פטור בסותם פי עידי חבירו ודא ארמלתא דתפשה שטרייא באינש דצייר פומהון דשהדייא דלא ישהדון" - כאן "ודא ארמלתא" מתיחס לעובדה שהוזכרה קודם.

3. במגילה הנ"ל: "אמר לו ר' אליעזר ילך אותו האיש וידע בתועבותיה של אמו ובדקו אחריו ונמצא ממזר. ודא מזוזה" יהבין לה היכא רבי זעורה רב יהודה בשם שמואל משלשו ונותנו בתחילת שליש העליון". במקרה שלנו הקטע מתחיל במלים "ודא מזוזה" אין לו כל קשר למה שלפניו, המשפט הראשון מסיים את הענין שיש לו קשר למשנה האחרונה במסכת מגילה, ואילו המשפט השני הוא תחילתו של ענין חדש, בלא קשר למשנה שלפניו לכן נראה לי שיש ליחס את הקטע מכאן ואילך למשנה במנחות.

למנחות פ"י מ"ה

כיון שחשכה אמי להם: בא השמש, אומ': הין. בא השמש, אומ': הין. מגל זו, אומ': הין. מגל זו, אומ': הין. קופה זו, אומ': הין. קופה זו, אומ': הין. בשבת אומ' להן: שבת זו, אומ': הין. שבת זו, אומ': הין. אקצור, והן אומ' לו: קצור. אקצור, והן אומ' לו: קצור. שלשה פעמים על כל דבר ודבר והן אומ' לו: הין הין הין.

סוגיה עג'

ראש השנה פ"א ה"ט דף נז ע"ג (668/26-45)

מגילה פ"ב ה"ו דף עג ע"ג (761/32-762/23)

"כל הלילה כשר לספירת העומר". אמר ר' יוחנן: דר' אלעזר בר' שמעון היא, דר' לעזר ביר' שמעון אמר: מהחל לקצור תחל לספור. מעתה יצא לו חוץ לתחום כיון שחשיכה יתחיל לקצור? איפשר לו לכווין, לפיכך כל הלילה כשר. היה מקריב מנחת העומר וניטמאת בידו, אומר ומביאין לו אחרת, ואם לאו אומ' לו: הוי פיקח ושתוק, הוי פיקח ושתוק, דברי ר'. ר' לעזר ביר' שמעון או: לעולם אומ' לו: הוי פיקח ושתוק, שאין עומר שנקצר שלא למצותו כשר. סבר ר' לעזר ביר' שמעון, שאין העומר בא מן העלייה. אמר ר' יוחנן: אתיא דר' לעזר בר' שמעון כשיטת ר' עקיבה רבו שלאביו. דתנינן תמן: "כלל אמי ר' עקיבה: כל מלאכה שאיפשר לה לעשות מערב

¹¹⁵ מוסקוביץ, הטרימינולוגיה של הירושלמי, בערך "ודא מסייעא" (עמ' 181) לא התיחס למצב זה שבו אחרי ודא בא שם ולא פועל.

שבת אינה דוחה את השבת, וכל מלאכה שאי אפשר לה להיעשות מערב שבת דוחה את השבת".¹¹⁶ והא תנינן: "מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבן ר' עקיבה בלוד"¹¹⁷ מפני שהיו ארבעים זוג, אבל אם היה זוג אחד לא היה מעכבו. קצירת היום מה את עבד לה, כקצירת הלילה או כבא מן העלייה? אין תימר, כקצירת הלילה, אשכחת אמר, הדא פלגו בין ר' לעזר ביר' שמעון ובין רבנן. דרבנן אמרין: קצירת היום כקצירת הלילה, ור' אלעזר ביר' שמעון או: אין קצירת היום כקצירת הלילה. אין תימר, כבא מן העלייה, אשכחת אמר: תרתין פלגוון בין ר' אלעזר ביר' שמעון ורבנן. דרבנן אמרי: קצירת היום כקצירת הלילה, ור' לעזר ביר' שמעון או: אין קצירת היום כקצירת הלילה. ורבנן אמרי: הבא מן העלייה כשר, ור' לעזר ביר' שמשון או: הבא מן העלייה פסול. **ר' שמעון בן לקיש** בעי: קצירת העומר מהו שידחה את השבת ביום? התיב **ר' אבבי**: "מצותו לקצור בלילה, נקצר ביום כשר ודוחה את השבת"¹¹⁸. ולא קבלה. אמר **ר' אחא**: חזר ביה ר' שמעון בן לקיש מן הדא. "כיון שחשיכה אמ' להן: בא השמש? אומ': הין, בא השמש? אומ': הין".¹¹⁹ מה אנן קיימין? אם ללילה כבר הוא אמור, אלא אם אינו עניין ללילה תניהו ליום. דבר שהוא דוחה את השבת ביום מכשיריו מהו שידחו את השבת בלילה? והא תנינן: "העמידו עושי חביתין לעשות חביתין"¹²⁰ תיפותר בחול. תנא **ר' חייה בר אדא**: "זהו סדר תמיד לעבודת בית אלהינו"¹²¹ בין בחול בין בשבת. והתנינן: "קצרוהו ונתנוהו בקופות הביאווהו לעזרה והיו מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלי. (אמ' ר' יוסה) [דברי ר' מאיר]"¹²². **ר' יוסי** אומר: מכיון שהתחיל במצוה אומ' לו: מרק. התיב **ר' יודן קפודקייא קומי ר' יוסה**: הגע עצמך שבא מן העלייה, מכיון שהתחיל במצוה אין אומ' לו: מרק? התיב **ר' יעקב בר סוסי**:

ר' שמעון בן לקיש בעי: קצירת העומר מהו שידחה את השבת ביום? התיב **ר' אבבי**: והא תנינן, "מצותו לקצור בלילה, נקצר ביום (קצ)[כש]ר ודוחה את השבת"¹²⁴. ולא קיבלה. אמר **ר' אחא**: חזר ביה ר' שמעון בן לקיש מן הדא. "כיון שחשיכה אמ' להן: בא השמש? אומ': הין, בא השמש? אומ': הין".¹²⁵ מה אנן קיימין? אם ללילה כבר הוא או', אלא אם אינו עניין ללילה תניהו עניין ליום. דבר שהוא דוחה את השבת ביום, מכשיריו מהו שידחו את השבת בלילה? והתנינן: "העמידו עושי חביתין לעשות חביתין"¹²⁶ תיפותר בחול. תנא **ר' חייה בר אדא**: "זהו סדר תמיד לעבודת בית אלהינו"¹²⁷ בין בחול ובין בשבת. והתנינן: "קצרוהו ונתנוהו בקופות הביאווהו לעזרה והיו מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלי. (אמ' ר' יוסה) [דברי ר' מאיר]"¹²⁸. **ר' יוסי** אומר: מכיון שהתחיל במצוה אומ' לו: מרק. התיב **ר' יודן קפודקייא קומי ר' יוסה**: הגע עצמך שבא מן העלייה, מכיון שהתחיל במצוה אין אומ' לו: מרק? התיב **ר' יעקב בר סוסי**:

¹¹⁶ שבת פ"ט מ"א.

¹¹⁷ ראש השנה פ"א מ"ו.

¹¹⁸ מנחות פ"י מ"ט.

¹¹⁹ מנחות פ"י מ"ג.

¹²⁰ תמיד פ"א מ"ג.

¹²¹ תמיד פ"ז מ"ג.

¹²² מנחות פ"י מ"ד.

<p>אומ' לו : מרוק. התיב ר' יודן קפודקייא קומי ר' יוסי : הגע עצמך שבא מן העלייה, כיון שלא התחיל במצוה אין אומ' לו : מרק? התיב ר' יעקב בר סוסי קומי ר' יוסה : והא תנינן, "שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת ויוצאין לעדות החודש"¹²³ אמ' ליה : מכיון שהיום צריך ללילה והלילה צריך ליום, כמי שכולו יום. אמ' ר' יוסה ביר' בון : ולא למפריעו הוא קדוש? מכיון שהוא קדוש למפריעו הוא יום הוא לילה.</p>	<p>והתנינן, "שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת ויוצאין לעדות החודש"¹²⁹ אמ' להן : מכיון שהיום צריך ללילה ולילה צריך ליום, כמי שכולו יום. אמ' ר' יוסי ביר' בון : ולא למפריעו הוא קדוש? מכיון שהוא קדוש למפריעו הוא יום הוא לילה.</p>
---	---

תיאור : לסוגיה זיקה עיקרית למשנתנו העוסקת בענין קצירת העומר בשבת, ואין לה כאן מקבילה בבבלי. אבל במשנה ח' בפרקנו במנחות יש לה גם כן זיקה בנושא הקרבת העומר, ושם יש לה מקבילה בבבלי. תחילת הסוגיה בדור השני והיא נמשכת עד הדור החמישי.

למנחות פ"י מ"ד

קוצרין מפני נטיעות, מפני בית האבל, מפני ביטול בית המדרש. לא יעשה אותן כריכות אבל מניחן צבתים. מצות העומר לבוא מן הקמה, לא מצא יביא מן העומרים. מצוותו לבוא מן הלח, לא מצא יביא מן היבש. מצותו לקצור בלילה, נקצר ביום כשר ודוחה את השבת :

סוגיה פו'

הסוגיה זהה לסוגיה עג' לעיל עמ' 32

תיאור : אע"פ שהסוגיה במגילה הובאה בענין ספירת העומר, ובר"ה בענין יציאת עדי החודש בשבת, הסוגיה עצמה עוסקת בעיקרה בענין הקרבת העומר שזיקתה למשנתנו במנחות עולה על זיקתה למשנת מגילה. סוגיה זו הובאה גם לעיל כסוגיה עג' בזיקה למשנה שם.

למנחות פ"י מ"ז

החיטים והשעורים והכוסמין ושיבולת שועל והשיפון הרי אלו חייבין בחלה, ומצטרפין זה עם זה, ואסורין בחדש מלפני הפסח, ומלקצור מלפני העומר. אם השרישו קודם לעומר, העומר מתירן ; ואם לאו, אסורים עד שיבוא העומר הבא :

סוגיה עז' חלה פ"א ה"א דף נז ע"א (311/1-17)

"חמשה דברים חייבין בחלה" כול'. כת' "והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה" יכול יהו

¹²⁴ מנחות פ"י מ"ט.

¹²⁵ מנחות פ"י מ"ג.

¹²⁶ תמיד פ"א מ"ג.

¹²⁷ תמיד פ"ז מ"ג.

¹²⁸ מנחות פ"י מ"ד.

¹²³ ראש השנה פ"א מ"ט.

¹²⁹ ראש השנה פ"א מ"ט.

כל הדברים חייבין בחלה? ת"ל "מלחם" ולא כל לחם. אם "מלחם" ולא כל לחם אין לי אלא חיטין ושעורין בלבד, כוסמין שיבולת שועל ושיפון מניין? ת"ל "ראשית עריסותיכם" ריבה, וריבה הכל. ר' יוסי בשם ר' שמעון: תני רבי ישמעאל כן. **רבי יונה רבי זעירא רבי שמעון בן לקיש** בשם רבי ישמעאל. אמ' ר' **מנא**: אזלית לקיסרין ושמעית **רבי אחווה** !ו! ¹³⁰**רבי זעירא ואבא** הוה אמ' ליה בשם רבי ישמעאל {או':} נאמ' "לחם" בפסח ונאמ' "לחם" בחלה, מה "לחם" שני בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף "לחם" שני בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ. ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשת המינין בלבד, ושאר כל הדברים אינן באין לידי מצה וחמץ אלא לידי סירחון. תני, אמ' ר' יוחנן בן נורי: קרמית חייבת בחלה. ר' יוחנן בן נורי [אמר] באה היא לידי מצה וחמץ. ורבנן אמרין: אינה באה לידי מצה וחמץ. ויבדקוה! על עיקר בדיקותה הם חולקין. ר' יוחנן בן נורי אמ': בדקוה ומצאוה שהיא באה לידי מצה וחמץ, ורבנן אמרין: בדקוה ולא מצאו אותו שהיא באה לידי מצה וחמץ. תמן תנינן "תפוח שריסקו ונתנו לתוך עיסה וחימיצה הרי זו אסורה". ¹³¹תני, ר' יוסי או': מותר. **ר' אחא ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה**: מפליגין, במחמץ במימיו, אבל במחמץ בגופו דברי הכל מותר. ר' יוסי כדעתיה דו אמ' תמן: אין תבשילו תבשיל ברור. וכן הוא או' הכא: אין חימוצו חימוץ ברור. וכמא דאת אמר, אין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשת המינין בלבד, ודכוותי אין לך !מ!גרר ¹³²עם כולן אלא חטים ושעורים בלבד. **ר' הילא בשם ר' שמעון בן לקיש**: לא שנינו אלא העושה עיסה מן החטים ומן האורז ואינו נגרר אלא עם (ע"ב) החיטין בלבד. מהו שיהו חייבין על קלי שלו משום חדש? (כת' "ולחם וקלי לא תאכלו" את שחייבין על לחם שלו משום חדש) אמר **ר' זעירה**: כת' "ולחם וקלי לא תאכלו" את שחייבין על לחם שלו משום חדש, (אין) חייבין על קלי שלו משום חדש; את שאין חייבין על לחם שלו משום חדש, אין חייבין על קלי שלו משום חדש. **ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא**: {עירב} <עירס> ¹³³ארבעת קבין ¹³⁴בפני עצמן וחימצן וארבעת קבין ¹³⁵בפני עצמן ועירבן, הרי בשעת חיובן [לבא] לידי מצה וחמץ. <א"ל: מינן בא לידי מצה וחמץ>. ¹³⁶אתייהא **דר' יונה כר' ירמיה, ודר' יוסי כר' זעירא**. אתייהא **דר' יונה כר' ירמיה**, כמה דר' ירמיה אמ': עד שיהא קרוי לחם, כך ר' יונה אמ': עד שיהא קרוי לחם. **דר' יוסי כר' זעירה**, כמה דר' זעירה אמ': מינו קרוי לחם, כן ר' יוסי אמ': מינו קרוי לחם. אתייהא **דר' יוסי כר' הילא**, אע"ג דו פליג עלוי. **ר' שמואל בר נחמן** שמע כולחן מן אהן קרייא: "ושם חיטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו". "ושם חיטה" אלו החטים, "שורה" זו שיבולת שועל, ולמה נקרא שמה שורה? שהיא עשויה כשורה. "שעורה" אלו השעורים, "נסמן" זה השיפון, "וכוסמת" זה הכוסמין, "גבולתו לחם" עד כאן גבולו שללחם. ולמידין מן הקבלה? אמ' ר' **סימון**: מן מה דכת' "ויסרו למשפט אלהיו יורינו" כמי שהוא דבר תורה. אמ' ר' **סימון**: אילין נשייא דאמרן, לא ניעול בנינן לכנישתא, אין חמי ליה מילף מילף הוא, לא עבדין טבאות, אלא "ויסרו למשפט אלהיו יורינו". **ר' יודה בר פזי בשם ר' יונתן**: דר' ישמעאל בנו שלר' יוחנן בן ברוקא היא. דתני **ר' יוחנן**: "ישמעאל בנו שלר' יוחנן בן ברוקא אומ': יכול תביא מן הכוסמין ושיבולת שועל והשיפון? ודין הוא: ומה אם החיטים שכשרו לשאר כל המנחות לא כשרו

¹³⁰ במקבילה בפסחים פ"ב ה"ד ובכ"ר "ב"ר זעירא"

¹³¹ תרומות פ"י מ"ב.

¹³² בכ"י ותיקן "ניגרר", בגרסת הרמב"ן בהלכות חלה – "נגרר"

¹³³ ע"פ כ"י ותיקן.

¹³⁴ צ"ל רבעים כמו במקבילה בפסחים

¹³⁵ צ"ל רבעים כמו במקבילה בפסחים

¹³⁶ נוסף ע"פ כ"י ותיקן

למנחת העומר, כוסמין ושיבולת שועל והשיפון שלא כשרו לשאר כל המנחות, אינו דין שלא יכשרו למנחת העומר. השעורין יוכיחו, שלא כשרו לשאר כל המנחות (י)[ו]כשרו למנחת העומר. לא, אם אמרת בשעורין שמנחת סוטה באה מהן, תאמ' בכוסמין ושיבולת שועל ושיפון שאין מנחת סוטה באה מהן. יצאו החטים מן הכתוב, וכוסמין ושיבולת שועל והשיפון מקל וחומר. אמ' ר' יוסי: מיסבור סבור ר' יודה בן פזי שמנחת העומר באה מן הכוסמין ושיבולת שועל ושיפון? אי(נ)[ל]ו מן דאמר: תאנים שחורות עלי, שמא אינו מותר בלבנות? אלא שחורות אמ' לבנות לא אמ', והכא שעורה אביב אמ' שיבולת שועל אביב לא אמ'. ברם כרבנין שלשה מינין הן: השיפון מין כוסמין, שיבולת שועל מין שעורים. רבנין דקיסרין בעיין: מה תנינן חמשה מינין, לא חמשה דברים? שני דברים מין אחד, ושני דברים מין אחד.

תיאור: הסוגיה פותחת בפתיחה של המשנה בחלה אולם מכאן ואילך המשניות זהות ולכן הגמרא שעל המשנה בחלה מקומה גם למשנה במנחות. דנים בה האמוראים מהדור השלישי עד לחמישי. יש לה מקבילה בבבלי. משנת חלה פ"א מ"א:

"חמשה דברים חייבים בחלה החטים והשעורים והכוסמין ושיבולת שועל ושיפון הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה ואסורין בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר ואם השרישו קודם לעומר העומר מתירן ואם לאו אסורין עד שיבא העומר הבא".

סוגיה עח' חלה פ"א ה"א דף נז ע"ב (312/18-44)

תמן תנינן: "אי-זהו [מין] במינו, החטים אין מצטרפין עם הכל אלא עם הכוסמין, השעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החטים"¹³⁷ ר' יוסי אמ' לה סתם, ר' יונה בשם ר' יוחנן: תמן בנשוד וכאן בבבול. תני ר' חייא כן, "וכלן שבללן תבואה קמחים ובציקות מצטרפות"¹³⁸. עירס ראשי עיסיות? אמ' ר' יוסי: וההן נשוד לאו כמעורס הוא, את אמר: אינו מצטרף. והכא אינו מצטרף? מהו (שיקלו) [שילקו] על חלתן דבר תורה? ר' יונה בשם שמואל, ר' יוסי ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש: אין לוקין על חלתן דבר תורה. אמ' ר' יעקב בר אחא: ר' שמעון בן לקיש כדעתיה, דאיתפלגון: הפיגול והנותר ששחקן, ר' יוחנן אמ': לא ביטלו זה את זה, ור' שמעון בן לקיש אמ': ביטלו זה את זה. אמ' ר' יוסי: [ולא דמיין]. תמן אמ': זה אסור וזה אסור, ברם הכא שני דברים רבים על אחד ומבטלין אותו. וכבר ביטלו עד שלא נעשה איסור, אילו אמ': עשה חמש עיסיות מחמשה מינין ועירבו, ואמ' ר' שמעון בן לקיש: אין לוקין על חלתן דבר תורה יאות. הלל הזקן היה כורך שלשתן כאחת. [אמר ר' יוחנן: חלוקין על הלל הזקן]. והא ר' יוחנן כרך מצה ומרור? כאן בשעת המקדש כאן שלא בשעת המקדש. [ואפילו תימר, כאן וכאן בשעת המקדש], שני דברים רבין על אחד ומבטלין אותו. ר' יוסי בשם ר' אלעזר: כשם שאין האיסורין מבטלין זה את זה כך אין המצות מבטלות זו את זו. ר' יהושע דרומיא בעי: עשה עיסה מחמשת המינין וחזר ועשה חמש עיסיות (מחמשה) [ממין אחד] ועירבו. חיטין שבו מהו שיבטלו חיטין שבו, ושעורין שבו מהו [שיבטלו] שעורין שבו? אמר ר' חייא בר אדא: לא כן אמ' ר' יוסי: שני דברים רבין על אחד ומבטלין אותו. לא צורכה דלא עשה חמש עיסיות מחמשה מינין ועירבן וחזר ועשה חמש עיסיות מחמשה ולא עירבן. חיטים שכן מהו שיבטלו חטים שכן, ושעורין שכן מהו שיבטלו שעורים שכן?

¹³⁷ חלה פ"ד מ"ב.

¹³⁸ ספרי זוטא פרשת פרה כ"י לניגוד II 43 A313 עמ' 283 שו' 15. פורסם ע"י אפשטיין, מחקרים בספרות התלמוד ובלשונו שמיית, כרך ב' עמ' 145.

תיאור: הסוגיה מתייחסת לדברי המשנה "ומצטרפין זה עם זה" הנמצא הן במשנת חלה והן במשנת מנחות. הדיון הוא של אמוראי הדור הרביעי עם מובאות מדבריהם של בני הדור השני והשלישי.

סוגיה עט' חלה פ"א ה"א דף נז ע"ב (312/45-313/29)

"ואסורין בחדש מלפני הפסח". אית תניי תני, מלפני הפסח; אית תניי תני, מלפני העומר. מאן דאמ' מלפני הפסח, מסייע לר' יוחנן, מאן דאמ' מלפני העומר, מסייע לחזקיה. דאמ' ר' יונה בשם חזקיה: בשעת הקרבן מתיר, שלא בשעת הקרבן היום מתיר. ר' יוסי בשם חזקיה: בשעת הקרבן מתיר, מודי חזקיה שלא בשעת הקרבן היום מתיר. ר' יוחנן אמ': בין בשעת הקרבן בין שלא בשעת הקרבן היום מתיר. אמ' ר' הילא: טעמ' דר' יוחנן "עד עצם היום הזה", מלמד שהיום מתיר. יכול אפילו בשעת הקרבן? ת"ל "עד הביאכם את קרבן אלהיכם". יכול הבאה ממס? ת"ל "עד עצם היום הזה". הא כיצד? טול מבנתיים זמן הבאה. מודי ר' יוחנן באיסור שהוא אסור. איסורו מהו? ר' ירמיה אמ': איסורו דבר תורה, ר' יונה ור' יוסי תריהון אמרין: איסורו מדבריהן. אמ' ר' יוסי: מיליהון דרבנן מסייעין לן. דתנינן תמן: "אין מביאין מנחות ובכורים ומנחת בהמה קודם לעומר ואם הביא פסול"¹³⁹ ואמר (ע"ג) ר' יהושע דרומיא ר' יונה ר' אימי בשם ר' יוחנן: לא שנו אלא שלשה-עשר וארבעה-עשר וחמשה-עשר, הא ששה-עשר עבר והביא כשר. אין תימר, איסורו דבר תורה היא, [לא שנייא, היא] שלשה-עשר היא ארבעה-עשר היא חמשה-עשר היא ששה-עשר, עבר והביא פסול. ועוד מן הדא דאמר ר' זעירא על ידי דרב (ר) [ב] (בי) דעתון דבנוי דר' חייה {בר} רבה הוא סבר דכוותהון. אין תימר, איסורו דבר תורה, רב בר דעתיה דר' יוחנן? והתנינן, "משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור"¹⁴⁰ אין תימר, איסורו דבר תורה, ניחא. אין תימר, איסורו מדבריהן, יש תקנה אחר התקנה? אמ' ר' יוסי ביר' בון: מפני הרחוקין. ר' ירמיה בשם ר' חייא: בין בשעת הקרבן בין שלא בשעת הקרבן היום מתיר. אמ' ר' הונא: מתנית' דחזקיה פליגא עלוי: "עד עצם היום הזה", מלמד שהיום מתיר. יכול אפילו בשעת הקרבן? ת"ל "עד הביאכם את קרבן אלהיכם". והתנינן, "משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן שיהא יום הנף כולו אסור"? אמ' ר' יונה: איתתבת קומי ר' ירמיה ואמ': אין יסבור ר' חזקיה כר' יודה. דר' יודה אמ': "והלא מן התורה אסור".¹⁴¹

תיאור: הפתיחה של הסוגיה נמצאת במשנה הן בחלה פ"א מ"א והן במנחות פ"י מ"ז (י"ב). אבל מהסיום של הסוגיה: דר' יודה אמ': והלא מן התורה אסור" (מנחות פ"י מ"ה י'), ולא אמר 'דתנינן תמן, אמר ר' יודה והלא מן התורה הוא אסור' משמע שהסוגיה במקורה נאמרה במנחות ולא בחלה כי כשהירושלמי מביא מובאה מתוך אותו הפרק שהוא עוסק בו אינו מצטט עם מילות קישור. ראשיתה של הסוגיה בדור הראשון והשני והיא נמשכת בדור השלישי והרביעי עם הערה מהדור החמישי. לסוגיה מקבילה בבבלי.

וסוגיה פ' חלה פ"א ה"א דף נז ע"ג (313/33-48)

¹³⁹ מנחות פ"י מ"ז.

¹⁴⁰ מנחות פ"י מ"ה.

¹⁴¹ מנחות פ"י מ"ה.

"אם השרישו קודם לעומר [העומר מתיר]". ר' יונה אמ': קודם להבאה, ר' יוסי או': קודם לקצירה. אמ' ר' יונה: הבאה מתרת להבאה, קצירה מתרת לקצירה. אמ' ר' יוסי: קצירה מתרת הבאה וקצירה. לפום כן ר' יוסי חווי בה: קצר לרבים ונטמא חזר היחיד לאיסורו.

ר' יונה אמ': קודם לקצירה, ר' יוסי אמ': קודם להבאה. אמ' ר' יונה: מילתיה דכהנא מסייעא לי, דכהנא אמ': "ואם תקריב מנחת בכורים לה'", זו ביכירה האחרת לא ביכירה. הגע עצמך אפילו עשבים אפילו השרשה העומר בא ומתיר. ולא קודם לקצירה אכן קיימין? ועוד מן הדא דתני: המנכש בשלשה-עשר ונתלש הקלח בידו הרי זה שותלו במקום הטינא אבל לא במקום הגריד, הרי יש כאן שלשה-עשר וארבעה-עשר וחמשה-עשר ומקצת היום ככולו. אמ' ר' יוסי: מילתיה דר' אבינא מסייעא לי, דאמ' ר' אבינא: תיפתר כהדא מתנית: ¹⁴² "במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בארבעה-עשר", אבל במקו' שנהגו לעשות מלאכה בארבעה-עשר לא בתלוש? שמא במחובר? אשכח תני, מקום שנהגו לעשות מלאכה בתלוש עושין אפילו במחובר.

תיאור: גם הפתיחה של סוגיה זו נמצאת במשנה הן בחלה פ"א מ"א והן במנחות פ"י מ"ז (י"ב). זוהי סוגיה מהדור הרביעי עם מובאה מהדור השלישי. קיימת סוגיה דומה בבבלי.

וסוגיה פא' חלה פ"א ה"א דף נז ע"ג (313/48-314/9)

"ואם לא אסורין עד שיביא עומר הבא". ר' לעזר שאל: מהו שיביא העומר מהן? איפשר לומי: חדש וישן אין תורמין ומעשרין מזה על זה, ואת אמר הכן? התיבון: הרי שאר המינין הרי הן תלויין בעומר ואין העומר בא מהן? לא, אם אמרת בשאר המינין שלא כשרו למנחת העומר, תאמ' בשעורין שכשרו למנחת העומר. **חברייא בשם ר' לעזר**. "ראשית קצירך" ולא סוף קצירך. ר' זעירה בשם ר' לעזר: "ביכורין", אין אילו ביכורין. מה נפק מביניהון? עבר והביא, על דעתהון דחבריא פסול, על דעת דר' ז(נ)עי[רא] כשר. דברי חכמי, ר' יוסי ביר' בון ר' חיה בשם רבין בר חיה: והן שהביאו שליש לפני ראש השנה, אבל הביאו שליש לאחר ראש השנה העומר בא מהן.

תיאור: גם הפתיחה של סוגיה זו נמצאת במשנה הן בחלה פ"א מ"א והן במנחות פ"י מ"ז (י"ב). זוהי סוגיה מהדור השני והשלישי עם הערה מסכמת בדור החמישי.

וסוגיה פב' חלה פ"א ה"א דף נז ע"ב (311/50-312/14)

ר' יודה בר פזי בשם ר' יונתן: דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא היא. דתני ר' יוחנן: ¹⁴³ ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר: יכול תבוא מן הכוסמין ושיבולת שועל ושיפון? ודין הוא, ומה אם החיטים שכשרו לשאר כל המנחות לא כשרו למנחת העומר, כוסמין ושיבולת שועל ושיפון שלא כשרו לשאר כל המנחות אינו דין שלא יכשרו למנחת העומר. השעורין יוכיחו, שלא כשרו לשאר כל המנחות (נ)כשרו למנחת העומר. לא, אם אמרת בשעורין שמנחת סוטה באה מהן, תאמ' בכוסמין ושיבולת שועל ושיפון

¹⁴² פסחים פ"ד מ"א

¹⁴³ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יג (ה): רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר יכול תבוא מן הכוסמין ושיבולת שועל ושיפון ודין הוא אם החטין שכשרו לשאר כל המנחות לא כשרו למנחת העומר, כוסמין ושיבולת שועל ושיפון שלא כשרו לשאר כל המנחות אינו דין שלא יכשרו למנחת העומר, השעורין יוכיחו שלא כשרו לשאר כל המנחות וכשרו למנחת העומר, לא אם אמרת בשעורים שמנחת סוטה באה מהם תאמר בכוסמין ושיבולת שועל ושיפון שאין מנחת סוטה באה מהם, יצאו החטין מן הכתוב, וכוסמין ושיבולת שועל ושיפון מקל וחומר.

שאין מנחת סוטה באה מהן. יצאו החטים מן הכתוב וכוסמין ושיבולת שועל ושיפון מקל וחומר. אמ' ר' יוסי: מי סבור סבור ר' יהודה בן פזי שמנחת העומר באה מן הכוסמין ושיבולת שועל ושיפון, אינן[ל]ו מן דאמ': תאנים שחורות עלי, שמא אינו מותר בלבנות. אלא שחורות אמ' לבנות לא אמ'. והכא שעורה אביב אמ' שיבולת שועל אביב לא אמ'.

תיאור: סוגיה זו דנה במשנה שהיא זהה בחלה ובמנחות. ר' יהודה בן פזי מיחס את המשנה בשם ר' יונתן¹⁴⁴ לר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא וסומך את הדברים על הספרא העוסקת בביכורים, שהובאה על ידי ר' יוחנן, בה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא לומד שהעומר בא מן השעורים ולא מיתר מיני הדגן המנויים במשנה. על כך מעיר ר' יוסה שלא יתכן שר' יהודה בן פזי סבור שאפשר להביא את מנחת העומר מכוסמין שבלת שועל ושיפון, לפי שבעומר נאמר "אביב" ובמקרא נאמר "כי השעורה אביב" (שמות ט' לא). את דבריו מבסס ר' יוסה על פסקה קודמת בספרא שאינה מובאת במסכת חלה אבל היא מובאת במסכת סוטה כהמשך לעניינינו.

וסוגיה פג' סוטה פ"ב ה"א דף יז ע"ד (914/12-20)

{ ר' יוחנן בשם ר' ישמעאל: "מנחת" "מנחת", מה "מנחת" שני להלן שעורים אף כן שעורין. } אמ' ר' לעזר: נאמר כאן "אביב" ונאמר במצרים "אביב", מה "אביב" האמור במצרים שעורין, אף כאן שעורין. ר' עקיבא או': נאמר לציבור: הבא ביכורים בפסח והבא ביכורים בעצרת, אם מצינו שממין שהיחיד מביא חובתו ממנו הציבור מביא ביכורים בעצרת >>¹⁴⁵. מאי-זה מין היחיד מביא חובתו? מן השעורין, אף הציבור לא יביא אלא מן השעורין. אם תאמר: מן החיטין, אין שתי הלחם ביכורין.¹⁴⁶

תיאור: הסוגיה בסוטה מתייחסת לפסקה במשנה "כל המנחות באות מן החיטין, וזו באה מן השעורים, מנחת העומר אף על פי שבאה מן השעורים היא היתה באה גרש וזו באה קמח" אבל לענין סוטה שייך רק המשפט הראשון אותו סמנתי בין סוגריים שאינו שייך לעניינינו, ואילו הספרא המצוטטת בהמשך משלימה את סוגית מנחות המופיעה במסכת חלה דלעיל. אע"פ שבירושלמי הן נמצאות במסכתות שונות.

למנחות פ"ד מ"ז

חביתי כהן גדול לא היו באים חציים, אלא מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה בבקר ומחצה בין הערבים. וכהן שהקריב מחצה בשחרית ומת, ומינו כהן אחר תחתיו לא יביא חצי עשרון מביתו, ולא חצי עשרונו שלראשון, אלא מביא עשרון שלם וחוצהו ומקריב מחצה ומחצה אבד. נמצאו שני חציים קריבין ושני חציים אובדים. לא מינו כהן אחר משלמי היתה קריבה? ר' שמע' או' משלציבור ר' יהודה¹⁴⁸ או' משליורשים ושלימה היתה קריבה:

¹⁴⁴ נראה לי שצריך להיות ר' יוחנן הן בשל המשך והן משום שר' יהודה בן פזי מוסר מימרות רבות של ר' יוחנן ורק מימרה אחת נוספת על זו מובאת בירושלמי שהוא מוסרה בשם ר' יונתן (שבת פ"ד ה"ב דף יז ע"ד 390/19)

¹⁴⁵ חסר כאן: "אף ממין שהיחיד מביא חובתו ממנו יהא הצבור מביא בכוריו בפסח" קטע זה קיים בספרא שבהערה הבאה.

¹⁴⁶ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יג (ד): ואם תקריב מנחת בכוריו לה' זו מנחת העומר מנין היא באה מן השעורין או יכול מן החטין, אמר ר' אליעזר נאמר כאן אביב ונאמר אביב במצרים מה אביב אמור במצרים שעורין אף כאן שעורין, ר' עקיבא אומר נאמר לצבור הבא בכורים בפסח והבא בכורי בעצרת כמה מצינו שממין שהיחיד מביא חובתו ממנו יהא הצבור מביא בכוריו בעצרת, אף ממין שהיחיד מביא חובתו ממנו יהא הצבור מביא בכוריו בפסח, מאי זה מין היחיד מביא חובתו מן השעורין אף צבור לא יביא אלא מן השעורין, אם תאמר מן החטין אין שתי הלחם בכורים.

¹⁴⁷ בכ"י קופמן: יהודה.

¹⁴⁸ בכ"י קופמן: שמעון.

מותר עשירית האיפה שלו, ר' יוחנן אמר: יולכים לים המלח, ר' אלעזר אמר: יפלו לנדבה. עשירית האיפה של כהן גדול, [ר' יוחנן אומר]: חוצה אותה ואחר כך מקדשה, ר' שמעון בן לקיש אמר: מקדשה ואחר כך חוצה אותה. מתנית' פליג' על ר' יוחנן: "מקריב מחצה ומחצה (בי) ד"149. פתר לה: שכן אפי' מעות ילכו לים-המלח. מתנית' פליג' על ר' שמעון בן לקיש "נמצאו שני חציין קריבין ושני חציין אבידין",150 ותני עלה: מחצה זה ראשון מחצה שיני תעובר צורתו ויצא לבית השריפה. פתר לה כר' ישמעאל, דר' [ישמעאל] אמר: עשרון מקדש. כשהכהן מתקרב תחילה לעבודה מביא עשירית שלו ועובדה בידו, אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהם עבודתם כשירה. ר' מנא בעי מימר: בו ביום נתקרב כתחילה לעבודה, בו ביום נתמנה להיות כהן גדול, מביא שתיים, אחת לחינוכו ואחת לחובת היום. "תופיני", בשעת הבאה תופיני ואין בשחרית תופיני. והא תנינן: "העמידו עושה חביתין לעשות חבית(ין)"151 אמר ר' חייה בר אדא: לעשות חמין לרככם.152 "תופיני" ר' יסא בשם ר' חנינה: מטגנה ואחר כך אופה אותה. ר' אחא בשם ר' חנינה: אופה אותה ואחר כך מטגנה. "תופיני" תואפינה נא. ר' אוי: תופנה רכה. ר' דוסא אמר: תופנה נויי. אתיין אילין פלגוותה כהנין פלגוותה: מאן דאמר: תופנה נוי, כמאן דאמר: מטגנה ואחר כך אופה; מאן דאמר: תופנה רכה, כמאן דאמר: אופה אות' ואחר כך מטגנה.

לא סוף דבר שמת אלא אפי' ניטמא, ואפי' נדחה ממום. תנה ר' יודה בן פזי דבר דליה: ואפי' נדחה ממום. מניין לכהן גדול שמת ולא מינו כהן אחר תחתיו תהא מנחתו קריבה משליורשין? ת"ל "מבניו יעשה". יכול יביאנה לחצייס? ת"ל "אותה", כולה אמרתי, דברי ר' יודה. ר' שמעון אוי: אינה באה אלא משלציבור, שני "חוק עולם" ממי שהבריות שלו. "כליל תקטר", כליל להקטרה.153 ר' בא בר ממל בעי: מחלפא שיטתיה דר' שמעון, תמן הוא אמר: משליורשין, והכא הוא אמר: משלציבור. אמר ר' חייה בר בא: ולא יאות הוא מקשי? אתא ר' יעקב בר אחא ר' אבהו בשם ר' יוחנן: דבר תורה הוא שתהא באה מן הציבור, הייתי אוי: יגבו לה, התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה.

תיאור: תחילת הסוגיה שייכת לשקלים פ"ב ה"ד למשנה "מותר עשירית האיפה ... נדבה". סוגיה זו הועתקה לשקלים פ"ז ה"ג אע"פ שזיקתה לשם היא משנית כי אינה מתיחסת ישירות למשנה אלא רק אסוציאטיבית בהתייחס לדברי המשנה "על כהן גדול שמת שתהא מנחתו קריבה משל ציבור". אבל עיקר הסוגיה החל מהמשפט "עשירית האיפה של כהן גדול" נוצרה למשנתנו. גם הביטוי "מתנית' פליגא על ר' יוחנן" פרושו כאן הוא שמשנתנו במנחות חולקת על ר' יוחנן, וכך אנו מוצאים בירושלמי בכמה וכמה מקומות.154 וכל הסוגיה שייכת במקורה למשנתנו במנחות, ולסוגיתנו יש מקבילה בבבלי מנחות למשנתנו. משנת שקלים פ"ז מ"ו:

149 מנחות פ"ד מ"ה

150 מנחות פ"ד מ"ה

151 תמיד פ"א מ"ג

152 הנוסח 'לרככם' לא הובן ובד"ו הגיהו 'לרככן' ובדפוס וילנא כבר תקנו 'לרבוכה'.

153 תוספתא מנחות פ"ז ה"ב: "לא מינו כהן אחר משל מי היתה קרבה ר' שמעון אומר משל צבור שנ' חק עולם מי שהברית כרותה לו ר' יהודה אומר משל יורשיו שנ' מבניו יעשה ושלימה היתה קרבה בין בבקר ובין הערבים שנ' כליל תקטר".

154 לדוגמא: 1. ירושלמי שבת פ"ג ה"ג דף ו ע"א (385/1): "מתנית' פליגא על רבנין דהכא "לא יטמני' בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה". 2. ירושלמי עירובין פ"ח ה"ג דף כה ע"א (487/19): "מתנית' פליגא על רב "כל שגובה עשרה טפחים למרפסת פחות מיכן לחצר". 3. ירושלמי בבא קמא פ"ד ה"ד דף ד ע"ב (1198/3): "מתנית' פליגא על דרבי יוסי בן חנינה "מעמידין להן אפיטרופין ומעידין להן בפני אפיטרופין".

למנחות פ"י מ"ט

בא לו לעשרון ונתן שמנו ולבונתו, יצק ובלל, הניף והגיש, קמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים:

סוגיה עו' סוטה פ"ג ה"א דף יח ע"ג (918/11-43)

אמ' ר' יוסי: ¹⁵⁵ בכל אתר הדא היא (מי)לתה, צריכין לרבנן. מהו מגיש, גופה שלמנחה גופה שלכלי? תנופות מניין שהן קודמות להגשות? ר' ירמיה בשם ר' פדת: מסוטה למדו. אמ' ר' יוסי: סוטה לחידושה יצאת, ודבר שהוא יוצא לחידושו אין למידין הימינו. ר' בון בר חייא שמע לה מן הדא: "זאת תורת המנחה הקרב" ¹⁵⁶. היכן היא תנופה? כבר קדמה. אמ' ר' יוסי: תיפתר במנחות שאינן טעונות תנופה, ולית שמע מינה כלום. ויי דא אמרה! דאמרין! ¹⁵⁷: "והבאת" ¹⁵⁸ לרבות מנחת [העומר להגשה. "והק(ר)ל[ב"]", לרבות מנחת] סוטה להגשה. וכת' בתריה "והרים". והיכן היא תנופה? כבר קדמה. תמן תנינן: "אילו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים" ¹⁵⁹ ר' בא בר ממל ור' שמעון! ¹⁶⁰ בר רב יצחק הוון יתיבין. ר' בא בר ממל בעא קומי ר' שמואל בר רב יצחק: מנחת העומר מניין ששיריה נאכלין? אמ' ליה: ולא כן אמר ר' יוחנן בשם ר' ישמעאל: "מנחת" ¹⁶¹ "מנחת", מה "מנחת" שנאמר להלן מן השעורין, אף כאן מן השעורין. מה מנחת סוטה שיריה נאכלין, אף מנחת העומר שיריה נאכלין. {אמר רבי עקיבה} מן דקיימין קם ר' בא בר ממל עם ר' ירמיה, אמ' ליה: חמית היך אפרח הדין דידך? מנחת סוטה עצמה מניין ששיריה נאכלין? אייתי ר' זעירא לר' יצחק עטושיא ותנא ליה: "וכל מנחה בלולה בשמן" ¹⁶², מה אנן קיימין? אם בבלול שלחיטין, כבר הוא אמור. אלא אם אינו עניין לבלול שלחיטין תניהו עניין לבלול שלשעורין. {וחרנה אמר} <וחרבה> ¹⁶³ מה אנן קיימין? אם בחרב שלחיטין כבר הוא אמור, אלא אם אינו עניין לחרב שלחיטין תניהו עניין לחרב שלשעורין. אמ' ר' יוסי: בבלול שלחיטין ובחרב שלשעורין אנן קיימין, (דף יח ע"ד) ולצורך איתאמרת: "לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו" ¹⁶⁴ האיש חולק אע"פ שהוא בעל מוס, ואין הקטן חולק אע"פ תמים. אמ' ר' יוסי ביר' בון: מפני שריבתה תורה בדבר אחד את מרבה אותה לכל הדברים? אלא "אזכרה" "אזכרה", מה "אזכרה" שני להלן שיריה נאכלין, אף "אזכרה" שני כאן שיריה נאכלין. ויידא אמרה דא: "והבאת" לרבות מנחת העומר להגשה, "והקרבנה" לרבות מנחת סוטה להגשה, וכת' בתריה "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים" ¹⁶⁵

תיאור: דברי ר' יוסי מתיחסים לדברי המשנה "הניף והגיש, קמץ והקטיר, והשאר נאכל לכהנים"

¹⁵⁵ דברי ר' יוסי מתיחסים לדברי המשנה "הניף והגיש, קמץ והקטיר, והשאר נאכל לכהנים" מנחות פ"י (בבבלי פ"ו) מ"ד, סוטה פ"ג מ"ב. אבל בחלוקת המשניות של הירושלמי בד"ו כללו משפט זה בתוך משנה א', אף כי התלמוד עצמו סמנו לפני "אמ' ר' יוסי" סימן של ענין חדש.

¹⁵⁶ ויקרא ו' ז'

¹⁵⁷ צ"ל דא – ראה מקבילה בסוף הסוגיה.

¹⁵⁸ ויקרא פ"ב (ח) והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה לה' והקריבה אל הכהן והגישו אל המזבח: (ט) והרים הכהן מן המנחה את אֶת־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר וְהִקְטִיר מִן־הַמִּנְחָה אֵשָׁה כִּי־חַיֵּה הָיָה לָהּ:

¹⁵⁹ מנחות פ"ו מ"א (בבלי פ"ז)

¹⁶⁰ צ"ל: שמואל

¹⁶¹ במדבר פ"ה (טו) והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירת האיפה קמח שע' רים לא יצק עליו שמן ול' איתן עליו לב' נה כי מנחת קנאת הוא מנחת זכרון מנחת עון:

¹⁶² ויקרא ז' י'

¹⁶³ נוסף ע"פ כ"י רומי

¹⁶⁴ ויקרא ז' י'

¹⁶⁵ ויקרא ב' י'

הסוגיה מדור שלישי ורביעי עם השלמה בדור החמישי. מקורה של סוגיה זו הוא במסכת מנחות ולא במסכת סוטה, והועתקה לכאן בלי המובאה מהמשנה, שהיא זהה בסוטה ובמנחות. זאת מהטעמים הבאים: מדברי ר' ירמיה בשם ר' פדת "מסוטה למדו" משמע שהדברים לא נאמרו בסוטה אלא במנחות, אחרת היה צריך לומר מכאן למדו. הפסוקים הנדרשים אינם ממנחת סוטה אלא מכלל המנחות. מקומה העיקרי של סוגיה זו הוא בפרקנו - ר' ישמעאל, והמובאה "תמן תנינן מתיחסת למנחות פרק' כל המנחות באות מצה". בפרק זה אין בבבלי סוגיה מקבילה לסוגיתנו. משנת סוטה פ"ג מ"ב: "הניף והגיש קמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים [ב] היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה רבי שמעון אומר מקריב את מנחתה ואחר כך היה משקה שנאמר (במדבר ה') ואחר ישקה את האשה את המים אם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה כשרה".

למנחות פ"י מי"ג

קוצרים בבית השלחים שבעמקים אבל לא גודשין. אנשי יריחו קוצרין ברצון חכמ' וגודשין שלא ברצון חכמ' ולא מיחו בידן חכמ'. וקוצר לשחת ומאכיל לבהמה. אמ' ר' יהודה אמת' בזמן שהתחיל עד שלא הביאה שליש. ר' שמעון או': אף יקצור ויאכיל אף משהביאה שליש:

סוגיה פד' פסחים פ"ד ה"ח דף לא ע"ב (520/47-521/1)

מאן תנא, קוצרין? רבי מאיר, מאן תנא, גודשין? רבי יודה. אמ' ר' יעקב בר' סוסי קומי ר' יוסי: כל עמא מודיי שקוצרין, וכל עמא מודיי שאין גודשין, מפליגין? בהרכב דקלים, ר' מאיר או': מרכיבין דקלים כל היום וכרצון חכמ' היו עושין, ר' יודה או': לא היו עושין כרצון חכמ'.

תיאור: הסוגיה בפסחים מתיחסת למשנתנו ולא למשנת פסחים הדומה לה בחלקה, כי שאלת הגמרא "מאן תנא קוצרין" כוונתה 'מי שנה קוצרין ברצון חכמים' ועל כך משיבה הגמרא - ר' מאיר. (ראה פ"מ וש. ליברמן, ירושלמי כפשוטו עמ' 442). משנת פסחים פ"ד מ"ח: "ששה דברים עשו אנשי יריחו על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם ואלו הן שלא מיחו בידם מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין וגודשין לפני העומר ולא מיחו בידם ואלו שמיחו בידם מתירין גמזיות של הקדש ואוכלין מתחת הנשרים בשבת ונותנים פאה לירק ומיחו בידם חכמים".

למנחות פ"ה מ"ג

יש טעונות שמן ולבונה, שמן ולא לבונה, לבונה ולא שמן, לא שמן ולא לבונה. אלו טעונות שמן ולבונה, מנחת הסלת והמחבת והמרחשת והחלות והרקיקין ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח, מנחת גוים, מנחת נשים ומנחת העומר, מנחת נסכים, טעונה שמן ואינה טעונה לבונה. לחם הפנים טעון לבונה ואינו טעון שמן. שתי הלחם, מנחת חוטא ומנחת קנאות אינו טעון לא שמן ולא לבונה:

סוגיה מד' סוטה פ"ב ה"א דף יז ע"ד (914/7-12)

תני ר' שמעון בן יוחי: מפני מה אמרו: כל החטאות והאשמות שבתורה אין טעונין נסכים? שלא יהא קרבנו שלחוטא נ[ר]אה מהודר. התיבון: הרי חטאתו ואשמו שלמצורע? אין תימר שאינו חוטא, האמ' ר' יצחק: "זאת תהיה תורת המצורע", זאת תורת המוציא [שם] רע. אמ' {ליה} >ר' לא ר': מכיון שנתייסר וכת' "ונקלה אחיך לעיניך" כמי שאינו חוטא.

תיאור: קטע המשנה "מנחת חוטא ומנחת קנאות לא שמן ולא לבונה" זהה למשנתנו וקושית הגמרא חלה על משנתנו כפי שהיא חלה על משנת סוטה פ"ב מ"א:

"היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידיה כדי ליגעה כל המנחות תחלתן וסופן בכלי שרת וזו תחלתה בכפיפה מצרית וסופה בכלי שרת כל המנחות טעונות שמן ולבונה וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה כל המנחות באות מן החטין וזו באה מן השעורין מנחת העומר אף על פי שבאה מן השעורין היא היתה באה גרש וזו באה קמח רבן גמליאל אומר כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה".

למנחות פ"ה מ"ן¹⁶⁶

אלו טעונין תנופה ואינן טעונין הגשה: לוג שמן שלמצורע ואשמו, **והביכורים** דבר' ר' אליעזר בן יעקב. ואמורי שלמי יחיד, וחזה ושוק שלהן, אחד אנשים ואחד נשים ביש', אבל לא באחרים. ושתי הלחם ושני כבשי עצרת.

סוגיה מז' ביכורים פ"ב ה"ד דף סה ע"א (357/33-34)

"ותנופה" דכתי' "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו" לרבות הביכורין שיטענו תנופה, כר' ליעזר בן יעקב.

תיאור: הענין נדון גם במסכת ביכורים וגם במשנתנו במנחות. משנת ביכורים פ"ב מ"ד:

"ויש בבכורים מה שאין כן בתרומה ובמעשר שהבכורי' נקנין במחובר לקרקע ועושה אדם כל שדהו בכורים וחייב באחריותם וטעונים קרבן ושיר ותנופה ולינה".

למנחות פ"א מ"ג

חביתי כהן גדול לישתן (ועריכתן) ואפייתן בפנים, ודוחות את השבת. טחונן והרקידן אינן דוחות את השבת. כלל אמ' ר' עקיבה: כל מלאכה שאפשר לה לעשות מערב שבת, אינה דוחה את השבת; ושאי אפשר לה לעשות מערב שבת דוחה את השבת:

סוגיה צ' שבת פ"ט ה"א דף יז ע"א (445/21-30)

תני, ר' אליעזר או': כשם שהשחיטה דוחה שבת כך מכשירי שחיטה דוחין את השבת. אמ' לו ר' עקיבה: לא, אם אמרת בשחיטה שאי אפשר לעשות מערב שבת, תאמ' במכשירי שחיטה שאיפשר לעשותן מערב שבת. אמ' לו ר' אליעזר: אימורי ציבור יוכיחו, שיכול לעשותן מ'ערב! שבת ודוחין את השבת. מה לי מכשירי שחיטה לפני שחיטה, מה לי מכשירי שחיטה לאחר שחיטה. [אמ' לו ר' עקיבה: מה לי מכשירי שחיטה לאחר שחיטה (שכבר)] שכבר דחת שחיטה את השבת, ידחו מכשירי שחיטה לפני שחיטה שעדיין לא דחת שחיטה את השבת. ד"א, שמא ימצא הזבח פסול ונמצא דוחה שבת בלא שחיטה.

תיאור: הסוגיה מתיחסת לקטע משנה הזהה למשנתנו ולמשנת שבת פ"ט מ"א:

¹⁶⁶ בכ"י פרמה: י'

"רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת מגולה ובסכנה מכסהו על פי עדים ועוד אמר רבי אליעזר כורתין עצים לעשות פחמין ולעשות כלי ברזל כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת ושאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת".

וסוגיה צא' מגילה פ"ב ה"ו דף ע"ג (761/41-762/14)

דתנינן תמן: "כלל אמ' ר' עקיבה: כל מלאכה שאיפשר לה לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת, וכל מלאכה שאי אפשר לה להיעשות מערב שבת דוחה את השבת".¹⁶⁷ והא תנינן: "מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבן ר' עקיבה בלוד"¹⁶⁸ מפני שהיו ארבעים זוג, אבל אם היה זוג אחד לא היה מעכבו. קצירת היום מה את עבד לה, כקצירת הלילה או כבא מן העלייה? אין תימר, כקצירת הלילה, אשכחת אמר, הדא פלגו בין ר' לעזר ביר' שמעון ובין רבנן. דרבנן אמרין: קצירת היום כקצירת הלילה, ור' אלעזר ביר' שמעון או': אין קצירת היום כקצירת הלילה. אין תימר, כבא מן העלייה, אשכחת אמר: תרתין פלגון בין ר' אלעזר ביר' שמעון ורבנן. דרבנן אמרי: קצירת היום כקצירת הלילה, ור' לעזר ביר' שמעון או': אין קצירת היום כקצירת הלילה. ורבנן אמרי: הבא מן העלייה כשר, ור' לעזר ביר' שמעון או': הבא מן העלייה פסול. ר' שמעון בן לקיש בעי: קצירת העומר מהו שידחה את השבת ביום? התיב ר' אביי: והתנינן, "מצותו לקצור בלילה, נקצר ביום כשר ודוחה את השבת"¹⁶⁹. ולא קבליה. אמ' ר' אחא: חזר ביה ר' שמעון בן לקיש מן הדא. "כיון שחשיכה אמ' להן: בא השמש? אומ': הין, בא השמש? אומ': הין".¹⁷⁰ מה אגן קיימין? אם ללילה כבר הוא אמור, אלא אם אינו עניין ללילה תניהו ליום. דבר שהוא דוחה את השבת ביום מכשיריו מהו שידחו את השבת בלילה? והא תנינן: "העמידו עושי חביתין לעשות חביתין"¹⁷¹ תיפתר בחול. תנה ר' חיה בר אדא: "זהו סדר תמיד לעבודת בית אלהינו"¹⁷² בין בחול בין בשבת.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו המקבילה בחלקה למשנת שבת ודנה בה בהקשר למשנתנו. דנים בה אמוראים מהדור השני והשלישי.

למנחות פ"א מ"ח

שני שלחנות היו באולם מבפנים על פתח הבית, אחד שלשיש ואחד שלזהב. על שלשיש נותנין לחם הפנים בכניסתו ועל שלזהב ביציאתו, שמעלין בקדש ולא מורידין. ואחד שלזהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד.

סוגיה צג' שקלים פ"ו ה"ד דף נ"א (627/11-18)

תני, על שלכסף. ר' יוסי בשם ר' שמואל בר רב יצחק: ר' חנניה מטי בה משמיה דר' יוחנן: לית כאן שלכסף מפני שהוא מרתית. לא כן תני, זה אחד מן הניסים שנעשו בבית המקדש, שכשם שהיו מניחין אותו חום כך היו מוצאין אותו חום, ([שנ']) [שנאמר] "לשום לחם חום! כיום הלקחו!" ר' יהושע בן לוי אמ': אין מזכירין מעשה ניסים. בעון קומי ר' אילא: לא היה שם לחם מהו להניחו

¹⁶⁷ מנחות פ"א מ"א ושבט פ"ט מ"א.

¹⁶⁸ ראש השנה פ"א מ"ו.

¹⁶⁹ מנחות פ"א מ"ט.

¹⁷⁰ מנחות פ"א מ"ג.

¹⁷¹ תמיד פ"א מ"ג.

¹⁷² תמיד פ"ז מ"ג.

לשבת הבאה? אמ' לון: כתיב "ונתתה על השולחן לחם פנים לפני תמיד", "לחם פנים", אפי' פסול.

תיאור: הסוגיה מתיחסת לקטע משנה הזהה למשנתנו ולמשנת שקלים פ"ו מ"ד:
"שלשה עשר שלחנות היו במקדש שמנה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים ושנים במערב הכבש אחד של שיש ואחד של כסף על של שיש היו נותנים את האברים על של כסף כלי שרת ושנים באולם מבפנים על פתח הבית אחד של שיש ואחד של זהב על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקדש ולא מורידין ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד".
הערת הגמרא "תני על שלכסף" מתיחסת לדברי המשנה "על של שיש נותנים לחם הפנים בכניסתו" ואינה מתיחסת לרישא של משנת שקלים בה נאמר "על של שיש היו נותנים את האברים" זאת ניתן לראות מתגובתו של ר' יוחנן המתיחס לבעיה של לחם חם, ואילו האיברים אינם חמים וכדי לשמר אותם קרירים שלא יסריחו מניחים אותם על שולחנות של שיש, ואת הלחם שמים על שולחנות של שיש מפני שהכסף יושפע מהלחם החם.
דנים בה בדור הרביעי והחמישי עם מובאות מהדור הראשון והשני. יש לה סוגיה מקבילה בבבלי.

למנחות פ"ג מ"ג

הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירים. לבונה, לא יפחות מקומץ. חמשה קומצים הן: האומר¹⁷³ הרי עלי לבונה, לא יפחות מקומץ. המתנדב מנחה יביא עימה קומץ לבונה. המעלה את הקומץ בחוץ חייב. ושני בזיכים טעונין שני קמצים:

סוגיה קג'

<u>שקלים פ"ו ה"ו דף נ ע"ב (628/9-17)</u>	<u>שבועות פ"ט ה"ז דף לט ע"א (211/27-31)</u>
ר' יוסה ביר' בון אמ': ר' בא בר ממל בעי: אמ': הרי עלי עץ, מביא גיזר אחד. אמ' ר' לעזר: מתנית' אמרה כן: שזה קרבן בפני עצמו וזה קרבן בפני עצמו. כהיא דתנינן תמן: ¹⁷⁴ "שנים בידם שני גזירי עצים" לרבות את העצים ר' יהושע בן לוי אמ': עוביין (כמה) [באמה] (חו)[שוח]קות וארכן [ב]אמה ג(מ)[ר]ו(ד)[מ]ה. ר' חוני בשם ר' אמי: כמין טורטני. אמ' ר' שמואל בר רב יצחק: לפי שלא היה מקום המערכה אלא אמה על אמה לפיכך לא היה בו אלא אמה ג(מ)[ר]ו(ד)[מ]ה. ותני כן: אמה היסוד אמה סובב אמה כרכוב ואמה קרנות ואמה מערכה.	תמן תנינן, "האו': הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירין". ¹⁷⁵ ר' יוסי ביר' בון אמ': ר' בא בר ממל בעי: אמ': הרי עלי עץ, מביא גיזר אחד. אמ' ר' לעזר: מתני' אמ' כן, שזה קרבן בפני עצמו וזה קרבן בפני עצמו. דתנינן: "שנים בידן שני גזירי עצים". ¹⁷⁶

תיאור: מהמקבילה בשבועות אנו לומדים שהסוגיה מתיחסת למשנתנו ולמקבילה שלה במסכת שקלים. דנו בה בדור השלישי עם מובאה מיומא ועליה מימרה מהדור הראשון. לסוגיה מקבילה בבבלי. משנת שקלים פ"ו מ"ו:

¹⁷³ בכ"י פרמה: האו'.

¹⁷⁴ יומא פ"ב מ"ה.

¹⁷⁵ שקלים פ"ו מ"ו. ומנחות פ"ג מ"ג.

¹⁷⁶ יומא פ"ב מ"ה.

"האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גזרין לבונה לא יפחות מקומץ זהב לא יפחות מדינר זהב ששה לנדבה נדבה מה היו עושין בה לוקחין בה עולות הבשר לשם והעורות לכהנים זה מדרש דרש יהודע כהן גדול (ויקרא ה') אשם הוא אשום אשם לה' זה הכלל כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה ילקח בו עולות הבשר לשם והעורות לכהנים נמצאו שני כתובים קיימים אשם לה' ואשם לכהנים ואומר (מלכים ב' י"ב) כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה' לכהנים יהיו".

סוגיה קד' שקלים פ"ו ה"ו דף נ ע"ב (628/18-24)

"לבונה לא יפחות מקומץ". נאמר כאן "אזכרה" ונאמ' להלן "אזכרה", מה "אזכרה" האמורה להלן מלא קומץ אף כאן מלא קומץ. אי מה "אזכרה" האמורה להלן שני קמצים אף כאן שני קמצים? אמ' ר' לא: כלום למדו לקומץ אלא מלחם הפנים, מה להלן קומץ החסר פסול אף כאן קומץ החסר פסול. אמ' ר' יוסה: מילתיה דר' אילא אמרה: המתנדב מנחה מביאה בקמצו שלכהן גדול. ר' חזקיה בשם ר' ירמיה: ואפילו בקומץ הבעלים.

תיאור: הסוגיה מתיחסת למשנתנו ובאה ללמד כמה לבונה צריך להקטיר וצוטטה גם במסכת שקלים כי שם נאמר במשנה "האומר הרי עלי ... לבונה לא יפחות מקומץ". דנו בה בדור השלישי עד החמישי. לסוגיה מקבילה בבבלי.

למנחות פ"ג מ"ד

הרי עלי זהב, לא יפחות מדינר זהב. כסף, לא יפחות מדינר כסף. נחושת, לא יפחות ממעה כסף. פירשתי ואיני יודע מה פירשתי, הוא מביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי:

סוגיה קה' שקלים פ"ו ה"ו דף נ ע"ב (628/25-26)

"זהב לא יפחות מדינר זהב". אמ' ר' לעזר: והוא שהזכיר צורה. אבל אם לא הזכיר צורה מביא אפילו צינורה.

תיאור: הסוגיה מתיחסת למשנתנו ולמקבילה שלה במסכת שקלים. דנו בה בדור השני. לסוגיה מקבילה בבבלי.

למנחות פ"ג מ"א

הקומץ את המנחה, לאכל דבר שאין דרכו לאכל, ולהקטיר דבר שאין דרכו להקטיר, כשר. ר' אליעזר פוסל. לאכל דבר שדרכו לאכל, ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר, פחות מכזית כשר. **לאכל כחצי זית, ולהקטיר כחצי זית, כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין:**

סוגיה ח' פסחים פ"ה ה"ג דף לב ע"ב (526/3-8)

דתנינן תמן: "לוכל כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין" (זבחים פ"ב מ"ה, מנחות פ"ג מ"א) שחטו שתתכפר בו חצי חבורתו, ר' יונה פוסל, נעשה כמתפיש כפרת אילו לאילו, מאחר שלא נתכפר לאילו, [לא נתכפר לאילו]. ר' יוסה אמ': כשר. במחזור תינינא חזר ביה ר' יוסי. אמ' ליה ר' פינחס: לא כן אילפן ר', כשר. אמ' ליה: הא קביעה גבך כמסמרא.

תיאור: אמוראי הדור הרביעי עוסקים במשנתנו.

למנחות פ"ג מ"ג

שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשירות, ואם לאו פסולות. הקומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה, לא יקטיר ואם הקטיר זו שנקמצה עלת לבעלים, וזו שלא נקמצה לא עלת לבעלים. נתערב קומצה בשירה או בשירה שלחברתה, לא יקטיר, ואם הקטיר עלת לבעלים.

סוגיה י' חגיגה פ"ג ה"ב דף עט ע"א (794/43-795/4)

כהנא שאל לרבנן דתמן: מנחה חלוקה (ב) [ג]סה¹⁷⁷, ניטמאת זו ניטמאת זו? אמ' ליה: ניטמאת זו ניטמאת זו. וקפצה טומאה? אמרון ליה: וקפצה טומאה. אפילו אחרת בנתיים? אמרון ליה: אפילו אחר' בנתיים. קומץ מזו לזו? אמ' ליה: שמועה לא שמענו, משנה שנינו. **כהיא דתנינן לתמן:**¹⁷⁸ **"שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו (זו מזו לזו) זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשירות, ואם לאו פסולות"**. [ו]אין שירה של זו מפסיקין לזו. אתא ר' יעקב בר אחא ר' יסא בשם ר' יוחנן: קומץ מזו על זו, ניטמאת זו ניטמאת זו, האמצעית לא ניטמאת. לא כן תני, "כף אחת", שהיא עושה מה שבתוכה אחת? אמ' ר' חנינה: אין הכלי מצרף אלא דבר שהוא אסור לו.

תיאור: הדיון מתייחס בחלקו למשנתנו, וגם יש לו מקבילה בבבלי למשנתנו בגרסה שונה.

למנחות פ"ג מ"ה

ניטמא שירה, נשרפו שירה, אבדו שירה, כמדת ר' אליעזר כשירה כמדת ר' יהושע פסולה. שלא בכלי שרת פסולה ר' שמעון מכשיר. הקטיר קומצה פעמים כשרה:

סוגיה יג' פסחים פ"ז ה"ה דף לד ע"ג (538/29-38)

תמן תנינן: ¹⁷⁹ **"נטמא שירה נשרפו שירה אבדו שירה, כמידת ר' אליעזר כשירה וכמידת ר' יהושע פסולה.** [שלא בכלי שרת פסולה, ר' ישמעאל!]¹⁸⁰ מכשיר. הקטיר קמצו פעמים, כשרה] על דעת דר' אליעזר, אם אין דם אין בשר, אע"פ שאין בשר יש דם. אם אין קומץ אין שיריים, אע"פ שאין שיריים יש קומץ. על דעת דר' יהושע, אם אין דם אין בשר, אם אין בשר אין דם, אם אין קומץ אין שיריים, אם אין שיריים אין קומץ. אמ' ר' מנא: תיפתר כר' אליעזר, דר' אליעזר אמ': אע"פ שאין שיריים יש קומץ. אמ' ר' יוסי ביר' בון: רב ור' יוחנן תריהון אמרין, מודה ר' יהושע שאם עבר וזרק את הדם שהורצה.

תיאור: משנתנו ועליה דיון אמוראי ארץ ישראל המאוחרים.

¹⁷⁷ התיקון מיותר והכתיב המקורי "בבסה" הוא הנכון.

¹⁷⁸ מנחות פ"ג מ"ג

¹⁷⁹ מנחות פ"ג מ"ה.

¹⁸⁰ במשנה: ר' שמעון.

וסוגיה טו' יומא פ"ב ה"א דף לט ע"ג (567/32-42)

דתנינן תמן: ¹⁸¹ "שלא בכלי שרת פסולה, ורבי שמעון מכשיר". מאי כדון? רבנן דאית לון כלי שרת צריכה לון לימין, ר' שמעון [ד]לית ליה כלי שרת לא צריכה ליה לימין. אמ' ר' מנא: ותמיה אנא היך רבנן מדמיי תרומת הדשן להקטרה, ולא דמיא אלא (לימין) לקמיצה, שזו בהרמה וזו בהרמה. "והרים", ואין "והרים" אלא בששייר. "אשר תאכל", אין אכילה אלא בכזית. היה בכולו כזית, ליטול מקצתו אין את יכול שאין בו כזית, ליטול את כולו אין את יכול שאין כאן שיור. "והרים" "אשר תאכל האש", יכול עצים? ת"ל "עולה". אי "עולה" יכול איברי עולה? ת"ל "אשר תאכל האש". הא כיצד? "חותה מן המאוכלות הפנימיות ויורד".

תיאור: משנתנו ועליה דיון של הסתמא, ור' מנא מתיחס לסוגית יומא שבקשה להשוות בין הקטרת הקומץ שלא בכלי שרת, להרמת הדשן שדומה לקמיצה ולא להקטרה.

למנחות פ"ה מ"א

כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם שהן באות חמץ. ר' מאיר או' שאור כזיית בודה להן מתוכן ומחמצן. ר' יהודה או' אף היא אינה מן המובחר, אלא מביא את השאור ונותן לתוך המידה וממלא את המידה. **אמרו לו אף היא היתה חסירה או יתירה:**

סוגיה לט' תרומות פ"ב ה"ב דף מא ע"ד (226/45-227/20)

"כל מין תאנים וגרורות ודבילה אחת, ותורמין מזה על זה". תני, תורמין תאנים על הגרורות {הגרורות} במינין וגרורות על התאנים במידה, אבל לא תאנים על הגרורות במידה ולא גרורות על התאנים במינין. רבן שמעון בן גמליאל או': סלי תאנים וגרורות מין אחד הן, ותורמין ומעשרין מזה על זה. אמ' ר' ישמעאל ביר' יוסי: אבא היה נוטל עשר גרורות מן המוקצה על תשעים תאנים שבכלכלה. ר' ירמיה סבר מימר, אתה רואה את הצמק כאילו תפח, ונסב (צ)[ס]לין כמה דאינון. ר' יונה ור' יוסי, תרין [א]מרין: דרך התפח לצמוק ואין דרך הצמק לתפוח, ונסב (צ)[ס]לין רברבין! ב'תאנייא. אמ' לון ר' אחא: כן ר' אילא רבכון הוי בה. תמן אמ': תנינן, "כביצה אוכלין שהניחן בחמה ונתמעטו", "כן כזית מן הנבילה, וכעדשה מן השרץ, כזית פיגול, כזית נותר, כזית חלב, הרי אילו טהורין". ¹⁸² **דרומאי** אמרי: והוא שיהא כזית במי-עיקרו. ר' יוחנן ור' שמע' **בן לקיש**, תריהון אמרין: ואע"פ שאין כזית מעיקרו. תמן תנינן: **"אמרו לו: אף היתה חסירה או יתירה"** ¹⁸³. מני "אמ' לו"? רבי מאיר. פעמים שהשאור יפה והוא תפוח, הא אילו סולת היתה צמיקה, ועכשיו שהוא שאור יפה והוא תפוח את רואה את התפוח כילו צמק ונראית חסירה, ופעמים שהשאור רע והוא צמק. הא אילו סולת היתה תפוחה, ועכשיו שהשאור רע והוא צמק את רואה את הצמק כילו תפח ונראית יתירה. על דעתיה **דר' ירמיה דרומייה ור' יוחנן ור' שמעון בן לקיש**, שלשתן אמרו דבר אחד ביתירה. על דעתיה **דר' יונה ור' יוסי**, שלשתן אמרו דבר אחד בחסירה. אילין דבר פטי בשלון אורז אנשון מתקנתה יתיה. **חבריא** סברין מימר: ייסב חי לו

¹⁸¹ מנחות פ"ג מ"ה.

¹⁸² טהרות פ"ג מ"ד

¹⁸³ מנחות פ"ה מ"א

[ל]קבל מבשל. אמי לון ר' יוסי: אוף אנא אמר כן. למה? שדרכו לתפוח.

תיאור: אף שהסוגיה מקורה במסכת תרומות יש לה זיקה חזקה למשנתנו במנחות, לא רק מפני שמשנת מנחות והדיון שעליה הובאו לכאן, אלא שאילו היה לפנינו ירושלמי למסכת מנחות היה מביא את הסוגיה כולה, כי הסיכום של העמדות החולקות מתבסס על הסוגיה במנחות ומתייחס למחלוקת התנאים שבמשנתנו ולמחלוקת האמוראים שבתרומות. (ראה ביאור הגר"א, ולא כהגהתו של בעל פ"מ)

למנחות פ"ו מ"א

אלו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים: מנחת הסלת והמחבת והמרחשת והחלות והרקיקין ומנחת גוים ומנחת נשים ומנחת העומר ומנחת חוטא ומנחת קנאות. ר' שמעון או': מנחת חוטא שלכהנים נקמצת. הקומץ קרב לעצמו והשיריים קרבים לעצמן:

סוגיה מח' סוטה פ"ג ה"א דף יח ע"ג (918/20-43)

תמן תנינן: "אילו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים" ¹⁸⁴ ר' בא בר ממל ור' שמעון! ¹⁸⁵ בר רב יצחק הוון יתיבין. ר' בא בר ממל בעא קומי ר' שמואל בר רב יצחק: מנחת העומר מניין ששיריה נאכלין? אמ' ליה: ולא כן אמר ר' יוחנן בשם ר' ישמעאל: "מנחת" ¹⁸⁶ "מנחת", מה "מנחת" שנאמרה להלן מן השעורין, אף כאן מן השעורין. מה מנחת סוטה שיריה נאכלין, אף מנחת העומר שיריה נאכלין. {אמר רבי עקיבא} מן דקיימין קס ר' בא בר ממל עם ר' ירמיה, אמ' ליה: חמית היך אפרח הדין דידך? מנחת סוטה עצמה מניין ששיריה נאכלין? אייתי ר' זעירא לר' יצחק עטושיא ותנא ליה: "וכל מנחה בלולה בשמן" ¹⁸⁷, מה אנן קיימין? אם בבלול שלחיטין, כבר הוא אמור. אלא אם אינו עניין לבלול שלחיטין תניהו עניין לבלול שלשעורין. {וחרנה אמר} <"וחרבה" ¹⁸⁸ מה אנן קיימין? אם בחרב שלחיטים כבר הוא אמור, אלא אם אינו עניין לחרב שלחיטין תניהו עניין לחרב שלשעורין. אמ' ר' יוסי: בבלול שלחיטין ובחרב שלשעורין אנן קיימין, (דף יח ע"ד) ולצורך איתאמרת: "לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו" ¹⁸⁹ האיש חולק אע"פ שהוא בעל מום, ואין הקטן חולק אע"פ תמים. אמ' ר' יוסי ביר' בון: מפני שריבתה תורה בדבר אחד את מרבה אותה לכל הדברים? אלא "אזכרה" "אזכרה", מה "אזכרה" שני להלן שיריה נאכלין, אף "אזכרה" שני כאן שיריה נאכלין. ויידא אמרה דא: "והבאת" לרבות מנחת העומר להגשה, "והקרבה" לרבות מנחת סוטה להגשה, וכת' בתריה "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים" ¹⁹⁰

תיאור: מקומה העיקרי של סוגיה זו הוא בפרק י' ר' ישמעאל, (סוגיה סז להלן) והמובאה "תמן תנינן מתייחסת לפרקנו (פ"ו 'אילו מנחות נקמצות')". אילו היתה לפנינו מסכת מנחות מתלמוד ירושלמי היתה הסוגיה מופיעה בשני הפרקים, כדרכו של הירושלמי.

¹⁸⁴ מנחות פ"ו מ"א (בבלי פ"ז)

¹⁸⁵ צ"ל: שמואל

¹⁸⁶ במדבר פ"ה (טו) וְהָיָה הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהָיָה אֵת קִרְבָּנָה עָלֶיהָ עֲשִׂירֵת הָאִיפָה קֶמַח שְׁעָרִים לֹא יִצָּק עָלָיו שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לֶבֶן כִּי מִנְחָה קָנָה הוּא מִנְחַת זָכָרוֹן מִקְרָת עוֹן:

¹⁸⁷ ויקרא ז' י'

¹⁸⁸ נוסף ע"פ כ"י רומי

¹⁸⁹ ויקרא ז' י'

¹⁹⁰ ויקרא ב' י'

אלו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים : מנחת הסלת והמחבת והמרחשת והחלות והרקיקין ומנחת גוים ומנחת נשים ומנחת העומר ומנחת חוטא ומנחת קנאות. ר' שמעון או': מנחת חוטא שלכהנים נקמצת.

הקומץ קרב לעצמו והשיריים קרבים לעצמן:

סוגיה נא' סוטה פ"ג ה"ו דף יט ע"א (922/4-35)

תמן תנינן: ר' שמעון או': מנחת חוטא (דף יט ע"ב) שלכהנים נקמצת, והקומץ קרב לעצמו והשיריים קריבין לעצמן.¹⁹¹ ושניהן מקרא אחד דורשין: ¹⁹² "והיתה לכהן כמנחה", רבנין אמרין: הרי היא כמנחת נדבתו, מה מנחת נדבתו קריבה בבלול¹⁹³ אף זו קריבה בבלול¹⁹⁴; ר' שמעון או': הרי עשירית האיפה שלכהן כעשירית האיפה שליש', מה עשירית האיפה שליש' נקמצת אף זו נקמצת. אי מה זו נאכלת אף זו נאכלת? ת"ל "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". אילין שיריים משם מה הן באין, משם קומץ משם שיריים? אין תימר, משום קומץ, אינו נותנן בלילה ואינו נותנן לאחר מיתה ואינו מחשב להן, ואין תימר, משום שיריים, נותנן בלילה ונותנן לאחר מיתה. מהו שיחשב להם? נישמענה מן הדא ר' שמעון בן אלעזר!¹⁹⁵ או': הקומץ קרב לעצמו והשיריים מתפזרין על גבי הדשן. ר' יוחנן בעי: מה אנו קיימין, אם בדשן [שלמעלן] כבר אמ' ר' שמעון; אלא אם אינו עניין לדשן שלמעלן תניהו עניין לדשן שלמטן. הדא אמרה, נותנים בלילה ונותנן לאחר מיתה ומחשב להן. אמ' ר' יוסי ביר' בון: אינו מחשב להן, שלא הוכשרו לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח. ר' בא בר ממל בעי: הך ר' אלעזר ביר' שמעון בשיטת אביו או בשיטת חכמים? אין בשיטת אביו, יקרב למעלן; אין בשיטת חכמי, לא יקמוץ. בשיטת אביו הוא, ר' שמעון או': הרי עשירית האיפה שלכהן כעשירית האיפה שליש', מה עשירית האיפה שליש' נקמצת, אף זו נקמצת. אי מה זו נאכלת, אף זו נאכלת? ת"ל "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". ותהא כליל? (ו)[ל]לא תאכל" היקשתיה, לא הקשתיה ל"כליל תקטור". אמ' ר' יוסי: ראה רבו דעתו שלר' אלעזר ביר' שמעון ושנה כיוצא בו. ר' בא בר כהן בעי קומי ר' יוסי: ולמה לי כר' לעזר ביר' שמעון, אפי' כר' שמעון אביו. אמ' ליה: [א]יכול בראש המזבח, [ו]אין שריפה בראש המזבח. התיב ר' חנינה קומי ר' מנא: והא תני ר' חיה ופליג, ליקרב כליל אינה יכולה מפני שותפותה שלאשה, להיאכל אינה יכולה מפני שותפותו של: איש. אמ' ליה: ר' (או') ראה דעתו שלר' אלעזר ביר' שמעון, ור' חיה רובה ראה דעתו שלר' שמעון אביו.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ובה ענינה העיקרי. בברייתא המובאית בה דורשים התנאים את הפסוקים כמקור לעמדותיהם. אמנם למנחת סוטה יש כמה דברים השווים למנחת חוטא, אך אין לה כל קשר למנחת חוטא של כהן, והבאתה של הסוגיה במסכת סוטה היא בשל סוף הסוגיה המתיחס לאשת כהן שסטתה. בסוגיה דנים האמוראים מהדור השני ועד החמישי, ויש לה מקבילה בבבלי.

¹⁹¹ מנחות פ"ו מ"א.

¹⁹² ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה י (יא) והיתה לכהן כמנחה שתהא עבודת מנחה של כהן שלו או אינו אומר אלא להתיר עשירית האיפה של כהן, מה אני מקיים וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל מנחת נדבתו אבל עשירית האיפה שלו תאכל, ת"ל לכהן כמנחה, הרי היא לכהן כמנחת נדבתו, מה מנחת נדבתו אינה נאכלת, אף עשירית האיפה אינה נאכלת, רבי שמעון אומר והיתה לכהן כמנחה הרי עשירית האיפה של כהן כעשירית האיפה של ישראל, מה עשירית האיפה של ישראל נקמצת, אף זו נקמצת, הקומץ קרב בעצמו והשיריים קריבים בעצמם.

¹⁹³ בכ"ר: בכלל, ובדפוס זיטומיר בכלול.

¹⁹⁴ בכ"ר: בכלל, ובדפוס זיטומיר בכלול.

¹⁹⁵ בתוספתא מנחות פ"ח ה"א: ר' אלעזר ב"ר שמעון.

למנחות פ"ז מ"ה

השוחרט את התודה בפנים ולחמה חוץ לחומה לא קדש הלחם. שחטה עד שלא קרמה בתנור אפילו קרמו כולן חוץ מאחד מהן, לא קדש הלחם. שחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה, קדש הלחם. שחטה ונמצאת טרפה, לא קדש הלחם. שחטה ונמצאת בעלת מום, ר' אליעז' או' קדש, וחכמי' אומ' לא קדש. שחטה שלא לשמה, וכן איל המלואים וכן שני כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן, לא קדש הלחם:

סוגיה נו' יומא פ"ו ה"ז דף מג ע"ד (592/7-15)

דאיתפלגון: **"השוחרט תודה בפנים ולחמה חוץ לחומה, לא קדש הלחם"**¹⁹⁶ ר' יוחנן אמ' חוץ לחומת ירוש', ר' שמעון בן לקיש אמ': חוץ לחומת העזרה. ר' שמעון בן לקיש כדעתיה, דאמ' ר' אמי בשם ר' שמעון בן לקיש: בשר שלמים שיצא ואחר כך נכנס ונזרק עליו מן [הדם] כבר נפסל משם יוצא. אמ' ר' יוסה: ואפי' כר' יוחנן צריכה ליה. ירוש' אע"פ שאינה מחיצה לקדשי קדשים מחיצה היא לקדשים קלים, חוץ לחומת ירושלם אינה מחיצה לא לקדשי קדשים ולא לקדשים קלים. אמ' ר' מנא: אינה מחיצה להן.

תיאור: הדיון הוא במשנתנו. ראשיתו בדור השני ודנים בו בדור הרביעי עם ציטוט מהדור השלישי ובסוף סיכום בדור החמישי. לסוגיה מקבילה בבבלי.

למנחות פ"ט מ"ט

הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן סומא ונכרי והעבד והשליח והאשה. וסמיכה שירי מצוה, על הראש בשתי ידים. ובמקום שסומכין שוחטין, **ותכף לסמיכה שחיטה:**

סוגיה סט' ברכות פ"א ה"א דף ב ע"ד (5/9-16)

דמר ר' זעירא בשם ר' אבא בר ירמיה: שלש תכיפות הן: **"תכף לסמיכה שחיטה"**,¹⁹⁷ תכף לנטילת ידים ברכה, תכף לגאולה תפילה. תכף לסמיכה שחיט': "וסמך" "ושחט". תכף לנטילת ידים ברכה: "שאו ידיכם קדש וברכו את ה'". תכף לגאולה תפילה: "יהיו לרצון אמרי פי" מה כתיב בתריה "יענך ה' ביום צרה". אמר ר' יוסי ביר' בון: כל מי שהוא תוכף סמיכה לשחיט' אין פסול נוגע באותו קרבן, וכל מי שהוא תוכף לנטילת ידים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה, וכל מי שהוא תוכף גאולה לתפילה אין השטן מקטרג באותו היום. אמר רבי זעירא אנא תכפית גאולה לתפילה ואיתצדית באנגריא מובלא הדס לפלטיין. אמרו ליה: ר', רבו היא. אית בני אינשי הכין פריטין מחכים פלטיין. אמ' ר' אמי: כל מי שאינו תוכף לגאולה תפילה למה הוא דומה, לאוהבו שלמלך שבא והרתיק על פתחו שלמלך, יצא לידע מה הוא מבקש ומצאו שהפליג, עוד הוא הפליג.

תיאור: הסוגיה מתיחסת למשנתנו והמימרה מדמה לה נטילת ידים ותפילה.

למנחות פ"א מ"ט

¹⁹⁶ מנחות פ"ז מ"ה.

¹⁹⁷ מנחות פ"ט מ"ח.

ארבעה כהנים נכנסין, שנים בידם שני סדרים ושנים בידם שני בזיכים. וארבעה מקדמין לפניהם, שנים ליטול שני סדרים ושנים ליטול שני בזיכים. המכניסין עומדים בצפון ופניהם לדרום, המוציאין עומדים בדרום ופניהם לצפון. **אלו מושכין ואלו מניחין. וטפחו שלזה לתוך טיפחו שלזה שני** (שמות כ"ה) **"לפני תמיד"**. ר' יוסה או': **אפילו אלו נוטלין ואלו מניחין אף זו היתה תמיד**. יצאו ונתנום על שלחן שלוהב שהיה באולם. הקטירו הבזיכין. והחלות מתחלקות לכהנים.

סוגיה צה' יומא פ"א ה"א דף לח ע"ב (561/2-15)

תמן תנינן: **"אילו מושכין ואילו מניחין, וטפחו שלזה בצד טפחו שלזה, שני" לפני תמיד"**¹⁹⁸. מתנית' דר' מאיר, מדר' יוחנן מודה ר' מאיר שאם פירקו את הישנה בשחרית וסידרו את החדשה בין הערבים אף זו היתה תמיד. ר' יוסי או': אף אילו נוטלין ואילו מניחין אף זו היתה תמיד.¹⁹⁹ אמ' ר' יוחנן: משיבת אהרן ובניו למד ר' יוסי. כמה דתימר, בשיבת אהרן ובניו צריך שימסור יום ללילה ולילה ליום, והכא צריך שימסור יום ללילה ולילה ליום. ר' חייא בר יוסה אמ': מכיון שמסר יום ללילה דיין. מה אמ' ר' חייא בר יוסף בשיבת אהרן ובניו? מה אין תמן שכת' בו "תמיד" את אמר, מכיון שמסר יום ללילה דיין, כאן שאין כת' בו "תמיד" לא כל שכן. אשכחת אמר: על דעת' דר' יוחנן היה שם שבע עמידות וששה פירוקין, על דעת' דר' חייא בר יוסף היה שם ארבע-עשרה עמידות ושלוש-עשרה פירוקין.

תיאור: הסוגיה ביומא מצטטת את משנתנו ודנה בה. מקומה העיקרי של הסוגיה הוא למשנתנו, והובאה ליומא כסיוע לענין ישיבתו של הכהן הגדול שבעה ימים קודם יום הכיפורים במקדש. הסוגיה עוסקת בתוקפו של ה"תמיד" שנאמר בלחם הפנים. ור' יוחנן מסביר את שיטת ר' יוסי שאותה למד משיבת אהרן ובניו בחצר אהל מועד בשמונת ימי המילואים, כפי ששם נאמר יומם ולילה צריך שימסור היום ללילה והלילה ליום כך גם בלחם הפנים אלו נוטלים את הישן ואלו מניחים את החדש. ומכאן גם למד ר' יוחנן על פירוק המשכן והרכבתו בשבעה ימים של חנוכת המשכן. הדנים בסוגיה הם בני הדור השני בא"י.

למנחות פ"ב משנה ב

האומ' הרי עלי במחבת והביא במרחשת, במרחשת והביא במחבת, מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא. זו להביא במחבת והביא במרחשת, במרחשת והביא במחבת הרי זו פסולה.

סוגיה צט' נזיר פ"ה ה"א דף נג ע"ד (1112/15-24)

תמן תנינן: **"האו' [הרי] עלי במחבת, והביא במרחשת. במרחשת, והביא במחבת"**.²⁰⁰ ר' יוסי **בשם ר' שמעון בן לקיש: דבית שמי היא, דבית שמי אומ': "הקדש טעות הקדש"**. ר' זעירא בעא קומי ר' יוסי: ולמה לי נן פתרינ לה דברי הכל באומר במחבת אמרתי, אבל אם אמ': הרי עלי במחבת, וחזר ואמ': במרחשת, יצא. אתא ר' חנינא ור' יסא בשם ר' יוחנן: דברי הכל היא. ר' ירמיה בעי: אמ': הרי עלי או במחבת או במרחשת, וחזר ואמ' במחבת, וחזר ואמ': במרחשת, ר'

¹⁹⁸ מנחות פ"א מ"ז.

¹⁹⁹ מנחות פ"א מ"ז.

²⁰⁰ מנחות פ"ב מ"ב.

יודה בר פזי בשם ר' אחא, ר' חמא בשם ר' יוסי : קובעין אפי' בפה. סברין מימר, אפי' ימים טובים קובעין, אפי' כלים קובעין.

תיאור: הסוגיה עוסקת בשאלה לפי מי היא משנתנו במנחות, ודנים בענין על פי המשנה בנזיר לגבי הקדש טעות. הסוגיה היא מהדור השלישי והרביעי.

למנחות פ"ב מ"ו

הרי עלי מנחה מן השעורין יביא מן החיטין, קמח יביא סלת. בלא שמן ולבונה, יביא עמה שמן ולבונה. חצי עשרון יביא עשרון שלם. עשרון ומחצה, יביא שנים. ר' שמעון פוטר, שלא התנדב כדרך המתנדבים :

סוגיה קא' נזיר פ"ב ה"א דף נא ע"ד (1100/47-1101/3)

דתנינן תמן : **"הרי עלי מנחה מן השעורין יביא מן החיטים"**.²⁰¹ ומר ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש : שהוציא מנחה מתוך פיו, וכא הוא אמ' אכן. אית ליה הכין ואית ליה הכין. אית ליה משום שהוציא נזירות מפיו, ואית ליה משום כינוי כינויין. תדע לך שהוא כן, דתנינן : "אמ' אמרה פרה זו",²⁰² כלום {אמ'} אמרת, לא משום שהוציא נזירות מתוך פיו? וכא, משום שהוציא נזירות מתוך פיו.

תיאור: סוגיה מהדור השלישי הדנה במשנתנו.

מנחות פ"ו מ"ג

כל המנחות הנעשות בכלי טעונות שלשה מתנו' : שמן יציקה ובלילה. מתן שמן בכלי קודם לעשייתן וחלות בוללן דב' ר'. וחכמ' אומ' : סלת. החלות טעונות בלילה והרקיקים משיחה. כיצד מושחן כמין כי ושאר השמן נאכל לכהנים :

סוגיה נג'

<u>סוטה פ"ה ה"א דף כ ע"א</u> <u>(925/40-43)</u>	<u>נזיר פ"ה ה"א דף נג ע"ד</u> <u>(1112/42-45)</u>	<u>הוריות פ"א ה"ג דף מו ע"א</u> <u>(1415/33-35)</u>
כ"י דמר ר' אמי בשם ר' יוחנן : גורעין לדרוש מתחילתה לסופה. ר' חנינה בשם ר' ירמיה : ואפי' באמצע התיבה : "ויצקת עליה שמן" ויצקת שמן מנחה, לרבות את כל המנחות ליציקה.	דמר ר' אמי בשם ר' יוחנן : גורעין לדרוש מתחילת הפרשת לסופה. ר' חנינה בשם ר' ירמיה : ואפי' באמצע התיבה : "ויצקת עליה שמן מנחה היא". "ויצקת משמן מ'ש'חה" לרבות כל המנחות ליציקה.	כ"י דמר ר' אמי בשם ר' יוחנן : גורעין לדרוש מתחלת הפרשה עד סופה. ר' חנינה בשם ר' ירמיה : ואפי' באמצע תיבה : "ויצקת עליה שמן מנחה היא", לרבות כל המנחות ליציקה.

תיאור: בשלוש המקבילות מצוטטת הספרא אלא שהעתקת הפסוקים שהיה בכוונתה להסביר את שיטת הלימוד, אינה זהה ואינה מסבירה בדיוק את כוונת המדרש. צריך להיות "ויצקת עליה שמן מנחה היא". "ויצקת ... שמן מנחה". הסוגיה מתיחסת לאמור במשנתנו "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות שלשה מתנו' : שמן יציקה ובלילה", וכאן מקומה העיקרי. לסוגיה מקבילה בבבלי.

²⁰¹ מנחות פ"ב מ"ג.

²⁰² נזיר פ"ב מ"ב.

למנחות פ"ז מ"ח

מנין לאומר הרי עלי תודה לא יביא אלא מן החולין? שני (דברים טז) "וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר". והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן למה נאמ' צאן ובקר אלא להקיש כל הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח. מה הפסח שהוא בא חובה אינו בא אלא מן החולין, אף כל דבר שהוא בא חובה לא יבוא אלא מן החולין. (לפיכך האומר הרי עלי תודה)²⁰³ הרי עלי שלמים הואיל והן באים חובה אינן באים אלא מן החולין. הנסכים בכל מקום אינן באים אלא מן החולין:

סוגיה נט' פסחים פ"ו ה"א דף לג ע"א (530/46-531/2)

על זה עלה הלל מבבל. כתוב אחד או': "וזבחת פסח ליי' אלהיך צאן ובקר" וכת' אחר או' "מן הכבשים ומן העזים תקחו", הא כיצד? "צאן" לפסח, ו"צאן ובקר" לח[ג]גה. כתוב אחד או': "ששת ימים תאכל מצות" וכת' אחר או' "שבעת ימים מצות תאכלו", הא כיצד? ששה מן החדש ושבעה מן הישן. ודרש והסכים ועלה וקיבל הלכה.

תיאור: הברייתא היא על משנתנו. בבבלי לא נזכר הקשר עם עלית הלל.

למנחות פ"א מ"ב

אחת מנחת חוטא ואחת כל המנחות שקמצן זר, ואונן, טבול יום, ומחוסר בגדים, ומחוסר כפורים, ושלא רחוף ידיים ורגליים, ערל וטמא, יושב, עומד על גבי כלים, על גבי בהמה, על גבי רגלי חבירו פסל. **קמץ בשמאל פסל, בן בתירה או' יחזיר ויחזור ויקמץ בימין.** קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט של לבונה פסל, מפני שאמרו הקומץ היתר והחסר פסול. ואיזה הוא היתר? שקמצו מבורץ, וחסר שקמץ בראשי אצבעותיו.

סוגיה ד' יומא פ"ב ה"א דף לט ע"ג (567/25-37)

תרם בשמאל, תפלוגתא () [דר'] **יוחנן ור' יהודה ביר'.** דאמ' ר' **יוחנן:** קומץ שקדש בכלי והקטירו בין ביד בין בכלי בין בימין בין בשמאל, **יהודה ביר' או':** או בחטאת ביד או כאשם בכלי, ובלבד בימין. התיבון, והא תני: **קיבל בימינו ונתן בשמאלו יחזיר לימינו.** אם בשמאל הוא מחזיר למזבח (לבזך) לא כל שכן לבזך. אמ' ר' **לא:** אם שנייא אדם ר' לעזר בר' שמעון שנייה. דתני: ר' אלעזר ביר' שמעון או': אינה צריכה קידוש בזך. אתיא דר' לעזר ביר' שמעון בשיטת ר' שמעון אביו. דתנינן תמן:²⁰⁴ "שלא בכלי שרת פסולה, ורבי שמעון מכשיר". מאי כדון, רבנן דאית לון כלי שרת צריכה לון לימין, ר' שמעון [ד]לית ליה כלי שרת לא צריכה ליה לימין. אמר ר' **מנא:** ותמיה אנא היך רבנן מדמיי תרומת הדשן להקטרה, ולא דמיא אלא (לימין) לקמיצה, שזו בהרמה וזו בהרמה.

תיאור: הסוגיה מתיחסת לאמור במשנתנו: "קמץ בשמאל פסול, בן בתירה אומר: יחזיר ויחזור ויקמץ בימין". דנים בה בני הדור השלישי והחמישי בהתיחס למחלוקת שלבני הדור הראשון והשני.

²⁰³ בכ"י קופמן חסר, "לפיכך האומר הרי עלי תודה"

²⁰⁴ מנחות פ"ג מ"ג.

למנחות פ"א מ"ב

אחת מנחת חוטא ואחת כל המנחות שקמצן זר, ואונן, טבול יום, ומחוסר בגדים, ומחוסר כפורים, ושלא רחוף ידיים ורגליים, ערל וטמא, יושב, עומד על גבי כלים, על גבי בהמה, על גבי רגלי חבירו פסל. קמץ בשמאל פסל, בן בתירה או' יחזיר ויחזור ויקמוץ בימין. קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט של לבונה פסל, מפני שאמרו הקומץ היתר והחסר פסול. ואיזה הוא היתר? שקמצו מבורץ, וחסר שקמץ בראשי אצבעותיו.

סוגיה ה' יומא פ"ה ה"א דף מב ע"ב (582/28-34)

"מלא קומצו". יכול "מלא קומצו" מבורץ? ת"ל "בקמצו". אי "בקמצו" יכול יקמוץ בראשי אצבעותיו? ת"ל "מלא קומצו". הא כיצד? חופה את פס ידו במחבת ובמרחשת ומוחק באצבעו מלמעלן למטן. תמן את אמר "מלא קמצו" "בקמצו". והכא את אמר "מלא קומצו". ר' יעקב בר אחא ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי: מה להלן קומץ החסר פסול והכא קומץ החסר פסול.

תיאור: הסוגיה מתייחסת לאמור במשנתנו: "מפני שאמרו הקומץ היתר והחסר פסול. ואיזה הוא היתר? שקמצו מבורץ, וחסר שקמץ בראשי אצבעותיו". בן הדור השלישי מביא מסורת מהדור הראשון, המתייחסת לברייתא מהספרא. סוגיה זו מקורה כאן ואין לה לדעתי קשר ליומא כלל, שם מדברת המשנה ב"מלוא חפניו".

להלן נמוקי:

פרק ב' ופרק ו' בספר ויקרא, עוסקים בקרבן מנחה ושם נאמר פעם "מלא קמצו" ופעם "בקמצו". פרק ה' עוסק בחטאתו של הדל שגם היא באה מהסלת ובה נאמר "מלוא קומצו", והיא נקראית "אזכרה". גם הלבונה שבאה עם לחם הפנים נקראית "אזכרה". בילקוט שמעוני השתמר לימוד המקיש בין קרבנו של הדל לבין הלבונה שליד לחם הפנים ללמוד שבכל אחד מבזיכי הלבונה צריך להיות מלוא הקומץ. בירושלמי יומא סוגיה קצרה שאינה קשורה למקומה, כי המשנה עוסקת ביומא בקטורת שהכהן נוטל מלוא חפניו, ואין בין מלוא חפנים לקומץ דבר, אלא ששניהם נלקחים בידיים, אך בכך לא עוסקת שם הגמרא. לאחר הבאת הברייתא מהספרא דן בה הירושלמי ומקיש "תמן את אמר מלא קמצו בקמצו והכא את אמר מלא קומצו". המפרשים התלבטו מהוא תמן ומהו הכא, אם הכא זה ביומא הרי שאין כאן "מלוא קומצו" אלא "מלוא חופניו" ולכן סברו שיש להגיה את הירושלמי. לי נראה שאין להגיה, והירושלמי בהתייחסו לתמן מתייחס למנחת נדבה בה נאמרו פעם "מלא קמצו" (ויקרא ב' א') ופעם "בקמצו" (ויקרא ו' ח'), ואילו הכא – במנחת חוטא בה פותחת משנתנו נאמר "מלוא קומצו" ואותו מקיש ריב"ל למנחת נדבה. אם כן כל הסוגיה לא הגיעה ליומא אלא בשל הדמיון של "מלוא", אבל לא ניתן ללמוד מכך את הלימוד של ריב"ל כי לשם כך נזקק ריב"ל ל"מלוא קומצו" בניגוד ל"בקמצו", אבל הלימוד מתאים לענין קרבנו של הדל, בדומה ללימוד שהשתמר בילקוט שמעוני לפרשת אמור. הלימוד המתאים ל"מלוא חופניו" הוא דוקא זה שמובא בילקוט שמעוני לפרשת שמיני, כי בקטורת נאמר "מלוא חופניו", ובמנחת אהרן ביום השמיני של ימי המילואים נאמר "וימלא כפו ממנה" וכאן ההיקש הוא של "מלוי".

אם נכונה טענתי הרי שלפנינו סוגיה שמקורה בירושלמי מנחות פ"א מ"ב, והיא נשתמרה ביומא אף שאין זה מקומה שם מבחינת הענין.

למנחות פ"א מ"א

שתי הלחם נילושות אחת אחת, ונאפות אחת אחת. לחם הפנים נילוש אחד אחד ונאפה שתיים שתיים. ובטפס היה עושה אותן. כשהוא רדן נותן בטפס כדי שלא יתקלקלו:

סוגיה פח' יומא פ"ד ה"ו דף מב ע"א (581/37-48)

ר' יהושע בן לוי אמר: אין לחם הפנים נפסל בשעת מסעות. [ר' יוחנן אמר: לחם הפנים נפסל בשעת מסעות. ר' חיה בשם ר' יהושע בן לוי: "כאשר יחנו כן יסעו", מה בחנייתם אינו נפסל אף בנסיעתם אינו נפסל. ר' אמי בשם ר' יהושע בן לוי: "ונסע אוהל מועד מחנה הלויים בתוך המחנות", כבתוך המחנות. ר' יעקב בר אחא ר' אמי בשם ר' אלעזר: השורף קדשים בחוץ בשעת מסעות לוקה. אמי ר' יוחנן: קדשים נדחין בשעת מסעות, טמאים פרושים כל אחד ואחד במחיצתו. אמי ר' יוסה: תדירא הא מילתא בפומהון דרבנן: נסתלקו הפרכות הותרו המחיצות לזבין ולמצורעין. מתנית' מסייעא לדין ומתנית' מסייעא לדין. מתנית' מסייעא לר' יהושע בן לוי: "תמיד", "תמיד" אפילו בשבת, "תמיד" אף בטומאה. מתנית' מסייעא לר' יוחנן: "לא תכבה", אף במסעות.

תיאור: הסוגיה עניינה בשתי הלחם ולכן יש לה זיקה חזקה ביותר למשנתנו. אין לסוגיה כל קשר למשנת יומא. דנים בה אמוראים מהדור הראשון ועד לרביעי. יש לה מקבילה בבבלי למשנתנו.

למנחות פ"ב מ"ב

שחט שני כבשים לאכל אחת מן החלות למחר, הקטיר שני בזיכים לאכל אחד מן הסדרים למחר, ר' יוסה או' אותה החלה ואותו הסדר שחשב עליו פיגול וחייבין עליו כרת, והשיני ניפסל ואין בו כרת. וחכמי אומ' זה וזה פיגול וחייבין עליו כרת. **ניטמאת אחת מן החלות או אחד מן הסדרים, ר' יהודה או' שניהם יצאו לבית השריפה, שאין קורבן ציבור חלוק; וחכמי אומ' הטמא כטומאתו והטהור יאכל:**

סוגיה ז'

הוריות פ"א ה"ה דף מו ע"ב (1416/41-45)

אמ' ר' חייא בר בא: כשם שהן חולקין כאן כך הן חלוקין בטומאה. דתני, היה הציבור חציין טהורין וחציין טמאין, הטהורין עושין את הראשון, והטמאים את השיני. ר' יהודה²⁰⁵ או': הטהורין עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן. אמרו לו: אין הפסח לחצאין אלא (מו ע"ב) או כולן יעשו בטומאה או כולן יעשו בטו. [ה]רה. מינו אמרו לו?

פסחים פ"ז ה"ו דף לד ע"ג (539/7-20)

אמ' ר' חייא בר בא: כשם שהן חולקין כאן כך הם חלוקין בטומאה. דתני, היה הציבור חציין טהורין וחציין טמאין, הטהורין עושין את הראשון והטמאים את השיני, דברי ר' מאיר; ר' יהודה²⁰⁶ או': הטהורין עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן. אמרו לו: אין הפסח בא חציין, אלא או כולם יעשו

²⁰⁵ תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) פ"ו ה"ב: "ר' שמעון או' היו חציין טהורין וחציין טמאין הטהורין עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן".

²⁰⁶ תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) פ"ו ה"ב: "ר' שמעון או' היו חציין טהורין וחציין טמאין הטהורין עושין לעצמן והטמאין עושין לעצמן".

כר' יודה. דתני "ניטמאת אחת מן החלות או אחד מן {השיירים} <הסדרים>, ר' יודה או': שניהן יצאו לבית השריפה, שאין קרבן ציבור חלוק; וחכמ' אומ': הטמא בטומאתו והטהור יאכל" ר' יוסי בר' בון בשם ר' יוחנן אמ': מינו אמרו לו, חכמ', שהן כשיטת רבי יהודה.

בטהרה או כולם יעשו בטומאה. מנו אמרו לו? (ר' מאיר. מחלפה שיטתיה ד) [כ]ר' יודה! דתנינן תמן: ²⁰⁷ "ניטמאת אחת מן החלות, או אחד מן הסדרים, ר' יודה או': שניהם יצאו לבית השריפה, שאין קרבן ציבור חלוק; וחכמ' אומ': הטמא (והטהור) בטומאתו והטהור יאכל" ר' יוסה בר' בון בשם ר' יוחנן: מני אמרו לו, חכמ' שהן בשיטת ר' מאיר. על דעת דר' מאיר, ההן מחצה על מחצה מה את עבד ליה, כרוב כמיעוט! אין תימר! כרוב! הטהורין אין עושין את הראשון, אין תימר! כמיעוט! הטמאין אין עושין את השני.

תיאור: דברי ר' יוסי בר' בון בן הדור השלישי מביא את דברי ר' יוחנן המתיחסים למשנתנו.

²⁰⁸ למנחות פ"ג מ"ד

ניטמא הקומץ והקריבו הציץ מרצה יצא והקריבו אין הציץ מרצה **שהציץ מרצה על הטמא** ואינו מרצה על היוצא:

סוגיה יא'

ירושלמי פסחים פ"ז ה"ה דף לד ע"ב (538/3-18)
 נישמענה מן הדא דאמ' ר' הושעיה: "ונשא אהרן את עון הקדשים" **עון הקריבים**, לא עון המקריבים. הפריש בין קריבין ליחיד לקריבין לציבור. הקריבין ליחיד אם יש לו אומ' (..) [ר]ין לו, הבא; [ואם לאו, אין מתירין לו לזרוק את דמו]. עבר וזרק הורצה. (ואם אין לו, לא הורצה). המקריבין ליחיד בין שיש לו בין שאין לו [לא הורצה. הקריבין לצבור אם יש אומרי' לו: הבא, ואם לאו מתירין לו לזרוק בתחילה. המקריבין לצבור, בין שיש לו

ירושלמי פסחים פ"ז ה"ז דף לד ע"ד (541/27-31)
 נישמענה מן הדא דאמ' ר' אלעזר בשם ר' הושעיה: "ונשא אהרן את עון הקדשים" **עון הקריבין**, לא עון המקריבין. מהו עון הקריבין? דם זב, לא מגע זב. ודכוותי עון המקריבין, מגע זב. הדא אמרה, היה הציבור מגעי זבין ומגעי זבות, אין עושין בטומאה.

ירושלמי שבועות פ"א ה"ד דף לג ע"א (1342/6-19)
 ר' לעזר בשם ר' הושעיה: טע' דר' יהודה "ושעיר [עזים] חטאת ליי". חט שאין יודע בו אלא יי שעיר זה מכפר. אין לי אלא שעיר שלראש חדש, שעירי רגלים מניין? אמ' ר' זירא "ושעיר" וי"ו מוסיף על ענין ראשון. ר' זעירא ור' לעזר בשם ר' הושעיה, ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן: "ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה" מה נן קיימין? אם בשעיר נחשון, על שבטו מכפר; אם בשעיר שליום הכיפורים, אין כיוצא בו לדורות; אלא כן אנן

²⁰⁷ מנחות פ"ב מ"ב.

²⁰⁸ בדפוסים זוהי חלק ממשנה ג'.

בין שאין לו] עבר וזרק הורצה.
 אמ' ר' לעזר : מתניתא בבא
 בטומאה משעה ראשונה, אבל
 אם בא בטהרה וניטמא אינו
 נאכל בטומאה. שחטו בטהרה
 ונטמא הציבור, ייזרק הדם
 בטהרה ואל יאכל הבשר
 בטומאה. (ואמר אף בזריקה
 כן) [ר' לא בשם ר' יוחנן : ר'
 נתן היא, דר' נתן אמ' : יוצאין
 בזריקה בלא אכילה. שחטו
 בטהרה ונטמא הדם הצבור,
 יזרק הדם בטומאה ואל יאכל
 הבשר בטומאה. ר' ירמיה
 בשם ר' יוחנן : מפני מראית
 העין, שלא יאמרו, ראינו פסח
 בא בטהרה {ונוזק} >ונאכל<
 בטומאה. מעתה לא יזרק הדם
 בטומאה. (ש) [[שלא יהו אומ' :
 ראינו פסח שבא בטהרה ונוזק
 בטומאה.

קיימין בשעיר שלראש חודש.
 מאי כדון? נאמ' כאן נשיאות
 עון ונאמ' להלן נשיאות עון :
 "ונשא אהרן את עון
 הקדשים", מה להלן עון
הקריבין ולא עון המקריבין אף
 כאן עון הקריבין ולא עון
 המקריבין. מה חמית מימר
 בטהור שאכל טמא או נימר
 בטמא שאכל טהור? אמ' ר'
יוסי ביר' בון : ר' יודה חלק
 שיטת ר' מאיר, ר' שמעון חלק
 שיטת ר' יודן. מודה ר' יוחנן
 בשעיר הנעשה בפנים שאין
 מכפר אלא תולה.

**תיאור : זיקתן העיקרית של שלוש הסוגיות, שהן מקבילות רק בחלקן, היא לדברי משנתנו "שהציץ
 מרצה על הטמא"**

למנחות פ"ה מ"ב

כל המנחות נילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו, ואם החמיצו שיריה עובר בלא תעשה, שני (ויקרא ב')
 "כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ". וחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה :

סוגיה מ' פסחים פ"ב ה"ח דף כט ע"ג (511/50-512/10)

אין לשין מצה במשקין אבל מקטפין אותה במשקין. אמ' ר' עקיבה : אני הייתי עם ר' אליעזר ור'
 יהושע בספינה ולשתי מצתן במשקין. אין לשין מצה ברותחין מפני שהן חולטין, ולא בפושרין מפני
 שהן מחמיצין, אבל לשין אותן בצונין. והא תנינן : **"כל המנחות נילושות בפושרין [ומשמרן שלא
 יחמיצו]"**²⁰⁹ **ר' אמי בשם ר' שמעון בן לקיש** : תמן הדבר מסור לכהנים והכהנים זריזין הן, והכא
 הדבר מסור לנשים והנשים עצילות הן. לא צורכה דלא, הכהנים עצמן מהו שילושו מצתן בפושרין?
 ייבא כהדא תנא : **ר' זכריה חתניה דר' לוי** : נדה חופפת וסורקת, [כהנת אינה חופפת וסורקת, נדה
 כהנת חופפת וסורקת], שלא לחלוק בין נידה לנידה. והכא, שלא לחלוק בין מצה למצה.

²⁰⁹ מנחות פ"ה מ"ב.

תיאור: הסוגיה מקורה בפסחים אבל מצטטת את משנתנו במנחות ויש להניח שאילו היתה לפנינו גמרא ירושלמית למנחות היתה הסוגיה מובאית גם שם כדרכו של הירושלמי להביא כל ענין בכל מקום שיש לו זיקה אליו.

למנחות פ"ז מ"ב

המלואים היה בא כמצה שבתודה, חלות ורקיקים ורבוכה. הנזירות היתה באה שתי ידות במצה שבתודה, חלות ורקיקים, ואין בה רבוכה. **ועשרת קבים ירושלמיים שהן ששה עשרונות ועדוויים.**

סוגיה נה' כלאים פ"ו ה"ו דף ל ע"ג (165/22-30)

דאמ' ר' יוחנן: כל מידות שאמרו חכמי, ועוד. טפח, וההן ריבה ציבחד, לפום כן לא תניתה. ר' יונה בעי: למה לי נן אמרין, כל מידות שאמרו חכמי אין בהן ועוד חוץ מפיסקי עריס, והתנינן: **"עשרת קבין ירושלמיים שהן ששה עשרונות ועדוויין"**²¹⁰? תמן למידות וכאן לאמות. והתנינן: "אמר { ר' יוסי בן משולם או': ועוד קב למאה סאה שתות למדמע"²¹¹? תמן למידות וכאן לאמות. והתנינן: "אמ' ר' יודה בן בבא: הגינה והקרפף שהיא שבעים ושיריים על שבעים ושיריים"²¹²? שמואל אמ': בשני שלישי אמה שנו.

תיאור: תחילת הסוגיה בדור השני מתיחסת למשנתנו ודנים בה בדור הרביעי עם מובאה מדור ראשון בבבל.

למנחות פ"ז מ"ד

נסכים שקדשו בכלי ונמצא זבח פסול, אם יש שם זבח אחר יקרבו עמו, ואם לאו יפסלו בלינה. ולד תודה ותמורתה והמפריש תודתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה, אינה טעונה לחם, שני (ויקרא ז') "והקריב על זבח התודה" התודה טעונה לחם לא וולדה ולא חליפתה ולא תמורתה טעונין לחם:

סוגיה נז' שקלים פ"ד ה"ד דף מח ע"א (615/37-50)

כולה דר' ישמעאל [היא]. ר' חיייה בר יוסף פתר מתניי: מותר פירות שחר להקדש, מותר נסכים זו סאה רביעית. ר' יוחנן פתר מתניי: מותר פירות זו סאה רביעית, מותר נסכים לבירוצים. ולית ליה לר' חיייה בר יוסף לבירוצים? אמ' ר' חזקיה: מה דנפל לסאה רביעית נפל לבירוצים. על דעת' דר' חיייה בר יוסף ניחא, אין מ(ס)[ש]תכרין משלהקדש אף לא משלעניים, לפיכך זה וזה לא היו מודין בפירות. על דעת' דר' יוחנן קשיא. תנינן: "עמדו (עמדו) משלש יספק מארבע"²¹³. ותנינן: "וזה וזה לא היו מודין בפירות"²¹⁴, לא היו מודין בפירות בקייץ למזבח, אבל מודין היו בכלי שרת. עד כדון בירוצי ציבור, ואפי' בירוצי יחיד, ולא נמצאו כלי שרת באין משל: יחיד? כהדא דתני: אשה שעשת כתונת לבנה צריכה למסור לציבור. עד כדון בירוצי לח, ואפי' בירוצי יבש? כהיא דתנינן תמן: **"הנסכים שקדשו בכלי ונמצ' הזבח פסול, אם יש שם זבח אחר יקרבו עמו, ואם לאו**

²¹⁰ מנחות פ"ז מ"ב.

²¹¹ תרומות פ"ד מ"ז.

²¹² עירובין פ"ב מ"ה.

²¹³ שקלים פ"ד מ"ט.

²¹⁴ שקלים פ"ד מ"ד.

תיאור: משנתנו מסייעת לדיון בסוגיה שבשקלים, ואפשר שהיתה באה בשינוי אילו היתה לפנינו גמרא לירושלמי מנחות. לסוגיה מקבילה בבבלי.

למנחות פ"ז מ"ז

האומר הרי עלי תודה, יביא היא ולחמה מן החולין. תודה מן החולין ולחמה מן המעשר, יביא לחמה מן החולין. התודה מן המעשר ולחמה מן החולין, יביא התודה היא ולחמה מן המעשר. **לא יביא מחיטי מעשר שני אלא ממעות מעשר שני:**

סוגיה נח' מעשר שני פ"א ה"ד דף נב ע"ד (288/25-30)

"לא יביא מחיטי מעשר שני אלא ממעות מעשר שני".²¹⁵ מה בין חטים ומה בין מעות? אלא בלקיחתה פקעה ממנה קדושת מעשר. אמר ר' חנינא קומי ר' מנא: ויביא מן החיטים התרומה לכהן והשאר לבעליו. מפני מה אינו מביא? אמר ליה: הגע עצמך שנשפך הדם לא נפסל הלחם! "

דיון: מקורה של הסוגיה במנחות על משנתנו והובאה במסכת מעשר שני כציטוט ממסכת מנחות מבלי להוסיף כמקובל את הפתיחה "תמן תנינן". גם שאלתו של ר' חנינא מתיחסת לענין הנדון במשנתנו במנחות, שאם יפסל הקרבן יפסל הלחם ויצא לשריפה, ונמצא מאבד פירות מעשר שני. בבבלי קיימת סוגיה ארץ ישראלית שונה בענינו.

למנחות פ"י מ"ג

קוצרים בבית השלחים שבעמקים אבל לא גודשין. אנשי יריחו קוצרין ברצון חכמי וגודשין שלא ברצון חכמי ולא מיחו בידן חכמי. וקוצר לשחת ומאכיל לבהמה. אמר ר' יהודה אמתו בזמן שהתחיל עד שלא הביאה שליש. ר' שמעון אוי: אף יקצור ויאכיל אף משהביאה שליש:

סוגיה פה' פאה פ"ב ה"א דף טז ע"ד (88/22-36)

ר' זעירא בשם ר' אלעזר: ר' מאיר ור' יהודה שניהם אמרו דבר אחד. כמה דר' מאיר אמר: הקוצר לשחת מפסיק, כן ר' יהודה אמר: הקוצר לשחת מפסיק. כמה דר' יהודה אמר: חיוב בפיאה מפסיק, כן ר' מאיר אוי חיוב בפיאה מפסיק. והא אשכחנן דר' מאיר אוי: חיוב בפיאה מפסיק, כהדא דתני: אכלה גוביי קירסמוה נמלים שברתה הרוח או בהמה, {פטורה}, הכל מודין: אם חרש מפסיק, אם לא חרש אינו מפסיק. מני הכל מודין? לא ר' מאיר? אמר: מפני שהוא פטור פיאה, אבל אם היה חייב אפי' לא חרש מפסיק. כיי דתנינן תמן: "אמר ר' יודן: אימתו, בזמן שהתחיל עד שלא הביא שליש",²¹⁷ אבל אם הביא שליש אסור לקצור. יקצור חייב בפיאה, ודבר שהוא חיוב פיאה מפסיק. ר' זעירא בעי: כמה דר' יהודה אמר: התחיל עד שלא (דף יז ע"א) הביאה שליש ואפי' הביאה שליש פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפיאה, כן ר' מאיר אמר: התחיל עד

²¹⁵ מנחות פ"ז מ"ד

²¹⁶ מנחות פ"ז מ"ה.

²¹⁷ מנחות פ"י מ"ה.

שלא הביאה שליש ואפי' הביאה שליש פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפיאה.

תיאור: במשנה בפאה קיימת מחלוקת דומה בין ר' יהודה ור' שמעון והגמרא שם מצטטת את המחלוקת במשנתנו, לכן בדרכו של הירושלמי סוגיה זו היתה באה גם על משנתנו אילו היה לפנינו ירושלמי למנחות. דנים בה בדור השלישי ויש לה מקבילה בבבלי.

למנחות פ"א מ"י

חל יום הכיפורים להיות בשבת, החלות מתחלקות לערב. חל להיות ערב שבת, שער שליוס הכיפורים נאכל לערב הבבלין אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה:

סוגיה צז' פסחים פ"ד ה"ד דף לא ע"א (519/38-520/10)

יום הכיפורים שחל להיות בשבת, מהו להדיח כבשין ושלקות מן המנחה ולמעלן? **רב** אמ': אסור, **ר' לעזר** אמ': מותר. **ר' יעקב בר אחא בשם ר' אלעזר**: מה טעם אמרו, מדיחין כבשים ושלקות מן המנחה ולמעלן? מפני סכנה. שנייא היא סכנת יום הכיפורים שחל להיות בשבת? שנייא היא יום הכיפורים שחל להיות בחול? התיב **ר' חנניה** חברון דרבנן: מתנית' פליגא על **ר' אלעזר**: "יום הכיפורים שחל להיות בשבת חלות מתחלקת לערב"²¹⁸ שנייא היא, שעל ידי שהוא דבר קל שמא ישכח ויאכל. התיב **ר' פינחס**: מתנית' דר' לעזר פליגא עליו. יום הכיפורים שחל להיות בשבת "שבתון" שבות ובחול "שבתון" שבות, אם בחול את שובת לא כל שכן בשבת. לא צורכה דלא [אפילו] דברים שאת מותר לעשותן בחול את שובת עליהן בשבת, ואי-זו זו, זו הדחת כבשים ושלקות. **ר' יעקב בר זבדי בשם ר' אבהו**: נראין דברים בדבר שדרכו לבוא בצונין, אבל דבר שדרכו לבוא ברותחין עד דיידא גלשה הוא מקנב. אמ' **ר' מנא**: אם או' את כן, אף מתבייש ולא מקנב, ונמצא בא לידי סכנה. **ר' בא** בעא קומי **ר' אימי**: מהו להדיח כבשים ושלקות מן המנחה ולמעלן? אמ' ליה: שרי. **ר' יעקב בר אחא** שאל **לר' חייא ולר' יסה**: מהו להדיח כבשים ושלקות [מן המנחה ולמעלן]? אמ' ליה: שרי. **ר' זעורה** בעא קומי **ר' אימי**: מהו מימור לחליט(רה)[ה]²¹⁹: עבד לי חליטה? אמ' ליה: שרי. עבד לי תופין? שרי. עבד לי פתילה? אמ' ליה: לא. מה בין זה לזה? זה אוכל נפש, וזה אינו אוכל נפש.

תיאור: הסוגיה בפסחים מצטטת את משנתנו ודנה בה. דנים בה אמוראי הדור השלישי עד החמישי.

לבכורות, פ"ד מ"ד

דן את הדין, זיכה את החייב, חייב את הזכיי, טימא את הטהור, טיהר את הטמא, מה שעשה עשוי, וישלם מביתו. אם היה מומחה בבית דין פטור מלשלם.

סוגיה טז' ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א דף יח ע"א (1263/29)

²¹⁸ מנחות פ"א מ"ז.
²¹⁹ נראה לי כי התיקון שיבש וכנראה הכונה לחליטר = עושה החליטות. ראה ירושלמי חלה פ"ב ה"ו דף נח ע"ג (320/44): "חד חליטר שאל לר' יוחנן".

תמן תנינן: ²²⁰ "היה דן את הדין, זיכה את החייב חייב לזכאי, טימא לטהור טיהר לטמא, מה שעשה עשוי וישלם מביתו". ר' בא בשם ר' אבהו: בשאמרו לו: הרי את מקובל עלינו! כשנים! ²²¹ מה אנן קיימין? אם בשטעה ודנן משיקול הדעת, בדא מה שעשה עשוי. אם בשטעה ודנן דין תורה, בדא ישלם מביתו. ר' בא בשם ר' אבהו: בשאמרו לו: הרי את מקובל עלינו כשלשה על מנת שתדיננו דין תורה, וטעה ודנן משיקול הדעת, מה שעשה עשוי. מפני שטעה ודנן משיקול הדעת ישלם מביתו? שהגיס דעתו לדון יחידי דין תורה. דתנינן: ²²² "אל תהי דן יחידי, שאין דן יחיד אלא אחד". אמ' ר' יהודה בן פזי: אף הקב"ה אין דן יחידי, שני "וכל צבא השמי' עומדים עליו מימינו ומשמאלו", ²²³ אילו מטין לכף זכות ואילו מטין לכף חובה. אע"פ שאין דן יחידי חותם יחידי, שני "אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת". ²²⁴ אמ' ר' יוחנן: לעולם אין הקב"ה עושה בעולמו דבר עד שנמלך בבית דין שלמעלן. מה טעם? "ואמת הדבר וצבא גדול". ²²⁵ אימתי חו(מ)[ת]מו שלהקב"ה אמת? בשעה שנמלך בבית דין שלמעלן. אמ' ר' לעזר: כל מקום שני "י"י אלהי(נ)[ם]" הוא ובית דינו. ובניין אב שבכולם "וי"י דבר עליו רעה". ²²⁶ מהו חותמו שלהקב"ה? ר' ביבי בשם ר' ראובן: אמת. מהו אמת? אמ' ר' בון: שהוא אלהים חיים ומלך עולם. אמ' ריש לקיש: אל"ף רישיה דאלפא ביטא, מ"ם באמצעיתה, תי"ו בסופה. לומי' ²²⁷ "אני יי ראשון" שלא קיבלתי מאחר, "ומבלעדי אין אלהים" שאין לי שותף, "ואת אחרונים אני הוא" ²²⁸ שאיני [עתיד ל]מוסרה לאחר. ר' בא ור' בנימין בר יפת הוו דיינין קומי ר' יצחק ונפק דינא עם ר' בנימין. אתא ר' בא בעי מיטרוף. על ר' אמי ואלף: מ[נ]מחה שכפף ודן דינו דין. ר' אבהו הוה יתיב דין בכנישתא מדרתא דקיסרין לגרמיה. אמרין ליה תלמידוי: ולא כן אלפן ר': "אל תהא דן יחידי"? אמ' לון [ר' אבהו] ²²⁹: כיון דאתון חמו לי יתיב דין לגרמי ואתון לגביי כמי שקיבלו עליהן. ותני כן: במ' דבר' אמ', בזמן שלא קיבלו עליהן, אבל אם קיבלו עליהן דן אפי' יחידי. ר' יוחנן אזל מידון קומי ר' חיייה רבה, אייתיב גביה חד תלמיד. ולא כן תני: אב ובנו הרב ותלמידו שניהן נימנין אחד? נימר חבר ותלמיד היה, כר' לעזר לר' יוחנן. גזר דין נפקו מן דרב לגרמיה, מן דר' אחא לגרמיה, מן דר' יונה ור' יוסי לגרמיהון.

תיאור: אף שהענין נוגע גם למסכת סנהדרין, המשנה בנושא זה היא במסכת בכורות ורק בתוספתא הובאו הדברים במסכת סנהדרין. כאן הובאה משנת בכורות עם התלמוד שעליה שהוא כולל סוגיה ועובדות מהדור השלישי בעיקר, ובסוף הוזכרו בני הדור הרביעי.

לבכורות, פ"ב משנה ח

אחת בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים, אחד לו ואחד לכהן. רבי טרפון אומר הכהן בורר לו את היפה. רבי עקיבה אומר משמנים ביניהן, והשיני ירעה עד שישתאב, וחייב במתנות, רבי יוסה פוטר, **שרבי יוסה אומר כל שחליפיו ביד כהן, פוטר מן המתנות.** רבי מאיר מחייב. מת אחד מהן, רבי טרפון אומר יחלוקו, רבי עקיבה אומר המוציא מחבירו עליו הראייה. זכר ונקיבה, אין כן לכהן כלום:

²²⁰ בכורות פ"ד מ"ד

²²¹ צ"ל: כשלושה.

²²² אבות פ"ד מ"ח.

²²³ מלכים א' פכ"ב יט'

²²⁴ דניאל פ"י כא'

²²⁵ דניאל פ"י א'

²²⁶ מלכים א' פכ"ב כג' ובדבה"י ב' פי"ח כב': ועתה הנה נתן ה' רוח שקר בפי כל נביאיך אלה וה'

²²⁷ ישעיהו פמ"ד ו': כה אמר ה' מלך ישראל וגאלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים:

²²⁸ ישעיהו פמ"א ד'.

²²⁹ ההוספה שלי

ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש: דר' יוסי היא, דתנינן תמן: **"שר' יוסי או': כל שחילופיו ביד כהן פטור מן המתנות, ור' מאיר מחייב"** (בכורות פ"ב מ"ח) [אמ'] **ר' בא:** דברי ר' יוסי צריך לזכותו לכהן. **אמ' ר' יוסי:** הדא דר' בא פליגא על דריש לקיש. **דתנינן תמן:** ²³⁰ "אלא מזכה את העני בגדיש ומעשר שיבולת אחת ונותן לו" (פאה פ"ה מ"ב). **אמ' ר' בא:** דברי ר' יוסי צריך לזכותו לכהן, הוי לית היא דר' יוסי. **אמ' ר' מנא:** כל גר(ני)[מ]ה אמ' דהיא דר' יוסי. תנייא קומיאי סברי מימר, אינו מזכה את העני בכל הגדיש אלא שבולת אחת. הא תנייא אחרייא סברי מימר, מזכה את העני בכל הגדיש. והתנייא קדמייא סבר מימר, בזכה מימינו לשמאלו, ואינה זכייה. [והתנייא אחרייא סבר מימר, ²³¹ אינו מזכה מימינו לשמאלו, וזכייה היא. והתני, **ר' זעירא ר' אבהו בשם ר' יוחנן:** מחלפא שיטתיה דר' ליעזר, תמן הוא <א'> "זכה לו" (פאה פ"ד מ"ט) וכא הוא אמר הכין. בשיטת: ²³² [השיבהו בשיטת: ²³³ דאת אמר על ידי החילופין, היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא לרשותו? אלא מזכה את העני בכל הגדיש ומעשר שיבולת ונותן לו.

תיאור: ר' אבהו אומר שמשנת פאה היא לשיטת ר' יוסי. הגמרא תומכת את דבריו על ידי ציטוט המשנה מבכורות והסוגיה שעליה שמקורה הוא ללא ספק במסכת בכורות כפי שעמד על כך כבר רז"פ מפני שבמסכת פאה מובא ציטוט משנת פאה בלשון תמן תנינן ולא בלשון דתנינן. בפאה מתקיים בירור בענין אם אמנם ת"ק במשנה הוא ר' יוסי, בסוגיה זו דנים בני הדור הרביעי והחמישי, בקטע מהסוגיה של הדור השלישי, שהובא גם במסכת גיטין בסוגיה יא'. נראה לי לכן לומר שסוגיות ירושלמי אילו היו מובאות שתיהן במסכת בכורות הרי שבודאי היו משלימות האחת את השניה. ופרידלנדר העמידן זה בצד זה בבכורות המזויף שלו.

לבכורות, פ"ח מ"ב

מת הבן בתוך שלשים יום, אף על פי שנתן לכהן, יחזיר לו חמש סלעים. לאחר שלשים יום, אפעלפי שלא נתן יתן. מת ביום שלשים כיום שלפניו. רבי עקיבה אומר אם נתן, לא יטול, אם לא נתן, לא יתן.

סוגיה לה' ירושלמי קידושין פ"א ה"ד דף ס ע"ב (1150/15)

רב יהודה שאל לר' אלעזר: בכור שנטרף בתוך שלשים? **אמ' ליה:** כמה שמת ופטור מחמש סלעים שלבן.

תיאור: בסוגיה בקידושין מרוכזים שורה של שאלות ששלח רב יהודה לר' אלעזר בן פדת וזו אחת מהן המתיחסת למשנת בכורות ואין לה כל קשר למקומה בקידושין.

²³⁰ רז"פ מציין שהמקור הוא בבכורות והועתק משם דתנינן תמן, ואילו היה המקור בפאה היה צריך להיות דתנינן (מבוא הירושלמי דף לט

ע"ב)

²³¹ אינו ברור בכה"י וכנראה צ"ל מימר

²³² צ"ל 'בשיטתיה השיבוהו'

²³³ צ"ל 'בשיטתך דאת אמר'

רבי מאיר אומר באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. בן עזיי אומר האלולין מתעשרין בפני עצמן :

סוגיה מו'

ירושלמי ראש השנה פ"א ה"א דף נו ע"ד

(663/3)

ירושלמי שקלים פ"ג ה"א דף מז ע"ב (611/8)

אמ' ר' יוחנן : מפני שהן פירקי לידה. ר' אחא ר' תנחום בר חייה בשם ר' יהושע בן לוי : כדי שתהא בהמה מצוייה לעולי רגלים. אמ' ר' יודן : שלא יבוא לידי "בל תאחר". אמ' ר' יוסה : כל המשהא טיבלו עובר.

תמן תנינן : "ר' מאיר אומ' : באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. בן עזיי אומ' : האלוליים מתעשרין בפני עצמן".

אמ' ר' חונה : טעמ' דר' מאיר, עד כאן הן מתמצות לילד מן הישנות, מיכן ואילך הן מתחילות לילד מן החדשות.

ר' יוסה ביר' בון בשם רב חונה : טע' דר' אלעזר (ב)ור' שמעון, "לבשו כרים הצאן" אילו הבכירות, "ועמקים יעטפו בר" אילו האפילות, "יתרועעו אף ישירו" אילו ואילו נכנסין לדיר להתעשר.

אמ' בן עזאי : הואיל ואילו אומ' כך ואילו אומרי' כך יהו האלוליים מתעשרין בפני עצמן. הא כיצד? נולד לו חמשה באב וחמשה באלול < > וחמשה בתשרי אין מצטרפין. נולד לו חמשה באב וחמשה בתשרי < > הרי אילו מצטרפין.

ובן עזאי מכריע על דברי תלמידיו.

ר' ירמיה ר' מיישא בשם ר' שמואל בר רב

יצחק : שכן נחלקו עליה אבות העולם. מאן

אינון אבות העולם? תנא ר' יונה קומי ר'

ירמיה : ר' ישמעאל ור' עקיבה. זאת אומרת, בן

עזאי תלמיד וחבר היה לר' עקיבה. אין תימר

רביה, אית בר נש אמ' לרביה : הואיל ואילו

אומ' כך ואילו אומ' כך? ר' אבון בשם ר'

שמואל בר רב יצחק שמע לה מן הדא : אמ' לו

תמן תנינן : "ר' מאיר אומ' : באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה. בן עזאי אומ' : האלוליים מתעשרין בפני עצמן".

אמ' רב חונה : טעמיה דר' מאיר, עד כאן הן מתמצות לילד מן הישנות, מיכאן והילך הן מתחילות לילד מן החדשות.

ר' יוסה ביר' בון בשם רב חונה : טעמא דר' לעזר ור' שמעון, "לבשו כרים הצאן" אילו הבכירות, "ועמקים יעטפו בר" אילו האפילות, "יתרועעו אף ישירו" אילו ואילו נכנסין לדיר להתעשר.

אמ' בן עזאי : הואיל ואילו אומ' כך ואילו אומ' כך יהו האלוליים מתעשרין בפני עצמן. הא כיצד? נולד לו חמשה באב וחמשה באלול < > וחמשה בתשרי אין מצטרפין. נולד לו חמשה באב וחמשה בתשרי < > הרי אילו מצטרפין.

[זאת אומרת שבן עזאי חבר ותלמיד היה ל(ה)ו] לרבי עקיבא] ובן עזאי מכריע על דברי תלמידיו.

ר' ירמיה ר' מיישא בשם ר' שמואל בר רב

יצחק : שכן נחלקו עליה אבות העולם. מאן

אינון אבות העולם? תנא ר' יונה קומי ר'

ירמיה : ר' ישמעאל ור' עקיבה. זאת אומרת, בן

עזאי תלמיד וחבר היה לר' עקיבה. אין תימר

רביה, אית בר נש אמר לרביה : [הואיל ואילו

אמר כן ואילו אמר כן? ר' אבהו בשם ר' שמואל

בר רב יצחק שמע מן הדא : "אמר לו בן עזאי :

על החלוקין אנו מצטערין אלא שבאת לחלוק עלינו את השוין". זאת אומרת, בן עזאי חבר ותלמיד היה לר' עקיבא. אין תימר רביה, אית בר נש אמר [לרביה] אלא שבאתה לחלוק כול'?

בן עזאי: על חלוקין אנו מצטערין אלא שבאתה לחלוק עלינו את השוין. זאת אומרת, בן עזאי חבר ותלמיד הוה לרבי עקיבא. אין תימר רביה, אית בר נש אמר [לחברי] [לרביה] אלא שבאת לחלוק עלינו?

תיאור: הסוגיה עוסקת במשנת בכורות וורק בה מפורש שהדברים אמורים על ידי ר' מאיר, ואילו בר"ה זו סתם משנה והסוגיה מצטטת "דתנינן תמן ר' מאיר אומר" וכו' משמע שמקור הסוגיה הוא ללא ספק במסכת בכורות, אף שהמשפט "באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה" נמצא גם במסכת ר"ה. מבכורות הועתקה הסוגיה גם לר"ה וגם לשקלים, אע"פ שהפתיחה בשקלים מתיחסת למשנה שם "והן גרנות למעשר בהמה" הואיל ועיקר העיסוק במעשר בהמה הוא בבכורות גם משפט זה אפשר שהובא מבכורות.

לבכורות, פ"ט מ"ז

כל הנולדין מאחד בתשרי עד עשרים ותשעה באלול הרי אילו מיצטרפין. חמשה לפני ראש השנה וחמשה לאחר ראש השנה אינן מיצטרפין. חמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן, הרי אילו מיצטרפין. אם כן למה נאמר שלש גרנות למעשר בהמה? שעד שלא תגיע הגורן מותר למכור ולשחוט, הגיע הגורן לא ישחוט, ואם שחט פטור:

סוגיה מז'

ירושלמי ראש השנה פ"א ה"א דף נו ע"ד (663/24)

תמן תנינן: "מאחד בתשרי עד עשרים ותשעה באלול הרי אילו מצטרפין. חמשה לפני ראש השנה וחמשה (לפני) [לאחר] ראש השנה אינן מצטרפין. חמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן הרי אילו מצטרפין. אם כן למה אמרו, שלש גרנות למעשר בהמה. שעד שלא תגיע הגורן מותר למכור ולשחוט, הגיעה הגורן לא ישחוט ואם שחט פטור".

אמר ר' יוסה: זאת אומרת, מעשר בהמה לא עשו אותו לא כחנט ולא כשליש. אין תימר כחנט ניתני: כל המעוברים מעשרים ותשעה באלול. אין תימר כשליש, ניתני: כל הנולדים עד עשרים ושנים בו.

ר' שמי בשם ר' בון בר חיייה: כשליש עשו אותו. כר' שמעון, דר' שמעון אמר: מחוסר זמן נכנס

ירושלמי שקלים פ"ג ה"א דף מז ע"ב (611/31)

תמן תנינן: "כל הנולדין באחד בתשרי עד עשרים ותשעה באלול הרי אילו מצטרפין. חמשה לפני ראש השנה וחמשה לאחר ראש השנה אינן מצטרפין. חמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן הרי אילו מצטרפין".

אמר ר' יוסה: זאת אומרת, מעשר בהמה לא עשו אותו לא כחנט ולא כשליש. אין תימר כחנט, ניתני כל המעוברים מעשרים ותשעה באלול. אין תימר כשליש, ניתני כל הנולדין עד עשרים ושנים בו.

ר' שמי בשם ר' בון בר חיייה: כשליש עשו אותו. כר' שמעון, דר' שמעון אמר: מחוסר זמן נכנס

לדיר להתעשר.

קס ר' מנא עם ר' שמי, אמר ליה: את אמרת הדא מילתא? והא תנינן: "בן עזאי או' האלוליים מתעשרין בפני עצמן". לא אפי' נולד עד עשרים ותשעה באלול? אית לך מימר, בן עזאי כר' שמעון. לא כרבנן הוא, כמה דאת אמר על דרבנן, מניחן ומעשרן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני שנתן, כן את אמר על דבן עזאי, מניחן לגורן הבא והן מתעשרין ע(ס) בני אלול.

אמ' רב חונה: זאת אומרת, ימים שהבכור מחוסר זמן בהן עולין לו מתוך שנתו. אמ' ר' מנא: ר' יונה אבא שמע לה מן הדא: "כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך הזכר תקדיש ליי' אלהיך". הכיצד? משעת לידתו את מונה לו שנה.

לדיר להתעשר.

קס ר' מנא עם ר' שמי, אמ' ליה: אתה אמרת הדא מילתא? אמ' ליה: אין. אמ' ליה: והתנינן: "בן עזאי או': האלוליים מתעשרין בפני עצמן". לא אפי' נולד עד עשרים ותשעה באלול? אית לך מימר, בן עזאי כר' שמעון. לא כרבנן היא, כמה דא(מ')[ת] אמר על דרבנן, מניחן לשנה הבאה והן מתעשרין עם בני שנתן, כן את אמר על דבן עזאי, מניחן לגורן הבא והן מתעשרין עם בני אלול.

אמ' ר' חונה: זאת אומרת, ימים שהבכור מחוסר זמן בהן עולין לו מתוך שנתו. אמ' ר' מנא: ר' יונה אבא שמע לה מן הדא: "כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך הזכר" וגו'. הא כיצד? משעת לידתו את מונה לו שנה.

תיאור: הסוגיה עוסקת במעשר בהמה הנדון במשנת בכורות והיא מובאית עם המשנה, ומקורה הוא ללא ספק במסכת בכורות. בשתי המקבילות (ר"ה ושקלים) המשניות רק מזכירות את ענין מעשר הבהמה או רומזות אליו. דברי בן עזאי במשנת שקלים מובאים רק כדי להקשות.

לבכורות, פ"ה מ"ב

בית שמי אומרים לא ימנה ישראל עם כהן על הבכור. בית הלל מתירין אפילו גוי. בכור שאחזו דם אפילו מת, אין מקיזין לו את הדם, דברי רבי יהודה; וחכמים אומרים יקיז, ובלבד שלא יעשה בו מום. אם עשה בו מום, הרי זה לא ישחוט עליו. רבי שמעון אומר יקיז, אף על פי שהוא עושה בו מום:

סוגיה כה'

ירושלמי תרומות פ"ח ה"ח דף מו ע"ב (251/3)
אמ' ר' יוחנן: ר' יהושע ור' שמעון שניהן אמרו דבר אחד. אמר ר' אילא: ר' שמעון (דתרומות) [דבכורות] ור' יהושע דתרומות, לא הדין מודי לדין ולא הדין מודי לדין. אמ' ר' זעירא: מסתברא ר' שמעון מודי לר' יהושע לא מודי לר' שמעון. ר' בון בר חייה בעא קומי ר' זעירא: על דעתך דתימר, ר' שמעון יודי לר' יהושע, והתנינן: "מודין ר' ליעזר ור' יהושע ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה"²³⁴ וישרוף שתייהן כאחת? אמ' ליה: תמן טהורה היא דבר תורה, [תרומה] בעינה היא, אתה הוא שגזרתה לשורפה. בכל מקום לא נפסלה בהיסח הדעת לא כן אמר ר' יוחנן: היסח הדעת דבר תורה, חבית שנייה כר' מאיר תורה, אחיות דם כר' שמעון תורה. אמ' ליה: שהוא משמרה שלא תגע

ירושלמי פסחים פ"א ה"ז דף כח ע"ב (504/7)
אמ' ר' יוחנן: ר' שמעון ור' יושע שניהן אמרו דבר אחד. אמ' ר' אילא: ר' שמעון דבכורות ור' יושע דתרומות לא דין מודה לדין ולא דין מודה לדין. אמ' ר' זעירא: מסתברא ר' שמעון יודה לר' יושע. (והא תנינן) [אמר ר' בון בר חייה לר' זעירא: על דעתך דתימר, ר' שמעון יודה לר' יהושע, והא תנינן: אבל היאך נשרף תלויה עם הטמאה]. מודה ר' ליעזר לר' יושע ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה. וישרוף שתייהן כאחת? טהורה היא דבר תורה, אתה הוא שגזרתה עליה שריפה {טומאה}, מכל מקום לא נפסלה בהיסח הדעת. לא כן אמ' ר' יוחנן: הסיע דבר תורה, אחיות דם כר' שמעון תורה, חבית השנייה כר' מאיר תורה. אינה כן, אלא משמרה הוא שלא תגע בטהרות אחרות. התיב ר' יצחק בריה דר'

²³⁴ פסחים פ"א מ"ז.

בטהרות אחרות. התיב ר' יצחק בריה דר' חייה :

כתו! (ב) [ה]ה? הגע עצמך שהיא נתונה על גבי גחלים? אמ' ליה : לכשיתננה. אמ' ר' מנא לר' שמי : אתון אמרין : יודי ר' ליעזר לר' יהושע, ואפילו ר' יהושע לית היא ר' יהושע. אמ' ליה : תניין אינון, תמן ר' מאיר בשם ר' יהושע, ברם הכא ר' שמעון בשם ר' יהושע.

תמן תנינן "בכור שאחזו דם אפילו מת אין מקיזין לו את הדם דברי ר' יודה, וחכמ' אומ' יקיז.

ואע"פ שעשה! ²³⁵ בו מום. ואם עשה בו מום הרי זה לא ישחוט עליו. ר' שמעון או' : יקיז ואע"פ שעשה בו מום."

ר' אבהו בשם ר' לעזר : אתייה דר' יודה {כחכמ' } כרבן גמליאל, ודרבנן כר' ליעזר ודר' שמעון כר' יהושע.

ותני בשם ר' שמעון : יקיז ואע"פ שהוא מתכוין לעשות בו מום. ואתייה כר' יהושע אחרייה.

ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש : טעמי דר' יודה "לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים", לא התרתי לך דמו אלא לשפכם.

מתיב ר' אבא מרי אחוי דר' יוסי : והא פסולי מוקדשין כתי "לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים"?

אמ' ר' חייה בר אבא : להכשר את אמרת, מה מים מכשירין אף דם מכשיר.

ר' אבהו בשם ר' יוחנן : ושניהם מקרא אחד דרשו : "(כל מ)תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו".

ר' שמעון דרש : בשעה שהוא לרצון אין את רשאי ליתן בו מום, בשעה שאינו לרצון את רשאי ליתן בו מום. וחכמ' אומ' : אפילו כולו מומין אין את רשאי ליתן בו מום.

חייה כתובה : הגע עצמך שהיתה נתונה על גבי (החור)

הגחלים? אמר ליה : ²³⁶ לכשיתננה. אמ' ר' מנא לר' שמי : אתון אמרין ²³⁷ : ר' שמעון יודה לר' יושוע. אפי' ר' יושוע לית הוא ר' יושוע. אמ' ליה [ר' שמי] ²³⁸ : תניין אינון : תמן ר' מאיר בשם ר' יושוע, ברם הכא ר' שמעון בשם ר' יושוע.

תמן תנינן "הבכור שאחזו דם אפי' מת אין

מקיזין לו את הדם, דברי ר' יהודה. וחכמ' אומ' :

יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום. אם עשה בו מום

הרי זה לא ישחוט עליו. ר' שמעון או' : יקיז

אע"פ שהוא עושה בו מום"

ר' אבהו בשם ר' לעזר : אתייה דר' יודה כרבן גמליאל. ודרבנן כר' אליעזר, ודר' שמעון כר' יושוע.

תני בשם ר' שמעון : יקיז אע"פ שהוא מתכוין לעשות בו מום. ואתייה כרבי יושוע אחרייה.

אמ' ר' בון בר חייה קומי ר' זעירא : תיפטר בקדשים שהוא חייב באחריותן כר' שמעון.

ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש : טעמי דר' יודה

"לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים", לא

היתרתי לך את דמו אלא בשפיכה.

התיב ר' אבא מרי אחוה דר' יוסה : והכתי' אף בפסולי המוקדשין כן "לא תאכלנו על על הארץ תשפכנו כמים"?

אמר ר' חייה בר אדא : להכשיר איתאמרת, מה המים מכשירין אף הדם יהא מכשיר.

ר' אבהו בשם ר' יוחנן : שניהן מקרא אחד הן דורשין : "תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו".

ר' שמעון או' : בשעה שהוא לרצון אין את רשאי

ליתן בו מום, [ובשעה שאינו לרצון אתה רשאי

ליתן בו מום]. וחכמ' אומ' : אפי' כולו מומין אין

את רשאי ליתן בו מום.

²³⁵ צ"ל "ובלבד שלא יעשה" כמו במשנה ובמקבילה.

²³⁶ ר' יצחק הוא בן הדור החמישי וכל אלו שדנו לפני כן הם תלמידי ר' יוחנן בני הדור השלישי, ונראה מההמשך שהוא מקשה לר' שמי שהוא בן הדור הרביעי, וגם ר' מנא מקשה לפניו בהמשך.

²³⁷ אתון = כנראה הכוונה לביהמ"ד של קיסרי לשם עבר ר' זעירא שאמר למעלה 'ר' שמעון יודה לר' יהושע'.

²³⁸ ההוספה שלי

תיאור: הסוגיה מקורה במסכת תרומות ובמסכת בכורות והדיון בה הוא בדברי ר' יוחנן ובהסתייגותו של ר' אילא, והיא הובאה למסכת פסחים לשם בחינת שורש המחלוקת שבין ר' אליעזר ור' לגבי השאלה אם מותר לשרוף ספק תרומה טמאה יחד עם תרומה טמאה או לא.

לבכורות, פ"ב מ"ד

המקבל צאן ברזל מן הגוי ולדות פטורין, וולדי ולדות חייבין. העמידו ולדות תחת אימותיהן, (ולדי) ולדות פטורין, וולדי (ולדי) ולדות חייבין. רבן שמעון בן גמליאל אומר אפילו עד עשרה דורות פטורין שאחריותן לנוכרי:

סוגיה י'

ירושלמי בבא מציעא פ"ה ה"ו דף י ע"ג (1228/38)

"אין מקבלין צאן ברזל מיש' מפני שהוא ריבית, אבל **מקבלין צאן ברזל מן הגויים**". אי-זהו צאן ברזל? היו לפניו מאה צאן, אמ' לו: הרי הן עשויות עליו בק' שלזהב וולדן וחלבן וגזיתן שלך ואם מתו את חייב באחריותן ואת מעלה לי סלע שלכל אחת ואחת משלך באחרונה, אסור.
ר' ירמיה בעי: תמן **[בבכורות]** את מר צאן ברזל לראשון, וכא **[בב"מ]** את מר, לשיני?
אמ' ר' יוסי: תמן שעיקרן לראשון וולדן לראשון, ברם הכא עיקרן לשיני וולדן לשיני.

תיאור: הסוגיה עוסקת בבירור המושג "צאן ברזל" המשותף לשתי המשניות, ועוסקת בהבדל ביחס לצאן ברזל בין משנתנו בבכורות לבין המשנה בבבא מציעא.

לבכורות, פ"ח משנה טז

הבכור נוטל פי שנים בניכסי האב, ואינו נוטל פי שנים בניכסי האם, ואינו נוטל פי שנים בשבח, ולא בראוי כבמחוזק, ולא האשה בכתובתה, ולא [הבנות] במזונותיהן, ולא היבם. וכלם אין נוטלין בשבח ולא בראוי כבמחוזק:

סוגיה מא' ירושלמי בבא בתרא פ"ח ה"ד דף טז ע"א (1254/8)

כת' "בכל אשר ימצא לו" וגו', כיצד יורש כראוי כבמחוזק? { כיצד } מת אביו בחיי [אביו] אביו נוטל פי שנים מניכסי אביו ואין נוטל פי שנים מניכסי אבי אביו. ואם היה אביו בכור כשם שנטל מניכסי אביו כך נוטל מניכסי אבי אביו. **ריש לקיש בשם אבא <כהן>**²³⁹ **בר'דליה**: נאמ' "משפט" לעניין כפילה (ע"ב) ונאמ' "משפט" לעניין פשוטה, מה לעניין פשוטה את רואה את הבן כילו קיים ליטול פשיטות אביו, אף לעניין כפילה אתה רואה את הבן כילו קיים ליטול כפילת אביו.

תיאור: לסוגיה זיקה למשנתנו במידה רבה מזיקתה למשנת בבא בתרא פ"ח מ"ד:
"אחד הבן ואחד הבת בנחלה אלא שהבן נוטל פי שנים מניכסי האב ואינו נוטל פי שנים מניכסי האם והבנות נזונות מניכסי האב ואינן נזונות מניכסי האם".

לבכורות, פ"ט מ"ג

²³⁹ נוסף ע"פ כ"י אסקוריאל.

הלוקח ושניתן לו מתנה, פטור ממעשר בהמה. **האחים השותפין שחייבים בקולבון פטורין ממעשר בהמה, שחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקולבון.** קנו מתפיסת הבית חייבין, אם לאיו פטורין. חלקו וחזרו ונשתתפו חייבין בקולבון ופטורין ממעשר בהמה:

סוגיה מד' ירושלמי שקלים פ"א ה"ז דף מו ע"ב (606/36)

"השוקל על ידי עני" כול'. אמר ר' לעזר: והן שחלקו גדיים כנגד תיישים ותיישים כנגד גדיים, אבל אם חלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים הוא חלקו משעה הראשונה. אמר ר' יוחנן: ואפי' חלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים כנגד תיישים כלקוחות הן. כהיא דתנינן תמן: "הלוקח ושניתן לו מתנה פטור ממעשר בהמה. האחין והשותפין שחייבין בקולבון ופטורין במעשר בהמה", בשחלקו וחזרו ונשתתפו. "שחייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקולבון", בשלא חלקו.

ר' חזקיה אמר: ר' ירמיה בעי: ולמה לינ' נן אמרין: פעמים שחייבין בזה ובזה ופעם' שהן פטורין מזה ומזה?

היך עבידא? חלקו את הנכסים ואחר כך חלקו את הבהמה, חייבין בזה ובזה. חלקו את הבהמה ואחר כך חלקו את הנכסים, פטורין מזה ומזה.

אמר ר' מנא: הדא דאת אמר, בשלא היתה הבהמה רוב, אבל אם היתה הבהמה רוב הן הן עיקר נכסיו. ר' אבון אמר: ר' שמי בעי: מפני שעשיתן [כאדם] אחד אצל מעשר בהמה את פוטרו מן הקולבון. {אמר ליה: לא} <אלא> שנייה היא שהוא נותן סלע אחת שלימה. מעתה אפי' חלקו וחזרו ונשתתפו חייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקולבון, ותנינן: "חייבין בקולבון ופטורין ממעשר בהמה". ר' בא בשם אבא בר רב הונא: היא שני אחין שירשו את אביהן היא שני (א) גיסין שירשו את חמיהן. לאיכא היו הקולבונות נופלין? ר' מאיר או': לשקלים. ר' לעזר או': לנדבה. ר' שמעון השזורי או': ריקועי זהב וציפוי לבית קודש הקדשים. בן עזאי אומ' שולחנין היו נוטלין אותן בשכרן. ויש אומ' להוצאת דרכים.

תיאור: סוגית בכורות מהדור השלישי עד החמישי מובאית במסכת שקלים, מפני שקטע המשנה זהה בשתי המסכתות. הסוגיה כוללת הבאה בבבלי מהדור השני.

משנה שקלים פ"א מ"ז:

"השוקל על ידי עני ועל ידי שכנו ועל ידי בן עירו פטור ואם הלזם חייב האחין והשותפין שחייבין בקולבון פטורין ממעשר בהמה וכשחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקולבון וכמה הוא קולבון מעה כסף דברי רבי מאיר וחכמים אומרים חצי".

לבכורות, פ"ט מ"ט

יצאו שנים כאחת, מונה אותן שנים. [מנאן] (מנין) אחד, תשיעי ועשירי מקולקלין. יצאו תשיעי ועשירי כאחת, תשיעי ועשירי מקולקלין. **קרא לתשיעי עשירי, ולעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי, שלשתן מקודשין. התשיעי נאכל במומו, ועשירי מעשר, ואחד עשר קרב שלמים, ועושה תמורה, דברי רבי מאיר.** אמר רבי יהודה: וכי יש תמורה עושה תמורה? אמרו משם רבי מאיר: אילו היה תמורה לא היה קרב.

סוגיה מח' ירושלמי נזיר פ"ה ה"ג דף נד ע"א (1113/45)

תמן תנינן: **"קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, שלשתן מקודשין. התשיעי נאכל במומו והעשירי מעשר ואחד עשר קרב שלמים".** "יהיה קודש" מלמד שהקדושה חלה על התשיעי ועל אחד

עשר. יכול יקרבו שניהן? ת"ל "בקר". "בקר" לרבות אחד עשר, "בן בקר" להוציא את התשיעי. מה ראית לרבות אחד עשר ולהוציא תשיעי? אחר שריבה הכת' מיעט, שתימצא או': אימתי הקודש עושה תמורה לפניו או לאחריו? הוי או', לאחריו. מרבה אני אחד עשר שהוא אחר הקדושה, ומוציא אני את התשיעי שהוא לפני הקדושה. עד כדון כסבור בו שהוא עשירי וקרוי עשירי. [היה יודע בו שהוא תשיעי וקריין עשירי?]**חברייא** אמרין: קדש. ר' יודן אמ': לא קדש. מתנית' מסייעא לחברייא: "אמרו בית הלל לבית שמי: אין אתם מודין" "שתצא ותרע בעדר? אמרו להן בית {בית} שמי: אי אתם מודין במי שטעה וקרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שהוא מקודש"? ואינן מקבלין מינהון. דלא כן יתיבונן, מה אתם משיבין אותנו מן דבר שהיה קדוש שלא בטעות על דבר שהוא קדוש בין בטעות בין שלא בטעות. כיי דמר ר' **אמי**: עשירי הו' בתשובה. או ייבא כיי דמר ר' **נסא**: כאינש דאית ליה תרין טעמין ומתיב חד מנהון.

תיאור: סוגיה מהדור השלישי והרביעי שהובאה יחד עם המשנה שיש לה מקבילה במסכת נזיר בשינוי קל בנוסח "שהוא מקודש" במקום "שלשתן מקודשין".

לבכורות, פ"א מ"ז

המפריש פידיון פטר חמור ומת, ר' אליעזר אומר חייבין באחריותו, כחמש סלעים שלבן. וחכמים אומרים אין חייבין באחריותו, כפידיון מעשר שני.

סוגיה ג' ירושלמי תרומות פ"ו ה"א דף מד ע"ב (239/35)

"הפריש פדיון פטר חמור ומת ר' אליעזר אומר חייבין באחריותו כחמש סלעים של בן וחכמים אומרים אין חייבין באחריותו אלא בפדיון מעשר שני". מודי ר' ליעזר בפטרי חמורות שנפלו לו מבית אבי אמו כהן, מכיון שהפרישו, קדשו. אב²⁴⁰! תרומת חבר משלם לחבר, [תרומת] (ל) עם הארץ משלם לעם הארץ. ולא נמצא מוסר טהרותיו לעם הארץ? כיצד הוא עושה, נותן שתיהן לכהן חבר ונוטל דמי אחת מהן ונותן לכהן עם הארץ. ר' **בון בר חייה** אמ' קומי **רבי שמעון בן לקיש**: אתיא כמאן דאמ': הפרשתו מקדשתו; ברם כמאן דאמ': מתנתו מקדשתו, בלא כן אינו צריך זכייה. אמ' להן [רשב"ל]²⁴¹: במזכה על ידי אחר. {הלכה ב'²⁴² לא הספיקה לשלם עד שנתגרשה, איתא חמי: אלו היה לה כמה מעשרות, שמ(ה)[א] אינן שלה? תמן מעשרות מסויימין, ברם הכא תרומה אינה מסויימת. מה דמי לה? פיטרי חמורות.

תיאור: משנתנו הובאה כסיוע לרשב"ל בסוגית תרומות, הסובר כר' אלעזר ב"ר שמעון שהפרשתו מקדשתו.

לבכורות, פ"ח מ"ד

חמש סלעים שלבן, במנא צורי. שלשים שלעבד, וחמשים שלאונס ושלמפתה, ומאה שלמוציא שם רע, וכולם בשקל הקדש במנא צורי, וכולם נפדים בכסף ובשווה כסף, חוץ מן השקלים:

סוגיה לט'

²⁴⁰ בנוסח הדפוס: אכל

²⁴¹ ההוספה שלי. והגיה בעל 'פני משה' במקום להן לו.

²⁴² במסכת תרומות ההמשך ש"ך למשנה הבאה אבל לענין בכורות נראה לי כי נכון לצרף את ההמשך לסוגיתנו.

ירושלמי קידושין פ"א ה"ג דף נט ע"ד (1147/10)

ר' יסא בשם ר' מנא ר' תנחום ר' אבהו בשם ר' יוחנן: אין קרקע נקנה בפחות משה פרוטה. מה טעמא? "שדות בכסף יקנו". ופליג על ההיא דאמ' **ר' חנינה:** כל שקלים שכת' בתורה סלעים ובנביאים ליט' ובכתובים קינטירין. אמ' **ר' יודה בר פזי:** חוץ משקלי עפרון דהויין קינטירין. מה טעמא? "בכסף מלא יתננה לי". ולא דמייא, תמן כת' "כסף" והכא כת' "שקלים". התיבון, הרי האונס הרי אין כת' בו אלא "כסף" ואת אמר שקלים.

ירושלמי קידושין פ"א ה"ה דף ס ע"ג

(1151/39)

ר' יסא בשם ר' מנא בר תנחום ר' אבהו בשם ר' יוחנן: אין קרקע נקנה בפחות משה פרוטה. מה טע'?"שדות בכסף יקנו". ופליג על ההיא דאמ' **ר' חנינה:** כל שקלים שכת' בתורה סלעים, ובנביאים ליטירין, ובכתובים קינטירין, חוץ משיקלי עפרון. מה טע'?"בכסף מלא יתננה לי". ולא דמייא, תמן כת' "כסף" והכא כת' "שקלים". התיבון, הרי אונס, הרי אין כת' בו אלא "כסף" ואת אמר שקלים.

תיאור: דברי ר' חנינה נאמרו ככל הנראה על משנתנו והובאו למסכת קידושין כדי להציג דעה שונה מזו שהוצגה שם בשם ר' יוחנן.

לבכורות, פ"א מ"א

הלוקח עובר חמורו שלנכרי, והמוכר לו, אפעלפי שאינו רשיי, והמשתתף לו, והמקבל ממנו, והנותן לו בקבלה, פטור מן הבכורה. שנאמר "בישראל" אבל לא באחרים. הכהנים והלויים פטורים מקל וחומר, אם פטורו של ישראל במדבר דין הוא שיפטור לעצמן²⁴³.

סוגיה ב'

ירושלמי פסחים פ"ד ה"ג דף לא ע"א (518/49)

תמן תנינן: "הלוקח עובר חמורו שלנכרי, המוכר לו אע"פ שאינו רשאי, המשתתף לו, והמקבל ממנו, והנותן לו בקבלה, פטור מן הבכורה."
ר' חגיג בעא קומי ר' יוסי: לית הדא אמרה שאסור להמציא להן עבד'ים? אמ' ליה: כבר קדמך ר' אבון, דמר ר' אבון בשם רבנין דתמן: זאת אומרת שאסור להמציא להן זרע.

ירושלמי עבודה זרה פ"א ה"ו דף מ ע"א

(1380/36)

תמן תנינן: "הלוקח עובר חמורו שלנכרי והמוכר לו אע"פ שאינו רשאי, המשתתף לו והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה."
ר' חגיג בעא קומי ר' יוסי: לית הדא אמרה שאסור להמציא להן עוברין? אמ' ליה: כבר קדמך רב אבין בשם רבנין דתמן: זאת אומרת שאסור להמציא להן עוברין.

תיאור: הסוגיה מתיחסת למשנת עבודה זרה, שם אמר רב אבין שאסור למכור לגוי עוברים של סוס. משם הועתקה לפסחים, אך כסיוע הובאה המשנה מבכורות ועליה שאלת ר' חגיג לר' יוסי ותשובתו היא ציטוט מדברי רב אבין בעבודה זרה.

²⁴³ בכ"י פרמה: את של עצמן

לבכורות, פ"ב מ"ד

המקבל צאן ברזל מן הגוי ולדות פטורין, וולדי ולדות חייבין. העמידו ולדות תחת אימותיהן, (ולדי) ולדות פטורין, וולדי (ולדי) ולדות חייבין. רבן שמעון בן גמליאל אומר אפילו עד עשרה דורות פטורין שאחריותן לנוכרי:

סוגיה י'

ירושלמי יבמות פ"ז ה"א דף ח ע"א (861/34)

ר' חיייה בר אדא בעא קומי ר' מנא: מהו עבדי מלוג? אמ' ליה: כמה דאת אמר, מליג מליג. תמן תנינן: **"המקבל צאן ברזל מן הגוי הוולדות פטורין וולדי ולדות חייבין"** (בכורות פ"ב מ"ד) ר' ירמיה בעי: תמן **(בכורות)** את אמר, הוולדות לראשון, והכא **(ביבמות)** את אמר, הוולדות לשני?

אמר ר' יוסה: תמן על ידי שעיקרו לראשון הוולדות לראשון, ברם הכא על ידי שעיקרו לשני הוולדות לשני.

תיאור: ביבמות מצוטטת המשנה בבכורות והסוגיה שעליה המצביעה על הסתירה בין עמדת המשנה בבכורות לבין עמדת המשנה ביבמות.

לבכורות, פ"ב משנה ח

אחת בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים, אחד לו ואחד לכהן. רבי טרפון אומר הכהן בורר לו את היפה. רבי עקיבה אומר משמנים ביניהן, והשיני ירעה עד שישתאב, וחייב במתנות, רבי יוסה פוטר, **שרבי יוסה אומר כל שחליפיו ביד כהן, פוטר מן המתנות. רבי מאיר מחייב.** מת אחד מהן, רבי טרפון אומר יחלוקו, רבי עקיבה אומר המוציא מחבירו עליו הראייה. זכר ונקיבה, אין כן לכהן כלום:

סוגיה יא'

ירושלמי גיטין פ"ג ה"ז דף מה ע"א (1064/35)

"המלוה מעות את הכהן ואת הלוי [ו]את העני להיות מפריש עליהן מחלקן, מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין, ואינו חושש שמא מת כהן או לוי או שמא העשיר העני. מתו צריך ליטול רשות מן היורשים. ואם הילווין בפני בית דין אינו צריך ליטול רשות". (גיטין פ"ג מ"ז כ"י קויפמן)
ר' אבהו בשם ריש לקיש: דר' יוסי היא, דתנינן תמן: **"ר' יוסי או' כל שיש חליפין ביד כהן פטור מן המתנות, ור' מאיר מחייב"** (בכורות פ"ב מ"ח). כלום אמ' ר' יוסי לא בקיים, ברם הכא עד כדון בעי מיזרע. **ר' אבהו בשם ר' יוחנן** במכרי כהונה ולויה היא מתנית'. והא תנינן עני? [ויש] מכר לעני? אתא עובדא קומי ר' אימי, כהן לוי שהיה חייב ליש' מעות ואמ' לו: הפרש עליהם מחלקי. אמ' ליה [ר' אימי]²⁴⁴: ולא תנינן אלא, "המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקו" (גיטין פ"ג מ"ז)? כשהלוהו על מנת כן, הא לא הלוהו על מנת כן לא. **ר' זעירא אמ' אפי' לא הלוהו על מנת כן.** [חיליה] דר' זעירא מן הדא: וכן בן לוי שהיה חייב ליש' מעות. אמ' להן:

²⁴⁴ ההוספה שלי

הפרש עליהן מחלקי. ולא יהא גובה ומפריש, שאין לוי עושה לוי. שלא אמ' אלא, לא יהא מפריש, הא משלו מפריש.

לית כאן אינו חושש, אבל חושש הוא שלא יעשיר העני. ותני כן: המלוה מעות את העני ואת העשיר אין מפרישין עליהן, שאין מפרישין על האבוד.

תיאור: ר' אבהו מעמיד הן את משנת גיטין בשיטת ר' יוסי שבמשנת בכורות, והגמרא מביאה את משנתנו וסוגיה שעליה שהיא שונה מהסוגיה שצוטטה במסכת פאה (בסוגיה יא). הסוגיה בגיטין היא כולה בדור השלישי והיא מוקדמת בזמן לסוגית בכורות שהורחבה והועתקה למסכת פאה. נראה לי לכן לומר שסוגיות ירושלמי אילו היו מובאות שתיהן במסכת בכורות הרי שבודאי היו משלימות האחת את השניה. ופרידלנדר העמידן זה בצד זה בבכורות המזויף שלו.

לבכורות, פ"ג מ"ד

רבי יוסה בן משולם אומר השוחט את הבכור, עושה מקום לקופיס מכן ומכן, ותולש השיער, ובלבד שלא יזיזנו ממקומו. וכן התולש.²⁴⁵ את השיער לראות את מקום המום:

סוגיה יג' ירושלמי שבת פ"ז ה"ב דף י ע"ב (411/6)

תמן תנינן: "השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ מיכן ומיכן ותולש את השיער, ובלבד שלא יזיזנו ממקומו. וכן התולש את השיער לראות מקום מום." ר' אילא בשם ר' שמעון בן לקיש: התולש מן הקדשים פטור. אמ' ר' יעקב בר אחא: ריש לקיש כדעתיה. דאיתפלגון: התולש בקדשים, ר' יוחנן אמ': חייב, ר' שמעון בן לקיש אמ': פטור. ר' ירמיה בעי: מחלפה שיטתיה דר' שמעון בן לקיש. דאיתפלגון: התולש כנף בעוף, המורטה והקוטמה, חייב משום שלש. אמ' ר' יוסי ביר' בון: ולא פליגין. התולש חייב משום גוזז, המורטה חייב משם מוחק, הקוטמה חייב משם מכה בפטיש. ולא דמייא, עוף שאין לו גיזה, תלישתה היא גיזתה, ברם הכא אינו חייב עד שיגוז. תדע לך שהוא כן, דתני: תלש מן המיתה חייב, תלישתה זו היא גיזתה.

תיאור: המובאה למסכת שבת היא המשנה מבכורות והסוגיה שעליה שעניינה בנושא הבכור, ועניין שבת הוא עניין משני בה.

לבכורות, פ"ד מ"ד

דן את הדין, זיכה את החייב, חייב את הזכיי, טימא את הטהור, טיהר את הטמא, מה שעשה עשוי, וישלם מביתו. אם היה מומחה בבית דין פטור מלשלם.

סוגיה יז' ירושלמי גיטין פ"ה ה"ה דף מז ע"א (1075/31)

רבי יודן לא נחת לבית וועדא קם עם רבי מנא אמ' ליה מה חדתין יימרון א"ל כן א"ר יוסי המטמא אינו כעושה מעשה מן הדא תרומה וניטמאת אמר ליה תיפתר שניטמאת מאיליה ולית שמע מינה כלום דהיא מתניתא "דן את הדין, זיכה את החייב וחייב את הזכאי, טימא את הטהור טיהר את הטמא". דמר רב

²⁴⁵ בכ"י פרמה: "תולש"

ירמיה²⁴⁶ בשם רב: במגיעו לידו. ושמואל אמ': במגיעו לידו.

תיאור: הסוגיה בגיטין עוסקת בדברי המשנה שם "המטמא... בשוגג פטור במזיד חייב". ובמקבילה בבבא קמא בדברי המשנה "תרומה ונטמאת ... אומר לו הרי שלך לפניך" בגמרא מספר ר' מנא לר' יודן שבבית המדרש הסבירו את טעם המשנה בשיטת ר' יוסי הסובר שהמטמא אינו עושה מעשה ממשי ולכן פטור ולכן אומר לו הרי שלך לפניך. אומרת הגמרא בגיטין שאין זה חידוש שהרי במשנתנו בבכורות נאמר "טימא את הטהור ... מה שעשה עשוי" ואגב הבאת משנתנו בבכורות מובאת כל הסוגיה שעליה, כדרכו של הירושלמי.

הסוגיה היא מדור ראשון ושני בבבל והמשכה בדור השני בא"י, והקשו עליה בדור השלישי ובדור הרביעי.

לבכורות, פ"ד מ"ז

הנוטל שכרו לדין, דיניו בטילים. להעיד עידותו בטלה, להזות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מיקלה. אם היה כהן מטמאהו מתרומתו, ומאכילו ומשקו וסכו, ואם היה זקן מרכיבו על החמור, ונותן לו שכרו כפועל:

סוגיה יח' ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א דף יח ע"ב (1264/15)

תמן תנינן: "הנוטל שכרו לדין דיניו בטילין". כיני מתניתין, החשוד ליטול שכרו ודן. חד בר נש אזל מידון קומי רב הונא, אמ' ליה: אייתי לי בר נש דיסוק תחותי לדיקלא. רב הונא הוה רעי תורין והוה ידע שהדו לחד בר נש, אמ' ליה: איתא שהד עלי. אמ' ליה: הב לי אגרי. ותני כן: נותנין לדיין שכר בטילו ולעד שכר עדותו. חד בר נש סאב לחד כהן, אתא עובדא קומי ר' יצחק ואוכליה חולין. סברין מימר שיוצאין לו דמי תרומה מתוכם.

תיאור: סוגיה מהדור השלישי הפותחת בעובדות מבבל מהדור השני. עניינה במשנתנו בבכורות ונידונה בסנהדרין בהמשך לסוגיה הקודמת שם שהובאה כאן לעיל. (ראינו לא אחת בירושלמי מידע מפורט על הדור הראשון והשני בבבל, לעתים יותר משיש בבבלי לגבי אותם דברים.)

לבכורות, פ"ה מ"ד

היה בכור רודפו ובעטו ועשה בו מום, הרי זה ישחוט עליו. כל המומין הראויין לבא בידי אדם, רועין ישראל נאמנין, רועין הכהנים אינן נאמנים. רבן שמעון בן גמליאל אומר נאמן הוא על שלחברו, ואינו נאמן על שלעצמו. רבי מאיר אומר החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו:

סוגיה כו' ירושלמי דמאי פ"ד ה"ו דף כד ע"ב (130/49)

ועד אחד נאמן. אמ' ר' יוחנן קל היקלו באכסנאי מפני חיי נפש. תני, נכנס לעיר ואינו מכיר אדם או שהיה עומד בגורן ואינו מכיר אדם שם, הרי זה נשאל בין לחבר בין לעם הארץ, דברי רבן שמע' בן גמליאל. ר'

²⁴⁶ הכוונה לר' ירמיה בר אבא.

או': אין נשאלין על התרומה אלא לחבר בלבד. אתיא דר' כר' מאיר ודרבן שמעון בן גמליאל בשיטתיה.
דתנינן תמן: "כל המומין הראוין לבוא בידי אדם רועין ישראל נאמנין רועין כהנים אינן נאמנין. רבן
שמעון בן גמליאל או': נאמן הוא על שלחבירו ואינו נאמן על שלעצמו. ר' מאיר או': החשוד על הדבר לא
דנו ולא מעידו".

אמ' ר' יונה: מה פליגין, ליקח, אבל לחלק אוף רבן שמע' בן גמליאל מודה. מה בין לחלק מה בין ליקח?
קול יוצא לחילוק.

**תיאור: התלמוד במסכת דמאי מביא את המשנה מבכורות ואת הסוגיה שעליה – סוגיה קצרה
מהדור הרביעי.**

לבכורות, פ"ט מ"ג

הלוקח ושניתן לו מתנה, פטור ממעשר בהמה. **האחים השותפין שחייבים בקולבון פטורין ממעשר בהמה,**
שחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקולבון. קנו מתפיסת הבית חייבין, אם לאיו פטורין. חלקו וחזרו
ונשתתפו חייבין בקולבון ופטורין ממעשר בהמה:

סוגיה מה' ירושלמי קידושין פ"א ה"ו דף ס ע"ד (1153/38)

דתנינן תמן: "האחין השותפין שחייבין בקולבון פטורין ממעשר בהמה, ושחייבין במעשר בהמה פטורין
מן הקולבון."

אמ' ר' לעזר: והן שחלקו גדיים כנגד תיישים ותיישים כנגד גדיים, אבל אם חלקו גדיים כנגד גדיים
ותיישים כנגד תיישים הוא חלקו משעה ראשונה. אמ' ר' יוחנן: ואפי' חלקו גדיים כנגד גדיים ותיישים
כנגד תיישים כלקוחות הן.

דתנינן תמן: "הלוקח והניתן לו מתנה פטור ממעשר בהמה, האחין השותפין שחייבין בקולבון פטורין
ממעשר בהמה" בשחלקו וחזרו ונשתתפו. "כשחייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקולבון" בשלא חלקו. ר'
בא בשם רב יהודה בשם שמואל: לזה פרה ולזה חמור, החליפו את שלזה לזה ואת שלזה לזה, משך בעל
החמור את הפרה ובא בעל (החמור) [הפרה] למשוך את החמור ונמצא שמתה (הפרה) [החמור], בעל החמור
צריך להביא ראייה שהיתה חמורו קיימת בשעה שמשך את הפרה, שכל המוציא מחבירו עליו הראייה חוץ
מן החליפין. ומאן דלא סבר דא מילתא לא סבר בנזיקין כלום. אמ' ר' זעירא: ואנא לינ'נא סבר לה. אמ' ר'
בא לרבי זעירא: מתנית' פליגא על שמואל: "היו בה מומין ועודה בבית אביה, האב צריך להביא ראייה".
לא הבעל צריך להביא ראייה להוציא קידושין מרשות האב.

**תיאור: הסוגיה בקידושין חופפת בחלקה את סוגיה מד' [49] ממסכת שקלים והיא המשך לה וכוללת
שתי סוגיות מבכורות הנוגעות למשנתנו. האחת מחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר בדור השני, והשניה דיון בין
ר' אבא ור' זעירא בדור השלישי.**

לבכורות, פ"א מ"א

הלוקח עובר חמורו שלנוכרי, והמוכר לו, אפעלפי שאינו רשיי, והמשתתף לו, והמקבל ממנו, והנותן לו בקבלה, פטור מן הבכורה. שנאמר "בישראל" אבל לא באחרים. הכהנים והלויים פטורים מקל וחומר, אם פטרו שלישאל במדבר דין הוא שיפטרו לעצמן²⁴⁷:

סוגיה א'

ירושלמי פסחים פ"ד ה"ג דף ל ע"ד (518/34)

חד בר נש זבין גמלא לחד ארמאי, אתא עובדא קומי ר' שמעון בן לקיש וקנסיה בכיפלה בגין דייחזר ליה גמלא. אמ' ר' יוסה ביר' בון: לסרסור קנס[ן] והוון צווחין ליה: ברא דמסרסר לארמאה. מה: ר' שמעון בן לקיש כר' יודה? דתני בשם ר' יודה: "הלוקח בהמה מן הגוי וילדה בכור, מעלה עמו בשוה ונותן חצי דמים לכהן. נתנה לו בקבלה, מעלה עמו אפי' עשר דמים בשוה ונותן כל הדמים (לא ע"א) לכהן. וחכמי אומי: הואיל ואצבע הגוי באמצע נפטרה מן הבכורה."²⁴⁸ רבי שמעון בן לקיש כר' יודה, ורבה מן דר' יודה. מה [דאמר] ר' יודה משום הילכות בכורה, מה דאמי' ר' שמעון בן לקיש משום הילכות בהמה גסה.

ירושלמי עבודה זרה פ"א ה"ו דף לט ע"ד

(1380/20)

חד בר נש זבין גמליה לארמאי, אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה בדיפלא בגין דיחזר ליה גמלא. אמ' ר' יוסי ביר' בון: לסרסור קנס והוון צווחין ליה: ברא דמסרסר לארמאי. ר' שמעון בן לקיש כר' יודה. דתני בשם ר' יודה: "הלוקח בהמה מן הגוי וילדה בכור מעלה עמו בשויו ונותן חצי דמים לכהן. נתנה לו בקבלה מעלה עמו עד כמה דמים בשויו ונותן כל הדמים לכהן. וחכמי אומי: הואיל ואצבע הגוי באמצע נפטרה מן הבכורה." ... [רובה] דר' שמעון בן לקיש מדר' יודה. מה דמר ר' יודה משום הילכות בכורה, ומה דמר ר' שמעון בן לקיש להילכות בהמה גסה.

תיאור: הסוגיה מתייחסת למשנת בכורות הואיל וכל ענין הקנס אינו אלא בבכורות, והועתקה לעבודה זרה ולפסחים. גם הברייתא המובאת בתוך הסוגיה היא הרחבה של הפיסקה במשנתנו "והמוכר לו (לגוי) – י.ה.) אע"פ שאינו רשאי". אף שכאן הובאה הברייתא ולא משנתנו הרי זו תוספתא ממסכת בכורות ועניינה גם הוא במסכתנו.

לבכורות, פ"ב מ"א

הלוקח עובר פרתו של נכרי והמוכר לו אפעלפי שאינו רשיי, והמשתתף לו והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה, פטור מן הבכורה שנאמר "בישראל" אבל לא באחרים. הכהנים והלויים חייבים לא ניפטרו מבכור בהמה טהורה. לא ניפטרו אלא מפידיון הבן ומפטר חמור:

סוגיה ט'

ירושלמי פסחים פ"ד ה"ג דף ל ע"ד (518/37)

דתני בשם ר' יודה: הלוקח בהמה מן הגוי

ירושלמי עבודה זרה פ"א ה"ו דף מ ע"א

(1380/24)

דתני בשם ר' יודה: הלוקח בהמה מן הגוי

²⁴⁷ בכ"י פרמה: את של עצמן
²⁴⁸ תוספתא בכורות פ"ב ה"א

וילדה בכור מעלה עמו בשווי ונותן חצי דמים לכהן. נתנה לו בקבלה מעלה עמו עד כמה דמים בשווי ונותן כל הדמים לכהן. וחכמי אומי: הואיל ואצבע הגוי באמצע נפטר מן הבכורה. ... [רובה] דרי שמעון בן לקיש מדרי יודה. מה דמר ר' יודה משום הילכות בכורה, ומה דמר ר' שמעון בן לקיש להילכות בהמה גסה.

וילדה בכור, מעלה עמו בשוה ונותן חצי דמים לכהן. נתנה לו בקבלה, מעלה עמו אפי' עשר דמים בשווה ונותן כל הדמים לכהן. וחכמי אומי: הואיל ואצבע הגוי באמצע נפטר מן הבכורה. ר' שמעון בן לקיש כר' יודה, ורבה מן דרי יודה. מה [דאמר] ר' יודה משום הילכות בכורה, מה דאמר ר' שמעון בן לקיש משום הילכות בהמה גסה.

תיאור: סוגיה זו מקומה העיקרי הוא במשנתנו והובאה בפסחים ובעבודה זרה רק כסיוע.

לבכורות, פ"ו מ"ח

נשבר עצם ידו ועצם רגלו, אף על פי שאינו ניכר. מומין אלו מנה איילה ביבנה, והודו לו חכמים²⁴⁹. ועוד שלשה הוסיף, אמרו לו לא שמענו את אלו. את²⁵⁰ **שגלגל עינו עגול כשלאדם**, פיו דומה לשלחזיר שניטל רוב המדבר שללשונו. ובית דין שאחריהם אמרו הרי אילו מומין:

סוגיה כח' ירושלמי נדה פ"ג ה"ב דף נ ע"ג (1443/4)

והתנינן: "**שגלגל עינו (שלאדם) עגול כשלאדם**" הוי מום הוא. אמר ר' יוסי: מה תנינן: סוקרין, מה תנינן: מהלכין. מאי כדון? גלגלי אדם עגולין וגלגלי בהמה ארוכין. אמר ר' יוסי ביר' בון: באדם לבן רבה על השחור ובבהמה שחור רבה על הלבן.

תיאור: התלמוד במסכת נדה מצטט את המשנה מבכורות ואת התלמוד שעליה שהוא מהדור הרביעי והחמישי, כדי להקשות.

לבכורות, פ"ח מ"ג

מי שלא היו לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה, ילדה עודה שפחה ונשתחררה, עודה נכרית ונתגיירה, **משבאת לישראל וילדה, בכור לנחלה ואינו בכור לכהן**. רבי יוסה הגלילי אומר בכור לנחלה ולכהן שנאמר (שמות י"ג) "פטר רחם מבני ישראל" עד שיפטרו רחם מישראל.

סוגיה לג' ירושלמי יבמות פרק ב' ה"ה דף ג ע"ד (839/6)

"מי שיש לו בן מכל מקום" כולי. ר' אבין בעי: "ובנו לכל דבר" אפילו לפרייה ורבייה. [ולא] (ול) שנייה בן גוי שבא על בת ישי' וילדה, בן ישראל שבא על גויה וילדה. "**מש {וס} - בת <ל'יש' וילדה, בכור לנחלה ואינו בכור לכהן**".²⁵¹ גוי שבא על גויה וילדה, ר' יוחנן אמר: גוים יש להם יחסים, ר' שמעון בן לקיש אמר: גוים אין להן יחסין. והא כת': "בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו" (ע.י.) ידי שכיבד זקיננו זכה להת[ח]ס. והא כת': "וישלח

²⁴⁹ בכ"י קאופמן "חכמיו"

²⁵⁰ בכ"י קאופמן "אלא"

²⁵¹ בכורות פ"ח מ"א

המלך אסא אל בן הדד בן טברימון בן חזיון מלך ארם היושב בדמשק לאמר: "קוצץ בן קוצץ, כמה דאת אמר "כי המן בן המד(ת)א", וכי בן המדתא היה? אלא צורר בן צורר, אוף הכא קוצץ בן קוצץ. אמ' ר' תנחומא: כך משיב ר' שמעון בן לקיש את ר' יוחנן: והא כת': "ולציבא ששה עשר בנים ועשרים עבדים" ועבדים יש להן ייחוס? באלמנות שומטין שלמפיבושת.

תיאור: הגמרא ביבמות מצטטת את משנתנו (מבלי לציין דתנינן תמן) והתלמוד שעליה, והיא סוגיה מאוחרת המצטטת את מחלוקת ר' יוחנן ורשב"ל ואין לה מקבילה בבבלי.

לבכורות, פ"ח מ"ד

חמש סלעים שלבן, במנא צורי. שלשים שלעבד, וחמשים שלאונס ושלמפתה, ומאה שלמוציא שם רע, וכולם בשקל הקדש במנא צורי, וכולם נפדים בכסף ובשווה כסף, חוץ מן השקלים:

סוגיה מ' ירושלמי שקלים פ"ב ה"א דף מו ע"ג (607/12)

"מצרפין שקלים דרכונות" כול'. ויעשו אותן מרגלית? שמא תזיל המרגלית ונמצא ההקדש מפסיד. כהיא דתנינן תמן: "וכולן נפדין בכסף ובשווה כסף חוץ מן השקלים" [ואין פודין בכלים]. אמ' ר' שמואל בר רב יצחק: שמא יזילו הכלים ונמצא ההקדש מפסיד. והכא שמא תזיל המרגלית ונמצא ההקדש מפסיד.

תיאור: מאחר שנאמר שההקדש מפסיד ולא שהכהן מפסיד, משמע שמקור הסוגיה בשקלים והציטוט ממשנת בכורות הוא לסיוע.

לערכין, פ"ב מ"ד

אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעה במקדש, ולא מוסיפין על ארבעים ושמונה. אין פוחתין משני נבלים, ולא מוסיפין על ששה. לא יפחות משני²⁵² חלילים ולא מוסיפין על שנים עשר. ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח: בשחיטת פסח ראשון, בשחיטת פסח שיני, ביום טוב ראשון שלפסח, ביום טוב שלעצרת ובשמנה ימי החג. לא היה מכה באבוב שלנחושת אלא באבוב שלקנה, מפני שקולו ערב. לא היה מחליק אלא באבוב יחיד, מפני שהוא מחליק יפה:

סוגיה ו' (+ח') סוכה פ"ה ה"א דף נה ע"א (656/18-25)

ר' חייא בר בא אמ': היא נבל היא כינור, נימין יתירות בין זה לזה. אמ' ר' חייא בר אבא: למה נקרא שמו נבל? שהוא מלבין כמה מיני זמר. ר' חונה בשם רב יוסף: על ידי עור שאינו עבוד ועל ידי נימין יתירות היה מלבין כמה מיני זמר. ר' שמעון בן לקיש אמ': עוגב זה ארדבלס. תני רבן שמעון בן גמליאל: לא היה ארדבלס בירוש' מפני שהוא סורח את הנעימה. חליל שלמקדש שלמשה היה ושל קנה היה, נשבר ותיקנוהו ולא היה קולו ערב כמות שהיה, חזרו ונטלוהו וחזר לכמות שהיה.

תיאור: הסוגיה דנה בתכונותיו של הנבל הנזכר רק במשנה בערכין ואינו נזכר במשנה בסוכה והועבר למסכת סוכה יחד עם סוגיה ה' המתיחסת לקטע משנה שהוא משותף לשתי המסכתות, העוסק במספר

²⁵² בכ"י קאופמן "מששה"

התקיעות במקדש. ובהמשכה מובאת התוספתא מערכין המתיחסת לכלי המקדש הנזכרים במשנת ערכין בפרקנו. (ראה להלן).

סוגיה ז' סוכה פ"ה ה"ה דף נה ע"ג (653/4-15)

תמן תנינן: ²⁵³ "בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח. בשחיטת הפסח הראשון, בשחיטת הפסח השני וביום טוב הראשון שלפסח, וביום העצרת, ובשמונת ימי החג". ויש שמונה בלא שבת? ר' יוסי אמ' לה סתם, ר' יוסה ביר' בון בשם ר' יוחנן: דר' יוסה ביר' יהודה היא. על דעתהון דאילין רבנן, למה אינו דוחה, משם שאינו מחזור, והא כתי' "והעם מחללים בחלילים"? בשמחת שלמה הכתי' מדבר. ר' יונה בשם ר' בא בר ממל: "ושמחת לבב כהולך בחליל", כל זמן שהחליל נוהג ההלל נוהג. ר' יוסי ביר' בון בשם ר' בא בר ממל: למה קורין את ההלל כל שבעת ימי החג? כנגד הלולב שהוא מתחדש כל שבעה. ולמה מן כל אילין מיליין חליל? תנינן: שזה לקיצים וזה לקיצין וזה חביב וזה חביב, ותלו חביב בחביב.

תיאור: אין ספק שסוגית הירושלמי היא במקורה למשנתנו ומאחר שיש לה זיקה משנית גם למשנת סוכה לכן הובאה לשם. כי שאלת הגמרא "ויש שמונה בלא שבת" אינה יכולה להשאל אלא בערכין בה נאמר במשנה "ובשמונה ימי החג", ואילו בסוכה נאמר במשנה "החליל חמשה ושה" ולכן שם אין מקום לשאלת הגמרא.

לערכין, פ"ב מ"ו

אין פוחתין מששה טלים המבוקרין בלשכת הטלים, כדי לשבת ולשני ימים טובים של ראש השנה, ומוסיפין עד לעולם. אין פוחתין משתי חצוצרות, ומוסיפין עד לעולם. [אין פוחתין] ²⁵⁴ מתשעה כנורות ומוסיפין עד לעולם, והצלצל לבד:

סוגיה י' סוכה פ"ה ה"ה דף נה ע"ג (656/26-40)

צלצל שלמקדש שלמשה היה ושלנחושת היה, נשבר ותיקנוהו ולא היה מצלצל כמות שהיה, חזרו ונטלוהו וחזר לכמות שהיה.

מכתשת שלמקדש שלמשה היה ושלנחושת היה, נשברה ותיקנוהו ולא היתה מפטמת כמו שהיתה, חזרו ונטלוהו וחזרה לכמות שהיתה. אילו שני כלים שנשתברו בביניין הראשון ולא עלתה עליהן ארו' ח'ה, ²⁵⁵ עליהן הוא או': "נחושת מרוק", נחושת ממורק. "וכלי נחושת מוצהב טובה שנים חמודות כזהב" תרין אמורין, חד אמ' חד מינהון כתריי דדהב, וחורנה אמ': תריי [מינהון] כתריי דדהב.

תני: רבן שמעון בן גמליאל או': שילוח היה מוציא מים כאיסר, אמרו: נרחיבנו וירבו מימיו, הרחיבוהו ונתמעטו מימיו, חזרו וגדרוהו וחזר לכמות שהיה.

מגריפה, רב ושמואל, חד אמ': עשרה נקבים היו בה [וכל] מוציא עשרה מיני זמר [כל אחד ואחד היה מוציא] מאה מיני זמר, וחורנה אמ': מאה נקבים היו בה, כל אחד ואחד היה מוציא עשרה מיני זמר, מדברי שניהם היתה מוציאה אלף מיני זמר.

²⁵³ ערכין פ"ב מ"ג

²⁵⁴ נוסף ע"פ כ"י פרמה

²⁵⁵ צ"ל ארוכה

תיאור: הסוגיה דנה בצלצל המובא במשנתנו בערכין ואין לה כל זיקה למשנה בסוכה, לכן אין ספק שמקורה במשנתנו והובאה לסוכה עם כל התוספתא דערכין כולל ההמשך שהוא ממין הענין אך אין לו קשר לא למשנת ערכין ולא למשנת סוכה.

לערכין, פ"ו מ"א

שום היתומין שלשים יום, שום ההקדש ששים יום, ומכריזין בבקר ובערב. המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה, **רבי אליעזר אומר כשיגרשינה ידיר הנייה. רבי יהושע אומר אינו צריך.** כיוצא בו אמר רבן שמעון בן גמליאל: אף הערב לאשה בכתובתה, היה בעלה מגרשה ידיר הנייה, שמא יעשו קינונוייה על נכסיו של זה, ויחזיר את אשתו:

סוגיה כג' נזיר פ"ה ה"א דף נג ע"ד (1112/46-1113/19)

תמן תנינן: "שום היתומין שלשים יום, שום הקדש ש(ל)ש[ים] יום, ומכריזין בבקר ובערב".²⁵⁶ אמר **ר' מנא**: ר' ליעזר חשש על הערמה, ר' יהושע לא חשש על ה(ע)רמה. אמר **ר' יוסי ביר' בון**: אתיא דר' אליעזר כבית שמי, ודר' יהושע כבית הלל. דר' אליעזר כבית שמי, דבית שמי אומ': אדם נשאל על הקדושו, והוא דהוה אמ': אינו צריך להדיר הנייה. ודר' יהושע כבית הלל, דבית הלל אומ': אין אדם נשאל על הקדושו. והוא דהוה אמ': צריך להדיר הנייה. מה נפשך, תהא בו האיש הזה שישאל על הנייתו, מודה ר' יהושע בערב שהוא [צריך] להדיר הנייה. מה אמר ר' יהושע במתנה? מכיון שהוא נותן מתנה בעין יפה אינו צריך להדיר הנייה, או מאחר שהורע כוחו והוא חוזר בו צריך להדיר הנייה. נישמיננה מן הדא: קריבתיה דר' חגי הוה בעל חייב קרטס, אתא מרי חובא וטרף. אתא עובדא קומי **דר' אחא**, אמר: צריך להדיר הנייה. [ר' יוסי אמר: אין צריך להדיר הנייה]. אמרין חבריא קומי ר' אחא ר' יוסי: יאות אמר ר' אחא, דאין חזר הוא עליה לא אתי מרי חובה וטרף. אמר לון **ר' יוסי**: עבדה לון תכשיטין עבדה לון פרה-פרנון. אמר **ר' חגי**: משה, יאות אמר ר' יוסי, ונפק עובדא כר' אחא. תמן את אמר "תצא ותרעה בעדר"²⁵⁷ וכא את אמר אכין? אמר **ר' יוסי ביר' בון**: תמן לנזירותו נשאל, מכח נזירות יצאו קרבנותיו לחולין. **ר' ירמיה בשם ר' חונה ר' חזקיה {ו} ר' אחא בשם ר' יוחנן**: כל עמא מודיי שאין נשאל על תמורתו. מה פליגין? בהקדושו, שבית שמי אומ': כשם שאין אדם נשאל על תמורתו כך אין נשאל על הקדושו, בית הלל אומ': אדם נשאל על הקדושו ואין נשאל על תמורתו.

תיאור: הסוגיה דנה במחלוקתם של ר' אליעזר ור' יהושע ומשווה את מחלוקתם למחלוקת של הלל ושמיאי שאינה מפורשת במשנה בנזיר שם הם חולקים אם הקדש טעות הנו הקדש או אינו הקדש. לכן אין ספק שמקורה של הסוגיה הוא על משנת ערכין ולא על משנת נזיר.

לערכין, פ"ב מ"ג

אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין בשנה, ולא נראה יתר על שמנה. שתי הלחם נאכלות אין פחות משנים, ולא יתר על שלשה. לחם הפנים נאכל אין פחות מתשעה, ולא יתר על אחד עשר. **קטן נימול אין פחות משמונה ולא יתר על שנים עשר:**

סוגיה ד' שבת פרק יט ה"ג דף יז ע"ב (447/33-45)

²⁵⁶ ערכין פ"ו מ"א
²⁵⁷ נזיר פה מ"ג

יש קטן נימול ליומ(י)[ו]. היך עבידא? ילדה ואח"כ נתגיירה נימול ליומו, נתגיירה ואחר כך ילדה נימול לשמונה. **יעקב איש כפר נבוריא שאל לר' חגי**: מעתה נולד בין השמשות [נימול בין השמשות]? **אמ' ליה**: אילו הוינן אנא ואת עלין בחד תרע['] דילמ' הוינן יכלין מכוונה? **שמואל אמ'**: אחזתו חמה ממתנינן לו שלשים יום. אותם שלשים יום מהו להאכילו חלב תרומה? מהו לסוכו שמן תרומה? נישמענה מן הדא: "הערל וכל הטמאין לא יאכלו בתרומה נשיהם ועבדיהם יאכלו".²⁵⁸ **ר' אחא בשם ר' תנחום בר חייה**: אין עורלה אלא מיום השמיני ולהלן. ותני כן, כל שלשים יום אסור להאכילו חלב תרומה ולסוכו שמן תרומה. לילי שמיני מה את עבד ליה? ממה דתני, לילי שמיני [ב]נכנס לדיר להתעשר. הדא אמרה, לילי שמיני כשמיני. ותני כן, כל שבעת הימים מותר להאכילו חלב תרומה ולסוכו שמן תרומה.

תיאור: המשנה בשבת והמשנה בערכין עוסקות באותו ענין בניסוח שונה במעט, "קטן נמול לשמונה לתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר לא פחות ולא יותר". לכן הסוגיה בשבת מקומה גם בערכין.

לערכין, פ"ב מ"ד

אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעה במקדש, ולא מוסיפין על ארבעים ושמונה. אין פוחתין משני נבלים, ולא מוסיפין על ששה. לא יפחות משני²⁵⁹ חלילים ולא מוסיפין על שנים עשר. ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח: בשחיטת פסח ראשון, בשחיטת פסח שיני, ביום טוב ראשון שלפסח, ביום טוב שלעצרת ובשמינה ימי החג. לא היה מכה באבוב שלנחושת אלא באבוב שלקנה, מפני שקולו ערב. לא היה מחליק אלא באבוב יחידי, מפני שהוא מחליק יפה:

סוגיה ה' סוכה פ"ה ה"א דף נה ע"א (656/5-18)

תני, אין פחות משבע ולא יותר על שש עשרה. ההן תנייא עבד תקיעה ותרועה ותקיעה חדא, וההן תנייא עביד כל חדא חדא מינהון חדא. שתמצא או': שלש על כל מטה ומטה. ר' יהודה או': שלש על כל דגל ודגל. ותני: ותשע למעלה עשירית, הא חורי? מאן דאית ליה על גבי המזבח לית ליה למעלה עשירית, מאן דאית ליה למעלה עשירית לית ליה על גבי המזבח. אמ' ר' **זעורה** זאת אומרת שלא היו תוקעין אלא לניסוך המים בלבד. אין תימר למילויין, ניתני: שלש למילויי המים של יום ושלש למילויי המים שלמחר? אילין אינין. והא אית לך חורנין תשע למוספי שבת, תשע למוספי ראש חדש, ותשע למוספי יום טוב של ראש השנה? אלא כמאן דאמ': "יתקעו" !לפנים מן! המוספין יתקעו. רבנן דקיסרין בשם ר' **יעקב בר אחא**: ואפילו כמאן דאמ' "יתקעו" !לפנים מן! המוספין יתקעו, תקי[ו](י)עו²⁶⁰ היו מוסיפין, לא היו מוסיפין תקיעות.

תיאור: הקטע במשנתנו בו עוסקת הסוגיה זהה למשנה בסוכה ולכן מקומה של הסוגיה גם בערכין. משנת סוכה פ"ה מ"ה:

"אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה בכל יום שם עשרים ואחת תקיעות במקדש שלש לפתיחת שערים ותשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד של בין הערבים ובמוספין היו מוסיפין עוד תשע ובערב שבת היו מוסיפין עוד שש שלש להבטיל העם ממלאכה ושלש להבדיל בין קודש לחול ערב שבת שבתוך החג היו שם ארבעים ושמונה שלש לפתיחת שערים שלש

²⁵⁸ יבמות פ"ה מ"א

²⁵⁹ בכ"י קאופמן "מששה"

²⁶⁰ צ"ל תרועות

לשער העליון ושלוש לשער התחתון ושלוש למלוי המים ושלוש על גבי מזבח תשע לתמיד של שחר ותשע לתמיד של בין הערבים ותשע למוספין שלש להבטיל את העם מן המלאכה ושלוש להבדיל בין קודש לחול".

לערכין, פ"ג מ"ד

ובשור המועד שהמית את העבד להקל ולהחמיר, כיצד? אחד שהמית את הנווה שבעבדים ואת הכעור.²⁶¹ שבעבדים נותן שלשים סלע, המית בן חורין נותן את שווי. חבל בזה ובזה משלם נזק שלם:

סוגיה יג' בבא קמא פ"ד ה"ה דף ד ע"ג (1198/37-39)

אמ' ר' לא: בכל אתר את מחמיר בעבד יותר מן הכל, שאפי' מוכה שחין נותן שלשים סלע, הייתי או' אף! באביו ובאמו!²⁶² כן, ת"ל "ובעל השור נקי" >>נקי מדמי עבד א<<

תיאור: פיסקת המשנה בב"ק זהה לפסקה במשנתנו בערכין. משנת בבא קמא (פ"ד מ"ה):
"שור שנגח את האדם ומת מועד משלם כופר ותם פטור מן הכופר וזה חייבים מיתה וכן בנן וכן בבת נגח עבד או אמה נותן שלשים סלעים בין שהוא יפה מנה ובין שאינו יפה אלא דינר אחד".

לערכין, פ"ג מ"ה

ובאונס ובמפתה להקל ולהחמיר, כיצד? אחד שאנס ופיתה את הגדולה שבכהונה ואת הקטנה שבישראל נותן חמשים סלע, ובבשת ובפגם הכל לפי המבייש והמתבייש:

סוגיה יד' כתובות פ"ג ה"ז דף כז ע"ד (971/25-28)

"אי זהו הבושת הכל לפי המבייש והמתבייש" כול'. לא דומה המבייש את הגדול למבייש את הקטן, לא דומה מתבייש מן הגדול למתבייש מן הקטן. בושת הגדול מרובה ונזקו ממועט, בושת הקטן ממועט ונזקו מרובה.

תיאור: פיסקת המשנה בכתובות זהה לפיסקה בערכין, ולכן מקומה של סוגית הירושלמי גם בערכין.

לערכין, פ"ו מ"א

שום היתומין שלשים יום, שום ההקדש ששים יום, ומכריזין בבקר ובערב. המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה, רבי אליעזר אומר כשיגרשינה ידיר הנייה. רבי יהושע אומר אינו צריך. כיוצא בו אמר רבן שמעון בן גמליאל: אף הערב לאשה בכתובתה, היה בעלה מגרשה ידיר הניה, שמא יעשו קינונויאל על נכסיו של זה, ויחזיר את אשתו:

סוגיה כג' בבא בתרא פ"י ה"ז דף יז ע"ד (1262/8-14)

חמוי דברתיה דר' חגי הוה ערבא בפורנה דברתיה דר' חגי והוה מבזבזה בנכסיא. אתא עובדא קומי ר' אחא, אמ': צריך להדיר הנייה. אמ' ר' יוסי: אין צריך להדיר הנייה. אמרין חברייה קומי ר'

²⁶¹ בכ"י קאופמן "הכאור"

²⁶² ככל הנראה צ"ל: בכל אתר ואתר (=באו"א =באביו ובאמו) ראה פני משה על אתר.

יוסי : ומה אילו דיחזור ויסבינה לית מרי חובה אתי וטרף: אמ': דלא יחזור. ויעבדינון מטלטלין או פרא-פרנון ולא משכח מרי חובה מה מתפס. ונפק עובדא כר' אחא.

תיאור: הסוגיה בבבא בתרא מתיחסת לקטע משנה זהה בערכין ובבא בתרא ולכן מקומה בשתי המסכתות. הקטע נמצא במקבילה בסוגיה כג לעיל. משנת בבא בתרא פ"י מ"ז:
"שני אחין אחד עני ואחד עשיר והניח להן אביהן מרחץ ובית הבד עשאן לשכר השכר לאמצע עשאן לעצמן הרי העשיר אומר לעני קח לך עבדים וירחצו במרחץ קח לך זיתים ובא ועשם בבית הבד שנים שהיו בעיר אחת שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע שטרות שניהן פרועין כיצד יעשו ישלשו ואם היו משולשים יכתבו סימן ואם היו מסומנין יכתבו כהן האומר לבנו שטר בין שטרותי פרוע ואיני יודע איזהו שטרות כולן פרועין נמצא לאחד שם שנים הגדול פרוע והקטן אינו פרוע [ח] המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב רבן שמעון בן גמליאל אומר אם יש נכסים ללוה בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר הערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה ידירנה הנאה שמא יעשו קנוניא על נכסים של זה ויחזיר את אשתו".

לערכין, פ"ה מ"ה

האומר ערכו שלפלוני עלי, מת הנודר והנידר, יתנו היורשין. דמיו שלפלוני עלי, מת הנודר יתנו היורשין, מת הנידר לא יתנו היורשין שאין דמים למיתים :

סוגיה יז' נזיר פ"ב ה"א דף נא ע"ד (1101/24-31)

[כל הלשונות משמשין לשון ערכין חוץ מלשון דמים], כל הלשונות משמשין לשון דמים חוץ מלשון ערכין. אמ' לאדם: עילויין עלי, סידורו עלי, שומו עלי, ערכו עלי, נותן את ערכו. דמיו עלי, נותן את דמיו. אהן שום משמש לשון ערכים ולשון דמים. אהן אדם (משמש) אית ביה ערכים ואית ביה דמים. אמ' לאדם: שומו עלי, אם היה נאה נותן את דמיו, אם היה כאור נותן את ערכו. בית שמי אומ': נדור ונזור, ובית הלל אומ': אינו נדור ואינו ניזור.

תיאור: הסוגיה בנזיר עוסקת בלשונות נזירות ועוברת לעסוק בלשונות תמורה ובלשונות ערכין ומקומה לכן בכל שלוש המסכתות במידה שווה.

לערכין, פ"ה מ"ז

חייבי ערכים ממשכנים אותם, חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנים אותם. חייבי עולה ושלמים ממשכנים אותם, אף על פי שאינו מתכפר לו עד שיתרצה, שנאמר (ויקרא א') "לרצונו", כפין אותו עד שיאמר רוצה אני. וכן אתה אומר בגיטי נשים, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני :

סוגיה כא' גיטין פ"ט ה"ח דף נ ע"ד (1094/39-50)

והתנין(נ)]: "המדיר את אשתו מליהנות לו, עד שלשים יום יעמיד פרנס, יותר מיכן יוציא ויתן כתובה".²⁶³ שמענו שהוא מוציא, שמענו שכופין: רב ירמיה בשם רב: ישראל שעיסו כמעשה גוים פסול, ובאומר: איני זן ומפרנס, תני ר' חיה: וגוים שעיסו כמעשה יש' כשר, אפי' אמי: איני זן ומפרנס. אמי ר' יוסי: מתנית' אמרה כן: "והגוים אומ' לו וחובטין אותו ואומ' לו: עשה מה שיש' אומ' לך".²⁶⁴ רב חיה בר אשי בשם איסי: האומ': איני זן ומפרנס, כופין אותו להוציא. ר' ירמיה בעי קומי ר' אבהו: וכופין? אמי ליה [ר' אבהו]²⁶⁵: ואדיין את ליי? אם מפני ריח רע כופין לא כל שכן מפני חיי נפש. אתא ר' חזקיה ר' יעקב בר אחא ר' יסא בשם ר' יוחנן: האומ': איני זן ואיני מפרנס. אומ' לו: או זן או פרנס או פטור.

תיאור: הסוגיה עוסקת בכפית גט האמורה גם במשנתנו בערכין וגם במשנה בגיטין.

לערכין, פ"ט מ"ח

ישראל שירש אבי אמו לוי, אינו גואל כסדר זה. וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל אינו גואל כסדר זה שנאמר (ויקרא כ"ה) "כי בתי ערי הלויים" עד שיהא לוי ובערי הלויים, דברי רבי מאיר²⁶⁶; וחכמים אומרים אין דברין אמורין אלא בערי הלויים. אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה ולא מגרש עיר ולא עיר מגרש. אמר רבי אלעזר במי דברים אמורים בערי הלויים אבל בערי ישראל עושים שדה מגרש לא מגרש שדה, מגרש עיר ולא עיר מגרש כדי שלא יחריבו את ערי ישראל. הכהנים והלויים מוכרין לעולם וגואלין לעולם, שנאמר (שם /ויקרא כ"ה/) "גאולת עולם תהיה ללויים":

סוגיה לח' סוטה פ"ה ה"ג דף כ ע"ב (928/31-929/2)

ר' אליעזר בנו שלר' יוסי הגלילי אומ': (אלף) [אלפיים] אמה תחום ערי הלויים. צא מהן אלף אמה מגרש, נמצא רביע מגרש והשאר שדות. ר' ירמיה ר' שמואל בר רב יצחק בשם רב: רביע מאלף. אמ' ר' יצחק: ואפי' תימר: רביע מכל צד, רביע הוא, מאן דמרבע ארבע גרבין בעי אשיתתסר. ר' מנא משער כהדא לבנה, ר' אבין משער כהדא רצועה, ר' אושעיה משער כהדא דסיקרין. אמר ר' יוסי ביר' בון: חמשין על חמשין בית סאה, מאת על מאת בית ארבעת סאין. כהדא ריש גלותא איטלק עילוי חד טריקלין ארבעין על ארבעין דימליניה חיטין, אתא לגבי רב הונא, אמי ליה: פייסון דיסבון מינך עשרין על עשרין כדון, ועשרין על עשרין בתר זמן, ואת מיתגר פלגא. ר' בא בשם רב יהודה, ר' זעירא בשם ר' עוקבא: אין מקדדין אלא בחבל שלחמשים אמה. ר' זעירא בשם רב חסדי: אין מקדדין לא בערי הלויים ולא במקום עריפה בנחל. נחא כמאן דמר: אלף אמה מגרש ואלפיים אמה תחום שבת, ברם כמאן דמר (כר' ליעזר): אלף אמה מגרש ואלפיים אמה שדות וכרמים, כלום למדו תחום שבת לא מערי הלויים? לעיקר אין מקדדין ולטפילה מקדדין? ומניין שלא היו קוברין בערי הלויים? ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינה: "ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם", לבהמתם ולחייתם ניתנו ולא ניתנו לקבורה.

²⁶³ כתובות פ"ז מ"א.

²⁶⁴ גיטין פ"ט מ"ח.

²⁶⁵ ההוספה שלי.

²⁶⁶ בכ"י פרמה ובדפוסים אין "מאיר".

תיאור: המשנה במסכת סוטה נמצאת שם לא בהקשר לתוכנה אלא ברצף המשניות "בו ביום דרש ר' עקיבה". מבחינת התוכן שייכת המשנה לפ"ט במסכת ערכין שבו רצף משניות הדנות בבתי ערי חומה ובבתי ערי הלוויים. לכן אילו היה לנו ירושלמי לערכין היתה הסוגיה מובאית בה.

לערכין, פ"א מ"ה

האשה שהיא יוצא להרג, אין ממתנין לה עד שתלד. ישבה על המשבר, ממתנין לה עד שתלד. **האשה שנהרגה נהנים בסערה, בהמה שנהרגה אסורה בהנייה :**

סוגיה ג' גיטין פ"ו ה"ה דף מח ע"א (1081/36-1082/5)

דתנין תמן: ²⁶⁷ **"האשה שנהרגה נהנין בשערה, בהמה שנהרגה אסורה בהנייה"**. א"ר יוסי בר חנינה באומרת: תינתן כבינתי לבתי, כהדא גניבה אתאפק (לקטלה) [למקטלא] אמ': יבון לר' אבונא זוז מן חמרא דכפר פנייא, ולא יבון ליה, חשין להא דרב, דרב אמ': היורש כמשועבד, כשם שאין מלוה בעדים נגבית מן המשועבד כך אינה נגבית מן היורשין. ולא יתנון ליה משום חוב יתנון ליה משום מתנה? חשין להא דר' אלעזר, דר' אלעזר שאל: מתנתו כמתנת שכיב מרע? אייתי דר' זעירא לר' יצחק עטושיא ותנון ליה: כגיטין כן מתנה. אמ' ליה ר' בא: או מה גיטין אם לא נתן בחייו לא [נותן] אף מתנה אם לא נתן בחייו לאו שמה מתנה. אמ' ליה: הכא אתא ר' מפקה חכמתה ומפסדה לר' אבונא זוזי, לית יכיל, דתנין תמן: ²⁶⁸ "יתנו מנה לאיש פלוני ומת, יתנו לאחר מיתה". כר' שמעון, דר' יוחנן פליג יבון ליה. דמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן: מלוה בעדים נגבית מן היורשין ובלבד יורשין קרקע. אמ' ר' יוסה: הדא דתימר בהן דהוה קאים גביה עד שעה דמית, ברם אם עליל ונפיק אנא אמר: כבר יהיב ליה. מילתיה דר' חנינה אמ': דלא יהיב ליה. ר' חנינה הוה מישתעי אהן עובדא, **לוי פריסא** הוה עבר מן אתר לאתר, נפקין קריביה דגניבה מיכול עימיה, אמ' יבון לר' אבונא זוזיי ואיתגרון לחמא.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו עם הדיון האמוראי שעליה.

לערכין, פ"ו מ"א

שום היתומין שלשים יום, שום ההקדש ששים יום, ומכריזין בבקר ובערב. המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה, רבי אליעזר אומר כשיגרשינה ידיר הנייה. רבי יהושע אומר אינו צריך. כיוצא בו אמר רבן שמעון בן גמליאל: אף הערב לאשה בכתובתה, היה בעלה מגרשה ידיר הנייה, שמא יעשו קינונוייה על נכסיו של זה, ויחזיר את אשתו:

סוגיה כב' כתובות פ"א ה"ד דף לד ע"ג (1006/50-1007/24)

כמה דאת אמר בהדיוט: בקרקע עד שליש, במטלטלין שתות, ודכוות' בהקדש, בקרקע עד שתות ובמטלטלין עד י"ב. תמן תנין: ²⁶⁹ **"שום (הדיינין) [היתומים] שלשים יום, שום הקדש ששים**

²⁶⁷ ערכין פ"א מ"ד

²⁶⁸ גיטין פ"א מ"ו

²⁶⁹ ערכין פ"ו מ"א

יום, ומכריזין בבקר ובערב. ולמה שלשים? כדי לייפות כחן שליתומין. ויכריזו יותר? עד שלשים את מייפה כחן, מיכן ואילך את מריע כחן. ואמור אף בהקדש כן? שנייא היא הקדש, שאת תופס ראשון ראשון. ויכריזו לעולם? דייו להקדש שיהא כפליים בהדיוט. אמר ר' יודן מן מה דאת אמר: שנייא היא הקדש שאת תופס ראשון ראשון, הדא אמרה שאם ימצאו שומן שאין מחזירין ומחליטין. "ומכריזין בבקר ובערב"²⁷⁰ ביציאת פועלים ובהכנסת פועלין. ואומ' שדה וסימניה. אמר ר' יוסי: !בשלא מצאו! שומן מחליטין. דו מתנית' "שום הדיינים שפחת שתות או הותיר שתות מכרן בטל"²⁷¹ מפני שפחתו או הותירו, אבל מצאו שומן מחליטין. אמר ר' חנניה קומי ר' מנא: מה חמית מימר, בשלא הוכרזו אנן קיימין. מן דבתרה: "אלא אם כן עשו איגרת ביקורת"²⁷² מהו איגרת בקורת? ר' יהודה בר פזי אמר: אכרזה, עולא בר ישמעאל אמר: עבדים שלא יברחו, ושטרות ומטלטלין שלא יגנבו. ר' בא בר כהן בעא קומי ר' יוסי: לית הדא אמרה שהעבד נפדה בשלשה? אמר ר' ליה: אין. אמר ר' ליה: והתנינן: "ובקרקעות תשעה וכהן, ואדם כיוצא בהן"²⁷³. אמר ר' ליה: אדם שכן בן חורין הוא. חנניה בר שילמיה בשם רב: אתא עובדא קומי ר', בעא מיעבד כרבנן. אמר לו ר' אלעזר בן פרטא בן בנו שלר' אלעזר בן פרטא: לא כן לימדתנו בשם זקינך, "אלא אם כן עשו איגרת בקורת", וקיבלה, וחזר ביה ועבד כרבן שמעון בן גמליאל.

תיאור: הסוגיה מהדור השלישי והרביעי המתייחסת למשנתנו הובאה לכתובות יחד המשנה שלנו, כי בכתובות עוסקת המשנה במקרה של סטיה בשומה מעל ל שתות.

לערכין, פ"ו מ"ב

המקדיש נכסיו, והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב, אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן ההקדש, ולא בעל חוב את חובו, אלא הפודה פודה על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל²⁷⁴ חוב את חובו. **הקדיש תשעים מנה, והיה חובו מאה מנה**, מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו²⁷⁵ על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב את חובו:

סוגיה כו' גיטין פ"ה ה"א מו ע"ג (1071/49-1072/24)

דתנינן: "**הקדיש תשעים מנה והיה חובו מאה מנה**"²⁷⁶ אם בשהקדיש ואחר כך הזיק, הדא היא דתנינן: "שור רעהו" ולא שור הקדש. אמר ר' יודן: תיפתר בשור שלהקדש שרעה לתוך שדה הדיוט. אמר ר' ליה ר' מנא: אנן בענן קרקע הקדש ואת אמרת תוך שדה הדיוט? אלא כן, אנן קיימין באו': הרי עלי מאה מנה להקדש, [והלך הוא והזיק. שלא תאמר: אילו נזקין ומלוה בעדים הנזקין קודמין, וכא קודם הנזק להקדש], לפום כן צרך מימר "כרמו" פרט להקדש, "שדהו" פרט למטלטלין, "כרמו" פרט לראוי כבמחוזק, "שדהו" פרט למטלטלין. בהן דלא בעי מטלטלין משעה ראשונה, והכא כהדא דתני: אין לי אלא קרקע, מניין שאם רצה ליתן [כסף? תלי- לומי] "כסף ישיב לבעליו". מה בעית מימר קרקע עיקר, אי נימר כסף עיקר, ויחליטו לו משעה ראשונה, ואנן חמיי

²⁷⁰ שם

²⁷¹ כתובות פ"א מ"ה

²⁷² שם

²⁷³ סנהדרין פ"א מ"ג

²⁷⁴ בכ"י קאופמן: ובעל

²⁷⁵ בכ"י קאופמן: אלו

²⁷⁶ ערכין פ"ו מ"ב.

רבנין מחלטין לו קרקעות. "כרמו" פרט לראוי כבמוחזק, ר' לעזר בשם ר' ניסא: בשחפר אביו בור והזיק בחיי אביו ונפלו לו נכסים אחר מיתת אביו. הייתי או': ישתעבדו נכסים לאותו נזק, לפום כן צרך מימר: "כרמו" פרט לראוי כבמוחזק. "מיטב שדהו ומיטב כרמו" שלמזיק, דברי ר' ישמעאל, ר' ע(ק)יבא או': "מיטב שדהו ומיטב כרמו" שלניזק. קשיא על דר' עקיבא, ניזוק, ואת אמר כן? אלא בית דין רואין אי-זהו שדהו (ינזק) [יפה] לפני הניזוק ושקמה לה כמוה. כהדא דתני: יכול אם אכלה מן העידית שמין לו מן העידית, מן הזיבורית שמין לו מן הזיבורית? היך עבידא, עידית שבזיבורית טבא סגין. אם או' את כן נמצאת משביח את הניזק. רואין את השדה כאילו מליאה עידית ושמין לו מן העידית, וזיבורית שמין לו מן הזיבורית, נמצא משלם מן העידית על העידית ומן הזיבורית על הזיבורית.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו והסוגיה האמוראית שעליה. נראה שסוגיה זו היא מבית מדרש אחר מאשר סוגיה כה', ועוסקים בה אמוראים אחרים באותו ענין .

לערכין, פ"ו מ"ה

אחד המקדיש את נכסיו ואחד המעריך את עצמו אין לו לא בכסות אשתו ולא בכסות בניו ולא בצבע שצבען לשמן ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן. אף על פי שאמרו עבדים נמכרין בכסותן לשבח, שאם תלקח לו כסות בשלשים דינר, משביח הוא מנה; וכן פרה אם ממתינים אותה לאטלס, משבחת היא; וכן מרגלית אם מעלים אותה לכרך, משבחת היא אין להקדש אלא מקומו ושעתו:

סוגיה כז' בבא קמא פ"ט ה"ד דף ז ע"א (1210/20-27)

התיב ר' שמואל בר בא קומי ר' יוחנן: והתנין: "אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך עצמו אין לו בכסות אשתו ובניו"²⁷⁷. אמ': לא עלת על דעתו לומר בכסות אשתו ובניו. והתנין: ערכי עלי, כיון שאמ' ערכי עלי לא קבע לעצמו אלא נ' סלע. האו': ערכי עלי על מנת שלא לסדר [מה] שעל אשתי ובניי, ר' נסא בשם ר' בון בר חייה: האו': ערכי עלי על מנת שלא לסדר מחפץ פל', אין מסדרין לו מאותו החפץ. רב הושעיה בשם שמואל בר אבא: זאת אומרת שאין שמין ערכין מן המטלטלין דבר תורה אלא מדבריהן.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו עם הסוגיה האמוראית שעליה.

לערכין, פ"ט מ"ה

כל שהוא לפניו מן החומה הרי הוא כבתי ערי חומה חוץ מן השדות. רבי מאיר אומר אף השדות. בית הבנוי בחומה, רבי יהודה אומר אינו כבתי ערי חומה, רבי שמעון אומר כותל החיצון היא חומתו:

מגילה פ"א ה"א דף ע"א (740/19-22)

סוגיה לז' מעשרות פ"ג ה"י דף נא ע"א (276/49-)

(277/9)

דתנין תמן: "כל שהוא לפניו מן החומה

תמן תנין: "כל שהוא לפניו מן החומה הרי הוא

²⁷⁷ ערכין פ"ו מ"ה

הרי הוא כבתי ערי חומה חוץ מן השדות, ר' מאיר או': אף השדות.²⁷⁸ מה טע' דרבנין? "וקם בית", אין לי אלא בית, מניין לרבות בתי בדין ובורות שיחין ומעורות ומרחצות ושובכות ומגדלות? יכול אף השדות? ת"ל "בית", מה בית שהוא מיוחד שהוא בית דירה, יצאו שדות שאינן בית דירה. מה טעמ' דר' מאיר? "וקם הבית", אין לי אלא בית, מניין לרבות בתי בדין בורות שיחין ומעורות ומרחצות ושובכות ומגדלות והשדות, ת"ל "אשר בעיר", "אשר לו חומה", פרט לבית הבנוי לחומה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון או': כותל החיצון הוא החומה. ר' יהודה דרש "אשר [לו] | (ל)חומה". ר' שמעון דרש "אשר לא חומה".

כבתי ערי חומה חוץ מן השדות. ר' מאיר או': אף השדות.²⁷⁸ מה טע' דרבנין? "וקם בית", אין לי אלא בית, מניין לרבות בתי בדין ובורות שיחין ומעורות ומרחצות ושובכות ומגדלות? יכול אף השדות? ת"ל "בית", מה בית שהוא מיוחד שהוא בית דירה, יצאו שדות שאינן בית דירה. מה טעמ' דר' מאיר? "וקם הבית", אין לי אלא בית, מניין לרבות בתי בדין בורות שיחין ומעורות ומרחצות ושובכות ומגדלות והשדות, ת"ל "אשר בעיר", "אשר לו חומה", פרט לבית הבנוי לחומה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון או': כותל החיצון הוא החומה. ר' יהודה דרש "אשר [לו] | (ל)חומה". ר' שמעון דרש "אשר לא חומה".

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו בערכין עם הסוגיה האמוראית שעליה. במסכת מעשרות מובאית הסוגיה בהרחבה ובמסכת מגילה הדיון עובר מיד לעניין קריאת מגילה.

לערכין פ"ג משנה ב

יש בערכים להקל ולהחמיר, כיצד? אחד שהעריך את הנוה שבישראל, את הכאור שבישראל נותן חמשים סלע. אם אמר הרי דמיו עלי נותן את שוויו:

סוגיה יב' בבא קמא פ"ח ה"ד דף ו ע"ב (1207/41-50)

ר' לא בשם ר' יוחנן: המקדיש מעש' ידי עצמו כולין! קי' ידש²⁷⁹. וחזר ותנא: המקדיש מעשה ידי עבדו יוציא לו מהן פרנסתו והשאר הקדש. הכא את אמר השאר הקדש, והכא את מר כולו קודש? אמ' ר' אחא מצווים יש' לפרנס בני חורין יותר מעבדים, לא כן אמ' ר' יוחנן: הקוטע ידי עבד חבירו רבו נוטל נזקו צערו ריפוי שבתו בושתו, והלה יתפרנס מן הצדקה. אמ' ר' אחא: מצווין ישראל לפרנס עבדים קיטעין יותר מן השלימין. והא ר' יוחנן אכיל קופד ויהיב לעבדיה, שתי חמר ויהיב לעבדיה, וקרי אנפשיה "הלא בבטן עושני עשהו"? אמרי, תמן במידת הדין, ברם הכא במידת רחמים.

תיאור: הסוגיה מתייחסת לתוספתא בערכין ויש לה זיקה למשנתנו.

לערכין פ"ה משנה ו'

שור זה עולה, ובית זה קורבן, מת השור או נפל הבית אינו חייב לשלם. דמי שור זה עלי עולה, ודמי בית זה עלי קרבן, מת השור או נפל הבית חייב לשלם:

²⁷⁸ ערכין פ"ט מ"ה

²⁷⁹ בכ"י אסקוריאלי: כולו קודש

²⁸⁰ תוספתא ערכין פ"ג ה"ח: "המקדיש מעשה ידי עבדו הרי זה מעלה לו פרנסה מתוכן והשאר הקדש המקדיש את עצמו הרי זה עושה ואוכל לא הקדיש אלא דמיו".

סוגיה יח' קידושין פ"א ה"ו דף סא ע"א (1154/27-37)

"רשות הגבוהה בכסף ורשות ההדיוט בחזקה", כיצד? גיזבר שנתן מעות הקדש במטלטלין קנה הקדש בכל מקום שהוא, שני "ליי" הארץ ומלואה תבל ויושבי בה".

"אמירתי לגבוהה כמסירתי להדיוט", כיצד? לקח פרה מן ההקדש במאתים, לא הספיק להביא מאתיים עד שעמד במנה, מביא מאתיים. הדא היא "אמירתי לגבוהה כמסירתי להדיוט". "פ"ר!ה²⁸¹

מן ההקדש במנא(א)[ה], לא הספיק להביא מנה עד שעמד במאתים, מביא מאתיים²⁸². הדא היא דכתי' "ויספ" (כסף) חמישית כסף ערכך עליו וקם לו", הא אם יוסיף הרי הוא קם לו ואם לאו אינו קם לו. "שור זה עולה ובית זה קרבן"²⁸³, קנה הקדש בכל מקום שהוא. דכתי' "ליי" הארץ ומלואה" וגו'. ובהדיוט לא קנה עד שעה שיחזיק.

תיאור: הסוגיה מתייחסת גם למשנתנו ולתוספתא בערכין.

לערכין, פ"א מ"ג

הנוכרי, רבי מאיר אומר נערך אבל לא מעריך, רבי יהודה אומר מעריך אבל לא נערך, זה וזה מודים שנודרים ונדרים:

סוגיה א' נזיר פ"ט ה"א דף נז ע"ג (1132/5-24)

"הגוים אין להן נזירות" כול'. בני ישראל נוז[ד]רין בנזיר ואין הגוים נודרין בנזיר. כמה דאת אמר: "איש", מה ת"ל "איש"? להביא הגוים שנודרין נדרים ונדבות כיש', אמור אף הכא כן.

שנייא היא, דכתי' "וכפר עליו", את שיש לו כפרה, יצאו גוים שאין להן כפרה. תמן תני(כ)[נן]: "הנכרי, ר' מאיר או': נערך אבל לא מעריך, ר' יהודה או': מעריך אבל לא נערך, וזה וזה מודין שהן נודרין ונידרין".²⁸⁴ ר' ירמיה בעי: מאן דאמי' תמן מעריך, והכא מזיר. מ"ד נערך, הכא ניזור.

מזיר!²⁸⁵ היך (מזיר) איפשר? יש' מזיר את הגוי ושמע הוא ליה? אלא (כ)[ב]שאמי' יש': הריני נזיר, ושמע הגוי ואמי': מה שאמי' זה עלי, אינו אלא כפורע חוב. וניזור!²⁸⁶ היך איפשר, גוי מזיר את יש'? יש' ליש' אינו מזיר וגוי מזיר את יש'? אלא בשאמי' הגוי: הריני נזיר, ושמע יש' ואמי': מה שאמי' זה עלי. מה מיעטת בו? יש' ב"בל יחל" ואין הגוי ב"בל יחל". אמי' ר' יונה: יש' יש' להן היתר חכם, גוים אין להן היתר חכם. אמי' ר' יוסי: יש' צריכין היתר חכם והגוים אין צריכין היתר חכם.

ואתייא דר' יונה!²⁸⁷ ... [כדרכי אבהו]. חדא גויה אתת לגבי ר' אבהו, אמי' לאבימי בר טובי: פוק ופתח לה בנולד. ודר' יונה כר' אחא, [דאמר]: הוא לבן הוא כושן-רשעתיים, ולמה נקרא שמו כושן-רשעתיים? [שעשה שתי רשעיות], אחת שחילל את השבועה ואחת ששיעבד בישי' שמונה שנה.

²⁸¹ צ"ל: פדה כמו בתוספתא בהערה הבאה

²⁸² תוספתא ערכין פ"ד ה"ד: "משכו במנה ולא הספיק לפדותו עד שעמד במאתים הרי זה נותן מאתיים ונתן הכסף וקם לו אם נתן הכסף הרי אלו שלו ואם לאו אינו שלו משכו במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה הרי זה נותן מאתיים שאמירתן לגבוהה כמסירתן להדיוט פדאו במנה ולא הספיק למושכו עד שעמד במאתים מה שפדה פדוי פדאו במאתים ולא הספיק למשכו עד שעמד במנה מה שפדה פדוי שהקדש פדייתו היא משיכתו רבן שמעון בן גמליאל ור' יוחנן בן ברוקה אומר: אף מעשר שני פדייתו היא משיכתו:

²⁸³ ערכין פ"ה מ"ה

²⁸⁴ ערכין פ"א מ"ב.

²⁸⁵ צ"ל: ניזור.

²⁸⁶ צ"ל: מזיר.

²⁸⁷ צ"ל: ר' יונה >כר' אחא ור' יוסי >כר' אבהו. ר' יוסי >כרבי אבהו

תיאור: סוגיה מהדור השלישי והרביעי המצטטת את משנתנו ולומדת ממנה למשנת נזיר. יש לה מקבילה בבבלי מנחות אבל היא נוגעת למשנתנו במסכת ערכין.

לערכין, פ"ו מ"ב

המקדיש נכסיו, והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב, אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן ההקדש, ולא בעל חוב את חובו, אלא הפודה פודה על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל²⁸⁸ חוב את חובו. **הקדיש תשעים מנה, והיה חובו מאה מנה, מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו.**²⁸⁹ על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב את חובו:

סוגיה כה' כתובות פ"ח ה"ז דף לב ע"ב (995/33-44)

"הקדיש תשעים מנה והיה חובו מאה מנה מוסיף עוד דינר ופודה נכסים הללו"²⁹⁰ ולא סוף דבר דינר אלא אפי' כל שהוא, שלא יהא הקדש נראה יוצא בלא פדיון. **ר' אבהו בשם ר' יוחנן:** מועלין מעילה גמורה. וקשיא, אם מועלין בה מעילה גמורה יהא נפדה בשווה, אם אינו נפדה בשווה לא ימעלו בו מעילה גמורה. מה אנן קיימין? אם במחובר לקרקע, [וכן] יש מעילה בקרקע? אלא כן אנן קיימין בקמה. מאחר (שאינן) [שא]לו עב(ד)[ר] הגיזבר ותפס! (אין)! מוציאין מידו. הוא גיזבר הוא יורש, מה גיזבר עבר הגיזבר ותפס אין מוציאין מידו, אף יורש עבר היורש ותפס אין מוציאין מידו. **ר' שמואל ר' אבהו בשם ר' יוחנן:** אף בשור כן. אית לך מימר, שור קרקע. **ר' תנחום בר מרי** בשם **ר' יוסי:** שור עשו אותו כהקדש שהזיל.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו כסיוע ואת התלמוד שעליה.

לערכין, פ"ז משנה ה'

הגיע היובל ולא נגאלה, הכהנים נכנסים לתוכה ונותנין [את]²⁹¹ דמיה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר ניכנסין אבל לא נותנים, [רבי אליעזר אומר לא נכנסין ולא נותנין]²⁹², אלא נקראת שדה רטושין עד היובל השני הגיע יובל השיני ולא נגאלה, נקראת רטושי רטושין עד היובל השלישי. לעולם אין הכהנים נכנסין לתוכה עד שיגאלנה אחר:

סוגיה כט' קידושין פ"ג ה"א דף סג ע"ג (1169/25-29)

<< >>. הרי את מקודשת לי שלשים יום, הרי זו מקודשת. מה בין הקדש ומה בין אשה? מצינו הקדש יוצא בלא פדיון ולא מצינו אשה יוצאה בלא גט. הן אשכחן הקדש יוצא בלא פדיון, כר' שמעון, דר' שמעון אמר: "נכנסין ולא נותנין"²⁹³ אמר **ר' יוסי ביר' בון:** תיפתר דברי הכל בשדה מקנה.

תיאור: דברי ר' יוסי ב"ר בון מתייחסים למשנתנו בערכין.

²⁸⁸ בכ"י קאופמן: ובעל

²⁸⁹ בכ"י קאופמן: אלו

²⁹⁰ ערכין פ"ו מ"ב.

²⁹¹ נוסף ע"פ כ"י פרמה

²⁹² נוסף ע"פ כ"י פרמה

²⁹³ משנתנו

לערכין, פ"ט מ"ג

המוכר בית בבתי ערי חומה, הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר חדש, **הרי זה כמין ריבית ואינה ריבית**.
מת המוכר יגאל בנו, מת הלוקח יגאל מיד בנו. ואינו מונה לו שנה אלא משעה שמכר לו שנאמר (שם
ויקרא כ"ה) "עד מלאות לו שנה תמימה, וקם הבית אשר בעיר אשר לו חמה". וכשהוא אומר תמימה
להביא חודש העיבור. רבי אומר יתן לו שנה ועיבורה:

סוגיה לו' בבא מציעא פ"ה ה"ב דף י ע"ב (1227/3-20)

תני, המוכר שדה לחבירו ואמ' לו: על מנת שאהא בה אריס, על מנת שאהא בה שותף, על מנת
שהמעשרות שלי, על מנת שכשתמכרנה לא תמכרנה אלא לי, שכל זמן שאני [רוצה] נותן דמיה
ונוטלה, מותר. היה חייב לו מעות וכתב לו שדהו במכר, כל זמן שהמוכר אוכל פירות מותר, כל זמן
שה(מ)לו(ק) אוכל פירות אסור. ר' יודה או': בין כך ובין כך מותר. אמ' ר' יודה: כך היה בייתוס
בן זונין עושה על פי חכמים, אמרו לו: משם ראייה? מוכר אוכל פירות היה.

ר' יוחנן ור' לעזר ור' הושעיה אמרי: מבתי ערי חומה למד ר' יהודה, דתני: **שנה האמורה**
{בתורה} >**בבתי**<.²⁹⁴ **ערי חומה הרי** {הן} >זו<.²⁹⁵ **כמין ריבית ואינה ריבית**. תניי חורן תני: הרי זו
ריבית אלא שהתירה התורה. מאן דמר: הרי זו כמין ריבית ואינה ריבית, ר' מאיר!²⁹⁶, מאן דמר:
הרי זו ריבית אלא שהתירה התורה, [ר' יודה!²⁹⁷]: >>מה טעמא דר' יהודה, כל ריבית שיש לה צד
אחד של התר מותר<<²⁹⁸. אמ' ר' **אידי**: כד סלקית מגלותא אשכחית עובדא קומי ר' **אמי**, >>הדר
בחדר חבירו חוץ מדעתו מהו? ואמרון קומוי הדא<<²⁹⁹ הרי זו כמין ריבית ואינה ריבית. אמ' ר'
חזקיה: לא אמרו אלא זו ריבית שהתירה התורה. כאן התורה התירה, הא במקום אחר לא. אפי' כן
לא אשגח ר' **אמי**, אמ': בייתא עם דיירא דאיר.

**תיאור: הסוגיה מתיחסת לברייתא בבבא מציעא, ודברי ר' יהודה מתפרשים על פי המשנה בערכין, לגבי
בתי ערי חומה.**

לתמורה פ"ז מ"ב

יש בקדשי בדק הבית, [מה שאין בקדשי מזבח]³⁰⁰, **שסתם הקדשות לבדק הבית**. הקדש בדק הבית חל
על הכל ומועלין בגדוליהן ואין בהן הנייה לכהנים:

סוגיה כ' שקלים פ"ד ה"ז דף מח ע"ב (616/38-617/14)

תמן תנינן:³⁰¹ **"יש בקדשי בדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית**. הקדש בדק הבית חל על
הכל ומועלין בגדוליהן ואין בהן הנייה לכהנים". אמ' ר' חנניה: דרבי ליעזר היא, דתנינן:³⁰²

²⁹⁴ התיקון ע"פ כ"י אסקוריאל.

²⁹⁵ התיקון ע"פ כ"י אסקוריאל.

²⁹⁶ צ"ל יהודה

²⁹⁷ צ"ל מאיר

²⁹⁸ התיקון ע"פ כ"י אסקוריאל.

²⁹⁹ התיקון ע"פ כ"י אסקוריאל.

³⁰⁰ נוסף בכ"י פרמה

³⁰¹ תמורה פ"ז מ"ב.

"המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה על גבי המזבח זכרים ונקיבות, ר' ליעזר או': זכרים יימכרו לצריכי עולות ונקיבות יימכרו לצריכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית". אמ' ר' יוחנן: טע' דר' לעזר: "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש ליי",³⁰³ מה אנו קיימין? אם בבית דירה, כבר כתי' "אם המקדיש יגאל את ביתו",³⁰⁴ אלא כן אנו קיימין, במקדיש נכסיו. מיכן שסתם הקדישות לבדק הבית.

ר' זעורה רב חונה בשם רב: פליגין במקדיש נכסיו, אבל במקדיש עדרו כל עמא מודיי שהוא למזבח.

ר' בא רב חונה בשם רב: מה פליגין, במקדיש עדרו, אבל במקדיש נכסיו כל עמא מודיי שהוא לבדק הבית.

על דעת' דר' זעורה נחא, וקשיא על דר' בא: בהמה לא למזבח היא? בהמה למזבח היא, ולמה סתם האיש הזה, שהוא כאו': לא יהו אלא לבדק הבית.

ר' יוחנן אמ': לא שנייא, היא המקדיש נכסיו היא המקדיש עדרו, היא המחלוקת.

רב חונה בשם רב, ר' אבהו בשם ר' יוחנן: קדשי בדק הבית שפודין תמימין יצאו לחולין. מתנית' אמרה (מ)[?]:³⁰⁵ "וולדן וחלבן מותר לאחר פדיונם".

ר' חזקיה בשם רב חסדא: תיפתר שפודין תמימין והוממו.

ר' יוסה בשם רב חסדא: מתנית' אמרה כן:³⁰⁶ "וולדן וחלבן אסור לאחר פדיון".

ר' חזקיה בשם ר' יוסה: קדשי בדק הבית שפדין תמימים יצאו לחולין.

אין תימר לא יצאו לחולין, היאך קדשי המזבח חלין על קדשי בדק הבית? >> ועוד מן הדא: הותרו תמימים ימכרו לגבי מזבח, ואם תאמר לא יצאו לחולין, האיך קדשי מזבח חלין על קדשי [מזבח] בדק הבית? << בעלי מומין קדושת המזבח חלה עליהן? ליידיא מילה? לגיזה ולעבודה.

תיאור: הסוגיה פותחת בציטוט של משנתנו ובה מוכיח ר' חנניה שהמשנה היא בשיטת ר' אליעזר, וזאת על ידי הבאת ראיה ממשנת שקלים. דבר זה מעיד מעל כל ספק שמקורה כסוגיה למסכת תמורה. הסוגיה כולה דנה בקדשי בדק הבית הבם עוסקת המשנה בתמורה.

לתמורה פ"א מ"ו

אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון, אין המחומץ מחמיץ אלא לפי חשבון, אין מים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון:

סוגיה ה' תרומות פ"ה ה"ה ה"ו דף מג ע"ד (237/9-26)

אמ' ר' יוחנן: סאה תרומה שנפלה למאה חולין כל שהן מבטלין אות'!.³⁰⁷ מתני' פליגא על ר' יוחנן "אינה מדמעת אלא לפי חשבון"³⁰⁸ **ר' יוסי בשם ר' יוחנן:** לא תני {בשם} ר' יוחנן אלא אינה

³⁰² שקלים פ"ד מ"ז.

³⁰³ ויקרא פכ"ז (יד): ואיש כי יקדיש את ביתו קדש ליקוק והעריכו הכהן בין טוב ובין רע כאשר יעריך אתו הכהן כן יקום:

³⁰⁴ ויקרא פכ"ז (טו): ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו:

³⁰⁵ חולין פ"י מ"ב. (ויש לומר שמאחר שנפל בהן מום לפני הקדשתן ממילא הקדשתן היא לבדק הבית)

³⁰⁶ תמורה פ"ז מ"א

³⁰⁷ צ"ל: אותה.

³⁰⁸ תרומה פ"ה מ"ה (במשנה ו' ובמשנתנו בתמורה "אין המדמע מדמע אלא לפי חשבון").

מדמעת כל עיקר. {ברם} <יהודה ברבי ר' אמ': והוא שרבת תרומה על החולין והוא שרבו (חל) חולין על חשבון תרומה כדי שתיבטל ברוב. אמ' ר' (יוחנן) [לעזר]: והוא שנפלו לתוך מדומע אחד. על דעתיה דר' לעזר, חולין שלמעלן חולין שלמטן (חולין) מצטרפין לעלות. סבר ר' לעזר מימר: חולין שלמטן נעשו חרשין.

תיאור: הסוגיה מתיחסת למשנה שהיא זהה למשנתנו בתמורה. למשנת תרומות פ"ה מ"ו:
"סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונדמעו ונפל מן המדומע למקום אחר רבי אליעזר אומר מדמעת כתרומה ודאי וחכ"א אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון ואין המחומץ מחמיץ אלא לפי חשבון ואין המים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון".

לתמורה פ"ז מ"ה

אילו הן הנשרפין: חמץ בפסח ישרף, ותרומה טמאה העורלה וכלאי הכרם. את שדרכו להישרף ישרף, את שדרכו להיקבר יקבר. **מדליקין בפת ובשמן שלתרומה:**

סוגיה כד' תרומות פ"ה ה"א דף מג ע"ב (235/21-34)

תמן תנינן: ³⁰⁹ "מדליקין בפת ובשמן שלתרומה" חזקיה אמ': לא שנו אלא פת ושמן, הא שאר כל הד(רב)[בר]ים לא. ר' יוחנן אמ': לא שנייה, היא פת הוא שמן הוא שאר כל הדברים. ר' יודן קפודקייא בעי: חטיין (ב)[כ]פת? זיתין (ב)[כ]שמן? ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יוחנן: המדליק בפת ושמן שלתרומה ישרפו עצמותיו. ר' שמואל בר נחמן בעא קומי ר' יוחנן: מהו להדליק? אמ' ליה [ר' יוחנן]: ³¹⁰ אדליק, ומה דנפיל לשבטך נפיל לך. הכל מודין בשמן שהוא מותר, דאמ' ר' בא בר חייה בשם ר' יוחנן: "לך נתתיו למשחה", "למשחה" לגדולה, "למשחה" לסיכה, "למשחה" להדלקה.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ומעמתת אותה עם משנת תרומה בה נאמר "בין טהורים בין טמאים ירקבו" ומכריעה כמשנתנו שמותר לכהן להדליק להנאתו בשמן תרומה שנטמא.

לתמורה פ"ב מ"ה

חומר בתמורה שהקדושה חלה עליה בבעלת מום קבוע, ואינה יוצאה לחולין, להגזז ולהעבד. **רבי יוסי בר רבי יהודה אומר: עשה שוגג כמזיד בתמורה, ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין.** רבי אלעזר אומר: הכלאים והטריפה ויוצא דופן, טומטום ואנדרוגינוס לא קדשין ולא מקדישין:

ולתמורה פ"א מ"א

הכל ממירים אחד אנשים ואחד נשים לא שאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים הכהנים ממירים את שלהם וישראל ממירים את שלהם אין הכהנים ממירים לא בחטאת ולא באשם ולא בבכור אמר רבי יוחנן בן נורי וכי מפני מה אין ממירים בבכור אמר רבי עקיבא חטאת ואשם מתנה לכהן

³⁰⁹ תמורה פ"ז מ"ה.

³¹⁰ ההוספה שלי.

והבכור מתנה לכהן מה חטאת ואשם אין ממירים בו אף הבכור לא ימירנו בו אמר לו רבי יוחנן בן נורי מה לי אינו ממיר בחטאת ובאשם שאין זכין בהן בחייהם תאמר בבכור שזכין לו בחייו אמר לו רבי עקיבא והלא כבר נאמר (ויקרא כ"ז) והיה הוא ותמורתו יהיה קדש היכן קדושה חלה עליו בבית הבעלים אף תמורה בבית הבעלים :

סוגיה ח' (כולל סוגיה ג') נזיר פ"ה ה"א דף נג ע"ד (1112/25-45)

תמן תנינן : **ר' יוסי ביר' יודה או' : עשה שוגג כמזיד בתמורה, ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין**³¹¹ חזקיה אמ' : לשוגג בלא תעשה ולממיר בלא תעשה, אבל אם בא לומ' חולין ואמ' עולה, קדשה. [אמ' ר' יוחנן : בא לומ' חולין ואמ' עולה, קדשה. (אבל)] אבל אם בא לומ' (ח)[ע]ולה ואמ' חולין, לא קדשה. ותייא דר' יוחנן כר' יוסי ביר' יודה בתמורה כפ'רת!ה³¹² דר' ירמיה על דבית שמי במוקדשין. על דעת דר' יוחנן ניחא, **"עשה שוגג כמזיד בתמורה, ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין"** במקדש בכור. ומי קדש? לא כן אמ' ר' חייא ור' אחא ר' יסא בשם ר' יוחנן : הקדש בכור ועלה למזבח אפי' לדמים לא קדש. הקדש בעל מוס למזבח אפי' בתמורה לא קדשה, אלא המקדש בעל מוס עובר, ומחובר הוא למכות. אמ' ר' יודן אבוי דר' מתניה : תיפתר במקדש תמימין לבדק הבית. ר' יוסי ביר' יודה בשיטת אביו. הקדש תמימין לבדק הבית עובר בעשה, מניין בלא תעשה? ת"ל "וידבר יי אל משה לאמר" [לאו אמור], דברי ר' יודה. ר' הוה יתיב מתני בפרשת **"אין ממירין בבכור"**³¹³ !וחולין אבוי!³¹⁴ **דבר פדייה**. חמתיה ר' אמ' : !אנא!³¹⁵ ידע מה אנא אמר כדון אנא מימר "וידבר ה' אל משה לאמר". לא יימר דברי ר' יודה, וכת' כן, דמר ר' **אמי בשם ר' יוחנן** : גורעין לדרוש מתחילת הפרשת לסופה. ר' חנינה בשם ר' **ירמיה** : ואפי' באמצע התיבה. "ויצקת עליה שמן מנחה היא" "ויצקת משמן מ'ש!חה"³¹⁶ לרבות כל המנחות ליציקה.

תיאור : הסוגיה מצטטת את שתי משניות ממסכת תמורה ודנה בהן בעניין תמורה, ויש לחלקה מקבילה במסכת תמורה, וענינה שוה בתמורה ובנזיר.

לתמורה פ"ד מ"א

וולד חטאת ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, ימותו. ושעיברה שנתה, ושאבדה ונמצאת ובעלת מוס, אם משכיפרו הבעלים תמות. אינה עושה תמורה, לא נהנין, ולא מועילין. אם עד שלא כיפרו הבעלים, תירעה עד שתיסתאב, ותימכר ויביא בדמיה אחרת, ועושה תמורה, ומועילין בה :

סוגיה יב' פסחים פ"ט ה"ו דף לז ע"א (553/11-40)

תמן תנינן : **"וולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה" "ושעיברה שנתה ושאבדה ונמצאת (ו) בעל' מוס"**.

³¹¹ תמורה פ"ב מ"ג.

³¹² צ"ל: כפתרת

³¹³ תמורה פ"א מ"א.

³¹⁴ צ"ל: וחולין אפוי

³¹⁵ צ"ל: אנתא

³¹⁶ צ"ל: מנחה.

³¹⁷ תמורה פ"ד מ"א, מעילה פ"ג מ"א.

"וולד חטאת" דאיתפלגון: ציבור שהפריש נקבה, וכן נשיא שהפריש שעירה, ר' ירמיה אמר: לא קדשה וולדה קרב, ר' יוסה או': קדשה וולדה מת. חייליה דר' יוסי מן הדא: אין את יכול לומר: וולד חטאת בציבור, שאין הציבור מביאין נקבה. לא אמר אלא, אין את יכול, הא אם הקדישה קדשה. אמר ר' יוסי ביר' בון: יאות אמר ר' ירמיה. ולא ר' שמעון היא, דר' שמעון אמר: נקיבה לעולה לא קדשה אלא הקדש דמים.

"ותמורת חטאת" דאיתפלגון: המיר בו בשלשה-עשר, ר' זעורה אמר: תמורתו קריבה שלמים, ר' שמואל בר רב יצחק אמר: אין תמורתו קריבה שלמים.

"וחטאת שמתו בעליה" [ימותו. כן] ³¹⁸ [ד]מר ר' הילא בשם שמואל: מתו בעליו בשלשה-עשר, גופו קרב שלמים. ולמה! אמר! ³¹⁹ בארבעה-עשר? כל עמא מודיי, כל שנראה לקרב בפסח אין גופו קרב שלמים.

"ושעיברה שנתה", כיי דאמר רב חסדא: בשעיברה שנתו בין ראשון לשיני. ר' הילא בשם ר' יוחנן: בשעיבר זמן כפרתו.

"ושאבדה ונמצאת", ב(על) [רי] מו(ם) [תר], ר' יסא בשם ר' יוחנן: אין לך פסח גופו קרב שלמים אלא שאבד ונמצא מאחר שכיפרו הבעלים.

"ובעלת מוס", ר' זעורא בעא קומי ר' יסא: לא מסתברא בהן בעל מוס דתנין הכא באביד הוא? אמר' ליה: אוף אנא סבר כן. הפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו, לא הספיק להקריב את השני עד שנמצא הראשון, והרי שניהן עומדין. אית תניי תני: מצוה להקריב את הראשון; אית תניי תני: מצוה להקריב את השיני. ותני שמואל כן: בורר את היפה שבהן והשיני ירעה עד שישתאב, וימכר ויביא בדמיו שלמים בששה-עשר. ר' לעזר אמר: הוא עצמו קרב שלמים בששה-עשר. אתיא דר' כר' לעזר, ושמואל תניתה כשיטתיה. דתני: ³²⁰ ר' או': << ³²¹ >> אין חטאת << ³²² >> אלא שנמצאת מאחר שכיפרו בה הבעלים, אין המעות הולכות לים המלח אלא ש(מנ)[נמ]צאו מאחר שכיפרו הבעלים.

תיאור: הסוגיה דנה בפרטי משנתנו בתמורה, ויש לה מקבילה במעילה, אך היא מתיחסת גם לתמורת הפסח בו עוסקת המשנה בפסחים.

לתמורה פ"ה מ"ה

הרי זו תחת זו, תמורה זו, חלופי זו, הרי זו תמורה. זו מחוללת על זו אינה תמורה. אם היה הקדש בעל מוס יצא לחולין צריך להעשות דמים:

סוגיה טו' נזיר פ"ב ה"א דף נא ע"ד (1101/13-24)

³¹⁸ ליברמן מוחק תוספת זו. ראה ירושלמי כפשוטו עמ' 513

³¹⁹ צ"ל: למר במשמעות של – לא אמר.

³²⁰ תוספתא תמורה פ"ב ה"ו: המפריש מעות לחטאתו ואבדו והפריש חטאת ואחר כך נמצאו מעות שילכו לים המלח שר' אומר אין

המעות נופלות לנדבה אלא אם כן לקח בהן חטאת והותיר וחכמים אומרים אין חטאת מתה ואין המעות ילכו לים המלח אלא שנמצאו מאחר שכיפרו הבעלים.

ובמשנה ז' בפרקנו: המפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, לא היספיק להקריבה, עד שנמצאת הראשונה, והרי שתיהן תמימות, אחת מהן תקרב חטאת והשניה תמות דברי רבי. וחכמים אומרים אין חטאת מתה, אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים, אין המעות הולכות לים המלח, אלא שנימצאו מאחר שכיפרו הבעלים.

³²¹ חסר כאן: <> והשניה תמות, וחכ"א > ראה ליברמן ירושלמי כפשוטו עמ' 513

³²² חסר כאן > מתה < ראה ליברמן כבהערה קודמת.

כל הלשונות משמשין לשון חילול חוץ מלשון תמורה. כל הלשונות משמשין לשון תמורה חוץ מלשון חילול. אמ' לקדשי מזבח: **"הרי זה תחת זה, תמורת זו, חליפי זו, הרי זו תמורה. זו מחוללת על זו אינה תמורה"**³²³. אמר לקדשי בדק הבית: הרי זו תחת זו, חליפי זו, נתפשה בדמים. תמורה(ה)[ת] זו, לא נתפסה בדמים. תני ר' הושעיה: ³²⁴ חליפי זו תמורת זו לא אמר כלום. אהן >> ³²⁵ << משמש לשון חילול ולשון תמורה. אילין קדשי מזבח אית בהו חילול ואין בהו תמורה, קדשי! בדק הבית! ³²⁶ שקדם הקדישן את מומן הרי זו תחת זו. בא להקריב תמימה אומ' לו: לדמים קדשה, בא לוכל בעל מום אומ' לו: לתמורה קדשה. "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" אמ' ר' יצחק בר לעזר: מכיון שהוא יודע שכל המימר לוקה אף הוא לא עלת על דעתו להמיר.

תיאור: הסוגיה בנוזיר עוסקת בלשונות נזירות ועוברת לעסוק בלשונות תמורה ובלשונות ערכין ומקומה לכן בכל שלוש המסכתות במידה שווה.

לתמורה פ"ו מ"ד

נתן לה כספים הרי אילו מותרין. יינות שמנים וסלתות, וכל דבר שכיוצא בו ³²⁷ קרב על גבי מזבח, אסור.

סוגיה יח' פסחים פ"ח ה"ג דף לו ע"א (547/28-50)

תמן תנינן: ³²⁸ **"נתן לה כספים, הרי אילו מותרין, יינות שמנים וסלתות כל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח, אסור"**. ר' שמעון בן לקיש אמ': בממנה אותו על פסחו ועל חגיגתו. הדא אמרה שאינו יוצא לחולין וחוזר וקדש. אין תימר שהוא יוצא לחולין וחוזר וקדש, יהא אסור משום אתנן. פתר לה בשלא נכנס לתוך ידו כלום. תדע לך, דתנינן תמן: ³²⁹ **"מקריב עליו קיני זבים קיני זבות קיני יולדות"**, לא בשלא נכנס לתוך ידו כלום, אוף הכא בשלא נכנס לתוך ידו כלום. ר' יעקב בר אחא בשם ר' אימי: איתפלגון ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש, חד אמ': מקדישין, וחד אמ': אין מקדישין. רבנן דקיסרין מפרשין להון: ר' יוחנן אמ': מקדישין, כתחילה ביום טוב; ר' שמעון בן לקיש אמ': אין מקדישין, כתחילה ביום טוב. אית תניי תני: הולך לו אצל מוכרי טלאים, אית תניי תני: הולך לו אצל מוכרי פסחים. (כ)מאן דאמ': הולך אצל מוכרי טלאים, כמאן דאמ': מקדישין; מאן דאמ': הולך לו אצל מוכרי פסחים, כמאן דאמ': אין מקדישין. הדא אמרה: אינו יוצא לחולין וחוזר וקדש. אין תימר שהוא יוצא לחולין וחוזר וקדש, יהא אסור משום מקדיש, ותנינן: אין מקדישין. ר' חנניא ור' מנא: חד אמ': במקדיש למחר, וחורנה אמ': במקדיש לבדק הבית. אמ' ר' שמי: ואפילו כמאן דאמ': << >> במקדיש בעזרה, משום שבות שהתירו במקדש. מניין שהן נימנין? ת"ל **"במכסת נפשות"**. מניין שהן ממנין? נאמ' כאן **"שה" ונאמ' במצרים "שה"**, מה **"שה"** שני במצרים חי לא שחוט, אף **"שה"** שני כאן חי לא שחוט.

³²³ תמורה פ"ה מ"ה.

³²⁴ תוספתא תמורה פ"ג ה"א: הרי זו תמורה זו חליפה זו הרי תמורה זו מחוללת על זו לא אמר כלום בהקדש בדק הבית זה מחוללת עליו דבריו קיימין תמורה זו חליפה זו לא אמר כלום:

³²⁵ כנראה שחסרה המילה "חליפי".

³²⁶ צ"ל: מזבח.

³²⁷ בכ"י קופמן: בה

³²⁸ תמורה פ"ו מ"ד.

³²⁹ נדרים פ"ד מ"ג.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו, ודנה בבירור השאלה האם שיתוף הזונה כנמנית על פסחו נחשב כאתנן ופוסל את הפסח, או ששיתוף אחרים על פסחו כמוהו כהוצאת הפסח לחולין וחוזר ומקדישו. לכן ענינה של הסוגיה גם בתמורה וגם בפסחים.

לתמורה פ"ו מ"ה

נתן לה מוקדשין, הרי אילו מותרין. עופות, הרי אילו אסורין. שהיה בדין מה אם המוקדשין שהמום פוסל בהן ואין אתנן ומחיר חל עליהם, עוף שאין המום פוסל בו, אינו בדין שלא יהא אתנן ומחיר חל עליו תלמוד לומר (שם/דברים כג/) "לכל נדר" להביא את העוף:

סוגיה יט' ביכורים פ"א ה"ו דף סד ע"ב (353/2-8)

"נתן לה קדשים הרי אילו מותרין"³³⁰. "יינות שמנין וסלתות כל דבר שכיוצא בו קרב לגבי המזבח אסור".³³¹ אין בכלל אלא פרכירי ענבים ועטרות שלשיבלין. מה נן קיימין? אם בשנתן לה באתננה, כך אנו אומ': הלוקח מן השוק מביא בכורים, אלא כי נן קיימין בשהיו הגפנים משלה ומכר >ה לו פירותיהן וחזר ונתנם לה באתננה. מפני שהיה אתנן, הא לא היה אתנן מביא. הדא אמרה, חזר ולקחן ממנו מביא.

תיאור: המובאה ממשנתנו נועדה לברר האם דין הביכורים כקרבן שאין להביאו מאתנן זונה. והדיון נוגע גם למשנת ביכורים וגם למשנת תמורה.

לתמורה פ"ב מ"ג

חטאות היחיד שכיפרו הבעלים מתות, ושל ציבור אינן מיתות. רבי יהודה אומר ימותו. אמר רבי שמעון מה מצינו בוולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה, ביחיד דברים אמורים **אבל לא בציבור**, אף שכיפרו הבעלים ושעיברה שנתן, ביחיד דברין אמורין אבל לא בציבור:

סוגיה ז' סנהדרין פרק י ה"י דף כט טור ד (1327/35)

קדשי עיר הנידחת, ר' יוחנן אמר: אין מועלין בהן, **ור' שמעון בן לקיש אמר:** מועלין בהן. מתיב ר' יוחנן **לריש לקיש:** על דעתך דת מר: מועלין בהן, ניתני שש חטאות מיתות.³³² **אמ' ליה:** שכן אפי' עולה בדא מתה. **ר' הילא בשם ר' שמעון בן לקיש:** מועלין בהן משום קדשי משומד. ויקרבו? על שם "זבח רשעים תועיבה".

תיאור: במשנה מונה ר' שמעון את החטאות המתות ורק בספרא מצוין ר' שמעון שמספרן הוא חמש, ועל כך מקשה ר' יוחנן לרשב"ל שלשיטתו צריך לציין שהן שש כולל חטאת של אנשי ער הנידחת, שהיא חטאת של ציבור.

לתמורה פ"ג מ"ו

³³⁰ תמורה פ"ו מ"ה.

³³¹ תמורה פ"ו מ"ד.

³³² ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה ו (ט) ושחט אותו ולא תמורתו, כשהוא אומר למטה ושחט אותה ולא חילופה, ולא ולדה, ולא תמורתה, מיכן היה רבי שמעון אומר חמש חטאות הן מיתות, ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, ושכיפרו בעליה, ושעברה שנתה, אי אתה יכול לומר ולד חטאות בצבור שאין הצבור מביאים נקיבה, ואין תמורת חטאת בצבור שאין הצבור ממירין, ולא חטאת שמתו בעליה שאין צבור מתים

המפריש נקבה לאשם, תירעה עד שתסתאב, תימכר ויביא בדמיה אשם. אם קרב אשמו יפלו דמיה לנדבה. רבי שמעון אומר תימכר שלא במום.

סוגיה ט' שקלים פ"ד ה"ז דף מח ע"ב (617/14-30)

הפריש נקיבה לעולתו ולפסחו ולאשמו עושה תמורה, ר' שמעון או': לעולתו עושה תמורה, לפסחו ולאשמו אינו עושה תמורה. ר' שמעון בן יהודה או' משום ר' שמעון: לעולתו ולפסחו ולאשמו אינו עושה תמורה.³³³ אמ' ר' יוחנן: טעמ' דר' שמעון, שכן מצאנו נקיבה בעוף כשירה לבוא עולה. [ו]אמ' ר' יוחנן: טע' דר' שמעון, אם מין במינו הוא חלוק עליו לא כל שכן מין בשאינו מינו. אי-זהו מין במינו שהוא חלוק עליו? כהדא דתני: אשם בן שנה הביא בן שנים יצא, בן שנים והביא בן שלש לא יצא. אמ' ר' יוחנן: ר' שמעון ור' יהושע שניהן אמרו דבר אחד. כמה דר' יהושע אמ': נקיבה לעולה לא קדשה אלא הקדש דמים, כן ר' שמעון אמ': נקיבה לעולה לא קדשה אלא הקדש דמים. אין תימר, קדשה הקדש גוף ירעו. אמ' ר' אני רואה את דברי ר' שמעון בפסח שמא הקדש פסח בא שלמים, ולא אראה את דברי ר' שמעון באשם שמא הקדש אשם בא עולה. אמ' ר' אבין: אם הקדש פסח בא שלמים גופו קרב שלמים, אם הקדש אשם בא עולה אין גופו קרב עולה. מאי כדון? ההין אמ': הקדש דמים קדש, וההין אמ': הקדש גוף קדש.

תיאור: הסוגיה דנה בבריתא לתמורה הנוגעת לאמור במשנתנו, "הפריש נקבה לאשם".

לתמורה פ"ה מ"ה

הרי זו תחת זו, תמורה זו, חלופי זו, הרי זו תמורה. זו מחוללת על זו אינה תמורה. אם היה הקדש בעל מום יצא לחולין צריך להעשות דמים:

וסוגיה טז' כתובות פ"א ה"ד דף לד ע"ג (1006/20-31)

אמ' ר' אבין: הדא מסייעא לר' שמעון בן לקיש, דר' שמעון בן לקיש אמ': אין למקח הוניה לעולם. אמ' ר' יוחנן: אם היה המקח מופלג יש לו הוניה. מתנית' פליגי על ר' יוחנן: "אילו דברים שאין להן הוניה: העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות".³³⁴ פתר לה: ובלבד דבר שאינו מופלג. פדה שוה מנה במאתים, [ר' יוחנן אמ':] אינו פדוי, ור' שמעון בן לקיש אמ': פדוי. מתנית' פליגי על ר' יוחנן: "אמ' טלית זה תחת חמור זה, יצא לחולין", וסיפא פליגי על ר' שמעון בן לקיש: "צריך להיעשות דמים". אמ' ר' יוסה: כל גרמה אמרה שהוא צריך להיעשות דמים, מה פליגי? להביא מעילה. ר' יוחנן אמ': מביא קרבן מעילה, ר' שמעון בן לקיש אמ': אינו מביא קרבן מעילה.

תיאור: הסוגיה מצטטת את הספרא הנוגע למשנתנו ומכנה אותה מתניתא, ויש לה זיקה גם למסכת מעילה.

³³³ תוספתא תמורה פ"ב ה"ה (=פסחים פ"ט ה"ט): המפריש נקבה לעולתו ולפסחו ולאשמו עושה תמורה ר' שמעון או' לעולתו עושה תמורה לפסחו ולאשמו אין עושה תמורה אין לך דבר שעושה תמורה אלא דבר הרועה ומסתאב אמ' ר' רואה אני דברי ר' שמעון בפסח שמהמקדש פסח באו שלמי'
³³⁴ בבא מציעא פ"ד מ"ט.
³³⁵ ספרא בחוקותי פרשה ח פרק יב: "אמר טלית זו תחת חמור זה יצא לחולין וצריך לעשות דמים".

לתמורה פ"ג מ"י

תמורת הבכור והמעשר, וולדן וולדן עד סוף העולם, הרי אלו כבכור וכמעשר, ויאכלו במומן לבעלים. מה בין הבכור והמעשר לבין כל הקדשים? שכל הקדשים נימכרים באטלס, ונשחטין באטלס, ונשקלין בליטרה, חוץ מן הבכור ומן המעשר. ויש להן פידיון, ולתמורותיהן פידיון חוץ מן הבכור ומן המעשר. ובאין מחוצה לארץ לארץ, חוץ מן הבכור ומן המעשר. **ואם באו תמימין יקרבו**, ואם בעלי מומין יאכלו במומן לבעלים. אמר רבי שמעון מה הטעם. שהבכור והמעשר יש להם פרנסה במקומן, ושאר כל הקדשין, אף על פי שנולדו להם מום, הרי [אלו]³³⁶ בקדושתן :

סוגיה יא' חלה פ"ד הי"א דף ס ע"ב (330/44-45)

ולא כן תנינן "**אם באו תמימין יקרבו**" שנייא היא שהדבר מסויים, שמא יקבע הדבר חובה.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ומתיחסת אליה.

לתמורה פ"ד מ"א

וולד חטאת ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, ימותו. ושעיברה שנתה, ושאבדה ונמצאת ובעלת מום, אם משכיפרו הבעלים תמות. אינה עושה תמורה, לא נהנין, ולא מועילין. אם עד שלא כיפרו הבעלים, תירעה עד שתיסתאב, ותימכר ויביא בדמיה אחרת, ועושה תמורה, ומועלין בה :

סוגיה יג' יומא פ"ו ה"א דף מג ע"ג (589/29-34)

"שאיין חטאת ציבור מתה. ר' יהודה או': תמות". וקשיא על דר' יהודה, ויש אדם מגריל למיתה משעה ראשונה? אמ' ר' **אבון** : ולא אשכחנן כן על דר' אליעזר? דר' אליעזר אמ': ימותו. אמ' ר' **מנא** : הן דאת מקשי לה על דר' יהודה קשיתה על דמתניתין, דתנינן תמן :³³⁷ "**וולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה, ימותו**". ויש אדם מימר למיתה משעה הראשונה?

תיאור: הסוגיה מסתייעת במשנתנו והיא סוגיה מאוחרת מסוגיה יב' (לעיל) מפסחים.

לתמורה פ"ה מ"ד³³⁸

הרי זו תמורת עולה ותמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי רבי מאיר. אמר רבי יוסה אם לכן נתכוון מתחילה (הואיל ו) אף על פי שאי אפשר לקרות שני שמות כאחת דבריו קיימים, אם משאמר תמורת עולה נמלך ואמר תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה :

סוגיה יד' דמאי פ"ז ה"ו דף כו ע"ב (142/47-143/16)

אמ' ר' **<יוסה> בר חנינה** : על הראשונה עובר בעשה ועל השנייה בעשה ולא תעשה. על הראשונה עובר בעשה, שקבע שני שמות כאחת ; ועל השנייה בעשה ולא תעשה, שקבע(ו) שני שמות כאחת ושהקדים שיני שבראשונה לראשון שבשנייה. אמ' ר' **לעזר** : דר' מאיר היא, דר' מאיר אמ': אין את

³³⁶ נוסף ע"פ כ"י פרמה.

³³⁷ תמורה פ"ד מ"א.

³³⁸ המשנה כולה חסרה בכ"י קאופמן

תופס אלא ראשון ראשון בלבד. תמן תנינן: ³³⁹ "הרי זו תמורת עולה ותמורת שלמים, הרי זו תמורת עולה, דברי ר' מאיר". אמ' ר' יוסי: הוינן סברין מימר, מה פליגין ר' מאיר ורבנן, לאחר כדי דיבור, אבל בתוך כדי דיבור לא. מן מה דאמ' ר' לעזר: ר' מאיר היא, הדא אמרה אפילו בתוך כדי דיבור אינו חוזר בו. די מתניתא: "מעשרותיהן (מעשרותיהן) מעשרות כלכלה וחבירתה קרא שם" מפני שקבע שני שמות כאחת, הא זה אחר זה אין את תופש אלא ראשון ראשון בלבד. אמ' ר' אבונא: מודין חכמי לר' מאיר באו: ת! רומ! ³⁴⁰ זו תחת שיני חייב. בהמה זו תחת! זבחים שיני! ³⁴¹ חייב. מפני שקבע שני שמות כאחת. הא זה אחר זה אין את תופש אלא ראשון ראשון בלבד. לא כן אמ' ר' שמואל בר רב יצחק בשם רב הונא: אמ': זו תמורת עולה, חוזר בו אפילו בתוך כדי דיבור. כאן במתכוין לפחות, כאן במתכוין להוסיף. אמ': הרי זו תרומה, אפילו בתוך כדי דיבור אינו חוזר בו. אדם נשאל על הקדישו ואין אדם נשאל על ת(מור)[רומ]תו.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו כדי ללמוד על פיה שמשנת דמאי היא בשיטת ר' מאיר.

לתמורה פ"ז מ"ד

אילו הן הנקברין: קדשין שהפילו יקברו, הפילה שלייה תיקבר, שור הניסקל ועגלה ערופה וצפרי מצורע ושער נזיר ופטר חמור, ובשר בחלב וחולין שנישחטו בעזרה. רבי שמעון אומר: חולין שנישחטו בעזרה ישרפו, וכן חיה שנישחטה בעזרה:

סוגיה כב' ערלה פ"ג ה"ג דף סג ע"א (345/19-33)

מאן תנא סיט? ר' מאיר, ברם כרבנן הוא סיט הוא פחות מסיט. ר' יוסי ביר' בון אמ' ליה משם ר' יוחנן, ר' יסא בשם ר' יוחנן: צמר בכור שטרפו בטל ברוב. אית' ר' חיה ציפוראה קומי ר' אימי: ליטרא בשמונה ולא הו(רי)[דו] אילולא דאמ' ר' יסא: ולא מתנית' היא? "האורג מלוא הסיט מצמר הבכור בבגד ידלק הבגד" ³⁴² אמ' ליה [ר' אימי] ³⁴³: אילו איתתבת תמן אית הוות יאות: תמן תנינן: "אלו הן הנשרפין", ותנינן: ³⁴⁵ "אלו הן הנקברין" הכא את אמר "ישרפו" ³⁴⁶ והכא את אמר "יקברו". אמ' ר' יוחנן: כאן בשק כאן בשיער. מה בין שק מה בין שיער? אמ' ר' חנניה בריה דר' הלל: שק מצוי לחטט אחריו, שיער אין מצוי לחטט אחריו. ר' שמעון בן לקיש אמ': כאן במקדש כאן בגבולין. ר' יוסי ביר' חנינא או': כאן בנזיר טהור כאן בנזיר טמא. והתנינן פטר חמור? אית לך מימר, כאן במקדש כאן בגבולין, כאן בנזיר טהור כאן בנזיר טמא, אלא כאן בשק וכאן בשיער. אמ' ר' יוסי ביר' בון: הן דתימר ישרף, שער; הן דתימר יקבר, גופו.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנותינו כדי להצביע על סתירה בין האמור בה ששער נזיר נקבר, ובין האמור במשנת ערלה ששער הנזיר נשרף.

³³⁹ תמורה פ"ה מ"ד.

³⁴⁰ צ"ל: תמורה

³⁴¹ צ"ל: שני זבחים. ראה פרושו של ר"ז פרנקל למסכת דמאי, תרל"ה דף לו ע"ב.

³⁴² ערלה פ"ג מ"ג.

³⁴³ ההוספה שלי.

³⁴⁴ תמורה פ"ז מ"ה

³⁴⁵ תמורה פ"ז מ"ד

³⁴⁶ תמורה פ"ז מ"ז

לתמורה פ"ז מ"ה

אילו הן הנשרפין: חמץ בפסח ישרף, ותרומה טמאה **העורלה וכלאי הכרם**. את שדרכו להישרף ישרף, את שדרכו להיקבר יקבר. מדליקין בפת ובשמן שלתרומה:

סוגיה כג' כלאים פ"ה ה"ז דף ל ע"א (162/48-163/11)

ר' זעירא ר' שמעון בן לקיש בשם ר' הושעיא: "אם עשבים יופך" הכל מותר, "אם אביב ינפץ" הקשין מותרין והדגן אסור, "אם הביאה דגן תדלק" הכל אסור. **ר' יוחנן** אמר: הכל אסור. מהו הזה דתנינן: "אם עש(ל)בים יופך אם אביב ינפץ אם הביאה דגן תדלק"³⁴⁷ כההיא דתנינן תמן:³⁴⁸

"העורלה וכלאי הכרם את שדרכו לישרף ישרף את שדרכו ליקבר יקבר" **ר' יעקב בר אידי בשם ר' שמעון בן לקיש:** פעמים שהקשין מותרין והדגן אסור פעמים שהקשין אסורין והדגן מותר. היך עבידא. זרע בהיתר וסיכך על גביו הקשין (אסור) מותרין והדגן אסור. [זרע באיסור והעביר את הסכך] הקשין אסורין והדגן מותר. **ר' זעירא** בעי: ניחא הקשין מותרין והדגן אסור, הקשין אסורין והדגן מותר? גדל מתוך איסור ואת אמר מותר? **ר' זעירא** כדעתיה, דאמר **ר' זעירא בשם ר' יונתן:** בצל שלכלאי הכרם שעקרו ושתלו אפילו מוסיף כמה אסור, שאין גידולי איסור מעלין את האיסור.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו כסיוע לדיון במשנת כלאים.

לכריתות פ"ד מ"ד

אמר רבי יוסה לא נחלקו על העושה מלאכה **בין השמשות** שהוא פטור, שאני אומר מקצת מלאכה עשה מהיום ומקצתה למחר, ועל מה נחלקו? על העושה בתוך היום, ואין ידוע אם בשבת עשה, ואם ביום הכפורים עשה, או על העושה ואין ידוע מעין אי זו מלאכה עשה, רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. אמר רבי יהודה פוטר והיה רבי יהושע אף מאשם תלוי:

סוגיה לט' ברכות פ"א ה"א דף ב ע"ב (1/43-2/22)

תני: כל זמן שפני מזרח מאדימות זהו יום, הכסיפו זהו **בין השמשות**, השחירו נעשה העליון שוה לתחתון זהו לילה. **ר' אוי:** הלבנה בתקופתה, התחיל גלגל חמה לשקע ותחילת גלגל לבנה לעלות זהו בין השמשות. אמר **ר' חנינא:** סוף גלגל חמה לשקע ותחילת גלגל לבנה לעלות. ותני **שמואל** כן: אין הלבנה זורחת בשעה שהחמה שוקעת, ולא שוקעת בשעה שהחמה זורחת. **ר' שמואל בר חייא בר יהודה בשם ר' חנינא:** התחיל גלגל חמה לשקע אדם עומד בראש הר הכרמל ויורד וטובל בים הגדול ועולה ואוכל בתרומתו, חזקה ביום טבל. הדא דתימי' בההוא דאזיל ליה בקפונדרא, ברם ההוא דאזיל ליה באיסרטא לא בדה. אי-זהו בין השמשות? אמר **ר' תנחומא:** לטיפה של דם שהיא נתונה על גבי חדה שלסייף, נחלקה הטיפה לכאן ולכאן זהו בין השמשות. אי-זהו בין השמשות? משתשקע החמה כדי שיהלך אדם חצי מיל, דברי ר' נחמיה. **ר' יוסי** אוי: בין השמשות כהרף עין, ולא יכלו לעמוד עליו חכמי. **ר' יוסי ור' אחא** הוו יתבין, אמר **ר' יוסי לר' אחא:** לא מסתברא סוף

³⁴⁷ כלאים פ"ה מ"ז.

³⁴⁸ תמורה פ"ז מ"ה.

חצי מיל דר' נחמיה כהרף עין דר' יוסי? **אמ' ליה** : אוף אנא סבר כן. ר' חזקיה לא אמר כן, אלא כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דר' נחמיה ספק הוא. אמ' ר' מנא : קשייתה קומי דר' חזקיה (כ"י) [כ]דתנינן תמן : ³⁴⁹ "ראה אחת ביום ואחת בין השמשות, ! (אחת בין השמשות)! ואחת למחר, אם יודע שמקצת הראייה מהיום ומקצתה למחר, ודאי לטומאה ולקרבן. ואם ספק שמקצת הראייה מהיום ומקצתה למחר, ודאי לטומאה וספק לקרבן". **ר' חייא בר יוסף** בעא קומי ר' יוחנן : מאן תנא ראייה נחלקת לשנים? ר' יוסי. **אמ' לה** : קשתה. על דעתך דאת אמר : כל הרף עין והרף עין שבחצי מיל דר' נחמיה ספק הוא, למה אמ' ליה : קשתיה? לכשיבוא אליהו ויאמר : זהו בין השמשות, מאן פליגי?

תיאור: המונח "בין השמשות" אינו קיים במשנה בברכות, אלא במשנתנו בכריתות ובמשנה זבים פ"א מ"ו (המונח נזכר גם בדמאי פ"א מ"ד, שבת פ"ט מ"ה, אבות פ"ה מ"ו, נדה פ"ו מ"ד) הסוגיה עוסקת בהגדרת המונח "בין השמשות" שבמשנתנו ובשיטתו של ר' יוסי בעניין, על כך העמידני מו"ר שלמה נאה בשיעורו בירושלמי ברכות. אין ספק לכן שמקורה של הסוגיה הוא למשנתנו ולא למשנת ברכות.

לכריתות פ"א מ"א

שלשים ושש כריתות בתורה, הבא על האם, ועל אשת אב ועל הכלה, הבא על הזכר ועל הבהמה והאשה המביאה ³⁵⁰ את הבהמה, הבא על אשה ובתה, ועל אשת איש, הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו, ועל הנידה והמגדף והעובד עבודה זרה, והנותן מזרעו למולך, ובעל אוב (וידעוני) ³⁵¹, והמחלל את השבת, וטמא שאכל את הקודש, והבא אל המקדש טמא, האוכל חלב ודם ונותר ופיגול, והשוחט והמעלה בחוץ, האוכל חמץ בפסח, האוכל ועושה מלאכה ביום הכיפורים, **המפטם את השמן והמפטם את הקטרת, והסך שמן המשחה**. הפסח והמילה מצות עשה :

סוגיה יב'

<u>יבמות פ"א ה"א דף יא ע"ד</u> (882/5-9)	<u>סנהדרין פ"ז ה"ה דף כד ע"ג</u> (1298/35-39)	<u>שבת פ"ז ה"ב דף ט ע"ג</u> (406/3-37)
ר' אבהו ר' לעזר בשם ר' הושעיה : שני לאוין וכת אחד לאוין חולקין כריתות. מא' טע' "על בשר אדם לא ייסך [ובמתכנתה לא תעשו כמוהו]", וכת' "איש אשר ירקח כמוהו", הרי כאן שני לאוין וכת אחד, לאוין חולקין כריתות.	ר' אבהו בשם ר' לעזר בשם ר' הושעיה : שני לאוין וכת אחד לאוין חולקין את ההכרת. מה טע' "על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו", וכת' "איש אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו" הרי כאן שני לאוין וכת אחד, לאוין חולקין את ההכרת.	ר' אבהו ר' אלעזר בשם ר' הושעיה שני לאוין וכת אחד, לאוין חולקין כריתות, ומה טעמ' "על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו" וכת' "איש אשר ירקח (מ) כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו" הרי כאן שני לאוין וכת

³⁴⁹ זבים פ"א מ"ו

³⁵⁰ בכ"י קאפמן: מביאה

³⁵¹ נוסף בכ"י קאופמן ולפי הדיון בירושלמי פ"ז ה"ז כה ע"ג (1304/44), ובבבלי דף ג ע"ב, לא היה לפנייהם.

תיאור: מקורה של הסוגיה הוא ללא ספק במסכת כריתות ולא באף אחת משלושת המסכתות בהן היא מצוטטת רק לצורך הדגמת מצב של שני לאוין שמחייבים שתי חטאות, כאשר הדוגמא דנה בפיטום שמן המשחה הנדון במשנתנו.

לכריתות פ"ב מ"א

ארבעה מחוסרי כיפורים. וארבעה מביאין על הזדון כשגגה. אלו הן מחוסרי כיפורין: הזב והזבה, והיולדת והמצורע. **רבי אליעזר בן יעקב אומר: גר מחוסר כיפורין, עד שיזרק עליו הדם, ונזיר יינו ותגלחתו וטומאתו:**

סוגיה יט' שקלים פ"ח ה"ח דף נא ע"ב (633/5-634/10)

תני, **הגר בזמן הזה צריך להביא קינו ריבעת כסף**. אמ' ר' שמעון: ביטלה רבן יוחנן בן זכאי מפני התקלה. מהו מפני התקלה? כהדא דתני: אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין [תרומות ומעשרות] בזמן [הזה, אם ה[כ]ק]דיש או העריך או החרים או הגביה, הכסות תישרף, הבהמה תיעקר. [כיצד? נועל בפניה הדלת והיא מתה מאיליה], והמעות ילכו לים המלח. עבר והקדיש, מן מה דאמ' ר' שמעון: ביטלה רבן יוחנן בן זכאי מפני התקלה, הדא אמרה, עבר והקדיש קדשו. **ר' יודן ענתודריא בעא קומי ר' יוסה**: הכא את אמר: קדשו, והכא את אמר: לא קדשו. **אמ' ליה**: תמן [לכן] אין מקדישין לכתחילה לפי שמצוה להקריב (ב)[מ]תרומה חדשה והאיך הויה לה ישנה, והכא מאי אית לך למימר. האי ישנה היא, אבל לגבי הקדשות אחרים קנו של גר אינו צריך חדשה, ואם הקדיש, קדוש, ויניח עד שיבנה בית המקדש], שמא יבנה הבית כבראשונה ותיתרם תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן, והכא מה אית לך: **רב אדא ורב המנונא, רב אדא בר אחוה בשם רב**: הלכה כר' ש[מ]עון.

תיאור: הסוגיה מתייחסת לדברי ר' אליעזר במשנתנו לפיהן גר נחשב כמחוסר כיפורים עד שיביא את קרבנו, וזו היא דעת ת"ק בברייתא ור' שמעון חולק עליו. הסוגיה הובאה בשקלים אגב הדיון בקדושת שקלים בזמן הזה, אך אין ספק שמקורה הוא למשנתנו בכריתות.

לכריתות פ"ג מ"ו

הבא על חמותו, חייב עליה משם חמותו וכלתו ואחות אשתו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואשת איש ונידה. וכן הבא על אם חמותו, ועל אם חמיו. רבי יוחנן בן נורי אומר: הבא על חמותו, חייב עליה משם חמותו [ואם חמותו]³⁵² ואם חמיו. אמרו לו: שלשתן שם אחד הן:

סוגיה ל' סנהדרין פ"ט ה"ו דף כז ע"ב (1313/27-39)

תמן תנינן,³⁵³ תני: **ר' יוסי או': ידון בזיקה הראשונה שבאת עליו**. כיצד? חמותו ונעשית אשת איש הרי זו בשריפה, אשת איש ואחר כך נעשית חמותו בחניקה. בא על חמותו, והיי דא לה חמותו

³⁵² נוסף ע"פ כ"י פרמה

וכלתו, היך עבדא? גבר נסב איתא ולברתיה דאחיה ולברתיה דאיתתיה, אתא על סבתא חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. חמותו וכלתו כאח(ד)[ת] מה אמר בה ר' יוסה? חומר בקל מה אמ' בה ר' יוסי? שני איסורים [כאחת] מה אמ' בה ר' יוסי? אמרי: כמה דאישתאלת על דר' יוסי כך אשתאלת על דר' ישמעאל. דתני בשם ר' ישמעאל: נתאלמנה ונתגרשה נתחללה זינת ואחר כך בא עליה אינו חייב אלא אחת, זינת ונתחללה ואחר כך בא עליה חייב על כל אחת ואחת, נתאלמנה נתגרשה כאחת מה אמ' בה ר' ישמעאל? חומר בקל מה אמ' בה ר' ישמעאל? שני איסורין כאחת מה אמ' בה ר' ישמעאל?

תיאור: נראה שהפתיחה הכפולה "תנינן תמן" ו"תני" מעידה על שיבוש שנוצר דוקא מפני שמקור הסוגיה הוא במסכת כריתות שם הנוסח היה כנראה כך:

תמן תנינן: רבי יוסי אומר נדון בזיקה הראשונה שבאה עליו. תני: ר' יוסי או': ידון בזיקה הראשונה שבאת עליו. כיצד? חמותו ונעשית אשת איש הרי זו בשריפה, אשת איש ואחר כך נעשית חמותו בחניקה. ה'תמן תנינן' מתיחס למשנת סנהדרין (פ"ט מ"ד), וה'תני' מתיחס לתוספתא סנהדרין שפותחת בדומה למשנת סנהדרין והמשכה מפרש את משנתו בכריתות על ידי הבאת דוגמאות לאמור במשנתו. הסופר חש שתמן תנינן בסנהדרין אינו רלוונטי אך לא מחק אותו אלא רק מחק את המשפט החוזר בתוספתא כי ראה בכך כפילות מיותרת, והשאיר לנו רמז שמקור הסוגיה הוא בכריתות ולא בסנהדרין.

לכריתות פ"ג מ"ב

אמר רבי עקיבה: שאלתי את רבי אליעזר: העושה מלאכות הרבה, בשבתות הרבה, מעין מלאכה אחת, בהעלם אחד, מה הוא? חייב אחת על כולן, או אחת על כל אחת ואחת? אמר לי: חייב על כל אחת ואחת מקל וחומר. ומה אם הנידה שאין בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה, חייב על כל אחת ואחת, שבת שיש בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה, אינו דין שיהא חייב על כל אחת ואחת. אמרתי לו: לא. אם אמרת בנידה שיש בה שתי אזהרות, שהוא מזהר על הנידה, והיא מזהרת עליו, תאמר בשבת שאין בה אלא אזהרה אחת. אמר לי: הבא על הקטנות יוכיח, שאין בהן אלא אזהרה אחת, וחייב על כל אחת ואחת. אמרתי לו: לא. אם אמרתה בבא על הקטנות, שאף על פי שאין להן עכשיו יש להן לאחר זמן, תומר בשבת שאין בה לא עכשיו ולא לאחר זמן. אמר ליף הבא על הבהמה יוכיח. אמרתי לו: הבהמה כשבת:

סוגיה לב' שבת פ"ז ה"א דף ט ע"א (402/26-404/20)

תמן תנינן: ³⁵³ "אמ' ר' עקיבה: שאלתי את ר' אליעזר: העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בעלם אחת מהו? חייב אחת על כולן או אחת על כל אחת ואחת. [אמ' לו: חייב על כל אחת ואחת] מקל וחומר, ומה אם הנידה שאין בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה חייב על כל אחת ואחת, שבת שיש בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה אינו דין שיהא חייב על כל אחת ואחת. אמרתי לו: לא, אם אמרת בנדה שיש בה שתי אזהרות, שהוא מזהר על הנידה והנידה מזהרת

³⁵³ המשנה אינה מובאת ויתכן שהכוונה למשנתו בכריתות ועליה מביא את התוספתא מסנהדרין.

³⁵⁴ סנהדרין פ"ט מ"ד: מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין נדון בחמורה עבר עבירה שנתחייב שתי מיתות נדון בחמורה **רבי יוסי אומר**

נדון בזיקה הראשונה שבאה עליו:

תוספתא סנהדרין פ"ב ה"ה: וכן היה ר' יוסי אומ' **נידון בזיקה הראשונה שבאתה עליו** כיזה צד הבא על חמותו והיא אשת איש הייתה חמותו והיא נעשית אשת איש נידון בשריפה היתה אשת איש ואחר כך נעשית חמותו נידון בחנק:

³⁵⁵ כריתות פ"ג מ"ג. על סוגיה זו כתב ראטנער באהבת ציון וירושלים (עמ' 84/5) "כל הסוגיא כאן לקוחה מירושלמי מסכתא כריתות ששם מקומו ושם היה כל הסוגיא בשינוי נוסחאות וגירסאות כח בודאי היה לקדמונינו סדר קדשים".

עליו, תאמר בשבת שאין בה אלא אזהרה אחת. אמר לי: הבא על הקטנות יוכיח, שאין בהן אלא אזהרה אחת וחייב על כל אחת ואחת. אמרתי לו: לא. אם אמרת בבא על הקטנות שאע"פ שאין בהן עכשיו יש בהן לאחר זמן, תאמר בשבת שאין בה אלא אחד, לא עכשיו ולא אחר זמן. אמ' לי: הבא על הבהמה יוכיח, אמרתי לו: הבהמה כשבת". ר' זעירא בשם רב חסדא, ר' אילא בשם ר' שמעון בן לקיש: תריהון אמרין, בזדון שבת ובשגגת מלאכות שא(י)לו, בדה תנין: "מלאכות הרבה", לא על השבתות ((המלאכות)? הוא מתחייב? רבא³⁵⁶ בשם רב חסדא אמר בשגגת שבת ובזדון מלאכות שא(י)לו, בדה תנין: "שבתות הרבה", לא על המלאכות מתחייב: הא ר' זעירא בשם רב חסדא אמר, ר' אילא ור' שמעון בן לקיש, תריהון אמרין: בזדון שבת ובשגגת מלאכות שא(י)לו, הו(ר)[ד]י ליה והוא לא הו(ר)[ד]י. מן מה דמר ר' שמואל ר' אבהו בשם ר' יוסי ביר' חנינה: כל הדא היל' כר' ליעזר, ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת. הדא אמרה דלא הו(ר)[ד]י ליה. {הווי} <האג> ר' בא בשם רב חסדא אם בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו, הו(ר)[ד]י ליה לא הו(ר)[ד]י! ליה: אמ' ר' זעירא קומי ר' יסא: מתנית' אמרה דלא הו(ר)[ד]י ליה, דתני: יודע אני שהיא שבת, ויודע אני שהיא מלאכה, אבל איני יודע אם מלאכה היא זו שחייבין עליה כרת. אם מעניין אבות מלאכות עשה, חייב על כל מלאכה ומלאכה. אם מעניין מלאכה אחת עשה, חייב על כל העלם והעלם, מפני שהן העלימות הרבה, אבל אם היה העלם אחד אינו חייב אלא אחת. מן מה דלא מתיב לה, הדא אמרה דלא הו(ר)[ד]י ליה. הא ר' זעירא בשם רב חסדא, ר' אילא בשם ר' שמעון בן לקיש, תריהון אמרין: בזדון שבת ובשגגת מלאכות, ושאלו, הא בשגגת שבת ובזדון מלאכות אף ר' אליעזר יודי לר' עקיבה שאינו חייב אלא אחת. ויתיביניה ר' עקיבה, הרי! מזיד!³⁵⁸ בשבת! ושוגג!³⁵⁹ במלאכות, הרי יש בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה, ואת מורי ליה שאינו חייב אלא אחת. מן מה דלא מתיב לה, הדא אמרה, היא הדא היא הדא. הא ר' בא בשם רב חסדא אמר: בשגגת שבת ובזדון מלאכות, ושאלו. הדה בזדון שבת ובשגגת מלאכות אף ר' עקיבה יודי לר' אליעזר שהוא חייב על כל אחת ואחת. ויתיביניה ר' אליעזר: הרי! ושוגג!³⁶⁰ בשבת! ומזיד!³⁶¹ במלאכות, הרי אין בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה, ואת מודי לי שהוא חייב על כל אחת ואחת. מן מה דלא מתיב ליה, הדא אמרה, היא הדא היא הדא. הא ר' בא בשם רב חסדא אמר: בשגגת שבת ובזדון מלאכות שאלו, ולא משום שגגת שבת את תופסו? ר' חזקיה בשם ר' בא: שתיים שאלו! ומזיד!³⁶² בשבת! ושוגג (ומזיד)!³⁶³ במלאכות, שיהא חייב על כל אחת ואחת. ושוגג!³⁶⁴ בשבת! ומזיד!³⁶⁵ במלאכות (תו)[ות] מהו לעשות את התולדות כעיקר? אמ' ר' יעקב בר דסיי ותניי דבית ר' כן: העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחת מהו? חייב אחת על כולם או אחת על כל אחת ואחת? מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, הדא היא מזיד בשבת ושוגג במלאכות. שבתות הרבה מעין מלאכה אחת, הדא היא! (מזיד)[שוגג]!³⁶⁶ בשבת! (ושוגג)[ומזיד]!³⁶⁷

³⁵⁶ צ"ל: ר' בא כמו בהמשך הסוגיה.

³⁵⁷ צ"ל: הודי.

³⁵⁸ צ"ל: שוגג.

³⁵⁹ צ"ל: מזיד.

³⁶⁰ צ"ל: מזיד.

³⁶¹ צ"ל: שוגג.

³⁶² צ"ל: שוגג.

³⁶³ צ"ל: מזיד.

³⁶⁴ צ"ל: מזיד.

³⁶⁵ צ"ל: שוגג.

³⁶⁶ צ"ל: מזיד.

³⁶⁷ צ"ל: שוגג.

במלאכות. הא ר' זעירא בשם רב חסדא, ור' אילא בשם ר' שמעון בן לקיש: תריהון אמרין בזדון שבת ובשגגת מלאכות שאלו. ויש אדם מתחייב על הזדון? את נותן שגגת מלאכות על זדון שבת, ודכוותה: שוגג בשבת ומזיד במלאכה, את נותן שגגת שבת על זדון מלאכו' לחייב על כל אחת ואחת. [ולית לר' אליעזר "לאחת", לחייב על כל אחת ואחת? <<³⁶⁸>> (אשכח) אשכח תני בשם ר' אליעזר: גדול שנשבה לבין הגוים חייב על כל אחת ואחת. מה בין מזיד בשבת ושוגג במלאכות, מה בין שוגג בשבת ומזיד במלאכות? אמ' ר' יוסה: (ו)[ול]מה מזיד בשבת ושוגג במלאכות חייב על כל אחת ואחת? שאם או' את לו: מלאכה היא זו, הוא פורש ממנה ועושה מלאכות אחרות. ולמה שוגג בשבת ומזיד במלאכות אינו חייב אלא אחת? שאם או' אתה לו: שבת הוא זו, מיד הוא פורש. שגג בזה ובזה, רב המנונא אמ': אינו חייב אלא אחת. אמ' ליה ר' זעירא: ולא כל שכן הוא, אילו מזיד בשבת ושוגג במלאכות אינו חייב על כל אחת ואחת, מפני שנתוסף לו שגגת מלאכות שבת או-בד ושגגת מלאכות? ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא: קצר חצי גרוגרת בשבת זו בזדון שבת ובשגגת מלאכות, וחצי גרוגרת שבת זו בשגגת שבת ובזדון מלאכות, שגגות שבו מהו שיצטרפו? איפשר לומ': שבתות מחלקות שבתות מצטרפות, הרי תמחויין חולקין ותמחויין מצטרפין? אמ' ליה: איני יודע טעם תמחוי. ולא מתניתא היא? כתב אות אחת בחול ואות אחת בשבת, ר' אליעזר מחייב חטאת, ור' יהושע פוטר. אמ' ר' עזריה קומי ר' מנא: תיפתר בזדון. אמ' ליה: ולא כל שכן הוא? מה אם הזדון שאינו חולק אינו מצטרף, שגגה שהיא חולקת לא כל שכן שלא תצטרף. אמ' ר' חנניה: לא אמ' כן אלא, קצר חצי גרוגרת בשחרית בזדון שבת ובשגגת מלאכות, וחצי גרוגרת בין הערבים בשגגת שבת ובזדון מלאכות, שגגות שבו ושגגות שבו מהו שיצטרפו? אמ' ר' מנא: אע"ג דלא אמ' ר' יוסה דא מילתא אמ' דכוותיה: אכל חצי זית בדיעת הקודש ובהעלם טומאה, וחצי זית בעלם הקודש ובידיעת הטומאה, העלם שבו והעלם שבו מהו שיצטרפו? ניחא שבת שבאו לה ימי החול בנתיים, גבי נידה מה אית לך? ריש-לקיש אמ': תיפתר בנדא קטנה שבאו לה ימי הפסק טהרה בנתיים. ר' אלעזר ביר' שמעון או': כך שאלו: בא על נדה אחת חמש בעילות בעלם אחד מהו? חייב אחת על כולם או אחת [על כל אחת ואחת? אמ' ליה: חייב (על כל)] על כל אחת ואחת. וקשיא, אילו קצר [וקצר] בעלם אחד, כלום הוא חייב על כלם אלא אחת? ר' אחא בשם ר' חנינא: יכן!³⁶⁹ ר' מנא מקשי לה: ולא כן אמ' ר' שמואל ר' אבהו בשם ר' יסא בן חנינא: כל הדא הילי כר' אליעזר, ברם כרבנן אינו חייב אלא אחת. אף הכא לא יהא חייב אלא אחת. אמ' ר' יוסה: קיימתיה כיי דמר ר' אחא בשם ר' חנינא: לית כן. {כ}רבנן דקיסרין בשם ר' ניסא: כל הדא הילכתא דר' אליעזר הוא, וכל דיפוק מינה הלכה כולה כר' אליעזר.

תיאור: המחצית השנייה של פרק ג' בכריתות היא קובץ של שאלות ששאל ר' עקיבה את רבותיו. השאלה הראשונה מתייחסת למה שנדון קודם, דהיינו הבא על אשה שיחסו אליה הוא מכמה הבטים שכל אחד מהם נאסר בפרשת העריות, והשאלה היא האם חייב חטאת אחת על כולן או חטאות כמספר האיסורים שבתורה. אך מקומן של יתר השאלות צריך להיות כל אחד במקומו, כך שהשאלה במשנתנו מקומה במסכת שבת כהמשך ישיר למשנה שם (פ"ז מ"א). אלא מאחר שגם כאן ישנה אותה שאלה אם חייב חטאת על כל מלאכה שעשה בשבת או שדי בחטאת אחת על כל המלאכות. מכאן שהסוגיה מקורה ללא ספק על משנתנו, והובאה במסכת שבת כהשלמה למה שנאמר שם במשנה.

³⁶⁸ חסר כאן סוף הדרשה "הנה לחייב על כולהן אחת" (ראה ש. ליברמן, ירושלמי כפשוטו עמ' 125).

³⁶⁹ צ"ל: לית כן. כמו בהמשך הסוגיה.

לכריתות פ"ד מ"ה

רבי שמעון שזורי ורבי שמעון אומרים לא נחלקו על דבר שהוא משם אחד, שהוא חייב. ועל מה נחלקו? על דבר שהוא משם שני שמות, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פטר. אמר רבי יהודה: אפילו נתכוון ללקיט תאינים ולקט ענבים, ענבים ולקט תאינים, שחורות ולקט לבנות, לבנות ולקט שחורות, רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פטר. [אמר רבי יהודה:]³⁷⁰ תמה אני אם יפטר בה רבי יהושע, אם כן למה נאמר אשר חטא בה? פרט למתעסק:

סוגיה מ' שבת פ"י ה"ד דף יב ע"ג (422/43-423/2)

תמן תנינן: ³⁷¹ "ר' ישמעאל השזורי ור' שמעון אומ': לא נחלקו על דבר שהוא משם אחד שהוא חייב, על מה נחלקו? על דבר שהוא משם שני שמות, שר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פטר." ר' אילא בשם ר' אלעזר: כמאן דאמ': !בשני שמות!³⁷² נחלקו, ברם כמאן דאמ': !בשם אחד!³⁷³ נחלקו, וכאן שני שמות הן והוא פטר. "לאחריו ובא לו לפניו חייב" כמאן דאמ': !בשם אחד!³⁷⁴ נחלקו, ברם כמאן דאמ': !בשני שמות!³⁷⁵ , וכאן בשם אחד הוא והוא חייב. ר' אילא בשם ר' אלעזר: תניין אינון, מאן דאמ' תמן, חייב, אוף הכא, חייב. מאן דאמ' תמן, פטר, אוף הכא, פטר.

תיאור: המשנה בכריתות היא האחרונה ברצף המשניות בהם דנים התנאים המאחרים במחלוקתם של ר' אליעזר ור' יהושע ובסוגיה מפרשים ר' שמעון שזורי ור' שמעון את מחלוקתם. הקשר בין הסוגיה למשנת שבת אף לא נרמז ואינו בא אלא להשוות ענין שני שמות להבדל בין כוונה לכתחילה ובין המעשה בפועל ולהעמידם באותה מחלוקת של שני שמות. אין ספק לכן שמקורה של הסוגיה הוא במסכת כריתות והבאה למסכת שבת לשם השוואה.

לכריתות פ"א מ"א

שלשים ושש כריתות בתורה, הבא על האם, ועל אשת אב ועל הכלה, הבא על הזכר ועל הבהמה והאשה המביאה.³⁷⁶ את הבהמה, הבא על אשה ובתה, ועל אשת איש, הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו, ועל הנידה והמגדף והעובד עבודה זרה, והנותן מזרעו למולך, ובעל אוב (וידעונו),³⁷⁷ והמחלל את השבת, וטמא שאכל את הקודש, והבא אל המקדש טמא, האוכל חלב ודם ונותר ופיגול, והשוחט והמעלה בחוץ, האוכל חמץ בפסח, האוכל ועושה מלאכה ביום הכיפורים, המפטם את השמן והמפטם את הקטרת, והסך שמן המשחה. הפסח והמילה מצות עשה:

³⁷⁰ חסר בכ"י פרמה

³⁷¹ כריתות פ"ד מ"ג.

³⁷² צ"ל: בשם אחד.

³⁷³ צ"ל: בשני שמות.

³⁷⁴ צ"ל: בשני שמות.

³⁷⁵ צ"ל: בשם אחד.

³⁷⁶ בכ"י קאפמן: מביאה

³⁷⁷ נוסף בכ"י קאופמן ולפי הדיון בירושלמי פ"ז ה"ז כה ע"ג (1304/44), ובבבלי דף ג ע"ב, לא היה לפנייהם.

שבת פ"ז ה"ב דף ט ע"ג (406/4-407/33)	סנהדרין פ"ז ה"ד דף כד ע"ג (1297/48-1299/37)
<p>דאמ' ר' בון בר חייה: דברי ר' ישמעאל, שני דברים שיצאו מן הכלל חולקין. דתני ר' ישמעאל: "לא תנחשו ולא תעוננו", והלא הניחוש והעינון בכלל היו ויצאו מן הכלל לחילוק (על הכלל), כלל בהיכרת ופרט בהיכרת. מילתיה דר' יוחנן אמרה: כלל ופרט הוא. דמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן: "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרת", אחותו בכלל הייתה ויצאת מן הכלל לחילוק על הכלל.</p> <p>התיב ר' אלעזר: והכתי: "ערות [אחות] אמך ואחות אביך לא תגלה כי את שאירו הערה"? אמ' ליה: לצורך יצאת לידון בערייה. אמ' ליה: והכתי "ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלתה את ערותה את מקורה הערה"? אמ' ליה: לצורך יצאת לידון (בערירי) בה את המערה כגומר, שלא תאמ': הואיל ואין חייבין עליה !(אלא)! משם טומאה לא נעשה בו את המערה כגומר, לפום כן צריך מימר { חייב על כל אחת ואחת }.</p> <p>אמ' ליה: והכתי "ואיש אשר ישכב את דדתו ערות דודו גלה"? אמ' ליה: לצורך יצאת לידון בערירי.</p>	<p>"אילו הן הנסקלין" כול'. לכן צריכה בהעלם אחד, אבל בשני העלימות, שכן אפי' באשה אחת בא עליה וחזר ובא עליה בהעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת. ר' שמעון בריה דר' הלל בן פיזי בעא קומי ר' הלל בר פיזי: מתנית' באשה אחת שיש לה שמות הרבה, אבל אם היו נשים הרבה והעלימות הרבה בהעלם אחד הוא? אמ' ליה: לכן צריכה בהעלם אחד. דאיתפלגון: הוא בהעלם אחד והיא בחמשה העלימות, ר' יוחנן אמר: הוא מביא קרבן אחד והיא מביאה ה' קרבנות. ר' שמעון בן לקיש אמר: כשם שאינו מביא <<אלאג>> קרבן אחד כך אינה מביאה אלא קרבן אחד, שלא תאמר, יעשו נשים הרבה והעלימות הרבה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, לפום כן צרך מימר, חייב על כל אחת ואחת.</p> <p>אמ' ר' בון בר חייה: תני ר' ישמעאל כן: "לא תנחשו ולא תעוננו", והלא הניחוש והעינון בכלל היו ויצאו מן הכלל לחלוק על הכלל, כלל בהיכרת ופרט בהיכרת. מילתיה דר' יוחנן אמרה: כלל ופרט הוא. דמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן: "כי כל אשר יעשה מכל התוע' האלה ונכרתו" וגו', והלא אחותו בכלל הייתה ויצאת מן הכלל לחלוק על הכלל.</p> <p>התיב ר' לעזר: והכתי: "ערות אחות אמך וערות אחות אביך לא תגלה"? אמ' ליה: לצורך יצאת לידון בערייה. והכתי "ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלתה את ערותה את מקורה הערה והיא גילתה את מקור דמיה"? אמר ליה: לצורך יצאת לידון בערייה, שלא תאמר: הואיל ואין חייבין עליה אלא משום טומאת ערייה לא נעשה בה את המערה כגומר, לפום כן צריך מימר <<חייב על כל אחת ואחת>>³⁷⁸ והכתי "ואיש אשר ישכב את דדתו ערות דודו גלה"? אמ' ליה: לצורך יצאת לידון בערירי. <<379>>.</p>

³⁷⁸ נוסף במהדורת האקדמיה בטעות. ראה ליברמן ירושלמי כפשוטו עמ' 132, שהציע למחקו במקבילה בשבת, כפי שהוצע בגליון הש"ס.

³⁷⁹ חסר כאן מחמת הדומות ונמצא במקבילה בירושלמי שבת פ"ז ה"ב דף ט ע"ג (406/18): "והכתי" "ואיש אשר יקה את אשת אחיו בדה היא", אמ' ליה לצורך יצאת לידון בערירי.

<p>והכתי "ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא"?</p> <p>אמ' ליה : לצורך יצאת לידון בערירי. דאמ' ר' יודן :</p> <p>כל ההן דכתי "ערירים יהיו" הווין בלא בנים,</p> <p>"ערירים ימותו" קוברין את בניהן. אמ' ר' יוסה :</p> <p>"דודתו" לצורך יצאת, למעט את אשת אחיו מאמו.</p> <p>נאמ' כאן "דודתו" ונאמ' להלן "או דודו או בן דודו</p> <p>יגאלנו" מה "דודו" שני להלן באחי אביו מאביו</p> <p>הכתי מדבר, אף "דודתו" שני כאן באשת אחי אביו</p> <p>מאביו הכתי מדבר, (אף את אשת אחיו מאביו)</p> <p>[[נא: אף "דודתו" שני! לחלן באחות! אביו מאביו]]</p> <p>הכתי מדבר, אף את אשת אחיו למידה מדודתו, מה</p> <p>דודתו שני להלן באחות! [[אביו מאביו הכתי מדבר,</p> <p>אף אשת אחיו שני כאן באשת]] א(ב)חיו מאביו</p> <p>הכ' מדבר. עד כדון כר' עקיבה, כר' ישמעאל?</p> <p>{[ד]} תני ר' ישמעאל, נאמ' כאן "אשת אחיו" ונאמ'</p> <p>להלן "איש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא", מה</p> <p>נדה יש לה היתר לאחר איסורה, אף אשת אחיו</p> <p>מאביו יש לה היתר לאחר איסורה, יצאת אשת</p> <p>אחיו מאמו שאין לה היתר לאחר איסורה.</p> <p>הא ר' ישמעאל!³⁸² מקשי לה, מנן תיתי ליה?</p> <p>ר' אבהו ר' אלעזר בשם ר' הושעיה שני לאוין וכת</p> <p>אחד, לאוין חולקין כריתות, ומה טעמ' "על בשר</p> <p>אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו" וכת'</p> <p>"איש אשר ירקח (מ) כמוהו ואשר יתן ממנו על זר</p> <p>ונכרת מעמיו" הרי כאן שני לאוין וכת' אחד, לאוין</p> <p>חולקין כריתות. מה עבד לה ר' יוחנן? באנשים</p> <p>הכתי מדבר, ובאת אחותו ללמד על כל הנשים. ולית</p> <p>לר' אליעזר כן. אית ליה "לא תקרבו", אחד האיש</p> <p>ואחד האשה. ומה עבד לה ר' יוחנן? פתר לה ואינו</p> <p>מח(זי)ור. ועוד מן הדא, שמואל בר אבא בעא</p> <p>קומי ר' זעירה : ויצאו שלמים ויחלוקו לאוין על כל</p> <p>הקדשים לטומאה? אמ' ליה : לצורך יצאו, למעט</p> <p>את קדשי בדק הבית {ו/למעילה}, שלא יהו חייבין</p> <p>עליהן משום פיגול ונותר וטמא. [ולא מתניתא היא?</p>	<p>דאמ' ר' יודן : כל אתר דת[ני]מר "ערירים יהיו"</p> <p>הווין בלא זולת, וכל אתר דת[ני]מר "ערירים ימותו"</p> <p>קוברין את בניהן. אמ' ר' יוסי : "דודתו" לצורך</p> <p>יצאת, למעט את אשת אחיו מאמו. מה טעמ'? נאמ'</p> <p>כאן "דודתו" ונאמ' להלן "או דודו או בן דודו</p> <p>יגאלנו" מה "דודו" שני להלן באחי אביו מאביו</p> <p>הכתי מדבר, אף "דודתו" שני כאן באשת אחי אביו</p> <p>מאביו הכתי מדבר,</p> <p>אף אשת אחיו לזימדה מדודתו, מה "דודתו" שני</p> <p>להלן באשת אחי אביו מאביו הכתי מדבר, אף</p> <p>"אשת אחיו" שני כאן באשת אחיו מאביו הכ'</p> <p>מדבר. עד כדון כר' עקיבה, כר' ישמעאל? תני ר'</p> <p>ישמעאל, נאמ' כאן "אשת אחיו" ונאמ' להלן "ואיש</p> <p>אשר יקח את אשת אחיו נדה היא", מה נדה יש לה</p> <p>היתר לאחר איסורה, אף אשת אחיו <<מאביוג1>></p> <p>יש לה היתר <<ל[אחר איסורהג1]>>, יצאת אשת</p> <p>אחיו מאמו שאין לה היתר לאחר איסורה. והא ר'</p> <p>יוחנן!³⁸⁰ מקשי לה מנן תיתי ליה? ר' אבהו בשם ר'</p> <p>לעזר בשם ר' הושעיה שני לאוין וכת' אחד לאוין</p> <p>חולקין את ההכרת, מה טע' "על בשר אדם לא</p> <p>ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו" וכת' "איש אשר</p> <p>ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו"</p> <p>הרי כאן שני לאוין וכת' אחד, לאוין חולקין את</p> <p>ההכרת.</p> <p>ועוד מן הדא, שמואל בר אבא בעא קומי ר' זעורה :</p> <p>ויצאו שלמים ויחלקו על כל הקדשים לטומאה? אמ'</p> <p>ליה : לצורך יצאו, למעט קדשי בדק הבית</p> <p><<למעילהג1>> שאין חייבין עליהן משום פיגול</p> <p>ונותר וטמא. ולא מתנית' היא. "קדשי המזבח</p> <p>מצטרפין זה עם זה למעילה וחייבין עליהן משום</p> <p>פיגול ונותר וטמא"³⁸¹, מה שאין כן בקדשי בדק</p> <p>הבית, מכיון שאין מצטרפין {אין} חולקין. אמר</p>
--	--

³⁸⁰ צריך להיות ר' אלעזר (ראה ליברמן ירושלמי כפשוטו עמ' 132)

³⁸¹ מעילה פ"ד מ"א.

³⁸² צריך להיות ר' אלעזר (ראה ליברמן ירושלמי כפשוטו עמ' 132)

<p>"קדשי מזבח מצטרפין זה עם זה למעילה, לחייב עליהן משום פיגול ונותר וטמא"³⁸³, מה שאין כן בקדשי בדק הבית. אמ' ליה: מכיון שאינן מצטרפין חולקין. אמר ר' חנינא: וכינן, ויחלקו ולא יצטרפו? כלל בעשה ופרט בלא תעשה.</p> <p>מילתיה דר' אלעזר אמ', כלל ופרט הוא. דאמ' ר' אלעזר: לוקין על ידי חרישה בשביעית, ר' יוחנן אמ': אין לוקין על ידי חרישה בשביעית. ומה טעמ' דר' אלעזר? "ושבתה הארץ שבת ליי" כלל, "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר" פרט, הזרע והזמר אף הן בכלל היו, ולמה יצאו? להקיש אליהן. לומ' לך: מה הזרע והזמר מיוחדין שהן עבודה בארץ ובאילן, אף אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן. מה עבד לה ר' יוחנן? שני דברים הן. ושני דברים שיצאו מן הכלל [אינן] חולקין. ולית לר' אל' י' עזר <אינן> חולקין? אית ליה, לחלוק אינן חולקין הא ללמד מלמדן. ולית לר' יוחנן מלמדן? שנייה היא, שכלל בעשה ופרט בלא תעשה, ואין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. אמ' ר' אלעזר: ועשה מלמד על לא תעשה, ואין לא תעשה אינו מלמד על עשה.</p> <p>על דעתיה דר' יוחנן ניהא, מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות, על דעת' דר' אלעזר מהו לחפור בה בורות שיחין ומערות? כשם שאין מלמדן לענין איסור, כך לענין היתר לא ילמדו.</p> <p>אמ' ר' בא קרת' יגנאה: טעמ' דר' יוחנן "שש שנים תזרע" לא בשביעית, "שש שנים תזמר כרמך" ולא בשביעית. כלל: לא תעשה שהוא בא מכח עשה הוא עובר בעשה. ר' ירמיה או': ולידא מילה כת' "ושבתה הארץ שבת ליי" לענין לא תעשה שבו, יכול יהו לוקין על התוספת. ר' יוחנן פתר מתנית' יכול יהו לוקין על [ידי חרישה בשביעית?]. ר' אלעזר פתר לה מתנית' יכול יהו לוקין על איסור שני פרקים הראשונים? אית תני תני "ושש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך", ואית תני "שדך לא תזרע" וגו'. מאן דמר "שש שנים" מסייע לר' יוחנן, ומאן דמר "שדך לא תזרע" מסייע לר' אלעזר. [מתנית' מסייע' לר' אלעזר] "השמר בלא תעשה", "פן" לא תעשה, וכת' "שם תעלה עולותיך ושם תעשה", "שם תעלה" זו העלייה, "ושם תעשה" זו השחיטה וזריקה, מה העלייה</p>	<p>ר' חנינא: וכן היא צריכה ליה, ויחלקו ולא יצטרפו? כלל בעשה ופרט בלא תעשה. מילתיה דר' אלעזר אמרה, כלל ופרט הוא. ר' אלעזר אמ': לוקין על ידי חרישה בשביעית, ר' יוחנן אמ': אין לוקין על ידי חרישה בשביעית. מה טע' דר' אלעזר? "ושבתה הארץ שבת ליי" כלל, "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר" פרט, הזרע והזמר בכלל היו, ולמה יצאו? להקיש אליהם. אלא מה הזרע והזמר מיוחדין שהן עבודה בארץ ובאילן אף אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן. מה עבד לה ר' יוחנן? שני דברים הן. ושני דברים שיצאו מן הכלל חולקין. על דעת' דר' יוחנן [אלעזר] אינן חלוקין, ואית ליה לחלוק אינן חולקין הא ללמד מלמדן. על דעת' דר' יוחנן אינן מלמדן. שנייה היא שכלל בעשה ופרט בלא תעשה, ואין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. על דעת' דר' אלעזר עשה מלמד על לא תעשה אבל לא תעשה אינו מלמד על עשה. על דעת' דר' יוחנן ניהא מותר לחפור בה בורות שיחין ומערות, [על דעתיה דר' אלעזר מהו לחפור בה בורות שיחין ומערות?] כשם שאין מלמדן לענין איסור כך לענין היתר לא ילמדו. אמ' ר' בא קרת' יגנאה: טע' דר' יוחנן "שש שנים תזרע שדך" לא בשביעית, "ושש שנים תזמר כרמך" לא בשביעית. כל לא תעשה שהוא בא מכח עשה עשה הוא עובר בעשה. ר' ירמיה אמ': עובר בעשה. ר' יוסי או': אפילו בעשה אין בו. והכת' מלא "ושבתה הארץ שבת ליי" לענין לא תעשה שבו, יהו לוקין על התוספת. ר' יוחנן פתר מתנית' יכול יהו לוקין על ידי חרישה בשביעית. {הרי} ר' אלעזר פתר מתנית' יכול יהו לוקים על איסור שני פרקים הראשונים. אית תני תני "ושש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך", ואית תני "שדך לא תזרע" וגו'. מאן דמר "שש שנים" מסייע לר' יוחנן, ומאן דמר "שדך לא תזרע" מסייע לר' אלעזר. [מתנית' מסייע' לר' אלעזר] "השמר בלא תעשה", "פן" לא תעשה, וכת' "שם תעלה עולותיך ושם תעשה", "שם תעלה" זו העלייה, "ושם תעשה" זו השחיטה וזריקה, מה העלייה</p>
--	--

³⁸³ מעילה פ"ד מ"א.

<p>כרמך" מסייע לר' יוחנן, ומאן דמר "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר" מסייע לר' אלעזר. מתנית' מסייע' לר' אלעזר, "השמר" בלא תעשה, "פך" לא תעשה, וכת' "שם תעלה עולותיך ושם תעשה", "ש(ה)[ם] תעלה" זו העלייה, "ושם תעשה" זו שחיטה וזריקה, מה העלייה שהיא בעשה הרי הויא בלא תעשה, אף שחיטה וזריקה שהן בעשה יהו בלא תעשה? בגין דכת' "שם תעלה" "ושם תעשה" הא אילולא היה כת' "שם תעלה" "ושם תעשה" אין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. מה עבד לה ר' יוחנן? שלא תאמר כמה דתימר גבי שבת, חפר חרץ נעץ אינו חייב אלא אחת, ודכוות' שחט והעלה לא יהא חייב אלא אחת, לפום כן צרך מימר, חייב על כל אחת ואחת.</p>	<p>שהיא בעשה הרי היא בלא תעשה, אף שחיטה וזריקה שהן בעשה יהו בלא תעשה? בגין דכת' "שם תעלה" "ושם תעשה" והא אילו לא כת' "שם תעלה" "ושם תעשה" אין עשה מלמד על לא תעשה ואין לא תעשה מלמד על עשה. מה עבד לה ר' יוחנן? שלא תאמר כמה דת[נ]אמר גבי שבת, חפר חרץ נעץ אינו חייב אלא אחת, ודכוותה שחט והעלה לא יהא חייב אלא אחת, לפום כן צרך מימר, חייב על כל אחת ואחת. ר' זעירה רב חיה בר אשי בשם כהנא: הנוטע בשבת חייב משום זורע. ר' זעורה אמ': זומר כנוטע. נטע וזמר בשבת, על דעת' דכהנא חייב שתים, על דעת' דר' זעורה אינו חייב אלא אחת. כלום אמ' ר' זעורה אלא זומר כנוטע, דילמ' נוטע כזומר? הכל היה בכלל זריעה ויצאת זמירה להחמיר על עצמה. מפני שיצאת זמירה להחמיר על עצמה את פוטרו משום זורע? הוי לא שנייא נטע וזמר בשבת בין על דעת' דכהנא בין על דעתיה דר' זעורה חייב שתים.</p>
---	--

תיאור: המשנה בסנהדרין מקבילה למשנתנו וכל הנדון שם מקומו גם כאן בסוגיות א' עד ח' אלא שאין עצמת זיקת כל הסוגיות לכריתות שווה כפי שיפורט בתיאור כל סוגיה.

סוגיה זו מקורה במסכת כריתות לפי שהיא פותחת בשאלה שענינה אינו שייך למשנת סנהדרין אלא לכריתות לפי שמסכת סנהדרין דנה במיתות בית דין ואין סקילה אחר סקילה, ואילו מסכת כריתות דנה בחטאות ויש חטאת אחרי חטאת. ולכן אומרת הגמרא "חייב על כל אחת ואחת".

מסנהדרין הועתקה הסוגיה למסכת שבת לפי שהיא פותחת ב"דאמר" בעוד שבסנהדרין זה חלק מהסוגיה ושם כתוב "אמר", אבל אין זאת העברה טכנית בלבד בשל ההבדלים הרבים בין שתי המקבילות, המעידים על ניסוח חופשי בעל פה, ולא רק הבדלים בכתיבה. ההעברה לשבת נעשתה בחסר לפי שהקטע האחרון "הנוטע בשבת חייב משום זורע" מקומו בשבת והוא חסר שם. משנת סנהדרין היא בפ"ז מ"ד:

"אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה ועל הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה והמגדף והעובד ע"ז והנותן מזרעו למולך ובעל אוב וידעוני והמחלל את השבת והמקלל אביו ואמו והבא על נערה המאורסה והמסית והמדיח והמכשף ובן סורר ומורה הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד הבא על אשת אב חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנשואין הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנשואין הבא על הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה אם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא לפי שבאת לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל דבר אחר שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה".

"הבא על האם" כול' "הבא על אשת אב" כול'. אזהרה לבא על האם מניין? "ערות אמך לא תגלה". כרת מניין? "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם". אזהרה לבא על אשת אב מניין? "ערות אשת אביך לא תגלה". כרת מניין? "כי כל אשר יעשה" וגו'. עונש מניין? "ואיש אשר ישכב את אשת אביו ערות אביו גלה מות יומתו" וגו'.

"הבא על כלתו" כול'. אזהרה (לא) לבא על כלתו מניין? "ערות כלתך לא תגלה". כרת מניין? "כי כל (התועבו) איש אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו". עונש מניין? "ואיש אשר ישכב את כלתו" וגו'. **תנייה הכא תנייה בכריתות. נחא בכריתות, שהוא מביא קרבן וחוזר ומביא קרבן, אית לך מימר בסנהדרין, שהוא נסקל וחוזר ונסקל? אמ' ר' יודן אבוי דרבי מתנייה :** להתרייה איתאמרת, שאם התרו בו משום אשת אב לוקה, משום אם לוקה. ויתרו בו משום אשת איש? אמ' **ר' אבון :** תיפתר בפנויה. תמן תנינן³⁸⁴, ר' יהודה או' : אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא אחת, הא אם היתה אמו ראויה לאביו חייב שתיים. **ר' אבהו בשם ר' יוחנן :** לא שנייא, בין שהיתה אמו ראויה לאביו בין שאין אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא אחת. טעמא דר' יוחנן, "אמך היא", משום אמו אתה מחייבו. ערה את כל הפרשה לאם. **ר' בון בר חייה** בעא קומי **ר' זעירא :** מה ראה ר' יוחנן לתפוש את האם ולהניח את אשת האב? אמר ליה : דהוא סבר כר' ישמעאל, דר' ישמעאל דרש : "ערות {אשת} אביך" בזכור הכתוב מדבר. ואין אביו בכלל הזכור? אלא לחייבו שתיים, דתני : הבא על אביו חייב עליו שתיים. וניתני, שלשים ושבע כריתות בתורה? **ר' מנא אמר :** כל שם זכור אחד. "ערות אשת אביך" באשת אב הכת' מדבר. "ערות אמך" זו אמו שהיא אשת אביו. אמו שאינה אשת אביו מניין? "אמך היא לא תגלה ערותה". מה עבד לה **ר' ישמעאל?** פתר לה לאחר מיתה. ולית לר' עקיבה כן "ערות אביך היא"? לא שנייא בין בחייה בין לאחר מיתה. **ר' עקיבה דרש :** "ערות {אשת} אביך" באשת אב הכתוב מדבר. "ערות אמך" זו אמו שהיא אשת אביו. אמו שאינה אשת אביו מניין? "אמך היא לא תגלה ערותה". מה עבד לה **ר' ישמעאל?** פתר לה לאחר מיתה. ולית ליה לר' עקיבה כן "ערות אביך ערות אמך" מה אביך כל שהוא אביך בין לעונש בין לאזהרה, אף אמך כל שהיא אמך בין לעונש בין לאזהרה. לא מסתברא דדריש אהן קרייא, אלא **ר' יודה** דלית ליה אמו שהיא אשת אביו צריך מידרוש "ערות אביך וערות אמך". מה "אביך" כל שהוא אביך בין לעונש בין לאזהרה, אף "אמך" כל שהיא אמך בין לעונש בין לאזהרה. אמ' **ר' זעירא :** הדא אמרה, למידין מגזירה שוה אפי' מופנה מצד אחד. אמ' ליה **ר' יודן :** לית דא פשיטא על דר' עקיבה, דר' עקיבה אמ' : גזירה שוה אע"פ שאינו מופנה. **ר' ירמיה** בעי : הבא על אמו מהו שהוא חייב עליה משם אשת איש? תא חמי, אילו בא אחר עליה חייב משום אשת איש בנה לא כל שכן. התיב **ר' יוסי :** הרי חורגה הרי הוא חייב עליה משום אשת איש, ובנה אינו חייב עליה משום אשת איש, דתני : אף בשאר כל העריות (ב)[כ], חמותו ואשת איש את תופשו משום חמותו, כלתו ואשת איש את תופסו משום כלתו, אחותו ואשת איש את תופסו משום אחותו. מבריחו מן החמורה ומקנתרו בקלה לית יכיל, דתני : הבא על אחותו חייב עליה משום אחותו ומשום [בת] אשת אביו. **ר' יוסי** ביר' יודה או' : הבא על אחותו אינו חייב עליה אלא משום שם אחד בלבד, וכן הבא על כלתו. **ר' ירמיה** **ר' אבהו בשם ר' יוחנן :** אתייא דר' יוסי ביר' יודה בשיטת ר' יודה אביו, כמה דר' יודה תופש שם ראשון, כן **ר' יוסי** ביר' יודה תופש שם ראשון. **חזר**

³⁸⁴ אין זו משנה אלא ברייתא

ר' ירמיה ר' אבהו בשם ר' יוחנן: לית לר' יוסי ביר' יודה כשיטת ר' יודה אביו. תמן אמו בלא אשת אביו חייב, אשת אביו בלא אמו חייב. ברם הכא מצינו בת אשת אביו בלא אחותו הוא מותר בה.

תיאור: התלמוד בעצמו מציין שהענין אף שהוא נדון הן בסנהדרין והן בכריתות, מקומו העיקרי הוא בכריתות שם יש מקום למספר חטאות, מה שאין כן במיתה הנדונה בסנהדרין. השוואת המשניות ראה לעיל בסוף סוגיה א'.

וסוגיה ג' סנהדרין פ"ז ה"ז דף כה ע"א (1300/45-1301/44)

ה"ז/ הלכ' ט' "הבא על הזכור".

אזהרה לבא על הזכור מניין? "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה". כרת מניין? "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו" וגו'. עונש מניין? "ואיש אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועיבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם בס". את יליף "דמיהם בס" מ"דמיהם בס". עד כדון לשוכב, לנשכב מניין? "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", קרי ביה "לא תישכב". עד כדון כר' עקיבה, כרבי ישמעאל? "לא יהיה קדש מבני ישי". כרת לנשכב כר' ישמעאל מניין? **ר' ירמיה בשם ר' אבהו:** נאמ' כאן "קדש" ונאמ' להלן "וגם קדש היה בארץ" את למד "קדש" מ"קדש" ו"קדש", מ"תועבה". **ר' חייא בר אדא בשם ר' חנינה:** "תועיבה" מ"תועיבה". אמ' **ר' יוסי ביר' בון:** מתנית' אמרה כן: "תועבה עשו שניהם", שניהם בסקילה, שניהם באזהרה, שניהם בהכרת. אזהרה לבא על הבהמה מניין? "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה". כרת מניין? "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו" וגו'. עונש מניין? "ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת". את יליף "דמיהם בס" מ"דמיהם בס". עד כדון כר' עקיבה, כר' ישמעאל? **ר' ישמעאל מן אתריה** ור' עקיבה מן אתריה. כרת לנשכב על דר' ישמעאל לית משכח. עונש לנשכב בין על דר' ישמעאל בין על דר' עקיבה לית משכח. וכת' "זובח לאלהים יחרם" מה זה בסקילה וכת' אף זה בסקילה וכת'. מה מפקא מביניהון? שכב את הזכור ונשכב ממנו, על דעת' דר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת, על דעת' דר' עקיבה חייב שתיים. שכב את הבהמה ונשכב הימניה, בין על דעת' דר' עקיבה בין על דעת' דר' ישמעאל חייב שתיים. שכב את הזכור ואת הבהמה **חייב שתיים**. נשכב מן הזכור ומן הבהמה **חייב שתיים**. שכב שני זכרים כאחת, מאחר שמתחייבין על ידו שנים חייב שתיים. נשכב משני זכרים כאחת, מאחר שמתחייבין על ידו שנים חייב שתיים. תני: הזכור לא עשו בו את הקטון כגדול והבהמה עשה בה את הקטנה כגדולה. אמ' **ר' לעזר:** לעולם אינו מתחייב עליה עד שתהא בת שלש שנים ויום אחד. **ר' בון בר חייא בעא מר' זעירא:** מה ראה ר' ישמעאל ור' עקיבה ליחלק בזכור ובבהמה ובשאר כל העריות לא נחלקו? אמ' **ליה:** שבכל העריות כתוב בהן "שאר בשר" ואילו אין כתוב בהן "שאר בשר". התיבון: הרי נידה אין כתוב בה "שאר בשר" ונחלקו עליה. **ר' ירמיה בשם ר' אבהו:** מכיון דכת' קריבה קריבה, כמי שכולהם כאן וכולהם כאן. **ר' חייא בר אדא(א) בשם ר' חנינה:** "ואל אשה בנידת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה". אמ' **ר' יוסי ביר' בון:** היא "בל תקרב" היא "בל תגלה".

אזהרה לאשה המביאה את הבהמה [עליה] מניין? "ואשה לא תעמד לפני בהמה לרבעה תבל הוא". כרת מניין? "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו". עונש מניין? "ואשה אשר (תקרב ..ל) [תעמד לפני] בהמה לרבעה אותה והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו דמיהם בס". את יליף הריגה מהריגה, סקילה מסקילה, "דמיהם בס" מ"דמיהם בס".

ר' בא בר ממל בעי: הגע עצמך שבא עליה שוגג, הרי היא נסקלת על ידיו והוא פטור? **ר' שמעון** בעי: הגע עצמך שחרש בה בשבת, הרי הוא נסקל על ידה והיא פטורה? לית לך אלא כהדא דמר **ר' שמואל בר רב יצחק**: "כספם וזהבם עשו להם עצבים" "למען יכרתו" אין כת' כאן אלא "למען יכרת", כאינש דיר: שחיק טימייה דפלן, דאפיק בריה לעבדא בישא.

תיאור: גם סוגיה זו עניינה בכריתות לפי שמדובר בה בחיוב שתיים – דהיינו שתי חטאות, מה שאינו אפשרי לגבי מיתת בי"ד. השוואת המשניות ראה לעיל בסוף סוגיה א'.

וסוגיה ה' סנהדרין פ"ז ה"ז דף כה ע"ב (1302/42-1303/39)

ה"ט/ה הלכה יא' "העובד עבודה זרה" כול'. אזהרה לעובד ע"ז מניין? "לא תעבדם". כרת מניין? "את יי' הוא מגדף ונכרתה". ולא "מגדף" כתוב? כאדם שהוא או' לחבירו: גידפתה את כל הקערה ולא שיירתה בה כלום. משל ר' שמעון בן לעזר או': לשנים שהיו יושבין וקערה שלגירסין ביניהון, פשט אחד את ידו וגידף את כל הקערה ולא שייר בה כלום, כך המגדף והעובד ע"ז אינו משייר לאחריו מצוה. עונש מניין? "והוצאת האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הזה אל שעריך" וגו' עדו "וסקלתם אותם באבנים ומתו". "לא תעבדם", הייתי או': עד שיעבוד כל ע"ז שבעולם, ת"ל "לא תשתחוה להם", השתחויה בכלל היתה ולמה יצאת? להקיש אליה. אלא מה השתחויה מיוחדת מעשה יחיד וחייבין עליה בפני עצמה, אף אני ארבה כל מעשה ומעשה שיש בה חייבין עליו בפני עצמו. אע"ג דר' שמעון בן לעזר [אמר]: זיבח וקיסר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, מודה שאם עבדה בעבודתה בעבודת(ה) הגבוה בעבודת השתחויה שהוא **חייב על כל אחת ואחת**. כדמר **ר' שמואל בשם ר' זעירא**: "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים", **אמ' ליה** [ר' **תנחום בר יודן**]³⁸⁵: מטי תנה לקדשים. **ר' יסא בשם ר' יוחנן**: זיבח לה טלה בעל מום חייב. מאי כדון? כיי דמר **ר' הילא**: "לא תעשון כן ליי' אלהיכם", [כל ליי' אלהיכם לא תעשון כן]. **ר' בון בר חייא בעא קומי ר' זעירא**: "לא תעבדם" כלל, "לא תשתחוה להם" פרט, "כי לא תשתחוה לאל אחר" חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אין בכלל אלא מה שבפרט. **ר' בון בר כהנא בעא קומי ר' הילא**: "לא תעשון כן" כלל, "זבוח לאלהים יחרם" פרט, "בלתי ליי' לבדו" חזר וכלל, כלל ופרט וכלל והכל בכלל, וריבה את המג(ד)[פ] והמנשק? **אמ' ליה**: לאי-זה דבר נאמ' השתחויה, לא ללמד על עצמו שהוא מעשה? המגפף והמשתחוה שאינן מעשה.

מניין לאומר לו: אלי אתה? **רב אבון** בשם רבנין דתמן: וישתחו לו ויזבחו לו ויאמ' אלה אלהיך יש"י וגו', מעתה אינו מתחייב עד שיזבח ויקטר ויאמר. אמ' **ר' יוסי**: לא בא הכת' להזכיר אלא גניין שליש'. "וישתחו לו" לא לגבוה, "ויזבחו לו" לא לגבוה, "ויאמרו לו" לא לגבוה. מאי כדון? נאמ' כאן אמירה ונאמ' אמירה במסית, מה אמירה האמורה במסית עשה בה אמירה כמעשה, אף אמירה האמורה כאן נעשה בה אמירה כמעשה. כת' "וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש או לירח", אמ' **ר' זעורה**: "לשמש" אין כת' כאן אלא "ולשמש", אין כאן כלל ופרט אלא ריבויים. התיב **ר' אבא בר זימנא קומי ר' זעורה**: "כל אשר לו סנפיר וקשקשת" וי"ו. אמ' **רב יוחנן בר מריא**: כל הן דאנא משכח וי"ו אנא מחיק ליה. אמ' **ר' שמואל בר אבדמא**: הייתי

³⁸⁵ ההוספה שלי. זו היא ציטטה מההלכה הבאה (1304/35) (ראה פני משה)

או': מה שבימים יהו אסורין ומה שבגיות ושביברים יהו (אסורין) מותרין, ת"ל "וכל אשר במים" ריבה. **ר' שמואל בר נחמני בשם ר' הושעיה**: האו' לו: אלי אתה, מחלוקת ר' ³⁸⁶ <> וחכמי. השתחוה לה מהו. **ר' יוחנן אמ'**: ³⁸⁷ דברי הכל מודין בכפיפת קומה שהוא חייב. מה בין המעלה והמוריד קומתו מה בין המעלה והמוריד שפתותיו? **ר' יוחנן אמ'**: כמחלוקת, **וריש לקיש אמ'**: כמחלוקת. **אמ' ר' זעירא**: קרייא מסייע לריש לקיש: "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" אין לי אלא דבר שהוא מעשה, המגדף והמשתחוה שאין מעשה מניין?.

תיאור: גם סוגיה זו כקודמותיה ענינה בכריתות שאם עבד בדרכים שונות חייב על כל אחת ואחת, דבר שאפשרי רק בשוגג ובחיוב חטאת. השוואת המשניות ראה לעיל בסוף סוגיה א'.

וסוגיה ו' סנהדרין פ"ז ה"ז דף כה ע"ב (1303/41-1304/41)

ה"י/ה' הלכה יג' "הנותן מזרעו למולך". אזהרה לנותן מזרעו למולך מניין? "ומזרעך לא תתן להעביר למולך". כרת מניין? "כי מזרעו נתן למולך ונכרתה". עונש מניין? "איש איש מבני יש' ומן הגר הגר ביש' אשר יתן מזרעו למולך מות יומת עם הארץ ירגמוהו באבן". "ומזרעך לא תתן (להעביר למולך)", יכול אפילו מסר ולא העביר יהא חייב? ת"ל "ומזרעך לא תתן להעביר (למולך)". יכול אפי' מסר והעביר שלא למולך יהא חייב? ת"ל "ומזרעך לא תתן להעביר למולך". יכול אפי' מסר והעביר למולך שלא באש יהא חייב? ת"ל "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" עברה עברה לגזירה שוה, מה העברה שני' להלן באש אף כאן באש, נמצאתה או': לעולם אינו חייב עד שימסור ויעביר באש למולך. **ר' נסה בשם ר' לעזר**: לעולם אינו מתחייב עד שימסורנו לכומרים ויטלינו ויעבירונו. העבירו כדרכו מהו? תני: היה מושכו ומעבירו. תני: העבירו ברגלו פטור, ר' לעזר ביר' שמעון מחייב. אחד המולך ואחד שאר ע"ז, ר' לעזר ביר' שמעון או': אינו חייב אלא למולך בלבד, אינו חייב אלא על יוצאי יריכו. **אמ' ר' יוחנן**: טעמ' דר' לעזר ביר' שמעון מהכא: "לא ימצא בך" בגופך לא ימצא מעביר. "והכרתי אותו מקרב עמו", לרבות שאר ע"ז בהיכרת. עונש מניין? "מזרעו נתן למולך מות יומת", והוא שהעביר עצמו, לא ברגלו הוא עובר? מפני שהעביר את עצמו, אבל אם היה מושך בו ומעבירו חייב. מה היא דאמ' ר' לעזר ביר' שמעון: העבירו ברגלו פטור? בהוא דאעבריה מזקר. **ר' בון בר חייה** בעא קומי **ר' זעירא**: מסר ולא העביר תפלוגתא דחזקיה ודר' יוחנן, דאיתפלגון: !טבח! ³⁸⁸ ולא מכר, **חזקיה אמ'**: חייב, **ור' יוחנן אמ'**: פטור. **ר' בא ר' חייה בשם ר' יוחנן**: ראה לשון שלימדתך התורה: "מולך", כל שתמליכהו עליך, אפילו קיסם אפי' צרור. "והכרתי אותו מקרב עמו", לרבות שאר ע"ז בהיכרת. **ר' נסה בשם ר' לעזר**: לרבות שאר ע"ז לבנים ולבנות, דתני: אחד המולך ואחד שאר ע"ז בין שעבדה בבנים ובבנות בין שעבדה באבות ובאמהות, חייב. **אמ' ר' זעירא**: בשאין עבודתה לכן, אבל אם היתה עבודתה לכן פטור. **אמ' ר' הילא**: אפי' עבודתה לכן חייב שתיים. מתנית' מסייעא לר' הילא: מולך בכלל עובדי ע"ז היה ויצא לידון להקל עליו שלא יהא חייב אלא על יוצאי יריכו. (אמ' ר' תנחום בר יודן: אע"ג דר' לעזר ביר' שמעון אמ': בכלל עובדי ע"ז היה) **אמ' ר' תנחום בר ירמיה**: אתייה דר' לעזר ביר' שמעון כשיטת

³⁸⁶ צ"ל: ר' עקיבה. (ראה גליון אפרים בבלי סנהדרין דף סה ע"א).

³⁸⁷ גליון אפרים ע"פ נועםירושלמי גורס כדלהלן: "אינה במחלוקת, דברי הכל דכפיפת קומה שהוא חייב. אמר ריש לקיש במחלוקת. מה בין המעלה והמוריד קומתו מה בין המעלה והמוריד שפתותיו? אמ' ר' זעירא: מתניתא מסייע לריש לקיש: אין לי אלא דבר שהוא מעשה, המגדף והמשתחוה שאין מעשה מניין?".

³⁸⁸ צ"ל: גנב (ראה רידב"ז וגליון אפרים).

ר' שמעון אביו, כמה דר' שמעון אמ': מולך בכלל עובדי ע"ז היה, יצא לידון להקל עליו שלא יהא חייב אלא על יוצאי יריכו, כן ר' לעזר ביר' שמעון אמ': בכלל עובדי ע"ז היה, יצא לידון להקל עליו שלא יהא חייב אלא על יוצאי יריכו. אמ' ר' **תנחום בר יודן**: אע"ג דר' לעזר ביר' שמעון אמ': זיבח וקיסר ניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, מודה שאם עבדה בעבודתה (בע) כעבודת הגבוה בעבודת השתחוויה שהוא **חייב על כל אחת ואחת**. מניין שאם עבדה בעבודתה בעבודת גבוה בעבודת השתחוויה שהוא חייב על כל אחת ואחת? ר' **שמואל בשם ר' זעורה**: "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים". אמ' **ליה**: מטיתנה לקדשים. ר' **יסא בשם ר' יוחנן**: זיבח לה טלה אחד בעל מום חייב. מאי כדון? כדאמ' ר' **הילא**: "לא תעשון כן ליי' אלהיכם" כל"י אלהיכם לא תעשון כן. אמ' ר' **פינחס** קומי ר' **יוסה** בשם **רב חסדא**: היתה עבודתה בבנים ובבנות ועבדה באבות ובאמהות חייב שתים. והוה ר' זעורה חדי בה, סבר מימר: בשיטת ר' הילא רביה איתאמרת ועל דר' לעזר ביר' שמעון איתאמרת. אמ' **ליה**: ומה בידך? ועל דרבנן איתאמרת. אמ' **ליה**: ולהדא צורכת.

תיאור: גם סוגיה זו כקודמותיה עניינה בכריתות. שאם עבד בדרכים שונות חייב על כל אחת ואחת, דבר שאפשרי רק בשוגג ובחיוב חטאת. השוואת המשניות ראה לעיל בסוף סוגיה א'.

וסוגיה ד' סנהדרין פ"ז ה"ז דף כה ע"א (1301/46-1302/40)

ה"ח/ הלכה י' "המגדף אינו חייב" כול'.

אזהרה למגדף מניין? "אלהים לא תקלל". כרת מניין? "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו". עונש מניין? "ונוקב שם יי' מות יומת", וכו' ישמעאל, דר' ישמעאל אמ': בדיינים הכת' מדבר. אם על הדיינים הוא מזהיר לא כל שכן על הכינויים. אם על הכינויים הוא עונש כרת לא כל שכן על שם המיוחד. אית תניי תני: על הכינויים באזהרה וכתר, על שם המיוחד במיתה. אית תניי תני: על הכינויים באזהרה ועל שם המיוחד במיתה וכתר. מאן דיר, על הכינויים באזהרה וכתר, "אלהים לא תקלל", ועוד "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו", בכרת. ועל שם המיוחד במיתה, "ונוקב שם יי' מות יומת". ומאן דיר, על הכינויים באזהרה, "אלהים לא תקלל". ועל שם המיוחד במיתה וכתר "ונוקב שם יי' מות יומת", "ואיש איש כי יקלל אלהיו" וגו'.

ר' **ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק**: זאת אומרת שדנין מספק. היך עבידא? פל' הרג את הנפש, יהא נידון עד שיבואו עדיו? אמ' **ליה ר' יוסי**: ותפשינן בר נשא בשוקא ומבזין ליי' אלא כיני, פל' הרג את הנפש והרי עידיו שהרג את הנפש, יהא תפוש עד שיבואו עידיו.

ואמרין ליה: גדף? אלא אותו השם שאמרת לפניהם אותו קילל ובו קילל. ואין העדים צריכין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו. ר' **שמעון בן לקיש** אמ': מיכן לדיינים שקיבלו עדות עומדין שדינן דין. את שמע מינה שית: את שמע מינה כהיא דאמ' ר' שמואל בר רב יצחק. ואת שמע מינה כהיא דאמ' ר' שמעון בן לקיש. ואת שמע מינה, שומע מפי שומע חייב לקרוע. ואת שמע מינה, מיכן לעד שהעיד עדותו השיני או': אף אני כמוהו, והשלישי או': אף אני כמוהו. ואת שמע מינה שהוא אחד מן הקרעים שאין מתאחין. ואת שמע מינה, מכיון שהיו יודעין משעה הראשונה שהוא שם המיוחד שהוא צריך לקרוע. ר' **חיה אמ' ר' יסא** מקשי: תנינן: ³⁸⁹ "הכרוז יוצא לפניו, איש פל' בן

³⁸⁹ סנהדרין פ"ו מ"ג.

איש פל' יוצא ליסקל על שעבר עבירה פל', ופל' ופל' עדיו. כל מי שהוא יודע לו זכות יבוא (ויעיד) וילמד". שמענו, שומע מפי שומע צריך לקרוע. שמעינן, שומע מפי שומע ושומוע מפי שומע צריך לקרוע. מהו לקרוע על קיללת השם? נישמענה מן הדא: "ויהי כשמוע המלך חזקיהו את דברי רב:-שקה ויקרע את בגדיו". מהו לקרוע על קיללת הגוי? מאן דאמ': רב:-שקה גוי היה, קורעין. מאן דמר: יש' היה, אין קורעין. תני ר' הושעיה: אחד השומע קיללת השם מיש' ואחד השומע מפי הגוי חייב לקרוע. מה טעם? "הנה יי' אלהי כל בשר הממני יפלא כל דבר". מהו לקרוע בזמן הזה? ר' יוסה ר' ירמיה בשם ר' חיה בר בא, ר' חזקיה ר' ירמיה בשם ר' יוחנן: משרבו הגודפנים פסקו מלקרוע. מהו לקרוע על הכינויין בזמן הזה? נישמענה מהדא: ר' שמעון בן לקיש הוה מהלך באיסרטא, פגע ביה חד כותיי והוה מגדף והוא קרע מגדף והוא קרע, נחת ליה מן חמרא ויהב ליה מרתוקא גו ליביה, אמ' ליה: בר כותיי, אית לאימד מאנין מספקא לי? [מילתיה] הדא אמרה שקורעין על הכינויין ושקורעין בזמן הזה.

תיאור: גם סוגיה זו כקודמותיה עניינה בסנהדרין ואין מדובר כאן בגוגג ובחיוב חטאת בו עוסקת משנת כריתות. השוואת המשניות ראה לעיל בסוף סוגיה א'.

וסוגיה זו' סנהדרין פ"ז ה"ז דף כה ע"ג (1304/42-1305/12)

אזהרה לבעל אוב מניין? "אל תפנו אל האובות". כרת מניין? "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים" וגו'. עונש מניין? "ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני מות יומתו". **ולמה לא תנינן ידעוני בכריתות?** ר' חזקיה בשם ריש לקיש: מפני שנכללו כולם בלאו אחד "אל תפנו אל האובות" וגו'. ר' יסא בשם ריש לקיש: שהוא בלא תעשה שהוא בא מכח עשה. אמ' ר' זעורה **קומי ר' יסא:** הכן לא אתא מתני בר נש מתני ידעוני בכריתות אלא את. אמ' ליה: כמה דאישתעי קרייא אישתעיית מתנית: "אוב או ידעוני". "ואו!"³⁹⁰ בזה פיתוס המדבר משיחיו, "וידעוני" זה המדבר בפיו, הרי אילו בסקילה והנשאל בהן באזהרה". "ודורש אל המתים", אית תניי תני: זה הנשאל בגולגולת; אית תניי תני: זה הנשאל בזכורו. מה בין הנשאל בגולגולת למעלה בזכורו? שהנשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת וההדיוט מעלה את המלך, והמעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת ואין ההדיוט מעלה את המלך. אמ' ר' הונא: קרייא מסייע למאן דאמ': "אוב" זה המעלה בזכורו. מה טעם? "קסמי נא לי באוב והעלי נא לי אשר אומר אליך". מה את שמע מינה? אמ' ר' מנא: מיכן דהות ידעה מילין מילין סגין. מאי כדון? "והיה כאוב מארץ קולך". מיליהון דרבנין מסייען לר' יסא, דאמ' ר' יסא בשם רבנין: מפני שהן מקטירין לשדים. ר' הילא **בשם ר' יסא:** מפני שנכללו כולן על ידי מעשה.

תיאור: סוגיה זו נוצרה בסנהדרין מפני שהגמרא שואלת "למה לא תנינן ידעוני בכריתות", אך כקודמותיה עניינה גם בכריתות. השוואת המשניות ראה לעיל בסוף סוגיה א'.

וסוגיה ח' סנהדרין פ"ז ה"ז דף כה ע"ג (1305/14-21)

הי"א/ה' הלכה ידי "המחלל את השבת" כול'. אזהרה למחלל מניין? "לא תעשה כל מלאכה". כרת מניין? "כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה". עונש מניין? "מחלליה מות יומת". וניתני שלשים ושבע כריתות בתורה? אמ' ר' יוסי ביר' בון: שאם עשה כולן בזדון שבת ובזדון מלאכה שהוא חייב על **כל אחת ואחת**. אזהרה למקלל אביו ואמו מניין? "איש אמו ואביו תיראו". עונש וכרת מניין?

³⁹⁰ צ"ל: אוב.

"ומקלל אביו ואמו מות יומת", ואו' "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו".

תיאור: גם סוגיה זו כקודמותיה עניינה בכריתות שאם עשה מלאכות שונות חייב על כל אחת ואחת, דבר שאפשרי רק בשוגג ובחייב חטאת, הסוגיה דנה גם במקלל אביו ואמו כחייב כרת הנזכר רק במשנה בסנהדרין ואיננו במשנה בכריתות. השוואת המשניות ראה לעיל בסוף סוגיה א'.

לכריתות פ"א מ"ב

על אלו חייבין על זדון כרת, ועל שגגתן חטאת, ועל לא הודע שלהן אשם תלוי, חוץ מן **המטמא מקדש** ו**קדשיו מפני שהוא בעולה ויורד** דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אף המגדף שנאמר (במדבר ט"ו) תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה יצא המגדף שאינו מעשה:

סוגיה יד' שבועות פ"א ה"א דף לב ע"ג (1339/18-37)

רבי מנא אמ' לה סתם, **ר' אבין בשם ר' יוחנן**: תנינן תרתין כללין ולא דמיין דין לדין. שבועות שתי' שהן ארבע מביא ארבע קרבנות, מראות נגעים שנים שהן ארבע מביא ב' קרבנות. **ר' לעזר** בשם **ר' אבין** פתר לה פתר חורן: שבועות שתיים שהן ארבע ר' עקיבה או', מראות נגעים שנים שהן ארבע ר' ישמעאל. **ר' חגיי בעא קומי ר' יוסי**: ולמה לי כר' ישמעאל, ואפי' כר' עקיבה אתיא, היא ידיעה והעלם על **טומאת מקדש ידיעה והעלם על טומאת (מ)[ה]קדש**.

אמ' ליה: מאן אית ליה העלם טומאה והעלם מקדש לאו ר' ישמעאל, ונן בעיי כר' עקיבה? פעמים שיש כאן העלם טומאה והעלם מקדש ואינו חייב אלא אחת. היך עבדא? ניטמא וידע נעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש ויצא וידע, נעלם הימינו מקדש ונכנס למקדש ויצא וידע, הרי כאן העלם טומאה והעלם מקדש ואינו חייב אלא אחת. ופעמים שיש כאן כמה ידיעות וכמה העלימות ואינו חייב אלא אחת. היך <עבדה ג>? ניטמא וידע נעלמה הימינו טומאה, עד שהוא בהעלם טומאה נעלמה הימינו מקדש ונכנס למקדש ויצא וידע ואמ', טומאה זו אין חייבין עליה קרבן. ניטמא וידע נעלמה הימינו טומאה, עד שהוא בהעלם טומאה נעלם הימינו מקדש ונכנס למקדש ויצא אפי' כמה פעמים ובסוף ידע, הרי כאן כמה ידיעות והעלימות ואינו חייב אלא אחת.

תיאור: הסוגיה מתייחסת למשותף למשנת שבועות ולמשנת כריתות, שטומאת מקדש וקדשיו היא בעולה ויורד. במשנה בשבועות פירוט המפרט את המשמעות של טומאת מקדש וקדשיו. שבועות פ"ב מ"א: ידיעות הטומאה שתיים שהן ארבע נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את הקדש נעלם ממנו הקדש וזכור את הטומאה נעלמו ממנו זה וזה ואכל את הקדש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את המקדש נעלם ממנו מקדש וזכור את הטומאה נעלם ממנו זה וזה ונכנס למקדש ולא ידע ומשיצא ידע הרי זה בעולה ויורד:

וסוגיה טו' שבועות פ"א ה"ב דף לב ע"ד (1340/27-1341/20)

"כל שיש בה ידיעה בתחילה" כול'. ומניין לידיעה בתחילה ובסוף והעלם בנתיים? ת"ל "ונעלם" "ונעלם" שני פעמים, מכלל שבאת לו ידיעה בתחילה ובסוף והעלם בנתיים. עד כדון כר' עקיבה,

כר' ישמעאל? דר' ישמעאל כר', דר' אמ': "ונעלם ממנו" מכלל שידוע, "והוא ידע" הרי שתי ידיעות. הא ר' ישמעאל כר', ור' כר' ישמעאל, ואפי' כר' עקיבה אתיא. **היא ידיעה והעלם בטומאת מקדש, ידיעה והעלם בטומאת הקודש.** ואית דבעי נישמענה מן הכא: "והוא ידע ואשם", והלא כבר נאמר "והוא טמא ואשם"? אלא אם אינו עניין לידיעה בתחילה תניהו עניין לידיעה בסוף. ר' בון בעי: אם לא נודע לו בסוף היך מביא קרבן? אלא אם אינו עניין לידיעה בסוף תניהו לידיעה בתחילה. התיבון: הרי כתי' "או הודע אליו חטאתו והביא", מעתה אם אינו עניין לידיעות תחילה תניהו עניין לידיעת סוף. פתר לה במחוייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יום הכיפור שמביאין אחר יום הכיפורים וחייבי אשמות תלויין פטורין, ת"ל "או הודע אליו חטאתו והביא" אף לאחר יום הכיפורים. ומניין שאין מדבר אלא על טומאת מקדש וקדשיו? הזהיר וענש על ידי טומאה וחייב קרבן על ידי טומאה, מה עונש ואזהרה האמור להלן בטומאת מקדש וקדשיו, אף כשחייב קרבן על טומאת מקדש וקדשיו. ר' אליעזר בן יעקב או': בתוך שאמ' "לא אכלתי באוני ממנו" יכול יש' שאכל מעשר אונן או טמא יביא קרבן? ת"ל "מאלה" יש מאלה חייב ויש מאלה פטור, אוציא את המעשר שאינו בעון מיתה ולא אוציא את התרומה שהיא עון מיתה, שני "ומתו בו כי יחללוהו", ת"ל "מאלה", יש מאלה חייב ויש מאלה פטור, או מה להלן בתרומה אף כאן בתרומה. ולא מע"ז למדתה? וע"ז למדה על כל עבירות שבתורה, לומר: מה ע"ז מיוחדת שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, יצאת תרומה שאינה אלא עון מיתה. אמ' ר' חנינה קומי רבי מנא: ומע"ז למדתה? וילמד מע"ז לכל דבר מידעה אחת? **אמר לו:** ע"ז בקבוע וטומאת מקדש וקדשיו בעולה ויורד, ואין למידין קבוע מעולה ויורד ולא עולה ויורד מקבוע. ומה חמית מימר? בטומאת הקודש הכתי' מדבר, נאמ' כאן "בהמה טמאה" ונאמ' להלן "בהמה טמאה" מה "בהמה טמאה" האמורה להלן בטומאת הקודש, אף "בהמה טמאה" האמורה כאן בטומאת הקודש. אין לי אלא טומאת הקדש, טומאת מקדש מניין? ת"ל "וטומאתו עליו". מה חמית מימר? בטמא שאכל טהור או בטהור שאכל טמא? ת"ל "וטומאתו עליו", בטומאת הגוף ולא בטומאת בשר. ר' או': "ואכל" "וטומאתו עליו", בטומאת הגוף ולא בטומאת בשר. ר' חייא או': נאמרו קדשים לשם רבים ונאמ' טומאה לשם יחיד, הא מה אני מקיים "וטומאתו עליו", בטומאת הגוף, לא בטומאת בשר. ר' מאיר או': לא דיבר אלא במי שטומאה פורשת ממנו, יצא בשר שאין טומאה פורשת ממנו.

תיאור: הסוגיה מתייחסת למשותף למשנת שבועות ולמשנת כריתות, שטומאת מקדש וקדשיו היא בעולה ויורד. ובשבועות הובא הדבר דרך מניית ארבע דברים שונים שמתחלקים לשניים שהם ארבע, וידיעת הטומאה היא אחת מהן, וכאן השתמרה סוגית הירושלמי בעניינה.

לכריתות פ"ב מ"ב

אלו מביאין על הזדון כשגגה, הבא על השפחה, ונזיר שניטמא, ושבועת העדות, ושבועת הפקדון:

סוגיה כא' שבועות פ"ד ה"ג דף לה ע"ג (1355/4-27)

"נפש" "נפש", מה להלן מפי עצמו אף כאן מפי עצמו, מה כאן מפי אחרים אף להלן מפי אחרים. ר' מאיר דרש גזירה שוה האמורה בה: מה מפי עצמו שני להלן חוץ לבית דין אף מפי עצמו שני כאן חוץ לבית דין. ורבנן דרשי גזירה שוה האמורה בה: מה מפי אחרים שני להלן בבית דין אף מפי אחרים! שני³⁹¹ כאן בבית דין. ר' ירמיה בעי: קרוב מפי עצמו **בשבועת העדות** מהו שיהא חייב? נישמענה מן הדא, הואיל ולא למדו

³⁹¹ צ"ל: עצמו.

מפיו [מ]שבועת העדות אלא משבועת הפקדון, מה להלן קרובין חייבין אף כאן כן. אמ' ר' יוסי: קרובין שכאן למידין מקרובין שלהלן. ר' יודן קפודקייא בעי: השביע עליו ה' פעמים מפני עצמו בבית דין שמא אינו חייב על כל אחת ואחת? אמ' ר' יוסי: ולא מתנית' היא? "אמ' ר' שמעון: מה טעם? מפני שאין יכולין לחזור ולהודות"³⁹², וכאן הואיל ויכולין לחזור ולהודות חייבין בכל אחת ואחת. ר' ירמיה בעי: השביע עליו חמשה פעמים מפיו וחזר והשביעו ה' פעמים מפני אחרים מהו? מאחר דר' מאיר עבד מפיו כבית דין מהו שיקבעם לקרבן ולחייבם בראשונה בלא תביעה? יבא כהדא: מה את בא אחרינו? שבועה שאין אנו יודעין לך עדות! יהו חייבין, ת"ל "ושמעה קול אלה", את ששומע קול חייב, יצאו אילו שאין שומעין קול. מפיו בקרקעות מהו שיהא חייב? מפיו בקנסות מהו שיהא חייב? מפיו מהו שיהא חייב בקרבן עולה ויורד? ר' בא רב יהודה בשם רב: בשוגג בקרבן במזיד בקרבן, אבל אמ': סבור הייתי שאין שבועה זו, מותר. תני חזקיה: כל מקום שני בתורה "חט" סתם את תופש הזדון כשגגה עד שיודיעך הכתוב שהיא שגגה.

תיאור: הסוגיה מתיחסת למשנה בעניין שבועת העדות, שיש לה קטע זהה במשנתנו בכריתות. משנת שבועות פ"ד מ"ב:

"וחייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון העדות ואינן חייבין על שגגתה ומה הן חייבין על זדון השבועה קרבן עולה ויורד".

וסוגיה כב' שבועות פ"ה ה"ב דף לו ע"א (1358/17-36)

"נפש" "נפש", מה כאן מפני עצמו אף להלן מפני עצמו, מה להלן מפני אחרים אף כאן מפני אחרים. ר' מאיר דריש גזירה שוה במקום שבאתה: מה מפני עצמו שני? כאן חוץ לבית דין אף מפני עצמו שני? כאן חוץ לבית דין. ורבנן דרשי גזירה שוה כאמור בה: מה מפני אחרים שני? להלן בבית דין אף מפני אחרים שנמ' כאן בבית דין. ר' ירמיה בעי: קרוב מפני אחרים בשבועת הפיקדון מהו שיהא פטור? נישמענה מן הדא, הואיל ולא למדו מפני אחרים בשבועת הפיקדון אלא משבועת העדות, מה להלן קרובין פטורין אף כאן קרובין פטורין. אמ' ר' יוסי: קרובין שכאן למידין מרחוקין שלהלן.

ר' יודן קפודקייא בעי: השביע עליו חמשה פעמים מפני אחרים חוץ לבית דין כלום הוא חייב על כולן אלא אחת? אמ' ר' יוסי: ולא מתניתא היא? "אמ' ר' שמעון: מה טעם? מפני שיכולין לחזור ולהודות"³⁹³, וכאן הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות אין חייבין אלא אחת. ר' ירמיה בעי: השביע עליו חמשה פעמים מאחר דר' מאיר עבד מפני עצמו בבית דין מהו שיקבענו לקרבן ולחייבו על הראשונה בלא תביעה? יבא כהדא: מה את בא אחרינו? שבועה שאין אנו יודעין לך עדות! משלם קרן וחומש ונמביא אשם בשתי סלעים, מה שאין כן בשבועת העדות. מפני אחרים בקרקעות מהו שיהא פטור? מפני אחרים מהו שיהא חייב אשם בכסף שקלים?

תיאור: הסוגיה מתיחסת למשנה בעניין שבועת הפקדון, שיש לה קטע זהה במשנתנו בכריתות, והיא מתיחסת למשנה שבסוגיה כא'. סוגיות כא' וכב' הן מקבילות "מראה" בה נלמדת סוגיה אחת מחברתה תוך התאמה למקומה.

לכריתות פ"א מ"ב

³⁹² שבועות פ"ד מ"ג.

³⁹³ שבועות פ"ד מ"ג.

על אלו חייבין על זדון כרת, ועל שגגתן חטאת, ועל לא הודע שלהן אשם תלוי, **חוץ מן המטמא מקדש** וקדשיו מפני שהוא בעולה ויורד דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אף המגדף שנאמר (במדבר ט"ו) תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה יצא המגדף שאינו מעשה:

סוגיה יז' הוריות פ"ב ה"ז דף מו ע"ד (1420/46-1421/4)

אמ' ר' יוחנן: לא אמ' ר' ליעזר אלא (בש) מפני כריתו. **רב הושעיה** בעי: מעתה אפי' בקבועה? אמ' ר' יונה: מיסבור סבר ר' הושעיה שנעקר מכל הפרשה, אלא כהדיוט עשיר עבד ליה ר' ליעזר. אמ' ר' מנא: אין כהדיוט עשיר עבד ליה ר' ליעזר אפי' על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים. [דתני, לא נחלקו ר' אליעזר וחכמים על שמיעת קול ועל ביטוי שפתים] שאינו מביא שער אלא שעירה, ועל מה נחלקו? **על טומאת מקדש וקדשיו**, שר' ליעזר או': הואיל והוא בהיכרת למה אינו מביא שער אלא שעירה. התיבון: הרי משיח ועבודה-זרה הרי אינו מביא שער אלא שעירה?.

תיאור: התלמוד בהוריות מתייחס לאמור במשנתנו "חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו" ובהקשר לכך אמר ר' אליעזר שהנשיא מתכפר בשעיר, גם במקום שהיחיד מביא אשם תלוי, כאמור במשנתנו. וענין זה שווה בשתי המסכתות.

לכריתות פ"ב מ"ב

אלו מביאין על הזדון כשגגה, הבא על השפחה, ונזיר שניטמא,

סוגיה כ' נזיר פ"ח ה"א דף נז ע"א (1129/14-36)

"שני נזירין שאמ' להן אחד" כול'. ולא סוף דבר כשאמ' להן אחד: ראיתי את אחד מכם שניטמא ואיני יודע אי-זה מכם, אלא אפי' אמ' להם: ראיתי אחד מכם שנזר ואיני יודע אי-זה מכם, שניהן נוהגין נזירות על פיו. בשאינן מכחישינן אותו, אבל אם מכחישינן אותו לא בדא. היו שני {ה}ם מכחישינן, ייבא כהדא "עד או': ניטמא, והוא או': לא ניטמאתי, טהור. שנים אומ': ניטמאת, והוא או': לא ניטמאתי, שניהן נאמנין ממנו, דברי ר' מאיר. וחכמ' אומ': הוא נאמן על-ידי עצמו".³⁹⁴ **רב יהודה בשם רב**: כיני מתנית' ר' מאיר מטמא, ר' יהודה וחכמ' מטהרין. אמ' ר' יוחנן: כיני מתנית' ר' מאיר מטמא ור' יהודה מטהר. מיליהון דרבנין מסייעין לר' יוחנן. דאמ' ר' גוריון **בשם ר' יוסי בן חנינה**: לא אמ' ר' יודה אלא בטומאה ישנה, שיכול לומ': נטמאתי וטהרתי. ותני, כן הדבר על אכילת חלב, הוא הדבר על ביאת המקדש. ויודון ליה בטומאה, מפני טומאת נזיר, שאין אומ' לוף איכן הוא קרבנד שהבאת. ויודון ליה בתרומה? עד כאן קשי ר' חנינה. ר' מנא שמע לה מן דבתרה: "אמרו לו: אם ירצה לומ': מזיד הייתי"³⁹⁵ בשפחה חרופה מה אית לך. שוגג חייב מזיד חייב. שיכול לומ' לו: היערתני אבל לא גמרתני. כי דאמ' ר' שמעון **בן לקיש**: נאנסתי מפני כשפים שעשת לי. **בנזירות מה אית לך? שוגג חייב מזיד חייב אנוס חייב**. "בפתע" לרבות השוגג, "בפתע" לרבות המזיד. תנאי היה בליבי, לכשאטמא תיפקע נזירותי ממני תחול עלי נזירות אחרת. מכל מקום לא נתחייב בנזירות עד עכשיו. תניי היה בליבי, לכשאטמא תפקע נזירותי ממני תחול עלי נזירות

³⁹⁴ טהרות פ"ה מ"ט

³⁹⁵ כריתות פ"ג מ"א

אחרת. בשב'י'ע'י'ת³⁹⁶ מה אית לך? שוגג חייב מזיד חייב. תני ב'דב'רים³⁹⁷ אין תניי
 בשב'י'ע'י'ת³⁹⁸ ואתייא כיי דמר ר' בא רב יהודה: בשוגג בקרבנה ובמזיד בקרבנה, אבל אם אמ':
 סבור הייתי שאין זו שבועה, פטור. הא כל אילין מיליין לא מצי תנייה, וכא מצי תנייה. מה דר'
 יוסי אמ': פלי' אכל חלב והתירתי בו, אינו לוקה. אמ' לו אחד: נזיר, והיה נוהג בנזירות על פיו,
 ושתה יין וניטמא למתים והתרו בו שנים לוקה. עיקר עידותו לא בעד אחד הוא? מה דר' מנא אמ':
 פלי' כהנת וזינת ובא עליה בעלה כהן והתירתי בו, אינו לוקה. נסתרה בפני שנים, אמ' אחד מהם:
 אני ראיתי שניטמאת, ובא עליה בעלה, והתרו בו שנים לוקה. ועיקר עדותו לא בעד אחד?

תיאור: הסוגיה מתייחסת לאמור במשנתנו לגבי נזיר שניטמא בין בזדון בין בשגגה חייב בקרבן, וענין זה שייך הן למשנה בנזיר והן למשנה בכריתות.

לכריתות פ"ב מ"ה

אלו מביאין קורבן עולה ויורד, על שמיעת קול, ועל ביטוי שפתים, ועל טומאת מקדש וקדשיו. והיולדת
 והמצורה. מה בין שפחה לבין כל העריות? שלא שוות להם לא בעונש ולא בקורבן, שכל העריות בחטאות,
 והשפחה באשם. (כל העריות בנקבה ושפחה בזכר)³⁹⁹, כל העריות אחד האיש ואחד האשה שווים במכות
 ובקורבן, והשפחה לא הושווה את האיש לאשה במכות, ולא את האשה לאיש בקורבן. **כל העריות עשה**
בהן את המערה כגומר, וחייב על כל ביאה וביאה. החמיר בשפחה, שעשה בה את המזיד כשוגג:

סוגיה כג'

סוטה פ"א ה"ב דף טז ע"ג (907/4-24)

תמן תנינן: ⁴⁰⁰ "כל העריות עשה בה את המערה
 כגומר וחייב על כל ביאה וביאה. החמיר (בטומאה)
 [בשפחה] שעשה בה את המזיד כשוגג". ר' ירמיה
 ר' בא בר ממל בשם רב: שכבת זרע [עד] שיפלוט.
 הכא כתי' "שכבת זרע"⁴⁰¹ והכי כתי' "שכבת זרע"⁴⁰²
 הכא את אמר: "שכבת זרע" עד שיפלוט, והכא את
 אמר כן. אמ' ר' יוסי: שנייה היא דכתי' "ונסתרה
 והיא נטמאה" כיון שנסתרה התורה קראה טמאה,
 ברם הכא, "שכבת זרע" עד שיפלוט. ליי דא מילה
 כתי' "שכבת זרע", לשעורין. כהדא דתני,⁴⁰³
 "ונסתרה והיא נטמאה", כמה היא סתירה? כדי

יבמות פ"ו ה"א דף ז ע"ב (857/6-11)

אי-זו היא הערייה? רב יהודה בשם ר' שמואל: עד
 (ש) כדי שתהא אצבע נראית (אצבע) בין השפיות. ר'
 יוחנן אמ': עד שתיכנס העטרה. ר' בא בר חיייה
 בשם ר' יוחנן: נכנסה העטרה זו היא גמר ביאה, מה
 אן קיימין? אם בשאר כל העריות, עשה בהן את
 המערה כגומר, אם בשפחה [חרופה] עד שיפלוט.
 ואמ' ר' ירמיה ר' בא בר ממל בשם רב: שכבת זרע
 עד שיפלוט.

³⁹⁶ צ"ל: בשבועות

³⁹⁷ צ"ל: בנדרים

³⁹⁸ צ"ל: בשבועות

³⁹⁹ איננו בכתבי היד ונוסף בדפוסים

⁴⁰⁰ כריתות פ"ב מ"ד.

⁴⁰¹ ויקרא פרק יט (כ) נא'יש כי ישפב את אשה שכבת זרע והוא שפחה נחקפת לאיש והפדה ל'א נפדתה או חפשה ל'א נתן לה בק'רת

תהיה ל'א יומתו כי ל'א חפשה:

⁴⁰² במדבר פרק ה (יג) נשכב איש א'תה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה והוא ל'א נתפשה:

⁴⁰³ ספרי במדבר פיסקא ז: "ונסתרה והיא נטמאה" וכו'

טומאה, כמה היא כדי טומאה? כדי ביאה, וכמה היא ביאה? כדי הערייה, כמה היא הערייה? רבי ליעזר או': כדי חזירת דקל, ר' יהושע או': כדי מזי(כ)ג[ג]ת הכוס, בן עזאי או': כדי לשתות, ר' עקיבה או': כדי גילגול ביצה, ר' יודה בן בתירה או': כדי לגימת שלש בצים מגולגלות זו אחר זו, ר' אלעזר בן פינחס או': כדי שיקשור גירדי את הנימה, מינימין או': כדי שתושיט ידה ותטול ככר לחם מן הסל. אע"פ שאין ראייה לדבר זיכר לדבר יש, "כי בעד אשה זונה עד ככר לחם" וגו'. אמר ר' יוסי: כל אילין שיעוריא לאחר התרת הסינר. אמר ר' יוחנן: כל אחד ואחד בעצמו שיער. ובן עזאי נשא אשה מימיו? אית דבעי מימר: נתחמם, ואית דבעי מימר: בעל ופירש, אית דבעי מימר: "סוד יי ליריאו ובריתו להודיעם".

תיאור: הסוגיה בסוטה מצטטת את משנתנו ודנה בה בהשוואה לאמור במשנה בסוטה, ולכן הסוגיה שייכת לשתי המסכתות. הסוגיה ביבמות כוללת מקבילות והוספות לסוגית סוטה.

לכריתות פ"ג מ"ד

יש אוכל אכילה אחת חייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד. טמא שאכל את החלב והיה נותר, מן המוקדשין וביום הכיפורים.⁴⁰⁴ רבי מאיר אומר: אם היתה שבת, והוציאו בשבת. אמרו לו: אינו השם:

סוגיה כו' בבא קמא פ"ג ה"ג דף ג ע"ג (1194/23-36)

מתבין הא מתניתין: זימנן דמותבין לה ומסייעין לר' יוחנן, זימנן דמותבין לה ומסייעין לריש-לקיש. "יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד. טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביום הכפורים, ר' מאיר או': אם היתה שבת והוציאו בשבת".⁴⁰⁵ אמרו לו: אינו השם".⁴⁰⁶ אימת דמתבין ומסייעין לר' יוחנן, הוציאו בשבת אין כאן הנחה, ולמה אמרו: אינו השם. אימת דמתבין ומסייעין לריש-לקיש, הוציאו >בשבת והניחו. ולמה אמרו אינו השם? אימר תיפתר בשאכלה, ואכילה הנחה היא, לא מסתברא דלא הוציאו בשבת חייב. הרי שהוציאו א < ביום הכיפורים יהא פטור. אמר ר' יוסי ביר' בון: אתייה דר' מאיר כר' עקיבה, דתני: מניין ליום הכיפורים שחל להיות בשבת ושגג ועשה מלאכה מניין שחייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו? ת"ל "שבת היא" "יום הכיפורים הוא", דברי ר' עקיבה, ר' ישמעאל או': אין חייב אלא אחת.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ודנה בה והובאה בסוגיה בבבא קמא להדגמת מקרה שבו קיים סיוע וקושי לר' יוחנן וסיוע וקושי לר"ל.

⁴⁰⁴ בכ"י קאופמן: הכיפורין

⁴⁰⁵ בירושלמי כמו משנה ואילו בבבלי הגרסה, והוציאו חייב" (ראה יואב רוזנטל, משנה מסכת כריתות עמ' 9)

⁴⁰⁶ כריתות פ"ג מ"ד.

וסוגיה כז' שבת פ"א ה"א דף ב ע"ג (12-364/7)

תמן תנינן: "ר' מאיר או': אם היתה שבת והוציאו, אמרו לו: אינו השם" שזה חייב משום מהלך וזה חייב משום מניח. מני אמר לו? ר' יוסי. מחלפה שיטתיה דר' יוסה, תמן לא עבד המהלך כמניח [וכה עבד המהלך כמניח]. אמר ר' יודן: תיפתר שהיה מוטל על האסקופה מקצתו בפנים ופיו לחוץ ופשט ידו ונטלה ואכלה, והרי לא הילך.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו, מפרשת אותה ומעמת אותה עם המשנה במסכת שבת.

לכריתות פ"ג מ"ה

יש בא ביאה אחת, חייב עליה שש חטאות. הבא על בתו, וחייב עליה משם בתו ואחותו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואשת איש ונידה. הבא על בת בתו, חייב עליה משם בת בתו וכלתו ואחות אשתו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואשת איש ונידה. רבי יוסה אומר: אם עבר זקן ונשאה, חייב עליה משם אשת אב. וכן הבא על בת אשתו ועל בת בת אשתו:

סוגיה כח' יבמות פ"ב ה"ד דף ג ע"ד (4-839/48-838)

תמן תנינן: ⁴⁰⁷"ר' יוסי או': אם עבר הזקן ונשאה". מה עבר? עבר על דברי סופרים. ר' יוסי בשם ר' אבהו שאל לר' יוחנן: הדא אמרה, שניות אין להן הפסק. אמר ליה: וכי שנייה לשניות שנינו לא שנייה לדברי תורה, וכולהון משום כלת בנו. ר' חזקיה בשם יונה: ר' אבהו לא אמר כן אלא ר' לעזר שאל לר' יוחנן: שמנה שניות שנינו וזה הרי תשע וכולהון משום כלת בנו.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ודנה בה. והובא ביבמות אגב ההתייחסות לשניות שהן מדברי סופרים.

לכריתות פ"ג מ"ו

הבא על חמותו, חייב עליה משם חמותו וכלתו ואחות אשתו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואשת איש ונידה. וכן הבא על אם חמותו, ועל אם חמיו. רבי יוחנן בן נורי אומר: הבא על חמותו, חייב עליה משם חמותו [ואם חמותו]⁴⁰⁸ ואם חמיו. אמרו לו: שלשתן שם אחד הן:

סוגיה כט'

יבמות פ"א ה"א דף יא ע"ג (20-882/1-881)

סנהדרין פ"ט ה"א דף כו ע"ד (-1310/31)

(1311/47)

תמן תנינן: ⁴¹²"נושאים על האנוסה ועל המפותה" כיני מתנית' : נושאים אח'ד! האנוסה

"נושאים על האנוסה" כול'. כיני מתנית' : נושאים אחר האנוסה ואחר המפותה. אנס אשה מותר

⁴⁰⁷ כריתות פ"ג מ"ה

⁴⁰⁸ נוסף ע"פ כ"י פרמה

⁴¹² יבמות פ"א מ"א.

באמה, פיתה אשה מותר בבתה. האונס והמפתה על הנשואה חייב. אמ' ר' יוחנן: דרך נישואין שנו. נשא אשה ואחר כך אנס את אמה חייב, נשא אשה ואחר כך פיתה את בתה חייב. תמן תנינן: ⁴⁰⁹ "שחטה ואת בת בתה ואחר כך שחט את בתה, סופג את הארבעים. סומכוס אמ' משום ר' מאיר: סופג שמונים". אמ' ר' ⁴¹⁰ לעזר ור' יוחנן בן נורי שניהן אמרו דבר אחד, דהא תנינן תמן: ⁴¹¹ "ר' יוחנן בן נורי או' הבא על חמותו חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו, (אלא) [אמרו לו:] שלשתן שם אחד הן".

ר' יודה בר פזי בשם ר' יוחנן: מודה סומכוס בראשונה. אשכח תני: עוד היא מחלוקת. מאי טע' דר' יוחנן בן נורי? מה אשה ובתה ובת בתה בשני לאוין, אף אשה ובת בנה ובת בתה בשני לאוין. מה טעמון דרבנין? מה בת בנה ובת בתה בלאו אחד, אף אשה ובת בתה ובת בנה בלאו אחד. כת' "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זימה היא", בכולהון כת' שכיבה וכאן כת' לקיחה, ללמדך: לעולם אינו מתחייב על השנייה עד שתהא הראשונה זקוקה לו. או אינו אלא דרך נישואין? כבר אמרנו שאין קידושין בעריות. והכת' "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו"? בא להודיעך שהיה מותר בה עד שלא נישאת לאביו. והכת' "ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא"? בא להודיעך שהיה מותר בה עד שלא נישאת לאחיו. ותני כן, על ידי ייבום. והכת' "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור"? בא להודיעך שהיה מותר בה עד שלא נשא את אחותה. ותני כן, לאחר מיתת אחותה. והכת' "ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה

ואח'!ד! המפותה. אנס אשה מותר באמה, פיתה אשה מותר בבתה. האונס והמפתה על הנשואה חייב. אמ' ר' יוחנן: דרך נישואין שנו. נשא אשה ואחר כך אנס את אמה חייב, נשא אשה ואחר כך פיתה את בתה חייב. אמ' ר' לעזר: סומכוס ור' יוחנן בן נורי אמרו דבר אחד, דתנינן תמן: ⁴¹³ "שחטה ואת [בת] בתה ואחר כך שחט את בתה, סופג את הארבעים. סומכוס אמ' משום ר' מאיר: סופג את שמונים". תמן תנינן: ⁴¹⁴ "ר' יוחנן בן נורי או' הבא על חמותו חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו, אמרו לו: שלשתן שם אחד הן".

ר' יודה בר פזי בשם ר' יוחנן: מודה סומכוס לר' יוחנן. אשכח תני: עוד היא במחלוקת. מה טע' דר' יוחנן בן נורי? מה אשה ובתה ובת בתה בשני לאוין, אף אשה ובת בנה ובת בתה בשני לאוין. מה טעמון דרבנין? מה בת בנה ובת בתה בלאו אחד, אף אשה ובת בתה ובת בנה בלאו אחד. כת' "ערו את אשה ובתה לא תגלה" וכת' "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא", בכולהם כת' שכיבה וכאן כת' לקיחה, ללמדך: שאינו חייב על השנייה עד שתהא לקוחה לו. או אינו מתחייב עליה אלא דרך נישואין? למדנו שאין קידושין בעריות. והא כת' "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו"? בא להודיעך שהיה מותר בה עד שלא נישאת לאביו. והכת' "ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה היא" מה הוא בא להודיעך? שהיה מותר בה עד שלא נישאת לאחיו. ותובן על ידי ייבום. והכת' "ואשה אל אחותה לא תקח"? בא להודיעך שהיה מותר בה עד שלא נשא אחותה. ותובן לאחר מיתת אחותה. והכת' "ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את

⁴⁰⁹ חולין פ"ה מ"ג.

⁴¹⁰ כך בכ"ל, אבל בדפוס ונציה מחקו ר' והתקבל שיבוש גם כן, והמעתיקים מדפוס ונציה (דפוס ברלין 1920 תקנו ע"פ כריתות, וכך גם

בדפוס מהדורת וילנה.

⁴¹¹ כריתות פ"ג מ"ו.

⁴¹³ חולין פ"ה מ"ג.

⁴¹⁴ כריתות פ"ג מ"ו.

את ערותו חסד הוא? אמ' ר' **אבין** : שלא תאמ' : קין נשא את אחותו, הבל נשא את אחותו, "חסד הוא", חסד עשיתי עם הראשונים שייבנה העולם מהן, "אמרתי עולם חסד יבנה". והכת' "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח" בא להודיעך שאם קידשה שתופסין בה קידושין. עד כדון בתו מן הנישואין, בת בתו מן האונסין? "ערוות בת בנך או בת בתך". מה נן קיימין? אם מן הנישואין כבר הוא אמור, אלא אם אינו עניין לנישואין תניהו עניין לאונסין. עד כדון לאזהרה, לעונש מניין? אמ' ר' **שמואל בר רב יצחק** : "הנה, מ"הנה", "זמה" מ"זמה". עד כדון כר' עקיבה, כר' ישמעאל? תני ר' ישמעאל, "הנה" מ"אתה". עד כדון בתו, בתו מניין? **רב** אמ' : אם על בתו הוא מוזהר, לא כל שכן על בתו. [אם] על בתו הוא ענוש, לא כל שכן על בתו. בעון קומי ר' אבהו : בת בתו מן הנישואין, בת בתו מן האונסין? **אמ' לון** : כל שם בת בת אחת. בעון קומי ר' אבהו : הבא על אשה וילדה בת ואחר כך בא בעלה, חייב עליה משום אשה ובתה ובת בתה ובת בנה? **אמ' לון** : "שארה הנה זמה היא", כולחן משום זימה. ר' **חגי** בעא קומי ר' **יוסי** : למה לית אינון אמרין, בתך לא תגלה, בת בתך לא תגלה. **אמ' ליה** : אילו הוה כת' "ערוות אשה ובת בתה לא תגלה" הוינן אמרין, בתך לא תגלה, בת בתך לא תגלה. **ר' אבהו ר' לעזר בשם ר' הושעיה** : שני לאוין וכת' אחד לאוין חולקין כריתות. מא' טע' "על בשר אדם לא יסך" ובמתכונתה לא תעשו כמוהו", וכת' "איש אשר ירקח כמוהו", הרי כאן שני לאוין וכת' אחד, לאוין חולקין כריתות. וכר' ישמעאל, דר' ישמעאל אמ' : למידין מקל וחומר ואין עונשין מקל וחומר. מנן ליה? ואתייא כההיא דתני **חזקיה** : "ובת כהן כי תחל לזנות" מה ת"ל "איש"? להביא את הבא על בת בתו מן האונסין שתהא בשריפה ומה טע' דר' יודה? "לא יקח איש את אשת אביו" זו אשת אביו, "ולא יגלה כנף אביו" זו אנוסתו.

ערוותה והיא תראה את ערותו חסד הוא? שלא תאמ' : קין נשא את אחותו, הבל נשא את אחותו, "חסד הוא", חסד עשיתי עם הראשונים שייבנה העולם מהן, "אמרתי עולם חסד יבנה". והכת' "אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח" בא להודיעך שאם קידשה תפסו בה קידושין. **רב' הונא** אמ' : עד כדון בת בתו מן הנישואין, בת בתו מן האונסין? "ערוות בת בנך או בת בתך". מה נן קיימין? אם לנישואין הרי כבר אמור, אלא אם אינו עניין לנישואין תניהו עניין לאונסין. עד כדון בתו, בתו מניין? **רב** אמ' : אם על בתו הוא מוזהר, על בתו לא כל שכן. אם על בת בתו הוא ענוש כרת, לא כל שכן על בתו. מנא ליה? אשכח תני **חזקיה** : "ובת איש כהן כי תחל לזנות" מה ת"ל "איש"? להביא את הבא על בתו מן האונסין שהוא בשריפה. אמ' **ר' יוסי** : **ר' חגי** בעא קומי ר' **יוסי** : למה לי נן אמרין, בתך לא תגלה, בת בתך לא תגלה. **אמ' ליה** : ויימר קרייא "ערוות אשה ובת בתה לא תגלה" ואנן אמרין, בתך לא תגלה, בת בתך לא תגלה. שנים לאוין וכת' אחד לאוין חולקין את ההכרת. ומה טע' "על בשר אדם לא יסך" ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" וגו', וכת' "איש אשר ירקח כמוהו" וגו', הדא אמרה : שני לאוין וכת' אחד, חולקין את ההכרת. בעון קומי ר' אבהו : הבא על אשה וילדה בת וחזר ובא עליה, חייב עליה משום אשה ובתה ובת בתה ובת בנה? **אמ' לון** : "שארה הנה זמה היא", כולחם משום זימה. מה טע' דר' יודה? "לא יקח איש את אשת אביו לא יגלה כנף אביו" זו אנוסתו. מה מקיימין רבנן "כנף"? תמן אמרין ולא ידעין אין שמועה, > < זו כנף זו שה'א זקוקה לאביו. ולא כך אינו חייב עליה משום אשת אביו? אמ' **ר' הילא** : להתרייה, שאם התרו בה משום אשת אב לוקה, משום כנף לוקה. מודה ר' יהודה במכות, מודה ר' יהודה בקרבן, מודה ר' יהודה בשאר כל האנשים שהוא פטור, מודה

מה מקיימין רבנן "כנף אביו"? תמן אמרין ולא ידעין מן מה שמועה, זו כנף הסמוכה לאביו. בלא כך אינו חייב עליה משום אשת אב? אמ' ר' **הילא**: להתרייא, שאם התרו בה משום אשת אב לוקה, משום כנף אב לוקה. מודה ר' יהודה במכות, מודה ר' יהודה בקרבן, מודה ר' יהודה בשאר כל הספיקות שהוא פטור, מודה ר' יהודה שאם קידשה שתפסו בה קידושין.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ודנה בענינה. (מקבילות אלו חורגות מהמקבילות המוכרות בדרך כלל בירושלמי. אין כאן רק שיבושים של העתקה מכנית אלא הרצאת הדברים היא במבנה שונה ובסגנון שונה, תוך שינויי שם והשמטות, ויש לכן ליחס את ההבדלים לשלב המסירה בעל פה).

לכריתות פ"ד מ"ב

כשם שאם אכל חלב וחלב בהעלם אחת אינו חייב אלא חטאת אחת, כך על לא הודע שלהן, אינו מביא אלא אשם אחד. **אם היתה ידועה בינתיים, כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת, כך הוא מביא אשם תלוי על כל אחד ואחד.**

סוגיה ל' הוריות פ"ג ה"ב דף מז ע"ג (1423/43-1424/2)

אכל חמשה זיתים ונתודע לו בראשון ומביא קרבן, בשיני ומביא קרבן, בשלישי ומקריב קרבן, ברביעי ומקריב קרבן, בחמישי ומקריב קרבן. ר' **יוחנן** אמ': נתכפר לו בראשון שהוא לפני אכילת כולהם והשאר יפלו לנדבה. ר' **שמעון בן לקיש** אמ': נתכפר לו באחרונה שהוא לאחר אכילת כולהם והשאר ידחו. רב חסדא ורב המנונא, רב חסדא כרבי יוחנן, ורב המנונא כר' שמעון בן לקיש. מתיב רב חסדא לרב המנונא: והא מתנית' מסייעה לך ופליגי עלי' **"אם היתה ידיעה בנתיים כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת כך הוא מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת"**⁴¹⁵ אילו תנא אשם וקם ליה, יאות. אמ' ר' **חיננה**: אפילו כן לצדדין דת[י]מר כן.

תיאור: הסוגיה דנה בענין הקשור למשנתנו ומצטטת את משנתנו כסיוע.

לכריתות פ"ו מ"ב

אם משנישחט נודע לו, הדם ישפך והבשר יצא לבית השריפה. ניזרק הדם, הבשר יאכל. רבי יוסה אומר אפילו הדם בכוס, יזרק והבשר יאכל:

סוגיה מד' סוטה פ"ג ה"ו דף יט ע"א (921/47-922/4)

⁴¹⁵ כריתות פ"ד מ"ב.

דתנינן תמן: ⁴¹⁰ "אם משנשחט נודע לו, הדם ישפך והבשר יצא לבית השריפה." תני: ניטמאת מנחתה עד שלא קרב הקומץ, מתה היא ומת בעלה, השיריים אסורין. >>⁴¹⁷ << שעל ספק באת מתחילתה. {ספרה} <כיפרה ר' ספיקה והלכה לה, באו לה עדים שהיא טמאה, בין כך ובין כך מנחתה אסורה. מהו בין כך ובין כך? בין שקמץ ובין שלא קמץ, [בין שהקטיר ובין שלא הקטיר. ר' אילא אמר: בין שקמץ ובין שלא קמץ] בשלא הקטיר, אבל אם הקטיר השיריים מותרין.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו והדיון נוגע בה.

לכריתות פ"א מ"א

שלשים ושש כריתות בתורה, הבא על האם, ועל אשת אב ועל הכלה, הבא על הזכר ועל הבהמה והאשה המביאה ⁴¹⁸ את הבהמה, הבא על אשה ובתה, ועל אשת איש, הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו, ועל אחות אשתו, ועל אשת אחיו, ועל אשת אחי אביו, ועל הנידה והמגדף והעובד עבודה זרה, והנותן מזרעו למולך, ובעל אוב (וידעוני) ⁴¹⁹, והמחלל את השבת, וטמא שאכל את הקודש, והבא אל המקדש טמא, **האוכל חלב ודם** ונוטר ופיגול, והשוחט והמעלה בחוץ, האוכל חמץ בפסח, האוכל ועושה מלאכה ביום הכיפורים, המפטם את השמן והמפטם את הקטרת, והסך שמן המשחה. הפסח והמילה מצות עשה:

סוגיה י'

<p><u>שבועות פ"ג ה"א דף לד ע"ב (1348/26-1349/2)</u></p> <p>שתייה בכלל אכילה ולא אכילה בכלל שתייה.</p> <p>ר' יונה שמע כולהון מיכא: "על כן אמרתי לבני יש' כל נפש מכם לא תאכל דם". מה נן קיימין? אם בדם שקרש, התני: דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה; אלא כן נן קיימין, יכל שהוא, כל שהוא אכילה. פתר לה כר' עקיבה, דר' עקיבה אמר: כל שהוא אכילה! ⁴²⁰</p> <p>והתני: ⁴²¹ המחה הדם וגמעו או שהקפה חלב ואכלו, אם יש בו כזית חייב. מה עבד לה ר' יונה? אינו אוכל לטמא טומאת אוכלין ולא משקה לטמא טומאת משקין. חזר ר' יונה ופתר מתנית: "ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך", מה נן קיימין? אם בטועם טעם יין לתבשיל, והלא הטעם לפגם; אלא כן נן קיימין</p>	<p><u>יומא פ"ח ה"ג דף מה ע"א (597/9-38)</u></p> <p>שתייה בכלל אכילה, אין אכילה בכלל שתייה.</p> <p>מניין שהשתייה בכלל אכילה. ר' יונה שמע לה מן הדא: "על כן אמרתי לבני יש' כל נפש מכם לא תאכל דם". מה נן קיימין? אם בדם שקרש, הא תני: דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה. אלא כי נן קיימין, כמות שהוא, והתורה קראת אותו אכילה. והתני: המחה את החלב וגמיו, הקפה את הדם ואכלו, [אם יש בו כזית] חייב. מה עבד לה ר' יונה? אינו אוכל לטמא טומאת אוכלין, ולא משקה לטמא טומאת משקה. חזר ר' יונה שמע לה מן הדא: "ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך" מה נן קיימין? אם בטועם טעם יין לתוך התבשיל, והלא טעם יין לפגם הוא. [אלא כי נן קיימין, כמות שהוא, והתורה</p>
---	--

⁴¹⁶ כריתות פ"ו מ"א.

⁴¹⁷ תוספתא סוטה פ"ב ה"ה: "קרבה מנחתה ולא הספיק לקרב הקומץ עד שמת הבעל או שמתה היא שירים אסורין (שעל הספק באת מתחילתה כיפרה ספקה והלכה לה) **קרב הקומץ ואחר כך מתה היא או שמת הבעל שירים מותרין** שעל הספק באת מתחילתה כיפרה ספיקה והלכה לה". המשפט המודגש נשמט בירושלמי.

⁴¹⁸ בכ"י קאפמן: מביאה

⁴¹⁹ נוסף בכ"י קאופמן ולפי הדיון בירושלמי פ"ז ה"ז כה ע"ג (1304/44), ובבבלי דף ג ע"ב, לא היה לפנייהם.

⁴²⁰ ראה הנוסח הנכון במקבילה ביומא.

⁴²¹ תוספתא כריתות פ"ב ה"ט: "המחה את החלב וגמאו הקפה את הדם ואכלו אם יש בו כזית חייב נתערב עם אחרים אם יש בו כזית הרי זה חייב נתבשל עם אחרים הרי זה בנותן טעם אכל כחצי זית ושתה כחצי זית ממין אחד הרי זה חייב".

כל שהוא ורחמנא קרייה אכילה. **רבנן דקיסרין** אמרין : תיפתר באילין גמ(י)רייה ואורזרייה שהכל טפילה לאכילה כאכילה. **ר' יוסי** שמע כולהון מיכא : "שבועה שלא אוכל, ואכל ושתה, אין חייב אלא אחת". אמרי **חברייא** קומי ר' יוסי : ומר דבתרה, "שבועה שלא אוכל ושלא אשתה, ואכל ושתה". אין חייב אלא אחת. אמ' לון ר' **יוסי** : אילו מי שאמ' : שבועה שלא אוכל ככר זו, וחזר ואמ' : שבועה שלא אוכל ככר זו, ואכל שתיהן, שמא אינו חייב שתיים?.

ר' חנינא בשם ר' פינחס שמע כולהון מיכא : "שבועה שלא אוכל, ואכל אוכלין שאינן ראויין ושתה משקין שאינן ראויין, פטור".⁴²² הא אכל אוכלין ראויין ושתה משקין ראויין חייב. **ר' בא** שמע כולהון מיכא : "אכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת".⁴²³ עד כדון בשאמר' : "שבועה שלא אוכל"⁴²⁴ ושתה, וכר' דאמ' : שבועה שלא אשתה. **ר' חנינא** שמע כולהון מיכא : "לא אכלתי באוני" אלא שתיתי. עד כדון בשאמר' : שלא אוכל, ושתה ; אמ' : שלא אשתה, ואכל? שתייה בכלל אכילה ולא אכילה בכלל שתייה.

קראת אותו אכילה]. **רבנן דקיסרין** אמרי : תיפתר באילין אורזנייא וגומננייא, כל הטפל לאכילה כאכילה היא. **ר' יוסה** שמע לה מן הדא : "שבועה שלא אוכל, ואכל ושתה, אינו חייב אלא אחת". אמרון **חברייא** קומי ר' יוסה : אמור דבתרה, "שבועה שלא אוכל ושלא אשתה, ואכל ושתה, חייב שתיים"⁴²⁵ אמ' לון ר' **יוסי** : אילו מי שהיו לפניו שני ככרים, ואמ' : שבועה שלא אוכל ככר זה, וחזר ואכל [שניהן] כאחת, שמא אינו חייב שתיים? **ר' חניניה בשם ר' פינחס** שמע לה מן הדא : "שבועה שלא אוכל, ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה, פטור". מפני ששתה משקין שאינן ראויין לשתיה. אבל אם [אכל אוכלין שהן ראויין לאכילה], שתה משקין שהן ראויין לשתיה, חייב. לא שבועה שלא אוכל אמ', ניחא כמתניתין, דאנן אמרין : "שבועה שלא אוכל" כר', דו אמ' : שבועה שלא אוכל ושלא אשתה. **ר' חנינה** שמע לה מן הדא : ["האוכל ושותה בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת". **ר' אבא מרי** שמע לה מן הדא :] "לא אכלתי באוני", אלא שתיתי. ניחא כמאן דאמ' שבועה שלא אוכל, ושתה ; ברם כמאן דאמ' : שבוע' שלא אשתה, ואכל? שתייה בכלל אכילה, אין אכילה בכלל שתייה. ואית דבעי מישמענה מן הדא : "לא תוכל לאכול בשעריך" וגו' "תירושך" זה היין, "יצהרך" זו סיכה, והתורה קראת אותו אכילה, ואינו מחזור.

תיאור : הסוגיה דנה בענין האוכל דם, הנוגע גם למשנתנו. ומצטטת בריתא מכריתות.

לכריתות פ"ה מ"א

דם שחיטה בבהמה ובחיה ובעופות, בין טמאים בין טהורים. **דם נחירה, דם עיקור, דם הקז** שהנפש יוצאה בו, חייבין עליו. דם הטחול, דם הלב, דם בצים, דם חגבים, דם דגים, דם תמצית, אין חייבין עליו. רבי יהודה מחייב בדם תמצית :

⁴²² שבועות פ"ג מ"ד

⁴²³ יומא פ"ח מ"ג.

⁴²⁴ שבועות פ"ג מ"ד

⁴²⁵ שבועות פ"ג מ"א.

סוגיה מא' ביכורים פ"ב ה"ז דף סה ע"ב (358/16-20)

ר' בא רב הונא בשם רב: אם התרו בו לוקה. והתנינן: ⁴²⁶ "דס השרץ אין חייבין עליו"? אמ' ר' בא: אין חייבין עליו כרת. והתני: ⁴²⁷ דס מהלכי שתיים שאין בו טומאה קלה, דס השרץ שאין בו טומאה חמורה? אמ' ר' חייא בר אדא: הדא דתימר בשהתרו בו משום דס, אבל אם התרו בו משום שקץ לוקה.

תיאור: הסוגיה מתייחסת למשנת ביכורים ומקשה מהתוספתא לכריתות.

לכריתות פ"ו מ"ו

חייבי חטאות ואשמות ודיין, שעבר עליהן יום הכיפורים, חייבין להביא לאחר יום הכיפורין. וחייבי אשמות תלויים, פטורין. מי שבא על ידו ספק עבירה ביום הכיפורים, אפילו עם חשכה פטור, שכל יום הכיפורים מכפר:

סוגיה מו'

הוריות פ"א ה"א דף מה ע"ג (1413/5-37)

ר' חגי שאל לחבריה: מניין לאוכל ברשות שהוא פטור, מה בין סבור שהוא חולין ונמצאת תרומה שהוא חייב, מה בין המחזיק בעצמו שהוא כהן ונמצא יש' שהוא פטור. אמרין ליה: מן הוריות בית דין. אמ' לון: אוף אנא צריכה לי, מה בין סבור שהוא חול ונמצאת שבת שהוא חייב, מה בין סבור שהוא פסח ונמצא שלמים שהוא פטור? אמרין ליה: מן השוחט ברשות. אמ' לון: אוף אנא צריכה לי, מה בין סבור שהוא מותר ונמצא אסור שהוא חייב, מה בין סבור שהוא חלב ונמצא שומן שהוא פטור? לא אמרו ליה כלום. אמ' ליה[ון]: נימא לכון מינן, "או הודע אליו חטאתו והביא". עאל ר' יוסי, אמרין ליה: קשי לן הדא מילתא. אמ' לון: ולמה לא אגיבתוניה מן הדא "או הודע אליו חטאתו [והביא]". אמרין ליה: חגי קשיתה חגי (כ)[ק]יימתה. על דעת דר' ישמעאל דלא מפנה אהן קרייה במחוייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יום הכיפורים ניחא, על דעת דר' עקיבה דמפנה אהן קרייה במחוייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יום הכיפורים, דתני:

תרומות פ"ח ה"א דף מה ע"ב (244/32-43)

ר' חגי שאל לחבריה: מנין לאוכל ברשות שהוא פטור? מה בין סבור שהוא חולין ונמצא תרומה שהוא חייב, מה בין סבור שהוא יש'! ⁴²⁹ ונמצא! כהן! ⁴³⁰ שהוא פטור? אמרין ליה: מהוריית בית דין. אמ' לון: עוד צריכה לי, מה בין סבור שהוא חול ונמצא שבת שהוא חייב, מה בין סבור שהוא פסח ונמצא שלמים שהוא פטור? אמרין ליה: משוחט ברשות. אמ' לון: עוד צריכה לי, מה בין סבור שהוא שומן ונמצא חלב שהוא חייב, מה בין סבור שהוא אסור ונמצא מותר שהוא פטור? לא אגיבו מה. אמ' לון: נמלכין מינן, "או הודע אליו חטאתו והביא", השב מידיעתו חייב על שגגתו, יצא זה (שא..), שאפילו יודע אינו פורש. עאל ר' יוסי לגבון, אמ' לון: למה לא אמריתו ליה: "או הודע אליו חטאתו והביא"? אמרין ליה: הוא קשיתה, והוא קיימה.

⁴²⁶ ביכורים פ"ב מ"ז.

⁴²⁷ תוספתא כריתות פ"ב ה"ח: "דס נחירה ודס העיקור ודס הקזה שהנפש יוצאה בו חייבין עליו דס התמצית באזהרה ר' יהודה אומר בהיכרת דס הטחול ודס הלב דס כליות ודס איברים הרי אלו בלא תעשה דס מהלכי שתיים דס ביצים ודס שרצים אסור ואין חייבין עליו דס דגים ודס חגבים הרי זה מותר".

מניין⁴²⁸ למחוייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יום הכיפורים שהן חייבין להביא לאחר יום הכיפורים וחייבי אשמות תלוין פטורין, תל'-לומ' "או הודע אליו חטאתו והביא" אף לאחר יום הכיפורים. מן הדא, "נפש כי תחטא", "אחת תחטא", "בעשותה" הרי אילו מיעוטין. התולה בעצמו חייב, התולה בבית דין פטור. אין חייבין אלא על דבר שהיה גלוי להן ונכסה מהן, ומה טע' "ונעלם דבר" דבר שהיה גלוי להן ונכסה מהן. על דעת' דר' ישמעאל דו אמ': "ונעלם ממנו", מכלל שהיה יודע, "והוא ידע", הרי שתי ידיעות. על דעת' דר' עקיבה דו אמ': "ונעלם ממנו" ונעלם ממנו שני פעמים, מכלל שבאת לו ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בנתיים, ת"ל "ונעלם דבר", דבר שהיה גלוי להם ונכסה מהן, אין חייבין עד שיוור לבטל מקצת ולקיים (מצות) מקצת. שמואל אמ': והן שהורו מותר, אבל אם הורו פטור לא בדא. אין חייבין עד שתהא הורייה מלישכת הגזית, אמ' ר' יוחנן: טעמ' דהך תנייא "מן המקום ההוא אשר יבחר יי". אמ' ר' מנא בר תנחום: נכנסו מאה, עד שיוור כולן. תמן אמ' ר' זעירא: והוא שיהו כולן מורין מצד אחד, וכא מה.

תיאור: הסוגיה מבררת מתי חייבים בקרבן ומתי לא, והיא מתבססת על ברייתא מקבילה למשנתנו.

לכריתות פ"ג מ"א

אמרו לו אכלתה חלב מביא⁴³¹ חטאת, עד אומר אכל ועד אומר לא אכל, אשה אומרת אכל ואשה אומרת לא אכל, מביא אשם תלוי. עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי, פטור. שנים אומרין אכל והוא אומר לא אכלתי, רבי מאיר מחייב. אמר רבי מאיר: אם הביאוהו שנים למיתה חמורה, לא יביאוהו לקורבן הקל.

אמרו לו: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי:

סוגיה כד' נזיר פ"ח ה"א דף נז ע"א (1129/14-36)

"שני נזירין שאמ' להן אחד" כול'. ולא סוף דבר כשאמ' להן אחד: ראיתי את אחד מכם שניטמא ואיני יודע אי-זה מכם, אלא אפי' אמ' להם: ראיתי אחד מכם שנזר ואיני יודע אי-זה מכם, שניהן נוהגין נזירות על פיו. בשאינן מכחישינן אותו, אבל אם מכחישינן אותו לא בדא. היו שני {ה}ם

⁴²⁹ צ"ל: כהן

⁴³⁰ צ"ל: ישראל

⁴²⁸ ברייתא מקבילה למשנתנו. ודומה לה בספרא ספרא אחרי מות פרשה ד (ז) "אין לי אלא וודייהם ספיקותיהם ואנסייהם ושגגותיהם מנין, ת"ל עוונות לכל עוונות, פשעיהם לכל פשעיהם, חטאתם לכל חטאתם, יכול אף חייבי חטאות ואשמות עמהם תלמוד לומר אותם, אותם על ראש השעיר, ואין חייבי חטאות ואשמות על ראש השעיר. (ח) מכאן אמרו חייבי חטאות ואשמות וודים שעבר עליהם יום הכיפורים חייבים להביא לאחר יום הכיפורים, וחייבי אשמות תלוין פטורים".

⁴³¹ בכ"י קאופמן: מביאה

לחבריה: "שבת ויום הכיפורים ועשה מלאכה בין השמשות"⁴³⁷ מה נפשך, יום הכיפור' הוא כיפר, חול הוא מותר. והתני ואכל? אמ' ר' יוסי ביר' בון: באכילת היתר.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו כסיוע לחבריה.

לכריתות פ"ה מ"ו

חתיכה שלחולין, וחתיכה שלקודש, אכל את אחד מהן ואין ידוע אי זו מהן אכל פטור. ורבי עקיבה מחייב אשם תלוי. אכל את השנייה, מביא אשם וודיי. אכל אחד את הראשונה ובא אחר ואכל את השנייה, זה מביא אשם תלוי, וזה מביא [אשם].⁴³⁸ תלוי, דברי רבי עקיבה. רבי שמעון אומר: שניהן מביאין אשם אחד. רבי יוסה אומר: אין שנים מביאין אשם אחד:

סוגיה מג' יבמות פ"ד ה"ב דף ה' ע"ג (847/15-39)

אמ' ר' יוסי: כל שאיפשר לך לעמוד על וודאו אין חייבין על ספיקו אשם תלוי. היך עבידא? היו לפנינו שני זיתים אחד שלחלב ואחד שלשומן ואכל אחד מהן וחבירו מונה!⁴³⁹ בת' וכו',⁴⁴⁰ ואמ': מאחר שאילו אמצא את המפתח יכול אני לעמוד על וודאו מהו שיהו חייבין על ספיקו אשם תלוי? נישמענה מן הדא: הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת עד שלא יודע לו אם בן קיימא הוא אם אינו בן קיימא מביא. הדא אמרה שאינו מביא. רב אמ': כל שאיפשר לו לעמוד על וודיי אין חייבין על ספיקו אשם תלוי. היך עבידא? היו לפנינו שני זיתים אחד שלחלב ואחד שלשומן ואכל אחד מהן, ובא עורב ואכל את השני, מאחר שאינו יכול לעמוד על וודיי אין חייבין על ספיקו אשם תלוי. אבל אם אכל עורב תחילה ואחר כך אכל הוא, מאחר שהוא יכול לעמוד על (ווידוי) וודיי חייבין על ספיקו אשם תלוי. לא כן אמ' רב: והוא שיוכיח לפניו חלב ברור. (מן) [אע"ג דרב אמר: והוא שיוכיח לפניו חלב ברור, מודה] (ד)הוא הכא, שיכול לעמוד על וודאו. מתנית' פליגי על רב.⁴⁴¹ כר' לעזר או': חייבין על חלבו אשם תלוי. מה עבד רב? פתר לה, חלוקין על דברי ר' לעזר. מתנית' פליגי על רב.⁴⁴² "חתיכה שלחולין וחתיכה שלקודש, אכל את אחת מהן ואין ידוע את אי-זה מהן (אכל מביא אשם תלוי).⁴⁴³ אכל את השנייה מביא אשם וודאי. אכל את הראשונה ובא אחר ואכל את השנייה זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי." ניחא ראשון מביא אשם תלוי, שני למה? אמ' ר' יוסה: תיפתר שהיתה חתיכה גדולה ואכל חצייה והניח חצייה. מתנית' פליגי על רב.⁴⁴⁴ "ספק בן תשעה לראשון בן שבעה לאחרון יוציא והוולד כשר וחייבין אשם תלוי" הרי איפשר לך לעמוד על וודיי וחייבין על ספיקו אשם תלוי.

תיאור: לסוגיה זיקה חזקה למשנתנו והיא מצטטת אותה בגירסת ר' עקיבה כדי להקשות על רב.

⁴³⁷ כריתות פ"ד מ"ב.

⁴³⁸ נוסף ע"פ כ"י פרמה.

⁴³⁹ צ"ל: מונח

⁴⁴⁰ צ"ל: בתיבה

⁴⁴¹ תוספתא ביכורים פ"ב ה"א: "כוי כיצד שוה לחיה דמו טעון כסוי כדם החיה ר' לעזר אומ' חייבין על חלבו אשם תלוי".

⁴⁴² כריתות פ"ה מ"ד.

⁴⁴³ נראה שזו משנת ר' עקיבא (ראה י. רוזנטל, משנה מסכת כריתות עמ' 67 והערה 283)

⁴⁴⁴ יבמות פ"ד מ"ב.

חייבי חטאות ואשמות ודיין, שעבר עליהן יום הכיפורים, חייבין להביא לאחר יום הכיפורין. וחייבי אשמות תלויים, פטורין. מי שבא על ידו ספק עבירה ביום הכיפורים, אפילו עם חשכה פטור, שכל יום הכיפורים מכפר:

סוגיה מז'

יומא פ"ח ה"ח דף מה ע"ב (599/34-49)

תמן תנינן: ⁴⁴⁵ "ועל זדון מקדש וקדשיו, שעיר הנעשה בפנים (ב)[ו]יום הכיפורים מכפר, ועל שאר עבירות שבתורה, קלות וחמורות זדונות ושגגות [הודע (א) ואלא הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתת ב"ד, שעיר המשתלח מכפר]" לא היא קלות עשה ולא תעשה? לא היא חמורות כריתות ומיתות בית דין? ר' יודה או: כיני מתנית' : "הקלות והחמורות", ⁴⁴⁶ אותן הקלות בין שעשאן בזדון בין שלא עשאן בזדון, אותן החמורות בין שנתוודע לו בהן בין שלא נתוודע לו בהן. אילו הן הקלות: עשה ולא תעשה. אילו הן החמורות: כריתות ומיתות בית דין. כשם שהשעיר הנעשה בפנים מכפר על הזדונות ותולה על השגגות בדבר שיש בו חיוב קרבן, אף שעיר המשתלח (כן) מכפר. ניחא לא הודע, הודע? לא כן תנינן? ⁴⁴⁷ **חייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יום הכיפורים חייבין** "ו**חייבי אשמות תלויין פטורין**"? אמ' ר' **בון בר חייה**: בין שנתוודע לו בהן בין שלא נתוודע לו בהן. [ולמה לא אמר בשלא נתוודע לו בהן?] מילתיה אמרה, ואפילו לא נתוודע לו בהן יום הכיפורים מכפר.

שבועות פ"א ה"ו דף לג ע"ב (1343/23-37)

לא הן קלות <<עשה ו>> לא תעשה? לא הן חמורות כריתות ומיתות בית דין? אמ' רב יהודה: כיני מתנית': הקלות והחמורות. אותן הקלות בין שעשאן בזדון בין שעשאן בשגגה, אותן הזדונות בין שנתוודע לו בהן בין שלא נתוודע לו בהן. אילו הן קלות: עשה ולא תעשה. חמורות: כריתות ומיתות בית דין. כשם שהשעיר הנעשה בפנים מכפר על הזדונות ותולה על השגגות, אף שעיר המשתלח כן. ניחא לא הודע, הודע? ולא כן תני? ⁴⁴⁸ **מניין למחוייבי חטאות ואשמות וודאין שעבר עליהן יום הכיפורים שחייבין להביא אחר יום הכיפורים וחייבי אשמות תלויין פטורין**. אמ' ר' **בון בר חייה**: בין שנתוודע לו בהן בין שלא נתוודע לו בהן. ולא כבר כיפר יום הכיפורים? ר' **שמעון בשם לוי** ... **[שוב-דא]**: במורד ביום הכיפורים היא מתנית'. ולמה לא מר: בשלא נתוודע בהן ביום הכיפורים? מילתיה אמרה אפי' לא נתוודע לו בהן ביום הכיפורים יום הכיפורים מכפר, עשה - אע"פ שלא עשה תשובה, לא

⁴⁴⁵ שבועות פ"א מ"ו.

⁴⁴⁶ שבועות פ"א מ"ו.

⁴⁴⁷ כריתות פ"ו מ"ד.

⁴⁴⁸ ברייתא מקבילה למשנתנו. ודומה לה בספרא ספרא אחרי מות פרשה ד (ז) "אין לי אלא וודייהם ספיקותיהם ואנסייהם ושגגותיהם מנין, ת"ל עוונות לכל עוונות, פשעיהם לכל פשעיהם, חטאתם לכל חטאתם, יכול אף חייבי חטאות ואשמות עמהם תלמוד לומר אותם, אותם על ראש השעיר, ואין חייבי חטאות ואשמות על ראש השעיר. (ח) מכאן אמרו חייבי חטאות ואשמות וודים שעבר עליהם יום הכיפורים חייבים להביא לאחר יום הכיפורים, וחייבי אשמות תלויים פטורים".

תעשה, ר' שמואל בשם ר' זירא: והוא שעשה
תשובה.

תיאור: הסוגיה מקשה ממשנתנו ויש לה לכן מקום גם במסכת כריתות. במקבילה בשבועות הסוגיה מקשה מברייטא ולא ממשנתנו, ואפשטין בדיונו בנושא לא התיחס למקרה זה.⁴⁴⁹ אך אפשר גם שהציטוט בשבועות הוא ממשנתנו והמעתיקים שיבשו בהעתקה "לא כן תני(מ)נ(י)ן" הפך ל"לא כן תני מנין". משנת שבועות פ"א מ"ו:
"ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרין ועל שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות הודע ולא הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתות בית דין שעיר המשתלח מכפר".

למעילה פ"ו מ"ז

פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס, או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש, כיון שהוציא את הראשונה מעל, דברי רבי עקיבה. וחכמים אומרי' עד שיוציא את כל הכיס. מודה רבי עקיבה באומר: פרוטה מן הכיס זה הקדש, שהוא מוציא והולך עד שיוציא את כל הכיס:

סוגיה כד' דמאי פ"ז ה"ד דף כו ע"ב (142/14-27)

תמן תנינן: ⁴⁵⁰ "פרוטה שלהקדש שנפלה לתוך הכיס, או שאמ': פרוטה בכיס הזה [הקדש]", תנה: על הראשונה מעל בספק ועל השנייה מעל בודאי, דברי ר' עקיבה, וחכמי אומ': על כולן מעל בספק ועל האחרונה מעל בודאי. אמ' ר' יודן אבוי דר' מתניא: הדא דתימר כשהיו עשר, אבל אם היו שתיים, על הראשונה מעל בספק ועל השנייה מעל בודאי. ר' שמעון בן לקיש בעא קומי ר' יוחנן: מה בין האו': בכיס, מה בין האו': מן הכיס. ר' שמעון בן לקיש אמ': אפילו הוציא את כל הכיס לא ימעול. כמי דתימי': למפרעו טבל שתה, ואמ' אוף הכא, למפרעו חולין הוציא, אלא כאן תלוי בהפרשה. אמ' ר' יונה: כאן וכאן תלוי בהפרשה, נעשה כאומ': אל יצא הכיס הזה ידי פרוטה הקדש. מחלפה שיטתיה דר' שמעון בן לקיש, תמן הוא אמ': מועלין בפרוטה לפי חשבון שלשת לוגין, והכא הוא אמ' הכין? מן דאצרכת ליה חזר ופשטה.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ודנה בה. שאלת רשב"ל לר' יוחנן יש לה מקבילה למשנתנו בבבלי. רז"פ שלשיטתו אף אם היה ירושלמי לסדר קדשים הרי הוא לא זכה לסידור,⁴⁵¹ בפרושו לסוגיה זו טוען שהציטוט במסכת דמאי (פ"ז ה"ה 142/25) של דברי רשב"ל בלשון: "תמן הוא אמ': מועלין בפרוטה לפי חשבון שלשת לוגין" לא מצוי בידינו, ולדבריו הוא מירושלמי מעילה שאיננו בידינו.⁴⁵²

למעילה פ"ג מ"א

⁴⁴⁹ י"נ אפשטין מבוא לנוסח המשנה עמ' 777 ואילך.

⁴⁵⁰ מעילה פ"ו מ"ז.

⁴⁵¹ ז. פרנקל, מבוא הירושלמי דף מח ע"ב.

⁴⁵² ז. פראנקל, תלמוד ירושלמי סדר זרעים, מחברת שניה מסכת דמאי, ברעסלויא תרל"ה, דף לה ע"א.

ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה, ימותו. ושעיברה שנתה ושאבדה ושנמצאת בעלת מוס, אם משכיפרו הבעלים, תמות, ואינה עושה תמורה, לא נהנים ולא מועלין. אם עד שלא כיפרו הבעלים, תרעה עד שתסתאב ותימכר, ויביא בדמיה אחרת ועושה תמורה ומועלים בה :

סוגיה ב' פסחים פ"ט ה"ו דף לז ע"א (553/11-40)

תמן תנינן: ⁴⁵³ "וולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה" "ושעיברה שנתה ושאבדה ונמצאת (ו)בעל' מוס".

"וולד חטאת" דאתפלגון: ציבור שהפריש נקבה, וכן נשיא שהפריש שעירה, ר' ירמיה אמר: לא קדשה וולדה קרב, ר' יוסה או': קדשה וולדה מת. חיילה דר' יוסי מן הדא: אין את יכול לומר: וולד חטאת בציבור, שאין הציבור מביאין נקבה. לא אמר אלא, אין את יכול, הא אם הקדישה קדשה. אמר ר' יוסי ביר' בון: יאות אמר ר' ירמיה. ולא ר' שמעון היא, דר' שמעון אמר: נקיבה לעולה לא קדשה אלא הקדש דמים.

"ותמורת חטאת" דאתפלגון: המיר בו בשלשה-עשר, ר' זעורה אמר: תמורתו קריבה שלמים, ר' שמואל בר רב יצחק אמר: אין תמורתו קריבה שלמים. וחטאת שמתו בעליה [ימותו. כיי] (ד)מר ר' הילא בשם שמואל: מתו בעליו בשלשה-עשר, גופו קרב שלמים. ולמה! אמר! בארבעה-עשר? כל עמא מודיי, כל שנראה לקרב בפסח אין גופו קרב שלמים. "ושעיברה שנתה", כיי דאמר רב חסדא: בשעיברה שנתו בין ראשון לשיני. ר' הילא בשם ר' יוחנן: בשעיבר זמן כפרתו.

"ושאבדה ונמצאת", (ב)על[רי] (מו)ס[תר], ר' יסא בשם ר' יוחנן: אין לך פסח גופו קרב שלמים אלא שאבד ונמצא מאחר שכיפרו הבעלים.

"ובעלת מוס", ר' זעורא בעא קומי ר' יסא: לא מסתברא בהן בעל מוס דתנינן הכא באביד הוא? אמר' ליה: אוף אנא סבר כן. הפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו, לא הספיק להקריב את השני עד שנמצא הראשון, והרי שניהן עומדין. אית תניי תני: מצוה להקריב את הראשון; אית תניי תני: מצוה להקריב את השיני. ותני שמואל כן: בורר את היפה שבהן והשיני ירעה עד שיתאב, וימכר ויביא בדמיו שלמים בששה-עשר. ר' לעזר אמר: הוא עצמו קרב שלמים בששה-עשר. אתיא דר' כר' לעזר, ושמואל תניתה כשיטתיה. דתני: ⁴⁵⁴ ר' או': << >> אין חטאת << >> אלא שנמצאת מאחר שכיפרו בה הבעלים, אין המעות הולכות לים המלח אלא ש(מנ)צאו מאחר שכיפרו הבעלים.

תיאור: הסוגיה דנה בכל פרט מפרטי משנתנו במעילה בנפרד ואין ספק שכאן מקורה, והובאה בפסחים אגב הדיון בתמורת פסח.

למעילה פ"ג מ"ד

⁴⁵³ מעילה פ"ג מ"א, תמורה פ"ד מ"א.

⁴⁵⁴ תוספתא תמורה פ"ב ה"ו: המפריש מעות לחטאתו ואבדו והפריש חטאת ואחר כך נמצאו מעות שילכו לים המלח שר' אומר אין המעות נופלות לנדבה אלא אם כן לקח בהן חטאת והותיר וחכמים אומרים אין חטאת מתה ואין המעות ילכו לים המלח אלא שנמצאו מאחר שכיפרו הבעלים. ובמשנה תמורה פ"ד מ"ז: המפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, לא היספיק להקריבה, עד שנמצאת הראשונה, והרי שתייהן תמימות, אחת מהן תקרב חטאת והשניה תמות דברי רבי. וחכמים אומרים אין חטאת מתה, אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים, אין המעות הולכות לים המלח, אלא שנימצאו מאחר שכיפרו הבעלים.

דישון מזבח הפנימי והמנורה, לא נהנין ולא מועלין. המקדיש דישון כתחילה, מועלין בו. תרין שלא הגיע זמן, [ובני יונה]⁴⁵⁵ שעיבר זמן, לא נהנין ולא מועלין. רבי שמעון אומר: תרין שלא הגיע זמן, (לא)⁴⁵⁶ מועלין בהן; ובני יונה שעיבר זמן, לא נהנין ולא מועלין:

סוגיה כה

ירושלמי יומא פ"ב ה"ג דף לט ע"ד (569/15-23)
<p>מניין לדישון המזבח הפנימי? ר' פדת בשם ר' לעזר: "והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן", אינו צריך, אם [לקבע] לו מקום, כבר כתיב "אצל המזבח", אם ללמדך שינתן במזרחו שלכבש, כבר כתי' "קדמה", אף הוא דרש "אצל המזבח" "אצל המזבח", מה כאן מזרחו שלכבש אף כאן מזרחו שלכבש. מניין שהוא אסור בהנייה? ר' לא בשם ר' לעזר: "אל מקום טהור", שיהא מקומו טהור. ר' זעורה בשם ר' לעזר לא אמ' כן אלא, מניין לדישון מזבח החיצון שהוא אסור בהנייה? ת"ל "אל מקום הדשן" שיהא מקומו לעולם.</p>

תיאור: הסוגיה עניינה רק במשנת מעילה הדנה בשאלת איסור הנאה בדשן המזבח הפנימי, ואילו במסכת יומא נוכחותה מעוררת תמיהה כי אין היא מסבירה את המקור לדישון המזבח הפנימי, דבר שנדון בהמשך כסוגיה בפני עצמה.

למעילה פ"ד מ"א

קודשי המזבח מצטרפין זה עם זה, למעילה ולחייב עליהן משם פיגול ונותר וטמא. קודשי בדק הבית מיצטרפין זה עם זה. קודשי המזבח וקודשי בדק הבית מיצטרפין זה עם זה, למעילה:

סוגיה יב'

<p>שבת פ"ז ה"ב דף ט ע"ד (406/41-48)</p> <p>⁴⁵⁰ שמואל בר אבא בעא קומי ר' זעירה: ויצאו שלמים ויחלוקו לאוין על כל הקדשים לטומאה? אמ' ליה [ר' זעורא]⁴⁶¹: לצורך יצאו, למעט את קדשי בדק הבית {ו/למעילה}, שלא יהו חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא. [ולא מתנית' היא? "קדשי המזבח מצטרפין זה עם זה למעילה, לחייב עליהן משום פיגול ונותר וטמא"]⁴⁶² מה שאין כן בקדשי בדק הבית? אמ' ליה</p>	<p>סנהדרין פ"ז ה"ז דף כד ע"ג (1298/38-47)</p> <p>שמואל בר אבא בעא קומי ר' זעורה: ויצאו שלמים ויחלוקו על כל הקדשים בטומאה? אמ' ליה [ר' זעורא]⁴⁵⁷: לצורך יצאו, למעט קדשי בדק הבית <למעילה ג> שאין חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא. ולא מתנית' היא? "קדשי המזבח מצטרפין זה עם זה למעילה וחייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא"⁴⁵⁸ מה שאין כן בקדשי בדק הבית? [א"ל שמואל בר אבא]⁴⁵⁹: מכיון שאין מצטרפין {אין} חולקין. אמ' ר' חנינה: וכן היא צריכה</p>
--	--

⁴⁵⁵ נוסף ע"פ כ"י פרמה.

⁴⁵⁶ נמחק ע"פ כ"י פרמה.

⁴⁵⁷ ההוספה שלי

⁴⁵⁸ מעילה פ"ד מ"א.

⁴⁵⁹ ההוספה שלי.

⁴⁶⁰ כאן תחילת הענין (ראה ליברמן ירושלמי כפשוטו עמ' 182 בשם נועם ירושלמי).

⁴⁶¹ ההוספה שלי

⁴⁶² מעילה פ"ד מ"א. אבל לדעת ליברמן ההוספה בשבת היא שלא לצורך והוא מעדיף את גרסת כ"ל בלי ההשלמות.

<p>ליה. ויחלקו ולא יצטרפו? כלל בעשה ופרט בלא תעשה. מילתיה דר' לעזר אמרה: כלל ופרט הוא.</p>	<p>[שמואל בר אבא]⁴⁶³: מכיון שאין מצטרפין חולקין. אמ' ר' חנינה: וכיני. ויחלקו ולא יצטרפו? כלל בעשה ופרט בלא תעשה. מילתיה דר' אלעזר אמרה: כלל ופרט הוא.</p>
--	--

תיאור: לפי 'נועם ירושלמי' נראה ששאלתו של ר' שמואל בר אבא מקורה במעילה והובאה לסנהדרין ולשבת כסיוע. אילו היתה לפנינו מסכת מעילה לירושלמי היתה מצוטטת בה גם סוגית ההמשך – המחלוקת בין ר' אלעזר ור' יוחנן אם לוקים או אין לוקים על חרישה בשביעית, שהועתקה בשתי המקבילות ממסכת כלאים פ"ח ה"א דף לא ע"ב 169/17-170/3

למעילה פ"ו מ"ו

המפקיד מעות אצל השולחני, אם צוררין לא ישתמש בהם. לפיכך אם הוציא – מעל. אם מותרין ישתמש בהן, לפיכך אם הוציא לא מעל. אצל בעל הבית, בין כך ובין כך לא ישתמש בהם, לפיכך אם הוציא מעל החנווני כבעל הבית, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: כשולחני:

סוגיה כג' בבא מציעא פ"ג הי"א דף ט ע"ב (1222/31-34)

"המפקיד מעות אצל השולחני" כול'. רב הונא אמ': ר' ירמיה בעי: מה צוררין בחותם או צוררין שלא בחותם? אין תימר בחותם, שלא בחותם מותר. אין תימר שלא בחותם, כל שכן בחותם.

תיאור: המשנה בבבא מציעא זהה למשנתנו בחלקה, והסוגיה עניינה במשנתנו זהה לעניינה במשנת בבא מציעא פ"ג מ"א:

"המפקיד מעות אצל שולחני אם צוררין לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן אצל בעל הבית בין צוררין ובין מותרים לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן חנווני כבעל הבית דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר חנווני כשולחני".

למעילה פ"ג מ"ג

רבי ישמעאל אומר הדם קל בתחלתו וחמור בסופו והנסכים חומר בתחלתו וקל בסופו **הדם בתחלה אין מועלים בו יצא לנחל קדרון מועלים בו הנסכים בתחלה מועלים בהן יצאו לשיתין אין מועלים בהם:**

סוגיה ה' יומא פ"ה ה"ו דף מג ע"א (587/31-48)

תני,⁴⁶⁴ מועלין היו בדמים, דברי ר' מאיר ור' שמעון, וחכמי אומ': אין מעילה בדמים. ר' אבהו בשם ר' יוחנן: "כי הדם הוא בנפש יכפר" אין לך בו אלא כפרת נפש בלבד. ר' חיייה בשם ר' יוחנן: "כל אוכליו יכרת", אין לך בו אלא כרת נפש בלבד. אמ' ר' זעורה: הקדיש דם ביניהון. מאן דאמ': אין לך בו אלא כפרת נפש בלבד, וזה הואיל ואין בו כפרה אין בו מעילה. מאן דאמ': אין לך בו אלא כרת נפש בלבד, וזה הואיל ויש בו כרת יש בו מעילה. אתא ר' בא ר' חיייה בשם ר' יוחנן: הקדיש דם ובדק הבית ביניהון. והוה ר' זעורה חדי בה, סבר על דרבנן איתאמרת. אמ' ליה [ר' בא]: ומה בידך? ועל דר' שמעון אתמרת. ר' בא בריה דר' חיייה בר בא: כך משיבין חכמי לר'

⁴⁶³ ההוספה שלי.

⁴⁶⁴ תוספתא יומא פ"ג ה"ב.

שמעון: אילו מכרן שמא אינו תופס דמיהן? מה ביניהן ומה בין דמיהן! ופליג על ההיא דאמי' ר' לעזר: יש מהן שאמרו: לא נהנין ולא מועלין, לפיכך אם מכרן אינו תופש את דמיהן; ויש מהן שאמרו: לא נהנין ולא מועלין, לפיכך אם מכרן תופש את דמיהן. "דישון המזבח הפנימי והמנורה לא נהנין ולא מועלין"⁴⁶⁵, לפיכך אם מכרן אינו תופש את דמיהן. הדמים לא נהנין ולא מועלין בהן, לפיכך אם מכרן תופש את דמיהן.

תיאור: הסוגיה מתיחסת לענין מעילה בדם קדשים הנמצא הן במשנתנו והן במשנת יומא פ"ה מ"ו:
"הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים ושירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ושל מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומי אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן".

למעילה פ"ד מ"ב

חמשה דברים בעולה מיצטרפין זה עם זה: הבשר והחלב והסלת והיין והשמן; וששה בתודה: הבשר והחלב והסלת והיין והשמן והלחם. **התרומה ותרומת מעשר, ותרומת מעשר שלדמאי, החלה והביכורים, מיצטרפין זה עם זה לאסר, ולחייב עליהם את החומש:**

סוגיה יג' ערלה פ"ב ה"א דף סא ע"ד (337/16-33)

"התרומה ותרומת מעשר" כול'. למי נצרכה? לר' שמעון, אע"ג דר' שמעון אמר: אין ש(י)ני [שמות] מצטרפין, מודי שכולהן לשם תרומה מצטרפין. מ(ו)[אן] תנא: תרומת מעשר שלדמאי: ר' מאיר, דר' מאיר מחמיר בדבריהן כדברי תורה. והא אשכחן דר' מאיר מחמיר בדבריהן כדברי תורה? אמר ר' **חנינה**: ההיא דתנינן תמן:⁴⁶⁶ הרואה כתם הרי זו מקולקלת וחוששת משום זוב, דברי ר' מאיר. וחכמי אומי: אין בכתמין משום זוב. **ר' יונה** בעי: ולמה לא תנינן חלת דמאי! כמה!⁴⁶⁷ דתנינן חלה? לא ניתני חלת דמאי? והתנינן:⁴⁶⁸ "תרומה ותרומת מעשר! (ותרומת מעשר)! שלדמאי". **ר' חנינה** בשם **שמואל**: דמאי צריך חלה. אמר ליה **ר' חייא בר לוליבא**:⁴⁷⁰ נוטל הוא דמיו מן השבט? אמר ליה: כן אמר **שמואל**: שהוא נוטל דמיו מן השבט. **ר' מנא בשם ר' יוסי**: אינו נוטל דמיו מן השבט, למחר הוא מביא וודאי ואו: דמאי הוא, כדי ליטול ממנו דמים. **ר' יוחנן** שאל **לגמליאל זוגא**: נהיגין אתון מפקין חלה מן דמייא? אמר ליה **לגמליאל זוגא**:⁴⁷¹ לא כן אמר **שמואל אחוה דרב ברכיה**: בשעה שגזרו על הדמאי רוב העם מפרישין אותו לתוך בתיהן! אמר **ר' יוסי ביר בון**: תניי בית דין שתהא חלתו בצפון צפון.

תיאור: המשנה במעילה זהה בחלק זה למשנת ערלה ולכן גם הגמרא שעליה בערלה מקומה גם על משנתנו במעילה. משנת ערלה פ"ב מ"א:

⁴⁶⁵ מעילה פ"ג מ"ד.

⁴⁶⁶ נידה פ"ו מ"ג.

⁴⁶⁷ בכ"ר: בגין

⁴⁶⁸ ערלה פ"ב מ"א, מעילה פ"ד מ"ב.

⁴⁶⁹ הסוגיים נוספו בטעות.

⁴⁷⁰ בכ"י רומי: בר לוליני.

⁴⁷¹ ההוספה שלי.

"התרומה ותרומת מעשר של דמאי החלה והבכורים עולים באחד ומאה ומצטרפין זה עם זה וצריך להרים הערלה וכלאי הכרם עולים באחד ומאתים ומצטרפין זה עם זה ואין צריך להרים ר' שמעון אומר אינן מצטרפין רבי אליעזר אומר מצטרפין בנותן טעם אבל לא לאסור".

למעילה פ"ד מ"ז

כל האוכלים מיצטרפין לפסול את הגוייה בכחצי פרס ובמזון שתי סעודות, לעירוב, כביצה לטמא טמאת אוכלין, כגרוגרת להוצאת שבת, בכותבת ליום הכפורים. כל המשקים מיצטרפין לפסול את הגוייה ברביעית, כמלוא לוגמיו ביום הכפורים :

סוגיה טו' יומא פ"ח ה"ב דף מד ע"ד (596/50-597/7)

אמ' ר' יוסה : זאת אומרת (שו) [ש] צריך למעך את חללו, דל כן ניתני : כמוה וכגלעינתה ומחללה. תני ר' שמעון בן אלעזר : ככותבת נמרית. תני, מלא לוגמיו. מה ופליגי? מלא לוגמיו, שהוא ניתן ללוגמא אחת. תני משם בית שמאי : מלא לוגמיו ברביעית. ר' חיה בר אבא בעא קומי ר' מנא : ולמה לא תנינתה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל? אמ' ליה : מפני לוגמו שלבן אבטיח שהיה מחזיק יותר מרביעית.

תיאור : הסוגיה עוסקת בשיעורי חיוב של גרוגרת ומלוא לוגמיו ביום הכיפורים, שיש להם מקבילה במשנתנו. משנת יומא פ"ח מ"ב :

"האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה והשותה מלא לוגמיו חייב כל האוכלין מצטרפין לכותבת וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו האוכל ושותה אין מצטרפין".

למעילה פ"ד מ"ח

העורלה וכלאי הכרם מיצטרפין זה עם זה. רבי שמעון⁴⁷² אומר : אינן מיצטרפין. הבגד והשק, השק והעור, העור והמפץ, מיצטרפין זה עם זה. אמר רבי שמעון : מה הטעם, מפני שהן ראויין ליטמא מושב :

סוגיה טז' ערלה פ"ב ה"א דף סא ע"ד (338/34-339/1)

מאן תנא " !אין מצטרפין !⁴⁷³ זה אם זה⁴⁷⁴ " ר' מאיר, דאמ' ר' אבהו בשם ר' יוחנן : דברי ר' מאיר : כל האסורין מצטרפין ללקות עליהן בכזית משום "לא תאכל כל תועיבה". מצטרפין זה עם זה בין לאסור בין [להתיר כדי] ליתן טעם, דברי ר' מאיר. ר' שמעון או' : אינן מצטרפין. ר' לעזר או' : מצטרפין בנותן טעם לא לאסור.

תיאור : המשנה במעילה זהה בחלק זה למשנת ערלה ולכן גם והגמרא מיחסת את סתם המשנה לר' מאיר בשתי המסכתות כאן. משנת ערלה פ"ב מ"א :

"התרומה ותרומת מעשר של דמאי החלה והבכורים עולים באחד ומאה ומצטרפין זה עם זה וצריך להרים הערלה וכלאי הכרם עולים באחד ומאתים ומצטרפין זה עם זה ואין צריך להרים ר' שמעון אומר אינן מצטרפין רבי אליעזר אומר מצטרפין בנותן טעם אבל לא לאסור".

⁴⁷² בכ"י קופמן: יהושע

⁴⁷³ צ"ל: מצטרפין.

⁴⁷⁴ ערלה פ"ב מ"א, מעילה פ"ד מ"ו.

למעילה פ"ג מ"ה

חלב מוקדשין וביצי תרין, לא נהנין ולא מועלין. במי דברים אמורים בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית, הקדיש תרנגולת מועלין בה ובביצתה, חמור מועלין בה ובחלבה:

סוגיה ו' ירושלמי מעשר שני פ"ג ה"א דף נד ע"ג (296/50-297/14)

ר' יוסי בשם ר' יוחנן: צבי עשו! ב'קדשי בדק הבית לטעון [ה]עמדה והערכה. (אמ' ליה: אילולי) ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירה: בהמה טמאה מהו שטיטען עמדה והערכה? אמ' ליה [ר' זעירא]⁴⁷⁵: אילולי דאמ' ר' יוסי בשם ר' יוחנן: חיה טהורה אינה טעונה עמדה והערכה, בהמה טמאה לא. [אמר] ר' הילא: ותני כן:⁴⁷⁶ "ואם בבהמה ()[ה]טמאה ופדה בערכך", מה בהמה טמאה מיוחדת ששוה שעת פדיונה לשעת הקדישה, אף אני ארבה את המיתה ששוה שעת פדיונה לשעת הקדישה, ומוציא את שאמר: הרי זה הקדש. ומיתה, שלא שוות שעת פדיונה לשעת הקדישה. אמ' ר' יוסי: מתנית' אמרה כן:⁴⁷⁷ "חמור מועלין בה ובחלבה". וחלב לאו במיתה היא? וכל שהוא טעון פדיון מועלין בו. אין תיפתריניה לשם הילכת מיתה לא יכיל. דתנינן: חמור. אמ' ר' חנינא קומי ר' מנא: תיפתר כר' שמעון, דר' שמעון אמ': קדשי בדק הבית אין טעונין עמדה והערכה. אמ' ליה [ר' מנא]⁴⁷⁸: אין כר' שמעון למה לי חמור, אפילו שאר כל בהמה. תיאור: הסוגיה מקורה במסכת מעילה בשאלת ר' ירמיה אם מה שנאמר במשנתנו שמועלים בחמור, האם זה מחייב העמדה לצורך הערכה. על כך משיב ר' זעירא שהוא מדייק ממה שאמר ר' יוסי בשם ר' יוחנן שצבי דינו כקדשי בדק הבית שצריכים העמדה לצורך הערכה (לגבי המשנה במעשר שני שצבי שנקנה בכסף מעשר שני ונטמא לאחר שחיטתו, מאחר שצריך העמדה לצורך הערכה ולא ניתן להעמידו שהרי נשחט, לכן שם נאמר שיקבר). אבל לולי דברי ר' יוסי בשם ר' יוחנן היינו חושבים שחיה אינה טעונה העמדה לצורך הערכה אבל מאחר שר' יוחנן אמר שטעונה העמדה זה רק על חיה אבל לא על בהמה טמאה. ומחזק ר' הילא את דברי ר' זעירא ע"פ הספרא ומוסיף ר' יוסי שזו גם דעת משנתנו. (ע"פ ספר ניר)

למעילה פ"ג מ"א

ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה, ימותו. ושעיברה שנתה ושאבדה ושנמצאת בעלת מום, אם משכיפרו הבעלים, תמות, ואינה עושה תמורה, לא נהנים ולא מועלין. אם עד שלא כיפרו הבעלים, תרעה עד שתיסתאב ותימכר, ויביא בדמיה אחרת ועושה תמורה ומועלים בה:

סוגיה ג' יומא פ"ו ה"א דף מג ע"ג (589/29-34)

"שאיין חטאת ציבור מתה. ר' יהודה או': תמות". וקשיא על דר' יהודה, ויש אדם מגריל למיתה

⁴⁷⁵ ההוספה שלי

⁴⁷⁶ ספרא בחוקותי פרשה ד: "ואם כל בהמה" יכול בבהמה טמאה הכתוב מדבר, כשהוא אומר אם בבהמה הטמאה ופדה הרי בהמה טמאה אמורה הא אינו מדבר אלא בפסולי המוקדשים שיפדו, יכול יפדו על מום עובר ת"ל "אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה", יצא מום עובר שהוא כשר ליקרב למחר. (ב) טמאה לרבות את המתה יכול אפי' אמר הרי זה הקדש ומתה תפדה ת"ל "והעריך", את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה. (ג) מנין לרבות המתה ולהוציא את שאמר הרי זה הקדש ומתה, אחר שריבה הכתוב מיעט, הרי אנו למידים אותה בבהמה טמאה מה בהמה טמאה מיוחדת ששוה שעת פדיונה לשעת הקדיש' אף אני ארבה את המתה ששוה שעת פדיונה לשעת הקדישה ומתה שלא שוה שעת פדיונה לשעת הקדישה.

⁴⁷⁷ מעילה פ"ג מ"ה (המונח משמש לשון סיוע. ראה מוסקוביץ, הטרימינולוגיה עמ' 456)

⁴⁷⁸ ההוספה שלי

משעה ראשונה? אמ' ר' אבון: ולא אשכחנן כן על דר' אליעזר? דר' אליעזר אמ': ימותו. אמ' ר' מנא: הן דאת מקשי לה על דר' יהודה קשיתה על דמתניתין, דתנינן תמן: ⁴⁷⁹ "וולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה, ימותו". ויש אדם מימר למיתה משעה הראשונה?

תיאור: הסוגיה מקשה ממשנתנו והיא סוגיה מאוחרת מסוגיה ב' לעיל שבפסחים.

למעילה פ"ד מ"ח

העורלה וכלאי הכרם מיצטרפין זה עם זה. רבי שמעון ⁴⁸⁰ אומר: אינן מיצטרפין. **הבגד והשק, השק והעור, העור והמפץ, מיצטרפין זה עם זה. אמר רבי שמעון: מה הטעם, מפני שהן ראויין ליטמא מושב:**

סוגיה יז' שבת פ"ז ה"ד דף י ע"ד (413/40-46)

תמן תנינן: ⁴⁸¹ "הבגד והשק, השק והעור, [העור] והמפץ, מצטרפין זה עם זה. ר' שמעון או': **מפני שהן ראויין ליטמא מושב**" ר' ירמיה בעי: ניחא יצטרפו למושב שכן שוו למושב בטפח, (שוחק) [!בהיסק!] ⁴⁸² מניין? אמ' ר' עזרא קומי ר' מנא: שכן שוו בהסק. אמ' ליה [ר' מנא] ⁴⁸³: אן בעיי הוצאה ואת אמר היסק? אמ' ר' לעזר בר יוסי קומי ר' יוסי: שכן שוו בהיסק. אמ' ליה [ר' יוסי] ⁴⁸⁴: ניתני, בהוצאת כוס קטן.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו והובאה במסכת שבת כסיוע לדברים המצטרפים לכדי שיעור חיוב הוצאה בשבת מרשות לרשות.

למעילה פ"ו מ"א

השליח שעשה שליחותו, בעל הבית מעל; לא עשה שליחותו השליח מעל. כיצד? אמרו לו תן בשר לאורחים ונתן להם כבד, [כבד] ⁴⁸⁵ ונתן להם בשר, השליח מעל. **אמר לו: תן להם חתיכה חתיכה, והוא אמר: טלו שתים שתים, והם נטלו שלש שלש, כולם מעלו.** אמר לו: הבא לי מן החולים או מקלוסקמא, והביא לו אף על פי שאמר בעל בית לא היה בלבי אלא מזה, והביא מזה, בעל הבית מעל. אבל אם אמר לו: הבא לי מן החולין והביא לו מקלוסקמא או מן קלוסקמא והביא לו מן החולין השליח מעל:

סוגיה כב' תרומות פ"ד ה"ד דף מב ע"ד (232/24-32)

הכא אתמר: "תרומתו תרומה" ⁴⁸⁶ וכא אתמר: "אין תרומתו תרומה"? אמ' ר' חנינה בריה דר' הלל: כאן במתכוין לפחות, כאן במתכוין להוסיף. ר' חגיגי בעא קומי ר' יוסי: תנינן תמן: ⁴⁸⁷ "אמ' לו: תן להן חתיכה חתיכה, והוא אמ': **טלו שתים שתים, והן נטלו שלש שלש, כולן מעלו**", והכא

⁴⁷⁹ תמורה פ"ד מ"א.

⁴⁸⁰ בכ"י קופמן: יהושע

⁴⁸¹ מעילה פ"ד מ"ו.

⁴⁸² צ"ל: בשבת

⁴⁸³ ההוספה שלי.

⁴⁸⁴ ההוספה שלי.

⁴⁸⁵ נוסף ע"פ כ"י פרמה.

⁴⁸⁶ תרומות פ"ד מ"ד: האומר לשלוחו צא ותרום תורם כדעתו של בעל הבית אם אינו יודע דעתו של בעל הבית תורם כבינונית אחת מחמשים פחת עשרה או הוסיף עשרה **תרומתו תרומה** אם נתכוין להוסיף אפילו אחת **אין תרומתו תרומה**:

⁴⁸⁷ מעילה פ"ו מ"א.

את אמר הכין? אמ' ליה [ר' יוסי]⁴⁸⁸: תמן מחתיכה הראשונה נסתיימה שליחותו שלבעל הבית, ברם הכא על כל חיטה וחיטה נסתיימה שליחותו שלבעל הבית. מה נפק מביניהון? היו לפניו שני כריים, אחד ניתקן לדעתו ואחד ניתקן שלא לדעתו.

תיאור: הסוגיה מעמתת את משנתנו עם משנת תרומה.

לתמיד פ"ה מ"א

אמר להם הממונה: ברכו ברכה אחת, והן ברכו. קראו עשרת הדברים, שמע, והיה אם שמוע, ויאמר. וברכו את העם שלש ברכות: אמת ויציב, ועבודה, וברכות כהנים. **ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא:**

סוגיה יט' ברכות פ"א ה"ד דף ג ע"ג (9/25-44)

תמן תנינן: ⁴⁸⁹ **"אמ' להן הממונה: ברכו ברכה אחת, והן ברכו"** מה בירכו? רב מתנה אמ' בשם שמואל: זו ברכת תורה, **"וקראו עשרת הדברים, שמע, והיה-אם-שמוע, ויאמר"**. **(ר' זריקן)!**⁴⁹⁰ **ר' אמי בשם ריש-לקיש:** זאת אומרת שאין הברכות מעכבות. אמ' ר' בא: אין מן הדא לית שמע מינה כלום שעשרת הדיברות הן הן גופה של שמע. דרב מתנה ור' שמואל בר נחמן {אמ'} תרויהון אמרין: בדין הוה שיהו קורין עשרת הדיברות בכל יום, ומפני מה אין קורין אותן, מפני ט(י)[ע]נת המינין, שלא יהו אומ': אלו לבדם ניתנו לו למשה בסיני. **ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יהודה בר זבדא:** בדין היה שיהו קורין פרשת בלק ובלעם בכל יום, ומפני מה אין קורין אותם? שלא להטריח על הציבור. **ר' חונה** אמ': מפני שכת' בה שכיבה וקימה. **ר' יוסי ביר' בון** אמ': מפני שכת' בהן יציאה ומלכות. אמ' **ר' אלעזר:** מפני שכתובה בתורה בנביאים ובכתובים. <ווידא אמ' דא ר' **"אמר להן הממונה: ברכו ברכה אחת, והן ברכו"**. מה בירכו? מר רב מתנה בשם שמואל: זו ברכת תורה. והלא לא ברכו יוצר המאורות? **ר' שמואל אחוי דר' ברכיה:** עדיין לא יצאו המאורות ותימר יוצר המאורות? **"ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא"** מהו ברכה? אמ' **ר' חלבו:** זו היא: השוכן בבית הזה יטע ביניכם אחוה ואהבה שלום וריעות.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ודנה בחלקיה השונים ואין ספק שמקורה במסכת תמיד, כי הקשרה למסכת ברכות קוטע את רצף הדיון בקריאת שמע.

לתמיד פ"ה מ"א

בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש: בבית אבטינס, בבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות והרובים שומרים שם. בית המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף רובדין של אבן, וזקני בית אב ישינים שם, ומפתחות עזרה בידן. ופירחי כהונה איש כיסתו בארץ לא היו ישינים בבגדי קודש אלא פושטין ומקפלין ומניחין אותן תחת ראשיהן, ומתכסין כסות עצמן. אירע קרי באחד מהן, **יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה, והנירות דולקין מיכן ומכן עד שהוא מגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם, ובית כסא שלכבוד. וזה היה כבודו, מצאו נעול יודע שיש שם אדם, פתוח יודע שאין שם אדם.** ירד

⁴⁸⁸ ההוספה שלי.

⁴⁸⁹ תמיד פ"ה מ"א.

⁴⁹⁰ המחיקה של הסופר מיותרת.

וטבל עלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה, בא וישב לו אצל אחיו הכהנים עד שהשערים נפתחים יוצא והולך לו:

סוגיה ב' פסחים פ"ז הי"ב דף לה ע"ב (544/21-28)

תני בשם ר' יהודה: מחילות שתחת ההיכל חול וגגות ההיכל קודש.⁴⁹¹ ר' אימי בשם ר' שמעון בן לקיש: מתנית' אמרה [כן]⁴⁹² "מדורה היתה שם, ובית כסא שלכבוד, וזה היה כבודו, [מצאו נעול, ידוע שיש שם אדם, פתוח, ידוע שאין שם אדם]" אמ' ר' יוסה: וכי [צ]ואה טומאה? והלא אינה אלא נקיות. ויי דא אמ' דא:⁴⁹³ "יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה, ונירות דולקין מיכן ומיכן, עד שהוא מגיע לבית הטבילה". אם קודש הוא ילך לו בקצרה.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ומתיחסת אליה, והובאה בפסחים כהמשך לדיון על גבולות העזרה שגם הם נדונו אגב הדיון בפסוק האוסר להוציא מבשר הפסח מהבית, ואין ספק שמקורה למשנת תמיד.

לתמיד פ"ג מ"ב

אמר להם צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה, אם הגיע הרואה אומר בורקי. מתייה בן שמואל אומר **האיר פני כל המזרח** עד שהוא בחברון, והוא אומר הין הין:

סוגיה י' ברכות פ"א ה"א דף ב ע"ג (2/50-3/10)

אמ' ר' חנינא: מאיילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ארבע(ים) [ת] מילין, **משיאור המזרח** עד שתנף החמה ארבעת מיל. ומניין משיאור המזרח עד שתנף החמה ארבעת מיל? דכתי' "וכמו השחר עלה" וגו', וכת' "השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה". [ו] מן סדום לצוער ארבעת מיל, יותר הוון! אמ' ר' זעירא: המלאך היה מקדד לפניהן הדרך. ומניין מאיילת השחר עד שיאור המזרח ארבעת מיל? 'כמו' "וכמו", מילה מדמית לחבירתה. אמ' ר' יוסי ביר' בון: הדא איילתא דשחרא מאן דאמ': כוכבתא היא, טעיא. זימנין דהיא מקדמא וזימנין דהיא מאחרה. מאי כדון? כמין תרין דקורנין דנהור דסלקין מן מדינחא ומנהרין.

תיאור: הסוגיה מתייחסת לדברי המשנה "האיר פני המזרח" ומקומה הראשוני הוא במשנתנו במסכת תמיד כבמשנת יומא המקבילה למשנת תמיד, ואילו במשנת ברכות מקומה משני.

לתמיד פ"ג מ"ד

ניכנסו ללישכת הכלים, הוציאו משם תשעים ושלושה כלי כסף וכלי זהב. והשקו את התמיד בכוס של זהב. אף על פי שהוא מבקר מבערב, מבקרין אותו לאור האבוקות:

⁴⁹¹ תוספתא כלים פ"א ה"א: ר' יהודה אומר מחילות שתחת היכל חול וגגה של היכל קדש.

⁴⁹² תמיד פ"א מ"א.

⁴⁹³ תמיד פ"א מ"א.

סוגיה יא' חגיגה פ"ג ה"ח דף עט ע"ד (799/21-800/3)

תמן תנין: ⁴⁹⁴ "נכנסו ללישכת הכלים והוציאו משם תשעים ושלושה כלי כסף וכלי זהב". ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן: כנגד תשעים ושלוש אזכרות שכתוב בפרשת חגי זכריה ומלאכי. אמ' ר' חונה: חישבתים ואינן אלא שמונים ושלוש, כנגד שמונים ושלוש חותמות שכתוב בעזרה שהיה כל אחד ואחד מיחד שמו שלהקב"ה וחותרם. אית דבעי מימר, כיום מרובה שלתמיד כנגד שלשה-עשר פרים וארבעה-עשר כבשים ואילים שנים ושעיר אחד.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ודנה בענין הנוגע למשנתנו, וזהו מקומה הראשוני והובאה במשנת חגיגה מפני שנזכרו שם הכלים לענין טהרתם שאינו נידון בסוגיה כלל..

לתמיד פ"ג מ"א

אמר להם הממונה בואו והפיסו, מי שוחט, מי זורק, מי מדשן את המזבח הפנימי ומי מדשן את המנורה, מי מעלה אברים לכבש, הראש והרגל, ושתי הידים, העוקץ והרגל, החזה והגרה, ושתי הדפנות הקרביים, והסלת, והחביתים, והיין. הפיסו זכה מי שזכה:

סוגיה ח' יומא פ"ב ה"ג דף לט ע"ד (569/15-24)

מניין לדישון המזבח הפנימי? ר' פדת בשם ר' לעזר: "והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן". אינו צריך, אם [לקבע] לו מקום, כבר כת' "אצל המזבח", אם ללמדך שינתן במזרחו שלכבש כבר כת' "קדמה", אף הוא דרש "אצל המזבח" "אצל המזבח", מה כאן מזרחו שלכבש אף כאן מזרחו שלכבש. מניין שהוא אסור בהנייה? ר' לא בשם ר' לעזר: "אל מקום טהור", שיהא מקומו טהור. ר' זעורה בשם ר' לעזר לא אמ' כן אלא: מניין לדישון מזבח החיצון שהוא אסור בהנייה, ת"ל "אל מקום הדשן", שיהא מקומו לעולם. מניין לדישון מזבח הפנימי? "והזה עליו" "והקטיר", מה הזייה בגופו אף הקטרה בגופו.

תיאור: הסוגיה עוסקת בדישון מזבח הפנימי קטע משנה הזהה למשנתנו. משנת יומא פ"ב מ"ג: "הפיס השני מי שוחט מי זורק מי מדשן מזבח הפנימי ומי מדשן את המנורה ומי מעלה אברים לכבש הראש והרגל ושתי הידים העוקץ והרגל החזה והגרה ושתי הדפנות והקרבים והסלת והחביתין והיין שלשה עשר כהנים זכו בו אמר בן עזאי לפני רבי עקיבא משום רבי יהושע דרך הלוכו היה קרב".

לתמיד פ"ג מ"ב

אמר להם צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה, אם הגיע הרואה אומר בורקי. מתייה בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון, והוא אומר הין הין:

סוגיה ט' יומא פ"ג ה"א דף מ ע"ב (571/23-32)

"אמר להן הממונה, כול'. מהו בורקי. ברקת. תמן אמרין: ברוק בורקה, אנהר מנהרא. ועד אחד נאמן? שנייא היא הכא ש'אין את! ⁴⁹⁵ יכול לעמוד עליו. וחש לומי: עד דו עליל ונפק היא מנהרה,

⁴⁹⁴ תמיד פ"ג מ"ד.

⁴⁹⁵ צ"ל: שאת

חכימא היא מילתא. אמ' עד אחד: נולד איש פל' בשבת, מלין אותו על פיו. חשיכה מוצאי שבת, מטלטלין אותו על פיו. ר' אימי מטלטל על פום מלויתא. ר' מתניה מטלטל על פום איביריתא דזהרא. ר' אמי! מטלטל!⁴⁹⁶ על פום נשייא דאמרן: שמשא הוות על סוסיתה. ולמה "עד שהוא בחברון [והוא] או': הין"? בא להזכיר זכות אבות.

תיאור: משנתנו זהה למשנת יומא ולכן גם התלמוד זהה. משנת יומא פ"ג מ"א:
"אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה אם הגיע הרואה אומר ברקאי מתניא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון והוא אומר הן".

לתמיד פ"א מ"ב

מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל עד שלא יבוא הממונה. וכי באי זו שעה הממונה בא. לא כל העיתים שוות, פעמים שהוא בא מקראות הגבר, או סמוך לו מלפניו או מאחוריו. והממונה יבוא, ודפק עליהן, והם פתחו לו. אמר להן מי שטבל יבא ויפס, הפיסו זכה מי שזכה:

סוגיה ג' יומא פ"ב ה"א דף לט ע"ב (566/34-567/13)

"בראשונה כל מי שהוא רוצה לתרום את המזבח"⁴⁹⁷ כולי. ר' מנא בעי: ולמה לא קבעו פייס לתרומת הדשן? איתא חמי, שחיטה כשירה בזר, ואת אמר: יש לה פייס, תרומת הדשן (אין) אסורה בזר, ואת אמר: אין לה פייס. חזר ר' מנא ואמ': שחיטה אינה כשירה אלא ביום, אבל תרומת הדשן כשירה כל הלילה. אם אומר את: יפס, אף הוא אינו משכים על הספק. מאי חמית מימור כן? "כל הלילה" "והרים" מיכן לתרומת הדשן שהיא כשירה כל הלילה. זר שתרים, ר' יוחנן אמ': חייב, ר' שמעון בן לקיש אמ': פטור. מה טע' דר' שמעון בן לקיש? "עבודת מתנה", יצא זה שהוא בהרמה. מ(כ)[ה] טעמ' דר' יוחנן? "לכל דבר המזבח". ר' יוסי ביר' בון בשם רב: ארבע עבודות שהכהן מתחייב עליהן מבחוץ זר מתחייב עליהן מבפנים, ואי-זו זו? זו הקטרה וזריקה וניסוך המים והיין. ואתיא כר' שמעון בן לקיש. לוי אמ': אפי' לתרומת הדשן, ואתיא כר' יוחנן. חתה גחלים, תפלוגתא דר' יוחנן ודר' שמעון בן לקיש. הוציא שאר הדשן, תפלוגתא דר' יוחנן ודר' שמעון בן לקיש. אתיא כמאן דאמ': "אחרים", פחותים מהן, ברם כמאן דאמ': "אחרים", לרבות בעלי מומין, היא זר היא בעל מום. הכל מודין בזר שסידר מערכה שלעצים שהוא חייב. אמ' ר' זעורא: ובלבד שני גזירי עצים שהכתוב מזהיר עליהן לעבודת כהונה: "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו עצים".

תני, אמ' ר' יהודה: מניין להצתת האליהא שלא תהא אלא בכהן כשר ובכלי שרת? ת"ל "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח" אמ' ר' שמעון: וכי עלת על לב שהזר קרב על גבי המזבח? אם כן למה נאמ': "ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח"? לימד על הצתת האש שלא תהא אלא בראשו שלמזבח. התיבון, והא כתי' "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה" מיכן להצתת האש שלא תהא אלא בראשו שלמזבח, דברי ר' יהודה. מחלפה שיטתיה דר' יהודה, תמן היא צריכה כהן כשר, וכא הוא אינה צריכה כהן כשר? אמ' ר' תנחום בר יודן: מה את שמע מינה? נאמ' בראש המזבח וזר.

⁴⁹⁶ צ"ל: לא מטלטל

⁴⁹⁷ יומא פ"ב מ"א, ובתמיד פ"א מ"ב: "מי שהוא רוצה לתרום את המזבח".

תיאור: סוגית יומא מתייחסת לקטע משנה הזהה למשנת תמיד ולכן מקומה של הסוגיה גם במשנתנו. משנת יומא פ"ב מ"א:

"בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח תורם ובזמן שהן מרובין רצין ועולין בכבש וכל הקודם את חברו בארבע אמות זכה ואם היו שניהם שוין הממונה אומר להם הצביעו ומה הן מוציאים אחת או שתיים ואין מוציאים אגודל במקדש".

לתמיד פ"ה מ"ב

אמר להם: **חדשים לקטורת באו והפיסו. [והפיסו]**⁴⁹⁸, זכה מי שזכה. **חדשים עם ישנים, בואו והפיסו מי מעלה איברים מן הכבש למזבח.** רבי אליעזר בן יעקב אומר: המעלה איברים לכבש, הוא מעלה אותן על גבי המזבח:

סוגיה כ' יומא פ"ב ה"ד דף מ ע"א (570/26-32)

אמ' ר' חנינה: מימיו לא הפיס אדם בקטורת ושנה. אמ' ר' יוסה: מתנית' אמרה כן "חדשים לקטורת, בואו והפיסו". אמ' ר' חנינה: וכן למחתה. אמ' ר' יוסה: מתניתה אמרה כן. מי שזכה בקטורת או' לזה שעל ימינו: אף את למחתה, נמצאתה או': שני כהנים היו מתברכין בכל פעם. רב אמ': "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה". מעשה באחד שיבשה זרועו ולא הניחה, לקיים מה שני "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה".

תיאור: משנתנו זהה למשנת יומא ולכן גם התלמוד זהה. משנת יומא פ"ב מ"ד:
"הפיס השלישי חדשים לקטרת בואו והפיסו והרביעי חדשים עם ישנים מי מעלה אברים מן הכבש ולמזבח".

לתמיד פ"א מ"ה

לא היו רואין אותו, ולא⁴⁹⁹ שומעין את קולו, עד ששומעין קול העץ, שעשה בן קטין מכנה לכיור. והן אומרין הגיע. קידש ידיו ורגליו מן הכיור, נטל מחתת הכסף, ועלה לראש המזבח, ופינה את הגחלים הילך והילך **וחתה מן המאוכלות הפנימיות, ויורד.** הגיע לריצפה והפך פניו לצפון, הילך במזרחו שלכבש כעשר אמות צבר את הגחלים על גבי הרצפה, רחוק מן הכבש שלשה טפחים, מקום שנותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה:

סוגיה ז' יומא פ"ב ה"א דף לט ע"ג (567/35-567/44)

אמ' ר' מנא: ותמיה אנא היך רבנן מדמיי תרומת הדשן להקטרה, ולא דמיא אלא (לימין) לקמיצה, שזו בהרמה וזו בהרמה. "והרים" ואין "והרים" אלא בששיר. "אשר תאכל", אין אכילה אלא בכזית. היה בכולו כזית, ליטול מקצתו אין את יכול שאין בו כזית, ליטול את כולו אין את יכול שאין כאן שיור. "והרים" "אשר תאכל האש" יכול עצים? ת"ל "עולה", אי "עולה" יכול איברי עולה? ת"ל "אשר תאכל האש" הא כיצד? **"חותה מן המאוכלות הפנימיות ויורד"**.⁵⁰¹⁵⁰⁰ מצוה

⁴⁹⁸ תוקן ע"פ כ"י פרמה

⁴⁹⁹ בכ"י קופמן: אלא.

⁵⁰⁰ ספרא צו פרשה א (ד): "והרים את הדשן אשר תאכל האש" יכול עצים ת"ל עולה, אי עולה יכול איברי עולה? ת"ל "אשר תאכל האש" הא כיצד? חותה מן המאוכלות הפנימיות, ויורד,

להקדים אש לעצים, שני: "וערכו עצים על האש" קידם עצים לאש. סידר עד שלא תרם משחיל ותורם מפרק ותורם.

תיאור: הסוגיה מצטטת את הספרא המתיחס לדישון המזבח אליו מתיחסת משנתנו וקטע ממשנתנו זהה לקטע בספרא.

לתמיד פ"א מ"ג

נטל את המפתח, ופתח את הפשפש, וניכנס מבית המוקד לעזרה וניכנסו אחריו, ושתי אבוקות שלאור בידן. ונחלקו לשתי כיתות, אילו הלכו באכסדרא דרך המזרח, ואילו הלכו באכסדרא דרך המערב. היו בודקין והולכין, עד שמגיעין למקום בית עושה חביתן. הגיעו [למקום עושה חביתן]⁵⁰² אילו ואלו אמרו שלום הכל שלום. **העמידו (בית)**⁵⁰³ **עושה חביתין לעשות חביתין:**

סוגיה ו'

<u>שקלים פ"ז ה"ו דף נ ע"ד</u> <u>(630/30-37)</u>	<u>ראש השנה פ"א ה"ט דף נז ע"ג</u> <u>(668/33-36)</u>	<u>מגילה פ"ב ה"ז דף עג ע"ג</u> <u>(762/12-14)</u>
והא תנינן: ^{ט"ז} "העמידו עושה חביתין לעשות חבית(י)ן". אמ' ר' חיה בר אדא: לעשות חמין לרבכם. "תופיני" ר' יסא בשם ר' חנינה: מטגנה ואחר כך אופה אותה, ר' אחא בשם ר' חנינה: אופה אותה ואחר כך מטגנה. "תופיני" תואפינה נא. ר' אמ' : תופנה רכה. ר' דוסא אמ': תופנה נויי. אתיין אילין פלגוותה כהינין פלגוותה מאן דאמ': תופנה נוי, כמאן דאמ': מטגנה ואחר כך אופה; מאן דאמ': תופנה רכה, כמאן דאמ': אופה אותה ואחר כך מטגנה.	והתנינן: ^{ט"ז} "העמידו עושה חביתין לעשות חביתין"? תיפטר בחול. תנא ר' חיה בר אדא: ^{ט"ז} "זה סדר תמיד לעבודת בית אלהינו", בין בחול בין בשבת.	והא תנינן: ^{ט"ז} "העמידו עושה חביתין לעשות חביתין"? תיפטר בחול. תנא ר' חיה בר אדא: ^{ט"ז} "זהו סדר תמיד לעבודת בית אלהינו", בין בחול בין בשבת.

⁵⁰¹ תמיד פ"א מ"ד.

⁵⁰² איננו בכ"י פרמה.

⁵⁰³ נוסף בטעות בכ"י קופמן.

⁵⁰⁴ תמיד פ"א מ"ג.

⁵⁰⁵ תמיד פ"א מ"ג.

⁵⁰⁶ תמיד פ"ז מ"ג.

⁵⁰⁷ תמיד פ"א מ"ג.

⁵⁰⁸ תמיד פ"ז מ"ג.

תיאור: הסוגיה מקורה במסכת מנחות (ראה לעיל סוגיה לח' למנחות) והובאה לשקלים המקבילות בר"ה ובמגילה הן חלק מסוגיה הנוגעת למשנתנו – אך נשמטו שם דברי ר' חייא בר אדא המצויים במקבילה בשקלים וצוטטה המשנה מפרק ז' בתמיד, ויש בכך אולי רמז לקטע חסר בר"ה ובמגילה, ולסיום החסר בשקלים.

לתמיד פ"ג מ"ו

מי שזכו בדישון מזבח הפנימי והמנורה היו מקדמין, וארבעה כלים בידן: הטני והכוז, ושתי מפתחות. הטני דומה לתרקב גדול שלזהב מחזיק קביים וחצי, והכוז דומה לקיתון גדול שלזהב. **ושתי מפתחות אחד יורד לאמת השחי, ואחד פותח כיוון:**

סוגיה יב' הוריות פ"ג ה"ז דף מח ע"ב (1428/42-1429/4)

אי-זהו רבו שלימדו חכמה? כל שפתח לו תחילה, דברי ר' מאיר. ר' יודה או': כל שרוב תלמודו ממנו, ר' יוסי או': כל שהאיר עיניו במשנתו. אתא ר' אבהו בשם ר' יוחנן: הלכה כמי שהוא אומר כל שרוב תלמודו הימני. ולמה לא פתר לה כר' יודה? אית תניי תני ומחליף. ר' לעזר קרע על שפתח לו תחילה.

שמואל חלץ על שהאיר עיניו במשנתו. ומה האיר עיניו במשנתו? אמר ר' יוסי ביר' בון: "מפתח אחד יורד לאמת בית השיחי ואחד פותח כיוון".⁵⁰⁹ ומהו, אחד יורד לאמת בית השיחי? שהיה שוחח אמה עד שלא יפתח. ר' חנניה הוה מיסתמך בר' חייא בר בא (ב) [ד] ציפרין, חמא כל עמא פריי, אמר ליה [ר' חנניה]⁵¹⁰: למה כל עמא פריי? אמר ליה [ר' חייא בר בא]⁵¹¹: רבי יוחנן יתיב דריש בבית מדרשא דר' בנייה וכל עמא פריי מישמעניה. אמר [ר' חנניה]⁵¹²: בריך רחמנא דחמי לי פירין עד דאנא בחיים, וכל אגדתא פשטית ליה חוץ ממשלי וקוהלת.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו אגב דיון בשאלה: מיהו רבו שלימדו חכמה.

לתמיד פ"ג מ"ט

מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שניפתח, מיריחו היו שומעין קול המגריפה, מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מבנה לכיור, מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז, מיריחו היו שומעין קול החליל, מיריחו היו שומעין קול הצילצל, (מיריחו היו שומעין קול השיר, מיריחו היו שומעים קול השופר, ויש אומרים אף).⁵¹³ והוא אומר הגיע קולו שלכהן גדול שהיה מזכיר את השם ביום הכיפורים. מיריחו היו מריחים ריח פיטום הקטרת. אמר רבי אליעזר בן דגלאי עזים היו לבית אבא בהרי מכבר והיו מתעטשות מריח פיטום הקטרת:

סוגיה יג' סוכה פ"ה ה"ג דף נה ע"ב (655/1-12)

תני, "לא היה חצר בירושלם שלא היתה מאירה מאור בית השואבה". תני, יכולה אשה לבור

⁵⁰⁹ תמיד פ"ג מ"ו

⁵¹⁰ ההוספה שלי.

⁵¹¹ ההוספה שלי.

⁵¹² ההוספה שלי.

⁵¹³ נוסף בדפוסים ואיננו בכתבי היד קאופמן, פרמה ופירנצה.

חיטיה לאור המערכה, ולא היו מועלות. לאו, דאמ' ר' יהושע בן לוי: הריח והמראה והקול אין בהן מעילה. ששה קולות היו נשמעים מיריחו: "מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח, מיריחו היו שומעים קול המגריפה, מיריחו היו שומעים קול העץ שעשה בן קטי' מני[ו]כני לכיור, מיריחו היו שומעים קול גביני כרוז, מיריחו היו שומעים קול החליל, מיריחו היו שומעין קול הצילצל, ויש אומ' אף קולו שלכהן גדול בשעה שהוא מזכיר את השם ביום הכיפורים".⁵¹⁴

"מיריחו היו מריחין ריח פיטום הקטור(ם)[ת]. אמ' ר' לעזר בן דלגיי: עזים היו לבית אבא בהרי אכוור והיו מתעטשות מריח פיטום הקטורת".⁵¹⁵

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו כסיוע.

לתמיד פ"ג מ"א

מי שזכה בדישון המנורה ניכנס ומצא שתי נירות מזרחים דולקים, מדשן את השאר ומניח אלו במקומן. מצאן שכבו, מדשן ומדליקן מן הדולקים, ואחר כך מדשן את השאר. ואבן [היתה ל]⁵¹⁶ פני המנורה, ובה שלש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנירות. הניח את הכוז על מעלה שניה ויצא:

סוגיה טו' יומא פ"ב ה"ב דף לט ע"ד (569/6-13)

אמ' ר' יוחנן: כדי לעשות פומפי לדבר. אמ' ר' ⁵¹⁷: והלא כהן המדשן את המזבח הפנימי יכול הוא לדשן את המנורה, אלא לעשות פומפי לדבר. תמן תנין: ⁵¹⁸ "הניח הכוז על מעלה שנייה ויצא".

"וונטל את הכוז ממעלה שנייה ויצא" ⁵¹⁹ אמ' ר' יוחנן: ולמה היה נכנס לקטרת שני פעמים? אלא כדי לעשות פומפי לדבר. ר' שמעון בן לקיש אמ': דבר תורה הוא "בבוקר בבוקר בהטיבו את הנירות יקטירנה". מה עבד לה ר' יוחנן? עובר להטיב ומקטיר.

תיאור: הסוגיה מתייחסת לענין ארבע הפייסות שנעשו כדי לעשות פומבי ולא כולן לצורך, והיא מצטטת את משנתנו לחיזוק הטענה.

לתמיד פ"ד מ"א

לא היו כופתים את הטלה אלא מעקדין אות. מי שזכו באברים או חזין בו, וכך היתה עקידתו: ראשו [ל]דרום, ⁵²⁰ ופניו למערב, השוחט עומד במזרח ופניו למערב. של שחר היה נישחט על קרן צפונית מערבית על טבעת שנייה. ושל בין הערבים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית על טבעת שנייה. שחט השוחט וקיבל המקבל, בא לו לקרן מזרחית צפונית ונתן מזרחה צפונה, מערבית דרומית, ונתן מערבה דרומה. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי:

⁵¹⁴ תמיד פ"ג מ"ח.

⁵¹⁵ תמיד פ"ג מ"ח.

⁵¹⁶ נוסף ע"פ כ"י פרמה. בכ"י קופמן: בפני.

⁵¹⁷ לא מצאתי מקבילה למימרה זו אך נראה מסדר הדברים ומהמשך הדין שנשמט כאן שמו של רשב"ל.

⁵¹⁸ תמיד פ"ג מ"ט.

⁵¹⁹ תמיד פ"ו מ"א.

⁵²⁰ תוקן ע"פ כ"י פרמה.

סוגיה טז' ברכות פ"ד ה"א דף ז ע"ב (33/11-19)

מה טעמון דרבנן? "שנים ליום", חלוק את היום. טעמי דר' יודה "שנים ליום", חובה ליום. "שנים ליום", שני פרקליטין ליום. "שנים ליום" שתהא שחיטתן לשם היום. "שנים ליום" שתהא שחיטתן כנגד היום. הדא היא דתנינן תמן: ⁵²¹ תמיד "שלשחר היה נשחט על קרן מערבית צפונית על טבעת שנייה" כנגד היום, "ושל בין הערבים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית על טבעת שנייה" כנגד היום. והוא שיהא יודע אי-זה מהן נשחט בשחרית ואי-זה מהן נשחט בערבית.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ומפרשת אותה, והובאה במשנת ברכות כדי להסביר את טעמים של חכמים שלמדו שתפילת השחר עד חצות מהפסוק "שנים ליום", ואילו ר' יהודה מפרש את הפסוק כפשוטו לענין התמיד כמשנתנו.

לתמיד פ"ה מ"ה

מי שזכה במחתה, נטל מחתת כסף ועלה לראש המזבח, ופינה את הגחלים הלך הלך, וחתה מן המאוכלות הפנימיות. וירד ועירן לתוך שלהב. **נתפזר ממנו כקב גחלים, היה מכבדן לאמה. ובשבת היה כופה עליהן ופסקטור.** ופסקתר היתה כלי גדול, מחזקת לתך. ושתי שרשרות היו בה, אחת שהוא מושך בה ויורד, ואחת שהוא אווז מלמעלן, בשביל שלא תתגלגל.

סוגיה כא

יומא פ"ד ה"ד דף מא ע"ג (579/47-48)

כיי דתנינן תמן: ⁵²² "נתפזר ממנה כקב גחלים היה מכבדן לאמה, ובשבת כופין עליו פס(ק)[כ]תר"

חגיגה פ"ג ה"ב דף עט ע"א (794/23-36)

דתנינן תמן: ⁵²³ "הוסיף ר' עקיבה הסולת והקטרת הלבונה והגחלים שנגע טבול יום במקצתן, שפסל את כולן". ר' שמעון בן לקיש אמר: יודעין היו שכלי שרת מחברים, ומה בא להעיד? על שירי מנחות שיהו מחברין את עצמן. ר' יוסה ביר' זמינה בשם ר' יוחנן: מפני מה אמרו: שירי מנחות מחברין את עצמן, מפני שנזקקו לכילין. ר' אחא ר' אילא בשם ר' יסא: יודעין היו שכלי שרת מחברין, מה בא להעיד? על הסולת ועל הקטורת ועל הלבונה ועל הגחלים. ניחא סולת וקטורת ולבונה, גחלים? אמר ר' בון בר כהנא: תיפתר בגחלים שליום הכיפורים שבמה שהוא חותה הוא מכניס, אבל בגחלים שבכל יום [לא].
כהיא דתנינן תמן: ⁵²⁴ "נתפזר ממנו בקב

⁵²¹ תמיד פ"ד מ"א.

⁵²² תמיד פ"ה מ"ה.

⁵²³ עדויות פ"ה מ"א.

⁵²⁴ תמיד פ"ה מ"ה.

גחלים היה מכבדן לאמה, ובשבת כופין עליו
פסכתר". אמ' ר' מתניה : וכי סולת וקטורת
ולבונה וגחלים יש להן שיעור אצל זה? לא
מפני שנזקקו לכיליין, והכא מפני שנזקקו
לכיליין.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו כסיוע לטיפול בשירי הגחלים שבהם מקטערים את הקטורת.

לתמיד פ"ו מ"א

החלו מעלין⁵²⁵ במעלות האולם, מי שזכו בדישון מזבח הפנימי והמנורה, היו מקדימין לפנייהם. מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, ניכנס ונטל את הטני והשתחוה ויצא. מי שזכה בדישון המנורה ניכנס ומצא שתי נירות מזרחים דולקים, מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק, שממנו מדליק את המנורה בין הערבים. מצאו שכבה, מדשנו ומדליק ממזבח העולה. **נטל את הכוז ממעלה שנייה, והשתחוה ויצא :**

סוגיה כב' יומא פ"ב ה"ב דף לט ע"ד (569/6-13)

אמ' ר' יוחנן : כדי לעשות פומפי לדבר. אמ' ר' ⁵²⁶ : והלא כהן המדשן את המזבח הפנימי יכול הוא לדשן את המנורה, אלא לעשות פומפי לדבר. תמן תנין : ⁵²⁷ "הניח הכוז על מעלה שנייה ויצא". **"ונטל את הכוז ממעלה שנייה ויצא"**⁵²⁸ אמ' ר' יוחנן : ולמה היה נכנס לקטרת שני פעמים? אלא כדי לעשות פומפי לדבר. ר' שמעון בן לקיש אמ' : דבר תורה הוא "בבוקר בבוקר בהטיבו את הנירות יקטירנה". מה עבד לה ר' יוחנן? עובר להטיב ומקטיר.

תיאור: הסוגיה מתייחסת לענין ארבע הפייסות שנעשו כדי לעשות פומבי ולא כולן לצורך, והיא מצטטת את משנתנו לחיזוק הטענה.

לתמיד פ"ו מ"ז

בא לו להקיף את המזבח, מאיכן הוא מתחיל? מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית. נתנו לו יין לנסך, הסגן עומד על הקרן והסודרין בידו, ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים, ושתי חצוצרות בידן. תקעו והריעו ותקעו, ובאו ועמדו אצל בן ארזא אחד מימינו ואחד משמאלו, שחה לנסך הניף הסגן בסודרין, והקיש **בן ארזא על הצלצל**, ודיברו הלויים בשיר. הגיעו לפרק, תקעו והשתחוה העם, על כל פרק תקיעה, על כל תקיעה השתחוה. זה סדר התמיד לעבודת בית ה' אלהינו, שיבנה במהרה בימינו :

סוגיה כה' שקלים פ"ה ה"א דף מח ע"ד (620/1-2)

"בן ארזא על הצלצל", כהיא דתנינן תמן : ⁵²⁹ "הניף הסגן בסודרין והקיש בן ארזא בצלצל".

⁵²⁵ בכ"י פרמה ופירנצה: עולים.

⁵²⁶ לא מצאתי מקבילה למימרה זו אך נראה מסדר הדברים ומהמשך הדיון שנשמט כאן שמו של רשב"ל.

⁵²⁷ תמיד פ"ג מ"ט

⁵²⁸ תמיד פ"ו מ"א.

⁵²⁹ תמיד פ"ז מ"ג.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו כסיוע לכך שכן ארזה ממונה על הצלצל.

למידות פ"ה מ"ב

מן הצפון לדרום מאה אמה ושלישים וחמש, **הכבש והמזבח ששים ושתיים**, מן המזבח לטבעות שמונה אמות, מקום הטבעות עשרים וארבע, מן הטבעות לשלחנות ארבע, מן השלחנות לננסין ארבע, מהננסין לכותל העזרה שמונה אמות, והמותר בין כבש לכותל [ו]מקום הננסין:

סוגיה יג' ירושלמי עירובין פ"ז ה"ב דף כד ע"ב (484/30)

תני: כל כובשי כבשים עולה אמה וכונס שלש, חוץ מכיבושו שלמזבח שהוא כמתלקט עשרה טפחים מתוך שלש! ⁵³⁰ושליש {אצבע}, שהמזבח עשר אמות וכיבושו שלשים ושתיים. [וכל תל המתלקט עשרה טפחים מתוך חמש הן שליש] ⁵³¹עש(רה)[ה] ⁵³²מסטווה על פני כל הכותל ויש בו רוחב ארבעה טפח'.

תיאור: לסוגיה אין כל קשר למקומה במסכת עירובין והיא עוסקת בניסוח שיטת חישוב היחס בין אורך השיפוע לבין אורך הקרקע עליה מוצב הכבש (היחס בין היתר לניצב במשולש ישר זווית) כדי להצביע על כך שאף שאורך שיפועו של הכבש הוא 32 אמות אין הוא תופס אלא 30.4 אמות מרוחב העזרה שהוא 135 אמות. אין ספק לכן שהסוגיה מקורה במסכת מידות והשתמרה בעירובין, אף שאין לה כל קשר לאמור שם.

למידות פ"ג מ"א

הכיוור היה בין האולם ולמזבח, ומשוך כלפי הדרום. בין האולם ולמזבח שתיים ועשרים אמה, ושתיים עשרה מעלות היו שם, רום מעלה חצי אמה, ושילחה [חצי] ⁵³³אמה. אמה אמה רובד שלוש, אמה אמה רובד שלוש, העליונה אמה אמה רובד ארבע. רבי יהודה אומר: העליונה אמה אמה רובד חמש:

סוגיה ז' יבמות פ"ב ה"א דף יב ע"ג (886/42-44)

דתנינן תמן: ⁵³⁴"כיוור הוא בין האולם ולמזבח ומשוך כלפי דרום" וכי מבין האולם ולמזבח [היתה נתון? אלא נראה כבין האולם ולמזבח].

תיאור: הסוגיה הקצרה מפרשת את משנתנו, והובאה ביבמות כמשל בלבד.

למידות פ"ב מ"א

כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע, על רחב מאה ושלישים וחמש, ושלוש עשרה השתחויות היו שם. אבא יוסה בן חנן אומר: כנגד שלשה עשר שערים. שערים דרומיים סמוכים למערב: שער העליון, שער הדלק, שער הבכורות, שער המים. ולמה נקרא שמו שער המים? שבו מכניסין צלוחית שלמים שלניסוך בחג. **רבי אליעזר בן יעקב אומר: בו המים מפכים, העתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית.**

⁵³⁰צ"ל "מתוך חמש ושליש" ראה ליברמן ירושלמי כפשוטו עמ' 330.

⁵³¹הוספתי ע"פ ליברמן, ירושלמי כפשוטו עמ' 330 והוא בערוך ח"ב דף ג'.

⁵³²לדעת ליברמן (שם) ה"ר" מטושטשת וצ"ל "עשה מסטווה"

⁵³³נוסף ע"פ כ"י פרמה

⁵³⁴מידות פ"ג מ"א.

כת' "והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלם" וגו'. תני, [מ]בית קודש הקדשים עד הפרכות כקרני סיליי וביליי, מן הפרכות עד מזבח הזהב כקרני חגבים, ממזבח הזהב ועד העזרות כחוט של שיתי, מן העזרות ועד מפתן הבית כחוט שלערב, מיכן והילך כמפי הפך. "והנה מים מפכים מן הכתף הימנית", כת' "בצאת האיש קדים וקו בידו וימד אלף באמה ויעבירני במים מי אפסים" עד קרסולה, "וימד אלף ויעבירני במים מי ברכיים" עד ברכיאי, "וימד אלף ויעבירני במים מי מתנים" עד מתנייא, מיכן והילך "וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור" אפי' ליברנין גדולה אינה יכולה לעבור בו. מה טע' "וצי אדיר לא יעברנו", מפני מה? "כי גאו המים מי שחו". מהו "מי שחו"? מלשוט. אמ' ר' חונה : באתרין צווחין לשייטא (ש)[ס]חונא. "ופרש ידיו בקרבו כאשר יפרש השוחה לשחות", מהו "לשחות"? אמ' ר' יוסה ביר' בון : (באתרין) מיין דמתמללין בעלמא. כת' "ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירוש' לחטאת ולנידה", ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן : מבית דוד ועד יושבי ירושלם כשרים לנדה ולחטאת, מיכן והילך מי תערובות הם, כשירים לנידה ופסולים למי חטאת. אמ' ר' לעזר : מבית דוד ועד יושבי ירוש' כשירים לנדה ולחטאת, מיכן והילך מי קטיפריסות הן, פסולין לנדה ולחטאת. כת' "ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה" זה ים שלסמכו, "וירדו אל הערבה" זה ים של טיבריא, "ובאו הימה" זה ים המלח, "אל הימה המוצאים" זה הים הגדול. ולמה נקרא שמו מוצאים? כנגד שני פעמים שיצא, [אחד בדור אנוש ואחד בדור פלגה]. ר' לעזר בשם ר' חנינה : בראשונה יצא עד קלבריא ובשנייה יצא עד קפי ברבריי(א). ר' אחא בשם ר' חנינה : בראשונה יצא עד קפי ברבריי(א), בשנייה יצא עד עכו ועד יפו. "עד פה תבוא ולא תוסיף", עד עכו תבוא ולא תוסיף. "ופא ישית בגאון גליך", עד יפו אשית גאון גליך. ניחא ימא רבא ימא דמילחא, בשביל למנין {תקן, ימה דטיבריא ימה דסמכו? לרבות דגתם. "למינה תהיה דגתם", למיני מינים תהיה דגתם. תני, אמ' רבן שמעון בן גמליאל : מעשה שהלכתי לציידן והביאו לפני יותר משלש מאות מיני דגים בתמחוי אחד. "ונרפאו המים" (מלח מנין)? (בצו[א]תיו וגבאיו ולא ירפאו למלח ניתנו". כת' "ונרפאו המים" ואת אמרת : ולא ירפאו המים? מקום הוא ששמו ולא-ירפאו. כת' "ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבל עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר", תני אמר ר' יהודה : לפי שבעולם הזה תבואה עושה לששה חדשים ואילן עושה לשנים עשר חדש, אבל לעתיד לבוא התבואה עושה לחדש אחד ואילן עושה לשני חדשים. מה טע' "לחדשיו יבכר". אמ' ר' יוסי : לפי שבעולם הזה התבואה עושה לששה חדשים והאילן עושה לשנים עשר חדש, אבל לעתיד לבוא התבואה עושה לחמשה עשר יום ואילן עושה לחדש אחד, שכן מצאנו שעשת התבואה בימי יואל לחמשה עשר יום וקרב ממנה העומר. מה טע' "ובני ציון גילו ושמחו ביי' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם יורה ומלקוש בראשון". מה מקיים ר' יוסי "לחדשיו יבכר"? בכל חודש וחודש יהא מבכר. "ועלהו לתרופה", ר' יוחנן אמ' : תרפיה מצץ עליה ותרף מזונה. רב ושמואל, חד אמ' : להתיר פה שלמעלן, וחורנה אמ' : להתיר פה שלמטן. ר' חנינה ור' יהושע בן לוי : חד אמ' : להתיר פה עקרות, וחורנה אמ' : להתיר פה אילמים.

תיאור : הסוגיה מתיחסת לדברי ר' אליעזר בן יעקב הנמצאים הן במשנת שקלים והן במשנת מידות.

משנת שקלים פ"ו מ"ג :

"והיכן היו משתחויים ארבע בצפון וארבע בדרום שלש במזרח ושתיים במערב כנגד שלשה עשר שערים שערים דרומיים סמוכין למערב שער העליון שער הדלק שער הבכורות שער המים ולמה נקרא שמו

שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים של נסוך בחג רבי אליעזר בן יעקב אומר בו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית לעומתן בצפון סמוכין למערב שער יכניה שער קרבן שער נשים שער השיר ולמה נקרא שמו שער יכניה שבו יצא יכניה בגלותו במזרח שער ניקנור ושתי פשפשין היו לו אחד בימינו ואחד בשמאלו ושנים במערב שלא היה להן שם."

למידות פ"ב מ"ג

לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, **שלוש עשרה פרצות היו בו, שפרצום מלכי יוון, וחזרו וגדרום, וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות.**

סוגיה ב' שקלים פ"ו ה"ג דף מט סע"ד (625/44-48)

[שלוש עשרה השתחויות" וכולי]⁵³⁵ מתני' דאבא יוסה בן חנין, דאבא יוסה בן חנין אמ': כנגד שלשה עשר שערים, ברם כרבנן שבעה שערים היו בעזרה. על דעתון דרבנן איכן היו השתחויות הללו? כהיא דתנינן תמן: ⁵³⁶ "שלשה עשר פרצות היו בו שפרצום מלכי יוון, חזרו וגדרום וגזרו כנגדן שלש עשרה השתחויות".

תיאור: הסוגיה מתיחסת למסכת שקלים בקביעה שמשנת שקלים היא של אבא יוסי בן חנן, וזאת על פי המפורש במשנת מידות. הסוגיה מתיחסת לשלושה עשר השתחויות הנזכרות הן במשנת מידות והן במשנת שקלים.

למידות פ"ג מ"ד

לפנים ממנו החיל, עשר אמות, ושתיים עשרה מעלות שם. רום מעלה חצי אמה, ושילחה חצי אמה. כל המעלות שהיו שם, רום מעלה חצי אמה, ושילחה חצי אמה, חוץ משלאולם. כל הפתחים והשערים שהיו שם גובהן עשרים אמה, ורוחבן עשר אמות, חוץ משלאולם. כל הפתחים שהיו שם היו להן דלתות, חוץ משלאולם. כל השערין שהיו שם היו להן שקופות, חוץ משער טדי, שהיו שם שתי אבנים מוטות זו על זו. **כל השערים שהיו שם, נשתנו להיות שלזהב, חוץ משערי ניקנור, מפני שנעשה בהן נס. ויש אומרים מפני שנחשתן מצהיב:**

סוגיה ג' יומא פ"ג ה"י דף מא ע"א (576/39-47)

"ניקנור נעשו ניסים לדלתותיו, ומזכירין אותו לשבח".⁵³⁷ תני, מעשה שהיו באין בספינה ועמד עליהן סער גדול בים, ונטלו אחד מהם והטילוהו בים. וביקשו להטיל עוד שיני ועמד וגיפפו. אמ' להן: אם מטילין אתם אותו לים הטילוני עמו. והיה בוכה ומתאבל ובא עד שהגיע ללמינה של יפו. כיון שהגיע ללמינה של יפו התחיל מבעבע מתחת הספינה. ⁵³⁸ **כך השערים שהיו שם נשתנו להיות שלזהב חוץ משערי ניקנור, מפני שנעשה בהן נס. ויש אומ': מפני שנחשתן מצהיב.** תני בשם ר' ליעזר: נחשתן היה (קרוניתין) [מצהיב ויותר] יפה משל זהב.

⁵³⁵ הציטוט מהמשנה הוא שלי.

⁵³⁶ מידות פ"ב מ"ג.

⁵³⁷ יומא פ"ג מ"י.

⁵³⁸ מידות פ"ב מ"ד.

תיאור: הסוגיה מתייחסת לנס שנעשה לשערי ניקנור הרמוז הן במשנת יומא והן במשנת מידות, ומצטטת את משנת מידות.

למידות פ"ב מ"ח

וחלקה היתה בראשונה, והקיפיה כצוצרה, שהנשים ראות מלמעלה והאנשים מלמטה, כדי שלא יהא מעורבים. וחמש עשרה מעלות עולות מתוכה לעזרת ישראל, כנגד חמש עשרה המעלות שבתילים, שעליהם הלויים עומדים בשיר. לא היו תרסות, אלא מוקפות כחצי גורן עגולה:

סוגיה ד' סוכה פ"ה ה"ב דף נה ע"ב (654/26-37)

"ומתקנין שם תיקון גדול". מה תיקון היו עושין שם? שהיו מעמידין האנשים בפני עצמן והנשים בפני עצמן, כהיא דתנינן תמן: ⁵³⁹ "וחלקה היתה בראשונה והקיפיה כצו(ט)[צ]טרה שהנשים ראות מלמעלה והאנשים מלמטן כדי שלא יהו מעורבין". ממי למדו? מדבר תורה, "וספדה הארץ משפחות משפחות לבד". תרין אמורין, חד אמר: זה הספידו שלמשיח, וחורנה אמר: זה הספידו שליצר הרע. מאן דאמר: זה הספידו שלמשיח, מה אם בשעה שהן אבילין את אמר, האנשים בפני עצמן והנשים בפני עצמן, בשעה שהן שמחים לא כל שכן. מאן דאמר: זה הספידו שליצר הרע, מה אם בשעה שאין יצר הרע קיים את אמר האנשים בפני עצמן והנשים בפני עצמן, בשעה שיצר הרע (שולט) קיים לא כל שכן.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו ומנמקת את הצורך בהפרדת הנשים מהגברים בזמן שמחת בית השואבה.

למידות פ"ג מ"ג

וכלונסות שלארו, היו קבועין מכותלו שלהיכל לכותלו שלאולם כדי שלא יבעט. ושרשרות שלזהב היו קבועות בתיקרת האולם, שבהן פירחי כהונה עולין ורואין את העטרות שבחלונות, שנאמר: (זכריה ו') "והעטרות תהיה לחלם ולטוביה ולידעיה ולחן בן צפניה לזכרון בהיכל ה'. וגפן שלזהב היתה עומדת על פיתחו שלהיכל, ומודלה על גבי כלונסות. כל מי שהוא מתנדב, עלה [או] ⁵⁴⁰ גרגיר או אשכול, מביא ותולה בה. אמר רבי אליעזר ברבי צדוק: מעשה היה ונימנו עליה שלש מאות כהנים:

סוגיה ט' יומא פ"ד ה"ד דף מא ע"ד (580/5-29)

שבעה זהבים הן: זהב טוב, זהב טהור, זהב סגור, זהב מופז, זהב מזוקק, זהב שחוט, זהב פרויים. זהב טוב - כמשמעו – ["וזהב הארץ ההיא טוב"]. אמר ר' יצחק: טובוי די בבייתה, טובוי דו בלווייתה. זהב טהור - שמכניסין אותו לאור ואינו חסר כלום. [ואתייא] (והא) [כד] אתני, מעשה במנורת זהב שעשה משה במדבר והיתה יתירה דינר זהב, והכניסוה לכור שמונים פעם ולא (פ..). חסרה כלום. ויאות, עד דלא יקום על ברריה הוא חסר סגין, מן דו קיים על ברריה לא חסר כלום. זהב סגור - שהיה מכסיף בעד כל הזהבים שהיו שם. אמר ר' שמואל בר רב יצחק: כת' "ושבעת אלפים ככר (אלפים) כסף מזוקק לטוח קירות הבית!", ⁵⁴¹ "ואת כל הבית צפה זהב", ואת אמר

⁵³⁹ מידות פ"ב מ"ח.

⁵⁴⁰ נוסף ע"פ כ"י פרמה

⁵⁴¹ צ"ל: הבתים.

אכן? אלא שהיה מכסיף בעד כל הזהבים שהיו שם. זהב מופז – ר' פטרוקי אחוה דר' דרוסא
בשם ר' בא בר בינה: דומה לאש מצתת בגפרית. אמ' ר' **אבין**: לשם מקומו הוא נקרא, "וזהב
מאופז". זהב מזוקק - שהיו מחתכין אותו כזתים וטחים אותו בצק ומאכילין אותו לנעמיות, והן
מסננות אותו. ויש אומ': שהיו טומנין אותו בזבל שבע שנים. זהב שחוט - שהיה נמשך כשעוה.
אדריינוס היה לו משקל ביצה, דוקלטינוס היה לו משקל דינר גורדינון. זהב פרויים - ר' **שמעון בן
לקיש** אמ': אדום, דומה לדמו שלפר. ויש אומ': זהב שהוא עושה פירות, כיי דתנין תמן: ⁵⁴²
"וגפן שלזהב היתה עומדת על פתחו שלהיכל". אמ' ר' **אחא בר יצחק**: בשעה שבה שלמה את
בית המקדש צר כל מיני אילנות לתוכו, ובשעה שהיו אילו שבחוץ [עושין פירות] היו אילו שבפנים
עושין פירות. הדא היא דכת' "פרח תפרח ותגל אף גילת ורנן" וגו'. אימתי יבשו? אמ' ר' **יצחק
חיננא בר יצחק**: בשעה שהעמיד מנשה צלם בהיכל יבשו, דכת' "ופרח לבנון אומלל".

**תיאור: הסוגיה עוסקת בענייני זהבים הנזכרים בדרך אגב במשנת יומא – "הביאו לו בגדי זהב", וגם
במשנת מידות – "ושרשרות של זהב" "וגפן של זהב" אך עיקר הסוגיה הוא בזהבית שבהם השתמשו
לקישוט הבית. ובסוף דרשה המתיחסת לענין "גפן של זהב" שבמשנתנו.**

למידות פ"ב מ"ב

כל הניכנסין להר הבית, ניכנסין דרך ימין, ומקיפין ויוצאין דרך שמאל, חוץ ממני שארעו דבר שהוא
מקיף לשמאל. מה לך מקיף לשמאל? "שני אבל" - השכן בבית הזה ינחמך. "שני מנודה" - השוכן בבית
הזה יתן בלבם ויקרבוך, דברי רבי מאיר. אמר לו רבי יוסה: עשיתן כאילו עיברו עליו את הדין, אלא השכן
בבית הזה יתן בליבך ותשמע את דברי חבירך ויקרבוך:

סוגיה א' סוכה פ"ה מ"ח דף נה ע"ד (658/1-4)

"הנכנסין חולקין בצפון ויוצאין בדרום" אמ' ר' **חנניה בריה דר' הלל**: כדי לחלוק כבוד לנכנסין.
אמ' ר' **יוסי ביר' בון**: לא מטעם זה אלא בגין דתנין: ⁵⁴³ **"כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין
ומקיפין ויוצאין דרך שמאל"**.

תיאור: הסוגיה מצטטת את משנתנו כסיוע ואמור במשנת סוכה.

למידות פ"ג מ"ד

וחוט שלסיקרא חוגרו באמצע, להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים. והיסוד היה מהלך על
פני כל הצפון ועל פני כל המערב, ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת:

סוגיה ו' מעשר שני פ"ה ה"א דף נה ע"ד (303/38-47)

דתני, אילן שלהקדש סוקרין אותו בסיקרא, בתי ע"ז מפחמין אותן בפחמין, בית מנוגע נותנין
עליו אפר מקלה, מקום הרוג בדם, מקום עגלה ערופה בחגורה שלאבנים, וחש לומ': שמא אילן
שהוא מנבל פירותיו הוא? ולא כן תניף אילן שהוא מנבל פירותיו סוקרין אותו בסיקרא ומטעינין
אותו אבנים ומבהתין ליה די עב(ר) [ד]. {תמן דלא יתיר פירוי ברם הכא דיעבד (ל)כתחילה}. ר'

⁵⁴² מידות פ"ג מ"ג.

⁵⁴³ מידות פ"ב מ"ב.

יונה בעי: ולמה לי נן מרין: חוט, בחוט שלסיקרא ז(לי)כר למזבח, כיי דתנינן תמן: ⁵⁴⁴ "חוט של סיקרא חוגרו באמצע להבחין בין דמים העליונים לדמים התחתונים"? תני ר' חייא: סוקרין עליו בסיקרא, הקדש.

תיאור: הסוגיה עוסקת בסימונים שונים לצורך הבחנה וזיהוי, ובתוכם חוט של סיקרא הנזכר במשנתנו.

למידות פ"ג מי"ב

פיתחו שלאולם גבהו ארבעים אמה ורחבו עשרים אמה. וחמש מלתריות שלמילה היו על גביו, התחתונה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, שלמעלה ממנה עודפת עליה אמה מזה ואמה מזה, נמצאת העליונה שלשים אמה. ונדבך שלאבנים היה בין כל אחת ואחת:

סוגיה ח' עירובין פ"א ה"א דף יח ע"ב (451/1-11)

"מבוי שהוא גבוה מעשרים" כול'. ר' יוסה אמ' לה סתם, ר' אחא בשם רב: רבנן ילפ(ו)[ין] לה מפתחו שלהיכל, ור' יודה יליף לה מפתח האולם. אם מפתח האולם דיי ארבעים אמה? דתנינן תמן: ⁵⁴⁵ "פתח האולם גבוה ארבעים אמה ורוחב עשרים אמה"! תני ר' חייא: אפילו ארבעים חמשים אמה, תני בר קפרא: אפילו מאה אמה. אמ' ר' אבין: ר' יודה כדעתיה ורבנן כדעתיה, דתנינן תמן: ⁵⁴⁶ "וכן גשרים המפולשין מטלטלין תחתיהן בשבת, דברי ר' יודה, וחכמ' או(מ') [ס]ריק". היך מה דתימ' תמן, את רואה את המלתירה כילו יורדת וסותמת, (היא דעתיה דר' יודה בסוכה) אוף הכא את רואה את התיקרה כילו יורדת וסותמת.

תיאור: הסוגיה בעירובין לומדת ממשנתנו מהו גובהו המקסימלי של פתח.

למידות פ"ד מ"ט

מן המזרח למערב מאה אמה, כותל האולם חמש, והאולם אחת עשרה, כותל ההיכל שש, ותוכו ארבעים אמה, [אמה] ⁵⁴⁷ טריקסין, עשרים אמה לבית קודש הקדשים, כותל ההיכל שש, והתא שש, וכותל התא חמש.

סוגיה י' יומא פ"ה ה"א דף מב ע"ב (583/18-27)

"וביניהן אמה". אמ' ר' הילא: זיכר לדבר, כ(ה)ל[ה]א דתנינן תמן: ⁵⁴⁸ "אמה טריקסין עשרים אמה לבית קודש הקדשים". מהו אמה טריקסין? ר' יונה בוצריא אמ': טריקסון. מה? מבפנים? מבחוץ? אמ' ר' יוסי: מן מה דכתי' "וארבעים באמה היה הבית הוא ההיכל לפניי" הדא אמרה, מבפנים. אמ' ליה ר' מנא: והכתי' "ויעש את בית [קודש] הקדשים" "ועשרים אמה!" ⁵⁴⁹ הוי מבחוץ. מה טע' דרבנן? "והבדילה הפרכת לכס" וגוי. מה עבד לה ר' יסי: בין קודש קדשים

⁵⁴⁴ מידות פ"ג מ"ד.

⁵⁴⁵ מידות פ"ג מ"ב.

⁵⁴⁶ עירובין פ"ט מ"ד.

⁵⁴⁷ נוסף ע"פ כ"י פרמה.

⁵⁴⁸ מידות פ"ד מ"ט.

⁵⁴⁹ צ"ל: אמות עשרים.

שלמעלן לקדש קדשים שלמטון. ולית לרבנן כן? אית לן כהיא דתנינן: ⁵⁵⁰ "ו(ד)[ר]שם פסיפסין מבדיל בעלייה בין קודש לבין קודש הקדשים".

תיאור: הסוגיה עוסקת בעיקר בפירוש המונח טרקסין המופיע בציטוט המשנה ממסכת מידות אך כל הענין מובא כסיוע לאמור במשנת יומא. הסיוע בלשון "זיכר לדבר" בספרות חז"ל מתיחס להבאה של פסוק מנביאים וכתובים או מספר בראשית, וכאן ההבאה היא ממשנת מידות, דבר המרמז אולי על היחס למשנה זו כקדומה וכשוות ערך למקראות.

למידות פ"ד מ"א

והאולם עודף עליו חמש עשרה אמה מן הצפון, וחמש עשרה אמה מן הדרום, **הוא היה נקרא בית החלפות, ששם גונזין את הסכינין**. ההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו, דומה לארי, שנאמר (ישעיה כ"ט) "הוי אריאל קרית חנה דוד" מה הארי צר מאחריו ורחב מלפניו, אף ההיכל צר מאחריו, ורחב מלפניו:

סוגיה יא' סוכה פ"ה ה"ח דף נה ע"ד (658/5-22)

"בלגה לעולם חולקת בדרום" ⁵⁵¹, מפני מרים בת בלגה שנשתמדה והלכה ונישאת לסרדיוט אחד משל מלכות ביו(ת) יון, ובאה וטפחה על גגו שלמזבח, אמרה לו: לוקוס לוקוס, אתה החרבתה נכסיהן שלישי ולא עמדת להן בשעת דוחקן. ויש אומ': על ידי שהגיע זמנה לעלות ולא עלת, ונכנס ישבאב ושימש תחתיה בכהונה גדולה. לפיכך בלגה לעולם ביוצא ו(י)ש[באב] בנכנס. ויעקרו אותה ממקומה? לית יכיל, דאמ' ר' **סימון בשם ר' יהושע בן לוי**: קשה לפני המקום לעקור שלשלת יוחסין ממקומן. ויעשו אותן עשרים ושלש? לית יכיל, [דכתיב] "המה יסד דוד ושמאל הרואה באמונתם", באומנותם. אומנות גדולה היתה שם שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה עד שיטול חבירו. אמ' ר' **אבהו**: !ה'ישבתים⁵⁵² שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה עד שיטול חבירו.

"וטבעתה קבועה" ⁵⁵³. ר' **בא בשם רב יהודה**: טבעות עשו להן רחבות מלמעלן וצרות מלמטן. "וחלונה סתומה" ⁵⁵⁴. שלא העמידו אותה על סכיניהן. כהיא דתנינן תמן: ⁵⁵⁵ "הוא היה נקרא בית החלפות, ששם היו גונזין את הסכינין".

תיאור: הסוגיה מפרשת את הרמז במשנה בסוכה ומסתייעת באמור משנתו במסכת מידות.

מנחות, סוגיה 117 דף ע"ב

"ולקצור לפני העומר".

מנא הני מילי? אמר **רבי יוחנן**: אתיא ראשית ראשית מחלה.

מאי קודם לעומר? ר' **יונה** אמר: קודם קצירת העומר,

רבי יוסי בר זבדא אמר: קודם הבאת העומר.

⁵⁵⁰ מידות פ"ד מ"ז.

⁵⁵¹ סוכה פ"ה מ"ח.

⁵⁵² צ"ל: חישבתים.

⁵⁵³ סוכה פ"ה מ"ח.

⁵⁵⁴ סוכה פ"ה מ"ח.

⁵⁵⁵ מידות פ"ד מ"א.

תנן: ⁵⁵⁶ אסורין בחדש לפני פסח ולקצור לפני העומר ; בשלמא למאן דאמר קודם הבאת העומר, היינו דלא קא עריב להו ותני להו, אלא למ"ד קודם קצירת העומר, ליערבינהו וליתנינהו : אסורין בחדש ולקצור לפני הפסח! אלא אי איתמר אסיפא איתמר : אם השרישו קודם לעומר - העומר מתירן ; מאי קודם לעומר? **רבי יונה** אמר : קודם הבאת העומר, **רבי יוסי בר זבדא** אומר : קודם קצירת העומר. אמר ליה **רבי אלעזר** (דף עא ע"א) **לרבי יאשיה** דדריה, לא תיתב אכרעיך עד דמפרשת ליה להא מתני' : מנין לעומר שמתיר בהשרשה? [א"ל ר' יאשיה] : ⁵⁵⁷ מנלן? דכתיב : (ויקרא ב') "אביב", לאו מכלל דאיכא דלאו אביב. דלאו אביב, ולעולם דעייל שליש! (אלא) ⁵⁵⁸ אמר **שמואל** : (דברים ט"ז) "מהחל חרמש", לאו מכלל דאיכא דלאו בר חרמש. דלאו בר חרמש, ולעולם שחת! אמר **רבי יצחק** : קמה, לאו מכלל דלאו בר קמה. דלאו בר קמה, ולעולם אגם! אלא אמר **רבא** : ⁵⁵⁹ (שמות כ"ג) "אשר תזרע", משעת זריעה. אמר ליה **רב פפא לרבא** : אי הכי, אע"ג דלא השריש נמי! אמר ליה **[רבא]** : ⁵⁶⁰ סודני, (שמות כ"ג) "בשדה כתיב".

תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני עד הרביעי (כולל מובאה של דברי שמואל הבבלי), ועליה דיון של אמוראי בבל מהדור הרביעי והחמישי.

מנחות, סוגיה 143 דף עט ע"א

גמ'. אמר **זעירי** : אין הנסכים מתקדשין אלא בשחיטת הזבח ; מאי טעמא? אמר קרא : (ויקרא כ"ג) "זבח ונסכים". תנן : ⁵⁶¹ הנסכים שקדשו בכלי ונמצא זבח פסול, אם יש זבח אחר - יקרבו עמו, ואם לאו - יפסלו בלינה ; מאי לאו דאיפסיל בשחיטה! לא, דאיפסיל בזריקה. כמאן? כרבי, דאמר : שני דברים המתירין מעלין זה בלא זה! אפילו תימא ר' אלעזר בר' שמעון, הכא במאי עסקינן - כגון שקיבל דמן בכוס ונשפך, (דף עט ע"ב) ור' אלעזר בר' שמעון סבר לה כוותיה דאבוה, דאמר : כל העומד לזרוק כזרוק דמי. אמר מר : ⁵⁶² אם יש זבח אחר יקרבו עמו. והא אמר **רב חסדא** : שמן שהפרישו לשום מנחה זה, פסול לשום מנחה אחרת! אמר **רבי ינאי** : לב בית דין מתנה עליהם, אם הוצרכו - הוצרכו, ואם לאו - יהו לזבח אחר. אי הכי, שמן נמי! שמן גופה דמנחה הוא. וליתנו עליה דניפקו לחולין! גזירה שמא יאמרו : מוציאין מכלי שרת לחול. השתא נמי גזירה שמא יאמרו : נסכים שהפרישו לשום זבח זה כשרין לשום זבח אחר!

⁵⁵⁶ חלה פ"א מ"א.

⁵⁵⁷ ההוספה שלי.

⁵⁵⁸ אין בכ"י מינכן, פריז, ווטיקן 118, ותיקן 120 ורק בדפוסים נוסף אלא ואין לו מקום כאן.

⁵⁵⁹ כך בכל כתבי היד אך נראה שזה שיבוש וצ"ל אלא אמר שמואל לפי שאין 'אלא' בא אלא לתקן גרסה של אותו אמורא שקדם, ועוד

אילו היה כאן רבא הרי לא היה אח"כ 'א"ל רב פפא לרבא' אלא היה 'א"ל רב פפא' בלא התוספת לרבא.

⁵⁶⁰ ההוספה שלי.

⁵⁶¹ משנתנו.

⁵⁶² גם זה ציטוט משנתנו והעובדה שפותח ב"אמר מר" כוונתו שמתיהם להבאה הקודמת של משנתנו, משמע מכאן שהסוגיה במקורה לא היתה על המשנה, והמסדר הוא שהסמיכה לכאן.

התני מתתיה בן יהודה: ⁵⁶³ כגון שהיה זבח זבוח באותה שעה.
 אבל אין זבח זבוח באותה שעה מאי? נפסל בלינה,
 אדנתי סיפא: אם לאו - יפסלו בלינה, ליפלו וליתני בדידה: במה דברים אמורים - שהיתה זבח זבוח
 באותה שעה, אבל אין זבח זבוח באותה שעה לא!
 הכי נמי קא אמר: במה דברים אמורים - שהיה זבח זבוח באותה שעה, אבל אין זבח זבוח באותה שעה,
 נעשה כמי שנפסלו בלינה ופסולין.
 ומי אית ליה לרבי שמעון (בן אלעזר) ⁵⁶⁴ לב בית דין מתנה עליה?
 והא אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: תמידין שלא הוצרכו לציבור,
 לדברי רבי שמעון - אין נפדין תמימים, לדברי חכמים - נפדין תמימים!
 שאני התם, דאית להו תקנתא ברעייה.

**תיאור: לתוך סוגיה ארץ ישראלית הכוללת את דברי זעירי ודברי ר' ינאי המתייחסים אליהם הוכנס דיון
 של הסתמא עם מובאה מדברי רב חסדא שאפשר שגם היא חלק מהסוגיה הארץ ישראלית. בהמשך
 הובאה ברייתא כאוקימתא לדברי ר' ינאי ונשאלה עליה שאלה והתשובה הובאה בשם ר' יוחנן.**

זבחים, סוגיה 56 דף לב ע"ב

כי אתא רבין אמר רבי אבהו: לענין טמא שנגע בקודש איתמר,
 דאיתמר: טמא שנגע בקודש - **ריש לקיש** אמר: לוקה, **רבי יוחנן** אמר: אינו לוקה.
ריש לקיש אמר לוקה, (ויקרא יב) בכל קודש לא תגע;
 ורבי **יוחנן** אמר אינו לוקה, ההוא בתרומה כתיב.
 וריש לקיש האי קרא להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה אזהרה לאוכל בשר קודש!
 דאיתמר: אזהרה לאוכל בשר קודש מניין?
ריש לקיש אמר: בכל קודש לא תגע;
רבי יוחנן אמר, תני **ברדלא**: אתיא טומאתו טומאתו מביאת מקדש, מה להלן ענש והזהיר, אף כאן ענש
 והזהיר!
 טמא שנגע בקודש - מדאפקה רחמנא בלשון נגיעה, אזהרה לאוכל - מדאיתקש קודש למקדש.
 תניא כוותיה דריש לקיש: "בכל קודש לא תגע" אזהרה לאוכל, אתה אומר: אזהרה לאוכל, או אינו אלא
 לנוגע? תלמוד לומר: "בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבא", מקיש קודש למקדש, מה מקדש דבר
 שיש בו (דף לד ע"א) נטילת נשמה, אף קודש דבר שיש בו נטילת נשמה;
 ואי בנוגע, נטילת נשמה מי איכא? אלא באכילה.
 ואכתי מיבעי ליה לטמא שאכל בשר קודש לפני זריקה!
 דאיתמר: טמא שאכל בשר קודש לפני זריקה - **ריש לקיש** אמר: לוקה, ורבי **יוחנן** אמר: אינו לוקה;
ריש לקיש אמר לוקה, בכל קודש לא תגע, לא שנא לפני זריקה ולא שנא לאחר זריקה;
רבי יוחנן אמר אינו לוקה, כדתני ברדלא: אתיא טומאתו טומאתו, וכי כתב ההוא - לאחר זריקה!
 אם כן, לימא קרא בקודש, מאי "בכל קודש"? ש"מ תרתי.
גופא: טמא שאכל בשר קודש לפני זריקה - ר"ל אמר: לוקה, **רבי יוחנן** אמר: אינו לוקה.

⁵⁶³ אינו נזכר בספרות חז"ל אלא כאן ובחולין סז ע"א, ונראה שהוא "תנא" משנן ברייתות. ראה באכר, מסורות ומסרנים עמ' 251 והערה

⁵⁶⁴ 2. בכל כתבי היד אין בן אלעזר והוכנס בטעות בדפוס ונציה ובדפוס וילנא מחקוהו.

אמר **אבי** : מחלוקת בטומאת הגוף, אבל בטומאת בשר - דברי הכל לוקה, דאמר קרא : (ויקרא ז) "והבשר" - לרבות עצים ולבונה דלאו בני אכילה נינהו, ואפילו הכי רבינהו קרא.

ורבא אמר : מחלוקת בטומאת הגוף, אבל בטומאת בשר - דברי הכל אינו לוקה, מאי טעמא? כיון דלא קרינא ביה (ויקרא ז) "וטומאתו עליו ונכרתה", לא קרינא ביה (ויקרא ז) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל".

והאמר מר : "והבשר" - לרבות עצים ולבונה!

הכא במאי עסקינן - כגון שקדשו בכלי, דנעשה כמי שקרבו כל מתירין, דתנן : ⁵⁶⁵ "כל שיש לו מתירים - משקרבו מתירין, כל שאין לו מתירין - משקדש בכלי".

איתמר : המעלה אברי בהמה טמאה ע"ג המזבח - **ריש לקיש** אמר : לוקה, **רבי יוחנן** אמר : אינו לוקה.

ריש לקיש אמר לוקה, טהורה אין, טמאה לא, ולא הבא מכלל עשה לוקין עליו ;

ורבי יוחנן אמר אין לוקין עליו, לאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו.

מותיב **רבי ירמיה** : (ויקרא יא) "אותה תאכלו" - ולא בהמה טמאה, ולא הבא מכלל עשה עשה!

א"ל **רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא**, אסברא לך : באברי בהמה טמאה דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי - בחיה,

והכי איתמר, **רבי יוחנן** אמר : עובר בעשה, **ריש לקיש** אמר : אינו עובר בולא כלום ;

רבי יוחנן אמר עובר בעשה, בהמה אין, חיה לא ;

ריש לקיש אמר אינו עובר עליו בולא כלום, ההוא למצוה.

מותיב **רבא** : אילו נאמר (ויקרא א) "קרבת לה' בהמה", הייתי אומר : חיה בכלל בהמה, כענין שנאמר : (דברים יד) "זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים איל וצב" וכו', תלמוד לומר : (ויקרא א) "בקר וצאן", בקר וצאן אמרתי לך ולא חיה ;

יכול לא יביא, ואם הביא כשר, הא למה זה דומה? לתלמיד שאמר לו רבו הבא לי חטים והביא לו חטים ושעורים, שאינו כמעביר על דבריו אלא מוסיף על דבריו, וכשר? תלמוד לומר : "בקר וצאן", בקר וצאן אמרתי לך ולא חיה, הא למה זה דומה? לתלמיד שאמר לו רבו אל תביא לי אלא חיטין והביא לו חיטין ושעורים, שאינו כמוסיף על דבריו אלא כמעביר על דבריו, (ע"ב) ופסול ;

תיובתא דריש לקיש! תיובתא.

תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי המובאת לבבל בשלושה שלבים : שלב א. על ידי עולא, מובא לתוך דיון של אמוראי בבבלי מהדור השלישי עד החמישי. שלב ב. מובא ע"י רבין, ודנים בו אמורי בבבלי בדור הרביעי. שלב ג. מובא ע"י הסתם, ונדון בבבלי בדור הרביעי.

זבחים, סוגיה 97 דף נח ע"א

גמ'. **אמר רב אסי א"ר יוחנן**, אומר היה ר' יוסי : כוליה מזבח בצפון קאי. ומאי כאילו? מהו דתימא : בעינן על ירך וליכא, קמ"ל.

אמר ליה **רבי זירא לרב אסי** : אלא מעתה, לר' יוסי ברבי יהודה הכי נמי דחציו בצפון וחציו בדרום! וכי תימא הכי נמי, והא אתה הוא דאמרת משמיה דרבי יוחנן : מודי רבי יוסי בר"י שאם שחטן כנגדן בקרקע - פסולה!

⁵⁶⁵ מעילה פ"ב מ"ט

אמר ליה **[רב אסי]**⁵⁶⁶, הכי קאמר רבי יוחנן: שניהם מקרא אחד דרשו, (שמות כ) "וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך" - ר' יוסי סבר: כולו לעולה וכולו לשלמים; ורבי יוסי בר' יהודה סבר: חציו לעולה וחציו לשלמים, דאי ס"ד כולו לעולה כשר, השתא כולו לעולה כשר, כולו לשלמים מיבעיא? ואידך⁵⁶⁷? איצטריך, ס"ד אמינא: עולה הוא דדחיק ליה מקום, אבל שלמים דלא דחיק ליה מקום אימא לא, קמ"ל.

גופא, אמר **רב אסי אמר רבי יוחנן**: מודי רבי יוסי ברבי יהודה שאם שחטן כנגדן בקרקע - פסולות. אמר ליה **רב אחא מדיפתא לרבינא**: מאי כנגדן בקרקע? אילימא אמה יסוד אמה סובב, האי גופיה מזבח הוא!

ועוד, מאי כנגדן בקרקע? וכ"ת, דעביד מחילות בקרקע ושחיט בהו, וכי האי גוונא מי הוי מזבח? והתניא: ⁵⁶⁸ (שמות כ) "מזבח אדמה תעשה לי" - שיהא מחובר מאדמה, שלא יבנו לא על גבי מחילות ולא על גבי כיפין! לא צריכא, דבצריה בצורי.

אמר **רבי זירא**: אפשר איתא להא דרבי יוחנן ולא תנינא לה במתניי? נפק דק ואשכח, דתנן: ⁵⁶⁹ "ביררו משם עצי תאינה יפים לסדר מערכה שניה של קטרת, כנגד קרן מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות, באומד חמש סאין גחלים, ובשבת - באומד שמונה סאין גחלים, ששם היו נותנין שני בזיכי לבונה של לחם הפנים"; ומאי סימנא? רבי יוסי היא,

דתניא: ⁵⁷⁰ (ע"ב) "רבי יוסי אומר, זה סימן: כל הניטל בפנים לינתן בחוץ - אינו נותן אלא בסמוך שאין לפנים, וכל הניטל בחוץ לינתן לפנים - אינו ניטל אלא בסמוך שאין לפנים"; כל הניטל בפנים לינתן בחוץ מאי ניהו?

אילימא שירים, בהדיא כתיב בהו: (ויקרא ד) "אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד"!
ותו, כל הניטל בחוץ לינתן בפנים מאי ניהו?

אילימא גחלים של יום הכיפורים, בהדיא כתיב בהו: (ויקרא טז) "ולקח מלא המחתה גחלי אש" וגו'!
אלא כל הניטל בפנים לינתן בחוץ - שני בזיכי לבונה של לחם הפנים, דגמרי משירים, הניטל בחוץ לינתן בפנים - גחלים דכל יומא ויומא, דגמרון מגחלים של יום הכפורים;

ומאי קסבר? אי קסבר: כוליה מזבח בדרום קאי, עשרים ושבע בעי למיתי!

ואי נמי קסבר: קדושת היכל ואולם חדא היא, עשרים ותרתין בעי למיתי!

ואי קסבר: חציו בצפון וחציו בדרום, חד סרי בעי למיתי!

ואלא קסבר: קדושת היכל ואולם חדא מילתא היא, שית בעי למיתי!

אלא לאו משום דקסבר: כוליה מזבח בצפון קאי, והני ארבע אמות - אמה יסוד ואמה סובב, ואמה מקום קרנות ואמה מקום רגלי הכהנים, דכי מסגו לקמיה טפי תו ליכא פתח.

אמר **רב אדא בר אהבה**: הא מני? רבי יהודה היא;

⁵⁶⁶ ההוספה שלי.

⁵⁶⁷ ומדוע ר' יוסי צריך את הפסוק?

⁵⁶⁸ מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דבחדש פרשה יא: "מזבח אדמה תעשה לי, מזבח מיוחד לי, שלא תבנהו מתחלה לשום אחר. ר' ישמעאל אומר, מזבח מחובר באדמה תעשה לי, שלא תבנהו על גבי כיפיים ולא על גבי עמודים".

⁵⁶⁹ תמיד פ"ב מ"ה

⁵⁷⁰ ספרא אחרי מות פרשה ב (ז): "אמר רבי יוסי זה סימן כל הניטל בחוץ להינתן בפנים ניטל מן הסמוך לפנים. (ח) וכל היוצא מבפנים להינתן בחוץ ניתן על הסמוך בפנים".

דתניא, ר"י אומר: מזבח ממוצע ועומד באמצע העזרה, ושלישים ושתיים אמות היו לו, עשר אמות כנגד פתחו של היכל, אחת עשרה אמה מיכן ואחת עשרה אמה מיכן, נמצא מזבח מכוון כנגד היכל. סוף סוף לרבי יהודה חד סרי בעי למיתי, ואי קסבר: קדושת היכל ואולם חדא מילתא היא, שית בעי למיתי!

מי סברת הני ארבע אמות בהדי אמה יסוד ואמה סובב?

ארבע אמות בר מאמה יסוד ואמה סובב.

ונוקמה כרבי יוסי ובממוצע!

משום דרבי יהודה שמענא ליה ממוצע בהדיא.

ורב שרביא אמר: הא מני? רבי יוסי הגלילי היא,

דתניא: ⁵⁷¹ "רבי יוסי הגלילי אומר, מתוך שנאמר: (שמות מ) "ונתת את הכיור בין אהל מועד" וגומר (שמות מ) "ואת (נט ע"א) מזבח העולה" וגו', מזבח בפתח אהל מועד ולא כיור בפתח אהל מועד, היכן היה נותנו? בין האולם ולמזבח משוך קימעה כלפי הדרום";

מאי קסבר? אי קסבר: כוליה מזבח בדרום קאי, נוקמיה מכותל היכל ולדרום בין אולם למזבח!

ואי נמי קסבר: קדושת היכל ואולם חדא היא, נוקמיה מכותל אולם ולדרום בבין אולם למזבח!

אי נמי קסבר: חציו בצפון וחציו בדרום, נוקמיה מכותל היכל ולדרום בין אולם למזבח!

ואי נמי קסבר: קדושת האולם והיכל חדא היא, נוקמיה מכותל אולם ולדרום בין אולם למזבח!

אלא לאו משום דקסבר: כוליה מזבח בצפון, כי נמי מוקמת לה מכותל היכל ולצפון, ה"ל בין אולם ולמזבח.

ונוקמה מכותל אולם ולצפון בבין אולם ולמזבח! אמר קרא: "צפונה", שיהא צפון פנוי מכלים.

מאן תנא דפליג עליה דר' יוסי הגלילי? ר"א בן יעקב היא;

דתניא, ר"א בן יעקב אומר: צפונה - שיהא צפון פנוי מכלום ואפילו מן המזבח.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי עם ההתייחסות בבבל בדור השביעי בתוך הסוגיה הארץ ישראלית המסתיימת במימרתו של ר' זירא. ובהמשכה דיון בבבל בדור הרביעי והחמישי.

מנחות, סוגיה 96 דף נו ע"א

"וחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה".

אמר רב פפא: אפאה לוקה שתיים, אחת על עריכתה ואחת על אפייתה.

והא אמרת: מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה!

לא קשיא: הא דעריך הוא ואפה הוא, הא דעריך חבריה ויהיב ליה ואפה.

ת"ר: ⁵⁷² בכור שאחזו דם - מקיזין אותו את הדם במקום שאין עושין בו מום, ואין מקיזין את הדם

במקום שעושין בו מום, דברי ר"מ; וחכ"א: יקזי אף במקום שעושין בו מום, ובלבד שלא ישחוט [על אותו

מום]; ר"ש אומר: (דף נו ע"ב) אף נשחט על אותו מום; רבי יהודה אומר: אפילו מת - אין מקיזין לו את

הדם.

⁵⁷¹ ספרא - דבורא דנדבה פרשה ד: "רבי יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר אשר פתח אהל מועד לפי שנאמר ונתת את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח, יכול בין אהל מועד ובין המזבח יהא הכיור נתון תלמוד לומר המזבח סביב אשר פתח אהל מועד המזבח פתח אהל מועד ואין הכיור פתח אהל מועד ואיכא הכיור נתון בין האולם ולמזבח משוך כלפי דרום".
⁵⁷² תוספתא בכורות פ"ג ה"ז: "בכור שאחזו דם אין מקיזין לו את הדם במקום שעושה בו מום אבל מקיזין לו את הדם במקום שאין עושה בו מום דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אף מקיזין לו את הדם במקום שעושה בו מום אין נשחט על אותו המום אלא על מום אחר ר' יהודה אומר אף נשחט על אותו המום ר' שמעון אומר אפילו מת אין מקיזין לו את הדם".

א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב, דכתיב: (ויקרא ב') "לא תעשה חמץ" (ויקרא ו') ו"לא תאפה חמץ", במסרס אחר מסרס שהוא חייב, דכתיב: (ויקרא כ"ב) "ומעוד וכתות ונתוק וכרות", אם על כורת הוא חייב, על נותק לא כל שכן! אלא להביא נותק אחר כורת שהוא חייב, לא נחלקו - אלא במטיל מום בבעל מום, ר' מאיר סבר: "כל מום לא יהיה בו", ורבנן סברי: (ויקרא כ"ב) "תמים יהיה לרצון".

ור' מאיר נמי הכתיב: תמים יהיה לרצון! ההוא למעוטי בעל מום מעיקרא. בעל מום מעיקרא דיקלא בעלמא הוא! אלא למעוטי פסולי המוקדשים לאחר פדיונם, סלקא דעתך אמינא: הואיל ואסירי בגיזה ועבודה, במומם נמי ליתסרי, קמ"ל. ורבנן נמי הכתיב: (ויקרא כ"ב) "כל מום לא יהיה בו". ההוא מיבעי ליה לכדתנא: וכל מום לא יהיה בו - אין לי אלא שלא יהא בו מום, מנין שלא יגרום לו ע"י אחרים, שלא יניח בצק או דבילה על גבי האוון כדי שיבא הכלב ויטלנו? ת"ל: כל מום, אמר מום ואמר כל מום.

אמר ר' אמי: הניח שאור ע"ג עיסה, והלך וישב לו ונתחמצה מאליה - חייב עליה, כמעשה שבת. ומעשה שבת כי האי גוונא מי מחייב? והאמר רבה בר בר חנה (דף נז ע"א) אמר רבי יוחנן: הניח בשר על גבי גחלים, היפך בו - חייב, לא היפך בו - פטור!

אמר רבא:⁵⁷³ מאי חייב נמי דקאמר? כמעשה צלי של שבת. גופא, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הניח בשר על גבי גחלים, היפך בו - חייב, לא היפך בו - פטור. היכי דמי? אילימא דאי לא היפך ביה לא בשיל, פשיטא! אלא דאי לא מהפיך ליה נמי הוה בשיל, אמאי לא מחייב? לא צריכא, דאי לא היפך ביה הוה בשיל מצד אחד כמאכל בן דרוסאי, וכי מהפיך ביה בשיל משני צדדין כמאכל בן דרוסאי, וקמ"ל, דכל מצד אחד כמאכל בן דרוסאי לא כלום הוא. אמר רבא:⁵⁷⁴ ואם נצלה בו כגרוגרת מצד אחד במקום אחד - חייב. א"ל רבינא לרב אשי: במקום אחד אין, בשנים או ג' מקומות לא? והתנן:⁵⁷⁵ הקודח כל שהוא - חייב; היכי דמי? אילימא במקום אחד כל שהוא, למאי חזי? אלא לאו בשנים או שלשה מקומות דחזו לצירוף!

לא, לעולם במקום אחד, דחזו לבבא דאקלידא. ואיכא דאמרי, אמר רבא: אפילו בשנים וג' מקומות. אמר ליה רבינא לרב אשי, אף אנן נמי תנינא: הקודח כל שהוא - חייב; היכי דמי? אילימא במקום אחד כל שהוא, למאי חזי? אלא לאו בשנים ושלשה מקומות דחזו לצירוף! לא, לעולם במקום אחד, דחזו לבבא דאקלידא.

תנו רבנן:⁵⁷⁶ אילו נאמר (ויקרא ב') "אשר תקריבו לה" לא תעשה חמץ", הייתי אומר: אין לי (אלא) בלא תעשה חמץ אלא קומץ בלבד, מנחה מנין? ת"ל: מנחה; שאר מנחות מנין? ת"ל: (ויקרא ב') "כל המנחה"; "אשר תקריבו לה" - כשרה ולא פסולה, מכאן אמרו: המחמץ את הכשירה - חייב, ואת הפסולה - פטור.

⁵⁷³ רבא מיישב בין דברי ר' אמי לדברי ר' יוחנן. ראה: דור, תורת א"י בבבל, עמ' 75.
⁵⁷⁴ רבא מפרש את דברי ר' יוחנן כולל הבהרת הסתמא שאפשר שהיא ארץ ישראלית. ראה: דור, שם.
⁵⁷⁵ שבת פ"ב מ"א.
⁵⁷⁶

בעי רב פפא : חימצה ויצאת וחזר וחימצה, מהו? כיון דיצאת איפסילה לה ביוצא, וכי הדר מחמיץ לה לא מיחייב עלה משום מחמיץ אחר מחמיץ, או דילמא כיון דחימצה פסול יוצא לא מהני ביה, וכי הדר מחמיץ לה מיחייב עלה משום מחמיץ אחר מחמיץ? תיקו.

בעי רב מרי : חימצה בראשו של מזבח, מהו? אשר תקריבו אמר רחמנא והא אקרבה, או דלמא מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דמי? תיקו.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי מובאית לצורך ברור שאלת ריבוי לאוים ברצף של תהליך. בסוגיה דן רבא, ובעקבותיו דנים בה אמוראי בבל מהחמישי הרביעי עד השביעי.

בכורות, סוגיה 44, דף כג ע"ב :

גופא,⁵⁷⁷ בר פדא אמר : טומאה חמורה - עד לגר, וטומאה קלה - עד לכלב,

ורבי יוחנן אמר : אחת זו ואחת זו עד לכלב.

מ"ט דבר פדא? דכתיב : (דברים י"ד) "לא תאכלו כל נבלה לגר" וגו', הראויה לגר - קרויה נבילה ושאינה ראויה לגר - אינה קרויה נבילה ;

ואידך - למעוטי היכא דהסריחה מעיקרא :

ואידך - הסריחה מעיקרא לא צריכא קרא למעוטי, עפרא בעלמא הוא.

תנן : "רבי אליעזר בן יעקב אומר : בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זו תקבר, ונפטרת מן הבכורה",

ותני ר' **חייא** : אינה מטמאה לא במגע ולא במשא,

ואמר ר' **יוחנן** : משום ביטול ברוב נגעו בה ;

מאי איריא משום ביטול ברוב? תיפוק לי דלא איתחזי כלל! הא נמי איתחזי מעיקרא אגב אימיה.

תנן התם :⁵⁷⁸ "ר' אליעזר בן יעקב אומר : ציר טהור שנפל לתוכו מים כל שהוא – טמא",

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון - זאת אומרת : נחשדו עמי הארץ לערב מחצה בציר ; ולמה לי מחצה?

אפילו בציר ממחצה נמי, והני משהו - הוה ליה פלגא, ופלגא לא בטיל! אימא : עד מחצה ; איבעית אימא :

טומאת עם הארץ - דרבנן, טומאת משקין - דרבנן, ברובא גזרו רבנן בפלגא ופלגא לא גזרו בה רבנן.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מוקדמת ועליה הערה בבליית בדור השלישי

כריתות, סוגיה 8 דף ו' ע"ב

והסך בשמן המשחה.

ת"ר : הסך בשמן המשחה לבהמה וכלים - פטור, לעובדי כוכבים ולמתים - פטור. בשלמא לבהמה וכלים,

דכתיב : (שמות ל') "על בשר אדם לא ייסך", ובהמה וכלים לאו אדם הוא, מתים - נמי פטור, דכיון דמית

ליה, מת מיקרי ולא אדם, אלא עובדי כוכבים - אמאי פטור? הא אדם ניהו! לאיי, דכתיב : (יחזקאל ל"ד)

"ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם", אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם. והכתיב :

⁵⁷⁶ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יב: "אלו אשר תקריבו לה" לא תעשה חמץ יכול אין לי בלא תעשה חמץ אלא הקומץ בלבד ומנין לרבות את המנחה ת"ל מנחה ומנין לרבות את כל המנחות ת"ל וכל המנחה. (ב) אין לי אלא מנחות ששיריהן נאכלין מנחות שאין שיריהן נאכלין מנין ת"ל וכל המנחה אשר תקריבו לה" לא תעשה חמץ".

⁵⁷⁷ גופא מתיחס לסוגיה 43.

⁵⁷⁸ מכשירין פ"ו מ"ג

(במדבר ל"א) "ונפש אדם ששה עשר אלף" (א"ל)⁵⁷⁹ ההוא לאפוקי בהמה. והכתיב: (יונה ד') "ואני לא אחוס על נינוה" וגו'! ההוא לאפוקי בהמה. ואיבעית אימא, כדקתני תנא קמיה דר"א: כל שישנו בסך ישנו בבל ייסך, וכל שאינו בסך אינו בבל ייסך. תניא אידך: הסך בשמן המשחה לבהמה וכלים, לעובדי כוכבים ומתים - פטור, למלכים ולכהנים - ר"מ מחייב, ור' יהודה פוטר. וכמה יסוך ויהא חייב? ר' מאיר אומר: כל שהוא, רבי יהודה אומר: כזית. והאמר ר"י: פטור! כי פטר ר' יהודה - גבי מלכים וכהנים, גבי הדיוט מחייב. ר"מ ור' יהודה במאי פליגי? א"ר יוסף: בהא פליגי, ר"מ סבר: על בשר אדם לא ייסך כתיב, וכתיב (שמות ל') ואשר יתן ממנו על זר, מה סיכה כל שהוא, אף נתינה כל שהוא; ורבי יהודה סבר: ילפינן נתינה דעל זר מנתינה דעלמא, מה נתינה דעלמא כזית, אף נתינה דעל זר כזית; אבל סיכה למימשח מלכים וכהנים - דברי הכל כל שהוא. וא"ר יוסף: במאי פליגי רבי מאיר ורבי יהודה גבי מלכים וכהנים? ר"מ סבר: ואשר יתן ממנו על זר כתיב, ומלך וכהן השתא זרים נינהו; ורבי יהודה סבר: בעינן עד דאיכא זר מתחלתו ועד סופו, ומלך וכהן מעיקרא לאו זרים הוו.

א"ר איקא בריה דרב אמי: ואזדו לטעמייהו, דתניא: (דף ז ע"א) בת כהן שנישאת לישראל ואכלה בתרומה - משלמת את הקרן ואינה משלמת את החומש, ומיתתה בשריפה, ניסת לאחד מן הפסולין - משלמת קרן וחומש, ומיתתה בחנק, דברי ר"מ; וחכמים אומרים: אחת זו ואחת זו משלמת הקרן ואינה משלמת החומש, ומיתתה בשריפה.

אמר רב יוסף: מחלוקת - בנתינת שמן המשחה ובשינויי דשנינן, אבל נתינה דעלמא - דברי הכל כזית. גופא, תני תנא קמיה דר' אלעזר: כל שישנו בסך ישנו בבל ייסך, וכל שאינו בסך אינו בבל ייסך. א"ל [ר' אלעזר]⁵⁸⁰: שפיר קאמרת, לא ייסך כתיב וקרי ביה לא יסוך.

תני רב חנניה קמיה דרבא: מנין לכהן גדול שנטל משמן המשחה שעל ראשו ונתן על בני מעיו, מנין שהוא חייב? שנאמר: (שמות ל') "על בשר אדם לא ייסך".

א"ל רב אחא בריה דרבא לרבא אשי, מ"ש מהא דתניא: כהן שסך בשמן של תרומה, בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש?

א"ל [רב אשי]⁵⁸¹: התם (ויקרא כ"ב) "ומתו בו כי יחללוהו" כתיב, כיון דחלליה הא איתחיל, אבל גבי שמן המשחה כתיב (במדבר ו') "כי נזר גו' אלהיו עליו", שמן משחה קרייה רחמנא, דאע"ג דאיתא עליו לא איתחיל.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השלישי והרביעי הדנה בבריתות, עם מובאה מהדור השני בא"י.

בריתות, סוגיה 64 דף כז ע"א

בעי רבי אלעזר: אדם מתכפר בשבח הקדש או לא?

א"ר יוחנן: כמה שנים גדל זה בינינו, ולא שמע הלכה זו ממני? מכלל דא"ר יוחנן? אין, ועל הדא אמרה, דתנן: ולד תודה ותמורתה, וכן המפריש תודתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה - אין טעונה לחם, ושלח ר' חנינא משמיה דר' יוחנן: לא שנו אלא לאחר כפרה דולד אין טעון לחם, אבל לפני כפרה טעון לחם; אלמא קסבר: מתכפר בשבח הקדש.

בעי ר' אלעזר: בעלי חיים נדחין או לא?

⁵⁷⁹ נוסף בטעות ואיננו בכ"י מינכן, והוא קיצור של אלף כי בכ"י פלורנס ובכ"י ותיקן 120 כתוב "ששה עשר אלף"

⁵⁸⁰ ההוספה שלי

⁵⁸¹ ההוספה שלי

א"ר יוחנן: הרי כמה שנים גדל זה בינינו, ולא שמע הלכה זו ממני? מכלל דר' יוחנן אמרה? אין, דאמר ר' יוחנן: בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחזר ולקח חציה והקדישה - קדושה ואינה קריבה, ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה; ש"מ תלת: ש"מ בעלי חיים נדחין, וש"מ קדושת דמים מדחה, וש"מ יש דיחוי בדמים.

בעי ר"א: הוולו טלאים בעולם, מהו? מי אמרינן (דברים י"ב) "מבחר נדריכם" בעינן והא איכא, או דילמא (ויקרא ה') "כסף שקלים" בעינן וליכא?

א"ר יוחנן: כמה שנים גדלנו בבית המדרש ולא שמענו הלכה זו. ולא? והאמר ר' יוחנן אמר ר' שמעון בן יוחאי: מפני מה לא נתנה תורה קצבה במחוסרי כפרה? שמא יוולו טלאים, ואין להן תקנה לאכול בקדשים! אימא: לא לימדנו הלכה זו. והא רבי (זירא בר אדא) [חייא בר אבא]⁵⁸² מהדר תלמודיה כל תלתין יומין קמיה! אימא: לא נתבקשה הלכה זו ממנו בבית המדרש.

גופא, אמר רבי יוחנן משום רשב"י: מפני מה לא נתנה קצבה במחוסרי כפרה? שמא יוולו טלאים, ואין להם תקנה לאכול בקדשים.

מתקיף לה אביי: אלא מעתה, חטאת חלב ינתן לה קצבה, דלכפרה אתיא ולא לאישתרוי באכילת קדשים הוא!

מתקיף לה רבא: אלא מעתה, אשם נזיר להוי ליה קצבה, דלבטלה הוא דאתי, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: אין לך דבר שהוא בא לבטלה אלא אשם נזיר בלבד! קשיא. > אלא מאי אית לך למימר באלים יהב רחמי קצבה בכבשים לא יהב רחמי קצבה, הכא נמי אפילו תימא לא נתנה תורה קיצבה למחוסרי כפרה באשמות יהב רחמי קצבה בחטאות לא יהב רחמי קצבה.⁵⁸³

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי ועליה מתקפים בבבל בדור הרביעי.

זבחים, סוגיה 19 דף יא ע"ב

גמ'. אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר לשמו, דכוליה יומא זימניה הוא, ומאי כאילו? אידי דאמר רבי יהושע כאילו, אמר איהו נמי כאילו. אי הכי, אדמיפלגי בשלא לשמו, ליפלגו בלשמו! אי איפלגו בלשמו, הוה אמינא: אבל בשלא לשמו מודי רבי יהושע לבן בתירא הואיל ומקצתו ראוי, קא משמע לן.

והכתיב: (שמות יב) "בין הערבים",

אמר עולא בריה דרב עילאי: בין שני ערבים.

תמיד דכתיב ביה: (שמות כט) "בין הערבים", הכי נמי דכולי יומא כשר!

התם מדכתיב: (שמות כט) "את הכבש אחד תעשה בבקר", מכלל דבין הערבים - בין הערבים ממש.

אימא: חד בבקר, אידך כוליה יומא! אחד בבקר, ולא שנים בבקר.

נרות דכתיב (שמות כט) "בין הערבים", הכי נמי דכולי יומא כשר!

שאני התם, דכתיב: "מערב ועד בקר",

ותניא: (שמות כז) "מערב ועד בקר" - תן לה מדתה שתהא דולקת והולכת מערב ועד בקר.

⁵⁸² תוקן ע"י שימ"ק וכן הוא בכ"י פלורנס, לונדון, מינכן, אוקספורד ווטיקן 120.
⁵⁸³ ההשלמה ע"פ י. רוזנטל, מסכת כריתות (בבלי), עמ' 104, ע"פ כ"י ותיקן 120, כ"י לונדון (402), וקטע מכריכה JTS Rab 2347.

דבר אחר: אין לך עבודה כשרה מערב ועד בקר אלא זו בלבד.
קטורת דכתיב בה: (שמות ל) "בין הערבים", הכי נמי דכולי יומא כשר!
שאני קטרת, (דף יב ע"א) דאיתקש לנרות.
התם נמי כתיב: (דברים טז) "שם תזבח את הפסח בערב!"
ההוא ליאוחר דבר הוא דאתא
דתניא: יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד.
ומי איכא מידי דאילו שחט ליה מצפרא, אמרת: זימניה הוא, וכי מטי בין הערבים, אמרת: יאוחר דבר?
אין, דהא"ר יוחנן, הלכה: מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוספין.
ובין הערבים דכתיב גבי קטרת ונרות למה לי?
ועוד,⁵⁸⁴ 'השיב רבי תחת בן בתירא, לדברי רבי יהושע: לא, אם אמרת בשלשה עשר שאין מקצתו ראוי,
תאמר בארבעה עשר שמקצתו ראוי';
ואם איתא, כולו ראוי הוא!
אלא א"ר יוחנן: פוסל היה בן בתירא בפסח ששחטו בארבעה עשר שחרית בין לשמו בין שלא לשמו,
הואיל ומקצתו ראוי.
מגדף בה **רבי אבהו**: א"כ, פסח כשר לבן בתירא היכי משכחת לה? אי דאפרשיה האידנא, דחוי מעיקרו
הוא! ואי דאפרשינהו מאתמול, נראה ונדחה הוא!
אלא אמר **רבי אבהו**: תהא לאחר חצות.
אביי אמר: אפילו תימא מצפרא, אין מחוסר זמן לבו ביום.
רב פפא אמר: אפילו תימא מאורתא, לילה אין מחוסר זמן,
דתני דבי ר' ישמעאל: ליל שמיני נכנס לדיר להתעשר;
וכדרי אפטוריקי, **דרי אפטוריקי** רמי, כתיב: (ויקרא כב) "והיה שבעת ימים תחת אמו", הא לילה חזי,
וכתיב: (ויקרא כב) "ומיום השמיני והלאה ירצה", הא לילה לא חזי, הא כיצד? לילה לקדושה, ויום
להרצאה.
א"ל **רבי זירא לרבי אבהו**, לימא קסבר **רבי יוחנן**: בעלי חיים נדחין!
אמר ליה **ר' אבהו** [⁵⁸⁵]: אין, דא"ר יוחנן: בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחזר ולקח חציה והקדישה
- קדושה ואינה קריבה, ועושה תמורה, ותמורתה כיוצא בה; ושמע מינה תלת:
שמע מינה בעלי חיים נדחין, וש"מ דחוי מעיקרא הוה דחוי, וש"מ (ע"ב) יש דחוי בדמים.
אמר **עולא אמר רבי יוחנן**: אכל חלב והפריש קרבן, והמיר דת וחזר בו, הואיל ונדחה - ידחה.
איתמר נמי, אמר ר' **ירמיה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן**: אכל חלב והפריש קרבן, ונשתטה וחזר
ונשתפה, הואיל ונדחה - ידחה.
וצריכי, דאי אשמעינן קמייטא, משום דהוא דחי נפשיה בידיה, אבל הכא דממילא אידחי כישן דמי; ואי
אשמעינן הכא, משום דאין בידו לחזור, אבל הכא דיש בידו לחזור אימא לא, צריכא.
בעי **רבי ירמיה**: אכל חלב והפריש קרבן, והורו בית דין שחלב מותר וחזרו בהן, מהו? מי הוי דחוי או לא
הוי דחוי?
אמר ליה **ההוא סבא**: כי פתח רבי יוחנן בדחויין - מהא פתח,
מאי טעמא? התם גברא אידחי קרבן לא אידחי, הכא קרבן נמי אידחי.

⁵⁸⁴ תוספתא פסחים פ"ד ט': השיב ר' לסייע דברי בן בתירא לא אם אמרת בשלשה עשר שאין מקצתו ראוי תאמר בארבעה עשר שחרית שמקצתו ראוי הואיל ומקצתו ראוי אם שחטו שחרית בארבעה עשר שלא לשמו פסול.
⁵⁸⁵ ההוספה שלי

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית שלתוכה שילב עורך הבבלי מימרה של עולא ב"ר עילאי והתייחסו אליה אביי ורב פפא התייחסות קצרה ודבריהם "הפסיקו וקפצו"⁵⁸⁶ בתוך גוף הסוגיה הארץ ישראלית, שלחלקה מקבילה בירושלמי (סוגיה ז').

זבחים, סוגיה 37 דף יט ע"ב

ד"ה: ת"ר: קידש ידיו ורגליו ביום - אין צריך לקדש בלילה, בלילה - צריך לקדש ביום, דברי רבי, שהיה רבי אומר: לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים; רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: אין לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים.

תניא אידך: היה עומד ומקריב על גבי מזבח כל הלילה - לאורה טעון קידוש ידים ורגלים, דברי רבי; רבי אלעזר בר"ש אומר: כיון שקידש ידיו ורגליו מתחילת עבודה, אפילו מיכן ועד עשרה ימים אינו צריך לקדש.

וצריכא, דאי אשמעינן קמייתא, בההיא קאמר רבי, דפסק ליה מעבודה לעבודה, אבל בהא דלא פסק ליה - אימא מודי ליה רבי לרבי אלעזר ברבי שמעון;

ואי אשמעינן בהא, בהא קאמר רבי אלעזר ברבי שמעון, אבל בהא אימא מודי ליה לרבי, צריכא. מאי טעמא דרבי? דכתיב: (שמות ל) "בגשתם".

מ"ט דרבי אלעזר בר"ש? דכתיב: (שמות ל) "בבואם".

ואידך נמי הא כתיב: "בבואם"!

אי כתיב בגשתם ולא כתיב בבואם, הוה אמינא על כל גישה וגישה, כתב רחמנא: בבואם.

ואידך נמי הא כתיב: "בגשתם"!

אי כתיב בבואם ולא כתיב בגשתם, הוה אמינא אפילו אביאה ריקנית.

אביאה ריקנית, הא כתיב: "לשרת"!

אלא "בגשתם" מיבעי ליה לכדרב אחא בר יעקב,

דאמר רב אחא בר יעקב: הכל מודים בקידוש שני כשהוא לבוש מקדש, דאמר קרא: "או בגשתם", מי שאינו מחוסר אלא גישה בלבד, יצא זה שמחוסר לבישה וגישה.

(שמות ל) "להקטיר אשה" למה לי? (דף כ ע"א)

עד: מהו דתימא הני מילי עבודה דמעכבא כפרה, אבל עבודה דלא מעכבא כפרה לא, קמ"ל.

תיאור: סוגיה בבבלי שהיא בריתא והערה בדור השלישית בבבל ביחס אליה.

מנחות, סוגיה 8 דף ט ע"א

איתמר: שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה - **רבי יוחנן** אומר: מקטיר קומץ עליהן, **וריש לקיש** אומר: אין מקטיר קומץ עליהן.

אליבא דר' אליעזר כ"ע לא פליגי, כי פליגי - אליבא דר' יהושע, דתנן:⁵⁸⁷ נטמאו שיריה, נשרפו שיריה, אבדו שיריה, כמדת ר' אליעזר - כשרה, כמדת רבי יהושע - פסולה;

מאן דפסל - כר' יהושע, ומאן דמכשר - עד כאן לא אמר רבי יהושע התם אלא דלא אישתייר, אבל היכא דאישתייר אפי' ר' יהושע מודה ליה, דתניא,⁵⁸⁸ ר' יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהם כזית

⁵⁸⁶ ראה ד. רוזנטל, בני התלמוד הפסיקו וקפצו להקשות בתוך הברייתא, עמ' 572.

⁵⁸⁷ מנחות פ"ג מ"ד

בשר או כזית חלב - זורק הדם, כחצי זית בשר כחצי זית חלב - אינו זורק את הדם ובעולה, אפי' כחצי זית בשר וכחצי זית חלב - זורק את הדם, מפני שבעולה כולה כליל, ובמנחה, אף על פי שכולה קיימת - לא יזרוק. (דף ט ע"ב)

מנחה מאי עבדתה?

אמר **רב פפא**: מנחת נסכים, ס"ד אמינא: הואיל ובהדי זבח אתיא כי גופיה דזבח דמיא, קמ"ל. ומאן דפסל? שאני הכא, דאמר קרא: (ויקרא ו) "והרים הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה", המנחה - עד דאיתא לכולה מנחה לא יקטיר.

ואידך? מן המנחה - מנחה שהיתה כבר (שלימה בשעת קמיצה יקטיר אע"ג דהשתא אינה שלימה). איתביה ר' **יוחנן לריש לקיש**: עד שלא פרקה נפרס [לחמה] - הלחם פסול ואין מקטיר עליו את הבזיכין, ואם משפרקה נפרס לחמה - הלחם פסול ומקטיר עליו את הבזיכין; ואמר **רבי אלעזר**: לא פרקה ממש, אלא כיון שהגיע זמנה לפרק ואע"פ שלא פירקה!

א"ל [ר' יוחנן]⁵⁸⁹: הא מני? רבי אליעזר היא.

א"ל [רשב"ל]⁵⁹⁰: אנא אמינא לך משנה שלימה, ואמרת לי את רבי אליעזר, אי ר' אליעזר, מאי איריא נפרס? אפי' שרף ואבוד נמי מכשר!

אישתיק. ואמאי שתק? לימא ליה: צבור שאני, הואיל ואישתרי טומאה לגבייהו, אישתרי נמי חסרות! אמר **רב אדא בר אהבה**, זאת אומרת: החסרון כבעל מום דמי, ואין (בעל) בעל מום בצבור.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני ולתוכה "הפסיקו וקפצו"⁵⁹¹ **אמוראי בבל מהדור הרביעי והחמישי בהערותיהם.**

מנחות, סוגיה 151 דף פה ע"א

גמ'. "כיצד עושה? נרה שנה ראשונה".

איבעיא להו: היכי קאמר? נרה שנה ראשונה, ושניה נרה וזורעה, או דלמא נרה שנה ראשונה, ושניה זורעה בלא נרה?

תא שמע: דתניא, אמר רבי יוסי: אף חיטי כרזיים וכפר אחים אלמלא סמוכות לירושלים היו מביאין מהן, לפי שאין מביאין את העומר אלא מן השדות המודרמות והמנונרות לכך, שבהן חמה זורחת ומהן חמה שוקעת; כיצד עושה? נרה שנה ראשונה ושניה חורש ושונה, וזורעה קודם לפסח שבעים יום, כדי שתהא סמוכה לחמה, ועושה קנה זרת ושיבולת זרתיים, וקוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן ומרקד, ומביא אצל גזבר; וגזבר מכניס ידו לתוכה, אם עלתה בה אבק, אומר לו: חזור ונפה אותה שניה, משום רבי נתן אמרו: גזבר סך ידו שמן ומכניס לתוכה עד שמעלה כל אבקה; קתני מיהת: חורש ושונה! ולטעמך, מתניתין לא קתני שונה, (דף פה ע"ב) ברייתא קתני שונה! הא לא קשיא: כאן בעבודה, כאן בשאינה עבודה.

מאי הוי עלה? תא שמע, דתניא: ניר חציה וזורע חציה, ניר חציה וזורע חציה.

⁵⁸⁸ תוספתא פסחים פ"ו ה"ג: ר' יהושע או' כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר וכזית חלב זורק את הדם עליו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב אין זורק את הדם עליו ובעולה אפי' לא נשתייר ממנה אלא כחצי זית בשר וכחצי זית חלב זורק את הדם עליה מפני שכולה ראוייה להקטיר ובמנחה אפי' כל המנחה קיימת ולא נשתייר מן הזבח כזית בשר וכזית חלב אין זורק את הדם עליה ובפסח אם יש כזית לכל אחד ואחד יזרוק ואם לאו לא יזרוק.

⁵⁸⁹ ההוספה שלי.

⁵⁹⁰ ההוספה שלי.

⁵⁹¹ ראה רוזנטל, בני התלמוד הפסיקו וקפצו להקשות בתוך הברייא, עמ' 572.

אמר **רבי יוחנן** : אין מביאין את העומר אלא מן השדות המודרמות שבארץ ישראל, שבהן חמה זורחת ומהן חמה שוקעת.
 תניא נמי הכי, אבא שאול אומר : עומר היה בא מבקעת בית מקלה, כבת ג' סאין היתה, ושדה מודרמת היתה, ובה חמה זורחת וממנה חמה שוקעת, ניר חציה וזורע חציה, ניר חציה וזורע חציה.
רב חלקיה בר טובי הוה ליה קרנא דארעא, ניר חציה וזרע חציה, ניר חציה וזרע חציה ועבדה על חד תרי, ומזבין להו לחיטי לסמידא.

תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני ובסופה עובדה מבבל מהדור השני.

בכורות, סוגיה 33 דף יח ע"א

"והשני ירעה עד שיסתאב וחייב במתנות, ורבי יוסי פוטר".

מאי טעמא דרבי מאיר?

אמר **ר' יוחנן** : הואיל וכהן בא עליו משני צדדין, דאמר ליה : אי בכור הוא - כוליה ידידי הוא, אי לא בכור הוא - הב לי מתנות מיניה.

ור' יוסי מאי טעמא?

אמר **רבא** : עשו [את] שאינו זוכה כזוכה, ואע"ג דלא מטא לידיה – [שוויה רבנן] כמאן דמטא לידיה, וזבניה לישראל במומיה.⁵⁹²

א"ר אלעזר : הכל מודים בספק בכור שאין חליפין ביד כהן שחייב במתנות, [ושחליפין ביד כהן שאין חייב במתנות]⁵⁹³

הכל מודים מאן - ר' יוסי, פשיטא! עד כאן לא קא פטר ר' יוסי התם - אלא דחליפין ביד כהן, דעשו שאינו זוכה כזוכה, אבל אין חליפין ביד כהן - לא!

מהו דתימא, טעמא דרבי יוסי דקסבר דאי מחייבת ליה במתנות - אתי (ליה)[ביה]⁵⁹⁴ לידי גיזה ועבודה אע"ג דאין חליפין ביד כהן, [נמי פטר]⁵⁹⁵ קא משמע לן ;

ומי מצית אמרת הכי? והתני סיפא, שהיה רבי יוסי אומר : (ע"ב) כל שחליפיו ביד כהן - פטור מן המתנות, ורבי מאיר מחייב ; חליפין ביד כהן - אין, אין חליפין ביד כהן - לא!

מהו דתימא : ר' יוסי לדבריו דר' מאיר קאמר ליה, לדידי - אפי' אין חליפין ביד כהן [נמי פטרנא]⁵⁹⁶, דאי מחייבת ליה במתנות - אתי (ליה)[ביה]⁵⁹⁷ לידי גיזה ועבודה. לדידך - אודי לי [איזן]⁵⁹⁸ מיהא היכא דחליפין ביד כהן דעשו שאינו זוכה כזוכה! ואמר ליה ר' מאיר : לא.

ואמר **רב פפא** : **הכל מודים בספק מעשר שפטור מן המתנות. הכל מודים מאן - ר' מאיר, פשיטא! עד כאן לא קמחייב ר' מאיר התם אלא בספק בכור, הואיל ובא עליו כהן משני צדדין, אבל ספק מעשר - לא! מהו דתימא : טעמא דר' מאיר דלא תשתכח תורת מתנות, אפילו ספק מעשר נמי, קא משמע לן ;**

⁵⁹² ההוספה ע"פ כ"י ותיקן 120, כ"י פלורנס וכ"י לונדון

⁵⁹³ ההוספה ע"פ כ"י ותיקן 119 וכ"י לונדון

⁵⁹⁴ ההוספה ע"פ כ"י ותיקן 120, כ"י מינכן 95 וכ"י לונדון

⁵⁹⁵ ההוספה ע"פ כ"י פלורנס וכ"י לונדון

⁵⁹⁶ ההוספה ע"פ כ"י לונדון

⁵⁹⁷ ההוספה ע"פ כ"י ותיקן 120, כ"י מינכן 95 וכ"י לונדון

⁵⁹⁸ ההוספה ע"פ כ"י פלורנס, מינכן 95 וכ"י לונדון

ומי מצית אמרת הכי? והקתני סיפא שהיה ר' יוסי אומר: כל שחליפיו ביד כהן - פטור מן המתנות, ורבי מאיר מחייב! מהו דתימא: ר' מאיר - אפי' ספק מעשר מחייב, והא דקמיפלגי בחליפין - להודיעך כחו דרבי יוסי דפטור אפי' היכא דכהן בא עליו משני צדדין, קא משמע לן.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית ובה מימרות ר' יוחנן ור' אלעזר ודיון של הסתמא שנראה גם הוא כארץ ישראלי. הדיון נקטע על ידי הערה של רבא והסוגיה מסתיימת בבירור נוסף של רב פפא והסתמא שעליו.

בכורות, סוגיה 64 דף ל' ע"א

"ויש חשוד על הטהרות".

מאי טעמא? נהי אדרבנן חשיד - אדאורייתא לא חשיד.

ורמינהי: נאמן על הטהרות - נאמן על שביעית, הא חשיד - חשיד!

א"ר אילעי: מתני' כשראינוהו שנוהג בצינעא בתוך ביתו;

ר' ינאי ברבי ישמעאל אמר: כגון דהוה חשיד לתרוייהו, ואתא קמי רבנן וקביל אתרוייהו, והדר איחשד אחד מינייהו, דאמרין, מיגו דחשיד אהא - חשיד נמי אאידך.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זו דברי ר' עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים חשוד על השביעית - חשוד על המעשר.

מאן חכמים? רבי יהודה, דבאתריה דר' יהודה שביעית חמירא להו⁵⁹⁹, דהווא דהוה קרי ליה לחבריה: דיירא בר דיירתא, א"ל: תיתי לי, דלא אכלי פירות שביעית כוותך.

איכא דאמרי, אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: זו דברי ר' עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים חשוד על המעשר חשוד על השביעית,

ומאן חכמים - רבי מאיר היא, דאמר: חשוד לדבר אחד - הוי חשוד לכל התורה כולה.

רבי יונה ור' ירמיה תלמידי ר' זעירא, ואמרי לה ר' יונה ור' זעירא תלמידי ר' יוחנן,

חד אמר: אבל חכ"א חשוד על השביעית - (ע"ב) חשוד על המעשר, ומאן חכמים - ר' יהודה;

וחד אמר: החשוד על המעשר - חשוד על השביעית, ומאן חכמים - ר' מאיר,

דתניא⁶⁰⁰: "עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות, ונחשד לדבר אחד - נחשד לכל התורה כולה דברי רבי

מאיר, וחכמים אומרים: אינו נחשד אלא לאותו דבר בלבד. הגר שקיבל עליו דברי תורה, אפי' נחשד לדבר אחד - הוי חשוד לכל התורה כולה והרי הוא כישראל מומר".

נפקא מינה, דאי קדיש - קידושיו קידושין.

ת"ר⁶⁰¹: "הבא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, עובד כוכבים שבא לקבל דברי

תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, ר' יוסי בר' יהודה אומר: אפי' דקדוק אחד מדברי סופרים; וכן בן לוי שבא לקבל דברי לוי, וכהן שבא לקבל דברי כהונה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, שנאמר

⁵⁹⁹ לדעת דור גם סתמא זו היא ארץ ישראלית. ראה: תורת א"י בבבלי, עמ' 228-9 והערה 33.

⁶⁰⁰ תוספתא דמאי פ"ב ה"ג-ד: "עם הארץ שקבל עליו דבר חבירות ונחשד על דבר אחד נחשד על כולן דברי ר' מאיר וחכמים אומ' אין חשוד אלא על אותו דבר בלבד. גר שקבל עליו כל דברי התורה ונחשד על דבר אחד אפי' על כל התורה כולה הרי הוא כישראל משומד".

⁶⁰¹ תוספתא דמאי פ"ב ה"ה-ז: "עם הארץ שקבל עליו כל דברי חבירות חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו [גר שקיבל עליו כל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו] ר' יוסה בי ר' יהודה אוי אפי' דבר קטן מדקדוקי סופרים. כהן שקבל עליו כל (מתנות) עבודות כהונה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. בן לוי שקבל עליו כל עבודות לוי חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו שנאמר המקריב את דם השלמים.

(ויקרא ז') "המקריב את דם השלמים" וגו' העבודה המסורה לבני אהרן - כל כהן שאינו מודה בה אין לו חלק בכהונה".

ת"ר⁶⁰²: "הבא לקבל דברי חבירות אם ראינוהו שנוהג בצינעה בתוך ביתו - מקבלין אותו ואחר כך מלמדין אותו, ואם לאו - מלמדין אותו ואחר כך מקבלין אותו, ר"ש בן יוחי אומר: בין כך ובין כך מקבלין אותו, והוא למד כדרכו והולך".

ת"ר⁶⁰³: "מקבלין לכנפים ואח"כ מקבלין לטהרות, ואם אמר, איני מקבל אלא לכנפים - מקבלין אותו, קיבל לטהרות ולא קיבל לכנפים - אף לטהרות לא קיבל".

ת"ר⁶⁰⁴: "עד כמה מקבלין אותו? בית שמאי אומרים: למשקין - שלשים יום, לכסות - שנים עשר חודש; ובית הלל אומרים: אחד זה ואחד זה - לשנים עשר חודש",
אם כן, הוה ליה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל! אלא, בית הלל אומרים: אחד זה ואחד זה - לשלשים.

(סימן: חב"ר תלמיד תכל"ת מכ"ס חז"ר גבאי בעצמיו)

תנו רבנן⁶⁰⁵: "הבא לקבל דברי חבירות צריך לקבל בפני שלשה חבירים, ובניו ובני ביתו אין צריכין לקבל בפני שלשה חבירים, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף בניו ובני ביתו צריכין לקבל בפני שלשה חבירים, לפי שאינו דומה חבר שקיבל לבן חבר שקיבל".

תנו רבנן⁶⁰⁶: "הבא לקבל דברי חבירות - צריך לקבל בפני ג' חבירים, ואפילו תלמיד חכם צריך לקבל בפני שלשה חבירים, זקן ויושב בישיבה - אינו צריך לקבל בפני שלשה חבירים שכבר קיבל עליו משעה שישב; אבא שאול אומר: אף תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלשה חבירים, ולא עוד אלא שאחרים מקבלין לפניו".

אמר **רבי יוחנן**: בימי בנו של רבי חנינא בן אנטיגנוס נשנית משנה זו.

רבי יהודה ור' יוסי איסתפק להו מילתא בטהרות, שדרו רבנן לגבי בנו של ר' חנינא בן אנטיגנוס, אזילו אמרו ליה לעיין בה, אשכחיה דקא טעין טהרות, אותיב רבנן מדידיה לגבייהו, וקאי איהו לעיוני בה. אתו אמרי ליה לר' יהודה ור' יוסי, אמר להו ר' יהודה: אביו של זה ביזה תלמידי חכמים, אף הוא מבזה תלמידי חכמים! אמר לו ר' יוסי: כבוד זקן יהא מונח במקומו, אלא מיום שחרב בית המקדש נהגו כהנים סילסול בעצמן שאין מוסרין את הטהרות לכל אדם.

תנו רבנן: "חבר שמת - אשתו ובניו ובני ביתו הרי הן בחזקתן עד שיחשדו, וכן חצר שמוכרין בה תכלת - הרי היא בחזקתה עד שתיפסל".

⁶⁰² תוספתא דמאי פ"ב ה"י: "הבא לקבל עליו אם היה נוהג מתחלה בצינעה מקבלין אותו ואחר כך מלמדין אותו ואם לאו מלמדין אותו ואחר כך מקבלין אותו ר' שמעון או' לעולם מקבלין אותו ומלמדין אותו והולכין"

⁶⁰³ תוספתא דמאי פ"ב ה"י: "ומקבלין לכנפים ואחר כך מקבלין לטהרות אם אמר איני מקבל עלי אלא לכנפים בלבד מקבלין אותו קבל עליו לטהרות ולא קבל עליו לכנפים אף על הטהרות אין נאמן".

⁶⁰⁴ תוספתא דמאי פ"ב ה"י: "עד מתי מקבלין בית שמאי או' למשקין שלשים יום לכסות שנים עשר חדש ובית הלל או' זה וזה לשלשים יום".

⁶⁰⁵ תוספתא דמאי פ"ב ה"י: "המקבל בפני חבורה אין בניו ועבדיו צריכין לקבל בפני חבורה אלא מקבלין בפניו רבן שמעון בן גמליאל אומר אין דומה חבר שקלקל לבן חבר שקלקל". גירסת התוספתא 'שקלקל' היא בכל כתבי היד, ובכתבי היד של התלמוד 'שקבל'. וליבר מן יישוב את הסתירה בעקבות רש"י בתלמוד, ראה ליברמן, תוספתא כפשוטה, ח"א עמ' 217 ש' 42-43

⁶⁰⁶ תוספתא דמאי פ"ב ה"י: "הבא לקבל עליו אפי' תלמיד חכם צריך לקבל עליו אבל חכם היושב בישיבה אין צריך לקבל עליו שכבר קבל עליו משעה שישב אבא שאול אומר אף תלמיד חכם אין צריך לקבל עליו ולא עוד אלא אף אחרים מקבלין בפניו".

תנו רבנן⁶⁰⁷: "אשת עם הארץ שנשאת לחבר, וכן בתו של עם הארץ שנשאת לחבר, וכן עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר - כולן צריכין לקבל דברי חבירות בתחלה; אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ, וכן בתו של חבר שנשאת לעם הארץ, וכן עבדו של חבר שנמכר לעם הארץ - אין צריכין לקבל דברי חבירות בתחלה; ר"מ אומר: אף הן צריכין לקבל עליהן דברי חבירות לכתחלה, ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ: מעשה באשה אחת שנשאת לחבר - והיתה קומעת לו תפילין על ידו, נשאת לעם הארץ - והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו". (לא ע"א)

תנו רבנן⁶⁰⁸: "יכולין שחזרו בהן - אין מקבלין אותן עולמית, דברי ר' מאיר, רבי יהודה אומר: חזרו במטמוניות - אין מקבלין אותן, בפרהסיא - מקבלין אותן", איכא דאמרי: אם עשו דבריהן במטמוניות - מקבלין אותן, בפרהסיא - אין מקבלין אותן. ר"ש ור' יהושע בן קרחה אומרים: בין כך ובין כך מקבלין אותן, משום שנאמר (ירמיהו ג') "שובו בנים שובבים", א"ר יצחק איש כפר עכו אמר ר' יוחנן: הלכה כאותו הזוג. ת"ר⁶⁰⁹: "בראשונה היו אומרים, חבר ונעשה גבאי - דוחין אותו מחבירתו, פירש - אין מקבלין אותו, חזרו לומר: פירש - הרי הוא ככל אדם".

רב הונא בר חייא איצטריכא ליה שעתא, הוה עייל גביה רבה ורב יוסף וארבע מאה זוגא דרבנן, שמע דאתו קטיר להו ארבע מאה תכתקי, לסוף שמעו דנעשה גבאי, שלחו ליה: זיל לחשיבותיה זיל לקדמותיה, שלח להו: הדרי בי. רב יוסף לא אזל, רבה אזל. רב יוסף אמר: תנינא פירש - אין מקבלין אותו, רבה אמר: תנינא, חזרו לומר פירש - הרי הוא ככל אדם.

תנו רבנן⁶¹⁰: "כל הבכורות אדם רואה חוץ משל עצמו, ורואה את קדשיו ואת מעשרותיו, ונשאל על טהרותיו".

אמר מר: כל הבכורות אדם רואה חוץ משל עצמו, במאי עסקינן? אילימא בחד - מי מהימן? אלא בתלתא - ומי חשידי?

והתנן⁶¹¹: "מיאנה או שחלצה בפניו - ישאנה, מפני שהוא בית דין!" לעולם בחד,

וכדאמר רב חסדא א"ר יוחנן: ביחיד מומחה, הכא נמי - ביחיד מומחה.

ורואה את קדשיו - דאי בעי מיתשיל עליהו, ומעשרותיו - דאי בעי שדי ביה מומא בכוליה עדריה, ונשאל על טהרותיו - דהא חזא ליה בימי טומאתו.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית ארוכה עמוסת בריתות, גם דברי רב חסדא בסוף הן ציטוט החוזר בתלמוד מספר פעמים. באמצע הסוגיה "קפצו והפסיקו" במעשה שהיה בבבל והשתתפו בו מספר אמוראים בני הדור השלישי.

⁶⁰⁷ תוספתא דמאי פ"ב ה"ט: "בת עם הארץ שנשאת לחבר אשת עם הארץ שנשאת לחבר עבדו של עם הארץ שנמכר לחבר צריכין לקבל עליהן כתחלה".

⁶⁰⁸ תוספתא דמאי פ"ב ה"ט: "יכולין שחזרו בהן אין מקבלין אותן עולמית דברי ר' מאיר ר' יהודה או' חזרו בפרהסיא מקבלין אותן במטמוניות אין מקבלין אותן ר' שמעון ור' יהושע בן קרחה או' (מדין) בין כך ובין כך מקבלין שני שובו בנים שובבים".

⁶⁰⁹ תוספתא דמאי פ"ג ה"ד: "בראשונה היו או' חבר שנעשה גבוי דוחין אותו מחבירתו חזרו לומר כל זמן שהוא גבוי אין נאמן פרש מגבייתו הרי זה נאמן".

⁶¹⁰ תוספתא בכורות פ"ג ה"כג: "כל הבכורות אדם מתיר חוץ מבכור עצמו רואה הוא קדשיו ומעשרותיו של עצמו ונשאל הוא על הטמאות ועל הטהרות של עצמו".

⁶¹¹ יבמות פ"ב מ"י

גמ'. מנה צורי אמר **רבי אסי** : מנה של צורי,

רבי אמי אמר : דינרא ערבא,

רבי חנינא אומר : איסתרא סרסיא דמיזבנא תמניא בדינרא, חמש מינייהו לפדיון הבן. (נ ע"א)

רבי יוחנן אומר : דינרא הדריינא טריינא שייפא, דמזבנא בעשרים וחמשה זוזי, דל מינייהו שתותא - והנך לפדיון הבן.

הני עשרין וחד נכי דנקא הוי! אלא : דל שתותא וזוזא, והנך לפדיון הבן ;

אכתי עשרין נכי דנקא הוי! אלא, דל זוזא ושתותא, והנך לפדיון הבן, דהוי להו עשרין מתקלי במתקלי דינרא, דאינון עשרין ותמניא זוזי ופלגי ופלגא דנקא.

אמר **רבא** : סילעים דאורייתא - תלתא ותילתא הוי, דכתיב (שמות ל'), עשרים גרה השקל ומתרגמינן עשרין מעין, ותניא שש מעה כסף - דינר.

מיתיבי : והלא סלע של קדש ארבעים ושמנה פונדיונין, פונדיון זה מה טיבו - קילבון לפרוטרוט! בתר דאוסיופן עילויהו, דתניא : "עשרים גרה השקל", למדנו לשקל שהוא עשרים גרה, ומנין שאם רצה להוסיף יוסיף - ת"ל (ויקרא כ"ז) "יהיה", יכול יפחות - ת"ל (במדבר י"ח) "הוא".

רב אשי שדר ליה שבסר זוזי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן,

שלח ליה [רב אחא בריה דרבינא]⁶¹² : לישדר לי מר תלתא יתירתא דאיכא עלוייהו!

שלח ליה [רב אשי]⁶¹³ : לשדר לי מר תלתא אחרינא דאוסיופן עילויהו!

אמר **רבי חנינא** : כל כסף האמור בתורה סתם - סלע, דנביאים - ליטרין, דכתובין - קינטרין ; חוץ מן כספו של עפרון, שאע"פ שכתוב בתורה סתם - קינטרין, דכתיב (בראשית כ"ג) "ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר", ואיכא דוכתא דקא קרו לקינטרא תיקלא.

א"ר אושעיא : ביקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם מפני כספה וזהבה של ירושלים, עד שמצאו לו מקרא מן התורה שהוא מותר, שנאמר (יחזקאל ז') ובאו בה פריצים וחללוה.

וירושלים הויא רובא דעלמא?

אלא אמר אביי : בקשו לגנוז דינרא הדריינא טריינא שייאפא מפני טבעה של ירושלים, עד שמצאו לה מקרא מן התורה שהוא מותר, שנאמר ובאו בה פריצים וחללוה. (ע"ב)

[אמר] רב יהודה אמר רב אסי : כל כסף האמור בתורה סתם - כסף צורי, ושל דבריהם - כסף מדינה.

וכללא הוא? והרי טענה, דכתיב (שמות כ"א כ"ב), כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור,,

ותנן :⁶¹⁴ שבועת הדיינין, הטענה שתי כסף?

שאני התם דכתיב כסף או כלים, מה כלים - שנים, אף כסף - שנים, ומה כסף - דבר חשוב, אף כלים - דבר חשוב.

והרי מעשר, דכתיב : + (דברים י"י) "וצרת הכסף בידך",

ותנן :⁶¹⁵ "הפורט סלע [ממעות] מעשר שני", כסף כסף ריבה ;

⁶¹² ההוספה שלי

⁶¹³ ההוספה שלי

⁶¹⁴ שבועות פ"ו מ"א

⁶¹⁵ מע"ש פ"ב מ"ח

והרי הקדש, דכתיב: (ויקרא כ"ז) "ונתן הכסף וקם לו", ואמר שמואל: הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל! הקדש נמי, יליף קדש קדש ממעשר.

והרי קידושי אשה, דכתיב: (שמות כ"א) "ויצאה חנם אין כסף", ותנן: ⁶¹⁶ "בש"א בדינר ובשוה דינר, וב"ה אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה", לימא רב אסי דאמר כב"ש? אלא, אי איתמר הכי איתמר, אמר רב יהודה אמר רב אסי: כל כסף קצוב האמור בתורה - כסף צורי, ושל דבריהם - כסף מדינה. מאי קמשמע לן? תנינא: "חמש סלעים של בן" וכו', ושל דבריהם - כסף מדינה! איצטריכא ליה, דתנן: ⁶¹⁷ התוקע לחבירו - נותן לו סלע", ולא תימא סלע - ארבע זוזי, אלא פלגא דזוזא, דקרי אינשי סלע - פלגא דזוזא.

חנן בישא תקע ליה לההוא גברא, אתא לקמיה דרב הונא, אמר ליה [רב הונא] ⁶¹⁸: הב ליה פלגא דזוזא, (הות איכא) [הוה ליה] (נא ע"א) זוזא מאכא בהדיה דלא נפיק, תקע ליה אחרינא ויהביה ניהליה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית בנושא המטבעות, הנקטעת ע"י הערה של רבא והסתמא המביא מעשה מאוחר מימי רב אשי ובסוף הסוגיה הארץ ישראלית מתחיל דיון בבלי מאביי ואילך.

כריתות, סוגיה 1 דף ב ע"ב

גמ'. מניינא למה לי? א"ר יוחנן: שאם עשאן כולן בהעלם אחת - חייב על כל אחת ואחת. ותו, הא דתנן: ⁶¹⁹ אבות מלאכות מ' חסר אחת, מניינא למה לי? שאם עשאן כולן בהעלם אחת - חייב על כל אחת ואחת. תו, הא דתנן: ⁶²⁰ ד' מחוסרי כפרה, מניינא למה לי? לאפוקי מדרי' אליעזר בן יעקב, דאמר: ה' הוי; דתניא, ר' אליעזר בן יעקב אומר: גר מחוסר כפרה עד שיזרק דם עליו, אהכי תנא: ד'. תו, הא דתנן: ⁶²¹ ד' מביאין על הזדון כשגגה, מניינא למה לי? לאפוקי מדרבי שמעון; דתניא, רבי שמעון אומר: שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה, אהכי תנא: ד'. תו, הא דתנן: ⁶²² ה' מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה, מניינא למה לי? משום דקא בעי למיתנא סיפא: נזיר אם נטמא טומאות הרבה, ומשכחת לה כגון דאיטמי בשביעי וחזר ונטמא בשביעי, ומני? ר' יוסי ברי יהודה היא, דאמר: נזירות דטהרה מן שביעי הוא דחייל עליה, דאי תאמר רבי היא, כיון דנזירות דטהרה עד שמיני לא חיילא עליה, היכי משכחת לה? אי דנטמא בז' וחזר ונטמא בז', כולה חדא טומאה אריכתא היא! ואי דנטמא בח' וחזר ונטמא בח', כיון דיצא בשעה הראויה להביא בה קרבן, חייב על כל אחת ואחת! אלא ש"מ רבי יוסי ברי יהודה היא. מאי רבי ומאי ר' יוסי ברי יהודה? דתניא: (במדבר ו') "וקדש את ראשו ביום ההוא" - ביום הבאת קרבנותיו, דברי רבי; ר' יוסי ברי יהודה אומר: ביום תגלחתו.

⁶¹⁶ קידושין פ"א מ"א

⁶¹⁷ בבא קמא פ"ח מ"ו

⁶¹⁸ ההוספה שלי

⁶¹⁹ שבת פ"ז מ"ב.

⁶²⁰ כריתות פ"ב מ"א.

⁶²¹ כריתות פ"ב מ"א.

⁶²² כריתות פ"ב מ"ב.

תו, הא דתנן: ⁶²³ ה' מביאין קרבן עולה ויורד, מניינא למה לי? משום דקתני סיפא: נשיא כיוצא בהן, [תני]: ה', לאפוקי מדר"א, דאמר: נשיא מביא שעיר.

תו, הא דתנן: ⁶²⁴ ד' אבות נזיקין, מניינא למה לי?

לאפוקי מדרבי אושעיא, דאמר: י"ג אבות נזיקין הן. ולר' אושעיא מניינא למה לי?

לאפוקי מדרבי חייא, דאמר: כ"ד אבות נזיקין. ולר' חייא מניינא למה לי? לאפוקי מסור ומפגל.

אמר מר: שאם עשאן כולן בהעלם אחת - חייב על כל אחת ואחת. בשלמא פטור לגמרי לא מצית אמרת,

דכתיב: (ויקרא י"ח) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו", אלא אימא: עבר חדא נתחייב

חדא, עבר כולהו בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת!

אמר רבי יוחנן: לכך יצאה כרת באחותו לחלק.

מתקיף לה רב ביבי בר אבבי, אימא: אחותו דפרט קרא נחייב חדא עלה, וכולן כיון דבהעלם אחת לא

נחייב אלא אחת! ולרב ביבי בר אבבי, מי לית ליה הדא דתניא: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד,

לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, כיצד? (ויקרא ז') "והנפש אשר תאכל בשר" וגו' -

והלא שלמים בכלל [כל] הקדשים היו, למה יצאו? להקיש אליהן, מה שלמים שהן קדשי מזבח וחייבין

עליהן, אף כל שהן קדשי מזבח חייבין עליהן, יצאו קדשי בדק הבית!

אמר ליה רב ביבי [לר' יוחנן] ⁶²⁵: בר מינה, לאו מי אמרת התם: יצאו קדשי בדק הבית? הכא נמי מה

אחותו מיוחדת שהיא ערוה ואין לה היתר בחיי אוסרה, אף כל שאין לה היתר בחיי אוסרה, יצאה אשת

איש שיש לה היתר בחיי בעלה!

א"ר יונה, ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע, אמר קרא: "כי כל אשר יעשה מכל התועבות" וגו', (הואיל

וכך הקיש הוא), הוקשו כל העריות כולן לאחותו, מה אחותו חייבין עליה בפני עצמה, אף כל חייבין עליה

בפני עצמה.

ולרבי יצחק דאמר: חייבי כריתות בכלל היו, ולמה יצאה כרת באחותו? לדונה בכרת ולא במלקות, לחלק

מנא ליה? נפקא ליה (ויקרא י"ח) מ"ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב", לחלק על כל אשה ואשה. ורבנן

נמי תיפוק להו מ"ואל אשה בנדת טומאתה!" אין ה"נ. אלא כרת דאחותו למאי אתא? מיבעי ליה לחלק

על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו. הני למה להו לחלק? הרי שמות מוחלקין והרי גופים מוחלקים!

אלא אימא: לחלק על אחותו שהיא אחות אביו ושהיא אחות אמו. ורבי יצחק הא מילתא מנ"ל? נפקא

ליה מן סיפא דקרא, דכתיב: (ויקרא כ') "ערות אחותו גלה". ורבנן, אחותו דסיפא דקרא מאי עבדי ליה?

מיבעי ליה (דף ג ע"א) לאחותו שהיא בת אביו ובת אמו, לומר שאין עונשין מן הדין. ור' יצחק סבר:

עונשין מן הדין. ואיבעית אימא: יליף עונש מאזהרה.

א"ר אלעזר א"ר הושעיא: כל מקום שאתה מוצא ב' לאוין וכרת אחד חלק חטאת ביניהן, ומאי היא?

מפטם וסך, דכתיב: (שמות ל') "על בשר אדם לא ייסך ובמתכותו" וגו', כרת אחד, דכתיב: (שמות ל')

"אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו". וכי מאחר דלאוין מוחלקים, כרת דאחותו דכתב

רחמנא ל"ל? לר"י כדאית ליה, לרבנן מיבעיא להו, לומר שאין עונשין מן הדין, (לר' יצחק, מפיק ליה

לחייב על אחותו שהיא אחות אביו ושהיא אחות אמו. ורבנן? דנפקא להון מן אחותו דרישא. ור' יצחק

סבר: אחותו דרישא אורחיה דקרא היא, ומפיק לחלק מאחותו דסיפיה דקרא, לחלק על אחותו שהיא

אחות אביו ושהיא אחות אמו).

⁶²³ כריתות פ"ב מ"ב.

⁶²⁴ בבא קמא פ"א מ"א.

⁶²⁵ ההוספה שלי.

אמר רנב"י, אף אנו נמי תנינא: המפטס את השמן, המפטס את הקטרת, והסך בשמן המשחה, ל"ל דתניא המפטס את הקטרת במיצעא? לאו הא קמ"ל, מה קטרת לאו בפני עצמו וחייבים עליה כרת בפני עצמו, אף מפטס שמן וסך נמי, כיון דלאו בפני עצמו - חייבים עליו בפני עצמה. וכ"ת, דקא בעי למיתנא פיטומין בהדי הדדי, ניתנהו איפוך: המפטס את הקטרת, והמפטס את השמן, והסך שמן המשחה, אמאי פלגיה לשמן? לאו הא קמשמע לן, דיש חילוק חטאות ביניהן, ש"מ.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון עד השלישי ולתוכה קפצו בני בבל בדור החמישי. וסוגית סתמא הדנה בענין המנינים במשנה בדרך כלל.

מעילה, סוגיה 2 דף ד' ע"ב

"כלל אמר רבי יהושע: כל שהיתה לה שעת היתר לכהנים - אין מועלין בה. וכל שלא היתה לה שעת היתר לכהנים - מועלין בה, איזוהי שהיתה לה שעת היתר לכהנים - שלנה ושנטמאת ושיצאת. ואיזוהי שלא היתה לה שעת היתר לכהנים - שנשחטה חוץ לזמנה, וחוף למקומה, ושקבלו פסולין וזרקו את דמה".
אמר ליה בר קפרא לבר פדת: ⁶²⁶ בן אחותי, ראה מה אתה שואלני למחר בבית המדרש, היתר שחיטה שנינו, (דף ה ע"א) או היתר זריקה שנינו, או היתר אכילה שנינו?
חזקיה אמר: היתר שחיטה שנינו,
ר' יוחנן אמר: היתר אכילה שנינו.
א"ר זירא: ⁶²⁷ לא דייקא מתני' דלא כחזקיה ודלא כרבי יוחנן;
תנן: שלנה ושנטמאת ושיצאת, לאו דלן דם וקתני אין מועלין בו, וש"מ: היתר זריקה שנינו! לא, דלן בשר אבל דם איזדריק, משי"ה קתני אין מועלין בו.
תנן: ⁶²⁸ ואיזו היא שלא היתה לה שעת הכושר לכהנים - שנשחטה חוץ לזמנה, וחוף למקומה, ושקבלו פסולין וזרקו את דמה, ה"ד? אילימא דזרקוהו פסולין וקבלוהו פסולין - ל"ל עד דאיכא תרתי? אלא לאו דקבלוהו פסולין וזרקוהו כשרים, וקתני: מועלין בו, ש"מ: היתר זריקה שנינו!
מתקיף לה רב יוסף: ואי ס"ד איכא לפלוגי הכי, הא דתנן התם, חטאת פסולה אין דמה טעון כיבוס בין שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה ובין שלא היתה לה שעת הכושר ונפסלה אי זו היא שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה - שלנה, ושנטמאת, או שיצאה. איזוהי שלא היתה לה שעת הכושר - שנשחטה חוץ למקומה, חוץ לזמנה, ושקבלו פסולין וזרקו את דמה. היכי דמי? אילימא דקבלוהו פסולין וזרקו פסולין - הוא דאין דמה טעון כיבוס, הא קבלוהו וזרקו כשרים - דמה טעון כיבוס, קרי כאן (ויקרא ו') "אשר יזה מדמה" - ולא שכבר הוזה? אלא - לאו דוקא,
(דף ה ע"ב) ה"נ לאו דוקא.
אמר רב אסי: ⁶²⁹ אם כן, למה לי למיתני תרתי? אלא לעולם - דמעילה דוקא, והא קמ"ל - דפסול עושה שיריים, אע"ג דקיבל פסול וזרק, וקיבל כשר וזרק - לאו כלום היא, מאי טעמא - דשיריים נינהו.

⁶²⁶ צ"ל: בר פדא

⁶²⁷ כך בכל כתבי היד שבידינו. אבל מאופן הצגת הדברים נראה שזו היא תשובתו של בר קפרא עצמו, ומשום כך בקש מבר פדא להציג את השאלה. באירוע זה ר' יוחנן הוא בצעירותו יחד עם חזקיה ב"ר חייא שגדול ממנו בכמה שנים הרי הם כתלמידים לפני בר קפרא בן דורו של רבי.

⁶²⁸ משנה זבחים פי"א מ"ב: "חטאת פסולה אין דמה טעון כבוס בין שהיה לה שעת הכושר בין שלא היה לה שעת הכושר איזו היא שהיה לה שעת הכושר שלנה ושנטמאת ושיצאה ואיזו היא שלא היה לה שעת הכושר שנשחטה חוץ לזמנה וחוף למקומה ושקבלו פסולין וזרקו את דמה". הנוסח בתלמוד שונה ונראה שזו ברייתא.

והא בעא מיניה ר"ל מר' יוחנן: פסול מהו שיעשה שיריים?
 וא"ל [ר' יוחנן]⁶³⁰: אין לך דבר שיעשה שיריים אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו, הואיל ומרצין לפיגולן; מאי
 לאו - בר מפסול! לא, אפילו פסול; והא אין לך קתני! ה"ק: אין לך דבר שאינו מרצה בציבור ועושה
 שיריים - אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו, אבל טמא דאיתיה בציבור - משוי שיריים, שאר פסולין דלא
 איתנן בציבור - לא משוין שיריים.
 ת"ש: הפיגול לעולם מועלין בו, לאו דלא זרק, ושמע מינה היתר זריקה שנינו? לא זרקה, ומאי לעולם? הא
 קא משמע לן כדרב גידל,

דאמר רב גידל אמר רב: זריקת פיגול אינו מוציא מידי מעילה, ואינו מביא לידי מעילה. (דף ו

ע"א)

תא שמע, רבי שמעון אומר: יש נותר שמועלין בו, ויש נותר שאין מועלין בו; כיצד, לן לפני זריקה -
 מועלין, לאחר זריקה - אין מועלין, קתני מיהת מועלין בו, לאו דהוה שהות למיזרקה, דאי בעי זריק?
 ושמע מינה: היתר אכילה שנינו! לא, דקבליה סמוך לשקיעת החמה, דלא היה שהות למזרק: אבל היה
 שהות מאי - הכי נמי דאין מועלין, מאי איריא דתני לפני זריקה? ליתני קודם שקיעה ולאחר שקיעה! הכי
 נמי קתני: קודם שיראה לזריקה, ולאחר שיראה לזריקה.
 תא שמע, ר"ש אומר: יש פיגול שמועלין בו, ויש פיגול שאין מועלין בו; כיצד, לפני זריקה - מועלין, לאחר
 זריקה - אין מועלין קתני מיהת לפני זריקה מועלין בו, לאו דהוה שהות למיזרקה, דאי בעי זריק? וקתני
 מועלין בו, וש"מ היתר אכילה שנינו! לא, דלא הוה שהות למיזרקה; אבל הוה שהות למיזרקה, [מאי] -
 ה"נ דנפק מידי מעילה, מאי איריא דתני לאחר זריקה? ליתני קודם שקיעה ולאחר שקיעת החמה! ה"נ
 קאמר: קודם שיראה לזריקה לאחר שיראה לזריקה.
 ת"ש: הפיגול בקדשי קדשים - מועלין, מאי לאו דזרק? ושמע מינה היתר אכילה שנינו! לא, דלא זרק;
 אבל זרק מאי - הכי נמי דאין מועלין בו, מאי איריא דתני בקדשים קלים אין מועלין בו, ליתני: כאן -
 לפני זריקה, כאן - לאחר זריקה! הא אתיא לאשמועין: כל לאיתויי לידי מעילה - זריקה כתיקנה מייית
 לידי מעילה, כל לאפוקי מידי מעילה - אפילו שלא כתיקנה נמי מפקע מידי מעילה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון עד השלישי ולתוכה קפץ ונכנס רב יוסף הבללי
בהתקפה בדור השלישי ומובאה בבליית מהדור הראשון.

מעילה, סוגיה 33 דף כ' ע"א

בנאה בתוך ביתו אינו חייב כו'. למה לי עד שידור תחתיה? כיון דשניה - מעל!
 אמר רב: כגון שהניחה על פי ארובה. וכיון דבני לה מיהת מעל, לימא מסייע ליה לרב, דאמר רב:
 המשתחוה לבית - אסרו
 אמר רב אחא בריה דרב איקא: הנאה הנראת לעינים אסרה תורה. לימא מסייע ליה: הדר בבית של
 הקדש - כיון שנהנה ממנה מעל;
 אמר ריש לקיש: התם - בשהקדישו ולבסוף בנאו; אבל בנאו ולבסוף הקדישו מאי - לא מעל, מאי איריא
 רהיט ותני הדר בבית של מערה - לא מעל, לימא הדר בבית של אבנים שבנאו ולבסוף הקדישו - לא מעל!
 אמרי: הא - פסיקא ליה, הא - לא פסיקא ליה.

⁶²⁹ לדעת דה פריז, מחקרים בספרות התלמוד, עמ' 233, זהו בן דורו של רב אשי ולי נראה שזהו בן דורו של ר' זירא ודבריו הם חלק
 מהסוגיה הארץ ישראלית, ורק דברי רב יוסף הבללי נכנסו לתוך הסוגיה.

⁶³⁰ ההוספה שלי.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית הכוללת את מימרת רב וריש לקיש ולתוכה קפץ ונכנס בן הדור החמישי בבבל.

תמיד, סוגיה 8 דף כז ע"ב

והנרות דולקין מכאן ומכאן כו'.
רב ספרא הוה יתיב בבית הכסא,
אתא ר' **אבא** נחר ליה,
א"ל **[רב ספרא]**: ליעול מר! בתר דנפיק,
א"ל ר' **אבא**: ע"כ לא סליקת לשעיר, גמרת מילי דשעיר! לאו הכי תנן: מצאו נעול - בידוע שיש שם אדם, למימרא דלא מיבעי ליה למיעל! ורב ספרא סבר: דלמא מסוכן הוא, כדתני רשב"ג אומר: עמוד החוזר - מביא את האדם לידי הדרוקן, סילון החוזר - מביא את האדם לידי ירקון.
א"ל **רב** לחייא בריה,
וכן א"ל **רב הונא** לרבה בריה: חשיך תקין נפשך, וקדים תקין נפשך, כי היכי דלא תרחק. תוב וגלי, כסי וקום. שטוף ושתי, [שטוף] ואחית, וכשאתה שותה מים - שפוך מהן ואח"כ תן לתלמידך. כדתניא: לא ישתה אדם מים ויתן לתלמידו אלא אם כן שפך מהן, ומעשה באחד ששתה מים ולא שפך מהן, ונתן לתלמידו, ואותו תלמיד איסטניס היה, ולא רצה לשתות - ומת בצמא; באותה שעה אמרו: לא ישתה אדם מים ויתן לתלמידו - אא"כ שפך מהן.
רב אשי אמר: הילכך, האי תלמידא דשפיך קמי רביה - לית ביה משום אפקירותא. כל מילי לא תיפלוט באפי רבך - בר מקרא ודייסא, דכפתילה של אבר דמו.
תנן התם: איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר, ואבוקות דולקות לפניו, וכל משמר שאינו עומד, וא"ל איש הר הבית: (דף כח ע"א) שלום עליך! ניכר שהוא ישן - חובטו במקלו, ורשות היתה לו לשרוף את כסותו; והם אומרים: מה קול בעזרה - קול בן לוי לוקה, ובגדיו נשרפין שישן לו על משמר. ר' אליעזר בן יעקב אומר: פעם אחת מצאו את אחי אמי ישן, ושרפו את כסותו.
א"ר **חייא בר אבא**: כי מטי **רבי יוחנן** בהא מתניתא אמר הכי, אשריהם לראשונים שאפילו על אונס שינה עושין דין, שלא על אונס שינה - על אחת כמה וכמה.
תניא, רבי אומר: איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם - יאהב את התוכחות, שכל זמן שתוכחות בעולם - נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה באין לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם, שנאמר (משלי כ"ד) "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב". ויש אומרים: יחזיק באמונה - יתירה, שנאמר (תהלים קא) "עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי" וגו'.
אמר **רבי שמואל בר נחמני** אמר ר' **יונתן**: כל המוכיח את חברו לשם שמים - זוכה לחלקו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר (משלי כ"ח) "מוכיח אדם אחריי", ולא עוד אלא שמושכין עליו חוט של חסד, שנאמר (משלי כ"ח) "חן ימצא ממחליק לשון".

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי ובה מובאות מבבל מהדור הראשון והשני, ולתוכה נכנסה מימרה בבליית מהדור הששי. עניינה במשנה ממסכת מידות

תנו רבנן: פסח בזמנו, לשמו - כשר, שלא לשמו - פסול; ובשאר ימות השנה, לשמו - פסול, שלא לשמו - כשר. (של"ו קבאיצ"ן ממה"ר בצ"א ב"א, סימן)

מנא הני מילי? אמר אבון דשמואל⁶³¹, אמר קרא: (ויקרא א ג) "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים לה'", דבר הבא מן הצאן יהא לזבח שלמים.

אימא: שלמים אין, מידי אחרינא לא! אמר רבי אילא א"ר יוחנן: "לזבח" - לרבות כל זבח.

אימא: כל דשחיט להוי כמותה! אי הוה כתיב לשלמים וזבח - כדקאמרת, השתא דכתיב לזבח שלמים, לכל דשחיט ליה שלמים להוי.

אימא: לזבח - כלל, שלמים - פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שלמים אין, מידי אחרינא לא! "לה" - הדר וכלל.

מתקיף לה ר' יעקב מנהר פקוד: הא לא דמי כללא בתרא לכללא קמא, כללא קמא מרבי זבחים ותו לא, כללא בתרא "לה" - כל דלה, ואפי' לעופות ואפי' למנחות!

הא תנא דבי רבי ישמעאל: בכללי ופרטי דריש כי האי גוונא, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש שהוא שלא לשמו וכשר, אף כל שהוא שלא לשמו וכשר. אי מה הפרט מפורש דבר הבא בנדר ובנדבה, אף כל הבא בנדר ובנדבה, עולה ושלמים אין, חטאת ואשם לא! אלא, לזבח רבויא הוא.

אימא: לכל דשחיט ליה להוי כוותיה! א"ר אבין: (דף ט ע"א) דוחין קדשים הנאכלים אצל קדשים הנאכלין, ואין דוחין קדשים הנאכלין אצל קדשים שאין נאכלין.

אטו חטאת ואשם מי לא מיתאכלי? אלא, דוחין קדשים הנאכלין לכל אדם אצל קדשים הנאכלין לכל אדם, ואין דוחין קדשים הנאכלין לכל אדם אצל קדשים שאין נאכלין לכל אדם.

רבי יוסי ברבי אבין אמר: דוחין קדשים קלים אצל קדשים קלים, ואין דוחין קדשים קלים אצל קדשי קדשים.

מתקיף לה רב יצחק ברבי סבריו, אימא: שחטיה לשם מעשר ליהוי מעשר, למאי הילכתא? דלא ליבעי נסכים, ולמלקא עליה (בלא ימכר) (ויקרא כז) "בלא יגאל"! אמר קרא: (ויקרא כז) "העשירי יהיה קודש", זה מעשר ואין אחר מעשר.

אימא: שחטיה לשם בכור ליהוי בכור, למאי הילכתא? דלא ליבעי נסכים! אי נמי, דליתביה לכהנים! בכור נמי עברה עברה ממעשר גמר.

ואימא: שחטיה לשם תמורה ליהוי תמורה, למאי הילכתא? למלקא עליה! אי נמי, למיקם עליה (ויקרא כז) "בלא ימכר ולא יגאל"!

אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן, אמר קרא: (ויקרא כז) "והיה הוא ותמורתו", זו תמורה ואין אחר תמורה.

ואימא: שחטיה לשם תודה ליהוי כי תודה, למאי הילכתא? להטעינו לחם! מי איכא מידי דפסח גופיה לא בעי לחם, ומותרו בעי לחם? אי הכי, השתא נמי מי איכא מידי דפסח גופיה לא בעי נסכים, ומותרו בעי נסכים?

אנן הכי קאמרינן: מי איכא מידי דמותר תודה עצמה לא בעי לחם, ואילו מותר דאתיא להו מעלמא בעיא לחם?

⁶³¹ דברי אבון דשמואל מובאים הרבה בירושלמי הן בכינוי זה או בשמו אבא בר אבא. ויש למימרתו זו גירסה בירושלמי פסחים פ"ה ה"ב דף לב ע"א, ובשקלים פ"ב ה"ד דף מו ע"ד: "רבי יוחנן אמר על דעלי אבא בר בא דאינון אמרין מניין שהפסח משתנה לשם שלמים תלמוד לומר אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים כל שהוא מן הצאן בא שלמים".

מתקיף לה רב [יימר] בריה דרב הילל: וממאי דבמותר פסח כתיב? דילמא במותר אשם כתיב! אמר רבא אמר קרא: (ויקרא ג) "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים", דבר השואה בכל הצאן. מתקיף לה ר' אבין בר חייה, ואיתימא ר' אבין בר כהנא, בכל אתר אתר אמרת: "מן" - להוציא, וכאן מן - לרבות!

אמר ר' מני: ⁶³² הכא נמי "מן" - להוציא, דלא אתי בן שתי שנים ולא אתי בנקיבה. מתקיף לה רב חנא בגדתאה: ומי מצית אמרת דכי כתיב האי במותר פסח כתיב? והא מדכתיב: (ויקרא ג) "אם כשב" (ויקרא ג) "אם עז", מכלל דלאו במותר פסח כתיב! ההוא מיבעי ליה לכדתנא: "כשב" - לרבות את הפסח לאלוה, כשהוא אומר: "אם כשב" - לרבות פסח שעיברה שנתה ושלמים הבאים מחמת פסח לכל מצות שלמים, שיטענו סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק, כשהוא אומר: "אם עז" - הפסיק הענין, לימד, על העז שאינה טעונה אליה. והא מהכא נפקא? מדאבוה דשמואל נפקא, דאמר אבוה דשמואל: "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים" - דבר הבא מן הצאן יהא לזבח שלמים!

ואכתי, מדרב נחמן אמר רבה בר אבוה נפקא, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: מנין למותר פסח שקרב שלמים? שנאמר: (דברים טז) "וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר", והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים! אלא, מכאן למותר הפסח שיהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר, ומאי ניהו? שלמים! אלא, תלתא קראי כתיבי (ע"ב) חד לעיברה זמנו ועיברה שנתו, וחד לעיברה זמנו ולא שנתו, וחד ללא עיברה לא זמנו ולא שנתו. וצריכי, דאי כתב רחמנא חד, הוה אמינא: היכא דעיברה שנתו וזמנו דאידיחי מפסח לגמרי, אבל עיברה זמנו ולא שנתו דחזי לפסח שני - אימא לא; ואי כתב רחמנא הני תרתי, משום דאידיחי להו ממילתייהו, אבל היכא דלא עבר לא זמנו ולא שנתו דחזי לפסח - אימא לא, צריכי.

תיאור: לפנינו סוגיה ארץ ישראלית בה באים מימרותיהם של אבוה דשמואל ועוד שבעה מאמוראי א"י בדור השני והשלישי, ויש לה מקבילה בירושלמי (סוגיה ב'). נראה לי לטעון שהשאלות החוזרות "אימא" הן כולן של ר' יצחק ברבי סרבי, ⁶³³ ואינן משל הסתמא דגמרא, ⁶³⁴ ומר זוטרא בריה דרב נחמן קוטע אותן באמצע, כשם שר' יעקב מנהר פקוד כבר קטע את הסוגיה הארץ ישראלית קודם, וכשם שרב יימר בריה דרב הלל ורבא קוטעים את הסוגיה הארץ ישראלית בהמשך, כולם בני הדור הרביעי ואילך. דברי אמוראי בבל המאוחרים מדורות שונים, הם התקפות על הסוגיה הארץ ישראלית זוהי הפסקה וקפיצה של בני התלמוד להקשות על הסוגיה הארץ ישראלית. ⁶³⁵ בסוף שוב דיון בבלי המביא שוב את דברי אבוה דשמואל לצורך ענינו.

זבחים, סוגיה 23 דף יד ע"א

"רבי שמעון מכשיר בהילוך".

⁶³² מדובר בר' מני בן הדור השני.

⁶³³ אימא במובן זה מופיע רק פעמיים בירושלמי:

1. מעשר שני פ"ב ה"ג דף נג ע"ג: "מה טעמ' דבי' שמאי כסף ולא זהב ואימא כסף ולא נחושת"

2. קידושין פ"א ה"ב דף נט ע"א: "מה אני מקיים ובשביעית יצא שביעית של מכירה לא שביעית של עולם אימא חליף".

⁶³⁴ כטענת ד. הלבני, שהשקלא וטריא של הסתמא לא הועבר על ידי המסרנים אלא שוחרז (מקורות ומסורות מקורות ומסורות מסכת בבא בתרא עמ' 99 ואילך, ועמ' 112 ואילך).

⁶³⁵ ראה ד. רוזנטל, בני התלמוד הפסיקו וקפצו להקשות בתוך הברייתא, עמ' 572.

א"ר שמעון בן לקיש מודה רבי שמעון בהולכת חטאות הפנימיות שמחשבה פוסלת בהו, הואיל ועבודה שאין יכול לבטלה.

והאמר רבי שמעון: כל שאינו על מזבח החיצון כשלמים אין חייבין עליו משום פיגול!

א"ר יוסי ברבי חנינא: מודה היה לפסול, מקל וחומר, ומה שלא לשמן שהוכשרו בשלמים - פסול בחטאת, חוץ לזמנו שפוסל בשלמים - אינו דין שיפסול בחטאות.

ואשכחן חוץ לזמנו, חוץ למקומו מנלן?

אי מחוץ לזמנו, מה לחוץ לזמנו שכן כרת! אי משלא לשמה, שכן נוהג בבמה! (חייב)

שלא לשמן במאי נוהג? בפסח וחטאת, פסח וחטאת בבמה לא קרבו.

ואיבעית אימא: הקישא הוא, שלישי - זה חוץ לזמנו, פיגול [זה] חוץ למקומו.

אמר רבא: אם תימצי לומר ר' שמעון סבר לה כבריה, דאמר: בין האולם ולמזבח צפון, אין מחשבה מועלת בהולכת חטאות הפנימיות אלא מפתח אולם ולפנים;

ואם תמצי לומר סבר לה כרבי יהודה, דאמר: תוך עזרה מקדש, אין מחשבה מועלת בהולכת סילוק בזיכין אלא מפתח היכל ולחוץ;

ואם תמצי לומר סבר: קדושת היכל ואולם חדא היא, אין מחשבה מועלת אלא מפתח אולם ולחוץ;

ואם תמצי לומר: תוך הפתח כלפנים, אין מחשבה מועלת אפילו פסיעה אחת אלא בכדי הושטת ידו;

ואם תמצי לומר סבר: הולכה שלא ברגל לא שמה הולכה, אין מחשבה מועלת כלל.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני, ורבא מעלה שורה הצעות להסבר סברתו של ר' שמעון.

זבחים, סוגיה 99 דף ס ע"א

אמר רבי אלעזר: מזבח שנפגם - אין אוכלים בגינו שירי מנחה, שנאמר: (ויקרא י) "ואכלוהו מצות אצל המזבח", וכי אצל המזבח אכלוהו? אלא, בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר.

אשכחן שירי מנחה, קדשי קדשים מנלן? ת"ל: "קדש קדשים".

קדשים קלים מנין?

אמר אביי: אתיא מדרשא דר' יוסי;

דתניא: ר' יוסי אומר ג' דברים משום (ע"ב) ג' זקנים, וזה אחד מהן, רבי ישמעאל אומר: יכול יעלה אדם מעשר שני לירושלים ויאכלנו בזמן הזה? ודין הוא: בכור טעון הבאת מקום ומעשר טעון הבאת מקום, מה

בכור אינו אלא בפני הבית, אף מעשר אינו אלא בפני הבית; מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורים

לגבי מזבח! ביכורים יוכיחו, מה לביכורים שכן טעונין הנחה! ת"ל: (דברים יב) "והבאתם שמה

עולותיכם" וגו', מקיש מעשר לבכור, מה בכור אינו אלא בפני הבית, אף מעשר אינו אלא בפני הבית.

וניהדר דינא וניתי במה הצד!

משום דאיכא למיפרך: מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח.

מאי קסבר? אי קסבר: קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, אפילו בכור נמי!

ואי קסבר: לא קידשה לעתיד לבא, אפילו בכור נמי תיבעי!

אמר רבינא: ⁶³⁶ לעולם קסבר לא קידשה, והכא במאי עסקין - בבכור שנזרק דמו קודם חורבן הבית,

וחרב הבית ועדיין בשרו קיים, ואיתקש בשרו לדמו, מה דמו במזבח אף בשרו במזבח, ואתי מעשר ויליף מבכור.

⁶³⁶ בכ"י פריז רבא, וזה יותר אפשרי שר' ירמיה יגיב לדבריו, ובכ"י מינכן נשמטה השורה מחמת הדומות.

וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש? מעשר דגן חולין הוא.
הניחא למ"ד בתר למד אזלינן, אלא למ"ד בתר מלמד אזלינן, מאי איכא למימר? דם ובשר חדא מילתא היא.

כי סליק רבין אמרה לשמעתא קמיה דרבי ירמיה,
אמר [רבי ירמיה]⁶³⁷: בבילאי טפשי, אמטול דיתבי בארעא חשוכא אמרי שמעתא דמחשכא!
לא שמייע להו הא דתניא: בשעת סילוק מסעות - קדשים נפסלין, וזבים ומצורעים משתלחים חוץ למחיצה,
ותניא אידך: בשני מקומות קדשים נאכלים!

מאי לאו הא בקדשי קדשים, הא בקדשים קלים.
אמר רבינא: אידי ואידי בקדשים קלים, ולא קשיא: (סא ע"א) הא רבי ישמעאל, הא רבן.
ואיבעית אימא: הא והא בקדשי קדשים, ומאי בשני מקומות? קודם שיעמידו לוי' את המשכן, (ע"ב)
ולאחר שיפרקו הלוי' את המשכן, מהו דתימא איפסיל להו ביוצא, קא משמע לן.
ואימא הכי נמי! אמר קרא: (במדבר ב) "ונסע אהל מועד", אף על פי שנסע אהל מועד הוא.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי ולתוכה נכנס דיון בבלי בדור הרביעי והחמישי. ר' ירמיה דחה את דברי אביי ולא את דברי רבינא (ראה המיוחס לרש"י על אתר)⁶³⁸ המתייחסים גם הם לדברי אביי.

זבחים, סוגיה 197 דף ק"ח ע"א

"קדשי קדשים".

מנא הני מילי: [א"ר אלעזר]⁶³⁹ א"ר אושעיא, דאמר קרא: (דברים יב) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר (אתה) תראה", בכל מקום אשר תראה אי אתה מעלה, אבל אתה אוכל בכל מקום שאתה רואה.

אימא: בכל מקום שאתה רואה אי אתה מעלה, אבל אתה זובח בכל מקום שתראה!

א"ר ינאי, אמר קרא: (דברים יב) "שם תעלה... ושם תעשה".

רבי אבדימי בר (חסא) [חמא]⁶⁴⁰ אמר, אמר קרא: (ע"ב) ולו תאנת שילה, מקום שכל הרואה אותו מתאנח עליו על אכילת קדשים שלו.

רבי אבהו אמר, אמר קרא: (בראשית מט) "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין", עין שלא רצתה לזון וליהנות מדבר שאינו שלו(ו)[ה]⁶⁴¹, תזכה ותאכל כמלא עיניה.

רבי יוסי ברבי חנינא אמר: (דברים לג) "ורצון שוכני סנה", עין שלא רצתה ליהנות מדבר שאינו שלו, תזכה ותאכל בין השנואין.

תנא: רואה שאמרו - רואה כולו, ולא המפסיק בינו לבינו.

אמר ליה **רבי שמעון בן אליקים**⁶⁴² **לר' אלעזר**: אסברא (לך)[ל], [א"ל] **לר' אלעזר**⁶⁴³ (כגון בל)[כעין]⁶⁴⁴ כנישתא דמעון.

⁶³⁷ ההוספה שלי.

⁶³⁸ שטיינזלץ רצה לטעון שר' ירמיה התייחס לדברי רבינא ולעשותו צעיר יותר (ראה הקשרים בין בבל לא"י עמ' 302).

⁶³⁹ כך בכל כתבי היד.

⁶⁴⁰ כך בכ"י מינכן ובכ"י ותיקן 121.

⁶⁴¹ כך בכ"י קולומביה ובכ"י ותיקן 121.

אמר **רב פפא** : רואה שאמרו - לא רואה כולו אלא רואה מקצתו.

בעי **רב פפא** : עומד ורואה, יושב ואינו רואה, מאי?

בעי **ר' ירמיה** : עומד על גבי⁶⁴⁵ הנחל ורואה, (יושב) בתוך הנחל ואינו רואה, מאי? תיקן.

כי אתא **רב דימי** אמר (רבי)⁶⁴⁶, בשלשה מקומות שרתה שכינה על ישראל: בשילה, ונוב וגבעון, ובית עולמים, ובכולן לא שרתה אלא בחלק בנימין, שנאמר: (דברים לג) "חופף עליו כל היום", כל חפיפות לא יהו אלא בחלקו של בנימין.

(כי אזיל) [אזל]⁶⁴⁷ **אבי אמרה קמיה דרב יוסף**, אמר: חד ברא הוה ליה לכיילל⁶⁴⁸ ולא מיתקן, והכתיב: (תהילים עח) "ויטש (את) משכן שילה", וכתיב: (תהילים עח) "וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר".

אמר **רב אדא [בר מתנה]**: מאי (קא קשיא ליה) [קושיא]⁶⁴⁹, דלמא שכינה בחלק בנימין וסנהדרין גדולה בחלק יוסף, מדמצינו בבית עולמים דשכינה בחלקו של בנימין וסנהדרין בחלק יהודה! אמר ליה **[אבי]**⁶⁵⁰: הכי השתא, התם מיקרבן נחלות גבי הדדי, הכא מי מקרבן? הכא נמי מקרבן, כדאמר **רבי חמא בר' חנינא**: רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה היה מזבח בנוי, והיה בנימין הצדיק מצטער עליה לבלעה, ה"נ רצועה היתה יוצאת מחלקו של יוסף לחלקו של בנימין, והיינו דכתיב: (יהושע טז) "תאנת שילה".

כתנאי:⁶⁵¹ חופף עליו - זה מקדש ראשון, כל היום - זה מקדש שני, ובין כתיפיו שכן - אלו ימות המשיח; רבי אומר חופף עליו - זה העולם הזה, כל היום - אלו ימות המשיח, ובין כתיפיו שכן - זה העולם הבא. ת"ר:⁶⁵² ימי אהל מועד שבמדבר - ארבעים שנה חסר אחת, ימי אהל מועד שבגלגל - ארבע עשרה, ז' שכבשו ז' שחלקו, ימי אהל מועד שבנוב וגבעון - חמשים ושבע, נשתיירו לשילה ג' מאות ושבעים חסר אחת.

ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים חסר אחת. מנלן?

דאמר מר: שנה ראשונה עשה משה את המשכן, שניה - הוקם המשכן ושלח משה מרגלים.

שבגלגל ארבע עשרה, שבע שכבשו ושבע שחלקו. מנלן?

דקאמר כלב: (יהושע יד) "בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה עבד ה' אותי מקדש ברנע לרגל את הארץ ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי", וכתיב: ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה, כי עבריה לירדן בר כמה הוי? בר שבעין ותמני, וקאמר: בן חמש ושמונים שנה, הרי שבע שכבשו. ושבע שחלקו מנלן? איבעית אימא: מדשבע שכבשו, שבע נמי שחלקו; ואיבעית אימא: מדלא משכחת לה (יחזקאל מ) "בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר".

⁶⁴² בכ"י מינכן 95: בן יקים, וכך הוא נקרא בירושלמי. האם זוהי עדות להעתקת הדברים מהירושלמי?

⁶⁴³ הוספת השם היא שלי.

⁶⁴⁴ התיקונים במשפט זה ע"פ כ"י קולומביה.

⁶⁴⁵ כך בכ"י קולומביה, ואילו בכ"י מינכן ובכ"י ותיקן 121 'שפת'.

⁶⁴⁶ כך בכ"י קולומביה, ואילו בכ"י מינכן ובכ"י ותיקן 121 אין 'רבי'.

⁶⁴⁷ כך בכ"י מינכן ובכ"י ותיקן 121.

⁶⁴⁸ לא ברורה כוונת המילה. המיוחס לרש"י אומר שזה שם אביו של אבי, ובכתבי היד נוסחאות שונים: בכ"י מינכן – לב ליל, בכ"י

⁶⁴⁹ קולומביה – לבליל, ובכ"י ותיקן 121 – למלל.

⁶⁵⁰ כך בכל כתבי היד.

⁶⁵¹ ההוספה שלי.

⁶⁵² ספרי דברים פסקא שנב: "חופף עליו כל היום, זה בנין ראשון. כל היום זה בנין אחרון. ובין כתיפיו שוכן, בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא. דבר אחר חופף עליו בעולם הזה. כל היום לימות המשיח. ובין כתיפיו שכן בנוי ומשוכלל לעתיד לבא".

⁶⁵² תוספתא זבחים פ"ג ה"ו: "ימי אוהל מועד שבמדבר ארבעים חסר אחת ושבגלגל ארבע עשרי שנה ושבשילה שלש מאות ושבעים חסר אחת ושבנוב וגבעון חמשים ושבע בבית עולמים ארבע מאות ועשר לבנינו הראשון ארבע מאות ועשרים לבנינו האחרון".

אהל מועד שבנוב וגבעון חמשים ושבע. מנ"ל?

דכתיב: (שמואל א ד) "ויהי כהזכירו את ארון האלהים", ותנא: כשמת עלי הכהן חרבה שילה ובאו לנוב, כשמת שמואל הרמתי חרבה נוב ובאו לגבעון, וכתיב: (שמואל א ז) "ויהי מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה וינהו כל בית ישראל אחרי ה'", הני עשרים שנה, עשר שנה שמלך שמואל בעצמו, ושנה שמלך שמואל ושאוול, ושנים שמלך שאול, ושבע דוד, (ק"ט ע"א) דכתיב: (מלכים א ב) "ויהימים אשר מלך דוד על ישראל מ' שנה בחברון מלך ז' שנים" [וגו'], ובשלמה כתיב (דבה"י ב ג) "ויחל לבנותו בשנת ארבע למלכותו", נשתיירו לשילה שלש מאות ושבעים חסר אחת.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי שלחלק ניכר ממנה מקבילה בירושלמי (סוגיה נג), ובאמצע "קפצו ונכנסו בני בבל" בדורות השלישי עד החמישי.

מנחות, סוגיה 4 דף ד ע"א

אמר **רב**: מנחת העומר שקמצה שלא לשמה - פסולה, הואיל ובאת להתיר ולא התירה, וכן אתה אומר באשם נזיר (דף ד ע"ב) ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן - פסולין, הואיל ובאו להכשיר ולא הכשירו. תנן: ⁶⁵³ כל המנחות שנקמצו שלא לשמן - כשירות, אלא שלא עלו לבעלים לשום חובה, חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות; ואם איתא, ליתני נמי חוץ ממנחת העומר! כי קתני - באה יחיד, באה צבור לא קתני; כי תני - באה בגלל עצמה, באה בגלל זבח לא קתני; כי קתני - הנך שאין קבוע להן זמן, הא דקבוע לה זמן לא קתני.

אמר מר: וכן אתה אומר באשם נזיר ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן - פסולין, הואיל ובאו להכשיר ולא הכשירו.

תנן: ⁶⁵⁴ כל הזבחים ששחטן שלא לשמן - כשרין, אלא שלא עלו לבעלים לשום חובה, חוץ מפסח וחטאת; ואם איתא, ליתני נמי חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע דבאו להכשיר ולא הכשירו! כיון דאיכא אשם גזילות ואשם מעילות דלכפרה אתו, לא פסיקא ליה.

מאי שנא אשם נזיר ואשם מצורע? דבאו להכשיר ולא הכשירו, הני נמי באו לכפרה ולא כפרו!

א"ר ירמיה: מצינו שחלק הכתוב בין מכפרים ובין מכשירין, מכפרין אית בהו דאתו לאחר מיתה, מכשירין לית בהו דאתו לאחר מיתה, דתנן: ⁶⁵⁵ האשה שהביאה חטאתה ומתה - יביאו יורשין עולתה, עולתה ומתה - לא יביאו יורשין חטאתה. מתקיף לה ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פזי: מכשירין נמי מי לית בהו דאתו לאחר מיתה? והתנן: ⁶⁵⁶ המפריש מעות לנזירותו - לא נהנין ולא מועלין, מפני שראויין לבא כולן שלמים, מת והיו לו מעות סתומין - יפלו לנדבה, מפורשין, דמי חטאת - יוליד לים המלח לא נהנין ולא מועלין, דמי עולה - יביא בהן עולה ומועלין בהן, דמי שלמים - יביא בהן שלמים ונאכלין ליום אחד ואין טעונין לחם; והא עולה ושלמים דנזיר דמכשירים נינהו, וקא אתו לאחר מיתה!

אמר **רב פפא**, הכי קא אמר ר' ירמיה ⁶⁵⁷: לא מצינו הכשר קבוע דבא לאחר מיתה, ודנזיר הכשר שאינו קבוע הוא, (דף ה ע"א) דאמר מר: גילח על א' משלשתן - יצא.

⁶⁵³ משנתנו

⁶⁵⁴ זבחים פ"א מ"א

⁶⁵⁵ קינים פ"ב מ"ה

⁶⁵⁶ מעילה פ"ג מ"ב

⁶⁵⁷ רב פפא מפרש את דברי ר' ירמיה שהיא השיטה הארץ ישראלית ואינו מפרש את שיטת רב שהיא השיטה הבבלית. ראה צבי דור תורת א"י בבבל עמ' 100 הערה 2.

מיתיבי: אשם מצורע שנשחט שלא לשמו, או שלא ניתן מדמו ע"ג בהונות - ה"ז עולה לגבי מזבח, וטעון נסכים, וצריך אשם אחר להכשירו! תיובתא דרב.

ורשב"ל אמר: מנחת העומר שקמצה שלא לשמה - כשירה, ושירה אין נאכלין עד שתביא מנחת העומר אחרת ותתירנה. (ששירה אין נאכלין עד שתביא מנחת העומר אחרת), מקרב היכי קרבה? (יחזקאל מה) "ממשקה ישראל" - מן המותר לישראל!

אמר **רב אדא בר אהבה**, קסבר **ר"ל**: אין מחוסר זמן לבו ביום. מתיב **רב אדא בריה דרב יצחק**: יש בעופות שאין במנחות, יש במנחות שאין בעופות; יש בעופות, שהעופות באין בנדבת שנים (אבל מנחות נפש כתיבא), ומחוסרי כפרה (זב וזבה יולדת ומצורע), והותרו מכלל איסורן בקודש, משא"כ במנחות; ויש במנחות, שהמנחות טעונות כלי ותנופה והגשה, וישן בציבור כביחיד, מה שאין כן בעופות; ואם איתא, במנחות נמי משכחת לה דהותרו מכלל איסורן בקודש, ומאי ניהו? מנחת העומר!

כיון דאין מחוסר זמן לבו ביום, לאו איסורא הוא. מתיב **רב ששת**:⁶⁵⁸ הקדים מתן שמן למתן דם - ימלאנו שמן ויחזור ויתן שמן אחר מתן דם, מתן בהונות למתן שבע - ימלאנו שמן ויחזור ויתן מתן בהונות אחר מתן ז'; ואי אמרת אין מחוסר זמן לבו ביום, אמאי יחזור ויתן? מאי דעבד עבד!

אמר **רב פפא**: שאני הלכות מצורע, דכתיבא בהו הוייה, דאמר הכתוב: (ויקרא יד) "זאת תהיה תורת המצורע", תהיה - בהוייתה תהא.

מתיב **רב פפא**: הקדים חטאתו לאשמו, לא יהיה אחר ממרס בדמה, אלא תעובר צורתה ותצא לבית השריפה!

אמאי קא מותיב רב פפא? והא **רב פפא** הוא דאמר: שאני הלכות מצורע דכתיבא בהו הוייה! אלא **רב פפא** הכי קא קשיא ליה, אימא: ה"מ עבודה, שחיטה לאו עבודה היא, ואי אין מחוסר זמן לבו ביום, יהא אחר ממרס בדמה, ולקריב אשם והדר ליקרב חטאת! אלא אמר **רב פפא**: היינו טעמא דר"ל, דקסבר: האיר מזרח מתיר, **דרבי יוחנן ור"ל** דאמרי תרוייהו: אפילו בזמן שבית המקדש קיים, (דף ה ע"ב) האיר מזרח מתיר. והא דריש לקיש לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, דתנן:⁶⁵⁹ אין מביאין מנחת בכורים ומנחת בהמה קודם לעומר (דבעינן ממשקה ישראל), ואם הביא - פסול, קודם לשתי הלחם לא יביא (משום דאיכרו בכורים), ואם הביא - כשר; ואמר **רבי יצחק אמר ריש לקיש**: לא שנו אלא בארבעה עשר ובחמשה עשר, אבל בששה עשר - אם הביא כשר, (וקשיא לי ליהו כמחוסר זמן), אלמא קסבר: האיר המזרח מתיר.

ורבא אמר: מנחת העומר שקמצה שלא לשמה - כשירה, ושירה נאכלין, ואינה צריכה מנחת העומר אחרת להתירה, שאין מחשבה מועלת אלא במי שראוי לעבודה ובדבר הראוי לעבודה ובמקום הראוי לעבודה, במי שראוי לעבודה - לאפוקי כהן בעל מום, ובדבר הראוי לעבודה - לאפוקי מנחת העומר דלא חזיא דחדוש הוא, ובמקום הראוי לעבודה - לאפוקי נפגם המזבח.

⁶⁵⁸ תוספתא נגעים פ"ט ה"ד: "ועד מתי מועלין עד שיתן מתנתיו ר' שמעון אומר עד שיזה הזאותיו הקדים מתן שמן לדם ימלאנו ויחזור ויתן מן השמן אחר מתן הדם הקדים מתן בהונות לשבע נשפך הלוג יביא לוג אחר ויתחיל כתחילה על גבי בהונות אחר מתן שבעה הקדים מתן בהונות זו לזו יחזור ויתן על גבי בהונות כסדרן.

⁶⁵⁹ מנחות פ"י מ"ו

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית שראשיתה מחלוקת בין רב ורשב"ל [אפשר שגם דברי רב בתחילת הסוגיה הובאו מא"י] ונמשך הדיון בא"י גם בדור השלישי. ועליה דיון של אמוראי בבל מהדור הרביעי והחמישי עם מובאה מהדור השלישי, הקוטעים את הסוגיה הארץ ישראלית במהלכה.

מנחות, סוגיה 40 דף כג ע"א

גמ'. אמר רב חסדא: נבילה בטילה בשחוטה, שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבילה; ושחוטה אינה בטילה בנבילה, שאפשר לנבילה שתעשה שחוטה, דלכי מסרחא פרחא טומאתה; **ורבי חנינא** אמר: כל שאפשר לו להיות כמוהו - אינו בטל, וכל שאי אפשר לו להיות כמוהו - בטל. אליבא דמאן? אי אליבא דרבנן, הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי אהדדי, אבל מין במינו בטל! אי אליבא דרבי יהודה, והא רבי יהודה בתר חזותא אזיל, ואידי ואידי מין במינו הוא! אלא אליבא דרבי חייא, דתני **רבי חייא**: נבילה ושחוטה בטילות זו בזו. ורבי חייא אליבא דמאן? אי אליבא דרבנן, הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי אהדדי, הא מין במינו בטיל! ואי אליבא דר' יהודה, כל מין במינו לר' יהודה לא בטיל! לעולם אליבא דר' יהודה, וכי קא אמר ר' יהודה מין במינו לא בטל, ה"מ היכא דאפשר ליה למיהוי כוותיה, אבל היכא דלא אפשר ליה למיהוי כוותיה - בטל, ובהא קא מיפלגי, דרב חסדא סבר: בתר מבטל אזלינן, ור' חנינא סבר: בתר בטל אזלינן. תנן: ⁶⁶⁰ שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה - כשרות, ואם לאו - פסולות; והא הכא כיון דקמיץ ליה מחדא, אידך הוה ליה שירים, ולא קא מבטלי שירים לטיבלא, מני? אי רבנן, הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי הדדי, הא מין במינו בטל! אלא פשיטא רבי יהודה; בשלמא למ"ד: בתר בטל אזלינן, בטל הוי כמבטל, דלכי קמיץ מאידך הוה להו שירים כי הני, אלא למ"ד: בתר מבטל אזלינן, שירים מי קא הוה טיבלא? לימא, (אליבא דרב חסדא) דלא כרבי חייא! ⁶⁶¹ התם כדר' זירא, **דא"ר זירא**: נאמרה הקטרה בקומץ ונאמרה הקטרה בשירים, מה הקטרה האמורה בקומץ - אין הקומץ מבטל את חברו, אף הקטרה האמורה בשירים - אין שירים מבטלין את הקומץ. ת"ש: ⁶⁶² הקומץ שנתערב במנחה שלא נקמצה - לא יקטיר, ואם הקטיר - זו שנקמצה עלתה לבעלים, וזו שלא נקמצה לא עלתה לבעלים, ולא קא מבטיל ליה טיבלא לקומץ, מני? אי רבנן, הא אמרי: עולין הוא דלא מבטלי הדדי, הא מין במינו בטיל! אלא פשיטא ר' יהודה; בשלמא למ"ד: בתר מבטל אזלינן, מבטל הוי כבטל, דכל פורתא [ופורתא] ⁶⁶³ חזי למקמץ מיניה (והוה ליה מין ומינו, ומין במינו לא בטל), ⁶⁶⁴ אלא למ"ד: בתר בטל אזלינן, קומץ מי קא הוי טיבלא? (לימא, דלא כרבי חייא!) ⁶⁶⁵ הא נמי כדרבי זירא. ת"ש: ⁶⁶⁶ נתערב קומצה בשירים של חברתה - לא יקטיר, ואם הקטיר - עלתה לבעלים; והא הכא דלא [בטיל הוי כמבטל, ולא מבטל] ⁶⁶⁷ הוי מבטל כבטיל, ולא קא מבטלי ליה שירים לקומץ, (מני? אי רבנן וכי!) ⁶⁶⁸

⁶⁶⁰ משנתנו.

⁶⁶¹ כך בכ"י מינכן, ותיקן 118 וותיקן 120.

⁶⁶² משנתנו.

⁶⁶³ כך בכ"י מינכן, ותיקן 118 וותיקן 120.

⁶⁶⁴ תוספת פרוש ואיננו בכתבי היד.

⁶⁶⁵ תוספת פרוש ואיננו בכתבי היד.

א"ר זירא: נאמרה הקטרה בקומץ ונאמרה הקטרה בשירים, מה הקטרה האמורה בקומץ - אין קומץ מבטל את חבריו, אף הקטרה האמורה בשירים - אין שירים מבטלים את הקומץ.

ת"ש: תיבלה בקצח, בשומשמן, ובכל מיני תבלין - כשרה, מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת; קא סלקא דעתך דאפיש לה תבלין טפי ממצה,

בשלמא למאן דאמר: בתר בטל אזלינן, בטיל הוי כמבטל, דלכי מעפשא הוי לה כתבלין, אלא למאן דאמר: בתר מבטל אזלינן, תבלין מי קא הוו מצה?

הכא במאי עסקינן - דלא אפיש לה תבלין, דרובה מצה היא ולא בטלה.

דיקא נמי, דקתני: מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת, ש"מ.

כי סליק **רב כהנא**, אשכחינהו **לבני רבי חייא** דיתבי וקאמרי: עשרון שחלקו והניחו בביסא, ונגע טבול יום באחד מהן, מהו? כי תנן כלי מצרף מה שבתוכו לקדש - ה"מ היכא דנגעי בהדדי, אבל היכא דלא נגעי בהדדי לא, או דילמא ל"ש?

אמר להו **איהו**:⁶⁶⁹ מי תנן כלי מחבר? כלי מצרף תנן, כל דהו.

הושיט אחד לביניהן, מהו? **אמר להו**:⁶⁷⁰ צריך לכלי - כלי מצרפו, אין צריך לכלי - אין כלי מצרפו.

הושיט טבול יום את אצבעו ביניהן, מהו? **אמר להו**:⁶⁷¹ אין לך דבר שמטמא מאוירו אלא כלי חרס בלבד.

הדר **איהו בעא מיניהו**:⁶⁷² מהו לקמוץ מזה על זה? צירוף דאורייתא או דרבנן?

אמרו לו: זו לא שמענו, כיוצא בו שמענו,

דתנן:⁶⁷³ שני מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה - כשירות, ואם לאו - פסולות; כי יכול לקמוץ מיהא כשירות, אמאי? הך דמערב הא לא נגע!

אמר **רבא**: דלמא בגושין המחולקין העשויין כמסרק.

מאי הוי עלה? אמר **רבא**: ת"ש, דתניא: (ויקרא ו') "והרים ממנו" - מן המחובר, שלא יביא עשרון בשני כלים ויקמוץ; הא בכלי אחד דומיא דשני כלים - קמיץ.

א"ל **אביי**: דילמא שני כלים ה"ד? כגון קפיזא בקבא, דאע"ג דעריבי מעילאי, כיון דמיפסק מחיצתא דקפיזא מתתא, הא כלי אחד דומיא דב' כלים ה"ד? כגון עריבתה של תרנגולין, ואף על גב דמיפסקן מחיצתא הא נגיע, אבל הכא דלא נגיע כלל תיבעי לך.

בעי **רבי ירמיה**: צירוף כלי וחיבור מים, מהו? כי תנן כלי מצרף מה שבתוכו לקדש - ה"מ דגואי, אבל דבראי לא, או דילמא כיון דמחבר מחבר? ואם תימצי לומר כיון דמחבר מחבר, חיבור מים וצירוף כלי ונגע טבול יום מבחוץ, מהו?

כי תנן כלי מצרף - ה"מ דנגע מגואי, אבל מבראי לא, או דילמא לא שנא? תיקו.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית (כולל דברי רב חסדא המובאים הרבה פעמים בירושלמי), מהדור הראשון עד הדור השלישי, ולתוכה נכנס דיון בבבל בדור הרביעי.

⁶⁶⁶ משנתנו.

⁶⁶⁷ כך בכ"י מינכן, ותיקן 118 וותיקן 120.

⁶⁶⁸ תוספת פרוש ואיננו בכתבי היד.

⁶⁶⁹ רב כהנא.

⁶⁷⁰ רב כהנא.

⁶⁷¹ רב כהנא.

⁶⁷² רב כהנא מבני ר' חייא.

⁶⁷³ משנתנו.

מנחות, סוגיה 91 דף נב ע"א

"ושלימה היתה קריבה" וכו'.

א"ר חייא בר אבא, בעי רבי יוחנן: שלימה שחרית ושלימה בין הערבים, או דילמא שלימה שחרית ובטילה בין הערבים?

אמר רבא, ת"ש: שמיני בחביתים; ואם איתא דבטילה בין הערבים, הא זמנין דלא משכח ליה שמיני בחביתים,

ה"ד? דמת כ"ג ולא מינו אחר תחתיו.

אמרוה רבנן קמיה דרבי ירמיה, אמר: בבלי טפשי, משום דיתבו באתרא דחשוכא אמרי שמעתתא דמחשכן, אלא דקתני: שביעי בסלת, תשיעי בין, ה"נ דלא בטלי? (במדבר כ"ט) "מנחתם ונסכיהם" בלילה, "מנחתם ונסכיהם" אפילו למחר! אלא דאי לא קתני! ה"נ דאי לא קתני.

אהדרוה קמיה דרבא, אמר [רבא]⁶⁷⁴: מבישותין אמרי קמייהו, מטיבותין לא אמרי קמייהו. והדר אמר רבא: הני נמי טיבותין היא, אמר קרא: (ויקרא ו') "סלת מנחה תמיד", הרי היא לך כמנחת תמידין.

מאי הוי עלה? אמר ר"נ בר יצחק: ת"ש,

דתנאי: שלימה שחרית ושלימה בין הערבים. א"ר יוחנן: פליגי בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן, אבא יוסי בן דוסתאי אומר: מפריש לה שני קמצים של לבונה, קומץ שחרית וקומץ בין הערבים; ורבנן אמרי: מפריש לה קומץ אחד, חצי קומץ שחרית וחצי קומץ בין הערבים.

במאי קמיפלגי? אבא יוסי בן דוסתאי סבר: לא אשכחן חצי קומץ דקריב, ורבנן סברי: לא אשכחן עשרון דבעי שני קמצים.

בעי רבי יוחנן: כהן גדול שמת ולא מינו אחר תחתיו, (דף נב ע"ב) לרבנן הוכפלה לבונתו או לא? מי אמרינן, מתוך שהוכפלה סלתו הוכפלה לבונתו, או דילמא מאי דגלי גלי, מאי דלא גלי לא גלי? ושמן בין לאבא יוסי בן דוסתאי ובין לרבנן, מהו?

אמר רבא, ת"ש: ⁶⁷⁵ה' קמצין הן;

ואם איתא, זימנין דמשכחת לה ז'! דאי לא קתני.

יתיב רב פפא וקאמר לה להא שמעתא.

אמר ליה רב יוסף בר שמעיה לרב פפא: והא מעלה קומץ בחוץ, דאי הוה וקתני. מאי הוי עלה? אמר ר"נ בר יצחק: ת"ש,

דתנאי: כ"ג שמת ולא מינו אחר תחתיו, שלימה שחרית ושלימה בין הערבים, ומפריש לה ב' קמצין, קומץ שחרית וקומץ בין הערבים, ומפריש לה שלשת לוגין, לוג ומחצה שחרית לוג ומחצה בין הערבים; מני? אילימא רבנן, מאי שנא לבונתה דהוכפלה, ומאי שנא שמנה דלא הוכפלה? אלא אבא יוסי בן דוסתאי היא, דאמר: חביתי כ"ג בעלמא שני קמצין בעיא, ולבונה לא הוכפלה ושמן לא הוכפל, ומדשמן לאבא יוסי בן דוסתאי לא הוכפלה, לבונתה ושמנה לרבנן נמי לא הוכפלו.

א"ר יוחנן: הלכה כאבא יוסי בן דוסתאי.

ומי א"ר יוחנן הכי? והא א"ר יוחנן: הלכה כסתם משנה, ותנן: ⁶⁷⁶חמשה קמצין הן! אמוראי נינהו ואלביא דרבי יוחנן.

⁶⁷⁴ ההוספה שלי. רבא מתלונן על כך שמעבירים לא"י את הדברים בהם טעה ואין מעבירים את דבריו הטובים, והוא מסביר את עמדתו שהיא נכונה בעיניו. עובדה זו מעידה על חילופי דברים בין א"י ובבל בדור הרביעי.

⁶⁷⁵ מנחות פ"ג מ"ג.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מדור שני ושלישי ואמוראי בבל מדור רביעי וחמישי "קפצו ונכנסו" ודנו בסוגיה הארץ ישראלית, כאשר חלק מהדיון הוא בין ארצי.

בכורות, סוגיה 4, דף ד' ע"ב

איתמר, ר' יוחנן אמר: קדשו בכורות במדבר, **וריש לקיש** אמר: לא קדשו בכורות במדבר; ר' יוחנן אמר קדשו בכורות במדבר דרחמנא אמר ליקדשו, כדכתיב: (שמות י"ג) "קדש לי כל בכור", וריש לקיש אמר לא קדשו בכורות במדבר מדכתיב: (שמות י"ג) "והיה כי יביאך" וכתב בתריה "והעברת", מכלל דמעיקרא לא קדוש;

איתיביה **רבי יוחנן לריש לקיש**: עד שלא הוקם המשכן - היו במות מותרות ועבודה בבכורות!

אמר ליה **[ריש לקיש]**⁶⁷⁷: באותן שיצאו ממצרים,

⁶⁷⁸הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי, בן שנה בר מיעבד עבודה הוא?

ודקארי לה, מאי קארי לה? הכי קא קשיא ליה: אי אמרת בשלמא דלא פסיק קדושתיהו - הנך דמעיקרא נמי לא פקעא קדושתיהו, אלא אי אמרת דפסק קדושתיהו - הנך דמעיקרא נמי פקעא ליה קדושתיהו! ואידך: דקדוש - קדוש דלא קדוש - לא קדוש⁶⁷⁹.

איתיביה [ר' יוחנן לר"ל]⁶⁸⁰: אותו היום שהוקם המשכן קרבו להם בישראל נדרים ונדבות חטאות

ואשמות בכורות ומעשרות! הכי נמי - באותן שיצאו ממצרים ומינה אותו היום הוא דקרוב, מיכן ואילך

לא קרוב! איכא דאמר⁶⁸¹: איתיביה ריש לקיש לר' יוחנן: אותו היום שהוקם המשכן קרבו להם ישראל

נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות אותו היום - אין, מיכן ואילך - לא! אימא: מאותו היום

ואילך; ⁶⁸²ומאי קמשמע לן? מאותו היום - אין, מעיקרא - לא, אלמא - חובות בבמה לא קרוב;

תא שמע⁶⁸³: נמצאת אתה אומר, בשלשה מקומות קדשו בכורות לישראל, במצרים ובמדבר ובכניסתן

ישראל לארץ; במצרים מהו אומר - (שמות י"ג) "קדש לי כל בכור", במדבר הוא אומר: (במדבר ח') "כי

לי כל בכור בבני ישראל", בכניסתם לארץ הוא אומר: "והיה כי יביאך והעברת"!

אמר רב נחמן בר יצחק: בשלשה מקומות הוזהרו על הבכורות ליקדש - ולא קדשו, ובמצרים נמי לא

קדשו! הא קאמר⁶⁸⁴ דקדוש! ה"ק: מהן קדשו ומהן לא קדשו;

מתקיף לה רב פפא: ובמדבר לא קדשו? והכתיב: (במדבר ג') "פקוד כל בכור זכר לבני ישראל!"⁶⁸⁴

אלא, אי איתמר הכי איתמר⁶⁸⁵: רבי יוחנן אמר קדשו ולא פסקו, **וריש לקיש** אמר קדשו (ה ע"א) ופסקו,

בשלמא ריש לקיש - כדאמר טעם אלא לר' יוחנן - מאי טעמא? **אמר ר' אלעזר**: ר' יוחנן חזאי בחילמא,

דמילתא מעליתא אמינא: אמר קרא "לי יהיו" - בהוייתן יהו. ורבי יוחנן, והיה כי יביאך והעברת, מאי

עביד ליה? ההוא מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל: עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ.

⁶⁷⁶ מנחות פ"ג מ"ג

⁶⁷⁷ ההוספה שלי להבהרת הסוגיה

⁶⁷⁸ נראה שדברים אלו הם המשך דברי רשב"ל - מתאים למה שכתב מוסקוביץ, סוגיות מצוטטות, עמ' 32 הערה 6 ועמ' 38 הערה 36

ועמ' 40 הערה 44.

⁶⁷⁹ זוהי הפסקה וקפיצה של בני התלמוד להקשות על הסוגיה הארץ ישראלית. ולעניות דעתי הוא הדין לגבי סוגיות ארץ ישראליות

מוקדמות. ראה רוזנטל, בני התלמוד הפסיקו וקפצו להקשות בתוך הבריתא, עמ' 572.

⁶⁸⁰ ההוספה שלי להבהרת הסוגיה.

⁶⁸¹ לפני הבבלי שתי גירסאות שונות של הדיון בין ר' יוחנן ור"ל.

⁶⁸² נראה שזוהי סתמא אי"ית?

⁶⁸³ תא שמע אמנם אינו טרמין ארץ ישראלי אולם משמעותו מצויה בירושלמי בטרמין "נשמענא מן הדא" ואפשר שזו היא בבליציה

שנעשית עם העברת הבריתא.

⁶⁸⁴ זוהי התפרצות של אמוראי בבל להקשות על הסוגיה הארץ ישראלית, ראה רוזנטל, בני התלמוד הפסיקו וקפצו להקשות בתוך הבריתא,

עמ' 560

⁶⁸⁵ מאחר שהמידע הבא מא"י אינו ברור מעלים אפשרות של נוסח שונה של הסוגיה.

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: אתון הכי מתניתו לה, אגן איפכא מתנינן לה: ⁶⁸⁶

רבי יוחנן אמר לא קדשו בכורות במדבר, וריש לקיש אמר קדשו בכורות במדבר
אמר ליה [רב אשי] ⁶⁸⁷: ואפכית נמי תיובתא, ואפכיתו לה להא דרבי אלעזר?
א"ל [רב מרדכי] ⁶⁸⁸: לא קדשו - (להו) לא הוצרכו ליקדש; אי הכי, היינו דידן!
קמ"ל: חייב אדם לומר בלשון רבו.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית בה דנים בני הדור השני בא"י, מגיעה לבבל באופן לא ברור, עד שמוצעים שלוש גרסאות של המחלוקת. בבבל "הפסיקו וקפצו" ⁶⁸⁹ לתוך הסוגיה בני התלמוד ואחר כך האמוראים בני הדור הרביעי והחמישי, ובסוף מסכמים אותה האמוראים בני הדור הששי. לא מצאתי לסוגיה זו מקבילה בירושלמי. מקור המחלוקת במכילתא דרשב"י ⁶⁹⁰:
"והעברת כל פטר רחם ליי" בשלשה מקומות נתקדשו בכורות בארץ מצרים, ובמדבר ובכניסתן לארץ. בארץ מצרים - קדש לי כל בכור" (שמ' יג ב), במדבר - "כי לי כל בכור" (במ' ג יג), ובכניסתן לארץ - "והעברת כל פטר רחם לה".

בכורות, סוגיה 72 דף לה ע"א

גמ'. ר' יוחנן ור' אלעזר,

חד אמר: רועי ישראל בי כהנים - נאמנין, ללגימא לא חיישינן; רועי כהנים בי ישראל אין נאמנין, מימר אמר, כיון דקא טרחנא ביה - לא שביק לדידי ויהיב לאחרני, והוא הדין כהן לכהן - דחיישינן לגומלין; ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר: נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו, ואתא רבי מאיר למימר: החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו.

וחד אמר: רועי ישראל והן כהנים נאמנין, (ע"ב) מימר אמר לא שביק צורבא מרבנן ויהיב לדידי, רועי כהנים והן ישראל - אינן נאמנין, דחיישינן ללגימא, וכ"ש כהן לכהן [דלא] - דחיישינן לגומלין וחיישינן ללגימא, ואתא ר"ש למימר: נאמן על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו, ואתא ר"מ למימר: החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו.

בשלמא למ"ד רועי ישראל והן כהנים - נאמנין, היינו דאתא ר"מ למימר: החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, אלא למ"ד רועי כהנים בי ישראל - אין נאמנין מאי אתא ר"מ לאשמועינן? היינו ת"ק!
איכא ביניהו דר' יהושע בן קפוסאי, דתניא, 'רבי יהושע בן קפוסאי אומר: בכור בי כהן - צריך שנים מן השוק להעיד עליו, רשב"ג אומר: אפי' בנו אפי' בתו, ר' יוסי אומר: אפי' עשרה והן בני ביתו אין מעידין עליו'.

כמאן אזלא הא דאמר רב חסדא אמר רב קטינא: ספק בכור שנולד בישראל - צריך שנים מן השוק להעיד עליו, כמאן - כר' יהושע בן קפוסאי;

ר"נ אמר: בעלים מעידין עליו, דאי לא תימא הכי, מעשר לר"מ מי מעיד עליו? מעשר? ודאי מהימן, דאי בעי שדי ביה מומא בכוליה עדריה;

אלא: ספק בכור לר"מ מי מעיד עליו? וכי תימא: ה"נ דלית ליה תקנתא,

⁶⁸⁶ זוהי גרסה שלישית של המחלוקת בין ר' יוחנן ור"ל.

⁶⁸⁷ ההוספה שלי להבהרת הסוגיה

⁶⁸⁸ ההוספה שלי להבהרת הסוגיה

⁶⁸⁹ ראה רוזנטל, בני התלמוד הפסיקו וקפצו להקשות בתוך הבריתא, עמ' 572,

⁶⁹⁰ פ"ג פסוק יב

והתנן⁶⁹¹, "שהיה רבי יוסי אומר: כל שחליפיו ביד כהן - פטור מן המתנות, ור"מ מחייב!"
אלא ש"מ: בעלים מעידין עליו, כהנים הוא - דחשידי אמומי, ישראל - לא חשידי אמומי.
איתמר, ר"נ אמר: הלכה כרשב"ג,
רבא אמר הלכה: כר' יוסי.
ומי אמר רבא הכי? והאמר רבא: בעלים עומדים עמנו בחוץ, נכנס שלם ויצא חבול, מעידין עליו!
אימא; כל בעלים עומדים ולא חיישי;
אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא: ניחוש לחשדא, קמ"ל.
והלכתא כרשב"ג, ודוקא בנו ובתו, אבל אשתו - לא, מ"ט? אשתו כגופו דמי.
א"ל רב פפא לאבבי: לרבי מאיר דאמר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, וקאמר רבי מאיר החשוד
לדבר אחד - חשוד לכל התורה כולה, כהנים הכי נמי דלא דייני דינא? והכתיב: (דברים כ"א) "ועל פיהם
יהיה כל ריב וכל נגע" (לו ע"א) אימר דא"ר מאיר - לחששא, לאחזוקינהו מי אמר?
איבעיא להו: עד מפי עד, מהו לעדות בכור?
רב אסי⁶⁹² אסר, ורב אשי - שרי,
א"ל רב אסי לרב אשי: והא תנא דבי מנשה אין עד מפי עד כשר - אלא לעדות האשה!
תני: אלא לעדות שהאשה כשרה לה בלבד.
רב יימר אכשר עד מפי עד בבכור,
קרי עליה מרימר: יימר שרי בוכרא. והלכתא: עד מפי עד כשר לעדות בכור.
א"ר אילעא: לא היו מוחזקין בו שהוא בכור, ובא אחד ואמר שהוא בכור ומומו עמו - נאמן.
מאי קמ"ל - שהפה שאסר הוא הפה שהתיר?
תנינא: האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה, אני - נאמנת. שהפה שאסר הוא הפה שהתיר! מהו
דתימא: התם הוא - דאי בעיא לא אמרה, אבל הכא - דלא סגיגא דלא אמרה, דקדשים בחוץ לא אכיל,
אימא לא הפה שאסר הוא - קמ"ל, דאי משום הכי - הוה שדי ביה מומא דניכר ואכיל ליה.
מתקיף לה מר בר רב אשי: מאי שנא מההוא גברא דאוגר ליה חמרא לחבריה, וא"ל לא תיזיל באורחא
דנהר פקוד דאיכא מיא, זיל באורחא דנרש דליכא מיא, אזיל באורחא דנהר פקוד ומית חמרא, ואתא
וא"ל, באורחא דנהר פקוד אזלי, ומיהו מיא לא הוו ואמר רבא: מה לו לשקר, אי בעי אמר באורחא דנרש
אזלי ואמר אבבי: מה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן! הכי השתא! התם - ודאי איכא מיא, התם ודאי
שדי ביה מומא? חששא הוא, ובמקום חששא אמרינן מה לו לשקר.
יתיב רבינא וקאמר להאי שמעתא בלא גברא,
א"ל רבא זוטי לרבינא: אנן משמיה דר' אילעא מתנינן לה.
רבי צדוק הוה ליה בוכרא, רמא ליה שערי בסלי [נסריה כיילי ערובה ערבה קלופה], בהדי דקאכיל איבזע
שיפתיה, אתא לקמיה דרבי יהושע, אמר ליה: כלום חילקנו בין חבר לעם הארץ? אמר לו רבי יהושע: הן.
אתא לקמיה דרבן גמליאל אמר ליה: חילקנו בין חבר לעם הארץ? אמר ליה רבן גמליאל: לא, אמר ליה:
והא רבי יהושע אמר לי הן! אמר לו: המתן עד שיעלו בעלי תריסין לבית המדרש. כיון שנכנסו לבית
המדרש, עמד השואל ושאל: כלום חילקנו בין חבר לעם הארץ? א"ל רבי יהושע: לאו, א"ל רבן גמליאל:
והלא משמך אמרו לי הן, יהושע עמוד על רגליך ויעידו בדך! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: היאך אעשה,
אילמלי אני חי והוא מת יכול החי להכחיש את המת, עכשיו שאני חי והוא חי, היאך חי יכול להכחיש את

⁶⁹¹ בכורות פ"ב מ"ח

⁶⁹² בכ"י פלורנס, מינכן, ותיקן 119, וותיקן 120, וד"ו רב אתי והוא בן דורו של רב אשי ראה אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 426.

החי? והיה ר"ג עומד ודורש ור' יהושע עומד על רגליו, עד שריננו כל העם ואמרו לחוצפית המתורגמן :
עמוד, ועמד.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית ובאמצע "הפסיקו וקפצו" אמוראי בבל בדיון, והסוגיה ממשיכה בדברי ר' אילעא. קטע הסיום המתיחס לתקופת התנאים נראה כנוסף לסוגיה הארץ ישראלית.

בכורות, סוגיה 107 דף מד ע"ב

גמ'. אמר **רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא** : משתינין מים בפני רבים ואין שותין מים בפני רבים ; ותניא נמי הכי : משתינין מים בפני רבים, ואין שותין מים בפני רבים, ומעשה באחד שביקש להשתין מים ולא השתין, ונמצא כריסו צבה. שמואל איצטריך ליה בשבתא דרגלא, נגדו ליה גלימא, אתא לקמיה דאבוה, א"ל [אבוה דשמואל לשמואל]⁶⁹³ : אתן לך ד' מאה זוזי וזיל אהדר עובדא, את דאפשר לך, דלא אפשר ליה ליסתכן?

מר בר רב אשי איצטריך אגודא גמלא אשתין,

אמרו ליה : חמתך קאתיא!

אמר להו : באודנה.

ותיפוק לי משום עלקא?

בשותת.

ת"ר : שני נקבים יש בו באדם, אחד מוציא שתן ואחד מוציא שכבת זרע, ואין בין זה לזה אלא כקליפת השום, בשעה שאדם נצרך אם נקבו זה לתוך זה נמצא עקר. אמר ר"ל : מאי דכתיב (דברים ז') "לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך", אימתי לא יהיה בך עקר - בזמן שבבהמתך.

אמר רבי יהושע בן לוי : לא יהיה בך עקר - מן התלמידים, ועקרה - שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום, אימתי - בזמן שאתה משים עצמך כבהמה.

אמר **רב פפא** : לא ישתין אדם מים לא על כלי חרס, ולא על מקום קשה,

דאמר **רב** : הני מדורי דבבל מהדרי מיא לעין עיטם

אמר **אבוי** : הא איתתא לא תקום להדיא באנפי ינוקא, אגיסא - לית לן בה.

תניא, רשב"ג אומר : עמוד החוזר - מביא אדם לידי הדרוקן, סילון החוזר - מביא אדם לידי ירקון.

אמר **רבה בר רב הונא**, אמר רב קטינא אמר **ריש לקיש** : דם רבה - שחין רבה, שכבת זרע רבה צרעת רבה, צואה רבה - הדרוקן רבה, מי רגלים רבין ירקון רבה.

תיאור: הסוגיה הארץ ישראלית נקטעת פעמיים. בתחילה במעשים בבליים אחד מהדור הראשון שיתכן שהובא יחד עם הסוגיה הארץ ישראלית⁶⁹⁴, והשני מהדור השביעי. בסוף הסוגיה הוסיף העורך מימרות של אמוראי בבל בסדר כרונולוגי הפוך מדורות 5, 4 ו-3. המימרה האחרונה היא בשם רשב"ל, ואפשר שגם היא הובאה מא"י לפי שרבה בר רב הונא, ורב קטינא נזכרים בירושלמי.⁶⁹⁵

⁶⁹³ ההוספה שלי

⁶⁹⁴ שמואל ואביו נזכרים הרבה פעמים בירושלמי.

⁶⁹⁵ רבה בר רב הונא בבבא בתרא פ"ד ה"ב דף יד ע"ג ; רב קטינא במגילה פ"א ה"ט דף עא ע"ד

כריתות, סוגיה 12 דף ח' ע"א

גמ'. תניא אמרו להן ב"ה לב"ש: הרי הוא אומר (ויקרא י"ב) "לבת", לרבות אור שמונים ואחד.
ר' הושעיא הוה שכיח קמיה **דבר קפרא**, שבקיה ואתא קמיה **דבני חייא**. יומא חד פגע ביה, >בבר קפרא⁶⁹⁶ <ו>בעא מיניה [ר' הושעיא מבר קפרא]⁶⁹⁷: זב שראה ג' ראיות בליל ח', מה ב"ה אומרים בדבר זה? טעמיהו דב"ה במפלת בלילה, משום >דלילה לאו מחוסר זמן הוא וזב נמי מחייב דלילה לאו מחוסר זמן הוא או דילמ' טעמ' דבית הלל במפלת משום⁶⁹⁸ <דכתיב לבת, אבל זב שראה ג' ראיות בליל ח' פטרי, דלא מייתרי קראי, או דלמא לא שנא?
א"ל בר קפרא: מה בבלי אומר בדבר זה? אישתיק **רבי הושעיא** לא אמר כלום,
א"ל בר קפרא: צריכין לדברי עייא. נחזור על הראשונות: הרי הוא אומר לבת, לרבות אור שמונים ואחד. נימא כתנאי: זב שראה ג' ראיות בליל ח' - תני חדא: מביא, ותניא אידך: אינו מביא; מאי לאו תנאי היא, דהא דתניא מביא, קסבר: לילה אין מחוסר זמן, והדתני אין מביא, קסבר: לילה מחוסר זמן!⁶⁹⁹
אמר **רב הונא בר אחא**⁷⁰⁰ א"ר אלעזר, הני תנאי סברי: לילה מחוסר זמן, והא דתניא מביא - בזב בעל ב' ראיות, והדתניא אין מביא - בזב בעל ג' ראיות. זב בעל ב' ראיות מאי למימרא? הא קמ"ל, דוקא ראה בליל ח', אבל ביממא דז' לא, קסבר: כל ראייה שסותרת - אין מביאה לידי קרבן.
אמר **רבא**: אמאי אוקימתא להא דתניא אין מביא - בזב בעל ג' ראיות? ליתנייה גבי חמשה מביאין קרבן אחד על עבירות הרבה! לא פסיקא,
דא"ר יוחנן: ראה אחת בלילה וב' ביום - מביא, ב' בלילה ואחת ביום - אין מביא.
אמר **רב יוסף**: תדע דאחת בלילה וב' ביום מביא, דהא ראייה ראשונה שכבת זרע בעלמא, ואילו חזי תרתין אחרנייתא מצטרפי להו.
אמר **רב ששת בריה דרב אידי**: מידי איריא? ראייה ראשונה של זב חזייה בזמן חיובא, אחת בלילה כיון דלאו בזמן חיובא חזייה, אי לאו דאשמעינן רבי יוחנן דמצטרף, ה"א לא תצטרף. ומי א"ר יוחנן לילה מחוסר זמן?
והאמר **חזקיה**: נטמא ביום - מביא, בלילה - אין מביא,
ור' יוחנן אמר: אפי' בלילה - מביא! כי קא"ר יוחנן: ב' בלילה ואחת ביום אין מביא, לדברי האומר מחוסר זמן. לדברי האומר, פשיטא! ראה אחת בלילה וב' ביום איצטריכא ליה, מהו דתימא: כיון דלאו בזמן חיובא קחזי ליה לא תצטרף, קמ"ל.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון והשני "וקפצו לתוכה" בבבל בדור השלישי והרביעי.

כריתות, סוגיה 22 דף יב ע"א

א"ר מאיר: קל וחומר כו'.
איבעיא להו: מ"ט דרבנן? משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש, או דלמא משום דאמרינן: מיגו דאי בעי אמר מזיד הייתי - פטור, כי אמר נמי לא אכלתי - מהימן ופטור? ומאי נפקא מינה? למיפשט

⁶⁹⁶ נוסף בשטמ"ק

⁶⁹⁷ ההוספה שלי

⁶⁹⁸ ההשלמה ע"פ י. רוזנטל, מסכת כריתות (בבלי), עמ' 61, ע"פ כ"י ותיקן 120, כ"י לונדון (402), וקטע מכריכה JTS Rab 2347.

⁶⁹⁹ בקטע גניזה שפרסם אפשטיין, מחקרים בספרות התלמוד ובשפות שמיות ח"ב עמ' 615/6, קיימת גירסה שונה של המעשה, ודן בו י. רוזנטל בעבודתו, מסכת כריתות (בבלי) עמ' 62 הערה 278, ועמ' 250 ואילך, לפיו דיונו של רוזנטל משתנה המעשה לחלוטין, אבל לענייננו אין לכך השפעה.

⁷⁰⁰ צ"ל: אחא בר הונא. כך בכ"י מינכן, לונדון ותיקן 120

מינה לטומאה, דאי אמרת: טעמייהו דרבנן משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש, ל"ש טומאה חדשה ול"ש טומאה ישנה, ואי אמרת: טעמייהו דרבנן משום דאמר מיגו היא, פטרי ליה רבנן מטומאה ישנה, אבל מטומאה חדשה מחייב, מ"ט? טומאה ישנה מיגו דאי בעי אמר טבלתי - פטור, כי אמר נמי לא נטמאתי - פטור, דאיכא למימר: מאי לא נטמאתי דקאמר? לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי, אבל טומאה חדשה מחייב, מ"ט? דכי אמר נמי טבלתי - מחייב, דאמרו ליה עדים השתא נטמאת, מאי? ת"ש: אמר לו עד אחד נטמאת והוא אומר לא נטמאתי - פטור, יכול אפילו שנים? א"ר מאיר: ק"ו, אם הביאווה שנים למיתה חמורה, לא יביאווה לידי קרבן הקל? וחכ"א: אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש; ש"מ, טעמייהו דרבנן משום דאמרי: אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש.

א"ר אמי: לעולם טעמא דרבנן משום דאמרינן מיגו, והכי קתני: מתוך שאם רצה לומר לא עמדתי בטומאתי - פטור, הילכך אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש. אי הכי, היינו חלב! מהו דתימא: אכלתי חלב קמתריץ דיבוריה לא אכלתי שוגג אלא מזיד, אבל נטמאת והוא אומר לא נטמאתי, אימא לא קמתריץ דיבוריה, קמ"ל: הכא נמי לא עמדתי בטומאתי אבל טבלתי. ת"ש: (ויקרא ה') "והתודה", מודה בדברים - חייב, אין מודה בדברים - פטור; א"ל עד אחד נטמאת והוא אומר לא נטמאתי - פטור, יכול אפילו שנים מכחישינן? א"ר מאיר: אם הביאווה שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאווה לידי קרבן הקל? ר' יהודה אומר: נאמן אדם על עצמו יותר ממאה איש; ומודים חכמים לר"י בחלבין ובביאת מקדש, אבל בטומאה לא מודו ל"י; במאי עסקינן? אילימא (דף יב ע"ב) בטומאה ישנה, מאי שנא חלבין וביאת מקדש דמודו ליה? דאם רצה יאמר מזיד הייתי, טומאה ישנה נמי מתרץ דיבוריה, דאם רצה יאמר לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי.

אמר **רבינא**: לעולם בטומאה ישנה, וכגון דאמרי ליה עדים אכלת קדשים בטומאת הגוף והוא אומר להון לא נטמאתי, דהכא לא מתריץ דיבוריה, דליכא למימר לא עמדתי בטומאה אבל טבלתי, מאי אמר להון? טבלתי ואכלתי, כי אמר להון הכי, איתכחש ליה דיבוריה קמא מיהא בטומאת מגעו. אמר **רב נחמן**: הלכה כר' יהודה.

אמר **רב יוסף**: לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו. אמר **ר"ל**: מודה ר"מ לחכמים, שאם אמרו לו שנים בעלת שפחה חרופה והוא אומר לא בעלתי - מהימן, דאי בעי אמר להון לא גמירתי ביאתי. אמר **רב ששת**: מודה ר"מ לחכמים, בנזיר טמא שאמרו לו שנים נטמאת והוא אומר לא נטמאתי - פטור, דאי בעי אמר נשאלתי על נזירי. אמר **אביי**: מודה רבי מאיר לחכמים, שאם אמרו לו שנים יודע אתה בעדות פלוני והוא אומר לא ידעתי - פטור, דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי ולתוכה נכנסו הערות אמוראי בבל בדור השלישי עד החמישי.

תמורה, סוגיה 4 דף ג ע"א

אמר **רב אידי בר אבין אמר רב עמרם**⁷⁰¹ **א"ר יצחק א"ר יוחנן** משום ר' יוסי הגלילי: כל לא תעשה שבתורה, עשה בו מעשה - לוקה, לא עשה בו מעשה - פטור; חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם, אף על פי שלא עשה מעשה - חייב.

⁷⁰¹ זו היא שלשלת מסירה אחת וזהו רב עמרם השני בן הדור השלישי והרביעי המוסר בשם ר' יצחק, בשם ר' יוחנן. ראה אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 373.

משום **רבי יוסי ברבי חנינא** אמרו: אף המקדים תרומה לביכורים.

נשבע מנלן? א"ר **יוחנן** משום ר"מ: אמר קרא (שמות כ') "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא", בית דין של מעלה – (דף ג ע"ב) אין מנקין אותו, אבל בית דין של מטה – מלקין אותו ומנקין אותו.

א"ל **רב פפא לאביי**: ואימא, לא תיהוי ליה נקיות כלל!

א"ל **[אביי]**⁷⁰²: אם כן, לכתוב קרא לא ינקה ולישתוק, ה' למה לי – בית דין של מעלה הוא דאין מנקין אותו, אבל ב"ד של מטה – מלקין ומנקין אותו.

אשכחן שבועת שוא, שבועת שקר מנלן?

רבי יוחנן ידידיה אמר: לשוא לשוא שני פעמים, אם אינו ענין לשבועת שוא – תניהו ענין לשבועת שקר, דלוקה.

מתקיף לה **רבי אבהו**: שבועת שקר היכי דמי? אי נימא דאמר שלא אוכל ואכל – התם הוא מעשה עבד! ואלא דאמר שאוכל ולא אוכל, ההוא מי לקי? והאיתמר, שבועה שאוכל ככר זה היום, ועבר היום ולא אוכל; רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש אמרי: אינו לוקה.

ר' יוחנן אומר: אינו לוקה – דלאו שאין בו מעשה הוא, וכל לאו שאין בו מעשה – אין לוקין עליו.

ור"ל אמר: אינו לוקה – משום דהוה ליה התראת ספק וכל התראת ספק – אין לוקין עליו!

אלא א"ר **אבהו**: תהא באכלתי ולא אכלתי. ומאי שנא דקא מרבה אכלתי ולא אכלתי, מאוכל ולא אוכל? אמר **רבא**: בפירוש ריבתה תורה שקר דומה לשוא, מה שוא – לשעבר, אף שקר – לשעבר.

איתיביה **רבי ירמיה לרבי אבהו**: שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה, ואכלה – אינו חייב אלא אחת; וזוהי שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. זוהי למעוטי מאי? לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי – דלא לקי? לא, זו היא דעל שגגתה מייתי קרבן, אבל אכלתי ולא אכלתי – לא מייתי קרבן; ומני – רבי ישמעאל היא, דאמר: אינו חייב אלא על העתיד לבא, אבל מילקא לקי, אימא סיפא: זוהי שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור. זוהי למעוטי מאי? לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי? לא, זוהי – דעל שגגתה פטור מקרבן, אבל אכלתי ולא אכלתי – מייתי קרבן; ומני – ר"ע היא, דאמר: מביאין קרבן לשעבר. והא אמרת רישא – רבי ישמעאל! אלא, מדסיפא רבי עקיבא – רישא נמי רבי עקיבא, ורישא לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי, אלא למעוטי אוכל ולא אוכל, ומאי שנא? משום דקאי בלהבא – ממעט להבא קאי בלהבא – ממעט לשעבר?

תיאור: העורך הציב סוגיה ארץ ישראלית זו אחרי הסוגיה הבבלית הדומה לה בתחילתה.

בכך יש דמיון למה שאנו מוצאים בהמשך המסכת כלישנא אחרינא, שרש"י אמר על כך שזה ירושלמי וזאת ככל הנראה מבלי שראה את התלמוד הירושלמי למסכת אלא ע"פ האמוראים הארץ ישראלים שבלישנא אחרינא או לחילופין בלישנא קמא כמו בסוף סוגיה 6. הסוגיה הארץ ישראלית היא מהדור השני והשלישי ולתוכה "קפצו ונכנסו" בני בבל מהדור הרביעי והחמישי.

תמורה, סוגיה 21 דף יד ע"א

קרבנות יחיד חייבין באחריותן [כו']. מנא ה"מ? דת"ר: (ויקרא כ"ג) "דבר יום [ביומו]" – מלמד שכל היום כשר למוספין, (ויקרא כ"ג) "ביומו" – מלמד שאם עבר היום ולא הביאן אינו חייב באחריותן, יכול לא

יהא חייב באחריות נסכיהם ואע"פ שקרב הזבח - ת"ל (במדבר כ"ט) "מנחתם ונסכיהם" בלילה, "מנחתם ונסכיהם" - למחר.

ר"ל אמר מהכא: (ויקרא כ"ג) "מלבד שבתות ה'". וצריכא, דאי כתב רחמנא, מלבד שבתות ה', הוה אמינא: ביום - אין, ובלילה - לא, אמר קרא "ומנחתם ונסכיהם"; ואי כתב רחמנא מנחתם ונסכיהם ולא כתב מלבד שבתות ה', הוה אמינא: בלילה - אין, ביממא - לא. ומאי שנא - משום דבקדשים לילה הולך אחר היום, צריכי.

ונסכים מי קרבי בלילה? והתנן: אין לי אלא דברים שדרך ליקרב בלילה, כגון אברים ופדרים שמקריבין מבוא השמש, ומתעכלין והולכין כל הלילה כולו; דברים שדרך ליקרב ביום, כגון הקומץ הלבונה ומנחת נסכים, שמעלן מבוא השמש מבוא השמש סלקא דעתך? והאמרת: דברים שדרך ליקרב ביום נינהו, אלא: עם בא השמש. שמתעכלין והולכין כל הלילה, מניין? תלמוד לומר: (ויקרא ו') "זאת תורת העולה" - ריבה. קתני מיהא נסכים ביום!

אמר רמי בר חמא: לא קשיא, כאן - ליקדש, כאן - ליקרב. אמר ליה רבא: אי מיקדש קדשי - קרובי מיקרבי, והא תניא: זה הכלל, כל הקרב ביום - אין קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה - קדוש בלילה, בין ביום בין בלילה - קדוש בין ביום בין בלילה? אלא אמר רב יוסף: סמי מנחת נסכים מהא מתניתא.

כי סליק רב דימי, אשכחיה לרב ירמיה דיתיב וקאמר משמיה דרבי יהושע בן לוי: מניין לנסכים הבאים עם הזבח שאין קריבין אלא ביום - ת"ל (במדבר כ"ט) "ולנסכיהם ולשלמיכם", מה שלמים - ביום, אף נסכים - ביום.

אמר [רב דימי]: אי אשכחיה דכתיב איגרתא, שלחי ליה לרב יוסף (דף יד ע"ב) ולא תיסמי מנחת נסכים ממתניי; ולא קשיא, כאן - בנסכים הבאין עם הזבח, כאן - בנסכים הבאין בפני עצמן. ואי הוה ליה איגרתא, מי אפשר למישלחא?

והא אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא א"ר יוחנן: כותבי הלכות כשורף התורה, והלמד מהן - אינו נוטל שכר.

דרש ר' יהודה בר נחמני מתורגמניה דר"ל: כתוב אחד אומר (שמות ל"ד) "כתוב לך את הדברים האלה", וכתוב אחד אומר (שמות ל"ד) "כי על פי הדברים האלה", לומר לך דברים שעל פה - אי אתה רשאי לאומרן בכתב, ושבתב - אי אתה רשאי לאומרן על פה. ותנא דבי רבי ישמעאל: "כתוב לך את הדברים האלה" - אלה אתה כותב, אבל אין אתה כותב הלכות!

אמרי: דלמא מילתא חדתא שאני; דהא רבי יוחנן ור"ל מעייני בסיפרא דאגדתא בשבתא, ודרשי הכי: (תהלים קי"ט) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", אמרי: מוטב תיעקר תורה, ואל תשתכח תורה מישראל. אמר רב פפא: השתא דאמרת נסכים הבאין בפני עצמן קריבין אפי' בלילה, נזדמנו נסכים בלילה - מקדישין בלילה ומקריבין.

אמר ליה רב יוסף בריה דרב שמעיה לרב פפא, תניא דמסייע לך: זה הכלל כל הקרב ביום - אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה - קדוש (בין ביום בין) בלילה.

אמר רב אדא בר אהבה: ועלות השחר פוסלת בהן כאברין.

כי אתא רב דימי א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק: (במדבר כ"ט) "אלה תעשו לה' במועדיכם" - אלו חובות הבאות חובה ברגל, "לבד מנדריכם ונדבותיכם" - לימד על נדרים ונדבות שקריבין בחולו של מועד. "ולעולותיכם" במה הכתוב מדבר? אי בעולת נדר - הרי כבר אמור נדריכם ואי בעולת נדבה - הרי כבר אמור ונדבותיכם - הא אינו מדבר אלא בעולת יולדת ועולת מצורע. "ולמנחותיכם", במה הכתוב מדבר?

אי במנחת נדר - הרי כבר אמור, אי במנחת נדבה - הרי כבר אמור, הא אינו מדבר אלא במנחת סוטה ובמנחת קנאות. "ולנסכיכם ולשלמיכם" - מקיש נסכים לשלמים, מה שלמים - ביום, אף נסכים - ביום, ולשלמיכם - לרבות שלמי נזיר.

א"ל אביי: ולימא מר שלמי פסח, דאי שלמי נזיר - נידר ונידב הוא דהתניא: זה הכלל, כל שהוא נידב ונידר - קרב בבמת יחיד, ושאינו נידב ונידר - אינו קרב בבמת יחיד; ותנן: המנחות והנזירות קריבין בבמת יחיד - דברי ר"מ! סמי מכאן נזירות; מי איכא למ"ד דנזיר לאו נידר ונידב הוא? והכתיב: (שמואל ב' ט"ו) "מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון כי נדר נדר עבדך" וגו', מאי לאו אקרבן? לא - אעיקר נדרו אמר. עיקר נדרו בחברון הוה? והלא בגשור הוה!

אמר **רב אחא** ואיתימא **רבה בר רב חנן**: לא הלך אבשלום אלא להביא כבשים מחברון. ה"נ מסתברא, דאי תימא לאקרובי הוא דאזיל - שביק ירושלים ואזיל ומקריב בחברון? ואלא מאי - להביא כבשים מחברון, האי "אשר נדרתי לה' בחברון", מחברון מיבעי ליה! אלא לעולם לאקרובי, ודקא קשיא לך אמאי שבק ירושלים ומקריב בחברון; תיקשי לך גבעון, דמקום קדוש הוא! אלא, כיון שהותרו הבמות - כל היכא דבעי מקריב. ארבעים שנה למאן? תניא, רבי נהוראי אומר משום רבי יהושע: מקץ ארבעים שנה ששאלו להם מלך. דתניא: אותה שנה ששאלו להם מלך, אותה שנה עשירית של שמואל היתה. (דף טו ע"א) עשר שנים מלך שמואל בעצמו, שנה אחת שמלך שאול ושמואל, ושנים שמלך שאול בעצמו, ושלושים ושבע שמלך דוד.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי ועליה דיון בבבל בדור השלישי עד החמישי, כאשר חלק מהקשר נוצר בנסיעתו של רב דימי לא"י ובשובו לבבל. אגב כך שולבה לתוך הסוגיה העיקרית סוגיה משנית, אף היא ארץ ישראלית.

תמורה, סוגיה 37 דף כב ע"א

גמ'. מאי טעמא לא תני להו גבי הדדי? רישא - פסיקא ליה, וסיפא לא פסיקא ליה. למה לי למיתנייה גבי מעילה, למה לי למיתנייה גבי תמורה? **תנא הכא תמורה, ואידי דתנא תמורה - תנא נמי מעילה; ואידי דתנא גבי מעילה מעילה - תנא נמי תמורה.**

אמר **ריש לקיש**: חטאת שעיברה שנתה - רואין אותה כאילו עומדת בבית הקברות ורועה. תנן, שעיברה שנתה, ואבדה ונמצאת בעלת מום, אם אחר שכיפרו בעלים - מתה, תיובתא דריש לקיש! אמר לך - **ריש לקיש**: כי קתני רישא מתה - אאבדה ונמצאת בעלת מום, אם אחר שכיפרו בעלים - תמות. אי הכי, אימא סיפא: אם עד שלא כיפרו הבעלים - תרעה עד שתסתאב, ואי בעלת מום - הא מסאבא וקיימא!

אמר **רבה** הכי קאמר: (תנא) שאבדה ונמצאת בעלת מום עובר, אם אחר שכפרו בעלים - מתה, אם קודם שכיפרו בעלים - תרעה עד שתסתאב במום קבוע, ותימכר

אמר **רבא**: שתי תשובות בדבר, חדא - דאם כן ישמור מיבעי ליה למיתני! ועוד שעיברה שנתה למאי הלכתא קתני?

אלא אמר **רבא**: הכי קתני, עברה שנתה ואבדה, או אבדה ונמצאת בעלת מום, אחר שכיפרו הבעלים - מתה, קודם שכיפרו הבעלים - תרעה עד שתסתאב ותימכר. וצריך למיתני אם אבדה גבי בעלת מום [וגבי עברה שנתה], דאי תנא גבי שעיברה שנתה - הוה אמינא: התם הוא דמהניא לה אבדה - משום דלא חזיא למילתה, אבל בעלת מום - דאי לא מומא חזיא, אימא - לא תהני ליה אבדה; ואי תני גבי בעלת מום, התם

הוא דמהניא לה אבדה - משום דלא חזיא להקרבה, אבל עיברה שנתה דחזי להקרבה - אימא לא תהני לה אבדה, צריכא. ומי אמר רבא הכי?

והאמר רבא: אבידה דלילה לא שמה אבידה! לא דמי, אבידה דליליא - לא חזיא לא לגופה ולא לדמי, אבל הא - נהי דלגופה לא חזיא, לדמי חזיא.

תנן: השני ירעה עד שיסתאב, וימכר ויפלו דמיו לנדבה, לפי שאין חטאת הציבור מתה הא דיחיד - מתה! וא"ר יוחנן: בעלי חיים נדחין, וכשהוא מתכפר - בשני שבזוג שני מתכפר, ואידך קמא - הוה ליה כי עיברה שנתה, וטעמא - דציבור, הא דיחיד - מתה!

אמר לך [רבא]:⁷⁰³ דחויין לחוד, ואבודין לחוד, מ"ט - אבודין דעתיה עליהון דילמא משתכחין, דחויין - לא הדרי מתחזיין. (דף כב ע"ב)

גופא, אמר רבא: אבודה דלילה לא שמה אבודה. אליבא דמאן? אלימא אליבא דרבנן - מאי איריא אבודה דלילה? אפי' אבודה דיום נמי! דאמרי רבנן: אבודה בשעת הפרשה - רועה. ואלא אליבא דרבי, עד כאן לא קאמר רבי אלא אבידה דיום, אבל אבידה דלילה - אפי' רבי מודה דלרעייה אזלא.

איבעית אימא: לעולם אליבא דרבנן, והכא במאי עסקינן - באבדה בשעת כפרה, עד כאן לא קאמרי רבנן אבדה בשעת כפרה - מתה אלא היכא דעיקר אבידתה ביום, אבל היכא דעיקר אבידתה בלילה - לא. אמר אביי: נקטינן, אבידה - ולא גנובה, אבידה - ולא גזולה.

היכי דמי אבידה?

א"ר אושעיא: אפילו אחת בעדרו, ואפילו אחת באחת.

ור' יוחנן אמר: אחורי הדלת.

איבעיא להו: היכי קאמר? אחורי הדלת הוא - דליכא דקא חזי לה, אבל אבראי דאיכא דחזי לה - לא הויא אבודה, או דילמא: אחורי הדלת דאי מהדר אפיה חזי לה - הויא אבודה, וכל שכן אבראי, דלא קחזי לה תיקו.

א"ר פפא: גמרינן, אבודה ממנו ולא מרועה - לא הויא אבודה, וכ"ש אבודה מרועה ולא אבודה ממנו. אבודה ממנו ומרועה, ואחד בסוף העולם מכיר בה, מאי? תיקו.

בעי רב פפא: אבודה בכוס מהו? אליבא דמאן? אלימא אליבא דרבי - האמר אבודה בשעת הפרשה - מתה! אלא כי קמיבעיא ליה אליבא דרבנן, מי אמרינן: כי אמרי רבנן בשעת הפרשה רועה קודם שיקבל דמה בכוס, אבל הכא - סבירא להו, כל העומד ליזרק - כזרוק דמי, או דלמא: כמה דלא אזדריק דם - כי אבדה בשעת הפרשה דמיא, ורעיא?

ואיכא דאמרי: לעולם אליבא דרבי, כי קמיבעיא ליה - כגון שקיבל דמה בשתי כוסות ואבד אחד מהן: ואליבא דמאן דאמר כוס עושה חבירו דחוי - לא תיבעי לך, כי תיבעי לך אליבא דמ"ד כוס עושה חבירו שיריים; ה"מ - היכא דאיתנהו לתרוייהו, דכל היכא דבעי זריק, אבל הכא - הא ליכא; או דלמא לא שנא? תיקו.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון והשני ולתוכה קפצו ונכנסו בני בבל בדור השלישי והרביעי ובסופה גם בדור החמישי.

סוגיה 37 דף יז ע"ב

⁷⁰³ נוסף ע"פ כ"י מינכן 95.

א"ר (חייא) [זירא]⁷⁰⁴ אמר רב: היו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה מהן אכל - חייב; חתיכה, ספק של שומן ספק של חלב ואכלה - פטור.
א"ר זירא: מ"ט דרב? קסבר: שתי חתיכות אפשר לברר איסורו, חתיכה אחת אי אפשר לברר איסורו.
מאי איכא בין טעמא דרבא לטעמא דרבי זירא? איכא ביניהו כזית ומחצה, לרבא - ליכא מצוות ופטור, לרבי זירא - אפשר לברר איסורו.

איתיביה רבי ירמיה לרבי זירא, רבי אליעזר אומר: כוי, חייבין על חלבו אשם תלוי!
אמר ליה [ר' זירא]⁷⁰⁵: רבי אליעזר סבר: לא בעינן לברר איסורו. (דף יח ע"א)
איתיביה [רבי ירמיה]⁷⁰⁶: ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון - יוציא והולד כשר, וחייב באשם תלוי!

[אמר ליה ר' זירא]⁷⁰⁷: הא מני? רבי אליעזר היא.
איתיביה [רבי ירמיה]⁷⁰⁸: נמצא על שלח אתיוס - טמאין וחייבין בקרבן, נמצא על שלח לאחר זמן - טמאין מספק ופטורין מן הקרבן, ותני עלה: וחייבין באשם תלוי!
[אמר ליה ר' זירא]⁷⁰⁹: הא מני? רבי אליעזר היא.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי בה דו-שיח בין הרב ותלמידו. המשך הסוגיה הארץ ישראלית הוא בסוגיה 39 וסוגיה 38 המובאית בהמשך קוטעת את רצף הסוגיה הארץ ישראלית שהמשכה הוא בסוגיה 39 שבגוף העבודה עמ' 31.

סוגיה 38 דף יח ע"א

ד"ה: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון אמר רב: היו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל - חייב; חתיכה, ספק של חלב ספק של שומן ואכלה - פטור.
עד: אמר רב אשי: (דף יח ע"ב) ר' אליעזר היא, דאמר: מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום, הילכך אמרינן ליה, אייתי אשם תלוי ואתני: אי אכל ראשון שומן, הוא אכל חלב, ליהוי כפרה, ואי לא ליהוי נדבה.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השלישי עד הששי שבמרכזה דו-שיח בין הרב ותלמידו (רב נחמן ורבא) כמעט זהה לזה שבין ר' זירא ור' ירמיה בא"י, שבסוגיה 37, והיא קוטעת את הסוגיה הארץ ישראלית שהתחילה בסוגיה 37 והמשכה בסוגיה 39 שבגוף העבודה עמ' 31.

זבחים, סוגיה 126 דף עט ע"ב

גמ'. א"ר אלעזר: לא הכשיר ר"א⁷¹⁰ אלא שנים שנים, אבל אחד אחד לא.

⁷⁰⁴ כך בשיטת"ק בכ"י לונדון ומינכן.

⁷⁰⁵ ההוספה שלי.

⁷⁰⁶ ההוספה שלי.

⁷⁰⁷ ההוספה שלי.

⁷⁰⁸ ההוספה שלי.

⁷⁰⁹ ההוספה שלי.

⁷¹⁰ תנא - ר' אליעזר.

מתיב רב דימי, וחכמים אומרים: אפילו קרבו כולן חוץ מאחד מהן - ישפך לאמה!
 אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה: בר תחליפא, אסברא לך: מאי אחד? זוג אחד.
 וצריכא, דאי איתמר בהא, בהא קא"ר אליעזר, משום דאיתעביד ביה כפרתו, אבל בהא אימא מודי להו
 לרבנן; ואי איתמר בהא, בהא קאמרי רבנן, אבל בהא אימא מודו לרבי אליעזר, צריכא.
 תנן התם:⁷¹¹ "צלוחית שנפלו לתוכה מים כל שהו - ר"א אומר: יזה שתי הזאות, וחכמים פוסלין".
 בשלמא רבנן סברי: יש בילה, והזאה צריכה שיעור, ואין מצטרפין להזאות. אלא רבי אליעזר מאי קסבר?
 אי קסבר אין בילה, כי מזה שתי הזאות מאי הוי? דילמא תרוייהו מיא קא מזי!
 אלא קא סבר יש בילה, אי קסבר אין הזאה צריכה שיעור, למה לי שתי הזאות? אלא קסבר הזאה צריכה
 שיעור, ואי קסבר אין מצטרפין להזאות, כי מזה שתי הזאות מאי הוי? ואי נמי מצטרפין להזאות, מי
 יימר דמלא ליה שיעורא?
 אמר ריש לקיש: לעולם יש בילה, והזאה צריכה שיעור, והכא במאי עסקינן - כגון שנתערבו אחת באחת.
 רבא אמר: לעולם יש בילה, והזאה אין צריכה שיעור, וקנסא דקנסו רבנן כי היכי דלא משתרש ליה.
 רב אשי אמר: אין בילה יזה שתי הזאות.
 מיתביב,⁷¹² "רבי אומר: לדברי ר"א, הזאה כל שהוא מטהרת, הזאה אין צריכה שיעור, הזאה מחצה כשר
 ומחצה פסול!" (ע"ב)
 ועוד תניא בהדיא:⁷¹³ "הניתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה - רבי אליעזר אומר: יתן למעלה
 והתחתונים עלו לו";
 ואי אמרת אין בילה, אמאי עלו לו? דילמא קיהיב עליונים למטה והתחתונים למעלה!
 הכא במאי עסקינן - כגון דאיכא רובא עליונים, וקא יהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד.
 הא תחתונים עלו לו קתני! לשם שירים.
 ת"ש:⁷¹⁴ "נתן למטה ולא נמלך - ר"א אומר: יחזור ויתן למעלה, והתחתונים עלו לו!"
 הכא נמי ברובא עליונים, וקא יהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד.
 והא תחתונים עלו לו קתני! לשם שירים.
 ת"ש:⁷¹⁵ "נתן למעלה ולא נמלך - [אלו ואלו מודים שיחזור] ויתן למטה, ואלו ואלו עלו לו!"
 הכא נמי ברובא עליונים, וקא יהיב למעלה שיעור תחתונים ועוד.
 [והא אלו ואלו עלו לו קתני!] מי קתני אלו ואלו מודים? אלו ואלו עלו לו קתני, סיפא אתאן לרבנן,
 דאמרי: יש בילה.
 תא שמע:⁷¹⁶ "הניתנין במתנה אחת שנתערבו בניתנין במתנה אחת - ינתנו במתנה אחת";

⁷¹¹ פרה פ"ט מ"א

⁷¹² תוספתא פרה פ"ט ה"ה: "אמר רבי אם כדברי ר' אליעזר הזאה כל שהוא כשרה חציה מן הכשר וחצייה מן הפסול הזאה מטהרת בכל שהוא".

⁷¹³ תוספתא זבחים פ"ח הכ"א: "הניתנין למטה שנתערבו בניתנין למעלה רבי אליעזר אומר ינתנו למעלה וחכמים אומרים ישפכו לאמה נתן למטה ולא נמלך ר' אליעזר אומר יתן למעלה וחכמים אומרים ישפך לאמה והתחתונים עלו לו נתן למעלה ולא נמלך אלו ואלו מודים שיחזור ויתן למטה אלו ואלו לא עלו לו".

⁷¹⁴ המשך התוספתא דלעיל.

⁷¹⁵ המשך התוספתא דלעיל.

⁷¹⁶ תוספתא זבחים פ"ח הכ"ג: "הניתנין במתנה אחת שנתערבו בניתנין במתנה אחת ינתנו במתנה אחת מתן ארבע במתן ארבע ינתנו במתן ארבע מתן ארבע במתנה אחת ר' אליעזר אומר ינתנו מתן ארבע ר' יהושע אומר ינתנו מתנה אחת אמר ר' אליעזר הרי הוא עובר על כל תגרע אמר ר' יהושע הרי הוא עובר על כל תוסף אמר רבי אליעזר לא נאמר כל תוסף אלא כשהוא בעצמו ומוסיף אתה עליו כשהוא עם אחרים אמר ר' יהושע לא נאמר כל תגרע אלא כשהוא בעצמו וגורע אתה הימנו כשהוא עם אחרים אמר ר' אליעזר עדין דבר שקול מי מכריע אמר לו ר' יהושע אני מכריע כשאני עושה בידי נמצאתי עובר על לא תעשה והרי הוא בידי כשאני מניחה כמות שהוא נמצאתי עובר על לא תעשה ואינה בידי".

ואי אמרת אין בילה, אמאי ינתנו במתנה אחת? דילמא מהאי קיהיב ומהאי לא קיהיב! כגון שנתערבו אחת באחת.

מתן ארבע במתן ארבע! הכא נמי שנתערבו ארבע בארבע.

מתן ארבע במתנה אחת! (פא ע"א)

וכי תימא: ה"נ בנתערב באחת, אי הכי, "אמר לו רבי יהושע: הרי הוא עובר על בל תוסיף", הכא בל תוסיף מהיכא?

אלא אמר רבא:⁷¹⁷ בבבול לא פליגי, כי פליגי - בכוסות, לר"א אית ליה רואין, לרבנן לית להו רואין. ובבבול לא פליגי? והתניא, א"ר יהודה: לא נחלקו ר"א וחכמים על דם חטאת שנתערב בדם עולה שיקרב, ברובע ונרבע שלא יקרב, על מה נחלקו? על דם תמימה שנתערב בדם בעלת מוס, שר"א אומר: יקרב בין בבבול בין בכוסות, וחכ"א: לא יקרב!

רבי יהודה אליבא דר"א מתני בין בבבול בין בכוסות, ורבנן בכוסות פליגי.

אמר אביי: לא שנו אלא תחלת חטאת ועולה, אבל סוף חטאת [ועולה] - דברי הכל מקום עולה מקום שירים.

א"ל רב יוסף, הכי אמר רב יהודה: שירים צריכין איצטבא.

וכן אמר ר"ש [בן לקיש]:⁷¹⁸ לא שנו אלא תחלת חטאת ועולה, אבל סוף חטאת ועולה - דברי הכל מקום עולה מקום שירים.

א"ר יוחנן, ואיתימא רבי אלעזר: עדיין היא מחלוקת.

מתיב רב הונא בר יהודה: "קדש הס" - שאם נתערב בדם קדשים אחרים יקרבו;

מאי לאו סוף עולה ובכור, וש"מ: מקום עולה מקום שירים! לא, תחילת עולה ובכור.

ומאי קא משמע לך? דאין עולין מבטלים זה את זה, האי (ויקרא טז) מ"ולקח מדם הפר ומדם השעיר" נפקא!

תנאי היא, איכא דנפקא ליה מהכא, ואיכא דנפקא ליה מהכא.

מתיב רבא:⁷¹⁹ (ויקרא ז) "והקריבו בני אהרן את הדם וזרקו (את הדם) - מה(ע"ב) ת"ל דם דם? שיכול אין לי אלא אלו שנתערבו בתמורתה שאף מחיים תקרב, מנין לרבות תודה ושלמים? מרבה אני תודה ושלמים שבאין בנדר ונדבה כמותה, מנין לרבות את האשם? מרבה אני את האשם שטעון מתן ד' כמותו, בכור ומעשר ופסח מנין? ת"ל: דם דם";

מאי לאו סוף עולה ובכור, ושמע מינה: מקום עולה מקום שירים!

לא, תחילת עולה ובכור.

ומאי קמ"ל? דאין עולין מבטלים זה את זה, מ"ולקח מדם הפר ומדם השעיר" נפקא!

תנאי היא, איכא דנפקא ליה מהכא, ואיכא דנפקא ליה מהכא.

והני תנאי מ"ולקח מדם הפר ומדם השעיר" לא ילפי - קסברי: אין מערבין לקרנות, מ"דס" "דס" לא

ילפי דם דם לא משמע להו, אלא מ"קודש הס" מאי טעמא לא ילפי? קסברי: "קודש הס" - הם קריבין, ואין תמורתן קריבה.

⁷¹⁷ רבא כאן הוא בן הדור השביעי, ראה אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 448.

⁷¹⁸ כך בכל כתבי היד ובדפוס ראשון.

⁷¹⁹ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה ד(ז): "והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם מה תלמוד לומר דם דם מנין אתה אומר נתערב דם עולה בדם עולה דם עולה בדם עולה דם עולה בדם חולין יקרב תלמוד לומר דם דם יכול אפילו נתערבו באלו יקרבו שכן אפילו נתערבו חיים יקרבו, ומנין אפילו נתערב באשם אביא את שנתערב באשם שאלו ואלו קדשי קדשים, ומנין אפילו נתערב בשלמים ובתודה, אביא את שנתערב בשלמי" ובתודה שאלו ואלו מתן ארבע, ומנין אפילו נתערב בבכור ובמעשר ובפסח אביא את שנתערב בבכור ובמעשר ובפסח תלמוד לומר דם דם".

ואידך? נפקא ליה (ויקרא כז) מ"אם שור אם שה לה' הוא" - הוא קרב, ואין תמורתו קריבה.
 ת"ש: ⁷²⁰ "נתן למעלה ולא נמלך - אלו ואלו מודים שיחזור ויתן למטה, אלו ואלו עולין לו";
 מאי לאו דאיערב חטאת ועולה, וכיון דיהיב ליה למעלה הו' להו שירים, וקתני: אלו ואלו מודים שיחזור
 ויתן למטה, ושמע מינה: מקום עולה מקום שירים!
 כי אתא **רב יצחק בר יוסף** אמר, אמרי **במערבא**: הכא במאי עסקין - כגון דאיערב חטאת החיצונה
 בשירים.
 א"ל **אביי**, ונימא מר: כגון דאיערב בשירים! דלמא הא קמ"ל, אפילו למ"ד שירים מעכבין, חסרו - אין
 מעכבין.
 א"ל **רבא תוספאה לרבינא**: הא אוקימנא ההיא ברובא עליונים, וקא יהיב למעלה שיעור תחתונים.
 ועוד! (א"ל) ⁷²¹: ה"מ למאן דאמרו מעיקרא אין בילה, מסקנא בכוסות פליגי.

**תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי ובאמצע "קפצו ונכנסו בני בבל" בדור הרביעי עד
 הששי, עם מובאות מדור שני ושלישי. בסוף עוד מובאה מא"י מדור רביעי ועליה התייחסו בני הדור
 השביעי בבבל.**

מנחות, סוגיה 82 דף מה ע"ב

אמר ר' **יוחנן**: הכל מודים (דף מו ע"א) שאם הוזקו זה לזה שמעכבין זה את זה, ואיזה הוא זיקה שלהן?
 שחיטה.

אמר **עולא**, בעו במערבא: תנופה עושה זיקה או אינו עושה זיקה?
 פשוט ליה מדרבי יוחנן, דאמר **רבי יוחנן**: שחיטה עושה זיקה, מכלל דתנופה אינו עושה זיקה!
 דר' יוחנן גופא קא מיבעיא ליה, מיפשט פשיטא ליה לרבי יוחנן דשחיטה עושה זיקה ותנופה אינו עושה
 זיקה, או דלמא שחיטה פשיטא ליה ותנופה מספקא ליה? תיקו.
 א"ל ר' יהודה בר חנינא לרב הונא בריה דרב יהושע: והא כי כתיב (ויקרא כ"ג) "קודש יהיו לה' לכהן",
 בתר תנופה כתיב, ופליגי בן ננס ור' עקיבא!
 [א"ל רב הונא בריה דרב יהושע] ⁷²² וליטעמך, בתר תנופה ולא בתר שחיטה? אלא מאי אית לך למימרא?
 מעיקרא קאי, ומאי קדש יהיו לה' לכהן? דבר שסופו לכהן, הכא נמי דבר שסופו לכהן.
 ושחיטה עושה זיקה? ורמינהי: ⁷²³ עד שלא שחטה נפרס לחמה - יביא לחם אחר ושוחט, מששחטה נפרס
 לחמה - הדם יזרק והבשר יאכל וידי נדרו לא יצא, והלחם פסול, נזרק הדם - תורם מן השלם על הפרוס;
 עד שלא שחטה יצא לחמה - מכניסה ושוחט, מששחטה יצא לחמה - הדם יזרק והבשר יאכל וידי נדרו לא
 יצא, והלחם פסול, נזרק הדם - תורם ממה שבפנים על שבחוץ; עד שלא שחטה נטמא לחמה - מביא לחם

⁷²⁰ תוספתא זבחים פ"ח הכ"א: "הנייתנין למטה שנתערבו בנייתנין למעלה רבי אליעזר אומר ינתנו למעלה וחכמים אומרים
 ישפכו לאמה נתן למטה ולא נמלך ר' אליעזר אומר יתן למעלה וחכמים אומרים ישפך לאמה והתחתונים עלו לו נתן למעלה ולא
 נמלך אלו ואלו מודים שיחזור ויתן למטה אלו ואלו לא עלו לו".

⁷²¹ שובש בדפוס וילנא. ואילו בכל כתבי היד ובדפוס ראשון הנוסח הוא: "ועוד, ה"מ למאי דאמרן מעיקרא".

⁷²² ההוספה שלי

⁷²³ תוספתא מנחות פ"ח הכ"ז: "עד שלא שחטה ונפרס הלחם יביא לחם אחר וישחט עליו וכשרה מששחטה ונפרס הלחם הדם יזרק ויצא
 ידי נדרו תודה מותרת באכילה והלחם אסור משנזרק הדם תורמין מן השלם על הפרוס מששחטה נטמא לחמה הדם יזרק ולא יצא ידי נדרו
 תודה מותרת באכילה והלחם אסור משנזרק הדם תורמין מן הטמא על הטמא".

הכ"ז: "עד שלא שחטה ויצא לחמה חוץ לחומה יחזור וישחט עליה וכשרה מששחטה ויצא לחמה חוץ לחומה הדם יזרק ולא יצא ידי נדרו
 תודה מותרת באכילה והלחם אסור משנזרק הדם תורמין ממה שבפנים על מה שבחוץ".

אחר ושוחט, מששחטה נטמא לחמה - הדם יזרק והבשר יאכל וידי נדרו יצא, שהציץ מרצה על הטמא, והלחם פסול, נזרק הדם - תורם מן הטהור על הטמא ;

ואי ס"ד שחיטה עושה זיקה, כיון דהוזהקו זה לזה בשחיטה איפסיל ליה לחם, תיפסל נמי תודה! שאני תודה, דרחמנא קרייה שלמים, מה שלמים קרבים בלא לחם, אף תודה קרבה בלא לחם.

א"ר ירמיה, אם תמצא לומר: תנופה עושה זיקה, אבד הלחם (דף מו ע"ב) אבדו כבשים, אבדו כבשים אבד הלחם; ואם תמצא לומר: תנופה אינה עושה זיקה, הביא לחם וכבשים והונפו ואבד הלחם והביא לחם אחר, אותו הלחם טעון תנופה או אינו טעון תנופה?

אבדו כבשים לא תיבעי לך, דודאי בעי תנופה, כי תיבעי לך - אבד הלחם, ואליבא דבן ננס לא תיבעי לך, דאמר: כבשים עיקר, כי תיבעי לך - אליבא דר"ע דאמר: לחם עיקר, מאי?

כיון דלחם עיקר בעי תנופה, או דלמא כיון דמתירין ידיה כבשים נינהו לא צריך תנופה? תיקו.

אמר ליה אבבי לרבא: מאי שנא שני כבשים דמקדשי לחם ומעכבי, ומאי שנא שבעה כבשים ופר ואילים דלא מקדשי לחם ולא מעכבי?

אמר ליה [רבא]:⁷²⁴ הואיל והוזהקו זה לזה בתנופה.

והרי תודה דלא הוזהקו זה לזה בתנופה, ומקדשא ומעכבא! אלא כתודה, מה תודה שלמים, אף הכא נמי שלמים.

מי דמי? התם ליכא זבחים אחריני בהדיה, הכא דאיכא זבחים אחריני בהדיה ליקדשו הני והני! אלא כאיל נזיר, מה איל נזיר אע"ג דאיכא זבחים אחריני, שלמים הוא דמקדשי, מידי אחרינא לא, הכא נמי לא שנא.

והתם מנלן? דתניא: (במדבר ו') "ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על סל המצות" - מלמד, שהסל בא חובה לאיל ושחיטת איל מקדשן, לפיכך שחטו שלא לשמו - לא קדשו הלחם.

תנו רבנן: שתי הלחם הבאות בפני עצמן - יונפו, ותעובר צורתן ויצאו לבית השריפה.

מה נפשך? אי לאכילה אתיין, ליכלינהו! אי לשריפה אתיין, לשרפינהו לאלתר, למה להו עיבור צורה?

אמר רבא: לעולם לאכילה אתיין, גזירה שמא יזדמנו להן כבשים לשנה הבאה, ויאמרו: אשתקד לא אכלנו לחם בלא כבשים? עכשיו נמי ניכול, ואינהו לא ידעי דאשתקד לא הוו כבשים אינהו שריין נפשיהו, השתא דאיכא כבשים, כבשים הוא דשרו להו.

אמר רבא: מנא אמינא לה? דתנן:⁷²⁵ א"ר יהודה, העיד בן בוכרי ביבנה: כל כהן ששוקל אינו חוטא; אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: לא כי, אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא, אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן: (ויקרא ו') "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" - הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו הן היאך נאכלין?

הני שתי הלחם היכי דמי? אילימא בבאות עם הזבח, אטו תודה ולחמה מי לא מנדבי כהנים ואכלי להו? אלא לאו בבאות בפני עצמן, וקתני: היאך הן נאכלין, אלמא לאכילה אתיין.

אמר ליה אבבי: לעולם בבאות עם הזבח, ודקא קשיא לך מתודה ולחמה, לחמי תודה לא איקרו מנחה, שתי הלחם איקרו מנחה, שנא': (במדבר כ"ח) "בהקריבכם מנחה חדשה לה'".

רב יוסף אמר: לעולם לשריפה אתיין, והיינו טעמא דלא שרפינן, לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט.

א"ל אבבי: מי דמי? התם לאו מצותן בכך, הכא דמצותן בכך לשרפינהו, מידי דהוה אפר ושעיר של יום הכיפורים!

⁷²⁴ ההוספה שלי
⁷²⁵ שקלים פ"א מ"ד

מתקיף לה רב פפא: וממאי דכי איתנהו אבראי פליגי? דילמא בדאיתנהו אבראי דכ"ע לא פליגי דאין זריקה מועלת ליוצא, ובהדר עיילינהו פליגי, דרבי אליעזר סבר לה כרבי, דאמר: שחיטה מקדשא ואיפסלו להו ביוצא, ור"ע כר' אלעזר בר' שמעון, דאמר: שחיטה לא מקדשא ולא מיפסלי ביוצא! האי מאי? אי אמרת בשלמא ר"ע כרבי ס"ל, דאמר: שחיטה מקדשא להו, היינו דקאמר ר' עקיבא דקדשי להו בשחיטה, ואתיא זריקה קבעה להו בפיגול; אלא אי אמרת כר' אלעזר בר' שמעון ס"ל, דאמר: זביחה לא מקדשא, זריקת פיגול מי מקדשא? והאמר רב גידל אמר רב: זריקת פיגול אינה מביאה לידי מעיל' ואינה מוציאה מידי מעיל', אינה מביאה לידי מעילה - באימורי קדשים קלים, ואינה מוציאה מידי מעילה - בבשר קדשי קדשים! לאו איתותב דרב גידל אמר רב? בעא מיני ר' ירמי' מר' זירא: כבשי עצרת ששחטן לשמן ואבד הלחם, מהו שיזרוק דמן שלא לשמן להתיר בשר באכילה? א"ל [ר' זירא]⁷²⁹: יש לך דבר שאינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו? ולא? והרי פסח קודם חצות, דאינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו! הכי קא אמינא: יש לך דבר שנראה לשמו ונדחה מלשמו, ואינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו? ולא? והרי פסח אחר זמנו בשאר ימות השנה (קודם חצות)! הכי קאמינא: יש לך דבר שנראה לשמו ונשחט לשמו ונדחה מלשמו, ואינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו? ולא? והרי תודה! שאני תודה, דרחמנא קרייה שלמים. ת"ר: שחט שני כבשים על ארבע חלות, מושך שתיים מהן ומניפן (דף מח ע"א) והשאר נאכלות בפדיון. אמרוה רבנן קמיה רב חסדא: הא דלא כרבי, דאי רבי, כיון דאמר: שחיטה מקדשא, דפריק להו היכא? אי דפריק להו מאבראי, כיון דכתיב, לפני ה' איפסיל להו ביוצא! אי גוואי, הא מעייל חולין לעזרה! אמר להו רב חסדא: לעולם כרבי, ופריק להו גוואי, וחולין ממילא קא הוויין. אמר ליה רבינא לרב אשי, והתניא: כשהוא פודן, אין פודן אלא בחוץ! הא ודאי רבי אלעזר בר' שמעון היא, דאי רבי, הא איפסלו להו ביוצא. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: לימא, תיהוי תיובתיה דר' יוחנן מיהא, דאיתמר: תודה ששחטה על שמונים חלות - חזקיה אמר: קדשו ארבעים מתוך שמונים, ור' יוחנן אמר: לא קדשו ארבעים מתוך שמונים! ולא? מי איתמר עלה, אמר רבי זירא: הכל מודים היכא דאמר ליקדשו ארבעים מתוך שמונים דקדשה? הכא נמי דאמר ליקדשו תרתי מתוך ארבע. תני ר' חנינא טירתא קמיה דר' יוחנן: שחט ארבעה כבשים על ב' חלות, מושך שנים מהן וזורק דמן שלא לשמן, שאם אי אתה אומר כך, הפסדת את האחרונים. אמר לו ר' יוחנן: וכי אומר לו לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה? והתנן:⁷³⁰ אברי חטאת שנתערבו באברי עולה - ר' אליעזר אומר: יתנו למעלה, ורואה אני את בשר חטאת למעלה כאילו היא עצים, וחכמים אומרים: תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה; אמאי? לימא: עמוד וחטא בשביל שתזכה!

⁷²⁹ ההוספה שלי.
⁷³⁰ זבחים פ"ח מ"ד

עמוד חטא בחטאת בשביל שתזכה בחטאת אמרין, עמוד וחטא בחטאת בשביל שתזכה בעולה לא אמרין.

ובחדא מילתא מי אמר? והא תניא: כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן, או ששחטן בין לפני זמן בין לאחר זמן - הדם יזרק והבשר יאכל, ואם היתה שבת - לא יזרוק, ואם זרק - הורצה להקטיר אימורין לערב; ואמאי? לימא: עמוד חטא בשביל שתזכה!

עמוד חטא בשבת כדי שתזכה בשבת אמרין, עמוד חטא בשבת כדי שתזכה בחול לא אמרין. ובתרי מילי לא אמר?

והתנן: ⁷³¹ חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ובתחתונה חולין טמאין, מודה רבי אליעזר ור' יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל, ואם לאו - ר' אליעזר אומר: (דף מח ע"ב) תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד, ור' יהושע אומר: אף יטמאנה ביד! שאני התם, דלטומאה קא אזלא.

כי אתא **רב יצחק** תני: כבשי עצרת ששחטן שלא כמצותן - פסולין, ותעובר צורתן ויצאו לבית השריפה. אמר **רב נחמן**: מר דמקיש להו לחטאת תני פסולין,

תנא **דבי לוי** דגמר שלמי חובה משלמי נדבה תני כשרים, **דתני לוי**: ושאר שלמי נזיר ששחטן שלא כמצותן - (כשרין, ולא עלו לבעלים לשם חובה, ונאכלין) נאכלין ליום ולילה, ואין טעונין לא לחם ולא זרוע.

מיתיבי: ⁷³² אשם בן שנה והביא בן שנים, בן שנים והביא בן שנה - פסולין, ותעובר צורתן ויצאו לבית השרפה, אבל עולת נזיר ועולת יולדת ועולת מצורע שהיו בני שתי שנים ושחטן - כשרין; כללו של דבר: כל הכשר בעולת נדבה - כשר בעולת חובה, וכל הפסול בחטאת - פסול באשם, חוץ משלא לשמו! האי תנא תנא **דבי לוי** הוא.

תא שמע, דתני **לוי**: אשם נזיר ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן - כשרים, ולא עלו לבעלים לשום חובה; שחטן מחוסר זמן בבעלים, או שהיו בני שתי שנים ושחטן - פסולין; ואם איתא, ליגמר משלמים!

שלמים משלמים גמר, אשם משלמים לא גמר.

ואי גמר שלמים משלמים, ליגמר נמי אשם מאשם, אשם נזיר ואשם מצורע מאשם גזילות ואשם מעילות, או אשם גזילות ואשם מעילות מאשם נזיר ואשם מצורע!

אמר **רב שימי בר אשי**: דנין דבר שלא בהכשירו מדבר שלא בהכשירו, ואין דנין דבר שלא בהכשירו מדבר שבהכשירו.

ולא? והא תניא: מנין ליוצא שאם עלה לא ירד? שהרי יוצא כשר בבמה! (דף מט ע"א)

תנא א"זאת תורת העולה" ריבה סמיך ליה.

תני **רבה בר בר חנה קמיה דרב**: כבשי עצרת ששחטן לשום אילים - כשרין, ולא עלו לבעלים לשום חובה; אמר ליה **רב**: עלו ועלו.

אמר **רב חסדא**: מסתברא מילתיה דרב בכסבור אילים ושחטן לשום כבשים, שהרי כבשים לשום כבשים נשחטו, אבל כסבור אילים ושחטן לשום אילים לא, עקירה בטעות הויא עקירה;

⁷³¹ תרומות פ"ה מ"ט

⁷³² תוספתא זבחים פ"א ה"ב: "אשם בן שנה שהביאה בן שנים ובן שנים שהביאה בן שנה או ששחטו מחוסר זמן לבעלים תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה".

ה"ג: "עולת נזיר ועולת יולדת ועולת מצורע ששחטן בני שנים עשר חודש ויום אחד או ששחטן מחוסר זמן בבעלים יעלו לגבי מזבח וטעונין נסכים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה זהו כללו של דבר כל שאינו פוסל בעולה חובה וכל הפוסל בחטאת פוסל באשם חוץ האשם ששחטו שלא לשמו".

ורבה אמר: עקירה בטעות לא היא עקירה.

אמר **רבא**, ומותבין אשמעתין: הכהנים שפיגלו במקדש, מזידין - חייבין, הא שוגגין - פטורין, ותני עלה: פיגולן פיגול; היכי דמי? אילימא דידע דחטאת היא וקא מחשב בה לשום שלמים, האי שוגגין? מזידין הוו! אלא לאו דכסבור שלמים הוא וקא מחשב בה לשום שלמים, וקתני: פיגולן פיגול, אלמא עקירה בטעות היא עקירה!

אמר לי **אביי**: לעולם דידע דחטאת היא וקא מחשב בה לשום שלמים, ובאומר מותר. מתיב ר' **זירא**⁷³³, ר' שמעון אומר: כל מנחות שנקמצו שלא לשמן - כשרות, ועלו לבעלים לשום חובה, שאין המנחות דומות לזבחים, שהקומץ מחבת לשום מרחשת - מעשיה מוכיחין עליה שהיא מחבת, חרבה לשום בלולה - מעשיה מוכיחין עליה שהיא חרבה; אבל בזבחים אינו כן, שחיטה אחת לכולן, קבלה אחת לכולן, זריקה אחת לכולן;

היכי דמי? אילימא דידע דמחבת היא וקא קמיץ לה לשום מרחשת, כי מעשיה מוכיחין מאי הוי? הא מיעקר קא עקיר לה! אלא לאו דכסבור מרחשת היא וקא קמיץ לה לשום מרחשת וטעה, דהכא הוא דמעשיה מוכיחין עליה, הא בעלמא עקירה בטעות היא עקירה!

אמר ליה **אביי**⁷³⁵: לעולם דידע דמחבת היא וקא קמיץ לה לשום מרחשת, ודקא אמרת: כי מעשיה מוכיחין עליה מאי הוי?

רבא לטעמיה, דאמר **רבא**: מחשבה דלא מינכרא פסל רחמנא, מחשבה דמינכרא לא פסל רחמנא.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי ולתוכה "קפצו ונכנסו" אמוראי בבל מהדור השלישי עד השביעי בבירורים ובהערות ומובאות אחדות מהדור הראשון בבבל.

מנחות, סוגיה 97 דף נז ע"א

והשתא דנפקא ליה מ"כל המנחה", "אשר תקריבו" (לה') למה לי?

מיבעי ליה לכדתניא: אשר תקריבו - לרבות מנחת נסכים לחימוץ, דברי רבי יוסי הגלילי; רבי עקיבא אומר: לרבות לחם הפנים לחימוץ.

מנחת נסכים מי פירות הם, (דף נז ע"ב) ומי פירות אין מחמיצין!

אמר **ריש לקיש**, אומר היה רבי יוסי הגלילי: מנחת נסכים מגבלה במים וכשרה. לחם הפנים מדת יבש היא, ושמענא ליה לר' עקיבא דאמר: מדת יבש לא נתקדשה!

שלח (רבי ראובן)⁷³⁶ **רבין משמיה דרבי יוחנן**, כך היא הצעה של משנה, ואיפוך: "אשר תקריבו" - לרבות לחם הפנים לחימוץ, דברי רבי יוסי הגלילי; ר' עקיבא אומר: לרבות מנחת נסכים לחימוץ.

ואזדא ר' יוחנן לטעמיה, דאמר ר' **יוחנן**: רבי יוסי הגלילי ואחד מתלמידי ר' ישמעאל אמרו דבר אחד, ומנו? רבי יאשיה;

⁷³³ בכ"י מינכן ר' אדא

⁷³⁴ תוספתא מנחות פ"א ה"א: "רבי שמעון אומר כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות ועלו לבעלים לשם חובה שאין המנחות דומות לזבחים מחבת לשום מרחשת מעשיה מודיעים עליה לשום מחבת מרחשת לשום בלולה מעשיה מודיעין עליה לשום מרחשת אבל זבחים אין כאן אלא מעשה אחד לכולן ושחיטה אחת לכולן".

⁷³⁵ אם מקימים את הגירסה ר' זירא אפשר שאביי משיב לרבא ואפשר שזה ר' זירא השני שדן עם אביי בכמה מקומות בש"ס, ואפשר שצריך להיות אמר אביי ולא א"ל. ואם מקיימים את גירסת כ"י מינכן הרי שהוא משיב לרב אדא. ונראה יותר שזה רב זירא שהיה בבל ודן עם אביי.

⁷³⁶ מסורת הש"ס.

דתניא: ⁷³⁷ (במדבר ו' ז') "וימשחם ויקדש אותם" - רבי יאשיה אומר: מדת הלח נמשח בין מבפנים בין מבחוץ מדת יבש נמשחו מבפנים ואין נמשחו מבחוץ; רבי יונתן אומר: מדת הלח נמשחו מבפנים ואין נמשחו מבחוץ, מדות יבש לא נמשחו כל עיקר; תדע לך, שהרי אין מקדשות, דכתיב: (ויקרא כ"ג) ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שנים עשרונים סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים לה', אימתי הן לה? לאחר שנאפו.

במאי קא מיפלגי? ב"אותם", רבי יאשיה סבר: אותם - למעוטי מדת יבש בחוץ, ור' יונתן סבר: מדת יבש חול הוא ולא אצטריך קרא למעוטי, כי אצטריך קרא למעוטי - מדת לח מבחוץ. לימא נמי: ר' עקיבא ואחד מתלמידי ר' ישמעאל אמרו דבר אחד, ומנו? רבי יונתן! משום דלא שוו במדת לח להדדי.

א"ל רב פפא לאביי: והא איכא ביסא, דלח הוא!

א"ל [אביי]: ⁷³⁸ כגון שלש על גבי קטבליא.

אי הכי, דקאמר ליה רבי יונתן: תדע לך שהרי אינה מקדשת, לימא ליה: כגון דכיילא בעשרון דחול! הכי השתא, בשלמא ביסא, לא כתב רחמנא דלעביד ביסא למילש ביה, כי לש לה על גבי קטבליא לית לך בה, אלא עשרון, כיון דאמר רחמנא: עביד עשרון וכייל ביה, שביק עשרון דקודש וכייל בעשרון דחול! תנו רבנן: ⁷³⁹ מנין למעלה מבשר חטאת ומבשר אשם, ומבשר קדשי הקדשים ומקדשים קלים, וממותר העומר וממותר שתי הלחם, ומלחם הפנים ומשירי מנחות שהוא בלא תעשה? ת"ל: (ויקרא ב') "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה", כל שהוא ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו.

ושתי הלחם ולחם הפנים יש מהן לאישים?

והתניא: ⁷⁴⁰ יצאו שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהם לאישים!

אמר רב ששת: אין מגופו לאישים.

איתמר: המעלה מכולם על גבי הכבש - רבי יוחנן אמר: חייב, ר' אלעזר אמר: פטור.

ר' יוחנן אמר חייב, דתניא: המזבח - אין לי אלא מזבח, כבש מנין? תלמוד לומר: (ויקרא ב') "ואל המזבח לא יעלו לרצון".

ור' אלעזר אמר פטור, מ"ט: דאמר קרא: (ויקרא ב') "שאור ודבש... קרבן ראשית תקריבו אותם", אותם הוא דרבי לך כבש כמזבח, אבל מידי אחרינא לא. (דף נח ע"א)

ור' יוחנן האי אותם מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדתניא, יכול יהא יחיד מתנדב ומביא כיוצא בה נדבה, וקורא אני בה (דברים כ"ג) "מוצא שפתיך תשמור ועשית?" ת"ל: (ויקרא ב') "קרבן ראשית תקריבו", ציבור אמרתי לך ולא יחיד; יכול לא יהא יחיד מביא שאינו מביא חובתו כיוצא בה, אבל יהא ציבור מביא שמביא חובתו כיוצא בה? ת"ל: "אותם", ומה יש לך להביא? שתי הלחם מן השאור ובכורים מן הדבש.

⁷³⁷ ספרי במדבר פיסקא מד: וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו, שומע אני ראשון ראשון שנמשח היה קדוש ת"ל וימשחם ויקדש אותם מגיד שלא קידש אחד מהם עד שנמשחו כולם וימשחם, משיחה מבפנים ומבחוץ ר' יאשיה אומר: מדות הלח נמשחו מבפנים ונמשחו מבחוץ ומדות היבש נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ ר' יונתן אומר: מדות הלח נמשחו מבפנים ולא נמשחו מבחוץ ומדות היבש לא נמשחו לא מבפנים ולא מבחוץ תדע לך שאין מקדשות שנאמר ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שנים עשרונים (ויקרא כג ז') הא אימתי הן לה? לאחר שנאפו. רבי אומר וימשחם ויקדש אותם למה נאמר והלא כבר נאמר וימשח אותו ויקדש אותו ומה ת"ל וימשחם ויקדש אותם מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבוא.

⁷³⁸ ההוספה שלי.
⁷³⁹ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יב (ו) ומנין למעלה מבשר חטאת ומבשר אשם ומבשר קדשי קדשים ומבשר קדשים קלין ומותר העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות והקטירים, מן השאור ומן הדבש עובר בלא תעשה ת"ל כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו אשה לה? הא כל שיש ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו.

⁷⁴⁰ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יא (ו) רבן שמעון אומר מנחה לרבות את כל המנחות להגשה, יכול אף שתי הלחם ולחם הפנים ת"ל מאלה מה ראית לרבות כל המנחות ולהוציא שתי הלחם ולחם הפנים, אחר שריבה הכתוב מיעט מה אלו מיוחדות שיש מהן לאישים אף כל שיש מהן לאישים, יצאו שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהן לאישים.

ושתי הלחם לא יקרבו נדבה? והתניא: ⁷⁴¹ אם נאמר (ויקרא ב') כל שאור, למה נאמר כל דבש? ואם נאמר כל דבש, למה נאמר כל שאור? מפני שיש בשאור מה שאין בדבש ויש בדבש מה שאין בשאור, שאור הותר מכללו במקדש, דבש לא הותר מכללו במקדש, דבש הותר בשירי מנחות, שאור לא הותר בשירי מנחות, הא מפני שיש בשאור מה שאין בדבש ויש בדבש מה שאין בשאור, הוצרך לומר כל שאור והוצרך לומר כל דבש;

שאור דהותר מכללו במקדש מאי ניהו? לאו שתי הלחם דקרבה נדבה! אמר רב עמרם: לא, ליקרב עמהם. א"ה, בכורים נמי, דתנן: ⁷⁴² הגוזלות שעל גבי הסלין היו עולות, והסלים שבידם ניתנין לכהנים! הנהו לעטר בכורים הוא דאתו.

בעי רמי בר חמא מרב חסדא: המעלה מבשר חטאת העוף ע"ג המזבח, מהו? כל שממנו לאישים אמר רחמנא, והאי אין ממנו לאישים, או דלמא כל ששמו קרבן, והאי נמי שמו קרבן? אמר ליה [רב חסדא]: ⁷⁴³ כל ששמו קרבן, והאי נמי שמו קרבן. כתנאי, ר' אליעזר אומר: כל שממנו לאישים, רבי עקיבא אומר: כל ששמו קרבן. מאי בינייהו?

אמר רב חסדא: בשר חטאת העוף איכא בינייהו; רב אמר: לוג שמן של מצורע איכא בינייהו, דתני לוי: (במדבר י"ח) "כל קרבנם" - לרבות לוג שמן של מצורע. ת"ר: שאור... בל תקטירו - אין לי אלא כולו, מקצתו מנין? תלמוד לומר: כל, עירובו מנין? ת"ל: כי כל. מאי קאמר? אמר אבבי, הכי קאמר: שאור בל תקטירו - אין לי אלא כזית, חצי זית מנין? ת"ל: כל, עירובו מנין? ת"ל: כי כל. רבא אמר, הכי קאמר: שאור בל תקטירו - אין לי אלא קומץ, חצי קומץ מנין? תלמוד לומר: כל, עירובו מנין? תלמוד לומר: כי כל. במאי קא מיפלגי? אבבי סבר: יש קומץ פחות משני זיתים, (דף נח ע"ב) ויש הקטרה פחותה מכזית; ורבא אמר: אין קומץ פחות משני זיתים, ואין הקטרה פחותה מכזית. איתמר: המעלה משאור ומדבש על גבי המזבח - אמר רבא: לוקה משום שאור ולוקה משום דבש, לוקה משום עירובי שאור ומשום עירובי דבש; אבבי אמר: אין לוקין על לאו שבכללות. איכא דאמרי: חדא מיהא לקי, ואיכא דאמרי: חדא נמי לא לקי, דהא לא מיחד לאויה כלאו דחסימה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי ולתוכה נכנסו תגובות של אמוראי בבל מהדור השלישי עד החמישי.

מנחות, סוגיה 150 דף פ"ד ע"א

תנן התם: ⁷⁴⁴ שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה.

⁷⁴¹ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יב (ה) מה ת"ל כל שאור ומת"ל וכל דבש לפי שיש בשאור מה שאין בדבש ובדבש מה שאין בשאור, שאור הותר מכללו למקדש, ודבש לא הותר מכללו למקדש דבש הותר בשירי מנחות שאור לא הותר בשירי מנחות, הא לפי שיש בשאור מה שאין בדבש ובדבש מה שאין בשאור צ"ל כל שאור וצ"ל כל דבש.

⁷⁴² ביכורים פ"ג מ"ה.

⁷⁴³ ההוספה שלי

⁷⁴⁴ שקלים פ"ד מ"א.

רמי ליה רמי בר חמא לרב חסדא, תנן: שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, ורמינהו: (ויקרא כ"ה) "לאכלה" - ולא לשריפה!

א"ל רב חסדא,⁷⁴⁵ רחמנא אמר לך: (ויקרא כ"ג) "לדורותיכם", ואת אמרת: תיבטל!

אמר ליה רמי בר חמא:⁷⁴⁶ ומי קאמינא אנא תיבטל! לייתי מדאשתקד!

בעינא כרמל וליכא.

ולייטי מכרמל דאשתקד! אמר קרא: (ויקרא ב') "כרמל תקריב", בעינא כרמל בשעת הקרבה וליכא. איתמר, **רבי יוחנן** אמר: כרמל תקריב; **ר' אלעזר** אומר: ראשית קצירך, ראשית קצירך - ולא סוף קצירך. מוטיב רבה:⁷⁴⁷ (ויקרא ב') "ואם תקריב מנחת בכורים" - במנחת העומר הכתוב מדבר, מהיכן היא באה? מן השעורים, אתה אומר: מן השעורים, או אינו אלא מן החיטין? רבי אליעזר אומר: נאמר (שמות ט') "אביב" במצרים, ונאמר (ויקרא ב') "אביב" לדורות, מה אביב האומר במצרים - שעורים, אף אביב האומר לדורות אינו בא אלא מן השעורים; רבי עקיבא אומר: מצינו יחיד שמביא חובתו מן החיטין ומביא חובתו מן השעורים, ואף ציבור מביא חובתו מן החיטין ומביא חובתו מן השעורים, אם אתה אומר מן החיטין, לא מצינו ציבור שמביא חובתו מן השעורים; ד"א: אם אתה אומר עומר בא מן החיטין, אין שתי הלחם ביכורים;

אלמא משום ביכורים הוא! תיובתא.

תנן התם:⁷⁴⁸ אין מביאין ביכורים חוץ משבעת המינין, ולא (דף פד ע"ב) מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים.

אמר **עולא**: אם הביא לא קידש.

ייתיב רבה וקא אמר לה להא שמעתא. איתיביה רבי אחא בר אבא⁷⁴⁹ לרבה:⁷⁵⁰ (ויקרא ב') "קרבת ראשית" - שתהא ראשית לכל המנחות, וכן הוא אומר: (במדבר כ"ח) "בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם", אין לי אלא חדשה של חטים, חדשה של שעורים מנין? תלמוד לומר: "חדשה" (ויקרא כ"ג) "חדשה", אם אינו ענין לחדשה של חיטין, תנהו ענין לחדשה של שעורים; ומנין שתהא קודמת לביכורים? תלמוד לומר: (שמות ל"ד) "וחג שבעות תעשה לך בכורי קציר חטים"; ואין לי אלא בכורי קציר חטים, קציר שעורים מנין? ת"ל: (שמות כ"ג) "וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה"; ואין לי אלא שתזרע, עלו מאליהן מנין? תלמוד לומר: בשדה; ואין לי אלא בשדה, מנין לרבות שבג ושבחורבה ושבעציץ ושבספינה? ת"ל: (במדבר י"ח) "בכורי כל אשר בארצם"; מנין שתהא קודמת לנסכים ופירות האילן? נאמר כאן (שמות

⁷⁴⁵ ההוספה שלי.

⁷⁴⁶ ההוספה שלי.

⁷⁴⁷ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יג (ד) וכן הוא אומר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם, ואם תקריב מנחת בכורים לה' זו מנחת העומר מנין היא באה מן השעורים או יכול מן החיטין, אמר ר' אליעזר נאמר כאן אביב ונאמר אביב במצרים מה אביב אומר במצרים שעורים אף כאן שעורים, ר' עקיבא אומר נאמר לצבור הבא בכורים בפסח והבא בכורי בעצרת כמה מצינו שממין שהיחיד מביא חובתו ממנו יהא הצבור מביא בכוריו בעצרת, אף ממין שהיחיד מביא חובתו ממנו יהא הצבור מביא בכוריו בפסח, מאי זה מין היחיד מביא חובתו מן השעורים אף צבור לא יביא אלא מן השעורים, אם תאמר מן החיטין אין שתי הלחם בכורים.

⁷⁴⁸ ביכורים פ"א מ"ג.

⁷⁴⁹ בעל שיטה מקובצת מגיה לרב אחא בר רב הונא, אבל בכל כתבי היד כפי שמצוין לעיל, אלא שאלבק טוען שזמנו אינו ידוע אולם מתוך המקורות הבאים נראה שהוא בן הדור השלישי ואפשר שהיה גם בא"י: ברכות כה ע"ב, שבת קיג ע"ב, כתובות מד ע"ב, קידושין פא ע"ב, עבודה זרה יט ע"ב, חולין מט ע"א.

⁷⁵⁰ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יב (ז) קרבן ראשית שיהא ראשית לכל המנחות וכך הוא אומר והקרבתם מנחה חדשה לה' שתהא חדשה לכל המנחות אין לי אלא מנחת חיטין מנחת שעורים מנין וכשהוא אומר וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם אם אינו ענין למנחת חיטין תנהו ענין למנחת שעורים. (ח) ומנין שיקדימו לבכורים תלמוד לומר בכורי קציר חטים אין לי אלא של חיטין של שעורים מנין ת"ל אשר תזרע, אין לי אלא שיזרע עלה מאליו מנין ת"ל אשר בשדה, אין לי אלא שבשדה שבג ושבחצר ושבחורבה מנין ת"ל בכורי כל אשר בארצם, ומנין שיקדימו לנסכים ולפירות האילן ת"ל בכורי מעשיך ואומר באספך את מעשיך מן השדה.

כ"ג) "בכורי מעשיך" ונאמר להלן (שמות כ"ג) "באספך את מעשיך מן השדה", מה להלן נסכים ופירות אילן, אף כאן נסכים ופירות אילן ;

קתני מיהא : שבגג שבחורבה שבעציץ ושבספינה! סיפא אתאן למנחות.

מתקיף לה רב אדא בר אהבה : אי הכי, היינו דכתיב : (במדבר י"ח) "כל טהור בביתך יאכל אותו", ואי מנחות, לזכרי כהונה הוא דמיתאכלן!

אמר רב משרשיא, תרי קראי כתיבי : (במדבר י"ח) "לך יהיה", וכתוב : "כל טהור בביתך יאכל אותו", הא כיצד? כאן בביכורים, כאן במנחות.

רב אשי אמר : כוליה במנחות, וסיפא דקרא אתאן ללחמי תודה.

בפלוגתא, ר' יוחנן אמר : אם הביא לא קדש ; ריש לקיש אמר : אם הביא קדש, נעשה ככחוש בקדשים.

בשלמא ריש לקיש כדאמר טעמא, אלא רבי יוחנן מאי טעמא?

אמר רבי אלעזר : רבי יוחנן חזאי בחלום, מילתא מעלייתא אמינא, אמר קרא : (דברים כ"ו) "מראשית" - ולא כל ראשית, (דברים כ"ו) "מארצך" - ולא כל ארצך.

וריש לקיש האי ארצך מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדתניא, רבן גמליאל בר רבי אומר : נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ, מה להלן שבח ארץ, אף כאן שבח ארץ.

ואידך? ארץ מארץ.

ואידך? ארץ מארץ לא משמע ליה.

תני חדא : שבגג ושבחורבה שבעציץ ושבספינה - מביא וקורא,

ותניא אידך : מביא ואינו קורא ;

בשלמא ריש לקיש, גג אגג לא קשיא : הא בגג דמעה, הא בגג דבית, חורבה אחורבה לא קשיא : כאן בחורבה עבודה, כאן בחורבה שאינה עבודה, עציץ אעציץ לא קשיא : כאן בנקובה, כאן בשאינו נקובה, ספינה אספינה לא קשיא : כאן בספינה של עץ, כאן בספינה של חרס ; (דף פה ע"א)

אלא לרבי יוחנן קשיא!

תנאי היא, דתניא : שבגג ושבחורבה - מביא וקורא, שבעציץ ושבספינה - אינו מביא כל עיקר.

תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי הנקטעת בראשיתה ע"י אמוראי סורא מהדור השלישי והרביעי, ובהמשכה נקטעת ע"י אמוראי פומבדיתא בני הדור השלישי עד החמישי, ובסוף מתיחס אליה רב אשי בדור הששי.

מנחות, סוגיה 191 דף ק' ע"ב

גמ'. אמר שמואל : ואפילו הן טהורין נפדין ; מאי טעמא? כמה דלא קדשי בכלי קדושת דמים ניהו, וקדושת דמים נפדין.

והא נטמאו תנן! הוא הדין דאע"ג דלא נטמאו, ואידי דקא בעי מיתנא סיפא : משקידשו בכלי אין להן פדיון, דאפילו נטמאו נמי לא, תנא נמי רישא : שנטמאו עד שלא קדשו בכלי.

פשיטא, קדושת הגוף ניהו! איצטריך, סלקא דעתך אמינא : הואיל ובעל מום איקרי טמא, טמא נמי כבעל מום דמי, ואע"ג דקדוש קדושת הגוף כי נפיל ביה מום מיפריק, הני נמי ליפרוק, קמשמע לן, דלאו כי האי טמא קרייה רחמנא לבעל מום, (דף קא ע"א) דמכלי שרת לא אשכחן דמיפריק.

ובעל מום היכא איקרי טמא?

דתניא: (ויקרא כ"ז) "ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה" - בבעלי מומין שנפדין הכתוב מדבר; אתה אומר: בבעלי מומין שנפדו, או אינו אלא בבהמה טמאה ממש? כשהוא אומר: (ויקרא כ"ז) "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך" - הרי בהמה טמאה אמורה, הא מה אני מקיים ואם כל בהמה טמאה? בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר; יכול יפדו על מום עובר? ת"ל: אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', מי שאינה קריבה לה' כל עיקר, יצתה זו שאינה קריבה היום וקריבה למחר.

מותיב רב הונא בר מנחם: העופות והעצים והלבונה וכלי שרת שנטמאו - אין להן פדיון, שלא נאמר פדיון אלא בבהמה; בשלמא עופות קדושת הגוף נינהו, ולא נאמר אלא בבהמה, אלא עצים ולבונה וכלי שרת ליפרקו!

אלא לאו משום דטהורין בעלמא אין נפדין, והני נמי אע"ג דנטמאו כטהורים דמו, דעצים ולבונה לאו בני אשוויי אוכלא נינהו אלא חובת הקודש משוה להו אוכלא, דעצים כמה דלא משפי להו לגזירין לא מיתכשרי, לבונה נמי כמה דלא קידשה בכלי שרת לא מיתכשרה, כלי שרת נמי הואיל ואית להו טהרה במקוה!

לא, לעולם אימא לך: טהורין בעלמא נפדין, והני משום דלא שכיחי הוא.

בשלמא לבונה וכלי שרת לא שכיחי, אלא עצים מישכח שכיחי!

עצים נמי, כיון דאמר מר: כל עץ שנמצא בו תולעת פסול לגבי מזבח, הילכך לא שכיחי.

אמר רב פפא, אי שמיעא ליה לשמואל הא דתניא: המתפיס תמימים לבדק הבית - אין פודין אותן אלא למזבח, שכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם, ואע"ג דקדושת דמים נינהו - אין נפדין הואיל וטהורים הם, הוה הדר ביה.

ולא היא, שמיעא ליה ולא הדר ביה, לאו אמרת התם: כיון דלא שכיחי לא מיפרקי? הכא נמי כיון דשכיחי מומין דפסלי בבהמה, דאפי' בדוקין שבעין נמי פסלי, הילכך לא שכיחי.

רב כהנא אמר: טמאין נפדין, טהורין אין נפדין.

וכן א"ר אושעיא: טמאין נפדין, טהורין אין נפדין.

איכא דאמרי, א"ר אושעיא: אפי' טהורין נפדין.

רבי אלעזר אומר: כולן - טמאין נפדין, טהורין אין נפדין, חוץ מעשירית האיפה של מנחת חוטא, שהרי אמרה תורה: מחטאתו על חטאתו.

אמר רבי אושעיא: שמעתי, פיגל במנחה לרבי שמעון אינו מטמא טומאת אוכלין,

דתנן: ⁷⁵¹הערלה, וכלאי הכרם, (דף קא ע"ב) ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וצפורי מצורע, ופטר חמור, ובשר בחלב - כולם מטמאין טומאת אוכלין, ר"ש אומר: כולן אין מטמאין טומאת אוכלין, ומודה ר' שמעון בבשר בחלב שמטמא טומאת אוכלין, הואיל והיתה לו שעת הכושר;

ואמר רב אסי אמר ר' יוחנן: מאי טעמא דר"ש? (ויקרא י"א) "מכל האוכל אשר יאכל", אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל, אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים, אינו קרוי אוכל, והא פיגל במנחה נמי אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים הוא.

אי הכי, בשר בחלב נמי תיפוק ליה דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא!

⁷⁵¹ צ"ל: דתניא, כי היא תוספתא עוקצין פ"ג ה"ב: ערלה וכלאי הכרם ושור הנסקל ועגלה ערופה וצפורי של מצורע ושער נזיר ופטר חמור ובשר בחלב מטמאין טומאת אוכלין ר' שמעון אומר כולן אין מטמאין טומאת אוכלין מודה ר' שמעון בבשר בחלב שמטמא טומאת אוכלין כן היה ר' שמעון אומר יש נותר שהוא מטמא טומאת אוכלין ויש נותר שאין מטמא טומאת אוכלין כיצד לפני זריקת דמים אין מטמא טומאת אוכלין לאחר זריקת דמים מטמאין טומאת אוכלין פגול בין לפני זריקת דמים ובין לאחר זריקת דמים אין מטמא טומאת אוכלין הפגול במנחה מטמא טומאת אוכלין:

דתניא, ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש: בשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה, שנאמר: (דברים י"ד) "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו", ולהלן הוא אומר: (שמות כ"ב) "ואנשי קודש תהיו לי ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", מה להלן אסור באכילה ומותר בהנאה, אף כאן אסור באכילה ומותר בהנאה!

חדא ועוד קאמר, חדא, דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא; ועוד, לדידיה נמי היתה לו שעת הכושר.

מיתיבי,⁷⁵² ר"ש אומר: יש נותר שהוא מטמא טומאת אוכלין, ויש נותר שאינו מטמא טומאת אוכלין, כיצד? לן לפני זריקה - אינו מטמא טומאת אוכלין, לאחר זריקה - מטמא טומאת אוכלין, (והא) ופיגול בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים - אינו מטמא טומאת אוכלין, פיגול במנחה - מטמא טומאת אוכלין! לא קשיא: כאן שהיתה לה שעת הכושר, כאן שלא היתה לה שעת הכושר. היכי דמי דלא היתה לה שעת הכושר? דאקדשינהו במחובר, וליפרקינהו! הניחא להך לישנא דאמר **רבי אושעיא**: טמאין נפדין, טהורין אין נפדין - שפיר, אלא להך לישנא דאמר: אפילו טהורין נפדין, לפרקינהו! השתא מיהא לא פריק.

וכיון דאי בעי פריק ליה, שמעי' ליה לרבי שמעון דאמר: כל העומד לפדות כפדוי דמי; דתניא,⁷⁵³ רבי שמעון אומר: פרה מטמאה טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר, ואמר **ריש לקיש**, אומר היה ר' שמעון: פרה נפדית על גב מערכתה! הכי השתא, בשלמא פרה עומדת לפדות היא, שאם מצא אחרת נאה הימנה מצוה לפדותה, אלא הני מנחות מצוה לפדותה? והא לן לפני זריקה דמצוה למיזרקה, ואי בעי זרק, וקתני דאין מטמא טומאת אוכלין!

הכא במאי עסקינן - שלא היתה שהות ביום למיזרקה. אבל היתה לו שהות ביום מאי? מטמא טומאת אוכלין, אדתני: לן לאחר זריקה מטמא טומאת אוכלין, ליפלוג בדידיה: במה דברים אמורים - שלא היתה לו שהות ביום, אבל היתה לו שהות ביום - מטמא טומאת אוכלין! הכי נמי קאמר: לן קודם שיראה לזריקה - אינו מטמא טומאת אוכלין, לאחר שיראה לזריקה - מטמא טומאת אוכלין. והא פיגול בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים מצוה למיזרקה, (דף קב ע"א) ואי בעי זריק, וקתני דאינו מטמא טומאת אוכלין, מאי לאו דפיגול בזריקה! לא, דפיגול בשחיטה. אבל פיגול בזריקה מאי? הכי נמי דמטמא טומאת אוכלין, אדתני: פיגול במנחה מטמא טומאת אוכלין, ליפלוג בדידה: במה דברים אמורים - דפיגול בשחיטה, אבל פיגול בזריקה מטמא טומאת אוכלין!

פיגול במנחה איצטריכא ליה, דאע"ג דפיגול בקמיצה, דקומץ במנחה כשחיטה דמי, אפי' הכי מטמא טומאת אוכלין, הואיל והיתה לו שעת הכושר מעיקרו. אמר **רב אשי**: אמריתה לשמענתא קמיה **דרב (נחמן) [כהנא]**,⁷⁵⁴ אפילו תימא לן ממש ואפילו תימא דפיגול בזריקה, דאי בעי פריק אומר, אי בעי הוה זריק לא אמרינן.

⁷⁵² תוספתא עוקצין פ"ג (יב): כן היה ר' שמעון אומר יש נותר שהוא מטמא טומאת אוכלין ויש נותר שאין מטמא טומאת אוכלין כיצד לפני זריקת דמים אין מטמא טומאת אוכלין לאחר זריקת דמים מטמאין טומאת אוכלין פגול בין לפני זריקת דמין ובין לאחר זריקת דמים אין מטמא טומאת אוכלין הפגול במנחה מטמא טומאת אוכלין.

⁷⁵³ תוספתא פרה פ"ז ה"ט: ר' שמעון אומר פרה מטמאה אוכלין ומשקין שהיתה לה שעת הכושר פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין אין מטמאין אוכלין ומשקין שלא היתה להם שעת הכושר ר' יהודה אומר פרה כיון ששחטה מטמא במשא כאפרה:

⁷⁵⁴ צ"ל רב כהנא. ראה תוספות על אתר ד"ה 'אמר רב אשי' ומה שכתב אלבק, מבוא התלמודים עמ' 428/9 והערה 433 שם.

מיתבי, ⁷⁵⁵ כלל אמר רבי יהושע: כל שהיתה לו שעת היתר לכהנים - אין מועלין בה, וכל שלא היתה לו שעת היתר לכהנים - מועלין בה, ואיזהו שעת היתר לכהנים? שלנה ושנטמאת ושיצאה, ואיזו היא שלא היתה לו שעת היתר לכהנים? שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה, ושקבלו פסולין וזרקו את דמה; קתני מיהא רישא: שלנה ושנטמאת ושיצאה, מאי לאו לנה ממש, והכא דאי בעי הוה זריק הוא, וקתני דאין מועלין!

לא, ראויה לצאת וראויה לטמא וראויה ללין.

אבל לינה ממש מאי? הכי נמי דמועלין, האי כל שהיה לו שעת היתר לכהנים וכל שלא היתה לו שעת היתר לכהנים, כל שיש לו שעת היתר לכהנים אין מועלין בה, וכל שאין לה שעת היתר לכהנים מועלין בה מיבעי ליה!

אלא אמר רב אשי: מעילה אטומאה קא רמית? מעילה משום קדושה ולא קדושה היא, לבתר דפקעה לה קדושתיה במאי הדרא רכבא לה? טומאה משום אוכלא ולא (משום) אוכלא היא, כל היכא דאי בעי זריק מצי זריק לי משוי ליה אוכלא ומטמא טומאת אוכלין, היכא דאי בעי (מצי) זריק לא מצי זריק לא משוי ליה אוכלא [ולא] מטמא טומאת אוכלין.

מיתבי: ⁷⁵⁶ המביא אשם תלוי ונודע שלא חטא, אם עד שלא נשחט נודע לו - יצא וירעה בעדר, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: (דף קב ע"ב) ירעה עד שיסתאב, וימכר ויפלו דמיו לנדבה, ר' אליעזר אומר: יקריב, שאם אינו בא על חטא זה הרי הוא בא על חטא אחר; משנשחט נודע לו - הדם ישפך והבשר ישרף, נזרק הדם - הבשר יאכל, ורבי יוסי אומר: אפי' הדם בכוס - יזרק והבשר יאכל;

ואמר רבא: רבי יוסי בשיטת ר"ש אמר, דאמר: כל העומד לזרוק כזרוק דמי!

מידי הוא טעמא?

אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר חנינא: היינו טעמא דר' יוסי, דקסבר: כלי שרת מקדשין את הפסולין לכתחילה ליקרב.

אמר ליה רב אשי לרב כהנא, מדאמר רבי שמעון: כל העומד לזרוק כזרוק דמי, כל העומד לשרוף נמי כשרוף דמי, נותר ופרה אמאי מטמאין טומאת אוכלין? עפרא בעלמא נינהו!

א"ל [רב כהנא]: ⁷⁵⁷ חיבת הקודש מכשרתן.

אמר ליה רבינא לרב אשי: נהי דמהניא להו חיבת הקודש לאיפסולי דגופיה, ליקרוי טמא נמי למימני ביה ראשון ושני?

תפשוט דבעי ריש לקיש: צריד של מנחות, מונין בו ראשון ושני או אין מונין בו ראשון ושני!

כי מיבעיא ליה לריש לקיש - דאורייתא, כי קאמרינן - דרבנן.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי (אפשר להוסיף את מימרת שמואל לסוגיה הארץ ישראלית) ועליה דנים אמוראי בבל מהדור החמישי עד השביעי.

בכורות, סוגיה 13 דף ט' ע"ב

"זכר ונקבה מפריש טלה" כו'.

וכיון דלעצמו הוא, למה לי לאפרושי? לאפקועי לאיסוריה מיניה, אלמא כיון דלא מפקע - אסור בהנאה, מתני' מני? ר' יהודה היא.

⁷⁵⁵ מעילה פ"א מ"א.

⁷⁵⁶ כריתות פ"ו מ"א.

⁷⁵⁷ ההוספה שלי.

דתניא: פטר חמור אסור בהנאה [דברי ר' יהודה]⁷⁵⁸, ורבי שמעון מתיר.

מאי טעמא דר' יהודה?

אמר עולא: יש לך דבר שצריך פדייה ומותר?

ולא? והרי בכור אדם, שצריך פדייה - ומותר! אלא: יש לך דבר שהקפידה עליו תורה בשה, ומותר?

ומי הקפידה? והא רב נחמיה בריה דרב יוסף פריק ליה בשילקי בשווי!

בשווי לא קאמר, כי קאמרינן שלא בשווי,

והכי קאמר: יש לך דבר שהקפיד עליו תורה לאפקועי לאיסוריה בשה?

והרי מעשר שהקפידה עליו תורה בכסף צורי, ותנן רבי יהודה אומר: במזיד קידש!

בפטר חמור נמי מיקדשא, כדרכי אלעזר,

דאמר רבי אלעזר: אשה יודעת שאין מעשר שני מתחלל על ידה, ועולה ואוכלתו בירושלים; הכא נמי,

אשה יודעת דפטר חמור איסורא אית ביה, ופרקא ליה בשה, ומקדשא בהך דביני וביני.

ורבי שמעון מאי טעמא?

אמר עולא: יש לך דבר שפדיונו מותר והוא אסור: ולא? והרי שביעית דפדיונה מותר והיא אסורה!

שביעית נמי פדיונה אסור,

דאמר מר: האחרון אחרון אסור.

ואיבעית אימא: ר' יהודה ור' שמעון בהאי קרא קמיפלגי,

דתניא: (דברים ט"ו) "לא תעבד בבכור שורך" - אבל אתה עובד בשלך ובשל אחרים "ולא תגוז בכור

צאנך" - אבל אתה גוזז שלך ושל אחרים - דברי ר' יהודה, ר' שמעון אומר "לא תעבד בבכור שורך" - אבל

אתה עובד בבכור אדם, "לא תגוז בכור צאנך" - אבל אתה גוזז בכור חמור;

בשלמא לרבי שמעון, היינו דכתיב תרי קראי, אלא לרבי יהודה, תרי קראי למעוטי שלך ושל אחרים למה

לי?

ותו, לרבי יהודה בכור אדם נמי, נימא דאסיר!

אלא, דכולי עלמא שורך - למעוטי בכור אדם הוא דאתא, כי פליגי בצאנך, דר' יהודה לטעמיה, דאמר:

שותפות עובד כוכבים חייבת בבכורה, וכי איצטריך קרא - למישרי בגזה ועבודה; ור' שמעון סבר:

שותפות עובד כוכבים פטורה מן הבכורה, ולענין גזה ועבודה לא איצטריך קרא, כי איצטריך קרא - לפטר

חמור.

בשלמא לר' יהודה - היינו דכתיב צאנך, ושורך - אטו צאנך; אלא לרבי שמעון שורך וצאנך למה לי?

קשיא.

אמר רבה: ומודה ר' שמעון לאחר עריפה שהוא אסור; מאי טעמא - גמר עריפה עריפה מעגלה ערופה.

אמר רבא: מנא אמינא ליה,

דתניא: הערלה וכלאי הכרם, ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וציפורי מצורע, ופטר חמור, ובשר בחלב - כולן

מטמאין טומאת אוכלין, רבי שמעון אומר: כולן אין מטמאין טומאת אוכלין, ומודה ר' שמעון בבשר

בחלב שמטמא טומאת אוכלין, הואיל והיתה לו שעת הכושר.

ואמר **רבי אסי א"ר יוחנן:** מ"ט דר"ש - דכתיב: (ויקרא י"א) "מכל האוכל אשר יאכל" אוכל שאתה יכול

להאכילו לאחרים - קרוי אוכל, שאי אתה יכול להאכילו לאחרים - אינו קרוי אוכל. (י ע"א)

אי הכי, בשר בחלב מאי איריא דהיתה לה שעת הכושר? תיפוק לי דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים

הוא!

⁷⁵⁸ התיקון של בעל שיטה מקובצת ע"פ המקבילה בקידושין נו ע"ב

דתניא, רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון: בשר בחלב - אסור באכילה ומותר בהנאה, שנאמר (דברים י"ד) "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך" ולהלן הוא אומר (שמות כ"ב) "ואנשי קודש תהיון לי", מה להלן - אסור באכילה ומותר בהנאה, אף כאן - אסור באכילה ומותר בהנאה. חדא ועוד קאמר, חדא - דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא, ועוד, לדידיה נמי הרי היתה לו שעת הכושר.

ואם איתא דלאחר עריפה שרי רבי שמעון, ליתני ומודה רבי שמעון בפטר חמור ובשר בחלב שמטמאין טומאת אוכלין! אי דחשיב עליה - הכי נמי, הכא במאי עסקינן - דלא חשיב עליה. וטעמא מאי מטמאין רבנן?

אמרוה רבנן קמיה דרב ששת: הואיל ואיסורו חישובו. ולרבנן מי אמר הואיל ואיסורו חישובו? והא תנן: שלשה עשר דברים אמרו בנבלת עוף טהור, וזו אחת מהן - צריכה מחשבה ואינה צריכה הכשר, ואי איסורו - חישובו למה לי מחשבה? הא מני רבי שמעון היא. תא שמע: נבלת בהמה טמאה בכל מקום, ונבלת עוף טהור, והחלב בכפרים - צריכים מחשבה ואינם צריכים הכשר,

ואי אמרת איסורו חישובו, למה לי מחשבה?

הא מני - רבי שמעון היא.

תא שמע: נבלת בהמה טהורה בכל מקום, ונבלת עוף הטהור, והחלב בשווקים - אינן צריכין מחשבה ולא הכשר

הא טמאה בעיא מחשבה! וכי תימא הא מני רבי שמעון היא, הא מדסיפא רבי שמעון הוי - רישא לאו רבי שמעון,

דקתני סיפא: רבי שמעון אומר: אף הגמל והארנבת והשפן והחזיר אינן צריכין לא מחשבה ולא הכשר, ואמר רבי שמעון מה טעם - הואיל ויש בהן סימני טהרה

אלא אמר רבא: דכולי עלמא לא אמרינן איסורו חישובו, ואי דערפיה מיערף - הכי נמי, (ע"ב)

הכא במאי עסקינן - כגון ששחטו להתלמד בו, ובפלוגתא דנימוס ור' אליעזר,

דתניא; אמר ר' יוסי: סח לי נימוס אחיו של ר' יהושע הגרסי שהשוחט את העורב להתלמד בו - דמו מכשיר ר' אליעזר אומר: דם שחיטה לעולם מכשיר,

רבי אליעזר היינו תנא קמא! אלא לאו איסורו חישובו איכא בינייהו,

תנא קמא סבר: דמו מכשיר - לעלמא, אבל לגופיה - בעי מחשבה,

ואתא רבי אליעזר למימר: דם שחיטה לעולם מכשיר, ואפי' לגופיה נמי לא בעי מחשבה;

ממאי? דילמא טעמא דר' אליעזר התם דשאני עורב - הואיל ויש בו סימני טהרה;

ומנלן דסימני טהרה מילתא היא -

דקתני עלה דההיא; א"ר שמעון, מה טעם - הואיל ויש בו סימני טהרה,

וכי תימא: אי משום סימני טהרה, מאי איריא להתלמד? אפי' להתעסק נמי! אין הכי נמי, ומשום נימוס.

איתיביה [אביי]⁷⁵⁹: לא רצה לפדותו - עורפו בקופיץ מאחוריו וקוברו, ואסור בהנאה - דברי רבי יהודה,

ורבי שמעון מתיר!

אימא: ומחיים אסור בהנאה, ור"ש מתיר; והא מדסיפא מחיים הוי - רישא לאו מחיים!

דקתני סיפא: לא ימיתנו לא בקנה ולא במגל ולא בקרדום ולא במגירה, ולא יכניסנו לחדר וינעול דלת

לפניו בשביל שימות ואסור בגיזה ועבודה - דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר!

⁷⁵⁹ שיטה מקובצת ורבנו גרשום ורש"י.

רישא וסיפא מחיים, רישא - בהנאת דמיו, סיפא - בהנאת גופו, וצריכא, דאי תנא הנאת דמיו - בההוא קא שרי רבי שמעון, אבל בהנאת גופו - אימא מודה ליה לרבי יהודה;

ואי תנא בהנאת גופו - בההיא קאסר רבי יהודה, אבל בהנאת דמיו - אימא מודה לרבי שמעון, צריכא. וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב: מודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור; ואמר רב נחמן: מנא אמינא לה –

דתניא: (שמות י"ג) "וערפתו" נאמר כאן עריפה, ונאמר להלן עריפה, מה להלן - אסור, אף כאן אסור; מני? אילימא רבי יהודה - מחיים מיסר אסור! אלא לאו רבי שמעון היא;

א"ל רב ששת: ספרא חבריך תרגומה לעולם רבי יהודה, ואיצטריך, סלקא דעתך אמינא עריפה במקום פדייה עומדת, מה פדייה מתרת אף עריפה מתרת - קמ"ל.

אמר רב נחמן: מנא אמינא לה –

מדתני לוי: הוא הפסיד ממונו של כהן - לפיכך יופסד ממונו, מני? אילימא רבי יהודה - הא מיפסד וקאי! אלא לאו רבי שמעון היא;

איבעית אימא רבי יהודה, ואיבעית אימא רבי שמעון, איבעית אימא רבי יהודה - אפסידא דביני ביני, ואיבעית אימא רבי שמעון - לפחת מיתה.

וכן אמר ריש לקיש: מודה רבי שמעון לאחר עריפה שהוא אסור, ורבי יוחנן ואי תימא רבי אלעזר אמר: עדיין היא מחלוקת.

איכא דמתני לה להא דרב נחמן אהא: 'המקדש בפטר חמור - אינה מקודשת' לימא מתני' דלא כרבי שמעון?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב: לאחר עריפה ודברי הכל.

איכא דאמרי: הא מני? לא רבי יהודה ולא רבי שמעון, אי רבי שמעון - תיקדש בכוליה! אי רבי יהודה - תיקדש בהך דביני ביני!

אמר [רב נחמן אמר]⁷⁶⁰ רבה בר אבוב (אמר רב): לעולם רבי יהודה, וכגון שאינו שוה אלא שקל, וסבר לה כרבי יוסי בר יהודה,

דתניא: (שמות י"ג): "תפדה תפדה", [תפדה] - מיד, תפדה - כל שהוא, רבי יוסי בר יהודה אומר אין פדייה פחותה משקל.

אמר מר: "תפדה תפדה" [תפדה] - מיד, תפדה - כל שהוא, פשיטא! איצטריך, סד"א הואיל ואיתקש לבכור אדם, מה בכור אדם - אחר שלשים, וחמש; האי נמי - אחר שלשים, וחמש - קמ"ל: תפדה - מיד, תפדה - כל שהוא.

'רבי יוסי בר יהודה אומר: אין פדייה פחותה משקל', ממה נפשך, אי מקיש לבכור אדם - חמש ליבעי! ואי לא מקיש - שקל מנא ליה?

לעולם לא מקיש,

אמר רבא: אמר קרא (ויקרא כ"ז) "וכל ערכך יהיה בשקל הקדש" - כל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותין משקל; ורבנן - ההוא (יא ע"א) השג יד כתיב.

אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים.

וכמה? אמר רב יוסף: אפי' פטרוזא בר דנקא;

⁷⁶⁰ כך בכ"י מינכן

אמר רבא: אף אנן נמי תנינא גדול וקטן, פשיטא! מהו דתימא: כולי האי לא, אי נמי פטרוזא לא, קמ"ל.
 רבי יהודה (נשיאה)⁷⁶¹ הוה ליה פטר חמור, שדריה לקמיה דרבי טרפון, אמר ליה: כמה בעינא למיתב
 לכהן? אמר ליה, הרי אמרו: עין יפה - בסלע, עין רעה - בשקל, בינונית - ברגיא
אמר רבא: הלכתא ברגיא, וכמה? תלתא זוזי, רגיל הכא ורגיל הכא.
 קשיא הלכתא אהלכתא! לא קשיא, כאן - בבא לימלך, כאן - בעושה מעצמו.
 אמר **רבי יצחק אמר ריש לקיש**: מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה לפדותו - פודהו בשויו.
 למאן? אלימא לרבי יהודה - הא אמר הקפידה עליו תורה בשה! אלא לרבי שמעון.
רב אחא⁷⁶² מתני הכי, רבינא קשיא ליה: רבי יהודה ורבי שמעון - הלכה כרבי יהודה, וסתם לן תנא כרבי
 יהודה, ואת אמרת הלכה כרבי שמעון!
 אלא, אפי' תימא רבי יהודה, לא יהא חמור מן ההקדש, ולא אמרה תורה בשה להחמיר עליו, אלא להקל
 עליו.

רב נחמן בריה דרב יוסף פריק ליה בשילקי בשויו.
אמר רב שיזבי אמר רב הונא: הפודה פטר חמור של חבירו - פדיונו פדוי.
 איבעיא להו: פדיונו לפודה, או דלמא פדיונו לבעלים? אליבא דר"ש לא תיבעי לך, כיון דאמר מותר
 בהנאה - ממונא דבעלים הוא, כי תיבעי אליבא דרבי יהודה, דאמר אסור בהנאה, להקדש מדמי ליה,
 ורחמנא אמר (ויקרא כ"ז) "ונתן הכסף וקם לו", או דלמא, כיון דקני להו בביני וביני, לא דמי להקדש?
אר"נ, ת"ש: הגונב פטר חמור של חבירו - משלם תשלומי כפל לבעלים, ואע"פ שאין לו עכשיו יש לו לאחר
 מכאן,
 מני? אלימא ר"ש - אמאי אין לו עכשיו? אלא פשיטא רבי יהודה, ואי ס"ד להקדש מדמינן ליה, (שמות
 כ"ב) "וגונב מבית האיש" אמר רחמנא, ולא מבית הקדש, ותו לא מידי.

**תיאור: הסוגיה פותחת ע"י הסתמא הבבלי ומביאה מיד סוגיה ארץ ישראלית בה דנים בני הדור
 השלישי בא"י וסתמא ארץ ישראלי. כבר בתחילה הסוגיה "קפץ והפסיק" רב נחמיה בריה דרב יוסף בן
 הדור החמישי בהערה קצרה. קרוב לסוף הסוגיה הארץ ישראלית נכנסים אמוראי בבבלי מדור 3-4 לדיון
 ארוך המנתק את סוף הסוגיה הארץ ישראלית מראשה. לאחר סיום הסוגיה הארץ ישראלית שוב בא
 דיון של אמוראי בבבלי האחרונים.**

בכורות, סוגיה 50 דף כה ע"א
 גמ'. מכלל דאסר? השתא במת - שרי, שחטו מיבעיא?
 אלא: לא בזה התיר עקביא וחכמים אוסרין, שחטו - דברי הכל שרי, כי פליגי - במת.
 אמר **רבי אסי אמר ריש לקיש**: מחלוקת בשהתירו מומחה, דמר סבר גזרינן דלמא אתי לשהוייה, ומר
 סבר לא גזרינן, אבל לא התירו מומחה - דברי הכל אסור;
 מתיב רב ששת: בעלי מומין אוסרין בכ"ש, ורבי יוסי אומר יבקר, והוינן בה: מאי יבקר? אלימא דבעל
 מום הוא ולישקליה, מכלל דתנא קמא אמר לאו?

⁷⁶¹ קיים קושי למפגש בין ר' יהודה נשיאה לבין ר' טרפון. וגם אם מדובר בר' יהודה הנשיא גם הוא לא ראה את ר' טרפון, וצ"ל ר' יהודה
 בר אילעאי שהעיד על עצמו מספר פעמים שראה את רבי טרפון – נדרים פ"ו מ"ו, תוספתא מגילה פ"ב ה"ח, יבמות פ"ב ה"ו, נגעים
 פ"ח ה"ב.

⁷⁶² אחא זה הוא בנו של דרבא וחברו של רבינא השני - ראה אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 441/2 ובהערה 458.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה: הכא בגיזת בכור בעל מום עסקינן, שנתערבו בגיזי חולין, ומאן תנא קמא - רבי יהודה היא, דאמר נשחטו אסרי רבנן, ורבי יוסי לטעמיה דאמר נשחטו שרו רבנן, וקתני יבוקר, מאי יבוקר - לאו אי מום קבוע אי מום עובר הוא? אף על גב שלא התירו מומחה! אמר רבא: לא, יבוקר, אי התירו מומחה - אין, ואי לא - לא.

כי סליק רבין אמרה לשמעתא קמיה דרבי ירמיה, אמר [ר' ירמיה]⁷⁶³: בבלאי טפשאי, משום דיתבי בארעא דחשוכא אמרי שמעתא דמחשכן, לא שמיע להו הא דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מחלוקת בשבדק ולא מצא, וקמיפלגי בפלוגתא דר"מ ורבנן, דתנן, שהיה ר"מ אומר: כל דבר שהיה בחזקת טומאה - לעולם הוא בטומאתו עד שיתוודע הטומאה, וחכמים אומרים: חופר עד שמגיע לסלע או לבתולה.

ר' אסי אמר רבי יוחנן: מחלוקת כשבדק ומצא, וקמיפלגי בפלוגתא דרבי ור"ש בן גמליאל, דתניא: שדה שאבד בה קבר, נכנס בתוכה - טמא; נמצא בתוכה קבר, נכנס לתוכה - טהור, שאני אומר: הוא קבר שאבד - הוא קבר שנמצא, דברי רבי; רבן שמעון בן גמליאל אומר: תיבדק כל השדה כולה. ור' אסי מאי טעמא לא אמר כרבי חייא בר אבא? אמר לך: בשלמא גבי טומאה - אימר בא עורב ונטלה, בא עכבר ונטלה, אלא הכא - בעל מום להיכא אזיל? ואידך - אימר מום עובר הוה ואיתסי.

ורבי חייא בר אבא מאי טעמא לא אמר כר' אסי? אמר לך: בשלמא שדה - דרכה למיקבר בה, כי היכי דקבר בה האי - קבר אינש אחרינא, אלא קדשים - כיון דבדקו לן וקיימי, דרכיהו למיפל בהו מומא? ואידך - אגב דמנגחי אהדדי שכיח בהו מומא.

מיתיבי: "התולש צמר מבכור תם, אע"פ שנולד בו מום ושחטו - אסור" טעמא - דתם, (כו ע"א) הא בעל מום - שרי, אע"פ שלא התירו מומחה! תנא, כל היכא דלא התירו מומחה - תם קרי ליה. לימא כתנאי⁷⁶⁴: "התולש צמר מבכור תם, אע"פ שנולד בו מום ושחטו - אסור, בכור בעל מום שתלש ממנו ואח"כ מת, עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים. אמר רבי יהודה: לא בזה התיר עקביא בן מהללאל, אלא בשער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו, בזה עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים. אמר רבי יוסי: מודה אבא חלפתא בזה שהוא מותר, אבל בייחוד אמרו חכמים: יניחנו בחלון שמא יש תקוה, שחטו - דברי הכל מותר, מת - עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים".

ר' יוסי היינו תנא קמא! אלא לאו התירו מומחה איכא בינייהו, דתנא קמא סבר: התירו מומחה - אין, ואי לא - לא, ואתא ר' יוסי למימר: אע"ג דלא התירו מומחה!

אמר רבא: לא, דכולי עלמא אי התירו מומחה - אין, אי לא התירו - לא; ושלש מחלוקת בדבר, דת"ק סבר: פליגי במת, והוא הדין לשחטו, והאי דקמיפלגי במת - להודיעך כחו דעקביא; ור' יהודה סבר: במת - דברי הכל אסור, כי פליגי בשחטו; ואתא ר' יוסי למימר: בשחטו - דברי הכל מותר, כי פליגי - במת.

אמר רב נחמן: הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה,

⁷⁶³ ההוספה שלי

⁷⁶⁴ תוספתא עדויות פ"ב ה"ט: "התולש צמר מבכור תם והניחו בחלון אף על פי שנולד בו מום לאח' מיכן ושחטו הרי זה יקבר בכור בעל מום שתלש הימנו ואחר כך מת ר' עקביא בן מהללאל מתיר וחכמי אוסרים אמר ר' יהודה מודה עקביא בזה שאסור על מה נחלקו על שנטמא ותלש הימנו ואחר כך שחטו שעקביא בן מהללאל מתיר וחכמי אוסרים אמר ר' יוסי מודה ר' חלפתא בזה שמותר אבל בייחוד אמרו חכמי ייניחו בחלון שמא יש תקוה שאם מת יהא אסור ואם שחטו יהא מותר על מה נחלקו על שניטמא ותלש הימנו ואחר כך מת שעקביא בן מהללאל מתיר וחכמי אוסרים".

דתנן⁷⁶⁵ "שער בכור בעל מום שנשר, והניחו בחלון ואחר כך שחטו - עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרין".

אמר רב נחמן בר יצחק: מתניתין נמי דיקא, דתנן⁷⁶⁶ "צמר המדולדל בבכור, את שנראה עם הגיזה - מותר, ואת שאינו נראה - אסור".

מני? אילימא ר' יוסי, ובמאי? אילימא בשחטו - בין עקביא בין רבנן אידי ואידי משרא שרי, ואלא במת ואי רבנן אידי ואידי מיסר אסרי! ואי עקביא איפכא מיבעיא ליה, נראה עם הגיזה - אסור, דמיתה קאסרה ליה, אינו נראה עם הגיזה - מותר, דמעיקרא תליש!
אלא פשיטא - ר' יהודה; ובמאי? אילימא במת - בין לעקביא בין לרבנן אידי ואידי מיסר אסרי! אלא לאו בשחטה, ואי עקביא - אידי ואידי משרא שרי! אלא לאו רבנן היא, וש"מ: בשחטו פליגי, ש"מ, בעי ר' ינאי: התולש צמר מעולה תמימה מהו?

תולש, מי איכא מאן דשרי? אלא: צמר שנתלש מעולה תמימה מהו?
דחטאת ואשם לא תיבעי לך - דכיון דלכפרה אתו לא משהו להו, דבכור ומעשר נמי - דכיון דלאו לכפרה אתו משהו להו, כי תיבעי לך דעולה מאי? כיון (ע"ב) דעיקר לאו לכפרה אתי - משהי לה, או דלמא: כיון דעולה נמי מכפרא אעשה - לא משהי לה?
ת"ש: התולש צמר מבכור תם, אע"פ שנולד בו מום, שחטו - אסור, טעמא - דתולש, הא נתלש - שרי, וכל שכן עולה דלא משהי לה; הוא הדין אפילו נתלש נמי אסור, והאי דקתני תולש - להודיעך כחו דעקביא, דבעל מום - אפילו בתולש נמי שרי; והאנן נשר תנן! תנא נשר - להודיעך כחן דרבנן, תנא תולש - להודיעך כחו דעקביא

תיאור: הסוגיה הבסיסית היא ארץ ישראלית מורכבת, ודנים בה האמוראים מהדור הראשון עד השלישי, ולתוכה "קפצו והפסיקו" פעמיים אמוראי בבל בני הדור השלישי והרביעי. הקטיעה הראשונה מגיעה בדור הרביעי לארץ ישראל ויש עליה תגובה חריפה של ר' ירמיה שהוצמדה לקטיעה, וגם היא מהווה חלק ממנה ורק אח"כ חוזרת הסוגיה המרכזית לדיון.

בכורות, סוגיה 117, דף מו ע"ב:

גמ'. **אמר שמואל:** אין הראש פוטר בנפלים
מ"ט: (בראשית ז') כל אשר נשמת רוח חיים באפיו כל היכא דנשמת רוח חיים באפיו - הוא דחשיב רישיה, אידך - לא חשיב רישיה.

תנן⁷⁶⁷ "הבא אחר נפלים שיצא ראשו חי ובן תשעה שיצא ראשו מת"
קתני מיהא ראשו מאי ראשו - רובו; וליתני רובו! בדין הוא דאיבעי ליה למיתני רובו, ואידי דקא בעי למיתני סיפא, בן תשעה שיצא ראשו מת, טעמא - דראשו מת, הא ראשו חי - הבא אחריו בכור לנחלה נמי לא הוי, תנא רישא נמי ראשו,
ומאי קמ"ל - דכיון דמפיק ליה רישיה הוה לידה,
תנינא⁷⁶⁸: "הוציא ראשו, אע"פ שהחזירו - הרי זה כילוד!"

⁷⁶⁵ עדויות פ"ה מ"ו

⁷⁶⁶ במשנתנו

⁷⁶⁷ בכורות פ"ח מ"א

⁷⁶⁸ חולין פ"ד מ"א

וכי תימא אשמוענין בהמה וקמ"ל באדם, דאדם מבהמה לא יליף דלית לה פרוזדור, בהמה מאדם לא ילפא - משום דחשיב פרצוף פנים ידיה, הא נמי תנינא: ⁷⁶⁹ יצא כדרכו - משיצא רוב ראשו, ואיזהו רוב ראשו - משתצא פדחתו! תיובתא דשמואל, תיובתא.

אמר רבי שמעון בן לקיש: פדחת פוטרת בכל מקום, חוץ מן הנחלה, מאי טעמא – (דברים כ"א) "יכיר" אמר רחמנא.

ור' יוחנן אמר: אפי' לנחלה. בכל מקום לאיתויי מאי? לאיתויי הא דתנו רבנן: גיורת שיצאה פדחת ולדה בהיותה נכרית, ואח"כ נתגיירה - אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה, ואינה מביאה קרבן לידה.

מיתיבי: יכיר - זו הכרת פנים, ואיזו היא הכרת פנים - פרצוף פנים עם החוטם! תני: עד החוטם. תא שמע ⁷⁷⁰: אין מעידים אלא על פרצוף פנים עם החוטם! תני: עד החוטם.

תא שמע: פדחת בלא פרצוף פנים, פרצוף פנים בלא פדחת - אין מעידין, עד שיהו שניהם עם החוטם; ואמר אביי ואיתימא רב כהנא: מאי קראה - (ישעיהו ג') "הכרת פניהם ענתה בס"י! שאני עדות אשה דאחמירו בה רבנן.

ומי אחמירו? והא תנן ⁷⁷¹: "הוחזקו להיות משיאים עד מפי עד מפי אשה מפי עבד מפי שפחה"!

כי אקילו רבנן - בסופה, בתחלתה - לא אקילו רבנן. ואיבעית אימא: (מז ע"א) יכיר לחוד, והכרת פנים לחוד.

איתמר, היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר, **רבי יוחנן** אומר: אין לו בכור לנחלה, **ור"ש בן לקיש** אומר: יש לו בכור לנחלה.

רבי יוחנן אומר: אין לו בכור לנחלה - דהא הוה ליה ראשית אונו, **ור"ש בן לקיש אומר**: יש לו בכור לנחלה - גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

ואזדו לטעמייהו, דאיתמר, היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים ונתגייר, **ר' יוחנן** אומר: קיים פריה ורביה, **ור"ש בן לקיש** אומר: לא קיים.

ר' יוחנן אומר: קיים (ישעיהו מ"ה) "לא תוהו בראה לשבת יצרה", **ור"ש בן לקיש** אומר: לא קיים פריה ורביה - גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

וצריכא, דאי איתמר בהא קמייטא - בהא קאמר **רשב"ל**, משום דבהיותו עובד כוכבים לאו בני נחלה נינהו, אבל בהא - אימא מודה ליה לרבי יוחנן דלא תוהו בראה לשבת יצרה, והא עבד ליה שבת; ואי איתמר בהא - בהא קאמר **רבי יוחנן**, אבל בהא - אימא מודה ליה לר"ש בן לקיש, צריכא.

תנן ⁷⁷²: "מי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר ילדה עודה שפחה ונשתחררה, עודה עובדת כוכבים ונתגיירה, ומשבאתה לישראל ילדה - ולדה בכור לנחלה ואינו בכור לכהן".

ילדה ממאן? אילימא מישראל שלא היו לו בנים - מאי איריא גיורת ושפחה? אפילו בת ישראל נמי! אלא לאו - מגר שהיו לו בנים ונתגייר, וקתני בכור לנחלה!

⁷⁶⁹ גדה פ"ג מ"ה
⁷⁷⁰ יבמות פ"ט מ"ג
⁷⁷¹ יבמות פ"ז מ"ז
⁷⁷² בכורות פ"ח מ"א

לא, לעולם מישראל שלא היו לו בנים, ואינו בכור לכהן איצטריכא ליה, לאפוקי מדרבי יוסי הגלילי, דאמר: בכור לנחלה ולכהן, שנאמר (שמות י"ג) "פטר רחם בישראל" - עד שיפטרו רחם מישראל, קמ"ל דלא.

ת"ש: היו לו בנים בהיותו עובד כוכבים, ונתגייר - יש לו בכור לנחלה! אמר רבינא ואיתימא רב אחא⁷⁷³: הא ודאי רבי יוסי הגלילי הוא, דאמר פטר רחם בישראל - עד שיפטרו רחם מישראל, ויליף איהו מינה דידה.

אמר רב אדא בר אהבה: לוייה שילדה - בנה פטור מה' סלעים. דאיעבר ממאן? אילימא דאיעבר מכהן ומלוי - מאי איריא לוייה? אפילו ישראלית נמי! אלא דאיעבר מישראל - (במדבר א') למשפחותם לבית אבותם כתיב!

אמר רב פפא: דאיעבר מעובד כוכבים; ולא תימא אליבא דמאן דאמר אין מזהמין את הולד, אלא אפילו למאן דאמר מזהמין את הולד - לוי פסול מיקרי.

מר בריה דרב יוסף אמר משמיה דרבא: לעולם דאיעבר מישראל, ושאני התם דאמר קרא פטר רחם - בפטר רחם תלא רחמנא.

תנן: ⁷⁷⁴ימי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה, נתגיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת, וילדה היא וכהנת, היא ולויה, היא ואשה שכבר ילדה, וכן מי שלא שהתה אחרי בעלה ג' חדשים ונשאת, וילדה ואין ידוע אם בן ט' לראשון אם בן ז' לאחרון - בכור לכהן ואינו בכור לנחלה", מכלל דכהונה ולויה פטורין, דאיעבר ממאן? אילימא דאיעבר מכהן ולוי - אי הכי מאי איריא כהנת ולויה? אפי' בת ישראל נמי! אלא דאיעבר מעובד כוכבים, כהנת פטורה?

והאמר רב פפא, בדיק לן רבה: כהנת שנתעברה מעובד כוכבים מהו? ואמינא ליה: לאו היינו דרב אדא בר אהבה, דאמר לוייה שילדה - בנה פטור מחמש סלעים? ואמר לי {רבה}: הכי השתא! בשלמא לוייה - בקדושתה קיימא, דתניא: לוייה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות - נותנין לה מן המעשר ואוכלת, אלא כהנת, כיון דאי בעיל לה - הויא זרה!

הניחא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא דאמר דאיעבר מישראל - מוקי לה בדאיעבר מישראל, אלא לרב פפא, במאי מוקי לה?

לעולם דאיעבר מכהן והיא בת ישראל, ואמאי קרי לה כהנת - דבנה כהן.

(מז ע"ב) איתמר, כהן שמת והניח בן חלל, רב חסדא אמר: הבן חייב לפדות את עצמו, רבה בר רב הונא אמר: אין חייב לפדות את עצמו.

כל היכא דמת האב לאחר שלשים. דכולי עלמא לא פליגי דאין הבן חייב לפדות את עצמו - שהרי זכה אביו בפדיונו. כי פליגי - היכא דמת האב בתוך שלשים יום, רב חסדא אמר: הבן חייב לפדות את עצמו - דהא לא זכה אביו בפדיונו, רבה בר רב הונא אמר: אין הבן חייב לפדות עצמו - דאמר ליה אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה.

תנן: נתגיירה מעוברת - בכור לכהן ואמאי? לימא ליה אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה! שאני עובד כוכבים - דלית ליה חיים.

אמר רבי שמעון ואסינא אמר רבי שמעון בן לקיש: כהן שמת בתוך שלשים והניח בן חלל - הבן חייב לפדות את עצמו שלא זכה האב בפדיונו, מת לאחר שלשים יום - אין הבן חייב לפדות עצמו, שהרי זכה האב בפדיונו.

⁷⁷³ הוא רב אחא בריה דרבא חברו של רבינא.

⁷⁷⁴ בכורות פ"ח מ"א

תיאור: הסוגיה מורכבת משתי סוגיות שהוסמכו זו אחר זו מבלי לציין זאת. הסוגיה הראשונה למרות שהיא פותחת בדברי שמואל נראה שהסתמא שלאחר דבריו ודברי ר' יוחנן ורשב"ל הם סוגיה אחת שמקורה בא"י. והערת אביי והסתמא הן הפסקה שלאחריה נמשך הדיון בין ר' יוחנן ורשב"ל. הסוגיה השניה היא בבליית ופותחת בציטוט המשנה בשני שלבים, ובעיקבות כל שלב מימרות של אמוראי בבל המאוחרים. בסוף עוד מימרה ארץ ישראלית בשם רשב"ל העומדת בפני עצמה.

כריתות, סוגיה 61 דף כה ע"ב

חייבי אשמות תלויין כו'.

מנהני מילי? א"ר אלעזר, אמר קרא: (ויקרא ט"ז) "מכל חטאתיכם לפני ה' וגו', חטא שאין מכיר בו אלא המקום יום הכפורים מכפר.

אמר רב תחליפא אבוב דרב הונא (בר תחליפא) משמיה דרבא: קדמייתא נמי לא תיתי (דף כו ע"א) למפשטיה לא מדרב דימי ולא מדאביי, אלא מהא: חטא שאין מכיר בו אלא המקום יוה"כ מכפר, ומינה, חטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא דיוה"כ מכפר, אבל דידע בה לא מכפר. ואמר רב תחליפא אבוב דרב הונא משמיה דרבא: חייבי מלקיות שעבר עליהן יוה"כ - חייב. פשיטא, מאי שנא מחייבי חטאות ואשמות ודאין? סלקא דעתך אמינא: התם ממונא הוא, אבל הכא דגופא הוא אימא לא, קמ"ל.

והא אן תנן: הודע ולא הודע עשה ולא תעשה! לא קשיא: הא דאתרו ביה, הא דלא אתרו ביה. אלא מעתה, (סימן: יולד"ת מצור"ע נזי"ר סוטי"ה בעגל"ה) ספק יולדת שעבר עליה יוה"כ לא תייתי, דהא כפר עליה יוה"כ, דחטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא!

אמר רב הושעיא: (ויקרא ט"ז) "לכל חטאתם - ולא לכל טומאתם". ולר' שמעון בן יוחי דאמר: יולדת חוטאת היא, מאי איכא למימר? יולדת כי קא מייתי קרבן, לאישתרויי באכילת קדשים הוא ולא לכפרה מתיא.

אמר רב אשי, אף אן נמי תנינא: האשה שיש עליה חטאת העוף ספק ועבר עליה יוה"כ - חייבת להביא לאחר יוה"כ, מפני שמכשרתה לאכול בזבחים. אלא מעתה, ספק מצורע שעבר [עליו] יוה"כ לא מייתי, דהא עבר עליה יוה"כ, דחטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא! אמר ר' אושעיא: "לכל חטאתם - ולא לכל טומאתם".

והא אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן: על ז' דברים נגעים באים! (סימן: גג"ג ששלי"ץ) מצורע כי מייתי, לאו לכפרה מייתי, אלא לאישתרויי באכילת קדשים הוא. אלא מעתה, ספק נזיר שעבר עליו יוה"כ לא מייתי קרבן, דהא כפר יוה"כ, דחטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא! אמר ר' אושעיא: לכל חטאת - ולא לכל טומאה.

ולרבי אלעזר בן הקפר דאמר: נזיר חוטא הוא, מאי איכא למימר? נזיר כי קא מייתי קרבן, לאו לכפרה מייתי, (לאשתרויי באכילת קדשים הוא) [אלא למיחל עליו נזירות טהרה הוא]. אלא מעתה, ספק סוטה שעבר עליה יוה"כ לא תייתי, דהא כפר עלה יוה"כ, דחטא שאינו מכיר בו אלא המקום!

{ אמר רבי הושעיא: לכל חטאתם - ולא לכל טומאתם. }⁷⁷⁵

(אמר אביי) [אביי אמר]⁷⁷⁶ בועל מכיר בו.

⁷⁷⁵ שיטמ"ק מוחק משפט זה.

⁷⁷⁶ מסורת הש"ס.

רבא אמר : סוטה כי מתייא לברר עון קא אתיא. אלא מעתה, עגלה ערופה שעבר עליה יוה"כ וכו'! אמר **אביי** : הורג מכיר.

רבא אמר, אמר קרא : (במדבר ל"ה) "ולארץ לא יכופר לדם אשר שפך בה" וגו'.
רב פפא אמר, אמר קרא : (דברים כ"א) "כפר לעמך ישראל" וגו', ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים. השתא דאמרת : חטא שאין מכיר בו אלא המקום יוה"כ מכפר, אימא : כי מתיידע ליה בתר יוה"כ נמי לא מייתי חטאת!

אמר **ר' זעירא** : לא מצית אמרת, דכתיב קרא ידיעה גבי חטאת וגבי נשיא וגבי צבור. צריכי! דאי כתב קרא גבי יחיד, הוה אמינא : כולהון מיחיד לא אתאן, דאיכא למיפרך : מה ליחיד שכל קרבנו נקבה! נכתוב גבי נשיא ונייתי הנך מנשיא, יחיד מנשיא לא אתי, דאיכא למיפרך : מה לנשיא שכן אין בשמיעת קול, תאמר ביחיד שכן ישנו בשמיעת קול! וצבור מנשיא לא אתי, דאיכא למיפרך : מה לנשיא שכן בקרבנו נקבה! נכתוב גבי צבור [ונייתי] יחיד ונשיא מינה, איכא למיפרך : מה לצבור שכן אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה! מחדא ידיעה לא אתיא, תיתי חדא ידיעה מתרתי, לא נכתוב ידיעה גבי יחיד ותיתי מנשיא וצבור, איכא למיפרך : מה לנשיא וצבור שכן אין בשמיעת קול, תאמר ביחיד שישנו בשמיעת קול! לא נכתוב קרא ידיעה גבי צבור ותיתי מידיעה דיחיד ונשיא, איכא למיפרך : מה ליחיד ונשיא שכן יש בקרבן נקבה, תאמר בצבור שאין בקרבן נקבה! לא נכתוב גבי נשיא ותיתי מידיעה דיחיד וצבור, מאי פרכת? אי משום דאין בשמיעת הקול [ואין חייבין אלא על העלם דבר כו']! יחיד יוכיח, (דאינו בשמיעת הקול), ואי משום דיש בכל קרבנו נקבה! צבור יוכיח, דאין בקרבן נקבה עד דאית להון ידיעה לא מחייב, למה לי דכתיב ידיעה גבי נשיא? אם אינו ענין לגופיה דהא אתיא מיחיד וצבור, תנהו ענין להיכא דמתיידע ליה בתר יום הכפורים דמייתי חטאת.

אביי אמר : אי דלא כתיב ידיעה גבי נשיא, מיחיד וצבור לא אתי, משום דאיכא למיפרך : מה ליחיד וצבור שכן אין עשוין להשתנות, תאמר (דף כו ע"ב) בנשיא שעשוי להשתנות!
אלא אמר **אביי**, מהכא : מכדי מצות מצות ילפי מהדדי, כיון דילפי מהדדי, למה לי דכתיב שלש ידיעות גבי יחיד וגבי נשיא וגבי צבור? אם אינו ענין לגופיהן דהא גמרי להן מצות מצות, תנהו ענין היכא דמתיידע ליה בתר יום הכיפורים הוא דמייתי חטאת. אימא : כי מתיידע ליה בתר יום כפורים הוא דמייתי חטאת, משום דיוה"כ לאו על הדין חטא קא אתי, אבל אשם תלוי דעל הדין חטא קאתי, אימא הכי נמי דמיכפר, דכי מתיידע לבתר דקא מייתי אשם תלוי לא מייתי חטאת!

אמר **רבא**, אמר קרא : (ויקרא ד') "או הודע אליו", מכל מקום. השתא דאמר : כי מתיידע ליה מייתי חטאת, אשם תלוי למה בא?

אמר **ר' זירא** : שאם מת, מת בלא עון.

מתקיף לה **רבא** : מת, מיתה ממרקת!

אלא אמר **רבא** : להגן עליו מן הייסורים.

תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי הנקטעת על ידי תגובות של אמוראי בבל מהדור השלישי עד הששי.

תמורה, סוגיה 30 דף יח ע"ב

גמ'. מאי שנא רישא דלא פליגי, ומ"ש סיפא דפליגי?

אמר **רבה בר בר חנה** : במחלוקת שנויה, ור' אליעזר היא.

ורבא אמר: אפילו תימא רבנן, ע"כ לא פליגי עליה דר' אליעזר אלא גבי מפריש נקבה לעולה - דאימיה לא קריבה, אבל תמורה - דאימיה נמי קריבה - אפילו רבנן מודו.

ומי אמר רבי אליעזר יקרב עולה הוא עצמו? ורמינהו: תמורת אשם, ולד תמורה, ולדן ולדן עד סוף כל העולם - ירעו עד שיתאבדו, וימכר ויפלו דמיו לנדבה, רבי אלעזר אומר: ימותו, ר"א אומר: יביא בדמיהן עולה. בדמים - אין, הוא עצמו - לא.

אמר **רב חסדא**: ר"א לדבריהם דרבנן קאמר להו; לדידי - סבירא לי דאפילו ולד נמי קרבה עולה, לדידכו דאמריתו רועה - אודו לי מיהת, דמותרות לנדבת יחיד אזלי; ואמרי ליה: מותרות לנדבת ציבור אזלי.

רבא אמר: עד כאן לא קאמר ר' אליעזר הוא עצמו יקרב עולה - אלא במפריש נקבה לעולה, דאיכא שם עולה על אמו, (דף יט ע"א) אבל גבי תמורת ולד אשם, דליכא שם עולה על אמו - מודי רבי אליעזר דבדמיו - אין, הוא עצמו - לא קרב.

איתיביה **אבוי**: וכי בעי רבי אליעזר שם עולה על אמו? והא תניא, המפריש נקבה לפסחו - ירעה עד שיתאבד, ותמכר ויביא בדמיה פסח. ילדה - ירעה עד שיתאבד, וימכר ויביא בדמיו פסח. נשתיירה אחר הפסח תרעה עד שיתאבד, ויביא בדמיה שלמים. ילדה - ירעה עד שיתאבד, וימכר, ויביא בדמיו שלמים. ר"א אומר: הוא עצמו יקרב בשלמים. והא הכא, דליכא שם שלמים על אמו, ואמר רבי אליעזר יקרב שלמים!

אמר ליה **[רבא]**⁷⁷⁷: (ר' אלעזר) אחר הפסח קא אמרת? שאני אחר הפסח - דמותר פסח גופיה קרב שלמים. [אמר ליה **אבוי**]⁷⁷⁸: אי הכי, ניפלוג נמי ברישא!

אמר ליה ליה **[רבא]**⁷⁷⁹: אין ה"נ, ופליגי.

אבוי אמר: לא פליג מידי, דגמירי, למקום שהמותר הולך - הולד הולך, לאחר הפסח - דמותר קרב שלמים, ולד נמי - קרב שלמים; אבל לפני הפסח, אימיה למאי אקדשה - לדמי פסח, ולד נמי - לדמי פסח. מתיב **רב עוקבא - בר חמא**: ומי אמרינן מדאימיה לדמי - ולד נמי לדמי? והתניא: המפריש נקבה לפסח - היא וולדותיה ירעו עד שיתאבדו, וימכרו, ויביא בדמיהם פסח. ר"א אומר, הוא עצמו יקרב פסח. והא הכא - דאימיה לדמי, ואמר רבי אליעזר הוא עצמו קרב פסח, ולא מוקמינן ליה באימיה!

אמר **רבנא**: במפריש בהמה מעוברת עסקינן, רבי אליעזר סבר **כרבי יוחנן**, דאמר אם שיירו - משוייר, דעובר לאו ירך אמו הוא, ואמו היא דלא קדשה קדושת הגוף, אבל היא - קדשה.

אמר ליה **מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא**: הכי נמי מסתברא, דבהמה מעוברת עסקינן; מדקתני היא וולדותיה, שמע מיניה. תלמוד בבלי מסכת תמורה (דף יט ע"ב)

אמר ר' **יוסי בר' חנינא**: ומודה רבי אליעזר במפריש נקבה לאשם דאין בנה קרב אשם פשיטא, עד כאן לא קאמר רבי אליעזר - אלא במפריש נקבה לעולה, דאיכא שם עולה על אמו, אבל גבי מפריש נקבה לאשם, דליכא שם אשם על אמו אפילו רבי אליעזר מודה דלא קרב אשם! אי לאו דאשמעינן, הוה אמינא: טעמא דרבי אליעזר לאו משום דשם עולה על אמו, אלא משום דחזי ולד להקרבה, והאי נמי - הא חזי להקרבה, קמ"ל. אי הכי, אדמשמע לן, דאין בנה קרב אשם, נישמעין דאין בנה קרב עולה, והוא הדין לאשם! אי אשמעינן עולה - הוה אמינא: עולה הוא דלא קרבה - דלא אקדשה לאמה קדושה עוברת, אבל אשם - אימא ולד קרב אשם, קמ"ל.

תיאור: לתוך סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי, בה דנים רבה בר חנה ור' יוסי ב"ר חנינא, הוכנס דיון בבלי מהדור הרביעי, ובסופו דיון מהדור השביעי המצטט את ר' יוחנן.

⁷⁷⁷ איננו בכתבי היד ונוסף בדפוסים.

⁷⁷⁸ איננו בכתבי היד ונוסף בדפוסים.

⁷⁷⁹ איננו בכתבי היד ונוסף בדפוסים.

זבחים, סוגיה 137 דף פז ע"א

"וכשם שהמזבח מקדש" כו'.

תנו רבנן: (שמות כט) "הנוגע במזבח" - אין לי אלא מזבח, כבש מניין? ת"ל: "את המזבח", כלי שרת מניין? ת"ל (שמות ל) "כל הנוגע בהם יקדש".

בעא מיניה ר"ל מר"י: כלי שרת מהו שיקדשו את הפסולין?

א"ל ר' יוחנן:⁷⁸⁰ תניתוה: כשם שהמזבח והכבש מקדשין את הראוי להן, כך כלים מקדשין!

א"ל [רשב"ל]⁷⁸¹: לכתחילה ליקרב קמיבעי לי.

[א"ל ר' יוחנן]:⁷⁸² הא נמי תנינא: (ע"ב) שקיבלו פסולין וזרקו את דמו,

מאי לאו שקיבלו פסולין וזרקו פסולין! לא, שקיבלו פסולין, א"נ שזרקו פסולין.

אזכור מזבח כמזבח דמי או לא?

ת"ש: כשם שהמזבח מקדש, כך כבש מקדש;

ואי אמרת אזכור מזבח לאו כמזבח דמי, אזכור כבש נמי לאו ככבש דמי, היכי מסיק ליה מכבש למזבח? הוה ליה ירוד!

דנגד ליה. והא אזכור יש בין כבש למזבח! רובו לכבש ככבש, רובו למזבח כמזבח.

תיפשוט מהא הא דבעי רמי בר חמא: יש חיבור לעולין או לא?

תיפשוט דיש חיבור! הא לא קשיא, תיפשוט.

מתקיף לה רבא בר רב חנן: ואי אמרת אזכור מזבח כמזבח דמי, עולת העוף דפסלה במחשבה היכי משכחת לה? הא קלטה מזבח.

מתקיף לה רב שימי בר אשי: אלמה לא? משכחת לה כגון דאמר: הריני מולקה על מנת להורידה למחר ולהעלותה ולהקטירה.

הניחא לרבא, דאמר: לינה מועלת בראש המזבח, אלא לרבה דאמר: אין לינה מועלת בראש המזבח, ליתא למחשבתו!

לרבה נמי, משכחת לה כגון דאמר: הריני מולקה על מנת להורידה קודם עמוד השחר ולהעלותה לאחר עמוד השחר.

להך גיסא מיהא תיפשוט, דאזכור מזבח כמזבח דמי, דאי ס"ד אזכור מזבח לאו כמזבח דמי, (פח ע"א) חטאת העוף פסולה היכי מזה מדמה?

הוה ליה ירוד! שאר פסולים היכי זריק להו מדמה?

דמגע להו. הא הזאה היא?

מיצוי היא! הא זריקה שפיכה היא! ועוד, דרך הזאה בכך?

דרך זריקה בכך!

אמר רב אשי: אי דנקט להו בראש המזבח ה"נ, כי קאמר - דתלנהו בקניא, מאי? תיקו.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני, ועליה דנים בבבל בדור הרביעי ובדור הששי.

⁷⁸⁰ ההוספה שלי.

⁷⁸¹ ההוספה שלי.

⁷⁸² ההוספה שלי.

זבחים, סוגיה 183 דף קי ע"ב

"רבי אלעזר אומר: אף המנסך מי החג [בחג] בחוץ".

א"ר יוחנן משום רבי מנחם יודפאה: רבי אלעזר בשטת רבי עקיבא רבו אמרה, דאמר: ניסוך המים דאורייתא;

דתניא, רבי עקיבא אומר (במדבר כט לא) ונסכיה - בשני ניסוכים הכתוב מדבר, אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין.

אמר ליה ריש לקיש לר' יוחנן: אי מה להלן שלשת לוגין, אף כאן שלשת לוגין, והא ר"א מי החג קאמר! אי מה להלן בשאר ימות השנה, אף כאן בשאר ימות השנה, [ור"א] בחג קאמר!

אישתמיטתיה הא דאמר רבי אסי, דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתן: עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים - הלכה למשה מסיני.

תנו רבנן: ⁷⁸³ "המנסך שלשת לוגין מים בחג בחוץ - חייב, ר"א (בר"ש) אומר: אם מלאן לשם חג - חייב".

מאי בינייהו? אמר רב נחמן בר יצחק: ביש שיעור במים קמיפלגי.

רב פפא אמר: (קיא ע"א) בקרבו נסכים במדבר פליגי.

רבנא אמר: בלמדין ניסוך המים מניסוך היין פליגי.

ת"ר: ⁷⁸⁴ "המנסך שלשה לוגין יין בחוץ - חייב, ר' אלעזר בר"ש אומר: והוא שקדשן בכלי".

מאי בינייהו? אמר רב אדא בר רב יצחק: בירוצי מידות איכא בינייהו.

רבא בריה דרבה אמר: קרבו נסכים בבמה איכא בינייהו,

ובפלוגתא דהני תנאי,

דתניא: ⁷⁸⁵ "במת יחיד אינה צריכה נסכים, דברי רבי; וחכ"א: טעונה נסכים".

והני תנאי כהני תנאי, דתניא ⁷⁸⁶ (במדבר טו) "כי תבאו" - להטעינה נסכים בבמה גדולה הכתוב מדבר,

אתה אומר: בבמה גדולה, או אינו אפי' בבמה קטנה? כשהוא אומר: (במדבר טו) "אל ארץ מושבותיכם"

וגו' "אשר אני נותן לכם", הרי בבמה הנוהגת לכולכם הכתוב מדבר, דברי רבי ישמעאל; ר"ע אומר: "כי

תבאו" - להטעינה נסכים בבמה קטנה הכתוב מדבר, אתה אומר: לבמה קטנה, או אינו אלא לבמה

גדולה? כשהוא אומר: "אל ארץ מושבותיכם", הרי בבמה הנוהגת בכל מושבות הכתוב מדבר;

כשתמצא לומר, לדברי רבי ישמעאל - לא קרבו נסכים במדבר, ולדברי ר"ע - קרבו נסכים במדבר.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי שיש לה מקבילות בירושלמי (בסוגיות מג' ומד').

על הסוגיה הארץ ישראלית מתקיים דיון של אמוראי בבל בדור הרביעי והחמישי.

זבחים, סוגיה 198 דף קיט ע"א

"באו לנוב וגבעון" [וכו'].

מנא ה"מ? דת"ר: (דברים יב) "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה", אל המנוחה - זו שילה,

נחלה - זו ירושלי, למה חלקן? כדי ליתן היתר בין זה לזה.

⁷⁸³ תוספתא זבחים פ"ב ה"ו: "המנסך שלשת לוגין מים בחג בחוץ חייב בשאר ימות השנה פטור ר' אלעזר אומר אף בחג אם נתמלא לשום חג חייב אם לאו פטור".

⁷⁸⁴ תוספתא זבחים פ"ב ה"ו: "המנסך שלשת לוגין יין בחוץ חייב ר' אלעזר בר' שמעון אומר עד שלא קדשו בכלי פטור משקדשו בכלי חייב".

⁷⁸⁵ תוספתא זבחים פ"ג ה"ג: "במת יחיד אין נסכים דברי ר' מאיר וחכמים אומרים טעונה נסכים".

⁷⁸⁶ ספרי במדבר פ"ק קז: "דבר אל בני ישראל כי תבאו אל ארץ מושבותיכם, ר' ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך שלא נתחייבו ישראל בנסכים אלא מביאתן לארץ ואילך אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר אתה אומר אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכניסתם לארץ מיד ת"ל כי תבואו אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך וירשתה וישבתה בה".

א"ל ריש לקיש לר' יוחנן: מעשר שני נמי ליתני!

א"ל ר' יוחנן⁷⁸⁷: מעשר - שם שם מארון קא ילפי, כיון דארון לא הוה, מעשר נמי לא הואי.
[א"ל רשב"ל]⁷⁸⁸: אי הכי, פסח וקדשים נמי דשם שם מארון ילפי, דכיון דארון לא הוה אינהו נמי לא הוו!
א"ל ר' יוחנן⁷⁸⁹: [דאמר לך]⁷⁹⁰ הא מני? ר"ש היא, דאמר: אף צבור לא הקריבו אלא פסח וחובות הקבוע
להן זמן, אבל חובות שאין קבוע להם זמן הכא והכא לא קרב, מעשר בהמה חובות שאין קבוע להן זמן
הוא, ואיתקש מעשר דגן למעשר בהמה.
מכלל דלרבי יהודה קרב? אין,

דהאמר רב אדא בר מתנה: מעשר שני ומעשר בהמה נאכלין בנוב וגבעון לדברי רבי יהודה.
והא בעי בירה! ולא תני רב יוסף, שלש בירות הן: שילה, ונוב וגבעון, ובית עולמים?
הוא תני לה והוא אמר לה: לאכילת מעשר שני ואליב' דרבי יהודה.
תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני ובסופה דיון בבלי מהדור השלישי והחמישי.

מנחות, סוגיה 42 דף כה ע"א

גמ'. תנו רבנן: ⁷⁹¹ (שמות כ"ח) "ונשא אהרן את עון הקדשים" - וכי איזה עון הוא נושא? אם תאמר: עון
פיגול, הרי כבר נאמר לא יחשב! א"ת: עון נותר, הרי כבר נאמר לא ירצה! הא אינו נושא אלא עון טומאה
שהותרה מכללה בציבור.

מתקיף לה רבי זירא, אימא: עון יוצא, שהותר מכללו בבמה!

אמר {ליה} ⁷⁹² אביי, אמר קרא: (שמות כ"ח) "לרצון להם לפני ה'", עון דלפני ה' אין, עון
דיוצא לא.

מתקיף לה **רבי אילעא**, אימא: עון שמאל, שהותר מכללו ביום הכפורים!

אמר {ליה} ⁷⁹³ אביי, אמר קרא: "עון", עון שהיה בו ודחיתיו, לאפוקי יוה"כ דהכשירו בשמאל הוא.

רב אשי אמר: עון הקדשים - ולא עון המקדישין.

אמר ליה רב סימא בריה דרב אשי, ואמרי לה רב סימא בריה דרב אשי לרב אשי, ואימא: עון

בעל מום, שהותר מכללו בעופות, דאמר מר: תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות!

אמר ליה [רב אשי], ⁷⁹⁴ עליך אמר קרא: לא ירצה, (ויקרא כ"ב) "כי לא לרצון יהיה לכם".

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי ועליה דנים אמוראי בבל בדורות הרביעי הששי והשביעי.

מקומו של אביי בסוגיה קשה לפי שבכל כתבי היד מופיע א"ל אביי גם בפניה לר' אילעא, ורק בכ"י

מינכן אחרי ר' זירא כתוב "אמר אביי", ולא מצאנו בכל הש"ס שיהיה שיח בין אביי ור' אילעא, מה שכן

מצוי לגבי ר' זירא, לפי שידועים לנו לפחות שני ר' זעירא ויתכן שגם היה שלישי⁷⁹⁵, אבל אילו היה

⁷⁸⁷ ההוספה שלי.

⁷⁸⁸ ההוספה שלי.

⁷⁸⁹ ההוספה שלי.

⁷⁹⁰ כך בכ"י קולומביה ובכ"י ותיקן 121.

⁷⁹¹ ספרא - דבורא דנדבה פרשה ג (ט) "ונרצה לו לכפר במכפר אי זהו המכפר זה הדם שנא' כי הדם הוא בנפש יכפר, אין לי אלא דם
הטהור דם הטמא מניין וכשהוא אומר ונשא אהרן את עון הקדשים וגו', ואי זה עון נושא אם תאמר עון פגול כבר נאמ' פגול הוא לא יחשב
אם עון נותר כבר נאמר לא ירצה ואיזה עון הוא נושא עון טומאה שהותר מכלל טומאה לצבור".

⁷⁹² אינו בכ"י מינכן

⁷⁹³ סביר יותר לומר שזה שיבוש של המעתיקים וצ"ל "אמר אביי", כמו בכ"י מינכן לגבי ר' זירא למעלה.

⁷⁹⁴ ההוספה שלי

⁷⁹⁵ ראה אלקב מבוא לתלמודים עמ' 389

מדובר בר' זעירא השני צריך היה להקדים את ר' אילעא לפניו. ונראה לי הנכון להגיה את הנוסח ובמקום א"ל לומר רק "אמר אביי", והן הערותיו להתקפות אמוראי א"י.

מנחות, סוגיה 88 דף נ"ב

איתמר: חביתי כהן גדול כיצד עושין אותן?

רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן: אופה ואח"כ מטגנה, **רבי אסי א"ר חנינא**: מטגנה ואח"כ אופה.

א"ר חייא בר אבא: כוותיה ידידי מסתברא, תופיני - תאפינה נאה.

רבי אסי אמר: כוותיה ידידי מסתברא, תופיני - תאפינה נא.

כתנאי: (ויקרא ו') תופיני - תאפינה נא; רבי אומר: תאפינה נאה; רבי יוסי אומר: תאפינה רבה, אית ליה נא, ואית ליה נאה.

תנן התם: ⁷⁹⁶ חביתי כ"ג - לישתן ועריכתן ואפייתן בפנים, ודוחות את השבת.

מנא ה"מ? אמר **רב הונא**: ⁷⁹⁷ תופיני - תאפינה נאה, ואי אפי לה מאתמול אינשפה לה.

מתקיף לה **רב יוסף**: אימא, דכביש ליה בירקא!

דבי ר' ישמעאל תנא: תעשה - ואפילו בשבת, תעשה - ואפילו בטומאה.

אביי אמר, אמר קרא: (ויקרא ו') "סלת מנחה תמיד", (דף נא ע"ב) הרי היא כמנחת תמידין.

רבא אמר: (ויקרא ו') "על מחבת" - מלמד שטעונה כלי, ואי אפי לה מאתמול איפסיל ליה בלינה.

תניא כוותיה דרבא: ⁷⁹⁸ על מחבת - מלמד שטעונה כלי, בשמן - להוסיף לה שמן, ואיני יודע כמה, הריני דן: נאמר כאן שמן ונאמר להלן במנחת נסכים שמן, מה להלן שלשת לוגין לעשרון, אף כאן שלשת לוגין לעשרון; או כלך לדרך זו: נאמר כאן שמן ונאמר במנחת נדבה שמן, מה להלן לוג אחד, אף כאן לוג אחד? נראה למי דומה, דנין תבש"ט מתבש"ט, תדיר, (באה חובה), דוחה שבת, דוחה טומאה, ואין דנין תבש"ט משאינו תבש"ט; או כלך לדרך זו: דנין יג"ל מיג"ל, יחיד, בגלל עצמה, (יין), לבונה, ואין דנין יג"ל משאינו יג"ל. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: (ויקרא ו') סלת מנחה תמיד - הרי היא לך כמנחת תמידין, מה מנחת תמידין ג' לוגין לעשרון, אף זו ג' לוגין לעשרון. ר"ש אומר: ריבה כאן שמן וריבה במנחת כבשים שמן, מה להלן שלשת לוגין לעשרון, אף כאן שלשת לוגין לעשרון; או כלך לדרך זו: ריבה כאן שמן וריבה במנחת פרים ואילים שמן, מה להלן שני לוגין לעשרון, אף כאן שני לוגין לעשרון? נראה למי דומה, דנין מנחה הבאה עשרון ממנחה הבאה בעשרון, ואין דנין מנחה הבאה עשרון ממנחה הבאה ב' וגי' עשרונים.

הא גופא קשיא, אמרת: בשמן - להוסיף לה שמן, והדר תני: נאמר כאן שמן ונאמר במנחת נדבה שמן!

אמר **אביי**: מאן תנא בשמן להוסיף? ר"ש היא, (ואילו לא נאמר קאמר) ובדינא מאן קא מהדר? רבי ישמעאל.

⁷⁹⁶ מנחות פ"א מ"ג.

⁷⁹⁷ בירושלמי שקלים זו מימרה של ר' דוסא.

⁷⁹⁸ ספרא צו פרשה ג פרק ד: "על מחבת בשמן מלמד שטעונה כלי, בשמן להוסיף לה זמן אחר, ואיני יודע כמה, הריני דן זו טעונה שמן ומנחת נסכים טעונה שמן, מה מנחת נסכים שלשת לוגים לעשרון, אף זו שלשת לוגים לעשרון. (ב) או כלך לדרך זו זו טעונה שמן, ומנחת נדבה טעונה שמן, מה נדבה טעונה לוג אחד לעשרון אף זו לוג אחד לעשרון. (ג) נראה למי דומה דנין מנחה שהיא באה תמיד ודוחה את השבת ואת הטומאה, ואל תוכיח מנחת נדבה שאינה באה תמיד ואינה דוחה את השבת ואינה דוחה את הטומאה. (ד) או כלך לדרך זו דנין מנחת יחיד שהיא באה בגלל עצמה וטעונה לבונה ממנחת יחיד שהיא באה בגלל עצמה וטעונה לבונה, ואל תוכיח מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה ואינה טעונה לבונה. (ה) רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר כשהוא אומר מנחת תמיד הרי היא לו כמנחת תמידים מה מנחת תמידים שלשת לוגים לעשרון אף זו שלשת לוגים לעשרון, ורבי שמעון אומר ריבה שמן במנחת חביתים וריבה שמן במנחת כבשים, מה מנחת כבשים שלשת לוגים לעשרון, אף זו שלשת לוגים לעשרון, או כלך לדרך זו ריבה שמן במנחת חביתים וריבה שמן במנחת אילים, מה מנחת אילים שני לוגים לעשרון אחד, אף זו שני לוגים לעשרון אחד, נראה למי דומה דנים מנחה שכולה עשרון, ממנחה שכולה עשרון, ואל תוכיח מנחת אילים שאין כולה עשרון.

רב הונא בריה דרב יהושע אמר: כולה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא, והכי קאמר: בשמן - להוסיף לה שמן, דאי לקבוע שמן לא צריך, כיון דכתיב בה (ויקרא ו') "על מחבת" כמנחת מחבת דמיא, או אינו אלא לקבוע לה שמן, דאי לא כתב רחמנא בשמן, ה"א תיהוי כמנחת חוטא? הדר אמר: תיהוי נמי לקבוע לה שמן, תיתי מדינא, ודן דינא ולא אתיא ליה, ואצרכא קרא סולת מנחה תמיד, כדמסיים רבי ישמעאל מילתיה.

רבה אמר: כולה ר"ש, [ואילו לא נאמר קאמר], וה"ק: בשמן - להוסיף לה שמן, דאי לקבוע לה שמן לא צריך, כיון דכתיב בה על מחבת כמחבת דמיא, ועד שלא יאמר בשמן יש לי בדין, ודן דינא לא אתיא ליה, ואצרכא בשמן,

הדר אמר: תיהוי כמנחת פרים ואילים,

הדר אמר: דנין (דף נא ע"ב) מנחה הבאה עשרון וכו'.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי, עם מובאה ועליה מימרה של רב הונא (הרבה כמוה בירושלמי). על הסוגיה הארץ ישראלית בא דיון של אמוראי בבל מדור שלישי עד דור חמישי. הסוגיה נוספה לאחר הסוגיה הבבליית הקודמת והיא סוגיה "מתחרה" לה. לסוגיה מקבילה בירושלמי שקלים (פ"ו ה"ז).

מנחות, סוגיה 94 דף נד ע"א

תנן התם: ⁷⁹⁹ בשר העגל שנתפח, ובשר זקנה שנתמעך - משתערין לכמות שהן.

רב ור' חייא ורבי יוחנן אמרי: משתערין כמות שהן; שמואל ור"ש ב"ר וריש לקיש אמרי: משתערין לכמות שהן.

מיתיבי: בשר העגל שלא היה בו כשיעור, ותפח ועמד על כשיעור - טהור לשעבר וטמא מיכן ולהבא! מדרבנן.

אי הכי, אימא סיפא: וכן בפיגול, וכן בנותר; אי אמרת בשלמא דאורייתא, היינו דאיכא פיגול ונותר, אלא אי אמרת דרבנן, פיגול ונותר בדרבנן מי איכא?

אימא: וכן בטומאת פיגול, וכן בטומאת נותר, סד"א: הואיל וטומאת פיגול וטומאת נותר דרבנן היא, כולי האי בדרבנן לא עבוד רבנן, קא משמע לן.

ת"ש: ⁸⁰⁰ בשר זקנה שהיה בו כשיעור וצמק. פחות מכשיעור - טמא לשעבר וטהור מיכן ולהבא! אמר רבה: כל היכא דמעיקרא הוה ביה והשתא לית ביה - הא לית ביה, וכל היכא דמעיקרא לא הוה ביה והשתא הוה ביה - מדרבנן, (דף נד ע"ב) כי פליגי - כגון שהיה בו כשיעור וצמק וחזר ותפח, דמר סבר: יש דיחוי באיסורא, ומר סבר: אין דיחוי באיסורא.

ומי איכא למ"ד דיש דיחוי באיסורין?? והתנן: ⁸⁰¹ כביצה אוכלין שהניחה בחמה ונתמעט, וכן כזית מן המת, כזית מן הנבלה, וכעדשה מן השרץ, וכזית פיגול וכזית נותר וכזית חלב - טהורין, ואין חייבין עליהן משום פיגול ונותר וחלב, הניחן בגשמים ותפחו - טמאין, וחייבין עליהם משום פיגול ונותר וחלב; תיובתא למ"ד יש דיחוי באיסורין! תיובתא.

תא שמע: ⁸⁰² תורמין תאנים על הגרורות במנין;

⁷⁹⁹ עוקצין פ"ב מ"ט

⁸⁰⁰ עוקצין פ"ב מ"ט

⁸⁰¹ טהרות פ"ג מ"ד

אי אמרת בשלמא לכמות שהן משערינן - שפיר, אלא אי אמרת כמות שהן, הוה ליה מרבה במעשרות, (ותנן) [ותניא]⁸⁰³ ⁸⁰⁴המרבה במעשרות - פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלין!
 אלא מאי? לכמות שהן, אימא סיפא: ⁸⁰⁵גרוגרות על התאנים במדה; אי אמרת בשלמא כמות שהן - שפיר, אלא אי אמרת לכמות שהן, מרבה במעשרות הוא!
 אלא הכא בתרומה גדולה עסקינן, ורישא בעין יפה וסיפא בעין יפה היא.
 אי הכי, אימא סיפא, ⁸⁰⁶א"ר אלעזר ברי יוסי: אבא היה נוטל עשר גרוגרות שבמקצוע על תשעים שבכלכלה,
 ואי בתרומה גדולה, עשר מאי עבדתיה? אלא הכא בתרומת מעשר עסקינן, ואבא אלעזר בן גומל הוא;
 דתניא, ⁸⁰⁷אבא אלעזר בן גומל אומר: (במדבר י"י) ונחשב לכם תרומתכם - בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר, כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה, כך תרומת מעשר ניטלת באומד (דף נה ע"א) ובמחשבה, מה תרומה גדולה בעין יפה, אף תרומת מעשר בעין יפה, ומינה, א"ר אלעזר בר רבי יוסי: אבא ⁸⁰⁸היה נוטל עשר גרוגרות שבמקצוע על תשעים שבכלכלה;
 א"א בשלמא לכמות שהן אמרי' - שפיר, אלא אי אמרת כמות שהן, בציר להו!
 כי אתא רב דימי א"ר אלעזר: שאני גרוגרות, הואיל ויכול לשולקן ולהחזירן לכמות שהן.
 ת"ר: תורמין תאנים על הגרוגרות במקום שרגילין לעשות תאנים גרוגרות, ולא גרוגרות על תאנים ואפי' במקום שרגילין לעשות תאנים גרוגרות.
 אמר מר: תורמין תאנים על הגרוגרות במקום שרגילין לעשות תאנים גרוגרות. במקום שרגילין אין, במקום שאין רגילין לא,
 היכי דמי? אי דאיכא כהן, מקום שאינו רגיל אמאי לא?
 והתנן: ⁸⁰⁹מקום שיש כהן - תורם מן היפה! אלא פשיטא דליכא כהן, אימא סיפא: ולא גרוגרות על התאנים ואפילו במקום שרגיל לעשות תאנים גרוגרות; ואי דליכא כהן, אמאי לא?
 והתנן: ⁸¹⁰מקום שאין כהן - תורם מן המתקיים! אלא פשיטא דאיכא כהן, רישא דליכא כהן, סיפא דאיכא כהן?
 אין, רישא דליכא כהן, סיפא דאיכא כהן.
 אמר רב פפא, ש"מ: דחקינן ומוקמינן מתני' בתרי טעמי ולא מוקמינן בתרי תנאי.

⁸⁰² תוספתא תרומות פ"ד ה"א: "התורם והמעשר בשבת בין בשוגג בין במזיד מעשרותיו מעשרות והמטביל כלים בשבת בין בשוגג בין במזיד עלו לו ידי טבילה תורמין חטין על הפת אבל לא הפת על החטין אלא לפי חשבון תורמין תאנים על הגרוגרות במדה וגרוגרות על תאנים במניין אבל לא תאנים על הגרוגרות במניין ולא גרוגרות על תאנים במדה רבן שמעון בן גמליאל או' סלי תאנים וסלי גרוגרות כולן שוין תורמין ומעשרין מזה על זה".

⁸⁰³ מסורת הש"ס
⁸⁰⁴ תוספתא דמאי פ"ח ה"ג: "המרבה במעשרות מעשרותיו מתוקנין ופירותיו מקולקלין הממעט במעשרות מעשרותיו מקולקלין ופירותיו מתוקנין".

⁸⁰⁵ ראה הערה 802 לעיל.

⁸⁰⁶ תוספתא תרומות פ"ד ה"ב: "אמ' ר' ישמעאל בי ר' יוסה אבה היה נוטל עשר גרוגרות מן המוקצה על תשעים תאנים שבכלכלה".

⁸⁰⁷ ספרי במדבר פסקא קכא: "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב, רבי ישמעאל אומר אימתי נחשבת לכם תרומה כשהפרשתם אותה כראוי לא הפרשתם אותה כראוי לא נחשב לכם תרומה. אבא אלעזר בן גמליאל אומר בא הכתוב ללמדך שכשם שהתרומה עולה במדה כך עולה באומד ובמחשבה".

⁸⁰⁸ אבא, דהיינו אבא אלעזר בן גומל ולא אביו של ר' אלעזר דהיינו ר' יוסי.

⁸⁰⁹ תרומות פ"ב מ"ד

⁸¹⁰ תרומות פ"ב מ"ד

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון והשני, הכוללת את דברי רב ושמואל השכיחים גם בירושלמי, ועליה דנים בבבל בדור השלישי והחמישי, כולל מובאה מא"י.

מנחות, סוגיה 95 דף נה ע"א

גמ'. מנא הני מילי?

אמר **ריש לקיש**, דאמר קרא: (ויקרא ו') "לא תאפה חמץ חלקם", אפי' חלקם לא תאפה חמץ. והאי להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדתניא: ⁸¹¹ לא (דף נה ע"ב) תאפה חמץ - מה ת"ל? והלא כבר נאמר: (ויקרא ב') "לא תעשה חמץ"! לפי שנאמר: לא תעשה חמץ, יכול לא יהא חייב אלא אחת על כולם? ת"ל: (ויקרא ו') "לא תאפה", אפייה בכלל היתה, למה יצאת? להקיש אליה, מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה, אף אני אביא לישתי ועריכתה וכל מעשה יחידי שבה, לאיתויי קיטוף שהוא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה! און מחלקם קאמרינן.

ואימא: כוליה להכי הוא דאתא! אם כן, לכתוב 'חלקם לא תאפה חמץ', מאי "לא תאפה חמץ חלקם"? שמעת מינה תרתי.

ואימא: אפייה דפרט בה רחמנא ליחייב חדא, אינך ליחייב חדא אכולהו! משום דהוה דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. ואימא: לא תעשה - כלל, לא תאפה - פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, אפייה אין, מידי אחרינא לא!

אמר **רבי אפטוריקי**: משום דהוי כלל ופרט המרוחקין זה מזה, וכל כלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותן בכלל ופרט.

מתיב **רב אדא בר אהבה**, ואמרי לה כדי⁸¹²: וכלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותן בכלל ופרט? והתניא: ⁸¹³ (ויקרא ד') "ושחט אותו במקום אשר ישחט העולה לפני ה' חטאת הוא" - היכן עולה נשחטת? בצפון, אף זה בצפון! וכי אנו מכאן למידין? והלא כבר נאמר: (ויקרא ו') "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת"! הא למה זה יצא? לקובעו, שאם לא שחט אותו בצפון פסלו; אתה אומר: לכך יצאת, או אינו אלא שזה טעון צפון ואין אחר טעון צפון? ת"ל: (ויקרא ד') "ושחט את החטאת במקום (אשר ישחט את) העולה", זה בנה אב לכל חטאות שטעונות צפון;

טעמא דכתב רחמנא ושחט את החטאת, הא לאו הכי, הוה אמינא שזה טעון צפון ואין אחר טעון צפון, מ"ט: לאו משום דהוה כלל ופרט, ואע"ג דמרוחקין זה מזה דנין אותן בכלל ופרט.

מתקיף לה **רב אשי**: האי כלל ופרט הוא? פרט וכלל הוא, ונעשה כלל מוסיף על הפרט ואיתרבי להו כל מילי! אלא תנא "אותו" קא קשיא ליה, וה"ק: או אינו אלא שזה טעון צפון ואין אחר טעון צפון, דכתב רחמנא "אותו". והשתא דנפקא ליה מושחט את החטאת, אותו למעוטי מאי? למעוטי (נחשו"ן ושח"ט

⁸¹¹ ספרא צו פרשה ב פרק ג: "לא תאפה חמץ מה ת"ל לפי שנאמר לא תעשה חמץ, יכול לאו אחד על כולם ת"ל לא תאפה חמץ, אפייה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה מה אפייה מיוחדת מעשה יחידי וחייבים עליה בפני עצמה, אף אני מרבה את לישתה ואת עריכתה ואת כל מעשה ומעשה (שחייב) שיש בה לחייב על [כל אחד ואחד] לאו בפני עצמו".

⁸¹² כ"י - היינו הסתמא

⁸¹³ ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה ו (י) ושחט אותו במקום אשר ישחט העולה היכן עולה נשחטת בצפון אף זה בצפון, וכי מיכאן אני למד, והלא כבר נאמר במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת לפני ה', ולמה יצא מעתה לקובעו שאם לא נשחט בצפון פסול. (יא) אתה האומר לכך יצא או לא יצא אלא ללמד שאין טעון צפון, ת"ל במקום אשר ישחט, אין לי אלא זו בלבד מניין לרבות כל חטאות ת"ל ושחט את החטאת במקום אשר ישחט את העולה לרבות כל החטאות שלא תהא שחיתתה אלא בצפון.

[שחט]⁸¹⁴ עו"פ בפס"ח, סימן) אותו בצפון ואין שער נחשון בצפון, סד"א : הואיל ואיתרבי לענין סמיכה, ליתרבי נמי לענין צפון, קמ"ל.

וסמיכה גופה מנלן?

דתניא: ⁸¹⁵ (ויקרא ד') "וסמך ידו על ראש השעיר" - לרבות שער נחשון לסמיכה, דברי רבי יהודה; ר"ש אומר: (דף נו ע"א) לרבות שעירי עבודת כוכבים לסמיכה.

מתקיף לה רבינא: תינח לרבי יהודה, לרבי שמעון מאי איכא למימר?

א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא: לרבי יהודה נמי מאי דאיתרבי איתרבי, מאי דלא איתרבי לא איתרבי!

וכי תימא, אי לא מעטיה קרא הוה אמינא תיתי בבנין אב, סמיכה גופה לישתוק קרא מיניה ותיתי בבנין אב!

אלא שעה מדורות לא ילפינן, הכא נמי שעה מדורות לא ילפינן!

אלא, אותו טעון צפון ואין השוחט עומד בצפון. מדברי אחייה נפקא!

דתניא, ⁸¹⁶ רבי אחייה אומר: (ויקרא א') "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה" - מה ת"ל? לפי שמצינו במקבל שעומד בצפון ומקבל בצפון, ואם עמד בדרום וקיבל בצפון פסול, יכול אף זה כן? ת"ל: אותו, אותו בצפון ולא השוחט צריך להיות עומד בצפון!

אלא, אותו בצפון ואין בן עוף בצפון, סלקא דעתך אמינא ליתי בק"ו מבן צאן, ומה בן צאן שלא קבע לו כהן קבע לו צפון, בן עוף שקבע לו כהן אינו דין שנקבע לו צפון.

מה לבן צאן שכן קבע לו כלי! אלא, אותו בצפון ואין פסח בצפון.

פסח מדר"א בן יעקב נפקא!

דתניא, ⁸¹⁷ רבי אליעזר בן יעקב אומר: יכול יהא הפסח טעון צפון? ודין הוא, ומה עולה שלא קבע לה זמן בשחיטתה קבע לה צפון, פסח שקבע לו זמן לשחיטתו אינו דין שקבע לו צפון! מה לעולה שכן כליל!

מחטאת. מה לחטאת שכן מכפרת על חייבי כריתות!

מאשם. מה לאשם שכן קדשי קדשים! מכולהו נמי שכן קדשי קדשים!

אלא לעולם כדקאמרינן מעיקרא: אותו בצפון ואין השוחט בצפון, ודקא קשיא לך מדרי אחייה נפקא! דרי אחייה לאו למעוטי שוחט בצפון הוא דאתא, אלא הכי קאמר: אין השוחט בצפון אבל מקבל בצפון.

מקבל מלקח ולקח נפקא! לקח ולקח לא משמע ליה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי ואחריה בא דיון אמוראי בבל מהדור הרביעי עד השביעי.

בכורות, סוגיה 21 דף יד ע"ב:

והשוחטן בחוץ פטור.

⁸¹⁴ מסורת הש"ס.

⁸¹⁵ ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה ו (ח) וסמך ידו על ראש השעיר לרבות שער נחשון לסמיכה דברי רבי יהודה, ר' שמעון אומר לרבות שעירי עבודה זרה לסמיכה שהיה רבי שמעון אומר כל חטאת צבור שדמה נכנס לפניו טעון סמיכה.

⁸¹⁶ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה ה (ז) רבי חייא אמר אותו בצפון ואין השוחט צריך להיות עומד בצפון לפי שמצינו שהמקבל צריך להיות עומד בצפון ומקבל בצפון אם עמד בדרום וקבל בצפון פסול, יכול אף השוחט ת"ל אותו אותו בצפון ואין השוחט צריך להיות עומד בצפון.

⁸¹⁷ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה ה (ז) רבי אליעזר בן יעקב אומר אותו בצפון ואין הפסח בצפון והלא דין הוא ומה אם עולה שלא קבע לה זמן שחיטה קבע לה מקום שחיטה, הפסח שקבע לו זמן שחיטה אינו דין שיקבע לו מקום שחיטה ת"ל אותו בצפון ואין הפסח בצפון.

רבי אלעזר מתני חייב, ומוקי לה בבמת יחיד, דאמר רבי אלעזר: מנין לזובח בהמה בעלת מום בבמת יחיד, בשעת היתר הבמות, שהוא בלא תעשה - שנאמר: (דברים י"ז) "לא תזבח לה' אלהיך שור ושה", אם אינו ענין לבמה גדולה דכתיב: (ויקרא כ"ב) "עורת או שבור" וגו' - תנהו ענין לבמת יחיד.

אימא: אם אינו ענין לקדשים - תנהו ענין לבכור, סד"א, הואיל וקדוש כשהוא בעל מום - ליקרב נמי כשהוא בעל מום, קמ"ל דלא! אמרי⁸¹⁸: בכור בהדיא כתיב ביה: (דברים ט"ו) "פסח או עור לא תזבחנו";

ואימא: אם אינו ענין לקדשים - תנהו ענין למעשר, דסד"א, הואיל וקדוש במומו, דכתיב (ויקרא כ"ז) "לא יבקר בין טוב לרע" [ובין רע"] נקרב נמי במומיה, קמ"ל דלא! אמרי: מעשר נמי, גמר העברה העברה מבכור;

אימא: תנהו ענין לתמורת קדשים, דס"ד אמינא הואיל וקדושה כשהיא בעלת מום, דכתיב (ויקרא כ"ז) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" וגו' - קריבה נמי כשהיא בעלת מום, קמ"ל דלא! אמר קרא: (ויקרא כ"ז) "והיה הוא ותמורתו" - מקיש תמורתו לו, מה הוא - בעל מום לא, אף תמורתו - בעל מום לא.

מתקיף לה ר' זירא, אימא: תנהו ענין לולדות קדשים, דסד"א, הואיל וקדושין כשהן בעלי מומין אגב אמן, כשהן בעלי מומין - נמי קרבי, קמ"ל דלא!

אמר רבא: כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל (דברים י"ב) "רק קדשין אשר יהיו לך ונדריך", רק קדשין - אלו התמורות, אשר יהיו לך - אלו הולדות, ונדריך - הקישן הכתוב לנדר, מה נדר - בעל מום לא, אף הני נמי - בעל מום לא.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית ובסופה הערה של רבא בבבלי. יתכן שגם הסתמא היא ארץ ישראלית.

בכורות, סוגיה 112 דף מה ע"א

"היתה בו יתרת וחתכה, אם יש בה עצם - פסול, ואם לאו - כשר".

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: והוא שנספרת ע"ג היד.

ת"ר: יתירה שיש בה עצם, ואין בה צפורן - מטמא במגע ובמשא, ומטמא באהל, ועולה למנין קכ"ה;

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: ובנספרת על גב היד.

אמר רב חסדא, דבר זה רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו: יתרת שיש בה עצם ואין בה צפורן - מטמא במגע ובמשא ואין מטמא באהל;

אמר רבנ"ח א"ר יוחנן: ובשאינה נספרת על גב היד.

א"ר יוחנן: עשו דבריהם כדברי נביאות, מה נפשך, אי אבר הוא - באהל נמי תטמא, ואי לאו אבר הוא - במגע ובמשא נמי לא ליטמי!

אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אחא בריה דרב איקא: משום עצם כשעורה נגעו בה;

רב פפא אמר: גזירה שאינה נספרת אטו נספרת; אי הכי, שאינה נספרת - באהל נמי תטמא! עבדו רבנן היכירא, כי היכי דלא לישרפו עליהו תרומה וקדשים.

תנן התם⁸¹⁹: "רוב בנינו ורוב מנינו של מת, אע"פ שאין בו רובע - טמאין".

ת"ר⁸²⁰: איזהו רוב בנינו - שני שוקיים וירך אחד הואיל ורוב גובהו בגדול, איזהו רוב מנינו - קכ"ה.

⁸¹⁸ הצורה הזו של "אמרי"..."אימא" אינה שכיחה בתלמוד והיא מצויה כאן במסכת ובמסכת חולין ובבא קמא.

⁸¹⁹ עדויות פ"ו מ"ג: "רוב בנינו ורוב מנינו של מת אף על פי שאין בהם רובע טמאין".

א"ל רבינא⁸²¹ לרבא: תנא מנינא אתא לאשמועין? קמ"ל כדתניא: חסר שאין בו אלא מאתים, ויתר שיש בו מאתים ושמונים וא', כולן עולין למנין קכ"ה; זיל בתר רובא דאינשי.

א"ר יהודה אמר שמואל: מעשה בתלמידיו של ר' ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך, בדקו ומצאו בה מאתים וחמשים ושנים, אמר להם: שמא באשה בדקתם, שהוסיף לה הכתוב שני צירים ושני דלתות.

תניא⁸²², רבי אלעזר אומר: כשם שצירים לבית כך צירים לאשה, שנאמר: (שמואל א' ד') "ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה", רבי יהושע אומר: כשם שדלתות לבית כך דלתות לאשה, שנאמר (איוב ג') "כי לא סגר דלתי בטני", רבי עקיבא אומר: כשם שמפתח לבית כך מפתח לאשה, שנאמר (בראשית ל') "ויפתח את רחמה".

לרבי עקיבא קשיא דתלמידי רבי ישמעאל! דלמא אידי דזוטרא - אתמוחי מתמח. אמר רב[א]⁸²³: וכולן אין מטמאין באהל, שנאמר (במדבר י"ט) "זאת התורה אדם כי ימות באהל" - דבר השוה לכל אדם;

אמר ליה אבבי ובאיש ליכא? והכתיב: (ישעיהו כ"א) "צירים אחזוני כצירי יולדה"! צירי בשר; והכתיב: (דניאל י') "אדני במראה נהפכו צירי"! הכא נמי צירי בשר, הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי - מאתים וארבעים ושמונה היכי משכחת לה? לא באיש ולא באשה.

תיאור: הסוגיה הארץ ישראלית כוללת רצף מימרות של ר' יוחנן הנקטעות באמצע ע"י מימרה של רב חסדא, שאפשר שבאה מא"י עם הסוגיה. בסוגיה דנים תלמידי רבא והיא מסיימת בדברי רבא ואבבי.

כריתות, סוגיה 3 דף ג ע"א

המחלל את השבת.

אמרי: שבת מ' חסר אחת הויין!

א"ר יוחנן: תנא שגגת שבת וזדון מלאכות, דלא מחייב אלא חדא,

דתניא: הנה שהיא אחת - שגגת שבת וזדון מלאכות. וניתני זדון שבת ושגגת מלאכות, דמחייב מ' חסר אחת!

דתניא: (ויקרא ד') "ועשה מאחת מהנה" - פעמים שחייב אחת על כולן, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת, (דתניא:) [ותניא]⁸²⁴ אחת שהיא הנה - זדון שבת ושגגת מלאכות! תנא, שגגת שבת וזדון מלאכות עדיפא ליה, דמחטאת מיהא לא מיפטר.

וכן אתה מוצא גבי עבודת כוכבים, דקתני שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות. שגגת עבודת כוכבים היכי דמי? אילימא דעמד בבית עבודת כוכבים וסבר בית הכנסת היא והשתחוה, הרי לבו לשמים! ואלא דחזא

⁸²⁰ תוספתא אהלות פ"ג ה"ד: "ואיזהו בניינו השוקין והירכים והצלעות והשדרה ואיזהו מניינו אפילו ראשי אצבעות ידיים ורגליים בלבד שיהא בו עשרים וחמשה".

⁸²¹ כך בכ"י ותיקן 119 אבל בכ"י ותיקן 120 ובכ"י פלורנס - רבנא ובכ"י לונדון רבבא ובכ"י מינכן ר' אבא. ולענינו אין זה משנה ונראה רבינא הראשון כנכון שהוא תלמידו של רבא, ובעל 'שיטה מקובצת' הגיה רב אדא בר אהבה.

⁸²² ויקרא רבה פרשה יד: "אשה כי תזריע ה"ד (איוב לח) ויסך בדלתים ים בגיחו מרחם יצא ר"א ור' יהושע ור"ע ר"א אומר כשם שיש דלתות לבית כך יש דלתות לאשה ה"ד (איוב ג) כי לא סגר דלתי בטני ורבי יהושע אומר כשם שיש מפתחות לבית כך לאשה ה"ד (בראשית ל) וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה רבי עקיבא אומר כשם שיש צירים לבית כך יש צירים לאשה ה"ד (שמואל א' ד) ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה, בגיחו מרחם יצא".

גירסת הגמרא נמצאת באוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד 244: "רבי אלעזר אומר כשם שדלתות לבית כן יש דלתות לאשה שנאמר כי סגר דלתי בטני, רבי יהושע אומר כשם שמפתחות לבית כך יש מפתחות לאשה שנאמר וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה, ר' עקיבא אומר כשם שצירים לבית כך יש צירים לאשה שנאמר ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה".

⁸²³ בכל כתבי היד 'רבא' ובד"ו כתב רב' וכך הפך בדפוס וילנה ל'רב'.
⁸²⁴ מסורת הש"ס.

אנדרטא וסגיד לה, אי דקבליה עליה באלוה - בר סקילה הוא! ואי דלא קבליה באלוה - לאו מידי הוא!
אלא מאהבה ומיראה.

הניחא לאביי דאמר חייב,
אלא לרבא דאמר פטור, מאי איכא למימר? (דף ג ע"ב) אלא באומר מותר,
דעד כאן לא קבעי מיניה רבא מרב נחמן - אלא אי חדא מחייב אי תרתי מחייב, אבל מיפטר לגמרי לא בעא מיניה.

רב פפא אמר: משכחת לה בתינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים, דידע דאסירא עבודת כוכבים, והני עבודת כוכבים לא ידע דאסירן. ואי בעית אימא: אפי' תימא בגדול, כגון דקא טעי בהדין קרא: (שמות כ') "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" וגו', סבר: כי אסירא השתחואה לעבודה זרה דכסף וזהב, אבל דמיני אחריני שריא, דהיינו שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודת.

רב אחא בריה דרב איקא משמיה דרב ביבי ⁸²⁵ <בר אביי> אמר: תנא, שם שבת ושם עבודת כוכבים קתני. ממאי? מדקתני: הבא על אשה ובתה ועל אשת איש, והא יש בתו מאנוסתו דלא קתני לה! אמרי: דכתיבן קתני, דלא כתיבן לא קתני. והאיכא בת אשתו ובת (בתה) [בתו] ובת בנה דכתיבא ולא קתני! אלא שם אשה ובתה קתני, ה"נ שם שבת ושם עבודת כוכבים קתני.

רב אחא בריה דרב איקא רמי דיליה אדיליה, מי אמר רב ביבי בר אביי הכי: שם שבת קתני ושם עבודת כוכבים קתני? והאיתמר: המעלה אברי פנים בחוץ - חייב, אברי חוץ בחוץ - חייב, וקשיא ליה לרב ביבי בר אביי: אי הכי, הא דתנן: שלשים ושש כריתות בתורה, תלתין ושבע נינהו, דאיכא המעלה והמעלה! מאי קשיא ליה? נישני: שם העלאה קתני! מי דמי? שבת ועבודת כוכבים תנא יתהון אבינכיהון, גבי כריתות דאיריא, משני: שם שבת קתני שם עבודת כוכבים קתני, גבי העלאה מי תנא יתהון בינכיהון דשני הכי. בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא: ב' כריתות ולאו אחד, מהו?

א"ל ר' זירא ⁸²⁶: שוחט והעלה קאמרת? הני שני לאוין נינהו, אי למאן דגמר מגז"ש, נאמר כאן הבאה ונאמר להלן הבאה, מה להלן לא ענש אלא א"כ הזהיר, אף כאן לא ענש אלא א"כ הזהיר; למאן דמייית לה בהיקש, אמר קרא: (דברים י"ב) "שם תעלה", "ושם תעשה", מקיש שחיטה להעלאה, מה העלאה לא ענש אלא א"כ הזהיר, אף שחיטה לא ענש אלא א"כ הזהיר;

[א"ר ירמיה] ⁸²⁷: דלמא ב' מיתות ולאו אחד קאמרת, מה היא? אוב וידעוני,
א"ל ר' זירא ⁸²⁸: דהא פלוגתא דר' יוחנן ור"ל; דתנו גבי (סנהדרין) [הנסקלין] בעל אוב וידעוני, וקשיא לן, ומ"ש גבי סקילות תני ידעוני וגבי כריתות לא תני ידעוני?

א"ר יוחנן: הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו; ונימא ידעוני ולא נימא בעל אוב! קסבר: הואיל ופתח הכתוב בבעל אוב,
ור"ל אמר: הואיל ואין בו מעשה. ור"ל מאי טעמא לא אמר כר' יוחנן?

א"ר פפא: דהא חלוקין הן במיתות.
ור' יוחנן? אמר לך: חלוקה דלאו הוי חלוקה, חלוקה דמיתה לא הויא חלוקה. ור' יוחנן מ"ט לא אמר כר"ל? קסבר: מאן תנא כריתות? ר"ע היא, דאמר: לא בעינן מעשה.

⁸²⁵ כך בשימ"ק
⁸²⁶ ההוספה שלי.
⁸²⁷ ההוספה שלי.
⁸²⁸ ההוספה שלי.

ור"ל! נהי דר"ע לא בעי מעשה רבה, מעשה זוטא בעי. בעל אוב מאי מעשה אית ביה? הקשת זרועותיו הוי מעשה. מגדף מאי מעשה אית ביה? עקימת שפתיו הוי מעשה. קס"ד, הקשת זרועותיו הוי מעשה זוטא אפי' לרבנן.

מיתבי: בעבודת כוכבים אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה, כגון שזיבח, וקטר, וניסך, והשתחוה; וקשיא לן, השתחוה לית בה מעשה!

ואמר ר"ל: הא מני? ר"ע היא, דאמר: לא בעינן מעשה;

ור' יוחנן אמר: אפי' תימא רבנן, כפיפת קומתו הוי מעשה; מכלל דסבירא ליה לר"ל אליבא דרבנן: כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה, הקשת זרועותיו הוי מעשה! ואלא כי קאמר ר"ל, הקשת זרועותיו הוי מעשה זוטא - אליבא דר"ע, אבל לרבנן לא הוי מעשה. א"ה, אמאי תני: יצא מגדף שאין בו מעשה? ניתני: יצא מגדף ובעל אוב! חדא מתרתי קתני. וליתני בעל אוב ולא ליתני מגדף! מגדף איצטריך ליה, סד"א: הואיל וכותיב כרת דיליה במקום קרבן, אימא מודה ליה לרבי עקיבא, קמ"ל דלא.

עולא אמר: בעל אוב דקתני, במקטר לשד.

מתקיף לה רבא: א"כ, היינו עובד עבודת כוכבים!

אלא אמר רבא: מקטר לשד ע"מ לחברו.

א"ל אביי: א"כ, היינו חובר חבר!

א"ל [רבא]⁸²⁹: התורה אמרה: חובר חבר כגון זה בסקילה.

[א"ל אביי]⁸³⁰ ואלא חובר חבר דבלאו הדין הוא?

א"ל [רבא]⁸³¹: כדתניא: וחובר חבר - אחד חובר גדול ואחד חובר קטן, ואפי' חובר לנחשים ועקרבים - חייב.

אמר אביי: האי מאן דבעי למיצמד זיבורא ועקרבא - אסור, ואי קאתו בתריה - שרי. לר' יוחנן דאמר:

כפיפת קומתו הוי מעשה, עקימת (דף ד ע"א) שפתיו נהוי מעשה גבי מגדף!

אמר רבא: שאני מגדף, הואיל וישנו בלב, אבל בעלמא עקימת שפתיו הוי מעשה.

מתיב רבי זירא: יצאו עדים זוממין שאין בו מעשה, ואמאי? הא על פי כתיב בהן:

אמר רבא: שאני עדים זוממין, הואיל וישנן בראייה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי ועליה דיון של אמוראי בבל בדור הרביעי והחמישי.

כריתות, סוגיה 5 דף ד ע"ב

א"ר אילא: אכל מעשר דגן ותירוש ויצהר - לוקה שלש. והא אין לוקין על לאו שבכללות! שאני הכא, דמייתי קראי, מכדי כתב רחמנא (דברים י"ד) "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך", בפנים אין, בחוץ לא, ל"ל דכתב רחמנא (דברים י"ב) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך"? לחלק. אי מההוא, ה"א: ה"מ בעשה, אבל בלאו אימא לא, אמטו להכי (דף ה ע"א) כתב רחמנא לא תוכל לאוקמה בלאו, ועדיין לאו שבכללות הוא! אם כן, נימא קרא לא תוכל לאכלם בשעריך, מעשר דגנך תירושך ויצהרך למ"ל? ליחודי אכילה דכל חד וחד.

⁸²⁹ ההוספה שלי.

⁸³⁰ ההוספה שלי.

⁸³¹ ההוספה שלי.

א"ר יצחק : האוכל לחם קלי וכרמל - לוקה ג'. והא אין לוקין על לאו שבכללות! שאני הכא, דמייתר קראי, לימא קרא לחם ונילף קלי וכרמל מיניה, איכא למיפרך : מה ללחם שכן נתרבה אצל חלה! נכתוב קלי ולא לכתוב לחם ונילף מקלי, לחם מקלי לא אתי, משום דקלי איתיה בעיניה, לחם לא איתיה בעיניה ; כרמל מקלי לא אתי, משום דקלי נתרבה אצל מנחות, כרמל לא נתרבה אצל מנחות! נכתוב כרמל ונילף לחם וקלי מיניה, איכא למיפרך : מה לכרמל שכן לא נשתנה מברייתו! מן חד לא ילפי, נילף חדא מן תרין. לא נכתוב קרא לחם ונילף מקלי וכרמל, איכא למיפרך : מה לקלי וכרמל דאיתנהון בעיניהון! לא נכתוב קרא כרמל ונילף מלחם וקלי, איכא למיפרך : מה ללחם וקלי שכן נתרבו אצל מנחות!

אמר לך רבי יצחק : לא נכתוב קרא קלי ונילף מלחם וכרמל, מאי פרכת? אי פרכת : מה ללחם שכן נתרבה אצל חלה, כרמל יוכיח! ואי משום דכרמל לא נשתנה מברייתו, לחם יוכיח! הלכך לוקה דמייתר. ואימא : קלי דמייתר מחייב חדא, אכולהון מחייב חדא! אם כן, נכתוב קרא לחם כרמל וקלי, אי נמי נכתוב קלי ולחם וכרמל, אמאי כתב לקלי באמצע? הכי קאמר : לחם בקלי נחייב, וכרמל נחייב בקלי.

א"ר ינאי : לעולם אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך, שהרי פיגול אחד מגופי תורה, ולא לימדו הכתוב אלא מגזירה שוה ;

דאמר **רבי יוחנן**, תני זבדא בר לוי : נאמר להלן (ויקרא י"ט) "ואוכליו עונו ישא", ונאמר כאן (ויקרא ז') "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", מה להלן כרת, אף כאן כרת.

א"ר סימאי : לעולם אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך, שהרי נותר אחד מגופי תורה, ולא לימדו הכתוב אלא מג"ש. מאי היא? יליף קדש קדש, ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל, וכתוב : (שמות כ"ט) "ושרפת את הנותר באש כי קדש" וגו'.

אמר **אביי :** לעולם אל תהי ג"ש קלה בעיניך, שהרי בתו מאנוסתו הן הן גופי תורה, ולא לימדו הכתוב אלא מג"ש ;

דאמר **רבא**, אמר לי **ר' יצחק בר אבדימי** : אתיא הנה הנה לאיסורא, אתא זמה זמה לשרפה.

אמר **רב אשי** : אל תהי ג"ש קלה בעיניך, שהרי נסקלים הן הן גופי תורה, ולא לימדו הכתוב אלא מג"ש, דתניא : נאמר כאן דמיהם בם, ונאמר באוב וידעוני דמיהם בם, מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה.

תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי, עם מובאות מהדור הראשון והשני, שהובאה כסוגית משנה בעקבות הבריתא שנדונה כ"גופא" בסוגיה הקודמת, ודנים בה אמוראי בבל בדור הרביעי והששי.

כריתות, סוגיה 24 דף יב ע"ב

אכל חלב ודם פיגול ונותר - חייב כו'.
ממין אחד - חייב, פשיטא!

אמר **ריש לקיש** משום בר תוטיני : כגון שאכלו בשני תמחויין, ואליבא דרבי יהושע, דאמר : תמחויין מחולקין, מהו דתימא : כי אמר ר' יהושע - לא שנא לקולא ולא שנא לחומרא, קמ"ל דחייב, אלמא לחומרא אמר, לקולא לא אמר. איכא דאמר על סיפא : משני מינין - פטור, פשיטא!

אמר **ריש לקיש** משום בר תוטיני : כגון שאכלו בשני תמחויין, ואליבא דר' יהושע, דאמר : תמחויין מחולקין, דמהו דתימא : כי אמר ר' יהושע - לחומרא אמר, לקולא לא אמר, קמ"ל : מב' מינין - פטור, מאי מב' מינין? ממין אחד הוא! ואמאי קרי ליה ב' מינים? משום דאכלו בב' תמחויין, וקתני : פטור, אלמא ל"ש לקולא ול"ש לחומרא קאמר רבי יהושע. מדסיפא מין אחד ושני תמחויין, רישא מין אחד ותמחוי אחד, פשיטא?

אמר **רבינא** : כגון שהיתה לו ידיעה בינתיים, ואליבא דרבן גמליאל, דאמר : אין ידיעה לחצי שיעור ; דתנן : הכותב שתי אותיות בשתי העלמות, אחת שחרית ואחת ערבית - ר"ג מחייב, וחכמים פוטרין ; רבן גמליאל סבר : אין ידיעה לחצי שיעור, ורבנן סברי : יש ידיעה לחצי שיעור.

תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני ועליה הערה בבליית מהדור החמישי.

ערכין, סוגיה 5 דף ו ע"א

תנא חדא : עובד כוכבים שהתנדב נדבה לבדק הבית - מקבלים הימנו, ותניא אידך : אין מקבלין! א"ר **אילא** א"ר **יוחנן**, לא קשיא : הא בתחילה, הא בסוף, דאמר ר' **אסי אמר רבי יוחנן** : בתחילה - אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם, בסוף - דבר המסויים⁸³² אין מקבלין, דבר שאינו מסויים מקבלין. היכי דמי דבר המסויים? אמר **רב יוסף** : כגון אמה כליא עורב. מתיב **רב יוסף** : (נחמיה ב) "ואיגרת אל אסף שומר הפרדס אשר למלך" וגו'! אמר ליה **אבוי** : שאני מלכותא, דלא הדרא ביה, דאמר **שמואל** : אי אמר מלכותא עקרנא טורי, עקר טורי ולא הדר ביה.

תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי ועליה דיון בבבל בדור השלישי והרביעי.

ערכין, סוגיה 11 דף ז ע"ב

האשה שנהרגה וכו'. ואמאי? איסורי הנאה נינהו! אמר **רב** : באומרת תנו שערי לבתי. אילו אמרה תנו ידי לבתי מי יהיבין לה? אמר **רב** : בפאה נכרית. טעמא דאמרה תנו, הא לא אמרה תנו - גופה הוא ומיתסר, והא מיבעיא ליה **לר' יוסי בר' חנינא**, דבעי ר' **יוסי בר' חנינא** : שער נשים צדקניות מהו? ואמר **רבא** : בפאה נכרית (לא) קמיבעיא ליה! כי קמיבעיא ליה **לר' יוסי בר' חנינא** - דתלי בסיכתא, הכא דמחבר בה, טעמא דאמרה תנו, הא לא אמרה תנו - גופה הוא ומיתסר. קשיא ליה **לרב נחמן בר יצחק** : והא דומיא דבהמה קתני, מה התם גופיה, אף ה"נ גופיה! אלא א"ר **נחמן** : זו מיתתה אוסרתה, וזו גמר דינה אוסרתה. תני **לוי** כוותיה **דרב**, תני **לוי** כוותיה **דר"נ בר יצחק**. תני לוי כוותיה דרב : האשה שיוצאה ליהרג ואמרה תנו שערי לבתי - נותנין, מתה - אין נותנין, מפני שהמת אסור בהנאה. פשיטא! אלא שנוי המת אסור בהנאה. תניא כוותיה דרב נחמן בר יצחק : האשה שמתה - נהנין בשערה, בהמה שנהרגה - אסורה בהנאה ; ומה הפרש בין זה לזה? זו מיתתה אוסרתה, וזו גמר דינה אוסרתה.

תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון והשני (כולל דברי רב ודברי לוי) ועליה דיון בבבל בדור השלישי והרביעי.

⁸³² המונח הזה מצוי בירושלמי, ואילו בבלי איננו אלא כאן ובמסכת בבא מציעא דף ע' ע"א, דבר המעיד שהמסירה כאן היתה בלשון אומרה.

תמורה, סוגיה 13 דף י ע"א

גמ'. אתמר, **בר פדא** אמר: אין קדושה חלה על עוברין,

ורבי יוחנן אמר: קדושה חלה על עוברין. ואזדא רבי יוחנן לטעמיה,

דאמר **רבי יוחנן**: הקדיש חטאת מעוברת וילדה, רצה - בה מתכפר, רצה - בוולדה מתכפר.

לישנא אחרינא: מאי קמ"ל? אם שיירו - משוייר, ועובר לאו ירך אמו הוא, ותרתי למה לי? צריכא, דאי אתמר בהא - משום דאימיה חזיא לגופיה, מגו דנחתא קדושה לה - נחתא נמי לולד, אבל אידך - לא, קמ"ל הדא; ואי אתמר בהא - משום דקא מפרש קדושה על (האם) הולד, אבל ההיא - לא, צריכא.	וצריכא, דאי אשמעינן בהך קמייטא - התם הוא דאקדשיה (דף י ע"ב) לעוברת גופיה, אבל הכא דאקדשיה לאימיה - הא בכלל אימיה לא קדוש; ואי אשמעינן בתרייטא - התם הוא דאקדיש לה וכל דאית בה אבל הכא דאקדשיה ליה, כיון דליתיה אבראי - לא קדיש, צריכא.
---	--

יתיב ר' **זירא** וקאמר להא שמעתא,

איתיביה ר' **ירמיה לרבי זירא**: כיצד מערימין על הבכור? המבכרת שהיתה מעוברת, אומר מה שבמעיה של

זו עולה, ילדה זכר הרי זו עולה. אלמא: קדוש עובר!

אמר ליה [ר' **זירא**]⁸³³: כי מתניא ההיא - בקדושת דמים.

[א"ל ר' **ירמיה**]⁸³⁴ מי אלימא קדושת דמים דקא מפקעא ליה מן הבכורה?

אמר ליה [ר' **זירא**]⁸³⁵: אין, והתנן כל קדשים שקדם מום קבוע להקדישן ונפדו - חייבין בבכורה ובמתנות,

טעמא - דלאחר שנפדו דחייבין, אבל קודם שנפדו פטורין, [אלמא] דאלימא קדושת דמים, דמפקע ליה מבכורה.

איתיביה [ר' **ירמיה**]⁸³⁶: האומר מה שבמעיה של זו עולה - מותרת בגיזה ואסורה בעבודה, משום כחוש עובר שבה!

אמר ליה [ר' **זירא**]⁸³⁷: הא נמי - קדושת דמים.

[א"ל ר' **ירמיה**]⁸³⁸ ומי אלימא קדושת דמים דאסירא ליה בעבודה?

אמר ליה [ר' **זירא**]⁸³⁹: אין, והתנן יוצאין לחולין ליגזז וליעבד, טעמא - משום דנפדו, הא קודם שנפדו - אסורין בעבודה, אלמא קדושת דמים אסורין ליה בעבודה.

איתיביה [ר' **ירמיה**]⁸⁴⁰: אין ממירין לא אברין בעוברין, ולא עוברין באברין, אימורי הוא דלא מימר - הא מיקדש קדשי!

אמר ליה [ר' **זירא**]⁸⁴¹: בולדי קדשים הוא - דקדישי וקיימי. אי ולד קדשים, במעי אמן הוא - דלא עבדין,

הא אבראי - עבדין, והא תניא: אין הולד עושה תמורה! הא מני - רבי יהודה היא, דאמר הולד עושה

תמורה. אי ר' יהודה, תמורה הוא - דלא עבדי, הא מקדש - קדשי, הא"ר יהודה אברין לא קדשי! (אמר)

הכא במאי עסקינן - באבר שהנשמה תלויה בו.

⁸³³ ההוספה שלי.

⁸³⁴ ההוספה שלי.

⁸³⁵ ההוספה שלי.

⁸³⁶ ההוספה שלי.

⁸³⁷ ההוספה שלי.

⁸³⁸ ההוספה שלי.

⁸³⁹ ההוספה שלי.

⁸⁴⁰ ההוספה שלי.

⁸⁴¹ ההוספה שלי.

איתיביה [ר' ירמיה]⁸⁴² : מקדישין אברין ועוברין, אבל לא ממירין! הכא נמי - בולדי קדשים. אי בולדי קדשים, מאי מקדישין? הא קדישי וקיימי! (דף יא ע"א)
הכי קאמר : מקדישין איברין וממירין בהן, אבל לא ממירין [אברים] בהן. ועוברין שקדשו במעי אמן אין ממירין בהן בולדי קדשים, במעי אמן הוא - דלא עבדין תמורה, הא אבראי - עבדי? והא תנן : אין הוולדות עושין תמורה! הא מני - רבי יהודה היא אי רבי יהודה אברין מי קדשי הא לר' יהודה לית ליה האומר רגלה של זו עולה - כולה עולה!

אמר ליה [ר' זירא]⁸⁴³ : הכא במאי עסקין - בדבר העושה אותה טרפה. לימא כתנאי : השוחט את החטאת ומצא בה בן ארבע חי, קתני חדא : אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה ואינה נאכלת אלא לפנים מן הקלעים, ואינה נאכלת אלא ליום אחד. ותניא אידך : נאכלת לכל אדם, ונאכלין בכל מקום ואינן נאכלין בעזרה. מאי לאו תנאי היא? דמר סבר : קדושה חלה על עוברין, ומר סבר : אין קדושה חלה על עוברין? לא, הני תנאי בהא קא מיפלגי, דמר סבר : ולדות קדשים - בהוייתן הן קדושים, ומר סבר : ולדי קדשים - במעי אמן הן קדושים. ואיבעית אימא : חד תנא הוא, חדא מהלין מתנייתא - במקדיש בהמה ואח"כ נתעברה, וחדא מנהון - שהקדישה מעוברת.

תניא, רבי אליעזר אומר : כלאים, וטרפה, ויוצא דופן, טומטום ואנדרוגינוס - לא קדושין ולא מקדישין.

<p>לישנא אחרינא : אבל כלאים וטומטום ואנדרוגינוס - אי אתה מוצא אלא בולדי קדשים, וכרבי יהודה, שהיה אומר הולד עושה תמורה. הלן הוא דלא קדשי גופייהו, אבל עוברין אחרים - קדושין!</p>	<p>ואמר <u>שמואל</u> : לא קדושין - בתמורה, ולא מקדישין - [לעשות] תמורה. ותניא, א"ר מאיר : מאחר שאינן קדושין היאך מקדישין? אי אתה מוצא אלא במקדיש בהמה ואחר כך נטרפה, במקדיש ולד ויצא [דרך] דופן. אלמא : קדיש ולד! אמרי : בתם במעי תמימה - אפילו בר פדא נמי מודי דקדיש, לא נחלקו אלא בתם במעי בעלת מוס; בר פדא סבר : כיון דאימיה לא מקדישין קדושת הגוף - הוא נמי לא קדיש, ורבי יוחנן סבר : הני כב' בהמות נינהו, אימיה היא דלא מיקדשא - אבל הוא קדוש.</p>
---	---

אמר אביי : תם במעי תמימה - דברי הכל קדיש גופיה, אלא כי פליגי - במעי בעלת מוס; דבר פדא סבר : כיון דאימיה נמי לא קדיש גופה - איהו נמי לא קדיש אלא לדמי, רבי יוחנן סבר : עובר לאו ירך אמו הוא. ואע"ג דאימיה לא קדשה לגופה - ולד מיהא קדיש לגופיה.

תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי הדנה בדבריהם של האמוראים מהדור הראשון והשני. בסוף הלישנא קמא מובאה מבבל מהדור הראשון (אפשר שזה חלק מהסוגיה הארץ ישראלית) והערה בבבלי מהדור הרביעי.

תמורה, סוגיה 17 דף יב ע"א

ואין המים שאובין פוסלין את המקוה. מאן תנא? אמר **רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן** : רבי אליעזר בן יעקב היא; דתנן, ר' אליעזר בן יעקב אומר : מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים, ממלא בכתף תשע

⁸⁴² ההוספה שלי.

⁸⁴³ ההוספה שלי.

עשרה סאה ופותקן למקוה - (דף יב ע"ב) והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה. מכלל דרבנן סברי דברבייה ובהמשכה לא?

אלא [הא] דכי אתא רבין א"ר יוחנן: שאובה שהמשיכה כולה - טהורה, מני? לא רבנן ולא ר' אליעזר! אלא אמר רבה: לפי חשבון כלים, ויוסף בן חוני היא; דתניא, שלשת לוגין מים שאובין שנפלו למים בשנים ושלשה כלים, ואפי' בארבעה וחמשה כלים - פוסלים את המקוה, יוסף בן חוני אומר: בשנים ושלשה כלים - פוסל את המקוה, בארבעה וחמשה - אין פוסלין את המקוה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי ועליה הערה בבליית מהדור השלישי.

תמורה, סוגיה 24 דף יז ע"א⁸⁴⁴

גמ'. מ"ט דר' יוסי בר' יהודה? אמר קרא: יהיה קודש - לרבות שוגג כמזיד. ה"ד שוגג כמזיד? אמר חזקיה: כסבור שהוא מותר להמיר, גבי קדשים כסבור מותר להקדיש בעלי מומין לגבי מזבח. גבי תמורה - לקי, גבי קדשי - לא לקי. ר' יוחנן א' כסבור לומר תמורת עולה ואמ' תמורת שלמים. [לישנא אחרינא: גבי תמורה - קדיש, גבי קדשים - לא קדיש].⁸⁴⁵ כסבור לומר שחור וא' לבן - גבי תמורה לקי גבי קדשים לא לקי. ריש לקיש א' באו' תצא זו ותיכנס זו גבי קדשים נמי באו' קדשים שנולד בהן מום נאכלין בלא פדיון גבי תמורה לקי גבי קדשין לא לקי רב ששת אמר: באומר אכנס לבית זה ואקדיש ואמיר מדעתי, >ונכנס והמיר והקדיש שלא מדעתו⁸⁴⁶, גבי תמורה - לקי, גבי קדשים - לא לקי.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון והשני ועליה הערה בבליית מהדור השלישי. למחלוקת חזקיה ור' יוחנן שתי גרסאות עליהן הצביע הרא"ש רוזנטל (ראה [הערה 583](#) לעיל). המחלוקת בין חזקיה לר' יוחנן היא בפירוש דברי ר' יוסי ב"ר יהודה במשנה. "עשה שוגג כמזיד בתמורה, ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשין". חזקיה מפרש שאף שחשב שמותר להמיר קדשים ולהקדיש בעלי מומים למזבח. לגבי ההמרה לוקה גם על שגגה ואילו לגבי הקדשת בעלי מומים, הוא סובר שמותר להקדיש בעלי מומים. ור' יוחנן מפרש שאם שגג באומרו תמורת עולה במקום תמורת שלמים, התמורה תפסה; ואם עשה כך לגבי הקדשה, ההקדשה לא תפסה. והמשמעות היא שאם המיר שחור בלבן לוקה, ואם הקדיש שחור במקום לבן אינו לוקה.

מעילה, סוגיה 3 דף ו' ע"ב

גמ'. והני תרתי למה לי? צריכי, דאי איתמר בקדשי קדשים, הוה אמינא: בהא קא אמר ר' אליעזר מועלין בו משום דזריקה כתיקנה - מפקא מידי מעילה, שלא כתיקנה - לא מפקא מידי מעילה. אבל לאיתויי לידי מעילה - מודי לר"ע דאפילו שלא כתיקנה מייטא לידי מעילה; ואי איתמר גבי קדשים קלים הוה אמינא: גבי קדשים קלים הוא דאמר ר"ע מועלין בהן - דאפילו זריקה שלא כתיקנה מייטא לידי מעילה, אבל קדשי קדשים דלאפוקי הוא - שלא כתיקנה לא מפקא מידי מעילה, קמ"ל. אתמר, אמר ר' יוחנן: כי אמר ר"ע זריקה מועלת ליוצא - שיצא מקצתו, אבל יוצא כולו - לא אמר ר"ע.

⁸⁴⁴ עיקר הנוסח לפי כ"י פלורנס (ראה בענין ש.א. רוזנטל, ללשוניותיה של תמורה עמ' 326 ועמ' 340 ואילך).
⁸⁴⁵ הלישנא אחרינא נמצאת רק בכ"י פלורנס וב"י ותיקן 119. ואינה מבאה במקום טקסט אחר אלא משלימה את הטקסט
⁸⁴⁶ נוסף ע"פ כ"י מינכן, פריז וויתקן 119 ו-120

א"ל **רב אסי לרבי יוחנן** : , כבר לימדוני חבירי שבגולה : (דף ז ע"א) מחשבין על האבוד ועל השרוף, והא אבוד ושרוף לא איתניון בעולם, ואפ"ה קתני מחשבין! ומי אמר רב אסי הכי? הא בעא מיניה **רב אסי מר' יוחנן** : חישב לנשפכין למחר מהו? א"ל **רבי זירא** : כבר שנית לנו אלל אלמא : האי אלל כיון דלית ביה מששא - לא קיבל טומאה, הני נשפכין נמי כיון דלאיבוד אזלי בהו - מחשבה לא מהניא אלא דקתני על האבוד ועל השרוף קשיא אמר **רבא** : אימא על העומד לאיבוד, ועל העומד לשרף. אמר **רב פפא** : לא א"ר עקיבא זריקה מועלת ליוצא - אלא שיצא בשר, אבל דם - אין זריקה מועלת ליוצא; תניא נמי הכי : שחט בשתיקה ויצא דם, אע"פ שחזר וזרקו - לא עשה ולא כלום, בקדשי קדשים - מועלין בו, בקדשים קלים - אין מועלין בו.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי המובאת כסוגיה עם פתיחה 'איתמר' ועליה דנים בבבל בדור הרביעי והחמישי.

מעילה, סוגיה 10 דף יא ע"א

גמ'. מתקיף לה **ריש לקיש** : וליתני נמי המפריש מעות לקינים - לא נהנין ולא מועלין, מפני שהן ראויין להביא תורין שלא הגיע זמנן ובני יונה שעבר זמנן! אמר **רבא**⁸⁴⁷, אמרה תורה : במעות סתומין - הבא שלמים, אמרה תורה הבא תורין שלא הגיע זמנן? אינן ראויין למזבח!

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני ועליה הערה בבליית בדור השלישי.

מעילה, סוגיה 19 דף יד ע"א

איתמר, עבודת כוכבים שנשתברה מאליה, **ר' יוחנן** אמר : אסורה, **ור"ל** אמר : מותרת. **רבי יוחנן** אמר אסורה - דלא בטלה עובד כוכבים, **ור"ל** אמר : מותרת, מימר אמר - היא גופה לא מצלה, לדידי מצלה לי? איתיביה **ריש לקיש לרבי יוחנן** : הקן שבראש האילן של הקדש - אין נהנין ואין מועלין, שבאשירה - יתיו בקנה, מאי לאו - דאיתבר מגופה וקתני יתיו בקנה! לא, דאייתי עצים מעלמא. אי הכי, אמאי של הקדש אין נהנין ואין מועלין? אלא בגידולין הבאין לאחר מכאן, וקסבר אין מועלין בגידולין; הכי נמי מסתברא, דאי ס"ד דאייתי מעלמא, אמאי יתיו בקנה? לשקליה משקל! אמר **רבי אבהו א"ר יוחנן** : לעולם דאייתי מעלמא, ומאי יתיו - יתיו אפרוחים. אמר ליה **רבי יעקב לרבי ירמיה** : אפרוחים - כאן וכאן מותרין, ביצים - כאן וכאן אסורין. אמר **רב אשי** : אם אפרוחים צריכין לאמן - כביצים דמו.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי שענינה בע"ז ומקשים עליה ממשנתנו. ובסופה הערה בבליית בדור הששי.

⁸⁴⁷ בכתבי היד: רבה.

זבחים, סוגיה 51 דף כח ע"א

"פסול ואין בו כרת" כו'.

מנה"מ? אמר שמואל: תרי קראי כתיבי.

מאי היא?

אמר רבא: (ויקרא ז) "שלישי" - זהו חוץ לזמנו, "פיגול" - זהו חוץ למקומו, "והנפש האוכלת ממנו" - אחד ולא שנים, זהו חוץ לזמנו, ולמעוטי חוץ למקומו.

ואימא: "והנפש האוכלת ממנו" - זהו חוץ למקומו, ולמעוטי חוץ לזמנו!

מסתברא חוץ לזמנו עדיף, דפתח ביה.

אדרבה, חוץ למקומו עדיף, דסמיך ליה!

אלא אמר אביי:

כי אתא רב יצחק בר אבדימי (אמר, רב)⁸⁴⁸ סמיך אדתי תנא, כשהוא אומר "שלישי" בפרשת קדושים תהיו, שאין ת"ל, שהרי כבר נאמר: (ויקרא ז) "ואם האכל יאכל מבשר זבח השלמים ביום השלישי", (ע"ב) אם אינו ענין לחוץ לזמנו תנהו לענין חוץ למקומו, ומיעט רחמנא גבי נותר (ויקרא יט) "ואוכליו עונו ישא" - למעוטי חוץ למקומו.

ואימא: "ואוכליו עונו ישא" - זהו חוץ למקומו, ולמעוטי נותר מכרת!

מסתברא נותר הוה ליה לאוקמי בכרת, למגמר "עון" "עון" לחוץ לזמנו דדמי ליה בז"ב⁸⁴⁹.

אדרבה, חוץ למקומו הוה ליה לאוקמי בכרת, למגמר עון עון לחוץ לזמנו דדמי ליה במקד"ש⁸⁵⁰!

אלא אמר רבי יוחנן, תני זבדי בר לוי: אתיא "קודש" "קודש", כתיב הכא: (ויקרא יט) "את קדש ה' חילל ונכרתה", וכתב התם: (שמות כט) "ושרפת את הנותר באש" וגו'⁸⁵¹, מה להלן נותר אף כאן נותר, ומיעט רחמנא גבי נותר "ואוכליו עונו ישא" - למעוטי חוץ למקומו מכרת.

ומאי חזית דקרא אריכא⁸⁵² בחוץ לזמנו, ו"שלישי" דפרשת קדושים תהיו חוץ למקומו? איפוך אנא!

מסתברא, אריכא בחוץ לזמנו, דגמר "עון" "עון" מנותר דדמי ליה בז"ב.

אדרבה, אריכא בחוץ למקומו, ושלישי דקדושים תהיו בחוץ לזמנו, משום דדמי ליה סמכיה וקא ממעט ליה!

אלא אמר רבא: כולהו מקרא אריכא אתיין, דכתיב: (ויקרא ז) "האכל יאכל" בשתי אכילות הכתוב מדבר, אחד אכילת אדם ואחד אכילת מזבח; "מבשר זבח שלמיו" - מה שלמים מפגליו ומתפגליו, אף כל מפגליו ומתפגליו; "שלישי" - זה חוץ לזמנו; "לא ירצה" - כהרצאת כשר כן הרצאת פסול, ומה הרצאת כשר עד שיקריבו כל מתיריו, אף הרצאת פסול עד שיקריבו כל מתיריו; "ואותו" - בזבח הכתוב מדבר, ואינו מדבר בכהן; "לא יחשב" - (דף כט ע"א) לא יערב בו מחשבות אחרות; "פיגול" - זה חוץ למקומו; "ייהיה" - מלמד שמצטרפין זה עם זה; "והנפש האוכלת ממנו" - אחד ולא שנים, ואיזה? זה חוץ לזמנו, דגמר "עון" "עון" מנותר דדמי ליה בז"ב.

אמר ליה רב פפא לרבא: לדידך, "שלישי" דפרשת קדושים תהיו מאי דרשת ביה?

⁸⁴⁸ נוסף בגירסת הדפוס ואיננו בכ"י ובעל שיטה מקובצת גרס 'אמר רבה'

⁸⁴⁹ בז"ב = בזמן, בְּמָה.

⁸⁵⁰ במקד"ש = מחשבה, קצת, דם, שלישי.

⁸⁵¹ ההמשך של הפסוק שם: "לא יאכל כי קדש הוא"

⁸⁵² כוונתו לפסוק ויקרא פ"ז יח: "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יקנה והנפש האכלת ממנו עונה תשא".

[תשובת הסתמא]⁸⁵³: ההוא מיבעי ליה למקום שיהא משולש, בדם בבשר ובאימורין. תיפוק לי מקרא קמא "אם האכל יאכל", מדאפקיה רחמנא בלשון שלישי!

אמר רב אשי: אמריתה לשמעטא קמיה דרב מתנה, א"ל [רב מתנה]⁸⁵⁴: אי מהתם, הוה אמינא: "שלישי" - פרט, "פיגולי" - כלל, ונעשה כלל מוסף על הפרט ואיתרבו שאר מקומות, קא משמע לן.
ת"ר:⁸⁵⁵ (ויקרא ז) "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו" - אמר רבי אליעזר: כוף אזנך לשמוע, במחשב לאכול מזבח ביום השלישי הכתוב מדבר, או אינו אלא באוכל מזבח ליום שלישי? אמרת? אחר שהוא כשר יחזור ויפסל? אמר לו רבי עקיבא: הן מצינו בזב וזבה ושומרת יום כנגד יום שהן בחזקת טהרה, וכיון שראו סתרו, אף אתה אל תתמה על זה, שאע"פ שהוכשר שיחזור ויפסל; אמר ליה: הרי הוא אומר המקריב - בשעת הקרבה הוא נפסל ואינו נפסל בשלישי, או אינו אומר המקריב - אלא זה כהן המקריב? כשהוא אומר אותו - בזבח הוא מדבר, ואינו מדבר בכהן. בן עזאי אומר: אותו מה ת"ל? לפי שנא': (דברים כג) "לא תאחר לשלמו", יכול אף מאחר נדרו בלא ירצה? ת"ל: "אותו", אותו בלא ירצה, ואין המאחר נדרו בלא ירצה. אחרים אומרים: לא יחשב - במחשבה הוא נפסל, ואינו נפסל בשלישי.

ובן עזאי, דבזבח הכתוב מדבר ואינו בכהן מנא ליה? אי בעית אימא: נפקא ליה מדאחרים; ואיבעית אימא: מדכתיב לא ירצו, ולא ירצה זיבחה הוא. ובן עזאי אותו בלא ירצה ואין מאחר נדרו בלא ירצה מהכא נפקא? מדאחרים נפקא!
דתניא,⁸⁵⁶ אחרים אומרים: יכול יהא בכור שעובר שנתו (ע"ב) כפסולי המוקדשין ויפסל? ת"ל (דברים יד) "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך" וגו', מקיש בכור למעשר, מה מעשר אינו נפסל משנה לחבירתה, אף בכור אינו נפסל משנה לחבירתה!

איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הני מילי בכור דלאו בר הרצאה הוא, אבל קדשים דבני הרצאה נינהו - אימא לא לירצו, קמ"ל. ואכתי מהתם נפקא, (דברים כג) "והיה בך חטא" - ולא בקרבן חטא!
ובן עזאי? ההוא מבעי ליה: "והיה בך חטא" - ולא באשתך חטא, סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר רבי אלעזר ואיתימא רבי יוחנן: אין אשתו של אדם מתה א"כ מבקשין ממנו ממון ואין לו, שנאמר (משלי כב) "אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתידך", בהאי עון דבל תאחר נמי מתה, קמ"ל.

תיאור: המימרה הקצרה והסתומה של שמואל פותחת את הסוגיה הארץ ישראלית שנדונה בא"י בדור הראשון והשני, ונקטעה על ידי סוגיה בבליית מהדור השלישי עד הששי.

זבחים, סוגיה 78 דף מו ע"ב

⁸⁵³ ההוספה שלי.

⁸⁵⁴ ההוספה שלי.

⁸⁵⁵ ספרא צו פרשה ח: "ואם האכל יאכל ביום השלישי לא ירצה, אמר רבי אליעזר כוף אזנך לשמוע שהשוחט את זבחו על מנת לאוכלו ביום השלישי הרי זה בלא ירצה, אמר רבי עקיבא שומע אני אם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה, אם אכל ממנו ביום השלישי יהיה פסול ואי אפשר לומר כן מאחר שהוכשר יחזור ויפסל, הן אם מצינו בזב וזבה ושומרת יום כנגד יום שהן בחזקת טהרה וכשראו סתרו, אף זה שהיה בחזקת היתר אם אכל ממנו ביום השלישי יהיה פסול תלמוד לומר המקריב בשעת הקרבה הוא נפסל ואינו נפסל ביום השלישי. (ב) או אינו אומר המקריב אלא זה כהן המקריב, תלמוד לומר אותו בזבח הוא מדבר ולא בכהן. (ג) בן עזאי הוא אומר מה תלמוד לומר אותו, לפי שנאמר כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו יכול המאחר נדרו בלא ירצה תלמוד לומר אותו אותו בלא ירצה, ואין מאחר נדרו בלא ירצה אחרים אומרים לא יחשב במחשבה הוא נפסל ואין נפסל בשלישי.

⁸⁵⁶ ספרי דברים פסקא צט: "אחרים אומרים בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר נאמר כאן תועבה ונאמר להלן (דברים יז א) "לא תזבח לה' אלהיך שור ושה וגו' כי תועבת ה' אלהיך הוא" מה תועבה האמורה להלן בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר אף תועבה האמורה כאן בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר".

גמ'. אמר רב יהודה אמר רב : עולה - לשם עולה, לאפוקי לשם שלמים דלא ; אשים - לשם אשים, לאפוקי כבבא דלא ; ריח - לשם ריח, לאפוקי אברים שצלאן והעלן דלא, דאמר רב יהודה אמר רב : אברים שצלאן והעלן - אין בהן משום ריח ניחוח ; לשם הנחת רוח לה', לשם מי שאמר והיה העולם. אמר רב יהודה אמר רב : חטאת ששחטה לשם עולה - פסולה, לשם חולין - כשרה. אמר ר' אלעזר ⁸⁵⁷ [אילעי] : מ"ט דרב (ויקרא כב) "ולא יחללו את קדשי בני ישראל", קדשים מחללין קדשים, ואין חולין מחללין קדשים. מתיב רבה, "אמר רבי יוסי : אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו - כשר, שהוא תנאי ב"ד"; טעמא שלא היה בלבו כלל, הא היה בלבו לשם חולין - פסול! א"ל אביי : דלמא, לא היה כלל - כשר ומרצה, הא היה בלבו לשם חולין - כשר ואינו מרצה! א"ר אלעזר ⁸⁵⁸ : חטאת ⁸⁵⁹ ששחטה לשם חולין - כשרה, משום חולין - פסולה ; כדבעא מיניה שמואל מרב הונא : (דף מז ע"א) מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול? שנאמר : (ויקרא א) "ושחט את בן הבקר לפני ה'", עד שתהא שחיטה לשם בן בקר. א"ל [רב הונא] ⁸⁶⁰ : זו בדינו היא, לעכב מנין? א"ל [שמואל] ⁸⁶¹ : (ויקרא יט) לרצונכם תזבחו - לדעתכם זבחו.

תיאור : סוגיה זו ראשיתה בבבל בדור הראשון והשני ודנים בה בא"י ר' אילעי ור' אלעזר תלמידיהם שעלו מבבל. הסוגיה חזרה לבבל ודנו בה בני הדור השלישי והרביעי, שדבריהם שולבו בתוך הסוגיה הארץ ישראלית.

זבחים, סוגיה 89 דף נג ע"ב

גמ'. עולה מ"ט תני ליה קדשי קדשים? משום דלא כתיב בה (לה') קדשי קדשים היא. "ודמה טעון שתי מתנות". היכי עביד? אמר רב : נותן וחוזר ונותן, ושמאל אמר : מתנה אחת כמין גמא נותן. כתנאי : ⁸⁶² "יכול יזרקנו זריקה אחת? ת"ל : סביב ; אי סביב, יכול יקיפנו כחוט? ת"ל : וזרקו, הא כיצד? כמין גמא, (ודמה טעון) "שתי מתנות שהן ארבע"; ר' ישמעאל אומר : נאמר כאן "סביב" ונאמר להלן (ויקרא ח) "סביב", מה להלן פיסוק וארבע מתנות, אף כאן פיסוק וארבע מתנות"; אי מה להלן ארבע מתנות על ארבע קרנות, אף כאן ארבע מתנות על ארבע קרנות! אמרת? עולה טעונה יסוד, וקרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד.

⁸⁵⁷ בכל כתבי היד ר' אילא

⁸⁵⁸ בכל כתבי היד – אלעזר ושיטה מקובצת הגיה ל- אילעי.

⁸⁵⁹ בכ"י קולומביה – עולה, בכל כתבי היד - חטאת.

⁸⁶⁰ ההוספה שלי.

⁸⁶¹ ההוספה שלי.

⁸⁶² ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה ד(ט) : "וזרקו יכול זריקה אחת תלמוד לומר סביב אי סביב יכול יקיפנו כחוט תלמוד לומר וזרקו הא כיצד שתי מתנות שהן ארבע. (י) רבי ישמעאל אומר נאמר כאן סביב ונאמר להלן סביב מה סביב האמור להלן הפסק ארבע מתנות אף סביב האמור כאן הפסק ארבע מתנות".

מ"ט? אמר ר' אלעזר: לפי שלא היתה בחלקו של טורף, דאמר רב שמואל בר רב יצחק: מזבח אוכל בחלקו של יהודה אמה. אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי חמא ברבי חנינא: רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסה בחלקו של בנימין, והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לנוטלה, שנאמר: (נד ע"א) (דברים לג) "חופף עליו כל היום", לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזין להקב"ה, שנאמר: (דברים לג) "ובין כתפיו שכן". מיתבי: עולת העוף כיצד היתה נעשית? היה מולק את ראשה ממול עורפה ומבדיל, וממצה דמה על קיר המזבח;

ואי אמרת לא היה לה יסוד, באוירא בעלמא הוא דקא עביד? אמר רב נחמן בר יצחק, אימר כך התנו: אוירא דבנימין, קרקע דיהודה. מאי לא הוה לה יסוד? רב אמר: בבבין, לוי אמר: בדמים.⁸⁶³ רב מתרגם: באחסנתיה יתבני מדבחא, לוי מתרגם: באחסנתיה יתבני מקדשא, מקום מקודש לדמים. תא שמע: היסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב, אוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת! מאי אוכל? נמי בדמים. תא שמע: המזבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים! הכא במאי עסקינן - מן הצד. ת"ש: נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סובב! אימא: כנגד אמה יסוד ועל אמה סובב.

תא שמע, דתני לוי: כיצד בונין את המזבח? מביאין מלבן שהוא שלשים ושתים על שלשים ושתים וגובהו אמה, ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות, ומביא סיד וקוניא וזפת וממחה ושופך, וזה הוא מקום יסוד; וחוזר ומביא מלבן שהוא שלשים אמה על שלשים אמה וגובהו חמש אמות, ומביא חלוקי אבנים כו'; וחוזר ומביא מלבן שהוא כ"ח על כ"ח אמות וגובהו ג' אמות, ומביא חלוקי כו', והוא מקום המערכה; וחוזר ומביא מלבן שהוא אמה על אמה, ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות בין קטנות, ומביא זפת וקוניא וממחה ושופך, וזהו קרן, וכן לכל קרן וקרן! וכי תימא (ע"ב) דגייז ליה, אבנים שלמות כתיב! דמחית מידי מתותיה ושקיל ליה;

דאי לא תימא הכי, הא דאמר רב כהנא: אבנים של קרנות חלולות היו, דכתיב: (זכריה ט) "ומלאו כמזרק כזויות מזבח", הכא נמי אבנים שלמות אמר רחמנא! אלא דמחית מידי מתותיה ושקיל ליה, ה"נ דמחית מידי מתותיה ושקיל ליה. דרש רבא, מאי דכתיב: (שמואל א יט) "וילך דוד ושמואל וישבו בנויות ברמה", וכי מה ענין נזירות אצל רמה? אלא, שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם, אמרי [דוד ושמואל]⁸⁶⁴ כתיב: (דברים יז) "וקמת ועלית אל המקום", מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות,

⁸⁶³ מחלוקות רב ולוי מצויות גם בירושלמי. לדוגמא: תרומות פ"י ה"ד (255/49), עבודה זרה פ"ב ה"ב (1384/25).

⁸⁶⁴ ההוספה שלי.

לא הוו ידעי דוכתיה היכא, אייתו ספר יהושע, בכולהו כתיב: (יהושע יח) "וירד" "ועלה הגבול" "ותאר הגבול", בשבט בנימין "ועלה" כתיב "וירד" לא כתיב, אמרי[דוד ושמואל]⁸⁶⁵: ש"מ הכא הוא מקומו. סבור למבנייה בעין עיטס דמדלי, אמרי: ניתתי ביה קליל, כדכתיב: (דברים לג) "ובין כתפיו שכן". ואיבעית אימא: גמירי, דסנהדרין בחלקו דיהודה ושכינה בחלקו דבנימין, ואי מדלינן ליה מתפליג טובא, מוטב דניתתי ביה פורתא, כדכתיב: "ובין כתפיו שכן". ועל דבר זה נתקנא דואג האדומי בדוד, כדכתיב: (תהילים סט) "כי קנאת ביתך אכלתני", וכתיב: (תהילים קלב) "זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה" וגו' "אם אבא באהל ביתי אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה" וגו' "הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדה יער", "באפרתה" - זה יהושע דקאתי מאפרים, "מצאנוה בשדה יער" - זה בנימין, דכתיב: (בראשית מט) "בנימין זאב יטרף".

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית הכוללת מימרות של אמוראי בבל הראשונים ונדונה על ידי בני הדור השלישי ועליה התייחסות בבבל בדור הרביעי.

זבחים, סוגיה 95 דף נו ע"ב

גמ'. מאן תנא?

אמר רב חסדא: ר' יוסי הגלילי היא;

דתניא, ר' יוסי הגלילי אומר: חלבו לא נאמר אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח.

כנגד היסוד מנא לן?

א"ר אליעזר:⁸⁶⁶ אתיא זריקה זריקה מעולה. (דף נו ע"א)

ועולה גופה מנלן? דכתיב: (ויקרא ד), אל יסוד מזבח העולה, למד על עולת חובה שטעונה יסוד.

אי מה להלן שתי מתנות שהן ארבע, אף כאן שתי מתנות שהן ארבע!

אמר אביי: למה לי למכתב (ויקרא א) "סביב" בעולה "סביב" בחטאת? הוו שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.

הניחא למ"ד אין מלמדין, אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר?

הוי אשם שלשה, ושלשה ודאי אין מלמדין.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי עם מובאה של דברי רב חסדא, ועליה דן אביי בבבל בדור הרביעי.

זבחים, סוגיה 98 דף נט ע"א

אמר רב: מזבח שנפגם - כל הקדשים שנשחטו שם פסולין, מקרא הוא בידינו ושכחנוהו.

כי סליק רב כהנא, אשכחיה לר"ש ברבי דקאמר משום ר' ישמעאל בר' יוסי: מנין למזבח שנפגם שכל

הקדשים שנשחטו שם פסולין? שנאמר: (שמות כ) "וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך", וכי עליו אתה

זובח? אלא, כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, אמר [רב כהנא]:⁸⁶⁷ היינו קרא דאישתמיט ליה לרב.

⁸⁶⁵ ההוספה שלי.

⁸⁶⁶ בכתיב היד מינכן, קולומביה ווטיקן 118: אלעזר.

ורבי יוחנן אמר: אחד זה ואחד זה - פסולין.⁸⁶⁸

במאי פליגי? רב סבר: בעלי חיים אינן נדחים, ור' יוחנן סבר: בעלי חיים נידחין.

מיתיבי: כל הקדשים שהיו עד שלא נבנה המזבח, ואח"כ נבנה המזבח - פסולין;

נבנה, דחויין מעיקרא נינהו! אלא עד שלא נהרס המזבח!

נהרס, הא איזקון להו! אלא עד שלא נפגם המזבח, ואחר כך נפגם המזבח - פסולין!

ולא תרוצי קא מתרצת? אימא: שנשחטו.

והאמר רב גידל אמר רב: מזבח שנעקר - מקטירין קטרת במקומו! כדאמר רבא: מודה היה ר' יהודה

בדמים, הכא נמי מודה רב בדמים.

מאי ר' יהודה?

דתניא: ⁸⁶⁹ (מלכים א ח) "ביום ההוא קידש המלך תוך החצר" וגו' "כי מזבח (שעשה משה) [הנחושת אשר

לפני ה'] קטן מהכיל", דברים ככתבן, דברי רבי יהודה; "א"ל רבי יוסי, (ע"ב) והלא כבר נאמר: (מלכים א ג)

"אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא", ואילו בבית עולמים הוא אומר: (מלכים א ח) "ויזבח שלמה

את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשרים ושנים אלף", וכשאתה מגיע לחשבון עולות ולמנין אמות, זה

גדול מזה! אלא מהו קטן מהכיל? כאדם האומר לחבירו פלוני ננס הוא, ופסול לעבודה.

ור' יהודה, שפיר קאמר ר' יוסי!

ר' יהודה לטעמיה, דאמר: מזבח שעשה משה גדול היה,

דתניא: (שמות כז) "חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב", דברים ככתבן, דברי ר' יוסי; ר' יהודה אומר:

נאמר כאן (שמות כז) "רבו" ונאמר להלן (יחזקאל מג) "רבו", מה להלן מאמצעיתו היה מודד, אף כאן

מאמצעיתו היה מודד.

והתם מנלן? ⁸⁷⁰ דכתיב: (יחזקאל מג) "והאריאל שתיים עשרה אמה לכל רוח", או אינו אלא י"ב על י"ב?

כשהוא אומר: "אל ארבעת רבעיו", מלמד שמאמצע הוא מודד.

⁸⁶⁷ ההוספה שלי.

⁸⁶⁸ מחלוקות בין רב לבין ר' יוחנן מצויות לרוב בירושלמי. במקרה שלפנינו אפשר גם ללמוד כיצד הגיעו דברי רב לא"י – על ידי העולים מבבל. להלן דוגמאות למחלוקות בין רב ר' יוחנן בירושלמי: ברכות פ"ד ה"א דף ז ע"ג (34/14): איתפלגון רב ורבי יוחנן רב אמר בנעילת שערי שמים ורבי יוחנן אמר בנעילת שערי היכל

פיאה פ"ב ה"א דף טז ע"ד (88/19): ופליג מה דמר רב בחיוב פיאה ומה דמר רבי יוחנן בפטור פיאה

פיאה פ"ח ה"ו דף כא ע"א (111/34): איתפלגון רב ורבי יוחנן חד אמר מדקדקין בכסות ואין מדקדקין בחיי נפשות וכו'

כלאים פ"ח ה"ג דף לא ע"ג (170/37): איתפלגון רב ורבי יוחנן רבי יוחנן אמר מפני שזה נושא עצלותו של זה וזה נושא עצלותו של זה וכו'

כלאים פ"ט ה"ב דף לב ע"א (173/26): רבי יוחנן מפני שהוא נותנה על הכסת וישן עליה רב אמר מפני שהוא נותנה תחת אצילי ידיו

שביעית פ"י ה"ו דף לט ע"ד (215/24): רב אמר והוא שיהא קרקע למלוה וללוה ורבי יוחנן אמר למלוה אף על פי שאין ללוה.

שבת פ"ג ה"ג דף ו ע"א (386/13): בשם רבי יוחנן מפני שהיא מתחממת מכתליה רבן דקיסרין רב הונא בשם רב אם היתה

גרופה ופתוחה מותר

עירובין פ"ו ה"ח דף כד ע"א (482/26): אמר לון בשם רבי יוחנן כלים ששבתו במבוי מטלטלין אותן במבוי רב אמר אין מטלטלין אותן אלא בארבע אמות.

⁸⁶⁹ מכילתא דרשב"י פ"כ פ' כ"א: "מה נא' לך מזבח אדמה תעשה לי יכול אדמה ודאי ת"ל אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'

אלקיד כשתכנס לארץ עשה לי מזבח המחובר באדמה דברי ר' יהודה. ר' מאיר אומר תחת עזרות היה חלול והמזבח היה מחובר באדמה. וזבחת עליו יכול שתהא זביחה בראשו שלמזבח ת"ל ועשית עלתיד הבשר והדם על מזבח ה' אלקיד בשר ודם על מזבח

ה' אלקיד ואין זביחה על מזבח ה' אלקיד אם כן למה נאמר עליו בסמוך לו כענין שנאמר ועליו מטה מנשה (במ' ב כ) >מני לא

יכולתה להקטיר על גבי המזבח הקטר על גבי אדמה תל' לו' מזבח אדמה תע' לי. ר' יוסי אומ' הרי הוא אומ' ביום ההוא קדש

המלך את תוך החצר כי מזבח הנחושת אשר לפני ה' קטן מהכיל (מ"א ח סד) וכי מיכן אנו למדין שהוא קטן והלא כבר נאמר אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא (מ"א ג ד) כשאתה בא לחשבון אמות ולמנין עולות הרי הוא גדול מזה אם כן למה נאמר

קטן נפסל כאדם שאומר כהן קטן הוא. ר' יהודה אומר מזבח שעשה שלמה קטן היה ודאי ומקטיר בעזרה היה שכל העזרה

כשרה להקטיר חלבים > [ומנין שאם היו אימורין מרובים וקמצין מרובים ונסכים [מרובים] [עושה להם הבערה אחת שתחזיק

את כולם תל' לו' וזבחת [עליו את עלתיד ג']. [בכל המקום אשר אזכיר את שמי מכלל שני לשון] את שמו שם [דב' יב ה] [יכול

לא תהא] [ברכת כהנים נוהגת אלא בבית] [המקדש] [ב] [בולין מני תל' לו' בכל המקום] [אשר אזכיר את שמי אבוא ג' אמר ר'

חנניה] בן תרדיון מני לשלשה שיושבין [ועוסקין בתורה שהשכינה] שורה בהם שני אים נצב בעדת אל [תה' פב א] ר' חלפתא [איש כפר חנניה אומר משמן] מני לשנים שני אז נדברו יראי ייי [מלא' ג טז] אחד מני שני [בכל המקום אשר אזכיר] את שמי.

⁸⁷⁰ מידות פ"ג מ"א

ור' יוסי? כי גמר גזירה שוה - בגובהה הוא דגמיר,
 דתניא: (שמות כז) "ושלש אמות קומתו", דברים ככתבן, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: נאמר כאן
 (שמות כז) "רבו" ונאמר להלן "רבו", מה להלן גובהו פי שנים כארכו, אף כאן פי שנים כארכו;
 אמר ליה רבי יהודה: (והלא כבר נאמר ואת החצר מאה אמה וקומה חמש אמות וגו'), [אך החצר מאה
 באמה וקומה חמש אמות] אפשר, כהן עומד ע"ג המזבח ועבודה בידו וכל העם רואין אותו מבחוץ? אמר לו
 ר' יוסי, והלא כבר נאמר: (במדבר ד) "ואת קלעי החצר ואת מסך שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח",
 מה משכן י' אמות, אף מזבח י' אמות, ואומר: (שמות לח) "קלעים חמש עשרה (ס"א) אמה אל הכתף",
 ומה ת"ל (שמות כז) "ה' אמות"? משפת מזבח ולמעלה,
 ומה ת"ל (שמות כז) "ושלש אמות קומתו"? משפת סובב ולמעלה.
 ור' יהודה? כי גמר גזירה שוה, ברחבה הוא דגמיר.
 ולרבי יהודה הא קא מיתחזי כהן!
 נהי דכהן מיתחזי, עבודה דבידו לא מיתחזי.
 בשלמא לרבי יהודה, היינו דכתיב: (מלכים א ח) "קידש", אלא לרבי יוסי מאי קידש? להעמיד בה מזבח.
 בשלמא לרבי יוסי, היינו דכתיב "קטן", אלא לרבי יהודה מאי קטן? הכי קאמר: מזבח אבנים שעשה
 שלמה תחת מזבח הנחשת קטן הוה.
 במאי פליגי? מר סבר: דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מפנים,
 ומר סבר: דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מבנין.
 אמר רבא: מודה רבי יהודה בדמים;
 דתניא, רבי יהודה אומר: כוס אחד היה ממלא מדם התערובות ושופכו על גבי מזבח, שאם ישפך דמו של
 אחת מהן נמצא זה מכשירו;
 ואי סלקא דעתך סבר רבי יהודה כולה עזרה מיקדשא, הא איתעבידא ליה מצוותיה.
 ודלמא משום דקסבר: שפיכה מכח האדם בעינן! אם כן, נשקליה ונשפיך ליה אדוכתיה.
 ודלמא משום דבעינן מצוה מן המובחר.
**תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון והשני, המצטטת מימרות מבבל מהדור הראשון והשני,
 ועליה הערה בבלי בדור הרביעי.**

זבחים, סוגיה 101 דף סב ע"א

ת"ר:⁸⁷¹ "קרן וכבש ויסוד וריבוע מעכבין", "מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין".
 מנה"מ? אמר רב הונא, אמר קרא: (שמות כז) "המזבח", כל מקום שנאמר המזבח - לעכב. אלא מעתה,
 כיור לרבי, וסובב לרבי יוסי ברבי יהודה, הכי נמי דמעכב! דכתיב: (שמות כז) "ונתתה אותה תחת כרכוב
 המזבח מלמטה",
 ותניא: איזהו כרכוב? רבי אומר: זה כיור, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: זה הסובב!
 אין, דתניא: אותו היום נפגמה קרן מזבח, והביאו בול של מלח וסתמוהו, ולא מפני שכשר לעבודה, אלא
 שלא יראה מזבח פגום, שכל מזבח שאין לו קרן וכבש ויסוד וריבוע - פסול, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אף
 הסובב.
 ת"ר:⁸⁷² איזהו כרכוב? בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים אמה.

⁸⁷¹ תוספתא מנחות פ"ו ה"א: "קרן וכבש ויסוד וריבוע מעכבין זה את זה ר' יוסי בר ר' יהודה אומר אף הסובב. ה"ב: מדת
 המזבח בין ארכו ובין רחבו אינה מעכבת".

אטו הכהנים בין קרן לקרן הוּו אזלי?
אלא אימא : ומקום הילוך רגלי הכהנים אמה.
והכתיב : (שמות לח) "תחת כרכובו מלמטה עד חציו"
אמר רב נחמן בר יצחק : תרי הוּו, חד לנוי וחד לכהנים, דלא נשתרקו.
"מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אין מעכבין".
א"ר מני : ובלבד שלא יפחתנו ממזבח שעשה משה.
וכמה? אמר רב יוסף : אמה.
מחכו עליה, (שמות כז) "חמש אמות ארך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה המזבח"
אמר ליה אבוי : דלמא מקום מערכה קאמר מר!
א"ל [רב יוסף]⁸⁷³ : מר דגברא רבה הוא, ידע מאי קאמינא. קרי עליהו : (ע"ב) (בראשית כה) "בני קטורה".
בני אחתיה דרבי טרפון הוּו יתבי קמיה דרבי טרפון, פתח ואמר : (בראשית כה) "ויסוף אברהם ויקח אשה
ושמה יוחני",
אמרי ליה : קטורה כתיב! קרי עליהם : בני קטורה.
אמר אבוי בר הונא אמר רב חמא בר גוריא : גזירין שעשה משה, אורכן אמה ורוחבן אמה ועוביין כמחק
גודש סאה.
אמר רבי ירמיה : באמה גדומה.
אמר רב יוסף, ולא היינו דתניא : (ויקרא א) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח", שלא יהו עצים
יוצאין מן המזבח כלום?

**תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי (כולל מימרת רב הונא בפתיחה) שלתוכה נכנס דיון
בבלי מהדור השלישי והרביעי.**

זבחים, סוגיה 113 דף סח ע"ב
גמ'. אמר רב : שמאל ולילה - אין מטמאין בבית הבליעה, זר וסכין - מטמאין בבית הבליעה.
מאי שנא שמאל? דאית ליה הכשירה ביוה"כ, ולילה אית ליה הכשירה באיברים ופדרים, זר נמי אית ליה
הכשירה בשחיטה!
שחיטה לאו עבודה היא.
ולא? והא"ר זירא : שחיטת פרה בזר - פסולה,
ומחוי רב עלה : אלעזר וחוקה!
שאני פרה, דקדשי בדק הבית היא. ולא כל דכן הוא? קדשי בדק הבית בעו כהונה, קדשי מזבח מיבעיא?
אמר רב שישא בריה דרב אידי : מידי דהוה אמראות נגעים, דלאו עבודה היא ובעיא כהונה.
ונילף מבמה! מבמה לא יליף.
ולא? והתניא :⁸⁷⁴ מנין ליוצא שאם עלה לא ירד? שהרי יוצא כשר בבמה! תנא (ויקרא ו) א"זאת תורת
העולה" סמך ליה.
ורבי יוחנן אמר : זר - אין מטמא אבית הבליעה, סכין - מטמא אבית הבליעה.
תנן :⁸⁷⁵ "כל הפסולין שמלקו - מליקתן פסולה";

⁸⁷² תוספתא שקלים פ"ג הי"ט : "ואי זהו כרכב המזבח בין קרן לקרן מקום הילוך רגלי הכהנים ואילך".

⁸⁷³ ההוספה שלי.

⁸⁷⁴ ספרא צו פרשה א ה"ז

בשלמא לר' יוחנן - כל לאיתויי זר, אלא לרב - כל לאיתויי מאי? לאו לאיתויי שמאל ולילה. שמאל ולילה בהדיא קתני! תני והדר מפרש.

תא שמע,⁸⁷⁶ "זה הכלל: כל שהיה פסולו בקודש - אינו מטמא בגדים אבית הבליעה"; בשלמא לרבי יוחנן - כל לאיתויי זר, אלא לרב - לאיתויי מאי? (סט ע"א) וליטעמיד, שלא היה פסולו בקודש לאיתויי מאי? אלא, רישא לאיתויי שחיטת קדשים בפנים, סיפא לאיתויי מליקת חולין בחוץ.

תניא כוותיה דרבי יוחנן: מלקה זר, מלקה פסול, הפיגול והנוטר והטמא - אין מטמאין אבית הבליעה. א"ר יצחק: שמעתי שנים, אחת קמיצת זר ואחת מליקת זר, אחת תרד ואחת לא תרד, ולא ידענא. אמר חזקיה: מסתברא, קמיצה - תרד, מליקה - לא תרד. מאי שנא מליקה? דישנה בבמה, קמיצה נמי ישנה בבמה! וכי תימא: אין מנחה בבמה, אין עופות נמי בבמה! דאמר רב ששת: לדברי האומר יש מנחה בבמה - יש עופות בבמה, לדברי האומר אין מנחה - אין עופות, מ"ט? זבחים - ולא מנחות, זבחים - ולא עופות! אלא אימא: אין קידוש בכלי שרת במנחה בבמה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית שביסודה מחלוקת בין רב ור' יוחנן. ודנים בה בא"י בני הדור השלישי עם מובאות מהדור הראשון בא"י. ו"קפצו ונכנסו" באמצע אמוראי בבל מהדור השלישי והרביעי.

זבחים, סוגיה 136 דף פו ע"א

גמ'. ה"ד? אי דאית בהו ממש, אפילו לאחר חצות נמי! אי דלית בהו ממש, אפי' קודם חצות נמי לא! לא צריכא, (ע"ב) בשרירי.

מנא הני מילי?

אמר רב, כתוב אחד אומר: (ויקרא ו) "כל הלילה" "והקטיר", וכתוב אחד אומר: (ויקרא ו) "כל הלילה" "והריס"! חלקיהו, חציו להקטרה וחציו להרימה.

מתיב **רב כהנא**:^{877 878} "בכל יום תורם את המזבח מקרות הגבר או סמוך לו מלפניו [או] מאחריו, ביום הכיפורים - כחצות, ברגלים - באשמורת הראשונה";

ואי סלקא דעתך מחצות דאורייתא, היכי מקדמינן (והיכי מאחרינן! אלא)

אמר **רבי יוחנן**: ממשמע שנאמר כל הלילה, איני יודע שעד הבקר? מה תלמוד לומר עד בקר? תן בקר לבקר של לילה,

הלכך כל יומא מקרות הגבר סגי, ביום הכיפורים משום חולשא דכהן גדול - מחצות, ברגלים דנפיש קרבנות דקדמי אתו ישראל - מאשמורת הראשונה,

כדקתני סיפא:⁸⁷⁹ "לא היתה קריית הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל".

⁸⁷⁵ משנתנו בגרסת הבבלי, זבחים פ"ז מ"ו (בכ"י קויפמן ופרמה, וחסר במהדורת הדפוס, ונוסף במשניות שבגמרא בסוגריים בראש

המשנה הבאה)

⁸⁷⁶ במשנתנו

⁸⁷⁷ רב כהנא תלמידו של רב ברח לא"י והוא נזכר בירושלמי כמה פעמים. לדוגמא: תרומות פ"א ה"ג דף מ ע"ג (220/20), שבת פ"ז ה"ב דף י ע"א (408/30), ר"ה פ"ב ה"ו דף נח ע"ב (671/35), יבמות פ"ב ה"א דף יב ע"ג (886/31), סנהדרין פ"א ה"ב דף יח ע"ג (1266/39), תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין ופ"ב ה"ו דף כ ע"ג (1278/17).

⁸⁷⁸ יומא פ"א מ"ח

⁸⁷⁹ שם

איתמר: פירשו קודם חצות והחזירן אחר חצות - רבה אמר: (פז ע"א) חצות שני עוכלתן, רב חסדא אמר: עמוד השחר עוכלתן.

אמרי בי רב: מאי טעמא דרב חסדא? ומה חצות שאין עושה לינה עושה עיכול, עמוד השחר שעושה לינה אינו דין שעושה עיכול.

פירשו קודם חצות והחזירן לאחר עמוד השחר - רבה אמר: חצות שני עוכלתן, רב חסדא אמר: אין בהן עיכול לעולם.

מתקיף לה רב יוסף: ומאן לימא לן דחצות בראש המזבח משויא להו עיכול? דילמא כל היכא דמשכחא להו משויא להו עיכול.

שלחו מתם: הלכתא כרב יוסף.

איתמר נמי, א"ר חייא בר אבא: פירשו קודם חצות והחזירן אחר חצות - לא נהנין ולא מועלין.

וכן תנא בר קפרא: פירשו קודם חצות והחזירן לאחר חצות - יוצאין מידי מעילה.

א"ל רב פפא לאבבי: וכי מאחר דשלחו מתם הילכתא כרב יוסף, וא"ר חייא בר אבא, וכן תני בר קפרא, רבה ורב חסדא במאי פליגי?

אמר ליה אבבי⁸⁸⁰: בשמנים.

בעא מיניה רבא מרבה: לינה מועלת בראשו של מזבח, או אינה מועלת בראשו של מזבח?

היכי דמי? אילימא דלא ירדו, השתא לנו בעזרה אמרת דלא ירדו, בראשו של מזבח מיבעיא? ואלא דירדו, לשלחן מדמינן לה,

דתנן:⁸⁸¹ "אפילו הן על השלחן ימים רבים אין בכך כלום", או דילמא לקרקע מדמינן?

א"ל רבה⁸⁸²: אין לינה בראשו של מזבח.

קיבלה מיניה או לא?

ת"ש, דאיתמר: איברים שלנו בעזרה - מקטר והולך כל הלילה, לן בראשו של מזבח - מקטר והולך לעולם;

ירדו רבה אמר: יעלו, רבא אמר: לא יעלו,

ש"מ לא קיבלה מיניה, ש"מ.

תיאור: הסוגיה מורכבת מסוגיה ארץ ישראלית בה חולקים רב ור' יוחנן ומקשה רב כהנא על רב.

"איתמר נמי" הוא המשך של הסוגיה הארץ ישראלית שנקטעה על ידי סוגיה בבבלי מהדור השלישי.

ההכרעה על פי הוראה שנשלחה מא"י ונמשכת הסוגיה הבבלי בדור הרביעי והחמישי. בסוף דיון אמוראי בבל מהדור השלישי והרביעי.

זבחים, סוגיה 138 דף פח ע"א

גמ'. אמר שמואל: לא שנו אלא מדות, אבל מזרקות מקדשין, שנאמר: - שניהם מלאים סולת.

א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא: מנחה, לחה היא!

א"ל רבינא⁸⁸³: לא נצרכה אלא ליבש שבה.

איבעית אימא: מנחה לגבי דם כיבש דמי.

אמר שמואל: כלי שרת אין מקדשין אלא שלימין, אין מקדשין אלא מלאין, אין מקדשין אלא מתוכן;

⁸⁸⁰ ההוספה שלי.

⁸⁸¹ מנחות פי"א מ"ה.

⁸⁸² ההוספה שלי.

⁸⁸³ ההוספה שלי.

ואמרי לה: [אמר שמואל: כלי שרת]⁸⁸⁴ אין מקדשין אלא שלימין ומלאים ומבפנים.

מאי בינייהו? איכא בינייהו: בירוצי מדות.

במתניתא תנא: אין מקדשין אלא שלימין ומלאים ומתוכן ובפנים.

א"ר אסי א"ר יוחנן: לא שנו אלא שאין דעתו להוסיף, אבל דעתו להוסיף - ראשון ראשון קודש.

תניא נמי הכי: מלאין - אין מלאין אלא שלימין. אמר רבי יוסי: אימתי? בזמן שאין דעתו להוסיף, אבל

דעתו להוסיף - ראשון ראשון קודש.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית הפותחת במימרות של שמואל, ור' אסי מתיחס אליהן בשם ר' יוחנן. (מתוך

הנוסח 'לא שנו אלא' ברור שמימרות שמואל היו ידועות לר' יוחנן, ומימרות רבות של שמואל נמצאות

בירושלמי). בין שתי המימרות של שמואל "קפצו ונכנסו" דבריהם של רב אחא מדפתי ורבינא בני הדור

השביעי בבבל.

זבחים, סוגיה 145 דף צ ע"ב

ת"ש:⁸⁸⁵ "פר כהן משיח קודם לפר העלם דבר של צבור, פר העלם דבר של צבור קודם לפר עבודת כוכבים,

פר עבודת כוכבים קודם לשעירי עבודת כוכבים",

דאע"ג דפר עבודת כוכבים עולה ושעירי עבודת כוכבים חטאת!

ואימא מרישא: "פר העלם דבר של צבור קודם לפר עבודת כוכבים"!

בחד מינא מיהא לא קאמרינן דחטאת קדמה, כי קאמרינן בתרי מיני, אשכחן עולה דקדמה לחטאת!

אמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי:⁸⁸⁶ חטאת עבודת כוכבים חסר א' (במדבר טו) "לחטת" כתיב.

רבינא אמר: "כמשפט" כתיב בהו.

השתא דאתית להכי, אפילו תימא פרים דחג נמי כמשפטם כתיב בהו.

תיאור: סוגיה שביסודה בריתא ועליה מגיבים בא"י בדור הרביעי ובבבל בדור החמישי (או מאוחר מזה).

זבחים, סוגיה 175 דף קח ע"ב

"ואינו חייב עד שיעלה" כו'.

אמר רב הונא: מאי טעמא דרבי יוסי? דכתיב: (בראשית ח) "ויבן נח מזבח לה'".

א"ר יוחנן: מ"ט דר"ש? דכתיב: (שופטים יג) "ויקח מנוח את גדי העזים ואת המנחה ויעל על הצור לה'".

ואידך נמי והכתיב: "ויבן מזבח לה'!" ההוא גובהא בעלמא.

ואידך נמי הא כתיב: "ויקח מנוח" הוראת שעה היתה.

ואיבעית אימא: ה"ט דר"ש, כדתניא,⁸⁸⁷ "ר"ש אומר: (ויקרא יז) "מזבח פתח אהל מועד" - ואין מזבח

בבמה, לפיכך העלה על הסלע או על האבן - חייב".

יצא מיבעי ליה! ה"ק: לפיכך בשעת איסור הבמות העלה על הסלע או על האבן - חייב.

⁸⁸⁴ ההוספה שלי.

⁸⁸⁵ תוספתא הוריות פ"ב ה"ד: "פר משיח פר העדה עומדין פר משיח קודם לפר העדה לכל מעשיו והואיל ומשיח מכפר ועדהו מתכפרת מוטב שיקדם מכפר למתכפר שני וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישרי פר הבא על כל המצוות קודם לפר ושעיר של עבוי' זרה ופר של עבודה זרה קודם לשעיר של עבוי' זרה ושעיר של עבודה זרה קודם לשעיר של נשיא ושעיר של נשיא קודם לשעיר וכבשים העומר קודם לכבש הקרב עמו זה הכלל הבא בגין היום קודם לבא בגין הלחם".

⁸⁸⁶ רבא בר מרי הוא אמורא בבלי בן הדור הרביעי שהיה בא"י (ראה אלבק, מבוא לתלמודים בערכו עמ' 377)

⁸⁸⁷ ספרא אחרי מות פרשה ו פ"ט (ו): "מזבח ה' פתח אהל מועד אין מזבח ה' בבמה, אלא אפילו העלה על הסלע או על האבן חייב דברי ר' מאיר".

בעי רבי יוסי בר' חנינא : קרן וכבש ויסוד וריבוע, מהו שיעכבו בבמה?
א"ל רבי ירמיה, תניא : קרן וכבש וריבוע ויסוד, מעכבין בבמה גדולה ואין מעכבין בבמה קטנה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי עם מובאה של רב הונא השכיח בירושלמי.

זבחים, סוגיה 179 דף קי ע"א

"המקריב קדשים".

אמאי? והאיכא חציצה!

אמר שמואל : כשהפכן.

ור' יוחנן אמר : אפילו תימא שלא הפכן, והא מני? רבי שמעון היא, דאמר : אפילו העלו על הסלע - חייב.
רב אמר : מין במינו אינו חוצץ.

תיאור: סוגיה מהדור הראשון והשני בה חולקים אמוראי בבל השכיחים בירושלמי ור' יוחנן השכיח בבבלי. היות ולא מצאנו סוגיות בבבליות בזבחים מהדור הראשון, סביר להניח שגם סוגיה זו השתמרה בא"י כולל דברי רב ושמואל, וירדה לבבל עם דברי ר' יוחנן.

זבחים, סוגיה 199 דף קיט ע"ב

"כל הקדשים" [וכו].

אמר **רב כהנא** : לא שנו אלא בשחיטה, אבל בהעלאה - כרת נמי מיחייב; מאי טעמא? דאמר קרא : (יהושע יח) "ואליהם תאמר", על הסמוכין תאמר.

מתקיף לה **רבה** : מי כתיב ועליהם תאמר? אליהם כתיב (ואליהם קרינן)!

ועוד תניא, ארבעה כללות היה רבי שמעון אומר בקדשים : הקדישן בשעת איסור הבמות ושחט והעלה בשעת איסור הבמות בחוץ - הרי הן בעשה ולא תעשה ויש בהן כרת, הקדישן בשעת היתר הבמות ושחט והעלה בשעת איסור הבמות - הרי הן בעשה ולא תעשה ואין בהן כרת, הקדישן בשעת איסור הבמות ושחט והעלה בחוץ בשעת היתר הבמות - הרי הן בעשה ואין בהן בלא תעשה, הקדישן בשעת היתר הבמות ושחט והעלה בשעת היתר הבמות - פטור מכלום.
תויבנתא דרב כהנא! תיובתא.

תיאור: רב כהנא הפותח את הסוגיה הוא תלמידו של רב שעלה לא"י. סביר שסוגיה זו כקודמותיה ראשיתה בא"י, ומקשה עליה רבה בדור השלישי בבבל, לפי שרבה דן בהרבה סוגיות ארץ ישראליות.

זבחים, סוגיה 20 דף יב ע"ב

ד"ה : "לא הוסיף בן עזאי אלא העולה".

עד : (דף יג ע"א) ואיבעית אימא : צד כרת נמי פריך, ובן עזאי גמרא גמיר לה, והא דקאמר **רב הונא** קל וחומר, לא אמרה אלא לחדד בה תלמידיו.

תיאור: סוגיה של הסתמא שדנה במימרה של רב הונא שנמק את דברי בן עזאי במשנה.

זבחים, סוגיה 34 דף יט ע"ב

מחוסר כיפורים. מנלן? אמר רב הונא, אמר קרא: (ויקרא יב) "וכפר עליה הכהן וטהרה", טהרה - מכלל שהיא טמאה.

תיאור: מימרה בודדת מהדור השני בבבל.

זבחים, סוגיה 62 דף לז ע"ב

ד"ה: "והחטאת - שתי מתנות". אמר רב הונא: מ"ט דב"ש? (ויקרא ד) "קרנות" "קרנות" "קרנות" - הרי כאן שש, ארבעה למצוה ושתיים לעכב.
עד: (דף לח ע"ב) אמר רבא בר שילא: לא, אגילויה, דכתיב: (שמות כד) "וכעצם השמים לטוהר". והאיכא שירים! שירים לא מעכבי. והאיכא שירים הפנימים, דאיכא דמ"ד מעכבי! בחד מקום קאמרינן.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השלישי והרביעי המצטטת מימרות קצרות מהדור השני.

זבחים, סוגיה 100 דף סא ע"ב

אמר רב הונא אמר רב: מזבח של שילה של אבנים היה, דתניא: ר"א בן יעקב אומר, מה תלמוד לומר: (שמות כ) "אבנים" (דברים כז) "אבנים" (דברים כז) "אבנים" שלש פעמים? אחד של שילה, ואחד של נוב וגבעון, ובית עולמים.

מתניב רב אחא בר אמי: אש שירדה מן השמים בימי משה - לא נסתלקה מעל מזבח הנחושת אלא בימי שלמה, ואש שירדה בימי שלמה - לא נסתלקה עד שבא מנשה וסילקה;

ואם איתא, מעיקרא הוא דאיסתלק ליה! הוא דאמר כרבי נתן;

דתניא, רבי נתן אומר: מזבח של שילה של נחושת היה חלול ומלא אבנים.

ר"נ בר יצחק אמר: מאי לא נסתלקה? לא נסתלקה לבטלה.

מאי היא? רבנן אמרי: שביבא הוה משדרא.

רב פפא אמר: אושפיזא הוה נקט וזימנין הכא וזימנין הכא.

תנן התם:⁸⁸⁸ "וכשעלו בני הגולה, הוסיפו עליו ד' אמות מן הדרום וד' אמות מן המערב כמין גמא".

מאי טעמא? אמר רב יוסף: משום דלא ספק.

אמר ליה אביי, השתא מקדש ראשון דכתיב ביה: (מלכים א ד) "ויהודה וישראל רבים כחול אשר על (שפת)

הים" ספק, מקדש שני דכתיב ביה: (עזרא ב) "כל הקהל כאחד ארבע רבוא" לא ספק?

א"ל [רב יוסף]⁸⁸⁹: התם אש של שמים מסייעתן, הכא אין אש של שמים מסייעתן.

כי אתא רבין אמר ר"ש בן פזי משום בר קפרא: שיתין הוסיפו.

מעיקרא סבור: מזבח אדמה - שהוא אטום באדמה; ולבסוף סבור: שתיה כאכילה, ומאי מזבח אדמה?

שהוא מחובר באדמה, שלא יבנו לא ע"ג כיפים (סב ע"א) ולא על גבי מחילות.

אמר רב יוסף, לאו היינו דתניא: (עזרא ג) "ויכינו (את) המזבח על מכוונתיו" - שהגיעו לסוף מדותיו?

והכתיב: (דבה"י א כח) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל"!

אלא אמר רב יוסף, קרא אשכח ודרש: (דבה"י א כב) "ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח

לעולה לישראל", כי בית, מה בית ששים אמה, אף מזבח ששים אמה.

⁸⁸⁸ מידות פ"ג מ"א

⁸⁸⁹ ההוספה שלי.

בשלמא בית מינכרא צורתו, אלא מזבח מנא ידעי?

אמר **רבי אלעזר**: ראו מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו.

ור' יצחק נפחא אמר: אפרו של יצחק ראו שמונח באותו מקום.

ור' שמואל בר נחמני אמר: מכל הבית כולו הריחו ריח קטרת, משם הריחו ריח אברים.

אמר **רבה בר בר חנה א"ר יוחנן**: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח, ואחד

שהעיד להם על מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית.

במתניתא תנא, ר"א בן יעקב אומר: שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח ועל

מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית, ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב

אשורית.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור הראשון עד החמישי, וכשבא רבין לבבל הביא עמו סוגיה ארץ ישראלית

בענין מהדור הראשון עד השלישי. הסוגיה ענינה במשנה ממסכת מידות.

זבחים, סוגיה 102 דף סב ע"א

תנן התם: ⁸⁹⁰ "כבש היה לדרומה של מזבח, אורך שלשים ושתיים על רוחב שש עשרה".

מנא ה"מ? אמר רב הונא, אמר קרא: (ויקרא א) "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה", שיהא ירך בצפון ופניו

בדרום.

אימא: ירך בצפון ופניו בצפון!

אמר רבא: רמי גברא אאפיה.

א"ל אביי: אדרבה, תריץ ואותיב גברא!

א"ל [רבא]: ⁸⁹¹ (שמות כז) "רבווע" כתיב.

והא מיבעי ליה דמרבע רבועי! מי כתיב מרובע? וליטעמך, מי כתיב רבוץ?

א"ל [אביי]: ⁸⁹² "רבווע" כתיב, דמשמע הכי ומשמע הכי.

ותנא מייתי לה מהכא, דתניא, רבי יהודה אומר: (יחזקאל מג) "ומעלותיהו פנות קדים" - כל פינות שאתה

פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח.

ואימא: שמאל למזרח! לא ס"ד, דתני רמי בר (יחזקיה) [יחזקאל] ים שעשה שלמה, עומד על שנים עשר

(עמודים) בקר שלשה פונים צפונה ושלשה פונים ימה ושלשה פונים נגבה ושלשה פונים מזרחה, כל פינות

שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזרח.

ההוא מיבעי ליה לגופיה!

א"כ, פונים פונים למה לי.

שאל רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא את ר' יוסי, אומר היה ר"ש בן יוחי: אויר יש בין כבש למזבח? אמר לו:

ואתה אי אתה אומר כן? והלא כבר נאמר: (דברים יב) "ועשית עולותיך הבשר והדם", מה דם בזריקה, אף

בשר בזריקה! אמר לו, שאני אומר: עומד בצד מערכה וזורק. א"ל: כשהוא זורק, למערכה דלוקה הוא

זורק או למערכה שאינה דלוקה הוא זורק? הוי אומר: למערכה דלוקה הוא זורק!

התם משום דלא אפשר.

רב פפא אמר: כי דם, מה דם - אויר קרקע מפסיקו, אף בשר - אויר קרקע מפסיקו.

⁸⁹⁰ מידות פ"ג מ"ג.

⁸⁹¹ ההוספה שלי.

⁸⁹² ההוספה שלי.

אמר רב יהודה: שני כבשים קטנים יוצאין מן הכבש, שבהן פונים ליסוד ולסובב, ומובדלין מן המזבח מלא נימא, משום שנאמר: סביב.

ורבי אבהו אמר: "רבו".

ואיצטריך למכתב "סביב" ואיצטריך למכתב "רבו", דאי כתב רחמנא סביב, הוה אמינא דעגיל מעגל, כתב רחמנא רבו;

ואי כתב רחמנא רבו, הוה אמינא דאריך וקטין, כתב רחמנא סביב.

תנן התם: ⁸⁹³ "הכבש והמזבח - ששים ושתיים". הני שיתין וארבעה הוו! נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סובב. (סג ע"א)

אמר רמי בר חמא: כל כבשי כבשים שלש אמות לאמה, חוץ מכבשו של מזבח, שהיה שלש אמות ומחצה ואצבע ושליש אצבע בזכרותא.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השני שהובאה לא"י ור' אבהו התייחס אליה שם. הסוגיה חזרה לבבל ונדונה בדור הרביעי והחמישי בתוך הסוגיה המיובאת. לקטע מהסוגיה יש מקבילה בירושלמי (בסוגיה כה'). עניינה גם במסכת מידות.

זבחים, סוגיה 194 דף קטז ע"ב

ד"ה: "קדשים קלים נאכלים [בכל מחנה ישראל]". אמר רב הונא: בכל מקומות ישראל, אבל מחנה לא הוי.

עד: (קז ע"א) מאי קרא? אמר רב אחא בריה דרב איקא: (במדבר לה) "כי בעיר מקלטו ישב", עיר שקלטתו כבר.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור שני עד חמישי.

זבחים, סוגיה 131 דף פג ע"ב

"רבי שמעון אומר: הזבח כשר" כו'.

תניא, רבי שמעון אומר: עולה - מה עולה הבאה בגלל עצמה, אף כל הבאין בגלל עצמן, יצאו נסכים הבאין בגלל זבח; "רבי יוסי הגלילי אומר: מתוך שנאמר (שמות כט) "כל הנוגע במזבח יקדש", שומע אני בין ראוי ובין שאינו ראוי, ת"ל: (שמות כט) "כבשים", מה כבשים ראויין, אף כל ראוי; ר"ע אומר (שמות כט) "עולה" מה עולה ראוי, אף כל ראוי". ⁸⁹⁴

מאי בינייהו?

אמר רב אדא בר אהבה: עולת העוף פסולה איכא בינייהו, מר מייתי לה מעולה, ומר מייתי לה מכבשים.

ולמאן דמייתי לה מכבשים, הכתיב: "עולה".

אי כתיב כבשים ולא כתיב עולה, ה"א אפילו מחיים, כתב רחמנא עולה.

ולמאן דמייתי ליה מעולה, הא כתיב: "כבשים".

אי כתיב עולה ולא כתיב כבשים, הוה אמינא אפילו מנחה, כתב רחמנא כבשים.

⁸⁹³ מידות פ"ה מ"ב.

⁸⁹⁴ ספרא צו פרשה א (ב): "ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש, שומע אני דברים הראויים למזבח ודברים שאינן ראויים למזבח תלמוד לומר כבשים, מה כבשים המיוחדים שהם ראויים למזבח יצא דבר שאין ראוי למזבח. (ג) ר' עקיבא אומר מתוך שנאמר כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני דברים הראויים למזבח ודברים שאינן ראויין למזבח תלמוד לומר עולה, מה עולה מיוחדת שהיא ראוייה למזבח אף כל דבר שראוי למזבח יצא דבר שאין ראוי למזבח".

מאי איכא בין הני תנאי להני תנאי דמתניתין?

אמר **רב פפא**: קמצים שקדשו בכלי איכא בינייהו, לתנאי דידן - לא ירדו, לתנאי דמתניתא - ירדו.
(ר"ל אמר) [אמר **ריש לקיש**]: מנחה הבאה בפני עצמה, לדברי כולן - לא תרד, לדברי רבי יוסי הגלילי ור"ע -
(פד ע"א) תרד; מנחה הבאה עם הזבח, לדברי ר"ג ורבי יהושע - לא תרד, לדברי כולן - תרד; נסכים הבאין
בפני עצמן, לדברי כולן - ירדו, לדברי ר"ג ור"ש - לא ירדו; נסכין הבאין עם הזבח, לדברי כולן - ירדו,
לדברי ר"ג לחודיה - לא ירדו.

פשיטא! מנחה הבאה בפני עצמה איצטריכא ליה, וכדרבא,

דאמר **רבא**: מתנדב אדם מנחת נסכים בכל יום.

ונשמעין כדרבא! נסכים הבאים עם הזבח איצטריכא ליה, דקא מקרב להו למחר וליומא חרא, ס"ד
אמינא, הואיל ואמר מר: (במדבר כט) "מנחתם ונסכיהם" - בלילה, "מנחתם ונסכיהם" - למחר, כנסכים
הבאין בפני עצמן דמו ומודי ר"ש דלא ירדו, קמ"ל.

**תיאור: סוגיה בבבלי הדנה בבריתא שחלקה מהספרא ודנים בה בבבל בדור השני ובדור החמישי, ודן בה
רשב"ל בא"י בדור השני וגם לדיון שלו מתיחסים בבבל בדור הרביעי.**

זבחים, סוגיה 143 דף פט ע"ב

"מעשר קודם לעופות" כו'.

אדרבה, עופות קדמי, שכן קדשי קדשים! אפי"ה מין זבח עדיף.

אמר [רב חסדא אמר] **רבינא בר שילא**:⁸⁹⁵ אימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים - פסולין.

ותנא תונא: מפני שהוא זבח וישנו קדשי קדשים דמיו ואימורין;

בשלמא אימורין ליתנהו בעופות, אלא דם מיהא איתיה!

אלא לאו קמ"ל: אימורין כי דמו, מה דמו לפני זריקה, אף אימורין קודם זריקה, וקא קרי להו קדשי
קדשים;

ומה דמו מיפסל ביוצא, אף אימורין מיפסל ביוצא.

נימא מסייע ליה: בשר קדשים קלים שיצא לפני זריקת דמים - **רבי יוחנן** אמר: כשר, ר"ל אמר: פסול;

רבי יוחנן אמר כשר, הואיל וסופו לצאת,

ר"ל אמר פסול, עדיין לא הגיע זמנו לצאת;

ע"כ לא פליגי אלא בבשר, אבל באימורין לא! הוא הדין דבאימורין נמי פליגי, והא דקא מיפלגי בבשר:

להודיעך כחו דר"ל, דאפילו בשר דסופה לצאת, אמר: עדיין לא הגיע זמנו לצאת.

לימא כתנאי:⁸⁹⁶ "אימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים - ר"א אומר: אין מועלין בהן (צ ע"א)

ואין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, ר"ע אומר: מועלין בהן וחייבין עליהן משום פיגול נותר
וטמא";

מאי לאו בדהדר עיילינהו פליגי, ובהא פליגי, דמר סבר: מיפסלי ביוצא, ומר סבר: לא מיפסלי ביוצא!

אמר **רב פפא**: בדהדר עיילינהו כ"ע לא פליגי, והכא בדאיתנהו אבראי פליגי, ובהא פליגי, דמר סבר: אין

זריקה מועלת ליוצא, ומר סבר: זריקה מועלת ליוצא.

⁸⁹⁵ בכ"י קולומביה ובכ"י ותיקן 121 "אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא"

⁸⁹⁶ תוספתא מעילה פ"א ה"ו: "אימורי קדשים קלים שיצאו לפני זריקת דמים ונזרק את הדם עליהן ר' אליעזר אומר אין מועלין בהן ואין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא ר' עקיבא אומר הורצה הציץ על היוצא מועלין בהם וחייבין עליהם משום פיגול נותר וטמא".

והא רב פפא הוא דאמר: בדאיתנהו אבראי כ"ע לא פליגי, בדעיילינהו לגוואי פליגי!
ה"מ גבי שתי לחם דלאו גופיה דזיבחא, אבל אימורין דגופיה דזיבחא הוא, בדאיתנהו אבראי פליגי.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני שיש לה מקבילה בירושלמי (סוגיה לו'), הכוללת מובאה מבבל מהדור השני גם כן,⁸⁹⁷ ועליה מעיר רב פפא בבבל בדור החמישי.

זבחים, סוגיה 8 דף ז ע"א

ד"ה: איתמר: תודה ששחטה לשם תודת חבירו (כשרה) - רבה אמר: כשרה, רב חסדא אמר: פסולה.
עד: סלקא דעתך אמינא מדתודה קרויה שלמים, שלמים נמי קרוין תודה, וכי שחית להו לשם תודה ליכשרו, קא משמע לן.

תיאור: סוגיה בבבלי בה חולקים שני ראשי הישיבות בני הדור השלישי.

זבחים, סוגיה 36 דף יט ע"ב

ד"ה: ת"ר: כיצד מצות קידוש? מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ומקדש;
עד: א"ל רב סמא בריה דרב אשי לרבינא: וליתיב מיתב ולקדש! אמר קרא: (שמות ל) "לשרת", ושירות מעומד הוא.

תיאור: סוגיה בבבלי מדור שלישי ורביעי והשלמה בדור השביעי.

זבחים, סוגיה 72 דף מד ע"א

"עד שאני מרבה לוג שמן של מצורע".⁸⁹⁸
הא מני? רבי מאיר היא,
דתניא:⁸⁹⁹ "לוג שמן של מצורע חייבין עליו משום פיגול, דברי רבי מאיר". אימא סיפא: ומוציא אני מנחת נסכים והדם, אתאן לרבנן, דתניא:⁹⁰⁰ "נסכי בהמה חייבין עליהן משום פיגול, מפני שדם הזבח מתירן ליקרב, דברי רבי מאיר; אמרו לו: והלא אדם מביא את זבחו היום ונסכין מיכן עד עשרה ימים, אמר להן: אף אני לא אמרתי אלא בבאין עם הזבח!"
אמר רב יוסף: הא מני? רבי היא, דאמר: לוג שמן של מצורע מתנותיו שרו ליה, ומדמתנותיו שרו ליה, מתנותיו מפגלי ליה,
דתניא: לוג שמן של מצורע מועלין בו עד שיזרוק הדם, נזרק הדם - לא נהנין ולא מועלין; רבי אומר: מועלין עד שיתן מתנותיו; ושון, שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע ומתן בהונות.
אמרוה קמיה **דרבי ירמיה**, אמר: גברא רבא כרב יוסף לימא כי הא מילתא? (ע"ב)

⁸⁹⁷ אמנם רבינא בר שילא אינו נזכר בירושלמי כלל אבל לפי כתבי היד הגורסים "א"ר חסדא אמ' רבינא בר שילא" אפשר שמאמרו הגיע לא"י כפי שהגיעו מימרותיו של רב חסדא.

⁸⁹⁸ הציטוט מהספרא שהובא כבריתא בסוגיה הקודמת.

⁸⁹⁹ תוספתא זבחים פ"ה ה"ח

⁹⁰⁰ תוספתא זבחים פ"ה ה"א: "נסכי בהמה חייבין עליהן משום פיגול מפני שדם הזבח מתירן דברי ר' מאיר וחכמי אומ' אין חייבין עליהן משום פיגול שאדם מביא זבחו היום ונסכיו לאחר עשרים יום אמ' להן ר' מאיר אף אני לא אמרתי אלא בזמן שקדשו בכלי אמרו לו אף על פי שקדשו בכלי יכול לשנותן בזבח אחר".

הרי לוג [הבא] בפני עצמו, דלכ"ע מתנותיו שרו ליה ולא מפגלין ליה!
דתניא: לוג שמן של מצורע חייבין עליו משום פיגול, מפני שדם מתירו לבהונות, דברי ר"מ; אמרו לו לר"מ:
והלא אדם מביא אשמו עכשיו, ולוג מיכן ועד עשרה ימים, אמר להן: אף אני לא אמרתי אלא בבא עם
האשם!

אלא א"ר ירמיה: לעולם ר"מ היא, וסמי מיכן נסכים.
אמר אביי: לעולם לא תסמי, ותנא לוג הבא עם האשם, והוא הדין לנסכים הבאין עם הזבח, והדר תנא
נסכים הבאין בפני עצמן, והוא הדין ללוג הבא לפני עצמו.
**תיאור: סוגיה בבבלי משנית בה מתיחס רב יוסף לברייתא שהובאה בסוגיה הקודמת, דבריו מתקבלים
בפליאה בא"י שם ר' ירמיה מציע פתרון אחר אך אביי יוצא להגנת רבו.**

זבחים, סוגיה 96 דף נז ע"ב

ד"ה: "הפסח אינו נאכל".

מאן תנא? אמר רב יוסף: רבי אלעזר בן עזריה היא;
עד: [אלא] כי התם, מה התם דאורייתא, אף כאן נמי דאורייתא.

תיאור: סוגיה בבבלי מדור שלישי ורביעי.

זבחים, סוגיה 118 דף עד ע"ב

ד"ה: "קדשים בקדשים מין במינו" כו'. והא בעי סמיכה!
אמר רב יוסף: בקרבן נשים. אבל בקרבן אנשים לא;
עד: (עה ע"ב) לדבריו דר"א קאמר. ואיבעית אימא: הזאה לחוד, ונתינה לחוד.

תיאור: סוגיה בבבלי מדור שלישי ורביעי.

זבחים, סוגיה 110 דף סה ע"ב

"שיסע ולא הבדיל".

ת"ר: ושסע - אין שיסע אלא ביד, וכן הוא אומר: (שופטים יד) "וישסעהו כשסע הגדי".
"לא הסיר את המזבח" כו'.

מתני' דלא כרבי אלעזר בר"ש;

דתניא, א"ר אלעזר בר"ש: שמעתי שמבדילין בחטאת העוף.
מאי בינייהו?

אמר רב חסדא: מיצוי חטאת העוף מעכב איכא בינייהו,

ת"ק סבר: מיצוי חטאת העוף מעכב, וכיון דמצוי דם, קעביד מעשה עולה בחטאת העוף;

ור' אלעזר בר"ש סבר: מיצוי חטאת העוף לא מעכב, ומחתך בשר בעלמא הוא.

רבא אמר: שהייה בסימן שני בעולת העוף מעכב איכא בינייהו,

תנא קמא סבר: שהייה בסימן שני בעולת העוף לא מעכב, ואע"ג דשהייה, קא עביד מעשה עולה בחטאת;

ורבי אלעזר בר"ש סבר: מעכב, וכיון דשהייה, מחתך בשר בעלמא הוא.

אביי אמר: רוב בשר מעכב איכא בינייהו.

ובפלוגתא דר' זירא ור' שמואל בר רב יצחק,

חד אמר: שהייה בסימן שני בעולת העוף מעכב איכא בינייהו,

וחד אמר: רוב בשר מעכב איכא בינייהו.

מכלל דבעינן דרוב בשר בתחילה? אין,

והתניא כיצד מולקין חטאת העוף? חותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר עד שמגיע לוושט או לקנה, הגיע

לוושט או לקנה, חותך סימן אחד או רובו ורוב בשר עמו, ובעולה - שנים או רוב שנים.

אמרוה קמיה דרבי ירמיה,

אמר: לא שמיע להו הא דא"ר שמעון בן אליקים משום רבי אלעזר בן פדת משום ר"א בן שמוע, אומר היה

ר"א בר' שמעון: שמעתי בחטאת העוף שמבדילין? ומאי לא יבדיל? (סו ע"א) אין צריך להבדיל.

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי: אלא מעתה, גבי בור דכתיב: (שמות כא) "ולא יכסנו", ה"נ דאין צריך

לכסות!

הכי השתא, התם כיון דכתיב: (שמות כא) "בעל הבור ישלם", עלויה הוא דרמי לכסויי, אבל הכא מכדי

כתיב: "והקריבו", חלק הכתוב בין חטאת העוף לעולת העוף,

"לא יבדיל" למה לי? ש"מ: אין צריך להבדיל.

תיאור: סוגיה בבבלי מדור שלישי ורביעי בה חולקים אביי ורבא, ומצטטים סוגיה ארץ ישראלית בה

חולקים בני הדור השלישי, כפי שבדרך כלל מביא התלמוד מחלוקת תנאים מקבילה למחלוקת

האמוראים, וחזרו ודנו בה בבבלי בדור השני.

זבחים, סוגיה 44 דף כג ע"ב

ד"ה "יושב". מנלן? אמר רבא אמר רב נחמן, אמר קרא: (דברים יח) "לעמוד לשרת", לעמידה בחרתיו ולא

לישיבה.

עד: (דף כד ע"א) ולמאן דאמר מלמדין [מאי איכא למימר, הא איכא]⁹⁰¹ שתויי יין הוה ליה שלישי, ושלשה

[כתובים הבאים כאחד]⁹⁰² לד"ה אין מלמדין.

תיאור: סוגיה בבבלי קצרה מהדור השלישי והרביעי

זבחים, סוגיה 158 דף צז ע"א

"וחכ"א: עד זמן אכילה"כו'.

מאי קאמר?

אמר ר"נ אמר רבה בר אבוב: ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה. מנהני מילי?

א"ר יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, כתיב: (ויקרא ו) "מורק ושוטף" וכתיב: (ויקרא ו) "כל זכר בכהנים

יאכל", הא כיצד? ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השלישי עם מובאה מא"י מהדור השני.

⁹⁰¹ רבו חילופי הנוסח בכתבי היד והשלמתי לפי שיטה מקובצת, שאולי כולל נוסח פירוש.

⁹⁰² רבו חילופי הנוסח בכתבי היד והשלמתי לפי שיטה מקובצת, שאולי כולל נוסח פירוש.

זבחים, סוגיה 93 דף נו ע"א

ד"ה: אמר רב יצחק בר אבודימי: מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה? שנאמר: (ויקרא ז) "ביום הקריבו את זבחו יאכל"

עד: (ע"ב) שמע מינה: ביום שאתה זובח אתה מקריבו, ביום שאי אתה זובח אי אתה מקריבו.

תיאור: סוגיה בבלי קצרה מהדור השלישי.

זבחים, סוגיה 157 דף צז ע"א

גמ'. מאי טעמא דר"ט? דאמר קרא: (דברים טז) "ופנית בבקר והלכת לאהלך", הכתוב עשאו לכולן בקר אחד.

מתקיף לה רב אחדבוי בר אמי: וכי אין פיגול ברגל ואין נותר ברגל? וכי תימא הי"נ,

והתניא, ר' נתן אומר: לא אמר ר"ט אלא זו בלבד!

אלא כדר"נ אמר רבה בר אבא, דאמר ר"נ אמר רבה בר אבא: כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו.

תיאור: סוגיה בבלי מהדור השלישי עם מובאה מהדור השני.

זבחים, סוגיה 200 דף קיט ע"ב

"רבי יהודה אומר: אין מנחה בבמה".

אמר רב ששת: לדברי האומר יש מנחה בבמה - יש עופות בבמה, לדברי האומר אין מנחה בבמה - אין

עופות בבמה, (ויקרא יז) "זבחים" - ולא מנחות, זבחים - ולא עופות. וכהן, דכתיב: (ויקרא יז) "וזרק

הכהן". בגדי שרת, (שמות כח) "לשרת בקדש". וכלי שרת, (במדבר ד) "אשר ישרתו בסם בקודש".

תיאור: סוגיה בבלי מהדור השלישי.

מנחות, סוגיה 19 דף יג ע"ב

גמ'. אמר רב הונא, אומר היה רבי יוסי: פיגול בירך של ימין - לא נתפגל הירך של שמאל; מאי טעמא? איבעית אימא: סברא, ואיבעית אימא: קרא. איבעית אימא סברא, לא עדיפא מחשבה ממעשה הטומאה, אילו איטמי חד אבר, מי איטמי ליה כוליה? ואיבעית אימא קרא, (ויקרא ז) "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", ממנו - ולא מחבירו.

איתיביה רב נחמן לרב הונא: (וחכמים אומרים) לעולם אין בו כרת עד שיפגל בשתייהן בכזית, בשתייהן אין,

באחת מהן לא, מני? אילימא רבנן, אפילו באחת מהן נמי! אלא פשיטא רבי יוסי; אי אמרת בשלמא חד

גופא הוא, מש"ה מצטרף, (דף יד ע"א) אלא אי אמרת תרי גופי נינהו, מי מצטרפי? הא מני? רבי היא,

דתניא: השוחט את הכבש לאכול חצי זית מחלה זו וכן חבירו לאכול חצי זית מחלה זו, רבי אומר: אומר

אני שזה כשר; טעמא דאמר חצי חצי, אבל אמר כזית משתייהן - מצטרף. ורבי אליבא דמאן? אי אליבא

דרבנן, אפי' באחת מהן נמי! אי אליבא דר' יוסי, הדרא קושיין לדוכתיה! לעולם אליבא דרבנן, ולא תימא:

עד שיפגל בשתייהן, אלא [אימא: עד שיפגל] בשניהן, ואפילו באחת מהן, ולאפוקי מדר' מאיר דאמר: מפגלין

בחצי מתיר, קמ"ל דלא.

אי הכי, מאי לעולם? אי אמרת בשלמא בשתייהן ובשניהן ורבי יוסי היא, ולאפוקי מדר"מ ומדרבנן קאתי, היינו דקאמר לעולם, אלא אי אמרת רבנן ולאפוקי מדר"מ, מאי לעולם?

ועוד, הא אמר רב אשי: ת"ש, רבי אומר משום רבי יוסי: פיגל בדבר הנעשה בחוץ - פיגל, בדבר הנעשה בפנים - לא פיגל, כיצד? היה עומד בחוץ, ואמר הריני שוחט ע"מ להזות מדמו למחר - לא פיגל, שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בפנים; היה עומד בפנים, ואמר הריני מזה ע"מ להקטיר אימורין למחר ולשפוך שיריים למחר - לא פיגל, שמחשבה בפנים בדבר הנעשה בחוץ; היה עומד בחוץ, ואמר הריני שוחט ע"מ לשפוך שיריים למחר ולהקטיר אימורין למחר - פיגל, שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בחוץ; לשפוך שיריים לאיפגולי מאי? אילימא לאיפגולי דם, דם מי מיפגל? והתנן,⁹⁰³ אלו דברים שאין חייבין עליהן משום פיגול: הקומץ, והלבונה, והקטורת, ומנחת כהנים, ומנחת נסכים, ומנחת כהן משית, והדם! אלא פשיטא לאפגולי בשר, השתא ומה התם דלא חשיב ביה בבשר גופיה, א"ר יוסי: מיפגל, הכא דחשיב ביה בזבח גופיה, לא כ"ש דפיגל בירך ימין פיגל בירך שמאל!

ועוד, האמר רבינא: תא שמע, הקומץ את המנחה לאכול שיריה או להקטיר קומצה למחר, מודה רבי יוסי בזו שפיגל וחייבין עליו כרת;

להקטיר קומצה לאיפגולי מאי? אילימא לאיפגולי קומץ, קומץ מי מיפגל? והתנן,⁹⁰⁴ אלו דברים שאין חייבין עליהן משום פיגול: הקומץ כו'. אלא פשיטא לאיפגולי שיריים, השתא ומה התם דלא חשיב בהו בשיריים גופיה (דף יד ע"ב) מיפגלי, הכא דחשיב בהו בזביחה גופה לא כ"ש!

אלא א"ר יוחנן: ה"ט דרבי יוסי, הכתוב עשאן גוף אחד והכתוב עשאן שני גופין, גוף אחד דמעכבי אהדדי, שני גופין דאמר רחמנא הא לחודה עבידא והא לחודה עבידא, ערבינהו - מתערבין, דהכתוב עשאן גוף אחד, פלגינהו - מיפלגי, דהכתוב עשאן שני גופין.

בעי רבי יוחנן: פיגל בלחמי תודה, מהו? במנחת מאפה, מהו? תנא ליה רב תחליפא ממערבא: וכן אתה אומר בלחמי תודה, וכן אתה אומר במנחת מאפה.

ת"ר:⁹⁰⁵ בשעת שחיטה חישב לאכול חצי זית ובשעת זריקה חישב לאכול חצי זית - פיגול, מפני ששחיטה וזריקה מצטרפין.

איכא דאמרי: שחיטה וזריקה דתרווייהו מתירין - אין, קבלה והולכה - לא; ואיכא דאמרי: הנך דמרחקן, וכ"ש הני דמקרבן.

איני? והא תני לוי, ארבע עבודות אין מצטרפות לפיגול: שחיטה וזריקה, קבלה והולכה! אמר רבא, ל"ק: הא רבי, הא רבנן; דתניא: השוחט את הכבש לאכול חצי זית מחלה זו וכן חבירו לאכול חצי זית מחלה זו, רבי אומר: אומר אני שזה כשר.

א"ל אביי: אימר דשמעת ליה לרבי - חצי מתיר וחצי אכילה, כולו מתיר וחצי אכילה מי שמעת ליה? א"ל רבא בר רב חנן לאבבי: ואי אית ליה לרבי כולו מתיר וחצי אכילה, לגזור חצי מתיר וחצי אכילה אטו כולו מתיר וחצי אכילה, דהא רבי יוסי גזר ורבנן גזרי! ר' יוסי גזר, דתנן:⁹⁰⁶ להקטיר לבונתה למחר - רבי יוסי אומר: פסול ואין בו כרת, וחכ"א: פיגול וחייבין עליה כרת; ורבנן נמי גזרי, דתנן:⁹⁰⁷ פיגל בקומץ ולא בלבונה, בלבונה ולא בקומץ - ר"מ אומר: פיגול וחייבין עליו כרת, וחכ"א: אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר!

⁹⁰³ זבחים פ"ד מ"ג

⁹⁰⁴ זבחים פ"ד מ"ג

⁹⁰⁵ תוספתא זבחים פ"ב ה"ד: "השוחט את הזבח על מנת לאכל מבשרו כחצי זית למחר ובשעת זריקה חישב עוד להקטיר אימורין כחצי זית למחר פיגול וחייבין עליו כרת מפני ששחיטה וזריקה מצטרפין זה עם זה לפגל".

⁹⁰⁶ מנחות פ"א מ"ג

א"ל [אבי]:⁹⁰⁸ הכי השתא, בשלמא התם גזר רבי יוסי קומץ דלבונה אטו קומץ דמנחה, רבנן גזרי קומץ אטו קומץ דמנחת חוטא, ולבונה אטו לבונה הבאה בבזיכין, כבשים נמי כבש אטו כבש חבירו, בזך אטו בזך חבירו, אלא הכא מי איכא חצי מתיר וחצי אכילה בעלמא דליקום וליגזר.

הכי נמי מסתברא דטעמא דרבנן מש"ה הוא, דקתני סיפא: מודים חכמים לר"מ במנחת חוטא ומנחת קנאות, שאם פיגל בקומץ שפיגול וחייבין עליה כרת, שהקומץ הוא המתיר, הא למה לי למיתנא כלל? פשיטא, מי איכא מתיר אחרינא? אלא לאו הא קמ"ל, דטעמא דקומץ משום דאיכא קומץ דמנחת חוטא דדמי ליה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון עד השלישי (כולל דברי רב הונא שנראה שעליהם הגיב ר' יוחנן בא"י והקשה לו רב נחמן בבבל) ולתוכה נכנס דיון בבלי מהדור השלישי עד הדור השביעי, ובסוף הסוגיה הארץ ישראלית דנו בה אמוראי בבלי בני הדור הרביעי.

מנחות, סוגיה 44 דף כו ע"א

גמ'. אמר רב: והוא שנטמא כל שיריה, אבל מקצת שיריה לא. קא סלקא דעתך נטמא אין, אבוד ושרוף לא, מאי קסבר? אי קסבר: שיורא מילתא היא, אפילו אבוד ושרוף נמי! אי קסבר: שיורא לאו מילתא היא, ונטמא מאי טעמא? דמרצה ציץ, אי הכי, כל שיריה נמי! לעולם קסבר: שיורא מילתא היא, ונטמא והוא הדין לאבוד ושרוף, והאי דקאמר נטמא, רישיהו נקט; כדתני⁹⁰⁹, רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב - זורק את הדם, כחצי זית בשר וכחצי זית חלב - אינו זורק את הדם, ובעולה אפי' כחצי זית בשר וכחצי זית חלב - זורק את הדם, מפני שכולה כליל, ובמנחה אפי' כולה קיימת - לא יזרוק. מנחה מאי עבדתה?

אמר רב פפא: מנחת נסכים, ס"ד הואיל ובהדי זבח קא אתיא כגופיה דזיבחה דמיא, קמ"ל. מנהני מילי? אמר **רבי יוחנן** משום רבי ישמעאל, ומטו בה משום רבי יהושע בן חנניא, אמר קרא: (ויקרא י"ז) "והקטיר החלב לריח ניחוח לה'", חלב - ואע"פ שאין בשר. ואשכחן חלב, יותרת ושתי כליות מנלן?

דקתני: ובמנחה אפילו כולה קיימת - לא יזרוק, מנחה הוא דלא יזרוק, הא יותרת ושתי כליות - יזרוק, מנלן? **רבי יוחנן** ידידיה אמר: לריח ניחוח, כל שאתה מעלה לריח ניחוח. ואיצטריך למכתב חלב ואיצטריך למיכתב לריח ניחוח, דאי כתב חלב, הוה אמינא: חלב אין, יותרת ושתי כליות לא, כתב רחמנא ריח ניחוח; ואי כתב רחמנא לריח ניחוח, הוה אמינא: אפילו מנחה, כתב רחמנא חלב.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית (כולל דברי רב) מדור ראשון ושני ולתוכה נכנס דיון בבבלי בדור החמישי.

מנחות, סוגיה 55 דף כט ע"א

"שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן".

⁹⁰⁷ מנחות פ"ב מ"ה

⁹⁰⁸ ההוספה שלי

⁹⁰⁹ תוספתא פסחים פ"ו ה"ג: "ר' יהושע או' כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר וכזית חלב זורק את הדם עליו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב אין זורק את הדם עליו ובעולה אפי' לא נשתייר ממנה אלא כחצי זית בשר וכחצי זית חלב זורק את הדם עליה מפני שכולה ראוייה להקטיר ובמנחה אפי' כל המנחה קיימת ולא נשתייר מן הזבח כזית בשר וכזית חלב אין זורק את הדם עליה ובפסח אם יש כזית לכל אחד ואחד יזרוק ואם לאו לא יזרוק".

פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכה אלא לקוצה של יוד.
והא נמי פשיטא! אלא לכאידך דרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה - פסולה.
אמר אשיאן בר נדבך משמיה דרב יהודה: ניקב תוכו של ה"י - כשר, יריכו - פסול.
א"ר זירא: לדידי מפרשה לי מיניה דרב הונא,
ורבי יעקב אמר, לדידי מפרשה לי מיניה דרב יהודה: ניקב תוכו של ה"י - כשר; יריכו, אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה - כשר, ואם לאו - פסול.
אגרא חמוה דר' אבא (דף כט ע"ב) איפסיקא ליה כרעא דה"י דהעם בניקבא, אתא לקמיה דר' אבא, א"ל [ר' אבא]⁹¹⁰: אם משתייר בו כשיעור אות קטנה - כשר, ואם לאו - פסול.
ראמי בר תמרי דהוא חמוה דרמי בר דיקולי איפסיקא ליה כרעא דוי"ו דויהרג בניקבא, אתא לקמיה דרבי זירא,
א"ל [רבי זירא]⁹¹¹: זיל אייתי ינוקא דלא חכים ולא טפש, אי קרי ליה ויהרג - כשר, אי לא - יהרג הוא ופסול.
תיאור: הסוגיה עוסקת בטעויות בכתיבת המזוזה והיא סוגיה מהדור השני בבבל ומהדור השלישי בא"י ואין זה מן הנמנע שהמימרות הבבליות המוקדמות הגיעו לא"י על ידי ר' זירא וחזרו לבבל עם ההשלמה של אמוראי א"י.

מנחות, סוגיה 59 דף ל ע"ב

הטועה בשם - גורר את מה שכתב ותולה את מה שגרר וכותב את השם על מקום הגרר, דברי רבי יהודה;
רבי יוסי אומר: אף תולין את השם; רבי יצחק אומר: אף מוחק וכותב; ר"ש שזורי אומר: כל השם כולו תולין, מקצתו אין תולין; ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ: אין כותבין את השם לא על מקום הגרר ולא על מקום המחק ואין תולין אותו, כיצד עושה? מסלק את היריעה כולה וגונזה.
איתמר: רב חננאל אמר רב, הלכה: תולין את השם;
רבה בר בר חנה א"ר יצחק בר שמואל, הלכה: מוחק וכותב. ולימא מר הלכה כמר, ומר הלכה כמר! משום דאפכי להו.⁹¹²
אמר רבין בר חנינא אמר עולא א"ר חנינא: הלכה כר"ש שזורי; ולא עוד, אלא כל מקום ששנה ר"ש שזורי, הלכה כמותו.
אהייא? אילימא אהא, ר"ש שזורי אומר: כל השם כולו תולין, מקצתו אין תולין,
והא איתמר עלה: אמר רב חננאל אמר רב, הלכה: תולין את השם, ורבה בר בר חנה אמר רב יצחק בר שמואל, הלכה: מוחק וכותב; ואם איתא, הוא נמי לימא!
אלא אהא, ר"ש שזורי אומר: אפי' בן חמש שנים וחורש בשדה - שחיטת אמו מטהרתו,
הא איתמר עלה, זעירי א"ר חנינא: הלכה כר"ש שזורי, ואם איתא, הוא נמי לימא!
אלא אהא, בראשונה היו אומרים: היוצא בקולר ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו, חזרו לומר:
אף המפרש והיוצא בשיירא, ר"ש שזורי אומר: אף המסוכן;

⁹¹⁰ ההוספה שלי

⁹¹¹ ההוספה שלי

⁹¹² מכאן ראייה נוספת לכך שהאמוראים ידעו שהמסירה אינה מדויקת ועלולים להחליף את שמות התנאים ותהפך ההלכה על פיה, ולכן אמרו בספרי דברים פסקא קפח: "מנין למחליף דברי רבי אליעזר בדברי רבי יהושע ודברי רבי יהושע בדברי רבי אליעזר ולאומר על טמא טהור ועל טהור טמא שהוא עובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תסיג גבול רעך".

אי נמי אהא, תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה - ר"ש שזורי אומר: אף בחול שואלו ואוכלו על פיו, והא איתמר עלה, א"ר יוחנן: הלכה כר"ש שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי, ואם איתא, הוא נמי לימא!

אלא אהא, רבי יוסי בן כיפר אומר משום ר"ש שזורי: פול המצרי שזרעו לזרע, מקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו אחר ר"ה - אין תורמין מזה על זה, לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, כיצד יעשה? צובר גרנו לתוכו, ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו, ומן הישן שבו על הישן שבו;

הא איתמר עלה, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי שמעון שזורי, ואם איתא, הוא נמי לימא!

אלא אמר רב פפא: אשידה,

רב נחמן בר יצחק אמר: איין.

רב פפא אמר: (דף לא ע"א) אשידה⁹¹³,

דתנן: ⁹¹⁴[השידה] ב"ש אומרים: נמדדת מבפנים, ובית הלל אומרים: מבחוץ, ומודים אלו ואלו שאין עובי הרגלים ועובי הלבזבזין נמדד; ר' יוסי אומר: מודים שעובי הרגלים ועובי הלבזבזין נמדד, וביניהן אין נמדד; ר"ש שזורי אומר: אם היו רגלים גבוהות טפח - אין ביניהן נמדד, ואם לאו - ביניהן נמדד.

רב נחמן בר יצחק אמר: איין,

דתנן, ⁹¹⁵רבי מאיר אומר: שמן תחלה לעולם, וחכ"א: אף הדבש, ר"ש שזורי אומר: אף היין.

מכלל דת"ק סבר: יין לא? אימא, רבי שמעון שזורי אומר: יין.

תניא, ⁹¹⁶אמר ר"ש שזורי: פעם אחת נתערב לי טבל בחולין, ובאתי ושאלתי את רבי טרפון, ואמר לי: לך קח לך מן השוק ועשר עליו;

קסבר: דאורייתא ברובא בטל, ורוב עמי הארץ מעשרים הן, והוה ליה כתורם מן הפטור על הפטור.

ולימא ליה: לך קח מן העובד כוכבים! קסבר: אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, והוה ליה מן החיוב על הפטור.

איכא דאמרי, אמר ליה: לך קח מן העובד כוכבים; קסבר: יש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, והוה ליה מן הפטור על הפטור.

ולימא ליה: קח מהשוק! קסבר: אין רוב עמי הארץ מעשרין.

שלח ליה רב יימר בר שלמיא לרב פפא, הא דאמר רבין בר חנינא אמר עולא א"ר חנינא: הלכה כר"ש שזורי, ולא עוד, אלא כל מקום ששנה רבי שמעון שזורי הלכה כמותו, אף בנתערב ליה טבל בחולין?

אמר ליה [רב פפא] ⁹¹⁷: אין ⁹¹⁸.

אמר רב אשי: אמר לי מר זוטרא, קשי בה ר' חנינא מסורא: פשיטא! (דף לא ע"ב) מי קאמר, במשנתינו? כל מקום ששנה קאמר.

⁹¹³ כאן בא רב פפא לפרש את המסורת הארץ ישראלית של דברי ר' חנינא שאמר הלכה כר"ש שזורי ולא פרש היכן. ראה דור, תורת

א"י בבבל, עמ' 93

⁹¹⁴ כלים פ"ה מ"א

⁹¹⁵ טהרות פ"ג מ"ב

⁹¹⁶ תוספתא דמאי פ"ה הכ"ב: "א"ר שמע' שזורי מעשה שנתערבו לי פירות טבלים ובאתי ושאלתי את ר' טרפון ואמ' לי צא וקח לך פירות מן השוק ועשר עליהן ר' אליעזר אומ' בשל כותים כשם שעשו פירות ישראל דמאי אחר רובן אין מעשרין מזה על זה כך מעשרין פירות כותי דמאי ואין מעשרין מזה על זה".

⁹¹⁷ ההוספה שלי

⁹¹⁸ גם מכאן הביא צבי דור ראיה לבקיאותו של רב פפא במסורת האי"ת שנשאל לגביה ע"י רב יימר.

תיאור: סוגיה בענין מימרה הקובעת "הלכה כר" שמעון שזורי בכל מקום" שנדונה הן בא"י בדור הראשון והשני, והן בבבל מהדור הרביעי עד הששי והמסדר שלב אותם לסוגיה אחת.

מנחות, סוגיה 112 דף סח ע"א

גמ'. רב ושמואל דאמרי תרוייהו: בזמן שבית המקדש קיים - עומר מתיר, בזמן שאין בית המקדש קיים - האיר מזרח מתיר;
מאי טעמא? תרי קראי כתיבי, כתיב: (ויקרא כ"ג) "עד (יום) הביאכם", וכתיב: "עד עצם היום הזה", הא כיצד? כאן בזמן שבית המקדש קיים, כאן בזמן שאין בית המקדש קיים.
ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: אפילו בזמן שבית המקדש קיים - האיר מזרח מתיר. והכתיב: "עד הביאכם"! למצוה. משקרב העומר - הותר חדש מיד! למצוה. העומר היה מתיר במדינה, ושתי הלחם במקדש! למצוה. (דף סח ע"ב) משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור; מאי טעמא? מהרה יבנה בית המקדש, ויאמרו: אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח? השתא נמי ניכול, ולא ידעי דאשתקד לא הוה עומר - האיר מזרח מתיר, והשתא דאיכא עומר - עומר מתיר; ואי סלקא דעתך למצוה, משום מצוה ליקום וליגזור?
אמר **רב נחמן בר יצחק**: רבן יוחנן בן זכאי בשיטת רבי יהודה אמרה, דאמר: מן התורה אסור, שנאמר: (ויקרא כ"ג) "עד עצם היום הזה", עד עיצומו של יום, וקסבר: עד ועד בכלל.
ומי סבר לה כוותיה? והא מיפלג פליג עליה!⁹¹⁹
דתנן: משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור, א"ר יהודה: והלא מן התורה הוא אסור, דכתיב: עד עצם היום הזה!
רבי יהודה הוא דקא טעי, הוא סבר: רבן יוחנן בן זכאי מדרבנן קאמר, ולא היא, מדאורייתא קאמר.
והא התקין קתני! מאי התקין? דרש והתקין.
רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אכלי חדש באורתא דשיתסר נגהי שבסר, קסברי: חדש בחוצה לארץ דרבנן, ולספיקא לא חיישינן.
ורבנן **דבי רב אשי** אכלו בצפרא דשבסר, קסברי: חדש בחוצה לארץ דאורייתא, ורבן יוחנן בן זכאי מדרבנן קאמר, וכי תקין ליום הנף, לספיקא לא תקין.
אמר **רבינא**, אמרה לי אם: אבוך לא הוה אכיל חדש אלא באורתא דשבסר נגהי תמניסר, דסבר לה כר' יהודה, וחייש לספיקא.

תיאור: סוגיה בה חולקים אמוראי א"י מהדור השני על אמוראי בבלי מהדור הראשון ודנים בה בבבל מהדור הרביעי עד השביעי. אפשר שדברי רב ושמואל עלו לא"י והובאו חזרה לבבל עם המחלוקת, לפי שמימרותיהם שכיחים בירושלמי.

מנחות, סוגיה 140 דף עח ע"ב

"שחטה עד שלא קרמו פניה בתנור".
מנא הני מילי? דתנו רבנן:⁹²⁰ (ויקרא ו' ז') "על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח" - מלמד שאין הלחם קדוש אלא אם כן קרמו פניה בתנור; יקריב קרבנו על זבח - מלמד שאין הלחם קדוש אלא בשחיטת הזבח; זבח תודת - מלמד שאם שחט שלא לשמן לא קדש הלחם.

⁹¹⁹ במשנתנו.

תנו רבנן: יוצאין במצה נא ובמצה העשויה באילפס.

מאי מצה נא? אמר רב יהודה אמר שמואל: כל שפורסה ואין חוטיין נמשכין הימנה.

אמר רבא: וכן לענין לחמי תודה.

פשיטא, הכא לחם כתיב והכא לחם כתיב! מהו דתימא: אחד אמר רחמנא - שלא יטול פרוס, והא כמאן

דפריסא דמיא, קמשמע לן.

איתמר: ⁹²¹ תודה ששחטה על שמונים חלות - חזקיה אמר: קדשו ארבעים מתוך שמונים, ורבי יוחנן אמר: לא קדשו ארבעים מתוך שמונים.

אמר רבי זירא: הכל מודים, היכא דאמר ליקדשו ארבעים מתוך שמונים - קדשו, אל יקדשו ארבעים אלא אם כן יקדשו שמונים - לא קדשו, כי פליגי בסתמא, מר סבר: לאחריות קא מיכוין, ומר סבר: לקרבן גדול קא מיכוין.

אביי אמר: דכולי עלמא (לאחריות) קא מיכוין, ובכלי שרת מקדשין שלא מדעת קא מיפלגי, מר סבר: כלי שרת מקדשין שלא מדעת, ומר סבר: כלי שרת אין מקדשין שלא מדעת.

רב פפא אמר: דכולי עלמא - כלי שרת מקדשין שלא מדעת, והכא בסכין קא מיפלגי, מר סבר: סכין

מקדשת ככלי שרת, [ומר סבר: סכין כיון דלית ליה תוך - אינה מקדשת בכלי שרת].

ואיכא דאמרי, רב פפא אמר: דכולי עלמא - כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת, והכא בסכין קא מיפלגי, מר סבר: סכין אלימא מכלי שרת, דאע"ג דלית ליה תוך מיקדשה; ומר סבר: סכין לא אלימא ליה מכלי שרת.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי (כולל מימרת רב יהודה בשם שמואל) ועליה העירו אמוראי בבל מהדור הרביעי והחמישי.

מנחות, סוגיה 148 דף פא ע"ב

גמ'. אמר רב הונא: האומר הרי עלי לחמי תודה - מביא תודה ולחמה;

מאי טעמא? מידע ידע האי גברא דלחם בלא תודה לא איקריב, והאי תודה ולחמה קאמר, והאי דקאמר לחמי תודה, סוף מילתא נקט.

תנן: ⁹²² תודה מן המעשר ולחמה מן החולין - יביא כמה שנדר;

ואמאי? כיון דאמר לחמה מן החולין, יביא היא ולחמה מן החולין!

שאני התם, דכיון דאמר תודה מן המעשר, נעשה כאומר הרי עלי לחם לפטור תודתו של פלוני.

אי הכי, רישא דקתני: תודה מן החולין ולחמה מן המעשר - יביא היא ולחמה מן החולין, הכא נמי נעשה כאומר הרי עלי תודה לפטור לחמו של פלוני! הכי השתא, בשלמא לחם למיפטר תודה אתי, תודה למיפטר לחם מי אתיא?

ת"ש: ⁹²³ האומר הרי עלי תודה בלא לחם וזבח בלא נסכים - כופין אותו ומביא תודה ולחמה, זבח ונסכים;

טעמא דאמר, אבל לא אמר תודה - לא! ה"ה אע"ג דלא אמר תודה, ואידי דקא בעי למיתנא זבח בלא נסכים, דלא; מתני ליה נסכים בלא זבח, תנא נמי תודה.

⁹²⁰ ספרא צו פרשה ה (י): על חלות לחם חמץ כנגד חמץ יביא מצה, מה חמץ עשרה עשרונות, אף מצה עשרה עשרונות, על חלת לחם חמץ מלמד שאין הלחם מתקדש עד שיקדמו/שיקדמו/פניה בתנור, והקריב קרבנו על זבח מלמד שאין הזבח מתקדש אלא בשחיטה על זבח תודת, מלמד שאין הלחם מתקדש עד שתהא שחיטתה לשום תודה, מיכן אמרו שחטה לשמה וזרק דמה שלא לשמה הלחם מקודש, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר אין הלחם מקודש.

⁹²¹ סוגיה ארץ ישראלית מיובאת.

⁹²² משנתנו.

⁹²³ תוספתא מנחות פ"ב ה"ג: "הרי עלי תודה בלא לחם ועולה בלא נסכים כופין אותו ומביא תודה ולחמה עמה ועולה ונסכים עמה".

אמאי? נדר ופתחו עמו הוא!

אמר **חזקיה**: הא מני? בית שמאי היא, דאמרי: תפוס לשון הראשון; דתנן: ⁹²⁴הריני נזיר מן הגרורות ומן הדבלה - ב"ש אומרים: נזיר, ובית הלל אומרים: אינו נזיר. **רבי יוחנן** אמר: אפילו תימא בית הלל, באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך, לא הייתי נודר כך אלא כך, ומאי כופין? דקא בעי הדר ביה. תא שמע: ⁹²⁵האומר הרי עלי תודה בלא לחם וזבח בלא נסכים, ואמרו לו: הבא תודה ולחמה וזבח ונסכים, ואומר: אילו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר, כופין אותו ואומר לו: (דברים י"ב) "שמור ושמעת", בשלמא לחזקיה ניחא ליה, אלא לר' יוחנן קשיא! אמר לך ר' יוחנן: הא ודאי ב"ש היא.

מאי שמור ושמעת? אמר **אביי**: שמור - הבא תודה, ושמעת - הבא לחמה. **רבא** אמר: שמור - הבא תודה ולחמה, ושמעת - שלא תהא רגיל לעשות כן. (תודה) היא ולחמה מן המעשר - יביא. לא סגי דלא מייתי? **רב נחמן ורב חסדא** אמרי: רצה מביא, לא רצה לא יביא. ולא יביא מחיטי מעשר שני אלא ממעות מעשר שני. **רב נחמן ורב חסדא** דאמרי תרויהו: לא שנו אלא מחיטי מעשר שני, אבל מחיטין הלקוחות ממעות מעשר שני יביא.

ייתיב **רבי ירמיה קמיה דרבי זירא** ויתיב וקאמר: לא שנו אלא מחיטי מעשר שני, אבל מחיטין הלקוחות במעות מעשר שני יביא. א"ל **[רבי ירמיה]**: ⁹²⁶רבי, אתה אומר כן? אני אומר: אפי' מחיטין הלקוחות במעות מעשר שני לא יביא, ואימא טעמא דידי ואימא טעמא דידך. אימא טעמא דידך, תודה מהיכא קא ילפת לה? משלמים, (דף פב ע"א) ושלמים שם שם ממעשר, [ומינה], מה שלמים אין גופן מעשר, אף תודה נמי אין גופה מעשר, והני חיטי הלקוחות במעות מעשר שני נמי אין גופן מעשר. אימא טעמא דידי, תודה מהיכא קא ילפינא לה? משלמים, ושלמים שם שם ממעשר, מה שלמים אין מין מעשר, אף תודה אין מין מעשר, לאפוקי חיטין הלקוחות במעות מעשר שני דמין מעשר ניהו. אמר **ר' אמי**: המתפס מעות מעשר שני לשלמים - לא קנו שלמים; מאי טעמא? דלא אלימא קדושת השלמים למיחל אקדושת מעשר שני. מיתיבי: הלוקח חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאווה - לא יצא העור לחולין; לאו למימרא דקני שלמים! הא איתמר עלה, אמר **רב**: לא קני שלמים, ומאי לא יצא העור לחולין? הכי קאמר: אינו בתורת לצאת העור לחולין, מ"ט? אמר **רבה**: נעשה כלוקח שור לחרישה.

איתמר: המתפס מעות מעשר שני לשלמים - **ר' יוחנן** אמר: קני, **ר"א** אומר: לא קני. ואליבא דר' יהודה דאמר: מעשר ממון הדיוט הוא - דכולי עלמא לא פליגי דקני, כי פליגי - אליבא דר' מאיר דאמר מעשר ממון גבוה הוא, מאן דאמר לא קני, כר' מאיר, ומאן דאמר קני, כיון דמעשר קרי[ב] (ליה) ⁹²⁷שלמים, כי מיתפסת ליה נמי תפיס.

⁹²⁴ נזיר פ"ב מ"א.

⁹²⁵ מדרש תנאים לדברים מכילתא כא. שמור ושמעת אמר הרי עלי עולה אמרו לו הבא נסכיה אמר אלו הייתי יודע שהוא כן לא הייתי נודר שומע אני יהא פטור תל' לו' שמור ושמעת שמור מה שבידך וסופך ללמוד לעתיד.

⁹²⁶ ההוספה שלי.

⁹²⁷ כך בכ"י פריז ותיקן 118 ו-120. ואילו בכ"י מינכן 'קריב ליה'.

מיתיבי: המתפיס מעות מעשר שני לשלמים, כשהוא פודן מוסיף עליהם שני חומשין, אחד לקדש ואחד למעשר!

מי סברת דברי הכל היא? הא מני? רבי יהודה היא.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון עד הדור השלישי (אפשר שגם דברי רב הונא באו עם הסוגיה הארץ ישראלית) ועליה דנו אמוראי בבל מהדור השלישי והרביעי.

מנחות, סוגיה 184 דף צז ע"א

"ארבע סניפין של זהב היו שם" [וכו'].

מנא הני מילי?

אמר רב קטינא,⁹²⁸ אמר קרא: (שמות כ"ה) "ועשית קערותיו וכפותיו וקשותיו ומנקיותיו", קערותיו - אלו דפוסין, כפותיו - אלו בזיכין, קשותיו - אלו סניפין, ומנקיותיו - אלו קנים, אשר יסך בהן" - שמסככין בהן את הלחם.

מותיב רבא: לא סידור הקנים ולא נטילתן דוחות את השבת; ואי סלקא דעתך דאורייתא, אמאי אין דוחות את השבת?

הדר אמר רבא: לאו מילתא הוא דאמרי,

דתנן,⁹²⁹ כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מערב שבת אינו דוחה את השבת,

והני נמי אפשר דלא דחי שבת עליהו,

טעמא מאי? דלא ליעפש לחם, בכי האי שיעורא לא מיעפש,

כדתניא: כיצד? נכנס מערב שבת ושמטן ומניחן לארכו של שולחן, ומוצאי שבת נכנס, מגביה ראשיה של חלה ומכניס קנה תחתיה, וחוזר ומגביה ראשיה של חלה ומכניס קנה תחתיה, ארבעה חלות צריכות שלשה קנים, העליונה אינה צריכה אלא שנים, לפי שאין עליה משאוי, התחתונה אינה צריכה כל עיקר, לפי שמונחת על טהרו של שולחן.

תנן התם,⁹³⁰ רבי מאיר אומר: כל אמות שהיו במקדש - בינוניות, חוץ ממזבח הזהב והקרן והסובב

והיסוד; רבי יהודה אומר: אמת בנין ששה טפחים, ושל כלים - חמשה.

אמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו: (יחזקאל מ"ג) "ואלה מדות המזבח באמות אמה וטופח (דף צ"ז ע"ב) וחק האמה ואמה רוחב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד וזה גב המזבח", חק האמה - זה יסוד, אמה רוחב - זה סובב, וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד - אלו קרנות, זה גב המזבח - זה מזבח הזהב, ר' מאיר סבר: זהו באמה בת חמשה, הא כל אמות כלים באמה בת שש; ורבי יהודה סבר: כזה יהו כל אמות כלים.

קא סלקא דעתך מיסוד ועד סובב באמה בת ה' בגובה, ומאי חק האמה ואמה רוחב?

הכי קא אמר: מחיק האמה ועד רוחב באמה בת חמשה, גובה המזבח כמה הוי? עשר אמות, שית בני חמשה חמשה וארבעי בני שיתא, שיתא, מזבח כמה הוי? חמשין וארבעה, פלגיה דמזבח כמה הוי? עשרים ושבעה, מקרנות ועד סובב כמה הוי? עשרים וארבעה, כמה בציר לפלגיה דמזבח? תלתא, ותנן:⁹³¹ חוט של סקרא חוגרו באמצע, כדי להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים,

⁹²⁸ נזכר גם בירושלמי מגילה פ"א ה"ט דף ע"א ע"ד (750/28): רבי זעורה אפסיק גודא דרצועתא שאל לרב חונה ולרב קטינא ושרון ליה; וביצה פ"א ה"ז דף ס"ג (685/38): רב חונה לא נחת לבית וועדא רב קטינא שאל לא כן תני מטלטלין את האיסתניסין.

⁹²⁹ שבת פ"ט מ"א.

⁹³⁰ כלים פ"ז מ"י.

אלא הא דתניא גבי עולת העוף: ⁹³² היה עולה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית [מזרחית], ומולק את ראשה ממול ערפה ומבדיל ומוצה את דמה על קיר המזבח, ואם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת - כשירה,

הא קא יהיב עליונה למטה משני טפחים!

אלא חיק האמה - כניסה, אמה רוחב - כניסה, גבולה אל שפתה סביב - כניסה, מזבח כמה הוה ליה? שיתין, פלגיה דמזבח כמה הוי? תלתין, מקרנות ועד סובב כמה הוי? כ"ד, כמה בציר לפלגיה דמזבח? ששה, ותנן: ⁹³³ אם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת - כשרה.

במאי אוקימתא? בכניסה, ומי מצית מוקמת לה בכניסה?

והא תנן: ⁹³⁴ מזבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים, עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד נמצא שלשים על שלשים,

שלשים ושני טפחים הוי!

ותו, עלה חמש וכנס אמה זהו סובב, נמצא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה,

עשרים ושמונה וארבע טפחים הוי!

וכי תימא: כיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה,

מקום קרנות אמה מזה ואמה מזה, נמצא עשרים ושש על עשרים ושש,

עשרין ושבע הוו! לא דק.

מקום הילוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה, נמצא עשרים וארבע על עשרים וארבע,

מקום המערכה עשרים וחמשה הוא! וכי תימא: הכא נמי לא דק, והא כתיב: (יחזקאל מ"ג) "והאריאל שתיים עשרה אורך בשתיים עשרה רוחב רבוע", יכול שאינו אלא שתיים עשרה על שתיים עשרה? כשהוא אומר אל ארבעת רבעיו, מלמד שבאמצע הוא מודד שתיים עשרה אמה לכל רוח ורוח!

וכי תימא: שית מינייהו מעיקרא באמה בת חמשה מייתי להו, אם כן רווחא לה עזרה!

דתנן: ⁹³⁵ כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רוחב מאה ושלשים וחמש, ממזרח למערב מאה שמונים ושבע: מקום דריסת רגלי ישראל אחת עשרה אמה, ומקום דריסת רגלי הכהנים אחת עשרה אמה, המזבח שלשים ושתים, בין אולם ולמזבח עשרים ושתים אמה, ההיכל מאה אמה, אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת!

אלא חיק האמה - בגובהה, אמה רוחב - כניסה, גבולה אל שפתה סביב - (דף צ"ח ע"א) לא שנא הכי ולא שנא הכי, מזבח כמה הוי? חמשין ותמניא, פלגיה דמזבח כמה הוי? עשרין ותשעה, מקרנות ועד סובב כמה הוי? עשרין ותלתא, כמה בציר לפלגיה דמזבח? שיתא,

ותנן: ⁹³⁶ אם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת - כשירה.

דיקא נמי, דכתיב: חיק האמה ואמה רוחב, שמע מינה.

וכמה אמה בינונית? אמר ר' יוחנן: ששה טפחים.

⁹³¹ מידות פ"ג מ"א.

⁹³² ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה ז (ח): כיצד הוא עושה עלה לכבש ופנה לסובב בא לו לקרן דרומית מזרחית היה מולק את ראשה ממול ערפה ומבדיל ומוצה את דמה על קיר המזבח ואם עשאה למטה מרגליו אפילו אמה אחת כשרה, רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומר כל עצמה אינה נעשית אלא בראשו של מזבח.

⁹³³ ככל שידי מגעת לא מצאתי משנה כזו ונראה שצ"ל "ותניא" והוא בספרא דלעיל.

⁹³⁴ מידות פ"ג מ"א.

⁹³⁵ מידות פ"ב מ"ו.

⁹³⁶ כלים פכ"ד מ"א.

אמר **רבי יוסי בר אבין** : אף אנן נמי תנינא, רבי מאיר אומר : השלחן ארכו שנים עשר ורחבו ששה. מכלל דהויה אמה דנפישא מינה? אין, והא תנן :⁹³⁷ שתי אמות היו בשושן הבירה, אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית, שעל קרן מזרחית צפונית יתירה על של משה חצי אצבע, שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע, נמצאת יתירה על של משה אצבע; ולמה אמרו אחת גדולה ואחת קטנה? כדי שיהו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה, כדי שלא יבואו לידי מעילה. ותרתי למה לי? חדא לכספא ודהבא, וחדא לבניינא. תנן התם :⁹³⁸ שער המזרח עליו שושן הבירה צורה. מאי טעמא? **רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי**, חד אמר : כדי שידעו מהיכן באו, וחד אמר : כדי שתהא אימת מלכות עליהן. א"ר **ינאי** : לעולם תהא אימת מלכות עליך, שנא' : (שמות י"א) "וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחו לי לאמר", ואילו לדידיה לא קא"ל. ר' **יוחנן** אמר : מהכא, שנאמר : (מלכים א' י"ח) "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב עד באכה יזרעאלה". **תיאור : סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון עד השלישי (כולל מימרת רב קטינא) ועל חלקה הראשון דיון בפומבדיתא בדור הרביעי, ועל חלקה האחר דיון בסורא בדור השלישי. עניינה במשנה ממסכת מידות.**

מנחות, סוגיה 185 דף צח ע"א

(יחזקאל מ"ז) "ועלהו" לתרופה –

רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי, חד אמר : להתיר פה שלמעלה, וחד אמר : להתיר פה שלמטה. איתמר, **חזקיה** אמר להתיר פה אלמים, **בר קפרא** אמר להתיר פה עקרות. תנו רבנן :⁹³⁹ אילו נאמר (ויקרא כז כד) "ולקחת סלת ואפית אותה שתיים עשרה חלות ושמת אותם שתיים מערכות" ולא נאמר שש, הייתי אומר : אחת של ארבע ואחת של שמונה, לכך נאמר שש; ואילו נאמר שתיים מערכות שש המערכת ולא נאמר שתיים עשרה, הייתי אומר : שלש של שש שש, לכך נאמר שתיים עשרה; ואילו נאמר שתיים עשרה חלות ומערכות ולא נאמר שתיים ושש, הייתי אומר : שלשה של ארבע ארבע, לכך נאמר שתיים ושש, הא עד שלא יאמרו ג' מקראות הללו לא למדנו, הא כיצד? נותן שתיים מערכות של שש שש, ואם נתן אחת של ארבע ואחת של שמונה - לא יצא, שתיים של שבע שבע - רבי אומר : רואין את העליונה כאילו אינה. והא בעינן (ויקרא כז כד) "ונתת עלי"! אמר ליה **רב חסדא לרב המנונא**, ואמרי ליה **רב המנונא לרב חסדא** : רבי לטעמיה, דאמר : על בסמוך; דתניא, רבי אומר : ונתת על המערכת לבונה זכה, על - בסמוך; אתה אומר : על בסמוך, או אינו אלא על ממש? כשהוא אומר : (שמות מ') "וסכות על הארון את הפרוכת", הוי אומר : על - בסמוך.

⁹³⁷ כלים פי"ז מ"ט.

⁹³⁸ מידות פ"א מ"ג.

⁹³⁹ ספרא אמור פרשה יג (ג): שתיים מערכות יכול שמנה וארבע ת"ל שש המערכת, אי שש המערכת יכול שש ושש ושש תלמוד לומר שתיים עשרה, אי שתיים עשרה יכול ארבע ארבע וארבע תלמוד לומר שתיים המערכות ושש המערכת הא עד שיאמרו שלשה כתובים ואם לאו לא שמענו.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון (כולל מימרת רב חסדא) ועליה דיון של אמוראי בבל מהדור השלישי.

מנחות, סוגיה 21 דף טו ע"א

גמ'. מ"ט: אילימא משום דרב כהנא, דאמר רב כהנא: מנין ללחמי תודה שנקראו תודה? שנאמר: (ויקרא ז') "והקריב על זבח התודה חלות", אי הכי איפכא נמי!
הא לא קשיא, לחם איקרי תודה, תודה לא איקרי לחם;
אלא הא דקתני: הכבשים מפגלין את הלחם והלחם אינו מפגל את הכבשים, לחם היכא אשכחן דאיקרי כבשים?

אלא (לאו) היינו טעמא, לחם גלל תודה ואין תודה גלל דלחם, לחם גלל דכבשים ואין כבשים גלל דלחם. וצריכי, דאי אשמעינן תודה, התם הוא דכי מפגל בלחם לא מפגלא תודה, משום דלא הוזקקו זה לזה בתנופה, אבל כבשים דהוזקקו זה לזה בתנופה, אימא כי מפגל בלחם ליפגלי נמי כבשים, צריכא.
תיאור: סוגיה קצרה המבוססת על מימרה של רב כהנא תלמידו של רב שעלה לא"י.

מנחות, סוגיה 56 דף כט ע"ב

ד"ה: אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, עד: אמר לפניו: רבש"ע, זו תורה וזו שכרה? א"ל: שתוק, כך עלה במחשבה לפני.
תיאור: סוגיה בבליית מהדור הראשון שענינה באגדה.

מנחות, סוגיה 63 דף לב ע"ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: כתבה אגרת - פסולה; מ"ט? אתיא כתיבה כתיבה מספר.
ואמר רב יהודה אמר שמואל: תלאה במקל - פסולה; מ"ט? בשעריך בעינן.
תניא נמי הכי: תלאה במקל או שהניחה אחר הדלת - סכנה ואין בה מצוה, של בית מונבז המלך היו עושין בפונדקוניהן כן, זכר למזוזה.
ואמר רב יהודה אמר שמואל: מצוה להניחה בתוך חללו של פתח. פשיטא, בשעריך אמר רחמנא!
ס"ד אמיתא, הואיל ואמר רבא: מצוה להניחה (דף לג ע"א) בטפח הסמוך לרשות הרבים, כמה דמרחק מעלי, קמ"ל.
ואמר רב יהודה אמר שמואל: כתבה על שני דפין - פסולה.
מיתיבי: כתבה על שני דפין והניחה בשני סיפין - פסולה, הא בסף אחד - כשרה! ראוייה לשני סיפין קאמר.
ואמר רב יהודה אמר שמואל: במזוזה הלך אחר היכר ציר.
מאי היכר ציר? אמר רב אדא: אבקתא.
היכי דמי? כגון פיתחא דבין תרי בתי, בין בי גברי לבי נשי.
ריש גלותא בנא ביתא, אמר ליה לרב נחמן: קבע לי מזוזתא, א"ר נחמן: תלי דשי ברישא.
אמר רב יהודה אמר רב: עשאה כמין נגר - פסולה.
איני? והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר: כולחו מזוזתא דבי רבי כמין נגר הוו עבידן, וההיא פיתחא דעייל ביה רבי לבי מדרשא לא הוה לה מזוזה! לא קשיא: הא דעבידא כסיכתא, הא דעבידא כאיסתורא.
איני? והא ההוא פיתחא דהוה עייל בה רב הונא לבי מדרשא והוויא לה מזוזה! ההוא רגיל הוה, דאמר רב יהודה אמר רב: במזוזה הלך אחר הרגיל.
א"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל: מצוה להניחה בתחלת שליש העליון,
ורב הונא אמר: מגביה מן הקרקע טפח, ומרחיק מן הקורה טפח, וכל הפתח כולו כשר למזוזה.

מיתבי: מגביה מן הקרקע טפח, ומרחיק מן הקורה טפח, וכל הפתח כולו כשר למזוזה, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: וקשרתם וכתבתם, מה קשירה בגובה, אף כתיבה בגובה.

בשלמא לרב הונא, הוא דאמר כ' יהודה, אלא לשמואל דאמר כמאן? לא כ' יהודה ולא כ' יוסי! אמר רב הונא בריה דרב נתן: לעולם כרבי יוסי, (דף לג ע"ב) ומאי תחילת שליש העליון דקא אמר? להרחיקה, שלא להרחיקה מן הקורה של מעלה יותר משליש.

אמר רבא: מצוה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר.

מאי טעמא? רבנן אמרי: כדי שיפגע במזוזה מיד, רב חנינא מסורא אומר: כי היכי דתינטריה.

אמר רבי חנינא: בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם - מלך יושב מבפנים ועם משמרין אותו מבחוץ, מדת הקב"ה אינו כן, עבדיו יושבין מבפנים והוא משמרן מבחוץ, שנאמר: (תהלים קכ"א) "ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך".

דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא: העמיק לה טפח - פסולה.

לימא מסייעא ליה: הניחה בפצין או שטלה עליה מלבן, אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת, אם לאו אינו צריך מזוזה אחרת! כי תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. הא בהדיא קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת!

כיצד קתני. תנא: העמיד לה מלבן של קנים, חותך שפופרת ומניחה.

אמר רב אחא בריה דרבא: לא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חתך והניחה, אבל חתך והניח ולבסוף העמיד - פסולה, תעשה - ולא מן העשוי.

ואמר רבא: הני פיתחי שימאי פטורין מן המזוזה.

מאי פיתחי שימאי? פליגי בה רב ריחומי ואבא יוסי⁹⁴⁰, חד אמר: דלית להו תקרה, וחד אמר: דלית להו שקופי.

אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: אכסדרה פטורה מן המזוזה, לפי שאין לה פצימין. הא יש לה פצימין - חייב! לחיזוק תקרה הוא דעבידי! הכי קאמר: אע"פ שיש לה פצימין - פטורה, שאין עשויין אלא לחיזוק לתקרה.

אמר אבבי: חזינא להו לאיספלידי דבי מר דאית להו פצימי ולית להו מזוזתא; קסבר: לחיזוק תקרה הוא דעבידי.

מיתבי: בית שער, אכסדרה, ומרפסת - חייבין במזוזה! באכסדרה דבי רב.

אכסדרה דבי רב כאינדרונא מעלייתא הוא! באכסדרה רומיתא.

אמר רחבה אמר רב יהודה: בי הרזיקי חייב בשתי מזוזות.

מאי בי הרזיקי? אמר רב פפא סבא משמיה דרב: בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחין לבית שער.

ת"ר: בית שער הפתוח לגינה ולקיטונית - רבי יוסי אומר: נידון כקיטונית, וחכ"א: נידון כבית שער.

רב ושמואל דאמרי תרווייהו: מגינה לבית כולי עלמא לא פליגי דחייב, מאי טעמא? ביאה דבית היא, כי פליגי - מבית לגינה, מר סבר: קיטונית עיקר, ומר סבר: גינה עיקר.

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו: מבית לגינה דכולי עלמא לא פליגי דפטור, מאי טעמא? פיתחא דגינה הוא, כי פליגי - מגינה לבית, מר סבר: ביאה דבית הוא, ומר סבר: כולה (דף לד ע"א) אדעתא דגינה הוא דעבידא.

אביי ורבא עבדי כרבה ורב יוסף, ורבא אשי עביד כרב ושמואל לחומרא. והילכתא כרב ושמואל לחומרא.

איתמר: לול פתוח מן הבית לעלייה, אמר רב הונא: אם יש לו פתח אחד - חייב במזוזה אחת, אם יש לו ב' פתחין - חייב בשתי מזוזות.

אמר רב פפא: שמע מינה מדרב הונא, האי אינדרונא דאית ליה ארבעה באבי - חייב בארבע מזוזות.

פשיטא! לא צריכא, אף על גב דרגיל בחד.

אמר אמימר: האי פיתחא דאקרנא חייב במזוזה.

אמר ליה רב אשי לאמימר: והא לית ליה פצימין!

א"ל [אמימר]:⁹⁴¹ עדי פצימי.

⁹⁴⁰ בכ"י מינכן: רבה יוסי; ובכ"י ותיקן 120 רב יוסף. ולדעת הנשקה אבא יוסי ורב רחומי הם סבוראים (ראה הנשקה, משנה ראשונה בתלמודם של תנאים אחרונים, עמ' 294 והערה 2.

⁹⁴¹ ההוספה שלי

רב פפא איקלע לבי מר שמואל, חזא ההוא פיתחא דלא הוה ליה אלא פצים אחד משמאלא ועבידא ליה מזוזה, א"ל: כמאן? כר"מ, אימר דאמר ר"מ - מימין. משמאל מי אמר?

מאי היא? דתניא: "ביתך" - ביאתך מן הימין; אתה אומר: מן הימין, או אינו אלא משמאל? ת"ל: "ביתך".

מאי תלמודא? אמר רב: דרך ביאתך מן הימין, דכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר.

רב שמואל בר אחא קמיה דרב פפא משמיה דרבא בר עולא אמר, מהכא: (מלכים ב י"ב) "ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח מימין בבוא איש בית ה' ונתנו שמה הכהנים שומרי הסף את כל הכסף המובא בית ה'".

מאי ר"מ? דתניא: בית שאין לו אלא פצים אחד - ר"מ מחייב במזוזה, וחכמים פוטרין.

מאי טעמא דרבנן? (דברים ו') "מזוזות" כתיב.

מ"ט דר' מאיר? דתניא: ⁹⁴² "מזוזות" - שומע אני מיעוט מזוזות שתיים, כשהוא אומר (דברים י"א) "מזוזות" בפרשה שניה, שאין תלמוד לומר, הוי ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, מעטו הכתוב למזוזה אחת, דברי ר' ישמעאל; ר"ע אומר: אינו צריך, כשהוא אומר: (שמות י"ב) "על המשקוף ועל שתי המזוזות", שאין ת"ל שתי, מה ת"ל שתי? זה בנה אב, כל מקום שנאמר מזוזות אינו אלא אחת, עד שיפרט לך הכתוב שתיים.

ת"ר: "וכתבתם" - יכול יכתבה על האבנים? נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה, מה להלן על הספר, אף כאן על הספר; או כלך לדרך זו: נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה, מה להלן על האבנים, אף כאן על האבנים? נראה למי דומה, דנין כתיבה הנוהגת לדורות מכתבה הנוהגת לדורות, ואין דנין כתיבה הנוהגת לדורות מכתבה שאינה נוהגת לדורות, וכמו שנאמר להלן: (ירמיהו ל"ו) "ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו".

אמר ליה רב אחא בריה דרבא אשי, רחמנא אמר: על מזוזות, ואת אמרת: נילף כתיבה כתיבה! אמר קרא: (דברים ו') "וכתבתם", כתיבה תמה, והדר על המזוזות.

ומאחר דכתיב ["וכתבתם"], האי גזירה שוה למה לי?

אי לאו גזירה שוה, הוה אמינא ליכתבא אאבנא וליקבעה אסיפא, קמ"ל.

תיאור: סוגיה בבבלי בה דנים אמוראים מאוחרים ואף סבוראים בדבריהם של אמוראי בבל הראשונים

ושולבו בה מימרות ארץ ישראליות והבאה ארץ ישראלית על ידי יורד מאוחר. הסוגיה חוזרת לעסוק

במצות מזוזה היכן יש לקבעה ואילו פתחים חייבים במזוזה, וזיקתה למשנתו היא אסוציאטיבית בלבד.

מנחות, סוגיה 64 דף לד ע"א

"ארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן".

פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכא אלא לקוצו של יו"ד.

והא נמי פשיטא! לא נצרכא אלא לאידך דרב יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה - פסולה.

תיאור: סוגיה בבבלי קצרה מהדור השני.

מנחות, סוגיה 72 דף לו ע"ב

ד"ה: "רבי ישמעאל אומר: ארבעתן ארבע מצות".

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי ישמעאל. ולית הלכתא כותיה.

עד: (דף לח ע"א) והא תרגומה רב בר שבא קמיה דרב כהנא: בלאו דלא תסור! הכא נמי כרמלית דרבנן היא.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השביעי והשמיני⁹⁴³ עם מובאות מהדור השני והחמישי.

⁹⁴² מדרש תנאים לדברים

⁹⁴³ הכונה לרבינא בר רב הונא - ראה כהן, רבינא, עמ' 27 הערה 6.

מנחות, סוגיה 73 דף לח ע"א

גמ'. לימא, מתני' דלא כרבי ;

דתנאי : (במדבר ט"ו) "וראיתם אותו" - מלמד שמעכבין זה את זה, דברי רבי, וחכ"א : אין מעכבין.

מ"ט דרבי? דכתיב : (במדבר ט"ו) "הכנף" - מין כנף, וכתיב : "פתיל תכלת", ואמר רחמנא : "וראיתם

אותו", עד דאיכא תרוייהו בחד.

ורבנן? "וראיתם אותו", כל חד לחודיה משמע.

לימא דלא כרבי!

אמר רב יהודה אמר רב : אפי' תימא רבי, לא נצרכא אלא לקדם ;

דתנאי : מצוה להקדים לבן לתכלת, ואם הקדים תכלת ללבן - יצא, אלא שחיסר מצוה.

מאי חיסר מצוה? (דף לח ע"ב) אילימא חיסר מצוה דלבן, וקיים מצוה דתכלת, לרבי עכובי מעכב אהדדי!

אמר רב יהודה אמר רב : שחיסר מצוה ועשה מצוה, ומאי חיסר מצוה? דלא עבד מצוה מן המובחר.

התינח לבן דאינו מעכב את התכלת, תכלת דאינה מעכבת את הלבן מאי היא?

אמר רמי בר חמא : לא נצרכא אלא לטלית שכולה תכלת.

איתמר נמי, אמר ליה לוי לשמואל : אריוך, לא תיתיב אכרעך עד דמפרשת לי להא מילתא : התכלת אינה

מעכבת את הלבן, והלבן אינו מעכב את התכלת, מאי היא?

אמר ליה [שמואל]⁹⁴⁴ : לא נצרכא אלא לסדין בציצית, דמצוה לאקדומי לבן ברישא,

מ"ט? הכנף - מין כנף, ואי אקדים תכלת ללבן לית לן בה.

תינח לבן דאינו מעכב את התכלת, תכלת דאינה מעכבת את הלבן מאי היא?

(אמר ליה רמי בר חמא : לא נצרכא אלא לטלית שכולה תכלת), דמצוה לאקדומי תכלת ברישא, דהכנף -

מין כנף, ואי אקדים לבן ברישא לית לן בה.

אמר רבא : מידי ציבעא קא גרים?

אלא אמר רבא : לא נצרכא אלא לגרדומין, דאי איגרדם תכלת וקאי לבן, ואי איגרדם לבן וקאי תכלת -

לית לן בה,

דאמרי בני ר' חייא : גרדומי תכלת כשרין, וגרדומי אזור כשרין.

וכמה שיעור גרדומין? אמר בר המדורי אמר שמואל : כדי לענבן.

איבעיא להו : כדי לענבן, לענבן כולהו בהדדי, או דלמא כל חד וחד לחודיה? תיקו.

בעי רב אשי : אלימי דלא מיענבי ואי הו קטיני מיענבי, מאי?

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי : כל שכן דמינכר מצותיהו.

ומאן תנא דפליג עליה דרבי? האי תנא הוא,

דתנאי : רבי יצחק אומר משום ר' נתן, שאמר משום רבי יוסי הגלילי שאמר משום רבי יוחנן בן נורי : אין לו

תכלת מטיל לבן.

אמר רבא, שמע מינה : צריך לקשור על כל חוליא וחוליא, דאי ס"ד לא צריך, הא דאמרי בני רבי חייא :

גרדומי תכלת כשרין וגרדומי אזור כשרין, כיון דאישתרי ליה עילאי אישתרי ליה כולה! (דף לט ע"א)

דלמא דאיכטר. ואמר רבה, שמע מינה : קשר עליון דאורייתא, דאי ס"ד דרבנן, מאי איצטריך למישרי סדין

בציצית? פשיטא, התוכף תכיפה אחת אינו חיבור! אלא שמע מינה : דאורייתא.

אמר רבה בר רב אדא אמר רב אדא אמר רב : אם נפסק החוט מעיקרו - פסולה.

יתיב רב נחמן וקא אמר להא שמעתא.

⁹⁴⁴ ההוספה שלי

איתיביה רבא לרב נחמן: במה דברים אמורים - בתחילתו, אבל סופו - שיריו וגרדומיו כל שהוא; מאי שיריו ומאי גרדומיו? מאי לאו שיריו - דאיפסיק מינייהו ואישתייר מינייהו, גרדומיו - דאיגרדום איגרדומי! לא, חדא קתני, שירי גרדומיו כל שהוא.

ולימא גרדומיו, שיריו למה לי? הא קמ"ל, דבעינן שירא לגרדומיו כדי לענבן.

יתיב רבה וקאמר משמיה דרב: חוט של כרך עולה מן המנין, אמר ליה רב יוסף: שמואל אמרה ולא רב⁹⁴⁵.

איתמר נמי: אמר רבה בר בר חנה, סח לי רבי יאשיה דמן אושא: חוט של כרך עולה לה מן המנין.

יתיב רבא וקאמר משמיה דשמואל: תכלת שכרך רובה - כשרה, אמר ליה רב יוסף: רב אמרה ולא שמואל.

איתמר נמי, אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: תכלת שכרך רובה - כשרה.

רב חייא בריה דרב נתן מתני הכי, אמר רב הונא אמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: תכלת שכרך רובה - כשרה, ואפילו לא כרך בה אלא חוליא אחת - כשרה, ונוי תכלת - שליש גדיל ושני שלישי ענף.

וכמה שיעור חוליא? תניא, רבי אומר: כדי שיכרוך וישנה וישלש.

תאנא: הפוחת לא יפחות משבע, והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה; הפוחת לא יפחות משבע - כנגד שבעה רקיעים, והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה - כנגד שבעה רקיעין וששה אורין שביניהם.

תנא: כשהוא מתחיל - מתחיל בלבן, הכנף - מין כנף; וכשהוא מסיים - מסיים בלבן, מעלין בקודש ולא מורידין.

רב ורבה בר בר חנה הוו יתבי, הוה קא חליף ואזיל ההוא גברא דמיכסי גלימא דכולה תכלתא, ורמי ליה תכלתא, (דף לט ע"ב) וגדילא מיגדיל, אמר רב: יאי גלימא ולא יאי תכלתא, רבה בר בר חנה אמר: יאי גלימא ויאי תכלתא.

במאי קא מיפלגי? רבה בר בר חנה סבר: כתיב (דברים כ"ב) "גדיל" וכתיב (במדבר ט"ו) "פתיל", או גדיל או פתיל; ורב סבר: לעולם פתיל בעינן, וההיא גדילים למניינא הוא דאתא, גדיל - שנים, גדילים - ארבעה, עשה גדיל ופותליהו מתוכו.

אמר שמואל משמיה דלוי: חוטי צמר פוטרין בשל פשתן.

איבעיא להו: של פשתן מהו שיפטרו בשל צמר? צמר בשל פשתים הוא דפטר, דכיון דתכלת פטרה - לבן נמי פטר, אבל פשתים בצמר לא, או דלמא כיון דכתיב: (דברים כ"ב) "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך", לא שנא צמר בפשתים ולא שנא פשתים בצמר?

ת"ש, דאמר רחבה אמר רב יהודה: חוטי צמר פוטרין בשל פשתן ושל פשתן פוטרין בשל צמר, חוטי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום ואפילו בשיראין.

ופליגא דרב נחמן, דאמר רב נחמן: השיראין פטורין מן הציצית.

איתיביה רבא לרב נחמן: השיראין, והכלך, והסריקין - כולן חייבין בציצית! מדרבנן.

אי הכי, אימא סיפא: וכולן, צמר ופשתים פוטרין בהן; אי אמרת בשלמא דאורייתא, היינו דמישתרו בהו כלאים, אלא אי אמרת דרבנן, היכי מישתרי בהו כלאים?

אימא: או צמר או פשתים.

⁹⁴⁵ כבר בדור הרביעי בבבל עצמה לא ברור מי מבני הראשון אמר את המימרה.

הכי נמי מסתברא, דקתני סיפא: הן במינן פוטרינן, שלא במינן אין פוטרינן; אי אמרת בשלמא דרבנן, היינו דמיפטרו במינן, אלא אי אמרת דאורייתא, צמר ופשתים הוא דפטר! אי משום הא לא איריא, כדרבא, דרבא רמי, כתיב: "הכנף" - מין כנף, וכתיב: "צמר ופשתים", הא כיצד? צמר ופשתים - פוטרינן בין במינן בין שלא במינן, שאר מינין - במינן פוטרינן, שלא במינן אין פוטרינן. ורב נחמן: כדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל: הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם, ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים, אף כל צמר ופשתים. אמר אביי: והאי תנא דבי רבי ישמעאל מפקא מאידך תנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי ר' ישמעאל: "בגד" - אין לי אלא בגד צמר; מנין לרבות צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים, והכלך והסריקין והשיראין, מנין? ת"ל או בגד.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור הרביעי ועד הששי הדנה במימרות אמוראי הדור הראשון בבבל עם מובאות אחדות מא"י.

מנחות, סוגיה 102 דף סא ע"ב

ד"ה: "ואימורי שלמי יחיד וחזה ושוק שלהן, אחד האנשים ואחד הנשים, בישראל אבל לא באחרים". מאי קאמר? אמר רב יהודה, הכי קאמר: אחד אנשים ואחד נשים קרבנן טעון תנופה, ותנופה עצמה בישראל אבל לא בידי נשים. עד: (דף סב ע"א) ההוא דיהיב ליה לכהן אחרינא ואזיל ומקטר ליה, והא קמ"ל, דבעינן שלשה כהנים, משום דכתיב: (משלי י"ד) "ברוב עם הדרת מלך".

תיאור: סוגיה בבבלי הפותחת במימרה מדור שני המתיחסת למשנה, ודיון בדור רביעי וחמישי המתיחס לבריתות המצוטטות.

מנחות, סוגיה 211 דף קט ע"א

גמ'. אמר רב יהודה: כהן ששחט לעבודת כוכבים, קרבנו ריח ניחוח. אמר רב יצחק בר אבדימי: מאי קראה? + יחזקאל מ"ד + "יען אשר ישרתו אותם לפני גילוליהם והיו לבית ישראל למכשול עון על כן נשאתי ידי עליהם נאום ה' אלהים ונשאו עונם", וכתיב בתריה: "ולא יגשו אלי לכהן לי, אי עבד שירות אין, שחיטה לאו שירות הוא".

תיאור: סוגיה בבבלי מדור השני והשלישי.

מנחות, סוגיה 16 דף יב ע"א

גמ'. איבעיא להו: לדברי האומר שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה מקטיר קומץ עליהן, וקיימא לן דאותן שירים אסורים באכילה, מהו דתיהני להו הקטרה למיקבעינהו בפיגול ולפקינהו מידי מעילה? אמר רב הונא⁹⁴⁶, אפילו לר"ע דאמר: זריקה מועלת ליוצא, ה"מ יוצא דאיתיה בעיניה ופסול מחמת דבר אחר הוא, אבל חסרון דפסולא דגופיה הוא, לא מהני ליה הקטרה.

⁹⁴⁶ קיים פער דורות בין רב הונא לרבא וריחוק ישיבות וקשה הדבר שיאמר רבא לרב הונא אע"פ שיש עוד דוגמאות לכך: שבת דף נד ע"א אלא ששם בכ"י מינכן ר' חנינא, ובכ"י אוקספורד וותיקן 108 ובקט גניזה SHABBAT 54a NY - JTS ENA 2069.3 רב

אמר ליה **רבא**: ⁹⁴⁷ אדרבה, אפי' לר"א דאמר: אין זריקה מועלת ליוצא, ה"מ יוצא דליתיה בפנים, אבל חסרון דאיתיה בפנים מהניא ליה הקטרה.

אמר **רבא**: מנא אמינא לה? דתנן: ⁹⁴⁸ הקומץ את המנחה לאכול שיריה בחוץ או כזית משיריה בחוץ, ותני **רבי חייא** הקומץ את המנחה ולא תני או כזית, מ"ט לא תני או כזית? לאו כגון שחסרו שירים וקמו להו אכזית, וכיון דבמתן כלי בהילוך ובהקטרה לא מתני ליה. (דף יב ע"ב) או כזית, אשירים בקמיצה נמי לאכול שירים לא תני או כזית, וקתני סיפא: פיגול וחייבין עליו כרת, אלמא מהניא להו הקטרה.

א"ל אביי: לא, הא מני? ר"א היא, דתנן: ⁹⁴⁹ הקומץ, והלבונה, והקטרת, ומנחת כהנים, ומנחת כהן משיח, ומנחת נסכים, שהקריב מאחת מהן כזית בחוץ - חייב, ורבי אלעזר פוטר עד שיקריב את כולו; כיון דבהקטרת קמיצה לא מתני ליה או כזית מקומצה בחוץ, בשירים נמי לא מתני ליה או כזית. אי רבי אלעזר, האי להקטיר קומצה, להקטיר קומצה ולבונתה מיבעי ליה! דתנן: ⁹⁵⁰ הקומץ והלבונה שהקריב את אחד מהן בחוץ - חייב, ורבי אלעזר פוטר עד שיקריב את שניהם! לא נצרכא אלא לקומץ דמנחת חוטא.

ואיכפל תנא לאשמועינן קומץ דמנחת חוטא? אין.

וכן כי אתא **רב דימי א"ר אלעזר**, קומץ דמנחת חוטא הוא, ורבי אלעזר היא.

הדר אמר **רבא**: לאו מילתא היא דאמרי, דתניא: (ויקרא כ"ד) "קדש קדשים הוא", שאם נפרסה אחת מהן חלותיה - כולן פסולות, הא יצאת - הני דאיכא גוואי כשרות, מאן שמעת ליה דאמר: זריקה מועלת ליוצא? ר"ע היא, וקאמר: נפרסה לא.

א"ל אביי: מי קתני הא יצאת? דלמא הא נטמאת הנך כשרות, מ"ט? דמרצה ציץ, אבל יצאת לא, ור' אליעזר היא, דאמר: אין זריקה מועלת ליוצא; ובדין הוא דאיבעי ליה למיתני נמי יצאת, והאי דקתני נפרסה, הא קמ"ל, דאפי' נפרסה דאיתיה בפנים לא מהניא ליה הקטרה, אבל לר"ע דאמר: זריקה מועלת ליוצא, אפי' חסרון נמי מהניא ליה הקטרה.

תיאור: סוגיה בבבלי שראשיתה בדור השני והשלישי והמשכה בדור הרביעי עם מובאה מהדור הראשון בא"י ומידע נוסף מא"י מהדור השני המובא על ידי הנחותי, מביא לחידוש הדיון של אמוראי בבל בנושא, בדור הרביעי.

מנחות, סוגיה 19 דף יג ע"ב

גמ'. אמר **רב הונא**, אומר היה רבי יוסי: פיגל בירך של ימין - לא נתפגל הירך של שמאל; מאי טעמא? איבעית אימא: סברא, ואיבעית אימא: קרא. איבעית אימא סברא, לא עדיפא מחשבה ממעשה הטומאה, אילו איטמי חד אבר, מי איטמי ליה כוליה? ואיבעית אימא קרא, (ויקרא ז') "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", ממנו - ולא מחבירו.

איתיביה **רב נחמן לרב הונא**: (וחכמים אומרים) לעולם אין בו כרת עד שיפגל בשתיהן בכזית, בשתיהן אין, באחת מהן לא, מני? אילימא רבנן, אפילו באחת מהן נמי! אלא פשיטא רבי יוסי; אי אמרת בשלמא חד גופא הוא, מש"ה מצטרף, (דף יד ע"א) אלא אי אמרת תרי גופי נינהו, מי מיצטרפי? הא מני? רבי היא,

המנוגא ולא רב הונא כבדפוס וילנא; ונדרים דף כז ע"א, אלא ששם בכ"י מינכן רבה ולא רבא כבכ"י ותיקן 110 ומוסקבה-גינזבורג 1134.

⁹⁴⁷ אולי זה רבה, כמו בכ"י ותיקן 120 שהוא סביר יותר כמו בכ"י מינכן בנדרים כז ע"א, אלא שאז צריך להגיה גם בהמשך אמר רבה.

⁹⁴⁸ משנתנו

⁹⁴⁹ זבחים פ"ג מ"ד

⁹⁵⁰ זבחים פ"ג מ"ו

דתניא: השוחט את הכבש לאכול חצי זית מחלה זו וכן חבירו לאכול חצי זית מחלה זו, רבי אומר: אומר אני שזה כשר; טעמא דאמר חצי חצי, אבל אמר כזית משתיהן - מצטרף. ורבי אליבא דמאן? אי אליבא דרבנן, אפי' באחת מהן נמי! אי אליבא דר' יוסי, הדרא קושיין לדוכתיה! לעולם אליבא דרבנן, ולא תימא: עד שיפגל בשתיהן, אלא [אימא: עד שיפגל] בשניהן, ואפילו באחת מהן, ולאפוקי מדר' מאיר דאמר: מפגלין בחצי מתיר, קמ"ל דלא.

אי הכי, מאי לעולם? אי אמרת בשלמא בשתיהן ובשניהן ורבי יוסי היא, ולאפוקי מדר"מ ומדרבנן קאתי, היינו דקאמר לעולם, אלא אי אמרת רבנן ולאפוקי מדר"מ, מאי לעולם?

ועוד, הא אמר **רב אשי**: ת"ש, רבי אומר משום רבי יוסי: פיגל בדבר הנעשה בחוץ - פיגל, בדבר הנעשה בפנים - לא פיגל, כיצד? היה עומד בחוץ, ואמר הריני שוחט ע"מ להזות מדמו למחר - לא פיגל, שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בפנים; היה עומד בפנים, ואמר הריני מזה ע"מ להקטיר אימורין למחר ולשפוך שיריים למחר - לא פיגל, שמחשבה בפנים בדבר הנעשה בחוץ; היה עומד בחוץ, ואמר הריני שוחט ע"מ לשפוך שיריים למחר ולהקטיר אימורין למחר - פיגל, שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בחוץ; לשפוך שיריים לאיפגולי מאי? אילימא לאיפגולי דם, דם מי מיפגל? והתנן,⁹⁵¹ אלו דברים שאין חייבין עליהן משום פיגול: הקומץ, והלבונה, והקטורת, ומנחת כהנים, ומנחת נסכים, ומנחת כהן משית, והדם! אלא פשיטא לאפגולי בשר, השתא ומה התם דלא חשיב ביה בבשר גופיה, א"ר יוסי: מיפגל, הכא דחשיב ביה בזבח גופיה, לא כ"ש דפיגל בירך ימין פיגל בירך שמאל! ועוד, האמר **רבינא**: תא שמע, הקומץ את המנחה לאכול שיריה או להקטיר קומצה למחר, מודה רבי יוסי בזו שפיגל וחייבין עליו כרת;

להקטיר קומצה לאיפגולי מאי? אילימא לאיפגולי קומץ, קומץ מי מיפגל? והתנן,⁹⁵² אלו דברים שאין חייבין עליהן משום פיגול: הקומץ כו'! אלא פשיטא לאיפגולי שיריים, השתא ומה התם דלא חשיב בהו בשיריים גופיה (דף יד ע"ב) מיפגלי, הכא דחשיב בהו בזביחה גופה לא כ"ש! אלא א"ר **יוחנן**: ה"ט דרבי יוסי, הכתוב עשאן גוף אחד והכתוב עשאן שני גופין, גוף אחד דמעכבי אהדדי, שני גופין דאמר רחמנא הא לחודה עבידא והא לחודה עבידא, ערבינהו - מתערבין, דהכתוב עשאן גוף אחד, פלגינהו - מיפגלי, דהכתוב עשאן שני גופין.

בעי **רבי יוחנן**: פיגל בלחמי תודה, מהו? במנחת מאפה, מהו? תנא ליה **רב תחליפא ממערבא**: וכן אתה אומר בלחמי תודה, וכן אתה אומר במנחת מאפה. ת"ר:⁹⁵³ בשעת שחיטה חישב לאכול חצי זית ובשעת זריקה חישב לאכול חצי זית - פיגול, מפני ששחיטה וזריקה מצטרפין.

איכא דאמרי: שחיטה וזריקה דתרווייהו מתירין - אין, קבלה והולכה - לא; ואיכא דאמרי: הנך דמרחקן, וכ"ש הני דמקרבן.

איני? והא תני **לוי**, ארבע עבודות אין מצטרפות לפיגול: שחיטה וזריקה, קבלה והולכה! אמר **רבא**, ל"ק: הא רבי, הא רבנן; דתניא: השוחט את הכבש לאכול חצי זית מחלה זו וכן חבירו לאכול חצי זית מחלה זו, רבי אומר: אומר אני שזה כשר.

א"ל **אביי**: אימר דשמעת ליה לרבי - חצי מתיר וחצי אכילה, כולו מתיר וחצי אכילה מי שמעת ליה?

⁹⁵¹ זבחים פ"ד מ"ג

⁹⁵² זבחים פ"ד מ"ג

⁹⁵³ תוספתא זבחים פ"ב ה"ד: "השוחט את הזבח על מנת לאכל מבשרו כחצי זית למחר ובשעת זריקה חישב עוד להקטיר אימורין כחצי זית למחר פיגול וחייבין עליו כרת מפני ששחיטה וזריקה מצטרפין זה עם זה לפגל".

א"ל רבא בר רב חנן לאבבי: ואי אית ליה לרבי כולו מתיר וחצי אכילה, לגזור חצי מתיר וחצי אכילה אטו כולו מתיר וחצי אכילה, דהא רבי יוסי גזר ורבנן גזרי! ר' יוסי גזר, דתנן: ⁹⁵⁴ להקטיר לבונתה למחר - רבי יוסי אומר: פסול ואין בו כרת, וחכ"א: פיגול וחייבין עליה כרת; ורבנן נמי גזרי, דתנן: ⁹⁵⁵ פיגל בקומץ ולא בלבונה, בלבונה ולא בקומץ - ר"מ אומר: פיגול וחייבין עליו כרת, וחכ"א: אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר!

א"ל [אבבי]: ⁹⁵⁶ הכי השתא, בשלמא התם גזר רבי יוסי קומץ דלבונה אטו קומץ דמנחה, רבנן גזרי קומץ אטו קומץ דמנחת חוטא, ולבונה אטו לבונה הבאה בבזיכין, כבשים נמי כבש אטו כבש חבירו, בזך אטו בזך חבירו, אלא הכא מי איכא חצי מתיר וחצי אכילה בעלמא דליקום וליגזר.

הכי נמי מסתברא דטעמא דרבנן מש"ה הוא, דקתני סיפא: מודים חכמים לר"מ במנחת חוטא ומנחת קנאות, שאם פיגל בקומץ שפיגול וחייבין עליה כרת, שהקומץ הוא המתיר, הא למה לי למיתנא כלל? פשיטא, מי איכא מתיר אחרינא? אלא לאו הא קמ"ל, דטעמא דקומץ משום דאיכא קומץ דמנחת חוטא דדמי ליה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון עד השלישי (כולל דברי רב הונא שנראה שעליהם הגיב ר' יוחנן בא"י והקשה לו רב נחמן בבבל) ולתוכה נכנס דיון בבלי מהדור השלישי עד הדור השביעי, ובסוף הסוגיה הארץ ישראלית דנו בה אמוראי בבלי בני הדור הרביעי.

מנחות, סוגיה 66 דף לד ע"ב

אמר רב חננאל אמר רב: החליף פרשיותיה - פסולות.

אמר אבבי: לא אמרן (דף לה ע"א) אלא גוייתא לברייתא וברייתא לגוייתא, אבל גוייתא לגוייתא וברייתא לברייתא לית לן בה.

א"ל רבא: מאי שנא גוייתא לברייתא וברייתא לגוייתא דלא? דהך דבעי למיחזי אוריא לא קא חזיין, והא דלא קא בעי למיחזי אוריא קא חזיין, ברייתא לברייתא וגוייתא לגוייתא נמי, הך דבעי למיחזי אוריא דימין קא חזיין אוריא דשמאל, ודשמאל קא חזיין אוריא דימין! אלא ל"ש.

ואמר רב חננאל אמר רב: תיתורא דתפילין - הלכה למשה מסיני.

אמר אבבי: מעברתא דתפילין - הלכה למשה מסיני.

ואמר אבבי: ש"יין של תפילין - הלכה למשה מסיני, וצריך שיגיע חריץ למקום התפר;

רב דימי מנהרדעא אמר: כיון דמנכר לא צריך.

ואמר אבבי: האי קילפא דתפילין צריך למיבדקיה, דדילמא אית בה ריעותא, ובעינא כתיבה תמה וליכא;

רב דימי מנהרדעא אמר: לא צריך, קולמוסא בדיק לה.

א"ר יצחק: רצועות שחורות - הלכה למשה מסיני.

מיתיבי: תפילין אין קושרין אותן אלא במינן, בין ירוקות בין שחורות בין לבנות, אדומות לא יעשה מפני גנאי ודבר אחר;

א"ר יהודה: מעשה בתלמידו של ר"ע שהיה קושר תפיליו בלשונות של תכלת ולא אמר לו דבר, איפשר אותו צדיק ראה תלמידו ולא מיחה בו?

אמר[ן] ⁹⁵⁷ לו: הן, לא ראה אותו, ואם ראה אותו לא היה מניחו;

⁹⁵⁴ מנחות פ"א מ"ג

⁹⁵⁵ מנחות פ"ב מ"ה

⁹⁵⁶ ההוספה שלי

מעשה בהורקנוס בנו של ר' אליעזר בן הורקנוס שהיה קושר תפיליו בלשונות של ארגמן ולא אמר לו דבר, איפשר אותו צדיק ראה בנו ולא מיחה בו?

אמרו לו: הן, לא ראה אותו, ואם ראה אותו לא היה מניחו;

קתני מיהא: בין ירוקות בין שחורות ובין לבנות!

לא קשיא: כאן מבפנים, כאן מבחוץ.

אי מבפנים, מאי גנאי ודבר אחר איכא? זימנין דמתהפכין ליה.

תנא: תפילין מרובעות - הלכה למשה מסיני.

אמר רב פפא:⁹⁵⁸ בתפרן ובאלכסון.

לימא מסייע ליה: העושה תפילתו עגולה - סכנה ואין בה מצוה;

אמר רב פפא: מתני' דעבידא כי אמגוזא⁹⁵⁹.

אמר רב הונא: תפילין כל זמן שפני טבלא קיימת - כשירות;

רב חסדא אמר: נפסקו שתים - כשירות, שלש - פסולות.

אמר רבא: הא דאמרת שתים כשירות, לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה, אבל זה כנגד זה - פסולות; וזה כנגד זה נמי לא אמרן אלא בחדתתא, אבל בעתיקתא לית לן בה.

אמר ליה אביי לרב יוסף: היכי דמיין חדתתא, והיכי דמיין עתיקתא?

אמר ליה [רב יוסף]:⁹⁶⁰ כל היכא כי מיתלי ביה בשלחא והדר חלים - עתיקתא, ואידך חדתתא; (דף לה ע"ב) וא"נ, כל היכי דכי מיתלי ביה במתנא אתייה אבתריה - חדתתא, ואידך עתיקתא.

אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף, איפסיק ליה רצועה דתפילי, א"ל [אביי]:⁹⁶¹ מהו למיקטריה? א"ל [רב יוסף]:⁹⁶² "וקשרתם" כתיב, שתהא קשירה תמה.

א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי: מהו למיתפריה ועייליה לתפירה לגאו?

אמר [רב אשי]:⁹⁶³ פוק חזי מה עמא דבר.

אמר רב פפא: גרדומי רצועות כשירות. ולא מילתא היא,

מדאמרי בני רבי חייא: גרדומי תכלת וגרדומי אזוב כשירין, התם הוא דתשמישי מצוה נינהו, אבל הכא דתשמישי קדושה נינהו לא,

מכלל דאית להו שיעורא. וכמה שיעוריהו?

אמר רמי בר חמא אמר ר"ל: עד אצבע צרדה.

רב כהנא מחוי כפוף. רב אשי מחוי פשוט. רבה קטר להו ופשיט ושדי להו. רב אחא בר יעקב קטר להו ומתלית להו. מר בריה דרבנא עביד כדידן.

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: קשר של תפילין - הלכה למשה מסיני.

אמר ר"נ: ונוייהן לבר.

רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא, איתהפכא ליה רצועה דתפילין,

א"ל [מר זוטרא]:⁹⁶⁴ לא סבר לה מר ונוייהן לבר? א"ל [רב אשי]:⁹⁶⁵ לאו אדעתאי.

⁹⁵⁷ כך בכ"י מינכן ובכ"י ותיקן 120

⁹⁵⁸ בכ"י ותיקן 118 – רבא, בכ"י ותיקן 120 – ר' אבא ובכ"י מינכן – א"ר.

⁹⁵⁹ כאגוז

⁹⁶⁰ ההוספה שלי.

⁹⁶¹ ההוספה שלי.

⁹⁶² ההוספה שלי.

⁹⁶³ ההוספה שלי.

⁹⁶⁴ ההוספה שלי.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור הראשון והשני ודנים בה בני הדור השלישי עד הששי עם מובאות מא"י מהדור הראשון והשלישי. זיקתה למשנתנו אסוציאטיבית.

מנחות, סוגיה 83 דף מט ע"א

גמ'. בעא מיניה ר' חייא בר אבין מרב חסדא: ציבור שאין להן תמידין ומוספין, אי זה מהן קודם? עד: (דף נ ע"א) מ"מ שבעה הוו! אלא תנא בעלמא קאי, ומאי כדי לשבת וב' ימים טובים של ר"ה? סימנא בעלמא. דיקא נמי, דקתני כדי לשבת, ולא קתני לשבת ולב' ימים טובים של ר"ה, ש"מ.

תיאור: סוגיה בבבלי מדור שלישי ועד דור שביעי.

מנחות, סוגיה 110 דף סו ע"ב

"ור"ע מחייב בחלה ובמעשרות".

אמר רב כהנא, אומר היה ר"ע: מירוח הקדש אינו פוטר. מתב רב ששת: מותר שלש סאין הללו מה היו עושין בו? נפדה ונאכל לכל אדם, וחייב בחלה ופטור מן המעשרות, ר' עקיבא מחייב בחלה ובמעשרות; אמרו לו: פודה מיד גזבר יוכיח, שחייב בחלה ופטור מן המעשרות; ואם איתא דמירוח הקדש אינו פוטר, מאי קאמרי ליה? היא היא! ועוד איתיביה רב כהנא בר תחליפא לרב כהנא (בר מתתיה) [מדתניא]⁹⁶⁶: ר' עקיבא מחייב בחלה ובמעשרות, לפי שלא ניתנו מעות אלא לצורך להן! (אלא) [ו] אמר⁹⁶⁷ ר' יוחנן, תלמוד ערוך הוא בפיו של ר' עקיבא: שלא ניתנו מעות אלא לצורך להן. אמר רבא: פשיטא לי דמירוח הקדש פוטר, ואפי' ר' עקיבא לא קא מחייב התם - אלא שלא ניתנו מעות אלא לצורך להן, אבל מירוח הקדש בעלמא פוטר; מירוח העובד כוכבים - תנאי היא, דתניא: ⁹⁶⁸ תורמין משל ישראל על של ישראל, ומשל עובדי כוכבים על של עובדי כוכבים, ומשל כותיים על של כותיים, ומשל כל על של כל, דברי ר"מ ור' יהודה; רבי יוסי ור"ש אומרים: תורמין משל ישראל על של ישראל, ומשל עובדי כוכבים על של כותיים ומשל כותיים על של עובדי כוכבים, אבל לא משל ישראל על של עובדי כוכבים ושל כותיים, ולא משל עובדי כוכבים ושל כותיים על [של] ישראל; (דף סז ע"א) גלגול הקדש פוטר, דתנן: ⁹⁶⁹ הקדישה עיסתה עד שלא גלגלה ופדאתה - חייבת, משגלגלה ופדאתה - חייבת, הקדישה עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר ואחר כך פדאתה - פטורה, שבשעת חובתה היתה פטורה. בעי רבא: גלגול עובד כוכבים מאי? מיתנא תנן: ⁹⁷⁰ גר שנתגייר והיתה לו עיסה, נעשה עד שלא נתגייר - פטור, משנתגייר - חייב, ספק - חייב; הא מאן קתני לה? דברי הכל היא, ואפי' רבי מאיר ורבי יהודה דקמחייבי התם פטרי הכא,

⁹⁶⁵ ההוספה שלי

⁹⁶⁶ מסורת הש"ס

⁹⁶⁷ כך בכ"י מינכן, פריז, ותיקן 118. ורק בותיקן 120 אלא א"ר עקיבא. וכבר כתב יד מלאכי בערך 'אלא' שאינו בא אלא לאחר מימרה

קודמת של אותו אמורא וכאן ליכא.

⁹⁶⁸ תוספתא דמאי פ"ה הכ"א: "מעשרין משל ישראל על של גוים ומשל גוים על של ישראל ומשל ישראל על של כותי ומשל כותי על של ישראל ומן הכל על הכל דברי ר' מאיר ר' יהודה ור' יוסי ור' שמע' אומ' מעשרין של ישראל על של ישראל ושל גוים על של גוים ושל כותי על של כותי אבל לא מישראל על של גוים ועל של כותי ולא מהן על של ישראל".

⁹⁶⁹ חלה פ"ג מ"ג.

⁹⁷⁰ חלה פ"ג מ"ו.

התם הוא דכתיב דגנך דגנך יתירא, הוי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפילו עובדי כוכבים, אבל הכא תרי זימני עריסותיכם כתיב, חד עריסותיכם כדי עיסתכם, וחד עריסותיכם ולא עיסת עובדי כוכבים ולא עיסת הקדש, או דלמא רבי יוסי שמעון קתני לה דקא פטרי, אבל רבי מאיר ורבי יהודה גמרי ראשית ראשית מהתם?

אמר רבא: יהא רעוא דאחזיה בחילמא.

הדר אמר רבא, מאן דאמר: מירוח העובד כוכבים פוטר, גלגול העובד כוכבים פוטר, מאן דאמר: מירוח העובד כוכבים אינו פוטר, גלגול העובד כוכבים אינו פוטר. איתיביה רב פפא לרבא: עובד כוכבים שהפריש פטר חמור וחלה - מודיעים אותו שהוא פטור, וחלתו נאכלת לזרים, ופטר חמור גוזז ועובד בו; הא תרומתו אסורה, והא האי תנא דאמר: מירוח העובד כוכבים אינו פוטר, וגלגול עובד כוכבים פוטר!

ועוד איתיביה רבנא לרבא: חלת עובד כוכבים בארץ ותרומתו בחוצה לארץ - מודיעין אותו שהוא פטור, חלתו נאכלת לזרים, ותרומתו אינה מדמעת; הא תרומתו בארץ - אסורה ומדמעת, והא האי תנא דאמר: מירוח העובד כוכבים אינו פוטר, גלגול העובד כוכבים פוטר! מדרבנן, גזירה משום בעלי כיסים. (דף סז ע"ב) אי הכי, אפי' חלה נמי!

אפשר דאפי' לה פחות מחמשת רבעים קמח ועוד.

תרומה נמי אפשר דעביד לה כדר' אושעיא! דאמר רבי אושעיא: מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה, כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר; אי נמי, דעייל לה דרך גגות ודרך קרפיות! התם בפרהסיא זילא ביה מילתא, הכא בצניעא לא זילא ביה מילתא.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השלישי ומהדור הרביעי והחמישי עם מובאות מא"י מהדור הראשון והשני.

מנחות, סוגיה 115 דף ע"ב

ד"ה: "ומצטרפין זה עם זה".

עד: לא קשיא: הא בלחות, הא ביבשות.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השלישי עד החמישי.

מנחות, סוגיה 5 דף ה ע"ב

ד"ה: ת"ר: ⁹⁷¹כשהוא אומר (ויקרא א') "מן הבקר" למטה, שאין ת"ל, אלא להוציא את הטרפה. והלא דין הוא, ומה בעל מום שמותרת להדיוט - אסורה לגבוה, טריפה שאסורה להדיוט - אין דין שאסורה לגבוה!

⁹⁷¹ ספרא דבורא דנדה פרשה ב (י) וכשהוא אומר מן הבקר למטן שאין תלמוד לומר אלא להוציא את הטרפה, והלא דין הוא ומה אם בעל מום שהוא מותר בחולין פסול מעל גבי המזבח טריפה שהיא אסורה בחולין אינו דין שתפסל מעל גבי המזבח חלב ודם יוכיחו שהן אסורים בחולין וכשרין על גבי המזבח, לא אם אמרת בחלב ודם שהן מדבר מותר, תאמר בטרפה שכלה אסורה מליקת העוף תוכיח שכולה אסורה וכשר על גבי המזבח, לא אם אמרת במליקת העוף שקדושתה אוסרתה תאמר בטרפה שאין קדושתה אוסרתה והואיל ואין קדושתה אוסרתה לא תפסל מעל גבי המזבח הא אם השבתה וכשהוא אומר מן הבקר למטן שאין תלמוד לומר אלא להוציא את הטרפה.

עד : דף ו ע"א אבל הקדישה ולבסוף נטרפה, דבעידנא דאקדשה הוה חזיא אימא תתכשר, כתב רחמנא מן הבקר, צריכי.

תיאור: הסוגיה פותחת בברייתא מהספרא ודנים בה אמוראי בבל מהדור הרביעי עד השביעי עם מובאה של מימרה אחת מא"י מהדור השני.

מנחות, סוגיה 35 דף כא ע"א

ד"ה: תמלח למאי אתא?⁹⁷² לכדתניא:⁹⁷³ במלח - יכול תבונה? ת"ל: "תמלח"; אי תמלח, יכול במי מלח? ת"ל: "במלח". (ויקרא ב') "ולא תשבית מלח" - הבא מלח שאינה שובתת, ואיזו? זו מלח סדומית. עד: (דף כא ע"ב) תנו רבנן: מלח שעל גבי האבר - מועלין בו, שע"ג הכבש ושבראשו של מזבח - אין מועלין בו. ואמר רב מתנה: מאי קראה? (יחזקאל מ"ג) "והקרבתם לפני ה' והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אותם עולה לה'".

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור הרביעי הדנה בספרא, ולתוכה נוסף מאוחר יותר פירוש מילה על ידי רב אשי בדור הששי.

מנחות, סוגיה 98 דף נט ע"א

ד"ה: גמ'. אמר רב פפא: כל היכא דתנן - עשר תנן, לאפוקי מדרבי שמעון דאמר: מחצה חלות ומחצה ריקקין יביא, קמ"ל דלא. תנו רבנן:⁹⁷⁴ (ויקרא ב') ונתת עליה שמן - ולא על לחם הפנים שמן, עד: (דף נט ע"ב) שתי הלחם הוה ליה לרבויי, שכן ציבור, חובה, טמא, דאכל, פיגולא, בשבתא, מתיר, תנופה, בארץ, בזמן, חדש, והני נפישן! מסתברא נפש.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור החמישי שעיקרה דיון של הסתמא בברייתא המצוטטת מהספרא.

מנחות, סוגיה 100 דף ס ע"א

גמ'. אמר רב פפא: כל היכא דתנן - עשר תנן. מאי קמ"ל? לאפוקי מדרבי שמעון, דאמר: מחצה חלות ומחצה ריקקין יביא, קמ"ל דלא. מנא הני מילי? דתנו רבנן⁹⁷⁵ אילו נאמר (ויקרא ב') "והבאת אשר יעשה מאלה לה' וכו'".

⁹⁷² מתיחס לאמור בסוגיה 32 "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח".

⁹⁷³ ספרא - דבורא דנדבה פרשה יב: "במלח יכול תבונה? ת"ל תמלח אי תמלח יכול במי מלח תלמוד לומר במלח, לא תשבית מלח להביא מלח שאינה שובתת ואיזו זו סדומית, ומניין אם לא מצא סדומית יביא סלקונדריס, תלמוד לומר תקריב מלח ריבה".

⁹⁷⁴ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יג (ג) ונתת עליה שמן עליה שמן לא על לחם הפנים, הלא דין הוא מה אם מנחת נסכין שאינה טעונה לבונה טעונה שמן, לחם הפנים שהוא טעון לבונה אינו דין שיטעון שמן, תלמוד לומר עליה שמן לא על לחם הפנים. (ד) עליה לבונה לא על מנחת נסכין הלא דין הוא מה אם לחם הפנים שאין טעון שמן טעון לבונה, מנחת נסכים שהיא טעונה שמן אינו דין שתטעון לבונה, תלמוד לומר עליה לבונה לא על מנחת נסכים. (ה) מנחה לרבנות מנחת יום השמיני ללבונה, היא פרט לשתי הלחם שלא יטענו לא שמן ולא לבונה.

⁹⁷⁵ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יא: "אלו אומר והבאת אשר יעשה מאלה לה' והקריבה אל הכהן והגישה אל המזבח, יכול אין לטעון הגשה אלא הקומץ בלבד ומניין לרבנות את המנחה? ת"ל מנחה, מניין לרבנות את כל המנחות? ת"ל ואת המנחה. (ב) יכול אין לטעון הגשה אלא מנחת נדבה מנחת חובה מניין ודין הוא נאמר הבא מנחה נדבה והבא מנחה חובה מה מנחת נדבה טעונה הגשה אף מנחת חוטא תטען הגשה. (ג) לא אם אמרת במנחת נדבה שהיא טעונה שמן ולבונה תאמר במנחת חוטא שאינה טעונה שמן ולבונה, מנחת סוטה תוכיח שאינה טעונה שמן ולבונה וטעונה הגשה. (ד) לא אם אמרת במנחת סוטה שהיא טעונה תנופה תאמר במנחת חוטא שאינה טעונה תנופה הרי את דן מבנין אב לא מנחת נדבה שהיא טעונה שמן ולבונה כהרי מנחת סוטה שאינה טעונה שמן ולבונה, לא מנחת סוטה, שהיא טעונה תנופה כהרי מנחת נדבה שאינה טעונה תנופה. (ה) הצד השווה שבהן ששוו לקמיצה ושוו להגשה אף אני אביא מנחת חוטא ששוו להן

עד: (דף סא ע"א) והרים - יכול בכלי? ת"ל: (ויקרא ו') "והרים ממנו בקומצו", מה הרמה האמור להלן בקומצו, אף הרמה האמור כאן בקומצו.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור החמישי בה חוזרת מימרתו של רב פפא, ושכולה אינה אלא הספרא שלפנינו.

מנחות, סוגיה 103 דף סב ע"א

ד"ה: "ושתי הלחם ושני כבשי עצרת" [וכו].

ת"ר: ⁹⁷⁶ (ויקרא כ"ג) "והניף הכהן אותם על לחם הביכורים" - יכול יניח כבשים על גבי הלחם? תלמוד לומר: על שני כבשים;

עד: דתניא: ⁹⁷⁷ (ויקרא כ"ד) "ונתת על המערכת לבונה זכה" - רבי אומר: על בסמוך; אתה אומר: על בסמוך, או אינו אלא על ממש? כשהוא אומר: (שמות מ') "וסכות על הארון את הפרוכת", הוי אומר: על בסמוך.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור החמישי הדנה בספרא, עם מובאה מאמוראי בבבלי מהדור השני והשלישי.

מנחות, סוגיה 125 דף עד ע"ב

גמ'. למעוטי מאי?

לקמיצה שתשוה להם להגשה. (ו) אי מה להצד השוה שבהן ששוו לבא בעשיר כבעני וטעונות הגשה יצאה מנחת חוטא שלא שוה לבא בעשיר כבעני שלא תטען הגשה, ת"ל מנחה, אחד מנחת נדבה ואחד מנחת חוטא זו וזו טעונות הגשה, רבי שמעון אומר והבאת לרבות מנחת העומר להגשה שנאמר והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה שנאמר והקריב אותה אל המזבח.

פרק יג הלא דין הוא מה אם מנחת חוטא שאינה טעונה תנופה טעונה הגשה מנחת סוטה שהיא טעונה תנופה אינו דין שתטען הגשה, לא אם אמרת במנחת חוטא שהיא מן החיטין תאמר במנחת סוטה שאינה מן החיטין, מנחת העומר תוכיח שאינה באה מן החיטין וטעונה הגשה. (ב) לא אם אמרת במנחת העומר שהיא טעונה שמן ולבונה, תאמר במנחת סוטה שאינה טעונה שמן ולבונה, הרי את דן מבנין אב לא מנחת חוטא שהיא מן החיטין כהרי מנחת העומר שאינה מן החיטין, לא מנחת העומר שהיא טעונה שמן ולבונה כהרי מנחת חוטא שאינה טעונה שמן ולבונה. (ג) הצד השוה שבהן ששוו לקמיצה ושוו להגשה, אף אני אביא מנחת סוטה ששוה להן לקמיצה שתשוה להן להגשה. (ד) או מה הצד השוה שבהן שלא כשרו לבא קמח אלא סולת וטעונות הגשה, יצאת מנחת סוטה שכשרה לבא קמח שלא תטען הגשה ת"ל והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה. (ה) רבי יהודה אומר והבאת לרבות מנחת סוטה להגשה שנאמר והביא את קרבנה עליה, או אינו אומר והבאת אלא שיהא היחיד מתנדב מנחה אחרת חוץ מאלו שבענין, ודין הוא צבור מביא מנחה מן החיטין חובה ויחיד מביא מנחה מן החיטין נדבה, מה צבור שהוא מביא מנחה מן החיטין חובה מביא מנחה מן השעורין חובה, אף יחיד שהוא מביא מנחה מן החיטין נדבה, יביא מנחה מן השעורין נדבה, ת"ל אלה אין לך אלא אלה בלבד, או אינו אומר אלה אלא האומר הרי עלי מנחה יביא חמשתן ת"ל מאלה יש מביא אחת מהן ויש מביא חמשתן. (ו) רבן שמעון אומר מנחת לרבות את כל המנחות להגשה, יכול אף שתי הלחם ולחם הפנים ת"ל מאלה מה ראית לרבות כל המנחות ולהוציא שתי הלחם ולחם הפנים, אחר שריבה הכתוב מיעט מה אלו מיוחדות שיש מהן לאישים אף כל שיש מהן לאישים, יצאו שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהן לאישים. (ז) והלא מנחת נסכין כלה לאישים יכול תטען הגשה ת"ל והקריבה, מה ראית לרבות כל המנחות ולהוציא מנחת נסכין, אחר שריבה הכתוב מיעט, מה אלו מיוחדות שהן באות בגלל עצמן, יצאת מנחת נסכים שאין באה בגלל עצמה. (ח) והלא מנחת כהנים ומנחת כהן משיח באות בגלל עצמן יכול יטענו הגשה ת"ל והגיש מה ראית לרבות את כל המנחות ולהוציא מנחת כהנים ומנחת כהן משיח, אחר שריבה הכתוב מיעט, מה אלו מיוחדות שיש מהן לאישי' ובאות בגלל עצמן, ויש מהן לכהנים, יצאו שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהן לאישים, יצאת מנחת נסכים/ שאינה באה בגלל עצמה, יצאו מנחת כהנים ומנחת כהן משיח שאין מהם לכהנים, והרים יכול בכלי תלמוד לומר להלן בקמצו מה הרמה אמורה להלן בקמצו אף כאן בקמצו.⁹⁷⁶

⁹⁷⁶ ספרא אמר פרשה י (ח) והניף הכהן אותם על לחם הביכורים תנופה לפני ה', יכול יהיה הלחם מלמטן, (כשהוא אומר) [ת"ל] על שני כבשים [אי על שני כבשים יכול לחם ע"ג כבשים ת"ל על לחם הביכורים] עדין הדבר צריך מה מצינו בכל מקום הלחם מלמעלן אף כאן הלחם מלמעלן, רבי יוסי בן משולם אומר כבשים על גבי הלחם, [ומה אני מקיים על שני כבשים להוציא שבעה חנינא בן עכנאי אומר מניח שתי לחם בין ירכותיהם של כבשים ומניף וממצא מקיים שתי מקראות הללו לחם ע"ג כבשים וכבשים ע"ג לחם א"ר לפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני מ"ה הקב"ה עושין כן אלא מניח זה בצד זה ומניף.]

⁹⁷⁷ תוספתא מנחות פ"א ה"ו: "כיצד מסדרין את הביזיכין נותן בוך אחד על גבי סדר זה ובוך אחד על גבי סדר זה אם נתן ביזיכין של לבונה או לבונה של ביזיכין או שהיה דבר חוצץ בין הביזיכין ללחם או בין הלחם לשלחן הרי אלו פסולין אבא שאול אומר בתוך שני טפחים שבין הסדר לחברו היה נותן ומה אני מקיים ונתת על המערכת לבונה זכה שתהא כולה סמוכה למערכה".

אמר רב פפא: למעוטי מנחת מאפה. ת"ר⁹⁷⁸ (ויקרא ב') "ואם מנחת מרחשת קרבנך סלת בשמן תעשה" - מלמד שטעונה מתן שמן בכלי, "קרבנך" "קרבנך" לגז"ש, (דף עה ע"א) מה כאן מתן שמן בכלי, אף להלן מתן שמן בכלי, ומה להלן יציקה ובלילה, אף כאן יציקה ובלילה.

תיאור: סוגיה בבלי ממהדור החמישי המצטט את הספרא.

מנחות, סוגיה 127 דף עה ע"א

ד"ה: "החלות טעונות בלילה, ורקיקין משיחה".

עד: אמר רבא: לא לישתמיט ולכתוב חלות משוחות ורקיקין בלולין.

תיאור: הערה בבלי ממהדור הרביעי למדרש הספרא.

מנחות, סוגיה 129 דף עה ע"א

ד"ה: גמ'. למעוטי מאי? אמר רב פפא: למעוטי שתי הלחם ולחם הפנים.

עד: (דף עה ע"ב): אמר רבה: איזהו דבר שצריך שני מיעוטי? הוי אומר: זו מנחת מאפה.

תיאור: הערה בבלי ממהדור החמישי למשנתנו ומהדור השלישי למדרש הספרא.

מנחות, סוגיה 136 דף עז ע"ב⁹⁷⁹

גמ'. תנו רבנן: "והקריב ממנו" - מן המחובר, אחד - שלא יטול פרוס, מכל קרבן - שיהו כל הקרבנות

שוות, שלא יטול מן הקרבן על חבירו, וכו'.

עד: (דף עז ע"א) הניחא למאן דאמר לא הוי היקש, אלא למי"ד הוי היקש מאי איכא למימר? תביאו רבויא היא.

⁹⁷⁸ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה י' (ז) ואם מנחת מרחשת קרבנך מה בין מחבת למרחשת אלא שהמרחשת יש לה כסוי והמחבת אין לה כסוי דברי רבי יוסי הגלילי רבי חנניה בן גמליאל אומר מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין ומחבת צפה ומעשיה קשים סלת בשמן תעשה מלמד שהיא טעונה מתן שמן בכלי קודם לעשייתה.

⁹⁷⁹ בבבלי הוקדם חלק זה של המשנה ובמשניות דפוס וכתבי היד הוא בא אחרי סוגיה 138.

⁹⁸⁰ ספרא צו פרשה ז: והקריב ממנו מן המחובר אחד שלא יטול פרוס מכל קרבן שיהו כל הקרבנות שוים שלא יטול מן הקרבן על חבירו, תרומה לה' איני יודע כמה, הריני דן נאמר כאן תרומה, ונאמר תרומה בתרומת מעשר, מה תרומת מעשר אחד מעשרה, אף כאן אחד מעשרה. (ב) או כלך לדרך זו נאמר כאן תרומה ונאמר בביכורים תרומה, מה תרומת ביכורים אין לה שיעור אף זו אין לה שיעור, נראה למי דומה דנים תרומה שאין אחריה תרומה מתרומה שאין אחריה תרומה, ואל תוכיח תרומת ביכורים שיש אחריה תרומה, או כלך לדרך זו דנים תרומה הנאכלת במקום תרומה, מתרומה הנאכלת במקום תרומה, ואל תוכיח תרומת מעשר שאינה נאכלת במקום תרומה ת"ל תרומה לה' לגזירה שוה מה תרומה לה' האמור להלן אחד מעשרה, אף תרומה לה' האמור כאן אחד מעשרה. (ד) למדנו לתרומה שהיא אחד מעשרה, אבל איני יודע מכמה היא חלה, הריני דן נאמר כאן לחם חמץ ונאמר להלן חמץ בשתי הלחם, מה חמץ האמור בשתי הלחם עשרון לחלה אף לחם חמץ האמור כאן עשרון לחלה. (ה) או כלך לדרך זו נאמרו כאן חלות ונאמרו חלות בלחם הפנים מה חלות האמור בלחם הפנים שני עשרונים לחלה, אף חלה האמור כאן שני עשרונים לחלה. (ו) נראה למי דומה דנין מנחה שהיא באה חמץ ובאה עם הזבח, ממנחה שבאה חמץ ובאה עם הזבח, ואל יוכיח לחם הפנים שאינו בא חמץ ואינו בא עם הזבח. (ז) או כלך לדרך זו דנים מנחה שהיא באה מהארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן ממנחה שהיא באה מן הארץ ומן ח"ל ומן החדש ומן הישן ואל יוכיחו שתי הלחם שאינן באות אלא מן הארץ ואין באות אלא מן החדש תלמוד לומר ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, שאין תלמוד לומר תביאו אלא מה שאתה מביא ממקום אחר הרי הוא כזה, מה זו עשרון לחלה אף מה שאתה מביא ממקום אחר עשרון לחלה. (ח) או מה אילו שני עשרונים אף הללו שני עשרונים, תלמוד לומר תהיינה אילו שני עשרונים. (ט) למדנו לחמץ שהיא עשרה עשרונות ומנין למצה שהיא עשרה עשרונות, תלמוד לומר על חלת לחם חמץ, כנגד חמץ הביא מצה, מה חמץ עשרה עשרונים אף מצה עשרה עשרונים יכול עשרה עשרונים שבמצה לא יהו כולן אלא קרבן אחד ת"ל והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן וסלת מרבכת חלות בלולות בשמן ואומר והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' נמצאו ג' עשרוני' ושליש קרבן אחד לכל מין, ונמצאו שליש עשרון, ונמצאו לחמה של תודה ארבעים חלות נוטל אחד מהם מכל מין הרי ארבע חלות ונותן לכהן והזורק את דם השלמים לו יהיה והשאר יהיה נאכל לבעלים.

תיאור: סוגיה בבבליה בה דנים בני הדור השלישי והרביעי בברייתא מהספרא.

מנחות, סוגיה 138 דף ע"א

ד"ה: "נזירות היתה באה שתי ידות כמצה שבתודה".

עד: חלות ורקיין אין, מידי אחרינא לא.

תיאור: סוגיה בבבליה מהדור החמישי המתיחסת לספרא.

מנחות, סוגיה 174 דף צ"א

גמ'. ת"ר: ⁹⁸¹ כל קרבנות הצבור אין בהן סמיכה, חוץ מפר הבא על כל המצות ושעירי עבודת כוכבים, דברי רבי שמעון; רבי יהודה אומר: שעירי עבודת כוכבים אין בהן סמיכה, ואת מי אביא תחתיהם? שעיר המשתלח.

לא סגי דלא מעייל?

אמר רבינא: ⁹⁸² גמירי שתי סמיכות בצבור.

אמר לו רבי שמעון: והלא אין סמיכה אלא בבעלים, וזה אהרן ובניו סומכין בו! אמר לו: אף זה אהרן ובניו מתכפרין בו.

א"ר ירמיה: ואזדו לטעמייהו,

דתניא: ⁹⁸³ (ויקרא ט"ז) "וכפר את מקדש הקדש" - זה לפני ולפנים, "ואת אהל מועד" - זה היכל, "מזבח" - כמשמעו, "יכפר" - אלו העזרות, "כהנים" - כמשמעו, "על כל עם הקהל" - אלו ישראל, "יכפר" - אלו הלויים, הושוו כולן לכפרה אחת שמתכפרין בשעיר המשתלח, דברי רבי יהודה; רבי שמעון אומר: כשם שדם שעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל על טומאת מקדש וקדשיו, כך דם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו; כשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות, כך וידוי של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות.

ור' שמעון, הא ודאי הושוו! אין, הושוו דבני כפרה ניהו, מיהו כל חד וחד מכפר בדנפשיה. לרבי יהודה, טומאת מקדש וקדשיו ישראל מכפרי בדם שעיר הנעשה בפנים, וכהנים בפר של אהרן, בשאר עבירות אלו ואלו מכפרי בוידוי שעיר המשתלח; ולרבי שמעון, בשאר עבירות נמי כהנים בוידוי דפר מתכפרי, כדקתני. אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משיח, מה בין ישראל לכהנים ולכהן משיח? אלא שדם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו, [זו דברי ר' יהודה]; ור' שמעון אומר: כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל, כך דם הפר מכפר על הכהנים; כשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל, כך וידוי של פר מכפר על הכהנים. ת"ר: (ויקרא ד') "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר" - פר טעון סמיכה, ואין שעירי עבודת כוכבים טעונים סמיכה, דברי ר' יהודה; ר' שמעון אומר: פר טעון סמיכה בזקנים, ואין שעירי עבודת כוכבים טעון סמיכה בזקנים אלא באהרן.

⁹⁸¹ תוספתא מנחות פ"ה ה"ט: כל קרבנות צבור אין בהן סמיכה חוץ מפר הבא על כל המצות ושעירי עבודה זרה שהן טעונים סמיכה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר שעירי עבודה זרה אין טעונים סמיכה מה היה מביא תחתיהן שעיר המשתלח אמר לו ר' שמעון והלא אין סמיכה אלא בבעלים שעיר המשתלח סומכין עליו אהרן ובניו כאחד אמר לו ר' יהודה אף הן מתכפרין בו.

⁹⁸² כאן רבינא קפץ ונכנס לתוך הברייתא.

⁹⁸³ ספרא אחרי מות פרשה ה (ח): וכפר את מקדש הקודש, זה לפני ולפנים, אהל מועד זה ההיכל, המזבח, זה מזבח, יכפר אף לעזרות, הכהנים, אילו הכהנים, עם הקהל, אילו ישראל, יכפר אף ללויים, השוה כולם בכפרה אחת מלמד שהם מתכפרים בשעיר המשתלח דברי ר' יהודה, ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל, כך דם הפר מכפר על הכהנים, כשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל, כך וידוי של פר מכפר על הכהנים.

ורמינהו: החי - החי טעון סמיכה, ואין שעירי עבודת כוכבים טעונים סמיכה דברי ר' יהודה; ר"ש אומר: חי טעון סמיכה באהרן, (דף צ"ב ע"ב) ואין שעירי עבודת כוכבים טעונים סמיכה באהרן אלא בזקנים! אמר רב ששת: ותסברא דהך קמייתא מתרצתא היא? הא א"ר שמעון: סמיכה בבעלים בעינן! אלא תריץ הכי: הפר - פר טעון סמיכה, ואין שעירי עבודת כוכבים טעונים סמיכה, דברי רבי יהודה; רבי שמעון אומר: החי - חי טעון סמיכה באהרן, ואין שעירי עבודת כוכבים טעונים סמיכה באהרן אלא בזקנים, והכי קא אמר ליה ר' שמעון לר' יהודה: שעירי עבודת כוכבים בעו סמיכה, ואי שמיע לך דלא בעו סמיכה, באהרן הוא דשמיע לך, ומיעוטא מהחי הוא.

ורבי יהודה למה לי למעטינהו מקרא? והא אמר רבינא: גמירי שתי סמיכות בצבור! גירסא בעלמא. ורבי שמעון, שעירי עבודת כוכבים דבעיא סמיכה מנלן? נפקא לן מדתניא: ⁹⁸⁴ (ויקרא ד') "וסמך ידו על ראש השעיר" - לרבות שעיר נחשון לסמיכה, דברי ר' יהודה; ר' שמעון אומר: לרבות שעירי עבודת כוכבים לסמיכה, שהיה ר"ש אומר: כל חטאת שנכנס דמה לפנים טעונה סמיכה. למה לי למימרא שהיה? סימנא בעלמא. ואימא: שעיר הנעשה בפנים! דומיא דשעיר נשיא דמכפר על עבירות מצוה ידועה.

ולרבינא דאמר: גמירי שתי סמיכות בצבור, קראי למה לי? איצטריך הלכתא ואיצטריך קראי; דאי מקרא, הוה אמינא: זבחי שלמי ציבור, כי קשיא אמתני' דהך פירקא דכל המנחות באות, א"ר שמעון: שלשה מינין טעונים שלש מצות, ליתני בקל וחומר, ויהו זבחי שלמי ציבור טעונים סמיכה מקל וחומר: מה שלמי יחיד שאין טעונים תנופה חיים טעונים סמיכה חיים וכו', איצטריך הלכתא; ואי מהלכתא, (הוה אמינא) לא ידעינן הי נינהו, קמשמע לן דומיא דשעיר נשיא, דמכפר על עבירות מצוה ידועה.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור החמישי הדנה בבריתות, עם הבאה מא"י מהדור השלישי.

מנחות, סוגיה 179 דף צד ע"א

ד"ה: גמ'. תנו רבנן: ⁹⁸⁵ (ויקרא א') "קרבתו" - לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה, עד: אמר אביי: התם משום כבודו דכהן גדול.

תיאור: הערה בבבלי מהדור הרביעי לדיון בברייתא.

מנחות, סוגית סתמא דף סא ע"א

ת"ר: ⁹⁸⁶ והקריב אותו לאשם וכו'

תיאור: סוגית סתמא ע"פ הספרא

⁹⁸⁴ ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה ו (ח): וסמך ידו על ראש השעיר לרבות שעיר נחשון לסמיכה דברי רבי יהודה, ר' שמעון אומר לרבות שעירי עבודה זרה לסמיכה שהיה רבי שמעון אומר כל חטאת צבור שדמה נכנס לפנים טעון סמיכה.

⁹⁸⁵ ספרא ויקרא - דבורא דנדרבה פרשה יג (ב): קרבנו קרבנו קרבנו לרבות כל בעלי קרבן הלא דין הוא מה אם תנופה שהיא נוהגת בחיים ובשחוטין נתמעטה בחוברין, סמיכה שאינה נוהגת אלא בחיין אינו דין שתמעט בחוברין תלמוד לומר קרבנו קרבנו קרבנו לרבות כל בעלי קרבן.

⁹⁸⁶ ספרא מצורע פרשה ג (ז) ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם, למדנו שהם טעונים תנופה כאחת, מניין אם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו יצא ת"ל אותו לאשם, יכול יניף ויחזור ויניף ת"ל והניף תנופה, תנופה ולא תנופות, לפני ה' במזרח.

מנחות, סוגית סתמא דף סו ע"א

גמ'. תנו רבנן: ⁹⁸⁷ אביב - זה אביב, קלוי באש - מלמד שהיו ישראל מהבהבין אותו באש, כדי לקיים בו מצות קלי, דברי ר' מאיר; וכו'.

עד: (דף סו ע"ב) ואומר: (במדבר כ"ב) כי יר"ט הדרך לנגדי, יראתה ראתה נטתה. דבי רבי ישמעאל תנא: כרמל - כר מלא.

תיאור: סוגית סתמא המצטטת את הספרא

מנחות, סוגית סתמא דף פה ע"ב

גמ'. איבעיא להו: מגרגרו תנן או מגלגלו תנן? תא שמע, דתניא: ⁹⁸⁸ שמן זית - מזיתו, מכאן אמרו: זית ראשון, מגלגלו בראש הזית וכונסו לבית הבד וטוחנן בריחים ונותנו בסלין, שמן היוצא ממנו זה היה ראשון, טען בקורה, שמן היוצא ממנו זה היה שני, וחזר ופרק טחן וטען, זה היה שלישי, הראשון למנורה והשאר למנחות; וכן זית שני; וזית שלישי, עוטנו בבית הבד עד שילקה ומעלה לראש הגג, ועושה אותו כמין תמרה עד שיזובו מימיו, וכונסו לבית הבד וטוחנן בריחים ונותנו בסלין, ושמן היוצא ממנו זה היה ראשון, טען בקורה, שמן היוצא ממנו זה היה שני, פרק חזר וטחן וטען, זה היה שלישי, הראשון למנורה והשאר למנחות; רבי יהודה אומר: לא היה טוחנן בריחים אלא כותשו במכתשת, ולא היה טוען בקורה אלא באבנים, ולא היה נותנו בסלין אלא לתוך סביבות הסל. הא גופא קשיא, כותש מני? רבי יהודה היא, תוך הסל אתאן לרבנן! האי תנא סבר לה כותיה בחדא ופליג עליה בחדא.

תיאור: אין למשנתנו אלא סוגית סתמא שכולה בריתא מהספרא.

בכורות, סוגיה 75 דף לו ע"א

ד"ה: "רבי יוסי אומר אפילו יש שם כ"ג" כו'.

עד: *חדא מכלל דחבירתה איתמר.*

תיאור: סוגיה בבבלי שראשיתה בדור השני בדברי רב חננאל בשם רב ועליה דיון של הסתמא הקושר אותה לסוגיה קודמת.

⁹⁸⁷ ספרא ויקרא - דבורא דנדבה פרשה יג (ו) אביב קלוי באש גרש כרמל מלמד שמהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלוי דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים אין לשון קלוי אלא לשון אבוב של קלאים היה שם ומנוקב כמין נפה כדי שיהא האור שולט בכולו. (ז) אביב אלו נאמר אביב קלוי גרש הדבר שקול, אפשר יקלנו גרש כשהוא אומר אביב קלוי באש גרש תלמוד לומר באש הפסיק הענין ויקלנו אביב. (ח) כרמל רך מל וכן הוא אומר ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלוננו, כרמל רך ומל בצקלוננו בא ויצק לנו ואכלנו ונאווה היה. (ט) וכן הוא אומר כנף רננ' נעלסה נושא ועולה ומתחטא, וכן הוא אומר נתעלסה באהבים נישא וניתן ונעלה ונתחטא באהבים וכן הוא אומר כי ירט הדרך לנגדי יראתה ראתה נטתה.

⁹⁸⁸ ספרא אמור פרשה יג: צו אין צו אלא זירוז מיד ולדורות, אמר ר' שמעון ביותר כל מקום שיש בו חסרון כיס, ויקחו אליך, אתה גיזור לדבר, שמן זית ולא שמן שומשמין ולא שמן אגוזים ולא שמן צנונות שמן זית מזיתו, מיכן אמרו שלשה זיתים ובו שלשה שמנים הזית הראשון מגרגרו בראש הזית וכונסו לתוך הבד וטוחנן בריחים ונותנם בסלים וטוענן בקורה, והיוצא מהם ראשון פירקם וטוחנן, שנייה היוצא מהם שני וחזר וטוחן זה שלישי, הראשון למנורה, והשאר למנחות. (ב) הזית השני מגרגרו בראש הגג וכונסו לתוך הבד וטוחנן בריחים ונותנו בסלים, וטוענו בקורה והיוצא מהם ראשון פורקן וטוחנן שנייה היוצא מהם שני, חזר וטחן וטען זה שלישי, הראשון למנורה והשאר למנחות. (ג) הזית השלישי עוטנו בבית הבד עד שילקה ומעלהו ועושהו תמרה בראש הגג כונסו לבית וטוחנן בריחים ונותנן בסלים וטוענן בקורה והיוצא מהם ראשון, פורקן וטוחנן שניה היוצא מהם שני, חזר וטחן וטען זה שלישי הראשון למנורה והשאר למנחות. (ד) רבי יהודה אומר לא היה טוחנן בריחים אלא כותשן במכתשת ולא היה טוענן בקורה אלא באבנים, ואינו נותן בתוך הסל אלא סביבות הסל נותנן וקודח מתוך הסל. (ה) הראשון שבראשון אין למעלה הימניו, השני שבראשון והראשון שבשני שוין, השלישי שבראשון והשני שבשני שוים, השלישי שבשלישי שוים, השלישי שבשלישי אין למטה הימנו. (ו) זך שיהא נקי כתית רבי יהודה אומר אינו אומר כתית אלא כתיש, יכול לא יהיה כתית כשר למנחות וכשהוא אומר עשרון סולת בלול בשמן כתית רבע ההין לימד על הכתית שהוא כשר למנחות הא מה אני מקיים כתית למאור לא כתית למנחות.

גמ'. מנא הני מילי?

אמר רב כהנא⁹⁸⁹: דאמר קרא (שמות כ"ב) "בכור בניך תתן לי כן תעשה לשורך לצאנך", (נו ע"א) מה בניך - אין בלקוח ובמתנה, אף צאנך ובקרך - אינו בלקוח ובמתנה. והאי בבכור כתיב! א"ק: (שמות כ"ב) "כן תעשה" אם אינו ענין לבכור - דלא איתיה בעשייה, דברחם קדוש, תנהו ענין למעשר בהמה; ואימא: תנהו ענין לחטאת ולאשם! דומיא דבנך, מה בנך - שאינו בא על חטא, אף צאנך ושורך - שאינו בא על חטא;

ואימא: תנהו ענין לעולה ולשלמים! דומיא דבנך, מה בנך - שאינו בא בנדר ונדבה, אף צאנך ושורך כו'; ואימא: תנהו ענין לעולת ראייה! דומיא דבנך, מה בנך - שאין קבוע לו זמן, אף שורך וצאנך - שאין קבוע לו זמן.

אי מה בנך - אינו בלקוח כלל, אף שורך וצאנך - אינו בלקוח כלל, אלמה א"ר אסי א"ר יוחנן: לקח עשרה עוברין במעי אמן - כולם נכנסין לדיר להתעשר!

אמר רבא: אמר קרא תעשה - בשעת עשייה מיעט הכתוב.

גופא⁹⁹⁰, א"ר אסי א"ר יוחנן: לקח עשרה עוברין במעי אמן - כולן נכנסין לדיר להתעשר,

והא אגן תנן⁹⁹¹: "הלוקח או שניתן לו במתנה - פטור מן מעשר בהמה"!

א"ר אלעזר: ר' יוחנן חזאי בחילמא - מילתא מעליא אמינא, א"ק "תעשה" - בשעת עשייה מיעט הכתוב.

איתיביה ר' שמעון בן אליקים לר' אלעזר: הלוקח חל על מחוסר זמן!

אמר ליה [ר' אלעזר]⁹⁹²: זו אינה משנה, ואם תמצא לומר משנה - ר"ש בן יהודה היא משום ר"ש, דאמר: מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר, והרי הוא בבכור, מה בכור - קדוש לפני זמנו וקרוב לאחר זמנו, אף מחוסר זמן - קדוש לפני זמנו וקרוב לאחר זמנו.

תני תנא קמיה דרב: איזהו אתנן שנכנס לדיר להתעשר - כל שנתנו לה וחזר ולקחו הימנה והא איפסיל ליה

בלוקח! אישתמיטתיה הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: לקח עשרה עוברין במעי אמן - כולם נכנסין

לדיר להתעשר. (ע"ב) ותיעשרה איהי! בזונית כותית; ולוקמה בזונה ישראלית, ותיעשרה איהי! קמ"ל

דזונה ישראלית - לא הוי אתנן, כדאבבי,

דאמר אבבי: זונה כותית - אתננה אסור, וכהן הבא עליה אינו לוקח משום לא יחלל זרעו; זונה ישראלית -

אתננה מותר, וכהן הבא עליה לוקח משום לא יחלל זרעו. זונה כותית אתננה אסור - גמר (ויקרא י"ח)

"תועבה" (דברים כ"ג) "תועבה" מעריות, מה עריות - דלא תפסי בהו קדושי, אף זונה - בהך דלא תפסי בה

קדושי. וכהן הבא עליה אינו לוקח משום (ויקרא כ"א) "לא יחלל זרעו", דלא יחלל זרעו אמר רחמנא, והאי

לאו זרעיה הוא.

תיאור: סוגיה בבבלי שלתוכה הובאה סוגיה ארץ ישראלית שלמה עם הפתיחה "גופא" לאחר

שבסוגיה הבבלי צוטט רק משפט אחד מתוכה מדברי ר' יוחנן.

⁹⁸⁹ אמורא בבלי בן הדור השלישי שעלה לא"י.

⁹⁹⁰ ציטוט המובאה הארץ ישראלית.

⁹⁹¹ בכורות פ"ט מ"ג.

⁹⁹² ההוספה שלי להבהרת הסוגיה.

ערכין, סוגיה 41 דף כ"א

ד"ה: ערך ידי ורגלי עלי וכו'. א"ר גידל אמר רב: ונותן דמיה. והא לא אמר כלום קתני!
עד: דסבר: כי היכי דאיכא ערך ראשי וערך כבידי איכא נמי ערך ידי וערך רגלי, אבל דמי לא קאמר, קמ"ל.

תיאור: סוגיה בבלי מיהדור השני.

ערכין, סוגיה 44 דף כ"ב

ד"ה: גמ'. א"ר חייא בר רב: לא שנו אלא דאמר דמי שור זה עלי עולה, אבל אמר שור זה עלי עולה, כיון
דאמר זה ומת - אינו חייב באחריותו, עלי להביאו קאמר.
עד: (דף כא ע"א) ואמר לה רב מרי בר חמא לרב חסדא: כמאן? כר"מ, דאמר: אדם מקדיש דבר שלא בא
לעולם! אמר ליה: ואלא כמאן?

תיאור: סוגיה בבלי מיהדור השני והשלישי ועליה דין מהדור הרביעי והחמישי.

ערכין, סוגיה 63 דף כח ע"א

גמ'. ור' יהודה, בשלמא כהנים אין מחרימין שחרמין שלהן, אלא לויים, בשלמא מקרקעי לא מחרמי,
דכתיב: (ויקרא כ"ה) "כי אחוזת עולם היא להם", אלא מטלטלי ליחרמי! אמר קרא: (ויקרא כ"ז) "מכל
אשר לו... ומשדה אחוזתו", מקיש מטלטלין לקרקעות.
ורבי שמעון, בשלמא כהנים כדאמרן, אלא לויים, בשלמא מטלטלים לחרים דלא מקיש, אלא מקרקעי
אמאי? הכתיב: "אחוזת עולם היא להם"! מאי מחרימין נמי דקאמר? מטלטלי.
והא מדקתני סיפא, אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה במקרקעי ודברי רבי שמעון במטלטלי, מכלל דרבי
שמעון מקרקעי נמי קאמר! הכי קאמר, אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה לרבי שמעון בקרקעות, שאף ר"ש
לא נחלק [עליו] אלא במטלטלין, אבל בקרקעות מודה ליה.
א"ר חייא בר אבין: החרים מטלטלין - נותן לכל כהן שירצה, שנאמר: (במדבר י"ח) "כל חרם בישראל
(דף כח ע"ב) לך יהיה"; החרים שדותיו - נותן לכהן שבאותו משמר, שנאמר: (ויקרא כ"ז) "כשדה החרם
לכהן תהיה אחוזתו", וגמר לכהן לכהן מגזל הגר. והתם מנלן? דתניא: (במדבר ה') "לה' לכהן" - קנאו
השם ונתנו לכהן שבאותו משמר; אתה אומר: לכהן שבאותו משמר, או אינו אלא לכל כהן שירצה? כשהוא
אומר: (במדבר ה') "מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו" - הרי בכהן שבאותו משמר הכתוב מדבר,
שדה היוצאה לכהנים ביובל - נותנה למשמר שפגע בו יובל. איבעיא להו: פגע בו בשבת, מאי?
א"ר חייא בר אמי משמיה דחולפנא⁹⁹³: נותנה למשמר היוצא.
אמר רב נחמן בר יצחק: תניא [נמי הכי], נמצאת אתה אומר: אחד יובל ואחד שביעית משמטין כאחד, אלא
שיוכל בתחילתו והשמטה בסופה.

אדרבה, משום הכי הוא! אימא: מפני שהיובל כו'. בשלמא שביעית בסופה, דכתיב: (דברים ט"ו) "מקץ
שבע שנים תעשה שמטה", אלא יובל בתחילתו ביום הכיפורים הוא, דכתיב: (ויקרא כ"ה) ביום הכיפורים
תעבירו שופר בכל ארצכם! הא מני? ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא, דאמר: מר"ה הוא דחייל
יובל.

⁹⁹³ בכ"י ותיקן 120 אילפא ונראה שהוא הנכון.

שמעה חזקיה בר בילוטי ואזל אמר קמיה דר' אבהו, וליקיש מטלטלי לקרקעות! [א"ל ר' אבהו]:⁹⁹⁴ לאו תנאי היא? דאיכא דמקיש ואיכא דלא מקיש, כמ"ד לא מקשינן.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השלישי והרביעי, דברי ר' חייא בר אבין הובאו לפני ר' אבהו בא"י ע"י חזקיה בנו של חבר מועצת העיר (שככל הנראה נסע לבבל וחזר לארץ).

תמורה, סוגיה 26 דף יז ע"ב

גמ'. כיון דתנא ולדן וולד ולדן, עד סוף כל העולם למה לי? תנא דידן שמעיה לר"א דאמר ולד שלמים לא יקרב שלמים, וא"ל תנא דידן: לא מיבעיא בוולדן - דלא מודינא, אלא אפי' עד סוף העולם - לא מודינא לך. מנא ה"מ? דת"ר: (ויקרא ג') "זכר" - לרבות את הולד, והלא דין הוא, ומה תמורה, שאין גידולי הקדש - קריבה: ולד, שגידולי הקדש - אינו דין שיקרב? מה לתמורה - שכן נוהגת בכל הקדשים, תאמר בולד שאינו נוהג בכל הקדשים, אינו קרב הואיל ואינו נוהג בכל הקדשים - ת"ל זכר - לרבות את הולד. נקבה - לרבות התמורה; אין לי אלא תמורת תמימין וולד תמימין; ולד בעלי מומין ותמורת בעלי מומין מנין? ת"ל: אם זכר - לרבות ולד בעלי מומין, אם נקבה - לרבות תמורת בעלי מומין.

אמר ליה רב ספרא לאבבי: ואיפוך אנא! מסתברא, ממקום שנתרבתה תמורת תמימין - נתרבתה תמורת בעלי מומין.

א"ל [אבבי]⁹⁹⁵: מי קאמינא לך ליפוך אם זכר אם נקבה, אנא כוליה קרא קאמינא, אימא זכר - לרבות את התמורה נקבה - לרבות את הולד!

א"ל [רב ספרא]⁹⁹⁶: ולד - לשון זכר משמע, תמורה - לשון נקבה משמע.

למאי הלכתא?

אמר שמואל: ליקרב, ואליבא דר"א, דמהו דתימא, כי קאמר רבי אלעזר עולה - דאיכא שם עולה על אמו, אבל הני ולדות - לא קרבי, קמ"ל.

בר פדא אמר: לרעה, ואליבא דדברי הכל. (דאתמר)

רבא אמר: ליקרב ואליבא דר"א,

רב פפא אמר: לרעה ואליבא דדברי הכל. והאי תנא מייתי לה מהכא: (דברים י"ב) "רק קדשין" - אלו תמורות, אשר יהיו לך - אלו הולדות תשא ובאת; יכול יכניסנו לבית הבחירה, וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו - ת"ל (דברים י"ב) "ועשית עולותיך הבשר והדם", כדרך שאתה נוהג בעולה - אתה נוהג בתמורה, כדרך שאתה נוהג בשלמים - אתה נוהג בוולדי שלמים ובתמורה; יכול כל קדשים כן ת"ל רק - דברי רבי ישמעאל. ר"ע אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר אשם הוא (אשם אשם לה') - הוא קרב, ואין תמורתו קריבה.

אמר מר: תשא ובאת - יכול יכניסנו לבית הבחירה, מנא תיתי הא? כיון דגמרי חמש חטאות - הנך מקרב קרבי! מהו דתימא: חמש חטאות - מתות בכ"מ, והנך - ימותו בבית הבחירה, קמ"ל.

אמר מר: יכול אף כל הקדשים כן ת"ל רק קדשין. ולד דמאן? אי דעולה - זכר הוא, ולא בר אולודי הוא! ואי דחטאת - גמירי לה דלמיתה קיימי! (דף יח ע"א) אי דאשם - גמירי לה דלרעייה אזלא! דכל שבחטאת מתה באשם רועה (לעולה) [לעולם בחטאת], והילכתא גמירי לה - למיתה, וקרא למעוטי להקרבה. והא בהא תליא? כיון דלמיתה אזלא - ממילא לא קרבה? אלא, הלכתא - לחטאת, וקרא - למעוטי תמורת אשם.

⁹⁹⁴ ההוספה שלי.

⁹⁹⁵ ההוספה שלי.

⁹⁹⁶ ההוספה שלי.

הא נמי הילכתא גמירי לה, דאמרי כל שבחטאת מתה באשם רועה! אלא, קרא מיבעי ליה דאי עבר ומקריב - קאי בעשה: ר"ע אומר אינו צריך כו' הוא קרב ואין תמורתו קריבה: ל"ל קרא? והא הילכתא גמירי לה! אין ה"נ, אלא קרא ל"ל? מיבעי ליה לכדרב הונא, דאמר **רב הונא**: אשם שניתק לרעייה ושחטו סתם - כשר לשם עולה. ניתק - אין, לא ניתק - לא, מ"ט - (ויקרא ה') "הוא" - בהווייתו יהא, ולהאי תנא דקא יליף מהני קראי, תיפוק לי (ויקרא ג') "מזכר ונקבה"! ההוא מיבעי ליה לולד בעלי מומין, ולתמורת בעלי מומין. ותיפוק לי כולו מהאי קרא! אם לא משמע ליה. ולהאי תנא דנפקא ליה מזכר אם נקבה, תשא ובאת מה עביד להו? אפילו ממירעייהו, ל"א - ממורגיהו.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השלישי עד החמישי עם מובאות מא"י מהדור הראשון ומבבל מהדור השני.

תמורה, סוגיה 66 דף לד ע"א

גמ'. שער הנזיר יקבר.

רמי ליה **טבי לרב נחמן**: תנן שער הנזיר יקבר, ורמינהו: ⁹⁹⁷ "האורג מלא הסיט מצמר בכור [בבגד] - ידלק הבגד, משער הנזיר ופטר חמור בשק - ידלק השק!"
 א"ל **[רב נחמן]** ⁹⁹⁸: כאן - בנזיר טמא, כאן - בנזיר טהור.
 אמר ליה **[טבי]** ⁹⁹⁹: שנית נזיר אנזיר, פטר חמור אפטר חמור קשיא! אישתיק, ולא אמר ליה ולא מידי.
 אמר ליה **[רב נחמן]** ¹⁰⁰⁰: מידי שמיע לך בהא?
 אמר ליה **[טבי]** ¹⁰⁰¹: הכי אמר **רב ששת**: כאן - בשק, כאן - בשער.
 איתמר נמי, אמר **רבי יוסי ברבי חנינא**: כאן - בשק, כאן - בשער.
רבי אלעזר אמר: כאן - בנזיר טהור, כאן - בנזיר טמא.
 א"ל **[רב נחמן לטבי]** ¹⁰⁰²: ליבטל שק ברובא!
 אמר **רב פפא** ¹⁰⁰³: בציפורתא.
[אמר ליה טבי] ¹⁰⁰⁴: ציפורתא - לישלופינהו!
 א"ר **ירמיה**: הא מני - ר' יהודה היא, דאמר אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים - רשאי.
 אמר ליה **[טבי]** ¹⁰⁰⁵: קא קשיא לן לשלופינהו, ואת מוקמת לה כר' יהודה!
 הכי קאמינא: אם אפשר לשלופינהו - מוטב, ואם לאו - אוקמה כר' יהודה, דאמר אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים - רשאי.

תיאור: קיים קושי בישוב הסוגיה מבחינת זיהוי ברור של האמוראים המשתתפים בה לדורותם

⁹⁹⁷ ערלה פ"ג מ"ג: "האורג מלא הסיט מצמר הבכור בבגד ידלק הבגד ומשער הנזיר ומפטר חמור בשק ידלק השק ובמוקדשין מקדשין כל שהן".

⁹⁹⁸ ההוספה שלי.

⁹⁹⁹ ההוספה שלי. לדעת מרגליות שעמד על הקושי בזהויה החכם בסוגייתנו (עמ' 153) נראה להיות חכם אחר באותו השם (ולא תלמידו של ר' יאשיה). ואולי טבי הוא כינוי בלבד לתלמיד צעיר כשם שהוא כינוי לעבד. ואפשר שמדובר בטבי בריה דמרי טבי הנזכר בר"ה דף כב ע"א.

¹⁰⁰⁰ ההוספה שלי.

¹⁰⁰¹ ההוספה שלי.

¹⁰⁰² ההוספה שלי. וכן כתב השפת אמת בחידושיו על אתר.

¹⁰⁰³ אין זה רב פפא הידוע אלא ככל הנראה רב פפא בר חנין בן דורו של רב נחמן.

¹⁰⁰⁴ ההוספה שלי. מתיחס לרב נחמן ולא לרב פפא שדבריו נכנסו באמצע.

¹⁰⁰⁵ ההוספה שלי.

ולמקומותם. לכן כל מה שאציע כאן אינו אלא בגדר השערה בלבד.
הסוגיה תחילתה בבבל שם דנו בה בדור השלישי ר' טבי (טובי בר מתנה?)¹⁰⁰⁶, ורב נחמן ורב פפא (כנראה בריה דרב חנין?). הסוגיה מסתיימת בדיון בין ר' ירמיה ור' טבי (ואולי הדיון הזה היה גם כן בבבל בטרם עלו שניהם ארצה). בתוך הסוגיה מובאה מא"י מהדור השני.

כריתות סוגיה 34 דף טו ע"ב

אמר לו ר' עקיבא: אם הלכה נקבל כו'.
קיבלה רבי יהושע להא תשובה מר' עקיבא או לא? ת"ש, דתניא: אכל ה' חתיכות נותר מזבח אחד בהעלם אחת בחמשה תמחויין - אינו מביא אלא חטאת אחת, ועל לא הודע שלהן - אינו מביא אלא אשם תלוי אחת; מחמשה תמחויין בחמש העלמות - מביא חטאת על כל אחת ואחת, ועל לא הודע שלהן - מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת; מה' זבחים בהעלם אחת - חייב [על כל אחת ואחת]; ר' יוסי בר' יהודה אומר: אפילו אכל ה' חתיכות מה' זבחים בהעלם אחת - אינו מביא אלא חטאת אחת, ועל ספיקן - אין מביא אלא אשם תלוי אחת, כללו של דבר: כל שחלוקין בחטאות חלוקין באשמות; אכל ה' חתיכות בה' תמחויין מזבח אחד לפני זריקת דמים אפי' בהעלם אחת - חייב על כל אחת ואחת משום מעילה; (דף טז ע"א) ואילו על ספיקו מביא אשם תלוי לא קתני, מני הא? אילימא ר"ע, ליתני נמי סיפא: ועל ספיקן מביא אשם תלוי, דהתנן: ר"ע מחייב על ספק מעילה אשם תלוי! אלא לאו רבי יהושע היא, וקתני: בה' העלמות מביא ה' חטאות, וש"מ קיבלה מיניה. אלא אדרבה, מסיפא דקתני: מה' זבחים אפילו בהעלם אחת - חייב על כל אחת ואחת, ש"מ לא קיבלה מיניה! ואלא מאי אית למימר? תנאי היא, דאיכא תנא דקיבלה, ואיכא תנא דלא קיבלה! אפי' תימא ר"ע היא, והאי תנא סבר לה כותיה בחדא ופליג עליה בחדא, סבר לה כותיה בהעלמה, ופליג עליה במעילות. ה"ד ה' מעילות?
אמר שמואל: כאותה ששנינו, חמשה דברים בעולה מצטרפין: הבשר, והחלב, והיין, והסלת, והשמן.
חזקיה אמר: כגון שאכל מה' אברים.

ר"ל אמר: אפילו תימא באבר אחד, משכחת לה בכתף.

רבי יצחק נפחא אמר: ¹⁰⁰⁷ כגון שאכל בה' מיני קדירה.

רבי יוחנן אמר: ¹⁰⁰⁸ כגון שאכל בה' טעמים.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הראשון עד השלישי, הכוללת את דברי שמואל.

כריתות, סוגיה 52 דף כג ע"ב

גמ'. במאי פליגי? ר"מ סבר: כיון דלא צריך ליה לא מקדיש ליה, ורבנן סברי: מתוך שלבו נוקפו גומר ומקדיש. תנא: בין שנודע לו שחטא ובין נודע לו שלא חטא פליגי ר"מ ורבנן, בנודע לו שחטא - להודיע כחו דר"מ, דאע"ג דידע דחטא, כיון דבעידנא דאפרשיה [לא ידע - תצא ותרעה בעדר; ובנודע לו שלא חטא - להודיע כחו דרבנן, דאע"ג דלא חטא, כיון דבעידנא דאפרשיה לא ידע -] לבו נוקפו הוה, הלכך גמר ומקדיש.
א"ר ששת: מודה ר"מ לחכמים, (דף כד ע"א) במפריש שני אשמות לאחריות ונתכפר באחת מהן, דשני ירעה עד שישתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה; מאי טעמא? ע"כ לא פליגי ר"מ עליהון דרבנן, אלא משום דלא גלי

¹⁰⁰⁶ ראה אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 243 ועמ' 290.

¹⁰⁰⁷ הר"ח בפירושו לשבת עא ע"א ד"ה לר' יהושע גורס: ר' יוחנן אמר. (ראה י. רוזנטל, מסכת כריתות (בבלי), עמ' 212.

¹⁰⁰⁸ הר"ח שם גורס: ר' יצחק נפחא.

דעתיה דלבו נוקפו, (אבל) הכא >הא גלי דעתיה דלבו נוקפו<¹⁰⁰⁹ מכדי (חד) [הך]¹⁰¹⁰ הוא דאיבעי ליה לאפרושי, מ"ט אפריש תרי? דסבר: אי מירכס חדא מיכפרנא באידך חבריה, וכיון דגלי דעתיה דלבו נוקפו היה, הואיל וכך היה גמר והקדישו.

אמר רב יהודה אמר רב: מודים חכמים לר"מ, באשם תלוי שהוזמו עדיו, דיצא וירעה בעדר; מ"ט? עד כאן לא פליגי רבנן עליה, אלא היכא דאפרשיה ע"פ עצמו ואמרינן לבו נוקפו, אבל היכא דע"פ עדים אפרשיה לא הוה סמוך עילוי דעדים, דסבר: דלמא אתו אחרים ומזמי להו.

מתיב רבא: שור הנסקל אינו כן, אם עד שלא נסקל - יצא וירעה בעדר; ה"ד? אילימא דאתו בי תרי אמרי הרג ובי תרי אמרי לא הרג, מאי חזית דציית לבתראי? ציית להו לקמאי! אלא לאו בעדי הזמה, ודכוותיה גבי אשם תלוי בעדי הזמה ופליגי!

א"ל אביי: ודלמא שור הנסקל ה"ד? כגון שבא הרוג ברגליו, ודכוותיה גבי אשם תלוי כגון דהוכרה חתיכה, אבל היכא דאפרשיה לאשם תלוי ע"פ עדים - לא.

בפלוגתא, אשם תלוי שהוזמו עדיו -

רבי אלעזר אומר: הרי היא כמנחת קנאות, דתניא: נמצאו עדיה זוממין - מנחתה תצא לחולין;

רבי יוחנן אמר: ירעה עד שישתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. ורבי יוחנן נדמייה למנחת קנאות? לא דמי, מנחת קנאות לא לכפרה קאתייא אלא לברר עון, אבל אשם תלוי דלכפרה אתי, מתוך שלבו נוקפו גומר ומקדישו.

אמר **רבי כרספדאי אמר ר' יוחנן**: שור הנסקל שהוזמו עדיו, כל המחזיק בו זכה בו.

אמר רבא: מסתברא טעמא דרבי יוחנן, כגון דאמרי ליה נרבע שורו, אבל אמרו רבע שורו, הוא בעצמו מידע ידיע דלא רבע, ולא מפקר ליה, וטרח ומייתי עדים.

ומאי שנא מהא דאמר רבה בר אבתי אמר ר"ל: עיר הנדחת שהוזמו עדיה, כל המחזיק בה זכה בה? עיר הנדחת דרבים נינהו, כל חד אמר בדעתיה: אנא לא חטאי, אחרינא חטא, ומפקר ממוניה, אבל הכא דבדידיה תליא מילתא, הוא בעצמו מידע ידע דלא רבע, ולא מפקר ליה, וטרח ומייתי עדים.

אמר ר"ל: הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי אפשי בה, כל המחזיק בה זכה בה.

ומי"ש מהא דאמר רבה בר אבבה אמר רב ששת, ואמרי לה

א"ר **אבהו** אמר רב ששת: מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו מתנה זו תיבטל - מבוטלת, אי

אפשי בה - דבריו קיימין, בטילה [היא] אינה מתנה - לא אמר כלום; (דף כד ע"ב) מאי לאו דבריו קיימין דהדרא למרה! לא, דבריו קיימין והוא נמי לא קני לה, וכל המחזיק בה זכה בה.

מיתיבי: האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו אין לי עסק בה וידי מסולקת הימנה - לא אמר כלום; והא ידי מסולקת הימנה כאי אפשי דמי, וקתני: לא אמר כלום! שאני התם, דאמר: כי סליק נפשיה מדין ודברים, מגופה דשדה לא סליק נפשיה.

מיתיבי: הכותב נכסיו לאחרים והיו בהן עבדים, ואמר הלה אי אפשי בהן, אם היה רבו שני כהן - אוכלין בתרומה; רשב"ג אומר: כיון שאמר אי אפשי בהן, כבר זכו בהן יורשין; בשלמא לרשב"ג, קסבר: כי יהיב איניש מתנה אדעתא דמקבלין לה מיניה, כי לא מקבלין לה מיניה הדרא למרה: אלא לת"ק, אי כי אמר אי אפשי בהן כל המחזיק בהן זכה בהן, הכא דאמר שני אי אפשי בהן הוה להו זרים, וקאכלי זרים תרומה! קסבר: המפקיר עבדו - יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו, וקסבר: מעוכב לגט שחרור אוכל בתרומה.

¹⁰⁰⁹ ההשלמה ע"פ י. רזונטל, מסכת כריתות (בבלי), עמ' 105, ע"פ כ"י ותיקן 120, כ"י לונדון (402), וקטע מכריכה JTS Rab 2347

¹⁰¹⁰ כך ברוב כתבי היד.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור השני עד הרביעי, ולתוכה הובאה סוגיה ארץ ישראלית מהדור השני והשלישי.

מעילה, סוגיה 35 דף כ' ע"ב

אמר לו תן לו חתיכה כו': שמע מינה: מוסיף על שליחותו - הוי שליח!
אמר רב ששת: דאמר שליח טול אחת מדעתו ואחת מדעתי, (דף כא ע"א) מהו דתימא: עקר שליח שליחותיה דבעה"ב, ולא למעול - קמ"ל.

תיאור: סוגיה בבבלי קצרה מהדור השלישי.

מעילה, סוגיה 37 דף כא ע"א

שלח ביד פקח [וכו']. ואע"ג דלא אידכר שליח, ורמינהי: נזכר בעה"ב ולא נזכר שליח - השליח מעל! (נזכרו שניהם חנוני מעל)
א"ר ששת: מתני' (נמי) - כשנזכרו שניהם.

תיאור: סוגיה בבבלי קצרה מהדור השלישי.

זבחים, סוגיה 87 דף נג ע"א

תנן התם:¹⁰¹¹ "חוט של סיקרא חוגרו באמצע, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים".
מנא הני מילי? אמר רב אחא בר רב קטינא, שנאמר: (שמות כז) "והיתה הרשת עד חצי המזבח", התורה נתנה מחיצה להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים.

תיאור: סוגיה בבבלי מהדור הרביעי, היא תלמוד בבלי למסכת מדות שאין לה תלמוד. מקומה כאן הוא אסוציאטיבי, מאחר שבסוגיה הקודמת הוזכר חוט הסיקרה.

מנחות, סוגיה 152 דף פה ע"ב

"וואם התליעה – פסולה".

תנו רבנן:¹⁰¹² סולת שהתליעה רובה - פסולה, וחיתין שהתליעו רובן - פסולות.
בעי רבי ירמיה: ברוב חטה או ברוב סאה? תיקו.
בעי רבא: הקדישן, מהו שילקה עליהן משום בעל מום? כיון דפסיל כבעל מום דמי, או דלמא אין בעל מום אלא בבהמה? תיקו.
תנן התם:¹⁰¹³ כל עץ שנמצא בו תולעת - פסול לגבי מזבח.
אמר שמואל: לא שנו אלא לח, אבל יבש - גוררו וכשר.
בעי רבא: הקדישו, מהו שילקה עליו משום בעל מום? כיון דפסול כבעל מום דמי, או דלמא אין בעל מום אלא בבהמה? תיקו.

¹⁰¹¹ מדות פ"ג מ"א

¹⁰¹² תוספתא מנחות פ"ט ה"ד: "סולת שהתליעה הרי זו בעל מום למזבח חטין שהתליעו או שהקילו הרי אלו בעלי מומין למזבח".

¹⁰¹³ מידות פ"ב מ"ה.

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור השלישי ומובאה בבליית מהדור הראשון ועליהן ברור של הדור הרביעי בבבל. עניינה במשנה ממסכת מידות.

תמיד, סוגיה 5 דף כז ע"א

פרחי כהונה איש כסותו בארץ.

אמאי התם קרי להו רובים, הכא קרי להו (דף כז ע"א) פרחי כהונה? אמרי: אין, התם דלא מטו למעבד עבודה - קרי להו רובים, הכא דמטו להו למעבד עבודה - קרי להו פרחי.

תנן התם: ¹⁰¹⁴ בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד, והלויים בכ"א מקומות: ה' - על ה' שערי הר הבית, ד' - על ד' פנותיו מבפנים, ה' - על ה' שערי עזרה, וד' - על ד' פנותיו מבחוץ, אחד - בלשכת הקרבן, ואחד - בלשכת הפרוכת, ואחד - אחורי בית הכפורת. מנה"מ? אמר רב יהודה מסורא, ואמרי לה במתניתא תנא: דכתיב (דברי הימים א' כ"ו) "למזרח הלויים ששה לצפונה לויים ארבעה לנגבה לויים ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר". אמרי: הני כ"ד הוו!

אמר אביי: ה"ק, לאסופים - שנים; (ב') אכתי עשרין ותרי הוו! היאך דפרבר - חד הוה, ואחרינא בצוותא הוא דאזיל וייתיב גביה, משום דקאי אבראי. מאי לפרבר?

אמר רבה בר רב שילא: כמ"ד כלפי בר. ואב"א: לעולם כ"ד כדכתיב תלתא מינייהו - דכהנים, ועשרין וחד - דלויים. והא הכא לויים הוא דכתיב!

כר' יהושע בן לוי, דאמר ריב"ל: בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן - (יחזקאל מ"ד) "והכהנים הלויים בני צדוק".

"חמשה - על חמשה שערי הר הבית, וארבעה - על ארבעה פנותיו מתוכו, ה' - על ה' שערי עזרה וארבעה - על ארבעה פנותיו מבחוץ". ¹⁰¹⁵ מאי שנא הר הבית - דעבדינן מתוכו, ומאי שנא עזרה - דעבדינן מבחוץ? אמרי: הר הבית, דאי תמה ובעי מיתב - יתיב, אמרינן - מתוכו, עזרה דאי תמה ובעי למיתב - לא מצי יתיב, דאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, אמרינן - מבחוץ. אמר מר - ה' על ה' שערי עזרה וה' שערים הוא דהוי בעזרה ורמינהי: ¹⁰¹⁶ ה' שערים היו בעזרה, ג' בצפון וג' בדרום ואחד במזרח! אמר אביי: תרי מינייהו לא צריכי שימור;

רבא אמר: תנאי היא,

דתניא, אין פוחתין מ"ג גזברין ומז' אמרכלין, ר' נתן אומר: אין פוחתין מ"ג גזברין, כנגד י"ג שערים. דל חמשה דהר הבית - פשו להו תמניא דעזרה. אלמא איכא תנא דאמר תמניא הוו ואיכא תנא דאמר שבעה ואיכא תנא דאמר חמשה הוו.

תיאור: סוגיה בבליית מהדור השני עד הדור הרביעי ובתוכה שולבה מימרה ארץ ישראלית מהדור הראשון. עניינה גם במסכת מידות.

¹⁰¹⁴ מדות פ"א מ"א
¹⁰¹⁵ משנת מדות הנ"ל
¹⁰¹⁶ מדות פ"א מ"ד.

<p>אמ' ר' אבין: אית לך חורי, לשמו ושלא לשמו נוהג בכל העבודות, לאוכליו ושלא לאוכליו אינו נוהג אלא בשחיטה. לאוכליו כזיתין ושלא לאוכליו כזיתין כשר. לאוכליו כזיתין ושלא לאוכליו כחצי זיתין כל שכן כשר. לאוכליו כחצי זיתים ושלא לאוכליו כחצי זיתים מה אנן קיימין? אם כשהיתה המחשבה לכושר תהא המחשבה לפסול, אם אינה המחשבה לפסול לא תהא המחשבה לכושר. אמ' ר' יוסה: מתניתא אמרה שהמחשבה לכושר, דתנינן תמן: ¹⁰¹⁷ "לוכל כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר, שאין אכילה והקטרה מצטרפין". שחטו שתתכפר בו חצי חבורתו, ר' יונה פוסל, נעשה כמתפיש כפרת אילו לאילו, מאחר שלא נתכפר לאילו [לא נתכפר לאילו]. ר' יוסה אמ': כשר. במחזור תינינא חזר ביה ר' יוסי. אמ' ליה ר' פינחס: לא כן אילפן ר': כשר. אמ' ליה: הא קביעה גבך כמסמרא.</p>
--

תיאור: סוגיה ארץ ישראלית מהדור הרביעי המתייחסת למשנת פסחים ומצטטת את משנת זבחים כסיוע בלבד. דברי הירושלמי "במחזור תינינא חזר ביה ר' יוסי" מלמדים אותנו שר' יוסי למד את תלמודו על הסדר באופן מחזורי. אם דבריו מתייחסים למשנת זבחים הרי שלמד את המסכת כסדרה, דבר שמוצא ביטוי בנוכחותו הניכרת בסוגיות הירושלמי העוסקות בענייני המסכת, ומכאן רמז ללימוד שיטתי של זבחים בדור הרביעי בא"י.

סוגיה מה 31 למנחות

ירושלמי נזיר פ"ו ה"ט דף נה ע"ג (1122/29-35)	בבלי מנחות דף יט ע"א
<p>רב אמ': תנופה מעכבת בנזיר. והתני: "תורת הנזיר", בין שיש לו כנפים בין שאין לו כנפים. דאמ' רב, בנזיר שיש לו. ותני כן, הראוי לתנופה תנופה מעכבת בו, ושאין ראוי לתנופה אין תנופה מעכבת בו. <u>שמואל</u> אמ': ¹⁰¹⁸ "שיעור! תנופה מעכבת בנזיר, בתנופות וכבהונות של מצורע. והתני: "תורת המצורע", בין שיש לו בהונות בין שאין לו בהונות, פתר לה כר' אליעזר דאמ': "נותן על מקומו" ¹⁰¹⁹.</p>	<p>אמר <u>רב</u>: כל מקום שנאמר תורה וחוקה - אינו אלא לעכב. קא ס"ד תרתי בעיא, כדכתיב: (במדבר י"ט) "זאת חוקת התורה"; (סימן: נת"ץ יקמ"ל) והרי נזיר דלא כתיבא ביה אלא תורה, ואמר רב: תנופה בנזיר מעכבא! שאני התם, כיון דכתיב כן יעשה, כמאן דכתיבא בהו חוקה דמי. הרי תודה דלא כתיבא ביה אלא תורה, ותנן: ארבעה שבתודה מעכבין זה את זה! שאני תודה, דאיתקש לנזיר, דכתיב: (ויקרא ז') על זבח תודת שלמיו, ואמר מר: שלמיו - לרבות שלמי נזיר. והרי מצורע דלא כתיב ביה אלא תורה, ותנן: ארבעה מינין שבמצורע מעכבין זה את זה! שאני התם, כיון דכתיב: (ויקרא י"ד) "זאת תהיה תורת המצורע", כמאן דכתיב ביה חוקה דמי.</p>

¹⁰¹⁷ זבחים פ"ב מ"ה.

¹⁰¹⁸ צ"ל: שיעור מעכב

¹⁰¹⁹ נגעים פי"ד מ"ט

תיאור: בשאלה האם בקרבנות שמביא הנזיר בסיום הנזירות יש דברים שאם לא נעשו לא נפטר מחובותיו הנזירות. בבבלי אומר רב שאם לא הניף את האיל הרי זה מעכב את סיום חובותיו כנזיר. ואילו בירושלמי מובאים דברי רב ובצידם דברי שמואל החולק על רב, וסובר שגילוח שער הנזיר הוא שמעכב את סיום חובותיו כנזיר. במקרה זה שימר הירושלמי את דברי שמואל החסרים בבבלי. דברי רב נאמרו בבבלי בארמית והועברו לירושלמי בעברית.

סוגיה 121 לזבחים

תלמוד בבלי מסכת זבחים דף ח עמוד ב	ירושלמי פסחים פ"ה ה"ב דף לב ע"א (524/41)	תלמוד ירושלמי מסכת שקלים פ"ב ה"ה מו ע"ד (609/9)
<p>תנו רבנן: פסח בזמנו, לשמו - כשר, שלא לשמו - פסול; ובשאר ימות השנה, לשמו - פסול, שלא לשמו - כשר. (של"ו קבאיצ"ן ממה"ר בצ"א ב"א, סימן) מנא הני מילי? אמר אבון דשמואל, אמר קרא: (ויקרא א' ג') "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים לה'", דבר הבא מן הצאן יהא לזבח שלמים.</p> <p>אימא: שלמים אין, מידי אחרינא לא! אמר רבי אילא א"ר יוחנן: לזבח - לרבות כל זבח. אימא: כל דשחיט להוי כמותה! אי הוה כתיב לשלמים וזבח - כדקאמרת, השתא דכתיב לזבח שלמים, לכל דשחיט ליה שלמים להוי. אימא: לזבח - כלל, שלמים - פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שלמים אין, מידי אחרינא לא! לה' - הדר וכלל.</p> <p>מתקיף לה ר' יעקב מנחם פקוד: הא לא דמי כללא בתרא לכללא קמא, כללא קמא מרבי זבחים</p>	<p>אמ' ר' יוחנן על דא [אמר] (ע)! ¹⁰²⁴לי אבא בר אבא ¹⁰²⁵: דאינון אמרין: מניין שהפסח משתנה שם שלמים, ת"ל "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים", כל שהוא מן הצאן בא שלמים. התיבון: הרי עולה מן (הצאן)!, דבר שאינו בא אלא מן הצאן, יצאת עולה שהיא באה אפי' מן הבקר. התיבון: הרי אשם, אמ' ר' בון בר כהנא: "מן הצאן", דבר [הבא] מכל הצאן, יצא אשם שאינו בא אלא מן האילים בלבד. בכל אתר אתר אמר "מן" לרבות, והכא אתר אמר "מן" למעט? אמ' ר' מנא: מיעוט, שאינו בא אלא מן האילים בלבד. התיבון: והכתי' "אם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה", מעתה מותר הפסח {אין} בא עולה?</p>	<p>ר' יוחנן אמ': על דעלי אבא בר בא ¹⁰²⁰, דאינון אמרין: מניין שהפסח משתנה לשם שלמים? ת"ל "אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים", כל שהוא מן הצאן בא שלמים. התיבון: הרי עולה מן הצאן? דבר שאינו בא אלא מן הצאן, יצאת עולה שהיא באה אפי' מן הבקר. התיבון: הרי אשם? אמ' ר' בון בר כהנא: "מן הצאן" דבר שהוא בא מכל הצאן, יצא אשם שאינו בא אלא מן האילים בלבד. בכל אתר אתר אמר: ["מן"] (מלרבות) [למעט] והכא אתר אמר: ["מן"] (מ) [למעט] (לרבות)? אמ' ר' מנא: (מיעוט) [הכא נמי "מן" למעט. מיעוט שאינו בא בן שני שנים, מיעוט שאינו בא נקבה, וגבי אשם נמי "מן" למעט הוא], שאינו בא אלא מן האילים בלבד. התיבון: והכתי' "ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה", מעתה מותר הפסח בא עולה?!</p>

¹⁰²⁰ הוא המכונה אבון דשמואל.

¹⁰²⁴ התיקון מיותר

¹⁰²⁵ הוא המכונה אבון דשמואל.

<p>ותו לא, כללאת בתרא לה' - כל דלה', ואפי' לעופות ואפי' למנחות! הא תנא דבי רבי ישמעאל: בכללי ופרטי דריש כי האי גוונא, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש שהוא שלא לשמו וכשר, אף כל שהוא שלא לשמו וכשר. אי מה הפרט מפורש דבר הבא בנדר ובנדבה, אף כל הבא בנדר ובנדבה, עולה ושלמים אין, חטאת ואשם לא! אלא, לזבח רבויא הוא. אימא: לכל דשחית ליה להוי כוותיה!</p> <p>א"ר אבין: (דף ט ע"א) דוחין קדשים הנאכלים אצל קדשים הנאכלין, ואין דוחין קדשים הנאכלין אצל קדשים שאינן נאכלין. אטו חטאת ואשם מי לא מיתאכלי? אלא, דוחין קדשים הנאכלין לכל אדם אצל קדשים הנאכלין לכל אדם, ואין דוחין קדשים הנאכלין לכל אדם אצל קדשים שאין נאכלין לכל אדם.</p> <p>רבי יוסי ברבי אבין אמר: דוחין קדשים קלים אצל קדשים קלים, ואין דוחין קדשים קלים אצל קדשי קדשים.</p> <p>מתקיף לה רב יצחק ברבי סברי¹⁰²⁷, אימא: שחטיה לשם מעשר ליהוי מעשר, למאי הילכתא? דלא ליבעי נסכים, ולמלקא עליה (בלא ימכר) (ויקרא כז) ב"לא יגאל!" אמר קרא: (ויקרא כז) "העשירי יהיה קודש", זה מעשר ואין אחר</p>	<p>אמ' ר' אבון: משנין דבר שהוא לאכילה בדבר שהוא לאכילה, [ואין משנין דבר שהוא לאכיל(ה)] בדבר (י) שאינו לאכילה.]</p> <p>אמ' ר' יוסי ביר' בון: משנין קדשים קלין לשם קדשים קלין ואין משנין (קדשים) קדשים קלים לשם קדשי קדשים. אמ' ר' [יוחנן] {על דאמר} [(על דעל)! ר' חנינה דאתון אמרין: אין הפסח משתנה לשם שלמים אלא אם כן שחטו לשם שלמים, ואני או': אפי' לשם עולה. אמ' ר' לא: טעמי דר' יוחנן: "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים", כל שהוא זבח בא שלמים, משתנה למחשבת פסול. היך עביד? שחטו לשם עולה על מנת לזרוק דמו למחר, מכל מקום פסול הוא. אין תימר: משתנה למחשבת [פסול], פיגול. אין תימר: אינו משתנה למחשבת</p>	<p>אמ' ר' אבון: משנין דבר שהוא (בא) לאכילה לדבר שהוא לאכילה ואין משנין דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה.</p> <p>אמ' ר' יוסי ביר' בון: משנין קדשים קלים לשם קדשין קלין ואין משנין קדשים קלין לשם קדשי קדשים.</p> <p>ר' יוחנן אמ': על דאעלי רבי חנינה, דאינון אמרין: אין הפסח משתנה לשם שלמים אלא אם כן שחטו לשם שלמים, ואני או': אפי' שחטו לשם עולה.</p> <p>אמ' ר' אילא: טע' דר' יוחנן: "אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים" כל שהוא זבח בא שלמים ומשתנה למחשבת פסול. היך עבידה? שחטו לשם עולה על מנת לזרוק דמו למחר מכל מקום פסול הוא. אין תימר: משתנה למחשבת פסול, פיגול; אין תימר:</p>
--	---	--

¹⁰²⁷ בכ"י ותיקן 121 וכ"י קולומביה: בר סברין. בכ"י מינכן 95: בר סברא

<p>מעשר. אימא : שחטיה לשם בכור ליהוי כבכור, למאי הילכתא? דלא ליבעי נסכים! אי נמי, דליתביה לכהנים! בכור נמי עברה עברה ממעשר גמר. ואימא : שחטיה לשם תמורה ליהוי תמורה, למאי הילכתא? למלקא עליה! אי נמי, למיקם עליה (ויקרא כז) ב"לא ימכר ולא יגאל!" אמר מר <u>זוטרא בריה דרב נחמן</u>, אמר קרא : (ויקרא כז) "והיה הוא ותמורתו", זו תמורה ואין אחר תמורה. ואימא : שחטיה לשם תודה ליהוי כי תודה, למאי הילכתא? להטעינו לחם! מי איכא מידי דפסח גופיה לא בעי לחם, ומותרו בעי לחם? אי הכי, השתא נמי מי איכא מידי דפסח גופיה לא בעי נסכים, ומותרו בעי נסכים? אן הכי קאמרין : מי איכא מידי דמותר תודה עצמה לא בעי לחם, ואילו מותר דאתיא להו מעלמא בעיא לחם? מתקיף לה רב <u>ימר</u> <u>בריה דרב</u> <u>הילל</u> : וממאי דבמותר פסח כתיב? דילמא במותר אשם כתיב! אמר <u>רבא</u> אמר קרא : (ויקרא ג) "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים", דבר השוה בכל הצאן. מתקיף לה ר' אבין בר חייה, ואיתימא ר' אבין בר כהנא, בכל אתר את אמרת : מן - להוציא, וכאן מן - לרבות!</p>	<p>פסול, פסול {ו}.</p> <p>לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה. ר' בון בר חייה בשם שמואל בר אבא : מכיון שאין לו שם נעשה כשוחטו לשמו ושלא לשמו בשתיקה והוא כשר. אמר ליה [ר' אילא] :¹⁰²⁶ ואין כיני, אפי' שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו וייעשה משעה ראשונה כשוחטו לשמו ושלא לשמו {בשתיקה} ויהא כשר. אמ' ר' אבא מרי : מאן אמ' בשתיקה כשר, או נאמ' בשתיקה פסול.</p>	<p>אינו משתנה למחשבת פסול? פסול. לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה ר' בון בר חייה בשם שמואל בר אבא : מכיון שאין לו שם נעשה כשוחטו לשמו ושלא לשמו בשתיקה והוא כשר. אמ' ליה [ר' אילא] :¹⁰²¹ ואם כן הוא אפי' שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו יעשה משעה הראשונה כשוחטו לשמו ושלא לשמו ויהא כשר?! אמ' ר' אבא מרי : מאן אמ' : בשתיקה כשר, או נאמר : בשתיקה פסול. רב חסדא אמ' : והוא שקרבה חטאתו בסוף, אבל אם קרבו שלמים בסוף מותרן שלמים. אמ' ר' זעורה : ואפי' קרבו שלמים בסוף הלכה אחת היא בנזיר שתהא מותרה נדבה. מתנית' מסייעה לדין ומתנית' מסייעא לדין. מתנית' מסייעה לר' זעורה : {אפי' } <אילו>¹⁰²² הן מעו' סתומין כל שדמי חטאות מיתות מעורבות בהן, ואפילו הפריש דמי חטאות מיתות מתוכה מעו' סתומין הן. מתנית' מסייעא לרב חסדא : אילו לחטאתי והשאר לשאר נזירותי, ומת, מועלין בכולן ואין מועלין במקצתן. ולא אמ' : אם מת! (י[ו]) יפלו לנדבה. רב חסדא אמ' : מותר לחמו שלנזיר יירקב.</p>
---	--	---

¹⁰²¹ ההוספה שלי.

¹⁰²² נוסף ע"פ קטע גניזה.

¹⁰²⁶ ההוספה שלי.

<p>אמר ר' מני : הכא נמי מן - להוציא, דלא אתי בן שתי שנים ולא אתי בנקיבה.</p> <p>מתקיף לה רב חנא בגדתא: ומי מצית אמרת דכי כתיב האי במותר פסח כתיב? והא מדכתיב: (ויקרא ג) "אם כשב" (ויקרא ג) "אם עז", מכלל דלאו במותר פסח כתיב!</p> <p>ההוא מיבעי ליה לכדתניא: כבש - לרבות את הפסח לאלוה, כשהוא אומר: אם כבש - לרבות פסח שעברה שנתה ושלמים הבאים מחמת פסח לכל מצות שלמים, שיטענו סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק, כשהוא אומר: אם עז - הפסיק הענין, לימד, על העז שאינה טעונה אליה. והא מהכא נפקא? מדאבוה דשמואל נפקא, דאמר אבוה דשמואל: ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים - דבר הבא מן הצאן יהא לזבח שלמים!</p> <p>ואכתי, מדרב נחמן אמר רבה בר אבוה נפקא, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: מנין למותר פסח שקרב שלמים? שנאמר: (דברים טז) "וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר", והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים! אלא, מכאן למותר הפסח שיהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר, ומאי ניהו? שלמים! אלא, תלתא קראי כתיבי: (ע"ב) חד לעיברה זמנו ועיברה שנתו, וחד לעיברה זמנו ולא שנתו, וחד ללא עיברה לא זמנו ולא שנתו. וצריכי, דאי כתב</p>		<p>אמ' ר' יוסי: ויאות, להקריבו בפני עצמו אין יכול, שאין לך לחם קרב לעצמו; להקריבו עם נזירות אחרת אין את יכול, שאין לך נזירות באה בלא לחם, לפום כן צריך מימר מותר לחמו שלנזיר יירקב.</p> <p>סברין מימר הוא <מו[ת]ר>¹⁰²³ לחמו הוא מותר נסכיו.</p> <p>אמ' ר' יוסה ביר' בון: מותר נסכיו קדשי קדשים אינון ויפלו לנדבה.</p> <p>על דעת' דר' יוסה ביר' בון, שמואל ורב חסדא ור' אלעזר שלשתן אמרו דבר אחד. רב חסדא - אהן (מז ע"א) דהכא; שמואל - דאמר ר' יסא: עד דאנא תמן שמעית קל רב יהודה שאל לשמואל: הפריש שקלו ומת? אמ' ליה: יפלו לנדבה; ר' לעזר - מותר עשירית האיפה שלו, ר' יוחנן אמ': יוליכם לים המלח, ר' לעזר אמ': יפלו לנדבה.</p>
--	--	---

¹⁰²³ נוסף ע"פ קטע גניזה.

<p>רחמנא חד, הוה אמינא : היכא דעיברה שנתו וזמנו דאידיחי מפסח לגמרי, אבל עיברה זמנו ולא שנתו דחזי לפסח שני - אימא לא ; ואי כתב רחמנא הני תרתי, משום דאידיחי להו ממילתייהו, אבל היכא דלא עבר לא זמנו ולא שנתו דחזי לפסח - אימא לא, צריכי.</p>		
---	--	--

תיאור: הלוי ציין את הסוגיה הזאת כסוגית זבחים "והנה כל הסוגיה הזאת (תמיד נשחט הלכה ב' ושקלים פ"ב ה"ד) עם כל ההויות והמימרות של אותם האמוראים עצמם שבירושלמי, כולם באו בסוגית הבבלי זבחים דף ח' ט' בתוספת אמוראי בבלי ובלשונם.¹⁰²⁸ הסוגיה בירושלמי היא מהדור השלישי והרביעי עם הבאות של דברי אמוראים מהדורות הראשונים, החומר הארץ ישראלי מועבר כמימרות נפרדות ולכן עריכת הרצף של הבבלי שונה מעריכת הרצף של הירושלמי שנעשתה מאוחר יותר לאחר שהמימרות כבר היו בבבלי. המימרות מובאות בבבלי על ידי אותם האמוראים, ובחלקם גם אותם הדברים אלא שהמימרות מועברות בניסוח חופשי ולא כמימרות אפודוקטיות מנוסחות.¹⁰²⁹

סוגיה יו 40 למנחות

ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ב דף עט ע"א (794/43-795/4)	בבלי מנחות דף כג ע"ב
<p>כהנא שאל לרבנין דתמן : מנחה חלוקה ב(ב)ג]סה¹⁰³⁰, ניטמאת זו ניטמאת זו? אמ' ליה : ניטמאת זו ניטמאת זו. וקפצה טומאה? אמרון ליה : וקפצה טומאה. אפילו אחרת בנתיים? אמרון ליה : אפילו אחר' בנתיים. קומץ מזו לזו? אמ' ליה : שמועה לא שמענו, משנה שנינו. כהיא דתנינן לתמן : "שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו (זו מזו לזו) זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשירות, ואם לאו פסולות"¹⁰³¹. [ו]אין שיריה של זו מפסיקין לזו. אתא ר' יעקב</p>	<p>כי סליק רב כהנא, אשכחינהו לבני רבי חייא דיתבי וקאמרי : עשרון שחלקו (דף כד ע"א) והניחו בביסא, ונגע טבול יום באחד מהן, מהו? כי תנן כלי מצרף מה שבתוכו לקדש - ה"מ היכא דנגעי בהדדי, אבל היכא דלא נגעי בהדדי לא, או דילמא ל"ש? אמר להו <u>איהו</u> :¹⁰³² מי תנן כלי מחבר? כלי מצרף תנן, כל דהו. הושיט אחד לביניהן, מהו? אמ' להו :¹⁰³³ צריך לכלי - כלי מצרפו, אין צריך לכלי - אין כלי מצרפו. הושיט טבול יום את אצבעו ביניהן, מהו? אמר להו : אין לך דבר שמטמא מאוירו אלא כלי חרס בלבד. הדר <u>איהו</u> בעא מינייהו :¹⁰³⁴ מהו לקמוץ מזה על זה? צירוף דאורייתא או דרבנן?</p>

¹⁰²⁸ י.א. הלוי : דורות הראשונים פרנקפורט שנת תרס"א חלק שני מחברת ראשונה עמ' 130

¹⁰²⁹ ד. הלבני, מקורות ומסורות לבבא מציעא עמ' 23, ולבבא בתרא עמ' 98

¹⁰³⁰ נראה שהתיקון מיותר והמקור נכון: בביסה

¹⁰³¹ מנחות פ"ג מ"ג

¹⁰³² רב כהנא

¹⁰³³ רב כהנא

¹⁰³⁴ רב כהנא מבני ר' חייא

<p>בר אחא ר' יסא בשם ר' יוחנן: קומץ מזו על זו, ניטמאת זו ניטמאת זו, האמצעית לא ניטמאת. לא כן תני, "כף אחת", שהיא עושה מה שבתוכה אחת? אמ' ר' חיננה: אין הכלי מצרף אלא דבר שהוא אסור לו.</p>	<p>אמרו לו: זו לא שמענו, כיוצא בו שמענו, דתנן: ¹⁰³⁵שני מנחות שלא נקמצו ונתערבו זו בזו, אם יכול לקמוץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה - כשירות, ואם לאו - פסולות; כי יכול לקמוץ מיהא כשירות, אמאי? הך דמערב הא לא נגע!</p>
--	---

תיאור: לפי הירושלמי כהנא שאל לחכמי בבל, ואילו לפי הבבלי שאל כהנא לבני ר' חייא כלומר לאחר שעלה לא"י. הנושא זהה ומובא בשני התלמודים בגרסאות שונות. ראה תוספות ד"ה: "צירוף דאורייתא" התמה על שאלת רב כהנא הסותרת את דבריו במסכת חגיגה. אך התוספות לא נתנו דעתם לאפשרות שגרסת הירושלמי היא הנכונה ולפיה אין כל קושי, כי זו שאלתם של בני ר' חייא ולא שאלת רב כהנא.

סוגיה כד60 למנחות

<p>ירושלמי מגילה פ"א ה"ח ע"ג (750/13-15)</p>	<p>בבלי מנחות דף לא ע"ב</p>
<p>טעה והשמיט פסוק אחד, אם יש בו שתים שלש שיטין מתקנו וקורא בו, ארבע אינו קורא בו.</p> <p>ר' זעורה בשם רב חננאל: (מצא בו דף אחד שלם) אף בקרע כן.</p>	<p>אמר רב זעירא אמר רב חננאל אמר רב: קרע הבא בשני שיטין - יתפור, בשלש - אל יתפור.</p> <p>א"ל רבה זוטי לרב אשי, הכי אמר רבי ירמיה מדיפתי משמיה דרבא: הא דאמרין בשלש אל יתפור, לא אמרן אלא בעתיקתא אבל חדתתא לית לן בה;</p> <p>ולא עתיקתא - עתיקתא ממש, ולא חדתתא - חדתתא ממש, אלא הא דלא אפיצן, הא דאפיצן;</p> <p>וה"מ בגידין, אבל בגרדין לא.</p> <p>בעי רב (יהודה)[ירמיה] ¹⁰³⁶בר אבא: בין דף לדף, בין שיטה לשיטה מאי? תיקו.</p>

תיאור: אף על פי שבשני התלמודים מוסר ר' זעירא את דברי רב חננאל, (בבבלי שלשלת המסירה נמשכת עד לרב), אנו רואים שקיים הבדל להלכה בין שתי המסירות, במה שנוגע לקרע של הקלף בעומק של שלוש שורות, שלפי הירושלמי מתקנו ולפי הבבלי לא יתפור. הניסוח המקוצר של הירושלמי אינו מגלה במה מדובר, ואלמלא המקבילה בבבלי קשה היה לנחש את כוונתו.

בסוגיה פח180 למנחות

<p>ירושלמי יומא פ"ד ה"ו דף מב ע"א (581/37-48)</p>	<p>בבלי מנחות דף צה ע"א</p>
<p>ר' יהושע בן לוי אמ': אין לחם</p>	<p>איבעיא להו: לחם הפנים נפסל במסעות, או אינו נפסל במסעות? רבי</p>

¹⁰³⁵ משנתנו

¹⁰³⁶ תוקן ע"פ כ"י מיינכן

<p>יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר: נפסל, וחד אמר: אינו נפסל.</p> <p>מאן דאמר נפסל, דכתיב: (במדבר ב') "כאשר יחנו כן יסעו", מה בחנייתו נפסל ביוצא, אף בנסיעתו נפסל ביוצא;</p> <p>מאן דאמר אינו נפסל, דכתיב: (במדבר ד') "ולחם התמיד עליו יהיה". ואידך נמי הא כתיב: (במדבר ב') "כאשר יחנו כן יסעו"! לאידך גיסא, מה בחנייתו כי לא יצא ממקומו לא מיפסיל, אף בנסיעתו כי לא יצא ממקומו לא מיפסיל.</p> <p>ואידך נמי הא כתיב: "ולחם התמיד עליו יהיה"!</p> <p>אלא כי אתא רב דימי אמר: במסודר דכולי עלמא לא פליגי, אלא כי פליגי - במסולק,</p> <p>מאן דאמר נפסל, דכתיב: "כאשר יחנו כן יסעו", מה בחנייתו נפסל ביוצא, אף בנסיעתו מיפסל ביוצא;</p> <p>למאן דאמר אינו נפסל, דכתיב: (במדבר ב') "ונסע אהל מועד", אע"פ שנסע אהל מועד הוא.</p> <p>ואידך נמי הכתיב: "כאשר יחנו כן יסעו"! לאידך גיסא, מה בחנייתו כי לא מפיך ליה לא מיפסיל, אף בנסיעתו כי לא מפיך ליה לא מיפסיל.</p> <p>ואידך נמי הא כתיב: "ונסע אהל מועד"! ההוא לדגלים הוא דאתא. ואידך? (במדבר ב') מ"מחנה הלוי בתוך המחנות" נפקא.</p> <p>מיתיבי: בשעת סילוק מסעות - קדשים נפסלין ביוצא, וזבין ומצורעין משתלחין חוץ למחיצתן; מאי לאו אפילו לחם הפנים! לא, בר מלחם הפנים.</p> <p>מה נפשך? אי אהל מועד דוקא הוא, אפילו קדשים נמי! אי אהל מועד לאו דוקא הוא, אפילו לחם הפנים נמי!</p> <p>אלא כי אתא רבין אמר: מר אמר במסודר, ומר אמר במסולק, ולא פליגי.</p>	<p>הפנים נפסל בשעת מסעות. [ר']</p> <p>יוחנן אמר: לחם הפנים נפסל בשעת מסעות. ר' חייא בשם ר' יהושע בן לוי: "כאשר יחנו כן יסעו", מה בחנייתם אינו נפסל אף בנסיעתם אינו נפסל. ר' אמי בשם ר' יהושע בן לוי: "ונסע אהל מועד" מחנה הלוי בתוך המחנות", כבתוך המחנות. ר' יעקב בר אחא ר' אמי בשם ר' אלעזר: השורף קדשים בחוץ בשעת מסעות לוקה. אמי ר' יוחנן: קדשים נדחין בשעת מסעות, טמאים פרושים כל אחד ואחד במחיצתו. אמי ר' יוסה: תדירא הא מילתא בפומהון דרבנן: נסתלקו הפרכות הותרו המחיצות לזבין ולמצורעין.</p> <p>מתנית' מסייעא לדין ומתנית' מסייעא לדין. מתנית' מסייעא לר' יהושע בן לוי: "תמיד", "תמיד" אפילו בשבת, "תמיד" אף בטומאה. מתנית' מסייעא לר' יוחנן: "לא תכבה", אף במסעות.</p>
--	---

תיאור: בשתי הסוגיות מובאית מחלוקת ריב"ל ור' יוחנן. בירושלמי מקורה בעניין אש התמיד, ואילו עניין לחם הפנים מובא לצורך הדיון כסיוע, בעוד שבבבלי עיקר הדיון הוא בלחם התמיד. אלא שהבבלי אינו יודע מה אמר כל אחד מהם וגם טעמיהם, כפי שהוסברו בירושלמי על ידי תלמידיהם (כנראה ע"פ מסורת). בבבלי התלמוד מנסה בסיועם של הנחותי ללמוד את טעמם. ידועים להם הפסוקים עליהם הם מתבססים אך הבבלי מפרש את הפסוקים באופן הפוך מהירושלמי.

ואפשר שלא נוח לו לבבלי שנשאת קושיה לר' יוחנן, ולכן העדיף חד אמר וחד אמר, ולא אמר שר' יוחנן פוסל וריב"ל אינו פוסל.

בסוגיה ג19 לזבחים

<p><u>בבלי מסכת זבחים דף יא ע"ב</u></p>	<p>ירושלמי פסחים פ"ה ה"ג דף לב ע"ב ו-526/9</p> <p>(15)</p>
---	--

<p>"שחטו קודם ! (לחצות) [לפסח]!"¹⁰³⁷ פסול", [לכ לאחר] לאחר חצות] מיד כשר. "קודם לתמיד כשר" ותני כן, יכול אם קדם פסח לתמיד לא יואחר התמיד, ת"ל "תעשה", ריבה. אמ' ר' אבון: מתנית' אמרה: פסח עצמו כשר. אין תימר, פסול, כמי שלא קדמו. תמן את אמר: דס תמיד ואיבריו קודמין לפסח, ופסח לקטורת, והקטורת להטבת הנרות, וכא את אמר אכן: אמ' ר' לא: כאן בחי וכאן בשחוט.</p>	<p>אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר לשמו, דכוליה יומא זימניה הוא, ומאי כאילו? אידי דאמר רבי יהושע כאילו, אמר איהו נמי כאילו. אי הכי, אדמיפלגי בשלא לשמו, ליפלגו בלשמו! אי איפלגו בלשמו, הוה אמינא: אבל בשלא לשמו מודי רבי יהושע לבן בתירא הואיל ומקצתו ראוי, קא משמע לן. והכתיב: (שמות יב) "בין הערבים", אמר עולא בריה דרב עילאי: בין שני ערבים. תמיד דכתיב ביה: (שמות כט) "בין הערבים", הכי נמי דכולי יומא כשר!</p>
--	--

תיאור: אף שבפסחים לא נזכר בן בתירא המשנה היא בשיטתו הנאמרת במשנת זבחים, ולכן דברי ר' אבון בירושלמי תואמים את דברי ר' הושעיא בבבלי.

בסוגיה יז58 לבכורות

ירושלמי גיטין פ"ה ה"ד דף מז ע"א (1075/34)	בבלי בכורות דף כח ע"ב
<p>"דן את הדין, זיכה את החייב וחייב את הזכאי, טימא את הטהור טיהר את הטמא". דמר רב ירמיה בשם רב: במגיעו לידו. ושמואל אמ': במגיעו לידו. ר' יהודה בר' אוי: בדין () [היה שאפי' במזיד (חייב) (יהא פטור)], למה אמרו חייב? כדי שיהא מודיע. ור' יוחנן אמ': בדין היה [אפילו שוגג] שיהא חייב, ולמה אמרו פטור? משום קנס. חייליה דר' יוחנן מן הדא: "המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור, במזיד חייב". ואמ' ר' יוחנן: ומש(ל) [ו]ם קנס. (המשך הסוגיה מפורט בסוגיות הירושלמי לבכורות)</p>	<p>גמ'. לימא תנן סתמא כר' מאיר דדאין דינא דגרמי? א"ר אילעא אמר רב: כגון שנשא ונתן ביד; בשלמא חייב את הזכאי - כגון שנשא ונתן ביד, אלא זיכה את החייב - היכי דמי? אי דאמר ליה פטור אתה - והא לא נשא ונתן ביד! אמר רבינא: כגון שהיה לו משכון ונטלו הימנו. טימא את הטהור - דאגע בהו שרץ טיהר את הטמא - שעירבן עם פירותיו:</p>

תיאור: סוגיה קצרה שבה חוזרים דברי רב מא"י ועליהם מתייחסים בבבל בדורות המאוחרים (חמישי או שביעי). בירושלמי, לעומת זאת, קיים מידע לא רק על דברי רב, אלא גם על דברי שמואל. כמו כן קיימת בירושלמי סוגיה מורחבת בעניין במסכת גיטין, וסוגיה נוספת במסכת סנהדרין, הנוגעת לאותה משנה בבכורות, בלא קשר למימרת רב.

¹⁰³⁷ התיקון נעשה בטעות, במשנה: "שחטו קודם חצות פסול"

ירושלמי מגילה פ"א ה"א דף עב ע"ג (757/7)	בבלי זבחים דף קיח ע"א
אמ' ר' אבדומא דציפורין: בראש תור היה נכנס מתוך חלקו שליוסף לתוך חלקו שלבנימן והיה המזבח נתון עליו . מה טע' ? "ונסב הגבול מזרחה תאנת שילה ", עד איסכופיה דשילה. ר' יונה ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינא : "ורצון שוכני סנה", ששרת שכינה בסנאיו של יוסף	כדאמר רבי חמא בר' חנינא: רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה היה מזבח בנין , והיה בנימין הצדיק מצטער עליה לבלעה, ה"נ רצועה היתה יוצאת מחלקו של יוסף לחלקו של בנימין, והיינו דכתיב: (יהושע טז) "תאנת שילה" .

תיאור: ר' אבדומא דציפורין מוחלף בר' חמא בר' חנינא ונראה שאלו מסורות שונות.

ירושלמי יומא פ"ו ה"ו דף מג ע"ד (591/50)	בבלי מסכת זבחים דף קד עמוד ב
התיב ר' בא: והא תנינן: "היו סובלין אותן במוטות, יצאו הראשונים חוץ לחומת עזרה האחרונים לא יצאו. הראשונים מטמין בגדים, האחרונים אינן מטמין בגדים עד שיצאו. [יצאו] אילו ואילו [מטמין בגדים]"	אמר ר' אבא בר' ממל, ת"ש: ¹⁰³⁸ "היו סובלין אותן במוטות, הראשונים יצאו חוץ לחומת העזרה והאחרונים לא יצאו, הראשונים שיצאו חוץ לחומת העזרה מטמאין בגדים, והאחרונים אין מטמאין בגדים עד שיצאו"; ואי ס"ד כיון דנפקי להו איטמו, הנך דאיכא גואי (ליטמא) [נמי] ¹⁰³⁹ ליטמא(א) [ו] ¹⁰⁴⁰ !

תיאור: חילוף שם האמורא מר' בא לר' אבא בר' ממל, ואפשר שזו הוספה של שם אביו.

ירושלמי מגילה פ"א ה"י דף עב ע"ב (755/12)	בבלי זבחים דף קטז ע"א
ר' חונה אמ': איתפלגון יהודה בירבי ור' ינאי . חד אמ': קודם למתן תורה בא יתרו, וחורנה אמ': לאחר מתן תורה בא יתרו, ולא ידעין מאן אמ' דא ומאן אמ' דא. נישמענה מן הדא, "וישמע יתרו חותן משה" , מה שמע? חזקיה אמ': קריעת ים-סוף שמע ,	דאיתמר: בני ר' חייא ור' יהושע בן לוי, חד אמר: יתרו קודם מתן תורה היה, וחד אמר: יתרו אחר מתן תורה היה! למ"ד: יתרו קודם מתן תורה היה, קסבר: שלמים הקריבו בני נח. כתנאי: (שמות יח) "וישמע יתרו כהן מדין" - מה שמועה שמע ובא ונתגייר?

תיאור: ר' ינאי הוחלף בר' יהושע בן לוי, ויהודה ב"ר חייא נמסר בבבלי אך ללא אזכור שמו הפרטי.

¹⁰³⁸ משנתנו.
¹⁰³⁹ כך בכ"י מינכן פריז, ותיקן 118 ו-121
¹⁰⁴⁰ כך בכ"י מינכן וקולומביה. בכ"י פריז ותיקן 121 ניטמו = טמאו

ירושלמי שקלים פ"ג ה"ב דף מז ע"ג (612/37) ד"ו	בבלי מנחות דף קג ע"ב
נר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי: מעשה בפירדת ר' שמתה וטהרו את דמה משום נבילה.	אמר רבי ביבי אמר רבי יהושע בן לוי: מעשה בפרדה אחת של בית רבי שמתה, ושיערו חכמים את דמה ברביעית.

תיאור: הוחלף ר' סימון¹⁰⁴¹ בר' ביבי, אך אפשר שאלו מסורות שונות.

בסוגיה יג47 בבכורות

ירושלמי שבת פ"ז ה"ב דף י ע"ב (411/6)	בבלי בכורות דף כד ע"ב
<p>תמן תנינן: "השוחט את הבכור עושה מקום לקופץ מיכן ומיכן ותולש את השיער, ובלבד שלא יזיזנו ממקומו. וכן התולש את השיער לראות מקום מום." ר' אילא בשם ר' שמעון בן לקיש: התולש מן הקדשים פטור. אמר ר' יעקב בר אחא: ריש לקיש כדעתיה. דאיתפלגון: התולש בקדשים, ר' יוחנן אמר: חייב, ר' שמעון בן לקיש אמר: פטור. ר' ירמיה בעי: מחלפה שיטתיה דר' שמעון בן לקיש. דאיתפלגון: התולש כנף בעוף, המורטה והקוטמה, חייב משום שלש. אמר ר' יוסי ביר' בון: ולא פליגין. התולש חייב משום גוזז, המורטה חייב משום מוחק, הקוטמה חייב משום מכה בפטיש. ולא דמייא, עוף שאין לו גיזה, תלישתה היא גיזתה, ברם הכא אינו חייב עד שיגוז. תדע לך שהוא כן, דתני: תלש מן המיתה חייב, תלישתה זו היא גיזתה.</p>	<p>רב אמר: הלכה כרבי יהודה, ושמואל אמר: הלכה כרבי שמעון! אלא לעולם סבר רב דבר שאין מתכוין - אסור, ותולש לאו היינו גוזז, וביום טוב היינו טעמא דשרי - דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד. ותולש לאו היינו גוזז? והתניא: התולש את הכנף והקוטמו והמורטו - חייב שלש חטאות, ואמר ר"ל: תולש - חייב משום גוזז, קוטם - חייב משום מוחק, ממרט - חייב משום ממוחק! שאני כנף דהיינו אורחיה.</p>

תיאור: ר' יוסי בר אבין מעמיד בירושלמי את דברי רשב"ל כבבבלי.

בסוגיה כד66 בבכורות

ירושלמי ביצה פ"ג ה"ו דף סב ע"ב (694/38)	בבלי בכורות דף לג ע"א
<p>תני, אין מרגילין ביום טוב, ולא בחול בבכור ולא בפסולי המוקדשין. אמר ר' אבון: שלא יהא כעובד בו עבודה בחייו. אמר ר' יוסטא בר שונם: גזרו עליהן שלא ירעו אותן עדרים עדרים.</p>	<p>ת"ר: אין מרגילין ביום טוב, כיוצא בו אין מרגילין בבכור, ולא בפסולי המוקדשין ... במערבא משמיה דרבינא¹⁰⁴² אמרי: מפני שנראה כעובד עבודה בקדשים, רבי יוסי בר אבין אומר: גזירה שמא יגדל מהן עדרים עדרים.</p>

¹⁰⁴¹ ר' סימון הוא תלמידו של ריב"ל ואילו ר' ביבי מוסר בשמו רק כאן ובבכורות סב ע"ב.

¹⁰⁴² הכוונה לר' אבינא

תיאור: הוחלף ר' יוסטא בר שונם בר' יוסי בר אבין. ואפשר שאלו הן מסורות שונות.

בסוגיה כה67 בבכורות

ירושלמי פסחים פ"א ה"ז דף כח ע"ב (504/7)	ירושלמי תרומות פ"ח ה"ח דף מו ע"ב (251/3)	בבלי בכורות דף לג ע"ב סוגיה 67
אמ' ר' יוחנן: ר' שמעון ור' יושוע שניהן אמרו דבר אחד: אמ' ר' אילא: ר' שמעון דבכורות ור' יושוע דתרומות לא דין מודה לדין ולא דין מודה לדין.	אמ' ר' יוחנן: ר' יהושע ור' שמעון שניהן אמרו דבר אחד. אמ' ר' אילא: ר' שמעון (דתרומות) [דבכורות] ור' יהושע דתרומות, לא הדין מודי לדין ולא הדין מודי לדין.	מתני ליה ר' אלעזר לבריה, ואמרי לה ר' חייא לבריה: כמחלוקת כאן כך מחלוקת בחבית של תרומה.

תיאור: הוחלף ר' אילא בר' אלעזר או בר' חייא.¹⁰⁴³

בסוגיה לז117 בבכורות

ירושלמי יבמות פ"י ה"א דף י ע"ד (876/9)	בבלי בכורות דף מז ע"א
דאמ' ר' הילא שמעון בן יוסינא בשם רב הושעיה: כהן שבא על גרושה והוליד בן ומת האב בתוך שלשים, הבן חייב לפדות את עצמו. לאחר שלשים יום חזקה שפדייו אביו. ואם לאחריה(ם) הוא [פודה] לא כל שכן בנו.	אמר רבי שמעון יאסינא אמר רבי שמעון בן לקיש: כהן שמת בתוך שלשים והניח בן חלל - הבן חייב לפדות את עצמו שלא זכה האב בפדיונו, מת לאחר שלשים יום - אין הבן חייב לפדות עצמו, שהרי זכה האב בפדיונו.

תיאור: הוחלף רב הושעיה בר' שמעון בן לקיש.

בסוגיה טז32 בערכין

ירושלמי יומא פ"ז ה"ה דף מד ע"ב (594/29)	בבלי ערכין דף טז ע"א
אמ' ר' סימון: כשם שהקרבות מכפרין כך הבגדים מכפרין. "בכתנות ומכנסים מצנפת ואבנט". כתונת היתה מכפרת [לובשי כלאים. אית דבעי מימר:] על שופכי דמים, כמי דא' אמר "ויטבלו את הכתנות בדם". מכנסיים היה מכפר על גילוי עריות, כמה דאת אמר "ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה". מצנפת היתה מכפרת על גסי הרוח, כמה	והא אמר ר' ענני בר ששון: למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות? לומר לך: מה קרבנות מכפרין, אף בגדי כהונה מכפרין; כתונת מכפרת על שפיכות דמים, דכתיב: (בראשית ל"ז) "ויטבלו את הכתנת בדם"; מכנסים מכפרים על גילוי עריות, דכתיב: (שמות כ"ח) "ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה"; מצנפת מכפרת על גסי הרוח, כדרכי חנינא, דא"ר חנינא: יבא דבר שבגובה ויכפר על מעשה גובה; אבנט מכפרת על הרהור הלב, אהיכא דאיתיה, (דכתיב:

¹⁰⁴³ חילופי אילעא ואלעזר הם לעתים חילופים גרפיים כתוצאה מקיצור השם.

<p>דאת אמר "וישם את המצנפת על ראשו". אבנט היה מכפר על [הגנבים. ואית דבעי מימר: על] העוקמנים. אמ' ר' לוי: שלשים ושתים אמה היה בו והיה מעקמו לכאן ולכאן. חושן היה מכפר על מטי הדין, כמה דא' אמ' "ועשית חושן משפט". אפוד היה מכפר על ע"ז, כמ' דא' אמ' "אין אפוד ותרפים". מעיל, ר' סימון בשם ר' יונתן דבית גוברין: שני דברים לא היתה בהן כפרה, וקבעה להן התורה כפרה, ואילו הן: האו' לשון הרע, וההורג נפש בשגגה.</p>	<p>(שמות כ"ח) "והיה על לב אהרן"; חושן מכפר על הדין, דכתיב: (שמות כ"ח) "ועשית חושן משפט"; אפוד מכפר על עבודה זרה, דכתיב: (הושע ג') "אין אפוד ותרפים"; מעיל מכפר על לשון הרע, אמר הקב"ה: יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה הקול; ציץ מכפר על מעשה עזי פנים, כתיב הכא: (שמות כ"ח) "והיה על מצח אהרן", וכתוב התם: (ירמיהו ג') "ומצח אשה זונה היה לך"! לא קשיא: הא דאהנו מעשיו, הא דלא אהנו מעשיו, אי אהנו מעשיו - אתו נגעים עליה, אי לא אהנו מעשיו - מעיל מכפר. והא"ר סימון אמר רבי יהושע בן לוי: שני דברים לא מצינו להם בקרבנות כפרה, בדבר אחר מצינו להם כפרה, שפיכות דמים ולשון הרע, שפיכות דמים בעגלה ערופה, ולשון הרע בקטרת,</p>
---	---

תיאור: הוחלף ר' סימון בר' ענני בר ששון, ודברים שמסר ר' סימון בשם ר' יונתן מבית גוברין בירושלמי, נמסרו בשם ריב"ל.¹⁰⁴⁴

בסוגיה טז לכריתות

ירושלמי יומא פ"ח ה"ח דף מה ע"ב (600/1)	ירושלמי שבועות פ"א ה"ו דף לג ע"ב (1343/33)	בבלי כריתות דף ז ע"א
ר' שמעון¹⁰⁴⁵ בשם ר' לוי סובייה : במורד ביום הכיפור' היא מתניתה.	ר' שמעון בשם ר' לוי ... [שוב-דא] : במורד ביום הכיפורים היא מתנית'.	ר' יוחנן אמר : במבעט, דקאמר אין יום הכפורים מכפר, דאי הדר ביה בתר יום הכיפורים, בעי לאיתויי אשם תלוי.

תיאור: הוחלף ר' לוי סוכייה בר' יוחנן, ואפשר שאלו הן שתי מסורות שונות.

בסוגיה כד לכריתות

ירושלמי נזיר פ"ח ה"א דף נז ע"א (1129/24)	בבלי כריתות דף יב ע"א
דאמ' ר' גוריון בשם ר' יוסי בן חנינה : לא אמ' ר' יודה אלא בטומאה ישנה, שיכול לומ': נטמאתי וטהרתני.	א"ר אמי : לעולם טעמא דרבנן משום דאמרין מיגו, והכי קתני: מתוך שאם רצה לומר לא עמדת בטומאתי - פטור, הילכך אדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש.

¹⁰⁴⁴ אפשר שמקור השינוי הוא בכך שהבבלי מודע לכך שר' סימון מוסר בדרך כלל את דברי ריב"ל רבו.
¹⁰⁴⁵ נראה שהכונה לרשב"ל. ראה אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 169.

תיאור: אלו הן שתי מסורות של אותם דברים בניסוחים שונים ובשם אמוראים שונים.

בסוגיה מב46 לכריתות

ירושלמי פסחים פ"ה ה"ח דף לב ע"ג (528/43)	בבלי כריתות דף כב ע"א
תמן תנינן: ¹⁰⁴⁶ "ר' יודה מחייב בדם התמצית, {ורבי יודה מחייב בדם התמצית}. אמר ר' יוחנן: לא ריבה אותה ר' יודה אלא להכרת. אתא ר' חזקיה ר' אבהו בשם ר' יוחנן: לא ריבה אותה ר' יודה אלא להכרת..	רבי יהודה מחייב בדם התמצית. א"ר אלעזר: מודה ר' יהודה לענין כפרה, שנאמר: (ויקרא י"ז) "כי הדם הוא בנפש יכפר", דם שהנפש יוצאה בו מכפר, ושאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר.

תיאור: שתי הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות במשנתנו דברי ר' יוחנן בירושלמי ביחס לשיטתו של ר' יהודה באה לידי ביטוי בניסוח אחר בבבלי על ידי ר' אלעזר.

בסוגיה יח56 לתמורה

ירושלמי פסחים פ"ח ה"ג דף לו ע"א (547/28)	בבלי תמורה דף ל ע"ב
תמן תנינן: ¹⁰⁴⁷ "נתן לה כספים, הרי אילו מותרין, יינות שמנים וסלתות כל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח, אסור. ר' שמעון בן לקיש אמר: בממנה אותו על פסחו ועל חגיגתו.	"נתן לה מוקדשין הרי אלו מותרין" כו'. ויהיו מוקדשין אתנן ומחיר חל עליהן מקל וחומר, ומה עופות שאין המום פוסל בהן - אתנן ומחיר חל עליהן, מוקדשים שהמום פוסל בהן - אינו דין שאתנן ומחיר חל עליהן? תלמוד לומר "לכל נדר" - להוציא את הנדור. טעמא דמעטינהו קרא הא לא מעטינהו קרא הוה אמינא - כי יהיב לה מוקדשין חל עליהן אתנן ומחיר, והא לאו ממונא הוא! אמר רב הושעיא: בממנה על פסחו.

תיאור: בירושלמי אלו הם דברי רשב"ל ובבבלי דברי רב הושעיא.

בסוגיה כ16 לתמורה

ירושלמי שקלים פ"ד ה"ז דף מח ע"ב (616/38)	בבלי תמורה דף לא ע"ב
תמן תנינן: ¹⁰⁴⁸ "יש בקדשי בדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית. הקדש בדק הבית חל על הכל ומועלין בגידוליהן ואין בהן הנייה לכהנים". אמר ר' חנניה: דרבי ליעזר היא, דתנינן: ¹⁰⁴⁹ "המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה	"יש בקדשי בדק הבית" כו'. אמר מר: "סתם הקדשות לבדק הבית, וחל על הכל". מאן תנא? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: דלא כר' יהושע: דתניא, המקדיש נכסיו והיה בהן בהמה ראוייה

¹⁰⁴⁶ כריתות פ"ה מ"א.

¹⁰⁴⁷ תמורה פ"ו מ"ד.

¹⁰⁴⁸ תמורה פ"ז מ"ב.

¹⁰⁴⁹ שקלים פ"ד מ"ז.

ראויה על גבי המזבח זכרים ונקיבות, ר' ליעזר	לגבי מזבח, זכרים ונקבות; רבי אליעזר אומר:
או': זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקיבות	זכרים - ימכרו לצרכי עולות, ונקבות - ימכרו
ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם	לצרכי שלמים, ודמיהן יפלו עם שאר נכסים
שאר נכסים לבדק הבית".	לבדק הבית,

תיאור: אלו הן שתי מסורות של אותו ענין בניסוח שונה. בירושלמי ר' חנניה ובבבלי ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן. כך בכ"י פלורנס ובכ"י ותיקן 120; אבל בכ"י מינכן 95 "ר חייא: דלא כר' יהושע", ולכן אפשר שזה שיבוש מחנינא.

בסוגיה לז'117 לבכורות

ירושלמי יבמות פ"ה דף י"ע ד (876/1)	בבלי בכורות דף מז ע"א
אמ' ר' ירמיה: לוייה שזינתה אוכלת במעשר. ותני כן: לוייה שנשבית או שבא עליה אחד מן הפסולין לה לא כל [הימנה] לפוסלה. לויים המוזהמין מאימין לא חשו להם משום ריח פסול. והתנינן: "בת לוי מן המעשר" אמ' ר' יוסי: תיפתר שבא עליה יש' וילדה ממנו בן. ר' ביסנא בשם ר' יהושע בן לוי: כהנת שזינת אוכלת במעשר. ביורשיה. לפום כן צריך מימר: אין לה כתובה.	דתניא: ¹⁰⁵⁰ לוייה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות - נותנין לה מן המעשר ואוכלת, אלא כהנת, כיון דאי בעיל לה - הויה זרה!

תיאור: התוספתא המצוטטת בבבלי: "לוייה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות - נותנין לה מן המעשר ואוכלת", תכנה נמסר בירושלמי על ידי ר' יהושע בן לוי.

בסוגיה לז'30 לכריתות

ירושלמי סנהדרין פ"ט ה"ו דף כז ע"ב (1313/27-39)	בבלי כריתות דף יד ע"ב
תמן תנינן, ¹⁰⁵¹ תני: ¹⁰⁵² ר' יוסי או': ידון בזיקה הראשונה שבאת עליו. כיצד? חמותו ונעשית אשת איש הרי זו בשריפה, אשת איש ואחר כך נעשית חמותו בחניקה. בא על חמותו, והיי דא לה חמותו וכלתו, היך עבידא? גבר נסב איתא ולברתיה דאחיה ולברתיה דאיתתיה, אתא על סבתא חייב עליה משום חמותו ואם חמותו	תנן: עבר עבירה שיש בה שתי מיתות - נידון בחמורה, רבי יוסי אומר: נידון בזיקה ראשונה שבאה עליו, ותניא: כיצד א"ר יוסי נידון בזיקה ראשונה? חמותו ונעשית אשת איש - נידון משום חמותו, אשת איש ונעשית חמותו - נידון משום אשת איש! א"ר אבהו: מודה רבי יוסי באיסור מוסיף.

¹⁰⁵⁰ תוספתא יבמות פ"ה ה"ב

¹⁰⁵¹ המשנה אינה מובאית ויתכן שהכוונה למשנתנו בכריתות ועליה מביא את התוספתא מסנהדרין.

¹⁰⁵² תוספתא סנהדרין פ"ב ה"ה: וכן היה ר' יוסי אומ' נידון בזיקה הראשונה שבאתה עליו כיזה צד הבא על חמותו והיא אשת איש הייתה חמותו והיא נעשית אשת איש נידון בשריפה היתה אשת איש ואחר כך נעשית חמותו נידון בחנק:

<p>ואם חמיו. חמותו וכלתו כאח(ד)[ת] מה אמר בה ר' יוסה? חומר בקל מה אמ' בה ר' יוסי? שני איסורים [כאחת] מה אמ' בה ר' יוסי? אמרי: כמה דאישתאלת על דר' יוסי כך אשתאלת על דר' ישמעאל. דתני בשם ר' ישמעאל: נתאלמנה ונתגרשה נתחללה זינת ואחר כך בא עליה אינו חייב אלא אחת, זינת ונתחללה ואחר כך בא עליה חייב על כל אחת ואחת, נתאלמנה נתגרשה כאחת מה אמ' בה ר' ישמעאל? חומר בקל מה אמ' בה ר' ישמעאל? שני איסורין כאחת מה אמ' בה ר' ישמעאל?</p>	<p>וכן כי אתא רבין א"ר יוחנן: מודה ר' יוסי באיסור מוסיף. מאי איסור מוסיף איכא הכא? דאיכא ברא לסבא, מיגו דאיתוסף איסורא לגבי בריה איתוסף איסורא לגבי דידיה.</p>
---	--

תיאור: שתי הסוגיות מתייחסות לתוספתא בהקשר עם משנתנו בכריתות. בעוד שהירושלמי אינו משיב על השאלה מה סובר ר' יוסי בשני איסורים כאחת, אלא מביא ברייתא דר' ישמעאל בה קיימת הבחנה בין קדמו גרושיה לחילולה אינו חייב אלא אחת, לבין שזינתה ואחר כך התגרשה ובא עליה, שזה איסור מוסיף וחייב שתי חטאות; מביא הבבלי שתי מימרות ארץ ישראליות לפיהן מודה ר' יוסי באיסור מוסיף.

בסוגיה עא108 למנחות

<p>ירושלמי שקלים פ"ה ה"א דף מח ע"ד (619/6-18)</p>	<p>בבלי מנחות דף סד ע"ב</p>
<p>א(ו)[מ'] רב חסדא: פעם אחת יבשה ארץ-יש' (וקלטו לגגות-צריפין) [ולא ידעו מהיכן להביא. והוה תמן חד אילם דהוה יתיב חד ידיה על גגות וחדא ידיה על צריפא איתוניה קמיה דפ(י)תחא: 1053, אמ' להו: אי אתר דמיתקרי גגות-צריפין או צריפין-גגות? אזלין לתמן ואשכחו. (אמ' ר' יוסי)] אמ' ר' יוסה ביר' בון: פעם אחת נשדף כל העולם כולו ולא היו יודעין מאיכן להביא, והוה תמן חד אילם והוה יהיב ידיה על עיניה וידיה על סוכרא, איתוניה גבי פתחיה, אמ' לון: אית אתר דמיתקרי עין-סוכר [או] סוכר-עין? ואזלון תמן ואשכחו. שלוש נשים הביאו קיניהן, אחת אומרת: לעינתי, ואחת אומרת: לימתי, ואחת אומרת סברין מימר, שופעת כמעין, אמ' לון: בעיניה סכנת. זו שאמרה: לימתי, סברין מימר, שופעת כים, אמ' לון: בימה סכנת.</p>	<p>כי מטא עומר, לא הוו ידעי מהיכא אייתי עומר, אכרזו, אתא ההוא חרשא אותיב חדא ידא אאיגרא וחדא ידיה אצריפא, אמר להו מרדכי: מי איכא דוכתא דשמה גגות צריפין או צריפין גגות? בדקו ואשכחו. כי בעי לאתוי שתי הלחם, לא הוו ידעי מהיכא לאתויי, אכרזו, אתא ההוא גברא חרשא אותיב ידיה אעיניה וחדא ידא אסיכרא, אמר להו מרדכי: ומי איכא דוכתא דשמה עין סוכר או סוכר עין? בדקו ואשכחו. הנהו שלוש נשים דאייתו שלש קינין, חדא אמרה לזיבתי, וחדא אמרה לימתי, וחדא אמרה לעונתי; סבור מינה: זיבתי - זבה ממש, לימתי - לימתי ממש, לעונתי - לעונתה, דכולהו חדא חטאת וחדא עולה, אמר להו מרדכי: שמא בזוב סיכנה? שמא בים סיכנה? שמא בעינה סיכנה? דכולהו עולות נינהו, בדוק ואשכח. (דף סה ע"א) והיינו דתנן: פתחיה על הקינין - זה מרדכי, למה נקרא שמו פתחיה? שפותח דברים ודורשן, ויודע בשבעים לשון.</p>

זו שאמרה: לזיבתי, סברין מימר, זבה ממש, אמי לון: זאב בא ליטול את בנה.	
---	--

תיאור: הבבלי מתיחס לפתחיה כמרדכי ע"פ התיקון הבבלי למשנה. שני התיאורים זהים אלא שהלשון היא חופשית. בבבלי נמסר הכל כסתמא ואילו בירושלמי חלק נמסר ע"י רב חסדא הבבלי וחלק על ידי ר' יוסי ב"ר בון (כנראה הראשון).

בסוגיה כד47 לערכין

ירושלמי כתובות פ"ז דף לג ע"ב (1000/34-46)	ירושלמי גיטין פ"ה ה"ב דף מו ע"ד (1073/24-36)	בבלי ערכין דף כב ע"א
אמי ר' יוחנן בשם ר' ינאי: אין פורעין מניכסי יתומים אלא בשטר שהריבית אוכלת בו, ויש אומי: אף לכתובת אשה.	"אין מוציאין לאכילת פירות" כול'. ר' יוחנן בשם ר' ינאי: אין נפרעין מניכסי יתומים קטנים אלא בשטר שהריבית אוכלת בו, ויש אומי: אף לכתובת אשה. אמי ר' אימי: מפני מזונות.	אמר רב יהודה אמר רב אסי: אין נוקקין לנכסי יתומים אלא אם כן היתה רבית אוכלת בהן; ורבי יוחנן אומר: או לשטר שיש בו רבית, או לכתובת אשה משום מזוני

תיאור: דברי ר' יוחנן בשם ר' ינאי שבירושלמי, נמסרים בבבלי מבלי להזכיר את ר' ינאי.

בסוגיה לח89 למנחות

ירושלמי שקלים פ"ז ה"ו דף נ ע"ד (630/37-48)	בבלי מנחות דף נא ע"ב
מניין לכהן גדול שמת ולא מינו כהן אחר תחתיו תהא מנחתו קריבה משליורשין? ת"ל "מבניו יעשה". יכול יביאנה לחציים? ת"ל "אותה", כולה אמרת, דברי ר' יודה. ר' שמעון או': אינה באה אלא משלציבור, שני "חוק עולם" ממי שהבריות שלו. "כליל תקטרי", כליל להקטרה. ¹⁰⁵⁴ ר' בא בר ממל בעי: מחלפא שיטתיה דר' שמעון, תמן הוא אמי: משליורשין, והכא הוא אמי: משלציבור. אמי ר' חייה בר בא: ולא יאות הוא מקשי? אתא ר' יעקב בר אחא ר' אבהו בשם ר' יוחנן: דבר תורה הוא שתהא באה מן הציבור, הייתי או': יגבו לה, התקינו שתהא באה מתרומת הלשכה.	והתנן, ¹⁰⁵⁵ אר"ש: שבעה דברים התקינו ב"ד וזה אחד מהן, עובד כוכבים ששלח עולתו ממדינת הים, שלח עמה נסכים - קריבה משלו, ואם לאו - קריבין משל ציבור; וכן גר שמת והניח זבחים, יש לו נסכים - קריבין משלו, ואם לאו - קריבין משל ציבור; ותנאי ב"ד הוא, כ"ג שמת ולא מינו כהן אחר תחתיו, שתהא מנחתו קריבה משל ציבור! א"ר אבהו: ¹⁰⁵⁶ שני תקנות הוו, דאורייתא מדציבור, כיון דחזו דקא מידחקא לישכא - תקינו דלגבי מיורשים, כיון דחזו דקא פשעי בה - אוקמוה אדאורייתא. ועל פרה שלא יהא מועלין באפרה.

¹⁰⁵⁴ תוספתא מנחות פ"ז ה"ב: "לא מינו כהן אחר משל מי היתה קרבה ר' שמעון אומר משל צבור שני חק עולם מי שהברית כרותה לו ר' יהודה אומר משל יורשיו שני מבניו יעשה ושלימה היתה קרבה בין בבקר ובין הערבים שני כליל תקטרי".

¹⁰⁵⁵ שקלים פ"ז מ"ו

¹⁰⁵⁶ בירושלמי שקלים ק' אבהו מוסר זאת בשם ר' יוחנן.

תיאור: א. ציטוט דברי ר' אבהו בשם ר' יוחנן מובאים בבבלי מבלי להזכיר שאלו דברי ר' יוחנן.
ב. חילוף הניסוח של דברי ר' אבהו והחלפת השפה מעברית בירושלמי לארמית בבבלי.

בסוגיה 1א לכריתות

ירושלמי שבת פ"ז ה"ב דף ט' ע"ד 406/33 ; יבמות פ"א ה"א דף יא ע"ד 882/5 ; ובשינוי קל גם בסנהדרין פ"ז ה"ד דף כד ע"ג 1298/35.	כריתות דף ג' ע"א
ר' אבהו ר' אלעזר בשם ר' הושעיה שני לאוין וכרת אחד, לאוין חולקין כריתות, ומה טעמ? "על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו" וכת' "איש אשר ירקח (מ) כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו" הרי כאן שני לאוין וכרת אחד, לאוין חולקין כריתות.	א"ר אלעזר א"ר הושעיא : כל מקום שאתה מוצא ב' לאוין וכרת אחד חלק חטאת ביניהן, ומאי היא? מפטם וסך, דכתיב : "על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו" וגו', כרת אחד, דכתיב : "אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו".

תיאור: דברי ר' הושעיא המתייחסים למשנת כריתות מובאים בבבלי על ידי ר' אלעזר בן הדור השני,
ובירושלמי על ידי ר' אבהו בן הדור השלישי המוסרם כמי שקבלם מר' אלעזר. ואולי המובאה בירושלמי
מאוחרת בדור מזו שבבבלי.

בסוגיה 4א לתמורה

ירושלמי שבועות פ"ג ה"א דף לה ע"א (1353/3)	בבלי תמורה דף ג ע"א
נשבע לשקר מניין? ר' יוחנן בשם ר' ינאי : "כי לא ינקה יי", מנקין הן הדיינין.	נשבע מנלן? א"ר יוחנן משום ר"מ : אמר קרא (שמות כ') "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא", בית דין של מעלה – אין מנקין אותו, אבל בית דין של מטה – מלקין אותו ומנקין אותו.

תיאור: ר' יוחנן בשם ר' ינאי מוחלף לר' יוחנן בשם ר' מאיר. אלו הם ככל הנראה שתי מסורות שונות.

בסוגיה נו192 II לזבחים

ירושלמי מגילה פ"א ה"י דף עב ע"ב (755/15)	בבלי זבחים דף קטז ע"א
"וישמע יתרו כהן מדין חותן משה", מה שמע? חזקיה אמ' : קריעת ים-סוף שמע, ר' יהושע אמ' : קריעת ים-סוף שמע, ר' לוי אמר : מלחמת עמלק שמע], יהודה בירבי אמ' : מתן תורה שמע.	"וישמע יתרו כהן מדין" - מה שמועה שמע ובא ונתגיר? ר' יהושע אומר : מלחמת עמלק שמע, שהרי כתיב בצדו : (שמות יז) "ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב" ; ר"א המודעי אומר : מתן תורה שמע [ובא].

תיאור: הוחלף יהודה ב"ר חייא האמורא, בר' אלעזר המודעי התנא.¹⁰⁵⁷

בסוגיה קב194 למנחות

ירושלמי שקלים פ"ח ה"א דף נא ע"א (631/23)	בבלי מנחות דף קג ע"ב
כ"ל	
אמ' ר' חנינה: ערודות היו נוחרין בירוש' והיו עולי רגלים משתקעין בדם עד ארכובותיהן, [ובאו לפני חכמים ולא אמרו להם דבר].	ואמר רבי יהושע בן בתירא: מעשה והיו נוחרין ערודיאות לאריות באיסטריא של מלך, והיו עולי רגלים שוקעין עד רכובותיהן בדם ולא אמרו להם דבר!

תיאור: הוחלף ר' חנינה האמורא בר' יהושע בן בתירא התנא.¹⁰⁵⁸

בסוגיה ז24 לזבחים

ירושלמי יומא פ"ה ה"א דף מב ע"ב (582/47)	בבלי מסכת זבחים דף יד ע"א
הילוך בזר מהו? חזקיה אמ': הילוך בזר כשר, ר' ינאי אמ': הילוך בזר פסול.	הולוכו זר, והחזירו כהן וחזר והולוכו - פליגי בה בני רבי חייא ור' ינאי, חד אמר: כשר, וחד אמר: פסול.

תיאור: מחלוקת בין אמוראי א"י, שבירושלמי ידוע מה דעתו של כל אחד מהחולקים ובבבלי יודעים את מהות המחלוקת אך אין יודעים את דעתו של כל אחד מהחולקים, אלא רק חד אמר ... וחד אמר ... במחלוקת חזקיה ור' ינאי. ובבבלי גם לא זיהה את חזקיה אלא כבנו של ר' חייא.

בסוגיה נו192 III לזבחים

ירושלמי מגילה פ"א ה"י דף עב ע"ב (755/3)	בבלי זבחים דף קטז ע"א
ר' לעזר ור' יוסי בן חנינה. ר' לעזר אמ': שלמים הקריבו בני נח; ר' יוסי בן חנינה אמ': עולות הקריבו בני נח.	דאיתמר: ר"א ור' יוסי בר חנינא, חד אמר: קרבו [שלמים בני נח], וחד אמר: לא קרבו..

תיאור: מחלוקת בין אמוראי א"י, שבירושלמי ידוע מה דעתו של כל אחד מהחולקים ובבבלי יודעים את מהות המחלוקת אך אין יודעים את דעתו של כל אחד מהחולקים, אלא רק חד אמר ... וחד אמר ... במחלוקת ר' אלעזר ור' יוסי ב"ר חנינה.

בסוגיה פח180 למנחות

ירושלמי יומא פ"ד ה"ו דף מב ע"א (581/37)	בבלי מנחות דף צה ע"א
ר' יהושע בן לוי אמ': אין לחם הפנים נפסל	איבעיא להו: לחם הפנים נפסל במסעות, או אינו נפסל

¹⁰⁵⁷ סוגיה זו נדונה באריכות בגוף העבודה בעמ' 247.

¹⁰⁵⁸ מקור השינוי הוא בדבריו במשנה מסכת עדויות פ"ח מ"א: העיד רבי יהושע בן בתירא על דם נבלות שהוא טהור.

בשעת מסעות. [ר' יוחנן אמר : לחם הפנים נפסל בשעת מסעות.	במסעות? רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר : נפסל, וחד אמר : אינו נפסל.
--	--

תיאור: מחלוקת בין אמוראי א"י, שבירושלמי ידוע מה דעתו של כל אחד מהחולקים ובבבלי יודעים את מהות המחלוקת אך אין יודעים את דעתו של כל אחד מהחולקים, אלא רק חד אמר ... וחד אמר ... במחלוקת ריב"ל ור' יוחנן.

בסוגיה קב194 למנחות

ירושלמי שקלים פ"ח ה"א דף נא ע"א (631/42)	בבלי מנחות דף קג ע"ב
כ"ל	
אמ' ליה רב אבדומא ¹⁰⁵⁹ נחותא : ויאות, ר' יודה מודייניה דנשייא הוה.	אמר רב יוסף : רבי יהודה מורינא דבי נשיאה הוה ואורי ליה כשמעתיה ;

תיאור: הוחלף ר' אבדומא הארץ ישראלי ברב יוסף הבבלי.

בסוגיה יז58 לבכורות

<u>ירושלמי גיטין פ"ה ה"ד דף מז ע"א (1075/34)</u>	<u>בבלי בכורות דף כח ע"ב</u>
"דן את הדין, זיכה את החייב וחייב את הזכאי, טימא את הטהור טיהר את הטמא". דמר רב ירמיה בשם רב: במגיעו לידו. ושמואל אמ': במגיעו לידו. ר' יהודה בר' או': בדין ()[ה]יה שאפי' במזיד (חייב) [ניהא פטור], למה אמרו חייב? כדי שיהא מודיע. ור' יוחנן אמ': בדין היה [אפילו שוגג] שיהא חייב, ולמה אמרו פטור? משום קנס.	גמ'. לימא תנן סתמא כר' מאיר דדאין דינא דגרמי? א"ר אילעא אמר רב: כגון שנשא ונתן ביד; בשלמא חייב את הזכאי - כגון שנשא ונתן ביד, אלא זיכה את החייב - היכי דמי? אי דאמר ליה פטור אתה - והא לא נשא ונתן ביד!

תיאור: במסירת דברי רב הוחלף רב ירמיה בר אבא הבבלי ותלמידו של רב, בר' אילעא הארץ ישראלי. ואפשר שאלו הן שתי מסורות שונות.

בסוגיות עז114 ועז116 למנחות

ירושלמי חלה פ"א ה"א (311/6-11)	בבלי מנחות דף ע ע"ב
רבי יונה רבי זעירא רבי שמעון בן לקיש בשם רבי ישמעאל. אמ' ר' מנא : אזלית לקיסרין ושמעית רבי אחווה !ו! ¹⁰⁶⁰ רבי זעירא ואבא הוה אמ' ליה בשם רבי ישמעאל { או' } : נאמי "לחם" בפסח ונאמי "לחם" בחלה, מה "לחם" שני בפסח דבר	אמר ריש לקיש : וכן תנא דבי ר' ישמעאל, וכן תנא דבי ר' אליעזר בן יעקב, אמר קרא : (דברים ט"ז) "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני", דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא

¹⁰⁵⁹ הוא המוכר בבבלי כרב דימי. ראה אלבק מבוא לתלמודים עמ' 358.
¹⁰⁶⁰ במקבילה בפסחים פ"ב ה"ד ובכ"ר "ב"ר זעירא"

<p>שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף "לחם" שני בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ. ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשת המינין בלבד, ושאר כל הדברים אינן באין לידי מצה וחמץ אלא לידי סירחון.</p>	<p>לידי סירחון. "ואסורין בחדש מלפני הפסח". מנא הני מילי? אמר ריש לקיש: אתיא "לחם" "לחם" ממצה.</p>
---	--

תיאור: ציטוט הברייתא על ידי אמוראי קיסרי בירושלמי, וע"י ריש לקיש בבבלי, ואפשר שאלו הן שתי מסורות שונות.

בסוגיה יב44 לבכורות

<p>ירושלמי נדה פ"ג ה"ד דף נא ע"א (1445/26)</p>	<p>בבלי בכורות דף כ"ג ע"ב</p>
<p>דתנינן תמן: "ר' ליעזר בן יעקב או: בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זה תיקבר ונפטרה מן הבכורה". ותני עלה, אינה מטמא במשא.</p>	<p>תנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר: בהמה גסה ששפעה חררת דם הרי זו תקבר, ונפטרת מן הבכורה, ותני ר' חייא: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא.</p>

תיאור: ציטוט הברייתא בירושלמי "ותני עלה, אינה מטמא במשא" מצוטט בבבלי בשם ר' חייא,

בסוגיה נו192 IV לזבחים

<p>ירושלמי מגילה פ"א ה"י דף עב ע"ב (755/12)</p>	<p>בבלי זבחים דף קטז ע"א</p>
<p>איתפלגון יהודה בירבי ור' ינאי. חד אמר: קודם למתן תורה בא יתרו, וחורנה אמר: לאחר מתן תורה בא יתרו, ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא.</p>	<p>בני ר' חייא ור' יהושע בן לוי, חד אמר: יתרו קודם מתן תורה היה, וחד אמר: יתרו אחר מתן תורה היה</p>

תיאור: יהודה בירבי לא זוהה בבבלי אלא כבנו של ר' חייא.

סוגיה מז191 לזבחים

<p>ירושלמי מגילה פ"א ה"י דף עב ע"ב (754/14)</p>	<p>בבלי זבחים דף קטו ע"ב</p>
<p>וגוים בזמן הזה רשאין לעשות כן. זכרים ונקיבות מניין? ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינה: "ואת הפרות העלו עולה ליי", תמימים !אבל לא (ו!) בעלי מומין מניין? אמר ר' יסא: פשט ר' לעזר לחברייא: "מכל החי מכל בשר" שיהו {שיהו} שלימים באיבריהן.</p>	<p>א"ר אלעזר: מניין למחוסר אבר שנאסר לבני נח? ת"ל: (בראשית ו) "ומכל החי מכל בשר", אמרה תורה: הבא בהמה שחייך ראשי איברין שלה.</p>

תיאור: דברי ר' אלעזר בשני התלמודים זהים בתכנם, אלא שנוסחם שונה.

בסוגיה ט37/38 לזבחים

ירושלמי יומא פ"ב ה"א דף לט ע"ג (567/48)	בבלי מסכת זבחים דף כ עמוד א
קידש ידיו ורגליו היום לעבודת שלמחר, אמר ר' יוחנן: תרומת הדשן תחילת עבודה שלמחר היא וצריך לקדש ידיו ורגליו מן הכיור המשוקע במים.	אמר רבי יוחנן: קידש ידיו ורגליו לתרומת הדשן - למחר אינו צריך לקדש, שכבר קידש מתחילת עבודה.

תיאור: דברי ר' יוחנן בשני התלמודים זהים בתכנם, אלא שנוסחם שונה.

בסוגיה לא67 למנחות

ירושלמי ברכות פ"ב ה"ב דף ד ע"ג (15/36)	בבלי מנחות דף לה ע"ב
ר' אבהו בשם ר' אלעזר: הנותן תפילין בלילה עובר בעשה. ומה טעם, "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה". "ימים" ולא לילות. "ימי(ם) מ'"] פרט לשבתות וימים טובים.	אמר ר' אלעזר: כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה - עובר בעשה, ור' יוחנן אמר: עובר בלאו.

תיאור: דברי ר' אלעזר בשני התלמודים זהים בתכנם, אלא שנוסחם שונה.

בסוגיה ט46 למנחות

ירושלמי יומא פ"ב ה"א דף לט ע"ג (567/19)	בבלי מנחות דף כו ע"ב
תפלוגתא דר' יוחנן ודר' יהושע בן לוי. דאמר ר' יוחנן: קומץ שקדש בכלי והקטירו אפי' שומשמין יצא. ר' יהושע בן לוי אמר: מתנית' לא אמרה כן אלא הקטיר בקומצו פעמים כשירה.	"הקטיר קומצה פעמים - כשרה". אמר רבי יהושע בן לוי: פעמים - ולא פעמי פעמים, ור' יוחנן אמר: פעמים - ואפילו פעמי פעמים.

תיאור: מחלוקתם של ריב"ל ור' יוחנן בשני התלמודים זהה בתכנה, אלא שנוסחם שונה.

בסוגיה עד110 למנחות

ירושלמי חלה פ"ג ה"ו דף נט ע"ב (324/2)	בבלי מנחות דף סד ע"ב
ר' הילא בשם ר' לעזר: מודה ר' עקיבה לחכמי בעיסת הקדש שגילגולה פוטרה. כהנא אמר: דברי ר' עקיבה: אין מירוח פוטר במקום הקדש.	"ור"ע מחייב בחלה ובמעשרות". אמר רב כהנא, אומר היה ר"ע: מירוח הקדש אינו פוטר.

תיאור: דברי רב כהנא בשני התלמודים זהים בתכנם, אלא שנוסחם שונה.

בסוגיה עט112 במנחות

ירושלמי חלה פ"א ה"א דף נז ע"ב (312/3)	בבלי מנחות דף סח ע"א
ר' יוחנן אמר: בין בשעת הקרבן בין שלא בשעת	ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: אפילו בזמן

הקרבת היום מתיר.	שבית המקדש קיים - האיר מזרח מתיר.
------------------	-----------------------------------

תיאור: דברי ר' יוחנן בשני התלמודים זהים בתכנם, אלא שנוסחם שונה.

בסוגיה ד12 לתמורה

ירושלמי מעשר שני פ"ג ה"ב דף נד ע"א (294/26)	בבלי תמורה דף ט ע"ב
ר' יהושע בן לוי או': אין מוסיפין חומש אלא על תחילת הקדשות.	א"ר יהושע בן לוי: הקדש ראשון מוסיף חומש, ואין הקדש שני מוסיף חומש.

תיאור: דברי ר' יהושע בן לוי בשני התלמודים זהים בתכנם, אלא שנוסחם שונה.

בסוגיה כ1 לתמורה

ירושלמי שקלים פ"ד ה"ז דף מח ע"ב (616/40)	בבלי תמורה דף לא ע"ב
אמ' ר' חנינה: דרבי ליעזר היא, דתנינן: ¹⁰⁶¹ "המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה על גבי המזבח זכרים ונקיבות, ר' ליעזר או': זכרים יימכרו לצרכי עולות ונקיבות יימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית".	א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: דלא כר' יהושע: דתניא, המקדיש נכסיו והיה בהן בהמה ראויה לגבי מזבח, זכרים ונקבות; רבי אליעזר אומר: זכרים - ימכרו לצרכי עולות, ונקבות - ימכרו לצרכי שלמים, ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית,

תיאור: ניסוח המימרה של ר' חנינה ¹⁰⁶² שונה מנוסח חיובי "דר' אליעזר היא" לניסוח בדרך השלילה – "דלא כר' יהושע".

בסוגיה II12 לזבחים

<u>ירושלמי פסחים פ"ה ה"ב דף לב ע"א (524/41) ו שקלים פ"ב ה"ה מו ע"ד (609/9)</u>	<u>תלמוד בבלי מסכת זבחים דף ח עמוד ב</u>
אמ' ר' יוחנן על דא! [אמר] (ע)! ¹⁰⁶³ לי אבא בר אבא ¹⁰⁶⁴ : דאינון אמרין: מניין שהפסח משתנה שם שלמים, ת"ל "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים", כל שהוא מן הצאן בא שלמים.	אמר אבוב דשמואל, אמר קרא: (ויקרא א' ג') "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים לה'", דבר הבא מן הצאן יהא לזבח שלמים. אימא: שלמים אין, מידי אחרינא לא! אמר רבי אילא א"ר יוחנן: לזבח - לרבות כל זבח. אימא: כל דשחיט להוי כמותה! אי הוה כתיב לשלמים וזבח - כדקאמרת, השתא דכתיב לזבח שלמים, לכל דשחיט ליה שלמים להוי. אימא: לזבח - כלל, שלמים - פרט, כלל ופרט אין

¹⁰⁶¹ שקלים פ"ד מ"ז.

¹⁰⁶² בבבלי א"ר חייא אמר ר' יוחנן וכך גם בכ"י פלורנס ובכ"י ותיקן 120; אבל בכ"י מינכן 95 "ר חייא: דלא כר' יהושע", ולכן אפשר שחילוף השם הוא שיבוש מחנינא.

¹⁰⁶³ התיקון מיותר

¹⁰⁶⁴ הוא המכונה אבוב דשמואל.

התיבון: הרי עולה מן! (הצאן)!,
 דבר שאינו בא אלא מן הצאן,
 יצאת עולה שהיא באה אפי' מן
 הבקר. התיבון: הרי אשם, אמ'
ר' בון בר כהנא: "מן הצאן", דבר
 [הבא] מכל הצאן, יצא אשם
 שאינו בא אלא מן האילים בלבד.
 בכל אתר את אמר "מן" לרבות,
 והכא את אמר "מן" למעט?
 אמ' **ר' מנא**: מיעטו, שאינו בא
 אלא מן האילים בלבד.
 התיבון: והכתי' "אם מן הצאן
 קרבנו מן הכבשים או מן העזים
 לעולה", מעתה מותר הפסח
 [אין]! בא עולה?
 אמ' **ר' אבון**: משנין דבר שהוא
 לאכילה בדבר שהוא לאכילה,
 [ואין משנין דבר שהוא
 לאכיל(ה) בדבר () שאינו
 לאכילה].
 אמ' **ר' יוסי ביר' בון**: משנין
 קדשים קלין לשם קדשים קלין
 ואין משנין (קדשים) קדשים
 קלים לשם קדשי קדשים.

בכלל אלא מה שבפרט, שלמים אין, מידי אחרינא לא! לה' - הדר וכלל.
מתקיף לה ר' יעקב מנחם פקוד: הא לא דמי כללא בתרא לכללא קמא,
 כללא קמא מרבי זבחים ותו לא, כללא בתרא לה' - כל דלה', ואפי'
 לעופות ואפי' למנחות! הא תנא דבי רבי ישמעאל: בכללי ופרטי דריש
 כי האי גוונא, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט
 מפורש שהוא שלא לשמו וכשר, אף כל שהוא שלא לשמו וכשר. אי מה
 הפרט מפורש דבר הבא בנדר ובנדבה, אף כל הבא בנדר ובנדבה, עולה
 ושלמים אין, חטאת ואשם לא! אלא, לזבח רבויא הוא. אימא: לכל
 דשחית ליה להוי כוותיה!
א"ר אבין: (דף ט ע"א) דוחין קדשים הנאכלים אצל קדשים הנאכלין,
 ואין דוחין קדשים הנאכלין אצל קדשים שאין נאכלין. אטו חטאת
 ואשם מי לא מיתאכלי? אלא, דוחין קדשים הנאכלין לכל אדם אצל
 קדשים הנאכלין לכל אדם, ואין דוחין קדשים הנאכלין לכל אדם אצל
 קדשים שאין נאכלין לכל אדם.
רבי יוסי ברבי אבין אמר: דוחין קדשים קלים אצל קדשים קלים, ואין
 דוחין קדשים קלים אצל קדשי קדשים.
 מתקיף לה **רב יצחק ברבי סברין**¹⁰⁶⁵, אימא: שחטיה לשם מעשר ליהוי
 מעשר, למאי הילכתא? דלא ליבעי נסכים, ולמלקא עליה (בלא ימכר)
 (ויקרא כז) ב"לא יגאל"! אמר קרא: (ויקרא כז) "העשירי יהיה קודש",
 זה מעשר ואין אחר מעשר. אימא: שחטיה לשם בכור ליהוי כבכור,
 למאי הילכתא? דלא ליבעי נסכים! אי נמי, דליתביה לכהנים! בכור נמי
 עברה עברה ממעשר גמר. ואימא: שחטיה לשם תמורה ליהוי תמורה,
 למאי הילכתא? למלקא עליה! אי נמי, למיקם עליה (ויקרא כז) ב"לא
 ימכר ולא יגאל"! אמר **מר זוטרא בריה דרב נחמן**, אמר קרא: (ויקרא כז) "והיה הוא
 ותמורתו", זו תמורה ואין אחר תמורה.
 ואימא: שחטיה לשם תודה ליהוי כי תודה, למאי הילכתא? להטעינו
 לחם! מי איכא מידי דפסח גופיה לא בעי לחם, ומותרו בעי לחם? אי
 הכי, השתא נמי מי איכא מידי דפסח גופיה לא בעי נסכים, ומותרו בעי
 נסכים? אפ' הכי קאמרין: מי איכא מידי דמותר תודה עצמה לא בעי
 לחם, ואילו מותר דאתיא להו מעלמא בעיא לחם?
 מתקיף לה **רב [נימר] בריה דרב הילל**: וממאי דמותר פסח כתיב?
 דילמא במותר אשם כתיב! אמר **רבא** אמר קרא: (ויקרא ג) "ואם מן
 הצאן קרבנו לזבח שלמים", דבר השוה בכל הצאן.
מתקיף לה ר' אבין בר חייא, ואיתימא ר' אבין בר כהנא, בכל אתר את
 אמרת: מן - להוציא, וכאן מן - לרבות!
אמר ר' מני: הכא נמי מן - להוציא, דלא אתי בן שתי שנים ולא אתי

¹⁰⁶⁵ בכ"י ותיקן 121 וכ"י קולומביה: בר סברין. בכ"י מינכן 95: בר סברא

תיאור: מימרותיהם של אבא בר אבא, ר' מני, ר' אבון ור' יוסי ב"ר אבין מצוטטים בבבלי בשינויי נוסח קלים.

בסוגיה קב194 במנחות

ירושלמי שקלים פ"ג ה"ב דף מז ע"ג (612/42) ד"ו	בבלי מנחות דף קג ע"ב
אמ' ליה ר' זריקן: בגין דהוא שאיל לך את בעיט ביה? אמ' ליה [רבי ביבי] ¹⁰⁶⁶ : [בגין] דלא הוות דעתי בי.	אמר ליה ר' זריקא: מאי טעמא לא קא מהדר מר? אמר ליה [רבי ביבי] ¹⁰⁶⁷ : היכי אהדר ליה? דאמר רבי חנין: (דברים כ"ח) "והיו חייך תלואים לך מנגד" - זה הלוקח תבואה משנה לשנה, ופחדת לילה ויומם - זה הלוקח תבואה מערב שבת לערב שבת, ואל תאמן בחייד - זה הסומך על הפלטר, (דף קד ע"א) וההוא גברא על פלטר סמיד.
דאמ' ר' חנין: "והיו חייך תלויים לך מנגד", זה שהוא לוקח לו חטים לשנה. "ופחדת לילה ויומם", זה שהוא לוקח מן הסידקי. "ולא תאמן בחייד", זה שהוא לוקח מן הפלטר. ואנא סמיד לפלטירא.	

תיאור: מימרותיהם של ר' זריקן, ר' ביבי ור' חנין מצוטטים בשינויי נוסח.

בסוגיה יג7 לכריתות.

ירושלמי שקלים דף מח ע"ב פ"ד ה"ד (616/16)	בבלי כריתות דף ו' ע"א
ירושלמי יומא פ"ה ה"א דף מב ע"ב (582/159)	
דתנינן: ¹⁰⁶⁸ "המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראויין לקרבנות ציבור" ר' יוחנן אמ': קטורת, אמ' ר' הושעיה: תיפתר באומן משלבת אבטינס שהיה נוטל בשכרו קטורת.	מיתיבי: המקדיש נכסיו והיו בה דברים הראויין לקרבנות הציבור - ינתנו לאומנין בשכרן; הני דברים הראויין מאי נינהו? אי בהמה וחיה - תנא ליה, אי יינות שמנים וסלתות - תנא ליה, אלא לאו קטרת! א"ר אושעיא: באותה הניתנת לאומנים בשכרן, דתניא: מותר הקטרת מה היו עושין בה? היו מפרישין (ממנה) שכר האומנין, ומחללין אותה על מעות האומנין, ונותנין אותן לאומנין בשכרן, וחוזרים ולוקחין אותה מתרומה חדשה.

תיאור: הבבלי מביא רק את דברי ר' אושעיא בניסוח חופשי, ואינו מביא את דברי ר' יוחנן ששמשו יסוד לדברי ר' אושעיא כבגרסת הירושלמי, כהסבר למשנה "המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראויין לקרבנות ציבור".

¹⁰⁶⁶ ההוספה שלי.

¹⁰⁶⁷ ההוספה שלי.

¹⁰⁶⁸ שקלים פ"ד מ"ו.

תלמוד ירושלמי מסכת שקלים פ"ב ה"ה מו ע"ד (609/20)	ירושלמי פסחים פ"ה ה"ב דף לב ע"א (524/50)	תלמוד בבלי מסכת זבחים דף ח עמוד ב
אמ' ר' אבון: משנין דבר שהוא (בא) לאכילה לדבר שהוא לאכילה ואין משנין דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה.	אמ' ר' אבון: משנין דבר שהוא לאכילה בדבר שהוא לאכילה, [ואין משנין דבר שהוא לאכיל(ה)] בדבר () שאינו לאכילה.	א"ר אבין: (דף ט ע"א) דוחין קדשים הנאכלים אצל קדשים הנאכלין, ואין דוחין קדשים הנאכלין אצל קדשים שאינם נאכלין. אטו חטאת ואשם מי לא מיתאכלי? אלא, דוחין קדשים הנאכלין לכל אדם אצל קדשים הנאכלין לכל אדם, ואין דוחין קדשים הנאכלין לכל אדם אצל קדשים שאין נאכלין לכל אדם. רבי יוסי ברבי אבין אמר: דוחין קדשים קלים אצל קדשים קלים, ואין דוחין קדשים קלים אצל קדשי קדשים.
אמ' ר' יוסי ביר' בון: משנין קדשים קלים לשם קדשין קלין ואין משנין קדשים קלין לשם קדשי קדשים.	אמ' ר' יוסי ביר' בון: משנין קדשים קלין לשם קדשים קלין ואין משנין (קדשים) קדשים קלים לשם קדשי קדשים.	

תיאור: המונח "משנין קדשים.. לשם" בירושלמי, הוחלף בבבלי ל"דוחין קדשין ... אצל".

בסוגיה קה203 למנחות

ירושלמי שקלים פ"ו ה"ו דף נ ע"ב (628/25-26)	בבלי מנחות דף קז ע"א
"זהב לא יפחות מדינר זהב" ¹⁰⁶⁹ . אמ' ר' לעזר: והוא שהזכיר צורה. אבל אם לא הזכיר צורה מביא אפילו צינורה.	"הרי עלי זהב - לא יפחות מדינר זהב". ודלמא נסכא! אמר ר' אלעזר: דאמר מטבע. ודלמא פריטי!

תיאור: דברי ר' אלעזר בירושלמי באומרו צורה התכוון למטבע שיש עליו איקון, ובבבלי אמר במפורש מטבע.

בסוגיה לט125 לבכורות

ירושלמי קידושין פ"א ה"ג דף נט ע"ד (1147/10)	ירושלמי קידושין פ"א ה"ה דף ס ע"ג (1151/39)	בבלי בכורות דף נ עמוד א
ר' יסא בשם ר' מנא ר' תנחום ר' אבהו בשם ר' יוחנן: אין קרקע נקנה בפחות משוה פרוטה. מה	ר' יסא בשם ר' מנא בר תנחום ר' אבהו בשם ר' יוחנן: אין קרקע נקנה בפחות משוה פרוטה. מה טע'?	אמר רבי חנינא: כל כסף האמור בתורה סתם - סלע, דנביאים - ליטרין, דכתובין

¹⁰⁶⁹ מנחות פ"ג מ"ד.

טעמא? "שדות בכסף יקנו". ופליג על ההיא דאמ' ר' חנינה: כל שקלים שכת' בתורה סלעים ובנביאים ליט' ובכתובים קינטירין. אמ' ר' יודה בר פזי: חוץ משקלי עפרון דהויין קינטירין. מה טעמא? "בכסף מלא יתננה לי" . (בראשית כ"ג ט"ו) ולא דמייא, תמן כת' "כסף" והכא כת' "שקלים". התיבון, הרי האונס הרי אין כת' בו אלא "כסף" ואת אמר שקלים.	"שדות בכסף יקנו". ופליג על ההיא דאמ' ר' חנינה: כל שקלים שכת' בתורה סלעים, ובנביאים ליטירין, ובכתובים קינטירין, חוץ משיקלי עפרון. מה טע'?" "בכסף מלא יתננה לי" . ולא דמייא, תמן כת' "כסף" והכא כת' "שקלים". התיבון, הרי אונס, הרי אין כת' בו אלא "כסף" ואת אמר שקלים.	- קינטירין ; חוץ מן כספו של עפרון, שאע"פ שכתוב בתורה סתם - קינטירין, דכתיב (בראשית כ"ג טו) "ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר" ,
---	---	--

תיאור: דבריו של ר' חנינה צוטטו בבבלי בשינוי, במקום שקלים נאמר בבבלי כסף וגם הפסוק הבא כסיוע שונה. ההבדל הראשון נובע מהעובדה שבתורה משמשים שני המונחים במקביל ולעתים יחד. ברוב המקרים כתוב בתורה שקל / שקלים או שקל כסף / כסף שקלים. רק בחמשה מקומות כתוב כסף עם ציון כמות ובלא להזכיר שקל, שלוש פעמים בספר בראשית ומהם מתעלם הירושלמי, ופעמיים בספר דברים, ועל כך הגמרא מקשה "הרי האונס". ולקושיא זו אין מקום בבלי שהרי שם הגרסה של ר' חנינה היא "כסף". הטעם מופיע בשם ר' יהודה בן פזי רק באחת המקבילות שבירושלמי, ההבדל השני נובע מהעברת הפסוק ברמיזה והבבלי פתר את הרמיזה בשונה ממה שהביא הירושלמי.

בסוגיה 1א לכריתות

ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ד דף כד ע"ג 1298/35	ירושלמי שבת פ"ז ה"ב דף ט' ע"ד 406/33. יבמות פ"א ה"א דף יא ע"ד 882/5	בבלי כריתות דף ג' ע"א
ר' אבהו בשם ר' לעזר בשם ר' הושעיה שני לאוין וכתר אחד לאוין חולקין את ההכרת , מה טע'?" "על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו" וכת' "איש אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו" הרי כאן שני לאוין וכתר אחד, לאוין חולקין את ההכרת.	ר' אבהו ר' אלעזר בשם ר' הושעיה שני לאוין וכתר אחד, לאוין חולקין כריתות , ומה טעמ'?" "על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו" וכת' "איש אשר ירקח (מ) כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו" הרי כאן שני לאוין וכתר אחד, לאוין חולקין כריתות.	א"ר אלעזר א"ר הושעיא: כל מקום שאתה מוצא ב' לאוין וכתר אחד חלק חטאת ביניהן , ומאי היא? מפטם וסך, דכתיב: (שמות ל') "על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו" וגו', כרת אחד, דכתיב: (שמות ל') "אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו".

תיאור: הביטוי בירושלמי "לאוין חולקין כריתות" מוחלף בבבלי בביטוי "חלק חטאת ביניהן", כוונת שני הביטויים זהה, רצונו לומר שחייב שתי חטאות.

בסוגיה לג39 לכריתות

ירושלמי שבועות פ"ב ה"א דף לג ע"ד (1345/28) ו הוריות פ"ג ה"ב דף מז ע"ב (1422/12)	בבלי כריתות דף י"ז ע"ב
דאיתפלגון: אכל חמשה זיתים ונודע לו בספק כל אחד ואחד ואחר כן נודע לו בודאין, ריש-לקיש אמ': ידיעת ספק קובעת לחטאות, ר' יוחנן אמ': אין ידיעת ספק קובעת לחטאות.	ת"ר: אכל ספק חלב ונודע לו, ספק חלב ונודע לו - רבי אומר, אומר אני: כשם שמביא חטאת על כל אחת ואחת, כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת; רבי יוסי ברבי יהודה ור' אלעזר ורבי שמעון אומרים: אין מביא אלא אשם תלוי אחד, שנאמר: (ויקרא ה') "על שגגתו אשר שגג", אפילו על שגגות הרבה אינו חייב אלא אחת. אמר ר' זירא, כאן שנה רבי: ידיעות ספק מחלקות לחטאות. וכן אמר ריש לקיש, כאן שנה רבי: ידיעות ספק מחלקות לחטאות. רבי יוחנן אמר: אין ידיעות ספק מחלקות לחטאות,

תיאור: הביטוי "קובעו לחטאות" מוחלף בביטוי "מחלקות לחטאות", כאשר כוונת שני הביטויים זהה לחייב בחטאת נוספת.

בסוגיה נ139 למנחות

יומא פ"ו ה"ז דף מג ע"ד (592/7-15)	בבלי מנחות דף ע"ח ע"ב
דאיתפלגון: "השוחרט תודה בפנים ולחמה חוץ לחומה, לא קדש הלחם", ¹⁰⁷⁰ ר' יוחנן אמ' חוץ לחומת ירוש', ר' שמעון בן לקיש אמ': חוץ לחומת העזרה.	גמ'. מאי חוץ לחומה? רבי יוחנן אמר: חוץ לחומת בית פאגי, וריש לקיש אמר: חוץ לחומת העזרה.

תיאור: הבבלי מחליף את מונח 'חומת ירושלים' ב'חומת בית פאגי' שאין לה חומה.

בסוגיה מג183 לזבחים

ירושלמי סוכה פ"ד ה"ט דף נד ע"ג (651/29)	בבלי זבחים דף קי ע"ב
תמן תנינן: ¹⁰⁷¹ "ר' לעזר או': אף המנסך מים בחג בחוץ חייב". אמ' ר' יוחנן: כל שיטת ר' אלעזר כשיטת ר' עקיבה רבו. כמה דר' עקיבה אמ': ניסוך המים דבר תורה, כן ר' לעזר או': ניסוך המים דבר תורה.	דתניא, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: ממקום שפסק הוא מתחיל. רבי אלעזר אומר: אף המנסך מי החג [בחג] בחוץ. א"ר יוחנן ¹⁰⁷² משום רבי מנחם יודפאה: רבי אלעזר בשטת רבי עקיבא רבו אמרה, דאמר: ניסוך המים דאורייתא ;

תיאור: המונח "דבר תורה" מתורגם בבבלי ל"דאורייתא".

¹⁰⁷⁰ מנחות פ"ז מ"ג.
¹⁰⁷¹ זבחים פ"ג מ"ו.
¹⁰⁷² כך בכל כתבי היד.

בסוגיה 60 בכריתות דף כה ע"ב

חייבי חטאות ואשמות ודאין כו'.

קתני: חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ - חייבין להביא לאחר יוה"כ, חייבי אשמות תלוין - פטורין. מנהני מילי?

כי אתא **רב דימי א"ר אמי א"ר חנינא**, אמר קרא: (ויקרא ט"ז טז) **"וכפר על הקודש מטומאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם"**, חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים דלאו בני קרבן, אף חטאים דלאו בני קרבן מכפר, אבל חטאים בני קרבן לא מכפר.

א"ל אביי: והא כי כתיב הדין קרא - בשעיר הנעשה בפנים הוא דכתיב, דלא מכפר על עבירות דמצוה ידועה, אבל שעיר המשתלח דמכפר על עבירות דמצוה ידועה, אימא לך: אפילו על חטאים דבני קרבן נינהו מכפר!

אלא אמר **אביי**, מהכא: (ויקרא ט"ז טז) **"והתודה עליו [את] כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם"** - חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים דלאו בני קרבן, אף חטאים דלאו בני קרבן, אבל חטאים דבני קרבן נינהו לא מכפר, ומיעטיה קרא בשעיר המשתלח, למימרא, דעל חטאים דבני קרבן נינהו לא מכפר.

א"ל רב דימי: ממאי דהני פשעים לאו בני קרבן נינהו? דלמא הני דבני קרבן נינהו, כדתנן ארבעה מביאין על הזדון כשגגה.

איתמר נמי, כי אתא **רבין אמר ר' יוסי אמר ריש לקיש**: (ויקרא ט"ז כ"א) **"והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם"** - חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים דלאו בני קרבן מכפר, אף חטאים דלאו בני קרבן מכפר, אבל חטאים דבני קרבן לא מכפר.

אמר אביי: אנא נמי מהדין קרא אמרי, ואקשי לי רב דימי: ממאי דהני פשעים דלאו בני קרבן נינהו? דלמא הנך דבני קרבן נינהו, כדתנן: ארבעה מביאין על הזדון כשגגה! אמר ליה **רבין**: רוב פשעים לאו בני קרבן.

אמר ליה **[אביי]**¹⁰⁷³: מידי רוב כתיב?

אלא אמר **אביי**, מרישיה דקרא: **"והתודה עליו את כל עונות בני ישראל"**, ותניא: עונות - אלו זדונות, וכן הוא אומר: (במדבר ט"ו) **"עונה בה"**, ואת כל פשעיהם לכל חטאתם (כל) למה לי? לאקשווי לפשעים, מה פשעים דלאו בני קרבן, אף חטאים דלאו בני קרבן, אבל חטאים דבני קרבן נינהו לא מכפר.

תיאור: סוגיה מיובאת מא"י ע"י שני נחותי בשם חכמים שונים ועל פי פסוקים שונים, ואביי דן עם שניהם לברור הפסוק הנכון. סוגיה זו מעידה על כך שהעברות על ידי הנחותי אינן משוונות במלואן אלא שהפסוקים נמסרים ברמיזה בלבד וכך מוחלפים פסוקים דומים.

בסוגיה טז 46 לתמורה

ירושלמי כתובות פ"א ה"ד דף לד ע"ג (1006/20-31)	בבלי תמורה דף כז ע"א
אמ' ר' אבין : הדא מסייעא לר' שמעון בן לקיש, דר' שמעון בן לקיש אמ': אין למקח הוניה	אם היתה הקדש בעל מום יצא לחולין כו'. א"ר יוחנן : יצא לחולין - דבר תורה, וצריך

¹⁰⁷³ ההוספה שלי.

לעולם.	לעשות דמים - מדבריהם.
אמ' ר' יוחנן: אם היה המקח מופלג יש לו הוניה.	ור"ל אמר: אף צריך לעשות דמים - דבר תורה.
מתנית' פליג' על ר' יוחנן: "אילו דברים שאין להן הוניה: העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות". ¹⁰⁷⁴	במאי עסקין? אי נימא אאונאה - בהא נימא ר"ל, אף צריך לעשות דמים [דבר תורה]? והא תנן: אלו דברים שאין להם אונאה העבדים, והשטרות, והקרקעות, וההקדשות! אלא אבטול מקח, בהא נימא ר' יוחנן צריך לעשות דמים מדבריהם?
פתר לה: ובלבד דבר שאינו מופלג.	והאמר רבי ירמיה אקרקעות דחולין, ורבי יונה אמר אהקדשות,
פדה שוה מנה במאתים,	תרווייהו משמיה דר' יוחנן אמרי: אונאה - אין להן, ביטול מקח - יש להם?
[ר' יוחנן אמר:] אינו פדוי,	לעולם אביטול מקח, ואיפוך.
ור' שמעון בן לקיש אמר: פדוי.	ומי מצית אמרת איפוך?
מתנית' פליג' על ר' יוחנן: "אמ' טלית זה תחת חמור זה, יצא לחולין",	הניחא למ"ד אהקדשות - וכ"ש אקרקעות; אלא למאן דאמר אקרקעות, אבל הקדשות אין להן ביטול מקח, היכי איפוך להא דרבי ירמיה? ¹⁰⁷⁶ לא תיפוך.
וסיפא פליג' על ר' שמעון בן לקיש: "צריך להיעשות דמים".	
אמ' ר' יוסה: כל גרמה אמרה שהוא צריך להיעשות דמים, מה פליגין? להביא מעילה.	
ר' יוחנן אמר: מביא קרבן מעילה,	
ר' שמעון בן לקיש אמר: אינו מביא קרבן מעילה.	

תיאור: בשתי הסוגיות חולקים ר' יוחנן ורשב"ל בשאלות הונאה ותמורה הקשורות זו בזו. אלא ששיטותיהן הפוכות. הבבלי מודע לאפשרות זו ובודק לכן אפשרות להפוך ביניהם. בירושלמי סובר ר' יוחנן שבהפרש מופלג יש אונאה לקרקעות, ובהקדשות אינו פדוי, ולכן חייב בקרבן מעילה; ואילו בבבלי הוא אומר שאין אונאה לקרקעות אבל יש ביטול מקח, ובהקדשות בהפרש מופלג יוצא לחולין מדבר תורה וחייב לפדותו רק מדרבנן, ולכן יהיה פטור מקרבן מעילה. ורשב"ל בירושלמי סובר שאין למקח אונאה כלל ולכן בהפרש מופלג הוא פדוי, ואינו חייב בקרבן מעילה; ואילו בבבלי הוא אומר שאינו פדוי וצריך לפדותו דבר תורה, ולכן יהיה חייב בקרבן מעילה.

בסוגיה כב66 לתמורה

ירושלמי ערלה פ"ג ה"ג דף סג ע"א (345/23)	בבלי תמורה דף לד ע"א
"האורג מלוא הסיט מצמר הבכור בבגד ידלק הבגד" ¹⁰⁷⁷ אמ' ליה [ר' אימי] ¹⁰⁷⁸ : אילו	גמ'. שער הנזיר יקבר. רמי ליה טבי לרב נחמן : תנן שער הנזיר יקבר,

¹⁰⁷⁴ בבא מציעא פ"ד מ"ט.

¹⁰⁷⁵ ספרא בחוקותי פרשה ח פרק יב: "אמר טלית זו תחת חמור זה יצא לחולין וצריך לעשות דמים".

¹⁰⁷⁶ זו גרסת כ"י ותיקן 120 וכל יתר הגרסאות אינן מתפרשות כראוי כי אי אפשר שר' ירמיה יגיב כאן.

¹⁰⁷⁷ ערלה פ"ג מ"ג.

¹⁰⁷⁸ ההוספה שלי.

<p>איתתבת תמן אית הוות יאות : תמן תנינן :¹⁰⁷⁹</p> <p>"אלו הן הנשרפין", ותנינן :¹⁰⁸⁰ "אלו הן הנקברין" הכא את אמר "ישרפו"¹⁰⁸¹ והכא את אמר "יקברו". אמ' ר' יוחנן : כאן בשק כאן בשיער. מה בין שק מה בין שיער? אמ' ר' חנניה בריה דר' הלל : שק מצוי לחטט אחריו, שיער אין מצוי לחטט אחריו. ר' שמעון בן לקיש אמר : כאן במקדש כאן בגבולין. ר' יוסי ביר' חנינא אור : כאן בנזיר טהור כאן בנזיר טמא.</p>	<p>ורמינהו : האורג מלא הסיט מצמר בכור [בבגד] - ידלק הבגד, משער הנזיר ופטר חמור בשק - ידלק השק!</p> <p>א"ל [רב נחמן]¹⁰⁸² : כאן - בנזיר טמא, כאן - בנזיר טהור.</p> <p>אמר ליה [טבי]¹⁰⁸³ : שנית נזיר אנזיר, פטר חמור אפטר חמור קשיא! אישתיק, ולא אמר ליה ולא מידי.</p> <p>אמר ליה [רב נחמן]¹⁰⁸⁴ : מידי שמיע לך בהא? אמר ליה [טבי]¹⁰⁸⁵ : הכי אמר רב ששת : כאן - בשק, כאן - בשער.</p> <p>איתמר נמי, אמר רבי יוסי ברבי חנינא : כאן - בשק, כאן - בשער.</p> <p>רבי אלעזר אמר : כאן - בנזיר טהור, כאן - בנזיר טמא.</p>
--	--

תיאור : שתי הסוגיות עוסקות בסתירה שבין משנת ערלה למשנת תמורה בשאלה של שריפה או קבורה של שער הנזיר לעומת שק. דברי ר' יוחנן בירושלמי, הושמו בפי ר' יוסי ב"ר חנינא בבבלי, ודברי ר' יוסי ב"ר חנינא בירושלמי, הושמו בפי ר' אלעזר בבבלי, כאשר הניסוח בבבלי הוא זהה לניסוח בירושלמי.

בסוגיה לט"9 למנחות

תרומות פ"ב ה"ב דף מא ע"ד (227/5)	בבלי מנחות דף נד ע"א
<p>תנינן, "כביצה אוכלין שהניחן בחמה ונתמעטו", "כן כזית מן הנבילה, וכעדשה מן השרץ, כזית פיגול, כזית נותר, כזית חלב, הרי אילו טהורין".¹⁰⁸⁶</p> <p>דרומאי אמרי : והוא שיהא כזית במי-עיקרו. ר' יוחנן ור' שמע' בן לקיש, תריהון אמרין : ואע"פ שאין כזית מעיקרו.</p>	<p>תנן התם :¹⁰⁸⁷ בשר העגל שנתפח, ובשר זקנה שנתמעך - משתערין לכמות שהן.</p> <p>רב ור' חייא ורבי יוחנן אמרי : משתערין כמות שהן ; שמואל ור"ש ב"ר וריש לקיש אמרי : משתערין לכמות שהן.¹⁰⁸⁸</p>

¹⁰⁷⁹ תמורה פ"ז מ"ה

¹⁰⁸⁰ תמורה פ"ז מ"ד

¹⁰⁸¹ תמורה פ"ז מ"ז

¹⁰⁸² ההוספה שלי.

¹⁰⁸³ ההוספה שלי.

¹⁰⁸⁴ ההוספה שלי.

¹⁰⁸⁵ ההוספה שלי.

¹⁰⁸⁶ טהרות פ"ג מ"ד

¹⁰⁸⁷ עוקצין פ"ב מ"ט

¹⁰⁸⁸ המיוחס לרש"י מפרש: כמות שהן - דמשמע כמות שהן עכשיו. לכמות שהן - דהיינו כמות שהיו מעיקרא.

תיאור: מחלוקת בין חכמי הדרום לבין ר' יוחנן ורשב"ל בירושלמי, הובאה בבבלי כשתי כתות חולקות, כאשר ר' יוחנן ורשב"ל נמצאים חלוקים ביניהם.

בסוגיה כה50 לערכין

ירושלמי כתובות פ"ח ה"ז דף לב ע"ב (995/33)	בבלי ערכין דף כג ע"ב
<p>"הקדיש תשעים מנה והיה חובו מאה מנה מוסיק עוד דינר ופודה נכסים הללו"¹⁰⁸⁹</p> <p>ולא סוף דבר דינר אלא אפי' כל שהוא, שלא יהא הקדש נראה יוצא בלא פדיון.</p> <p>ר' אבהו בשם ר' יוחנן: מועלין מעילה גמורה.</p>	<p>גמ'. למה לי למימר הפודה פודה? משום דר' אבהו,</p> <p>דא"ר אבהו: שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון.</p>

תיאור: דברי הסתמא של הירושלמי הושמו בבבלי בפי ר' אבהו, בעוד שביירושלמי מביא ר' אבהו את דברי ר' יוחנן.

בסוגיה יא22 לערכין

תענית פ"ד ה"ה דף סח ע"ד (733/16-32)	בבלי ערכין דף יב ע"א
<p>ר' אבהו אמר: איתפלגון ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש, ר' יוחנן אמר: אומ' שיר בלא נסכים, ר' שמעון בן לקיש אמר: אין אומ' שיר בלא נסכים.</p>	<p>כדריש לקיש, דאמר ר"ל: אומר שירה שלא על הקרבן. א"ה, בנסכים נמי לימא! נפיק מיניה חורבא.</p>

תיאור: בירושלמי המחלוקת של ר' יוחנן ורשב"ל היא בשאלה האם הלוויים אומרים שירה כשאין 'נסכים'; ובבבלי שיטת ר' יוחנן איננה ודברי רשב"ל מתיחסים ל'קרבן' ולא לנסכים, ולכן שואלת הגמרא שיאמרו שירה גם על הנסכים, ודוחה אפשרות כזו ואין הבבלי מודע לדברי ר' יוחנן.

בסוגיה ה19 לזבחים

ירושלמי הוריות פ"א ה"ב דף מה ע"ד (1414/41)	בבלי מסכת זבחים דף יב ע"א
<p>הפריש חטאתו, נתחרש או נשטה או נשתמד או שהורו בית דין מותר לאכול חלב, ר' יוחנן אמר: נדחית חטאתו, ר' שמעון בן לקיש אמר: לא נדחית חטאתו.</p>	<p>אמר עולא אמר רבי יוחנן: אכל חלב והפריש קרבן, והמיר דת וחזר בו, הואיל ונדחה - ידחה.</p> <p>איתמר נמי, אמר ר' ירמיה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: אכל חלב והפריש קרבן, ונשתטה וחזר ונשתפה, הואיל ונדחה - ידחה.</p> <p>וצריכי, דאי אשמעינן קמייתא, משום דהוא דחי נפשיה בידים, אבל הכא דממילא אידחי כישן דמי; ואי אשמעינן הכא, משום דאין בידו לחזור, אבל</p>

¹⁰⁸⁹ ערכין פ"ו מ"ב.

הכא דיש בידו לחזור אימא לא, צריכא.
 בעי רבי ירמיה : אכל חלב והפריש קרבן, **והורו בית**
דין שחלב מותר וחזרו בהן, מהו? מי הוי דחוי או לא
 הוי דחוי?
 אמר ליה **ההוא סבא** : כי פתח **רבי יוחנן בדחויין -**
מהא פתח,
 מאי טעמא? התם גברא אידחי קרבן לא אידחי,
 הכא קרבן נמי אידחי.

תיאור: מדברי ההוא סבא בבבלי זבחים ניתן להניח שמקורה של הסוגיה היה בירושלמי הוריות: "כי פתח ר' יוחנן בדחויין מהא פתח" וכוונתו לשאלת ר' ירמיה "הורו בי"ד שחלב מותר וחזרו בהן, מהו?". מכאן הועתקה הסוגיה לירושלמי גיטין, לצורך השוואת דעתו של רשב"ל בהוריות לדעתו בגיטין בבעל שהשתטה שאפשר לקבל ממנו גט רק כשישתפה. הסוגיה בבבלי זבחים הובאה כחלק מהדיון בחטאות שנדחו. תחילתה בשתי מסורות האחת מוקדמת של עולא בשם ר' יוחנן, והשניה מאוחרת יותר של ר' ירמיה בשם ר' יוחנן. הסוגיה בבבלי מביאה את דעת ר' יוחנן מהירושלמי ואינה מביאה את דעת רשב"ל החולק עליו.

בסוגיה 5 לערכין

ירושלמי שקלים פ"א ה"ה דף מו ע"ב (606/4-7)	בבלי ערכין דף ו' ע"א
אמ' ר' יוחנן : כתחילה אין מקבלין מהן לא דבר מסויים ולא דבר שאינו מסויים, ובסוף מקבלין מהן דבר מסויים ואין מקבלין מהן דבר שאינו מסויים. ר' שמעון בן לקיש אמ': בין בתחילה בין בסוף אין מקבלין מהן לא דבר מסויים ולא דבר שאינו מסויים.	תנא חדא : עובד כוכבים שהתנדב נדבה לבדק הבית - מקבלים הימנו, ותניא אידך : אין מקבלין! א"ר אילא א"ר יוחנן , לא קשיא : הא בתחילה, הא בסוף, דאמר ר' אסי אמר רבי יוחנן : בתחילה - אפילו מים ומלח אין מקבלין מהם, בסוף - דבר המסויים אין מקבלין, דבר שאינו מסויים מקבלין.

תיאור: בבבלי מצטט ר' אסי רק את דעת ר' יוחנן שהובאו על ידי ר' אילא, ואינו מצטט את דעתו החולקת של רשב"ל.

בסוגיה מה 52 לכריתות

ירושלמי בבא קמא פ"ד ה"ח דף ד ע"ג (1199/31-35)	ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ו דף כט ע"ד (1327/40-44)	כריתות דף כד ע"א
ה"ח/ הלכה ט' "שור שהוא יוצא ליסקל" כול'. תני, שור שהיה יוצא ליסקל ונמצאו עידיו זוממין, ר' יוחנן אמ' : כל	אמ' ר' עוקבה : אוף בהדא איתפלגון : שור שהוא יוצא ליסקל ונמצאו עידיו זוממין, ר' יוחנן אמ' : כל הקודם בו זכה, ר'	רבי אלעזר אומר : הרי היא כמנחת קנאות, דתניא : נמצאו עדיה זוממין - מנחתה תצא לחולין ;

<p>הקודם בו זכה; ריש-לקיש</p> <p>אמ': ייאוש טעות הוא. וכן עבד היוצא ליהרג ונמצאו עדי זוממין, ר' יוחנן אמ': זכה עצמו, ריש-לקיש אמ' ייאוש טעות הוא.</p>	<p>שמעון בן לקיש אמ': ייאוש שלטעות היה. וכן העבד שהוא יוצא ליהרג ונמצאו עידיו זוממין, ר' יוחנן אמ': זכה לעצמו, ר' שמעון בן לקיש אמ': ייאוש שלטעות היה.</p>	<p>רבי יוחנן אמר: ירעה עד שישתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. ורבי יוחנן נדמייה למנחת קנאות! לא דמי, מנחת קנאות לא לכפרה קאתייה אלא לברר עון, אבל אשם תלוי דלכפרה אתי, מתוך שלבו נוקפו גומר ומקדישו.</p> <p>אמר רבי כרספדאי אמר ר' יוחנן: שור הנסקל שהוזמן עדיו, כל המחזיק בו זכה בו.</p> <p>אמר רבא: מסתברא טעמא דרבי יוחנן, כגון דאמרי ליה נרבע שורו, אבל אמרו רבע שורו, הוא בעצמו מידע ידיע דלא רבע, ולא מפקר ליה, וטרח ומייתי עדים.</p>
---	---	---

תיאור: הבללי מכיר את דברי ר' יוחנן אך אינו מכיר את דברי רשב"ל.

בסוגיה טז16 לזבחים

ירושלמי יומא פ"ב ה"א (567/25)	בבלי מסכת זבחים דף יא ע"א
<p>תרם בשמאל, תפלוגתא () [דר'] יוחנן ור' יהודה ביר'.</p> <p>דאמ' ר' יוחנן: קומץ שקדש בכלי והקטירו בין ביד בין בכלי בין בימין בין בשמאל.</p> <p>יהודה בירבי או': או בחטאת ביד או באשם בכלי, ובלבד בימין.</p>	<p>לכי אידך דרבי שמעון, דתנן: שלא בכלי שרת - פסולה, ורבי שמעון מכשיר,</p> <p>ואמר רב יהודה בריה דרבי חייא: מ"ט דר"ש? אמר קרא: קדש קדשים היא כחטאת וכאשם, בא לעובדה ביד - עובדה בימין כחטאת, בכלי - עובדה בשמאל כאשם.</p>

תיאור: הבללי מצטט רק את דעת יהודה בנו של ר' חייא, ואינו מצטט את דעתו החולקת של ר' יוחנן.

בסוגיה מה140 לבכורות

ירושלמי קידושין פ"א ה"ו דף ס ע"ד	בבלי בכורות דף נו עמוד ב¹⁰⁹⁰
(1153/38)	

¹⁰⁹⁰ הוגה ע"פ כ"י פלורנס וכ"י מינכן 95, כתבי היד האחרים משובשים.

<p>דַּתְנִינָן תַּמָּן :</p> <p>”הָאֲחִין הַשּׁוֹתֵפִין שְׁחִיבִין בְּקוֹלְבוֹן פְּטוּרִין מִמַּעֲשֵׁר בַּהֶמָּה, וְשְׁחִיבִין בְּמַעֲשֵׁר בַּהֶמָּה פְּטוּרִין מִן הַקּוֹלְבוֹן.”</p> <p>אִמִּי ר' לֵעָזָר : וְהָן שְׁחִלְקוּ גְדִיִּים כִּנְגַד תִּיִּשִׁים וְתִיִּשִׁים כִּנְגַד גְּדִיִּים, אֲבָל אִם חִלְקוּ גְדִיִּים כִּנְגַד גְּדִיִּים וְתִיִּשִׁים כִּנְגַד תִּיִּשִׁים הוּא חִלְקוּ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה.</p> <p>אִמִּי ר' יוֹחָנָן : וְאִפִּי חִלְקוּ גְדִיִּים כִּנְגַד גְּדִיִּים וְתִיִּשִׁים כִּנְגַד תִּיִּשִׁים כִּלְקוּחוֹת הֵן.</p>	<p>אִ”ר עֲנֵן : לֹא שָׁנוּ אֵלָּא שְׁחִלְקוּ גְדִיִּים כִּנְגַד תִּיִּשִׁים וְתִיִּשִׁים כִּנְגַד גְּדִיִּים, אֲבָל חִלְקוּ גְדִיִּים כִּנְגַד גְּדִיִּים וְתִיִּשִׁים כִּנְגַד תִּיִּשִׁים - ¹⁰⁹¹אֹמְרִים זֶה חִלְקוּ הַמְּגִיעוּ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה, ¹⁰⁹²</p> <p>וְרַב נַחֲמָן אָמַר : אִפִּילוּ חִלְקוּ גְדִיִּים כִּנְגַד גְּדִיִּים וְתִיִּשִׁים כִּנְגַד תִּיִּשִׁים, אֵין ¹⁰⁹³אֹמְרִים זֶה הוּא חִלְקוּ הַמְּגִיעוּ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה. ¹⁰⁹⁴</p> <p>וְרַבִּי אֲלֵעָזָר אָמַר : לִישׁ אֵלָּא שְׁחִלְקוּ טִי כִנְגַד יִי כִנְגַד טִי, אֲבָל חִלְקוּ טִי כִנְגַד טִי וִי כִנְגַד יִי - ¹⁰⁹⁵אֹמְרִים זֶה חִלְקוּ הַמְּגִיעוּ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה.</p> <p>וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר : אִפִּילוּ חִלְקוּ טִי כִנְגַד טִי, וְעִשְׂרָה כִנְגַד עִשְׂרָה - אֹמְרִים זֶה חִלְקוּ הַמְּגִיעוּ מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה לַכֶּךְ.</p>
--	---

תיאור: המחלוקת בין ר' יוחנן לבין ר' אלעזר באבחנת דרכי חלוקת הירושה בין אחים, ומשמעותה לעניין חיוב או פטור ממעשר בהמה, ומקלבוֹן בעת תשלום מחצית השקל. מצויה גם בבבלי כמחלוקת של אמוראי בבל – רב ענן ורב נחמן. שני כיתי האמוראים החולקים הם בני אותו הדור, וספק אם הכירו זה את מחלוקתו של זה, כי אחרת היה הבבלי יכול לומר שמחלוקתם של רב ענן ורב נחמן זהה למחלוקתם של ר' אלעזר ור' יוחנן. אבל הבבלי לא עשה כך, אלא שינה את מהות מחלוקתם, של ר' אלעזר ור' יוחנן, מהבדל בסוג הבהמה שקבל כל אחד מהאחים, להבדל בכמות הבהמות שקבל כל אחד מהם.

בסוגיה מו' 187 לזבחים

<p>ירושלמי תרומות פ"ו ה"א דף מד ע"א (239/28)</p> <p>אתון אמרין בשם ר' יוחנן:</p> <p>במקום שחיתתה שם תהא שריפתה. ולית אתון מיניהון מהו כדון?</p> <p>ר' לעזר בשם ר' הושעיה : "על פרשה ישרוף".</p> <p>מה את שמע מינה?</p> <p>ר' ירמיה בשם ר' אימי : מקום פרישתה מחיים שם תהא שריפתה.</p>	<p>בבלי זבחים דף קיג ע"א</p> <p>גמ'. מאי חוץ מגתה?</p> <p>אמר ר"ל: חוץ ממקום הבדוק לה.</p> <p>אמר לו רבי יוחנן: והלא כל א"י בדוקה היא! אלא א"ר יוחנן: כגון ששחטה לפניו מן חומת ירושלים.</p> <p>ולוקמה כגון ששחטה חוץ לחומה שלא כנגד הפתח? דאמר רב אדא בר אבהו: שחטה שלא כנגד הפתח - פסולה, שנאמר: "ושחט" "והזה", מה הזאתה כנגד הפתח, אף שחיתתה כנגד הפתח!</p> <p>וכי תימא דלא מקיש, והא אתמר: (שחטה שלא כנגד הפתח - רבי יוחנן אומר: פסולה ושחט והזה; ר"ל אמר: כשרה, אל מחוץ למחנה ושחט! ואיתמר נמי): ¹⁰⁹⁶</p>
--	--

¹⁰⁹¹ בכ"י מינכן: אין

¹⁰⁹² בכ"י פלורנס: לכך

¹⁰⁹³ בכ"י ותיקן 119 חסר: אין

¹⁰⁹⁴ בכ"י פלורנס: לכך

¹⁰⁹⁵ בכ"י ותיקן 119: אין

¹⁰⁹⁶ אין בכל כתיבי היד ונוסף רק בד"ו 1522, ונראה שזו הוספה מזוהרת ולפנינו מחלוקת בין ר' יוחנן ור' אושעיא וכל אחד נימוקו עמו.

שרפה שלא כנגד הפתח - רבי יוחנן אמר: פסולה,

ור' אושעיא אמר: כשרה;

ר' יוחנן אמר פסולה, "ושרף" "והזה",¹⁰⁹⁷ [מה הזאתה כנגד הפתח, אף שחיתתה כנגד הפתח!]¹⁰⁹⁸

ורבי אושעיא אמר כשרה, "על פרשה ישרף" - מקום שפורשת למיתה

שם תהא שריפתה!

תיאור: המחלוקת בין ר' יוחנן ור' הושעיה בירושלמי בשאלת הסיבה לשריפת פרה אדומה במקום שחיתתה, כאשר טעמו של ר' יוחנן אינו נמסר וטעמו של ר' הושעיה נמסר על ידי ר' אלעזר ומתפרש על ידי ר' ירמיה בשם ר' אמי. ואילו בבבלי השאלה שבמחלוקת היא מה דינה של הפרה שנשרפה שלא כנגד פתח אהל מועד. ר' יוחנן פוסל וטעמו שמדייק מהפסוק <"ושרף" "והזה" וצ"ל: 'מה שחיתתה כנגד הפתח אף שריפתה כנגד הפתח' ולא כבכ"י קולומביה. ור' אושעיא אמר כשירה וטעמו כפי שפרש ר' ירמיה את דבריו בירושלמי.

בסוגיה א1 לבכורות

<u>ירושלמי פסחים פ"ד ה"ג דף ל</u> <u>ע"ד (518/34)</u>	<u>ירושלמי עבודה זרה פ"א ה"ו דף</u> <u>לט ע"ד (1380/20)</u>	<u>בבלי בכורות דף ב ע"ב</u>
חד בר נש זבין גמלא לחד ארמאי, אתא עובדא קומי ר' שמעון בן לקיש וקנסיה בכיפלה בגין דייחזר ליה גמלא.	חד בר נש זבין גמליה לארמאי, אתא עובדא קומי ריש לקיש וקנסיה בדיפלא בגין דיחזר ליה גמלא.	דאמר ריש לקיש: המוכר בהמה גסה לעובד כוכבים קונסין אותו עד עשרה בדמיה.

תיאור: בירושלמי גם בפסחים וגם בעבודה זרה, בשינוי נוסח ר' שמעון בן לקיש קונס את המוכר גמל לנכרי בסכום כפול ממה ששלם לו הנכרי, ואילו בבבלי בבכורות נמסר בשם ר' שמעון בן לקיש שקונסים את המוכר פי עשר ממה ששלם לו הנכרי.

בסוגיה א11 לזבחים

<u>ירושלמי פסחים פ"ה ה"ב דף לא ע"ד (523/29)</u>	<u>בבלי זבחים דף ז ע"ב</u>
חטאת מניין? "ושחט אותה לחטאת", ושאר כל מעשיו מניין? "ועשה את האחד חטאת". מעתה אפילו הקטר אימורין? ת"ל "ושחט", מה שחיטה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה, יצאו הקטר אימורי שאינן מעכבין את הכפרה. חטאת לשם בעלים מניין? אמ' ר' ירמיה (ויקרא יד) "ועשה	חטאת מנלן? דכתיב: (ויקרא ד) "ושחט אותה לחטאת", שתהא שחיטה לשם חטאת. אשכחן שחיטה, קבלה מנלן? דכתיב: (דף ח ע"א) (ויקרא ד) "ולקח הכהן מדם החטאת", שתהא קבלה לשם חטאת. ואשכחן שחיטה וקבלה, זריקה מנלן? דאמר קרא (ויקרא ד) "וכפר עליו הכהן מחטאתו", שתהא

¹⁰⁹⁷ במדבר פי"ט (ג) ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה וישחט אתה לפניו: (ד) ולקח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָה בְּאֶזְבְּעוֹ וְהִזָּה אֶל נֶכַח פְּנֵי אֵל הָאֵל מוֹעֵד מִדָּמָה שְׂבַע פְּעָמִים: (ה) וְשָׂרַף אֶת הַפֶּהֶרָה לְעֵינָיו אֶת עֹרָהּ וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְאֶת דָּמָהּ עַל פְּרִשָּׁה יִשְׂרָאֵל:
¹⁰⁹⁸ נוסף ע"פ כ"י קולומביה X 893 T 141.

¹⁰⁹⁹ הנוסח בבבלי משושב, ההשלמה ע"פ כ"י קולומביה X 893 T 141 גם היא משושבת, ותקנתי מסברה.

<p>כפרה לשם חטאת. אשכחן שנוי קדש, שנוי בעלים מנלן? אמר קרא: "עליו", עליו - ולא על חבירו. אשכחן למצוה, לעכב מנלן? כדאמר רב הונא בריה דרב יהושע: חטאת - חטאתו, הכא נמי חטאת - חטאתו. אשכחן מצוה בשנוי קדש, וזריקה בשנוי בעלים בין למצוה בין לעכב, לעכב בכל עבודות בשנוי קדש, ובשאר עבודות בשנוי בעלים בין למצוה בין לעכב מנלן? אמר ר' יונה: ¹¹⁰¹ אתיא מחטאת נזיר, דכתיב: (במדבר ו) "והקריב הכהן לפני ה' ועשה את חטאתו ואת עולתו", שיהו כל עשיותיו לשם חטאת. אשכחן שנוי קדש, שנוי בעלים מנלן? (אם אינו ענין לשנוי קדש, תניהו ענין לשנוי בעלים. אשכחן למצוה, לעכב מנלן?) אמר רב הונא בריה דר"י: חטאת חטאתו: מתקיף לה רבינא: אלא מעתה, עולת - עולתו מאי דרשת ביה? ולרבינא, מנחת - מנחתו, נסך - נסכו מאי דרשת בהו? ההוא מבעי ליה: מנחתם ונסכיהם בלילה, מנחתם ונסכיהם אפי' למחר, אלא עולת - עולתו מאי דרשת בהו? ותו, מי גמרי מהדדי? חטאת חלב מחטאת נזיר לא גמרה - שכן יש עמה דמים אחרים, חטאת נזיר מחטאת חלב לא גמרה - שכן כרת! אלא אמר רבא: אתיא מחטאת מצורע, דכתיב: (ויקרא יד) ועשה הכהן את החטאת, שיהו כל עשיותיו לשם חטאת. ואשכחן שנוי קדש, שנוי בעלים מנלניה? אמר קרא: (ויקרא יז יד) "וכפר על המטהר" וגו', על המטהר זה ולא על המטהר חבירו.</p>	<p>הכהן את החטאת וכפר על המטהר מטומאתו". אמ' ליה ר' יוסי: מעתה אפי' הקטר אימורין? ת"ל "וכפר", מה זריקה מיוחדת שהיא מעכבת את הכפרה, יצאו הקטר אימורין שאינן מעכבין את הכפרה. פסח לשם בעלים מניין? ודין הוא, מה אם החטאת שאין מחשבת ערלים וטמאים פוסלין בה צריכה שתהא לשם בעלים, פסח שמחשבת ערלים וטמאים פוסלין בו אינו (צריך) [דין] שיהא [צריך] לשם בעלים. לא, אם אמרת בחטאת שהיא קדשי קדשים, תאמר בפסח, שהוא קדשים קלין? אמ' ר' יוסה: ולא מחשבה למדת? התורה ריבת מחשבה בפסח יותר מן החטאת. אמ' ר' חנניה קומי ר' מנא: ומחטאתו שלמצורע אנו למידין. וכי חטאתו שלמצורע לא לחידושה יצאת? שתהא טעונה נסכים לשם בעלים. ודבר שיצא לחידושו אין למידין ממנו. אמ' ליה: וכי חטאתו שלמצורע מאיכן למידה שתהא פסולה שלא לשמה, לא מן הדין קרייא דכת': "ושחט אותה לחטאת" וכת': "זאת תורת החטאת" תורה אחת לכל החטאות. אלא ממקום שהיא למידה [מ]שם היא מלמדת. שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו, אמ' ר' יוחנן: יש שלא לשמו מעבודה לעבודה והוא פוסל. ר' שמעון בן לקיש אמ': ¹¹⁰⁰ {[יש]} <אין> ¹¹⁰⁰ שלא לשמו מעבודה לעבודה, ויהא כשר. אמ' ר' אילא: ממחשבת פיגול לימד ר' יוחנן: אילו זרק שלא לשמו שמא אינו פיגול. שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו פסול.</p>
---	--

תיאור: שתי הסוגיות עוסקות באותן שאלות אך מתבססות על פסוקים שונים הבבלי מצטט את ר' יונה בן הדור הרביעי ודוחה את פתרונו על ידי פתרון חלופי של רבא, אותו אנו מוצאים גם בסוגיה שבירושלמי מהדור החמישי בפני בנו של ר' יונה. (ואולי מדובר בר' זירא מהדור השלישי). ההתפתחות בא"י הדומה לפתרונו של רבא היא מאוחרת ואינה מוכרת לבבלי. ואולי להיפך, למרות שהאמוראים הדוברים בירושלמי הם מאוחרים, יש מקום להניח שהלימוד הזה היה ידוע בא"י בדורות קודמים והגיע לבבל בשמו של ר' יונה (או ר' זירא) אלא שהגיע במרומז, וכך נבעו בו שתי הטעיות: א. ידעו שיש ללמוד מקרבן ספציפי וטעו לומר שמנזיר וב. בעיקבות כך גם הפסוק בו תלו את לימודם שונה מהפסוק בירושלמי. רק

¹¹⁰⁰ תוקן ע"פ קטע גביזה.

¹¹⁰¹ בכ"י מינכן - ר' זירא

לאחר שנוכחו בבבל שאי אפשר ללמוד מנזיר הגיע רבא למסקנה ללמוד ממצורע ובכך כיוון לדעתם של אמוראי א"י.

בסוגיה ח35 בזבחים

ירושלמי מסכת יומא פ"ג ה"ו דף מ ע"ג (573/31)	בבלי מסכת זבחים דף יט עמוד ב
מה טעמי דר' מאיר? "פשט" וקידש "ורחץ" וקידש; מה טע' דרבנן? "ופשט" "ולבש", הקיש פשיטה ללבישה, מה לבישה מקדש אף פשיטה מקדש.	ת"ר: ¹¹⁰² כהן גדול שלא טבל ושלא קידש בין בגד לבגד ובין עבודה לעבודה ועבד - עבודתו כשרה, ואחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שלא קידש ידיו ורגליו שחרית ועבד - עבודתו פסולה.
אמ' ר' מנא קומי ר' יודן: על דעתיה דר' מאיר רחיצה חוצצת (אמ' ליה: מיסבור את סבור, על דעת' דר' מאיר רחיצה חוצצת) אמ' ליה: מסבור את סבור, על דר' מאיר, "ופשט" וקידש "ורחץ" וקידש? אינה כן אלא "ופשט" וקידש "ורחץ" "ולבש" וקידש.	א"ל רב אסי לרבי יוחנן: מכדי חמש טבילות ועשרה קדושין דאורייתא, וחוקה כתיב בהו, ליעכבו!
שמואל אמ': אחת פשוט ואחת לבוש שתייהן לבא.	א"ל [ר' יוחנן] ¹¹⁰³ , אמר קרא. (ויקרא טז) "ולבשם", לבישה מעכבת, ואין דבר אחר מעכב.
בר קפרא אמ': אחת לבא ואחת לשעבר שתייהן לבוש.	צהבו פניו. אמר ליה: וי"ו אאופתא כתבי לך, אי הכי, דצפרא נמי.
אמ' ר' יוחנן: הכל מודין בקידוש הראשון שהוא (מעכב) לבא.	אמר חזקיה, אמר קרא: (שמות ל) "והיתה להם חק עולם לו ולזרעו לדורותם", דבר המעכב בזרעו מעכב בו, דבר שאינו מעכב בזרעו אין מעכב בו.
אמ' ר' יוחנן: הכל מודין בקידוש הראשון שהוא מעכב, מה טע'?: "חוקת עולם לדורותיכם".	רבי יונתן אמר, מהכא: (שמות ל) "ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו", דבר המעכב בבניו מעכב בו, דבר שאינו מעכב בבניו אין מעכב בו. רבי יונתן מ"ט לא אמר מדחזקיה? אמר לך: ההוא לדורות הוא דכתיב. ואידך מ"ט לא אמר מהאי?
אמ' ר' יוסה: מתנית' אמרה כן: הביאו לו בגדי עצמו ולבש. ויש אדם מקדש ידיו ורגליו ללבוש בגדי חול?	מיבעי ליה לכדרבי יוסי ברבי חנינא, דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: כל כיור שאין בו כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו - אין מקדשין בו, שנאמר: ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו.
ר' יוחנן אמ': "ולבשם", לבישה מעכבת, ואין קידוש ידים ורגלים מעכב. ודכוותה, לבישה מעכבת, ואין קידוש ידים ורגלים מעכב.	

תיאור: הסוגיה דנה בקידוש ידים ורגלים וטבילות של כהן גדול ביום הכיפורים בסוגיה בבבלי שואל ר' אסי את ר' יוחנן האם חמש הטבילות ועשרה קידושי ידים ורגלים כמעכבים לפסול את העבודה? ור' יוחנן משיב לו שהלבישה מעכבת ולא דבר אחר. בירושלמי סוגיה מאוחרת מהדור הרביעי והחמישי

¹¹⁰² תוספתא יומא פ"א ה"ז: כהנים שלא טבלו ולא קדשו ידיהם ורגליהם וכן כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו בין עבדה לעבדה ובין בגדים לבגדים ועבדו עבדתן כשירה אבל כהנים שלא טבלו ולא קדשו ידיהם ורגליהם וכן כהן גדול שלא טבל ולא קדש ידיו ורגליו מן הבקר ועבד עבודתו פסולה.
¹¹⁰³ ההוספה שלי.

המצטטת שורה של מימרות של ר' יוחנן הנוגעות כולן לענין קידוש ידים ורגלים על ידי הכהן הגדול ובתוך כך משולבת שאלת ר' אסי הנקרא בירושלמי ר' יוסה (חילוף שכיח) ושאלתו מנוסחת בהתאמה לסוגיה בירושלמי ותשובת ר' יוחנן היא שהלבישה מעכבת ולא הלבישה. כל יתר הדנים בסוגיה שבבבלי שהם אמוראי א"י מוקדמים אינם מובאים בירושלמי. זו היא דוגמא לדברים שהשתמרו בתלמוד האחר וחסרים בתלמוד בונאמרו במקורם.

בסוגיה יג8 למנחות

ירושלמי פסחים פ"ז ה"ה דף לד ע"ג (538/29-)	בבלי מנחות דף ט ע"א
(38)	
<p>תמן תנינן:¹¹⁰⁴ "נטמאו שיריה נשרפו שיריה אבדו שיריה, כמידת ר' אליעזר כשירה וכמידת ר' יהושע פסולה. [שלא בכלי שרת פסולה, ר' ישמעאל!¹¹⁰⁵ מכשיר. הקטיר קמצו פעמים, כשרה]" על דעת דר' אליעזר, אם אין דם אין בשר, אע"פ שאין בשר יש דם. אם אין קומץ אין שיריים, אע"פ שאין שיריים יש קומץ. על דעת דר' יהושע, אם אין דם אין בשר, אם אין בשר אין דם, אם אין קומץ אין שיריים, אם אין שיריים אין קומץ. אמר ר' מנא: תיפתר כר' אליעזר, דר' אליעזר אמר: אע"פ שאין שיריים יש קומץ. אמר ר' יוסי ביר' בון: <u>רב ור' יוחנן תריהון</u> אמרין, מודה ר' יהושע שאם עבר וזרק את הדם שהורצה.</p>	<p>איתמר: שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה - רבי יוחנן אמר: מקטיר קומץ עליהן, וריש לקיש אמר: אין מקטיר קומץ עליהן.</p> <p>אליבא דר' אליעזר כ"ע לא פליגי, כי פליגי - אליבא דר' יהושע, דתנן: נטמאו שיריה, נשרפו שיריה, אבדו שיריה, כמידת ר' אליעזר - כשרה, כמידת רבי יהושע - פסולה;</p> <p>מאן דפסל - כר' יהושע, ומאן דמכשר - עד כאן לא אמר רבי יהושע התם אלא דלא אישתייר, אבל היכא דאישתייר אפי' ר' יהושע מודה ליה, דתניא, ר' יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהם כזית בשר או כזית חלב - זורק הדם, כחצי זית בשר כחצי זית חלב - אינו זורק את הדם ובעולה, אפי' כחצי זית בשר וכחצי זית חלב - זורק את הדם, מפני שבעולה כולה כליל, ובמנחה, אף על פי שכולה קיימת - לא יזרוק.</p>

תיאור: במחלוקת בין ר' יהושע לבין ר' אליעזר במשנה, בעניין שיריים שחסרו לפני הקטרת הקומץ. בבבלי מחלוקת של ר' יוחנן ורשב"ל בדור השני של אמוראי א"י; ואילו בירושלמי מתיחסים ר' מנא ור' יוסי ב"ר בון בני הדור החמישי לסתמא בירושלמי, המתיחס למחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע.

בסוגיה מח122 למנחות

ירושלמי סוטה פ"ג ה"א דף יח ע"ג (918/20-43)	בבלי מנחות דף עב ע"ב
<p>תמן תנינן: "אילו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים"¹¹⁰⁶ ר' בא בר ממל ור' שמעון!¹¹⁰⁷ בר רב יצחק הוון יתיבין. ר' בא בר ממל בעא קומי ר' שמואל בר רב יצחק: מנחת העומר מניין</p>	<p>"ושיריהן לכהנים".</p> <p>מנלן? דכתיבא - כתיבא, ודלא כתיבא - כתיב בה: (ויקרא ו') "וזאת תורת</p>

¹¹⁰⁴ מנחות פ"ג מ"ד.

¹¹⁰⁵ במשנה: ר' שמעון

¹¹⁰⁶ מנחות פ"ו מ"א (בבלי פ"ז)

¹¹⁰⁷ צ"ל: שמואל

<p>המנחה הקרב אותה בני אהרן וגוי "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו" באה חיטין לא קמיבעיא לן, כי קא מיבעיא לן - באה שעורין באה שעורין נמי, מדנקמצת שיריה לכהנים! אליבא דרבנן לא קא מיבעיא לן, כי קא מיבעיא לן - אליבא דר"ש, דאמר: איכא מנחה דמיקמצא ולא מיתאכלא, דתנן,¹¹¹³ ר"ש אומר: מנחת חוטא של כהנים נקמצת, הקומץ קרב בעצמו והשירים קריבין בעצמן, מנלן? אמר חזקיה, דאמר קרא: (ויקרא וי, ז') "וכל מנחה בלולה בשמן" וחרבה לכל בני אהרן תהיה", אם אינו ענין לבלולה של חיטין - תנהו ענין לבלולה של שעורין, ואם אינו ענין לחרבה של חיטין - תנהו ענין לחרבה של שעורין</p>	<p>ששיריה נאכלין: אמ' ליה: ולא כן אמר ר' יוחנן בשם ר' ישמעאל: "מנחת"¹¹⁰⁸ "מנחת", מה "מנחת" שנאמר להלן מן השעורין, אף כאן מן השעורין. מה מנחת סוטה שיריה נאכלין, אף מנחת העומר שיריה נאכלין. {אמר רבי עקיבה} מן דקיימין קם ר' בא בר ממל עם ר' ירמיה, אמ' ליה: חמית היך אפרח הדין דידך? מנחת סוטה עצמה מניין ששיריה נאכלין? אייתי ר' זעירא לר' יצחק עטושיא ותנא ליה: "וכל מנחה בלולה בשמן"¹¹⁰⁹, מה אנן קיימין? אם בבלול שלחיטין, כבר הוא אמור. אלא אם אינו ענין לבלול שלחיטין תניהו ענין לבלול שלשעורין. {וחרנה אמר} <וחרבה>¹¹¹⁰ מה אנן קיימין? אם בחרב שלחיטים כבר הוא אמור, אלא אם אינו ענין לחרב שלחיטין תניהו ענין לחרב שלשעורין. אמ' ר' יוסי: בבלול שלחיטין ובחרב שלשעורין אנן קיימין, ולצורך איתאמרת: "לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו"¹¹¹¹ האיש חולק אע"פ שהוא בעל מום, ואין הקטן חולק אע"פ תמים. אמ' ר' יוסי ביר' בון: מפני שריבתה תורה בדבר אחד את מרבה אותה לכל הדברים? אלא "אזכרה" "אזכרה", מה "אזכרה" שני להלן שיריה נאכלין, אף "אזכרה" שני כאן שיריה נאכלין. ויידא אמרה דא: "והבאת" לרבות מנחת העומר להגשה, "והקרבה" לרבות מנחת סוטה להגשה, וכת' בתריה "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים"¹¹¹²</p>
---	---

תיאור: בשני התלמודים עוסקות הסוגיות במשנה הדנה במנחות ששיריהן נאכלים על ידי הכהנים.
בבבלי נשאלת שאלה על אכילת שירי מנחת חוטא של כהנים, והתשובה ניתנת על ידי חזקיה בן הדור
הראשון בא"י; ואילו בירושלמי נשאלת השאלה לגבי מנחת סוטה, ותשובה זהה ניתנת על ידי ר' זעירא
בן הדור השלישי. האפשרות להשיב תשובה זהה נובעת מכך ששתי המנחות הן חרבות.

בסוגיה מט22 למנחות

ירושלמי נזיר פ"ט ה"א דף נז ע"ג (1132/5-24)	בבלי מנחות דף עג סע"א
"הגוים אין להן נזירות" כול'. בני ישראל נו(ז)[ד]רין בנזיר ואין הגוים נודרין בנזיר. כמה דאת אמר:	אמר רב הונא : (דף עג ע"ב) שלמי העובדי כוכבים עולות. איבעית אימא: קרא, ואיבעית אימא: סברא. איבעית אימא סברא, עובד כוכבים לבו לשמים; ואיבעית אימא קרא,

¹¹⁰⁸ במדבר פ"ה (טו) וְהָבִיִּא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהָבִיִּא אֶת קֶרְבָּנָהּ עֲלֶיהָ עֲשִׂירֵת הָאֵיפָה קֶמַח שְׁעָרִים ל' א' יצ"ק עֲלֵיו שָׁמֶן וְל' א' יתן
 עֲלָיו לֶבֶן נָה כִּי מִנְחָתָהּ קָנָא ת הוּא מִנְחָת זָכְרוֹן מִקֶּרֶת עֶזְרָא:
¹¹⁰⁹ ויקרא ז' י'
¹¹¹⁰ נוסף ע"פ כ"י רומי
¹¹¹¹ ויקרא ז' י'
¹¹¹² ויקרא ב' י'
¹¹¹³ במשנתנו.

<p>(ויקרא כ"ב) "אשר יקריבו לה' לעולה" - כל דמקרבי עולה ליהוי.</p> <p>מתיב <u>רב חמא בר גוריא</u>:¹¹¹⁸ עובד כוכבים שהתנדב להביא שלמים, נתנן לישראל - ישראל אוכלן, נתנן לכהן - הכהן אוכלן!</p> <p>אמר <u>רבא</u>, הכי קא אמר: על מנת שיתכפר בהן ישראל - ישראל אוכלן, על מנת שיתכפר בהן כהן - כהן אוכלן.</p> <p>מתיב <u>רב שיזב</u>, אלו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים: מנחת עובדי כוכבים!</p> <p>א"ר <u>יוחנן</u>,¹¹¹⁹ לא קשיא: הא רבי יוסי הגלילי, הא ר"ע; דתניא:¹¹²⁰ (ויקרא כ"ב) "איש" - מה ת"ל איש איש? לרבות את העובדי כוכבים שנודרין נדרים ונדבות כישראל, (ויקרא כ"ב) "אשר יקריבו לה' לעולה" - אין לי אלא עולה, שלמים מנין? תלמוד לומר: "נדריהם", תודה מנין? תלמוד לומר: "נדבותם", מנין לרבות העופות והיין והלבונה והעצים? ת"ל: נדריהם לכל נדריהם, נדבותם לכל נדבותם, א"כ מה ת"ל עולה? עולה - פרט לנזירות, דברי ר' יוסי הגלילי; ר"ע אומר: "אשר יקריבו לה' לעולה" - אין לי אלא עולה בלבד.</p> <p>והאי פרט לנזירות מהכא נפקא? מהתם נפקא: (במדבר ו') "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר" - בני ישראל נודרין ואין העובדי כוכבים נודרים! אי מהתם, הוה אמינא: קרבן הוא דלא לייתי, אבל נזירות חלה עליהו, קמ"ל.</p> <p>כמאן אזלא הא דתנן:¹¹²¹ אמר ר"ש, שבעה דברים התקינו בית דין וזה אחד מהן: עובד כוכבים ששלח עולתו ממדינת הים ושילח עמה נסכיה - קריבין משלו, ואם לאו - קריבין משל ציבור?</p>	<p>"איש", מה ת"ל "איש"? להביא</p> <p>הגוים שנודרין נדרים ונדבות כיש,</p> <p>אמור אף הכא כן. שנייא היא, דכת' "וכפר עליו", את שיש לו כפרה, יצאו גוים שאין להן כפרה. תמן תני(כ)[נן]: "הנכרי, ר' מאיר או': נערך אבל לא מעריך, ר' יהודה או': מעריך אבל לא נערך, וזה וזה מודין שהן נודרין ונודרין".¹¹¹⁴ ר' ירמיה בעי: מאן דאמ' תמן מעריך, והכא מזיר. מ"ד נערך, הכא ניזור.</p> <p>מזיר!¹¹¹⁵ היך (מזיר) איפשר? יש' מזיר את הגוי ושמע הוא ליה? אלא (כ)[ב]שאמ' יש': הריני נזיר, ושמע הגוי ואמ': מה שאמ' זה עלי, אינו אלא כפורע חוב. ניזור!¹¹¹⁶ היך איפשר, גוי מזיר את יש' יש' ליש' אינו מזיר וגוי מזיר את יש' אלא בשאמ' הגוי: הריני נזיר, ושמע יש' ואמ': מה שאמ' זה עלי. מה מיעטת בו? יש' ב"ב יחל" ואין הגוי ב"ב יחל". אמ' ר' יונה: יש' יש' להן היתר חכם, גוים אין להן היתר חכם. אמ' ר' יוסי: יש' צריכין היתר חכם והגוים אין צריכין היתר חכם. ואתייד דר' יונה!¹¹¹⁷ ... [נדרבי אבהו]. חדא גויה אתת לגבי ר'</p>
--	--

¹¹¹⁴ ערכין פ"א מ"ב.

¹¹¹⁵ צ"ל: ניזור.

¹¹¹⁶ צ"ל: מזיר.

¹¹¹⁷ צ"ל: ר' יונה <כר' אחא ור' יוסי כר' אבהו. ר' יוסי> כרבי אבהו

¹¹¹⁸ תוספתא שקלים פ"ג ה"א: "גוי שהביא שלמיו נתנן לישראל אוכלן נתנן לכהן וביזבזו ישראל את נכסיו ואחר כך נודע שהן של הקדש מוציאין מידן".

¹¹¹⁹ ר' יוחנן משיב לקושיא שמקשה רב חמא בר גוריא על דברי רב הונא, ונכנסו דברי רבא באמצע שהן פרוש לדברי רב חמא בר גוריא. ושאלת רב שיזבי היא מאוחרת לכולם, והביאה המסדר במקומה לפי שתשובת ר' יוחנן הולמת גם אותה, אבל אי אפשר שר' יוחנן ישיב על שאלת רב שיזבי. רב חמא בר גוריא מוזכר בירושלמי מגילה פ"ב ה"ד דף עג ע"ב: ר' חלבו רב חמא בר גוריא בשם רב חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בן חנינה משפחה ומשפחה. יבמות פ"ד ה"ט דף ו ע"ג: אמר ליה רב חמא בר גוריא הן דעימך רגליך עד דלא ייתי שמואל ויפסלינך. ומקבילה בקידושין פ"ג ה"יב דף סד ע"ד.

¹¹²⁰ ספרא אמור פרשה ז (ב) א"כ מה תלמוד לומר איש איש להביא את הגוים שהם נודרים בנדרים ונדבות כישראל, אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם, אשר יקריב לה' לעולה, אין לי אלא עולה, מנין לרבות את השלמים, תלמוד לומר נדריהם, מנין את התודה תלמוד לומר נדבותם, מנין לרבות את העופות והמנחות והיין והלבונה והעצים, תלמוד לומר נדריהם, לכל נדריהם, נדבותם לכל נדבותם, א"כ למה נאמר אשר יקריבו לה' לעולה, פרט לנזירות דברי רבי עקיבא, א"ל ר' יוסי הגלילי אפי' אתה מרבה כל היום אין כאן אלא עולה בלבד.

¹¹²¹ שקלים פ"ז מ"ו.

<p>אבהו, אמ' לאבימי בר טובי : פוק ופתח לה בנולד. ודר' יונה כר' אחא, [דאמר]: הוא לבן הוא כושן-רשעתיים, ולמה נקרא שמו כושן-רשעתיים? [שעשה שתי רשעיות], אחת שחילל את השבועה ואחת ששיעבד ביש' שמונה שנה.</p>	<p>לימא, ר' יוסי הגלילי ולא ר"ע! אפילו תימא ר"ע, עולה וכל חברתה.</p> <p>מאן תנא להא דת"ר: (במדבר ט"ו) "אזרח" - אזרח מביא נסכים ואין העובד כוכבים מביא נסכים, יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים? ת"ל: "ככה";</p> <p>מני? לא ר' יוסי הגלילי ולא ר"ע, אי רבי יוסי הגלילי, הא אמר: אפילו יין נמי! אי ר' עקיבא, הא אמר: עולה אין, מידי אחרינא לא!</p> <p>איבעית אימא: ר' יוסי הגלילי, ואיבעית אימא: ר"ע. איבעית אימא: ר' יוסי הגלילי, סמי מההיא יין; ואיבעית אימא: ר"ע, עולה וכל חברתה.</p>
--	--

תיאור: שתי הסוגיות עניינן במשנה המונה בין המנחות הנקמצות, מנחת גוים, ושתייהן דנות באותה ברייתא. בבבלי מצוטט ר' יוחנן, בעוד שבירושלמי דנים בה ר' ירמיה, ר' יוסי ור' יונה אמוראי א"י מהדור השלישי והרביעי.

בסוגיה יא33 לבכורות

<p>ירושלמי פאה פ"ה ה"ב דף יח ע"ד (99/23)</p>	<p>ירושלמי גיטין פ"ג ה"ז דף מה ע"א (1064/35)</p>	<p>בבלי בכורות דף יח ע"א סוגיה 33</p>
<p>"שיבלת שבקציר וראשה מגיע לקמה אם נקצרת עם הקמה הרי היא שלבעל הבית ואם לאו הרי היא שלעניים. שיבלת שללקט שניתערבה בגדיש (מעשר שיבלת אחד) מעשר שיבלת אחת ונותן לו. אמ' ר' אליעז' וכי היאך העני זה מחליף דבר שלא בא ברשות? אלא מזכה את העני בכל הגדיש ומעשר שבולת אחת ונותן לו". (פאה פ"ה מ"ב כ"י קויפמן)</p> <p>כיצד הוא עושה? מביא שתי שבולים ואו': אם לקט הוא הרי זה יפה, ואם לאו, הרי מעשרותי' קבועין בזו. >ואם לקט היא זו הרי יפה, ואם לאו, הרי מעשרותיה קבועין בזו, ונותן לו את הראשונה.</p>	<p>"המלוה מעות את הכהן ואת הלוי [ו]את העני להיות מפריש עליהן מחלקן, מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין, ואינו חושש שמא מת כהן או לוי או שמא העשיר העני. מתו צריך ליטול רשות מן היורשים. ואם הילווין בפני בית דין אינו צריך ליטול רשות". (גיטין פ"ג מ"ז כ"י קויפמן)</p>	<p>"והשני ירעה עד שישתאב וחייב במתנות, ורבי יוסי פוטר".</p> <p>מאי טעמא דרבי מאיר?</p> <p>אמר ר' יוחנן: הואיל וכהן בא עליו משני צדדין, דאמר ליה: אי בכור הוא - כוליה ידידי הוא, אי לא בכור הוא - הב לי מתנות מיניה.</p> <p>ור' יוסי מאי טעמא?</p> <p>אמר רבא: עשו [את] שאינו זוכה כזוכה, ואע"ג דלא מטא לידיה - [שויוה רבנן] כמאן דמטא לידיה, וזבניה לישראל במומיה.¹¹²⁵</p> <p>א"ר אלעזר: הכל מודים בספק בכור שאין חליפין ביד כהן שחייב במתנות, [ושחליפין ביד כהן שאין חייב במתנות]¹¹²⁶</p> <p>הכל מודים מאן - ר' יוסי, פשיטא!</p>

¹¹²⁵ ההוספה ע"פ כ"י ותיקן 120, כ"י פלורנס וכ"י לונדון
¹¹²⁶ ההוספה ע"פ כ"י ותיקן 119 וכ"י לונדון

<p>עד כאן לא קא פטר ר' יוסי התם - אלא דחליפין ביד כהן, דעשו שאינו זוכה כזוכה, אבל אין חליפין ביד כהן - לא!</p> <p>מהו דתימא, טעמא דרבי יוסי דקסבר דאי מחייבת ליה במתנות - אתי (ליה)[ביה]¹¹²⁷ לידי גיזה ועבודה אע"ג דאין חליפין ביד כהן, [נמי פטר]¹¹²⁸ קא משמע לן; ומי מצית אמרת הכי? והתני סיפא, שהיה רבי יוסי אומר: (ע"ב) כל שחליפין ביד כהן - פטור מן המתנות, ורבי מאיר מחייב; חליפין ביד כהן - אין, אין חליפין ביד כהן - לא!</p> <p>מהו דתימא: ר' יוסי לדבריו דר' מאיר קאמר ליה, לדידי - אפי' אין חליפין ביד כהן [נמי פטרנא]¹¹²⁹, דאי מחייבת ליה במתנות - אתי (ליה)[ביה]¹¹³⁰ לידי גיזה ועבודה. לדידך - אודי לי [איזי]¹¹³¹ מיהא היכא דחליפין ביד כהן דעשו שאינו זוכה כזוכה! ואמר ליה ר' מאיר: לא.</p> <p>ואמר <u>רב פפא</u>: הכל מודים בספק מעשר שפטור מן המתנות. הכל מודים מאן - ר' מאיר, פשיטא! עד כאן לא קמחייב ר' מאיר התם אלא בספק בכור, הואיל ובא עליו כהן משני צדדין, אבל ספק מעשר - לא! מהו דתימא: טעמא דר' מאיר דלא תשתכח תורת מתנות, אפילו ספק מעשר נמי, קא משמע לן; ומי מצית אמרת הכי? והקתני סיפא שהיה ר' יוסי אומר: כל</p>	<p>ר' אבהו בשם ריש לקיש: דר' יוסי היא, דתנינן תמן: "ר' יוסי או' כל שיש חליפין ביד כהן פטור מן המתנות, ור' מאיר מחייב" (בכורות פ"ב מ"ח). כלום אמ' ר' יוסי לא בקיים, ברם הכא עד כדון בעי מיזרע. ר' אבהו בשם ר' יוחנן במכרי כהונה ולויה היא מתנית'. והא תנינן עני? [ויש] מכר לעני? אתא עובדא קומי ר' אימי, כהן לוי שהיה חייב ליש' מעות ואמ' לו: הפרש עליהם מחלקי. אמ' ליה: ולא תנינן אלא, "המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקו" (גיטין פ"ג מ"ז)? כשהלוהו על מנת כן, הא לא הלווהו על מנת כן לא. ר' זעירא אמ' אפי' לא הלוהו על מנת כן. [חלילה] דר' זעירא מן הדא: וכן בן לוי שהיה חייב ליש' מעות. אמ' להן: הפרש עליהן מחלקי. ולא יהא גובה ומפריש, שאין לוי עושה לוי. שלא אמ' אלא, לא יהא מפריש, הא משלו</p>	<p>וחש לומי, שמא אותה שקבע בה מעשרות לקט הוא.</p> <p>אמ' ר' יונה: מביא שתי שבולים ואו': אם לקט הוא זה הרי יפה, ואם לאו, הרי מעשרותיה קבועין בזו. >ואם לקט היא זו הרי יפה, ואם לאו, הרי מעשרותיה קבועין בזו < ונותן לו את אחת מהן.</p> <p>ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש: דר' יוסי היא, דתנינן תמן: "שר' יוסי או': כל שחילופיו ביד כהן פטור מן המתנות, ור' מאיר מחייב" (בכורות פ"ב מ"ח) [אמ'] ר' בא: דברי ר' יוסי צריך לזכותו לכהן.</p> <p>אמ' ר' יוסי: הדא דר' בא פליגא על דריש לקיש. דתנינן תמן: "אלא מזכה את העני בגדיש ומעשר שיבולת אחת ונותן לו" (פאה פ"ה מ"ב). אמ' ר' בא: דברי ר' יוסי צריך לזכותו לכהן, הוי לית היא דר' יוסי.</p> <p>אמ' ר' מנא: כל גר(נל)[מ]ה אמ' דהיא דר' יוסי. תנייא קומיאי סברי מימר, אינו מזכה את העני בכל הגדיש אלא שבולת אחת. הא תנייא אחרייא סברי מימר, מזכה את העני בכל הגדיש. והתנייא קדמייא סבר מימר, בזכה מימינו לשמאלו, ואינה זכייה. [והתנייא אחרייא סבר מימו]¹¹²² אינו מזכה מימינו לשמאלו, וזכייה היא.</p> <p>והתני, ר' זעירא ר' אבהו בשם ר' יוחנן: מחלפא שיטתיה דר' ליעזר, תמן הוא <א' > "זכה לו" (פאה פ"ד מ"ט) וכא הוא אמר הכין. בשיטת!]¹¹²³ [השיבהו</p>
--	--	--

¹¹²² אינו ברור בכה"י וכנראה צ"ל מימר

¹¹²³ צ"ל 'בשיטתיה השיבהו'

בשיטתו! ¹¹²⁴ דאת אמר על ידי החילופין, היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא לרשותו? אלא מזכה את העני בכל הגדיש ומעשר שיבולת ונותן לו .	מפריש. לית כאן אינו חושש, אבל חושש הוא שלא יעשיר העני. ותני כן : המלוה מעות את העני ואת העשיר אין מפרישין עליהן, שאין מפרישין על האבוד.	שחליפין ביד כהן - פטור מן המתנות, ורבי מאיר מחייב! מהו דתימא : ר' מאיר - אפי' ספק מעשר מחייב, והא דקמיפלגי בחליפין - להודיעך כחו דרבי יוסי דפטור אפי' היכא דכהן בא עליו משני צדדין, קא משמע לן.
--	--	---

תיאור: הן הסוגיה בירושלמי והן הסוגיה בבבלי עוסקות בהסבר טעמים של התנאים, החולקים בשאלה אם ספק בכור מגיע לכהן או אם ספק לקט מגיע לעני. במקרים אלו ר' מאיר מחייב מתן המתנה גם במקרה של ספק, ור' יוסי פוטר. בבבלי מדובר בספק בכור, ושם ר' יוחנן מסביר את טעמו של ר' מאיר, ואילו בירושלמי פאה מסביר ר' אבא את שיטת ר' יוסי בבכורות, ודנים בדבריו ר' יונה ור' יוסי ור' מנא. גם בירושלמי גיטין הדיון של אמוראי א"י בדברי ר' יוסי הוא במשנת בכורות, בעניין ספק בכור, ושם ר' אבהו בשם ר' יוחנן מסביר את הנסיבות, ודנים בדברי ר' אימי ור' זעירא.

בסוגיה כ64 לבכורות

<u>ירושלמי דמאי פ"ב ה"ב דף כב ע"ד(123/4)</u>	<u>בבלי בכורות דף ל ע"א</u>
תני, אמר ר' יודה: מימיהן שלבעלי בתים לא נמנעו להיות מתארחין אצל בעלי בתים חביריהם, אעפ"כ נוהגין היו בפירותיהן מתוקננין לתוך בתיהן. אמר ר' יונה: חבירין אינן חשודין לא לאכול ולא להאכיל. ר' יוסי או: חבירין חשודין לאכל ואינן חשודין להאכיל. מתנית' פליגא על ר' יוסי: "אמרו לו: על עצמו אינו נאמן כיצד יהא נאמן על שלאחרים". מיליהון דרבנן מסייעין על ר' יוסי. דאמר ר' חנינא ר' יסא בשם ר' יוחנן : לא אמר ר' יודה אלא בסוף, אבל בתחילה אף ר' יודה מודי. אין תימר חבירים אין חשודין לא לוכל ולא להאכיל, מה בין בתחילה מה בין בסוף. דתני:	"ויש חשוד על הטהרות". מאי טעמא? נהי אדרבן חשיד - אדאורייתא לא חשיד. ורמינהי: נאמן על הטהרות - נאמן על שביעית, הא חשיד - חשיד! א"ר אילעי: מתני' כשראינוהו שנוהג בצינעא בתוך ביתו; ר' ינאי ברבי ישמעאל אמר: כגון דהוה חשיד לתרוייהו, ואתא קמי רבנן וקביל אתרוייהו, והדר איחשד אחד מינייהו, דאמרין, מיגו דחשיד אהא - חשיד נמי אאידיך. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זו דברי ר' עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים חשוד על השביעית - חשוד על המעשר. מאן חכמים? רבי יהודה, דבאתריה דר' יהודה שביעית חמירא להו, דהווא דהוה קרי ליה לחבריה: דיירא בר דיירתא, א"ל: תיתי לי, דלא אכלי פירות שביעית כוותך.

¹¹²⁷ ההוספה ע"פ כ"י ותיקן 120, כ"י מינכן 95 וכ"י לונדון

¹¹²⁸ ההוספה ע"פ כ"י פלורנס וכ"י לונדון

¹¹²⁹ ההוספה ע"פ כ"י לונדון

¹¹³⁰ ההוספה ע"פ כ"י ותיקן 120, כ"י מינכן 95 וכ"י לונדון

¹¹³¹ ההוספה ע"פ כ"י פלורנס, מינכן 95 וכ"י לונדון

¹¹²⁴ צ"ל 'בשיטתך דאת אמר'

<p>איכא דאמרי, אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: זו דברי ר' עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים חשוד על המעשר חשוד על השביעית,</p> <p>ומאן חכמים - רבי מאיר היא, דאמר: חשוד לדבר אחד - הוי חשוד לכל התורה כולה.</p> <p>רבי יונה ור' ירמיה תלמידי ר' זעירא, ואמרי לה ר' יונה ור' זעירא תלמידי ר' יוחנן,</p> <p>חד אמר: אבל חכ"א חשוד על השביעית - (ע"ב) חשוד על המעשר, ומאן חכמים - ר' יהודה;</p> <p>וחד אמר: החשוד על המעשר - חשוד על השביעית, ומאן חכמים - ר' מאיר,</p> <p>דתניא¹¹³²: "עם הארץ שקיבל עליו דברי חבירות, ונחשד לדבר אחד - נחשד לכל התורה כולה דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: אינו נחשד אלא לאותו דבר בלבד. הגר שקיבל עליו דברי תורה, אפי' נחשד לדבר אחד - הוי חשוד לכל התורה כולה והרי הוא כישראל מומר".</p> <p>נפקא מינה, דאי קדיש - קידושי קידושין.</p> <p>ת"ר¹¹³³: "הבא לקבל דברי חבירות חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, עובד כוכבים שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, ר' יוסי בר' יהודה אומר:</p> <p>אפי' דקדוק אחד מדברי סופרים; וכן בן לוי שבא לקבל דברי לוי, וכהן שבא לקבל דברי כהונה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, שנאמר (ויקרא ז') "המקריב את דם השלמים" וגו' העבודה המסורה לבני אהרן - כל כהן שאינו מודה בה אין לו חלק בכהונה".</p> <p>ת"ר¹¹³⁴: "הבא לקבל דברי חבירות אם ראינוהו שנוהג בצינעה בתוך ביתו - מקבלין אותו ואחר כך מלמדין אותו, ואם לאו - מלמדין אותו ואחר כך מקבלין אותו, ר"ש בן יוחי אומר: בין כך ובין כך מקבלין אותו, והוא למד כדרכו והולך".</p>	<p>המקבל עליו להיו' נאמן חוץ מדבר אחד</p> <p>אין מקבלין אותו. החשוד על דבר אחד</p> <p>חשוד הוא על הכל, ר' יודה או': אינו חשוד אלא על אותו דבר בלבד. תני: הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות. תניתה ר' ינאי ביר' ישמעאל ואמ' טעמ': הדא דתימ' במתארח אצלו, אבל ברבים אינו נאמן עד שיקבל עליו ברבים. [ר' אמי בשם ר' ינאי: אפילו אני איני נאמן עד שנקבל עליו ברבים]. ר' זעירא ר' יסא בשם ר' יוחנן: אפילו חבר ששלח לחבר צריך לעשר. ר' זעירא בעא קומי ר' יסא: כגון אני לר' שמואל בר רב יצחק ור' שמואל בר רב יצחק לי? אמ' ליה: מה את בעי מר' שמואל בר רב יצחק דכל מה דהוא אכל מן שוקא הוא אכל. הוא נאמן ואשתו אינה נאמנת לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו, אבל אמרו: הרי הוא כדר עם הנחש בכפיפה. אשתו נאמנת והוא אינו נאמן מתארחין אצלו ואין לוקחין ממנו, אבל אמרו: תבוא מאירה למי שאשתו נאמנת והוא אינו נאמן. תני, לא ישמש חבר במשתה עם הארץ ולא בסעודת עם הארץ אלא אם כן היה הכל מתוקן ומעושר מתחת ידו ואפילו מיניקת שליין. ואם שימש חבר במשתה עם הארץ ובסעודת עם הארץ הרי זו חזקה למעשרות. ראו אותו מיסב אינה חזקה. אני או': על התנאין שבל(ב) הוא מיסב. בנו מיסב אצלו צריך לעשר על ידיו, חבירו אינו צריך לעשר על ידיו.</p>
--	---

¹¹³² תוספתא דמאי פ"ב ה"ג-ד: "עם הארץ שקבל עליו דבר חבירות ונחשד על דבר אחד נחשד על כולן דברי ר' מאיר וחכמים אומ' אין חשוד אלא על אותו דבר בלבד. גר שקבל עליו כל דברי התורה ונחשד על דבר אחד אפי' על כל התורה כולה הרי הוא כישראל משומד".

¹¹³³ תוספתא דמאי פ"ב ה"ה-ז: "עם הארץ שקבל עליו כל דברי חבירות חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו [גר שקיבל עליו כל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו] ר' יוסה בי ר' יהודה או' אפי' דבר קטן מדקדוקי סופרים. כהן שקבל עליו כל (מתנות) עבודות כהונה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. בן לוי שקבל עליו כל עבודות לוי חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו שנאמר המקריב את דם השלמים.

¹¹³⁴ תוספתא דמאי פ"ב ה"י: "הבא לקבל עליו אם היה נוהג מתחלה בצינעה מקבלין אותו ואחר כך מלמדין אותו ואם לאו מלמדין אותו ואחר כך מקבלין אותו ר' שמעון או' לעולם מקבלין אותו ומלמדין אותו והולכין"

תיאור: הדיון בשאלת הנאמנות על הטהרות נדון בשני התלמודים על ידי אמוראי א"י. בירושלמי דנים בה אמוראים מהדור השלישי עד החמישי, בעוד שבבבלי דנים בה אמוראי א"י בני הדור השלישי שאינם בסוגיה שבירושלמי.

בסוגיה כו72 לבכורות

<u>ירושלמי דמאי פ"ד ה"ו דף כד ע"ב (131/4)</u>	<u>בבלי בכורות דף לה ע"א</u>
דתנינן תמן: "כל המומין הראוין לבוא בידי אדם רועין ישראל נאמנין רועין כהנים אינן נאמנין. רבן שמעון בן גמליאל או': נאמן הוא על שלחבירו ואינו נאמן על שלעצמו. ר' מאיר או': החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו".	מתני'. כל המומין הראוין לבא בידי אדם, רועי ישראל - נאמנין, רועים כהנים - אינן נאמנין, רשב"ג אומר: נאמן הוא על של חבירו, ואין נאמן על של עצמו, ר"מ אומר: החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו.
אמ' ר' יונה: מה פליגין, ליקח, אבל לחלק אופן רבן שמע' בן גמליאל מודה. מה בין לחלק מה בין ליקח? קול יוצא לחילוק.	גמ'. ר' יוחנן ור' אלעזר, חד אמר: רועי ישראל בי כהנים - נאמנין, ללגימא לא חיישינן; רועי כהנים בי ישראל אין נאמנין, מימר אמר, כיון דקא טרחנא ביה - לא שביק לדידי ויהיב לאחרני, והוא הדין כהן לכהן - דחיישינן לגומלין; ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר: נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו, ואתא רבי מאיר למימר: החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. וחד אמר: רועי ישראל והן כהנים נאמנין,
(הלכה טי') ¹¹³⁵ תני: ¹¹³⁶ הנכנס לעיר ומצא סיעות שלבני אדם, אמ': מי כאן נאמן מי כאן מעשר? אמ' לו אחד: אני, (אינני) נאמן. אם אמרו לו שהוא נאמן הרי זה נאמן. אמרו לו! שאינו נאמן! בפניו אינו נאמן, שלא בפניו נאמן. אמ' ר' יונה: בבן עיר בסיעות חבירים ובאכסנאי בסיעות עם הארץ. וקשיא על דר' יונה. חברין, ואת אמ' אינו נאמן בפניו.	

תיאור: שתי הסוגיות עוסקות בנאמנותם של אנשים שחשודים שלא לקיים כהלכה אחד משלושה דברים: שביעית, תרומה וטהרה. השאלה הנתונה במחלוקת היא אם אדם החשוד על אחד מהם, חשוד גם על השניים האחרים? לפי סתם המשנה בבכורות (הגמרא מתלבטת למי ליחס משנה זו אם לר' מאיר או לר' יהודה) החשוד על השביעית חשוד על הכל. לדעת ר' יהודה החשוד על מכירת תרומה כחולין, חשוד על הכל. לדעת המשנה (המיוחסת ע"י ר' יוחנן לר' עקיבה) החשוד על השביעית אינו חשוד על המעשרות, והחשוד על המעשרות אינו חשוד על השביעית, אבל מי שחשוד על שניהם חשוד גם על הטהרות, ויש מי שחשוד על הטהרות אבל אינו חשוד על שביעית ומעשרות. בתוספתא דמאי אומר ר' מאיר שהחשוד על דבר אחד חשוד לכל התורה כולה. הבבלי בנסינות לזהות את בעל המשנה הסתמית בבכורות, רצוף ספיקות. לפניו שתי גרסאות סותרות של רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן, ומחלוקת של ר' ירמיה ור' יונה תלמידי תלמידיו של ר' יוחנן, באשר לשאלה מי הם החכמים החולקים על סתם המשנה שהיא של ר' עקיבה, האם הכוונה לר' מאיר או לר' יהודה.

¹¹³⁵ צוין כאן בטעות. ראה ש. נאה, תלמוד ירושלמי במהדורת האקדמיה ללשון העברית, תרביץ ע"א תשס"ב, עמ' 599.
¹¹³⁶ תוספתא דמאי פ"ה ה"ד: "הנכנס לעיר והיתה תרומה מתוך ידו ואין מכיר שום אדם [וכן מי שעמד על הגורן והיתה תרומה בתוך ידו ואין מכיר שם אדם] הרי זה נשאל לחבירים ולעמי הארץ דברי רבן שמעון בן גמליאל ר' אוי אין נשאלין על התרומה אלא לחבירים בלבד."

הסוגיה בירושלמי העוסקת בנאמנות היא בדמאי ועוסקת בנאמנות למעשרות. היא מאוחרת יותר ודנים בה ר' יונה ור' יוסי בני הדור הרביעי, ור' חנינה בן הדור החמישי, ומצטטת מדברי אמוראים שקדמו להם. אין כאן סוגיות מקבילות אלא סוגיות שונות שמצטטות ברייתא דומה, לגבי מי שמקבל עליו נאמנות מוגבלת האם הוא נאמן.

בסוגיה כט100 לבכורות

ירושלמי כתובות פ"ז ה"ז דף לא ע"ד (992/25)	בבלי מסכת בכורות דף מג עמוד ב
<p>ר' רדיפה ר' יונה ר' ירמיה שאיל: אשה קר'רו!¹¹³⁷ שיטה של שיער מקפת מאוזן לאוזן. בעיי משמע מן [הדא]: הוסיפו עליהן באשה ריח הפה וריח הזיעה שומא שאין בה שיער, ולא אדכרון קרחה. סברין מימר שאינה מום, אתא ר' שמואל (בשם) בריה דר' יוסי ביר' בון, אמ' ר' נסה: מום הוא. לא מתני אלא, דבר שהוא כאור בזה ובזה, מום בזה (ובזה) ואינו מום בזה. אבל דבר שהוא נוי בזה ומום בזה, כגון הדא קרחת, אע"ג דהוא מום לא תניתא. תדע לך שהוא כן, הרי זקן הרי נוי באיש ומום באשה, ולא תנינן: יתר עליהן באשה זקן. הרי דדים הרי נוי באשה ומום באיש, ולא תנינן: יותר עליהם באיש דדים.</p>	<p>א"ר יוחנן: הקרחנין והננסיין והזבלגנין¹¹³⁸ - פסולין, לפי שאינן שוה בזרעו של אהרן. קרחנין - תנינא! ננסיין - תנינא! זבלגנין איצטריך ליה לאשמועינן, ומהו דתימא משום מראית העין. והא כל היכא דאיכא משום מראית העין איתנא קתני: ושנשרו ריסי עיניו - פסול מפני מראית העין! מהו דתימא: תני חדא - וה"ה לכולהו; והא כל היכא דאיכא מיהדר ומיתנא, קא הדר ותני: ושניטלו שיניו - פסול משום מראית העין! אלא לאפוקי מהא דתניא, דתניא: הקרחנין והננסיין והזבלגנין - כשרים, ולא אמרו פסול אלא משום מראית העין. מאן האי תנא? ר' יהודה היא, דתניא, ר' יהודה אומר: (ויקרא א') "הכהנים" - לרבות הקרחנין.</p>

תיאור: הסוגיה בבבלי מונה את הקרח כמום הפוסל לעבודת כהונה, זו היא סוגיה מוקדמת בה מוסיף ר' יוחנן את זבי העין כמום הפוסל לעבודת כהונה. ואילו הסוגיה המאוחרת שבירושלמי בה דנים בני הדורות השלישי עד הששי, לא הגיעה לבבל, ובה טוענת הגמרא שקרחת היא נוי לגבר, ולכן גם לא רואים אותה כמום אף לגבי אשה, כדי לבטל את הנשואין, אם התנה בטרם שנשא אותה לאשה, שאין בה מום; או לגרשה ללא כתובה אם לא התנה מראש שאין בה מום.

בסוגיה ז17 לערכין

ירושלמי סוכה פ"ה ה"ה דף נה ע"ג (653/5-18)	בבלי ערכין דף י" ע"א
<p>תמן תנינן:¹¹³⁹ "בשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח. בשחיטת הפסח הראשון, בשחיטת הפסח השני וביום טוב הראשון שלפסח, וביום העצרת, ובשמונת ימי החג". ויש שמונה בלא שבת? ר' יוסי אמ' לה סתם, ר' יוסה ביר' בון בשם ר' יוחנן: דר' יוסה ביר' יהודה היא. על דעתהון דאילין רבנן, למה אינו דוחה, משם שאינו מחוור, והא כת'</p>	<p>ואימא הכי נמי! אם כן, מאי ולא כלום? שנים עשר יום בשנה מכה בחליל וכו'. מאי שנא הני? הואיל ויחיד גומר בהן את ההלל, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון</p>

¹¹³⁷ צ"ל 'קרחה' ונפרדה החי"ת לרי"ש ולוי"ו.

¹¹³⁸ פרש"י: שעיניהם זבות וזולגות מים.

¹¹³⁹ ערכין פ"ב מ"ג

<p>יוהעס מחללים בחלילים?" בשמחת שלמה הכת' מדבר. ר' יונה בשם ר' בא בר ממל: "ושמחת לבב כהולך בחליל", כל זמן שהחליל נוהג ההלל נוהג. ר' יוסי ביר' בון בשם ר' בא בר ממל: למה קורין את ההלל כל שבעת ימי החג? כנגד הלולב שהוא מתחדש כל שבעה. ולמה מן כל אילין מיליין חליל? תנינן: שזה לקיצים וזה לקיצין וזה חביב וזה חביב, ותלו חביב בחביב. "ובעצרת אומ' לו: הי לך מצה, הי לך חמץ"¹¹⁴⁰ אית תניי תני: הי לך חמץ [הילך מצה]. מאן דאמ' הילך מצה, שהוא חביב; מאן דאמ': הילך חמץ, שהוא תדיר.</p>	<p>בן יהוצדק, שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב (הראשון) של עצרת; ובגולה עשרים ואחד: תשעה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ושני ימים טובים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת.</p>
---	---

תיאור: שתי הסוגיות מתייחסות למשנת ערכין ועוסקות ברשימת הימים שאומרים בהם הלל, בירושלמי הדיון הוא של האמוראים בני הדור הרביעי והחמישי, ובבבלי הדברים נאמרים על ידי ר' יוחנן, ודבריו אלו אינם בסוגית הירושלמי.

בסוגיה יב37 לתמורה

ירושלמי פסחים פ"ט ה"ו דף לז ע"א (553/11-40)	בבלי תמורה דף כב ע"א
<p>תמן תנינן: ¹¹⁴¹"וולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה" "ושעיברה שנתה ושאבדה ונמצאת (ו)בעלי מוס".</p> <p>"וולד חטאת" דאיתפלגון: ציבור שהפריש נקבה, וכן נשיא שהפריש שעירה, ר' ירמיה אמ': לא קדשה וולדה קרב, ר' יוסה או': קדשה וולדה מת. חייליה דר' יוסי מן הדא: אין את יכול לומ': וולד חטאת בציבור, שאין הציבור מביאין נקבה. לא אמ' אלא, אין את יכול, הא אם הקדישה קדשה. אמ' ר' יוסי ביר' בון: יאות אמר ר' ירמיה. ולא ר' שמעון היא, דר' שמעון אמ': נקיבה לעולה לא קדשה אלא הקדש דמים.</p> <p>"ותמורת חטאת" דאיתפלגון: המיר בו בשלשה-עשר, ר' זעורה אמ': תמורתו קריבה שלמים, ר' שמואל בר רב יצחק אמ': אין תמורתו קריבה שלמים.</p> <p>"וחטאת שמתו בעליה" [ימותו. כין] ¹¹⁴²(ד)מר ר' הילא בשם שמואל: מתו בעליו בשלשה-עשר, גופו קרב שלמים. ולמה! אמ' ¹¹⁴³בארבעה-עשר? כל עמא מודיי, כל שנראה לקרב בפסח אין גופו קרב שלמים.</p> <p>"ושעיברה שנתה", כיי דאמר רב חסדא: בשעיברה שנתו בין ראשון לשיני. ר' הילא בשם ר' יוחנן: בשעיבר זמן כפרתו.</p> <p>"ושאבדה ונמצאת", (בעל) [רי] (מו) [תר], ר' יסא בשם ר' יוחנן: אין לך פסח גופו קרב שלמים אלא שאבד ונמצא מאחר שכיפרו הבעלים.</p>	<p>אמר ריש לקיש: חטאת שעיברה שנתה - רואין אותה כאילו עומדת בבית הקברות ורועה. תנן, שעיברה שנתה, ואבדה ונמצאת בעלת מוס, אם אחר שכיפרו בעלים - מתה, תיובתא דריש לקיש!</p> <p>אמר לך - ריש לקיש: כי קתני רישא מתה - אאבדה ונמצאת בעלת מוס, אם אחר שכיפרו בעלים - תמות. אי הכי, אימא סיפא: אם עד שלא כיפרו הבעלים - תרעה עד שתסתאב, ואי בעלת מוס - הא מסאבא וקיימא!</p>

¹¹⁴⁰ סוכה פ"ה מ"ז.

¹¹⁴¹ תמורה פ"ד מ"א.

¹¹⁴² ליברמן דוחה תוספת זו. ראה ירושלמי כפשוטו עמ' 513.

¹¹⁴³ צ"ל: למר במשמעות 'לא אמר'.

	<p>"ובעלת מוס", ר' זעורא בעא קומי ר' יסא : לא מסתברא בהן בעל מוס דתנינן הכא באביד הוא? אמ' ליה : אוף אנא סבר כן. הפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו, לא הספיק להקריב את השני עד שנמצא הראשון, והרי שניהן עומדין. אית תניי תני : מצוה להקריב את הראשון ; אית תניי תני : מצוה להקריב את השיני. ותני שמואל כן : בורר את היפה שבהן והשיני ירעה עד שישתאב, וימכר ויביא בדמיו שלמים בששה-עשר. ר' לעזר אמ' : הוא עצמו קרב שלמים בששה-עשר. אתיא דר' כר' לעזר, ושמואל תניתה כשיטתיה. דתני : ¹¹⁴⁴ ר' או' : >> << אין חטאת >> << אלא שנמצאת מאחר שכיפרו בה הבעלים, אין המעות הולכות לים המלח אלא ש(מנ)[צאו מאחר שכיפרו הבעלים.</p>
--	--

תיאור: שתי הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות במשנתנו אלא שזו שבבבלי מוקדמת - מהדור השני וזו שבירושלמי מאוחרת ממנה מהדור השלישי והרביעי ואין כל חפיפה ביניהן. ודבריו של רשב"ל אינם בסוגית הירושלמי אף שמקומם שם.

בסוגיה יג37 לתמורה

ירושלמי יומא פ"ו ה"א דף מג ע"ג (589/29-34)	בבלי תמורה דף כב ע"א
<p>"שאין חטאת ציבור מתה. ר' יהודה או' : תמות". וקשיא על דר' יהודה, ויש אדם מגריל למיתה משעה ראשונה? אמ' ר' אבון : ולא אשכחנן כן על דר' אליעזר? דר' אליעזר אמ' : ימותו. אמ' ר' מנא : הן דאת מקשי לה על דר' יהודה קשיתה על דמתנית', דתנינן תמן : ¹¹⁴⁵ "וולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה, ימותו". ויש אדם מימר למיתה משעה הראשונה?</p>	<p>תנן : השני ירעה עד שישתאב, וימכר ויפלו דמיו לנדבה, לפי שאין חטאת הציבור מתה הא דיחיד - מתה! וא"ר יוחנן : בעלי חיים נדחין, וכשהוא מתכפר - בשני שבזוג שני מתכפר, ואידך קמא - הוה ליה כי עיברה שנתה, וטעמא - דציבור, הא דיחיד - מתה! אמר לך [רבא] : ¹¹⁴⁶ דחויין לחוד, ואבודין לחוד, מ"ט - אבודין דעתיה עליהון דילמא משתכחין, דחויין - לא הדרי מתחזיין. (דף כב ע"ב) גופא, אמר רבא : אבודה דלילה לא שמה אבודה. אליבא דמאן? אילימא אליבא דרבנן - מאי איריא אבודה דלילה? אפי' אבודה דיום נמי! דאמרי רבנן : אבודה בשעת הפרשה - רועה. ואלא אליבא דרבי, עד כאן לא קאמר רבי אלא אבידה דיום, אבל אבידה דלילה - אפי' רבי מודה דלרעייה אזלא. איבעית אימא : לעולם אליבא דרבנן, והכא במאי עסקינן</p>

¹¹⁴⁴ תוספתא תמורה פ"ב ה"ט: המפריש מעות לחטאתו ואבדו והפריש חטאת ואחר כך נמצאו מעות שילכו לים המלח שר' אומר אין המעות נופלות לנדבה אלא אם כן לקח בהן חטאת והותיר והכמים אומרים אין חטאת מתה ואין המעות ילכו לים המלח אלא שנמצאו מאחר שכיפרו הבעלים.

ובמשנה ז' בפרקנו : המפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, לא היספיק להקריבה, עד שנמצאת הראשונה, והרי שתיהן תמימות, אחת מהן תקרב חטאת והשניה תמות דברי רבי. **וחכמים אומרים אין חטאת מתה**, אלא שנמצאת מאחר שכיפרו הבעלים, אין המעות הולכות לים המלח, אלא שנימצאו מאחר שכיפרו הבעלים.

¹¹⁴⁵ תמורה פ"ד מ"א.

¹¹⁴⁶ נוסף ע"פ כ"י מינכן 95.

<p>- באבדה בשעת כפרה, עד כאן לא קאמרי רבנן אבדה בשעת כפרה - מתה אלא היכא דעיקר אבידתה ביום, אבל היכא דעיקר אבידתה בלילה - לא.</p> <p>אמר <u>אביי</u>: נקטינן, אבידה - ולא גנובה, אבידה - ולא גזולה.</p> <p>היכי דמי אבידה?</p> <p>א"ר <u>אושעיא</u>: אפילו אחת בעדרו, ואפילו אחת באחת.</p> <p>ור' <u>יוחנן</u> אמר: אחורי הדלת.</p>	
---	--

תיאור: שתי הסוגיות הארץ ישראליות עוסקות במשנת יומא ויש להן זיקה למשנתנו אלא שזו שבבבלי מוקדמת מהדור הראשון והשני וזו שבירושלמי מאוחרת - מהדור החמישי ואין כל חפיפה ביניהן.

בסוגיה ט 20 לערכין

פסחים פ"ד ה"א דף ל ע"ג (516/39-517/1) מקבילה בדף יא ע"א 19-	תענית פ"ד ה"ב דף סז ע"ד (727/21-32)	בבלי ערכין דף י"א ע"א
<p>תני: ¹¹⁴⁷ ר' שמעון בן אלעזר או': כהנים ולויים ויש' ושיר מעכבין את הקרבן. ר' אבין בשם ר' אלעזר טע' דר' שמעון בן אלעזר "כל הקהל משתחוים" ¹¹⁴⁸ אילו יש', "והשיר משורר" אילו הלויים, "וחצצרות מחצצרים" אילו הכהנים, "הכל עד לכלות העולה" הכל מעכבין את הקרבן.</p> <p>ר' תנחומא בשם ר' לעזר שמע לה מן הדא: ¹¹⁴⁹ "ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני יש"י אלו הלויים, "לעבוד את עבודת בני יש"י אילו הכהנים, "ולכפר על בני יש"י זה השיר, "ולא יהיה בבני יש' נגף בגשת בני ישראל אל הקודש" אילו יש'.</p>	<p>תני ר' שמעון: הכהנים והלויים וישראל ושיר מעכבין את הקרבן. ר' אבון בשם ר' לעזר: טעמא דר' שמעון, "כל הקהל משתחוים" אלו ישראל, "והשיר משורר" אלו הלויים, "והחצצרות מחצצרים" אילו הכהנים, "עד לכלות העולה" הכל מעכבין את הקרבן.</p> <p>ר' תנחומא בשם ר' לעזר שמע לה מן הדא: "ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני יש"י אלו הלויים, "לעבוד את עבודת בני יש"י אילו הכהנים, "ולכפר על בני יש"י זה השיר, "ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני יש' אל הקודש" אלו יש'.</p>	<p>תנו רבנן: השיר מעכב את הקרבן, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: אינו מעכב. מ"ט דר' מאיר? <א"ר אלעזר> ¹¹⁵⁰ דאמר קרא: "ואתנה את הלויים נתונים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל... ולכפר על בני ישראל", מה כפרה מעכבת, אף שירה מעכבת.</p> <p>ורבנן? ההוא לאידך דר' אלעזר, דאמר ר"א: מה כפרה ביום, אף שירה ביום.</p>

¹¹⁴⁷ תוספתא מנחות פ"ו ה"ד (כ"י וינה): ר' שמעון בן אלעזר אומר כהנים ולויים וישראל והשיר מעכבין את הקרבן.

¹¹⁴⁸ דברי הימים ב פכ"ט (כח) וְכָל הַקֹּהֵל מִשְׁתַּחֲוִים וְהַשִּׁיר מְשֻׁכָּר וְהַחֲצִצְרוֹת מְחֻצָּצִים הָפֵל עַד לְקִלְוֹת הָעֵלֶה:

¹¹⁴⁹ במדבר פ"ח (יט) וְאַתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת עֹבֵד דָּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא הֵל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגִשְׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ:

¹¹⁵⁰ כך בכ"י אוקספורד 370, לונדון, מינכן 95, ותיקן 120.

תיאור: בבבלי מצוטט ר' אלעזר, ואילו בירושלמי דברי ר' אלעזר מובאים על ידי אמוראים בני הדור השלישי והחמישי, כאשר ר' תנחומא מצטט את דברי ר' אלעזר כפי שהם בבבלי.

בסוגיה כא65 בתמורה

ר' יוסי בשם ר' יוחנן: צבי

עשו! בקדשי¹¹⁵¹ בדק

הבית לטעון [ה]עמדה

והערכה. (אמ' ליה:

אילולי) **ר' ירמיה בעא**

קומי ר' זעירה: בהמה

טמאה מהו שטיטען עמדה

והערכה? אמ' ליה [ר']

זעירא¹¹⁵²: אילולי דאמ'

ר' יוסי בשם ר' יוחנן: חיה

טהורה אינה טעונה עמדה

והערכה, בהמה טמאה לא.

[אמר] **ר' הילא:** ותני כן:

"ואם בבהמה (ה)טמאה

ופדה בערכך", מה בהמה

טמאה מיוחדת ששוה שעת

פדיונה לשעת הקדישה, אף

אני ארבה את המיתה

ששוה שעת פדיונה לשעת

הקדישה, ומוציא את

שאמר: הרי זה הקדש.

ומיתה, שלא שוות שעת

פדיונה לשעת הקדישה.

אמ' **ר' יוסי:** מתנית'

אמרה כן:¹¹⁵³ "חמור

מועלין בה ובחלבה". וחלב

לאו במיתה היא? וכל

שהוא טעון פדיון מועלין

בו. אין תיפתריניה לשם

הילכת מיתה לא יכול.

ואם מתו יקברו כו'.

א"ר יוחנן: לרבנן, אחד קדשי מזבח ואחד קדשי ב"ה - היו בכלל

העמדה והערכה.

ור"ל אמר: לרבנן, קדשי ב"ה - היו בכלל העמדה והערכה, קדשי

מזבח - לא היו בכלל העמדה והערכה. וזה מודה **לר"ש,**

דקדשי ב"ה - לא היו בכלל העמדה והערכה, וקדשי מזבח - היו

בכלל העמדה והערכה; וד"ה, בעל מום מעיקרו - לא היה בכלל

העמדה והערכה.

תנן, ר"ש אומר: קדשי בדק הבית שמתו - יפדו. בשלמא לרבי

יוחנן, דאמר לרבנן אחד זה ואחד זה היו בכלל העמדה והערכה -

היינו דאיצטריך ר"ש לפרושי: קדשי בדק הבית שמתו - יפדו,

אלא לר"ל - למה ליה לפרושי, לימא: אם מתו - יפדו!

אמר לך **ריש לקיש:** ר"ש לא הוה ידע מאי דאמר ת"ק; וה"ק

ליה: אי בקדשי מזבח - מודינא לך, בקדשי בדק הבית - אם מתו

יפדו. תניא כותיה **דדבי יוחנן:** "אם בהמה אשר יקריבו ממנה" -

בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר, אתה אומר - בבעלי מומין, או

אינו אלא בבהמה טמאה? כשהוא אומר **"אם בבהמה טמאה**

ופדה בערכך" - הרי בהמה טמאה אמור, הא מה אני מקיים

"ואם [כל] בהמה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה" - בבעלי

מומין שיפדו; יכול יפדו על מום עובר - ת"ל, "אשר לא יקריבו

ממנה" - שאינה קריבה כל עיקר, יצתה זו - שאינה קריבה היום

אלא למחר. ואמר רחמנא: עביד לה העמדה והערכה!

אמר **רב גידל אמר רב:**¹¹⁵⁶ מ"ט דריש לקיש דאמר לרבנן, קדשי

בדק הבית - היו בכלל העמדה והערכה, קדשי מזבח, לא היו

בכלל העמדה והערכה - דאמר קרא "והעריך הכהן אותה בין טוב

ובין רע", איזהו דבר שאינו חלוק בין טוב לרע - הוי אומר זה

קדשי ב"ה, ואמר קרא "אותה", למעוטי קדשי מזבח. ורבי

יוחנן, אותה למעוטי מאי? למעוטי בעל מום מעיקרו.

ולתנא **דבי לוי,** דאמר דאפילו בעל מום מעיקרו - בכלל העמדה

והערכה;

¹¹⁵¹ צ"ל: כקדשי

¹¹⁵² ההוספה שלי

¹¹⁵³ מעילה פ"ג מ"ה

¹¹⁵⁶ אפשרות זו שרב יתיחס לדברי ר"ל היא תמוהה אך כך הוא הנוסח בכתבי היד פלורנס, מינכן 95, ותיקן 119 וותיקן 120. ובעל שיטה מקובץ הגיה "מ"ט דר"י אליבא דרבנן" אך גם זה תמוה באותה מידה. ואולי צריך להיות רק א"ר גידל ללא אמר רב.

דתנינן : חמור. אמ' ר'

חנינא קומי ר' מנא :

תיפתר כר' שמעון, דר'

שמעון אמ' : קדשי בדק

הבית אין טעונין עמדה

והערכה. אמ' ליה [ר'

מנא]¹¹⁵⁴ : אין כר' שמעון

למה לי חמור, אפילו שאר

כל בהמה.¹¹⁵⁵

דתני לוי : הכל היו בכלל העמדה והערכה, ואפילו בעל מום מעיקרו. וכן תני (ר') [רבין]¹¹⁵⁷ לוי במתניתיה : ואפי' חיה, ואפילו עופות. והכתיב אותה! קשיא.

אמר **רב יהודה אמר רב :** מ"ט דר"ש דאמר, קדשי מזבח - היו

בכלל העמדה והערכה, קדשי ב"ה - לא היו - דאמר קרא

"והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע", איזהו דבר שחלוק בין

טוב ובין רע - הוי אומר זה קדשי מזבח, ואמר קרא אותה -

למעוטי ב"ה. אי הכי, בין טוב לרע מיבעי ליה! קשיא.

מיתיבי : מתו תמימין - יקברו, ובעלי מומין - יפדו, בד"א -

בקדשי מזבח, אבל בקדשי ב"ה - בין תמימין בין בעלי מומים

יקברו. ר"ש אומר : אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית,

תמימים - יקברו, בעלי מומין - יפדו. תיובתא דרבי יוחנן

מרישא!

אמר לך **ר' יוחנן :** הכא במאי עסקינן - בבעל מום מעיקרו. ה"נ

מסתברא, דאי תימא שקדם הקדישן את מומן - ליפלוג ר"ש

עלה! אלא לאו ש"מ - בבעל מום מעיקרו. אלא לימא תיהוי

תיובתיה דר"ל!

ר"ל מוקים לה בשקדם הקדישן את מומן. אי הכי, ניפלוג ר"ש

עלה! **ר"ל** מיפך אפיך, והכי מוטיב ממכילתא אחריתי : מתו, בין

תמימין בין בעלי מומין - יקברו, [בד"א - בקדשי ב"ה, אבל

בקדשים - יפדו] ר"ש אומר : תמימים - יקברו, ובעלי מומין -

יפדו. תיובתא דרבי יוחנן מסיפא!

אמר לך **ר' יוחנן :** הכא במאי עסקינן - בבעל מום מעיקרו. ה"נ

מסתברא, דאי תימא בשקדם הקדישן את מומן - ניפלוג ר"ש

עלה אלא לימא תיהוי תיובתיה דר"ל!

אמר לך **ר"ל :** הכא במאי עסקינן - בשקדם הקדישן את מומן.

וניפלוג ר"ש עלה!

אמר לך **ר"ל :** ה"נ דפליג ר"ש.

א"ל ר' ירמיה לרבי זירא : לר"ל, דאמר לרבנן, קדשי מזבח - לא

היו בכלל העמדה והערכה, וקתני קדשי מזבח (דף לג ע"ב) בעלי

מומין - יפדו ומוקמינן לה, בשקדם הקדישן את מומן - שמע

מינה : פודין את הקדשים להאכילן לכלבים!

[א"ל ר' זירא]¹¹⁵⁸ : הכא במאי עסקינן - בשעבר ושחטן ; כדתניא ;

כל הקדשים שנפל בהן מום ושחטן, ר"מ אומר : יקברו, וחכמים

אומרים : יפדו.

¹¹⁵⁴ ההוספה שלי

¹¹⁵⁵ מעשר שני פ"ג ה"א דף נד ע"ג (296/50-297/14)

¹¹⁵⁷ מסורת הש"ס

¹¹⁵⁸ ההוספה שלי.

א"ל רבי ירמיה לרבי זירא: לר' שמעון, דאמר קדשי בדק הבית - לא הוּוּ בכלל העמדה והערכה, אמאי תמימים יקברו?
 [א"ל ר' זירא]: ¹¹⁵⁹משום דחזו להקרבה, כדתניא: המתפס תמימים לב"ה, כשהן נפדין - אינן נפדין אלא למזבח, שכל הראוי למזבח - אינו יוצא מידי מזבח לעולם.¹¹⁶⁰

תיאור: אף ששתי הסוגיות זו שבירושלמי וזו שבבבלי עוסקות במחלוקת שבין ר' שמעון וחכמים בשאלה האם הצורך בהעמדה והערכה חל מלכתחילה, הן על קדשי מזבח והן על קדשי בדק הבית, או רק על קדשי מזבח. השאלה בבבלי נוגעת לבהמות כשרות, שהן בעלות מום, בעוד ששאלת הירושלמי נוגעת לחיות טהורות.

הסוגיה הארץ ישראלית שבבבלי היא בת שני שלבים, בשלב הראשון חולקים ר' יוחנן וריש לקיש והבבלי מרחיב את המחלוקת ומפתח משא ומתן ביניהם, שאינו אוטנטי כפי שהדבר ניכר מהניסוח "אמר לך ר"פ" ולא "אמר ר"פ". בשלב השני מתקיים דיון ישיר בין ר' זירא ור' ירמיה בדור השלישי. הסוגיה בירושלמי כוללת שאלה אחת של ר' ירמיה ותשובת ר' זעירא, בדומה למה שבבבלי, ומשתתפים בה אמוראים נוספים בני הדור השלישי הרביעי והחמישי; והיא כוללת ציטוט של דברי ר' יוחנן, ללא דברי ריש לקיש החולק עליו בבבלי.

בסוגיה כט 31 בכריתות

גמ'. א"ר אלעזר א"ר הושעיא: ר' יוחנן בן נורי וסומכוס אמרו דבר אחד. ר' יוחנן בן נורי, הא דאמרן. סומכוס מאי היא? דתנן: (דף טו ע"א) שחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט את בתה - סופג את הארבעים, סומכוס אומר משום רבי מאיר: סופג שמונים.
 אמר רבא: דלמא לא היא, עד כאן לא קאמר ר' יוחנן בן נורי הכא - אלא משום שמות מוחלקין, דמיקריא חמותו ומיקריא אם חמותו ומיקריא אם חמיו, אבל גבי אותו ואת בנו דכולהו אותו ואת בנו מיקריין, דאין שמות מוחלקין - לא.
 אמר רב נחמן בר יצחק: דלמא עד כאן לא קאמר סומכוס - אלא גבי אותו ואת בנו, דגופין מוחלקין, אבל הכא דאין גופין מוחלקין - אימא כר' אבהו א"ר יוחנן ס"ל.¹¹⁶⁴

אמ' ר' לעזר: סומכוס ור' יוחנן בן נורי אמרו דבר אחד, דתנינן תמן: ¹¹⁶¹"שחטה ואת [בת] בתה ואחר כך שחט את בתה, סופג את הארבעים. סומכוס או' משום ר' מאיר: סופג את שמונים".
 תמן תנינן: ¹¹⁶²"ר' יוחנן בן נורי או' הבא על חמותו חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו, אמרו לו: שלשתן שם אחד הן". ר' יודה בר פזי בשם ר' יוחנן: מודה סומכוס לר' יוחנן. אשכח תני: עוד היא במחלוקת. מה טע' דר' יוחנן בן נורי? מה אשה ובתה ובת בתה בשני לאוין, אף אשה 'ובתה! ובת בתה בשני לאוין. מה טעמון דרבנן? מה בת בנה ובת בתה בלאו

¹¹⁵⁹ ההוספה שלי.
¹¹⁶⁰ תמורה דף לב ע"ב
¹¹⁶¹ חולין פ"ה מ"ג.
¹¹⁶² כריתות פ"ג מ"ו.

תיאור: בירושלמי מובאים דברי ר' אלעזר ודברי ר' יוחנן המובאים ע"י ר' יודה בן פזי. ובבבלי מובאים דברי ר' אלעזר בשם ר' הושעיא, ואילו דברי ר' יוחנן שבירושלמי לא הובאו כלל בבבלי.

סוגיה 21 בתמורה

ירושלמי סוכה פ"ד ה"ט דף נד ע"ד (652/14-19)	בבלי תמורה דף יד ע"א
<p>ר' שמעון בן לקיש בעא קומי ר' יוחנן: הקדימן לזבח מה הן? ניסכן בלילה מה הן? לא ניסך היום מהו שינסך? (למחר)! אמר ליה נישמעניה מן הדא דאמי ר' אילא בשם ר' יסי:¹¹⁶⁵ "ונסכיה" אחד ניסכי מים ואחד ניסכי יין. הדא אמרה, הקדימן לזבח כשר, ניסכן בלילה כשר, לא ניסך היום לא ינסך למחר, על שם: עבר יום עבר קרבנו.</p>	<p>קרבנות יחיד חייבין באחריותן [כו']. מנא ה"מ? דת"ר: (ויקרא כ"ג) "דבר יום [ביוםמו]" - מלמד שכל היום כשר למוספין, (ויקרא כ"ג) "ביוםמו" - מלמד שאם עבר היום ולא הביאן אינו חייב באחריותן, יכול לא יהא חייב באחריות נסכיהם ואע"פ שקרב הזבח - ת"ל (במדבר כ"ט) "מנחתם ונסכיהם" בלילה, "מנחתם ונסכיהם" - למחר.</p> <p>ר"ל אמר מהכא: (ויקרא כ"ג) "מלבד שבתות ה'". וצריכא, דאי כתב רחמנא, מלבד שבתות ה', הוה אמינא: ביום - אין, ובלילה - לא, אמר קרא "ומנחתם ונסכיהם"; ואי כתב רחמנא מנחתם ונסכיהם ולא כתב מלבד שבתות ה', הוה אמינא: בלילה - אין, ביממא - לא. ומאי שנא - משום דבקדשים לילה הולך אחר היום, צריכי.</p> <p>ונסכים מי קרבי בלילה? והתנן: אין לי אלא דברים שדרכן ליקרב בלילה, כגון אברים ופדרים שמקריבין מבוא השמש, ומתעכלין והולכין כל הלילה כולו; דברים שדרכן ליקרב ביום, כגון הקומץ הלבונה ומנחת נסכים, שמעלן מבוא השמש מבוא השמש סלקא דעתך? והאמרת: דברים שדרכן ליקרב ביום נינהו, אלא: עם בא השמש. שמתעכלין והולכין כל הלילה, מנין? תלמוד לומר: (ויקרא ו') "זאת תורת העולה" - ריבה. קתני מיהא נסכים ביום! אמר רמי בר חמא: לא קשיא, כאן - ליקדש,</p>

¹¹⁶⁴ כריתות דף יד ע"ב

¹¹⁶³ ירושלמי סנהדרין פ"ט ה"א דף כו ע"ד (1310/31)

¹¹⁶⁵ ככל הנראה נוסף בטעות.

<p>כאן - ליקרב.</p> <p>אמר ליה <u>רבא</u>: אי מיקדש קדשי - קרובי מיקרבי, והא תניא: זה הכלל, כל הקרב ביום - אין קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה - קדוש בלילה, בין ביום בין בלילה - קדוש בין ביום בין בלילה?</p> <p>אלא אמר <u>רב יוסף</u>: סמי מנחת נסכים מהא מתניתא.</p> <p>כי סליק <u>רב דימי</u>, אשכחיה <u>לרב ירמיה</u> דיתיב וקאמר משמיה <u>דרבי יהושע בן לוי</u>: <u>מנין לנסכים הבאים עם הזבח שאין קריבין אלא ביום - ת"ל (במדבר כ"ט) "ולנסכים ולשלמיכם"</u>, מה שלמים - ביום, אף נסכים - ביום.</p> <p>אמר <u>[רב דימי]</u>: אי אשכחיה דכתיב איגרתא, שלחי ליה <u>לרב יוסף</u> (דף יד ע"ב) ולא תיסמי מנחת נסכים ממתני; ולא קשיא, כאן - בנסכים הבאין עם הזבח, כאן - בנסכים הבאין בפני עצמן.</p>	
---	--

תיאור: בירושלמי שואל רשב"ל את ר' יוחנן מספר שאלות, ובתוכן השאלה מה הדין אם ניסך את היין על המזבח בלילה, והתשובה המסתמכת על ברייתא הדורשת את המילה "ונסכיה" להשוות את ניסוך המים בחג, לניסוך היין; שאם הקדים ניסוך היין לזבח כשר, כך גם אם הקדים ניסוך המים לתמיד של שחר כשר. אבל אם לא ניסך כל היום, עבר זמנו ואינו מנסך ביום שני של החג פעמיים. בבבלי אין זו שאלה, אלא רשב"ל מצטט דרשה דומה לדרשת הספרא על הפסוק "מנחתם ונסכיהם". הבבלי מכיר גם דעה אחרת שאיננה בירושלמי, זו של ריב"ל, שהושמעה על ידי ר' ירמיה והובאה לבבלי על ידי רב דימי. הבבלי מיישב את הסתירה בין שתי הדעות על יד אוקימתא לפיה יש הבדל בין נסכי זבח שניתנים רק ביום, לבין נסכים הבאים לעצמם, שאם נתנם בלילה כשר. דעתו של ריב"ל אינה מצויה בירושלמי שלפנינו, והשתמרה בבבלי בלבד.

בסוגיה לז117 לבכורות

<u>ירושלמי יבמות פ"י ה"א דף י ע"ז (876/1)</u>	<u>בבלי בכורות דף מז ע"א</u>
אמ' ר' ירמיה: לוייה שזינתה אוכלת במעשר. ותני כן: לוייה שנשבית או שבא עליה אחד מן הפסולין לה לא כל [הימנה] לפוסלה. לויים המוזהמין מאימן לא חשו להם משום ריח פסול. והתנינן: "בת לוי מן	דתניא: ¹¹⁶⁶ לוייה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות - נותנין לה מן המעשר ואוכלת, אלא כהנת, כיון דאי בעיל לה - הויה זרה! הניחא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא דאמר

¹¹⁶⁶ תוספתא יבמות פ"ה ה"ב

המעשר? אמ' ר' יוסי : תיפטר שבא עליה ישי וילדה ממנו בן.	דאיעבר מישראל .
--	-----------------

תיאור: ביחס לדברי התוספתא האומרת שבת לוי שנשבתה או שנבעלה בעילת זנות אוכלת מן המעשר, נאמר בשני התלמודים שמניחים שהתעברה מישראל. בירושלמי אומר זאת ר' יוסי ובבבלי אלו הם דברי מר בריה דרב יוסף. סביר להניח ששניהם כיוונו לאותו פתרון מבלי לדעת אחד על חברו.

בסוגיה כט"ז לערכין

חלה פ"ד ה"ט דף ס ע"ב (329/23-43)	בבלי ערכין דף כח ע"א
יש מהן נותנין לאנשי משמר ויש מהן נותנין לכל כהן. הבכורות והביכורים לאנשי משמר ושאר כולחן לכל כהן. ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא: מניין ש'הד'מים ¹¹⁶⁷ לאנשי משמר? אמ' ליה [ר' זעירא]: ¹¹⁶⁸ "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו". אחוזה עצמה מהו שתהא לאנשי משמר? בגין דכתי' "לכהן תהיה אחוזתו".	א"ר חייא בר אבין: החרים מטלטלין - נותנן לכל כהן שירצה, שנאמר: (במדבר י"ח) "כל חרם בישראל (דף כח ע"ב) לך יהיה"; החרים שדותיו - נותנן לכהן שבאותו משמר, שנאמר: (ויקרא כ"ז) "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", וגמר לכהן לכהן מגזל הגר.

תיאור: הלימוד לפיו שדה חרם ניתן לאנשי המשמר המשרת בראש השנה שלאחר היובל, נלמד בשני התלמודים מהפסוק "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו". בירושלמי מובא הפסוק על ידי ר' זעירא ובבבלי על ידי ר' חייא בר אבין. מסתבר שאין תלות ביניהם אלא ששניהם כיוונו לאותו פסוק.

בסוגיה לב35 לכריתות

ירושלמי שבת פ"ז ה"א דף ט ע"א (402/26-)	בבלי כריתות דף טז ע"א
404/20 תמן תנינן: ¹¹⁶⁹ "אמ' ר' עקיבה: שאלתי את ר' אליעזר: העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בעלם אחת מהו? חייב אחת על כולן או אחת על כל אחת ואחת. [אמ' לו: חייב על כל אחת ואחת] מקל וחומ', ומה אם הנידה שאין בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה חייב על כל אחת ואחת, שבת שיש בה תוצאות הרבה וחטאות הרבה אינו דין שיהא חייב על כל אחת ואחת. אמרתי לו: לא, אם אמרת בנדה שיש בה שתי אזהרות, שהוא מזוהר על הנידה והנידה מזוהרת עליו, תאמר בשבת שאין בה	גמ'. מאי קבעי מיניה? אי שבתות כגופין דמיין ואי לא בעי מיניה, ניבעי העושה מלאכה אחת בשבתות הרבה! אלא ולדי מלאכות אי כאבות דמיין ואי לא בעי מיניה, ניבעי מיניה העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בשבת! אמר רבא: אמרי בי רב, תרתי בעא מיניה: שבתות כגופין דמיין ואי לא בעא מיניה, ולדי מלאכות כמלאכות דמיין אי לא. ושבתות היכי מיבעי ליה? שגגת שבת וזדון מלאכות פשיטא ליה דימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק, וזדון שבת ושגגת מלאכות הוא דבעי מיניה אי כגופין דמיין

¹¹⁶⁷ צ"ל: שחרמים

¹¹⁶⁸ ההוספה שלי.

¹¹⁶⁹ כריתות פ"ג מ"י.

<p>אי לא, או דלמא זדון שבת ושגגת מלאכות פשיטא ליה דכגופין דמיין, ושגגת שבת וזדון מלאכות הוא דבעי מיניה, דימים שבינתיים אי הויין ידיעה לחלק אי לא? אמר רבה: מסתברא, שגגת שבת וזדון מלאכות פשיטא ליה דימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק, וזדון שבת ושגגת מלאכות הוא דבעי מיניה כגופין דמיין או לאו, ופשיט ליה דזדון שבת ושגגת מלאכות כגופין דמיין, ולא קביל מיניה, ופשט ליה דולדי מלאכות כמלאכות דמיין, ולא קביל מיניה. אמר רבה: מנא אמינא לה? דתנן, כלל גדול אמרו בשבת: כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה - אינו חייב אלא אחת, היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה - חייב על כל שבת ושבת, היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה - חייב על כל אב מלאכה ומלאכה; ואילו חייב על כל אב מלאכה של כל שבת ושבת לא קתני.</p>	<p>אלא אזהרה אחת. אמר לי: הבא על הקטנות יוכיח, שאין בהן אלא אזהרה אחת וחייב על כל אחת ואחת. אמרתי לו: לא. אם אמרת בבא על הקטנות שאע"פ שאין בהן עכשיו יש בהן לאחר זמן, תאמר בשבת שאין בה אלא אחד, לא עכשיו ולא אחר זמן. אמר לי: הבא על הבהמה יוכיח, אמרתי לו: הבהמה כשבת". ר' זעירא בשם רב חסדא, ר' אילא בשם ר' שמעון בן לקיש: תריהון אמרין, בזדון שבת ובשגגת מלאכות שא(י)לו, בדה תנינן: "מלאכות הרבה", לא על השבתות (המלאכות)? הוא מתחייב? רבא¹¹⁷⁰ בשם רב חסדא אמר בשגגת שבת ובזדון מלאכות שא(י)לו, בדה תנינן: "שבתות הרבה", לא על המלאכות מתחייב? הא ר' זעירא בשם רב חסדא אמר, ר' אילא ור' שמע' בן לקיש, תריהון אמרין: בזדון שבת ובשגגת מלאכות שא(י)לו, הו(ר)ד[י] ליה והוא לא הו(ר)ד[י].</p>
---	---

תיאור: שני התלמודים מצטטים את שאלת ר' עקיבה לר' אליעזר ומבררים מה היה הקושי של ר' עקיבה שבקש פתרונו מר' אליעזר רבו, כששאלו: "העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד מהו"? ושניהם מסבירים שהיה קשה לר' עקיבה אם חייב חטאת אחת על כולן, או חטאת על כל אחת ואחת. בירושלמי מציגים את הפתרון רב חסדא ורשב"ל, ובבבלי הפתרון מוצג על ידי רבה. אפשר שהפתרון ניתן על ידי רבה מסברתו הדומה לזו שבירושלמי, כי נוסח הבבלי הוא "אמר רבה: מסתברא".

בסוגיה כח63 למנחות

ירושלמי מגילה פ"ד ה"ח דף ע"ג (774/7-43)	בבלי מנחות דף לב ע"ב
ודא מזוזה יהבין לה היכא? ר' זעורה רב יהודה בשם שמואל: משלשו ונותנו בתחילת שליש העליון.	א"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל: מצוה להניחה בתחלת שליש העליון,

תיאור: בענין גובה קביעת המזוזה במשקוף הבית אף שר' זעירא מוסר את דברי שמואל בשני התלמודים, חולית הביניים בשלשלת המסירה מוחלפת - רב מתנא בבבלי ברב יהודה בירושלמי. היות ושניהם תלמידי שמואל, יתכן שר' זעירא שמע משניהם ומסר בבבל גרסה אחת, ובעלותו לארץ מסר גרסה שנייה.

¹¹⁷⁰ צ"ל: ר' בא כמו בהמשך הסוגיה.

בסוגיה כא59 למנחות

מגילה פ"א ה"ח ע"ג (749/14)	בבלי מנחות דף ל ע"ב
טעה והשמיט את השם, אית תניי תני: תולה את השם; אית תניי תני מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול. ר' זעורה רב חננאל בשם רב: הלכה כמי שהוא או': מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול.	הטועה בשם - גורר את מה שכתב ותולה את מה שגרר וכותב את השם על מקום הגרר, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: אף תולין את השם; רבי יצחק אומר: אף מוחק וכותב; ר"ש שזורי אומר: כל השם כולו תולין, מקצתו אין תולין; ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ: אין כותבין את השם לא על מקום הגרר ולא על מקום המחק ואין תולין אותו, כיצד עושה? מסלק את היריעה כולה וגוזה. איתמר: רב חננאל אמר רב, הלכה: תולין את השם; רבה בר בר חנה א"ר יצחק בר שמואל, הלכה: מוחק וכותב. ולימא מר הלכה כמר, ומר הלכה כמר! משום דאפכי להו. ¹¹⁷¹

תיאור: כיצד מתקנים ס"ת אם השמיטו את שם ה', האם מוספים את השם מעל לכתוב, או שמוחקים את המילה הבאה אחרי השם וכותבים במקומה את השם, ואת המילה שמוחקו מוסיפים מעל השורה. בשני התלמודים מסורות סותרות של דברי רב והן חלוקות במסקנה להלכה. המעבר לא"י על ידי ר' זעירא.

בסוגיה כב55 למנחות

ירושלמי מגילה פ"א ה"ח ע"ג (749/19-29)	בבלי מנחות דף כט ע"א
ר' זעורה בשם רב: ניקב נקב ביריכו שלה"א, אם גורדו ונשתייר שם ירך קטנה כשר, ואם לאו פסול. ר' זעורה בשם רב חסדא: היה הגימ"ל מכלה את הג(בו)[וי]ל, אם גורדו ונשתייר שם ירך קטנה כשר, ואם לאו פסול. ר' זעורה בשם אשיאן בר נדבה: ניקב נקב באמצע ביי"ת, אם היה הג(בו)[וי]ל מקיפו מכל צד כשר, ואם לאו פסול. אמ' ר' זעורה: אתיא דרב חסדא כרב ותריהון פליגין על שיטתיה דאשיין בר נדבה.	"שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן". פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכה אלא לקוצה של יוד. והא נמי פשיטא! אלא לכאידך דרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה - פסולה. אמר אשיאן בר נדבך משמיה דרב יהודה: ניקב תוכו של הי"י - כשר, יריכו - פסול. א"ר זירא: לדידי מפרשה לי מיניה דרב הונא, ורבי יעקב אמר, לדידי מפרשה לי מיניה דרב יהודה: ניקב תוכו של הי"י - כשר; יריכו, אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה - כשר, ואם לאו - פסול.

¹¹⁷¹ מכאן ראייה נוספת לכך שהאמוראים ידעו שהמסירה אינה מדויקת ועלולים להחליף את שמות התנאים ותהפך ההלכה על פיה, ולכן אמרו בספרי דברים פיסקא קפח: "מנין למחליף דברי רבי אליעזר בדברי רבי יהושע ודברי רבי יהושע בדברי רבי אליעזר ולאומר על טמא טהור ועל טהור טמא שהוא עובר בלא תעשה תלמוד לומר לא תסיג גבול רעך".

תיאור: ר' זעירא מצטט בירושלמי את המימרות הבבליות הנוגעות לנקב בקלף, או בחלק מהאות. הסוגיה בירושלמי נבנית בסדר דברים שונה מאשר זו שבבבלי, גם ניסוחם של הדברים הוא שונה, ויש גם חילופי שמות של בעלי המימרה המקורית.

בסוגיה כו6 למנחות

ירושלמי מגילה פ"א ה"ח ע"א (750/24)	בבלי מנחות דף לה ע"א
ר' זעורה רב חננאל בשם רב: תיפורה ¹¹⁷² הלי למשה מסיני.	ואמר רב חננאל אמר רב: תיתורא דתפילין - הלכה למשה מסיני.

תיאור: ר' זעירא מעביר את המימרה של רב חננאל בשם רב: "תיתורא דתפילין - הלכה למשה מסיני", כלשונה ובשם אומרה.

בסוגיה לב35 לכריתות

ירושלמי שבת פ"ז ה"א דף ט ע"א (402/26-404/20)	בבלי כריתות דף טז ע"א
ר' זעירא בשם רב חסדא, ר' אילא בשם ר' שמעון בן לקיש: תריהון אמרין, בזדון שבת ובשגגת מלאכות שא(נ)לו, בדה תנינן: "מלאכות הרבה", לא על השבתות (המלאכות)? הוא מתחייב? רבא ¹¹⁷³ בשם רב חסדא אמר בשגגת שבת ובזדון מלאכות שא(נ)לו, בדה תנינן: "שבתות הרבה", לא על המלאכות מתחייב?	רב חסדא אמר: זדון שבת ושגגת מלאכות אפילו ר"ע ס"ל דכגופין דמיין, וכי בעי מיניה? שגגת שבת וזדון מלאכות הוא דבעי מיניה דימים שבינתיים אי הויין ידיעה לחלק, ופשיט ליה ימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק, וקביל מיניה, ופשט ליה דולדי מלאכות כמלאכות דמיין, ולא קביל מיניה.

תיאור: שני התלמודים מצטטים את שאלת ר' עקיבה לר' אליעזר ומבררים מה היה הקושי של ר' עקיבה שבקש פתרונו מר' אליעזר רבו כששאלו: "העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד מהו"? ושניהם מסבירים שהיה קשה לר' עקיבה במקרה שידע ששבת ועשה בזדון, אך שגג במלאכות. בירושלמי שתי גרסאות חלופות: באחת מוסר זאת ר' זעירא בשם רב חסדא ובשניה מוסר ר' אבא בשם רב חסדא גרסה הפוכה. ואילו בבבלי הדברים נאמרים על ידי רב חסדא עצמו כגרסת ר' זעירא.

בסוגיה כ16 לתמורה

ירושלמי שקלים פ"ד ה"ז דף מח ע"ב (616/38-617/14)	בבלי תמורה דף לא ע"ב
ר' זעורה רב חונה בשם רב: פליגין במקדיש נכסיו, אבל במקדיש עדרו כל עמא מודיי שהוא למזבח. ר' בא רב חונה בשם רב: מה פליגין,	דאמר רב אדא בר אבהא אמר רב: בעדר שכולו זכרים - אפי' ר' אליעזר מודה, דלא שביק איניש קדשי מזבח ומקדיש לבדק הבית; לא

¹¹⁷² אפשר שזה שיבוש מתיתורא ואולי הכוונה כאן לתפירה של התפילין.

¹¹⁷³ צ"ל: ר' בא כמו בהמשך הסוגיה.

<p>במקדיש עדרו, אבל במקדיש נכסיו כל עמא מודיי שהוא לבדק הבית. על דעת' דר' זעורא ניחא, וקשיא על דר' בא. בהמה לא למזבח היא? בהמה למזבח היא, ולמה סתם האיש הזה, שהוא כאו': לא יהו אלא לבדק הבית.</p>	<p>נחלקו אלא בעדר שיש בו מחצה זכרים ומחצה נקבות, ור' אליעזר סבר: אין חולק את נדרו, ומדנקבות - לאו עולות, זכרים נמי - לאו עולות; ור' יהושע סבר: חולק את נדרו. ל"א, אמרי לה, אמר רב אדא בר אהבה אמר רב: בשלא הקדיש אלא בהמה - אפי' ר"א מודה דלא שביק איניש קדשי מזבח ומקדיש לבדק הבית, לא נחלקו - אלא כשיש שאר נכסים עמהן, ור"א סבר: אין אדם חולק את נדרו, מדשאר נכסים - לא לקדשי מזבח, בהמה נמי - לא לקדשי מזבח,</p>
---	---

התיאור: בשני התלמודים מובאית דעתו של רב בשתי גרסאות חלופות, לגבי מקרה שאדם הקדיש את כל עדרו, סובר רב שבמקרה כזה ר' אליעזר מודה לר' יהושע, שהכל עולה למזבח ולא לבדק הבית. בבבלי נמסרים דברי רב על ידי רב אדא בר אהבה, ובירושלמי על ידי ר' זעורה שקבלם מרב חונה. ולגבי מקרה שאדם הקדיש את כל נכסיו, סובר רב שבמקרה כזה מודה ר' אליעזר שהכל הולך לבדק הבית. בבבלי נמסרים דברי רב על ידי רב אדא בר אהבה כלישנא אחרינא, ובירושלמי על ידי ר' אבא. הניסוחים שונים בשני התלמודים בהתאם להקשר הדברים בכל סוגיה.

בסוגיה כד61 למנחות

<p>ירושלמי מגילה פ"א ה"ח ע"א ע"ג (750/10-15)</p>	<p>בבלי מנחות דף לא ע"ב</p>
<p>מזוזה, אית תניי תני: פתוחה, אית תניי תני: סתומה. שמואל בר שילת משמיה דרב: הלי כמי שאומ' פתוחה, שאיין זה מקומה. פתוחה מראשה סתומה, פתוחה מסופה פתוחה, פתוחה מיכן ומיכן סתומה.</p>	<p>א"ר חלבו: חזינא ליה לרב הונא דכריך לה מאחד כלפי שמע, ועושה פרשיותיה סתומות. מיתיבי, אמר רשב"א: ר"מ היה כותבה על דוכסוסטוס כמין דף, ועושה ריוח מלמעלה וריוח מלמטה, ועושה פרשיותיה פתוחות, אמרתי לו: רבי, מה טעם? אמר לי: הואיל ואין סמוכות מן התורה; ואמר רב חננאל אמר רב: הלכה כר"ש בן אלעזר, מאי לאו אפתוחות! לא, אריוח.</p>

תיאור: בשאלה אם שתי הפרשיות שבמזוזה: שמע, והיא אם שמע, נכתבים כפרשיות סתומות דהיינו שהפרשה השניה מתחילת באותה שורה שבה הסתיימה הפרשה הראשונה תוך השארת ריווח של תשע אותיות ביניהן, דברי רב נמסרים בשני התלמודים בנוסח סותר: בבבלי מוסר שמואל בר שילת בשם רב: הלכה כמי שאומר פתוחה. ובירושלמי מוסר רב חננאל בשם רב: הלכה כר"ש בן אלעזר. והגמרא מפרשת: מאי לאו אפתוחות? לא, אריוח. ולכן הבבלי התקשה בגרסה שלפניו. וכבר עמדו על כך התוספות, ואף שפסקו כבבלי התירו בדיעבד כירושלמי.

ירושלמי גיטין פ"ה ה"ד דף מז ע"א (1075/34)	בבלי בכורות דף כח ע"ב
"דן את הדין, זיכה את החייב וחייב את הזכאי, טימא את הטהור טיהר את הטמא". דמר רב ירמיה בשם רב: במגיעו לידו. ושמואל אמ': במגיעו לידו.	גמ'. לימא תנן סתמא כר' מאיר דדאין דינא דגרמי? א"ר אילעא אמר רב: כגון שנשא ונתן ביד.

תיאור: בשאלה מתי אחראי הדיין שטעה בדין, לשלם לצד הנפגע. בשני התלמודים אומר רב שרק אם העביר הדיין בידיה את הכסף מידי זה שחייבו לידי זה שזיכהו. דבריו מובאים בבבלי על ידי ר' אילעא בן הדור השלישי, ובירושלמי על ידי רב ירמיה בר אבא בן דורו של רב שמוסר מסורת הכוללת גם את דברי שמואל. גם במקרה זה שימר הירושלמי מסורת קדומה יותר הכוללת את דברי שמואל החסרים בבבלי.

בסוגיה י9 לערכין

ירושלמי סוכה פ"ה ה"ה דף נה ע"ג (656/36-40)	בבלי ערכין דף י" ע"ב
מגריפה, רב ושמואל, חד אמ': עשרה נקבים היו בה (כלל) מוציא עשרה מיני זמר) [כל אחד ואחד היה מוציא] מאה מיני זמר, וחורנה אמ': מאה נקבים היו בה, כל אחד ואחד היה מוציא עשרה מיני זמר, מדברי שניהם היתה מוציאה אלף מיני זמר.	אמר רבא בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל: מגריפה היתה במקדש, (דף יא ע"א) עשרה נקבים היו בה, כל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר. במתניתא תנא: היא אמה וגבוה אמה, וקתא יוצא הימנה ועשרה נקבים היו בה, כל אחד מוציא מאה מיני זמר, נמצאת כולה מוציאה אלף מיני זמר. אמר רב נחמן בר יצחק, וסימניך: מתניתא גוזמא.

תיאור: בשאלה כמה נקבים היו במגריפה (כלי נגינה במקדש) וכמה קולות יכלו להפיק מכל נקב. בבבלי מובאות שתי גרסאות, זו של שמואל וזו של הברייתא, ובירושלמי שתי גרסאות אחת בשם רב ואחת בשם שמואל בשינויים קלים. במקרה זה שימר הירושלמי את דברי רב החסרים בבבלי.

בסוגיה לד65 לערכין

ירושלמי שביעית פ"ה ה"ח דף לו ע"א (195/12-27)	בבלי ערכין דף כט ע"ב
דאיתפלגון: מכרה לו ביובל עצמו, רב אמ': קנה ויוצא מידו ביובל, שמואל אמ': לא קנה.	איתמר: המוכר שדהו בשנת היובל עצמה - רב אמר: מכורה ויוצאה, ושמואל אמר: אינה מכורה כל עיקר.

תיאור: מחלוקת רב ושמואל בשאלה אם אדם מכר שדה אחוזתו בשנת היובל האם המכירה תופסת ואם כן, האם השדה חוזרת למוכר עוד באותה שנה. המחלוקת נמסרת בירושלמי בניסוח חופשי אך במשמעות זהה.

סוגיות ארץ ישראליות לסדר קדשים

הלוחות הסטטיסטיים

נספח לחיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה

מאת

יהושפט הראל

הוגש לסנט האוניברסיטה העברית ירושלים
טבת תשע"ד

11	לוח מספר 20
11	לוח מספר 21
12	לוח מספר 22
12	לוח מספר 23
13	לוח מספר 24

27	לוח מספר 50
27	לוח מספר 51
28	ערכין
28	לוח מספר 52
28	לוח מספר 53
29	לוח מספר 54
29	לוח מספר 55
30	לוח מספר 56
30	לוח מספר 57
31	לוח מספר 58
31	לוח מספר 59
32	תמורה
32	לוח מספר 60
32	לוח מספר 61
33	לוח מספר 62
33	לוח מספר 63
34	לוח מספר 64
34	לוח מספר 65
35	לוח מספר 66
35	לוח מספר 67
36	כריתות
36	לוח מספר 68
36	לוח מספר 69
37	לוח מספר 70
37	לוח מספר 71
38	לוח מספר 72
38	לוח מספר 73
39	לוח מספר 74
39	לוח מספר 75
40	מעילה
40	לוח מספר 76
40	לוח מספר 77
41	לוח מספר 78
41	לוח מספר 79
42	לוח מספר 80
42	לוח מספר 81
43	לוח מספר 82

43	לוח מספר 83
44	תמיד
44	לוח מספר 84
44	לוח מספר 85
45	לוח מספר 86
45	לוח מספר 87
46	לוח מספר 88
46	לוח מספר 89
47	לוח מספר 90
47	לוח מספר 91
48	סיכום
48	לוח מספר 92
49	פרק ה'
49	לוח מספר 93
49	לוח מספר 94
50	לוח מספר 95
50	לוח מספר 96
51	לוח מספר 97
51	לוח מספר 98
52	לוח מספר 99
52	לוח מספר 100
53	לוח מספר 101
54	לוח מספר 102
54	לוח מספר 103
54	לוח מספר 104
55	לוח מספר 105
55	לוח מספר 106
56	לוח מספר 107
56	לוח מספר 108
57	לוח מספר 109
58	לוח מספר 110
59	לוח מספר 111
59	לוח מספר 112
60	לוח מספר 113
60	לוח מספר 114
61	לוח מספר 115
61	לוח מספר 116

62	לוח מספר 117
62	פרק ו'
62	לוח מספר 118
63	לוח מספר 119
63	לוח מספר 120
64	לוח מספר 121
64	לוח מספר 122
65	לוח מספר 123
66	לוח מספר 124
67	לוח מספר 125
68	לוח מספר 126
69	לוח מספר 127
70	לוח מספר 128
70	לוח מספר 129
71	לוח מספר 130
71	לוח מספר 131
72	לוח מספר 132
72	לוח מספר 133
73	לוח מספר 134
73	לוח מספר 135
74	לוח מספר 136
74	לוח מספר 137
75	לוח מספר 138
75	לוח מספר 139
76	לוח מספר 140
76	לוח מספר 141
77	לוח מספר 142
77	לוח מספר 143
78	לוח מספר 144
78	לוח מספר 145

83	לוח מספר 152
83	לוח מספר 153
84	לוח מספר 154
84	לוח מספר 155
85	לוח מספר 156
85	לוח מספר 157
86	לוח מספר 158
86	לוח מספר 159
87	לוח מספר 160
87	לוח מספר 161
88	לוח מספר 162

פרק א'

זבחים

לוח מספר 1

מידת הכיסוי של משניות מסכת זבחים על ידי סוגיות בירושלמי

הפרק	שם הפרק	מספר המשניות בדפוסים	מספר המשניות בכל"י ארץ ישראל	מספר המשניות שלהן סוגיות ירושלמי	אחוז המשניות שיש להם סוגיה בירושלמי	ס"ה סוגיות ירושלמי	יחס סוגיות ומשניות
ס"ה		101	124	35	35%	57	1.63
א	כל הזבחים	4	6	3	75%	7	2.33
ב	כל הזבחים שקבלו	5	8	2	40%	7	3.50
ג	כל הפסולין	6	6	1	17%	2	2.00
ד	בית שמאי	6	6	2	33%	2	1.00
ה	איזהו מקומן	8	8	4	50%	6	1.50
ו	קדשי קדשים	7	13	2	29%	2	1.00
ז	חטאת העוף	6	8	0			
ח	כל הזבחים	12	13	6	50%	6	1.00
ט	המזבח מקדש	7	10	0			
י	כל התדיר	8	8	2	25%	2	1.00
יא	דם חטאת	8	9	1	13%	1	1.00
יב	טבול יום	6	8	3	50%	5	1.67
יג	השוחט ומעלה	8	8	3	38%	5	1.67
יד	פרת חטאת	10	13	6	60%	12	2.00

לוח מספר 2

מימרות האמוראים במסכת זבחים לפי ישיבה ודור

ס"ה	דור 1	דור 2	דור 3	דור 4	דור 5
100%	8%	26%	36%	17%	12%
366	31	95	132	64	44
טבריה	13	67	63	49	14
לוד והדרום	4	16	1	1	1
עכברי	6	2			
ציפורי					18
קיסרי	5	8	17		1
טבריה-קיסרי *			30		
לא ידוע	4	2	21	14	10

* הכוונה לאמוראים שבתקופה אחת פעלו בטבריה ובשנייה בקיסרי. ראה נספח א' בעמ' 255.

מנחות

לוח מספר 3

מידת הכיסוי של משניות מסכת מנחות על ידי סוגיות בירושלמי

פרק	שם הפרק	מספר המשניות בדפוסים	ס"ה המשניות בכ"י	משניות שבהן להם סוגיות ירושלמי	אחוז המשניות שיש להם סוגיות ירושלמי	יחס סוגיות ומשניות
א	כל המנחות	93	127	49	53%	2.16
ב	הקומץ	5	7	1	20%	1.00
ג	הקומץ רבה	7	9	6	86%	4.17
ד	התכלת	5	7	3	60%	2.00
ה	כל המנחות באות מצה	9	10	4	44%	2.25
ו	אלו מנחות	7	7	2	29%	3.50
ז	התודה	6	8	5	83%	1.00
ח	כל קרבנות הציבור	7	13	2	29%	1.50
ט	שתי מדות	9	10	7	78%	1.14
י	רבי ישמעאל	9	14	6	67%	2.83
יא	שתי הלחם	9	14	4	44%	2.75
יב	המנחות והנסכים	5	9	3	60%	1.33
יג	הרי עלי עשרון	11	10	3	27%	1.33

לוח מספר 4

מימרות האמוראים במסכת מנחות לפי ישיבה ודור

דור 5	דור 4	דור 3	דור 2	דור 1	ס"ה	
9%	23%	40%	22%	6%	100%	
54	138	244	135	36	607	ס"ה
12	84	97	105	10	308	טבריה
1	19	10	21	15	66	לוד והדרום
			2		2	עכברי
25		1		6	32	ציפורי
3	14	26	1	5	49	קיסרי
		74			74	טבריה-קיסרי
13	21	36	6		76	לא ידוע

בכורות

לוח מספר 5

מידת הכיסוי של משניות מסכת בכורות על ידי סוגיות בירושלמי

הפרק	שם הפרק	מספר המשניות בדפוסים	מספר המשניות בב"י ארץ ישראלים	משניות שבהן סוגיות בירושלמי	אחוז המשניות שיש להם סוגיה בירושלמי	ס"ה סוגיות ירושלמי	יחס סוגיות ומשניות
ס"ה	ס"ה	73	87	30	41%	48	1.6
א	הלוקח עובר חמורו	7	9	3	43%	8	2.67
ב	הלוקח עובר פרתו	9	8	3	33%	3	1.00
ג	הלוקח בהמה	4	4	2	50%	2	1.00
ד	עד כמה	10	11	4	40%	9	2.25
ה	כל פסולי המקודשין	6	6	4	67%	5	1.25
ו	על אלו מומין	12	13	1	8%	1	1.00
ז	מומין אלו	7	9	3	43%	3	1.00
ח	יש בכור	10	17	5	50%	11	2.20
ט	מעשר בהמה	8	10	5	63%	6	1.20

לוח מספר 6

מימרות האמוראים במסכת בכורות לפי ישיבה ודור

	ס"ה	דור 1	דור 2	ס"ה 3	דור 4	דור 5	דור 6
	100%	6%	21%	38%	19%	16%	0%
ס"ה	272	17	58	103	51	42	1
טבריה	121	3	40	46	24	7	1
לוד והדרום	22	4	13	0	4	1	
עכברי	3	2	1	0	0	0	
ציפורי	24	5	0	0	0	19	
קיסרי	36	1	1	23	7	4	
טבריה-קיסרי	21		0	21	0	0	
לא ידוע	45	2	3	13	16	11	

ערכין

לוח מספר 7

מידת הכיסוי של משניות מסכת ערכין על ידי סוגיות בירושלמי

הפרק	ס"ה	שם הפרק	מספר המשניות בדפוסים	ס"ה המשניות בכ"י אי"ס	משניות שבהן סוגיות ירושלמי	אחוז המשניות שיש להם סוגיה בירושלמי	ס"ה סוגיות ירושלמי לפרק	יחס סוגיות ומשניות
		ס"ה	50	61	27	54%	38	1.44
א		הכל מעריכין	4	5	2	50%	3	1.50
ב		אין בערכין	6	7	4	67%	8	2.00
ג		יש בערכין	5	6	4	80%	4	1.00
ד		השג יד בנודר	4	9	0	0%	0	
ה		האומר משקלי	6	7	4	67%	6	1.50
ו		שום היתומים	5	5	3	60%	6	2.00
ז		אין מקדישין	5	6	2	40%	2	1.00
ח		המקדיש את שד'	7	8	3	38%	4	1.33
ט		המוכר את שדהו	8	8	5	63%	5	1.00

לוח מספר 8

מימרות האמוראים במסכת ערכין לפי ישיבה ודור

ס"ה	דור 1	דור 2	דור 3	דור 4	דור 5
100%	4%	23%	42%	24%	7%
193	7	45	81	47	13
טבריה	2	32	37	21	4
לוד והדרום	1	8	4	8	
עכברי	1	2			
ציפורי	2		1		5
קיסרי		2	12	7	
טבריה-קיסרי			17	6	2
לא ידוע	1	1	10	5	2

תמורה

לוח מספר 9

מידת הכיסוי של משניות מסכת תמורה על ידי סוגיות בירושלמי

הפרק	שם הפרק	מספר המשניות בדפוסים	ס"ה המשניות בב"י אי"ס	משניות שבין סוגיות ירושלמי	אחוז המשניות שיש להם סוגיה בירושלמי	ס"ה סוגיות ירושלמי	יחס סוגיות ומשניות
א	הכל ממירים	6	9	3	50%	5	1.67
ב	יש בקרבנות	3	5	2	67%	3	1.50
ג	אלו קדשים	5	10	2	40%	3	1.50
ד	ולד חטאת	4	8	1	25%	2	2.00
ה	כיצד מערימים	6	6	2	33%	3	1.50
ו	כל האסורין	5	6	2	40%	3	1.50
ז	יש בקדשי מזבח	6	6	4	67%	5	1.25

לוח מספר 10

מימרות האמוראים במסכת תמורה לפי ישיבה ודור

ס"ה	דור 1	דור 2	דור 3	דור 4	דור 5	
100%	8%	36%	31%	15%	9%	
171	14	62	53	26	16	ס"ה
99	4	45	32	13	5	טבריה
18	1	13		3	1	לוד והדרום
1	1					עכברי
13	5				8	ציפורי
15	3	3	3	5	1	קיסרי
13			13			טבריה-קיסרי

כריתות

לוח מספר 11

מידת הכיסוי של משניות מסכת כריתות על ידי סוגיות בירושלמי

הפרק	שם הפרק	מספר המשניות בדפוסים	ס"ה המשניות בכ"י אי"ס	משניות שבהן סוגיות ירושלמי	אחוז המשניות שיש להם סוגיה בירושלמי	ס"ה סוגיות ירושלמי לפרק	יחס סוגיות ומשניות
ס"ה	ס"ה	43	57	22	51%	49	2.2
א	שלושים ושש כריתות	7	7	3	43%	18	6.0
ב	ד' מחוסרי כיפורים	6	7	3	50%	5	1.7
ג	אמרו לו	10	12	7	70%	9	1.3
ד	ספק אכל חלב	3	5	3	100%	8	2.7
ה	דם שחיטה	8	10	2	25%	3	1.5
ו	המביא אשם תלוי	9	16	4	44%	6	1.5

לוח מספר 12

מימרות האמוראים במסכת כריתות לפי ישיבה ודור

ס"ה	דור 1	דור 2	דור 3	דור 4	דור 5	
100%	5%	23%	36%	24%	13%	
401	17	89	141	101	53	ס"ה
201	5	61	68	55	12	טבריה
28	1	22		3	2	לוד והדרום
23	3				20	ציפורי
50	5	4	18	17	6	קיסרי
39			39			טבריה-קיסרי
3		1		2		צור
57	3	1	16	24	13	לא ידוע

מעילה

לוח מספר 13

מידת הכיסוי של משניות מסכת מעילה על ידי סוגיות בירושלמי

הפרק	שם הפרק	מספר המשניות בדפוסים	ס"ה המשניות בכ"י אי"ס	משניות שבין סוגיות ירושלמי	אחוז המשניות שיש להם סוגיה בירושלמי	ס"ה סוגיות ירושלמי לפרק	יחס סוגיות ומשניות
ס"ה	ס"ה	38	44	18	47%	24	1.3
א	קדשי קדשים	4	5	0	0%	0	
ב	חטאת העוף	9	9	1	11%	1	1.0
ג	ולד חטאת	8	9	7	88%	10	1.4
ד	קדשי מזבח	6	8	5	83%	6	1.2
ה	הנהנה שוה פרוטה	5	6	2	40%	4	2.0
ו	השליח שעשה שליחותו	6	7	3	50%	3	1.0

לוח מספר 14

מימרות האמוראים במסכת מעילה לפי ישיבה ודור

	ס"ה	דור 1	דור 2	דור 3	דור 4	דור 5
	100%	3%	26%	35%	18%	18%
ס"ה	117	3	31	41	21	21
טבריה	58		24	20	12	2
לוד והדרום	11	3	7		1	
ציפורי	11					11
קיסרי	7			3	3	1
טבריה-קיסרי	13			13		
לא ידוע	17			5	5	7

תמיד

לוח מספר 15

מידת הכיסוי של משניות מסכת תמיד על ידי סוגיות בירושלמי

הפרק	שם הפרק	מספר המשניות בדפוסים	ס"ה המשניות בב"י	משניות שבהן סוגיות ירושלמי	אחוז המשניות שיש להם סוגיה בירושלמי	ס"ה סוגיות ירושלמי	יחס סוגיות ומשניות
	ס"ה	34	49	17	50%	25	1.47
א	בשלושה מקומות	4	5	4	100%	7	1.75
ב	ראוהו אחיו	5	5	0	0%	0	
ג	אמר להם הממונה בואו	9	11	6	67%	8	1.33
ד	לא היו כופתין	3	13	2	67%	3	1.50
ה	אמר להם הממונה ברכו	6	7	3	50%	3	1.00
ו	החלו עולים	7	8	2	29%	4	2.00

לוח מספר 16

מימרות האמוראים במסכת תמיד לפי ישיבה ודור

ס"ה	דור 1	דור 2	דור 3	דור 4	דור 5
100%	5%	28%	44%	12%	12%
ס"ה	4	24	37	10	10
טבריה	45	14	25	3	3
לח והדרום	14	9	1	2	
עכברי	1	1			
ציפורי	6	2			4
קיסרי	4		3	1	
טבריה-קיסרי	3		3		
לא ידוע	12		5	4	3

מידות

לוח מספר 17

מידת הכיסוי של משניות מסכת מידות על ידי סוגיות בירושלמי

הפרק	שם הפרק	מספר המשניות בדפוסים	ס"ה המשניות בב"י	משניות שבין סוגיות ירושלמי	שיש להם סוגיה בירושלמי	ס"ה סוגיות ירושלמי לפרק	יחס סוגיות ומשניות
	ס"ה	34	49	13	38%	14	1.07
א	בשלישה מקומות	9	8	0	0%	0	
ב	הר הבית	6	12	4	67%	5	1.25
ג	המזבח היה	8	13	4	50%	4	1.00
ד	פתחו של היכל	7	11	2	29%	2	1.00
ה	כל העזרה	4	5	3	75%	3	1.00

לוח מספר 18

מימרות האמוראים במסכת מידות לפי ישיבה ודור

ס"ה	דור 1	דור 2	דור 3	דור 4	דור 5
100%	13%	13%	33%	17%	24%
ס"ה	6	6	15	8	11
טבריה	2	3	9	7	1
לוד והדרום	3	1	2	1	
ציפורי	1		1		2
קיסרי			1		
לא ידוע	12	2	2		8

פרק ב'

לוח מספר 19

התפלגות סוגיות הירושלמי למסכתות סדר קדשים לפי עצמן זיקתן למסכת

סווג	א	ב1	ב2	ב3	ב4	ב5	ג1	ג2
ס"ה	סוגיות בעלות זיקה למסכת	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה למשנה זהה לקטע של משנה זהה	זיקה שווה למשנה ולמשנת קדשים	זיקה שווה למשנה למשנה	סוגיה עם ציטוט מהמסכת ודיון בה	סוגיה ובה ציטוט מהמסכת לסיוע או להקשות	סוגיה שבה ציטוט משנה זיקה משנית למסכת
385	47	10	42	19	37	14	48	168
זבחים	57	9	0	6	2	2	8	29
מנחות	106	12	5	8	1	12	8	58
בכורות	48	5	1	4	2	8	3	23
ערכין	38	4	0	5	3	5	4	15
תמורה	24	1	1	0	6	1	5	7
כריתות	49	6	0	12	3	6	4	15
מעילה	24	4	1	4	0	1	3	11
תמיד	25	4	2	2	0	0	8	8
מידות	14	2	0	1	2	2	5	2

לוח מספר 20

התפלגות סוגיות הירושלמי למסכתות סדר קדשים לפי עצמן זיקתן למסכת (באחוזים)

סווג	א	ב1	ב2	ב3	ב4	ב5	ג1	ג2
המסכת	ס"ה סוגיות בעלות זיקה למסכת	זיקה למשנה זהה במקום אחר	זיקה לקטע של משנה זהה	זיקה שווה למשנה במקומה ולמשנת קדשים	סוגיה עם ציטוט משנה מהמסכת ודיון בה	סוגיה ובה ציטוט ברייתא מהמסכת	סוגיה שבה ציטוט משנה מהמסכת לסיוע או להקשות	זיקה משנית למסכת
ס"ה	100%	12%	11%	5%	10%	4%	12%	44%
זבחים	100%	16%	11%	4%	4%	2%	14%	51%
מנחות	100%	11%	8%	1%	11%	2%	8%	55%
בכורות	100%	10%	8%	4%	17%	4%	6%	48%
ערכין	100%	11%	13%	8%	13%	5%	11%	39%
תמורה	100%	4%	0%	25%	4%	13%	21%	29%
כריתות	100%	12%	24%	6%	12%	6%	8%	31%
מעילה	100%	17%	17%	0%	4%	0%	13%	46%
תמיד	100%	16%	8%	0%	0%	4%	32%	32%
מידות	100%	14%	7%	14%	14%	0%	36%	14%

לוח מספר 21

מידת הכיסוי של משניות סדר קדשים על ידי סוגיות הירושלמי בכל מסכת

המסכת ס"ה	ס"ה המשניות בדפוס	משניות שבהן סוגיות ירושלמי	אחוז המשניות שיש להם סוגיה בירושלמי	ס"ה סוגיות ירושלמי למסכת	יחס סוגיות ומשניות שיש להן סוגיה בירושלמי
ס"ה	501	226	45%	385	1.70
זבחים	101	35	35%	57	1.63
מנחות	93	49	53%	106	2.16
בכורות	73	30	41%	48	1.60
ערכין	50	27	54%	38	1.41
תמורה	35	16	46%	24	1.50
כריתות	43	22	51%	49	2.23
מעילה	38	18	47%	24	1.33
תמיד	34	17	50%	25	1.47
מידות	34	12	35%	14	1.17

לוח מספר 22

מידת הכיסוי של פרקי סדר קדשים על ידי סוגיות הירושלמי בכל מסכת

המסכת	מספר הפרקים	פרקים שיש בהם סוגיה בירושלמי	אחוז הפרקים שיש בהם סוגיה בירושלמי
ס"ה	75	69	92%
זבחים	14	12	86%
מנחות	13	13	100%
בכורות	9	9	100%
ערכין	9	8	89%
תמורה	7	7	100%
כריתות	6	6	100%
מעילה	6	5	83%
תמיד	6	5	83%
מידות	5	4	80%

לוח מספר 23

התפלגות מימרות האמוראים בסוגיות קדשים בירושלמי לפי דור וארץ במספרים ובאחוזים

הדור	מספר המימרות			באחוזים		
	ס"ה	א"י	בבל	ס"ה	א"י	בבל
1	212	138	74	100%	65%	35%
2	622	548	74	100%	88%	12%
3	754	719	35	100%	95%	5%
4	460	459	1	100%	100%	0%
5	263	263		100%	100%	0%
ס"ה	2311	2127	184	100%	92%	8%

לוח מספר 24

ההתפלגות מימרות האמוראים לפי ישיבותיהם

המסכת	ס"ה	אחוז	זבחים	מנחות	בכורות	ערכין	תמורה	כריתות	מעילה	תמיד	מידות
ס"ה כללי	2452		377	669	304	206	184	445	125	92	50
<u>ישיבות א"י</u>	<u>2270</u>	<u>100%</u>	<u>365</u>	<u>617</u>	<u>280</u>	<u>187</u>	<u>171</u>	<u>401</u>	<u>117</u>	<u>85</u>	<u>47</u>
טבריה	1150	51%	202	311	122	94	97	200	58	45	21
קיסרי	221	10%	32	51	38	22	15	50	7	4	2
טבריה-קיסרי	210	9%	30	74	21	17	13	39	13	3	
לוד ודרום	211	9%	23	66	22	22	18	28	11	14	7
ציפורי	139	6%	18	32	24	8	13	23	11	6	4
עכברי	17	1%	7	2	3	3	1			1	
נוה וקצרין	12	1%	2	1	4	1	1	1			2
אחרים	4	0%	2		1	1					
קפודקיא וצור	7	0%	1	2			1	3			
לא ידוע	299	13%	48	78	45	19	12	57	17	12	11
<u>ישיבות בבל</u>	<u>182</u>	<u>100%</u>	<u>12</u>	<u>52</u>	<u>24</u>	<u>19</u>	<u>13</u>	<u>44</u>	<u>8</u>	<u>7</u>	<u>3</u>
סורא	105	58%	6	33	13	9	9	27	4	3	1
נהרדשא	58	32%	3	11	10	6	3	15	4	4	2
פומבדיתא	4	2%	1	1	1	1					
לא ידוע	15	8%	2	7		3	1	2			

הדור האחרון בסוגיה בא"י והדור הדין בסוגיה לראשונה בבבל

לוח מספר 26

הדור האחרון בסוגיה בא"י והדור הדן בסוגיה לראשונה בבבל, מקובץ ובאחוזים

		הדור האחרון מא"י בסוגיה
המנדט הבריטי	1. תחילת המנדט - 1948	✓
	2. הסכמי שבית הנשק - 1948	✓
	3. חוק הכשרות - 1948	✓
	4. חוק הרכוש - 1948	✓
	5. חוק התעבורה - 1948	✓
	6. חוק העבודה - 1948	✓
	7. חוק החינוך - 1948	✓
	8. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	9. חוק ההגנה - 1948	✓
	10. חוק השלום - 1948	✓
המנדט האמריקני	11. חוק האזרחות - 1948	✓
	12. חוק הכשרות - 1948	✓
	13. חוק הרכוש - 1948	✓
	14. חוק התעבורה - 1948	✓
	15. חוק העבודה - 1948	✓
	16. חוק החינוך - 1948	✓
	17. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	18. חוק ההגנה - 1948	✓
	19. חוק השלום - 1948	✓
	20. חוק האזרחות - 1948	✓
המנדט הצרפתי	21. חוק הכשרות - 1948	✓
	22. חוק הרכוש - 1948	✓
	23. חוק התעבורה - 1948	✓
	24. חוק העבודה - 1948	✓
	25. חוק החינוך - 1948	✓
	26. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	27. חוק ההגנה - 1948	✓
	28. חוק השלום - 1948	✓
	29. חוק האזרחות - 1948	✓
	30. חוק הכשרות - 1948	✓
המנדט הסובייטי	31. חוק הרכוש - 1948	✓
	32. חוק התעבורה - 1948	✓
	33. חוק העבודה - 1948	✓
	34. חוק החינוך - 1948	✓
	35. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	36. חוק ההגנה - 1948	✓
	37. חוק השלום - 1948	✓
	38. חוק האזרחות - 1948	✓
	39. חוק הכשרות - 1948	✓
	40. חוק הרכוש - 1948	✓
המנדט הגרמני	41. חוק התעבורה - 1948	✓
	42. חוק העבודה - 1948	✓
	43. חוק החינוך - 1948	✓
	44. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	45. חוק ההגנה - 1948	✓
	46. חוק השלום - 1948	✓
	47. חוק האזרחות - 1948	✓
	48. חוק הכשרות - 1948	✓
	49. חוק הרכוש - 1948	✓
	50. חוק התעבורה - 1948	✓
המנדט היפואני	51. חוק העבודה - 1948	✓
	52. חוק החינוך - 1948	✓
	53. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	54. חוק ההגנה - 1948	✓
	55. חוק השלום - 1948	✓
	56. חוק האזרחות - 1948	✓
	57. חוק הכשרות - 1948	✓
	58. חוק הרכוש - 1948	✓
	59. חוק התעבורה - 1948	✓
	60. חוק העבודה - 1948	✓
המנדט האוסטרי	61. חוק החינוך - 1948	✓
	62. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	63. חוק ההגנה - 1948	✓
	64. חוק השלום - 1948	✓
	65. חוק האזרחות - 1948	✓
	66. חוק הכשרות - 1948	✓
	67. חוק הרכוש - 1948	✓
	68. חוק התעבורה - 1948	✓
	69. חוק העבודה - 1948	✓
	70. חוק החינוך - 1948	✓
המנדט השווייצרי	71. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	72. חוק ההגנה - 1948	✓
	73. חוק השלום - 1948	✓
	74. חוק האזרחות - 1948	✓
	75. חוק הכשרות - 1948	✓
	76. חוק הרכוש - 1948	✓
	77. חוק התעבורה - 1948	✓
	78. חוק העבודה - 1948	✓
	79. חוק החינוך - 1948	✓
	80. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
המנדט הנורווגי	81. חוק ההגנה - 1948	✓
	82. חוק השלום - 1948	✓
	83. חוק האזרחות - 1948	✓
	84. חוק הכשרות - 1948	✓
	85. חוק הרכוש - 1948	✓
	86. חוק התעבורה - 1948	✓
	87. חוק העבודה - 1948	✓
	88. חוק החינוך - 1948	✓
	89. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	90. חוק ההגנה - 1948	✓
המנדט הדני	91. חוק השלום - 1948	✓
	92. חוק האזרחות - 1948	✓
	93. חוק הכשרות - 1948	✓
	94. חוק הרכוש - 1948	✓
	95. חוק התעבורה - 1948	✓
	96. חוק העבודה - 1948	✓
	97. חוק החינוך - 1948	✓
	98. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	99. חוק ההגנה - 1948	✓
	100. חוק השלום - 1948	✓
המנדט השוודי	101. חוק האזרחות - 1948	✓
	102. חוק הכשרות - 1948	✓
	103. חוק הרכוש - 1948	✓
	104. חוק התעבורה - 1948	✓
	105. חוק העבודה - 1948	✓
	106. חוק החינוך - 1948	✓
	107. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	108. חוק ההגנה - 1948	✓
	109. חוק השלום - 1948	✓
	110. חוק האזרחות - 1948	✓
המנדט הפינלי	111. חוק הכשרות - 1948	✓
	112. חוק הרכוש - 1948	✓
	113. חוק התעבורה - 1948	✓
	114. חוק העבודה - 1948	✓
	115. חוק החינוך - 1948	✓
	116. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	117. חוק ההגנה - 1948	✓
	118. חוק השלום - 1948	✓
	119. חוק האזרחות - 1948	✓
	120. חוק הכשרות - 1948	✓
המנדט ההולנדי	121. חוק הרכוש - 1948	✓
	122. חוק התעבורה - 1948	✓
	123. חוק העבודה - 1948	✓
	124. חוק החינוך - 1948	✓
	125. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	126. חוק ההגנה - 1948	✓
	127. חוק השלום - 1948	✓
	128. חוק האזרחות - 1948	✓
	129. חוק הכשרות - 1948	✓
	130. חוק הרכוש - 1948	✓
המנדט הגרמני	131. חוק התעבורה - 1948	✓
	132. חוק העבודה - 1948	✓
	133. חוק החינוך - 1948	✓
	134. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	135. חוק ההגנה - 1948	✓
	136. חוק השלום - 1948	✓
	137. חוק האזרחות - 1948	✓
	138. חוק הכשרות - 1948	✓
	139. חוק הרכוש - 1948	✓
	140. חוק התעבורה - 1948	✓
המנדט השווייצרי	141. חוק העבודה - 1948	✓
	142. חוק החינוך - 1948	✓
	143. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	144. חוק ההגנה - 1948	✓
	145. חוק השלום - 1948	✓
	146. חוק האזרחות - 1948	✓
	147. חוק הכשרות - 1948	✓
	148. חוק הרכוש - 1948	✓
	149. חוק התעבורה - 1948	✓
	150. חוק העבודה - 1948	✓
המנדט הנורווגי	151. חוק החינוך - 1948	✓
	152. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	153. חוק ההגנה - 1948	✓
	154. חוק השלום - 1948	✓
	155. חוק האזרחות - 1948	✓
	156. חוק הכשרות - 1948	✓
	157. חוק הרכוש - 1948	✓
	158. חוק התעבורה - 1948	✓
	159. חוק העבודה - 1948	✓
	160. חוק החינוך - 1948	✓
המנדט הדני	161. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	162. חוק ההגנה - 1948	✓
	163. חוק השלום - 1948	✓
	164. חוק האזרחות - 1948	✓
	165. חוק הכשרות - 1948	✓
	166. חוק הרכוש - 1948	✓
	167. חוק התעבורה - 1948	✓
	168. חוק העבודה - 1948	✓
	169. חוק החינוך - 1948	✓
	170. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
המנדט השוודי	171. חוק ההגנה - 1948	✓
	172. חוק השלום - 1948	✓
	173. חוק האזרחות - 1948	✓
	174. חוק הכשרות - 1948	✓
	175. חוק הרכוש - 1948	✓
	176. חוק התעבורה - 1948	✓
	177. חוק העבודה - 1948	✓
	178. חוק החינוך - 1948	✓
	179. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	180. חוק ההגנה - 1948	✓
המנדט הפינלי	181. חוק השלום - 1948	✓
	182. חוק האזרחות - 1948	✓
	183. חוק הכשרות - 1948	✓
	184. חוק הרכוש - 1948	✓
	185. חוק התעבורה - 1948	✓
	186. חוק העבודה - 1948	✓
	187. חוק החינוך - 1948	✓
	188. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	189. חוק ההגנה - 1948	✓
	190. חוק השלום - 1948	✓
המנדט ההולנדי	191. חוק האזרחות - 1948	✓
	192. חוק הכשרות - 1948	✓
	193. חוק הרכוש - 1948	✓
	194. חוק התעבורה - 1948	✓
	195. חוק העבודה - 1948	✓
	196. חוק החינוך - 1948	✓
	197. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	198. חוק ההגנה - 1948	✓
	199. חוק השלום - 1948	✓
	200. חוק האזרחות - 1948	✓
המנדט הגרמני	201. חוק הכשרות - 1948	✓
	202. חוק הרכוש - 1948	✓
	203. חוק התעבורה - 1948	✓
	204. חוק העבודה - 1948	✓
	205. חוק החינוך - 1948	✓
	206. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	207. חוק ההגנה - 1948	✓
	208. חוק השלום - 1948	✓
	209. חוק האזרחות - 1948	✓
	210. חוק הכשרות - 1948	✓
המנדט השווייצרי	211. חוק הרכוש - 1948	✓
	212. חוק התעבורה - 1948	✓
	213. חוק העבודה - 1948	✓
	214. חוק החינוך - 1948	✓
	215. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	216. חוק ההגנה - 1948	✓
	217. חוק השלום - 1948	✓
	218. חוק האזרחות - 1948	✓
	219. חוק הכשרות - 1948	✓
	220. חוק הרכוש - 1948	✓
המנדט הגרמני	221. חוק התעבורה - 1948	✓
	222. חוק העבודה - 1948	✓
	223. חוק החינוך - 1948	✓
	224. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	225. חוק ההגנה - 1948	✓
	226. חוק השלום - 1948	✓
	227. חוק האזרחות - 1948	✓
	228. חוק הכשרות - 1948	✓
	229. חוק הרכוש - 1948	✓
	230. חוק התעבורה - 1948	✓
המנדט השווייצרי	231. חוק העבודה - 1948	✓
	232. חוק החינוך - 1948	✓
	233. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	234. חוק ההגנה - 1948	✓
	235. חוק השלום - 1948	✓
	236. חוק האזרחות - 1948	✓
	237. חוק הכשרות - 1948	✓
	238. חוק הרכוש - 1948	✓
	239. חוק התעבורה - 1948	✓
	240. חוק העבודה - 1948	✓
המנדט הנורווגי	241. חוק החינוך - 1948	✓
	242. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	243. חוק ההגנה - 1948	✓
	244. חוק השלום - 1948	✓
	245. חוק האזרחות - 1948	✓
	246. חוק הכשרות - 1948	✓
	247. חוק הרכוש - 1948	✓
	248. חוק התעבורה - 1948	✓
	249. חוק העבודה - 1948	✓
	250. חוק החינוך - 1948	✓
המנדט הדני	251. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	252. חוק ההגנה - 1948	✓
	253. חוק השלום - 1948	✓
	254. חוק האזרחות - 1948	✓
	255. חוק הכשרות - 1948	✓
	256. חוק הרכוש - 1948	✓
	257. חוק התעבורה - 1948	✓
	258. חוק העבודה - 1948	✓
	259. חוק החינוך - 1948	✓
	260. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
המנדט השוודי	261. חוק ההגנה - 1948	✓
	262. חוק השלום - 1948	✓
	263. חוק האזרחות - 1948	✓
	264. חוק הכשרות - 1948	✓
	265. חוק הרכוש - 1948	✓
	266. חוק התעבורה - 1948	✓
	267. חוק העבודה - 1948	✓
	268. חוק החינוך - 1948	✓
	269. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	270. חוק ההגנה - 1948	✓
המנדט הפינלי	271. חוק השלום - 1948	✓
	272. חוק האזרחות - 1948	✓
	273. חוק הכשרות - 1948	✓
	274. חוק הרכוש - 1948	✓
	275. חוק התעבורה - 1948	✓
	276. חוק העבודה - 1948	✓
	277. חוק החינוך - 1948	✓
	278. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	279. חוק ההגנה - 1948	✓
	280. חוק השלום - 1948	✓
המנדט ההולנדי	281. חוק האזרחות - 1948	✓
	282. חוק הכשרות - 1948	✓
	283. חוק הרכוש - 1948	✓
	284. חוק התעבורה - 1948	✓
	285. חוק העבודה - 1948	✓
	286. חוק החינוך - 1948	✓
	287. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	288. חוק ההגנה - 1948	✓
	289. חוק השלום - 1948	✓
	290. חוק האזרחות - 1948	✓
המנדט הגרמני	291. חוק הכשרות - 1948	✓
	292. חוק הרכוש - 1948	✓
	293. חוק התעבורה - 1948	✓
	294. חוק העבודה - 1948	✓
	295. חוק החינוך - 1948	✓
	296. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	297. חוק ההגנה - 1948	✓
	298. חוק השלום - 1948	✓
	299. חוק האזרחות - 1948	✓
	300. חוק הכשרות - 1948	✓
המנדט השווייצרי	301. חוק הרכוש - 1948	✓
	302. חוק התעבורה - 1948	✓
	303. חוק העבודה - 1948	✓
	304. חוק החינוך - 1948	✓
	305. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	306. חוק ההגנה - 1948	✓
	307. חוק השלום - 1948	✓
	308. חוק האזרחות - 1948	✓
	309. חוק הכשרות - 1948	✓
	310. חוק הרכוש - 1948	✓
המנדט הגרמני	311. חוק התעבורה - 1948	✓
	312. חוק העבודה - 1948	✓
	313. חוק החינוך - 1948	✓
	314. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	315. חוק ההגנה - 1948	✓
	316. חוק השלום - 1948	✓
	317. חוק האזרחות - 1948	✓
	318. חוק הכשרות - 1948	✓
	319. חוק הרכוש - 1948	✓
	320. חוק התעבורה - 1948	✓
המנדט השווייצרי	321. חוק העבודה - 1948	✓
	322. חוק החינוך - 1948	✓
	323. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	324. חוק ההגנה - 1948	✓
	325. חוק השלום - 1948	✓
	326. חוק האזרחות - 1948	✓
	327. חוק הכשרות - 1948	✓
	328. חוק הרכוש - 1948	✓
	329. חוק התעבורה - 1948	✓
	330. חוק העבודה - 1948	✓
המנדט הנורווגי	331. חוק החינוך - 1948	✓
	332. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	333. חוק ההגנה - 1948	✓
	334. חוק השלום - 1948	✓
	335. חוק האזרחות - 1948	✓
	336. חוק הכשרות - 1948	✓
	337. חוק הרכוש - 1948	✓
	338. חוק התעבורה - 1948	✓
	339. חוק העבודה - 1948	✓
	340. חוק החינוך - 1948	✓
המנדט הדני	341. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	342. חוק ההגנה - 1948	✓
	343. חוק השלום - 1948	✓
	344. חוק האזרחות - 1948	✓
	345. חוק הכשרות - 1948	✓
	346. חוק הרכוש - 1948	✓
	347. חוק התעבורה - 1948	✓
	348. חוק העבודה - 1948	✓
	349. חוק החינוך - 1948	✓
	350. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
המנדט השוודי	351. חוק ההגנה - 1948	✓
	352. חוק השלום - 1948	✓
	353. חוק האזרחות - 1948	✓
	354. חוק הכשרות - 1948	✓
	355. חוק הרכוש - 1948	✓
	356. חוק התעבורה - 1948	✓
	357. חוק העבודה - 1948	✓
	358. חוק החינוך - 1948	✓
	359. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	360. חוק ההגנה - 1948	✓
המנדט הפינלי	361. חוק השלום - 1948	✓
	362. חוק האזרחות - 1948	✓
	363. חוק הכשרות - 1948	✓
	364. חוק הרכוש - 1948	✓
	365. חוק התעבורה - 1948	✓
	366. חוק העבודה - 1948	✓
	367. חוק החינוך - 1948	✓
	368. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	369. חוק ההגנה - 1948	✓
	370. חוק השלום - 1948	✓
המנדט ההולנדי	371. חוק האזרחות - 1948	✓
	372. חוק הכשרות - 1948	✓
	373. חוק הרכוש - 1948	✓
	374. חוק התעבורה - 1948	✓
	375. חוק העבודה - 1948	✓
	376. חוק החינוך - 1948	✓
	377. חוק הפיקוח על מצבים ומונחים - 1948	✓
	378. חוק ההגנה - 1948	✓
	379. חוק השלום - 1948	✓

לוח מספר 27

חישוב מספר המימרות הכולל שהורד מא"י לבבל בראשית הדור הרביעי.

לוח מספר 28

הסוגיות במסכת זבחים שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים, לפי דור האמוראים והמקום בו למדו.

הרובד הבסיסי	ס"ה סוגיות	ע"י אמוראי א"י	ע"י אמוראי בבל שלמדו בא"י	ע"י אמוראי בבל
בדור הראשון	27 (100%)	21 (78%)	3 (11%)	3 (11%)
בדור השני	61 (100%)	45 (74%)	1 (1%)	15 (25%)
בדור השלישי	52 (100%)	36 (69%)	1 (2%)	15 (29%)
ס"ה	140 (100%)	102 (73%)	5 (4%)	33 (24%)

לוח מספר 29

מספר האמוראים שהניחו תשתית לסוגיות מסכת זבחים בכל דור, בא"י ובבבל:

	מספר האמוראים			מספר הסוגיות		
	א"י	בבל	ס"ה	א"י	בבל	ס"ה
דור 1	10	2	12	21	6	27
דור 2	9	5	14	45	16	61
דור 3	18	10	28	36	16	52
סיכום ביניים	37	17	54	102	38	140
אחוזים	69%	31%	100%	73%	27%	100%
דור 4		8	8		39	39
דור 5		7	7		16	16
דור 6		1	1		4	4
דור 7		1	1		2	2
ס"ה כללי	37	34	71	102	99	201
אחוזים	52%	48%	100%	51%	49%	100%

לוח מספר 30

התפלגות סוגיות מסכת זבחים למקומן, לזמן ולעניין

ס"ה מוקדמות		ס"ה		א"י		ס"ה בבלי		בבלי מאוחרות		בבלי מוקדמות		
אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות		
70%	140	100%	201	51%	102	99	30%	61	19%	38	ס"ה סוגיות	
70%	135	100%	194	51%	98	96	30%	59	19%	37	עניין במסכת זבחים	
71%	5	100%	7	57%	4	3	29%	2	14%	1	אין עניין במסכת	
69%	134	100%	194	50%	97	97	31%	60	19%	37	עניין בקדשים	
86%	6	100%	7	71%	5	2	14%	1	14%	1	אין עניין בקדשים	
100%	140	100%	201	100%	102	99	100%	61	100%	38	ס"ה סוגיות	
96%	135	97%	194	96%	98	96	97%	59	97%	37	עניין במסכת זבחים	
4%	5	3%	7	4%	4	3	3%	2	3%	1	אין עניין במסכת	
96%	134	97%	194	95%	97	97	98%	60	97%	37	עניין בקדשים	
4%	6	3%	7	5%	5	2	2%	1	3%	1	אין עניין בקדשים	

לוח מספר 31

התפלגות המימרות במסכת זבחים למקומן, לזמן ולעניין

ס"ה מוקדמות		ס"ה		מימרות	א"י		ס"ה בבל	בבל מאוחרות		בבל מוקדמות		
אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	מאוחרות	אחוז	מימרות	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	
60%	777	100%	1298	13	37%	482	803	39%	508	23%	295	ס"ה מימרות
58%	629	100%	1079	12	36%	390	677	41%	438	22%	239	עניינ במסכת זבחים
68%	148	100%	219	1	42%	92	126	32%	70	26%	56	אין ענינ במסכת
59%	653	100%	1106	12	37%	412	682	40%	441	22%	241	עניינ בקדשים
65%	124	100%	192	1	36%	70	121	35%	67	28%	54	אין עניינ בקדשים
100%	777	100%	1298	13	100%	482	803	100%	508	100%	295	ס"ה מימרות
81%	629	83%	1079	12	81%	390	677	86%	438	81%	239	עניינ במסכת זבחים
19%	148	17%	219	1	19%	92	126	14%	70	19%	56	אין ענינ במסכת
84%	653	85%	1106	12	85%	412	682	87%	441	82%	241	עניינ בקדשים
16%	124	15%	192	1	15%	70	121	13%	67	18%	54	אין עניינ בקדשים

לוח מספר 32

האמוראים במסכת זבחים ומימרותיהם לפי ארץ ודור

דור	אמוראי א"י מימרותיהם	אמוראי בבל מימרותיהם	ס"ה אמוראים	אחוז אמוראי א"י	ס"ה מימרות	אחוז המימרות הארץ ישראליות
ס"ה	75	495	111	803	186	40%
1	19	58	4	68	23	83%
2	12	224	17	76	29	41%
3	34	200	23	151	57	60%
1-3	65	482	44	295	109	60%
4	6	11	22	296	28	21%
5	4	2	20	114	24	17%
6			11	61	11	0%
7			13	36	13	0%
8			1	1	1	0%
4+	10	13	67	508	77	13%
					521	2%

לוח מספר 33

משניות מסכת זבחים שיש להן לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות במשנה	מס הסוגיות האמוראיות	אחוז המשניות שלהן סוגיה אמוראית	המשניות שלהן סוגיה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלהן סוגיה ישראלית	המשניות שלהן סוגיה בבלי	אחוז המשניות שלהן סוגיה בבלי
ס"ה	101	201	87%	63	62%	55	54%
א	4	24	100%	4	100%	3	75%
ב	5	31	80%	4	80%	3	60%
ג	6	6	83%	4	67%	1	17%
ד	6	18	100%	6	100%	5	83%
ה	8	17	100%	6	75%	7	88%
ו	7	15	86%	3	43%	5	71%
ז	6	4	50%	2	33%	2	33%
ח	12	14	83%	5	42%	7	58%
ט	7	11	100%	6	86%	2	29%
י	8	8	75%	3	38%	4	50%
יא	8	12	88%	3	38%	5	63%
יב	6	10	83%	4	67%	3	50%
יג	8	16	100%	7	88%	4	50%
יד	10	15	90%	6	60%	4	40%

לוח מספר 34

משניות מסכת זבחים שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות במשנה	מס המימרות	אחוז המשניות שלהן מימרה אמוראית	המשניות שלהן מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלהן מימרה ארץ ישראלית	המשניות שלהן מימרה בבלי	אחוז המשניות שלהן מימרה בבלי	המשניות שלהן מימרה בבלי מוקדמת	אחוז המשניות שלהן מימרה בבלי מוקדמת
ס"ה	101	1298	88%	73	72%	77	76%	55	54%
א	4	192	100%	4	100%	4	100%	4	100%
ב	5	212	80%	4	80%	3	60%	3	60%
ג	6	55	100%	5	83%	5	83%	2	33%
ד	6	86	100%	6	100%	6	100%	5	83%
ה	8	76	100%	6	75%	8	100%	3	38%
ו	7	85	86%	4	57%	6	86%	3	43%
ז	6	35	50%	3	50%	3	50%	3	50%
ח	12	90	83%	7	58%	9	75%	6	50%
ט	7	67	100%	7	100%	7	100%	6	86%
י	8	31	75%	3	38%	6	75%	2	25%
יא	8	82	88%	5	63%	7	88%	7	88%
יב	6	99	83%	4	67%	5	83%	3	50%
יג	8	78	100%	7	88%	8	100%	8	100%
יד	10	110	90%	8	80%	9	90%	9	90%

לוח מספר 35

משניות מסכת זבחים שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שענינה במסכת

הפרק	מספר המשניות במשנה	משניות שיש עליהן תלמוד אמוראי	מספר המימרות הארץ ישראליות בפרק	ס"ה המשניות שיש להם מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שיש להם מימרה ארץ ישראלית	ס"ה המשניות שיש להם מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שיש להם מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שיש להם מימרה ארץ ישראלית שענינה במשנה אמוראי
ס"ה	101	89	495	73	72%	65	64%	73%
א	4	4	66	4	100%	4	100%	100%
ב	5	4	96	4	80%	4	80%	100%
ג	6	6	26	5	83%	4	67%	67%
ד	6	6	26	6	100%	6	100%	100%
ה	8	8	23	6	75%	5	63%	63%
ו	7	6	33	4	57%	4	57%	67%
ז	6	3	15	3	50%	3	50%	100%
ח	12	10	29	7	58%	5	42%	50%
ט	7	7	31	7	100%	4	57%	57%
י	8	6	5	3	38%	2	25%	33%
יא	8	7	11	5	63%	5	63%	71%
יב	6	5	43	4	67%	4	67%	80%
יג	8	8	32	7	88%	7	88%	88%
יד	10	9	59	8	80%	8	80%	89%

מנחות

לוח מספר 36

הסוגיות במסכת מנחות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים, לפי דור האמוראים והמקום בו למדו

הרובד הבסיסי	ס"ה סוגיות	ע"י אמוראי א"י	ע"י אמוראי בבל שלמדו בא"י	ע"י אמוראי בבל
דור ראשון	28 (100%)	21 (75%)	4 (14%)	3 (11%)
דור שני	57 (100%)	41 (72%)	1 (2%)	15 (26%)
דור שלישי	72 (100%)	36 (50%)	3 (4%)	33 (46%)
ס"ה	157 (100%)	98 (62%)	8 (5%)	51 (32%)

לוח מספר 37

מספר האמוראים שהניחו תשתית לסוגיות מסכת מנחות בכל דור, בא"י ובבבל:

מספר האמוראים			מספר הסוגיות			
א"י	בבל	ס"ה	א"י	בבל	ס"ה	
8	2	10	21	7	28	דור 1
5	8	13	41	16	57	דור 2
15	10	25	36	36	72	דור 3
28	20	48	98	59	157	סיכום ביניים
58%	42%	100%	62%	38%	100%	אחוזים
	9	9		36	36	דור 4
	3	3		17	17	דור 5
	3	3		4	4	דור 6
28	35	63	98	116	214	ס"ה כללי
44%	56%	100%	46%	54%	100%	אחוזים

לוח מספר 38

התפלגות סוגיות מסכת מנחות למקומן, לזמן ולעניין

בבל מוקדמות		בבל מאוחרות		ס"ה בבל		א"י		ס"ה		ס"ה		ס"ה מוקדמות
סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	
ס"ה סוגיות	59	28%	57	27%	116	98	46%	0	214	100%	157	73%
עניין במסכת מנחות	53	27%	52	27%	105	91	46%	0	196	100%	144	73%
אין עניין במסכת	6	33%	5	28%	11	7	39%	0	18	100%	13	72%
עניין בקדשים	47	25%	50	27%	97	91	48%	0	188	100%	138	73%
אין עניין בקדשים	12	46%	7	27%	19	7	27%	0	26	100%	19	73%
ס"ה סוגיות	59	100%	57	100%	116	98	100%	0	214	100%	157	100%
עניין במסכת מנחות	53	90%	52	91%	105	91	93%	0	196	92%	144	92%
אין עניין במסכת	6	10%	5	9%	11	7	7%	0	18	8%	13	8%
עניין בקדשים	47	80%	50	88%	97	91	93%	0	188	88%	138	88%
אין עניין בקדשים	12	20%	7	12%	19	7	7%	0	26	12%	19	12%

לוח מספר 39

התפלגות המימרות במסכת מנחות למקומן, לזמן ולעניין

בבל מוקדמות		בבל מאוחרות		ס"ה בבל		א"י		ס"ה		ס"ה מוקדמות		
סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	
ס"ה מימרות	484	32%	547	36%	1031	470	31%	13	1514	100%	954	63%
עניין במסכת מנחות	401	32%	459	36%	860	393	31%	13	1266	100%	794	63%
אין עניין במסכת	83	33%	88	35%	171	77	31%	0	248	100%	160	65%
עניין בקדשים	274	27%	377	37%	651	350	35%	12	1013	100%	624	62%
אין עניין בקדשים	210	42%	170	34%	380	120	24%	1	501	100%	330	66%
ס"ה מימרות	484	100%	547	100%	1031	470	100%	13	1514	100%	954	100%
עניין במסכת מנחות	401	83%	459	84%	860	393	84%	13	1266	84%	794	83%
אין עניין במסכת	83	17%	88	16%	171	77	16%	0	248	16%	160	17%
עניין בקדשים	274	57%	377	69%	651	350	74%	12	1013	67%	624	65%
אין עניין בקדשים	210	43%	170	31%	380	120	26%	1	501	33%	330	35%

לוח מספר 40

האמוראים במסכת מנחות ומימרותיהם לפי ארץ ודור

דור	אמוראי א"י	מימרותיהם	אמוראי בבל	מימרותיהם	אמוראים	ס"ה	אחוז אמוראי א"י	ס"ה מימרות	אחוז המימרות הא"י
ס"ה	71	483	149	1031	220	32%	32%	1514	32%
1	14	84	8	123	22	64%	41%	207	41%
2	12	198	30	123	42	29%	62%	321	29%
3	41	188	30	238	71	58%	44%	426	58%
1-3	67	470	68	484	135	50%	49%	954	50%
4	4	13	32	328	36	11%	4%	341	11%
5	0	0	23	107	23	0%	0%	107	0%
6	0	0	14	80	14	0%	0%	80	0%
7	0	0	9	29	9	0%	0%	29	0%
8	0	0	3	3	3	0%	0%	3	0%
4+	4	13	81	547	85	5%	2%	560	5%

לוח מספר 41

משניות מסכת מנחות שיש להן לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	מספר הסוגיות	אמוראיות	אמוראית	ישראלית	ארץ ישראלית	סוגיה	שלהן	משניות	אחוז המשניות	אחוז
ס"ה	93	214	91%	54	58%	60	65%	75%	3	100%	78%
א	4	17	100%	4	100%	3	75%	60%	3	60%	71%
ב	5	11	100%	3	100%	3	60%	57%	4	71%	80%
ג	7	44	86%	5	86%	4	57%	80%	4	80%	78%
ד	5	19	100%	4	100%	4	80%	71%	5	57%	83%
ה	9	15	89%	4	89%	7	78%	67%	6	56%	78%
ו	7	14	86%	4	86%	5	71%	60%	3	60%	55%
ז	6	15	100%	4	100%	5	83%	67%	6	56%	78%
ח	7	15	86%	3	86%	5	71%	60%	3	60%	55%
ט	9	15	100%	5	100%	6	67%	60%	3	60%	55%
י	9	14	100%	4	100%	7	78%	67%	6	56%	78%
יא	9	11	78%	6	78%	2	22%	60%	3	60%	55%
יב	5	7	100%	3	100%	3	60%	60%	3	60%	55%
יג	11	17	82%	5	82%	6	55%	60%	3	60%	55%

לוח מספר 42

משניות מסכת מנחות שיש בהן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	מספר המימרות האמוראיות	אחוז המימרות האמוראיות שיש להן מימרה ארץ ישראלית	מספר המשניות שלחן	אחוז המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	מספר המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית
ס"ה	93	1514	91%	62	67%	80	86%	60	65%
א	4	158	100%	4	100%	4	100%	3	75%
ב	5	64	100%	3	60%	5	100%	4	80%
ג	7	386	86%	4	57%	5	71%	4	57%
ד	5	235	100%	4	80%	5	100%	5	100%
ה	9	105	89%	4	44%	8	89%	3	33%
ו	7	38	86%	4	57%	5	71%	4	57%
ז	6	97	100%	4	67%	6	100%	6	100%
ח	7	43	86%	6	86%	6	86%	5	71%
ט	9	69	100%	7	78%	9	100%	6	67%
י	9	107	100%	5	56%	8	89%	7	78%
יא	9	68	78%	5	56%	6	67%	4	44%
יב	5	51	100%	5	100%	5	100%	3	60%
יג	11	93	82%	7	64%	8	73%	6	55%

לוח מספר 43

משניות מסכת מנחות שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת

הפרק	מספר המשניות	מספר המשניות שלחן	אחוז המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	מספר המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	מספר המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	מספר המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית
ס"ה	93	85	483	66	71%	62	67%	73	73%
א	4	4	58	4	100%	4	100%	4	100%
ב	5	5	12	3	60%	3	60%	4	60%
ג	7	6	99	4	57%	4	57%	4	67%
ד	5	5	49	4	80%	4	80%	4	80%
ה	9	8	44	4	44%	4	44%	4	50%
ו	7	6	11	4	57%	4	57%	4	67%
ז	6	6	33	4	67%	4	67%	4	67%
ח	7	6	18	6	86%	6	86%	6	100%
ט	9	9	32	7	78%	7	78%	7	78%
י	9	9	35	8	89%	5	56%	5	56%
יא	9	7	41	6	67%	5	56%	5	71%
יב	5	5	27	5	100%	5	100%	5	100%
יג	11	9	24	7	64%	7	64%	7	78%

בכורות

לוח מספר 44

הסוגיות במסכת בכורות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים, לפי דור האמוראים והמקום בו למדו.

הרובד הבסיסי	ס"ה סוגיות	ע"י אמוראי א"י	ע"י אמוראי בבל שלמדו בא"י	ע"י אמוראי בבל
דור ראשון	17 (100%)	9 (53%)	7 (41%)	1 (6%)
דור שני	43 (100%)	22 (51%)		21 (49%)
דור שלישי	47 (100%)	29 (62%)	2 (8%)	16 (30%)
ס"ה	107 (100%)	60 (56%)	9 (8%)	38 (36%)

לוח מספר 45

מספר האמוראים במסכת בכורות שהניחו תשתית לסוגיות בכל דור, בא"י ובבבל.

מספר האמוראים			מספר הסוגיות			
א"י	בבל	ס"ה	א"י	בבל	ס"ה	
6	2	8	9	8	17	דור 1
5	4	9	22	21	43	דור 2
12	8	20	29	18	47	דור 3
						סיכום
23	14	37	60	47	107	ביניים
62%	38%	100%	56%	44%	100%	אחוזים
	4	4		19	19	דור 4
	4	4		13	13	דור 5
	4	4		6	6	דור 6
	1	1		1	1	דור 7
23	27	50	60	86	146	ס"ה כללי
46%	54%	100%	41%	59%	100%	אחוזים

לוח מספר 46

התפלגות הסוגיות במסכת בכורות למקומן, לזמן ולעניין.

בבל מוקדמות		בבל מאוחרות		ס"ה בבל		א"י		ס"ה		ס"ה מוקדמות	
סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז
ס"ה סוגיות	47	32%	39	27%	86	60	41%	146	100%	107	73%
עניין במסכת בכורות	37	31%	29	25%	66	52	44%	118	100%	89	75%
אין עניין במסכת	10	36%	10	36%	20	8	29%	28	100%	18	64%
עניין בקדשים	31	30%	23	22%	54	50	48%	104	100%	81	78%
אין עניין בקדשים	16	38%	16	38%	32	10	24%	42	100%	26	62%

ס"ה סוגיות	47	100%	39	100%	86	60	100%	146	100%	107	100%
עניין במסכת בכורות	37	79%	29	74%	66	52	87%	118	81%	89	83%
אין עניין במסכת	10	21%	10	26%	20	8	13%	28	19%	18	17%
עניין בקדשים	31	66%	23	59%	54	50	83%	104	71%	81	76%
אין עניין בקדשים	16	34%	16	41%	32	10	17%	42	29%	26	24%

לוח מספר 47

התפלגות המימרות במסכת בכורות למקומן, לזמן ולעניין

בבל מוקדמות		בבל מאוחרות		ס"ה בבל		א"י		ס"ה		ס"ה מוקדמות	
מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז
ס"ה מימרות	260	32%	258	32%	518	286	35%	806	100%	546	68%
עניין במסכת בכורות	164	30%	189	34%	353	200	36%	554	100%	364	66%
אין עניין במסכת	96	38%	69	27%	165	86	34%	252	100%	182	72%
עניין בקדשים	153	31%	160	32%	313	183	37%	497	100%	336	68%
אין עניין בקדשים	107	35%	98	32%	205	103	33%	309	100%	210	68%

ס"ה מימרות	260	100%	258	100%	518	286	100%	806	100%	546	100%
עניין במסכת בכורות	164	63%	189	73%	353	200	70%	554	69%	364	67%
אין עניין במסכת	96	37%	69	27%	165	86	30%	252	31%	182	33%
עניין בקדשים	153	59%	160	62%	313	183	64%	497	62%	336	62%
אין עניין בקדשים	107	41%	98	38%	205	103	36%	309	38%	210	38%

*מימרות מאוחרות

לוח מספר 48

האמוראים במסכת בכורות ומימרותיהם לפי ארץ ודור

דור	אמוראי א"י	מימרותיהם	אמוראי בבל	מימרותיהם	ס"ה אמוראים	אחוז אמוראי א"י	ס"ה מימרות	אחוז המימרות הארץ ישראליות
ס"ה	56	288	89	518	145	39%	806	36%
1	13	40	5	66	18	72%	106	38%
2	8	132	17	88	25	32%	220	60%
3	33	114	20	106	53	62%	220	52%
1-3	54	286	42	260	96	56%	546	52%
4	2	2	16	141	18	11%	143	1%
5	0	0	15	62	15	0%	62	0%
6	0	0	11	40	11	0%	40	0%
7	0	0	5	15	5	0%	15	0%
4+	2	2	47	258	49	4%	260	1%

לוח מספר 49

משניות מסכת בכורות שיש בהן לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	האמוראיות	אמוראית	ישראלית	ארץ ישראלית	סוגיה בבלית	מספר המשניות	אחוז המשניות
ס"ה	73	146	84%	39	53%	50	68%	
א	7	17	86%	2	29%	5	71%	
ב	9	19	78%	4	44%	5	56%	
ג	4	15	100%	4	100%	3	75%	
ד	10	13	70%	5	50%	5	50%	
ה	6	11	83%	3	50%	5	83%	
ו	12	22	83%	7	58%	8	67%	
ז	7	19	100%	4	57%	7	100%	
ח	10	17	80%	6	60%	5	50%	
ט	8	13	88%	4	50%	7	88%	

לוח מספר 50

משניות מסכת בכורות שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	מספר המימרות האמוראיות	מימרה אמוראית	ארץ ישראלית	ארץ ישראלית	מימרה בבלית	מימרה בבלית	מספר המשניות	אחוז המשניות
ס"ה	73	806	84%	50	68%	60	82%	52	71%
א	7	155	86%	4	57%	6	86%	6	86%
ב	9	82	78%	5	56%	7	78%	5	56%
ג	4	100	100%	4	100%	4	100%	4	100%
ד	10	60	70%	6	60%	7	70%	5	50%
ה	6	104	83%	5	83%	5	83%	5	83%
ו	12	73	83%	8	67%	9	75%	9	75%
ז	7	62	100%	6	86%	7	100%	5	71%
ח	10	86	80%	7	70%	8	80%	8	80%
ט	8	84	88%	5	63%	7	88%	5	63%

לוח מספר 51

משניות מסכת בכורות שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת

הפרק	מספר המשניות	מספר המשניות	מימרה אמוראית	ארץ ישראלית	ארץ ישראלית	שעניינה במשנה	שעניינה במשנה	מספר המשניות	אחוז המשניות
ס"ה	73	61	288	50	68%	46	63%	75%	75%
א	7	6	54	4	57%	3	43%	50%	50%
ב	9	7	26	5	56%	5	56%	71%	71%
ג	4	4	47	4	100%	3	75%	75%	75%
ד	10	7	18	6	60%	6	60%	86%	86%
ה	6	5	28	5	83%	5	83%	100%	100%
ו	12	10	26	8	67%	7	58%	70%	70%
ז	7	7	21	6	86%	6	86%	86%	86%
ח	10	8	38	7	70%	6	60%	75%	75%
ט	8	7	30	5	63%	5	63%	71%	71%

ערכין

לוח מספר 52

סוגיות מסכת ערכין שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים, לפי דור האמוראים והמקום בו למדו.

הרובד הבסיסי	ס"ה סוגיות	ע"י אמוראי א"י	ע"י אמוראי בבל שלמדו בא"י	ע"י אמוראי בבל
דור ראשון	7 (100%)	1 (14%)	4 (57%)	2 (29%)
דור שני	26 (100%)	9 (35%)	-	17 (65%)
דור שלישי	16 (100%)	7 (44%)	1 (6%)	8 (50%)
ס"ה	49 (100%)	17 (35%)	5 (10%)	27 (55%)

לוח מספר 53

מספר האמוראים שהניחו תשתית לסוגיות מסכת ערכין בכל דור, בארץ ישראל ובבבל:

מספר האמוראים			מספר הסוגיות			
א"י	בבל	ס"ה	א"י	בבל	ס"ה	
1	2	3	1	6	7	דור 1
4	5	9	9	17	26	דור 2
4	7	11	7	9	16	דור 3
9	14	23	17	32	49	סיכום ביניים
39%	61%	100%	35%	65%	100%	אחוזים
	8	8		20	20	דור 4
	2	2		7	7	דור 5
	2	2		1	1	דור 6
9	26	35	17	60	77	ס"ה כללי
26%	74%	100%	22%	78%	100%	אחוזים

לוח מספר 54

התפלגות סוגיות מסכת ערכין למקומן, לזמן ולעניין

בבל מוקדמות		בבל מאוחרות		ס"ה בבל		א"י		ס"ה		ס"ה מוקדמות	
סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז
ס"ה סוגיות	32	42%	28	36%	60	17	22%	77	100%	49	64%
עניין במסכת ערכין	30	43%	24	35%	54	15	22%	69	100%	45	65%
אין עניין במסכת	2	25%	4	50%	6	2	25%	8	100%	4	50%
עניין בקדשים	25	45%	21	38%	46	10	18%	56	100%	35	63%
אין עניין בקדשים	7	33%	7	33%	14	7	33%	21	100%	14	67%
ס"ה סוגיות	32	100%	28	100%	60	17	100%	77	100%	49	100%
עניין במסכת ערכין	30	94%	24	86%	54	15	88%	69	90%	45	92%
אין עניין במסכת	2	6%	4	14%	6	2	12%	8	10%	4	8%
עניין בקדשים	25	78%	21	75%	46	10	59%	56	73%	35	71%
אין עניין בקדשים	7	22%	7	25%	14	7	41%	21	27%	14	29%

לוח מספר 55

התפלגות המימרות במסכת ערכין למקומן, לזמן ולעניין

בבל מוקדמות		בבל מאוחרות		ס"ה בבל		א"י		ס"ה		ס"ה מוקדמות	
מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז
ס"ה מימרות	175	41%	156	36%	331	99	23%	431	100%	274	64%
עניין במסכת ערכין	143	43%	113	34%	256	77	23%	334	100%	220	66%
אין עניין במסכת	32	33%	43	44%	75	22	23%	97	100%	54	56%
עניין בקדשים	92	42%	96	43%	188	33	15%	221	100%	125	57%
אין עניין בקדשים	83	40%	60	29%	143	66	32%	209	100%	149	71%
ס"ה מימרות	175	100%	156	100%	331	99	100%	431	100%	274	100%
עניין במסכת ערכין	143	82%	113	72%	256	77	78%	334	77%	220	80%
אין עניין במסכת	32	18%	43	28%	75	22	22%	97	23%	54	20%
עניין בקדשים	92	53%	96	62%	188	33	33%	221	51%	125	46%
אין עניין בקדשים	83	47%	60	38%	143	66	67%	209	48%	149	54%

*מימרות מאוחרות

לוח מספר 56

האמוראים במסכת ערכין ומימרותיהם לפי ארץ ודור

דור	אמוראי א"י	מימרותיהם	אמוראי בבל	מימרותיהם	ס"ה אמוראים	אחוז אמוראי א"י	ס"ה מימרות	אחוז המימרות הארץ ישראליות
ס"ה	37	100	59	331	96	39%	431	23%
1	5	9	4	52	9	56%	61	15%
2	6	36	10	46	16	38%	82	44%
3	25	54	15	77	40	63%	131	41%
1-3	36	99	29	175	65	55%	274	36%
4	1	1	16	101	17	6%	102	1%
5			11	37	11	0%	37	0%
6			2	15	2	0%	15	0%
7			1	3	1	0%	3	0%
4-7	1	1	30	156	31	3%	157	1%

לוח מספר 57

משניות מסכת ערכין שיש להן לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת

	הפרק	מספר	משניות	האמוראיות	אמוראית	ישראלית	ארץ	סוגיה	שלחן	משניות	המשניות	אחוז
ס"ה	50	77	84%	13	26%	37	74%	בבלית	משניות	המשניות	אחוז	אחוז
א	4	11	100%	2	50%	4	100%		שלחן	משניות	המשניות	אחוז
ב	6	15	83%	3	50%	5	83%		שלחן	משניות	המשניות	אחוז
ג	5	6	80%	1	20%	4	80%		סוגיה	משניות	המשניות	אחוז
ד	4	4	100%	2	50%	2	50%		סוגיה	משניות	המשניות	אחוז
ה	6	10	83%	0	0%	5	83%		סוגיה	משניות	המשניות	אחוז
ו	5	5	60%	1	20%	2	40%		סוגיה	משניות	המשניות	אחוז
ז	5	6	80%	0	0%	4	80%		סוגיה	משניות	המשניות	אחוז
ח	7	7	71%	1	14%	4	57%		סוגיה	משניות	המשניות	אחוז
ט	8	13	100%	3	38%	7	88%		סוגיה	משניות	המשניות	אחוז

לוח מספר 58

משניות מסכת ערכין שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	מספר המימרות האמוראיות	מימרה אמוראית	ארץ ישראלית	ארץ ישראלית	מימרה	שלהן	המשניות	אחוז המשניות	אחוז
ס"ה	50	431	84%	25	50%	42	84%	35	70%	אחוז המשניות שלהן מימרה בבלי מוקדמת
א	4	89	100%	4	100%	4	100%	4	100%	100%
ב	6	68	83%	4	67%	5	83%	4	67%	67%
ג	5	88	80%	1	20%	4	80%	3	60%	60%
ד	4	14	100%	3	75%	4	100%	3	75%	75%
ה	6	35	83%	1	17%	6	100%	4	67%	67%
ו	5	44	60%	2	40%	3	60%	2	40%	40%
ז	5	21	80%	1	20%	4	80%	4	80%	80%
ח	7	18	71%	3	43%	4	57%	4	57%	57%
ט	8	54	100%	6	75%	8	100%	7	88%	88%

לוח מספר 59

משניות מסכת ערכין שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת

הפרק	מספר המשניות	מספר המימרות האמוראיות	מימרה אמוראית	ארץ ישראלית	ארץ ישראלית	שעניינה	שעניינה	במשנה	במשנה	אמוראי
ס"ה	50	42	100	25	50%	19	38%	45%	50%	אחוז המשניות שלהן מימרה אמוראית
א	4	4	18	4	100%	2	50%	50%	50%	50%
ב	6	5	20	4	67%	3	50%	60%	60%	60%
ג	5	4	34	1	20%	1	20%	25%	20%	25%
ד	4	4	3	3	75%	2	50%	50%	50%	50%
ה	6	5	1	1	17%	1	17%	20%	17%	20%
ו	5	3	4	2	40%	2	40%	67%	40%	67%
ז	5	4	1	1	20%	1	20%	25%	20%	25%
ח	7	5	5	3	43%	2	29%	40%	29%	40%
ט	8	8	14	6	75%	5	63%	63%	63%	63%

תמורה

לוח מספר 60

הסוגיות במסכת תמורה שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים, לפי דור האמוראים והמקום בו למדו.

הרובד הבסיסי	ס"ה סוגיות	ע"י אמוראי א"י	ע"י אמוראי בבל שלמדו בא"י	ע"י אמוראי בבל
דור ראשון	5 (100%)	3 (60%)	1 (20%)	1 (20%)
דור שני	23 (100%)	14 (61%)	-	9 (39%)
דור שלישי	23 (100%)	15 (65%)	2 (9%)	6 (26%)
ס"ה	51 (100%)	32 (63%)	3 (6%)	16 (31%)

לוח מספר 61

מספר האמוראים, שהניחו תשתית לסוגיות מסכת תמורה בכל דור, בא"י ובבבל.

מספר האמוראים			מספר הסוגיות			
א"י	בבל	ס"ה	א"י	בבל	ס"ה	
3	2	5	3	2	5	דור 1
4	4	8	14	9	23	דור 2
10	6	16	15	8	23	דור 3
						סיכום
17	12	29	32	19	51	ביניים
59%	41%	100%	63%	37%	100%	אחוזים
	5	5		9	9	דור 4
	3	3		5	5	דור 5
	2	2		2	2	דור 6
17	22	39	32	35	67	ס"ה כללי
44%	56%	100%	48%	52%	100%	אחוזים

לוח מספר 62

התפלגות סוגיות מסכת תמורה למקומן, לזמן ולעניין.

ס"ה מוקדמות	ס"ה	א"י	ס"ה בבל	בבל מאוחרות	בבל מוקדמות						
סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז						
76%	51	100%	67	48%	32	35	24%	16	28%	19	ס"ה סוגיות
77%	47	100%	61	46%	28	33	23%	14	31%	19	עניינן במסכת תמורה
67%	4	100%	6	67%	4	2	33%	2	0%	0	אין עניינן במסכת
77%	47	100%	61	46%	28	33	23%	14	31%	19	עניינן בקדשים
67%	4	100%	6	67%	4	2	33%	2	0%	0	אין עניינן בקדשים
100%	51	100%	67	100%	32	35	100%	16	100%	19	ס"ה סוגיות
92%	47	91%	61	88%	28	33	88%	14	100%	19	עניינן במסכת תמורה
8%	4	9%	6	13%	4	2	13%	2	0%	0	אין עניינן במסכת
92%	47	91%	61	88%	28	33	88%	14	100%	19	עניינן בקדשים
8%	4	9%	6	13%	4	2	13%	2	0%	0	אין עניינן בקדשים

לוח מספר 63

התפלגות המימרות במסכת תמורה למקומן, לזמן ולעניין

בבל מוקדמות		בבל מאוחרות		ס"ה בבל		א"י		ס"ה		ס"ה מוקדמות	
מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז
104	24%	154	35%	258	40%	175	40%	2	100%	435	100%
76	24%	114	36%	190	40%	127	40%	1	100%	318	100%
28	24%	40	34%	68	41%	48	41%	1	100%	117	100%
81	24%	128	38%	209	38%	130	38%	1	100%	340	100%
23	24%	26	27%	49	47%	45	47%	1	100%	95	100%
104	100%	154	100%	258	100%	175	100%	2	100%	435	100%
76	73%	114	74%	190	73%	127	73%	1	73%	318	73%
28	27%	40	26%	68	27%	48	27%	1	27%	117	27%
81	78%	128	83%	209	74%	130	74%	1	78%	340	78%
23	22%	26	17%	49	26%	45	26%	1	22%	95	22%

*מימרות מאוחרות

לוח מספר 64

האמוראים במסכת תמורה ומימרותיהם לפי ארץ ודור

דור	אמוראי א"י	מימרותיהם	אמוראי בבל	מימרותיהם	אמוראים	ס"ה	אחוז אמוראי	ס"ה מימרות	הארץ ישראליות	אחוז המימרות
ס"ה	42	177	53	248	95	44%	425	42%		
1	8	16	2	29	10	80%	45	36%		
2	7	68	7	27	14	50%	95	72%		
3	25	91	15	48	40	63%	139	65%		
1-3	40	175	24	104	64	63%	279	63%		
4	2	2	13	112	15	13%	114	2%		
5	0	0	8	28	8	0%	28	0%		
6	0	0	5	1	5	0%	1	0%		
7	0	0	3	3	3	0%	3	0%		
4+	2	2	29	144	31	6%	146	1%		

לוח מספר 65

משניות מסכת תמורה שיש להן לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	מספר הסוגיות	אחוז המשניות שיש להן סוגיה אמוראית	המשניות שלהן	אחוז המשניות שיש להן סוגיה אמוראית	אחוז המשניות שיש להן סוגיה אמוראית	אחוז המשניות שיש להן סוגיה אמוראית	אחוז המשניות שיש להן סוגיה אמוראית	אחוז המשניות שיש להן סוגיה אמוראית
ס"ה	35	67	89%	23	66%	22	63%		
א	6	20	100%	6	100%	3	50%		
ב	3	5	100%	3	100%	2	67%		
ג	5	11	60%	2	40%	3	60%		
ד	4	3	75%	2	50%	1	25%		
ה	6	9	100%	3	50%	5	83%		
ו	5	11	100%	4	80%	4	80%		
ז	6	8	83%	3	50%	4	67%		

לוח מספר 66

משניות מסכת תמורה שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	מספר המימרות	מימרה אמוראית	ארץ ישראלית	ארץ ישראלית	מימרה אמוראית	ארץ ישראלית	מימרה אמוראית	ארץ ישראלית	מספר המשניות	אחוז המשניות
ס"ה	35	435	89%	26	74%	29	83%	26	74%	26	74%
א	6	162	100%	6	100%	5	83%	4	67%	4	67%
ב	3	52	100%	3	100%	3	100%	3	100%	3	100%
ג	5	60	60%	3	60%	3	60%	3	60%	3	60%
ד	4	31	75%	3	75%	3	75%	3	75%	3	75%
ה	6	36	100%	3	50%	6	100%	5	83%	5	83%
ו	5	49	100%	4	80%	5	100%	5	100%	5	100%
ז	6	45	83%	4	67%	4	67%	3	50%	3	50%

לוח מספר 67

משניות מסכת תמורה שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת

הפרק	מספר המשניות	מספר המימרות	מימרה אמוראית	ארץ ישראלית	ארץ ישראלית	מימרה אמוראית	ארץ ישראלית	מימרה אמוראית	ארץ ישראלית	מספר המשניות	אחוז המשניות
ס"ה	35	31	177	26	74%	25	71%	25	81%	25	71%
א	6	6	75	6	100%	6	100%	6	100%	6	100%
ב	3	3	19	3	100%	3	100%	3	100%	3	100%
ג	5	3	23	3	60%	2	40%	2	67%	2	40%
ד	4	3	11	3	75%	3	75%	3	75%	3	75%
ה	6	6	13	3	50%	3	50%	3	50%	3	50%
ו	5	5	19	4	80%	4	80%	4	80%	4	80%
ז	6	5	17	4	67%	4	67%	4	67%	4	67%

כריתות

לוח מספר 68

הסוגיות במסכת כריתות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים, לפי דור האמוראים והמקום בו למדו.

הרובד הבסיסי	ס"ה סוגיות	אמוראי א"י	אמוראי בבל שלמדו בא"י	אמוראי בבל
דור ראשון	5 (100%)	2 (40%)	1 (20%)	2 (40%)
דור שני	20 (100%)	16 (80%)	-	4 (20%)
דור שלישי	18 (100%)	9 (50%)	-	9 (50%)
ס"ה	43 (100%)	27 (63%)	1 (2%)	15 (35%)

לוח מספר 69

האמוראים שהניחו תשתית לסוגיות מסכת כריתות בכל דור, בא"י ובבבל.

מספר האמוראים			מספר הסוגיות			
א"י	בבל	ס"ה	א"י	בבל	ס"ה	
1	3	4	2	3	5	דור 1
3	2	5	16	4	20	דור 2
8	5	13	9	9	18	דור 3
12	10	22	27	16	43	סיכום ביניים
55%	45%	100%	63%	37%	100%	אחוזים
	6	6		16	16	דור 4
	3	3		4	4	דור 5
	3	3		3	3	דור 6
	1	1		1	1	דור 7
12	23	35	27	40	67	ס"ה כללי
34%	66%	100%	40%	60%	100%	אחוזים

לוח מספר 70

התפלגות סוגיות מסכת כריתות למקומן, לזמן ולעניין.

בבל מוקדמות		בבל מאוחרות		ס"ה בבל		א"י		ס"ה		ס"ה מוקדמות	
סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז
16%	24%	24%	36%	40%	27%	40%	67%	100%	43%	64%	ס"ה סוגיות
15%	23%	23%	35%	38%	27%	42%	65%	100%	42%	65%	ענייני במסכת כריתות
1%	50%	1%	50%	2%	0%	2%	2%	100%	1%	50%	אין ענייני במסכת
15%	24%	22%	35%	37%	26%	41%	63%	100%	41%	65%	ענייני בקדשים
1%	25%	2%	50%	3%	1%	25%	4%	100%	2%	50%	אין ענייני בקדשים
16%	100%	24%	100%	40%	27%	100%	67%	100%	43%	100%	ס"ה סוגיות
15%	94%	23%	96%	38%	27%	100%	65%	97%	42%	98%	ענייני במסכת כריתות
1%	6%	1%	4%	2%	0%	2%	2%	3%	1%	2%	אין ענייני במסכת
15%	94%	22%	92%	37%	26%	96%	63%	94%	41%	95%	ענייני בקדשים
1%	6%	2%	8%	3%	1%	4%	4%	6%	2%	5%	אין ענייני בקדשים

לוח מספר 71

התפלגות המימרות במסכת כריתות למקומן, לזמנן ולעניינן

בבל מוקדמות		בבל מאוחרות		ס"ה בבל		א"י		ס"ה		ס"ה מוקדמות	
מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז
113	25%	182	39%	295	36%	164	36%	2	100%	461	100%
109	25%	173	39%	282	35%	156	35%	2	100%	440	100%
4	19%	9	43%	13	38%	8	38%	0	100%	21	100%
99	26%	152	40%	251	34%	129	34%	2	100%	382	100%
14	18%	30	38%	44	44%	35	44%	0	100%	79	100%
113	100%	182	100%	295	100%	164	100%	2	100%	461	100%
109	96%	173	95%	282	95%	156	95%	2	95%	440	95%
4	4%	9	5%	13	5%	8	5%	0	5%	21	5%
99	88%	152	84%	251	79%	129	79%	2	83%	382	83%
14	12%	30	16%	44	21%	35	21%	0	17%	79	17%

* מימרות מאוחרות

לוח מספר 72

האמוראים במסכת כריתות ומימרותיהם לפי ארץ ודור

דור	אמוראי א"י	מימרותיהם	אמוראי בבל	מימרותיהם	ס"ה אמוראים	אחוז אמוראי א"י	ס"ה מימרות	אחוז המימרות הארץ ישראליות
ס"ה	38	166	63	295	101	38%	461	36%
1	10	25	3	22	13	77%	47	75%
2	6	77	8	25	14	43%	102	77%
3	20	62	15	66	35	57%	128	48%
1-3	36	164	26	113	62	58%	277	59%
4	2	2	20	129	22	9%	131	2%
5			11	31	11	0%	31	0%
6			4	20	4	0%	20	0%
7			2	2	2	0%	2	0%
4-7	2	2	37	182	39	5%	184	1%

לוח מספר 73

משניות מסכת כריתות שיש להן לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	האמוראיות	אמוראית	ישראלית	ישראלית	ארץ סוגיה	סוגיה	סוגיה	המשניות	אחוז המשניות
ס"ה	43	67	84%	20	47%	26	60%			
א	7	13	86%	4	29%	3	57%			
ב	6	8	67%	2	100%	4	100%			
ג	10	14	100%	6	30%	6	30%			
ד	3	8	100%	3	100%	3	100%			
ה	8	8	50%	1	13%	3	38%			
ו	9	16	100%	4	44%	7	78%			

לוח מספר 74

משניות מסכת כריתות שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	המימרות האמוראיות	מימרה ארץ ישראלית	משניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	משניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלחן מימרה ארץ ישראלית
ס"ה	43	461	84%	26	60%	34	79%
א	7	133	86%	5	71%	5	71%
ב	6	32	67%	3	50%	4	67%
ג	10	78	100%	7	70%	9	90%
ד	3	71	100%	3	100%	3	100%
ה	8	34	50%	1	13%	4	50%
ו	9	113	100%	7	78%	9	100%

לוח מספר 75

משניות מסכת כריתות שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת

הפרק	מספר המשניות	תלמוד אמוראי	ישראליות בפרק	ארץ ישראלית	ארץ	שעניינה במשנה	שעניינה במשנה	אמוראי
ס"ה	43	36	166	26	60%	25	58%	69%
א	7	6	57	5	71%	5	71%	83%
ב	6	4	9	3	50%	3	50%	75%
ג	10	10	20	7	70%	7	70%	70%
ד	3	3	16	3	100%	3	100%	100%
ה	8	4	14	1	13%	1	13%	25%
ו	9	9	50	7	78%	6	67%	67%

מעילה

לוח מספר 76

הסוגיות במסכת מעילה שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים, לפי דור האמוראים והמקום בו למדו.

הרובד הבסיסי	ס"ה סוגיות	אמוראי א"י	אמוראי בבל שלמדו בא"י	אמוראי בבל
דור ראשון	9 (100%)	5 (56%)	2 (22%)	2 (22%)
דור שני	11 (100%)	9 (82%)	-	2 (18%)
דור שלישי	10 (100%)	5 (50%)	-	5 (50%)
ס"ה	30 (100%)	19 (63%)	2 (7%)	9 (30%)

לוח מספר 77

מספר האמוראים שהניחו תשתית לסוגיות מסכת מעילה בכל דור בא"י ובבבל.

	מספר האמוראים			מספר הסוגיות		
	א"י	בבל	ס"ה	א"י	בבל	ס"ה
דור 1	3	2	5	5	4	9
דור 2	3	2	5	9	2	11
דור 3	3	3	6	5	5	10
סיכום ביניים	9	7	16	19	11	30
אחוזים	56%	44%	100%	63%	37%	100%
דור 4		1	1		4	4
דור 5		3	3		5	5
דור 6						
דור 7						
ס"ה כללי	9	11	20	19	20	39
אחוזים	45%	55%	100%	49%	51%	100%

לוח מספר 78

התפלגות סוגיות מסכת מעילה למקומן, לזמן ולעניין :

ס"ה מוקדמות	ס"ה	א"י	ס"ה בבל	בבל מאוחרות	בבל מוקדמות						
סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז						
77%	30	100%	39	49%	19	20	23%	9	28%	11	ס"ה סוגיות
78%	28	100%	36	50%	18	18	22%	8	28%	10	עניין במסכת מעילה
67%	2	100%	3	33%	1	2	33%	1	33%	1	אין עניין במסכת
76%	28	100%	37	49%	18	19	24%	9	27%	10	עניין בקדשים
100%	2	100%	2	50%	1	1	0%	0	50%	1	אין עניין בקדשים
100%	30	100%	39	100%	19	20	100%	9	100%	11	ס"ה סוגיות
93%	28	92%	36	95%	18	18	89%	8	91%	10	עניין במסכת מעילה
7%	2	8%	3	5%	1	2	11%	1	9%	1	אין עניין במסכת
93%	28	95%	37	95%	18	19	100%	9	91%	10	עניין בקדשים
7%	2	5%	2	5%	1	1	0%	0	9%	1	אין עניין בקדשים

לוח מספר 79

התפלגות המימרות במסכת מעילה למקומן, לזמן ולעניין :

ס"ה מוקדמות	ס"ה	א"י	ס"ה בבל	בבל מאוחרות	בבל מוקדמות						
מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז						
74%	121	100%	163	48%	79	84	26%	42	26%	42	ס"ה מימרות
77%	108	100%	140	50%	70	70	23%	32	27%	38	עניין במסכת מעילה
57%	13	100%	23	39%	9	14	43%	10	17%	4	אין עניין במסכת
75%	91	100%	122	50%	61	61	25%	31	25%	30	עניין בקדשים
73%	30	100%	41	44%	18	23	27%	11	29%	12	אין עניין בקדשים
100%	121	100%	163	100%	79	84	100%	42	100%	42	ס"ה מימרות
89%	108	86%	140	89%	70	70	76%	32	90%	38	עניין במסכת מעילה
11%	13	14%	23	11%	9	14	24%	10	10%	4	אין עניין במסכת
75%	91	75%	122	77%	61	61	74%	31	71%	30	עניין בקדשים
25%	30	25%	41	23%	18	23	26%	11	29%	12	אין עניין בקדשים

לוח מספר 80

האמוראים במסכת מעילה ומימרותיהם לפי ארץ ודור

דור	אמוראי א"י	מימרותיהם	אמוראי בבל	מימרותיהם	ס"ה אמוראים	אחוז אמוראי א"י	ס"ה מימרות	אחוז המימרות הארץ ישראליות
ס"ה	22	79	25	84	47	47%	163	48%
1	8	12	3	16	11	73%	28	43%
2	5	47	5	11	10	50%	58	81%
3	9	20	6	15	15	60%	35	57%
1-3	22	79	14	42	36	61%	121	65%
4			3	16	3	0%	16	0%
5			5	21	5	0%	21	0%
6			3	5	3	0%	5	0%
7			0	0	0	0%	0	0%
4-7			11	42	11	0%	42	0%

לוח מספר 81

משניות מסכת מעילה שיש להן לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	האמוראיות	אמוראית	ישראלית	ארץ ישראלית	סוגיה בבלית	משניות	אחוז המשניות
ס"ה	38	39	66%	15	39%	14	37%	
א	4	5	75%	3	75%	0	0%	
ב	9	4	33%	2	22%	1	11%	
ג	8	11	88%	5	63%	4	50%	
ד	6	7	83%	3	50%	3	50%	
ה	5	6	60%	0	0%	3	60%	
ו	6	6	67%	2	33%	3	50%	

לוח מספר 82

משניות מסכת מעילה שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	האמוראיות	אמוראית	ישראלית	ארץ ישראלית	מימרה	שלחן	המשניות	אחוז המשניות	אחוז
ס"ה	38	163	66%	17	45%	20	53%	14	37%	
א	4	42	75%	3	75%	2	50%	2	50%	
ב	9	18	33%	3	33%	2	22%	2	22%	
ג	8	39	88%	5	63%	6	75%	4	50%	
ד	6	33	83%	3	50%	3	50%	3	50%	
ה	5	11	60%	1	20%	3	60%	1	20%	
ו	6	20	67%	2	33%	4	67%	2	33%	

לוח מספר 83

משניות מסכת מעילה שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת

הפרק	מספר המשניות	אמוראי	בפרק	ישראלית	ישראלית במשנה	שעניינה במשנה	אמוראי	המשניות	אחוז המשניות	אחוז
ס"ה	38	25	79	17	45%	17	45%	68%		
א	4	3	27	3	75%	3	75%	100%		
ב	9	3	5	3	33%	3	33%	100%		
ג	8	7	22	5	63%	5	63%	71%		
ד	6	5	14	3	50%	3	50%	60%		
ה	5	3	1	1	20%	1	20%	33%		
ו	6	4	10	2	33%	2	33%	50%		

תמיד

לוח מספר 84

סוגיות מסכת תמיד שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים, לפי דור האמוראים והמקום בו למדו.

הרובד הבסיסי	ס"ה סוגיות	אמוראי א"י	אמוראי בבל שלמדו בא"י	אמוראי בבל
דור ראשון				
דור שני	5 (100%)	1 (20%)	-	4 (80%)
דור שלישי	4 (100%)	1 (25%)		3 (75%)
ס"ה	9 (100%)	2 (22%)		7 (78%)

לוח מספר 85

מספר האמוראים שהניחו תשתית לסוגיות מסכת תמיד בכל דור, בא"י ובבבל.

	מספר האמוראים			מספר הסוגיות		
	א"י	בבל	ס"ה	א"י	בבל	ס"ה
דור 1						
דור 2	1	3	4	1	4	5
דור 3	1	2	3	1	3	4
סיכום ביניים	2	5	7	2	7	9
אחוזים	29%	71%	100%	22%	78%	100%
דור 4		2	2		5	5
דור 5		1	1		2	2
דור 6						
ס"ה כללי	2	8	10	2	14	16
אחוזים	20%	80%	100%	13%	88%	100%

התפלגות סוגיות מסכת תמיד למקומן, לזמן ולעניין.

ס"ה מוקדמות	ס"ה	ס"ה	א"י	ס"ה בבל	בבל מאוחרות	בבל מוקדמות	ס"ה מוקדמות	ס"ה מוקדמות	ס"ה מוקדמות	ס"ה מוקדמות
סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז	סוגיות אחוז
56%	9	100%	16	13%	2	14	44%	7	44%	7
56%	9	100%	16	13%	2	14	44%	7	44%	7
0	0	100%	0	0	0	0	0	0	0	0
56%	9	100%	16	13%	2	14	44%	7	44%	7
0	0	100%	0	0	0	0	0	0	0	0
100%	9	100%	16	100%	2	14	100%	7	100%	7
100%	9	100%	16	100%	2	14	100%	7	100%	7
0%	0	0%	0	0%	0	0	0%	0	0%	0
100%	9	100%	16	100%	2	14	100%	7	100%	7
0%	0	0%	0	0%	0	0	0%	0	0%	0

ס"ה מוקדמות	ס"ה	ס"ה	א"י	ס"ה בבל	בבל מאוחרות	בבל מוקדמות	ס"ה מוקדמות	ס"ה מוקדמות	ס"ה מוקדמות	ס"ה מוקדמות
מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז	מימרות אחוז
65%	33	100%	51	31%	16	35	35%	18	33%	17
60%	25	100%	42	31%	13	29	40%	17	29%	12
89%	8	100%	9	33%	3	6	11%	1	56%	5
55%	21	100%	38	24%	9	29	45%	17	32%	12
92%	12	100%	13	54%	7	6	8%	1	38%	5
100%	33	100%	51	100%	16	35	100%	18	100%	17
76%	25	82%	42	81%	13	29	94%	17	71%	12
24%	8	18%	9	19%	3	6	6%	1	29%	5
64%	21	75%	38	56%	9	29	94%	17	71%	12
36%	12	25%	13	44%	7	6	6%	1	29%	5

לוח מספר 88

האמוראים במסכת תמיד ומימרותיהם לפי ארץ ודור

דור	אמוראי א"י	מימרותיהם	אמוראי בבל	מימרותיהם	ס"ה אמוראים	אחוז אמוראי א"י	ס"ה מימרות	אחוז המימרות הארץ ישראליות
ס"ה	11	16	16	35	27	41%	51	31%
1	2	3	2	2	4	50%	5	60%
2	1	2	3	6	4	25%	8	25%
3	8	11	5	9	13	62%	20	55%
1-3	11	16	10	17	21	52%	33	48%
4			3	12	3	0%	12	0%
5			2	3	2	0%	3	0%
6			1	3	1	0%	3	0%
7			0	0	0	0%	0	0%
4-7	0	0	6	18	6	0%	18	0%

לוח מספר 89

משניות מסכת תמיד שיש להן לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר המשניות	האמוראיות	אמוראית	ישראלית	ארץ	סוגיה	שלהן	המשניות	אחוז המשניות
ס"ה	12	16	50%	2	17%	6	50%		
א	4	11	75%	1	25%	3	75%		
ב	5	3	40%	1	20%	2	40%		
ד	3	2	33%	0	0%	1	33%		

לוח מספר 90

משניות מסכת תמיד שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת

הפרק	מספר	המשניות	האמוראיות	אמוראית	ישראלית	ישראלית	ארץ	מימרה	שלהן	המשניות
ס"ה	12	51	50%	3	25%	6	50%	5	42%	אחוז
א	4	35	75%	1	25%	3	75%	2	50%	המשניות
ב	5	9	40%	1	20%	2	40%	2	40%	המשניות
ד	3	7	33%	1	33%	1	33%	1	33%	אחוז

לוח מספר 91

משניות מסכת תמיד שיש להן לפחות מימרה ארץ ישראלית אחת שעניינה במסכת

הפרק	מספר המשניות במשנה	משניות שיש עליהן תלמוד אמוראי	מספר המימרות הארץ ישראליות בפרק	ס"ה המשניות שיש להם מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שיש להם מימרה ארץ ישראלית	ס"ה המשניות שיש להם מימרה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שיש להם מימרה ארץ ישראלית
ס"ה	12	6	16	3	25%	3	25%
א	4	3	10	1	25%	1	25%
ב	5	2	2	1	20%	1	20%
ד	3	1	4	1	33%	1	33%

לוח מספר 92

משניות סדר קדשים שיש בהן לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת

(הטבלה דורגה לפי סדר יורד של אחוז המשניות שיש להן לפחות סוגיה ארץ ישראלית אחת)

המסכת	מספר המשניות	מספר הסוגיות האמוראיות	המשניות שיש בהן לפחות סוגיה איי"ת	אחוז המשניות שיש להם סוגיה איי"ת	ס"ה הסוגיות האיי"ת	אחוז הסוגיות האיי"ת
ס"ה	445	827	228	51%	357	43%
תמורה	35	67	23	66%	32	48%
זבחים	101	201	63	62%	102	51%
מנחות	93	214	54	58%	98	46%
בכורות	73	146	39	53%	60	41%
כריתות	43	67	20	47%	27	40%
מעילה	38	39	15	39%	19	49%
ערכין	50	77	13	26%	17	22%
תמיד	12	16	1	8%	2	13%

פרק ה'

לוח מספר 93

התפלגות הסוגיות שהרובד הבסיסי שלהן הוא בשלושת הדורות הראשונים, לפי המקום בו למדו האמוראים. (הטבלה דורגה לפי סדר יורד של אחוז הסוגיות שתשתיתן ע"י אמוראי א"י)

הרובד הבסיסי	ס"ה הסוגיות	סוגיות שהרובד הבסיסי שלהן הונח			
		ע"י אמוראי א"י	שלמדו בא"י	ע"י אמוראי בבל	ע"י אמוראי בבל
בדורות 1-3					
זבחים	140	100%	102	73%	38
כריתות	43	100%	27	63%	15
תמורה	51	100%	32	63%	17
מעילה	30	100%	19	63%	9
מנחות	157	100%	98	62%	59
בכורות	107	100%	60	56%	40
ערכין	49	100%	17	35%	27
תמיד	9	100%	2	22%	7
ס"ה	586	100%	357	61%	212

לוח מספר 94

כלל הסוגיות, אלו שעניינן במשנה, ואלו שעניינן בקדשים לפי מקום הנחת תשתיתן

המסכת	תשתיתן בא"י			תשתיתן בבבל		
	כלל	עניינן	עניינן	כלל	עניינן	עניינן
	הסוגיות	במשנה	בקדשים	הסוגיות	במשנה	בקדשים
זבחים	102	98	97	38	37	37
מנחות	98	96	90	59	55	46
בכורות	60	52	50	47	37	31
ערכין	17	15	10	32	30	25
תמורה	32	28	28	19	19	19
כריתות	27	27	26	16	15	15
מעילה	19	18	18	11	10	10
תמיד	2	2	2	7	7	7
ס"ה	357	336	321	229	210	190

$$586 = 357 + 229$$

$$546 = 336 + 210$$

$$511 = 321 + 190$$

לוח מספר 95

ההתפלגות באחוזים של כל אחת מהקבוצות בין ארץ ישראל לבבל

עניינן בקדשים		עניינן במשנה		כלל הסוגיות		
בבל	א"י	בבל	א"י	בבל	א"י	המסכת
28%	72%	27%	73%	27%	73%	זבחים
34%	66%	36%	64%	38%	62%	מנחות
38%	62%	42%	58%	44%	56%	בכורות
71%	29%	67%	33%	65%	35%	ערכין
40%	60%	40%	60%	37%	63%	תמורה
37%	63%	36%	64%	37%	63%	כריתות
36%	64%	36%	64%	37%	63%	מעילה
78%	22%	78%	22%	78%	22%	תמיד
37%	63%	38%	62%	39%	61%	ס"ה
36%	64%	38%	62%	38%	62%	ס"ה ללא תמיד

לוח מספר 96

חלקן של הסוגיות שעניינן במשנה ואלו שעניינן בקדשים, מתוך כלל הסוגיות שתשתיתן בשלושת הדורות הראשונים.

תשתיתן בא"י		תשתיתן בבבל		ס"ה		
עניינן	עניינן	עניינן	עניינן	עניינן	עניינן	המסכת
במשנה	בקדשים	במשנה	בקדשים	במשנה	בקדשים	
96%	95%	97%	97%	96%	96%	זבחים
98%	92%	93%	78%	96%	87%	מנחות
87%	83%	79%	66%	83%	76%	בכורות
88%	59%	94%	78%	92%	71%	ערכין
88%	88%	100%	100%	92%	92%	תמורה
100%	96%	94%	94%	98%	95%	כריתות
95%	95%	91%	91%	93%	93%	מעילה
100%	100%	100%	100%	100%	100%	תמיד
94%	90%	92%	83%	93%	87%	ס"ה

לוח מספר 97

ריכוזיות המימרות בידי מעט אמוראים בא"י ובבבל

ס"ה	ס"ה	אמוראי	אמוראי א"י	אמוראי	אמוראי	אמוראי
המימרות	האמוראים	מימרותיהם	בבל	מימרותיהם	בבל	אמוראי
4378	67	2829	37	1549	30	האמוראים השכיחים
5159	398	3355	246	1804	152	כלל האמוראים בסדר
85%	35%	84%	15%	86%	20%	אחוז השכיחים

לוח מספר 98

מימרותיהם של 19 אמוראי א"י המהוות שלושה רבעים מכלל המימרות הארץ ישראליות שבסדר קדשים.

שם	הדור	הישיבה	שכיחות	תואר
יוחנן	2	טבריה	417	ר'
שמעון בן לקיש	2	טבריה	165	ר'
אלעזר	2	טבריה	135	ר'
זעירא	3	טבריה-קיסרי	88	ר'
ירמיה	3	טבריה-קיסרי	82	ר'
עולא	3	טבריה-בבל	48	
אסי	3	טבריה	41	ר'
חייא בר אבא	3	טבריה	38	ר'
דימי	3	טבריה-בבל	36	ר'
יצחק	3	טבריה-בבל	36	ר'
אבהו	3	קיסרי	36	ר'
אחנינה	1	ציפורי	36	ר'
אמי	3	טבריה	35	ר'
רבין	3	טבריה-בבל	32	
רבה בר בר חנה	3	טבריה-בבל	29	
ינאי	1	עכברי	29	ר'
יהושע בן לוי	1	לוד	28	ר'
אושעיא	3	טבריה	27	ר'
יוסי ב"ר חנינא	2	קיסרי	26	ר'

לוח מספר 99

מימרותיהם של 17 אמוראי בבל מהוות שלושה רבעים מכלל המימרות הבבליות שבסדר קדשים.

±	שם	הדור	הישיבה	שכיחות
	רבא	4	מחוזא	541
	אביי	4	פומבדיתא	315
	רב	1	סורא	208
רב	פפא	5	נרש	195
רב	אשי	6	מתא-מחסיא	156
	שמואל	1	נהרדעא	140
רב	חסדא	3	סורא	131
רב	יהודה	2	נהרדעא - פומבדיתא	128
רב	נחמן	3	נהרדעא	120
	רבה	3	פומבדיתא	113
רב	יוסף	3	פומבדיתא	109
רב	הונא	2	סורא	88
רב	ששת	3	נהרדעא - מחוזא	69
	ארבינא	5	מחוזא-סורא	64
רב	נחמן בר יצחק	4	פומבדיתא	64
רב	רמי בר חמא	4	סורא	49
	ארבינא	7	מתא-מחסיא	44

לוח מספר 100

האמוראים ומימרותיהם בא"י ובבבל לכל מסכת

המסכת	אמוראי א"י	מימרותיהם	אמוראי בבל	מימרותיהם	ס"ה אמוראים	ס"ה מימרות	אחוז אמוראי א"י	אחוז אמוראי בבל	אחוז המימרות הא"י	אחוז המימרות הבבליות
ס"ה*	131	1804	267	3355	398	5159	36%	64%	35%	65%
מעילה	22	79	25	84	47	163	47%	53%	48%	52%
תמורה	42	177	53	258	95	435	44%	56%	41%	59%
זבחים	76	495	111	803	187	1298	41%	59%	38%	62%
כריתות	38	166	63	295	101	461	38%	62%	36%	64%
בכורות	56	288	89	518	145	806	39%	61%	36%	64%
מנחות	71	483	149	1031	220	1514	32%	68%	32%	68%
תמיד	11	16	16	35	27	51	41%	59%	31%	69%
ערכין	37	100	59	331	96	431	39%	61%	23%	77%

* ס"ה האמוראים אינו סיכום של הטור, לפי שרבים מהאמוראים משתתפים במסכתות השונות.

הטבלה דורגה לפי סדר יורד של אחוז המימרות הארץ ישראליות, כדי להבליט את תרומתם העולה על הממוצע בחמש ממסכתות הסדר, ונופלת מהממוצע בשלוש המסכתות, מנחות תמיד וערכין.

שכיחות אמוראי בבל במסכתות סדר קדשים ובמסכתות קבוצת הבקורת

<u>דור</u>	<u>שם</u>	<u>שכיחות בקבוצת הביקורת</u>	<u>שכיחות בקדשים</u>
1	רב	63%	37%
1	שמואל	62%	38%
2	רב יהודה	65%	35%
2	רב הונא	52%	48%
2	רבה בר אבוא	42%	58%
3	רב יוסף	58%	42%
3	רב נחמן	53%	47%
3	רב חסדא	47%	53%
3	רבה	41%	59%
3	רב ששת	48%	52%
4	רבא	48%	52%
4	אביי	48%	52%
4	רב נחמן בר יצחק	53%	47%
5	רב פפא	43%	57%.....
5	רבינא	30%	70%
5	רב הונא בריה דרב יהושע	52%	48%
6	רב אשי	54%	46%
6	רב אחא בריה דרבא	42%	58%
6	מר זוטרא	77%	23%
6	רב כהנא	79%	21%
7	רבינא	55%	45%
7	רב אחאי	63%	38%

מודגשים אלו שתרמו יותר למסכתות סדר קדשים

לוח מספר 102

מספר המימרות הארץ ישראליות והבבליות בסוגיות בלעדיות (א"י או בבל) ובסוגיות מעורבות מוקדמות ולמאוחרות

בבל	א"י	בבל	א"י			
9%	4%	482	217	מימרות מוקדמות בסוגיות בלעדיות		
12%	1%	603	31	מימרות מאוחרות בסוגיות בלעדיות		
18%	30%	941	1556	מימרות מוקדמות בסוגיות מעורבות		
26%	0%	1329	0	מימרות מאוחרות בסוגיות מעורבות		
65%	35%	3355	1804	ס"ה		

לוח מספר 103

מספר המימרות הארץ ישראליות והבבליות בסוגיות מעורבות מוקדמות ולמאוחרות

ס"ה	בבלי מאוחר	בבלי מוקדם	ארץ ישראלי מוקדם			
2315	771	425	1119	סוגיות מעורבות שתשתיתן ארץ ישראלית		
100%	33%	18%	48%			
1511	558	516	437	סוגיות מעורבות שתשתיתן בבלי		
100%	37%	34%	29%			

לוח מספר 104

המסכתות לפי חלקם של אמוראי א"י, מכלל האמוראים העוסקים במסכת:

התפלגות האמוראים במסכתות סדר קדשים						
אמוראי א"י	אמוראי בבל	ס"ה	א"י	בבל	ס"ה	
22	25	47	47%	53%	100%	מעילה
42	53	95	44%	56%	100%	תמורה
11	16	27	41%	59%	100%	תמיד
76	111	187	41%	59%	100%	זבחים
56	89	145	39%	61%	100%	בכורות
37	59	96	39%	61%	100%	ערכין
38	63	101	38%	62%	100%	כריתות
71	149	220	32%	68%	100%	מנחות

לוח מספר 105

²¹⁷⁹פיזורם של אמוראי ארץ ישראל שעסקו בסדר קדשים, לשיבותיהם ולדורותיהם:

הדור	הישיבה המרכזית	מספר המימרות	אחוז	בנותיה	מספר המימרות	אחוז
ראשון	ציפרי	92	5.33%	טבריה	62	3.59%
	לוד	39	2.26%	עכברי	29	1.68%
	טבריה	749	43.40%	קיסרי	15	0.87%
שני	קיסרי	26	1.51%	עכברי	7	0.41%
	טבריה	408	23.64%	לוד	2	0.12%
שלישי	קיסרי	250	14.48%	ציפרי	7	0.41%
	טבריה	21	1.22%	לוד	11	0.64%
רביעי	לוד	4	0.23%	קיסרי	2	0.12%
	ציפרי	1	0.06%	טבריה	1	0.06%

לוח מספר 106

מימרות בני הדור הראשון לפי ישיבה ומסכת

הישיבה	עכברי	ציפרי	טבריה	קיסרי	לוד	לא ידוע	ס"ה
<u>I</u>	12%	37%	25%	6%	16%	4%	100%
<u>ס"ה</u>	<u>29</u>	<u>92</u>	<u>62</u>	<u>15</u>	<u>39</u>	<u>10</u>	<u>247</u>
זבחים	12	21	10		9	5	57
מנחות	7	38	30	2	9		86
בכורות	3	16	8	2	8	2	39
ערכין	1	3	2		3		9
תמורה	2	3	4	2	5		16
כריתות	2	5	7	8	2	1	25
מעילה	2	6	1	1	1	1	12
תמיד					2	1	3

²¹⁷⁹ לטבלה יש להוסיף עוד 87 מימרות של אמוראים שמקומם אינו ידוע.

לוח מספר 107

מימרות בני הדור השני לפי ישיבה ומסכת

<u>הישיבה</u>	<u>עכברי</u>	<u>טבריה</u>	<u>קיסרי</u>	<u>לוד</u>	<u>לא ידוע</u>	<u>ס"ה</u>
<u>II דור</u>	1%	94%	3%	0%	1%	100%
<u>ס"ה</u>	<u>7</u>	<u>749</u>	<u>26</u>	<u>2</u>	<u>10</u>	<u>794</u>
זבחים	3	210	10	1	3	227
מנחות	2	199	1	1	2	205
בכורות	1	126	4		2	133
ערכין		32	3			35
תמורה		61	6		1	68
כריתות		75			2	77
מעילה	1	44	2			47
תמיד		2				2

לוח מספר 108

מימרות בני הדור השלישי לפי ישיבה ומסכת

<u>הישיבה</u>	<u>ציפורי</u>	<u>טבריה</u>	<u>טבריה - קיסרי</u>	<u>קיסרי</u>	<u>לוד</u>	<u>לא ידוע</u>	<u>ס"ה</u>
<u>III דור</u>	1%	55%	24%	10%	1%	9%	100%
<u>ס"ה</u>	<u>7</u>	<u>408</u>	<u>176</u>	<u>74</u>	<u>11</u>	<u>65</u>	<u>741</u>
זבחים	2	110	59	18	1	10	200
מנחות		104	49	21	4	10	188
בכורות	2	76	17		2	18	115
ערכין	2	20	3	12	2	14	53
תמורה	1	46	23	12	1	8	91
כריתות		27	22	9	1	4	63
מעילה		15	3	2			20
תמיד		10				1	11

מימרות בני הדור הרביעי לפי ישיבה ומסכת

<u>הישיבה</u>	<u>טבריה</u>	<u>קיסרי</u>	<u>לוד</u>	<u>לא ידוע</u>	<u>ס"ה</u>
<u>IV דור</u>	72%	7%	14%	7%	100%
<u>ס"ה</u>	<u>21</u>	<u>2</u>	<u>4</u>	<u>2</u>	<u>29</u>
זבחים	6	2	1	2	11
מנחות	11		2		13
בכורות	1				1
ערכין			1		1
תמורה	2				2
כריתות	1				1

לוח מספר 110

²¹⁸⁰ פיזורם של אמוראי בבל שעסקו בסדר קדשים, לישיבותיהם ולדורותיהם

דור	הישיבה המרכזית	מספר הממירות	אחוז	בנותיה	מספר הממירות	אחוז
ראשון	סורא	213	6.30%	הוצל	12	0.40%
	נהרדעא	151	4.50%			
	סורא	188	5.60%			
שני	פומבדיתא	130	3.90%	נהרדעא, מחווא.	51	1.50%
					10	0.30%
				סורא	71	2.10%
שלישי	כפרי	131	3.90%	חרתא דארגיז	12	0.40%
	פומבדיתא	244	7.20%	שלחי,	68	2.00%
				נהרדעא,	12	0.40%
				שכנציב,	120	3.60%
				מחווא.	16	0.50%
	סורא	77	2.30%			
	פומבדיתא	475	14.10%	מחווא, שלחי	546	16.20%
רביעי				נהרדעא	3	0.10%
					7	0.20%
	סורא	28	0.80%			
	נרש	200	5.90%	פומבדיתא,	49	1.50%
				נהרדעא,	12	0.40%
				פום-נהרא,	72	2.10%
				מחווא.	12	0.40%
שישי	מתא-מחסיא	166	4.90%	סורא	26	0.80%
	פומבדיתא	34	1.00%			
שביעי	מתא-מחסיא	44	1.30%	סורא	29	0.90%
	פומבדיתא	10	0.30%	מחווא	5	0.10%

²¹⁸⁰ כדי לקבל סיכום השווה ל-100% יש להוסיף לטבלה עוד 122 מימרות של אמוראים שמקומם אינו ידוע, והם מהווים 3.6% מכלל המימרות.

לוח מספר 111

מימרות בני הדור הראשון לפי ישיבה ומסכת

<u>הישיבה</u>	<u>סורא</u>	<u>נהרדעא</u>	<u>הוצל</u>	<u>לא ידוע</u>	<u>ס"ה</u>
<u>I דור</u>	56%	40%	3%	0%	100%
<u>ס"ה</u>	<u>213</u>	<u>151</u>	<u>12</u>	<u>1</u>	<u>377</u>
זבחים	²¹⁸¹ 36	31	2		69
מנחות	75	44	2		121
בכורות	32	30	3	1	66
ערכין	26	24	2		52
תמורה	19	10			29
כריתות	15	6	1		22
מעילה	9	5	2		16
תמיד	1	1			2

לוח מספר 112

מימרות בני הדור השני לפי ישיבה ומסכת

<u>הישיבה</u>	<u>סורא</u>	<u>נהרדעא</u>	<u>פומבדיתא</u>	<u>מחוזא</u>	<u>לא ידוע</u>	<u>ס"ה</u>
<u>II דור</u>	48%	13%	33%	3%	4%	100%
<u>ס"ה</u>	<u>188</u>	<u>51</u>	<u>130</u>	<u>10</u>	<u>14</u>	<u>393</u>
זבחים	37	14	18		4	73
מנחות	61	14	36	5		116
בכורות	39	11	28	3	7	88
ערכין	22	7	17		1	47
תמורה	8	2	15	2		27
כריתות	8	3	12		2	25
מעילה	9		2			11
תמיד	4		2			6

ההבלטה נועדה להצביע על הישיבה שתרומתה למסכת גבוהה משל האחרות.²¹⁸¹

לוח מספר 113

מימרות בני הדור השלישי לפי ישיבה ומסכת

<u>הישיבה</u>	<u>סורא</u>	<u>כפרי</u>	<u>נהרדעא</u>	<u>פומבדיתא</u>	<u>מחוזא</u>	<u>שלחי</u>	<u>בחרתא דארגיז</u>	<u>לא ידוע</u>	<u>ס"ה</u>
<u>III דור</u>	13%	16%	6%	34%	15%	10%	2%	5%	100%
<u>ס"ה</u>	<u>90</u>	<u>112</u>	<u>40</u>	<u>245</u>	<u>107</u>	<u>68</u>	<u>12</u>	<u>37</u>	<u>711</u>
זבחים	11	27	1	66	25	10	3	8	151
מנחות	48	26	5	85	38	27	6	3	238
בכורות	12	23	4	17	30	13		7	106
ערכין	9	14	15	29	2	3		6	78
תמורה	3	8		15	10	4	1	7	48
כריתות	5	7	15	24		9	2	4	66
מעילה	1	3		7		2		2	15
תמיד	1	4		2	2				9

לוח מספר 114

מימרות בני הדור הרביעי לפי ישיבה ומסכת

<u>הישיבה</u>	<u>סורא</u>	<u>נהרדעא</u>	<u>פומבדיתא</u>	<u>מחוזא</u>	<u>שלחי</u>	<u>לא ידוע</u>	<u>ס"ה</u>
<u>ס"ה</u>	<u>77</u>	<u>7</u>	<u>468</u>	<u>553</u>	<u>3</u>	<u>27</u>	<u>1135</u>
<u>IV דור</u>	7%	1%	41%	49%	0.3%	2%	100%
זבחים	19	4	114	152		7	296
מנחות	30	2	149	143	2	2	328
בכורות	6		51	79		5	141
ערכין	7	1	48	41		4	101
תמורה	8		45	54		5	112
כריתות	6		51	67	1	4	129
מעילה			3	13			16
תמיד	1		7	4			12

לוח מספר 115

מימרות בני הדור החמישי לפי ישיבה ומסכת

הישיבה	סורא	נהרדעא	פומבדיתא	מחוזא	פוס נהרא	נרש	לא ידוע	ס"ה
<u>ס"ה</u>	<u>28</u>	<u>12</u>	<u>49</u>	<u>10</u>	<u>72</u>	<u>202</u>	<u>30</u>	<u>403</u>
<u>V דור</u>	7%	3%	12%	2%	18%	50%	7%	100%
זבחים	10		19	3	26	43	13	114
מנחות	4	5	12	4	19	61	2	107
בכורות	4	2	5	2	6	36	7	62
ערכין	3	5	3	1	7	17	1	37
תמורה	3		5		4	16		28
כריתות	3		4		5	13	6	31
מעילה			1		5	14	1	21
תמיד	1					2		6

לוח מספר 116

מימרות בני הדור הששי לפי ישיבה ומסכת

הישיבה	סורא	מתא מחסיא	פומבדיתא	לא ידוע	ס"ה
<u>VI דור</u>	11%	71%	14%	4%	100%
<u>ס"ה</u>	<u>26</u>	<u>166</u>	<u>34</u>	<u>9</u>	<u>235</u>
זבחים	7	45	4	5	61
מנחות	12	53	15		80
בכורות	6	24	8	2	40
ערכין		14		1	15
תמורה		7	3	1	11
כריתות	1	17	2		20
מעילה		3	2		5
תמיד		3			3

לוח מספר 117

מימרות בני הדור השביעי לפי ישיבה ומסכת

הישיבה	סורא	מתא מחסיא	פומבדיתא	מחוזא	לא ידוע	ס"ה
VII דור	32%	48%	11%	5%	4%	100%
ס"ה	29	44	10	5	4	92
זבחים	14	14	3	3	3	37
מנחות	10	17	3	2		32
בכורות	4	8	3			15
ערכין		3				3
תמורה	1	1			1	3
כריתות		1	1			2

פרק ו'

לוח מספר 118

היחס בין היקף התלמוד לבין גודלה של המסכת במשנה

הסדר	המסכת	מספר המשניות	מספר התיבות במשנה	מספר התיבות בתלמוד	היחס בין התלמוד למשנה
מועד	מו"ק	24	765	23,384	30.6
מועד	מגילה	33	1,265	30,310	24.0
נזיקין	ע"ז	50	2,185	48,925	22.4
מועד	חגיגה	23	865	17,615	20.4
קדשים	כריתות	43	2,730	52,095	19.1
מועד	ר"ה	35	1,480	20,600	13.9
קדשים	זבחים	101	4,970	66,715	13.4
מועד	תענית	34	1,725	22,250	12.9
קדשים	מנחות	93	5,200	65,660	12.6
נשים	יבמות	123	6,605	80,880	12.2
קדשים	תמורה	34	1,810	21,925	12.1
קדשים	בכורות	73	3,665	36,975	10.1
קדשים	ערכין	50	2,540	21,635	8.5
קדשים	מעילה	44	1,750	6,475	3.7
קדשים	תמיד	34	2,110	2,500	1.2

לוח מספר 119

חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות בתשתית מסכתות סדר קדשים בשלושת הדורות הראשונים

מתוך כלל הסוגיות			מתוך הסוגיות שזיקתן לענייני קדשים			המסכת
סך כל הסוגיות שתשתיתן בשלושת הדורות הראשונים	מזה סוגיות שתשתיתן ארץ ישראלית	אחוז הסוגיות שתשתיתן ארץ ישראלית	סך כל הסוגיות שתשתיתן בשלושת הדורות הראשונים	מזה סוגיות שתשתיתן ארץ ישראלית	אחוז הסוגיות שתשתיתן ארץ ישראלית	
בכורות	107	60%	81	50%	62%	
זבחים	140	73%	134	98%	73%	
כריתות	43	27%	41	27%	66%	
מנחות	157	98%	136	90%	66%	
מעילה	30	19%	28	18%	64%	
ערכין	49	17%	35	10%	29%	
תמורה	51	32%	47	28%	60%	
תמיד	9	2%	9	2%	22%	
ס"ה	586	61%	511	323	63%	

לוח מספר 120

חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות בתשתית מסכתות קבוצת הביקורת בשלושת הדורות הראשונים

המסכת	סך כל הסוגיות שתשתיתן בשלושת הדורות הראשונים	מזה סוגיות שתשתיתן ארץ ישראלית	אחוז הסוגיות שתשתיתן ארץ ישראלית
חגיגה	27	14	52%
יבמות	161	64	40%
מגילה	52	38	73%
מו"ק	38	16	42%
ר"ה	41	23	56%
תענית	34	16	47%
ע"ז	102	54	53%
ס"ה קבוצת	455	225	49%

לוח מספר 121

תשתית הסוגיות בסדר קודשים, ארץ ישראלית ובבלית מוקדמת ומאוחרת

ס"ה כללי		ס"ה תשתית		ס"ה תשתית		ס"ה תשתית		
		בבלי ת מאוחרת		בבלי ת מוקדמת		ארץ ישראלית		
אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	
100%	146	27%	39	32%	47	41%	60	בכורות
100%	201	30%	61	19%	38	51%	102	זבחים
100%	67	36%	24	24%	16	40%	27	כריתות
100%	214	27%	57	28%	59	46%	98	מנחות
100%	39	23%	9	28%	11	49%	19	מעילה
100%	77	36%	28	42%	32	22%	17	ערכין
100%	67	24%	16	28%	19	48%	32	תמורה
100%	16	44%	7	44%	7	13%	2	תמיד
100%	827	29%	241	28%	229	43%	357	ס"ה בסדר קדשים

לוח מספר 122

תשתית הסוגיות בקבוצת הביקורת, ארץ ישראלית ובבלית מוקדמת ומאוחרת

ס"ה כללי		ס"ה תשתית		ס"ה תשתית		ס"ה תשתית		
		בבלית מאוחרת		בבלית מוקדמת		ארץ ישראלית		
אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	סוגיות	
100%	48	44%	21	27%	13	29%	14	חגיגה
100%	221	27%	60	44%	97	29%	64	יבמות
100%	75	31%	23	19%	14	51%	38	מגילה
100%	50	24%	12	44%	22	32%	16	מו"ק
100%	*59	31%	18	31%	18	39%	23	ר"ה
100%	47	28%	13	38%	18	34%	16	תענית
100%	**139	27%	37	35%	48	39%	54	עבודה זרה
100%	639	29%	184	36%	230	35%	225	ס"ה קבוצת ביקורת
100%	1466	29%	425	31%	459	40%	582	ס"ה כללי

* קיימת סוגיה נוספת ארץ ישראלית מהדור הרביעי.

** קיימות 3 סוגיות נוספות ארץ ישראליות מהדור הרביעי.

התפלגות הסוגיות לסוגיהן במסכתות סדר קדשים

ס"ה	תמיד	תמורה	ערכין	מעילה	מנחות	כריתות	זבחים	בכורות	הקוד	הסיווג
78	4	6	11	5	17	5	9	21	א1	אמוראי בבל המוקדמים בלבד
142	4	12	18	9	33	11	30	25	א2	אמוראי בבל המאחרים בלבד
110	3	6	15	4	26	13	26	17	א3	אמוראי בבל המוקדמים והמאחרים יחד
107	1	14	7	9	33	4	21	18	ב1	אמוראי א"י המוקדמים בלבד
11	0	0	0	1	3	1	4	2	גא	אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל המוקדמים
131	0	8	7	4	31	19	44	18	גב	אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל המאחרים
77	1	10	2	5	18	2	20	19	גג	אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל מוקדמים ומאחרים
62	2	9	10	2	15	5	7	12	גא2	סוגיות בהם משולבים אמוראי א"י מוקדמים לאחר אמוראי בבל מוקדמים ובסוף אמוראי בבל המאחרים
14	0	0	2	0	6	1	4	1	גב2	אמוראי בבל המוקדמים תחילה ואחריהם אמוראי א"י המוקדמים
31	0	0	1	0	13	1	13	3	גג2	אמורא בבלי קדום פותח סוגיה ארץ ישראלית
59	1	2	4	0	18	5	19	10	גא3	אמוראי בבל המאחרים תחילה ואחריהם אמוראי א"י ובבל המוקדמים
5	0	0	0	0	1	0	4	0	גב3	אמוראי בבל המאחרים ואחריהם אמוראי א"י מאחרים
827	16	67	77	39	214	67	201	146		ס"ה

לוח מספר 124

התפלגות הסוגיות לסוגיהן

הסיווג	הקד	מסכתות קדשים		קבוצת הביקורת		ס"ה
		סוגיות	אחוז	סוגיות	אחוז	אחוז
אמוראי בבל המוקדמים בלבד	א1	78	9.4%	71	11.0%	149 10.1%
אמוראי בבל המאוחרים בלבד	א2	142	17.2%	76	11.8%	218 14.8%
אמוראי בבל המוקדמים והמאוחרים יחד	א3	110	13.3%	86	13.4%	196 13.3%
אמוראי א"י המוקדמים בלבד	ב1	107	12.9%	78	12.1%	185 12.6%
אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל המוקדמים	ב2	0	0.0%	1	0.2%	1 0.1%
אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל המאוחרים	גא1	11	1.3%	5	0.8%	16 1.1%
אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל מוקדמים ומאוחרים	גב1	131	15.8%	75	11.7%	206 14.0%
סוגיות בהם משולבים אמוראי א"י מוקדמים לאחר אמוראי בבל מוקדמים ובסוף אמוראי בבל המאוחרים	גג1	77	9.3%	61	9.5%	138 9.4%
אמוראי בבל המוקדמים תחילה ואחריהם אמוראי א"י המוקדמים	גא2	62	7.5%	90	14.0%	152 10.3%
אמורא בבלי קדום פותח סוגיה ארץ ישראלית	גב2	14	1.7%	11	1.7%	25 1.7%
אמוראי בבל המאוחרים תחילה ואחריהם אמוראי א"י ובבל המוקדמים	גג2	31	3.7%	6	0.9%	37 2.5%
אמוראי בבל המאוחרים ואחריהם אמוראי א"י מאוחרים	גא3	59	7.1%	81	12.6%	140 9.5%
אמוראי בבל המאוחרים ואחריהם אמוראי א"י מאוחרים	גב3	5	0.6%	2	0.3%	7 0.5%
ס"ה		827	100%	643	100%	1470 100%

התפלגות הסוגיות לסוגיהן במסכתות סדר קדשים באחוזים

הסיווג	הקוד	בכורות	זבחים	כריתות	מנחות	מעילה	ערכין	תמורה	תמיד	ס"ה
אמוראי בבל המוקדמים בלבד	1א	14%	4%	7%	8%	13%	14%	9%	25%	9%
אמוראי בבל המאוחרים בלבד	2א	17%	15%	16%	15%	23%	23%	18%	25%	17%
אמוראי בבל המוקדמים והמאוחרים יחד	3א	12%	13%	19%	12%	10%	19%	9%	19%	13%
אמוראי א"י המוקדמים בלבד	1ב	12%	10%	6%	15%	23%	9%	21%	6%	13%
אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל המוקדמים	1גא	1%	2%	1%	1%	3%	0%	0%	0%	1%
אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל המאוחרים	1גב	12%	22%	28%	14%	10%	9%	12%	0%	16%
אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל מוקדמים ומאוחרים	1גג	13%	10%	3%	8%	13%	3%	15%	6%	9%
סוגיות בהם משולבים אמוראי א"י מוקדמים לאחר אמוראי בבל מוקדמים ובסוף אמוראי בבל המאוחרים	2אג	8%	3%	7%	7%	5%	13%	13%	13%	7%
אמוראי בבל המוקדמים תחילה ואחריהם אמוראי א"י המוקדמים	2בג	1%	2%	1%	3%	0%	3%	0%	0%	2%
אמורא בבלי קדום פותח סוגיה ארץ ישראלית	2גג	2%	6%	1%	6%	0%	1%	0%	0%	4%
אמוראי בבל המאוחרים תחילה ואחריהם אמוראי א"י ובבל המוקדמים	3אג	7%	9%	7%	8%	0%	5%	3%	6%	7%
אמוראי בבל המאוחרים ואחריהם אמוראי א"י מאוחרים	3בג	0%	2%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%
ס"ה		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

התפלגות הסוגיות לסוגיהן במסכתות קבוצת הביקורת

הסיווג	הקוד	יבמות	חגיגה	מגילה	מ"ק	ר"ה	תענית	ע"ז	ס"ה	אחוז
אמורא בבל המוקדמים בלבד	1א	30	1	5	5	6	8	16	71	11%
אמורא בבל המאוחרים בלבד	2א	26	11	9	3	8	4	15	76	12%
אמורא בבל המוקדמים והמאוחרים יחד	3א	46	4	2	12	4	4	14	86	13%
אמורא א"י המוקדמים בלבד	1ב	18	7	18	3	7	6	19	78	12%
אמורא א"י המאוחרים בלבד כולל ציטוטים של אמורא בבל	2ב	0	0	0	0	0	0	1	1	0%
אמורא א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמורא בבל המוקדמים	1א	0	0	3	0	1	1	0	5	1%
אמורא א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמורא בבל המאוחרים	1ב	23	4	8	8	8	5	19	75	12%
אמורא א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמורא בבל מוקדמים ומאוחרים	1ג	21	3	9	5	8	3	12	61	9%
סוגיות בהם משולבים אמורא א"י מוקדמים לאחר אמורא בבל מוקדמים ובסוף אמורא בבל המאוחרים	2א	36	9	6	10	8	9	12	90	14%
אמורא בבל המוקדמים תחילה ואחריהם אמורא א"י המוקדמים	2ב	0	0	1	0	1	0	9	11	2%
אמורא בבלי קדום פותח סוגיה ארץ ישראלית	2ג	0	0	0	0	0	0	6	6	1%
אמורא בבל המאוחרים תחילה ואחריהם אמורא א"י ובבל המוקדמים	3א	19	9	14	4	9	7	19	81	13%
אמורא בבל המאוחרים ואחריהם אמורא א"י מאוחרים	3ב	2	0	0	0	0	0	0	2	0%
ס"ה		221	48	75	50	60	47	142	643	100%

התפלגות הסוגיות לסוגיהן במסכתות קבוצת הביקורת באחוזים

הסיווג	הקוד	יבמות	חגיגה	מגילה	מו"ק	ר"ה	תענית	ע"ז	ס"ה
אמוראי בבל המוקדמים בלבד	1א	14%	2%	7%	10%	10%	17%	11%	11%
אמוראי בבל המאוחרים בלבד	2א	12%	23%	12%	6%	13%	9%	11%	12%
אמוראי בבל המוקדמים והמאוחרים יחד	3א	21%	8%	3%	24%	7%	9%	10%	13%
אמוראי א"י המוקדמים בלבד	1ב	8%	15%	24%	6%	12%	13%	13%	12%
אמוראי א"י המאוחרים בלבד כולל ציטוטים של אמוראי בבל	2ב	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	0%
אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל המוקדמים	1גא	0%	0%	4%	0%	2%	2%	0%	1%
אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל המאוחרים	1גב	10%	8%	11%	16%	13%	11%	13%	12%
אמוראי א"י המוקדמים תחילה ואח"כ אמוראי בבל מוקדמים ומאוחרים	1גג	10%	6%	12%	10%	13%	6%	8%	9%
סוגיות בהם משולבים אמוראי א"י מוקדמים לאחר אמוראי בבל מוקדמים ובסוף אמוראי בבל המאוחרים	2גא	16%	19%	8%	20%	13%	19%	8%	14%
אמוראי בבל המוקדמים תחילה ואחריהם אמוראי א"י המוקדמים	2גב	0%	0%	1%	0%	2%	0%	6%	2%
אמורא בבלי קדום פותח סוגיה ארץ ישראלית	2גג	0%	0%	0%	0%	0%	0%	4%	1%
אמוראי בבל המאוחרים תחילה ואחריהם אמוראי א"י ובבל המוקדמים	3גא	9%	19%	19%	8%	15%	15%	13%	13%
אמוראי בבל המאוחרים ואחריהם אמוראי א"י מאוחרים	3גב	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
ס"ה		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

לוח מספר 128

התפלגות כל המימרות לפי המסכתות

מספר המימרות	במסכתות הביקורת	מספר המימרות	במסכתות קד שים
401	ראש השנה	1298	זבחים
560	תענית	1514	מנחות
652	מגילה	806	בכורות
606	מועד קטן	431	ערכין
337	חגיגה	435	תמורה
1737	יבמות	461	כריתות
1419	עבודה זרה	163	מעילה
		51	תמיד
5712	ס"ה	5159	ס"ה

לוח מספר 129

ההתפלגות של כל המימרות האמוראיות ב-15 מסכתות המחקר, לפי דור האמוראים, בכל אחד משני מרכזי התורה.

יחס	שכיחות בקדשים	שכיחות בקבוצת	ס"ה	מימרות בקדשים	מימרות בקבוצת	דור	ארץ
1.0	0.50	0.50	495	246	249	1	א"י
1.0	0.50	0.50	1576	785	791	2	א"י
1.3	0.43	0.57	1716	742	974	3	א"י
1.3	0.43	0.57	67	29	38	4	א"י
3.0	0.25	0.75	8	2	6	5*	א"י
1.1	0.47	0.53	3862	1804	2058	ס"ה	א"י
1.6	0.38	0.62	985	378	607	1	בבל
1.4	0.41	0.59	972	402	570	2	בבל
1.0	0.49	0.51	1454	710	744	3	בבל
0.9	0.52	0.48	2180	1135	1045	4	בבל
0.8	0.55	0.45	735	403	332	5	בבל
1.1	0.47	0.53	505	235	270	6	בבל
1.0	0.51	0.49	174	88	86	7	בבל
0.0	1.00	0.00	4	4		8	בבל
1.1	0.48	0.52	7009	3355	3654	ס"ה	בבל

* בשל המספר המועט של מימרות אמוראי א"י שהגיעו לבבל מדור זה, אין משמעות להתפלגותם.

לוח מספר 130

התפלגות המימרות לפי ארץ ודור (במספרים ובאחוזים):

	דור 1	דור 2	דור 3	דור 4	דור 5	דור 6	דור 7	דור 8	ס"ה
א"י	495	1576	1716	67	8				3862
בבל	985	972	1454	2180	735	505	174	4	7009
ס"ה	1480	2548	3170	2247	743	505	174	4	10871
	דור 1	דור 2	דור 3	דור 4	דור 5	דור 6	דור 7	דור 8	ס"ה
א"י	5%	14%	16%	1%	0%	0%	0%	0%	36%
בבל	9%	9%	13%	20%	7%	5%	2%	0%	64%
ס"ה	14%	23%	29%	21%	7%	5%	2%	0%	100%

לוח מספר 131

התפלגות המימרות לפי מקורן וזמן בכל מסכתות המחקר

	אמוראי א"י		אמוראי בבל		אמוראי א"י		אמוראי בבל		ס"ה
	מדר 1-3		מדר 1-3		מדר 4		מדר 4		
	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	אחוז	מימרות	
בכורות	36%	287	32%	260	0.12%	1	32%	258	806
זבחים	37%	482	23%	295	1.00%	13	39%	508	1298
כריתות	36%	165	25%	113	0.22%	1	39%	182	461
מנחות	31%	470	32%	484	0.86%	13	36%	547	1514
מעילה	48%	79	26%	42		0	26%	42	163
ערכין	23%	99	41%	175	0.23%	1	36%	156	431
תמורה	40%	175	24%	104	0.46%	2	35%	154	435
תמיד	31%	16	33%	17		0	35%	18	51
ס"ה בסדר קדשים	34%	1773	29%	1490	0.60%	31	36%	1865	5159
חגיגה	45%	151	30%	101	0.90%	3	24%	82	337
יבמות	27%	471	37%	643	0.60%	11	35%	612	1737
מגילה	47%	307	27%	176	0.80%	5	25%	164	652
מועד קטן	32%	192	37%	227	0.30%	2	31%	185	606
עבודה זרה	37%	527	30%	432	0.60%	9	32%	451	1419
ראש השנה	36%	146	31%	126	1.20%	5	31%	124	401
תענית	39%	220	39%	216	1.60%	9	21%	115	560
ס"ה בקבוצת הבקורות	35%	2014	34%	1921	0.77%	44	30%	1733	5712
ס"ה כללי	35%	3787	31%	3411	0.70%	75	33%	3598	10871

לוח מספר 132

שיעור המימרות ל-1000 תיבות בכל מסכת, לפי מקורן וזמן

	אמוראי א"י		אמוראי בבל		אמוראי א"י		אמוראי בבל	
	מדור 1-3		מדור 1-3		מדור 1-3		מדור 1-3	
	שיעור	מימרות	שיעור	מימרות	שיעור	מימרות	שיעור	מימרות
בכורות	287	7.76	260	7.03	1	0.03	258	6.98
זבחים	482	7.22	295	4.42	13	0.19	508	7.61
כריתות	165	3.17	113	2.17	1	0.02	182	3.49
מנחות	470	7.16	484	7.37	13	0.20	547	8.33
מעילה	79	12.20	42	6.49			42	6.49
ערכין	99	4.58	175	8.09	1	0.05	156	7.21
תמורה	175	7.98	104	4.74	2	0.09	154	7.02
תמיד	16	6.40	17	6.80			18	7.20
ס"ה בסדר קדשים	1773	6.47	1490	5.44	31	0.11	1782	6.50
חגיגה	151	8.57	101	5.73	3	0.17	82	4.66
יבמות	471	5.82	643	7.95	11	0.14	612	7.57
מגילה	307	10.13	176	5.81	5	0.16	164	5.41
מו"ק	192	3.67	227	4.34	2	0.04	185	3.54
ר"ה	146	7.09	126	6.12	5	0.24	124	6.02
עבודה זרה	527	10.77	432	8.83	9	0.18	451	9.22
תענית	220	9.89	216	9.71	9	0.40	115	5.17
ס"ה קבוצת ביקורת	2014	7.38	1921	7.04	44	0.16	1733	6.35
ס"ה כללי	3787	6.93	3411	6.24	75	0.14	3515	6.43

לוח מספר 133

שיעור המימרות ל-1000 תיבות בכל מסכת בסדר קדשים ובקבוצת הביקורת

מסכתות סדר קדשים			מסכתות קבוצת הביקורת		
שיעור	המימרות	הארץ	שיעור	המימרות	הארץ
המסכת	ישראליות	הבבליות	המסכת	ישראליות	הבבליות
בכורות	7.8	14.0	חגיגה	8.7	10.4
זבחים	7.4	12.0	יבמות	6.0	15.5
כריתות	3.2	5.7	מגילה	10.3	11.2
מנחות	7.4	15.7	מו"ק	3.7	7.9
מעילה	12.2	13.0	עבודה זרה	11.0	18.0
ערכין	4.6	15.3	ר"ה	7.3	12.1
תמורה	8.1	11.8	תענית	10.3	14.9
תמיד	6.4	14.0			

לוח מספר 134

חלקם של רב ושמואל במסכתות סדר קדשים

מזה רב ושמואל	אחוז בבל	אחוז א"י	מזה רב ושמואל	דור 1-3 בבבל	דור 1-3 בא"י	ס"ה דור 1-3	כל המימרות	המסכת
33%	35%	65%	14	42	79	121	163	מעילה
28%	37%	63%	29	104	175	279	435	תמורה
21%	38%	62%	62	295	484	779	1298	ובחים
20%	41%	59%	23	113	165	278	461	כריתות
23%	48%	52%	59	260	287	547	806	בכורות
24%	50%	50%	114	484	479	963	1514	מנחות
12%	52%	48%	2	17	16	33	51	תמיד
27%	64%	36%	47	175	97	272	431	ערכין
23%	46%	54%	350	1490	1782	3272	5159	ס"ה

לוח מספר 135

חלקם של רב ושמואל במסכתות קבוצת הביקורת

מזה רב ושמואל	אחוז בבל	אחוז א"י	מזה רב ושמואל	דור 1-3 בבבל	דור 1-3 בא"י	ס"ה דור 1-3	כל המימרות	המסכת
38%	36%	64%	66	176	307	483	652	מגילה
33%	40%	60%	33	101	151	252	337	חגיגה
31%	45%	55%	135	432	527	959	1419	ע"ז
21%	46%	54%	27	127	146	273	402	ר"ה
27%	50%	50%	58	216	220	436	560	תענית
24%	54%	46%	55	227	192	418	606	מו"ק
30%	58%	42%	194	643	471	1114	1737	יבמות
30%	49%	51%	568	1921	2014	3935	5712	ס"ה

לוח מספר 136

תרומתן של ישיבות בבל לסדר קדשים ולקבוצת הביקורת

הדור	הסדר	מספר המימרות בכל ישיבה				היחס בין קדשים לקבוצת הביקורת	
		סורא ובנותיה	פומבדיתא ובנותיה	אחר	ס"ה בבל	סורא ובנותיה	פומבדיתא ובנותיה
דור 1	ביקורת	365	240	3	608	70%	72%
	קדשים	225	151	1	377		71%
דור 2	ביקורת	211	300	40	551	100%	73%
	קדשים	186	191	25	402		83%
דור 3	ביקורת	180	498	84	762	132%	105%
	קדשים	209	460	42	711		106%
דור 4	ביקורת	47	928	70	1045	187%	127%
	קדשים	77	1031	27	1135		124%
דור 5	ביקורת	33	262	37	332	97%	150%
	קדשים	28	345	30	403		138%
דור 6	ביקורת	198	57	15	270	111%	68%
	קדשים	192	34	9	235		99%
דור 7	ביקורת	70	11	5	86	119%	155%
	קדשים	73	15	4	92		122%

* התקנון לפי גודל בתיבות : קבוצת הביקורת 240,546 בתיבות, סדר קדשים 273,990 בתיבות, והיחס 1: 1.14

לוח מספר 137

תרומתן של ישיבות א"י לסדר קדשים ולקבוצת הביקורת

הדור	הסדר	מספר המימרות בכל ישיבה				היחס בין קדשים לקבוצת הביקורת			
		טבריה ובנותיה	ישיבות הדרום	אחר	ס"ה א"י	טבריה ובנותיה	ישיבות הדרום	אחר	ס"ה א"י
דור 1	ביקורת	134	98	16	248	154%	63%	71%	113%
	קדשים	181	54	10	245				
דור 2	ביקורת	721	26	45	792	118%	123%	30%	113%
	קדשים	745	28	12	785				
דור 3	ביקורת	529	290	155	974	89%	103%	49%	87%
	קדשים	415	261	67	743				
דור 4	ביקורת	19	5	14	38	126%	137%	16%	87%
	קדשים	21	6	2	29				
דור 5	ביקורת	3	0	3	6	76%		0%	38%
	קדשים	2	0	0	2				

* התקנון לפי גודל בתיבות : קבוצת הביקורת 240,546 בתיבות, סדר קדשים 273,990 בתיבות, והיחס 1: 1.14

לוח מספר 138

מידת הכיסוי של המשניות על ידי סוגיות ארץ ישראליות ובבליות בסדר קדשים

המסכת	מספר המשניות	כיסוי בבלי מוקדם	כיסוי בבלי	כיסוי א"י	כיסוי אמוראי	סוגיות בבליות מוקדמות	סוגיות בבליות	סוגיות א"י	ס"ה סוגיות
בכורות	73	36	50	39	61	51	86	60	146
זבחים	101	30	55	63	89	47	99	102	201
כריתות	43	17	20	20	36	23	40	27	67
מנחות	93	37	60	54	85	67	117	97	214
מעילה	38	8	14	15	13	11	20	19	39
ערכין	50	30	37	13	42	38	60	17	77
תמורה	35	15	22	23	31	21	35	32	67
תמיד	12	5	6	1	6	9	14	1	16
ס"ה קדשים	445	178	270	228	375	267	472	355	827

לוח מספר 139

מידת הכיסוי של המשניות על ידי סוגיות ארץ ישראליות ובבליות בסדר קדשים (באחוזים)

המסכת	אחוז כיסוי הבבלי המוקדם	אחוז כיסוי הבבלי	אחוז כיסוי הא"י	אחוז כיסוי ס"ה	אחוז כיסוי בבליות מוקדמות	אחוז כיסוי א"י
זבחים	30%	54%	62%	88%	0.47	1.01
כריתות	40%	60%	47%	84%	0.53	0.63
מנחות	40%	65%	58%	91%	0.72	1.04
מעילה	21%	37%	39%	66%	0.29	0.50
ערכין	60%	74%	26%	84%	0.76	0.34
תמורה	43%	63%	66%	89%	0.60	0.91
תמיד	42%	50%	8%	50%	0.75	0.08
ס"ה קדשים	40%	61%	51%	84%	0.60	0.80

לוח מספר 140

מידת הכיסוי של המשניות על ידי סוגיות ארץ ישראליות ובבליות בקבוצת הביקורת

המסכת	מספר המשניות	כיסוי בבלי מוקדם	כיסוי בבלי	כיסוי אמוראי	סוגיות בבליות מוקדמות	סוגיות בבליות	סוגיות אי"ת	ס"ה סוגיות
חגיגה	23	10	16	11	14	34	14	48
מגילה	33	9	17	15	10	37	38	75
מועד קטן	24	19	20	8	27	34	16	50
ראש השנה	35	12	22	16	19	36	24	60
תענית	34	14	18	13	21	32	15	47
עבודה זרה	50	24	37	33	51	85	57	142
יבמות	123	73	88	46	102	157	64	221
סה"כ קבוצ	322	161	218	142	254	415	228	643

לוח מספר 141

מידת הכיסוי של המשניות על ידי סוגיות ארץ ישראליות ובבליות בקבוצת הביקורת (באחוזים)

המסכת	כיסוי הבבלי המוקדם	כיסוי הבבלי	כיסוי הא"י	אחוז כיסוי ס"ה	אחוז כיסוי בבליות מוקדמות	יחס סוגיות אי"ת
חגיגה	43%	70%	48%	83%	0.61	0.61
מגילה	27%	52%	45%	61%	0.3	1.15
מועד קטן	79%	83%	33%	96%	1.13	0.67
ראש השנה	34%	63%	46%	80%	0.54	0.69
תענית	41%	53%	38%	74%	0.62	0.44
עבודה זרה	48%	74%	66%	94%	1.02	1.14
יבמות	59%	72%	37%	83%	0.91	0.52
סה"כ קבוצת הביקורת	50%	68%	44%	82%	0.79	0.71

לוח מספר 142

מידת הכיסוי של המשניות על ידי מימרות ארץ ישראליות ובבליות בסדר קדשים

המסכת	מספר המשניות	כיסוי בבלי מוקדם	כיסוי בבלי	כיסוי אמוראי	מימרות בבליות מוקדמות	מימרות בבליות	מימרות אי"ת מוקדמות	מימרות אי"ת
בכורות	73	52	60	50	61	260	518	287
זבחים	101	64	86	73	89	295	803	482
כריתות	43	24	34	26	36	113	295	165
מנחות	93	60	80	66	85	484	1031	470
מעילה	38	14	20	17	13	42	84	79
ערכין	50	35	42	25	42	175	331	99
תמורה	35	26	29	26	31	104	258	175
תמיד	12	5	6	3	6	17	35	16
ס"ה קדשין	445	280	357	286	375	1490	3355	1773
						1804		

לוח מספר 143

מידת הכיסוי של המשניות על ידי מימרות ארץ ישראליות ובבליות בסדר קדשים (באחוזים)

המסכת	אחוז כיסוי	אחוז כיסוי	אחוז כיסוי	אחוז כיסוי	אחוז כיסוי	אחוז כיסוי
בכורות	71%	82%	68%	84%	3.56	3.95
זבחים	63%	85%	72%	88%	2.92	4.90
כריתות	56%	79%	60%	84%	2.63	3.86
מנחות	65%	86%	71%	91%	5.20	5.19
מעילה	37%	53%	45%	66%	1.11	2.08
ערכין	70%	84%	50%	84%	3.50	2.00
תמורה	74%	83%	74%	89%	2.97	5.06
תמיד	42%	50%	25%	50%	1.42	1.33
ס"ה קדשין	63%	80%	64%	84%	3.35	4.05

לוח מספר 144

מידת הכיסוי של המשניות על ידי מימרות ארץ ישראליות ובבליות בקבוצת הביקורת

המסכת	מספר המשניות	כיסוי בבל	כיסוי בבל	כיסוי א"י	כיסוי אמוראי	מימרות בבליות מוקדמות	מימרות בבליות	מימרות אי"ת	ס"ה מימרות
חגיגה	23	13	17	17	19	102	183	154	337
מגילה	33	16	19	19	20	78	340	312	652
מועד קטן	24	22	23	16	23	227	412	194	606
ראש השנה	35	20	27	25	28	126	250	151	401
תענית	34	19	23	21	25	216	331	229	560
עבודה זרה	50	42	46	43	47	338	883	536	1419
יבמות	106	86	98	75	102	596	1255	482	1631
סה"כ קבוצ	305	218	253	216	264	1683	3654	2058	5712

לוח מספר 145

מידת הכיסוי של המשניות על ידי מימרות ארץ ישראליות ובבליות בקבוצת הביקורת (באחוזים)

המסכת	אחוז כיסוי	אחוז כיסוי	אחוז כיסוי	אחוז כיסוי	אחוז כיסוי	אחוז כיסוי
חגיגה	57%	74%	74%	74%	83%	4.43
מגילה	48%	58%	58%	58%	61%	2.36
מועד קטן	92%	96%	96%	67%	96%	9.46
ראש השנה	57%	77%	71%	80%	80%	3.60
תענית	56%	68%	62%	74%	74%	6.35
עבודה זרה	84%	92%	86%	94%	94%	6.76
יבמות	81%	92%	71%	96%	96%	5.62
סה"כ קבוצ	71%	83%	71%	87%	87%	5.52

לוח מספר 146

הסוגיות הארץ ישראליות והבבליות למסכתות סדר קדשים בבבלי ובירושלמי

סוגיות ארץ ישראליות							
ס"ה	בבלי	בירושלמי	ס"ה	פחות מקבילות	ס"ה	סוגיות בבלי	ס"ה בבבלי
ס"ה	356	385	741	113	628	471	827
זבחים	102	57	159	21	138	98	200
מנחות	98	106	204	34	170	117	215
בכורות	60	48	108	17	91	86	146
ערכין	17	38	55	14	41	60	77
תמורה	32	24	56	13	43	35	67
כריתות	27	49	76	12	64	40	67
מעילה	19	24	43	2	41	20	39
תמיד *	1	25	26	0	26	15	16
מידות	0	14	14	0	14	0	0

*הסוגיות במסכת תמיד כוללות את הסוגיות שעניינן במסכת שלוקטו בתלמוד הבבלי.

לוח מספר 147

מידת הכיסוי של פרקי מסכתות סדר קדשים על ידי סוגיות ארץ ישראליות ובבלי

המסכת	מספר הפרקים	סוגיה בירושלמי	סוגיה ארץ ישראלית	שיש בהם פרקים	שיש בהם הפרקים	אחוז אחוז
ס"ה	75	69	75	92%	100%	אחוז
זבחים	14	12	14	86%	100%	אחוז
מנחות	13	13	13	100%	100%	אחוז
בכורות	9	9	9	100%	100%	אחוז
ערכין	9	8	9	89%	100%	אחוז
תמורה	7	7	7	100%	100%	אחוז
כריתות	6	6	6	100%	100%	אחוז
מעילה	6	5	6	83%	100%	אחוז
תמיד *	6	5	6	83%	100%	אחוז
מידות	5	4	5	80%	100%	אחוז

*הסוגיות במסכת תמיד כוללות את הסוגיות שעניינן במסכת שלוקטו בתלמוד הבבלי.

לוח מספר 148

פיזור הסוגיות הארץ ישראליות בבבלי ובירושלמי העוסקות במשניות מסכת זבחים לפי פרקי המסכת.

הפרק	שם הפרק	סוגיות ארץ ישראליות בבבלי שעניינן במסכת זבחים	סוגיות ארץ ישראליות בירושלמי	מספר המשניות	מספר המשניות שלהן סוגיה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלהן סוגיה ארץ ישראלית	מספר הסוגיות הארץ ישראליות	יחס סוגיות ומשניות
ס"ה		95	57	101	71	70%	132	1.86
א	כל הזבחים	8	7	4	4	100%	10	2.50
ב	כל הזבחים שקבלו	15	7	5	4	80%	18	4.50
ג	כל הפסולין	5	2	6	4	67%	6	1.50
ד	בית שמאי	10	2	6	6	100%	12	2.00
ה	איזהו מקומן	8	6	8	6	75%	13	2.17
ו	קדשי קדשים	8	2	7	4	57%	10	2.50
ז	חטאת העוף	2	0	6	2	33%	2	1.00
ח	כל הזבחים	5	6	12	9	75%	11	1.22
ט	המזבח מקדש	7	0	7	6	86%	7	1.17
י	כל התדיר	1	2	8	2	25%	3	1.50
יא	דם חטאת	3	1	8	4	50%	4	1.00
יב	טבול יום	5	5	6	5	83%	8	1.60
יג	השוחרט ומעלה	11	5	8	7	88%	13	1.86
יד	פרת חטאת	7	12	10	8	80%	15	1.88

פיזור הסוגיות הארץ ישראליות בבבלי ובירושלמי העוסקות במשניות מסכת מנחות לפי פרקי המסכת.

הפרק	שם הפרק	סוגיות ארץ ישראליות בבבלי שעניינן במסכת מנחות	סוגיות ארץ ישראליות בירושלמי	מספר המשניות שלן	מספר המשניות שלן	אחוז המשניות שלן	מספר הסוגיות הארץ ישראליות	יחס סוגיות ומשניות
ס"ה		91	106	93	72	77%	163	2.26
א	כל המנחות	8	6	4	4	100%	14	3.50
ב	הקומץ את המנחה	4	1	5	3	60%	5	1.67
ג	הקומץ רבה	17	25	7	6	86%	29	4.83
ד	התכלת	6	6	5	4	80%	11	2.75
ה	כל המנחות באות	6	9	9	5	56%	11	2.20
ו	אלו מנחות נקמצות	6	7	7	6	86%	11	1.83
ז	התודה היתה באה	7	5	6	5	83%	11	2.20
ח	כל קרבנות הציבור	8	3	7	6	86%	10	1.67
ט	שתי מדות	7	8	9	8	89%	14	1.75
י	ר' ישמעאל	5	17	9	7	78%	16	2.29
יא	שתי הלחם	7	11	9	6	67%	16	2.67
יב	המנחות והנסכים	4	4	5	5	100%	6	1.20
יג	הרי עלי עשרון	6	4	11	7	64%	9	1.29

לוח מספר 150

פיזור הסוגיות הארץ ישראליות בבבלי ובירושלמי העוסקות במשניות מסכת בכורות לפי פרקי המסכת.

הפרק	שם הפרק	סוגיות ארץ ישראליות בבבלי	סוגיות ארץ ישראליות שעינין במסכת בכורות	מספר המשניות	מספר המשניות שלהן	אחוז המשניות שלהן	מספר הסוגיות הארץ ישראליות בשני התלמודים	יחס סוגיות ומשניות
ס"ה		48	52	73	37	51%	86	2.32
א	הלוקח עובר חמורו	8	4	7	2	29%	11	5.50
ב	הלוקח עובר פרי	3	8	9	4	44%	10	2.50
ג	הלוקח בהמה	2	5	4	3	75%	6	2.00
ד	עד כמה	9	4	10	4	40%	12	3.00
ה	כל פסולי המקו	5	3	6	3	50%	5	1.67
ו	על אלו מומין	1	8	12	7	58%	8	1.14
ז	מומין אלו	3	7	7	4	57%	9	2.25
ח	יש בכור	11	9	10	6	60%	17	2.83
ט	מעשר בהמה	6	4	8	4	50%	8	2.00

לוח מספר 151

פיזור הסוגיות הארץ ישראליות בבבלי ובירושלמי העוסקות במשניות מסכת ערכין לפי פרקי המסכת.

הפרק	שם הפרק	סוגיות ארץ ישראליות בבבלי	סוגיות ארץ ישראליות שעינין במסכת ערכין	מספר המשניות	מספר המשניות שלהן	אחוז המשניות שלהן	מספר הסוגיות הארץ ישראליות בשני התלמודים	יחס סוגיות ומשניות
ס"ה		38	14	50	30	60%	42	1.40
א	הכל מעריכין	3	2	4	3	75%	3	1.00
ב	אין בערכין	8	3	6	4	67%	9	2.25
ג	יש בערכין	4	1	5	4	80%	4	1.00
ד	השג יד בנודר	0	2	4	2	50%	2	1.00
ה	האומר משקלי עלי	6	0	6	4	67%	6	1.50
ו	שום היתומים	6	1	5	3	60%	6	2.00
ז	אין מקדישין	2	0	5	2	40%	2	1.00
ח	המקדיש את שדהו	4	1	7	3	43%	4	1.33
ט	המוכר את שדהו	5	4	8	5	63%	6	1.20

לוח מספר 152

פיזור הסוגיות הארץ ישראליות בבבלי ובירושלמי העוסקות במשניות מסכת תמורה לפי פרקי המסכת.

הפרק	שם הפרק	מסכת תמורה	בבלי	סוגיות ישראליות	מספר המשניות	סוגיה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלהן	מספר הסוגיות הארץ ישראליות	יחס סוגיות
א	הכל ממירים	28	8	5	6	6	100%	11	1.83
ב	יש בקרבנות	3	3	3	3	3	100%	4	1.33
ג	אלו קדשים	4	4	3	5	3	60%	6	2.00
ד	ולד חטאת	2	2	2	4	2	50%	3	1.50
ה	כיצד מערימים	3	3	3	6	3	50%	5	1.67
ו	כל האסורין	5	5	3	5	4	80%	7	1.75
ז	יש בקדשי	3	3	5	6	5	83%	6	1.20

לוח מספר 153

פיזור הסוגיות הארץ ישראליות בבבלי ובירושלמי העוסקות במשניות מסכת כריתות לפי פרקי המסכת.

הפרק	שם הפרק	מסכת כריתות	בבלי	סוגיות ישראליות	מספר המשניות	סוגיה ארץ ישראלית	אחוז המשניות שלהן	מספר הסוגיות הארץ ישראליות	יחס סוגיות
א	שלושים ושב כריתות	27	8	18	7	5	71%	22	4.40
ב	ד' מחוסרי כיפורים	2	2	5	6	4	67%	7	1.75
ג	אמרו לו	6	6	9	10	9	90%	14	1.15
ד	ספק אכל חלב	3	3	8	3	3	100%	10	3.33
ה	דם שחיטה	3	3	3	8	2	25%	5	2.50
ו	המביא אשם תלוי	5	5	6	9	6	67%	9	1.50

פיזור הסוגיות הארץ ישראליות בבבלי ובירושלמי העוסקות במשניות מסכת מעילה לפי פרקי המסכת.

[illegible]

פיזור הסוגיות הארץ ישראליות בבבלי ובירושלמי העוסקות במשניות מסכת תמיד לפי פרקי המסכת.

הפרק	שם הפרק	תמיד *	בירושלמי	המשניות	מספר	סוגיה ארץ	סוגיה ארץ	ישראלית	ישראלית	מספר	אחוז	ישראליות	סוגיות
א	בשלושה מקומות	1 + 1	7	4	4	18 + 1	56%	27 + 6	1.74	2.25	8 + 1	100%	4
ב	ראוהו אחיו	1	0	5	1	20%	1	1.00	1	1.67	2 + 8	67%	6
ג	אמר להם הממונה בואו	2 + 0	8	9	3	67%	2	1.50	3	1.33	1 + 3	50%	3
ד	לא היו כופתין	0	3	3	3	43%	2 + 1	2.00	2 + 4	2.00	2 + 4	43%	2

* מאחר שמסדר המסכת לא הביא את כל הסוגיות הדנות בה בתלמוד, הוספנו את הסוגיות 6 הסוגיות הארץ ישראליות שבמסכתות התלמוד האחרות, הדנות במשניות מסכת תמיד והן מוספות לסוגיות הנמצאות במסכת.

לוח מספר 156

פיזור הסוגיות הארץ ישראליות בבבלי ובירושלמי העוסקות במשניות מסכת מידות לפי פרקי המסכת.

פרק	שם הפרק	ס"ה	סוגיות ארץ ישראליות	סוגיות בבלי	סוגיות ארץ ישראליות	מספר המשניות	מספר המשניות שלהן	אחוז המשניות שלהן	מספר הסוגיות הארץ	יחס סוגיות ומשניות
			8	25	34	20	59%	22	1.1	1.1
א	בשלושה מקומות	3	0	9	2	6	100%	7	1.16	1.5
ב	הר הבית	2	5	4	8	5	62%	5	1	1
ג	המזבח היה	1	2	7	4	3	75%	3	1	1
ד	פתחו של היכל	2	3	4	3	4	75%	3	1	1
ה	כל העזרה	0	3	4	3	4	75%	3	1	1

* מאחר שמסדר המסכת לא הביא את כל הסוגיות הדנות בה בתלמוד, הוספנו את הסוגיות 8 הסוגיות הארץ ישראליות שבמסכתות התלמוד האחרות, הדנות במשניות מסכת מידות.

לוח מספר 157

אחוז הכיסוי של פסקאות המשנה על ידי סוגיות ארץ ישראליות בשני התלמודים

המסכת	ס"ה	מספר המשניות שלהן	אחוז המשניות שלהן	מספר המשניות שלהן	יחס סוגיות ומשניות	מספר המשניות שלהן	אחוז המשניות שלהן
ס"ה	501	347	69%	626	1.80	298	59%
זבחים	101	74	73%	138	1.86	60	59%
מנחות	93	74	80%	170	2.30	65	70%
בכורות	73	48	66%	91	1.90	51	70%
ערכין	50	30	60%	40	1.33	36	72%
תמורה	35	26	74%	42	1.62	22	63%
כריתות	43	29	67%	64	2.21	27	63%
מעילה	38	27	71%	41	1.52	15	39%
תמיד *	34	19	56%	26	1.37	11	32%
מידות	34	20	59%	14	0.70	11	32%

* הסוגיות במסכת תמיד כוללות את הסוגיות שעניינן במסכת שלוקטו בתלמוד הבבלי.

לוח מספר 158

מידת הכיסוי של משניות מסכתות סדר קדשים על ידי סוגיות ארץ ישראליות ובבליות

אחוז כיסוי פסקאות המשנה		
כל	הסוגיות	הארץ
המסכת	ישראליות	הבבליות
תמורה	36%	22%
בכורות	34%	21%
מעילה	30%	14%
זבחים	28%	20%
כריתות	27%	20%
ממוצע	27%	18%
מנחות	24%	22%
ערכין	19%	29%
תמיד	14%	7%
מידות	7%	0%

לוח מספר 159

אחוז הכיסוי של פסקאות המשנה על ידי סוגיות ארץ ישראליות ובבליות בשני התלמודים

בירושלמי			בבבלי		
בשני	ובשני	בבבלי	בשני	ובשני	בבבלי
התלמודים	התלמודים	התלמודים	התלמודים	התלמודים	התלמודים
בכורות	34%	12.0%	15.0%	22.0%	22.0%
כריתות	26%	13.0%	10.0%	13.0%	13.0%
מנחות	24%	5.0%	8.0%	15.7%	19.0%
מעילה	31%	13.0%	16.0%	15.2%	18.0%
תמורה	36%	0.3%	22.0%	14.0%	36.0%
תמיד	14%	13.5%	0.5%	13.5%	0.5%
ערכין	19%	3.0%	6.0%	13.4%	16.0%
זבחים	28%	3.0%	15.0%	13.2%	25.0%
מידות	7%	7.0%	0.0%	7.0%	0.0%
ממוצע	27%	7.0%	10.0%	17.3%	20.0%

לוח מספר 160

אחוז הכיסוי של פסקאות המשנה על ידי סוגיות ארץ ישראליות ובבליות מוקדמות

המסכת	הסוגיות הארץ ישראליות	הסוגיות הבבליות
תמורה	22.0%	15%
מעילה	16.0%	7%
בכורות	15.0%	12%
זבחים	15.0%	6%
ממוצע	10.0%	9%
כריתות	9.0%	8%
מנחות	8.0%	12%
ערכין	6.0%	15%
תמיד	0.5%	3%
מידות	0.0%	0%

לוח מספר 161

אחוז הכיסוי של פסקאות המשנה על ידי סוגיות בירושלמי ובבליות בבבלי.

המסכת	הסוגיות הארץ ישראליות	הסוגיות הבבליות
בכורות	19%	21%
כריתות	18%	20%
ממוצע	17%	18%
מנחות	16%	22%
תמורה	14%	22%
מעילה	14%	14%
תמיד	14%	7%
זבחים	13%	20%
ערכין	13%	29%
מידות	7%	0%

דרוג המסכנות לפי מידת הכיסוי על ידי אמוראי ארץ ישראל בשני התלמודים, בהשוואה למודל של מסכת ר"ה.

המסכת	גודל המשנה [1]	כיסוי א"י	כיסוי ירושלמי	כיסוי א"י	כיסוי ירושלמי	כיסוי בבלי
תמורה	7769	2784	997	36%	13%	22%
בכורות	15488	5327	2930	34%	19%	21%
מעילה	7239	2210	1047	31%	14%	14%
זבחים	21366	6057	2731	28%	13%	20%
כריתות	11624	3020	2092	26%	18%	20%
ר"ה מקבילות	6634	1701 [4]	654 [5]	26%	10%	
מנחות	22044	5333	3629	24%	16%	22%
ערכין	11361	2196	1513	19%	13%	29%
תמיד	9698	1326	1273	14%	13%	7%
מידות	10335	731	731	7%	7%	0%

[1] גודל המשנה וכן הכיסוי נמדד במספר תווים שבטקסט

[2] כיסוי ע"י אמוראי א"י בבבלי והמקבילות למסכת בירושלמי.

[3] כיסוי על ידי המקבילות בלבד

[4] כיסוי א"י של ר"ה הכולל את מסכת ר"ה של הירושלמי מגיע לכדי 3037 תווים שהם 46%.

[5] כיסוי הירושלמי של ר"ה הכולל את מסכת ר"ה של הירושלמי מגיע לכדי 2562 תווים שהם 39%

לוח מספר 163

חלקן של הסוגיות הארץ ישראליות המצוטטות בבבלי מכלל הסוגיות שבירושלמי

המסכת	סוגיות ארץ ישראליות בבבלי	סוגיות ירושלמי שזיקתן למסכת	היחס בין סוגיות אי"יות בבבלי לסוגיות ירושלמי שזיקתן למסכת	סוגיות מצוטטות	אחוז סוגיות ירושלמי המצוטטות בבבלי
זבחים	102	57	0.56	24	42.11%
מנחות	98	106	1.08	38	35.85%
בכורות	60	48	0.80	18	37.50%
ערכין	17	37	2.18	14	37.84%
תמורה	32	23	0.72	14	60.87%
כריתות	27	49	1.81	12	24.49%
מעילה	19	24	1.26	2	8.33%
תמיד	2	25	12.50	-	
מידות	-	14		-	
ס"ה	357	383	1.07	122	31.85%

התפלגות כל החילופין וחלקו של כל סוג חילופין במכלול החילופין.

סוג החילופין	מספר הסוגיות	אחוז הסוגיות	אחוז מהס"ה	שכיחות החילופין לסוגיהם
חילופי שמות	32	87%	23%	
חילופי תפקידים	3	8%	2%	
חילוף דעות	2	5%	1%	
ס"ה חילופי נוסח	37	100%	26%	33%
שינויים בניסוח	12	31%	9%	
שינוי במינוח	6	18%	4%	
שינוי בשפה	3	8%	2%	
פענוח שונה של רמיזה	2	5%	1%	
מחלוקת שחסרה בה צלע אחת	6	13%	4%	
תוספות והרחבות של סוגיות	2	5%	1%	
שינוי במהות המחלוקת	3	5%	2%	
שינוי רטורי	2	5%	1%	
שינוי המימרה מפרט לכלל	1	3%	1%	
הוספת אסמכתא	1	3%	1%	
חילופי מנהגים	2	5%	1%	
ס"ה חילופי לשון	40	100%	29%	35%
רצף זהה	1	8%	1%	
עריכת רצף הסוגיה שונה	5	42%	4%	
מימרה בשתי וורסיות	2	17%	1%	
מימרה שהפכה לשאלה	1	8%	1%	
מחלוקת שהפכה למימרה	1	8%	1%	
שאלה ותשובה שהפכו למימרה	1	8%	1%	
שתי מסורות שהפכו לאחת	1	8%	1%	
ס"ה חילופי מבנה	12	100%	9%	11%
סוגיות ארץ ישראליות קדומות בבבלי ומאוחרות בירושלמי	13	54%	9%	
מימרות ארץ ישראליות מוקדמות בבבלי ובירושלמי הן מצוטטות ע"י אמוראים מאוחרים	3	13%	2%	
מימרות ארץ ישראליות מוקדמות בבבלי וחלק מהן חסר בירושלמי	3	13%	2%	
סוגיות מוצלבות בבל – א"י	1	4%	1%	
מימרות דומות בא"י ובבל אך בלתי תלויים	4	17%	3%	
ס"ה סוגיות מוחלפות	24	100%	17%	21%
ס"ה המעבר של תורת ארץ ישראל לבבל	113		81%	
ציטוט על ידי הנחותי	12		9%	
ס"ה המעבר של תורת ארץ ישראל לבבל	125		89%	
א. ציטוט ע"י חכמים	9	60%	6%	
ב. ציטוט ע"י הסתמא	6	40%	4%	
ס"ה המעבר של תורת בבל לארץ ישראל	15	100%	11%	
ס"ה כללי	140		100%	100%

לוח מספר 165

התפלגות מימרות האמוראים בסוגיות הירושלמי לסדק קדשים לפי ארץ ודור

מספר המימרות

הדור	א"י	בבל	ס"ה	ס"ה	אמוראי	אמוראי
1					א"י	בבל